ALPHONSI TOSTATI HISPANI EPISCOPI ABVLENSIS

PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi

Commentaria in Secundam Partem NVMERORVM;

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR diligenter reuisa, ac demum impressa a quamplurimis erroribus expurgata.

Addito Quadruplici Indice copiosissimo, fidelissimoq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT. S. August. Congreg. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem.

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS. M DC XV.

De Licentia Superiorum, & cum Priuilegijs.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

In Librum Numeri Commentaria

PARS SECVNDA.

CAP. XX.

MoriMaria foror is Moysis. Murmuratio populi propter aquā a Adduxistis. Exo. 17.

Veneruntque filij Israel, & omnis multitudo in desertum Sin, mense primo: & mansit populus in Cades. Mortuaq; est ibi Maria; & sepulta in eodem loco. Cumque indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen, & Aaron: & versi in seditionem, dixerunt: Vtinam perissemus inter fratres nostros coram Domino. Cur a eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, vt & nos, & nostra iumenta moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper, & aquam non habet ad bibendum? Ingressusque Moyses, & Aaron, dimissa multitudine, Tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram clamaueruntq; ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt b satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle virgam, & congrega populum, tu, & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitq; eis: Audite rebelles, & incredulis num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumq; eleuasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

b Satiatis. Exo. 17. Aqua de petra educitur. Infra 21.

Veneruntq; supra dictum est de purificatione, qua indigebant Israelitę in deserto, & in terra promissionis, hic agitur consequenter de impedimēto ingressus in illam, propter aquam contradictionis. Sciendum autem, quod non potest conuenienter continuari c. illud ad præcedentia, quia superiora erant de præceptis populi directiuis, istud autem de gestis historicis.

De impedimēto ingressus in terrā promissionis propter aquā contradictionis

An ea quæ habentur hic fuerint immediatè facta post præcedentia de vitula rufa, & de continuatione historiæ quadraginta annorum, quibus manserunt Iudæi in deserto. Quæst. I.

Quæret aliquis de istis, quæ dicuntur hic, an fuerint immediatè facta post datam purificationem in ce-

A rimonijs vitulæ rufæ, de quibus præcedenti capitulo.

Respondendum est, quod non fuerunt immediata: nam inter purificationem illam, & ea, quæ dicūtur hic, intercciderunt anni quasi triginta & nouem. Quod patet: quia cerimoniæ de vitula rufa datæ sunt satis breuiter post Sacerdotum consecrationem, vt declaratum est præced. c. fuit autem illa consecratio in principio secundi mensis anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Leuit. cap. 1. & 8. Ista autem quæ dicuntur B hic, fuerunt in principio anni quadragesimi, vt patet in littera, scilicet, quia venerunt in Cadesbarne, vel Cades deserti Sin Israelitæ mense primo, quod intelligitur de mense primo anni quadragesimi, vt infra declarabitur: intercidit ergo totum spacium medium inter primum & quadragesimum annum.

Pro quo sciendum, quod Israelitæ completa consecratione Sacerdotum, & numeratione populi, recesserunt de deserto Sinai anno secundo ab exitu de Aegy- C pto mense secundo die vigesimo mensis, supra capitul. decimo. inde autem proficiscebantur directè ad introeundum in terram promissionis: & ambulauerunt quasi per vigintiduas mansiones vsque in Cadesbarne, quod fuit in fine mensis tertij, vel principio anni quarti prædicti, & cum essent ibi in confinibus terræ Chanaan, solicitauit populus Moysen mittere exploratores, quo facto redeuntibus illis, post quadraginta dies murmurauit totus populus in Cadesbarne & dilatus fuit ingressus vsquequo finirentur quadraginta anni, & mo- D rerentur omnes murmuratores, vt patet supra capitulo decimo quarto; tunc autem iussit Deus, vt regrederentur versus mare rubrum recedendo ab Amalechitis, & Chananæis, quod factum est: Et mansit populus in illo loco apud mare rubrum vsque ad principium anni quadragesimi, in quo toto tempore nulla de gestis eorū infortunijs, aut fortunijs historia legitur. Postea autem in principio anni quadragesimi, cum iam perueniret ad finem tempus sententiæ eorum, mota est nubes, & venerunt in Cadesbarne; & hoc fuit in mense primo an- E ni quadragesimi.

Steterat autem iterum in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, quando murmurauerunt: nunc rursus ingressuri erant & in terram Chanaan per Cadesbarne, sed impediti sunt à Rege Edom, vt patet inf. & sic continuantur istud capitu. & decimum quartum, quia vsque ad illud descripta est historia cuiusdā partis anni ab exitu de Aegypto. Hic autem incipit describi historia anni quadragesimi relictis medijs temporibus nullam habentibus historiam. Fuit autem facta interpositio eorum, quæ habentur a c. 15. vsque huc, quantum ad quædam præcepta, vel gesta quæ in anno secun-

Historia huius capi. continuatur post 14. c. In 38. fere annis deserti nulla historia ponitur.

do ab exitu de Aegypto in monte Sinai contigerũt. Hoc viso diuiditur cap. in duas partes, primo ponitur murmuratio, & impedimentum profectionis: secundo subditur mors Aaron sacerdotis ibi.

Vbi locutus est.] Prima in duas, quia primo ponitur impedimentum propter murmurationem: secũdo propter insurgentem hostem ibi.

Qui vocantur filii Israel, & quid nomen.

Misit nuncios.] Prima in duas, quia primo ponitur Mariæ obitus: secundo aquæ defectus ibi.

Cumq; indigeret aqua.] Circa primum. [Veneruntq; filii Israel, & omnis multitudo.]. Vocantur filii Israel illi, qui erant Iudæi, ex genere ad differentiam conuersorum: vocantur autem conuersi peregrini, vel aduenæ; & ad includendum istos dicitur: omnis multitudo. Nam nomine multitudinis omnes tam Israelitæ, quam non Israelitæ includuntur, qui erant in castris. Ascenderant enim cum Iudæis multi ex Aegypto, qui conuersi fuerant ad ritum Iudaicum: & isti erant extra castra Israelitarum atque distinguebantur per quattuor vexilla ipsorum, vt declaratum est supra capitulo secundo: ideo mota nube non solum mouebantur Israelitæ, sed etiam aduenæ, qui comprehenduntur nomine multitudinis.

In desertum Sin.] Id est, mouerũt castra de litore maris rubri, vbi sederant quasi a medio anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad principium anni quadragesimi. & in primo mense anni huius venerunt in desertum Sin. Est autem istud apud terram Chanaan in latere eius meridiano, vt patet infra trigesimo quarto capitul. & extenditur istud desertum a principio lateris orientalis versus occidentem per magna terrarum spatia, vt colligitur eodem capit. & Iosue decimo quinto, vbi ponitur latus meridianum sortis Iudæ esse desertum Sin; ex quo apparet, quod quando Israelitæ steterunt in isto deserto, erant coniuncti terræ Chanaan, & immediate introissent in illam, nisi Rex Edom impediuisset, vt patet infra.

Quo tempore Israelitæ venerunt in Cadesbarne.

Iste mensis primus fuit primus de anno 40.

Mense primo.] Hic determinatur tempus, in quo venerunt Israelitæ in Cades, scilicet in mense primo anni quadragesimi: nam inter annum secundum, in quo steterunt in deserto isto, & annum quadragesimum non ponitur aliquid quod egerint. Et dicitur hic, quod erat mensis primus, & non ponitur cuius anni: sed omnes dicunt, quod est primus mensis anni quadragesimi. Et ratio est, quia nunquam fit mentio in aliqua Scriptura de mense denominando ordinem eius, vtrũ sit primus, vel secundus, nisi dicendo annum, cuius sit mensis. In isto autem libro non fit mentio, nisi de primo anno, & de tribus mensibus anni secundi, & de anno quadragesimo: ergo oportet reduci istum primum mensem ad aliquem istorum trium annorum. Non potest intelligi de primo, quia vsque ad finem huius steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & ibi finitum est Sanctuarium, vt colligitur Exodi quadragesimo capit. Nec potest intelligi de primo mense anni secundi, quia toto illo mense, & vsque ad diem quadragesimum, mẽsis secundi steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & in hac die recesserunt inde, vt patet supra capitul. decimo: ergo necesse est istum esse primum mensem anni quadragesimi. Nam post desertum Sinai quasi per vigesimas secundas mansiones venerunt Israelitæ in desertum Sin.

Item patet, quia in isto primo mense mortua est Maria, vt patet in littera, sed nõ erat mortua in primo mense anni secundi, cum steterit tunc populus Israel in deserto Sinai, & postea Maria fuit leprosa in Aseroth, vt patet supra cap. duodecimo, & hoc erat post secundum mensem anni illius.

Item satis colligitur hoc, quia in isto anno mortuus est Aaron, & Moyses, & dicitur de Aaron, quod mortuus est mense quinto anni quadragesimi, infra trigesimotertio cap. & tamen mortuus est Aaron in alia mansione immediate post desertum Sin, scilicet, in monte Hor, vt patet infra: ergo mensis primus, in quo mortua est Maria est anni quadragesimi de isto enim anno nu-

F merantur hic plures menses, scilicet, iste primus, & quintus, & vndecimus, in quo locutus est Moyses Deuteron. totum, & mortuus est, de quo Deuteronom. capit. primo.

Cades ista an sit alia a Cadesbarne

Et mansit populus in Cades.] Id est, mansit Israel aliquanto tempore in mãsione, quæ dicitur Cades. Aliqui volunt quòd ista Cades sit alia ab illa, quæ dicitur Cadesbarne, de qua missi sunt exploratores Deut. c. 1. & Iosue 14. ratio mouens est, quia triginta octo anni transierunt inter fixionem castrorum ibi, & nunc. Quod patet, quia illud fuit in principio anni secundi, hoc autem in principio anni 40. & dicunt, quod illa vocatur Cadesbarne, hæc aũt solum vocatur Cades. Sed sciendũ est, quod eadem Cades fuerit, vbi murmurauit populus, & vbi mortua est Maria. Et patet, quia inf. 33. c. ponuntur oẽs G mansiones, & non ponitur nisi vna mansio dicta Cades. Patet ẽt consideranti connexionem primi & secundi c. Deut. vbi post Cades, de qua missi sunt exploratores immediate subiungit historias, quæ habentur in hoc cap. Item patet, quia infra cap. 33. ponitur vna mansio dicta Cades, & post illam sequitur mansio montis Hor, & ita fit hic. Si tamen essent plures mãsiones dictæ Cades, ponerentur ibi, cum assignentur omnes mansiones Israelitarum in deserto. Item supra c. 13. dicitur, quod venerunt Israelitæ in Cades, & inf. 33. c. dicitur, quod venerunt in Cades, & deinde in monte Hor: ergo Cades, de qua habetur sup. 13. c. est eadem cum illa, de qua infra 33. c. sed illa, de qua inf. 33. c. est eadẽ cum ista: ergo illa, de qua supra 13. c. & ista, de qua hic sunt eadẽ Cades. Antecedens patet, quoniam sicut hic ponitur mons Hor post Cades ita inf. 33. c. in descriptione mansionũ. H Et si arguatur, quod ad illam Cades, de qua sup. c. 13. venerunt Israelitæ tertio, vel quarto mense anni secundi, & ad hanc venerunt mense primo anni 40. ergo videtur non esse eadem. Respondendum est, quod postquam in secundo anno venerunt in Cadesbarne murmurando, immediate intrauissent terrã promissionis, sed propter murmurationem reuersi sunt retro, & vagati sunt contra mare rubrum, post autem in principio quadragesimi anni reuersi sunt in desertum Sin in Cadesbarne, & sic intratur littera. Hoc dato patet responsio ad motiuum illud primum, s. quod illi triginta & octo anni, qui transierunt inter fixionem primam castrorum in Cades, & secundam fuerunt anni, quibus vagati sunt in deserto retrocẽdentes, & hoc est, quod dicitur Deuter. cap. 1. s. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore, non quod I ibi semper steterint, quia retrocesserunt, & post ad illã mansionem reuersi sunt, sed steterunt ibi multis diebus, id est, multi dies fluxerunt, ex quo attigerunt Israelitæ Cades quousque illam transierunt. Et quando dicunt, quod illa vocatur Cadesbarne, ista vocatur solum Cades: dico quod hoc non refert, quia eadem nomina, siue hominum, siue locorum aliquando cum adiunctionibus ponuntur, vt Petrus aliquando solum Simon dicitur, vt Matth. 10. capit. aliquando coniunguntur, vt Simon Bariona Matth. decimo sexto capit. & Simon Petrus, vel Simon Ioannis, vt patet Ioan. vigesimo primo cap. Et sic est de Cades: quia aliquando vocatur Cades solum, & aliquando Cadesbarne, vel Cades deserti Sin. De ista Cades dicendum est, quod sit in latere meridiano terræ Chanaan, vt patet trigesimo tertio cap. & non K est in principio lateris, sed incipit ipsum latus meridianum a parte orientali in principio deserti Sin, & tendens versus occidentem peruenit in Cadesbarne, vt colligitur eodem cap. est etiam ista Cades in latere meridiano sortis Iudæ, vt patet Iosue decimo quinto cap. & hoc quia idem latus est meridianum totius terræ Chanaan, & sortis Iudæ.

Mortuaq; est ibi Maria.] Ista est soror Moysis.

Et ob hoc ponitur nomen eius sine aliqua additione, quia conueniebat ei tanquam excellentiori inter alias feminas totius populi; velut si aliquis vocaretur Petrus, vel Ioannes, & ipse esset ceteris excellentior, cum diceretur Ioannes, absolute intelligeretur de illo. Erat autem ista Maria soror Moysis honorabi-

lis

Maria maxime honorabatur a fratrib. suis, & toto populo.

lis in toto populo propter Aaron, & Moysen fratres eius, quorum vnus erat princeps totius populi, scilicet, Moyses, & alius princeps omnium Sacerdotum, & Leuitarum: Moyses quoq; & Aaron valde venerabantur eam, quia erat senior eis: nam Aaron erat maior Moyse annis tribus Exod. capit. septimo, vbi patet eum introierunt ad Pharaonem Moyses, & Aaron, erat Moyses octuaginta annorum, & Aaron octuaginta trium. Maria autem vtroque erat senior; quia quando Moyses erat puer trium mensium, & positus fuerat in carrecto fluminis, Maria soror eius obseruabat à longe, vt videret quid fieret de puero, & cum filia Pharaonis accepisset eum de flumine, cucurrit puella, & locuta est discrete filiæ Pharaonis Exodi capit. secundo, quo tempore necesse esset Mariam habere plures quam annos decem. & ob hoc venerabantur eam. Etiam cuncti de populo honorabant eam, quia erat prophetissa, Exodi capit. decimo quinto, & ipsa accepit tympanum inter omnes mulieres Hebræorum dirigendo eas in cantu, & choro eodem capitul. Vnde quando ipsa incidit in lepram, magnus honor ei fuit exhibitus, quia totus populus expectauit, donec Maria rediret in castra supra capit. 12.

Quare Maria in mortua ante terram Chanaan.

De morte autem eius non dicitur hic, an Iudæi exhibuerint aliquos honores funeri illius, sed credendũ est, quod præstiterint magnos honores funebres. s. in planctu, & aliis apparatibus, & hoc propter causas prędictas, scilicet, quia prophetissa erat, & quia erat soror Moysis, & Aaron principum totius populi: sic enim in funere Aaron factum est, quia planxit pro eo populus diebus triginta, vt patet infra: sic quoque pro Moyse factum est Deuteronom. cap. vlt. De Maria autem nihil expressum est, quia Scriptura non curauit omnia exprimere. Dicitur autem de morte Mariæ, quod ipsa mortua sit ante ingressum terræ Chanaan, quia, & ipsa peccauit murmurando contra Dominum, quando murmurauit contra Moysen supra cap. 12. Etiam in aliis murmurationibus, quia forte ipsa murmurauit in secundo anno existentibus Israelitis in Cadesbarne, quando venerunt exploratores: & secundum quod volunt Iudæi, & forte non male, dicitur, quod inter eos, qui condemnati sunt, ne intrarẽt in terram promissionis, aliqui magis peccauerunt, & isti primi mortui sunt, & duriori morte, qui autem minus post omnes mortui sunt. Maria enim non multum peccauerat, ideo vsque ad quadragesimum annum mors eius dilatata est. Aaron autem minus peccauerat, ideo post ipsam mortuus est mense quinto anni huius: Moyses autem minime omnium, ideo post omnes in fine quadragesimi anni, in confinib. Iordanis visa tota illa terra, mortuus est Deut. capit. vltimo.

In eodem loco.] Scilicet in Cadesbarne sepulta est Maria, quoniam ibi aliquanto tempore manserunt.

Quo defecit aqua in Cadesbarne.

Cumq; indigeret aqua populus.] Hic ponitur secundum, s. aquæ defectus, qui secutus est post mortem Mariæ: forte enim erant aliqui fontes parui, vel lacus in Cadesbarne, & desiccati fuerãt, cum ibi maneret populus multis diebus. Non enim est credendum, quod nulla aqua penitus esset in Cades, quia tunc a principio conquæsti fuissent Israelitæ, cum venissent in mansionem illam, sed primo mortua est Maria, & postea fuit aquæ defectus: ergo aliquot diebus durauit aqua. Idem patet, quia iterum steterant Israelitæ in Cades anno secundo ab exitu de Aegypto, quando murmurauerunt venientibus exploratoribus, & tunc non defecit aqua: si enim fuisset penitus locus inaquosus, non potuissẽt ibi vnquam manere castra.

Tria dona populo Heb. data propter tres fratres, quibus mortuis defecerunt.

An propter Mariam Deus dederit Iudæis puteum, & propter Aaron nubem, & propter Moysen Manna: & an ipsis mortuis statim defecerint ista tria dona. Quæstio II.

SCiendum, quod Hebræi dicant, quòd Deus dabat tria dona populo Hebræorum meritis trium sanctorum fratrum. i. Moysis, Aaron, & Mariæ: propter Mariam. n. præcedebat eos puteus vbicumque starent, ideo mortua ipsa defecit, & murmurauit populus pro aqua: secundum donum erat nubes præcedens populum, & tegens castra, vt ipsi volunt, & hoc erat meritis Aaron: ideo mortuo ipso dicunt cessasse nubem. Tertium donum erat Manna, & hoc erat meritis Moysis, ideo mortuo eo cessauit. Sed ista nullum habẽt fundamentum, satis enim patet esse falsa. Nam non solum conquærebãtur Israelitæ hic de Cadesbarne. vbi erant post mortem Mariæ, sed de toto deserto dicentes, quod non habebat aquas nec poterat seri, nec gignere ficus, & malogranata: ergo non solum hic, sed etiam ante mortem Mariæ conquæsti sunt defuisse aquam. Item viuente Maria post transitum maris rubri ambulauerunt diebus tribus non habentes aquas, vt patet Exod. cap. 15. & post venerũt in Elim, vbi erant 12. fontes, vt dicitur Exod. 16. cap. sed quia erat ibi modica aqua ad bibendum, populus inde recessit. Si autem puteus præcessisset eos, abundanter semper aquas habuissent, quia quæ miraculose fiunt completius fiunt, quam quę a natura fiunt, vt patet de aqua conuersa in vinum à Christo, quia tunc dixit architriclinus, quod illud vinum erat optimum, vt patet Ioan. capit. 2. Item defecit aqua in Raphidim, vbi Moyses de petra eduxit aquas Exod. 17. capit. Non ergo præcedebat puteus tempore Mariæ.

An mortuo Aarõ defecit nubes.

Secundum etiam quod dicunt de nube deficiente post mortem Aaron falsum est: nam filii Israel mouebant tentoria cum nubes mouebatur, & ipsa manente figebant castra. Et si multo tempore maneret, ipsi quoque manebant, & si pauco tempore stetisset, immediate etiam recedebant, vt patet supra capitu. 9. sed post mortem Aaron fuerunt mansiones multæ, vt colligitur infra trigesimo tertio capit. nam ipse mortuus est in monte Hor, vt patet hic, & eodem capitu. sed a monte Hor vsque ad Iordanem multæ mansiones sunt: ergo pro omnibus illis durauit nubes.

Motiuum autem Iudæorum est, quia post mortem Aaron nihil reperiunt dictum de nube, sed hoc modo ita dicere deberent, quod ante mortem Mariæ defuit nubes, id est ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto: nam steterunt in Cadesbarne prima vice ante medium anni secundi, vt declaratum est supra capit. decimo tertio, & tamen post locum illum nunquam facta est mentio de nube, quod patet: quia tota historia intermediorum annorum subticetur: & tunc dicent quasi annum dimidium durasse nubem, & 38. annis, & dimidio non præcessisse, quod absurdum est. Item falsum est hoc, quia toto tempore quo Israelitæ fuerunt in deserto, præcessit eos nubes Exodi decimo tertio capitul. cum dicitur: Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris vtroque tempore: nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo: ergo toto tempore, quo Israelitæ in deserto fuerunt, habuerunt nubem etiam post mortem Aaron.

Nubes quãdiu durauit.

Durauit autem ista nubes vsque ad transitum Iordanis, qua cessante ibidem fecit Iosue, vt præcederet arca populum per duo millia passuum, vt patet Iosue capit. tertio, & sic dirigebatur populus in via, nec erat conueniens vltra Israelitis manere, vt ibidem declaratum est.

An post mortem Moysis cessauit statim Manna.

Tertiũ, quod dicunt de Moyse. s. quod post mortem eius cessauit Manna, falsum est. Nam post mortem illius plus quam per duos menses Manna apud Israelitas fuit, vsquequo inceperunt comedere de fructibus terræ Chanaan: Moyses enim mortuus fuit circa principium mensis vndecimi anni 40. vt colligitur Deut. cap. primo, iuncto eo, quod dictũ est Iosue c. 1. sed postea durauit Manna toto illo mense 11. & 12. & in principio anni 41. vsq; ad diem 15. mensis primi: tunc enim celebrantibus Iudæis Phase, & comedentibus azymos panes de fructibus terræ, cessauit Manna, vt patet Iosue capit. quinto, falsum ergo est quod dicunt. Sed etiam mouentur ad hoc, quia non reperiunt mentionem factam de Man-

na post mortem Moysis: sed adhuc non est hoc verum, quia si legissent librum Iosue reperissent. Dicendũ est ergo de aquæ defectu in Cadesbarne, quod non fuerit, quando Maria mortua est, & cessauit puteus, sed quia fontes, aut lacus desiccati sunt. [Conuenerunt ad Moysen, & Aaron.] i. coniuncti sunt ad petendum aquam à Moyse, & Aaron, & hoc quia isti erant principes populi, & ab eis petebant subleuationem in omnibus necessitatibus, vel congregati sunt contra Moysen & Aaron, & murmurati sunt contra eos: ita enim factum est, vt patet immediate in littera. Alia littera habet, coierunt aduersus Moysen: & idem sensus est, quia coire, & conuenire idem significant. [Et versi in seditionem dixerunt.] Id est, isti non solum petebant reuelationem inopiæ suę sicut egentes, sed magis animum pugnandi habebant cõtra Moysen, & ob hoc faciebant seditionem: est enim seditio bellum, vel discordia inter ciues: sic enim ait Gregor. in Homilia: Bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Et isti erant quasi vna ciuitas, quia vocabantur vnus populus: ideo discordia eorum seditio vocatur. [Vtinam periissemus inter fratres nostros corã Domino.] Ista est murmuratio, & desperatio grauis: voluissent. n. potius a multis temporib. decessisse, quam nunc in his aquarum defectibus superuiuere, sed hoc erat cognobile: poterant. n. præsumere, quod sicut aliás eis sitientib. Deus aquas præbuerat, ita & nunc præbere posset, sed infideles erant Domino, & muliebria corda gestantes, ideo dixerũt se voluisse mori inter frés suos, id est, inter alios, qui perierunt de eisdem tribubus, & cognationibus. Multi enim de Iudæis perierant vsque ad tempus illud, cum in isto anno 40. omnes murmuratores finire deberent.

Hom. 35.

Murmuratio & desperatio Israelitarũ cõtra Moysen, & Aarõ propter defectũ aquæ.

Coram Domino.] Idest, coram altari holocaustorum, vbi consumpti sunt igne. 250. viri: supra c. 16. & sic Nadab, & Abiu, mortui sunt coram Domino, quando offerebant ignem alienum coram Domino: Leuit. 10. cap. & 16. & ita isti voluissent mori, q. d. præ elegissent potius mortem illam, quæ erat satis amara, quam in his angustiis superuiuere. Vel dicitur coram Domino. i. corã Domino percutiente, quia quando Dominus pœnas infligit, ibi præsens esse dicitur, vt infligens. Et isto modo potest referri ad illos, qui mortui sunt in igne propter laborem itineris, vel petitionem carnium supra c. 11. vel ad Dathan, & Abiron, aut ad totam multitudinẽ, quæ post eos incendio vastabatur: supra cap. 16. Vel ad illos, qui a Chananæis, & Amalechitis mortui sunt, & sic isti volebant mori. Similiter enim murmurauerunt iterum, cum fuerunt in hac mansione post aduentum exploratorum dicentes. Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, supra c. 14. [Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?] Conqueruntur hic de malo regimine Moysis, & Aaron: non. n. intelligebant Iudæi, quod Moyses, & Aaron directe faciebant eis ista mala, aut volebant, sed quod propter eorum indiscretionem veniebant, scilicet, quod ipsi debuissent præcogitare, an terra deserta esset, in qua possent viuere Iudæi, & non curauerunt, sed induxerunt eos in solitudinem, vbi nec potum, nec cibum sufficienter habebant: ideo erat culpa rectorum populi. Sed male accusabant Iudæi Moysen, & Aaron, quia ipsi non eduxerant multitudinem Israelitarum in desertum, sed Deus eduxerat præcedens in columna nubis, & ignis, & ducens eos, quo vellet: ideo in Deum retorquendum erat hoc. Et sic magis murmurabant Israelitæ coram Deum, quam contra Moysen, & Aaron, quamquam verba dirigantur ad istos. Sic patet Exod. decimo sexto ca. scilicet. Non enim contra nos, sed contra Deum est murmuratio vestra: nos enim quid sumus? Dicitur hic educere Ecclesiam, idest, educere multitudinem, vel congregationem: retorquent autem isti in Moysen, & Aaron culpam, quia ipsi erant medii inter populum, & Deum. [Vt nos & nostra iumenta moriamur.] Id est, fecistis nos exire in solitudinem ad hoc, vt moriamur. Non tenetur hic, vt, tanquam significans causam finalem, sed solum consecutionem: nam non intelligebant Israelitæ, quod ad hunc finem eduxissent eos Moyses, & Aaron, vt morerentur, quia tunc eis morientibus etiam Moyses, & Aaron morerentur, sed significat hic, vt, consecutionem, scilicet, eduxistis nos in solitudinẽ, & ex hoc nihil loquitur nisi mors nostra, & iumentorum nostrorum.

Quare nos fecistis ascendere de Aegypto?] Eadẽ conquestio est. Volebant. n. Iudæi magis viuere in Aegypto, quam in deserto: immo magis volebãt mori in Aegypto, quam viuere in deserto: sic dixerunt supra cap. 14. s. vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. Et hoc, quia in Aegypto abundabant cibis: hic autem deficiebant: maluissent aũt mori in illa abundantia, quam viuere in hac egestate: Exod. ca. 16. s. vtinam mortui essemus in Aegypto, quãdo sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panẽ nostrum in saturitate. Sed in hoc errant miseri, quia in Aegypto premebantur durissima seruitute: hic autem erant liberi. Quælibet autem conditio libertatis quantumcunq; aspera, melior est statu quocunque seruitutis. [Et adduxisti in locum istum pessimum.] Non vocatur hic locus ille, in quo erant Hebræi, quando ista dixerunt, sed totum desertum, per quod ambulauerant. erat. n. totum sine arboribus, & raræ aquæ ibi reperiebantur, sed erat vasta solitudo: & ideo vocauerunt pessimam terram. Dicitur etiam locus pessimus, quia aliæ terræ sunt, sed fructiferæ: iste autem omni bono carebat ad commoda vitę humanæ, vt patet in littera. [Qui nec ficum quidem gignit.] Id est, etiam in terra ista non possunt gigni ficus, quasi dicat, non solum ea, quæ maiora sunt, & specialiora non gignuntur hic, sed ficus, quæ sunt arbores communes non gignuntur in deserto illo. [Nec vineas nec malogranata.] Id est, etiam non sunt vineæ in terra ista nec esse possunt, vt patet ex dispositione terræ. Idẽ de malogranatis. Nominantur autem ista tria, quia sunt communiora, & deberent esse in omnibus terris, quæ habent aliquid vbertatis, vel mediocritatis in fructib. Abundabãt autem in Aegypto ista, & forte propter hoc nominauerunt. [Qui seri non potest.] i. etiam ista terra non potest suscipere semen, nec gignere quicquam, iste autem erat maior defectus: nam panis est fundamẽtum vitæ: ideo vbi iste deficit, quamquam cetera abundent, nihil reliqua abundantia valere creditur.

F G H I K

Desertum Iudæorum quomodo hodie appelletur. Quæstio III.

ERat autem terra ista multum sicca, & totaliter carens habitatoribus. nunc autem habitata est, & vocatur Arabia, & hoc propter aspectum cæli secundum suam figurationem, & motum octauæ sphæræ: vnde aliqua loca ab antiquo fuerunt opulentissima, nunc autem arida valde, vt patet de terra promissionis, quæ vocabatur tempore Abraham, & Isaac terra fluens lacte, & melle: nunc autem misera est. Sic autem Arabia tempore illo propter siccitatem immoderatam inhabitabilis erat: nunc autem & a multis retro temporibus habitabilis effecta est: Sic aliquando terræ, quæ a mari distabant nunc mari vicinæ sunt, vt patet in Gadibus Herculis in ciuitate quadam in extremitate Hispaniæ apud principium freti Athlantici, quæ a principio fuerunt distantes a mari aliqualiter cum Hercules eas fecit, nunc autem intra mare sunt, ita vt vix videantur, quia mutatio facta est in accessu maris ex tempore, quo Hercules fecit Gades. Vnde Ouidius de istis naturalibus transmutationibus Metam. 15. ait.

Loca ab antiquo inhabitabilia facta sunt habitabilia, & econtra propter variationem aspectus cæli.

Paruum ante mundum.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus.
Esse fretum: vidi factas ex æquore terras:
Et procul a pelago conchæ iacuere marinæ:
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

Si mundus duraret multum, quasi superiorem terram operiret mari.

Vnde si mundus multum duraret, necesse esset istam terram, quam nos habitamus aquis tegi, & partem oppo-

oppositam, quam nunc mare possidet, reuelari atq; fieri habitabilem.

Et si secundum Philosophorũ positionem mundus esset æternus, necesse esset locum istum, in quo nos sumus infinitis vicib. fuisse mari coopertum, quia in qualibet perfecta circulatione octauæ sphęræ, hoc necesse erat contingere, de quib. secundum hypothesim infinitę transissent. Fuit etiam terra Arabiæ facta habitabilis post transitum Israelitarum per illam. Nã prius ex defectu aquarum habitari non poterat, transeuntibus autem Israelitis percussit Moyses in Raphidim lapidẽ, vt fluerent aquæ Exod. decimo septimo capitul. Egressa sunt autem fluenta largissima, quæ manent vsque in hodiernum diem. & totam terram illam irrigant: vnde & postea habitabilis facta est, vt patet in libro de situ terræ sanctæ.

B Insuper, & aquam non habet ad bibendum.] Iste erat notabilis defectus, nec potest esse maior in aliqua terra: facilius enim sine pane quam sine aqua viuitur: panis enim aliunde afferri potest, aqua autem si in loco desit, vita nulla esse potest, quia nihil communius aqua est. Et ex hoc insurgebant omnes defectus terræ illius, quia aqua est principium materiale omnium plantatiuorum.

Ingressusque Moyses, & Aaron.] Posito supra aquæ defectu agitur hic de diuino succursu, & quia populus clamabat ex defectu aquarum, recurrerunt Moyses, & Aaron ad Dominum, vt daret eis aquas, & ad hoc introierunt in Tabernaculum deprecaturi, quia ibi specialius Deus erat.

C Dimissa multitudine ante Tabernaculum fœderis.] Id est, multitudo populi conuenerat ad Moysen, & Aaron petitura aquas. ipsi autẽ nihil respondentes ingressi sunt ad Dominũ inquisituri super hoc, & dimiserunt multitudinem ante Tabernaculum: quia ad locum illũ conuenerat multitudo contra Moysen, & Aaron: nã isti castrametabantur in circuitu Sanctuarii cum ceteris Leuitis, & in parte orientali ad ostium atrii: vt patet supra cap. 3. illuc autem conuenit multitudo locutura Moysi, & introierunt in atrium Tabernaculi, quia ibi fieri solebat concilium supra cap. 10. Moyses autem & Aaron audita petitione dimiserunt populum in atrio ante ostium Tabernaculi, & ipsi ingressi sunt in Tabernaculũ ad orandum. [Corruerunt proni in terram. Hoc fuit ad petendum humiliter, vt Deus exaudiret. [Clamaueruntque ad Dominum.] Dicuntur clamauisse non ex magnitudine vocis, sed ex magnitudine desiderii: tantum.n. hoc desiderabant, & affectuose orabant, quod videbantur emittere clamores validos. [Atq; dixerunt; Domine Deus audi clamorem huius populi.] Ista oratio nõ habetur in Hebræo, sed translator noster scripsit ex antiquis translationibus. Et hoc rationabiliter appositũ est: nam littera dicit hic, quod clamauerunt, & dixerunt: & hoc etiam habetur in Hebręo. Oportet ergo, quod aliquid clamauerint, & dixerint. Hoc autem quamquam non exprimatur quid sit, tamen secundum subiectã materiam cognosci potest, & quia petebat populus aquã cum clamore, verisimile erat, ꝙ Moyses orasset: Domine exaudi clamorem populi &c. Audire clamorem est, quod populi vocibus acquięscat: nam aliter nec Deus audit, nec audire poterat; nam si audiret, & non faceret, ita esset, ac si nõ audiret, sed in his semper accipitur audire pro exaudire. [Et aperi eis thesaurum tuum fontẽ aquæ viuæ.] Ista metaphora est: petebat.n. Moyses, vt Deus faceret exire de visceribus terræ aquarum fluenta, quæ prius non erumpebant, & hoc est aperire, tanquam aqua illa esset clausa prius in visceribus terræ, & vocatur illa aqua thesaurus Dei, quia omnia, quæ sunt, Dei sunt: illa autem, quæ manifesta sunt ad vsus humanos proficiunt, & sunt velut iam tradita hominibus a Deo, quæ autem latent, dicuntur esse in thesauris Dei, & sic de mineralibus, & venis attramentorum, & de abyssis aquarum intra viscera terræ: omnia hæc in thesauris Dei sunt, & similis modus aliquando est in Sacra Scriptura Psalm. trigesimo secundo. Congregans

Hier. fuit diuinus interpres

A sicut in vtre aquas maris, & ponẽs in thesauris abyssos.

Fonte aquæ viuæ.] Vocatur aqua viuens, quæ fluit, & habet principium suæ originis: sic est in fontibus, & fluuiis: dicitur hoc ad significandum abundantiam, quia, si aliquis fons a Deo fieret, ille sufficeret populo, quia continue flueret: si autem monstraretur aliqua lacus nõ habens principium suæ originis tãta multitudo populi cito absorbuisset illam, quia erant quasi innumerabiles, & pecora multa. [Vt satiati cesset murmuratio eorum.] Id est, vt satiati per istas aquas, non murmurent amplius: nã si Deus daret eis aquas miraculose, & nõ in sufficientes, adhuc non tolleretur murmuratio.] Et apparuit gloria Domini super nos.] Hoc fuit in signum, quod acceptabat orationem eorum, & fuit ista gloria fulgur nubis existentis super Tabernaculum: nam quamquam semper fulgeret, tamen ibi magis monstratus est fulgor, & hoc sæpe fiebat, sicut cum voluit totus populus lapidare Iosue, & Caleb, apparuit gloria Domini super tectũ fœderis supra cap. 14. & cum Core, & socii sui, & postea fere totus populus versi essent in seditionem, Moyses, & Aaron fugerunt in Tabernaculum fœderis, & apparuit ibi gloria Domini super Tabernaculum, & cessauit populus a persecutione supra c. 16. & adhuc factum est hic etiam propter causam supra assignatam: nã populus versus erat in seditionem.] Locutusque est Dominus ad Moysen. Cum enim essent simul orando Aaron, & Moyses, respondit Dominus illis, & dicitur locutus fuisse Moysi, quia licet ambo orarent, tamen Moyses erat excellentior. Dicet aliquis, quod locutus sit ad vtrũque, Scriptura tamen facit mentionem, quod locutus fuerit ad solum Moysen. Sed non stat, quia infra ponitur locutio Dei, ex qua clare patet, quod fuerit locutus ad solum Moysen, cum dicitur: tu & Aaron frater tuus loquimini ad petram. Simile habetur supra 16. cap. vbi Moyses, & Aaron coram Domino se prostrauerunt, & tamen locutus est Dominus ad Moysen. [Tolle virgã.] Ista erat virga Moysis data ad operationem miraculorum, & quamquam non dicatur hic, quæ virga fuerit, intelligendum tamen est esse illam, quia solebat Moyses mira operari, & ista erat virga, qua diuisit mare rubrum, & postea percussit petram in Raphidim, & fluxerunt aquæ Exod. 17. cap.

Qua virga Moyses percussit petram.

D Aliqui autem volunt, quod fuerit virga Aaron, quæ floruit, de qua patet supra c. 17. sed non conuenit, quia illa virga solum fuit, vt poneretur in signum filiorum Israel rebellium eodem cap. ideo non proficiebat ad operationem miraculorum: virga autem, qua mare rubrum apertum est, & effluxerunt aquæ in Raphidim, erat ad istud ministerium magis conueniens, ideo cum dicatur vniuersaliter de virga, de ista intelligendum est. [Et congrega populũ tu, & Aaron frater tuus.] Id est, isti duo debebant conuocare totam multitudinẽ ad videndum miraculum de fluxu aquarum de petra. [Et loquimini ad petram.] Quid autem loqui deberent ad petram non est in littera, sed creditur, quod deberẽt dicere: Petra dicitur tibi in nomine Dei nostri viui, ꝙ des aquas nobis, & diuidaris. Fuit autem locutio ad petram non quidem tanquam petra aliquid intelligeret eorum, quæ dicebantur, sed vt manifestaretur populo

E gloria Dei, scilicet, quod prolato nomine eius super petram immediate diuideretur, ex hoc etiam cognosceretur, quod fierent ista virtute Dei, & non operatione naturæ; posset enim aliquis intelligere, quod lapis esset naturaliter dispositus ad effundendum aquas, scilicet, quia intra ipsum erant, & non posset immediate prodire propter duriciem lapidis. sed modificato lapide paulisper fluerent. Cum autem prolatum est nomen Domini super lapidem, & immediate fluxerunt aquæ, satis appareret illas non naturaliter, sed iussu Dei prodiisse. [Coram eis.] Id est, tota multitudo conueniat ad lapidem, & eis præsentibus percutite lapidem, & proferte verba. Hoc fiebat: quia si forte Moyses, & Aaron totum populum duxissent ad aliquem lacum magnum, vel fluuium, vbi ante aduentum ipsorum videretur aqua, non crederent illud esse a Deo factum,

sed quod aqua ibi præexisteret. Cum autem duxerunt eos ad lapidem, de quo nulla aqua fluebat, & eis videntibus prolato nomine Domini cœperunt aquæ fluere abundanter, satis apparebat esse à Deo. Etiam non venerunt Moyses, & Aaron ad lapidem antequam veniret totus populus, ne diceretur, quod ipsi fecerant prius aliquid magicum circa lapidem, & nunc operatione dæmonum fluerent aquæ, sed venerunt simul cum populo immediatè percutientes lapidem, & loquentes: ergo non erat verisimile, quod aliquid magicum intercidisset, hoc autem Deus valde cauebat, ne opera sua talia essent, vt dæmonum, vel magorum artibus effici posse viderentur.

Et ipsa dabit aquas.] Id est, immediate, vt percusseritis lapidem, dabit aquas, quia fient in ea aperturę per quas exeant aquæ.

An aquæ, quæ fluxerunt de petra præexistebant ibi, vel Deus eas nouiter creauit. Quæst. IIII.

DE istis aquis aliquis dubitaret, an ibi essent ante, & non possent exire, vel an Deus eas nouiter creasset. Dicet aliquis, quod si dicamus aquas istas præextitisse in lapide, quod tolleretur miraculum. Respondendum est, quod vtroque modo miraculum esset. Nam si aquæ non essent ibi, & Deus illas crearet atque fluere faceret, miraculum manifestum esset: si autem aquæ ibi essent causatæ, & Deus illas faceret exire, miraculum quoque esset: nam non essent illæ aquæ in corde lapidis: non enim possent intra vnum lapidem tot aquæ contineri, vt sanarentur tot millia hominum, & iumentorum, & pecorum, sed necesse esset, quod intra aliquas magnas côcauitates terræ essent.

Cum ergo illæ per lapidem fluerent necesse erat, vt aperiretur magnus hiatus in lapide, & hoc miraculum erat, quia fiebat opere diuino cum percussio lapidis facta a Moyse non sufficeret ad hoc.

Sed dicendum est, quod istæ aquæ causatæ in petra non fuerunt modo naturali, sed opere Dei: nam si fuissent causatæ opere naturali, non potuisset tanta multitudo aquarum teneri, quin flueret per aliquam rupturam terræ: nam immediate, vt percussit Moyses, exierunt aquæ in magna copia.

Sic etiam dicendum est de aquis fluentibus de petra Raphidim, quia illæ causatę sunt modo supernaturali, I scilicet Deo creante illas ibi: fuit tamê differentia quædam inter aquas illas, & istas, quia aquæ quæ erant in Raphidim manserunt semper, & vsque hodie illis vallis illa rigatur: aquæ autem in Cadesbarne non manserunt, sed solum fuerunt tamdiu, quamdiu ibi manserût Iudæi ad eorum potum. De aquis autem, quæ sunt in Raphidim, quod manserint vsque hodie, patet in libro de situ terræ sanctæ. Sed non est dicendum ob hoc, quod semper côtinuetur diuinum miraculum, sed taliter fuit dispositus locus in Raphidim, quod poterant ibi postea gigni aquæ naturaliter, & sic mansit.

Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo.] Id est tanta erit multitudo aquarum, quod sufficiet toti populo, & iumentis, & non solum suffecit pro illa vice, sed quamdiu manserunt ibi Israelitæ. In Raphidim autem non solum quamdiu manserunt ibi, sed etiam postquam recesserunt, fluxerunt aquæ, quia Deus supernaturaliter causauit locum naturalê aquarum, sed fluxus quotidianus aquarum de lapide illo non est supernaturalis, quia iam ibi naturaliter generantur, cum sit locus dispositus ad hoc: sic est de omnibus rebus a Deo conditis: creauit enim illa supernaturaliter, sed ipsæ naturaliter operantur. [Et iumenta.] Id est sufficiet pro hominibus, & pro iumentis: nomine iumentorum accipiuntur hic pecora, & omnia animalia Hebræorum.

Tulit ergo Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini.] Id est virga, qua Moyses aperuerat mare rubrû, erat in conspectu Domini, & hanc iussit ei tollere ad percutiendum petram.

F Ex hoc aliqui arguunt dicentes, quod fuerit virga Aaron, quæ floruit, & hanc iusserit Deus tolli, de qua supra cap. 17.

Sed dicendum est, quod ista erat virga Moysis, & erat in conspectu Domini, sicut virga Aaron, quamquâ non specialiter dicatur de ista virga, sicut de virga Aaron, quæ iussa est poni in custodiam pro futuris generationibus, & conseruata fuit in arca, vt patet ad Hebr. 9. capit. custodiebatur autem virga Moysis in conspectu Domini, scilicet, iuxta Tabernaculum, quamquam non esset in arca fœderis.

Virga Moysis erat in conspectu Dei sicut illa Aaron.

Sicut præceperat ei.] Quia dixerat Deus, quod tolleret virgam, & non refertur hoc ad clausulam immediatâ. s. quod ista virga erat in conspectu Domini, quia tunc esset sensus, quod tulit virgam de conspectu Domini, quâ Deus G iusserat poni in conspectu suo. Et tunc referretur hoc ad virgam Aaron, de qua hoc iussum fuit, sed refertur ista clausula ad illam clausulam, tulit virgam, solû. Et tunc est sensus, quod tulit virgam, sicut præceperat Dominus. i. Dominus iusserat, vt tolleret virgam, & tulit. Quod autem illa esset in conspectu Domini, vel non, nihil ad hoc referebat.

Et congregata omni multitudine ante petram.] Fecit sicut Dominus dixerat, congregando omnes, vt audirent verba eorum, & viderent fluere aquas.

Dixitq; eis.] Iste erat Moyses. Quamquam enim vtrique iussum esset, quod congregarent multitudinê, & quod loquerentur ad petram; quia tamen non poterant ambo simul loqui conuenienter, locutus fuit Moyses, qui erat dignior, & magis consueuerat loqui ad ple- H bem: fuit tamen locutus nomine vtriusque, vt patet infra, scilicet, nunquid de petra hac vobis aquam poterimus eiicere?

Audite rebelles, & increduli.] Israelitæ enim viderât multa signa Dei, qui eis in similibus prouiderat: nam cum essent aquæ amaræ in Mara, Deus fecit illas conuerti in dulcorem, & cum nullæ aquæ essent in Raphidim Deus fecit de petra exire, quibus & aliis multis Iudæi deberent confidere de immensa bonitate Dei, & non dubitare de omnipotentia illius: ideo quamquam aliquando essent in periculis, quia tamen sciebant Deû esse omnipotentem, debebant credere se posse liberari, & quia experti fuerant eius immensam clementiam, debebant confidere, quod non deficeret eis in necessitatibus suis.

quare Iudei dicantur incredu- li.

Et ob hoc si aliquando non immediate prouideret illis in necessitatibus, debebant æquanimiter tolerare, expectantes certissimam prouisionem. Accidebat autem in illis e contrario, quia quidam non credebant Deum posse illis prouidere, quamquam aliquando vidissent contrarium. Sic dixerunt illi, de quibus Psal. septuagesimoseptimo. Nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? Alii autem quamquam crederent Deum posse prouidere, dubitabant tamen, an prouideret: & isti diffidebant immensæ bonitati Dei: ex quo sequebatur desperatio, ita vt aliquando dicerent: vtinam mortui essemus in Aegypto, &c. Exodi capit. decimo septimo. Vel, Vtinam pereamus, & non ducat nos Dominus in terram istam su- K pra capit. decimo quarto. Contra illos loquitur Moyses vocans eos incredulos & rebelles: incredulos autem, quia quidam eorum non credebant Dei omnipotentiam: rebelles verò, quia licet cognoscerent eam, repugnabant contra Dominum diffidentes immensæ bonitati eius, vel vocantur increduli, quia non credebant etiam sine aliqua experientia. Vocantur rebelles, id est, pertinaces, quia cum semel habuissent experientiam de omnipotentia Dei, & bonitate, non deberent amplius dubitare.

Num de petra hac poterimus vobis aquam eiicere.] Loquitur Moyses in persona sua, & Aaron, quia ambo ad hoc missi sunt, vt patet supra, & est sensus, quasi dicat, nos non possemus virtute nostra educere aquam de lapide, quare ergo contra nos murmuratis? Vel aliter, quod sit istud verbum dubium, & exponibile ad omnem

omnem euentum, vt si dicentibus Moyse, & Aaron verbum istud, fluerent aquæ, intelligeretur. Nunquid de petra hac poterimus vobis aquam eiicere? id est, vos increduli, & rebelles putabatis, quod non possemus vobis educere aquam de lapide, sed educere potuimus. Si autem non fluerent aquæ, intelligeretur: Nunquid de petra &c. id est, nunquid nos poterimus vobis aquas eijcere de petra? quasi dicat, non: quia incredulitas facit, vel demeretur, ne vobis aquæ dentur. Sed magis videtur, quod Moyses cōfisus diuinæ potentiæ, qui præceperat aquam dari, firmiter credebat, quod aquæ de petra fluerent: sed prius populum nimis incredulum increpauit, dicens: Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eiicere? id est, nunquid non poterimus? quasi dicat, & sic: & tamen vos non creditis, quia si credidissetis, non deberetis repugnare, sed humiliter petiuissetis aquas vobis dari.

Cumq; eleuasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem.] i. cum astitisset tota multitudo Moysi, eleuauit manum cunctis videntibus, & percussit petram bis. Quare autem bis percusserit non apparet aliqua causa, nec videtur fuisse præceptum Moysis, sed voluit: in quibusdam enim sola voluntas est causa, vel forte ad primam percussionem non fluxerunt aquę de petra, ideo addidit secundam.

Quare bis percussit petram.

Sed sciendum, quod isti non habebant aliquam efficaciam ex se ad hoc opus, quia non erant ictus ita fortes, quod etiamsi aqua ibi esset, rumperetur lapis ex illis, & fluerent aquę sed fiebant ad demonstrationem, quod aquæ illæ prodibant opere Dei: sic erat in Ægypto, quia iubebat Deus, quod Moyses extenderet palmas suas, vel virgam, quam tenebat manu contra aliquam partem mundi, & in illa veniebant plagæ, vt patet Exodi capit. octauo, nono, & decimo. Si autem extendisset manus, aut virgam contra aliquam partem, determinate non crederetur, vel non ita appareret illud a Deo peruenisse, & sic factum est de percussione: quia forte erant multi lapides vbi loquebatur ista Moyses, & si non tetigisset aliquē eorum, nesciretur ad quem loqueretur, vel forte si non erat vnicus, & non tetigisset Moyses illum, proflueret aqua per aliquam partem, quam non respicerent Hebræi: cum aūt percusso lapide exiuit aqua, fluxit per partem illam, quam Moyses percussit, in quo fuit magis manifesta certitudo diuini miraculi.

Quare percussit Moyses petram.

Egressæ sunt aquæ largissimę.] Id est, in magna abūdantia: nihil enim Deo magis est paucas quam multas aquas in lapide creare. [Ita, vt populus biberet, & iumenta.] id est, tanta sunt aquarum multitudo, quod suffecerit pro toto populo, & pro iumentis ipsorum. hoc enim Iudæi petebant: fuerant enim conquesti, quod perirent ipsi, & iumenta eorum siti.

Dixitque Dominus ad Moysen, & Aaron.] Hic imponitur pœna Moysi, & Aaron peccantibus: nam, vt infra dicitur, peccauerunt Moyses, & Aaron ad aquas, quia non sanctificauerunt Dominum, pro quo datum est eis in pœnam, ne introirent in terram Chanaan.

Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me.] Hic ponitur peccatum, quod fuit causa pœnæ Moysis, & Aaron, scilicet, quia non crediderunt Domino, vt sanctificarent ipsum coram filiis Israel, id est, non fecerunt, quod ipse iusserat, sanctificando eum coram Israelitis.

An peccatum Moysis, & Aaron fuerit, quia increpauerunt Israelitas, vel quia bis percusserunt lapidē, vel quia percusserunt alium præter illum, quem Deus iusserat, vel quia nihil locuti sunt ad petram. Quæst. V.

A Multis dubitatur quomodo peccauerint hic Moyses, & Aaron, quia propter hoc peccatum non ingressi sunt terram promissionis, vt patet hic, & inf. 27. c. & Deuter. c. 3. & 32.

A Respondeo, quod peccatum fuit, quia non sanctificauerunt nomen eius coram filiis Israel. s. dando ei laudem pro hac operatione miraculosa, sed quomodo fuerit ista non sanctificatio, non plenè patet.

Aliqui Hebræi dicunt, quod peccatum fuerit Moysis, & Aaron, quia vocauerunt populum incredulum, & rebellem, in quo dehonorabant totum Israel, vt patet in littera.

Prima opinio.

Sed falsum est, quia si peccassent, nō replicuisset verba similia Moyses, sed replicauit Deut. c. 1. vbi vocauit incredulos, & rebelles. Idem Deuter. cap. 9. sed ibi non legitur istos peccasse. Item patet falsum ex littera, quia dicitur istos peccasse, quia non sanctificauerunt Dominum, sed increpare Israelitas non erat non sanctificare B Dominum.

Alii dicunt, quod non sanctificatio fuit, quia Dominus mandauerat eis percutere lapidem solum semel, ipsi autem ex incredulitate percusserunt bis, vt patet in littera.

Secunda opin.

Sed ista positio non tenet: non enim apparet, quod Deus iusserit solum semel percuti lapidem. Item quia si fuisset peccatum, Moyses peccasset, & Aaron nequaquam, cum Moyses solum percusserit, vt patet supra, Aaron tamen peccauit, sicut Moyses, & grauius, quia de eo dicitur, quod fuerit incredulus ori Domini, vt patet infra, de Moyse autem solo non dicitur, quod fuerit incredulus, vt patet infra 27. & Deuteronom. capit. 3. & 32.

Item quia dicitur, quod non sanctificauerunt coram C filiis Israel Dominum: non sanctificare autem est priuatio, vel defectus: percutere autem bis est actus positiuus: ideo non consistit in hoc non sanctificatio: potissimum, quia filii Israel non scirent, an Deus iussisset semel, vel bis lapidem percuti, ideo quotiescunque percuteret lapidē, si egrederentur aquæ nō diceretur Deus non sanctificatus.

Alii dicunt, quod Dominus iusserat percuti vnum lapidem determinate, & populus petiit ab alio lapide dari aquas: Moyses autem, & Aaron dubitauerunt tunc percutere lapidem, quia non credebant posse extrahere aquam de illo lapide, & isti legunt litteram sub dubio. Nunquid de petra hac &cet. quasi dicat, de alio lapide, de quo Deus mandauit possemus educere aquam, sed de hoc ignoramus, ideo dixit littera: D de petra hac.

Tertia opinio.

Sed ista positio satis apparet fictitia: nam quid populo magis referebat, quod daretur ei aqua de vno lapide, vel de alio, cum solum peteret abundantiam aquarum? potissimum cum sciret, quod Deus iusserat educi aquam de alio lapide?

Item tunc non fuisset peccatum Moysis, & Aaron in hoc, quod dubitauerunt, an possent educere aquam de lapide, de quo populus petebat, sed magis, quia fecerunt contra formam præcepti: erat enim obseruanda diuina iussio per omnia, ideo si de lapide determinato iussisset aquas educi, nullatenus debuissent Moyses, & Aaron percutere alium lapidem etiamsi totus populus suaderet.

Rab. Moyses Hispanus dixit, quod error fuerit Moy E sis, & Aaron in hoc, quod quædam miraculorum fiunt sola voce, vt quando Helias orauit, & venit ignis de cælo super sacrificium suum tertio Regum capit. decimo octauo. Vel quando eo rogante descendit ignis de cælo super duos quinquagenarios, quarto Regum, capit. primo. Aliquando fiunt miracula in sola operatione sine aliquo verbo, sicut in conuersione virgæ Moysis in draconem ex sola electione in terram sine verbis, vt habetur Exod. capit. septimo, & in suscitatione cuiusdam mortui, quem cum quidam sepelirent in sepulchro Elisei Prophetæ, timore latrunculorum superuenientiū, subito vt cadauer illius tetigit ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos. quarto Regum capit. 13. alia miracula fiunt in voce, & operatione, vt in dulcoratione aquæ, quam fecit Eliseus misso sale in aquam præmissis quibusdam verbis, vt patet. 4. Regum c. 2. Moy-

Quarta opin.

Miracula diuersimode operata.

ses autem debebat hoc signum operatione, & locutio- F
ne perficere, quia dixerat Dominus, Loquimini ad petram. ipse aut percussit, nihil loquens petræ. Ista positio habet aliquid propinquum veritati, sed non est penitus vera, quia tunc solus Moyses videretur peccare, qui percussit, & percutiendo tenebatur loqui. *3. Opin.* Alii autem volunt, quod peccauerint, quia deuiauerunt a forma mandati Dei, mandauerat enim, quod loquerentur ad petram, ipsi autem relicto hoc inceperunt increpare multitudinem. *Determinatio Auctoris.* Ista positio magis consonat veritati quam omnes præcedentes, & sic debet exponi litera. [Quia non credidistis mihi.] Id est, non credidistis, vt faceretis sicut ego mandaueram. Non accipitur hic proprie credere, quia credere est de aliquo quod affirmatur, vel negatur, sed hic solum iubebatur aliquid in talibus vero non est veritas, aut falsitas, & consequenter nec credere nec discredere: sed accipitur credere pro G
assentiri, & sic est sensus, quod non crediderunt Domino Moyses, & Aaron, id est, non assenserunt ei facientes quod iusserat. [Vt sanctificaretis me coram filiis Israel.] Id est, vt faceretis nomen meum laudabile coram populo in effusione aquarum: *In quo consistit peccatum Moysis, & Aaron ad aquas contradictionis.* in hoc enim consistit peccatum Moysis, & Aaron: Deus enim iusserat, quod loquerentur isti ad petram coram multitudine, & petra daret aquas, & tunc totus populus laudaret Dominum: ad hoc autem Moyses, & Aaron debuerant venire ad petram, & nihil loquentes contra multitudinem dicere lapidi: Petra tibi dicitur ex parte Dei, vt diuidaris, & nobis abundanter aquas tribuas. Tunc populus videns tantum miraculum laudasset Dominum. Sed quia H
Moyses, & Aaron, vt venerunt, inceperunt obiurgare coram multitudinem, & increpare eam vocando incredulos, & rebelles, ideo multitudo turbata animo ex dura reprehensione etiam videns miraculum non laudauit Dominum, & hoc fuit ex culpa Moysis, & Aaron, qui prius debuerant multitudinem per miraculum ad Dei laudem mouere: deinde obiurgationibus castigare, sed præ magna incredulitate, & rebellione populi non potuit zelum excedentem continere, quin prius obiurgatus fuisset, & sic populus fuit causa peccati Moysis, & ita conqueritur ipse Deuteron. capit. primo, scilicet, nec miranda Domini indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit, non ingredieris illuc &c. Et capitul. tertio, Iratus est Dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me. In hoc I
autem simul peccauerunt Moyses, & Aaron: nam vterque eorum zelo magno motus increpauit multitudinem, priusquam loquerentur ad petram. Non fuit autem peccatū istorum magnum: quia quamquam errauerunt omittendo ordinem miraculi ad laudem Dei: tamen fecerunt ex zelo Dei, scilicet increpantes incredulos, & rebelles contra Dominum, nec aliquo modo peccauerunt increpando, sed quia debuissent mouere eos ad laudem Dei per miraculum, & cum dicit Deus. non credidistis mihi.

Non est sensus, quod aliquo modo Moyses, & Aaron non crediderint verbo Domini, vel dubitauerint saltem leuiter, quin potius ipsi firmiter assentientes increpauerunt populum de incredulitate. Si autem ipsi dubitassent non, increpuissent multitudinem, quia adhuc essent incerti de euentu rei huius. Et si dubitantibus eis postea non eueniret, essent valde despectibiles coram K
multitudine, cum ipsi increpassent multitudinem de incredulitate, ipsi magis increduli existentes. [Non introducetis hoc populos in terram, quam dabo eis.] Illud fuit datum in pœnam pro transgressione mandati; *Pœna Moysis, & Aaron inæqualis.* fuit autem ista pœna inæqualis in Moyse, & Aaron: nam Moyses vixit vsque ad mensem 11. anni eiusdem, & vidit totam terram promissionis, licet non transierint Iordanem Deuteron. 34. cap. Aaron autem non vidit aliquam partem terræ promissionis, nec introiuit in eam, quoniam sepultus est in monte Hor, qui est apud terram Edom, vt patet infra etiam Aaron solum vixit post hæc tribus mensibus, aut parum plus, fuit etiam mortuus in principio mensis quinti anni 40. infra 32. F
capit. nunc autem erat mensis primus, & forte iam finxerat: nam quando venerunt Israelitæ in Cades, erat mensis primus, vt patet supra. Deinde mortua est Maria, post hæc fuit factum miraculum de eductione aquarum, quod non patet, an fuerit in primo mense, vel post: ideo quomodocumque sit, satis breue fuit tempus vitæ Aaron post istud.

Quomodo fuit pœna Moysis, & Aaron non introducere populum in terram promissionis, cum transirent immediate de hoc sæculo ad Dominum.

Quæstio VI.

G QVæret aliquis, quomodo fuerit pœnalitas Moysis, & Aaron non introducere populos in terram Chanaan: hoc enim in pœnam datur.

Respondebit aliquis, quod fuit dedecus ipsorum toto tempore fuisse duces populi, & in extremo, cum populus habiturus esset perfectionem suam introeundo in terram promissam, non introduceret eum. *Opi. quorundam.*

Sed non stat ista positio: nam si Moyses, & Aaron superuixissent, & traderetur cuidam alteri ducatus populi in ingressu terræ promissionis, esset magnum dedecus, sed isti non superuixerunt, & post mortem eorum ducatus aliis traditus est: ideo non fuit dedecus.

Aliquis forte dicet, quod fuit infortunium: nam cum aliquis diu laborauit ad alicuius rei assecutionem, & cum fuerit in extremo adepturus finem suum, si caruerit intento fine, infortunatus dicitur: sic enim tam vul- H
gares quam philosophi vocant. *Secunda opin.*

Respondendum est, quod si quis proponat aliquod bonum sibi fruibile, pro quo diu laborans in assecutione deficiat, infortunatus est, viris tamen sanctis nullum bonum fruibile est, nisi Deus: quocumq; enim alio fruamur error est; ideo licet Moyses, & Aaron desiderauerint introire in terram Chanaan, quia tamen non proponebant sibi habitationem terræ illius tamquam bonum fruibile, non erant infortunati deficiente optato. *Infortunatus, quis vere dicatur secundum veritatē.* Isti autem siue de vulgaribus, siue de philosophis, qui aliquos hic infortunatos faciunt bona fruibilia hic ponunt: nam vulgares in bonis, quæ videntur, scilicet delectationibus, diuitiarum abundantia, honore, & potentia, & similibus bonum suum constituunt iuxta Aristotel. primo Ethicorum, ideo licet ista non sint vera bo- I
na, nec habeant aliquam particulam verorum bonorū, vt declarat Aristotel. ibidem. Quia tamen summa bona videntur esse popularibus, cum pro eis diu laborauerint, si non assequantur, infortunati sunt, hoc quidem non ad rerum naturam, sed ad eorum opinionem referendum est; infortunatiores enim nec parum sunt isti insensati populares, inquantum a verorum bonorum assecutione deficiunt, sed in hoc ipsi se miseros non arbitrantur, cum ibi bona esse non iudicent. Philosophi autem licet non in temporalibus, quæ videntur, bonum humanum constituant, dicunt tamen esse in virtute. Cum ergo aliquis ab hac defecerit, eum infortunatum vocant. Diuitiæ autem & exteriora bona, licet secundum eos non sit felicitas, nec pars felicitatis, quia tamen sunt, vt organa felicitatis vel sunt condecoratiuum, vt patet primo Ethicorum, homines aliqua- K
liter infortunati dicuntur, si his bonis caruerint postquam ea semel possederint, quos calamitosos vocamus, id est, a statu suo cadentes: nec tamen prorsus infortunatos, aut infelices vocant: sed in his potius refulget virtus, vt patet primo Ethicorum. Nos autem aliter constituimus fruibile bonum, scilicet ipsum Deū: ideo si quis ab assecutione diuinæ visionis defecerit, potissimum si aliquando conatus est, vt eam haberet, infelix, vel infortunatus vere dicitur: Moyses ergo, & Aaron non fuerunt infortunati, quamquam terra promissionis caruerint, quia non caruerunt bono fruibili, quod expectabant. Dicendum ergo est, quod Moyses, & Aaron habuerunt pœnalitatem non introeundo terra Chanaan, & fuit in duobus. *An visio terræ Chanaā esset delectabilis Moysi, & quod habebat pa... ad ... non intrāda.*

Primo

Primo, quia termini vitæ ipsorum diminuti sunt: si A enim introituri essent in terram Chanaan, necesse erat, vt plus viuerent, cum introitus iste fuerit post mortem ipsorum: diminui autem terminos vitę pœnale est, cum nihil delectabilius sit, quàm viuere, quia viuere secundum Aristot. 2. de anima, viuentibus est esse, sed non est (Tex. 36.) maxima perfectio: ergo qui caret vita, omnibus perfectionibus caret, scilicet ipsa vita, quæ perfectio maxima est, & omnibus aliis, quæ fundantur in esse, non entibus enim nulla perfectio aut imperfectio inest. Fuit præter hoc pœnalitas, quia priuati sunt Moyses, & Aaron quodam gaudio, scilicet possessione, & visione terræ promissionis, dixerat enim Deus illam terram esse optimam fluentem lacte, & melle, & iamdiu eam concupierant, scilicet 40. annis quibus per desertum gradiebantur. B Nunc autem in extremo cum eam visuri erant, visione priuati sunt: ergo quædam tristitia pœnalis in eis fuit. Patet hoc, nam priuatio gaudij apprehensi de futuro, tristitia est, apprehendebant autem Moyses, & Aaron se breuiter intraturos terram Chanaan, quod ergo postea fraudati fuerint hoc desiderio, tristia erat. Item patet hoc ex eo quod fecit Deus Moysi: nam cum precaretur, quod introduceret eum in terram Chanaan, respondit Deus, quod non introiret illuc, & tamen, quod ascenderet in montem, & inde demonstraretur ei tota terra Chanaan Deuterom. cap. 3. & 32. si tamen non fuisset aliquod gaudium in videndo illam magis quam non videndo, non dixisset Deus Moysi, quod ascenderet in montem ad videndum terram, quia frustratoriũ hoc esset, & tunc si gaudiosum erat videre a longe terram Chanaan, C gaudiosius esset eam possidere, sed Moyses, & Aaron priuati sunt hoc gaudio, quod erat in possidendo: ergo pœna fuit ei, & Aaron non introducendo in eam populum.

Quomodo potuit esse tristabile Moysi, & Aaron carere ista visione, cum immediatè transirent ad aliam vitam: & an si transissent immediatè ad vitam æternam esset eis pœna ista tristitia. Quæstio VII.

SEd tunc quæret aliquis, quomodo, potuit esse pœna istis, quia transierunt de hoc sæculo ad futurum, quod gaudiosius erat, quam possidere terram Chanaan. Respondendum est, quod priuabantur aliquo bono dupli D citer. Primo, quia citius inducebantur in pœnam: secundo, quia aliquis dolor vel tristitia in eis causabatur. De primo est sciendum, quod si Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt transissent ad vitam æternam, posset dici, quod haberent aliquod gaudium, quod corresponderet gaudio quod habituri erant, si viuerent, & in comparatione illius priuati gaudio quod in vita habituri essent non esset pœna, & tamen non habituri erant immediatè vitam æternam, quia ante Christi passionem ianua Paradisi nulli aperta fuit, sed ibant ad lymbum, qui vocatur sinus Abrahæ, & ibi quamquam non experirentur aliquam pęnalitatem sensitiuam, tamen habebant pęnam damni, cum essent priuati visione diuina, quàm ia habere potuissent. Quanto autem aliquis tardius iret ad lymbum patrum, gaudiosius videbatur, quod pauciori tempore experiretur pœnam illam, quam qui prius ibat. Secundo isti habebant pœnalitatem, quia desiderabant introire in terram Chanaan, quod ergo priuarentur ista re desiderata, tristabile erat, quamquam habituri essent gaudium post mortem, ideo dato, quod Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt, habituri essent vitam æternam, pœnalitas eis erat, quia non tollebatur, quin ipsi eo tempore, quo viuerent tristarentur pro desperatione desideratæ rei. Et cum dicitur, quod post mortem in vita æterna habituri essent maiora gaudia, verum est, & tamen gaudia illa non sunt similia eis, quæ hic habemus, quia ista sunt gaudia hominis, siue compositi: illa autem sunt gaudia animarum. & sicut differt status hominum a statu animarum; ita gaudium hominis a gaudiis animarum, ideo necesse est, vt isti sic morientes nunquam possent habere illud gaudiũ de possessione terræ Chanaan, qua hic priuabantur. De hoc latius dictum est Deut. cap. 3. cum agebatur de pœna Moysis, quia non introibat in terram vltra Iordanem. [Non introducetis istos populos in terram, quam dabo eis.] Vocat Iudæos populos quamquam essent vnus populus per aggregationem, & vnitatis principis, & legum propter esse in magna multitudine, ita quod ex eis possent effici multi populi, vel quia erant 12. tribus, & quælibet habebat vnum principem, & erat distincta ab alijs, ita, vt possent vocari 12. populi. (In q. 7. et vbi quia pulchre loquitur.) Cum autem dicitur hic: Non introducetis in terram Chanaan, quam dabo eis, potest accipi illa coniunctio copulatim, scilicet, quod ambo simul non introducerent populos Iudæorum in terram promissionis: nam Aaron non introiuit in illam, nec vidit eam, Moyses autem introiuit in partem eius, licet non in totam, ideo verum est, quod non introduxerunt ambo populos in terram promissam. Alio modo intelligitur copulatiuè, scilicet, quod non introduxit populos istos in terram promissam, nec Aaron illos introduxit.

An Moyses introiuerit in terram promissionis, et an terra duarum tribuum, & dimidia esset pars terræ promissionis, vel adiuncta illi per accidens. Quæst. VIII.

ET hic dicunt aliqui, quod Moyses, & Aaron non introierunt in terram promissionis. Sed dicendum est esse falsum: nã Moyses introiuit in terram promissionis, quia introiuit in terram duorum Regum Amorrhæorum, quæ postea possessa est à duabus tribubus, & dimidia Israelitarum infra 32. cap. & Deuter. 3. cap. 3. (De hoc scripsit latius author.) sed illa terra erat promissa Israelitis: ergo Moyses introiuit in terram promissionis: ipse enim acquisiuit illam terram, & occidit duos Reges eius Iosue cap. 12. quod autem sit illa terra promissa Israelitis, patet: quia Deus promisit septem populos Israel, scilicet, Chananæos, Amorrhæos, Iebusæos, &c. Deuteron. cap. 7. (Ios. 1. c. 9. 17. & 19.) sed terra duorum Regum, quam acquisiuit Moyses, erat terra Amorrhæorum, cum isti duo Reges vocentur Amorrhæi, Iosue 12. cap. & Deuteron. c. 3. ergo erat illa terra promissa.

D Poterit autem aliquis dicere, quod non erat ista terra promissa Iudæis, quamquam esset terra Amorrhæorum, quia non fuerat ista terra a principio pertinens ad populus Amorrhæos, sed postea Reges Amorrhæi acquisierunt illam de manu aliarum gentium, ideo non cadebat ista sub promissione. Et patet hoc: quia Rex Sehon, qui erat vnus de istis duobus Regibus Amorrhæis, acquisiuit ciuitatem Hesebon, & multas alias de manu Moabitarum, vt patet seq. cap. Acquisiuit etiam magnam partem de regno Ammonitarum, vt colligitur Iosue cap. 13 sic ergo poterat esse de tota terra, quam possidebant isti duo Reges Amorrhæi, quod non pertineret à principio ad terram Amorrhæorum, & sic non caderet sub promissione. (Vide de hoc latius Ios. 13.) Respondendum est, quod in prima promissione facta Abrahæ expressa fuit ista terra E duorum Regum Amorrhæorum: nam Gen. 15. cap. ponitur terra Raphaim, id est, gigantium, sed ista est terra Og, qui fuit de reliquiis Raphaim Iosue cap. 12. & terra eius Basan erat antiquitus terra gigantum, qui vocabantur Raphaim Deuteron. cap. 3. ergo illa erat promissa Iudæis. Item patet: quia Raphaim, quorum terra promissa est Iudæis, habitauerunt in Astaroth tempore Abrahæ, cum ibi fuerit pugna contra eos Gen. 14. cap. sed Astaroth erat ciuitas vnius de istis duobus Regibus Amorrhæis, scilicet Regis Og, Deuteron. cap. 3. & Iosue 12. ergo promissa fuit terra ista Iudæis. Item tota terra duodecim tribuum Israel vocatur terra promissionis, sed in terra duorum Regum Amorrhæorum habitauerunt duæ tribus, & dimidia Israelitarum Deutec. cap. 3. & Iosue cap. 13. ergo illa erat pars terræ promissionis, sed illam introiuit Moyses, ergo non potest dici quod

non

non introiuerit in terram promissionis: Aaron autem nequaquam, quia non accessit ad terram Iordanis, nec etiam ad terram duorum Regum Amorrhæorum, quæ erat ante istam. Item apparet, quia de omnibus murmuratoribus; Deus sententiauit, quod non introirent in terram promissionis supra cap. 14. sed de illis factum est, quod morerentur omnes ante torrentem Zareth Deuteron. c. 2. vbi Deus fecit, quod non transirent Israelitæ torrentem, donec morerentur omnes impii, quo facto iussit Deus, vt transirent: ergo videtur, quod apud torrentem Zareth erat terra promissionis, sed apud illum torrentem incipiebat terra duorum Regum Amorrhæorum, vt colligitur Deuteron. capit. 2. ergo illa vocatur terra promissionis. Cum ergo aliquis dixerit, quod Moyses non introiuerit in terram promissionis, intelligendum est, quod non introiuit in totam, sed in aliquam partem eius. Et cum arguitur de eo, quod habetur Deuteron. 32. cap. scilicet videbis eam, & non ingredieris in illam, quam ego dabo filiis Israel. Respondendum est, quod intelligitur de terra illa, quæ nondum capta erat, cum dicatur: quam dabo filiis Israel, & ista erat terra post Iordanem, in quam non introierunt Aaron, & Moyses, & similiter sunt intelligenda alia loca Scripturæ, quæ hoc dicunt. Est tamen verum, quod non introiuerit Moyses in terram Chanaan. Differt enim terra Chanaan a terra promissionis tanquam pars à toto, quia solum computatur terra Chanaan illa, quæ est post Iordanem ad occidentalem plagam eius, vt patet infra 34. cap. vbi ponuntur termini terræ Chanaan, & tamen solum sunt termini terræ illius, quæ est post Iordanem. Idem declaratum est Iosue 14. hoc modo solum ponuntur 9. tribus, & dimidia in terra Chanaan: duæ autem tribus, & dimidia, quæ receperunt possessionem ad orientalem plagam Iordanis, non receperunt eam in terra Chanaã: sed bene in terra promissionis. Communiter tamen loquentes non curant facere differentiam in his vocibus, ideo negant introisse Moysen in terram Chanaan, & in terram promissionis, sed alterum est falsum. Dicitur autem hic in terram, quam dabo eis, quia nondum dederat Deus Israelitis aliquam partem terræ, sed postea dedit, & non accipitur hic terra, quæ danda erat, sicut Deuteronom. cap. 32. quia ibi solum accipitur pro terra 9. tribuum, & dimidiæ quæ tunc danda restabat. Hic tamen terra duarum tribuum, & dimidiæ: quam 9. & dimidia intelligitur neutra earum erat danda. [Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filii Israel contra Dominum.] Id est, ista aqua Cadesbarne vocatur aqua contradictionis, quia ibi repugnauit populus Israel Deo, cum murmurasset propter aquas deficientes, & illud murmurare est contra dicere: nam bonitati diuinæ repugnat, qui ei diffidit, & sic fecerunt Israelitæ murmurantes. Aliquis autem intelliget hic per filios Israel Moysen, & Aaron, quia isti peccauerunt ad aquas contradictionis, vt supradicitur. Sed dicendum est, quod solum intelliguntur Israelitæ, qui murmurauerũt, quia quamquam Moyses, & Aaron dicantur large contradixisse Deo, quia non crediderunt ei, vt supra dicitur, scilicet, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me: tamen proprie contradictio ad Deum fuit in populo: sic patet infra 27. cap. scilicet, quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis. Et tunc sequitur Hæ sunt aquæ contradictionis in Cades deserti Sin. ergo ad populum refertur contradictio. [Et sanctificatus est in eis.] Id est Deus apparuit sanctus, vel laudabilis inter Israelitas: quia demonstrauit eis magnitudinem suam miraculosè educendo aquas de petra. Aliqui referunt hoc ad Moysen, & Aaron, scilicet, quod sanctificatus est Deus in illis, id est apparuit sanctus, vel iustus, scilicet, quod Israelitæ videntes Moysen sanctum virum propter tam paruum peccatum condemnari, ne introiret in terram promissionis, quanto magis faceret Deus eis, qui magni peccatores erant? Et dicitur Deus sanctificari, quandocumque de Deo demonstratur aliqua magna perfe-

Quo differat terra Chanaan a terra promissionis.

Quare dicatur aqua contradictionis.

F ctio, vt quia omnipotens est, sicut deducendo aquam de petra, vel summe iustus, vt puniendo Moysen, vel clementissimus conferendo quædam beneficia, & sic de aliis attributis, vel perfectionibus diuinis. Sed primus sensus melior est.

Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos, quomodo descenderint patres nostri in Aegyptum, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Aegyptii, & patres nostros: & quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos, miseritque Angelum, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus, vt nobis transire liceat per terG ram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntque filii Israel: Per tritam gradiemur viam. & si biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in precio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit: Non transibis. Statimque egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, vt concederet transitum per fines suos. Quamobrem diuertit ab eo Israel.

[Misit interea.] Hic ponitur de impedimento itineris propter hostem insurgentem, & fuerunt multiplices H hostes, scilicet Idumæi, Chananæi, Moabitæ, & Madianitæ. De primis habetur hic: de secundis seq. c. De tertiis, & quartis infra 22. c. [Misit interea nuncios Moyses.] Id est, dum fiebant ista, quæ dicta sunt, misit Moyses nuncios ad Regem Edom, & sic implicantur hic historiæ, scilicet, quod dum accideret mors Mariæ, & murmuratio pro deficiente aqua, missi sunt nuncii, & hoc, quia cum Israelitæ venerunt in Cadesbarne, erant in termino terræ promissionis, quia Cadesbarne ponitur in latere meridiano terræ Chanaan infra 34. cap. & Iosue 15. ad hoc tamen, quod transirent in terram Chanaan necessario transitus erat per quandam partem terræ Edom, cum dicatur infra vrbs Cadesbarne esse terræ Edom, & apud istam consistebant Israelitæ, cum miserunt nuncios ad Regem Edom, sed ipse non consen-I sit, vt transirent per terram eius, vt patet infra, adeo dilatatus est ingressus Israelitarum in terrã Chanaan, cum circumdederunt totam terram Seir, quæ est terra Edum & in hoc morati sunt diebus multis Deuteron. cap 2. scilicet circuiuimus montem Seir longo tempore. [De Cades ad Regem Edom.] Id est, Israelitæ erãt in Cades, & inde miserunt nuncios ad Regem Edom: est enim Cadesbarne quædam pars deserti, in qua est vna de ciuitatibus terræ Edom, & ibi extremitas terræ Edom, vt patet infra: Iudæi autem illuc accedentes non ausi sunt introire in terram Edom, non petita licentia a Rege, vel forte fecerunt hoc, quia Deus iusserat, ne pugnarent cõtra Idumæos Deuteron. cap. 2. Sed hoc magis videtur referri ad alterum tempus, scilicet postquam Rex Edõ recusauit dare introitum, & coacti sunt Iudæi circuire K montem Seir, tunc enim forte transierunt per aliquam partem terræ Edom, & emerunt cibos ab Idumæis, de quo Deuteron. cap. 2. [Hæc mandat tibi frater tuus Israel.] Ista verba erant nunciorum Israelitarum ad Regem Idumæorum, vbi ponitur totus Israel tanquam vnus homo, & vocantur fratres, eo quod isti duo populi deriuabantur a duobus fratribus, scilicet Idumæi ab Esau, & Israelitæ a Iacob. Vocabatur autem Esau tribus modis, scilicet Esau, Edom, & Seir: ideo terra filiorum Esau vocatur terra Edom, vel terra Idumeæ, & vocatur quædam pars illius terræ mons Seir: sic patet Deuteron. cap. 2. scilicet, circuiuimus montem Seir. Iacob autem vocabatur Israel Gen. cap. 32. ideo Israelitæ mittebant ad populum Idumæorum tanquam ad fratrem suum

Legatio Israel ad Edom.

suum. Et dicitur: hæc mandat tibi frater tuus Israel, id est, ista mittit tibi ad dicendum, & non accipitur mandare pro imperare, quia Israelitæ exorabant hic, & non iubebant, quia dicitur infra, obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Item patet, quia hic Israelitæ incipiunt persuadere Idumæis, mouendo eos ad compassionem, commemoratione laborum suorum; ad iubentem autem non pertinet talis suasio, & isto modo accipitur aliquando in Scriptura Gen. 45. cum dicitur: Hæc mandat Iosaphat filius tuus, & ista verba diriguntur ad Iacob patrem suum, sed manifestum est, quod non iuberet aliquid Ioseph patri suo, sed accipitur mandare, id est, mittere ad dicendum Ioseph filius tuus, & iste modus loquendi est apud quasdam gentes. [Nosti omnem laborem, qui apprehendit nos.] Volunt concludere Israelitæ, quod Rex Edom permitteret eos transire per terram suam, & vt facilius eum inclinarent, vtuntur suasione Rhetorica, mouendo ad misericordiam, & B hoc commemorando labores suos. Dixerunt autem, quod noti erant Idumæis labores, qui apprehenderant Iudæos, quia terra Idumæorum non erat multum distans à terra Aegypti, in qua sustinuerant Israelitæ labores: etiam in deserto laborauerant: ideo poterant cognoscere labores eorum. Etiam erant multum famosi labores Iudæorum, quia erant magni, ideo ab omnibus gentibus conuicinis cognoscebantur. [Quomodo descenderunt patres nostri in Aegyptum.] Incipit numerare Scriptura labores maximos Hebræorum, scilicet quos passi sunt in Aegypto. Nam licet in terra Chanaan, & Mesopotamiæ Iacob pater eorum peregrinatus fuisset, & Laban aduersaretur ei, tamen illi labores non exprimuntur hic: quia illi erant parui collati ad labores, quos sustinuerunt in Aegypto. Etiam, quia ille erat labor C vnius personæ, scilicet Iacob: in Aegypto autem erant labores vnius populi: isti tamen labores peregrinationis in terra Chanaan, & Mesopotamiæ enarrabantur ab Israelitis, quando deferebant oblationes quasdam coram Domino in Cartallo, referentes gratias pro omnibus malis, a quibus Deus eos liberauerat: & incipiebant enarrare a persecutione Laban, & peregrinatione in Mesopotamia, de quo Deut. cap. 26. scilicet, Syrus persequebatur patrem meum &c. & dicitur hic, quod patres nostri descenderunt in Aegyptum, quia de istis, qui nunc erant, nullus descenderat illuc de terra Chanaan, sed omnes nati sunt in Aegypto, & dicunt de patribus suis: quia multi in Aegyptum ingressi sunt, scilicet Iacob cum 70 animabus Exod. cap. 1. & illi omnes vocan- D tur patres huius populi. [Et habitauimus ibi multo tempore.] Aliquando enim fuit habitatio Israelitarum in Aegypto, tanquam incolarum, & liberorum, scilicet tanto tempore, quanto vixit Ioseph, & Reges, qui cognouerunt eum, surrexit autem postea Rex nouus, qui non cognoscebat Ioseph, & ab illo tempore cœpit durè affligi tota multitudo Hebræorum Exod. cap. 1. tempus autem mansionis eorum in Aegypto tam in gaudio, quā in seruitute fuit magnum, quia Exod. cap. 12. dicitur, quod habitatio filiorum Israel, qua manserunt in Aegypto 430. annorum fuit, sed istud tempus computatur ab anno, quo introiuit Abraham in terram Chanaan, vt declaratum est ibidem: tempus autem stationis Hebræorum in Aegypto, postquam illuc descendit Iacob cum posteritate sua, fuit 205. annorum, vt declaratum est E Genes. 15. & Exod. cap. 1. & istud fuit magnum tempus, potissimum, quia Iudæis videbatur maius, cum angustiarentur, & desiderarent exire de seruitute illa. [Afflixeruntque nos Aegiptij, & patres nostros.] Id est, isti, qui nunc erant, & patres eorum fuerunt in Aegypto afflicti, quia ista persecutio à multis temporibus inceperat, in quibus ibi habuerunt aliquos prædecessores. Etiam intelligendum est, quod de istis, qui nunc erant in deserto, raci fuerant afflicti in Aegypto, quoniam plurimi eorum nati fuerant in deserto, cum esset principiū 40. anni ab exitu de Aegypto, & fere omnes mortui fuerant, super quos sententia data erat, & sic manebant solum illi, qui nati sunt in deserto, & quidam alij,

A qui egressi sunt in pueritia de Aegypto, scilicet antequam complerent annum 19. Moyses tamen, & Aaron, Caleb, & Iosue, & quidam alij de principalibus populi exierant de Aegypto, ideo cum nomine istorum principaliter formaretur legatio, dicebatur, quod Aegyptii afflixerant eos.

Sciendum de ista afflictione, quod erat nimis iniusta: quia a principio Aegyptii receperunt Hebræos habitaturos in terra Aegypti pacificè, tanquam accolas, postea autem nihil demeruerunt Iudæi, quare eis afflictio irrogare deberet, sed ex inuidia afflicti sunt: nam Rex nouus non cognoscens Ioseph, dixit: Venite opprimamus sapienter populum istum, quia multus est, & fortior nobis. Et sequitur, quomodo imposuerint duros labores in operibus terræ, & inflixerint graues angustias occidendo filios eorum nouiter natos; ideo Deus iustè intulit plagas Aegyptiis, quia ipsi iniustè persecuti fuerant Hebræos.

B [Et quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos.] Id est, etiam notum est vobis, quomodo clamauerimus pro hac angustia duræ seruitutis, & Deus exaudiens nos liberare voluerit. Ista enim nota erant ex posterioribus effectibus, scilicet, quia liberati sunt Israelitæ de Aegypto non viribus, aut bello, sed signis, & prodigiis Dei. [Miseritque Angelum, qui eduxerit nos de Aegypto.] Id est, etiam hoc notum erat. Ista missio potest intelligi dupliciter: quia Angelus significat nuncium, & quicunque a Deo missus est ad aliquid, conuenienter vocatur Angelus Dei. Potest etiam intelligi de Moyse ipse enim fuit nuncius, quia Deus locutus est ei in monte Synai dum pasceret oues, & dedit ei signa quę faceret in Aegypto mittens ad Hebræos, vt scirent se C exauditos a Deo, & in breui liberandos: Exod. capit. 3. Alio modo accipitur Angelus Dei pro Angelo, qui præcedebat Israelitas in via dirigendo eos per columnam nubis, & ignis, & iste Angelus pugnabat pro eis, quia quando exercitus Pharaonis apprehendit castra Hebræorum super mare rubrum, volens percutere à tergo, Angelus ille transtulit nubem, quæ præcedebat Israelitas ad posteriorem partem exercitus, & facta est nubes illa valde lucida ex parte Hebræorum, ita vt pateret eis introitus per mare rubrum, ex parte autem Aegyptiorum erat caligo magna, ita vt non ausi fuerint Aegyptii tota nocte accedere ad Hebræos, nec videbant quomodo accederent Exodi capit. 14. De isto Angelo etiam dicitur Exod. 23. cap. scilicet ecce ego mittam An- D gelum meum, qui præcedat te in via, & introducat in locum, quem paraui. De hoc etiam Exod. cap. 23. scilicet & mittam præcursorem tui Angelum, & eiiciam Chananæum, & Amorrhæum & cæt. Iste Angelus dicitur eduxisse de Aegypto, quia direxit eos egrediendo per columnam nubis, & sic fecit in toto itinere vsque ad terram Chanaan: Exod. capit. 13. [Ecce in vrbe Cades.] Iudæi enarratis laboribus suis concludunt petendo, quod permittat eos Rex Idumæorum transire in terram Chanaan per extremitatem terræ suæ, & dicunt, quod erant in vrbe Cades, id est, in vrbe quæ est in deserto Cades. Non est enim Cades nomen alicuius vrbis, sicut nec aliqua de mansionibus Israelitarum per desertum, sed dicitur vrbs Cades, id est, quædam ciuitas, quæ est in deserto Cades: est enim Cades in deserto Sin, quod est ma- E gnum desertum Cades autem est quædam pars illius deserti coniuncta terræ Chanaan in latere eius meridiano, vt patet infra 34. cap. & Iosue cap. 15. In isto autem deserto erat quędam ciuitas Regis Edom, quæ erat extrema in toto regno Idumææ, & ista vocatur ciuitas Cades. Dato tamen, quod Cades esset nomen alicuius vrbis, non esset verum, quod Israelitæ fuissent in Cades, quia nunquam introierunt in aliquam vrbem postquā exierunt de Aegypto, vsquequo venerunt ad terram duorum Regum Amorrhæorum, vbi accipientes vrbes eorum, ingressi sunt in illas, potissimum, quia Israelitæ non auderent introire in aliquam vrbem terræ Idumæorum sine consensu Regis: nam si ingressi fuissent iam frustra precarentur, quod permitteret eos transi-

Angelus qui eduxit Hebræos de Aegypto quis fuit. Cades an sit nomen vrbis.

re per terram suam. Etiam, quia non expediebat Iudæis introire in aliquam vrbem: nulla enim eos caperet nec ipsi petierunt a Rege Edom, quod permitteret eos introire in vrbes, sed transire per viam publicam. [In extremis finibus tuis positi.] Id est, vrbs Cades, apud quã nos sumus, est in extremitate terminorum regni tui. Expresserunt autem Iudæi hoc propter alterum de duobus, scilicet, vt facilius inclinaret Rex Edom ad permittendum eos transire: nam si peterent transire per mediũ regni, esset difficile, quia multum possent nocere; petierunt autem transire per extremitatem, scilicet per quandam particulam regni apud Cades: nam terra Chanaan erat coniuncta Cadesbarne, cum ponatur Cades tanquam terminus terræ Chanaan infra 34. cap. ideo solũ territorium vrbis, quod erat apud Cades, transituri erãt Iudæi ad ingrediendum terram Chanaan.

Cum rex Edom non permisit Iudaeos introire per terram suam: quare non declinauerunt modicum versus terram meridianam & occidentalem, ne cogerentur circuire totam terram Edom.
Quæst. IX.

SEd dicet aliquis, cum Rex Edom non permiserit Iudæos introire per terram suam in extremitate eius, quare non declinauerunt saltem modicum, & transirẽt in terram Chanaan non per terram Idumæorum, ne cogerentur circuire terram Edom multo tempore ascendentes versus orientem, & postea introeuntes per terram duorum Regum Amorrhæorum? Respondendum est, quod Israelitæ quando erant in Cadesbarne, erant in latere meridiano terræ Chanaan, & totum illud latus est circumdatum gentibus a parte meridiana, ideo si declinassent Israelitæ à terra Idumæorum per latus meridianum terræ Chanaan versus occidentem, oporteret, vt intrarent per terram aliarum gentium, quia vbi deficiebat regnum Edom, incipiebant alia regna, illæ autem gentes erant magis hostiles Iudæis, scilicet Amalechitæ, & Chananæi: nam in prima vice qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne anno 2. ab exitu de Aegypto Amalechitæ, & Chananæi pugnauerunt contra eos supra cap. 14. & Deuteronom. cap. 1. Iterum autem pugnauerunt Amalechitæ contra Iudæos primo anno ab exitu de Aegypto in Raphidim Exod. cap. 17. ideo non ausi sunt Israelitę petere ab eis transitum, quia sciebant, quod non concederent eis, cum essent hostes. Non habito ergo transitu per terram Edom, regressi sunt ad partem orientalem circumeuntes totam illam terram, vt intrarent per totam terram duorum Regũ Amorrhæorum. [Obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam.] Humiliter petebant Iudæi transitum, quia sciebant magnos adhuc sibi restare labores circumeundo terram, si non permitteretur eis transitus, sic enim factũ est, vt patet Deuteronom. cap. 2. Circuiuimus montem Seir multo tempore, & in isto tempore cœpit tędere populum laboris itineris, & murmurauerunt, atque suscitauit contra illos Dominus serpentes ignitos, vt patet sequen. capit. [Non ibimus per agros, nec per vineas.] Iit hoc etiam suadentiam diceret Rex Edom, quod permisso eis transitu multum nocerent terræ, quia cum esset tanta multitudo virorum, & feminarum, pecorum & iumentorum, non possent capi per vias, sed distenderentur per agros, & vineas, in quo nimis nocerent terræ. [Non bibemus aquas de puteis tuis.] Necesse erat, erat, quod Iudæi transeuntes per terram Edom biberẽt de aquis terræ illius, quia non poterant aliunde habere aquas: sed est sensus, quod non biberent de puteis, id est, non biberent sine licentia dominorum terræ illius, vel sine pecunia: sic enim iusserat Deus Deuteron. cap. 2. scilicet, cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis, & hoc dicebatur de transitu per terram Edom. Duxerunt autem Iudæi aquam de puteis, id est, de cisternis, quia terra illa valde deficiens aquarum est: rari enim fontes, & flumina sunt, sed pluuiæ in cisternis conseruantur. Istas cisternas vocant Iudæi puteos, de quibus non erant bibituri

F sine licentia, vel precio dato. Si autem terra irrigua esset fontalibus, vel fluuialibus aquis, nihil oportebat cõstitui de precio pro potu aquarum, quia nihil sic diminueretur de aquis terræ Edom. Et hoc etiam Iudæi dixerunt suadendo, quia cum terra Edom deficiat aquis si transirent Israelitæ per eam, biberent omnes aquas cisternarum, in quo damnificarentur Idumæi. [Sed gradiemur publica via.] Vocatur publica via illa, per quã alii incedere consueuerunt. Deuteron. cap. 2. dicitur: Via trita gradiemur, id est, per viam magnam vsitatam: non enim nouam faciemus viam incedentes per agros, & vineas, sicut facere solet exercitus, quando non capiunt eum viarum angustiæ. [Nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes donec transeamus terminos tuos.]

G Id est, dum iuerimus per terram tuam, ibimus per viã publicam, & non declinabimus ab ea ad partem dexteram, nec sinistram introeuntes in agros, vel vineas, & hoc ne noceamus terræ tuæ, erat etiam prope terrã Chanaan, in quam ingressuri erant, & pugnaturi quasi hostes. [Cui respondit Edom.] Id est, Rex Edom. Iuerant enim isti nuncii ad Regẽ Edom, & ipse respondit hæc. Vel potest accipi Edom pro toto populo terræ Idumææ. Nam verisimile est, quod assisterent Regi consiliarii, vel procuratores terræ Edom: illi responderunt nomine totius terræ Edom: ideo dicitur, quod respondit Edom. [Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.] Timuerunt etiam filii Edom, quod Israelitæ vellent eis inferre damna, scilicet accipere aliquid de terra eorum intrantes pacificè, & in dolo capientes

H vrbes, vel oppida: sic enim dicitur Deuteron. cap. 2. transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir. & timebunt vos, videte diligenter ne moueamini contra eos. Et dato, quod Idumæi non suspicarentur, quod Israelitæ vellent accipere aliquid de terra ipsorum, tamen crederent, quod magna damna inferrent illis in agris, & vineis, & aquis puteorum, si transirent per terram ipsorum: ideo non concesserunt dicentes, quod occurrerent armati Iudæis. [Dixeruntq; filii Israel.] Ista est responsio quam miserunt Israelitæ audito verbo Idumæorum: nam nuncii Israel iuerunt ad Edom, & accepto isto responso, redierunt ad Israel, & precatus est iterum Israel, vt concederent transitum Idumæi, mittentes legatos rursus ad Edom. [Per tritam gradiemur viam.] Israelitæ intelligebant, quod Idu-

I mæi recusabant concedere eis transitum, quia sequeretur magnum damnum in agris, & vineis, & cisternis aquarum ad introitum Idumæorum: ideo dixerunt, quod non transirent per agros, & vineas, sed per viam tritam, id est, publicam, & vsitatam. [Et si biberimus aquas tuas, nos, & pecora nostra, dabimus quod iustum est.] Id est, etiam non nocebimus in cisternis aquarum, quia non bibemus de cisternis tuis, & si aliquid biberimus nos, vel pecora nostra, precium dabimus, & sic non damnificabatur terra Edom. [Nulla erit in precio difficultas.] Dixerunt hoc Israelitæ, quia forte Idumæi crederent, quod quamquam soluerent aliquid Israelitæ pro aquis, quas acciperent, tamen illud esset modicum, scilicet, quod magis eas acciperent violenter, quã pro precio, dixerunt ideo Israelitæ, quod quantumcun-

K que constituerent de precio pro aquis Idumæi, tantum soluerent, & in hoc nulla difficultas futura erat. [Tantum velociter transeamus.] id est, solum concede nobis, quod possimus transire per terram tuam saltem velociter, quia de reliquo non erit nobis difficultas, siue modicum siue multum precium aquarum imposueris.

Quare Israelitæ non sunt locuti de cibis, sicut de potibus, cum vtrisque indigerent. Quæst. X.

QVæret aliquis, quare Israelitæ locuti sunt hic de aquis, & non de cibis: quia ita indigebant cibis, sicut potibus. Respondebit aliquis, quod hoc fecerunt, quia de illis, de quibus erat verisimilius, quod possent Israelitæ violenter accipere, dabatur hic securitas, de

tas, de aquis autem erat huiusmodi, quia cum illa terra sit inaquosa, cisternæ multæ fiebant in agris ad colligendum ibi aquas pluuiales, & quia illæ erant paruæ, poterant Israelitæ accipere aquas nolentibus Idumæis. De cibis autem non erat sic, quia illi erant collecti intra vrbes, & opida, & non possent Israelitæ illos accipere inuitis Idumæis, nisi illis bella inferrent. De aquis vero, & non de cibis securauerunt. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quod Israelitæ petebant id, quo egebant. Cibus autem quotidianus dabatur eis de cælo, scilicet Manna, quod nunquam eis defuit à die, quo cœpit vsque ad diem, quo penitus cessauit: ideo quamquam transirent Israelitæ per terram Edom, non indigerent cibis Idumæorum: aquæ autem non dabantur de cælo illis specialiter, nisi quando aliàs contingeret pluere, ideo **B** petierunt aquas pro precio dicentes se daturos, quod licitum erat. Sed prima responsio conuenientior est. Ideo dicendum, quod Scriptura forte subticuit hic de cibis, & tamen nuncii Israelitarum non solum de aquis, sed etiam de cibis dixerunt, & hoc confirmatur, quia Deut. cap. 2. Deus iussit Israelitis, quod cum transirent per terram Edom, cibos pecunia emerent, & aquas in precio haurirent: sic ergo Deus de vtroque expressit: ita verisimile est, quod nuncii Israelitarum de vtroque dixerint. Scriptura autem non semper enarrat omnia, quæ gesta sunt, vel respondebitur, vt supra dictum est, scilicet, quod securabant de aquis, quia facilius erat capere aquas quam cibos inuitis Idumæis. [At ille respondit: non transibitis.] Id est, etiam in secunda propositione nunciorum Israel Idumæi negauerunt transitum di- **C** centes, quod nullo modo transirent, id est, quod non permitterent transire. [Statimque egressus est obuius cum infinita multitudine.] id est, cum secunda vice proposuerunt nuncii Israelitarum, Idumæi exiuerunt eis obuiam armati. Et hoc, quia existimauerunt, quod cum Israel petijsset bis transitum, & non fuisset concessus eis, contenderet propriis viribus sibi occupare transitum, & forte inferre pararet aliqua damna Idumæis, ideo parauerunt se ad aliqua damna Idumæis, ideo parauerunt se ad pugnam euntes in Cadesbarne, vbi erant Iudæi, & tunc noluerunt pugnare Israelitæ permittentes Idumæos in armis, & redierunt per aliam viam.

Quare nubes duxerit Israelitas, vt irent in Cades, cum non esset concessurus rex Edom transitum, & cur Deus noluit, quod iste rex permitteret eos transire. Quæst. XI.

QVæret aliquis, quare nubes duxerit Israelitas in Cadesbarne, cum Rex Edom non esset concessurus eis introitum per terram suam.

Respondendum est, quod Idumæi non concesserunt introitum Israelitis per Cadesbarne, quia Deus indurauerat corda eorum, ne concederent: non enim expediebat, quod concederetur introitus. Primo, quia esset contra sententiam Dei: ipse enim dixerat, quod Israelitæ quadraginta annis manerent in deserto: si autem introissent per Cadesbarne, non mansissent quadraginta annis: erat enim primus mensis anni quadragesimi, quan- **E** do venerunt in Cadesbarne, vt patet supra in littera, & sic deficeret vnus, si immediate, vt venerunt in Cadesbarne, permitterentur transire. Item Deus dixerat, quod nullus eorum, qui murmurauerant, introiret in terram Chanaan, sed morerentur omnes in solitudine supra capit. 14. si tamé introissent in terram Chanaã per Cadesbarne immediate, vt venerunt illuc, multi de blasphematoribus introissent in terram Chanaan, quod patet: quia non fuerunt mortui omnes blasphematores vsque ad torrentem Zareth, & immediate, vt mortui sunt, iussit Deus Moysi, vt transirent torrentem Zareth, Deuteronom. cap. 2. sed illum torrentem multo tempore post hoc transierunt, scilicet, cum iam circuissent terram Edom, siue montem Seir, vt colligitur seq. cap. & Deuteronom. cap. 2. ergo non erant mortui omnes murmu-

A ratores, quando fuerunt Israelitæ in Cadesbarne. Si tamen concessus fuisset introitus per locum ipsum, multi de murmuratoribus introissent in terram Chanaan: ideo voluit Deus, vt non concederetur introitus, sed vagarentur magno tempore vsquequo morerentur omnes murmuratores. Item Deus volebat tradere in manus Israelitarum terram duorum Regum Amorrhæorum, sicut postea tradita est: si autem introissent per Cadesbarne, non accessissent ad terram duorum Regum Amorrhæorum, quia illa erat orientalis terræ Chanaan: ideo, vt acquirerent illam, fuit conueniens, vt non introirent per Cadesbarne, sed circuirent ad partem orientis, & cogerentur intrare per terram duorum Regum, & sic eam acciperent. Sed tunc stat, quod dictum est, **B** scilicet quare Deus fecit, vt venirent in Cadesbarne Israelitæ, cum non esset permissurus transitum eis? Respondendum est conueniens fuisse, quia Cadesbarne erat in via, per quam transituri erant Israelitæ: ideo dato, quod non sequeretur aliqua vtilitas accedendo illuc, erat tamen conueniens Israelitis, quod irent ad ipsum locum, postea autem circuierunt terram Seir, sicut aliàs circuituri essent ad eundum in terram duorum Regum Amorrhæorum. [E manu forti.] Id est, egressus est Rex Edom in potentia magna. Potest accipi hic manus pro turba, sicut aliquando accipitur, & est sensus, quod cum turba valde forti exiuit Rex Edom contra Iudæos: putauit enim, quod vellent introire per terram Edom violenter. Vel accipitur manus propriè, & tunc est sensus metaphoricus, sicut dicimus, quod Deus **C** redemit Israelitas de Aegypto in manu forti, & brachio excelso, & tamen Deus nec manum, nec brachium habet, sed ponuntur ista ad significandum magnitudinem potentiæ. [Nec acquiescere voluit deprecanti, vt concederet transitum per fines.] Id est, Rex Edom noluit consentire Israelitis, qui precabantur, vt solum permitterentur transire per terram Edom.

Quomodo stat, quod Israelitæ non transierunt per terram Edom, cum tamen oppositum videatur dici Deut. 2. Quæst. XII.

QVæret aliquis quomodo dicatur, quod transitum non concessit Rex Edom: quia Deuteron. cap. 2. significatur contrarium ex verbis Dei, scilicet, **D** transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir: deinde sequitur: Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis. Idem patet ex verbis Israelitarum ad regem Sehon, scilicet tantum est, vt concedas nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. ergo concesserant transitum Idumæi. Rab. Sal. dicit, quod non transierunt Hebræi per terram Idumæorum, sed solum dabant eis Idumæi alimenta pro precio, exeuntes extra regnum ad vendendum. Idem tenet Nicolaus hic, & Deuteron. cap. 2. Sed non stat: nam Deuteron. cap. 2. dicitur ex verbis Dei: Aquam emptam precio haurietis, & bibetis, ideo quamquam possent Idumæi cibos venales educere extra terram suam Iudæis transeuntibus per desertũ, **E** quia non inueniebantur ibi: sed de aquis non poterat hoc esse: non enim est verisimile, quod terra per quam transibant Israelitæ apud Edom, esset penitus inaquosa; & dato, quod esset inaquosa & omnes Idumæi, & Moabitæ ferrent aquas, non tamen sufficerent tanto populo, pecoribus, & iumentis. Si autem esset terra aquosa non oportebat dari regulam de aquis bibendis pro pecunia, quia aquæ, quæ erant extra terram Idumæorum, non erant in potestate ipsorum, nec eas vendere poterant. Concluditur ergo, quod transibant terram Idumæorum, & quia erat populus multus, indigebat aqua multa de puteis, & cisternis, quas foderant, & parauerant Idumæi: ideo rationabile erat, quod darent pecuniam pro aqua. Et si forte aliquis diceret quod Idumæi portabant aquas ad castra Israel extra fines regni sui, quamquam rationabile sit, tamen adhuc stare non potest,

Quare Israelitæ transierunt per terram Idumæorum.

test, quia dicitur Deuteron. cap. 2. aquam emptam haurietis, id est, quod non solum Israelitæ emerent aquam ab Idumæis, sed etiam haurient eam de puteis, hoc autem impossibile erat, nisi ipsi transirent per Idumæam, in qua aquam ipsi emerent, & extraherent de puteis. Nisi forte aliquis dicat, quod haurire accipitur hic pro bibere, & non producere de puteo. Sed etiam hoc dato, non stat ex ratione superiori, & ex sequentibus. Possit autem aliquis confirmare opinionem. Rab. Salom. & Nicolai, quia dicitur Deuter. cap. 2. Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, tamen transire per terminum Idumæorum non est transire per terram ipsorum: quia termini sunt extra terram claudentes ipsam. Respondendum est hoc non stare: quia non accipiuntur termini ibi pro lineis claudentibus aliquā terram, quæ vocentur latera eius, sed pro aliquibus partibus intra terram, quæ appropinquat terminis, & sic quamquàm transierint Israelitę per terram Edom, quia tamen non transierunt per medium eius, sed per quandam extremitatem, dicuntur transire per terminos eius. Et sic accipiuntur hic termini, vel fines, quod idem est. Dixit enim, quod Rex Edom noluit acquiescere, vt transiret Israel per fines suos, tamen manifestum est, quod non accipiuntur ibi fines pro lineis claudentibus terram Edom, quia si isto modo transituri essent Israelitæ per terminos Edom, non petiuissent licentiam à Rege Edom, quia non transibant per terram suam: nam per lineam claudentem terram præcisè, impossibile erat, quod aliquis moueretur: ergo necesse erat, quod moueretur extra lineam illam, vel intra. Si extra, non pertinebat terra illa ad Regem Edom, & tunc non peteretur licentia ab eo, nec ipse impediret Israelitas transire per terram illam. Si autem intra lineam illam mouerentur, non solum per terminos Edom transirent, sed etiam per terram Edom, & tunc habetur intentum. Item patet, quia Cadesbarne erat in extremis finibus terrę Edō, sed non vetuit Rex Edom accedere Israelitas ad Cadesbarne, vt patet hic, & vetuit transire per terminos suos: ergo termini accipiuntur pro aliqua parte terræ Edom, & non pro lineis claudentibus: sed Deuteron. cap. 2. dicitur, quod transierunt Israelitæ per terminos filiorum Esau: ergo transierunt per aliquam partem terræ eorum. Item patet clarius eodem capit. ex verbis populi ad Regem Sehon, scilicet, tantum est, vt concedas nobis transitum, sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir: ergo necesse est dicere, quod transierint Israelitæ per terram Edom, & ibi emerint cibos pecunia, & aquas, & non educebant Idumæi ista ad vendendum Israelitis in deserto.

Solutio præcedentis quæst. Quæst. XIII.

QVæret tunc aliquis, quomodo ergo stat, quia littera dicit hic, quod non transierunt per terram Edom, scilicet, quia noluit concedere Edom deprecanti.

2. responsio. Respondent aliqui, quod Israelitæ petierunt transitū per terram Edom, & erat eis valde conueniens transire intra terram Edom, vt breuius transirent, & hoc non concessit Rex Edom, ideo occurrit armatus. Concessit tamen, quod transirent per quandam particulam regni sui, quæ erat in extremis, & sic concordantur ista loca. Sed non stat, quia Israelitæ non petierunt transire per medium terræ Edom, nec per aliquam partem multum intrinsecam regni, sed per terminos, vt patet ex verbis Israel, scilicet, quia erant in Cadesbarne in extremis finibus regni Edom, vt patet supra, & per locum illum petebant transitum, ergo non petebant per partem multum intrinsecam regni. Item etiam videtur falsum, quod Rex Edom non consenserit transire illos per medietatem regni, & tamen consensit per aliquam partem extremam, quia hic dicitur, quod acquiescere noluit deprecanti, vt concederet transitum per fines suos: ergo non stat ista positio. Aliqui dicunt aliter, scilicet, quod Rex Edom à principio recusauit dare transitum

F Israelitis, & occurrit eis armatus, sed postea cum accessisset ad eos in extremitate regni, inclinatus est precibus eorum, & permisit eos transire. Sed hoc non stat, quia littera dicit, quod noluit Edom acquiescere deprecanti, & ideo coactus est diuertere ab eo Israel. Item, quia si concessisset transitum Rex Edom, postea motus precibus, transissent Israelitæ per Cadesbarne, quæ erat in extremitate regni, & cito introiuissent in terram Chanaan, nec circumdedissent montem Seir longo tempore, & tamen circumdederunt, vt patet Deuteron. cap. 2. & seq. cap. ergo non est permissus eis transitus. Respondendum igitur, quod Rex Edom non concessit, vt Israelitæ transirent per regnum suum, quando erant in Cadesbarne, & hoc nec per medietatem nec per aliquam extremitatem, ideo Israelitæ diuerterunt a Cadesbarne

Quis fuit modus, quo modo trāsierunt per terrā Edom, et qualis fuit ista declinatio.

G ambulantes per desertum extra terram Edom, & postea introierunt in aliquam partem terræ Edom. Pro quo sciendum, quod Israelitæ venientes de Aegypto in terram Chanaan, quamquam fecissent in itinere circulationes multas: tamen per latus meridianum terrę ingressuri erant: locus autem conueniens illis ad ingrediendum, erat per terram Regis Edom in extremitate regni, vel quod parum declinarent ab extremitate illa ad partem inferiorem versus occidentem. Et cum Rex Edom non concederet eis transitum, declinauissent ipsi modicum ab extremitate illa ad occidentem, & tamen erat ibi gens hostilis, scilicet terra Amalechitarum, & Chananæorum Aradiorum: isti autem prohiberēt, quia alias pugnauerant contra Iudæos in anno primo, & secundo

H ab exitu de Aegypto, vt supra dictum est, quod autem isti essent apud terram Edom, patet: quia cum fuissent iterum Israelitæ in Cadesbarne, erant iuxta Amalechitas, & Chananæos supra cap. 14. vbi cum ascendissent modicum de castris, versus montem, descenderunt Chananæi, qui habitabant in montibus, & percusserunt Israelitas, quod non esset, nisi habitauissent iuxta Cadesbarne. Item patet ibidem, quod Deus iussit, vt recederent Israelitæ de Cadesbarne versus mare rubrum, quia Amalechitæ, & Chananæi habitabant in vallibus, si tamen non essent propinqui eis, non iuberet, quod recederent inde. Item patet hoc sequenti cap. tiam immediatè, vt steterunt Israelitæ in Cades, fit hic mentio, quia Chananæus Rex Arad pugnauerat contra eos, ergo erat iuxta Cadesbarne, ex quo patet, quod cum Israeli-

I tæ non habuerint transitum per Cadesbarne, coacti sunt circuire terram Edom, ascendendo versus orientem: quia ad partem occidentalem, & meridianam erant eis gentes hostiles, per quas nullo modo poterant transire, nec circuire: iuerunt ergo circuitum montis Seir ad partem orientalem, in quo morati sunt magno tempore: Deuteron. capit. 2. scilicet circuiuimus montem Seir longo tempore. Et in his omnibus nondum introierant in terram Edom: necesse erat ergo, quod ad hoc, vt transirent Israelitæ in terram duorum Regum Amorrhæorum, vel Moabitarum, vel Ammonitarum, transirent primo per aliquam partem terræ Idumæorum: nam etiamsi vellent circuire per mille leucas, non possent introire in terram Chanaan, vel Idumæorum, aut Ammonitarum, nisi transirent per terram Edom. Alioquin

K transirent per mare rubrum, quod nequaquam poterat Iudæi, quia nec naues habebant nec in arte nautica erāt docti. Antecedens probatur: quia Israelitæ venerunt ad Cadesbarne, quæ est in latere meridiano terræ Chanaan, & est pars regni Edom, vt ingrederentur per locum ipsum: sed non concesserunt Idumæi: ergo necesse erat, vt declinarent ad partem orientalem lateris meridiani, vel ad partem occidentalem. Non poterant ad occidentalem: quia necesse erat tunc transire per terram Chananæorum Aradiorum, vel per terram Amalechitarū, vtrique autem erant hostes: ideo non potuerunt. Si autem ascendissent versus partem orientis ipsius lateris meridiani, peruenissent vsque ad mare rubrum, in quod terminabatur, & tunc necesse erat, quod introirent per terrā Edom, cum ipsa coniugatur mari rubro ad partem orientalem, vt patet 3. Reg. cap. 9. Nam erat ibi Asiongaber

gaber in littore maris rubri, & illa est ciuitas Idumææ (A) cum dicitur, classem quoque fecit Rex Salomon in Asiongaber in littore maris rubri in terra Idumææ: ergo vel introirent Iudæi in terram Idumææ, vel manerent apud mare rubrum, sed ipsi transierunt ad terram Moabitarum, & Regum Amorrhæorum: ergo transierunt per aliquam partem regni Edom saltem per vrbem Asiongaber: & tunc nullo modo stabit, quod dicunt Nicolaus, & Rab. Salom. quod non introiuerunt Israelitæ in terram Edom, sed exiuerunt *Falsitas Rabi Salo. & Nicolai.* Idumæi in desertum ad dandum eis cibos. Nam non possent assignare eis locum, per quem introierint in terram duorum Regum Amorrhæorum, nisi dederint introitum per terram Edom: sed fuit ignari locorum nescientes dispositiones, & terminos terrarum, (B) ideo putauerunt, quod possent transire Israelitæ per terram Regum Amorrhæorum, non accedentes ad terram Edom, quod posset stare, si terra Edom non terminaretur ad mare rubrum. Item patet magis Deuteronom. capit. decimoprimo. Cum dicitur, quod Iudæi transierunt fratres suos filios Esau per viam campestrem de Elath, & de Asiongaber, sed ista duo loca sunt in terra Idumæorum: ergo transierunt per illa. De Asiongaber satis patet tertio Regum capit. nono. Etiam littera satis declarat, cum dicat: Transiuimus fratres nostros filios Esau Deuteronom. cap. secundo si tamen non transiuissent per terram ipsorum, non dicerentur transiuisse ipsos. Sciendum etiam, quod quamquam transierint Israelitæ per terram Edom, tamen non introiuerunt per eam in terram Chanaan, sed transiuerunt per quandam extremitatem eius, scilicet per duas (C) vrbes Elath, & Asiongaber, & inde venerunt in terram Moab: Deus enim inclinauit Regem Edom, vt permitteret eis transitum per illam extremitatem regni sui, quia aliàs impossibilis erat eis transitus in terram Chanaan, & tunc transeuntes in desertum terræ Moab, venerunt in ciuitatem quandam Moabitarum nomine Ar, & inde transierunt in terram duorum Regum Amorrhæorum per confinia Moabitarum, & Ammonitarum, & occupata terra horum duorum Regum, quæ durat vsque ad Iordanem, introierunt in terram Chanaan, quæ est coniuncta Iordani. Nam ponitur Iordanis terminus orientalis terræ illius infra trigesimoquarto capit. Iste processus colligitur satis Deuteronom. capit. secundo, vbi cum stetissent Israelitæ in (D) Cadesbarne, non facta ibi mentione, quod petiuissent introitum à Rege Edom, dicitur, quod profecti sunt per solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir longo tempore, & hoc erat ascendere per latus meridianum ad orientale terræ Edom. Et tunc iussit Deus, vt declinarent Israelitæ in aquilonem, & introirent in terram Idumæorum, scilicet, sufficit tibi circuire montem istum, ite contra Aquilonem, & populo præcipe, dicens, transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau &c. Et tunc sequitur, quomodo transierint per duas vrbes terræ Edom scilicet per Elath, & Asiongaber. Cum dicitur: Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir per viam campestrem de Elath, & de Asiongaber, venimus in iter, quod ducit in desertum Moab. (E) Iste autem introitus in terram Idumæorum fuit declinatio ad Aquilonem. Vt autem ista melius intelligantur, describentur duo latera in circuitu terræ Chanaan scilicet latus meridianum terræ Edom, quod est apud latus meridianum terræ Chanaan, & latus orientale terræ Edom, quod est super latus orientale terræ Chanaan: in medio autem lateris meridiani ponetur Cadesbarne, infra autem versus occidentem in eodem latere ponentur extremitates duorum regnorum scilicet Amalechitarum, & Chananæorum, Aradiorum, & tunc ascendetur per istud latus meridianum vsque ad locum, vbi coniungitur cum latere orientali terræ Edom, & hoc est in littore maris rubri: latus autem orientale terræ Edom est mare rubrum, & continuatur cum latere orientali Moabitarum, &

(A) Ammonitarum, & duorum Regum Amorrhæorum: erit ergo iter Iudæorum, vt, postquam peruenerint ad Cadesbarne, in latere meridiano terræ Edom, ascenderint per illud latus versus Orientem. Et istud erat circuire montem Seir, & antequam peruenirent ad extremitatem huius lateris, introierunt in terram Idumæorum, & hoc erat declinare versus Aquilonem, & transire de Elath in Asiongaber: postea declinantes per ipsum latus orientale versus Aquilonem accesserunt ad confinia Moabitarum, & Ammonitarum, & duorum Regum Amorrhæorum apud torrentem Arnon. Et tunc inceperunt declinare ab Oriente in Occidentem versus terram Chanaan, & transita terra duorum Regum Amorrhæorum introierunt in terram Chanaan (B) quæ est Occidentalis ad illam. [Quamobrem diuertit ab eo Israel.] Id est, quia Rex Edom nolens concedere transitum Israelitis, exiuit eis obuiam armatus, & diuertit ab eo Israel id est recessit ab eo non introeundo per regnum suum, nec aliquo modo dedit introitum tunc, & Israelitę non diuerterunt penitus à terra Edom, sed per latus eius Australe ascendentes ibant versus Orientem per circuitum montium terræ Seir, & ibi magno tempore morati sunt, quousque introierunt in quandam extremitatem regni Edom.

Cumque castra mouissent de Cades, venerunt in montem Hor qui est in finibus terræ Edom: vbi locutus est Dominus ad Moysen. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo (C) *quod incredulus fuerit ori meo, ad aquas contradictionis.* *Inf. 33.* *Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumque nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius: Aaron colligetur & morietur* *Deu. 10. & 23.* *ibi. Fecit Moyses, vt præceperat Dominus. & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium* *Moritur Aaron.* *eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.*

[Cumque castra mouissent de Cades, venerunt in montem Hor.] Quia noluit Rex Edom dare introitum, recesserunt: sed per extremitatem regni sui: quod patet, (D) quia etiam mons Hor est in extremitatem regni sui: quod patet, quia etiam mons Hor est in extremitate Idumææ, vt habetur infra ista mansio coniuncta est Cadesbarne: ideo post illam ponitur in catalogo mansionum infra 33. cap. [Qui est in finibus terræ Edom.] Id est, iste mons est etiam in extremitate terræ Edom, sed magis est ad Orientem mons Hor, quam Cadesbarne. [Vbi locutus est Dominus ad Moysen.] Id est, in isto monte Deus locutus fuit Moysi de morte Aaron, & hoc fuit in mense quinto anni 40. ab exitu de Aegypto die prima mensis, & immediatè ascendit Aaron in montem & mortuus est cum esset annorum 123. infra 33. cap. [Pergat inquit Aaron ad populos suos.] Id est, inquit Deus, pergat Aaron ad populos id est moriatur. Iste est modus circum locutus loquendi, & dicitur aliquis pergere ad (E) populos suos, id est mori, quia cum aliquis moritur, vadit ad aliam maiorem multitudinem populorum, quã sit hic, & hoc modo omnes morientes dicuntur pergere ad populos suos, id est ad populos, ad quos aliquando ex natiuitate iuncti erant. Sed magis accipitur iste modus in viris bonis; sic enim dicitur de Abraham Genes. 25. capit. scilicet appositus est ad populum suum, & de Isaac Gen. 35. c. Isti autem erant viri iusti. Dicuntur autem pergere ad populos suos, id est ad populos sanctorum, quibus sociandi sunt, vt declaratum est Gen. 49. cap. Aliqui dicunt ad populos suos id est ad Angelos, quibus homines in beatitudine coniungendi sunt. Sed iste sensus magis alienus est, vt declaratum est præall. c. ex hoc colligitur, quod Aaron finiuit, vt vir sanctus.

An peccatum Moysi & Aaron fuerit mortale, vel veniale. Quæstio XIV.

QVæret aliquis de isto peccato Moysi, & Aaron ad aquas contradictionis an fuerit mortale, an veniale. Dicet aliquis, quod fuerit mortale, alioquin non fuisset eis data pœna non ingrediendi in terram Chanaan: veniale enim est dignum venia, sed istud non est dignum venia, quia Deus non remisit eis pœnam debitam pro isto peccato: ergo erat de mortalibus.

Aliquis dicet, quod veniale fuit: nam Deus odit peccantes mortaliter, vnde perdidisset familiaritatem ad Deũ, & nõ loquutus fuisset ei Deus, sicut solebat, sed nõ perdidit: quia immediate, & postea semper locutus est, & quod magis est, eo percutiente petram, immediatè G fluxerunt aquæ: ergo non peccauit mortaliter. Item pater de Aaron, quia dicitur hic, quod pergat ad populos suos, quod ad viros sanctos solum pertinet: ergo non peccauit mortaliter. Respondendum est, quod nulla pars istarum satis probatur ex dictis: nam cum dicitur, quod non fuerit veniale, quia Deus dedit pœnam, non tenet argumentum nullum enim peccatum est, cui aliqua pœna non respondeat, siue originale, siue actuale, siue mortale, siue veniale sit. Sed differunt, quia quibusdam pœna maior, quibusdam minor conuenit: immo & inter ipsa peccata venialia differentiam facit Apostolus vocans quædam ligna, & alia stipulam, & alia fœnum, & dicit, quod ista probabuntur igne. Et sicut ignis differt in lignis, fœno, & stipula, ita pœna peccatorũ venialium differt: non mirum igitur si pœna temporalis pro venialibus detur, quum pro eis datur pœna purgatorii, quæ grauior est temporalibus pœnis. Item cum arguitur veniale esse dignum venia, & peccatum Aaron, & Moysi non fuisse dignum venia: respondetur, quod non vocantur venialia, quasi digna sint omni remissione, quia tunc nihil haberent de ratione peccati, sed vocantur venialia, quia homini peccanti in illis datur venia quantum ad mortem æternam, quia propter illa non condemnatur quis: pœna tamen aliqua dabitur. Quod patet: quia si non daretur aliqua pœna pro istis, non redderetur ratio de eis in die iudicii, & tamen etiam de venialibus redditur ratio: nam de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines super terram, reddent rationem in die iudicii: verba tamen ociosa secundum se non sunt mortalia, nisi aliquando per accidens efficiantur mortalia, quod rarum est: ideo pro illis aliqua pœna correspondebit, quando rationem reddemus. De hoc Matth. 12. cap.

Item argumenta alterius partis non tenent: cum dicebatur, quod Moyses habuit postea diuinam familiaritatem, & locutus est ei, atque ipse excussit aquas de petra: dicendum, quod ista nihil probant: nam Deus ita loquitur malis, sicut bonis, & viri mali interdum habent spiritum propheticum, vt patet de Balaam, qui valde malus erat, & conabatur, vt contra Dei voluntatem ageret, & tamen Deus loquebatur ei reuelans mysteria infra 22. & 23. & 24. capit. Quod autem operatus fuisset Moyses miraculum etiam non probat eum non peccasse: nam sicut Deus per malos viros loquitur, ita nihil impedit, quod per illos miracula operetur. Sic enim dixit Christus: Multi dicent in die illo: Domine in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & tamen subditur ibi: Amen dico vobis, nescio vos. Si enim essent boni, non diceretur, quod Deus nesciebat eos: potissimum, quia Deus non faciebat excuti aquam de petra ad laudem Moysis, sed ad laudem suam, & vt prouideret populo suo, ideo siue peccasset, siue non, æqualiter per eum fuisset operatus miraculum illud. Item cum dicitur de Aaron, quod vitam finiuit, vt vir sanctus, cum dicatur pergat ad populos suos: ergo non peccauit, non tenet, sed sequitur ex hoc, quod non mortuus est in peccato mortali: dato enim, quod aliquando mortaliter peccauerit, poterat postea pœnitere, & mori vt vir sanctus.

Deus & malis et bonis loquitur, & malos multa operatur. Matt. c. 7.

F Sed quamquam neutrius partis assignatæ rationes cõcludant, dicendum potius, quod fuerit istud peccatum veniale: nam Moyses, & Aaron non intendebant offendere Deũ, nec fecerunt aliquid, per quod directè sequeretur offensio Dei, nec intelligebant se offendere: quin potius zelo eius commoti increpauerũt incredulos qui potentiæ Dei, & bonitati diffidebant: fuit tamen secuta offensa per accidens, inquantum increpantes populum non laudauerunt Deum, & mouentes multitudinem ad laudem Dei. De venialibus ergo videtur esse, quia præter intentionem euenit: ista tñ in viris perfectis seuerius puniuntur, quàm in minoribus, & quia Moyses, & Aaron erant viri perfectissimi in populo, inflixit eis pœnã hãc pro peccato isto, in quo forte bene cum eis factum est: nam ipsi, vel in præsenti aliquid sustinere debebant pro hoc peccato, vel igne purgatorio expiandum erat: commutauit autem Deus pœnam purgatorii in pœnam vitæ huius, quæ leuior est. Item fuit hoc conueniens ex parte Dei ad demonstrandum iustitiam eius: nam cum ipse viros istos duos optimos in toto populo pro tam leui peccato priuasset bono tamdiu desiderato, videbatur valde iustus, scilicet, quod nullam iniquitatem impunitam relinqueret, & ista est æquior positio.

Respon. Auct.

[Non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel.] Id est, non introibit in terram promissionis, & verum est, quia non intrauit in terram Chanaan, quæ est trans Iordanem, nec etiam in terrã duorũ regum Amorrhæorum ad orientem Iordanis, vbi sunt duæ tribus, & dimidia, sed mortuus est in monte Hor antequam introirent in terram Edom. Et dicitur in terram, quam dedi filiis H Israel, id est, quam me daturum promisi: nihil tamen adhuc dederat: Scriptura tamen mutat tempora propter certitudinem rei, quia sicut ea, quæ præterita sunt, impossibile est non fuisse sexto Ethic. cap. 1. ita ea, quæ Deus promittit secundum certam prædestinationem, impossibile est non euenire: ideo idem est, ac si de præterito iam fecisset. Sed quia terram Chanaan certissimè daturus erat, idem erat, ac si dedisset.

[Eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.] Id est, non credidit Aaron mihi in Cadesbarne ad aquas contradictionis. Hoc non solum pertinet ad Aaron, sed etiam ad Moysen: ambo quippe simul in hoc peccauerunt, sed quia nunc solum fertur sententia de morte Aaron propinqua, de eo solum dicitur, quod fuerit incredulus Deo. De Moyse autem po- I stea simile infra 27. cap. quando venit tempus moriendi illius, & supra de vtroque eadem sententia lata est, scilicet, quod non introducerent populos istos in terrã, quã promiserat Deus. Dicitur autem quod Aaron fuit incredulus ori Domini, non quidem quia non credidisset esse possibile quod Deus dixit, aut aliquo modo de illo dubitasset: quin potius, quia firmiter ipse, & Moyses crediderunt, increpauerunt populum de incredulitate, & rebellione dicentes: Audite increduli, & rebelles, vt patet supra, sed dicitur non credidisse verbo Domini, id est, non assensit ei, vt faceret, sicut Deus iusserat. Voluerat enim Deus, quod Moyses, & Aaron loquerentur ad petram in nomine eius, & daret aquas, quo populus ad magnificandum nomen Domini moueretur, sed non fecerunt sic Moyses, & Aaron: quinimmo incœperunt populum increpare educentes aquam, ideo dicun- K tur non credidisse, id est, non assensisse ad faciendum quod Deus iusserat.

An Aaron non intrauerit in terram promissionis propter peccatum istud, vel propter sententiam latam contra murmuratores in Cades. Quæst. XV.

QVæret aliquis an Aaron non introiuerit in terram Chanaan propter peccatum istud, vel propter sententiam latam de murmuratoribus in Cadesbarne de aqua, supra capite 14.

Dicet aliquis, quod quamquàm peccatum istud ad aquas contradictionis erat sufficiens ad hoc, quod Aa-

ron

ron non intraret in terram Chanaan: tamen iam ligatus erat per sententiam datam in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, & dato, quód non peccasset postea ad aquas cōtradictionis, non introiuisset in terram Chanaan. Et patet, quia sententia illa erat, quód nullus de numeratis à viginti annis & supra, introiret illuc supra 14. c. ergo Aaron, & Moyses ligati sunt.

Quare Moyses, & Aaron ergo murmurationis erāt annorum plusquā 80.

Nisi forte quis dicat istos non fuisse viginti annorum tempore factæ numerationis in monte Sinai, de qua supra capit. 1. sed falsum est, quia Moyses erat in anno exitus de Aegypto octuaginta annorum, & Aaron 83. quando ingressi sunt coram Pharaone Exodi ca. 7. Item Moyses, & Aaron mortui sunt anno. 40. ab exitu de Aegypto infra 33. & Deut. capit. 1. iuncto vltimo, sed tunc erat Aaron annorum 123. infra 35. capit. & Moyses annorum 120. Deuteronom. capit. 31. & 34. ergo in exitu de Aegypto fuit Aaron 83. annorum, & Moyses 80. Item anno secundo ab exitu de Aegypto prima die anni consecrati sunt Aaron, & filii sui in sacerdotes; ergo Aaron erat tunc plurium quàm 20. annorum, cum haberet quattuor filios, qui consecrabantur in sacerdotes. Prima pars declarata est Leuit. capit. 1. & 8. ideo non stat, quia isti non essent 20. annorum tempore numerationis in monte Sinai, & tunc dicunt, quod cum non fuerint isti excepti ab vniuersali sententia, necessario ligati sunt, & patet quia mortui sunt in deserto. Iosue autem, & Caleb excepti sunt, & isti intrauerunt supra 14. cap. & infra 26.

Opinio.

Dicendum est, quod Moyses, & Aaron non fuerunt obligati ex sententia data in Cadesbarne propter murmuratores, quia ipsi non murmurauerunt, sed magis resistebant populo murmuranti, ita vt tota multitudo voluerit eos lapidare supra decimotertio cap. & 14.

Item non fuerunt obligati ex verbis sententiæ illius, quia ibi dictum est, qood nullus de numeratis a 20. annis, & supra introiret in terram Chanaan, qui autem nō numerati erant hoc modo, non ligabantur hac sententia: ideo non obligati sunt paruuli, qui nondum attigerant annum 20. cum facta est numeratio in monte Sinai, quamquam essent 20. annorum quando essent in Cadesbarne. Item non fuerunt obligatæ mulieres aliquæ, quia ista sententia data est de numeratis a 20. annis & supra de mulieribus autem nulla numerata est: quia non fuit præceptum de numerando ipsas, cum non esset aliquod mysterium, propter quod numerarentur: ideo ex verbis sententiæ non fuerunt obligatæ. Item nullus de Leuitis obligatus est, quia illi non fuerunt numerati a 20. annis supra, sed numerati sunt ab vno mense, & supra ad redimendum primogenitos supra cap. 3.

Qui non fuerunt obligati sententia de Cades.

Item numerati sunt a 25. annis ad separandum pro ministeriis supra capit. 8. Moyses autem & Aaron erant de Leuitis, ideo non fuerunt numerati cum populo: sic iussit Deus supra capit. 1. scilicet tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filiis Israel: ideo non fuerunt ligati hac sententia, & si non peccauissent ad aquas contradictionis introiuissent in terram Chanaan. Quod patet de Eleazaro filio Aaron, qui introiuit in terram Chanaan, & diuisit eam Iosue capit. 14. & 17. & in ea sepultus est Iosue capit. 24. iste tamen erat plurium quam 20. annorum, tempore factæ numerationis, quia ipse fuit per vnum mensem consecratus in sacerdotem ante hanc numerationem: incœpit enim consecratio prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt probatum est Exodi capit. vltimo. & Leuit. capit. primo numeratio autem hæc cœpit prima die mensis secundi anni eiusdem supra cap. primo. tamen cum ipse consecratus est plurium quam 20. annorum erat, quia non consecrabantur in sacerdotes iuuenculi: potissimum, quia ante exitum de Aegypto Eleazarus acceperat vxorem, & genuerat filium nomine Phinees: Exodi cap. sexto, ergo plurium esset, quam viginti annorum in anno secundo ab exitu de Aegypto, & non fuit ligatus sententia illa, quia non fuit mortuus: nec etiam exceptus est specialiter, sicut Iosue, & Caleb: ergo non dabatur sententia contra Leuitas.

[Tolle Aaron, & filium eius cum eo.] Iusserat Deus, quod moreretur Aaron, & quia ipse erat summus sacerdos, fecit, vt filius eius Eleazarus succederet in summum sacerdotium. Et dicitur: Tolle Aaron, idest, accipias eum tecum, vt vadat ad moriendum: volebat enim Deus, quod moreretur extra castra super montem, & ibi indueretur Eleazarus vestibus sacerdotalibus, & dixit, quod tolleret, quia tollere significat quandam quasi violentiam: ad mortē aūt rari spontanei vadunt. Dixit etiam quod tolleret filium eius, scilicet, ad constituendum summum sacerdotem. Hoc autem fuit de Eleazaro: nam alium filium habebat Aaron, scilicet Ithamar, sed erat minor, ideo successit Eleazarus; habuit enim Aaron filios quattuor, scilicet, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar ante exitum de Aegypto: Exodi 6. capit. Duo maiores mortui sunt prima die, qua ministrare cœperunt post consecrationem suam, cum offerrent ignem alienum Leuit. capit. decimo. relicti sunt Eleazar, & Ithamar, qui functi sunt sacerdotio coram patre suo, supra cap. 3. & quia istorum maior erat Eleazarus successit.

Quomodo sacerdotium in Veteri Testamento erat per successionem, & cur omnes filij sacerdotum minorum erant sacerdotes, de filijs tamen summi sacerdotis solus primogenitus, & quare nullus poterat renunciare sacerdotio, vel non consecrari, etiam si vellet renunciare reditibus; & quomodo fiebat ista successio sacerdotij, quando sacerdos non habebat filios.

Quæstio XVI.

Sciendum autem, quód sacerdotium in Veteri Testamento erat per successionem, scilicet, quod omnes filii sacerdotum erant sacerdotes; & nulli erant sacerdotes, nisi filii sacerdotum. Sed duplex sacerdotium apud Iudæos: summus pontificatus, & sacerdotium minorum sacerdotum: in summo pontificatu vnicus erat semper: in sacerdotio minori erant plurimi: iō cum moriebatur summus sacerdos; vnus tantum de filiis suis succedebat ei, alii autem sacerdotes erant, sed non pontifices: minori autem sacerdotio omnes filii succedebant in esse sacerdotes, nisi aliquis eorum esset maculatus, ille enim si a principio fuisset maculatus, nunquam consecrabatur, si autem post consecrationem incurrisset maculam, non permittebatur ministrare, sed dabantur ei omnia iura sacerdotalia integré, sicut aliis ministrantibus: Leuit. 21. capit. scilicet, Omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita dūtaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet. Erant autem maculæ prohibentes a ministratione esse cæcum, claudum, paruo, vel grandi, & torto naso: fracto pede, vel manu: esse gibbum, vel lippum, habentem iugem scabiem, vel albuginem in oculo, vel impetiginem in corpore, aut esse herniosum: Leuit. 21. cap.

Maculæ prohibentes a ministratione.

De summo sacerdote considerandum est, quod filii eius succedebant ei in esse sacerdotes: sed vnicus succedebat in esse summum sacerdotem. Nunc autem non sunt sacerdotia, vel dignitates Ecclesiasticæ per successionem: quin potius filii presbyterorum non possunt ordinari, nisi dispensetur cum eis. Et dato, quod ordinentur, non possunt dignitates, aut beneficia Ecclesiastica quæcumque suscipere, nisi iterum super hoc dispenseetur. Ratio diuersitatis est, quia ad dignitates & officia non debent recipi personæ, viles, & infames, ne vituperetur ministerium nostrum, sed illegitimi sunt personæ viles: ideo non debent recipi ad Ecclesiasticas dignitates: nam seculares dignitates minores sunt Ecclesiasticis, & tamen secundum leges humanas non possunt succedere illegitimi parentibus in honoribus: vel si alias habeatur dignitas, quam per successionem, etiam non suscipientur ad illam, ideo magis hoc debuit esse in Ecclesiasticis. Si autem sacerdotibus nostris liceret accipere vxores, & filios legitimos

Quare illegitimi filij nō succedūt parentib. & beneficia Ecclesiastica sicut fiebat in veteri. & quod non licebat tunc inhibere hominē fieri sacerdotem nunc autē licet.

gitimos procurare, satis esset rationabilis successio: in veteri autem testamento sic erat. quia licebat habere sacerdotibus vxores, & aliquando licuit in Nouo Testamento: ergo rationabiliter succedere debuerunt filii parentibus: potissimum quia de aliis tribubus non poterant aliqui effici ministri Dei in opere sacerdotali, vel Leuitico: sed Deus elegerat sibi solam tribum Leuiticã, & si quis alienus accederet ad ministrandum, moriebatur supra c. 3. & 18. nunc autem indifferenter licet omnibus hominibus ordinari in sacerdotes, nisi habeant aliqua impedimenta iuris.

Si autem in Veteri Testamento nulli licuisset effici ministrum Dei, nisi Leuitis, & ipsi non succederent ita quod cogerentur esse ministri, aliquando essent pauci ministri Dei: ideo rationabile fuit, vt omnes de tribu
G Leuitica cogerentur ad ministrationem Dei. Non tamẽ cogebatur aliquis, sed omnes sponte recipiebant, quia magna erant iura annexa illi ministrationi, & multi de popularibus desiderabant istud ministerium, & aliquãdo attentauerunt vsurpare sibi, sicut Core, & socii sui supra cap. 16. Si tamen esset aliquis de sacerdotibus, qui non esset maculatus, & renunciaret omnibus iuribus, quæ competebant ei ex sacerdotio, ita vt non consecraretur, nec ministraret, peccaret, & non permitteretur ei hoc, quia Deus elegerat omnes illos ad ministrandum sibi loco primogenitorum Israel: vnde si aliquis se subtraheret à ministratione, adimeret Deo debitum famulatum, & tollebat vnum seruitorem obligatum pro aliquo de primogenitis Israelitarum: ideo cogebatur quilibet eorum ministrare.

H Amplius considerandum est, quod summo sacerdoti succedebat aliquis de filiis suis, & tunc aut haberet plures, aut vnicum: si plures succedebat primogenitus: si vnum ille succedebat. De primo patet Leuit. 21. cap. vbi pontifex vocatur maximus inter fratres suos, idest, debet ille assumi in pontificem, qui fuerit maior cæteris fratribus: si autem quisquam de aliis vsurparet sibi summum sacerdotium, non erat recta successio, nec debebat consecrari: ideo quando agitur de consecratione sacerdotum magnorum Exodi cap. 29. & Leuit. cap. 6. dicitur: Sacerdos, qui iure successerit, vel rite successerit. Si autem primogenitus moreretur, succedebant alii fratres per ordinem vsque ad vltimum, & sic fuit factum in Eleazato: non fuit enim ipse primogenitus Aaron, quia alii duo præcesserant, scilicet Nadab, &
I Abiu, quia tamen mortui sunt, successit Eleazarus. Si autem summus sacerdos non haberet filios, sed solas filias, vel nullum genuisset, non erat aliquid à lege prouisum. Sed lex dicit, quod aliquis sacerdos debebat rite succedere, semper ergo oportet dari aliquem modũ iuris de hac successione. Non est autem dicendum, quod summus sacerdos posset instituere summum sacerdotem ante mortem suam, quem voluisset, sicut non habens liberos legitimos põt sibi scribere hęredẽ, quẽ voluerit, dum tamen a lege non sit prohibitus succedere: dignitates autem non sunt huiusmodi, etiam seculares, in quibus permittitur successio, quia dignitates non sunt propria bona nostra, sicut hæreditas: redeundum ergo erat ad legem de successione ab intestato in hære-
K ditatibus. Iussum enim est infra 27. cap. quod filii succedant patribus in hæreditate, & si non fuerint filii succedant filiæ, & si neutri, succedant fratres, & si non isti succedant fratres patris, quib. n. nõ stantibus attenditur maior propinquitas. In summo sacerdote sic erit: si .n. filios non habuit, sed filias non possunt succedere, sicut in hæreditate, quia fœminæ non ministrabant, sed deuoluebatur summo sacerdotium ad alios propinquiores secundum regulam successionum in hæreditatibus: si tamen haberet sacerdos multos filios, & primogenitus esset maculatus, non poterat succedere, quia prohibebatur ei ministrare, sed alius de fratribus eis fiebat sacerdos magnus, ipse autem manebat recipiens aliqua iura ad sustentationem suam, sed non iure summi sacerdotij.

Nullus de filiis sacerdotum in veteri testamento poterat vnus opere sacerdotio.

Quo succedebant filij summo sacerdoti, & quo quando non habebat filios.

F *Quid si filius primogenitus summi sacerdotis incurreret maculam perpetuam antequam consecraretur, & quid si postquam consecraretur, & an daretur ei coadiutor, vel fiebat alius summus sacerdos, & quid de redditibus summi sacerdotij. Quæst. XVII.*

SI autem post consecrationem suam incidisset in aliquam maculam etiam prohibebatur ministrare, & tunc non apparet quid fieri deberet.

Aliquis forte dicet, quod fiet, sicut in Episcopis, & aliis prælatis nostris, quibus si inciderint in aliquam ægritudinem, vel deformitatem propter quam non possint, aut non debeant, datur coadiutor, cui dabitur aliquid de fructibus, reliqui autem manebunt ipsi præla-
G to, sed non fiet alius prælatus viuente eo, nisi esset talis casus, in quo deberet deponi, vel degradari: ita dicetur de sacerdote magno.

Sed dicendum non stare: nam nũc potest aliquis supplere pro Episcopo, vel alio prælato ea, quæ facere tenetur, ipso impedito, vel non potente facere, quia aut pertinent ad ordinem Episcopalem, vel ad iurisdictionem: si secundo modo. cuicumq; committi possunt non prohibito à iure: si sunt ordinis poterit alius prælatus habens similem ordinem supplere. In veteri autem testamento non poterat hoc assignari: quia licet de eis, quæ pertinebant ad summum sacerdotẽ per modum iurisdictionis, quamquam dicamus q possent committi cuicũque sacerdoti minori, tamen ea, quæ erant ordinis non
H poterant delegari, & adhuc difficilius, quã nunc: nam nunc ea, quæ sunt ordinis Episcopalis non possunt committi sacerdoti minori ex sola ordinatione Ecclesiæ; Deus tamen hoc non vetuit. In veteri aũt testã quædã data erant summo sacerdoti, quæ per eum solum Deus fieri iubebat: sicut patet de omnibus ministeriis, diei expiationis Leui. c. 16. vbi ẽt nullus de minoribus poterat introire in sancta Sanctorum; ad Heb. c. 9. sed pontifex tñ: immo si aliquis de minoribus staret in prima parte tabernaculi, cum introibat pontifex in sancta Sanctorum, moriebatur: Leuit. ca. 16. Ideo non poterant delegari ista alicui minori impedito sacerdote maiore, vel non potente facere. Oportebat ergo, cum summus sacerdos incidebat in aliquam maculam, propter quam vetaretur ministrare, vt alius consecraretur in summum
I sacerdotem. Nisi forte dices, quod quamquam iste summus sacerdos non posset exercere officia pontificalia, nec alicui committere, non esset necesse alium consecrari pontificem, sed manerent officia pontificalia non facta, vtpote si non essent officia necessitatis.

Dicendum est non stare, quia quolibet anno cogebatur summus sacerdos saltem semel facere omnia ministeria sacerdotalia, scilicet, in die propitiationis: Leuit. 16. Necesse est igitur alium tunc consecrari. Sed manet (hoc dato) dubium de fructibus summi sacerdotii: habebat enim summus sacerdos magna iura, scilicet, quia communicabat in iuribus minorum sacerdotum, & rursus recipiebat in partem suam decimam decimæ leuitarum. s. centesimam partem oĩum fructuum totius Israel quolibet anno supra capit. 18. alio ergo consecrato du-
K bium erat, cui iusta iura prouenirent. Dicet aliquis, quod prouenirebant priori summo sacerdoti, qui inciderat in maculam: Sic. n. erat de omnibus aliis sacerdotibus, q si quis hẽret maculam, non accederet ad altare, tamen omnia iura integra perciperet: Leuit. 21. Dicendum, quod non est eadem ratio in summo sacerdote, & in aliis, quia omnes alii percipiebant iura æqualiter, ideo quod aliquis esset maculatus, & perciperet omnia iura sua, non erat grauamen alicui de administratoribus: si tamen summus sacerdos, qui propter maculam non poterat ministrare perciperet omnes fructus, quos alias percepturus erat, alius summus sacerdos, qui postea consecrabatur non haberet alia iura summi sacerdotis, sed minoris, & sic grauaretur. Item videbatur fieri contra legem, quia supra c. 18. assignantur iura summi sacerdotis, sed iste, qui consecrabatur alio incurrente in ma-

Fructus summi sacerdotij alio consecrato, ad quem prouenirent.

A in maculam erat summus sacerdos: ergo debebantur ei illa iura. Item ille, qui in maculam incideret, non erat iam summus sacerdos, quia eo viuente alius fiebat summus sacerdos, sed pontifex semper erat vnus: ergo qui incideret in maculam, non erat pontifex: iura tamen illa dabantur propter pontificatum, ergo non competebant ei. Quid autem dicendum sit, non patet penitus magis tamen videtur, quod ista iura prouenirent secundo pontifici: an vero ipse teneretur dare aliquid de his iuribus priori pontifici, non constat, sed satis videtur rationabile. [Et duces eos in montem Hor.] Accipitur hic mons Hor pro cacumine montis: iam enim Israelitæ castra fixerant in monte Hor, vt supra dicitur. Ascenderunt Moyses, Aaron, & Eleazar in cacumine montis, populus autem castra fixerat in planicie.

Quare Aaron ductus est ad moriendum extra castra super montem. Quæst. XVIII.

QVæret aliquis, quare ductus est Aaron in montem. Aliquis respondebit hoc factum esse, quia Deus volebat, vt moreretur ibi, & sepulchrum eius occultare volebat, sicut factum est de Moyse, quia nullus cognouit sepulchrum eius vsque in præsentem diem: Deuteron. capit. vlti. Sed hoc non stat, quia si voluisset Deus occultare sepulchrum eius, nõ accessisset aliquis cum eo ad montem, sicut Moyses ascendit solus in montem Abarim: Deut. cap. vlti. Cum Aaron tamen ascenderunt Moyses, & Eleazarus: ergo non factum est propter hoc quin potius credendum est, quod isti sepeliuerint eum, vel alii de populo, quamquam Scriptura subticeat. C Aliquis forte diceret factum esse, quia moriturus erat Aaron, & domus illa, in qua aliquis moriebatur, polluebatur, & omnia, quæ in ea erant, & quicumque astitissent morienti præcedenti cap. si tamen mortuus fuisset Aaron in castris, multi astitissent ei, & omnes pollueerentur, ergo fuit cõueniens, quod moreretur extra castra. Sed hoc non multum stat, quia Moyses, & Eleazarus astiterunt morti Aaron, in quibus maior requirebatur munditia, quam in cæteris, quia erat Eleazarus summus sacerdos, & Moyses semper accedebat ad Dominum. Sed isti non videntur esse polluti cum Eleazarus tunc fuerit indutus vestibus sacris, ergo nec populares alii fuissent polluti si astitissent ei.

D Forte autẽ videtur magis dicẽdum, quod iussit Deus exire Aaron de castris ad moriendum, quia volebat ei dare mortem specialem, scilicet ipse sanus erat, quando ista iussa sunt, & per se ascendit in montem, & immediatè, vt ascendit, mortuus est, nullo præueniente languore, aut mortis angustia. Quod forte popularibus videre non permittebatur, quia ad hoc indigni erant, maximè si asseramus ea, quæ dixit Rab. Salo. de morte Aaron, vt infra dicetur. Hoc igitur fuit quare extra castra, & coram solo Moyse, & Eleazaro mortuus fuerit. *Positio Auct.*

An Moyses, & Eleazarus contraxerint immunditiam assistendo Aaron morienti. Quæst. XIX.

E QVæretur amplius an Moyses, & Eleazarus contraxerint immunditiam, quia astiterunt morienti Aaron, sed omnes huiusmodi polluebantur per dies septem: ergo istis idem alicui videbitur.

Respondebit aliquis, quod fuerunt polluti, sicut cæteri polluebantur, & nõ est hoc inconueniens, quia pollutio super mortuo non est peccatum, sed solum contaminatio, & interdum pollui est valde meritorium, vt præcedenti cap. declaratum est: ergo non est inconueniens Eleazarum, & Moysen fuisse pollutos.

Sed non stat, quia si pollueerentur mansissent septem diebus extra castra, vsquequo expiarentur, quia immundi super mortuo iubentur eiici de castris, supra capit. 5. & fit eorum expiatio per septem dies: ergo toto illo tempore extra castra mansuri erant, sed non manserunt, quia immediate, vt mortuus est Aaron descenderunt Moyses, & Eleazarus in castra.

Item inconueniens erat Moysen pollui, quia ipse habebat continuam familiaritatem cum Deo, & petebat à Deo responsum de omnibus, quæ populo necessaria erant, ad quod introibat intra sancta Sanctorum supra cap. 7. sed si fuisset pollutus in morte Aaron, non potuisset per septem dies accedere ad Sãctuarium, quod erat inconueniens: ergo non fuit pollutus. Antecedens patet, quia populus quotidie petebat de multis dubiis, in quibus solus Moyses informabat eos, per diuinum responsum. Si autem fuisset pollutus, nec ipse per septem dies potuisset introire ad Dominum, nec populares accedere ad ipsum. Item erat inconueniens ex parte Eleazari, quia ipse fuit factus summus sacerdos coram patre suo, priusquam moreretur, vt patet hic, sed summus sacerdos non debebat pollui super morte alicuius: etiam si B esset pater, vel mater: Leuit. 21. cap. ergo Elazarus non pollutus est coram Aaron. Vel si pollui posset, non iussum esset, quod iret illuc cum Moyse.

Respondendum est ergo, quod Moyses, & Eleazarus non incurrerunt aliquam immunditiam propter assistere Aaron morienti, non susceperunt aliquam legalem purificationem. Causa autem videbitur alicui esse, quia intelligebatur hoc de mortibus vulgaribus. Ista autem fuit aliqua mors specialis, cum mortuus fuerit Aaron nullo præueniente languore, aut vulnere solo iussu Dei: ergo non fuit hic facta pollutio, vt in cæteris mortibus. Sed non multum stat, quia ista immunditia contracta super mortuum non erat aliquid naturale, sed legale. Si enim fuisset naturale, potuisset assignari differentia in contrahendo hanc immunditiam, vel C non contrahendo secundum differentiam morientium & generis mortis: quia ista aliquid ponunt ex parte rei. Sed ista immunditia erat aliquid causatum solum ex voluntate Legislatoris: ideo cum de omnibus morientibus dictum sit, de omnibus intelligeretur, quod assistentes eis contraherent immunditiam: ideo dicendum, quod Moyses & Eleazarus contraxissent immunditiam si astitissent alicui morienti non iubente Deo, sed ex iussu Dei factum est specialiter: ergo non incurrerunt. Et apparet rationabile, quia ista immunditia erat ex voluntate Legislatoris, ideo cum aliqua causa subesset facile erat dispensari, ne incurreretur immunditia: sed suberat causa ad hoc, quod Moyses, & Eleazarus assisterent Aaron morienti, scilicet, vt Moyses indueret Eleazarum faciendo eum sacerdotem magnum, D & vt Eleazarus coram patre suo efficeretur sacerdos: ideo non polluti sunt. Quod autem relaxaretur eis lex Dei in immunditia super mortuo satis apparebat, eo quo iubebat illos assistere morienti. Velut si Deus iuberet alicui homini, quod occideret alterum, videbatur facere ne mortaliter peccaret occidẽdo. [Cumque nudaueris patrem veste sua.] Hoc intelligitur de vestibus summi sacerdotis. Volebat Deus, quod succederet Eleazarus Aaron in summo sacerdotio, ideo iussit, vt indueretur Aaron vestibus pontificalibus cum ascenderent in montem, & ibi exueretur a Moyse, atque indueretur Eleazarus, vt sic videretur factus sacerdos. Et dicitur. [Veste sua.] Idest vestes pontificali: nam non E debet intelligi de vestibus communibus Aaron, quia ad nihil proficiebat Eleazarum indui vestibus illis, potissimum cum dicatur immediate, quod descendit Eleazarus de monte indutus vestibus suis, idest, summi sacerdotis, tamquam in hoc innuatur transisse ad eum summum sacerdotium. Sed dicitur veste sua, id est, propria Aaron inquantum distinguitur à vestibus minorum sacerdotum. Erant enim quattuor vestes sacerdotum minorum, scilicet, tunica linea, balthæus, cidaris, & femoralia: summus autem sacerdos habebat nouem, scilicet, ista quattuor communia, & quinque alia propria scilicet tunicam totam hyacinthinam, rationale, superhumerale, mitra hyacinthina, lamina aurea. Alterum autem addit Iosephus scilicet cingulum. De his Exo. 28. cap. ad hoc autem quod Eleazarus videretur consecratus in summum sacerdotem, debebat indui omnibus his vestibus, quia istæ vestes sunt insignia *Responsio Auct.* *Vestes sacerdotum minorũ quã summi.*

ordinis illius, sic in nouo Testamento ordinati recipiunt in sua promotione vestes cōuenientes ordini suo: accipitur autem hic vestis singulariter pro plurali. quia non erat vnica vestis summi sacerdotis, sed multę, vt dictum est: scriptura tamen aliquando sic loquitur.

Quare Aaron exiuit in montem indutus vestibus Pontificalibus tempore mortis. & de tribus priuilegijs quæ habuit Aaron in morte sua.
Quæstio XX.

QVæret aliquis quomodo Aaron exiuit in montem indutus vestibus pontificalibus, quia nūquam vtebatur summus sacerdos his vestibus, nisi in Sanctuario administrandum, vt declaratum est Exod. vigesimooctauo cap.

Respondetur, quod tunc fuit indutus illis ex speciali causa, vt eis exueretur, & significaretur, quod sacerdotium summum transibat cum vestibus ad Eleazarum, sicut in his, qui degradantur, induuntur quippe omnibus vestibus ordinis sui, & incipitur ab vltimo ordine, & tollitur vestimentum consonans illi ordini, vt casula pro presbyteratu, & dalmatica pro diaconatu, & sic vsque ad primum ordinem, vt quæ sunt priora generatione sunt vltima in resolutione: licuit autē hoc, quia Deus iussit, alioquin non auderet Aaron, vel alius pontifex egredi indutus de Sanctuario vestibus his. Alium casum legimus, in quo summus sacerdos exierat indutus de Sāctuario vestibus sacris, scilicet quando Alexander venit in Ierusalem destructurus eam, & summus sacerdos indutus vestibus pōnficalibus cum cæteris sacerdotibus exiuit obuiam illi, & placatus est Alexand. De quo Alexandreidis primo & tertio libro. De hoc etiam dictum est Exodi 28. cap.

Opi. quorundã refellitur.

Aliqui dicunt, quod Aaron illa die, qua mortuus est ministrauerat in Sanctuario vestibus pontificalib. quia quandocunque locabantur castra fiebat quotidie ad minus sacrificium matutinum, & vespertinum, quod vocabatur iuge: Aaron autem expleto sacrificio ascendit in montem indutus vestibus, vt erat.

Sed ista positio multum deficit, primo quia dicit, ꝙ quādocunque locabantur castra, fiebant quotidie sacrificiū matutinum, & vespertinum: nam obligati non sunt Iudæi in deserto ad istas cęremonias, vt declaratum est supra 15. c. Item dato, ꝙ vellent facere sacrificium nō possent: in omni. n. sacrificio quotidiano requirebatur aliquod aīal. s. agnus anniculus, qui debebat dari pro sacrificio iugi. inf. c. 28. & requirebatur farina, quæ simila dr̃ & vinum, & oleum, & thus, quæ sunt libamenta. Quod aũt Iudæi potuissent habere aīalia saltem ad iuge sacrificium satis constat; farinam tñ, vinum, & oleum habere non poterant, quia non cōicabant alicui genti, a qua ista habere possent: pecora autem de Aegypto ipsi adducebant, & vsque ad terram Chanaan duxerunt, vt patet de tribubus Ruben, & Gad, quæ petierunt dari sibi terram Galaad, quia erat illis in pecoribus infinita substātia. inf. 32. c. Item non attribuunt isti alicui causæ per se, quod Aaron exiuisset de Sanctuario indutus vestibus sacris dicētes, ꝙ finierat sacrificium, & quia Deus iusserat illum ascendere in montem, contigit eum ascendere sicut erat: sed tunc non stat, quia oportet reddi causam quare vestes sacras duxerat extra Sanctuariū, quas communiter extrahi non licebat de loco sancto: ideo respondēdum est, vt primo dicebatur. [Indues ea Eleazarum filium eius.] i. accipies vestes pontificales Aaron, & coram eo indues filium suum ex causa dicta.

Quare Eleazarus extra Sanctuarium indutus est vestibus sacris. Quæstio XXI.

QVæretur quare Eleazarus fuit indutus vestibus sacris extra Sanctuarium, cum consecratio sacerdotum esset intra illud, vt patet Exod. c. 29. & Leuit. 8. Respondendum est, ꝙ Deus voluit facere magnā gratiam Aaron: erat. n. vir bonus: & quamquam peccauerit

F in Cadesbarne non sanctificando Deum, quia tamen illud accidit ex zelo Dei, vt sup. declaratum est, & Deus eum priuabat possessione, & visione terræ Chanaan, voluit supplere in genere mortis dando ei consolationes aliquas in morte sua, & præcipue in duobus. Primo quia mors sua fuit pacifica. s. nullo præueniente, aut vulnere, vel tædio vitæ: sed in plena sanitate quasi dormiēs de vita assumptus est, quod aliis non conceditur. Nec dicat aliquis hoc esse ridiculum, vel saltem dubium, & fictum, quia satis constat ex litera, scilicet, quia ascēdit Aaron in montem per ipsum, in quo patet eum fuisse sanum, & ibi cum exueretur vestibus suis, & filius eius indueretur mortuus est, quia immediatè, vt indutus est Eleazarus descenderunt ipse, & Moyses de monte, & iam erat mortuus Aaron, vt patet in litera: ergo ap-
G patet nullam quasi alterationem fuisse ad mortem eius, quod est valde gloriosum inter omnia genera mortis. Secundum fuit, quia fecit Deus, vt filius Aaron Eleazarus eo vidente indueretur vestibus sanctis tamquam summus sacerdos, & gauderet Aaron, ꝙ in vita sua videbat filium suum in illo summo honore sibi successisse, quæ est magna iocunditas patrum. Tertium poterat adiungi si credas Rabi Salo. dicit. n. ꝙ ascendentes isti tres in montem, inuenerunt speluncam, & lectum paratum, & lampadem ardentem, vt solet mortuis aptari: & tunc Moyses cognouit, ꝙ erat a Deo ille locus paratus pro dormitione Aaron: exutus ergo vestibus & induto Eleazaro incubuit Aaron lecto, & clausis oculis susceptus est a Domino in pace: Moyses autem videns mor-
H tem illam tranquillam desiderauit similem, ideo promissa est ei, vt patet inf. c. 27. & Deut. 32. Istud aũt pertinet ad honorem sepulturæ: nam licet respectu verorum bonorum sit hoc de paruis, & tñ bonum est: nã de Messia dicit Scriptura Isa. c. 11. erit sepulcrum eius gloriosum. Ad hoc. n. vt gauderet Aaron videns filium suum sibi succedentem, & astantem funeri suo oportuit, vt coram ipso indueretur, Si tamen fuisset indutus in sanctuario post funera Aaron non vidisset Aaron succedentem sibi: ideo extra castra indutus est.

Aaron quo mortuus est sine dolore.

Honor sepulturæ bonum quoddam est.

Quomodo patre moriente potuit indui vestibus pollutis. Quæstio XXII.

QVæretur tunc quomodo potuit coram patre suo
I moriente indui vestes sacras, quia ex hoc videbatur pollutus, & non solum ipse, sed vestes pollue- rentur, & debebant aspergi atque lauari, quia si aliquis incurrisset immunditiam super mortuo, postquam fuisset aspersus de tertio, & septimo, lauabat in septimo vestimenta sua precedenti capitulo, sed Eleazarus, quando assistebat Aaron morienti, erat indutus vestibus sacris, ergo ipsæ pollutæ fuerunt, & consequenter aspergendæ, atque lauandæ erant, quod inconueniens est.

Ad hoc respondebitur, quod vestes alicuius non incurrebant immunditiam, nisi ipse incurreret eam, ideo si aliquis indutus non contaminaretur in mortuo, nec vestes eius contaminari poterant: nam potius vestes dicebantur contaminatæ propter hominem, quam homo
K propter vestes, sed Eleazarus non incurrit immunditiam assistendo Aaron morienti, vt supra declaratum est; ergo nec vestes eius incurrerent, & sic non sequebatur inconueniens.

Aliter etiam post dici, scilicet dato, quod Eleazarus pollueretur, non pollueerentur vestes sacræ: nam ea, quæ sancta erant, contaminari non poterant, quod plane patet in summo sacerdote in die expiationis: nam postquam confitebatur omnia peccata populi super caput hirci emittebat enim in solitudinem, manebat immundus, sicut ille, qui ducebat hircum: ideo lauabat corpus suum antequam inciperet sacrificia sequentia diei eiusdem: & tamen non lauabat vestes, quia erant sacræ Leuitic. decimosexto capitul. Si autem incurrissent immunditiam, lauarentur: ideo etiam si Eleazarus hoc pollueretur, & deberet lauari, vestes non essent immundæ.

mundæ. Item patet de Sanctuario: nam intra illud A mortui sunt, Nadab, & Abiu, & ipsi erant immundi: quia mortui, & tamen non contaminauerunt Sanctuarium: quia si contaminauissent, oportebat illud expiari, quod non factum est: ipsi tamen, qui tetigerunt Nadab, & Abiu immundi fuerunt, & propter hoc iussum est, ne fratres sui Eleazar, & Ithamar tangerent eos. Leuit. cap. decimo. si tamen mortui fuissent Nadab & Abiu in aliqua domo, illa fuisset immunda, vt patet praecedenti capit. & septem diebus manere debebat immunda, atque expiari tertio, & septimo die. [Et Aaron colligetur, & morietur ibi.] Id est Aaron colliget se super lectum, quia vt dicit Rabbi Salom. inuenit lectum a Deo paratum in spelunca, & super illud incubuit, & mortuus est. Illud autem vocatur colligere se, & sic dicitur de aliis defunctis, vt patet de Iacob. Genes. 49. capite, scilicet finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectu- B lum, & obiit. Alio modo potest accipi colligetur, id est congregabitur ad patres suos. Sic enim dixerat Deus: pergat Aaron ad populos suo. [Et morietur ibi.] Scilicet super cacumen montis astantibus Moyse, & Eleazaro filio eius, ibique sepultus est, vbi credendum est fuisse sepulchrum a Deo paratum, sicut dicit Rabbi Salom. quia Moyses, & Eleazarus non potuissent ita faciliter eum sepelire in monte [Fecit Moyses, vt praeceperat Dominus.] Scilicet assumpsit Aaron, & Eleazarum secum, duxitque eos in montem, in quo Aaron fuit obediens: nam licet sciret, quod ibat ad mortem, quia tamen Deus iussit obediuit: Eleazarus quoque, quamquàm audiret de morte patris, tamen ad mãdatum Dei nihil recusauit. [Ascenderunt in montem Hor coram C multitudine.] Id est, isti tres ascenderunt in cacumen montis vidente tota multitudine, & nemo comitatus est eos prohibente Moyse. Etiam credendum est, quod hoc fuerit denunciatum toti multitudini, scilicet, q̃ ascendebat Aaron in montem ad moriendum, vt sic non haberent occasionem dicendi, quod Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron, & hoc potest significare ista determinatio coram omni multitudine, scilicet, q̃ tota multitudo sciebat ascendere Aaron ad moriendum. [Cumque Aaron spoliasset vestibus suis.] Est Aaron accusatiuus, scilicet, quod Moyses expoliauit Aaron vestibus suis, i. pontificalibus ex causa supra assignata. Vestes autem communes non est verisimile, quod fuerunt ablatæ Aaron: nam apud Iudæos nullus sepeliebatur nudus. [Induit eis Eleazarum filium eius.] Quia sciebat Aaron se D ascendisse ad moriendum, consentiebat sibi tolli vestes, & indui filium suum, quia cognoscebat ad quid illa fierent. Etiam ex hoc apparet, quod totus populus cognosceret ad quid ascenderet Aaron in montem: nam vidit eum tota multitudo exeuntem de castris, vt patet hic, & ipse tunc erat indutus vestibus pontificalibus, cum in monte fuerit exutus eis: ergo videret tota multitudo eum indutum illis: & quia nunquam summus sacerdos exierat de Sanctuario indutus illis vestibus, miraretur populus, & quæreret causam quare hoc fieret. [Induit eis Eleazarum filium eius.] Ipse Moyses induit Eleazarum, quia erat ibi Eleazarus tamquam summus sacerdos, ideo debebat ei aliquis subministrare. Vel forte induit eum Moyses, quia tunc fiebat Eleazarus summus sacerdos, & ad signandum, quod ipse non appete- E bat summum sacerdotium se ingerens, sed iussu Dei non induit se vestibus pontificalibus, sed Moyses eum induit; vel forte potest dici, quod in vestibus pontificalibus erant multæ ligaturæ, vt in rationali, & superhumerali, de quibus patet Exod. c. 28. & non posset aliquis se induere vestib. his, nisi aliquis eum adiuuaret.

Circa ipsam susceptionem vestium sacerdotalium considerandum est, quod Eleazarus fuit consecratus, vel factus summus sacerdos solum induendo vestes, ad consecrationem tamen summi sacerdotis plura requirebantur: omnia enim quæ obseruata fuit in monte Sinai in consecratione Aaron, obseruari debebant in omnibus alijs summis sacerdotibus: Exodi capite, 29. &

A Leuit. 8. hic tamen nullum illorum fuit. Patet: quia requirebantur oblationes multæ, & sacrificia septem dierum, & manere in Sanctuario, omnesque ceremoniæ, de quibus præalleg. cap.

Sed forte aliquis dicet, quod Eleazarus fuit coram patre suo vnctus, & factæ sunt aliæ sollemnitates licet scriptura subticeat,

An ad consecrationem summi sacerdotis requirãtur alia præter sacras vestes & alia ceremonia q̃ sunt in minoribus sacerdotibus.

Dicendum est impossibile esse, quia illæ fiebant in Sanctuario, Leu. c. 8. Aaron tamen in monte extra tabernaculum mortuus est, & ibi Eleazarus indutus est. Item quia istæ sollemnitates fiebant in septem diebus, vt patet præal. c. sed immediate vt mortuus est Aaron descẽderunt de monte Moyses, & Eleazarus: ergo non fuit aliquid tale. Sed quia Exod. c. 29. dicitur, q̃ ritus consecrandi erat sempiternus in Aaron, & in omnibus successoribus eius, dicet aliquis, quod post mortem Aaron cõpletæ sunt sollemnitates, sed dicendum est q̃ nihil fa- B ctum fuit post: nam dato, q̃ voluisset Moyses consecrare Eleazarũ, sicut fuerat consecratus Aaron, non potuisset: quia multa requirebantur ad consecrationem istam. s. animalia immobilia, panes, vinum, & oleum, vt patet ex præalleg. c. sed ista non poterant haberi in deserto, vbi tunc erant Israelitæ: ideo non poterat consecrari Eleazarus secundum formam aliorum sacerdotum. Et si dicatur: quomodo ergo in monte Sinai potuerunt ista haberi ad consecrationem Aaron, & filiorum eius; responsum est Exod. capit. 29. & Leu. 8. scilicet quod haberentur de terra Madian, quæ erat propinqua, vbi non erant tunc hostes Iudæorum. Nunc autem nihil tale poterat haberi, & ex hac causa relictæ sunt multæ sollemnitates in deserto non celebratæ: quia non erant necessariæ ad illas, cum exigerent sacrificia, Leuit. 23. c.

C Dicendum ergo plenam fuisse consecrationem per assumptionem vestium: quia non poterant haberi alia, & Deus sic fieri iussit, quod solum sufficiebat: nam ista ceremonialia erant ex sola voluntate Dei. Cum ergo ipse contrarium vellet, sufficiebat illud, sicut omnes ceremoniæ. Aliquis tamen dicet, quod nihil defuit Eleazaro ad consecrationem in summum sacerdotem, & quando obiicitur, quod in consecratione Aaron fuerunt factæ multæ ceremoniæ, de quibus nulla habetur hic: respondebit illud factũ fuisse, quia tunc Aaron non erat Sacerdos, ideo fuerunt in eo factæ ceremoniæ multæ ad sacerdotium: Eleazarus autem fuerat iam factus sacerdos, quando mortuus est Aaron: quia simul consecratus est cum Aaron in monte Sinai, Leuit. cap. 8. D & supra capit. 3. ideo ad hoc, quod efficeretur summus sacerdos, nihil videbatur ei deficere, nisi quod indueretur vestibus pontificalibus, quia reliquæ ceremoniæ iam factæ fuerant.

Respondendum est non stare, quia summus sacerdos requirebat plures ceremonias ad consecrationem suam, quàm minores, vt patet de aspersionibus, & vnctionibus: nam super caput eius fundebatur oleum vnctionis, & super minores non fundebatur, Leui. cap. 8. & aliæ ceremoniæ similes. Item quandocumque aliquis efficeretur summus sacerdos, debebat septem diebus indui vestibus pontificalibus, & facere ceremonias, de quibus habetur Exod. cap. 29. sed istas non fecit Moyses in Eleazaro, ideo non fuit completa in eo consecratio summi pontificis, vt in Aaron; sed responden- E dum est, vt supra. De hoc latius dictum est Exod. c. 29. Item, sicut summi sacerdotes consecrabantur, ita etiam minores & Leuitæ, sed non eodem ritu. De ritu consecrationis Leuitarum patet supra c. 8. De ritu consecrationis sacerdotum minorum, & maiorum, patet ẽt 29. & Leui. c. 8. quis autem consecret Leuitas, & quis sacerdotes minores, & quis sacerdotem magnum, & an semper fuerit idem modus, quantum ad consecrantem satis declaratum est Exod. 29. c. [Illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro.] Id est postquam mortuus fuerat, Aaron in cacumine mõtis descẽderunt Moyses, & Eleazarus ad castra: astiterũt enim illi dũ moreretur, & reliquerunt eum cum vlatũ in pace in loco quem Deus ei parauerat. Sed contra hoc videtur esse Deut. c. 10. vbi

[F] 10. vbi dicitur, quod mortuus est Aaron in Mosera, & ibi sepultus est. Respondendum est, sicut ibi late declaratum fuit. [Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron.] Id est totus populus vidit quod Aaron mortuus fuerat. Hoc autem vidit populus, id est, cognouit per electionem Moysi & Eleazari Nam non ascendit in monte multitudo ad videndum sepulchrum Aaron: soli enim Eleazarus, & Moyses viderunt. Rab. Salom. dicit, quod post mortem Aaron descendentibus Moyse, & Eleazaro de monte, populus non vidit Aaron descendentem cum eis, cum prius tres simul ascendentes vidisset: putauit ergo populus, quod Moyses, & Eleazaros occiderant Aaron propter inuidiam, vel cupiditatem summi sacerdotij, ideo tota multitudo volebat eos lapidare: inclinata sunt autem tunc cacumina montium, & viderunt omnes de populo Aaron honorificè [G] sepultum, & tunc cessauit seditio. Sed hoc fictitium est: nam si fuissent inclinata cacumina montium, cum istud sit magnum miraculum, Scriptura non subticuisset illud. [Fleuit super eum triginta diebus.] Id est totus populus fleuit pro Aaron triginta diebus, faciendo honorabiles exequias. Item erat Aaron honorandus valde, quia erat summus sacerdos, & ex hoc quasi tenebat principatum in populo. Item diligebat eum totus populus valde, quia viderant, quod precibus eios cessauerat incendium suscitatum contra eos pro murmuratione, de qoo supra 16. cap. Ab hoc autem trigenario dierum accepit Ecclesia morem pro defunctis faciendi triginta dierum memoriam. [Per cunctas familias suas.] Id est plorauit totus populus, & singuli per familias suas, scilicet, quod non conueniebat totus populus ad plorandum simul, quia erat magnus populus [H] valde: sed singulæ familiæ seorsum plorabant. Simile est Zach. 12. cap. de planctu magno, qui fiebat in Ierusalem vbi inducuntur singulæ familiæ plorantes seorsum, & in illis rursum viri plorabant seorsum. & feminæ seorsum. Alio modo potest accipi, ꝙ plorabãt per familias suas, id est, non erat aliqua familia, quæ non ploraret. Sed dicet aliquis, cum esset Aaron honorabilissimus in populo, quare non ploratum est pro ipso tot diebus, sicut pro Iacob, scilicet septuaginta diebus? Gen. cap. vltimo. Respondebit aliquis, quod non erat tam honorabilis Aaron in populo tempore suo, sicut fuit Iacob tempore, quo vixit, quia erat pater totius huius populi. Sed tunc dicetur, quod Moyses videbatur ita honorabilis in populo, sicut Iacob, quia ipse [I] eduxit Israelitas de Aegypto, & per ipsius manum dedit omnia beneficia Israelitis, vt patet ex processu quatuor librorum vltimorum Moysis, & tamen pro ipso defuncto solum fuit planctus dierum triginta Deuteronom. cap vltimo. Respondendum est, quod pro Iacob factæ fuint ceremoniæ planctus secundum ritum Aegyptiorum, vt patet Genes. cap. vltimo, apud quos erat mos, vt cum aliqua cadauera condirentur, diebus quadraginta duraret iste ritus, & fiebant tunc aliquæ ceremoniæ planctus: consummatis his condito cadauere incipiebant triginta dies continui in planctu, & quia Ioseph erat vir potens in Aegypto fecit condiri cadauer patris, in quo duratum fuit diebus quadraginta, deinde cępit planctus dierum triginta, & sic fuerunt septuaginta, sed triginta proprie ad planctum [K] pertinebant. Cadauer autem Aaron non fuit conditum aromatibus, quia non sterit aliquis ad mortem eius, nisi Moyses, & Eleazarus, & super montem in sepulchro a Deo parato recubuit. Moyses quoque non fuit conditus aromatibus: quia solus ascendit in montem ad moriendum, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem: Deuteron. cap. 34. ideo non potuit condiri: ploratum est ergo pro eo diebus triginta, & ec excessit in hoc Iacob Moyses, & Aaron, quia triginta dies ad planctum eius pertinuerunt, quadraginta autem ad condiendum corpus aromatibus.

Tricesima die fiunt exequiæ mortuorum exemplo Hebræorum.

Quare pro Aaron non est factus planctus sexaginta dierum sicut pro Iacob.

CAPITVLVM XXI.

Quod cum audisset Chananæus Rex Arad, qui habitabat ad Meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnauit contra illum, & victor existens, duxit ex eo prædam. At Israel voto se Domino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius. Exaudiuitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius: & vocauit nomen loci illius Horma, id est, anathema.

Prima pugna cõtra Chananæos.

QVod [Cum.] Posito supra impedimento itineris ex parte populi pontificem lugentis, hic ponitur [G] impedimentum ex parte hostis Chananæi persequentis, tanguntur in hoc c. tria. Primo persecutio Chananæorum. Secundo pœna serpẽtum ignitorũ. ibi. [Profectique sunt.] Tertio bellum Amorrhæorum. ibi. [Misit autem Israel.] Circa primum. [Quod cum audisset Chananæus.] Id est Chananæi audiuerunt hoc, quod factum est, quod autem istud sit subditur in littera, scilicet, quod venisset Israel per viam exploratorum.

Diuisio.

Impedimẽtũ itineris Israelitarũ per Chananæos.

Quid audiuit Rex Chananæus de Israelitis secundum Rab Salom. Quæst. I.

RAbbi Salom. dicit, ꝙ audiuit Rex iste Chananæus, de quo hic dicitur, ꝙ nubes reliquerat Iudæos, quę solebat eos dirigere in via, & ꝙ reliquisset eos puteus, qui præcedere consueuerat, iõ putans esse derelictos a [H] Deo voluit persequi illos. Sed ista expositio nõ stat. Primo, quia vtrũque præsuppositũ falsum est, s. ꝙ puteus dereliquerit Iudæos, & nubes: nam puteus nunquã præcessit eos, iõ nunquam dereliquit, vt probatũ est: nubes aũt sẽper precessit, iõ Chananęus Rex non audiuit hoc. Item hic ponitur relatio, s. ꝙ cum audisset: ergo oportet referri hoc ad aliquid præcedens, sed ista duo non erãt aliquid, ꝙ præcesserat: ergo non refertur ad illa: Quod aũt venerint Hebręi per viam exploratorum fuerat pręcedens, quia dictum fuit supra, quõ Israelitæ venerunt in Cadesbarne, & in montem Hor, istud aũt erat per viã exploratorum venire, vt infra declarabitur. Est aũt dubiu hic, quia in Hebræo non ponitur quid est quod audierunt Chananæi, ideo littera nostra addidit expositiue, scilicet venisse Israel per viam exploratorum. Con-[I]siderandum autem circa hoc, ꝙ isti Chananæi, de quibus dicitur hic, sunt illi, qui pugnauerunt iterum contra Israelitas anno 2. ab exitu de Aegypto, cum starent in Cadesbarne, vt patet supra 14. cap. & patet hoc: quia ibi dicitur, quod cum essent in Cadesbarne Israelitæ volentes ascendere in montes, descenderunt Chananæi, qui habitabant in montibus, & percusserunt eos vsque in Horma. Hic etiam ponuntur isti Chananæi apud Cadesbarne: nam de Cades venerunt in montem Hor, qui propinquos est in extremitate Regni Edom, sicut Cades, vt patet præcedenti c. & immediate dicitur hic de bello Chananæorũ, ergo apud Cadesbarne erant, & sic erunt ijdem Chananæi isti, qui in 40. anno exitus de Aegypto pugnauerunt contra Iudæos, & illi, qui in anno secundo. Considerandum, quod apud istos Chana-[K]næos erant Amalechitæ, vt patet supra c. 14. & ambo populi pugnauerunt contra Iudæos anno secundo exitus de Aegypto: cum dicitur ibi: descenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabant in montibus, & percutientes eos persecuti sunt vsque Horma, nunc autem soli Chananęi pugnauerunt contra Israelitas, ideo cum venerunt Israelitæ destruere ciuitates hostium suorum solum deleuerunt ciuitates Chananæorum, vt patet infra: Amalechitæ autem non fuerunt tunc deleti, sed Moyses ante mortem suam iussit Israelitis, vt, data opportunitate, delerent illos. Deut. cap. 26 & hoc completum est tempore Saulis, qui destruxit omnes Amalechitas tam viros quam feminas, præter regem, & pecora pinguia primo, Reg. cap. 15.

Chananæi hi pugnauerũt cõtra Israelitas, & quod isti sunt illi, qui pugnauerunt iterum contra Israelitas anno 2. ab exitu de Aegypto.

An ista sunt dicta post mortem Aaron, vel ante. Quaestio II.

QVæret aliquis, an ea, quæ dicuntur hic contigerint post illa, quæ supra habentur, vel sit aliqua mutatio ordinis. Respondendum est satis conuenienter dici, quod istud bellum fuerit Iudæis existentibus in Cadesbarne, quia tunc magis appropinquabant terræ Chananæorum quàm cum erant in monte Hor, quod patet, quia Cadesbarne est in extremitate Regni Edom, vt patet: præcedenti cap. & hoc in parte occidentali, Chananæi autem, de quibus hic, & Amalechitæ sunt magis occidentales, quod patet: quia cum non concedente Rege Edom transitum per terram suã, coacti sunt Israelitæ ascendere versus Orientem circumeundo terram Edom, si terra Chananæorum, & Amalechitarum esset magis Orientalis quàm terra Edom necesse esset, quod transirent per illam, vel circumirent eam, sed non fecerunt, immo cum ibant contra Orientem recedebant magis à terra Chananæorum, & Amalechitarum, vt patet supra decimoquarto capit. vbi iussum est, quod recederent versus mare rubrum: quia Amalechitæ, & Chananæi habitabant in vallibus, sed mare rubrum erat ibi magis orientale, ergo terra Chananæorum, a qua recedere iubentur Hebræi cum essent in Cadesbarne, erat magis occidentalis, quam Cadesbarne: ideo verisimile est, quod existentibus Hebræis in Cadesbarne, venerunt Chananæi ad pugnandum contra eos, magis quàm quod pugnauerint, cum essent in monte Hor, quia nunc erant magis distantes a terra illorum. Item, quia dicitur immediatè, quod cum audiuerunt Chananæi venisse Israelitas per viam exploratorum, pugnauerunt contra eos, sed quando steterunt in Cadesbarne veniebant per viam exploratorum, quia per illam missi sunt exploratores, quando erat Israel in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra 14. cap. ergo erant in Cadesbarne, quando fuit ista pugna. In contrarium videtur ex hac littera secundum ordinem suum, quia postquam enarratum est de morte Aaron, & quomodo steterunt Israelitæ in monte Hor, subiungitur hic de pugna Chananæorum contra Israelitas. Et si aliquis dicat hoc factum esse per recapitulationem, videtur esse contrarium, quia infra 33. capit. vbi narrantur mansiones Israelitarum postquam posita fuerat Cadesbarne, & mons Hor, subiungitur de bello isto Chananæorum contra Israel. Dicendum ergo vtrumque istorum satis posse teneri, scilicet, quod fuerit bellum in Cadesbarne, vel quod fuerit in monte Hor, & si dicatur quomodo pugnarent Chananæi contra Israelitas, cum essent in monte Hor, quia tunc magis distabant ab eis, quam cum essent in Cadesbarne, vt supra probatum est. Respondendum est non multum hoc agere, quia Cadesbarne, & mons Hor sunt mansiones propinquæ, cum vtraque mansio sit in extremitatæ terræ Edom, vt patet præcedenti cap. ideo possent contra eos pugnare in quacũque harum essent, & hoc secundum magis videtur consonare litteræ.

An isti Chananæi sunt de terra Chanaã in qua erant 7. populi.

Cadesbarne & mõs Hor sunt propinq; mãsiones.

Sed adhuc stat dubium, dato quod istud bellum fuerit in monte Hor, an fuerit ante mortem Aaron, vel post: nam mortuus est Aaron in monte isto. Dicet aliquis fuisse post mortem Aaron, quia enarrata supra morte illius subiungitur hic de bello, & eodem modo infra 33. cap. posset dici hoc fieri per recapitulationem, ne historiæ misceantur, & propter hoc aliquando præponuntur, & postponuntur aliqua.

Respondendum est, quod fuerit bellum istud post mortem Aaron: nam non est recedendum ab ordine litteræ, nisi propter aliquam causam manifestam, sed nulla maior apparet necessitas, vt dicamus hic esse anticipationem, vel recapitulationem, quam quod dicamus rectum ordinem. Magis ergo dicendum, quod sit ordo rectus, & tunc præcedet mors Aaron bellum istud. [Chananæus Rex Arad.] Id est Rex Aradiorũ, qui erat Chananæus, vt aliqui exponunt: accipitur dupliciter

Bellum istud fuit post mortẽ Aarõ.

A Chananæus. Vno modo pro omnibus descendentibus de genere Chanaan, & isto modo Aradij, Amathæi, Sidonij, Samantæ, Chananæi sunt, quia de Chanaan nati sunt, vt patet Gen. c. 10. Alio modo pro descentibus de Chanaan morantibus in terra promissa Iudæis, a quibus denominatur terra Chanaã, & sic Aradij, Amathæi Samaritæ, Sidonij nõ vocantur Chananæi, vt aliqui volũt, quia terra istorũ nõ fuit promissa Iudæis, vt patet Gen. 15. cap. vbi promittitur eis terra 10 gentium, inter quas non sunt isti populi. Arad Rex de quo hic dicitur non erat propriè Chananæus, ideo licet terrã suam demoliti fuit Hebræi non leguntur habitasse in ea, quia oĩs habitatio eorum fuit trans Iordanẽ, infra terminos, qui habentur inf. 34. c. præter terram duarum tribuum, & dimidiæ, quæ fuit ante transitum Iordanis ad Orientem, B vt patet infra 32. c. Aliqui volunt, quod istud scriptum sit a Iosue, quia tempore suo Moyse mortuo factum est hoc, & probant, quia inter reges, quos Iosue occidit numeratur Rex Arad tanquam vnus: ergo a Iosue factum est, de hoc Iosue cap. 12. Respondendum est, quod non fuit tẽpore Iosue, quia oẽs reges, quos occidit Iosue fuerunt trans Iordanem, vt patet Iosue cap. 10. istud autem erat ante transitum Iordanis. Item cum dicitur, quod iste Rex Arad ponitur Iosue cap. 12. Respondendum est falsum esse, quia dicitur Rex Ered, & non Arad. Itẽ dato, quod diceretur Rex Arad, non stat: quia multoties eodem nomine multæ vrbes, vel opida appellantur, vt patet Iosue 15. vbi ponuntur tres ciuitates, quarum quælibet vocatur Asor. Sed dicetur, quod iste Rex Arad erat in terra Chananæorum, quia infra 33. c. dici- C tur, quod audiuit Rex Arad, qui habitabat ad meridiẽ in terra Chanaan: ergo de Chananæis erat, & in terra ipsorum morabatur. Respondedum est, quod non habitauit in terra Chanaan propriè dicta, sed iuxta illam in latere meridiano illius: nam si fuisset iste Rex in terra Chanaan, multi de Israelitis vidissent terram Chanaã: nam antequam recederent de Cadesbarne prima vice anno secundo ab exitu de Aegypto ascenderunt Israelitæ in terram Chananæorum istorum, & descendentibus Chananæis de montibus percusserunt eos, supra c. 14. ergo tunc viderunt: tamen ante hoc eodem cap. dicitur, quod nullus de murmuratoribus introiuit in terram Chanaã, quam Deus promiserat, vel saltem intuebitur eam, sed isti intuiti sunt, & erant murmuratores, ergo non per- D tinet ad terram Chananæorum terra hæc. Item patet magis, quia nunc Israelitæ pugnauerunt contra Chananæos istos, & deleuerunt vrbes eorum: ideo tunc introierunt in terram ipsorum, & tamen si ista esset pars terræ Chanaan, manifestum esset, quod multi de murmuratoribus introiuissent in terram Chanaan, & acquisiuissent partem illius. Dicendum est etiam, quod Iudæi non petijssent conuenienter à Rege Edom dari sibi transitum per terram Idumæorum, quousque introirent in terram sibi promissam si pertineret terra istorum Chanæorum propriè ad terram Chanaan: quia cum essent Israelitæ in Cadesbarne, poterant transire per terram istorum Chananæorum ad reliquam terram, & non oporteret dari sibi transitum per terram alienam cum essent in extremitate terræ sibi promissę. Dicuntur igitur habitasse isti in terra Chanaan large E loquendo id est apud terram Chanaan: erant enim in parte meridiana illius. Tenendum autem, quod isti erant Chananæi, sicut alii, qui habitabant trans Iordanem, & intra terminos assignatos infra 34. cap. Terra tameo ista non vocatur propriè terra Chanaan, sed terra Arad, & Chananæi isti descendentes de prosapia aliorum Chananæorum venerunt in terram istam Arad, & habitantes in ea non perdiderunt nomen stirpis suæ: non tamen computantur cum terra Chanaan, ideo quamquam Israelitæ acceperunt terram eorum non habitauerunt in ea, nec saltem introierũt per illam in reliquam terram Chanaan. [Qui habitabat ad meridiem.] Iste Rex Chananæus habitabat ad meridiem, id est ad partem meridianam terræ Chanaan, vt colligitur infra 33. cap. Nam non potest hic accipi pars me-

An iste Rex, de quo hic sit ille quẽ occidit Iosue. Opin. aliquorum.

An istud bellũ cũ Chananæis fuerit tẽpore Iosue, vel Moysis.

ridiana respectu loci, in quo Iudæi erant, quia tunc terra Arad erat occidentalis, sed refertur ad terram Chanaan, quam habituri erant, in cuius latere meridiano erat quædam pars terræ Edom. Et erant isti Chananæi, atque Amalechitæ, & non dicuntur habitare ad meridiem terræ Chanaan, quasi essent intra terram Chanaan in meridiana parte illius, sed erant extra illum coniuncti lateri meridiano eius. Vocatur autem iste Rex Chananæus, non solum, quia erat de genere Chanaan, sed etiam quia totus populus eius erat Chananæus: sic enim vocantur supra 14. capit. scilicet: Descenderunt Chananæus, & Amalechites, qui habitabant in montibus, & sic infra vocatur populus iste Chananæus. [Venisse Israel per exploratorum viam.] Id est audiuerunt isti Chananæi, quod veniebat Israel per viam, per quam miserat exploratores. Aliqui dicunt, quod populus mittebat semper ante se aliquos viros, qui considerarent viã, per quã irent, & loca vtrũ essent tuta, vel periculosa: viderunt autem Chananæi, quod exploratores transierant per viam illam, deinde totus populus per illam veniebat; ideo pugnauerunt. Non sunt isti exploratores, qui missi sunt de Cadesbarne ad considerandum terram promissionis, quia illi solum iuerunt ad videndum terram promissam, & non ad considerandum viam, & patet, quia pauco tempore, scilicet 40. diebus regressi sunt, & totam terram lustrauerunt, vt patet supra 13. capit. ideo non est verisimile, quod ipsi in circuitu incederent quemadmodum nunc ambulabat multitudo, ideo non videbatur possibile, quia adhuc nesciebant istam viam: si enim non peccassent, citius introiuissent, sed quia peccauerunt, oportuit eos declinare in pœnam.

Exploratores qui essent. Rab. Salom. dicit, quod exploratores dicuntur hic illi, qui ibant cum arca Domini ad inquirendum locum bonum mansionis, vt patet supra c. 10. Sed falsum est: quia procedit hoc ex defectu intelligentiæ litteræ, vbi Rab. Salom. & multi existimant intelligi, ꝙ præcesserit arca distans a castris itinere dierum trium. Sed falsum est, erat enim coniuncta castris, vt ibi declaratum est.

Sed dicendum videtur, quod isti exploratores erant illi, qui missi sunt ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto. Isti enim transierant per Cadesbarne, & apud terram istorum Chananæorum: nunc autẽ videntes, ꝙ per ipsam venirent Israelitæ, intellexerunt quod vellent introire in terras illas: vnde oportebat fieri transitũ per terram Chananæorum istorum, vel apud ipsam, ideo exierunt Chananæi in bellum contra Israel. Visus se enim exploratores per viam illam concitauit animos Chananæorum. Nam si non vidissent exploratores transeuntes per terram illam, quamquàm Iudæi propinqui essent nõ curassent pugnare cõtra eos, quia nesciuissent, quo declinare vellent: sciebant enim illos à multis temporibus mansisse in terra ipsa, scilicet fere a 40. annis: ideo si non vidissent exploratores eorum nihil iudicassent, quo ire volebant; fuit autem satis præsumendum, quod cum exploratores Iudæorum transierunt apud terram horum Chananæorum, quod Israelitæ per eam transire vellent, ideo antequam transirent se disposuerunt in pugnam. [Pugnauit contra Israel.] Scilicet exiuit de terra sua ad pugnandum contra Israelitas, erãt enim propinqui illis. [Victor existens duxit ex eo prædam.] Id est Chananæi præualuerunt contra Israelitas, & acceperunt prædam, & forte occiderunt aliquos: nã in magnis exercitibus vix potest fieri præda, nisi mors aliquorũ, & fuga præcesserit. Traditi sunt autẽ Israelitæ hic in manus Chananæorum, quia forte non erat cor eorum rectum cum Deo, & tunc permittebat Deus cadere Israel in manus hostiles, Leu. cap. 16. De quantitate autem prædæ huius non patet. Rab. Salom. dicit, ꝙ solum fuit vna ancilla de Aegyptiis, quæ ascenderat cum Israelitis, & satis patet, ꝙ loquitur hic ex affectione: non enim potuit minus quàm vnam ancillã dicere, & Aegyptiam quidem, ne dehonestaret Hebræos, sed non videtur, quod Scriptura fecerit mentionẽ de præda pro vna ancilla, potissimum dicendo prædam, vel captiuitatẽ,

An Chananæi pugnantes contra Israelitas rapuerint solum unam ancillam.

F quæ magnum aliquid important. Item, quia Israelitæ dolentes de ista præda, vouerunt Deo ciuitates populi huius, si traderet illum in manus ipsorum, pro vna tamẽ ancilla nihil curaret totus exercitus Idumæorum. Dicẽdum ergo, ꝙ fuerit satis magna præda, & occisio, quamquam non constet de quantitate. [At Israel voto se obligans Dño ait.] Putauerunt Israelitæ, ꝙ Deus concederet eis faciliter vindictam de hostibus, si vouerent nihil accipere de bello, sed omnia Deo tradere, & sic fecerunt vouentes. Extendebatur autẽ votum istud tam ad ipsos Chananæos, q̃ ad oĩa, quæ possidebant, & ciuitates eorum, ita vt nihil Iudæi perciperent de pugna, sed totũ proueniret Deo, tanquam non pro se hic, sed pro Deo pugnaretur. [Si tradideris populũ istum in manu mea.] Dicit Rab. Salo. ꝙ non dixerunt si tradideris istos Chananæos, G quia populus Hebræorum ignorabat, quæ gens esset ista. Vtebatur. n. vestibus Amalechitarũ, & loquebatur lingua Chananæorum, ideo non distinguendo dixit. Si tradideris populum istum. [Delebo vrbes eius.] Id est anathematizabo secundum litteram Hebraicam: nã verbum positum hic in Hebræo venit de, herẽ, quod est remotio ab vsu humano, & applicatio ad Deũ. Etiã, quia in omni voto est aliqua attributio boni ad Deum in obsequio, quid autem boni, vel obsequii Deo faciebant ciuitates solum destruendo eas? res enim isto modo destructæ applicantur Deo, & separantur ab vsu humano: illa autem, quæ non possunt Deo applicari, quia immunda sunt, ne ad homines transeant destruuntur. In vtroque autem honor, & seruitium Deo H exhibetur: in primo quidem, quia aliquid sibi applicatur directè: secundo autem, quia aliquid propter nominis eius honorem ab humanis vsibus separatur. Sciendum autem, ꝙ littera nostra est hic magis determinata, quam Hebræa, scilicet delebo vrbes: nam dictio Hebraica hic posita significat separationem, vel destructionem, vel consecrationem. Vnde sicut apud nos aliquis vocatur excommunicatus, ita apud Hebræos est quædam execratio significata per hoc verbum. Et verum est, quod quandocumque res applicantur ad Deum, fiunt omnia hæc, scilicet segregantur ab vsu humano, & consecrantur, id est efficiuntur sacræ, vel applicatæ Deo, & destruuntur, scilicet quantum ad vsum humanum, ne liceat alicui homini eas in vsum suum conuertere. Hic tamen non erat aliquis modus I applicationis rerum istarum, nisi per destructionem, scilicet, quod ciuitates delerentur, ne redirent ad vsum humanum, & homines occiderentur, & pecora atque omnia cremarentur, istud autem videbatur tendere in honorem Dei, inquantum homines separabant omnia hæc ab vsibus suis propter cultum Dei, & quia ista applicabantur Deo in modo cuiusdam sacrificii: sic enim Deus iusserat fieri sibi, quando esset aliqua ciuitas terræ Iudæorum, in qua colerentur idola, scilicet, quod occiderentur homines, & iumenta, & vniuersa viuentia, & cremaretur tota ciuitas cum omnibus supellectilibus, quæ in ea erant, Deuteron. cap. 13. & ibi dicitur: Consumes omnia hæc Domino Deo tuo, id est ad honorem Dei tui.

K *Quomodo poterat populus vouere occidere Chananæos, & quomodo hoc pertinebat ad cultum Dei.*

Quæstio III.

SEd videtur hic esse dubium de hominibus, quõ Israelitæ potuerint vouere occidere illos, quia homo non est animal immolaticium: etiam videtur dubium quomodo votum de occidendo hominem sit acceptabile Deo? Respondendum est ad primum, quod nullus de Israel poterat vouere occidere Chananæos propter Deum, sed votum istud totus populus facere poterat, & hoc quidem non sine causa: nam si vouissent Israelitæ occidere aliquam gentem innoxiam, peccassent vouendo, nec debuissent votum complere. Causa tamen hic intercidit, vt possent vouere, scilicet, quia licebat Iudæis occidere Chananæos: ergo licebat vouere, quod

occi-

occiderent illos, erant quippe isti hostes Iudæorum etiam bis pugnauerant contra illos, scilicet nunc, & iterum anno secundo ab exitu de Aegypto in Cadesbarne, de quo supra cap. decimo quarto, sine voto ergo licebat eis pugnare, & occidere hostes: ergo cum voto. Ad secundum cum dicebatur, quomodo sit acceptabile Deo votum factum de occisione hominum. Respondendum est, quod cum aliquid Deus iubet fieri, illud sibi acceptabile est, alioquin non iuberet: sed ipse iubet interdū occidi aliquos, & omnia, quæ ad eos pertinent, vt patet de ciuitatibus Iudæorum, in quibus idola colerentur. Deuter. capit. decimotertio. Idem de Amalechitis, quos occidendos iussit: Deuter. cap. vigesimo sexto: ergo si quis voueret facere hæc, & expleret, acceptabile esset Deo. Item si aliquæ gentes sunt velut hostes Dei, vt illæ, quæ repugnant cultui Dei, scilicet fidei illius, occidere illas meritorium valde est. Et quamquàm ad hoc non obligemur, si fecerimus, laudabiles erimus. De gente ista Chananæorum poterat esse votum laudabile aliàs acceptabile, quia ipsi erant hostes Dei inquantum pugnauerant contra populum eius, & inimici Iudæorū dicebantur inimici Dei, Exod. capit. 23. scilicet, quod si audieris vocem meam, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Habebant ergo quasi Dei causam Israelitæ dum pugnarent contra Chananæos, vnde bene cadebat sub voto occidere illos. Aliquis diceret, quod Iudæi poterant hoc facere valde meritoriè, quia dictum erat Deuter. capitul. decimo tertio, quod delerent ciuitates, in quibus essent idololatræ.

Votū de occisione Chananæorum fuit Deo acceptabile.

Occidere inimicos fidei valde meritorium est.

Respondetur non obstare, quia illud intelligitur de ciuitatibus, in quibus morabantur Iudæi si colerentur ibi idola, quia isti tenebantur specialiter colere Deum ex legis promissione: Gentiles autem quamquam tenerentur naturaliter ad colendum Deum, quia tamen non receperant legem, non erat in eis tam specialis obligatio, ideo quamquam colerent idola, non iubebat Deus, quod occiderentur: de Iudæis autem iubebat, ideo cum isti Chananæi non recepissent legem Dei, non debebat Iudæi illos occidere, quia Deum non colebant. Sed stabit prima responsio, scilicet, quod licebat illos occidi, quia erant hostes Iudæorum. De pecoribus autem eorum, & de ceteris, quæ habebant, quomodo per combustionem, vel destructionem applicarentur ad Deum, declaratum est Deuter. cap. decimo tertio, cum agebatur de ciuitatibus idololatrarum.

An aurum, & cetera metalla, quæ erant in terra Chananæorum fuerint combusta vel assumpta in thesauros Domini, & de trib. modis ponendi de anathema in vrbibus. Quæst. IIII.

QVæret nunc aliquis de auro, & argento, & ceteris metallis, quæ erant in terra istorum Chananæorum, an fuerint destructa, & combusta, vel assumpta fuerint in thesauros Domini, aut alias? Et respondendum est, quod nemo de Iudæis accepit quidquam de eis, quæ erant in ciuitatibus Chananæorum, quia posite sunt sub anathemate, sed in anathemate nihil transibat ad ipsos Iudæos, vt patet de vrbe Iericho, quæ sub anathemate posita est: Iosue cap. sexto, & nihil acceperunt inde Israelitæ, & quia vnus furatus est modicum de auro, lapidatus est, Iosue cap. 7. Stat tamen dubium an Israelitæ acceperint aurum, & argentum ad ponendum in thesauris Domini.

Respons.

3. opin.

Dicunt aliqui, quod sicut nam in anathemate Iericho sic fuit, quod separaretur omne aurum, & argentum, æs, & ferrum in thesauris Domini, Iosue cap. sexto. Hic autem non patet quid factum fuerit. Sciendum tamen, quod hoc perueniebat secundum formam positi anathematis. Si enim simpliciter vouissent delere vrbem cum rebus suis, nihil debebant accipere pro thesauris Domini, sed omnia erant destruenda: si autem apposuissent aliquam conditionem, vel limitationem secundum illam tenebantur. Si enim votum sit spontanea obliga-

A tio, tantum se obligat quis, quantum se obligare vult, & verbo expresserit. Pro quo sciendum, quod anathema reperitur tripliciter positū: Primo modo, vt tā hoīes, quā pecora, & omnia, quæ in ipsa vrbe sunt consumnantur nullo eorum transeunte in vsum hominum, vel thesauros Dei, & sic est de anathemate, quod fiebat in ciuitatibus idololatrarum in terra Chanaan: nam occisis hominibus, & iumentis, congregabantur omnia supellectilia in platea ciuitatis, & cremabantur Deut. cap. 13. Alio modo fiebat anathema vrbium ita, quod ciuitas destrueretur, & homines perirent, & pecora cum supellectilibus, reseruato auro, & argento, ferro, & ære ad vsus Sanctuarii, & sic fuit in anathemate Iericho, Israelitæ tamen nihil receperunt. Tertius modus anathematis erat, cum ciuitas destruebatur ita, vt fieret tumulus sempiternus, & nemo in ea habitaret, occidebanturque homines, pecora tamen, & omnia supellectilia, aurum

Anathema tripliciter positum reperitur.

B quoque, & argentum, & omnia, quæ nomine prædę intelligi possunt, cedebant in partem Iudæorum, sic fuit in vrbe Hai, vt patet Iosue cap. 8. quilibet modus istorum poterat esse in anathemate isto terræ Chananæorum: nam Deus non dederat hic formam anathematis, sed ipsi vouerant, vt patet hic: ideo non poterant ponere quemcumque modum ipsorum anathematis, vel alium licitorem. Magis tamen videtur dicendum, quod posuerint anathema primo modo, abdicando tam a se, quam a Deo omnia, quæ erant in vrbibus Chananæorum, & cremando ea, vel delendo: nam littera dicit: Delebo vrbes eius, in quo non solum importatur deletio hominum, sed etiam iumentorum & omnium, quæ in ciuitatibus erant: potissimum, quia nō potest dici, quod isti ponerent tale anathema, quale in Iericho: quia

C ibi aurum, argentum, ferrum, & æs pro thesauris Domini assumpta sunt: hic autem non poterant accipi ferrū, & æs, quia non possent portari vsque ad terram Chanaan per longos viarum circuitus. Ideo credendum est, quod omnia fuerint destructa, & combusta, cum dicatur infra. Subuersis vrbibus eius. Subuersio autem totalem destructionem signat. [Exaudiuitque Dominus preces Israel.] Videbantur orare licite Israelitæ, tum ex parte sua, tum ex parte Dei: ex parte sua, quia Chananæi pugnauerant contra eos bis, scilicet in secundo anno ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. decimo quarto, & anno quadragesimo, de quo hic: ipsi tamen nunquam inuaserant Chananæos: ex parte Dei videbatur iusta oratio, quia vouebant, quod delerent vr-

D bes hostium in laudem Dei, scilicet totaliter illas delendo, & nihil percipiendo ex eis, sed omnia consumendo quasi in sacrificio Dei, ita vt causam Dei solius agere viderentur, & concessit hoc Deus. De hac exauditione dubium est quomodo Iudæi cognouerunt eam, scilicet antequam vouerunt, exposuerint se ad bellum non expectata aliqua responsione Dei, sed confidētes, quod adiuuaret eos, & tunc traditi sunt Chananæi in manus eorum, vel an ipsi post votum emissum expectauerint missionē Dei, & habita, pugnauerunt cōtra Chananæos.

Respondendum est virumque esse potuisse. Primus modus est nunc communius vouentibus, secundus poterat esse in Iudæis, quia habebant responsionem Dei in promptu, quodcumque enim voluissent petebat Moyses a Deo, & respondebatur, vt patet supra capitulo se-

An Iudæi post votū expectauerint responsum.

E ptimo, & iste credendus est magis fuisse in Iudæis, quia timidi valde erant, & non auderent aliquid sine Dei certificatione circa euentum committere. [Et tradidit Chananæum.] Id est populum terræ Arad, qui erat de genere Chananæorum.

Quis fuerit modus, quo tradidit Deus Chananæum in manus Israel. Quæstio V.

QVod autem Deus traderet Chananæos in manus Iudæorum stat dupliciter, scilicet, vel quod debilitaret vires Chananæorum, vel quod augeret vires Iudæorum: Primus modus subdiuiditur: poterant enim diminui vires Chananæorum realiter, scilicet, quod Deus

& requiescerent in Ar, & recumberent in finibus Moabitarum. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Israel carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant: Puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. Profectique sunt de solitudine Mathana. De Mathana in Nahaliel: de Nahaliel, in Bamoth: De Bamoth vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

Profecti sunt autem.] Hic ponitur de pœna serpentũ ignitorum, scilicet, quod existentibus Israelitis in circuitu terræ Edom, quia murmurauerunt, misit Deus serpentes in illos. Profecti sunt autem de monte Hor. Ex B hoc innuitur, quod factum est bellum Chananæorum contra Iudæos in monte Hor, & non recesserunt inde Israelitæ quousque destruxerunt ciuitates Chananæorum. Hoc facto recesserunt de monte Hor ascendentes versus partem orientalem ad mare rubrum in circuitu terræ Edom, & peruenerunt ad extrema loca partis orientalis terræ Edom, scilicet Elath, & Asiongaber, per quem transierunt versus terram Moab. [Per viam, quæ ducit ad mare rubrum.] Est enim mare rubrum orientale respectu terræ illius, in qua tunc erãt Iudæi, & quia non permissi sunt transire per Cadesbarne, quæ est in extremitate occidentali terræ Edom, ascenderunt ad extremitatem orietalem terræ ipsius, circumeuntes per latus meridianum, & hoc erat ascendere ad mare rubrum, ibi.n. extrema loca sunt terræ Edom. Istud est, de C quo dicitur Deuter. cap. secundo, scilicet, Profecti inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuiuimus montem Seir multo tempore. apud illud mare rubrum steterunt Iudæi toto tempore præterito inter annum secundum ab exitu de Aegypto, & annum quadragesimum, vt colligitur supra cap. decimo quarto, quando pugnantibus Amalechitis, & Chananæis contra Israel, iussit Deus, vt recederent contra mare rubrum. Non est intelligendum, quod redierint Israelitæ ad illam partem maris rubri, per quam transierunt in exitu de Aegypto, sed est mare rubrum diffusum per deserta Arabiæ, per quæ tunc transibant Iudæi, & flectitur ad multas partes modo fluuiorum, qui non recto itinere procedunt: ideo multoties accesserunt Iudæi circa mare rubrum, scilicet primo quando transierunt D illud, Exod. cap. decimo quarto. iterum autem cum steterunt in mansione Elim. progressi inde fixerunt castra super mare rubrum, & istud fuit inter desertum Sin, & mansionem Elim infra 33. capit. iterum steterunt iuxta mare rubrum, quando recesserunt de Cadesbarne supra capit. decimoquarto. Tertiò steterunt apud illud nunc quando circuibant terram Edom, vt patet hic, & Deuteron. cap. secundo. Quarto manserunt apud illud circa mortem Moysi cum incępit exponere legem Deuteron. cap. primo, hoc autem non contingebat nisi per varias circum locationes maris illius. [Vt circuirent terram Edom.] id est ambulantes versus mare rubrum circuibant terram Idumæorum contra orientem ambulantes per latus meridianum, & istud dicitur circuire montem Seir: Deuteron. cap. secundo, quia terra illa est mon E tuosa in latere suo. Dicitur autem, quod ambulabant Iudæi ad circumeundum terram Edom, quia non concessus fuerat ingressus per terram occidentalem Idumæorum, & volebat Deus, quod permitteretur ingressus per partem orientalem: Deus enim emolliuit cor regis Edom, vt non impediret Israelitas volentes ingredi per partem orientalem, & concitauerat eum ad impediendum eos cum ingredi parabant per Cadesbarne. Causa huius supra posita est, scilicet, vt dum circuibant terrã Edom, finiretur annus quadragesimus, in quo complebatur sententia lata contra murmuratores. si autem fuisset permissus ingressus per Cadesbarne, multi de murmuratoribus introissent in terram Chanaan. [Et tædere cępit populum itineris, ac laboris.] id est circumeundo terram Edom cęperunt molestiã ferre Israelitæ laboris

Quo Iudæi steterunt apud mare rubrum diuersis temporibus.

A itineris propter duo. Primo, quia eis occasio magni itineris apparebat cum debentes intrare directè per Cadesbarne incœperunt circuire per magna terrarum spatia versus orientem, & timebant, quod sicut quando reuersi sunt de Cadesbarne prima vice contra mare rubrum ambulauerunt 38. annis vagi, ita nunc diffidebant se intraturos in terram Chanaan timentes maiorem vagationem.

Secundo incępit populum tædere, quia labores continui itinerando eis erant, & laxabantur, maxime, quia erant eis paruuli, & feminę, non potentes itinerare, ideo ponuntur duo, scilicet iter, & labor, scilicet de itinere fatigabantur, quia putabant illud semper duraturum: de labore autem dolebant quia non poterant sustinere continuè.

Locutusque contra Dominum, & Moysen ait.] Id est Israelitæ tædio itineris locuti sunt murmurantes contra Dominum, & Moysen. Potest dupliciter intelligi: vno modo, quod locuti fuerint contra hos duos determinate, quia quilibet eorũ nocebat illis, scilicet Deus, quia faciebat eos vagari per solitudines non concedendo introitum in terram promissam: Moyses autem videbatur nocuisse, quia fuerat occasio, vt egrederentur Israelitæ in desertum, vnde hæc mala secuta sunt. Alio modo potest intelligi, quod verba murmurationis solum dirigebantur ad Moysen, quia non audebant Israelitæ loqui directè contra Deum, & tamen contra Deum erãt, quia Moyses nihil fecerat, nisi iussu Dei: ideo cum redarguerent eius facta, Dei mandata culpabant, & sic C non poterant contra Moysen murmurare super statu regiminis, quin contra Deum murmurarent, & sic ipse dixit populo facta murmuratione contra ipsum, & Aaron in deserto Sin pro defectu ciborum, quod murmuratio illa non erat contra Moysen, & Aaron, sed contra Deum, quia ipsi nihil erant: Exod. capitulo decimo sexto. [Cur eduxisti nos de Aegypto.] In hoc apparet, quod murmuratio directè solum erat contra Moysen, & tamen retorquebatur in Deum. Conquerebãtur autem, quod fuerant educti de Aegypto, quia inde secuta sunt omnia mala: prælegerãt.n. manere potius in seruitute durissima, quam venire in desertum, & magis mori in Aegypto in saturitate, quam tolerare angustias solitudinis in fame, & siti, Exod. decimo sexto, & supra decimo quarto capitulo. [Vt moreremur in solitudi- D ne.] Id est videtur ex ista egressione de Aegypto, quod omnes perimus in solitudine, scilicet via ista deserti infinita est, cum semper vagemur: ideo necesse est, quòd moriamur in solitudine nunquam peruenientes ad terram promissam. Et non accipitur hic, vt, finaliter, scilicet, quod Moyses ad hoc eduxisset Israelitas de Aegypto, vt morerentur in solitudine, nec ipsi hoc existimauerunt aliquando, quia tunc lapidassent omnes Moysen tanquam hostem totius generis Hebræorum: sed, vt, importat concomitantiam, scilicet ad egressionem de Aegypto concomitabitur mors in solitudine, quia via non finitur. Et istud imponebant Moysi ad culpam, scilicet, quod indiscrete eos eduxisset in solitudinem. [Deest panis, non sunt aquæ.] Hæc enarrant aduersitatẽ solitudinis, scilicet, quia non habebant complemen- E tum in aliquo de necessariis ad vitam humanam, & posita sunt duo, scilicet panis, & aqua, quia ista sunt communiora, & magis necessaria fundamenta vitæ: sic patet Ecclesiastici vigesimonono capitulo, scilicet, Initium vitæ hominis panis, & aqua. non solum tamen deficiebant hæc, sed etiam omnia alia bona: nam vbi nec panis, nec aqua est, nullum de conuenientibus ad sustentationem vitæ esse potest. fuerant tamen conquesti in Cadesbarne de solitudine ista, quod non gigneret ficum, nec malogranata, & quod seri non posset nec habet aquas præcedenti capit. [Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo.] Conqueruntur de Manna, quod erat mali saporis, & vocant illud cibum leuissimum, quasi in vituperium.

Murmuratio Israelitarum contra Dominum, & Moysen.

An

An sit verum quod comedentes Manna non emittebant stercora. Quæstio VI.

Opi. Rabi Salo. confutatur.

Dicit Rab. Salom. quod Manna erat cibus leuissimus, quia non grauabat stomachum Iudæorum, sicut alii cibi, nec aliquid emittebant per secessum, ideo timebant, quod intra viscera eorum putrefieret, & morerentur. Sed istud ridiculum est, nullus enim cibus ita tenuis esse potest, quin aliquid habeat de impuro non conuenienti ad transeundum in substantiam corporis, quod natura non recipit, Manna autem erat de naturali materia factum, in qua non reperitur totaliter purum sine mixtione. nec etiam videbatur conueniens aliquem cibum esse ita delicatum, vt purus esset. Et si dicatur, quod forte nō erat factum Manna in materia sed creatum, & sic existere potuit purissimum.

Respondetur, quod non fuit creatum Manna, sed de naturali & præexistente materia ab Angelis confectum vt patet Psalm. 77. scilicet Panem Angelorum manducauit homo, id est panem ab Angelis confectum, non enim Angeli creant, nec creationis ministri sunt. Et patet necessario, quia ministratio est aliqua dispositio ad actum principalis agentis, sicut patet in artifice manuali & architectonico; in creatione autem non est quid disponatur, quia dispositio competit materiæ ad leuiorem formæ inductionem: creans autem materiam, & formam, & quidquid est in indiuiduo creato de nihilo solo nutu voluntatis producit, creatum igitur Manna non erat, & consequenter aliquid impuritatis habebat, & necesse erat, vt aliquid per secessum etiam si modicum, mitteretur. Vocabant tamen cibum leuissimum, quia erat eis mali saporis, & commouebat ad vomitū, sunt enim aliqui cibi, qui propter dulcedinem magnā, vel alium gradum inconuenientis saporis, mouent ad nauseam, sicut est de melle, & oleo, & similibus. Et sic

Nausea Iudæorū super Mānā dupliciter pōt intelligi.

Iudæi nauseabant super cibo isto, scilicet euomebant illū. Nauseare enim est euomere. Et a naue dicitur, quia in naui positi a principio euomunt. Et potest intelligi dupliciter nausea Iudæorum. primo modo pro fastidio, scilicet, quod Iudæi ad nullum alium cibum assueti per 40. annos iam nimis fastidiebant illum, ita vt non possent moueri in desiderium illius. Et cum eum aspicerent desinebat ciborum appetitus, quod multi patiuntur in aliis cibis, & tunc cuiuscomque qualitatis esset Māna. quia vnicus cibus erat potuisset prouocare ad nauseam Iudæos tanto tempore ab eis acceptus. Alio modo potest dici, quod Manna non solum prouocabat fastidium, sed etiam nauseam veram, sicut mel, & oleū prouocant in pluribus: Manna tamen ex sapore suo materiali similabatur melli, & oleo, ideo prouocare poterat nauseam. de hoc Exod. decimo sexto cap. scilicet erat quasi semen coriandri album, & gustus eius quasi simile cum melle, id est quasi si comederetur panis cum melle. Etiam videbatur Manna aliqualiter saporis olei, & adhuc iste sapor magis prouocabat ad nauseam, supra cap. vndecimo, scilicet. Et faciebant ex eo tortulas saporis quasi panis olei, id est panis commixti oleo. Aliqui autem dicunt, quod iste sapor leuissimus prouocatiuus nauseæ causabatur in peccatoribus ex demeritis suis, in bonis autem conuertebatur Manna ad omnem saporem, quem voluissent; secūdum verum est indistincte, vt patet Sapientiæ 16. cap. primum etiam satis rationabile, vel verisimile, quod interdum malis ex demeritis suis cibus ille grauis videretur in gustu, sed propter hoc Manna habebat ex natura sua saporem quendam, quo faciliter homo verteretur in nauseam, scilicet saporis mellis, vel olei, Exod. 16. capit. & supra vndecimo capit. Et non mutarant isti sapores secundum conditionem peccatorum comedentium, sed ex conditione Manna, quia cum ipsum esset aliquod mixtum naturale, necesse erat, vt determinaret sibi aliquod genus saporis, & ille communis erat bonis, & malis, ideo æqualiter poterant fastidire Manna boni, & mali. Quod autem bonis conuerteretur Manna ad omnem saporē, quem voluissent, ex priuilegio accidebat, sed interdum

Sapor Mānæ assimilabatur mellis, & olei.

Sapor Mānæ quō prouocabat ad nauseam

F boni experirentur saporem ipsum naturalem, Manna, & tunc possent nauseare; quod autem malis conuerteretur ex demeritis in malum saporem nihil refert: nam nulla facta mutatione ipse naturalis sapor ad nauseam eos concitaret, & hoc verisimilius est. Rationabiliter igitur potuerunt Israelitæ nauseare super Manna, quia tamen potuisset sapor ille conuerti eis ad bonum, si ipsi non præuaricati fuissent, erat in eis vituperabile, q nausearent super Manna, quia ex eorum culpa hoc accidebat. [Quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos.] Ista est pœna murmurantium, scilicet, quod morderent eos serpentes igniti, & occiderent. De istis serpentibus aliqui dicunt, quod per aerē volantes flammas emittebant, ideo vocantur igniti, id est ignem habentes, vel emittentes. Sed non videtur, quia in Hebræo

Pœna murmurantium.

Quare dicūtur serpētes igniti.

G non vocantur igniti, id est ignem habentes, sed combustores, quia alios comburebant, licet in se forte calidi non essent, & huiusmodi sunt quidam serpentes, qui ponuntur Deuteron. cap. octauo, vbi ista recapitulantur, & venenum istorum serpentium ita vrit, quod totum hominem vsque ad ossa consumit conuertendo in humorem liquidum virulentum, vt ait Lucanus libro nono, belli plus quam ciuilis de serpentibus Libyæ, vbi sunt plures, & diuersarum specierum, quam in alia parte orbis.

An serpentes isti, qui nocebant Iudæis essent a Deo nouiter creati, vel aliunde adducti, vel fuissent in loco illo. Quæstio VII.

H Quæret aliquis de istis serpentib. an fuissent in terra illa, vel Deus creauerit illos, vt Iudæis nocerent, vel aliunde educi fecerit?

Respondendum est, quod omnes isti modi esse poterant, scilicet, quod Deus creauerit serpentes illos ad pœnam eorum, sicut alia quædam nouiter fecit ad eorum refrigerium, scilicet Manna. quod in toto orbe nunquam fuerat, nec postea visum est, sed tunc ab Angelis confectum fuit. Etiam nubem columnarem in figura ignis creauit ad præcedendum eos per noctem, & diem. Ita igitur verisimile est, quod creauerit serpētes ad eorum punitionem, sic enim erat in plagis illatis Aegyptiis, quoniam omnes nouiter factæ fuerāt, vt ranæ, cynipphes, brucus, tenebræ, sanguis, & cetera, de quibus nulla præfuerant. Iudæi autem murmuratores erāt

I hostes Dei, sicut Aegyptii, ideo sic fieri poterat contra eos. Alius modus etiam satis erat possibilis, scilicet, q serpentes illi non fuerint creati nouiter, sed adducti de alia parte terrarum per Angelos ad nocendum Iudæis, & poterant duci de partibus Libyæ, vbi plures sunt, quam in toto orbe: sic enim factum est in coturnicibus, quas Deus dedit Iudæis petentibus carnes, illæ enim non fuerunt nouiter creatæ, nec in loco castrorum erant, sed ventus concitatus a Domino arripuit illas de locis suis apud mare rubrum, & duxit in castra. supra c. vndecimo. Ita etiam de incantatoribus Aegyptiorum declaratum est Exod. c. 7. quod serpentes, quos fecerunt ipsi apparere coram Moyse, adduxerunt dæmones de alia parte orbis. Sic quoque tempore Noe factum fuit,

K cum animalia omnium specierum introierunt in arcā, nam ipse non adduxit illa de variis partibus orbis, quia nec cognouisset, nec inquirere potuisset, nec inuenta adduxisset, sed Dei nutu Angeli portauerunt, vt declaratum est Genes. cap. sexto. Tertius modus esse poterat, scilicet, quod serpentes isti fuissent in eodem loco: nam licet in partibus Libyæ abundantiores sint, non negatur illos esse in aliis partibus terrarum, potissime in terris calidis, sicut est Arabia, per quam Iudæi tunc incedebant: multos enim serpentes etiam alatos habet, vt ait Solinus in Polihistor. capit. de Arabia: & tunc diceretur, quod isti serpentes erant in terra illa, sed non nocebant Iudæis, quousque Deus concitauit illos ad nocendum, & tunc veniebant ad populum, & plurimi percutiebantur. Cum autem Deus voluit, quod cessaret plaga, non concitauit vlterius serpentes, & iste sensus nouitur

tur Deuteron. capit. 8. scilicet, quod isti serpentes essent in terra illa, cum dicitur: ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac dipsas, & nullæ omnino aquæ. Sciendum, quod Rab. Salom. dicit, quod non solum Iudæos fuisse à serpentibus percussos, sed etiam pecora, & iumenta eos mordebant, serpentes tamen magis nocebant. Cui satis consonat, vt habetur Sapientiæ cap. 5. Armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos.

Quomodo percussi a pecoribus sanabantur si dicamus, quod non serpentes solum sed etiam pecora mordebant. Quæst. VIII.

QVæretur tunc quomodo percussi à pecoribus, & iumentis sanabantur, nam de morsu serpentum planum erat, quod inspecto serpente æneo sanabantur. Respondere potest, quod morsus pecorum, & iumentorum, licet essent dolorosi, non erant mortiferi, nec morbum inducentes, sicut morsus serpentum, ideo non indigebant speciali adiutorio, & populus petens remedium contra serpentes de pecoribus, & iumentis subticuit, vel quia nihil tale erat, aut quia eorum morsus parum nocebant. Alio modo potest dici, quod aspicientes serpentem æneum sanabantur, tam a morsibus serpentum, quam pecorum, & iumentorum, quod satis est verisimile, quia serpens ille æneus non habebat aliquam virtutem determinatam, secundum quam sanaret à morsibus serpentum, & non pecorum, & iumentorum, ideo nullam virtutem habebat sanatiuã, nec quidquam efficiebat, sed solo Dei nutu sanabantur percussi, ideo nihil magis proficeret ad sanationem morsus serpentum quam pecorum, & iumentorum cum ex voluntate Dei sanitas induceretur, quæ nõ magis determinatur ad vnum quam ad alterum. Et istud signum non positum est tãquam naturaliter operatiuum, sed ad placitum, vt infra patebit. Causa autem quare serpentes missi sunt, fuit magna conuenientia culpæ istorum ad pœnam, vt sicut isti vilipendebant, & fastidiebant Manna, quod habebat omne saporis delectamentum Sapientiæ capit. decimosexto, ita punirentur per serpentes, quibus omnia, quæ comedunt terræ videntur in sapore. Vel sicut istis Manna insipidum videbatur, ita decuit puniri per serpentes, qui solam rem insipidam, scilicet terram comedunt, vt patet Genes. cap. tertio. [Ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen.] Id est, quia multi percutiebantur de populo a serpentibus, & multi moriebantur, venerunt ad Moysen petentes remedium, dabat enim vexatio intellectum, & licet a principio Deo non crederent, tamen pœnalitatibus coacti, quas a Deo infligi sciebant ad eum pro remedio recurrebant venientes ad Moysen, qui medius erat inter Deum, & populum. [Atque dixerunt, peccauimos, quia locuti sumus contra Dominum, & te.] Experimento enim didicerant Israelitæ, quod Deus misericors est, & ad pœnitentiam peccantium flectitur. ideo primo confessi sunt iniquitatem suam, vt sic veniam mererentur. Dixerunt aũt, quod peccauerant contra Dñm, & Moysen, quod fuit murmurando, erat enim peccatũ directe contra Moysen, vt patet ex verbis, scilicet. Cur eduxistis nos, &c. contra Deum autem erat murmuratio, quia redarguendo facta Moysi arguebantur facta Dei, cum vnum dependeret ex altero. Erat tamen peccatum istud contra Moysen dupliciter. Primo, quia eum de malo regimine populi arguebant, quia duxisset eos in solitudinem.

Sed hoc falsum erat, quia melius erat Iudæis exire in solitudinem, quam manere in Aegyptiaca seruitute. Secundo errabant contra ipsum, quia dato, quod malũ fuisset Iudæis educi in solitudinem, nõ fecerat hoc Moyses, sed Deus. Confessi autem sunt Israelitæ peccasse in Deum, & Moysen: in Deum, quidem, vt remitteret, quia nisi pœnituerimos a pœna non flectitur. De Moyse confessi sunt, vt cum haberent propitium ad orandum pro

A ipsis: nam si Moyses nõ intercederet desperabant se habituros remedium. [Ora, vt tollat a nobis serpentes.] Quasi dicat, confitemur, quod Deus miserit serpentes istos propter peccata nostra: ora ergo, vt auferat. Deus autem non concessit penitus eorum petitionem, quia ipsi volebant auferri serpentes, idest, quod nequaquam percuterent populum amplius. Deus autem abstolit mortem, sed non percussionem, prius enim Israelitæ mordebantur, & peribãt, vt patet supra, scilicet ad quorum plagas, & mortes venerunt ad Moysen. Postea autem ablata est mors, quia posito serpente æneo quicumque illum intueretur sanabatur a morsibus serpentum, vt patet infra, & tamen adhuc serpentes mordebãt populum, quia si post petitionem istam nullus fuisset a serpente percussus superfluum erat serpẽtem fieri, ad quẽ percussi respicientes sanarentur, sed omnes, qui ante tẽpus petitionis emissæ percussi fuerant, & tamen adhuc

An Iudæi fuerunt percussi a serpentibus postquã fuit factus serpens æneus.

B viuebant, sanari debuissent: Deus autem voluit aliqualiter affligere populum, nec statim concedere, quia erãt duri ceruice, & rebelles contra Dominum, vt patet præcedenti cap. Si autem subito fuisset ab eis ablata plaga, facilitas veniæ delinquendi præberet incentiuum. Durauit igitur aliquanto tempore plaga serpentum post factum serpentem: nemo tamen moriebatur, quia percussi aspiciebant serpentem. postea autem paulisper omnis plaga ablata est. [Orauit Moyses pro populo. Quãquam enim sæpissimæ Israelitæ offendissent Moysen, tamen non desinebat orare pro eis sicut patet supra 16. cap. vbi populus insurgens in eum voluit ipsum delere, & Aaron, ita vt ambo fugientes intra tabernaculum absconderentur, ibi tamen pro populo orauerunt ne

C Deus deleret eos: hoc autem quia Moyses diligebat Israelitas in visceribus charitatis, erat enim vt prælatus, & pius pater defectus Iudæorum patienter tolerans, vnquam odio habens.

Et dixit Dominus ad eum: fac serpentem æneum.] Ponitur remedium percussorum: non quidem eorum, qui vsque nunc percussi fuerant, quia isti, vel iam mortui fuerant, vel immediate sanati sunt post hanc cõcessionem, alii autem postea percussi respicientes serpentem æneum sanati sunt.

Considerandum circa istum serpentem, quod Moyses fecit illum de ære, quia nolla materia videbatur conuenientior ad fabricandum eum: est enim multum ductile, & obediens artifici, etiam non est magnus sumptus. Requirebatur enim valde magnus serpens, vt posset vi-

Serpens quare factus est æneus.

D deri per omnia castra. Nam dicitur infra, quod percussi à serpente aspicientes illum serpentem æneum sanarentur: ergo oportebat, vt esset magnus valde, quia castra Hebræorum erant nimis magna cum essent ibi plura, quam sexcenta millia peditum præter senes, & paruulus, & omnes fæminas: si autem esset paruus conspici non posset. In Hebræo non ponitur: Fac serpentẽ æneũ: sed: Fac combustorem, idest facias similitudinem vnius de serpentibus combustoribus, vel igneis: nec etiam dixit, quod faceret de ære, sed fecit Moyses de hoc metallo, quia erat conueniens, vt dictum est. [Et pone eum pro signo.] Idest, pone eum in signũ, scilicet, vt videant oẽs Israelitæ, scilicet, in loco alto, vel in pertica, vt dicitur in Hebræo. Oportebat enim ipsum valde exaltari: nam castra Israelitarum erant valde magna, quæ fortè

E durarent plus quam per vnam, vel duas leucas in multitudine hominum & iumentorum: talis autem debuit esse serpens, & tam alter positus, vt posset videri de quolibet loco castrorum: vt vbicunque contingeret aliquem percuti a serpente posset sanari. Non poterat autem videri serpens in tanta castrorum latitudine, nisi valde eminenter positus esset: si enim fuisset serpens in tentorio Moysi, vel non esset eleuatus in sublime, oportebat, vt quilibet percussus a serpente de quacumque extremitate castrorum veniret ad tentorium Moysi, vt ibi videret serpentem: sed contingeret aliquem mori, dum veniebat, quia serpentes illi propter magnitudinem virus cito occidebant. Dicitur autem quod ponatur serpens pro signo, quod dupliciter intelligitur: vno

Serpens quare dicitur, quod ponatur pro signo.

modo,

modo, quod ponatur tanquam signum, idest sicut signa ponuntur in loco, vbi videantur, ita poni debebat iste serpens in loco eminenti. Aliter potest intelligi pro signo, idest ad significationem futurorum, & hoc pertinet ad Christum pendentem in Cruce, scilicet, quod sicut viso serpente isto Hebræi sanabantur a languoribus, ita respicientes Christum crucifixum, & credentes in eum ab omnibus peccatis mundantur. Litera tamen Hebraica non facit istum sensum saltem in superficie, cum dicat, quod poneretur serpens iste in pertica. [Qui percussus aspexerit eum viuet.] Id est cum aliquis fuerit percussus a serpentibus istis respiciat immediate serpentem æneum, & sanabitur. Si autem aliquis differret aspicere, breuiter eum inuadebat mors. Quomodo autē sanabantur percussi infra dicetur. [Fecit ergo Moyses serpentem æneum.] Scilicet immediate, vt iussum est: nam dilatio operis multa inferebat dispendia. plurimi enim de Iudæis à serpentib. percutiebantur. [Et posuit pro signo.] Idest posuit in pertica eleuatum in sublime in medio castrorum, vt ex quacumque parte videri posset. Hunc serpentem adduxerunt secum Iudæi per omnia loca castrorum: & etiam in itinere ferebatur eleuatus, vt si quis tunc a serpentibus morderetur, sanaretur. [Quem percussi aspicientes sanabantur.] Id est postquam factus est, omnes qui percutiebantur a serpentibus eo viso sanabantur.

Vtrum serpens iste æneus fuerit factus operatione astrologica, & magica. & an potuerit habere virtutem ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur, dirigendo solum oculos in eum & an per solam visionem possit causari aliqua realis actio. Quæst. IX.

Opi quorundam confutatur. DE isto serpente dixerunt aliqui, quod erat factus operatione astrologica seruata habitudine Astrologorum quantum ad aspectus planetarum, & varietatē ascendentium, & ob hoc virtutem sanatiuam vulnerum

1 ratio. habuit. Sed non potest stare, quia serpens iste æneus nulla Moysi solertia, sed diuina iussione factus est: si igitur respicientes istum serpentem aliquam virtutem ex hoc contrahebant sanitatis, non erat hoc ab aliqua virtute naturaliter influxa in serpentem illum, sed Dei nutu, & opere, vt ab eodē virtus sanatiua descenderet a quo iussio de faciendo serpentem emanauit.

2. ratio. Item quandocumque fiunt aliquę imagines metallinæ, aut de quacumque materia secundum aspectus stellarum, & motus, & astrologicam obseruationem, vel magorum superstitionem à fidei, & naturali ratione deuiātium, oportet vt in magna temporum obseruantia fiat, nec in quibuslibet, sed quibusdam specialibus & determinatis diebus: nam aspectus planetici, aut obseruatio ascendentium ad hoc conuenientium quotidiani non sunt, sed istum æneum serpentem mox, vt Deus iussit, expleuit: nulla igitur astrologica operatione, aut magica superstitione serpens iste fabricatus est.

3. ratio. Item Moyses fecit istum serpentem iussu Dei, & eo modo, quo Deus voluit, alioquin peccasset: Deus tamen non iussit fieri aliquid obseruatione astrologica: ergo Moyses non fabricauit serpentem magice, aut astrologice. Antecedens patet, quia Deus intendebat erudire Iudæos, ne attribuerent aliquam virtutem similem astris, vel toti cœlo, nec crederent cœlestia corpora super operationes nostras habere aliquam causalitatem: ergo non iussisset fieri aliquid magicè, vel astrologice. Quod patet Ierem. cap. decimo. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cœli nolite metuere, quia leges populorū vanæ sunt. Et sicut signa cœli dixit non esse metuenda, ita & corpora planetarum, atque cætera astra cum suis orbibus, atque horum aspectus, & quemcunque virtutis modum ab astrologis assignatum in his.

4. ratio. Item si iste serpens operatione magica, vel astrologica factus esset, non consequeretur tantam efficaciam, vt eos qui morituri erant, nisi in eum aspicerent: sanaret mox, vt in eum oculorum aciem tetendissent: quod patet in cæteris vasis, aut imaginibus astrologice, aut magicè factis: nullum enim horum vsque ad hodie visum est, quod tantam virtutem contraxerit: sed iste serpens verissime sanabat morituros: ergo astrologicè factus non est.

Præter hoc si serpens iste astrologicè causatus esset, & sanatiuam haberet virtutem, illa necessario naturaliter causata esset: virtutes tamen naturales successiue agūt, & nulla in instanti: sic ergo qui sanabantur, aspectu serpentis ænei non sanarentur mox, vt intuerentur eū, sed post aliquot dies, quod falsum est: nam immediatè, vt respicerent sanabantur: non ergo naturaliter, sed Dei voluntate fiebat: ergo non erat astrologicè factus serpens, nec aliqua in eo virtus naturaliter causata. *5. ratio.*

Item serpens æneus si per aliquam virtutem naturaliter causatam sanaret, non posset ista sanitas causari, nisi in parua distantia, sicut supra dicebatur de fascinatione, quod nullum animal potest fascinare alterum, nisi in parua distantia, etiam si animal fascinans valde pestiferum sit; oportebat ergo hoc dato, quod vulnerati a serpentibus huic serpenti metallino valde appropinquarent ad sanitatem causandam. Sed falsum est, quia vbicunque existerent videntes sanabantur, hæc fuit causa quare iussum est, vt serpens iste poneretur in altum pro signo, vt patet hic, & Ioan. capitul. tertio. Si autem non sanarentur homines videntes vbicumque essent, sed solum a propinquo, non erat conueniens poni serpentem istum in sublimi, sed in pauimento in tabernaculo Moysi, vel in tabernaculo fœderis, vt omnes percussi illuc conuenirent. *6. ratio.*

Item serpentes isti erant grauissimi, ita vt morsu eorum homines velociter morerētur quasi exusti ab igne, quod patet hic cum vocantur serpentes igniti; & Deut. c. 8. vbi dicuntur serpentes flatu adurentes; ideo percussi ab his citius morerentur quam venirent ad contemplandum serpentem istum; potissimū si in extremitate castrorum, vel extra castra morderentur, sed falsum est, quia omnes videntes sanabantur; ergo non erat ista virtus naturalis causata per aliquam operationem astrologicam, sed solo Dei nutu. *7. ratio.*

Item quando aliquæ virtutes naturaliter operantur in omnes æqualiter operantur nulla habita distinctione boni, & mali, deuoti, & indeuoti; ergo serpens iste sic operaretur, si naturalem virtutem haberet, ita vt nihil magis sanitatem causaret in eos, qui deuoti veniebant, & obseruantes cæremonias, quam in Iudæos contemptores omnium horū. Ex quo patet, ꝙ omnes, qui apud serpentem hunc essent, qualiter sanarentur qualitercunque se haberent. Vnde si aliqui apud serpentem hūc essent, & non inspicerent eum æqualiter sanarentur, vt aspicientes, cum virtus naturalis ad omnes deriuaretur. Sed falsum est, quia hic dicitur, quod quicunque aspiceret serpentem sanaretur. *8. ratio.*

Item quamquam astrologica, aut magica quadā obseruatione serpens iste factus foret, & sanatiuam vulnerum virtutem recepisset sola naturali influxione; tamen sola visione hoc naturaliter causari nequibat, vt percussi a serpentibus curarentur: nam per visionem nulla realis, aut naturalis immutatio causatur in animali viuente, scilicet, quod per visionem virtutem aliquam, aut naturalem qualitatem viuens recipiat, sed solam spiritualem immutationem recipit, scilicet, vt per visionem species rei visibilis in organo recipiatur, nec quidquam alterum recipi potest quamquam accidentaliter causetur fatigatio vidēdo, vel dolor in oculis ad pñtiam lucis fortis repercutientis in oculo, vel fortiter, vel si sit color intēsus illuminatus forti luce. De hoc ait Alhacensis in principio perspectiuæ; per visionem igitur infirmitas, aut sanitas in vidente recipi nequit, quoniam istæ qualitates naturales sunt. Quod patet, quia si quis ignem inspexerit solo intuitu nullus in eo causabitur calor, vel si aquā solum videat, nullatenus frigefiet, vel si serpentem venenosum intuitus sit, nullam venenositatem talem inde traheret; si tamen sola visione in vidente aliqua realis immutatio causaretur, eo quod quis ignem videret calefieret, quoniam ignis calidus est, serpens quoque vi- *9 ratio.*

sus

sus videntibus pestiferam talem visionem incuteret, & ipse venenum in se teneat: in alijs tamen cæterisque naturalibus actionibus necessarium est fieri contactum, & applicationem secundum organa potentiæ tactiuæ, quod apparet in medicinis sanatiuis: nam quamquam efficaciter sanatiuam virtutem contineant, nunquam tamen ægrotus curabitur solo medicamentorum aspectu, sed cum ea degustauerit, aut carni suæ quouis modo applicuerit ad loca patientia nocumentum: liquide igitur cõprobatur per visionem nullam naturalem, siue realem causari qualitatem, sed solam spiritualem immutationem, sed qui mordebantur a serpentibus viso illo serpente æneo illico sanabantur, ergo sanitas non causabatur ex aliqua virtute sanatiua, quæ in serpente illo existeret, sed solo Dei nutu efficiebatur, vt quicunque serpentem illum suo factum iussu aspexisset a serpentum morsibus sanaretur, quamquam serpens ille æneus ad hoc virtutem nullam haberet sanatiuam, velut si quis lignum, aut lapides inspexisset.

An in sola visione naturales qualitates causentur, seu aliqua realis actio, vt in Basilisco, lupo, & muliere, & paruulis fascinatis.

Quæstio X.

Contra supradicta aliquis arguet, quod serpens iste metallinus potuerit habere virtutem ad sanandum eos, qui à serpentibus mordebantur, dirigendo solum oculos in eo: nam sola visione non solũ qualitates spirituales, sed etiam interdum naturales virtutes, & impressiones interdum causantur, vt patet in Basilisco.

1. argu. Iste quippe, solo visu, animalia visa occidit, & arbores inficit: etiam si ad illa tangenda nunquam accesserit: adeo è contrario euenit; quia plures Basiliscus visu, quam morsu necat: naturalis ergo immutatio, & valde magna solo visu effici potest: nulla namque passio, aut impressio morte fortior est, quæ sola visione inducitur.

2. argu. Item cum quis lupum prope viderit, non poterit loqui, lupus tamẽ ei nihil nocet, nec ad eum accedit: adeo cum aliquos videmus non potentes loqui, dicimus: lupus est in fabula, idest, cum lupo locutus est, aut lupum vidit, vt ait Isidorus Etymol. lib. 1. *Cap. 1.* ex sola igitur visione realis immutatio sequitur.

3. argu. Item apparet hoc in mulieribus menstruatis: nã cum mulier patitur sanguinem menstrualem, qui per singulos menses prouenire solet, si speculum coniunctum sibi in parua distantia inspexerit magno spatio in illud oculorum aciem figens, post hoc speculum sanguineis guttis, aut penitus respersum, aut magna ex parte maculatum erit, & in nigrum vertetur colorem: nulla tamen præter visionem operatio hic est. ergo ex sola visione realis immutatio causabitur.

4. argu. Item in infantibus, quos vulgus fascinatos vocat. i. oculo percussos: astruunt esse oculos quosdam sola visione reb. visis ægritudinem inducentes, ibi tamen sola visio est: & tamen naturalis atque realis immutatio fit.

Species visibilis nullã qualitatẽ actiuam aut passiuã continet. Visio ab quod nocumentũ per visionem, sed per spiritus emissos per uisũ, & quomodo sit fascinatio.

Ad prædicta respondetur per solam visionem nullã realem, aut naturalem causari immutationem: visio enim per speciem visibilem fit, quæ est ens quasi pure spiritualem non habens in se aliquam de naturalibus qualitatibus, nec etiam causare potest in illo, in quo res miratur, scilicet in oculo rei videntis. Sunt autem qualitates naturales secundum quas actio & passio causantur quatuor. s. caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. species autem visibilis, nec frigida est, nec calida, nec sicca, nec humida formaliter, nec effectiue, aut virtualiter. s. quod nec aliquam harum qualitatum in se habet, nec etiam in re visa causare potest, sicut corpora cœlestia nullam harum habent, tamen eas in inferioribus elementis, & elementatis causant. Et sicut qualitates quatuor primas non causant, ita nec aliquam aliam deriuatiuam ex his: sed operatio sua est, ut videre faciant res quarum species sunt, quod si visa res animali aliquod nocumentum inferat videnti: aut animal videns in ipsa visione aliquam ægritudinem, uel quodcunque malum contraxerit, non fit hoc est ipsa uisione, sed aliquid alterũ est, quod non potentiam actiuam attinet. Vnde hoc nocumentum quod in uidendo infertur, sequeretur etiam si res uisa non uideretur, aut si animal uidens nihil uidisset. Causa tamen horum, quæ inducebantur, prouenit ex hoc, quod quædã corpora sunt infecta atque tabida, & quasi pestifera in se corruptos humores, & putridas atque venenosas continentia qualitates: hæc autem in spiritus resoluuntur atque per oculos egrediuntur, quia partes istæ tenerrimæ sunt, non potentes per alias corporis partes meatum sibi constituere, quamquam per anhelitum aliquid eorum egredi contingit: hi autem spiritus per aerem tendunt, & cum in aliquam rem solidam aliqualiter, & teneram insederint, inficiunt, & corrumpũt illam. Sunt autem isti spiritus corpora subtilia, qui in modum fumositatum resoluuntur, sunt autem substantiæ calidæ, & humidæ. Cum uero de corpore alicuius per oculos aliosque per meatus corporis egrediuntur præ subtilitate sua impassibiles sunt. Cum autem ad aliquod corpus tenerum peruenientes inhæserint, frigiditate superficiei corporis solidi cui inhærent, & aeris circumstantis condensantur; atque uisibiles effecti corpora apparent. Sic est de muliere menstruata cum speculum respicit; spiritus enim procedentes uideri nequeunt, sed cum speculo inhæserint uideri inchoantur iam in maculas conuersi illos namque speculi frigiditas, & aeris circumstantis condensando solidauit. Similiter patet nullam actionem naturalem fieri posse per visum, quia uisio per solam speciem uisibilem causatur quæ nullam conditionem corporalem habet, sed pure spiritualem, sunt tamen quædam animalia tam in humana specie, quam in cæteris, in quibus quidam uenenosi humores sunt, qui in spiritus resoluuntur per pupillas oculorum egredientes, atque ualde nocent eis, quibus inhæserint, & hoc modo existimatur per uisionem aliquam naturalem, vel realem causari actionem, sed non causatur, sed huius nocumenti causæ sunt ipsi spiritus egredientes per oculos animalium peruenientes vsque ad res his animalibus propinquas. Spiritus autem illi, quos nociuos, atque pestem inferentes scimus ad actionem uisiuam non pertinent, sed ad potentiam tactiuam, quæ per applicationem, & contactum operationem suam habent, sic enim isti spiritus contingendo nocent, qui usque ad corpora perueniunt, quibus nocent atque eis insident inhærentes. Item calidum, & frigidum, siccum, & humidum sunt obiectum potentiæ tactiuæ, & ipsum immutant. Isti autem spiritus qui nocent, aut humorem, aut calorem noxium tenent. Istã ergo naturalem immutationem non secundum uisionẽ, sed secundum potentiam tactiuam fieri manifestum est. Cum autem applicantur ista ad serpentem æneum, quem fabricauit Moyses stare non possunt, quia & si in quibusdam alijs rebus uidendo sanitas contrahitur, aut ægritudo; hic tamẽ fieri est impossibile, uisio enim sola nullã realem, aut naturalem actionem causat; sed cum est coniuncta aliqua qualitas uisioni, quæ sanitatem, aut ægritudinem causet, ut cum uidendo spiritus emittuntur per oculos, qui interdum ægritudinem, & interdum bonum aliquod causant.

Quare aliqua corpora inficiunt alia visu, & non omnia.

Spiritus fascinantes, qui sunt.

In serpẽte nõ potuerunt esse spiritus sanatiui, nec alteri non poterat emittere aliquos spiritus, qui inerat frigidus & siccus. Spiritus quomodo accipiuntur hic.

Hoc autem non conuenit serpenti æneo, quia nulli spiritus ab eo uaporari possent. Causa apparet, quia spiritus, ut hic accipitur est corpus ualde subtile, & inuisibile humidum, & calidum, ab aliquo densiori corpore actione caloris resolutum, atque postea subtilitate sua eleuatũ, quæ non conueniunt serpenti æneo. in eo quippe calor, aut humor nullus erat, quin potius duæ contrariæ qualitates, scilicet, frigidum, & siccum, quia æneus serpens erat. Item humor nullus in hoc serpente erat tanquam materiale principium, ex quo isti spiritus soluerentur, deficiebat enim calor, qui est principium effectiuum ad resoluendum spiritus impossibile ergo erat emitti aliquos spiritus ex serpente illo metallino sanatiuos hominum percussorum, & consequenter patet

tet non potuisse fieri sanitatem istam per aliquam naturalem qualitatem causatam in serpente aeneo astrologica, aut magica obseruatione.

Argumenta superius facta diluuntur. Quaest. XI.

AD illud quod obiiciebatur de Basilisco respondendum est, quod Basiliscus per solam visionem non potest causare aliquam naturalem immutationem, nec nocere alicui animali: nam si in sola visione possibile esset causari aliquam realem immutationem, rationabilius erat, vt res visa causaret aliquid in vidente, cum videtur, quam videns in re visa, cum eam videt: huius causa est, quia videns nihil agit, sed patitur recipiens in se speciem rei visae vsque ad oculos suos peruenientem atque immutantem, videns tamen ad rem visam nihil emittit, sed recipit ab eadem species. Quamquam in hoc Platonici satis errauerunt dicentes visionem fieri per emissionem radiorum visualium ab oculo vsque ad rem visam peruenientium: atque ipsius formam secum in redi tu vsque ad oculos videntis perducentium.

visionem non fieri per extramissionem contra Platonicos. Haec tamen positio falsa est, improbat enim eam Aristoteles in libris de anima, in secundo, dicens: Videmus nihil immittentes, sed intus recipientes; sic apparet ex perspectiua Pisani, quae dicitur Perspectiua communis, propositione quadragesimatertia, libro primo, cum dicitur: Mathematicos dicentes visionem fieri per emissionem frustra conati.

2. ratio. Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo esset actio, & non passio: visio autem passio est, & non actio; ergo non fit per emissionem, quod apparet, quia cum videmus, si nihil reciperemus, & aliquid emitteremus, cum emittere sit actio visio actio esset, quoniam in videndo recipere nullum esset, quod est passio. Pura ergo actio in videndo erit. Priscianus tamen visionem passionem esse dicit in maiori volumine lib. 8. vbi dicit, quod ista verba audio, & video, & caetera significantia sensationes in voce actiua significant passionem.

3. ratio. Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo potentia visiua esset actiua, sed est passiua: ideo visio non fit per emissionem, sed recipiendo. Quod patet, quia si fieret emittendo, cum emittere si pure agere visio esset pura actio, quod autem potentia visiua non esset actiua satis patet, quia omnes potentias sensitiuas, s. tactiuam, gustatiuam, odoratiuam, & caeteras passiuas appellamus; sic nominat eas Aristoteles in multis locis.

4. ratio. Item si emittendo aliquid, & nihil recipiendo videremus: nemo ad tantam distantiam videre posset, ad quantam videt, quia vsque ad corpus Solis, & astra fixa videndo pertingimus: inter illa tamen & nos plurium, quam ducentarum millium leucarum interpositio est, quod Astronomi necessarias inducunt demonstrationibus. De hoc Alfraganus in libro suo de Astrologia in fine. Si autem visio emittendo causaretur, necesse esset spiritus istos ex partibus tenerrimis corporum solui, cum spiritus corpora subtilia humida, & calida resoluta ex partibus humidis corporis sint agente, atque resoluente calore: ad hoc tamen, vt spiritus isti emissi ab oculis pertingerent ad Solem, vel astra fixa necesse esset totum corpus in huiusmodi spiritus solui, nec ad locum praedictum quoquo modo accederet, & si tantam spirituum resolutionem causari contingeret, adhuc non possent tantum eleuari, vsque ad caelos pertingerent.

5. ratio contra Platonicos. Item si fieret visio emittendo spiritus ab oculis, non possemus semper videre ea, quae nobis directe opposita sunt, sed interdum ea, quae in aduersum. Videmus tamen semper ea, quae nobis opposita sunt: ergo non fit visio per emissionem. Maior patet, quia cum spiritus ab oculis nostris ad aliquid videndum egrederentur, qui humidi, & calidi sunt, quamquam subtiles sint; ventus tamen eis obuians poterit illos impellere ad aliquam differentiam positionis, quia habent veram quantitatem, & tunc cum spiritus illi non insignantur in illa re, F quae directe ante oculos est prohibente impetu ventorum, sed ad aliam rem in altera positione deducantur, continget, vt non videatur res, quae ante oculos est, sed quae in aduerso iacet, ad quam peruenerint spiritus emissi ab oculo videntis, & sic quando eueniret, vt spiritus emissi vento impellente conuerterentur ad posteriora rebus illis, quae post tergum nostrum sunt, videremus non potentes videre, quae sunt ante nos.

Item sequitur inconueniens, scilicet, quod ea, quae ante oculos sunt, & prope nos interdum videre non possemus, quod absurdum est, quia quidquid oculis nostris obiicitur, videmus, nisi forte immoderata distantiae interpositio fiat: aut potentiae visiue aliquid fuerit interpositum tollens visionem. Patet hoc quia spiritus, per quos causari visionem dicunt sunt corpora subtilia humida atque calida. Cum igitur eos circumdederit frigiditas quaecunque loci condensabit in corpus solidum faciens eos iam visibiles, praesertim si magna circumstans frigiditas fuerit: sic apparet in superficiebus speculorum, cum mulier menstruata speculum a propinquo, & aliquanta temporis mora inspexerit, tunc enim cum speculum intueretur spiritus, qui ab oculis emittuntur a nullo videri possunt, sed cum contigerit superficiem speculi frigitas aeris circumstantis, & speculi, in corpora aliqualiter densiora solidabit, ita vt guttae sanguineae, aut alterius coloris maculae visu notabiles cuilibet relinquantur. Si igitur isto modo fieret visio, & aliquis tempore magni frigoris videre vellet ea, quae aliqualiter a se distant spiritus emissi ab oculis a circumstante frigitate aeris densarentur, quae in corpora calida, & humida sunt, opprimente autem frigore paruus calor spirituum: lateris in humore expiraret, & consequenter corpus illud iam densatum, & nullo calore eleuatum in terram caderet. Et si dicas calorem manere semper in illis spiritibus, quamquam circumstet frigiditas loci adhuc semper densabuntur ex frigiditate circumstante, & quandam grauitatem contrahent, atque in terram cadent motu suo. Sic apparet in ebullitionibus ollarum. Cum enim humor in olla ferbuerit prae fortitudine caloris, moluti in humore resoluuntur partes teneriores humoris, atque eleuantur in altum peruenientes ad opertimenta ollarum, quibus inhaerent, sed post aliquam tam moram multis exhalationibus ad opertimentum ollae peruenientibus ingrossantur partes ex adiunctione, atque pondere suo in priorem humorem vnde surrexerant relabuntur. Idem patet si quis feruenti ollae non opertae in aliquali eleuatione manum directe superponeret. Nam exhalationes leues in modum famositatum ei prius inhaerebant, postea ex adiunctione conuerterentur in guttas aquae pondere suo in ollam vnde surrexerunt relabuntur. Si enim spiritus emitterentur ab oculis tempore magni frigoris densarentur, & in terram caderent non tendentes directe in res illas, quae ante oculos nostros sunt, & consequenter impossibile esset illas videri, quod falsum est, quia quantumcunque frigus fuerit, ea, quae ante oculos nostros sunt, videbimus, etiam si a nobis distent.

6. ratio.

Speculi quare maculatura mu liere menstruata.

7. ratio. Item si visio fieret per emissionem nihil recipiendo; cum aliquis existeret extra aquam non posset videre ea, quae in aqua sunt, & existentem intra aquam impossibile est videre ea, quae sunt extra aquam, quod falsum est: ergo visio non fit emittendo, sed suscipiendo. Maior patet, quia cum spiritus corpora subtilia humida, & calida sint, peruenientes ad superficiem frigidarum aquarum, condensabuntur, sicut condensantur in superficie speculi spiritus emissi ab oculo mulieris menstruatae, vt supra declaratum est. Ad ea igitur, quae sunt intra aquam peruenire non possent, nec illorum ad nos species ferrent.

Idem patet de eo, qui est intra aquam, quod non posset videre ea, quae in aere sunt. spiritus namque ab oculo emissi apud pupillae superficiem aquarum frigore, & humore densarentur ad res visibiles exterius peruenire non potentes. Idem contingeret si aliquis lateret intra aquas calidas. Non est enim solum frigiditas condensa-

densationis causa, sed etiam humiditas magna res tenellas humiditatem continentes raram & subtilem condensans. Quouis ergo modo spiritus intra aquam existentes confestim tactu aquarum densabuntur. Hoc tamen falsum est, quia existentes extra aquam ea, quæ intra sunt, clarè videmus nisi aquarum cœnositas turbans, aut profunditas magna lucem tollens impediat. Etiam qui intra aquam sunt, ea, quæ intra aquas existunt, vident. Vnde contingit interdum, vt homines intra aquam in profunditate aquarum proiectas pecunias inquirant, & inueniant.

8. ratio contra Platonem. Item dato, quod fieret visio per emissionem, & existentes extra aquam viderent, quæ sunt intra illam: impossibile tamen esset, vt in aqua fluente videremus aliquid versus illam partem, quam respiceremus, sed ad aliam satis distantem, quod falsum est. Visio igitur per emissionem nequaquam fit. Maior patet in aquis fluentibus naturaliter: si quis enim lapidem latentem sub vndis intueri vellet dirigeret oculos suos ad illam partē, in qua lapis est. Cum autem spiritus emissi coniungerentur superficiei aquæ, vt penetrarent ad illam partem quam videre volebamus, aqua fluens eos ad aliquātum distantius prius perduceret: sicut cum quis proiicit lapidem in aquas velociter motas, non petit fundum recto actu, sed aquarum impetu ad vlterius aliquantulum permouetur. Esset igitur impossibile, spiritus emissos ab oculis nostris ad illum lapidem accedere, ad quē nos oculos direxissemus, & consequenter videri non posset, quod falsum est. Recipiendo ergo, & non emittendo visio causatur.

9 ratio. Item data visione per emissionem omnia animalia videntia breuiter desiccarentur, & deficerent, quod falsum est: ergo nihil emittitur videndo. Patet antecedens, quia spiritus sunt corpora humida tenera, & calida resoluta ex aliquibus partibus humidis dirigente illas calore: quamdiu igitur visio fit, tamdiu saltem spirituum resolutionem fieri necesse est: & sic deficerent partes istæ teneræ. vnde ad corpus animalis videndo prorsus desiccarentur.

10. ratio Item si emittendo spiritus visio fieret, impossibile esset, vt aliquid penetrato speculo videremus: per omnia tamen genera vitrorum aliquid vlterius possumus intueri, nisi sint multum obscura, aut in parte posteriori aliquid solidum habentia: ergo non fit visio emittendo spiritus. Maior patet, quia cum mulier menstruata, vel aliquis habens oculos infectos speculum parum distans inspexerit, spiritus ab oculis egrediens superficiei corporis adhærentes circumstantis aeris atque specularis corporis frigore condensantur conuersi in corporis soliditatem, atque facti visibiles, nec vlterius transire potentes. Sic etiam fieret in nobis, quod non possemus vitrum videndo penetrare contrarium tamen patet in vitris, quia quæ vltra illa sunt, videntur.

11. ratio Item si videremus emittendo spiritus, impossibile esset, vt cælum uideremus, sed omnes cælos clare intuemur: ergo non fit uisio emittendo. Primum patet, quia spiritus, quos interdum ab oculis emittimus corpora humida, & calida sunt, atque delicata nimis, vt autem vsque ad cælum penetrarent necesse esset, ut medium aeris interstitium pertransirent, in quo aer frigidus, & niger atque densus est, in quo lapides, & grandines, atque niues generantur: est enim locus iste in toto orbe frigidissimus, vnde illuc peruenientes spiritus condensari necesse esset: condensatos autem, & graues effectos ad inferiora trahi pondere suo oporteret: nec enim vlterius ascendere possent, & consequenter cælum videri esset impossibile non peruenientibus illuc spiritib. ab oculo missis.

Confir: Item oporteret istos spiritus transire per sphæram ignis, & cum sint corpora humida, tenera, atque delicata, cremarentur, & videri cælum non contingeret: sed falsum est, quia omnes cælos videmus cum astris vsque ad crystallinum, quod cælum aqueum appellatur, omniumque visibilium extremus terminus est.

12. ratio Item si videremus emittendo spūs impossibile esset quidquā videre mox, vt oculos aperimus, sed immediatè res obiectas comprehendimus: visio ergo emittendo non fit. Primum patet, quia si emissis spiritibus, videremus, necesse esset, vt in primis oculos aperiremus, deinde emitteremus spiritus, postea ipsi peruenientes ad id, quod nos videre volebamus, figuram rei vsq; ad nos perducerent scdm positionem Platonicorum. Hæc autem tpe quodam indigent: indiuisibiliter.n. fieri nequit, vt spiritus ad rem visibilem perueniant, & ad nos videndam figuram perducant: nam spiritus illi corpora sunt, vt sup. declaratum est: cum ergo medium transeant, necesse est moueri: motus autem tpe indiget. Etiā apparet hoc in causatione sonitus: fit.n. ex collisione aeris, qui fractus in circulo se diffundit ad modum fluentorum, vel circulorum apparentium in aqua percussa, & ita ad aures audientium perueniunt ipsi sonitus, vel species eorum: ideo non immediatè sentitur sonitus, vt causatus est, velut si quis distanter a nobis lignum securè percusserit, vox immediatè, ad percussionem consequitur: non tñ percussionem a longe videntes, mox vocem audiemus, sed stabimus aliquamdiu spectantes. Sicut igitur aer corpus est, atque tempore quodam indiget, vt moueatur; ita spiritus isti cum corpora quædam sint, sine successione moueri non poterunt. Horum falsitas patet, quia mox, vt oculos aperuimus quæcunq; obiecta sunt videmus: visio ergo non fit emittendo, sed recipiendo.

An possint spūs mitti per totum orbe sicut radij Solis. Quare sonus non auditur sicut color videtur.

Instantia contra 12. rōnē. Contra hoc arguitur, q etiam si fieret visio emittendo spiritus in instanti fieri posset. Et vt apertis oculis immediatè quæ obiecta sunt cerneremus: maiora.n. fieri videmus: nam cum Sol apparet in Oriente in instanti est in Occidēte, nec prius in locis propinquis quā remotis, nec plus in vna parte medii quam in alia: & sic spiritus emissi ab oculo in instanti ad rem visibilē peruenient, & figuram eius ad oculum nostrum perducēt.

Solutio. Iuxta multiplicatur in instanti. Respondendum est non stare, quia lux in instanti per quatuor angulos mundi maxime distantes multiplicatur eo quod contrarietatem nullā habet: recipitur quoque in aere, qui diaphanus est, atq; ex hoc obeditiuus luci: nec in se aer aliquam habet positiuam qualitatem repugnantem luci suscipiendæ: nam quamquam tenebra sit in aere ante lucis diffusionem, qualitas tñ nō est, sed priuatio quædam, ideo nulla actio ei debetur, cum solum formæ positiuæ actio competat. Cum vero est actio alicuius formæ ad quam nulla est contrarietas, nulla resistentia est possibilis: vnde in instanti fieri necesse est, nullo resistente. De hoc Arist. 4. Physic. cum de vacuo agit dicens, quod si aliquod vacuum dandum foret motus in loco in instanti fieret non resistente qualitate medii: in emissione aūt spirituum nullatenus fieri possibile erat hoc: nam spiritus emissi corpora calida, & humida, atque delicata sunt in medio aliquam contrarietatem habentia. Impossibile est igitur, vt ab oculo emissi in instanti vsq; ad rem visam perueniant, eiusq; formam ad videntes oculos susceptam perducant. Dato ergo hoc modo impossibile erat fieri visionem in instanti.s.quod videremus statim vt oculos aperiremus. Tex. 71.

13. ratio cōtra Platonem. Itē si fieret visio emittēdo spiritus, necesse esset, vt prius videremus ea, quæ coniuncta sunt nobis, quam ea, quæ distant, sed falsum est, ergo non fit visio emittendo. Primū patet, quia spiritus corpora calida, & humida sunt, & quamquam subtilia sint corpora, tamen sunt aliqua resistentiam habentia in aere, per quem moueri debent: ergo citius transibunt in partes propinquas, quam in remotissimas.

Confir. Item spiritus emissi cum sint corpora calida, & humida ex humiditate contrahent quandam grauitatem, quæ impedit instantaneam actionem: ergo spiritus emissi cum per medium moueantur, necesse est, vt prius perueniant ad propinqua quam ad remota: & consequenter citius videbimus quod prope est, quam quod longe. Sed hoc falsum est, quia si sit aliquid visibile nobis oppositum ad mediam leucam, & versus eandem partem sit aliud visibile oppositum ad 20. leucas, ita tamen quod vtrumque visibile sit, ita cito videmus quod per 20. leucas distat, sicut per mediam: visio igitur non fit emissis spiritibus.

14. ratio Item si videremus emittendo, impossibile esset, vt oculis apertis Solem aut cætera astra cerneremus, sed aliquali interiecta mora, nec parua quidem: sed mox, vt oculos apertos habuerimus, Solem, & cætera astra videmus: ergo nõ videmus emittendo. Primum patet, quia spiritus, per quos videmus corpora sunt, ideo in instanti moueri non possunt. Cum ergo distet aliquantum id ad quod emittuntur, necesse est moram contrahi perueniendo a nobis: & tamen vsque ad cęlum Solis, & vlterius vsque ad octauam fixarum stellarum sphæram est spatium plurium quam ducentarum millium leucarũ: necesse est igitur, vt in hac pertransitione magna mora trahatur: ergo non videbitur Sol immediatè, vt ad eum oculos direxerimus, sed falsum est, ideo non fit visio emittendo.

15. Ratio cõtra Platonem. Item positio Platonica de emissione spiritum ad visionem stare nequit: nã ad hoc, vt spiritus ab oculis nostris emissi rebus videndis se applicarent, earum ad nos perducentes figuram, oporteret eos esse agentia rationalia: nam cum ab oculis semel emissi forent ad oculos emittentis remeare impossibile est, nisi aut quisquã redire compelleret, aut ipsi quadam ratione sua ad hoc mouerentur. Quod autem isti spiritus a nullo agente ad oculos emittentiũ reducantur, satis constare vr̃, nullum namque naturaliter, aut secundum aliquam rationem tale agens constitui posse videtur, quod aũt isti spiritus ab aliqua ratione sua in oculo emittentium redire nequeant, ex hoc patet, quoniam nec rationales animę, nec Angeli, nec dæmones sunt, nec aliqua altera substantia intelligens, cum præter has nulla sit nisi Deus.

16. ratio. Item dato, quod spiritus essent ad visionem non sufficiebat missio eorum: nulla. n. res videtur, nisi eius figura constiterit in vidente: hi autem spiritus emissi rebus videndis se applicantes, earum ad oculos nostros perducerę figuram dicũt; nos autem cum quippiam videmus eius extensionem in longum, & latum conspicimus: tantæ igitur extensionis spiritus ad huiusmodi visionem causandum necesse esset, quanta sit rei visæ extensio secundum eam partem, quæ videtur: vt sic spiritus rerũ videndarum superficies operiãt, rerumque ad nos perducant figuras, alioquin, dato quod spiritus ab oculis videntium egredientes quandam partem rerum visarũ operirent, nec tamẽ totam obiectam superficiem, necesse esset, vt ea solum pars videretur, quæ spiritibus emissis tegeretur. cum aliarum partium, quas non tegerent ad videntes perducere imagines nullatenus possent: difficile tamen nimis, & prorsus impossibile videretur, vt spiritus ab oculis nostris egredientes 10. aut 20. leucarum tegerent latitudinem, & distantiam, quarum nos totam multitudinem oculis conspicimus. Visionẽ ergo fieri emissis spiritibus falsum apparet.

17. ratio cõtra Platonem. Item omnia, quæ videntur, aut lucida, aut colorata sunt: quorum conditio est, vt totam similitudinem suã in circuitu ipsorum per totum aerem diaphanum diffundant: & cum ad animalium peruenerint oculos, imago eorum ibi sistat: ipsumque animal videre faciat. Hoc autem suscepto nullum euenit de inconuenientibus supra adnotatis ad Platonicam positionem. Hoc apparet, quia si quodcumque corporum nostris oculis obiiceremus, mox eius imago in pupilla nostra est, & si steterimus ante oculos cuiuscunque hominis, vel animalis erit in ambobus oculis eius figura nostra duplex. Quod si oculis eius lapidem, aut papyrum opposuerimus, in oculis illius lapidis, vel papyri forma inesse videbitur. Idem de quibuscunque corporibus, quæ opponantur. Hoc autem impossibile esset euenire, nisi cuiuslibet corporis esset conditio per totum medium sui imaginẽ multiplicare atque diffundere, & sic cũ corã aliquo steterimus duplicẽ imaginẽ nostrã oculis eius videmus.

Quo sit necesse visionẽ fieri nihil emittẽdo, sed recipiẽdo species venientes a qualibet re.

De imagine, quæ apparet ĩ pupilla. Opin. fatua. Aliqui tamen simplices existimant figuras hominũ, quæ in oculis videntur oculis scriptas, & connaturales esse.

Improbatio prima Cuius falsitas apparet, quia si aliquis se alteri obiecerit, videbit in oculis illius imaginem suam. Si autem illo semoto alius se opposuerit in oculis eiusdem videbit suam figuram: non ergo vident eandem imaginẽ omnes aspicientes, sed quilibet suam intuetur: ergo illa imago, quæ in oculis est, non est cõnaturalis oculis, quia sic eadem ad omnes existeret.

Secunda Item hoc patet manifestius, quia si quis obiecerit se oculis alterius subsistens recto corpore, imago illa, quã cernit in oculis alterius, recto corpore stare videbitur: quod si videns se paululum depresserit, aut in aduersum se contorserit, imago quoque visa paululum deprimetur, aut contorquebitur in aduersum: omnes quoque motus perfecte exprimet, quos aspiciens in se præmonstrauerit. Hoc tamen impossibile esset nisi imago visa esset hominis videntis.

18. ratio cõtra Platonem. Item patet a quolibet corpore diffundi speciem suam per totum medium diaphanum in circuitu: nam si 20. aut 30. quasi specula in circulo posita fuerint, & quisquam in eorum medio steterit, in quolibet speculorum G hominis illius imago videbitur. quod si eis lignum, aut lapidem in medio prominentem posuerimus in quolibet eorum lapidis, aut ligni apparebit effigies, & sic de cæteris corporibus ibi positis. Falsum est ergo fieri visionem emittendo spiritus iuxta platonicam positionem, sed aliquid recipiendo, s. vt singulæ res species suas per totum medium multiplicãtes ad videntium oculos eas extendant, & sic videre faciant.

Redit ad solutionẽ primi argumenti Nunc autem redeundum est ad inchoatum argumẽtum vnde digressi sumus, scilicet, rationabilius videtur, atque naturæ conformius, vt res visa aliquam causalitatis super rem videntem habeat quam vidẽs super visibile: visio namque passio est, & non actio. Cum ergo videns solum sumit imaginem rei visibilis in se nihil emittens, vt ex præcedentibus liquet, impossibile videtur, vt super rem visam operationem, aut immutationem H aliquam realem, vel naturalem habeat, cum hic nullus actionis modus relinquatur. Res visa habet aliquẽ modum actionis super rem videntem, quoniam speciem suam multiplicans dirigit vsque ad videntem, ipsum quoque immutat: videns autem illam speciem suscipiens, vt videns est, immutatur. Ista tamen actio non est realis, aut naturalis, sed spiritualis, cum species, per quã huiusmodi visio causatur aliquid spirituale sit ad spirituales pertinens qualitates.

Vidẽs nihil agit ĩ visam naturaliter nec cõtra: si tamen esset aliqua actio magis ageret res visa ĩ videntem quam e cõtrario.

Cõcludit solutionẽ argumenti primi. Ex prædictis ergo inductum patet in sola actione nullam esse posse immutationem realem videntis super rem visam, aut rei visæ super videntem, & sic basiliscus I videns hominem, vel aliud animal nullam habet actionem super illum, sed magis homo super basiliscum: nam homo visus inquantum visus est a basilisco speciem suam ad basiliscum mittit, nec basiliscus quidquam in hominem mittit inquantum videns est. Actio tamen & naturalis immutatio, quam basiliscus super hominem visum hẽt est, quia basiliscus est animal pestiferum valde ex cuius oculis spiritus quidam egredientes vsque ad hominem perueniunt, eum corrumpentes atque illico occidentes. Si tamen contingeret, vt basiliscus hominem videret nullis emissis spiritibus, nihil magis hominem basiliscus videns noceret, quã si ab altero homine videretur, vel ab asino, quia tamen non contingit basiliscum videre aliquem quin spiritus illos emittat nunquam eueniet, vt hominem a propinquo inspi- K ciat, quin eum occidat.

Quare homo vidẽs basiliscũ emmoriatur.

Quo basiliscus videndo occidat.

Ad secũdum argumentum. Quare homo visus a lupo clamare non potest. Quæst. XII.

AD alteram rationem cum arguebatur de lupo, quod per eius visionem causetur aliqua actio realis. s. ꝙ facit hominem impotentem ad loquendum per aliquã moram: ibi tamen præter visionem nulla actio esse videtur. Respondendum est, ꝙ ex sola visione lupi ad hominem nihil potest causari realiter in hominem. Cum ergo dicitur, quare homo a lupo visus ad modicum clamare nequit? respondendum est oculos luporum infectos fore, atque per eos venenatos quosdam emitti spiritus, qui cum ad hominem de propinquo existentem peruenerint, eum inficiunt atque locutionis impe-

dimunt

dionis organa: manebitq; ista impotentia clamandi quādiu emissorum spirituum virtus permanserit. Si autem lupus a longinquo hominem conspexerit nullum ad loquendum obstaculum inferet. Hos autem spiritus ab oculis emissi, eosque cum emissi fuerint res, quibus adhęserint, realiter permutare ad visiuam potentiam nihil attinet, sed ad tactiuam magis, quę per applicationem realem operationem suam habet: spiritus autem isti emissi rei, ad quam perueniunt, applicantur. Item isti spiritus sunt corpora calida & humida, sed huiusmodi qualitates ad potentiam visiuam nullatenus pertinent, sed magis potentię tactiuę obiectum sunt.

Ad tertium. Speculum maculari à muliere menstruata quomodo accidat. Quæst. XIII.

Ad tertium argumentum cum dicitur mulierem menstruatam speculum à propinquo respicientem sola visione nulla applicatione facta illud sanguineis guttis, aut maculis quibusdam deformibus respergere: macula igitur, quæ per realem immutationem fit sola visione causabitur.

Respondendum est visionem mulieris menstruatæ in speculo nihil reale causare, cum visio passio solum sit, sed quia tempore menstruorum mulier habet oculos aliqualiter infectos, spiritus, qui ab oculis egredientes aerem medium transeunt, ad speculum venientes, quoniam illud densum corpus atque compactum est, superficiei illius adhærentes circumstantis aeris atque ipsius speculi frigore condensati in maculas solidas atque visibiles conuertuntur. Hæc autem visioni non conueniunt: nam cum quis huiusmodi oculos infectos habuerit etiam si nihil videat nihilque aspiciat tenens oculos apertos, quidquid sibi directe obiectum est atque vicinum, inficietur.

Vtrum sit aliqua fascinatio catholice loquendo, & an sit necesse dare, & quomodo solum oculi infecti possunt inficere alia membra. Quæst. XIIII.

Ad 4. arg. supra positū sup. in q. 10. — Ad vltimum argumentum, quādo supra dicebatur vulgariter pueros teneros, & aliqua de aliis animalibus interdum fascinari, i. quandam ægritudinem pati, quæ per visionem ab aliis animalibus inducuntur: & dicuntur ista vulgariter oculo percussa. sed ad mutationes reales ista pertinent, in sola igitur visione realis erit immutatio.

Opinio. — Dicendum est, q plurimi eorum, qui catholicæ veritati valde inhærent, fascinationem nihil esse dicunt, nullum quod animal fascinari, oculo percuti, nullumque bonum aut malum per oculos posse causari. Horum autem modus sane, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namque, qui secundum nomen suum insipientes sunt, arbitrantur, & asserunt quosdam homines esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercunque ad malum moto aliquid aspicere voluerint, illud lædent, atque occidunt: & si benigno oculo illud conspexerint nihil nocebunt. Hæc autem penitus falsa sunt, & naturæ dissona. Nam si aliquis oculus nequam, aut liuidus esset res visas fascinans, aliquando hoc ex ægritudine quadam oculi, vel totius corporis proueniret, nec esset in potestate videntis fascinare, aut non fascinare: sed cum videret necesse esset, vt læderet etiam inuitus, velut si quis sit calidus intense, & alter contangatur, necesse est, vt alterum calefaciat quamquam id hoc non fit spontaneus. Hoc modo etiam nos fatebimur nullum oculos esse fascinantem, nec quidquam oculo fascinari; si autem fascinari dicatur videndo rei visæ nocere, siue spontanee, siue inuoluntarie hoc fiat, oportet confiteri aliquid esse fascinationem, & oculos aliquorum hominum, aliorumque animalium esse fascinantes. Nec aliquis existimet nos fidei catholicæ in hoc repugnare; nam fides catholica solida veritas est; vero autem iuxta Aristotel. primo Ethicorum consonant; ei igitur nulla veritas naturalis repugnabit. Ad cuius euidentiam considerādum, quod sicut in cæteris membris corporis ægritudinem esse contingit, ita & oculos ægrotari contingit; si igitur læso vno corporis membro, vapor aut spiritus inde ægrediës, & humor rapidus inde solutus cætera membra contactu suo inficit, quæ contigerit, non dispariter si oculum ægrotari contingat, inde egrediētes spiritus pestiferi eis, quibus inhæserint, nocumentum præstabunt. Hoc inconueniens nullum infert, quin potius secundum naturam concedi necesse est: alioquin specialius aliquid in oculis, quam in cæteris corporis partibus fateremur, scilicet, cætera corporis mēbra ægrotari, aut in dispositi esse, oculos autem nequaquam. Vel si oculos ægrotare, aut disponi sicut in cæteris accidit fateamur, aliquid adhuc specialius hoc modo in oculis ad cætera membra quam prius cōfiteri necesse erit, scilicet, quod cætera corporis artus, cum infecti sunt, contagione sua nocere possunt aliis membris, aut cæteris reb. oculi autem, cum eos ægrotare contigerit, nulli rei læsionem vllam inferre possent. Rationabiliter ergo dicendum est aliquos indispositos oculos, aut infectos habere, qui tebus, ad quas se conuerterint, nocere possunt, & hoc fascinare, siue oculo percutere vulgariter dicitur. Apparet igitur fascinationem aliquid esse, & quosdam posse fascinari. Amplius considerandum est secundum Medicorum doctrinam quosdam morbos contagiosos fore, q per contactum à quibusdam in alios transeunt, velut scabies, lepra, morbus pestilentiæ, atque consimiles. Conformiter igitur in oculis accidere poterit, vt si quis infectum habuit oculum, eius infectio in alios per contactum quendam deriuetur. Nam si quis quoddam scabiei genus, quod in capite est, patiatur, & quis ei adhæserit: quamquam eorum capita nullam habeant contiguitatem in eo, qui nullam habet scabiem ex hoc accessu inducitur scabies, conformiter si quis leprosus fuerit & alter ei vicino colloquatur, aut cum eo cibos sumat & bibat, si hæc aliquam moram traxerint, qui sanus erat lepram induet, quamquam horum corpora nulla vnquam se reali applicatione contigerint.

Lepra, quæ vulgariter & Italice appellatur mal francese, & in morbo Italico, & in Hispania, bubas: per alicui ad hærere sola visione, ex sola collocutione sola simul tanto tēborū sum pto more sed aliquæ realis corporum applicatione dum dicitur posse.

Si igitur in his, qui sani sunt communicantibus ad leprosos, & scabidos, lepra, aut scabies inducuntur, quamquam in his corporum nullus contactus sit, cur in eis, qui infectos oculos habent hoc non eueniet, vt eis, quos viderint à propinquo noceant, quamquam in hoc coniunctio nulla sit? hæc autem fascinatio dicitur, & læsio inducta per oculos, fascinatio ergo aliquid erit. Amplius hoc in morbo epidemiæ apparet, qui vt frequenter ex corruptione aeris gignitur, immo cum proprie pestem dicimus, semper aeris corruptionem appellamus, in eis autem qui peste percussi sunt, hoc accidit, vt si quis eorum ad aliquem non peste percussum frequenter & vicino aut aliquantā contracta mora loquatur, inficiet eum, vnde horum plurimi moriuntur. Ex quo sequitur, vt in tempore vehementiū epidemiarum in eadomo, in qua aliquis mortuus fuerit, multi postenus moriantur. Sicut ergo in pestifero morbo, qui percussus est quadam contagione alios inficit, & occidit, ita & in oculorum ægritudine si quis eam patiatur, eos, quos viderit, ex hoc lædet.

Quo fascinatio efficitur a catholicis esse, vi de infra q. 18. — Amplius manifestatur hoc. pestifer. n. morbus sic in hominibus causatur, nam primo aer cælestium corporū spiritualibus influentiis corrumpitur, aut ex aliqua disconuenienti naturæ nostræ mixtione in elementis facta ex qua grauis exhalatur odor inficiens eos, quos tengerit. Hunc autem infectum aerem ore accipientes ad vitalia introsus trahimus inspirātes atq; respirantes, sic. n. infectis vitalibus, scorde, & præcordiis hoies moriuntur. Cum autem aliquis hoc modo infectus sit, totus aer, quem inspirando atque respirando trahit, contagione eius infectus est, vnde & comunicatum sibi aerem, quem tengerit sua tabe inficiet, alii autem hominum, qui ab hoc pestifero morbo immunes sunt, hunc aerem inspirantes infectionem similē corrumpentur, nisi valde bene complexionati fuerint, aut magna adiumenta habeant, ita vt natura resistat aeris nocumento.

Quo in hoc casu fiunt pestis.

Quæ sit fascinatio. Conformiter ergo cum quis oculos infectos habet, aut aliquas corporis partes, quarum infectio in spiritus per oculos egredientes soluenda est: egrediuntur per oculos quædam corpora subtilia valde calida, & humida, quæ præ sui subtilitate visibilia non sunt, quæ si alicui rei ad corruptionem propinque adhæserint, inficiunt eam, atque lædunt: quod fascinare vulgariter appellatur. Hoc igitur modo fascinationem aliquid esse patet, nec quouis modo neganda est.

An quilibet homo, aut quodlibet animal possit vniuersaliter vbi, & quando voluerit alium hominem, aut brutum animal fascinare. Quæst. XV.

Item considerandum est ad maiorem euidentiā prædictorum de fascinatione, quæ sunt, quæ inferunt fascinationem, & quomodo quidā oculi fascinantes sunt, vt fascinologia non sit prorsus de non ente: fascinationē enim appellamus cum aliquis quempiam videns ad eū corporaliter non coniunctus, nec in eum alterum quippiam agens eum lædit: horum tamen frequentissima atque vulgaria exempla sunt, ita vt inductione non egeant. Basiliscus.n. hoc facit: nam si quempiam hominum viderit, etiam si eum mordens, aut alias nō tetigerit, morietur. Hic nullus negat eum, qui moritur, a basilisco occisum esse. Dici tamen nequit, quod basiliscus hominē morsu laniauerit, vel intoxicauerit, aut quouis modo tetigerit: ergo solum eum occidit. Homines autem quamquam non habeant complexionem basiliscorum, quoniam eorum natura ita pestifera esse nequit: aliqua tamen interdum in eis corruptio esse potest. quæ per oculos egrediens resoluta in spiritus, eos, qui propinqui fuerint atque ad corruptionem dispositi, inficiet: inuisibiliter tamen ista per spirituum subtilitatem fiunt. Hoc autem in lupo adhuc apparet. Cum enim hominem viderit à propinquo eum ad emittendas voces aliquantia temporis mora impotentem reddet: nullam tamen nūc actionem lupus super hominem habet: sed eum duntaxat videt. de quo Isidorus Etymol. lib. 12. necesse est igitur confiteri hominem a lupo fascinari, cum eum solo visu lædat. Item in mulieribus menstruatis hoc apparet, quæ si specula à propinquo contempletur, ea sanguineis guttis inficient, aut aliis respergent maculis: manifestum igitur est ex earum oculis corpora quædam calida, atque humida egredi, quæ spiritus vocantur: hi autem sunt sanitatis, aut ægritudinum inductiui: si enim sanitatis alicuius causatiui sunt ei, cui inhæserint, nō nocebūt. Si autem ægritudinum inductiui sunt rebus, quibus adhæserint, morbos quosdam inducent: sed cū spiritus isti nocent eos fascinationem causare dicimus: fascinatio igitur aliquid est.

Fascinatio quid, & quod est ponenda. *Quæ fascinantur quia a basilisco.* *Cap. 1.*

Cōditiones fascinationis. 1. concl. Ad euidentiam maiorem prædictorū ponendæ sunt tres conclusiones de quibus conditionibus, quę ad quācumque fascinationem necessaria sunt. Prima est, quod non potest quilibet homo, aut quodcumque animal alium hominem, aut brutum animal fascinare: sed quædam sunt, quæ fascinandi virtutem habent, quædam vero non: quædam vero sunt, quæ à fascinantibus pati possunt: alia autem fascinationem pati nequeunt. Huius fundamentum est, quoniam fascinatio ex hoc ortum habet, quod quis oculos infectos habeat, aut aliquam corporis partem; & ex illo pestifero humore agente calore quidam spiritus, qui corpora calida, & humida sunt, resoluantur, & per oculos egredientes præ sui leuitate vicinum aerem transeant, quousque ad aliquod corpus solidum perueniant, cui inhæreant.

Si autem corpus illud corruptioni dispositum sit, scilicet, faciliter passibile aliqualiter inficietur: aut si dicamus totum animalis corpus infectum esse, humorem tamen illum resolutum per oculorum spiritus egredi idem fiet nocumentum: hoc autem fascinare est. Tale autem in quolibet animali reperiri nequit, non enim habent homines omnes infectos oculos, aut aliquam corporis particulam, ex qua humores resoluti per oculos exituri sint.

F De animalibus autem cæteris idem patet; non enim sunt cuncta pestifera, alioquin in omnibus indiuiduis animalibus semper morbum dari necesse esset, ita vt nullum animal sanum foret, quod falsum est. Dicendum est igitur animalia quædam secūdum species suas pestifera esse, semperque spiritus ex hoc venenato humore resoluentia: vnde quoties hęc aliqua animantia viderint alterius speciei, quæ ad corruptionem disposita sint, lædent ea. Hoc enim basiliscis euenit. pestifera quidem eorum natura est, nullum ergo basiliscum vnquam esse continget, qui videndo alia animalia non fascinet, scilicet, quod cum hominem, aut alterum animal viderit solo visu mortem inducet. Idem autem lupis accidit: est enim eorum natura humanæ conditioni contraria, ideo omnes lupi quantum ad homines pestiferi quodammodo sunt. Cum enim aliquem hominem e vicino viderint, eum ad tunc voces emittendas facient impotentem: lupis enim vniuersaliter euenit homines fascinare. Conformiter autem quædam alia animalia sunt, quibus ex conditione speciei conuenit, vt homines debeant fascinare: vnde in talibus animalium speciebus nullum animal erit, quod hominem visum a propinquo non fascinet, aut saltem fascinare non valeat. G

Quędā aīalia habēt ex cōditione spēi fascinare. Basilisc. *Lupus.*

Alia autem animalia sunt, quibus secundum speciei conditionem non conuenit, vt homines fascinare possint: euenit tamen quibusdam eorum aliqua specialis corruptio, qua omnibus, quæ viderint fascinationis nocumentum inducant. Quædam namque horum magnam læsionem habent semperque manentem. vnde ea, quæ viderint ad corruptionem disposita necessarium est, vt semper fascinent: alia autem sunt, quibus morbus iste perpetuus non est, sed ad aliquam temporis moram manens, sicut in cæteris temporalibus ægritudinibus accidit. Hæc autem quidquid viderint hoc tempore ad corruptionem dispositum, fascinabunt. H

An spēs humana habeat cōditionem fascinandi. Circa speciem autem humanam dicendum est, quod non habet conditionem, vt semper fascinare possit: hoc enim modo tota natura humana corrupta foret: sed falsum est: quidam enim homines sunt, qui nulli videndo nocent, alii autem sunt, qui res visas fascinant: non euenit igitur ex conditione speciei, sed est conditio quorūdam humanorum indiuiduorum. s. ægritudo, siue temporali, siue perpetua sit. Item si potestas fascinandi humanam consequeretur speciem, necesse esset, vt omnes homines possent fascinare, ex quo sequitur nullum hominum posse alterum oculo lędere. Sed hoc falsum est: quidam namque alios videntes nocent eis solo visu potissimum illis, qui adhuc ætate teneri sunt. Primum patet, nam secundum Arist. 5. Physic. & est positio omniū loquentium de natura, omnis actio per contrarietatem fit. Cum aliquid autem in alterum secundum naturam agere debet, necesse est, vt inter se aliquam habeant contrarietatem: & ob hoc Aristoteles non concessit motum inter duo similia, nec inter duo contradictoria, sed inter duo contraria, sic patet 5. Physic. c. 2. Si enim vnū agens alterum naturaliter calefacere debet, necesse est, vt alterum eorum secundum naturam frigidum sit, aut saltem non calidum, alterum autem calidum. Si enim duo æqualiter calida forent, neutrum in alterum caliditatem causaret, aut duobus frigidis existentibus neutrū alterum frigefaceret, sed vnum in alterum aget, cum in extremitatibus contrarietates steterint, aut quouis modo contraria fuerint. Item ista magis manifestantur in his, quæ nos experimur. Nam si quisquam calidus fuerit, eique quippiam calidum appositum fuerit, nihil sentiet, velut si nihil ei appositum foret: si quis autem frigidus intense fuerit, & tamen eius aliquid frigidum adiungatur, sentire non poterit: & sic in cæteris actiuis qualitatibus, simile enim non agit in simili, sed actio extremitatis contraria est. In quo tamen dicendum, quod quamquam actio, & passio in contrario semper sint; finis tamen actionis in similitudine est, aut actio non consummata erit secundum naturam, quod patet quia calidum in frigidum agit. I K

Tex. 7. *Simile nō agere ī simile, sed in contrarium.*

Si

Cur autem calidum non agat in calidum, et alia ulterius agunt donec ad calorem peruenerunt.

Si autem vtrumque calidum foret neutrum super alterum agendi haberet potestatem: id tamen quod calidum est valde, in frigidum nunquam desinet agere, donec illud ad caloris sui gradum perduxerit. Cum vero patiens ad tantum caloris deuenit gradum, actio nulla, nec motus erit; idem sequitur si valde frigidum agat in calidum. Hoc modo omnis motus secundum naturam in contrarietate inchoat, sed in similitudine perfecta consummatur, si actio sit de consummatis secundum naturam. A

Ex hoc ergo patet si omnes homines secundum speciem suam fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, actio namque in similibus nunquã est, sed in contrariis. Hoc tamen dato omnes homines similes essent, scilicet, continentes vniuersaliter virtutem fascinatiuam, & nullus eorum posset alterum fascinare. Item in basiliscis hoc accidit, vt pestiferi sint, & fascinare possint atque homines, cæteraque animalium solo visu interimere, hoc autem ex conditione speciei inest, ideo omnibus inest, nec vnus poterit alterum lædere, sed alia visu lædentium hominibus ergo conformiter dicendum, scilicet, quod si ex conditione speciei hominibus eueniret, vt fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, sed ipsi alia animalia fascinarent. Item actio nulla causari potest agente, & patiente æqualibus secundum potentiam agendi, & resistendi, & hoc in qualitate illa, secundum quam motus fieri debet, sed ad omnem motum excellentia agentis in actiua virtute, defectus autem patientis exigitur: si tamen ex conditione humanæ speciei prouenirer, vt homines fascinare possent, omnibus inesset qualitas secundum istam fascinatiuam virtutem. Nullus igitur alterum posset fascinare. Quod patet, nam cum omnibus indiuiduis specierum proprio insit ex principiis speciei, communicatur omnibus æqualiter, quia natura in omnibus æqualis est: passiones autem, quæ accidunt ex singularibus conditionibus indiuiduorum non sunt æquales in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: patet ergo, quod si ex conditione humana proueniret virtus fascinandi, nullus posset alterum fascinare. Sed falsum est, non habet ergo natura humana conditionem fascinatiuam, sed prouenit hoc ex singularibus defectibus humanorum indiuiduorum. B C

An quibusdam fascinandi sit perpetua in aliis momentanea.

Est autem ista fascinandi conditio in quibusdam tanquam perpetuus languor, in aliis autem veluti temporanea ægritudo. Hi vero quibus hoc euenit alios homines fascinare possent, nec tamen omnes, sed solum illos, qui ad corruptionem dispositi sunt, fascinatiua ergo virtus non inest omnibus hominibus, vel animalibus, sed quibusdam. D

Habites potentiã fascinandi an ab his libertate, vt fascinẽt quemdam quem volunt.

Item considerandum est, quod isti quibus pestifera fascinandi qualitas inest, non habent ex arbitrio pendentem, quando fascinare velint, sed etiam, & si nolint fascinabunt. Amplius non subest eorum libertati istam tem, vel aliam fascinare, sed id quod ad corruptionem dispositum est fascinabunt aliqua nociua expressa in eodem. Quo fit, vt interdum fascinatiuam potentiam habens, & hoc sciens eligat aliquam rem non fascinare, & tamen fascinabit, quoniam ad corruptionem disposita est. Aliud autem erit, quod forte fascinare vellet, quia ei nocere cupit, & non poterit fascinare, quia est potens ad resistendum nocumento. Hoc patet, quia fascinare in animalibus prouenit ex quadam pestifera qualitate existente in aliquo animali per modum cuiusdam ægritudinis, qualitates autem naturales operantur naturaliter non subditæ arbitrio nostro, non enim subiicitur voluntati nostræ si quis manum calidam habuit, & eam alteri adiunxerit, vt cum calidum reddat. Nam etiam eo inuito manus calida eum, cui adiuncta fuerit, calefaciet. Idem de cæteris actiuis qualitatibus diffiniendum est. Qualitas ergo fascinatiua non subest arbitrio, sed naturaliter operatur, apertis enim oculis fascinatiui egredientur spiritus, qui inuenis eis quorum spiritus sunt quoscumque obuios parum distantes atque ad corruptionem dispositos fascinabunt.

Habet tamen qui huiusmodi est aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit neminem vnquam fascinabit, aut cum se voluerit ab aliqua re custodire ne eam fascinet claudet oculos, & erit impossibile eam fascinare. Si tamen id quod fascinare voluerit, semel aspexerit, & id ad corruptionem dispositum sit, etiam inuitus fascinabit. Hoc autem satis patet exemplo eius, qui manum calidam, aut frigidam habet. Si enim illam cuius approximauerit eum calidam reddet, si tamen ab aliquo abstinuerit eum nunquam calefaciet. Si vero alicui eam adiunxerit nõ subest eius arbitrio illud tale fieri, quoniam necessario calefiet: idem de eo, qui fascinatiuam habet potentiam, quia clausis oculis sibi subest potentia non fascinandi, apertis autem necessario fascinabit.

Secunda conclusio in materia fascinationis. Et quod animalia habentia potentiam fascinandi non possunt hoc agere nisi a propinquo nisi sit magna virtus fascinandi. *Quæstio XVI.*

Secunda conclusio de fascinatione est. Animal habens fascinatiuam virtutem non poterit quodlibet animal sibi appositum a propinquo fascinare, sed illud solum, quod ad corruptionem hanc dispositum est, sicut patet in rebus teneris, nisi hæc pestifera fascinandi potestas excedens valde sit: tunc enim quodcumque animal visum fascinabitur, quia relatum ad hoc dispositum est, hoc patet in quibusdam hominibus, in quibus virtutem fascinatiuam esse confitemur, isti tamen nequeunt omnes homines, quos inspexerint aut animalia singula fascinare, sed quibusdam nocumentum inferunt, aliis autem nequaquam nocent, res enim paruæ ætatis leuiter fascinantur, dura autem, & annosiora hoc non recipiunt. Hoc patet ex sententia Aristotel. secundo, De Anima, scilicet actus actiuorum sunt in patiente disposito, idest, talis est actio agentis in patiente qualis est conditio patientis ad suscipiendum, non enim agit agens sicut actiuum est, sed sicut patiens susceptiuum est si enim passiuum ad actionem suscipiendam plene dispositum sit agens secundum virtutem suam plene agere poterit. Si autem passiuum nullatenus dispositum sit, nequaquam valebit agens efficere. Si vero passiuum parum dispositum, parua in eo agentis actio recipietur, quod patet: si enim calidum ponatur apud aliquid dispositum ad combustionem causabitur incensio Si autem sit prorsus indispositum, nullus inducetur ardor, idem de frigiditate, & cæteris actiuis qualitatibus iudicandum est. Ex quo sequitur, quod cælum nunquam cremari posit: nam quamquam sphæra ignis orbi Lunæ coniunctissima sit, nullo posito medio, sed superficies vnius alteri coniungitur, quia tamen cælum nullam habet dispositionem, secundum quam cremari aut perire posit, nunquam cremabitur, nec peribit. Sic enim Aristotel. secundo, de cœlo, & mundo corpora supra cælestia non suscipiunt peregrinas impressiones, scilicet; non suscipiunt aliquam alterationem, vel corruptionem ab extrinseco prouenientem, secundum quã cælum permutari posit, & illa dispositio in cælis peregrina, idest extranea appellatur. C D E

Quare cælũ, licet iunctum sit igni, non comburitur.

Item patet hoc in morbo epidemiæ: contingit enim interdum, vt morbus iste ex aeris corruptione in tota vna ciuitate æqualis sit, sed non æqualiter in omnib. partibus ciuitatis nocet, nec omnes in loco illo pereunt, sed quibusdam morientibus alii illæsi manent. Conformiter cum aliquam domum aer iste pestifer inuaserit, tota domus illa æqualiter infecta est in omnibus suis partibus, tamen non contingit semper omnes in illa mori, sed quosdam aliis permanentib. huius causa est, quia mors in animalibus efficitur, quia natura non potens damno resistere succumbit. Cum enim est robustior natura atque conuenientioris complexionis; magis nocumento illato resistit. Ex quo sequitur, vt siue illatis vulneribus, siue quibuscumque appositis malis, vel innatis, tardius moriantur, qui magis resistant, qui robustioris naturæ

Quare cũ aliqua ciuitas, vel domus est æqualiter infecta morbo epidemiæ non sequitur mors æqualiter in omnibus partibus.

turæ atque cõuenientioris complexionis sunt, nisi Deus aliter disponendum ab æterno dignatus fit: cuius dispositioni nullum naturæ iudicium, regula, vel inclinatio resistere valet. Cum autem aer pestifer in aliqua ciuitate aut domo est, ipsi naturæ humanæ repugnans semper in eam agit nocendo quantum potest, qui verò naturam debilem, atque inordinatam complexionem habent, nocumento illato resistere impotentes succumbunt pestiferæ qualitati, atque perimuntur; qui verò robustioris naturæ sunt resistere sufficientes nocumento non succumbunt, sed viuentes permanent. Similiter ergo de qualitate fascinatiua dicendum est, quod si quis corruptioni dispositus sit, ita vt faciliter permutari possit, patietur. Si autem resistere potens sit, non fascinabitur.

2. particula conclusio 2. Item dicebatur, quod qui teneri sunt tam in hominibus quam in brutis ad fascinationem dispositi sunt, duri autem non patiuntur. Cuius fundamentum est, quoniam duities est quędam naturalis potentia ad non faciliter patiendum, f. secundum quam patiens resistit agenti ne in illud faciliter agere valeat, mollicies autē, & teneritudo qualitates sunt, quæ naturales impotentiæ, dicuntur, scilicet ad faciliter patiendum, quoniam secundum eas faciens potest faciliter in patiens quidquid voluerit: dura namque nec faciliter frangere, nec scindere possumus: mollia vero faciliter præscinduntur, & sicut in fractione, & amputatione accidit, ita & in combustione dicendum est, ea namque, quæ tenera sunt, si desiccata fuerint, facillimè comburuntur, atque paruo igne opus est, quæ autem dura sunt, etiam si desiccata sunt, nec faciliter exuruntur, nec possunt, nisi à magno igne cremari, sic patet in stuppis, capillis, & lana, quæ tenera, & sicca sunt, ligna tamen duriciem magnam habent, vt ex nucea materia, & moro, & ilice, hæc enim difficultet cremantur. Hoc modo sacra Scriptura Metaphoris quibusdam vtens durum, & molle accipit, eos namque duros vocat, qui gratiam Dei vocantem non exaudiunt, nec sacris monitis obediunt, nec a facinorib. & culparum enormitatibus discedere curant, qui alio nomine obstinati vocantur, sic enim dixit de Pharaone rege Aegypti: Ego indurabo cor Pharaonis: Exod. capit. quarto, octauo, & nono. Hoc autem quoniam Pharaō quantumcunque a Deo plagis vrgeretur, iussis eius obtemperare noluit, quousque finali percussus plaga Iudæos extra compulit. Nec tamen tunc eos penitus ire permisit: nam illos recedentes vsque ad mare rubrum insecutus est: Exod. capitul. decimoquarto. Molle autem Scriptura vocat eum, qui gratiæ Dei nihil resistit, sed mox, vt a Deo vocatur monenti, & vocanti obedit, & ab bona prouocanti consentit, & si interdum peccauerit ab eo admonitus faciliter cessat. Patet igitur fascinatiuam qualitatem super homines duros, aut bruta animalia dura actionem habere nullam, vt cum ista ætatis sunt maturæ: sed super ea, quæ tenera valde sunt, quæ enim dura sunt, illi pestiferi qualitati resistunt secundum quam fascinatio causatur. Cum ergo homo, vel aliquod animal aliquid fascinauerit necesse, vt illud tenerum sit, & paruæ ætatis, sicut in infantibus teneris, aut in animalibus brutis modicis, sicut pullis, & porcis atque similibus, in animalibus autem magnæ ætatis, & duris fascinatio non causatur, nisi illa valde magna sit. Ob hoc autem euenit, vt tem pore epidemiæ plures de paruulis, quam de perfectis viris, & senibus moriantur; teneri enim valde sunt, & complexiones eorum nimis passibiles, vnde aer infectus in eis maiorem immutationem, quam in cæteris causare potest. De virtute fascinatiua sic est, quod in rebus teneris immutatiuam qualitatem habet. In duris autem nequaquam. Ex hoc sequitur id quod apud vulgares notissimum est, scilicet, quod pueri tenei i aliquando fascinati sunt, de viris autem perfectis raro, aut nunquam dicunt, quod fascinentur. sic quoque de pullis, quando parui sunt, & de porcis: de duris autem animalibus raro hoc prædicant. Patet ergo fascinationem in rebus teneris causari. In duris autem nequaquam.

Ratio quare resistunt fascinationi, & res molles citius scinduntur.

Sacra scriptura ac capit duros et molles metaphorice.

In alijs brutis paruis & teneris fortior fascinatio.

F Item dicebatur in prædicta conclusione, quod fascinatio causatur solum in rebus teneris nisi qualitas fascinatiua excessiua sit: tunc enim non solum tenera corrumpentur, sed etiam dura. Quod patet in basilisco, videns enim omnia animalia fascinat, & perimit, nec quidem solum teneros pueros, sed etiam viros magnos, & cætera animalia nulla habita differentia duri, & teneri. Causa est, quia virtus fascinatiua basilisci tanta est, vt ad eam collatam quælibet potentia resisten di animalis inferior sit: omnia ergo animalia conspiciēdo interimit. De lupis autem ad hominem idem dicendum est: sunt enim vniuersaliter infecti collati ad humanam complexionem, quia eos nobis natura contrarios fecit. Quemcunque ergo hominem viderint, fascinabunt reddentes impotentem ad voces emittendas. est enim eorum qualitas fascinatiuam: non solum ergo pueros teneros fascinabunt sed etiam integræ ætatis viros. Hominibus autem quandocumque talis fascinatiua qualitas accidit, tanta esse nequit, vt in basiliscis, quoniam eis ex condi tione speciei non euenit, vnde solum pueros teneros fascinare poterunt, aut animalia tenera paruæ ætatis, qualia sunt, quæ in domibus nutrita sunt, cum nouiter nata sunt: in magnis autem hoc non efficient. si tamen interdum accidat, quod rarum est, vt aliquis ætatis integræ vir, aut animal brutū magnæ ætatis fascinantur, hoc euenit, quia grauis fuit potentia fascinandi.

3. pars conclusionis.

In alijs brutis magis et fatur quando fascinatio.

G

Tertia conclusio in materia fascinationis. Animal habens potentiam fascinandi non potest alterum fascinare, nisi in parua distantia. Quæstio XVII.

H

TErtia conclusio de fascinatione est: Quodcunq; animal potentiam fascinatiuam habens non potest animalia disposita ad fascinationem vbicumq; fascinare, sed solum cum a propinquo videt. Si. n. homo aut alterum animal fascinatiuam virtutem habens aliquod animal tenerum, & ad fascinationem dispositum a dimidiæ leucæ spatio intueatur, vel à quatuor, vel quique iactibus lapidis, fascinare non poterit quasi nullā haberet virtutem fascinandi: nec solum hoc in hominibus est, sed etiam in alijs animalibus, quibus proueniat fascinare ex conditione speciei, & magna sit qualitas fascinandi: ipsa enim nihil poterunt, nisi in parua distantia fascinare. In basilisco autem hoc patet: nihil. n. sic natura pestiferum fecit, cui tanta insit virtus fascinandi vtā occidere potest, & illi ex conditione speciei prouenit. si tamen per tres aut quatuor iactus lapidis ab homine distet, quamquam perspicue hominem videre possit, & videat, nihil nocere valebit. In lupis autem idem est, cum enim homines a distanti conspexerint nullum fascinabunt, sed homo visus libere loqui valebit, vt prius: cum tamen basiliscus à propinquo hominem conspexerit, eum videns interimit, lupus, quoque e vicino videns hominem fascinabit. Ratio huius est, quoniam fascinatio causatur secundum virtutem spirituum emissorum ab oculis rerum illarum, quæ fascinatiuam potentiam habent, hi autem spiritus solis corporibus adhærent, vt hominibus aut alijs animalibus: in aere namque nec manere semper transeuntes, nec inhærere infixi possunt, hanc autem rem cui inhæserint lædunt. Cum vero id quod fascinandum sic longe distet, illuc emissi spiritus peruenire nequeunt à qualitate circumstantis aeris condensati, & in terram cadentes, aut si peruenire poterunt iam eorum exclusio aut debilitato vigore, nihil immutare possunt. Cum autem quod fascinandum esset, fascinanti propinquus fuerit, intensius poterit fascinari cum spiritus causantes fascinationem in breuiori spatio maiores teneant vires.

I

K

In hominibus idem diffiniendum est: si quis. n. fascinatiuam habuerit virtutem longe positam, fascinare nō poterit: vnde quantocūque aliquid sit dispositum ad suscipiendam fascinatiuam qualitatem, si a reb. fascinantibus valde distans sit, non poterit fascinari: si vero propinquum

pinquum laedetur. In hoc tamen magna differentia est ex comparatione fascinativae virtutis: dum.n. virtus haec maior fuerit, fascinans a longiori poterit fascinari, quanto autem minor, tanto in propinquiori solum laedet.

Item inquantum ad id, quod est fascinabile nimis differt, quaedam.n. aliis teneriora, & alia duriora sunt, quod autem tenerius est, facilius poterit fascinari, & a remotiori: quae vero dura sunt difficulter fascinantur, & a propinquo.

Quomodo quamquam fascinatio asseratur tamen non eo modo quo vulgares intelligunt.

Quaest. XVIII.

CVncta autem, quae in superioribus asseruimus catholicorum Ecclesia universaliter confitebitur: nemo enim, qui rationi innititur inspectis fundamentis superiorum, & multis aliis, quae induci poterant, poterit negare, quae inducta sunt. His tamen in suo vigore subsistentibus, nos quoque cum tota catholicorum Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur in pueris teneris, pullis, atque parvis porcis, fascinationem, interdum asserunt evenire. similiter in aliis domesticis animalibus, nescientes quid fascinatio sit, aut ex quibus agentibus, vel quibus suppositis dispositionibus aestimantes longe fore alterum quam sit, unde illi, quos ipsi fascinantes asserunt fascinatis quamquam non sint: aut si qui parvulorum interdum fascinantur eos quibusdam vetulibus benedicendos offerunt, has enim vulgus ex officio suo benedicentes vocat: quas non iniuria conveniens magis est maledicentes appellare, quoniam miserabiles animas insipientium illaqueantes, in aeternam gehennae maledictionem adducunt. In his namque vetustas habuit plurimos tam viros quam foeminas superstitiosos, quos adhuc ex parte iunior tenet aetas: hi autem super eos, quos fascinatos perhibent, impertinentia valde verba proferunt, atque inutiles caeremonias, quae superstitiones dicuntur, observant, quibus se curare putant eos, quos fascinatos enunciant. Haec autem infandam quedam, & catholicorum mentibus valde fugienda sunt, quoniam haec, quae istae maledictae foeminae faciunt, & proferunt, illicita valde atque superstitiosa sunt, nullam sanativam virtutem continentia, sive a Deo collatam, sive inexistentem secundum naturam, ipsae tamen miserabiles foeminae his verbis fascinatos sanitatem integram recipere dicunt, quod haereticum valde est, quoniam sanitatem, quam Deus interdum naturaliter quibusdam simplicibus, vel compositis medicinis, interdum super operatione naturae illam largitur, istae miserabiles foeminae superstitiosis atque prophanis verbis, & stultis caeremoniis ascribunt, nullam naturalem aut supernaturalem ad sanitatem inducendam causalitatem habentibus. Rectissime ergo catholicorum Ecclesia Spiritu Sancto ducta omnes fascinatorum curatrices prohibet, aut potius insipientium deceptrices districte prohibuit.

Nos autem quamquam iuxta veritatem naturae fidei catholicae nimis consentaneam aliquid fascinari interdum asseramus, illud tamen curandum vetustarum maledicarum caeremoniis, aut verbis non tribuimus; sed haec potius abhorremus, illud medicorum operi, vel certas aegritudines aut diuturnitati temporis sanandum relinquentes. Quaedam namque ipsa per se natura nullo apposito curat. Nullam ergo in hoc superstitiosam caeremoniam observamus. Quamquam autem praedicta, solida veritate fulciantur fidei catholicae in nullo repugnando, satis tamen nobis molestum est confiteri publice aliquam posse fieri fascinationem: hoc autem non ideo, quod veritas latere debet, desiderat enim veritas in publicum collocari, sed quia simplices impotentes distinguere a falsis vera cum audirent fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod inconveniens esset, & ad superstitiones varias verterentur, unde coram simplicibus quasdam veritates melius est silentio tegi, quam publice enunciari. De fascinatione

Multa sunt scripta, quae non sunt populo praedicanda in lingua Hispanica, vel Italica, quia populus bestia est multorum capitum, iuxta Aristot.

Concludit conclusionem principaliter intentam q.9. usq. nunc.

Ad hoc breviter sufficerunt. Redeuntes ad supra inchoata dicere oportebit sola visione nullam posse fieri realem immutationem, sed si interdum aliquod animal alteri videndo nocet aut proficit, hoc non est, quia aliquod animal videt aut videtur, sed quia aliqua animalia videndo spiritus per oculos emittunt, quae interdum nocent. Et forte interdum prodesse possunt. Istos non poterat emittere serpens aeneus; quem fabricavit Moyses, quia calidus, & humidus non erat iuxta conditionem spirituum, sed siccus, & frigidus erat. Apparet igitur serpentem illum aeneum operatione astrologica aut magica observatione non fuisse fabricatum, & sanitatem, quae in videntibus causabatur, non causari ab eo, sed divino nutu.

B *An naturaliter, & astrologicè possit causari aliqua virtus rationalis respondens ad quaesita. Et de capite metallino hic pono, & alio. Alberti Magni. Et qui risunt, quae respondent in his capitibus metallinis, & de lucernis Beati Isidori Hispalensis.*

Quaestio XIX.

ALiquis adhuc instabit serpentem istum factum fuisse astrologicè, & naturalem virtutem acquisivisse. Nam si natura per astrologicam observationem temporum, & punctorum aliquid perfectius serpente isto, producere valebat, poterit quoque hunc producere, quia potens in excellentius potest in minus: natura tamen potest causare aliquid perfectius serpente
C curativo morsibus serpentum verorum, ergo & eum causare potest. Hoc patet, quia causare aliquam substantiam rationalem perfectius est, quam causare quamcunque virtutem, quae sit de conditione corporis; sed hoc fieri potest, ergo &c. Curatio autem a morsibus serpentum ad virtutem corporalem pertinet, sicut patet in medicinis tam simplicibus, quam compositis: maiora tamen potest astrologica observatio causare aliquam rationalem virtutem in aliqua figura ferrea, aut qualitercumque metallina: haec autem perfectior forma est, quam sit in tota natura, ergo facilius causari poterit quaecumque virtus vulnerum sanativa. Quod virtus rationalis operatione astrologica causetur apparet in capitibus metallinis, quae ab antiquis astronomis fabricata ad omnia quaesita respondebant, sic enim Albertus Ma-
D gnus Teutonicus caput metallinum fabricasse dicitur: fuit autem iste Beati Thomae de Aquino magno tempore magister.

Cum autem semel Beatus Thomas cameram Alberti Magni introisset adhuc discipulus eius existens istud caput quod ad omnia respondebat, fregit. Alterum autem metallinum caput simile fuit in territorio Numantino, scilicet civitatis Zamorensis, in loco, qui Tauara dicitur, quod ad hoc specialiter positum erat, ut Iudaeos cum in eodem loco essent proderet, unde si aliquando quisquam de Iudaeis in loco esset, etiam si a nemine cognitus ipsum caput per se clamabat Iudaeum in loco illo esse, & saepius hoc frequentabat, ab hoc clamore nunquam cessans quousque Iudaeus egrederetur de loco. Hoc
E aut oppidanorum imperitia confractum est ipso veritatem clamante, cum illud falsum dicere existimarent. Quod aut talia capita astrologicè fieri possent dubitari nequit. Quod etiam in his virtus naturalis sit satis apparet, cum ad quaesita respondeant, quod ad rationem pertinet, & non ad quamlibet sed ad magnam. His respondendum est impossibile esse secundum naturam fieri aliquam figuram ex materia metallina, quae vulnerum curativa sit, & liberet percussos a serpentibus mortiferis. cuius multae causae satis fundamentales supra assignatae sunt, plurimae tamen induci possunt. Sed adhuc concesso, hoc possibile fore per naturam, erit penitus impossibile, per quamcunque operationem excogitatam, sive per observationes astrologicas in aliquo capite metallino causari rationalem virtutem ad omnia respondentem. Cum autem obiicitur de capite metallino fabricato ab Alberto Magno, & de alio quod erat in territorio Numantino,

Zamora astronoma, quae forsan unde deficit Ptolomaeum secunda tabula Europae. Dom. Aug. Historia. Hispanus, quod astutia cuiusdam Iudaei hoc caput confractum est.

Respondendum est, quod fabricata fuerunt, & ad inquisita respondebant, multa quoque capita similia poterant fabricari, sed nulla virtus naturaliter causata in capite illo ad inquisita respondet, sed magica operatione, & dæmonum adiutorio hoc fit.

Oës operatio dæmonũ est naturalis.

Nec tamen quisquam existimet, quod dęmones possint in aliqua materia metallina causare virtutem aliquam rationalem. Hoc enim excedit omnem virtutem naturalem etiam secundum Aristotel. ipse enim inquit cæteras formas educi de potentia materiæ animam autem rationalem solam esse supra conditionem, & diuinam atque solam venire ab extra. Cum ergo omnis operatio dæmonum sit naturalis, scilicet solum in applicationem agentium, & passiuorum, vt late declaratum est Exod. capitulo septimo, virtus tamen rationalis secundum Aristotel. est super conditionem materiæ: ergo excedit naturalem actionem.

Non põt naturaliter causari virtus ad loquendũ in capite metallino necesse illa Deum nec angelus, nec anima.

Item non solum excedit potestatem dæmonum causare virtutem rationalem in capitę metallino, sed etiam similiter est impossibile causari virtutem illam tanquã conditionem, vel proprietatem capitis metallini. Si enim aliqua virtus rationalis illa est, necesse est esse dæmonem, aut Angelum bonum, aut animam rationalem, vel Deum. Nequaquam autem dici potest Deum esse, qui in capite illo metallino respondit: Deus namque non seruiret ad nutum hominum malorum inducendo grauissimos errores ad respondendum in tali capite: ita impossibile est esse Deum, qui loquitur in capite ille. Nam Deum loqui est impossibile, cum nihil possit agere per motum, vt declaratum est Exod. vigesimotertio, & vigesimoquinto cap. Item non potest esse Angelus, qui hic loquitur, si intelligamus Angelum bonum, quia Angelus nullis naturalibus aut magicis operationibus cogi potest, vt in aliquo loco sit, & respondeat. Item non potest esse anima humana, quæ in capite illo respondeat: nam tunc aut nouiter creata foret ad hoc solum, vt responderet in illo capite, aut est de animabus primo creatis, scilicet, quod fuerit anima alicuius hominis. Non potest dici primo modo: nam Deus ad expletionem stultorum, & sceleratorum desideriorum humanorum animas non creat: magni enim errores sequuntur datis animabus in corporibus metallinis. Item anima humana cum sit forma, & pars speciei, determinat sibi certam figuram corporis, & quantitatem, & harmoniam qualitatum: vnde anima humana stare non potest in quolibet corpore, sed in solo humano; in capitibus autem metallinis nulla istarum dispositionum est: ergo anima rationalis ibi non erit. Item inquirendo magis in radice dicendum, quod simplicia inter se minus differre nõ possunt quam in specie, quia simplicia aut formæ sunt, aut simplicis essentiæ, cum autem harum formarum, vel essentiarum aliqua ab altera differt, non potest differre, nisi per seipsam cum nihil habeat nisi seipsam: sed ipsa est essentia, vel forma: ergo necesse est esse differentiam per formam, vel essentiam, quæ vocatur differentia essentialis: differentia autem per essentiam non potest esse minor differentia specifica, cum in essentiis species sint vltimæ, & genera superiora: nam indiuidua specierum ad species essentiales nihil addunt. & ob hoc quilibet Angelus ab altero ad minus secundum speciem differt, vel essentialiter, quia in eis nihil est, nisi species, vel essentia, in quo recipiatur differentia: vnde necesse est confiteri tot esse species dæmonum, & Angelorum, quot dæmones, & Angeli sunt: cum ergo animæ humanæ simplices sint non habentes in se ipsis nisi se ipsa: necesse est, vt quælibet anima ab alia in specie saltem differret, nisi esset aliquid ad quod coniunctionem haberet, & ex quo sortiretur differentiam ad alias animas.

Angelus abs ut alij spiritus ad minus differũt spe. & dæmonũ differentia essentiali dæmonũ, & Angelorũ quibusdam per speciem in alijs per naturam.

Si autem animæ humanæ, quæ formæ sunt, in specie differrent, necesse esset, vt omnes quoque homines in species differrent, ita quod nulli duo homines essent in eadem specie, sed tot naturæ, & species essent, quod homines: & sicut homo, & asinus differunt, quoniam duæ species sunt, ita quilibet homo ab alio homine differret

F quod falsum est. Ideo dicendum inter animas humanas non esse specificam differentiam, erat tamen necesse istam esse in omnibus animabus, cum quælibet anima simplex sit nihil in se habens, secundum quod differentiam ab altero suscipiat, nisi seipsam.

Scotus tenet quod nõ per corpus, sed per ecceitatem, seu propriã differentiam indiuidualẽ & istud modus est physicus, sed Met. Autor tamẽ hoc physice loquitur.

Quæ est ergo differentia in specie, nisi anima ad aliquid haberet adhærentiam secundum quod recipiat differentiam ab altera anima, hoc autem est corpus. Recepit namque quælibet anima, quod sit vna numero, & distincta indiuidualiter, & non in specie ab altera anima, quia in hoc corporę, vel illo creatur recipiens esse: alia autem recepit, quod sit altera numero, quia in altero corpore creatur. Si autem corpora ad inuicem non prestarent animabus originem differendi, differrent animæ ab inuicem in specie, sicut anima homi-
G nis, & asini.

Oportet ergo quod sicut quælibet res recipit distinctum esse numero, vel specie ab aliqua alia, in eo instanti, quo esse suscipit, quod cum anima humana recipiat distinctum esse numero, a qualibet altera per corpus, quod in ipso corpore esse simpliciter suscipiat. Ex hoc patet quamlibet animam humanam in corpore creari, nec est possibile aliquam extra gigni sicut multi simplices arbitrati sunt dicentes quamlibet animam in cælo a Deo creatam fore: deinde in corpus tempore aliquo infundi, quod aliqualiter Plato secutus est, dicens, animas esse in astris, deinde temporibus quibusdam descendere in corpora hominum, & calodæmonum, & cacodæmonum: scilicet bonorum, & malo-
H rum Angelorum, deinde mortuis his redibant in astra, Sic patet per Boetium De consolatione libro tertio Metro 9. cum dicitur.

Tu causis animas paribus, vitasque minores,
Prouehis & leuibus sublimes curribus aptans.
In cælum, terramque seris, quas lege benigna,
Ad te conuersas reduces facis igne reuerti.

Hoc tangit Augustin. De ciuitate Dei libro decimonono. Ex dictis tollitur positio insana quorundam dicentium omnes animas hominum simul creatas fuisse a Deo in cęlo, deinde temporibus suis in corpora fundi, impossibile tamen est omnium animas ab exordio sęculorum simul fuisse creatas.

I Item impossibile est aliquam animam creari extra corpus suum, aut antequam corpus organizatum sit, sed quælibet in corpore creatur cum eius completa sit organizatio: satis tamen possibile erat omnes humanas animas ab exordio simul creatas fuisse, si inuicem in specie differrent: tunc enim non erat eis opus, vt in corporibus esse reciperent: cum per ipsa corpora mutuo non differrent, sed secundum seipsas, sicut omnes Angeli simul creati sunt, & pariter esse susceperunt, quia inter se in specie differunt: anima autem humana suscepit esse, & differre per corpus Necesse est igitur, vt in corpore creetur, & esse suscipiat.

Aïa humana differũt per sua corpora.

Item patet hoc ex alia radice, scilicet, per comparationem animæ ad corpus: nam si ista anima noui-
K ter creata esset quæritur an esset unita illi corpori formaliter, aut solum, vt motor mobili: formaliter autem vniri non potest anima capiti metallino, quia anima requirit dispositionem in corpore, scilicet, certam harmoniam elementalium qualitatum, ideo dicitur, quod fundatur vita in humido radicali, & calido naturali, scilicet, quod ista duo sunt contemperata, mors autem sequitur propter istorum duorum consonantem harmoniam, tale tamen nihil est in capite illo metallino, cum sit valde frigidum, & siccum: impossibile est ergo corpus aliquod sub talibus dispositionibus animatum esse quocunque gradu animæ.

2. rõ principalis. quod virtus in capite metallino sit animata

Item dato, quod possit vniri anima illi capiti, cum anima sit pars speciei, & det intrinsecè essentialiter esse hominem, sequeretur illud caput esse hominem, quod absurdissimum est. Si autem daretur, quod vniretur anima

3. ratio.

A ma illi capiti, vt motor mobili, aut vniretur, vt mouens motu impulsiuo, aut motu operatiuo. Si autem motu impulsiuo requiritur prima vnionum, scilicet applicatio virtutis motiuæ ad exteriorem partem corporis, & isto modo concedendum est dæmonem, & animam humanam posse corporibus vniri, sed anima humana non potest maiori corpori vniri quam humano, vel non tanto, quia magis mouebit anima habens organa, per quæ virtutem suam deriuare potest quam non habens organa, habens tamen organa non potest corpus cuiuscumque qualitatis mouere, & vegetare, quia dicimus, quod anima humana non poterit informare vnum corpus ita magnum sicut turris, quia vegetare illud aut mouere non potest: data tamen ista vnione prima non fieret locutio in capite metallino, sed solus motus impulsiuus localis. B Si autem vniretur anima capiti metallino motu operatiuo, oporteret vniri organicè, & ista est magna vnio atque requirit magnam dispositionem, quia in alia vnione deriuabatur virtus ad rem motam: hic autem deriuatur non quidem ad organum sed per organum. Et patet differentia, quia in rebus motis solum est pati, in organis autem est agere, & pati, quia mouentur ab anima, & res exteriores mouent: ideo valde maior vnio, & concordia hic requiritur quam solum ad mouendum impulsiue. Patet, quia anima vtitur manu, & martello per virtutem, sed cum martello nullam requirit dispositionem, cum manu autem valde multas: ideo requiritur, quod si anima vniretur capiti ferreo ad loquendum, quod requireret omnes dispositiones organicas, quas in homine requirit ad idem faciendum: vel C dabitur aliquid frustra a Deo, & natura, quod negat Philosophus primo Politicorum, sed nullam talem dispositionem habet: ergo non est anima humana. Sed argues contra hoc, quia anima, & dæmon in corpore aereo voces formant. De dæmone nullus negat: de anima patet, quia sancti post mortem multis apparuerunt, & locuti sunt, vt tenet sacra fides, & habetur Matth. 27. cap. de resurgentibus cum Christo, qui apparuerunt in Ierusalem, & locuti sunt.

Cap. 5.

Respondeo, quod secus est de aere quam de ferro, quia aer est corpus multum passibile, & receptiuum dispositionum organicarum, quamquam non vitalium, tres namque sunt gradus vnionum. Primus est ad moueri solum, & hic non requiritur aliqua specialis dispositio, sed solum, quod sit corpus habens superficiem tangibilem ad recipiendum impulsum. D Secundus gradus vnionis est operatiuus organicus, & iste requirit multas dispositiones, quæ solum in aere reperiuntur, vt infra patebit. Tertius gradus est vnionis vitalis, & iste solum reperitur in carne multum disposita loquendo de vnione animæ humanæ, vel alicuius spiritus. Ad vnionem autem organicam operatiuam duo requiruntur, scilicet debita densitas, & raritas, & harmonia calidi, & humidi: ista autem in puro aeris elemento naturaliter propter mediam elementorum concatenationem reperiuntur: potest enim aer condensari ad satis magnam soliditatem: rarefieri autem quantum voluerimus. Potest etiam satis humidus fieri, & satis calidus, quæ sunt ex sua complexione: his autem duobus existentibus, scilicet E humiditate, & caliditate proportionatis aduenientе aliquali condensatione organum operatiuum fieri potest, quia anima teneritudinem quandam quærit. De igne autem puro tale corpus fieri non potest, cum nullam recipiat humiditatem.

De triplici vnione animæ ad corpus, & quid exigat qualibet istarum de dispositione in corpore.

Item, quia organum ad operationem dimensionem exigit determinatam, & figuram, particulę autem ignis ad figuram cohærere non possunt, quia principium huius operationis est humidum tenerum, quod igni dissonat. De aqua autem tale corpus fieri non potest, quia licet aqua ad debitam densitatem reduci possit, & ad contemperatam caliditatem cum humiditate reducatur simul, tamen non potest temporare calida, & mediocriter densa esse. Ratio autem est, quia aqua reducitur ad soliditatem seu densitatem per excedentem frigiditatem. Si autem reduceretur ad caliditatem, cessaret A frigiditas condensans, & effluerent particulæ dissolutæ, quia ex causis contrariis reducitur ad densitatem, & caliditatem. Item in terra hoc fieri non potest, quia ipsa est solida supra modum: anima autem requirit teneritudinem in organo, ad quam non potest terra reduci, nisi per mixtionem alterius elementi. Item, quia terrestreitas multum repugnat vegetationi nisi transmutatione facta ad alterum genus mixti: aer autem totum habet, contemperantiam enim calidi, & humidi naturaliter habet, quia medius est in catena elementorum. Densitatem autem habere non potest ex natura materiæ, quia multum passibilis est, ista est ergo ratio quare spiritus boni, siue mali de aere solum sibi corpora formant. Ferrum autem habet terræ indispositionem, scilicet soliditatem, & frigiditatem excedentem, ideo vniri organi- B cè non potest, posset tamen esse, quod si caput esset satis magnum de ferro, anima, siue dæmon assumens corpus aereum intus loqueretur, non tamen, vt vnita organice capiti metallino, sed corpori aereo. Et hoc patet in magis, qui videntur facere resurgere mortuos, accipiunt enim cadauera, in quibus non sit humiditas multum deperdita in mortuis post vnum, vel duos dies, & factis quibusdam cæremoniis lotionis in sanguine, & aqua per interiora dæmones subintrant cadauera, & loquuntur. Si tamen cadauera essent multum desiccata læsis organis, vt post mensem vnum, vel alterius, etiam si de carne nihil perisset dæmon subintrare posset, & mouere corpus: loqui autem minime. Datis etiam omnibus istis pro possibilibus anima nouiter creata, & isti capita coniuncta nihil respondere posset, quia nihil C scit: anima enim secundum Philosophum 3. De anima est tanquam tabula rasa, nec cognoscit aliquam veritatem in vnione sua: postea autem via sensitiua acquirit interius cognitionem. Item si ponatur secundum Platonem, quod anima ante vnionem omnia sciuerit possibilia homini: tamen in coniunctione obliuiscitur: oporteret ergo addiscere ad respondendum: sed in capitibus metallinis non est sic, quia immediate, vt facta sūt de omnibus respondent euidenter: ergo patet, quod cū talia non possint fieri, nisi substantia intelligente, & talis non potest esse Deus, nec bonus Angelus, nec anima creata ad manendum in corpore illo, ergo erit dæmon. Sed dicet aliquis, quod erit anima, quæ iam præfuit in aliquo corpore humano, sed per mortem transiens a corpore clausa est in capite metallino. Sed nō stat, quia D oportet, quod anima exuta a corpore, vitā æternam aut locum gehennæ aut purgatorias pœnas petat, si autem ista iuisset in cælum nullatenus potuisset claudi in capite metallino: nam beatarum animarum fruitio est in diuina contemplatione: hoc autem ab anima nequit auferri: nec anima inde subtrahi quouis modo solertia dæmonum aut potestate, aut alicuius naturalis agentis vigore: nihil enim in eam facultatis quidquam præter Deum habet. Item non potest esse ista anima de his, quæ in purgatorio exercētur: hæc enim à dæmonibus nō puniuntur, nec in eas quidquam possunt, iā ciues sunt ciuitatis Dei, & Angelorum participes, quamquam illuc non peruenerunt, ideo nec etiam ipsi dæmones possunt videre eas torqueri astantes illis, ne in illis gau- E deant, atque saturentur de pœnis earum, nulla ergo de his in capite metallino includi potest. Item non potest esse aliqua anima in capite de his, quæ ad inferos damnatæ sunt est enim infernus quidam locus determinatus in terra, in quo omnes animæ damnatorum manent, nec alicuius inde exire conceditur nisi dispensatione aliqua, vt a viuentibus videatur ad eorum vtilitatem, vt ait Grego. 4. Dialogorum, non possunt ergo dæmones aliquam de damnatis animabus educere, vt eam claudant in capite metallino. Item dato, quod aliqua anima de damnatis in capite tali claudi posset, nesciret ad inquisita singula respondere: talia enim responsa dātur in istis capitibus: ita vt omnem facultatem damnatarum animarum excedant. Maior huius patet, quoniā animæ solutæ a corpore non possunt intelligere plura, quam in corpore intelligebant, nisi fiat in eis aliqua il-

Tex 14. Ab si capiti metallino est inrogatur nihil scit respondere.

Non est anima quæ in purgatorio, aut inferno, aut caelo nō pōt respondere in capite metallino.

De hoc S. Bon. & Th. 4. Sē. di. 20.

Dæmones sunt qui in capitib. metallinis correspōdent.

lustratio

lustratio per reuelationem alicuius superioris, animæ tamen damnatorum nullam cognitionem recipiunt in diuina essentia, quæ vocatur cognatio in verbo, cum ista sit potissima pars felicitatis, & quasi tota felicitas beatorum. Ab Angelis etiam nullam cognitionem suscipiunt: diuina enim iustitia exigit, nec in aliquo lætentur aliquid tale cognoscentes. Animæ ergo apud inferos nihil magis cognoscere poterunt, quam hic cognoscebant, cum recesserunt, nisi intelligatur de cognitione experimentali: isti tamen spiritus, qui in metallinis capitibus sunt quædam respondent quibus omnes homines conuenientes in vnum respondere nescirent, animæ igitur damnatæ nequaquam sunt. Item nihil prodest temporum, & punctorum, & & aspectuum planetarum obseruatio ad inclusionem animæ, quæ esset in capite metallino, si anima illa esset cuiuscumque conditionis, virtus enim, quæ ad cære- G moniales obseruationes consequi potest, naturalis est deriuata ex influxu cælestium corporum: nulla tamen naturæ potestas aliquatenus animæ a corpore solutæ præest, cum illa sit spiritus simplex nullam habens corporeitatem per cuius commixtionem in eam cælestia corpora, denominetur: anima igitur nulla in capite metallino esse pot., vel saltem nulla est, quæ talia respondeat qualia audiuntur: est tamen dæmon ille, qui loquitur, cum iam nulla alia spiritualis substantia relinquatur. Sed aliquis dicet, quod ex superioribus patet dæmonem non posse vniri capiti metallino ad loquendum, sed soli corpori aereo. Dicendum, quod illud quod reperiebatur in aere, simul causari poterat inferro per magnum tempus inductum a virtute cæli tanta, est enim virtus cæli, vt per magnum tempus rem ad extraneas suæ natu- H ræ qualitates deducat, & ad aliquam imperfectam harmoniam suæ complexioni repugnantem. Nec est mirum, quia de terra facit ferrum admixto sulphure: quanto magis ferrum ad spirituales dispositiones adducere poterit? potissimum adhibita cura humana secundum regulationem motuum, & figurationem astrorum. Hoc autem quod tanto tempore cæli virtute inducitur, non poterit diabolus per se facere, quia operatio dæmonis in naturalibus non est per aliquam virtutem intrinsecam, cum non sit agens naturale, sicut nec intelligentiæ cælestes, quas ponimus mouere orbes si cessarent a motu nihil influere possent, etiam si vellent: quia causalitas sua solum est deriuatio virtutis cælestis per motum: ideo dicit Philosophus 12. Metaphy. quod intelligentiæ secundæ volentes participare esse diuinum mouent, I vt amantes, & desiderantes, prima autem intelligentia, siue Deus, quæ secundum nos infinitæ virtutis est sine motu causare potest: quia continet eminenter omnem virtutem, & perfectionem. Est ergo operatio dæmonis solum, vt applicatio agentis ad passum, quando autem agentia, & passa proportionata, & disposita ad inducendum immediate aliquem naturalem effectum existunt in aliquibus partibus mundi quantumcunque remotis, dæmones subtilitate sua immensa aeris spatia breuissime transeuntes coniungere possunt, & sic res cito efficitur, vt patet in ranis, & colubris Aegypti factis per dæmones, & magos. Si autem causæ actiuæ inducentes effectum non sint in toto orbe actualiter existentes, sed dependeant ex motu, & figuratione astrorum, nunquam dæmon poterit talem rem facere donec compleatur naturaliter ille motus, nec potest dæmon mouere cælum citius, vt inducatur velociter aliquis effectus, quem intendit: non enim permettitur dæmoni talis motus: alioquin omnia forte iam fuissent destructa, non poterat ergo velocius dæmon facere aliquid, quod naturaliter fieri poterat, potest tamen disponere materiam ad bene patiendum ponendo eam in loco, ad quem talis influentia deriuetur ex figuratione, vel aspectu astrorum ad horizontem illius loci, & in hoc non est maioris potentiæ dæmon quam homo multum peritus in astris, nisi inquantum dæmon plura nouit. & ista est causa errandi multis superficialiter considerantibus, putant enim sola natura agente talia perfici posse, quia in eorum causationibus magna temporis requiritur pertransitio. Ista enim sunt quædam præsupposita ad id quod dæmon finaliter intendit, sed quia facere non potest, nisi in istis præsuppositis cogitur ista a tempore, & motu cœli expectare: deinde per talem actionem deducta materia illa ad extraneas qualitates, & aliqualem harmoniam, facta etiam a dæmone intra caput illud quadam aeris dispositione conuenienti qualitatibus illius materiæ ad continuationem virtutis locutiuæ dæmon loqui potest, & per solum ferrum ante loqui non poterat. Ista est dæmonum subtilissima fraus per quam miserrimas animas magno tempore grauibus facinoribus detinent alligatas. Et si obiicias, quod dæmones in statuis, quæ nihil huiusmodi habebant loquebantur. Respondendum, quod hoc erat intra concauitates magnas statuarum, & ibi sumebantur aliqua corpora aerea ad loquendum, aliquando autem sub aliqua figura visibili respondebant, vel linguam, & palatum, & cætera instrumenta hominis mouebant ad plenam vocis informationem, vt patet in arrepticiis, & iste fuit communissimus modus ab antiquo: vnde Phæbus, qui in diuinatione maximus inter Deos gentilium erat, semper per arrepticiam virginem loquebatur in Delphos Græciæ insulam antiquissima, & hoc omnes antiqui etiam Poetæ voluerunt, vt ponit manifeste Lucanus in fine primi libri. De bello plusquam ciuili, & in medio tertii. Et si aliquis dicat, quod caput taliter loquens pure naturaliter effici potest, quia multa mirabilia naturalia videmus, multa quoque a maioribus nostris fuisse facta accepimus, quæ ab occultissimis naturæ peruenerunt.

Quid prodest obseruatio Astrologica in confectione capitis metallini.

Dæmon non pot mouere cælos.

Apollo Delphicus quo respondebat ad interrogata.

H Respondendum est, quod vis naturæ magna est, & nobis incognita: in tantum, vt multa de paruis eius miraculis admiremur, sed tantam virtutem naturæ impossibile est esse, quæ simplicem intelligentiam causare possit. Licet enim aliqua res suum gradum materialem agendi adiuta ab aliquo extrinseco transcendere valeat, formalem tamen gradum agendi transcendere impossibile est: potest enim canis ab influentia cælesti adiutus canem perfectissimum generare, equum tamen generare impossibile est, sic oculus per adiutorium alicuius causæ multum disponentis potest videre in maiorem distantiam quam alias videre posset, & tamen nullo modo audire poterit quantumcumque iuuetur.

Si autem arguas de generationibus æquiuocis, respondendum est, quod istæ non possunt fieri in quibus- I dam animalibus diuersarum specierum, sed in aliis solum, quæ magnam habent seminis conformitatem, & tunc aliquando reducitur æquiuocus coitus ad vniuocam generationem secundum speciem seminis fortioris aliud totaliter absorbentis, aliquando autem medio modo secundum variam seminis harmoniam, & gradum consonantiæ: sic enim est de potentiis passiuis, vt auditus, qui non potest nisi in certa distantia immutari, potest naturaliter adiuuari, vt in valde maiori audiat, quod autem auditus videat impossibile est; transcenderet enim suum formale obiectum. Naturaliter ergo corpora, & virtutes corporum solum efficere possunt. Potest enim effici lucerna inexstinguibilis aquæ, vel aeri naturaliter, vt fecit Beatus Isidorus duas naturali- K ter, quæ post mortem eius ad caput, & pedes sepulchri ipsius permanserunt quasi per ducentos annos, ita quod nihil de eis videretur consumptum, sed postea inde sublatæ sunt. Testantur hoc maiores, & ponit Iacobus de voragine in historia beati Isido. Sed etiam Romæ tempore Caroli Magni sepulchrum Gentilis viri repertum est intra quod candela ardens inuenta fuit, quæ a valde magnis temporibus ante Christi aduentum ibi fuerat, vt ex inscriptione sepulchri patuit, post extracta lucerna nec vento, nec aqua extinguebatur, sed perforato lychno quodam terebro subintrante aere extincta est, quæ prius aqua extingui non poterat, vt ait Helinandus in chronicis, & Ioannes Aegidii Zamorensis.

De quibusdam miraculis naturalib. vt de lucernis beati Isi. & de alia Romana in quodam sepulchro.

An

An dæmones possint in capitibus metallinis aut alijs vasis includi, vel à corporibus expelli: aut ad aliquid a nobis cogi verbis, aut herbis seu alijs rebus naturalibus.
Quæst. XX.

Circa prædicta tamen videbatur dubium vtrum dæmones ad corpora congregari possunt, aut a corporibus expelli aliquibus herbarum aut aliarum rerum suffumigationibus. In quo dicendum dæmones ex his non posse cogi, vt veniant, nec vt totaliter recedant, aliquid tamen esse poterit, quod faciat eos non posse loqui: nam locutio eorum est modo organico, in quo sunt dispositiones naturales, & quia aliquid est, quod impediat dispositiones illas, quas dæmones exigunt ad locutionem, poterit esse aliquid naturale quod faciat eos non loqui, quod tamen per aliqua naturalia aut opera-
B tionem humanam dæmones cogi possent, vt intrent in aliqua corpora, vel ab eis recedant, impossibile est. Si autem arguatur de exorcistis, qui coniurationibus quibusdam de obsessis corporibus dæmones excludunt.

Respondendum est dæmones inuitos de obsessorum corporibus expelli: hoc tamen hominum nulla virtute fit nec verborum viribus, sed Dei nutu atque præcepto, est enim exorcistarum ordo vnus de minoribus Ecclesiæ ordinibus, verba igitur ipsorum, & singulæ operationes ex Dei voluntate vigorem accipiunt: sic enim de presbyteris consecrantibus est nulla enim in sacerdote potestas est, nec tam efficacia verba proferre potest quantumcumque clamaret, vt panis substantiam in verum Christi corpus conuertat, quia tamē a Deo minister in-
C stitutus est, stupenda Dei bonitas dignatur, vt prolatis verbis consecrationis panis in verum corpus, & vinum in verum sanguinem conuertatur. Cuncta etiam de hoc exemplorum plena sunt: multi namque viri boni sola præceptionis forma prolato nomine Christi super eos, qui ægrotabant, dæmones expulerunt, hoc autem non ex eorum viribus erat, sed ex meritis fidei concessum est, Christus namque dixerat, quod si quis tantam haberet fidem, vt granum vnum sinapis: diceret monti huic transi, & transibit, & nihil erit impossibile, vt patet Matth. 17. cap. & Luc. 17 scilicet si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis huic arbori moro eradicare, & transplantare in profundum maris, obediet vobis. Patet igitur ex prædictis, quod naturaliter homi-
D nes dæmonibus præsidere non possunt: nam si ex natura excellenti eis proueniret, vt dæmonibus præessent, frustra Christus dixisset tāquam aliquid miraculosum, quod concedebat baptizatis potestatem super dæmones, sed magis naturaliter dæmones super homines possunt, quia eorum natura excellentior est quantum ad specificam perfectionem illi tamen, qui ista metallina capita faciunt secundum obseruationes astrologicas ad introducendum virtutem naturalem solum, obseruant hoc propter dæmones introducendos. Nullam ergo virtutem per ista habent ad hoc, quod introducantur, vel quod postea introducti maneant: idem autem de dæmonibus, qui in vitreis phialis tenentur, vt ad inquisita respondeant. Si enim tenentur voluntariè tenentur, quia fallere, & nocere cupiunt: absit enim a cordibus fide-
E lium, vt dæmones aliquibus verbis nostris, vel naturalibus factis cogi possint ad manendum, vel ad excundum de aliquo corpore, aut ad loquendum de illo.

Modus autem, & origo horum est, quia dæmones humani generis sæuissimi hostes modis, & versutiis omnes homines decipere atque subuertere moliuntur. Ipsi igitur industriauerunt & docuerunt, vt homines talibus artibus inducti essent, in quibus cum eis aliqua contraheretur participatio, induxerunt quoque, vt homines existimarent eos verbis quibusdam aut cæremoniis posse premi, nihil tamen est in re, siue in verbis, quo astringi possint ad aliquid faciendum, nisi quatenus Deus illos cogi interdum voluerit, euidentissimè enim hoc cognoscunt, qui de naturarum perfectione,

Male præsumitur contra Albertum Magnū, et alium Hispanū qui capita fecerūt Albertus camē pa mentietiā egit et miraculis olores.

A & substantiarum gradibus aliquid cognouerunt, non enim possunt corpora in spiritus agere, sed magis è contrario. Cum verò homines his sceleratissimis atque superstitiosis artibus dediti hæc metallina capita fabricant, quamquam cæremoniæ, quas in fabricandu obseruant, nihil possint, vt dæmones in his capitibus aut alicubi esse cogantur, quia tamen in hoc aliquis cultus diuinus eis impenditur, & ipsi laborant homines fallere his factis, ingrediuntur in illa capita metallina. Si tamen his obseruatis nollent introire in illa, non cogerentur. Quare autem astrologi capita ista aut similes imagines sub talibus obseruationibus temporum, & punctorum, & non alias faciunt supra declaratum est: nam ista aliquid conferunt, licet non cogant, disponendo materiam, vt ibi conuenienter locutio fieri possit.

B *Quare Deus voluit serpentem in altum tolli, & per illum Iudæos sanare cum posset aliter eis dare sanitatem, & an significet in sensu literali Messiam in cruce moriturum. Et de duplici causa eorum, quæ in Veteri testamento fiebant. Quæst. XXI.*

Quæret aliquis circa serpentem istum æneum quare Deus illum fieri iusserit ad inducendum sanitatem: nam ipse poterat inducere sanitatem in quolibet Iudæorum a serpentibus percussorum immediatè, vt percussus fuerat, nulla cæremonia exhibita aut mora habita temporis.

Respondendum est, quod Deus voluit sanitatem istā causari eo modo, quo Iudæi magis beneficium istud appreciarentur: quia autem vulgus solis sensibilibus assuetum magis per corporalia quam per spiritualia in-
C telligere valet, signum quoddam in huius sanitatis collatione corporeum tribuit, quod ad duo proficiebat, scilicet ad futurarum rerum statum signandum, & ad exprimendam conditionem quandam status ipsius populi Iudaici in percussis. Quantum enim ad statum Iudæorum tunc existentium conueniens valde fuit hunc serpentem æneum fabricari, scilicet, vt actio ex contrariis fieret, vt quemadmodum a veris serpentibus percussi in mortis periculum incidebant: ita sanitas viso serpente æneo induceretur, hoc autem non fiebat tanquam serpens iste metallinus aliquam virtutem naturalem sanatiuam contraxisset, vel Deus in eum supernaturaliter virtutem aliquam deriuasset, sed volebat Deus, vt percussi a serpentibus illum serpentem æneum intuerētur,
D & ipse mox perfectam tribueret sanitatem, & tamen non erat in serpente illo maior virtus sanatiua naturalis aut supernaturalis, quam in lapidibus, vel lignis syluarum. Vnde si iussisset Deus, quod percussi serpentibus terram respicerent, & hoc facerent immediate sanarentur, sed licet iste serpens æneus non haberet aliquam virtutem sanandi, nullus poterat sanari a morsibus serpentum, nisi eum intueretur: huius ratio est, quoniam ista sanitas inducta in percussis causabatur supernaturaliter a Deo: ipse tamen nulli hoc conferret negligenti præceptum eius, cum ad sanitatis consecutionem aliquid specialiter diffiniuisset agendum.

Deus iussit serpente æneo inspecto sanari propter sui status, & conuenientiam & ad futurorum bonorum significationem. Quæst. XXII.

E Quæret tunc aliquis, cum percussi a serpentibus non contraherent aliquam virtutem ab illo serpēnte æneo inspecto magis, quam a lapidibus, vel lignis syluarum, sed sanitas immediate à Deo causabatur, quare iussit fieri serpentem & in altum tolli? videbatur enim superfluum. Respondendum est, quod cæremoniæ Veteris Testamenti habebant duas causas finales, scilicet vnam ad conuenientiam status Iudæorum, qui tunc erat: alia autem ad futurorum bonorum significationem: in his duobus secundus finis erat architectonicus, quia erat vltimus, & propter quem omnes alii: finis autē prior, scilicet cōuenientia ad statū Iudaicum

cum

cum erat, vt Iudæi sanitatem a Deo susceptam cognoscerent manifestissime esse a Deo, & quia opportunius per sensibilia, quam per spiritualia mouerentur, decuit aliquod signum corporale dari, & quia ipsi a serpentibus percussi erant, decentius fuit serpentem in signum poni, quam aliquid alterum. Secundus finis erat architectonicus cæremoniarum Veteri Testamenti, scilicet, vt signarentur ea, quæ tempore Messiæ in nouo, & perfecto testamento euentura erant: status enim iudaicus ante Messiæ aduentum fuit status imperfectus: sic dicit Apostolus ad Hebræ. c. 7. Neminem ad perfectum deduxit lex, scilicet lex Mosaica, quæ distinguitur contra Euangelium quod non vocatur lex, sed gratia, vt patet Io. capit. 1. scilicet lex per Moysen data est, sed gratia, & veritas per Christum facta est. Vnde cuncta, quæ in Veteri Testamento data erant, futurorum bonorum tēpore Messiæ erant signa: sic Apostolus ad Hebræ. capit. 10. vmbra futurorum lex, idest lex continebat tanquam in vmbra, vel figura ea, quæ futura erant tempore Messiæ, & ob hoc in cæremoniis Veteris Testamenti, quia signatiue erant Messiæ futuri nulla erat efficacia, nisi secundum fidem Messiæ futuri, & his cæremoniis exercitati nullam consequebantur efficaciam, nisi in fide Messiæ eo, quod per vsum harum profitebantur futurum Messiam: quamquam hoc non obligabantur explicite credere aut confiteri, sed sufficiebat, quod eis vterentur ad eum finem, ad quem Deus instituerat. Ob hoc autem in omnibus cæremoniis a Deo datis in Veteri Testamento, & cæteris, quæ facta narrantur, erat aliqua ratio significandi ad ea, quæ tempore Messiæ ventura essent: sicut ait Apostolus 1. Corint. cap. 10. scilicet omnia in figura contingebant illis, idest in figura eorum, quæ acciderent in Nouo Testamento Messias autem venturus erat ad humani generis redemptionem procurandam, & inter cætera, quæ fecit, nihil tam efficax fuit quantum mors eius. Decuit ergo, vt in hoc cæremoniali signo mors redemptoris notaretur. Nam quemadmodum Iudæi à serpentibus percussi illum metallinum serpentem intuentes perfectam consequebantur sanitatem: ita & nos perfectiori modo per mortem Saluatoris sanamur. Et quoniam Messias in cruce mori destinauit, ad perfectam expressionem signi decuit hunc serpentem in ligno in altum tolli, & sicut qui serpentem illum metallinum a serpentibus percussi aspicerent eleuatum in sublime, sanabatur, ita & in toto corde nos compuncti peccatorum veterum pœnitentes si ad Messiam conuertamur eius doctrinam fide, & opere assumentes, omnium peccatorum integram indulgentiam consequemur. Conueniens fuit igitur serpentem istum æneum fieri, ad quem omnes percussi aspicerent, & sanarentur, & Christus de seipso similitudinem hanc expressit Ioan. 3. cap. Scilicet. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto: ita oportet exaltari filium hominis. Et iterum Io. 12. cap. Si exaltatus fuero a terra omnia mecum traham, idest si fuero positus in cruce, traham ad me omnia redimendo. De isto serpente dicendum est, quod Israelitæ duxerunt eum per omnes mansiones deserti etiam postquam cessauerunt serpentes, & attulerunt illum trans Iordanem in terra Chanaan. Postea tamen, quia valde rudes erant, & virtutis Dei ignari inceperunt errare grauiter circa hunc serpentem æstimantes, quod ab illo sanitas causata fuerit: ideo eum tanquam Deum plurimi coluerunt ei aliquid numinis attribuentes. Mansit autem in populo Israelitico serpens iste vsque ad tempora regis Ezechiæ, qui videns multos errare circa illum, confregit eum, & combussit, posuitque in torrentem Cedron. De hoc 4. Regum 18. cap. [Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth.] In hoc significatur, quod serpentes nō percusserunt Israelitas postquam venerunt ad mansionem istam: nam videtur innui, quod post percussionem serpentum venerunt in Oboth. Non est autem ista mā-sio post illam, quæ habetur supra, scilicet post montem Hor, quia duæ aliæ ponuntur intermediæ, vt patet infra 33. cap. scilicet Salmona, & Phunon, & in illis vide-

Nota clarum Mediolanenses, qui se gloriantur habere serpentem Moysi in Ecclesia sancti Ambrosii.

F tur, quod fuerint serpentes, vel saltem in vltima earum scilicet in Phunon. Nam non fuerunt serpentes in monte Hor, quia dicitur supra post montem Hor, quod cœpit populus dolere, & tædere propter laborem itineris, & tunc misit Dominus serpentes ignitos: ergo videtur, quod aliquanto tempore ambulauerint post montem Hor antequam inuenirent serpentes: ideo forte solum fuerunt in mansione vltima harum, scilicet in Phunon, & inde venerunt in Oboth, vbi iam nulli erant serpentes. De hoc infra cap. 33. [Vnde egressi fixerunt tentoria in Ieabarim.] Ista est alia mansio, & est in terra deserti apud terram Edom, & Moabitarum, vt patet infra 33. cap scilicet de Oboth venerunt in Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum: inter has enim non intercidit aliqua mansio. Sciendum autem, quod istæ mansiones

G fuerunt postquam Israelitæ introierunt in terram Edō. Nam primo circuierunt terram Edom per latus meridianum ascendentes versus Orientem, & tunc serpentes surrexerunt contra eos, & factus est serpens æneus, de quo supra: deinde cum accessissent ad partem orientalem terræ Edom introierunt per eam declinantes ad latus aquilonare, & transierunt per Elath, & Asiongaber, quæ erant in terra Edom, & hoc est quod dicitur Deuteron. cap. 2. scilicet, sufficit vobis circuire montem istum: ite contra Aquilonem, scilicet, introeundo in terram Edom, quæ erat eis tunc Aquilonaris: cum ipsi mouerentur tunc extra eam per latus Meridianum eius, & ibi fecerunt aliquam de mansionibus supra positis, scilicet, Phunon, vel Oboth, aut vtranque. Cum autem venerunt in Ieabarim erant extra terram Edom, scili-

H cet, in deserto quodam, quod est apud terram Moab: nā dicitur Deuteron. capit. 2. quod transierunt filios Esau & venerūt in desertum, quod inducit in terram Moab, scilicet, quod Israelitæ primo transierunt per filios Esau, & postea venerunt in desertum Moab: ergo desertum illud erat extra terram filiorum Esau, sed dicitur infra 33. ca. quod Ieabarim est in finibus Moabitarum: ergo est extra terram Edom. In Hebræo autem scribitur Ieabarim, quod significat foueas trāseuntium; quia erat quidam locus infimus inter montes, & per illum erat transitus, ideo vocauerunt eum, foueas transeuntium: nec est hic Ieabarim nomen proprium, sed commune compositum. Potest tamen accipi pro nomine proprio, scilicet, quod vocaretur illa terra Ieabarim, & dato q̄

I significet hic, foueas transeuntium, non est nomen appellatiuum, quia specialiter ponitur ad significandum illum locum, & non alium. Si enim significaret hic istud nomen foueas transeuntium appellatiuè, signaret omnes foueas, & tunc non esset aliquod nomen mansionis determinatæ, quod falsum est, cum ponatur hic tanquam nomen vnius mansionis, & sic est de multis nominibus propriis locorum, quæ sunt composita de duobus appellatiuis. [In solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.] Idest ista mansio Ieabarim est in solitudine, scilicet, quod terra illa est deserta, quia erat aliqua pars terræ inter regnum Moabitarum, & Idumæorum, in qua nullus habitabat, & ista est ab orientali parte terræ Moab, idest respicit terram Moab existens ad latus eius orientale. Aliqui enim intelligunt

K per hoc, quòd esset Ieabarim intra terram Moabitarum versus Occidentem. Et dicitur respicere contra Orientem, quia aliqua pars terræ Moab erat magis orientalis, quam Ieabarim. Sed falsum est, quia erat introitus Iudæorum in terram Moab post Ieabarim, ideo necesse est, quod ipsi introirent per partem Orientalem terræ Moab, vel per Occidentalem, aut per Septentrionem, vel Meridiem: non potest autem intelligi de Occidentali parte, quia illa erat in confinibus terræ Chanaan, super Iordanem, & ad ipsum locum peruenerunt Iudæi ad vltimum, cum ibi fuerint duæ mansiones, quæ dicuntur esse in terra Moab, vt patet infra 33. cap. si tamen ipsi ingrederentur per partem Occidentalem, peruenissent ad latus Orientale ad vltimum, sed falsum est.

Ieabarim locus est.

Item non introierunt per latus Meridianum, vel

Aqui-

Per quod latus intrauerunt in terram Chanaan

Aquilonare in terram Moab, nõ per Meridianum, quia tunc oportebat, vt transirent ipsam terram Moab, per transuersum, sed non transierunt per eam, sed solum in ciuitate Ar Deutero. capit. 2. & ibi erant in confinibus Moabitarum, Madianitarum, & Amorrhæorum. Etiam non poterant introire per latus Aquilonare, quia veniebant de terra Aegypti, quæ erat Meridiana respectu terrarum harum. Solum ergo manet latus Orientale, per quod intrauerunt, & dicebatur Ieabarim contra Orientalem plagam terræ Moab, idest, in Oriente eius, & tamen extra terram Moab, ita quod non esset aliqua pars Orientalis tantum in terra Moab, sicut Ieabarim, quæ erat extra. Est tamen occasio errandi; quia dicitur, quod respicit ista solitudo Moab cõtra Orientalem plagam, quod potest intelligi de Orientali plaga terræ Moab, vel de Orientali istius solitudinis. Primo modo intelligeretur, quod esset Ieabarim ad Orientalem plagam terræ Moab. Secundo modo, quod esset ad Occidentalem plagam eius. [Et inde mouentes venerunt ad torrentem Zareth.] Iste est quidam torrens ante introitum terræ Moab in extremitate solitudinis, in qua erat Ieabarim, & est magis Orientalis, quam Moab, quod patet Deuteron. capit. 2. vbi dicitur, quod venerunt in torrentem Zareth: & postea sequitur, quod venerunt in ciuitatem nomine Ar, quæ erat in introitu terræ Moabitarum. Ista autem mansio non computatur in Catalogo mansionum infra 33. cap. sed post Ieabarim ponitur Dibongad, & illa mansio videtur esse intra terram Amorrhæorum regum, hic autem computantur multa alia loca, quæ non fuerunt mansiones, sed transierunt Israelitæ per illa, vt patet infra in littera, & tamen de torrente Zareth satis videtur, quod ibi manserint Iudæi aliquo tempore, quia dicitur Deuteron. cap. 2. quod non transierunt Israelitæ torrentem Zareth, quousque mortui sunt omnes murmuratores, super quos lata est sententia supra cap. 14. & tunc dicitur, quod surrexerunt Israelitæ, & transierunt torrentem Zareth.] Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon.] Idest, post torrentem Zareth venerunt ad Arnon est enim Arnon nomen scopuli altissimi, diuidentis terram Moab, & duorum regum Amorrhæorum. Alii autem dicunt, quod est ciuitas posita in locis altissimis, in quo nihil differt. Et ab isto scopulo nominatur quidam fluuius Arnon, quia transit ad pedem illius, & sic dicitur hic de torrentibus Arnon, & Deuter. cap. 2. atque Iosue 12. & 13. dicitur de Aroer, qui est super ripam torrentis Arnon. Apud locum istum manserunt Israelitæ, sed non nominatur infra 33. cap. in catalogo mansionum. [Quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi.] idest, Arnon in deserto est scilicet quia principiũ terræ Moab, & duorum regum Amorrhæorum, est montuosa, & vocatur desertum. Videtur autem ex hac littera, quod Arnon sit nomen vrbis, cum dicatur, quæ est in deserto. Si tamen esset nomen scopuli, diceretur, qui est in deserto, vel quod Arnon est desertum, & dicitur, quod prominet in finibus Amorrhæi idest eleuatur in extremitate terræ Amorrhæorum, sed an sit ipsa terra Amorrhæorum, vel Moabitarum non patet. Aliquis dicet manifestum esse, quod sit in terra Amorrhæorum, quia dicitur, quod prominet in finibus Amorrhæi, sed non sequitur, quia quamquam sit in terra Moab, si tamen sit in extremitatibus eius, dicetur etiam esse in finibus Amorrhæi: quia ista duo regna copulantur in extremitatibus suis, necesse est ergo, quod illud quod est terminus vnius, sit terminus alterius, quia continua copulantur ad terminum communem: si fuerit ergo Arnon in copulatione terræ Moab, & Amorrhæorum, dicitur esse in finibus Amorrhæi, & in finibus Moabitarum, & sic non patet ex hoc, in qua harum terrarum sit. Sed verisimilius est, quod sit in terra Amorrhæorum, quia ipsa nominatur hic. [Siquidem Arnõ terminus est Moab, diuidens Moabitas, & Amorrhæos.] Hic declaratur supra positum scilicet quod sit Arnon in finibus Amorrhæi, quia est terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos: sunt enim ista regna coniuncta, quia latus Septentrionale terræ Moab, & latus Meridianum terræ Amorrhæorum sunt idem latus: & est terra Moab magis Meridiana, quam terra Amorrhæorum, ista autem copulatio est in terra illa, quam acceperunt Amorrhæi de manibus Moabitarum, & olim pertinuerat ad Moabitas sic patet infra de rege Sehon, qui accepit ciuitatem Esebon a Moabitis, & alias vrbes, de quibus infra. Diuidebatur autem terra Moab a terra Amorrhæorum per torrentem transeuntem inter vtramque, & ille vocatur torrens Arnon, quia transit apud scopulos Arnon, vel ciuitatem sic dictam: ideo quando ponitur per se terminus terræ Amorrhæorum, dicitur ab Aroer, qui est supra ripam torrentis Arnon, quasi dicat, quod ibi incipit regnum Amorrhæorum, & separatur a Moabitis, extendũtur autem duo latera istorum regnum simul, scilicet, Moab, & Amorrhæorum vsque ad occidentalem plagam: & terminantur ambo in Iordane, & vbi incipit terra Chanaan. Et quando dicitur hic de Amorrhæo intelligitur de duobus regibus Amorrhæorum solum scilicet de Sehon, & de Og, qui habitabant apud terram Moab. Alii autem rege Amorrhæi habitabant in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis, & isti nihil attinebant ad terram Moabitarum. De istis dicitur Iosue cap. 5. [Vnde dicitur in libro bellorum Domini.] Hoc additur dupliciter. Vno modo ad probationem superioris dicti. Alio modo ad enarrationem cuiusdam facti. Primo modo dicitur hic de torrentibus Arnon: quia positum fuerat, quod Arnon esset terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, hic autem probatur idem ex dicto libri bellorum Domini scilicet scopuli torrentum inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & & recumberent in finibus Moabitarum, & sic ponuntur esse isti scopuli in Amorrhæis, & in Moabitis, & sunt apud torrentem Arnon: ideo coniungentur ibi termini Moabitarum, & Amorrhæorum, quod dicebatur supra & in concordantiam huius, videtur adduci litera ista, cum dicatur: Vnde dicitur in libro bellorum. Alio modo ponitur hic ad significandum quandam historiam specialem, quæ Iudæis accidit in finibus Moabitarum, & Amorrhæorum apud Arnon, & littera eam subticet: inducit tamẽ probationem de libro bellorum. Dicitur autem fuisse historia, vt colligitur ex verbis infra positis scilicet quod cum Iudæi vellent intrare per terminos terræ Amorrhæorum, latuerunt Amorrhæi in scopulis cauernosis, qui erant apud torrentem Arnon in vtraque parte torrentis: erat autem inter scopulos angustia viarum per quam transituri erant Iudæi. Latuerunt autem Amorrhæi in cauernis scopulorum: vt inde insidiose sagittarẽt Iudæos, & lapidibus obruerent. Deus autem fecit, quod scopuli illi inclinarentur super torrentem scilicet quod altitudo montis humiliaretur vsque ad planiciem, & ibi mortui sunt omnes Amorrhæi latentes in cauernis super torrentem Arnon. Iudæi autem videbant illos exeuntes mortuos, quando aqua educebat eos sub scopulis inclinatis: sic autem transiuerunt Israelitæ ad introcundum in terram Amorrhæorum, & Moabitarum, & tunc introducitur ista litera scilicet, quia ista historia non exprimebatur in litera, quia tamen fuit in torrentibus Arnon, allegauit Moyses auctoritatem libri bellorum Domini, in quo primo fuerat scripta historia hæc. Sic fit Iosue cap. 10. nam cum dictum fuisset de statione Solis subiungitur testimonium de libro iustorum scilicet nonne hoc scriptum in libro iustorum? Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Sic autem inducitur testimonium 2. Reg. 1.

Zareth torrens.

Arnõ nomen scopuli.

De bello rum Iudæorũ super torrẽ tẽ Arnõ.

Nota grãde miraculũ pro Iudæis Ingratis.

Quis sit iste liber bellorum Domini, & quando, & a quo scriptus, & quomodo multi libri sunt, de quibus fit mentio in Scriptura sacra, qui apud nos non inueniuntur. Quæst. XXIII.

QVæret aliquis de isto libro bellorum Domini, quis sit, vel quando scriptus sit. Aliqui enim respondent, quod non obligantur dicere librum bellorum, sed nar- *1. Opin.*

narrationem bellorum, quia vbi nos habemus librum: litera Hebraica dicit sefer, quod significat librum, vel narrationem, ideo Iudæi accipiunt pro narratione, & est sensus, quod dicitur in narratione bellorum Domini, idest, quando narrabuntur prælia Domini facta pro Iudæis, etiam narrabitur istud bellum quod factum est in torrentibus Arnon, sicut narrabatur bellum factū in mari rubro, & alia bella facta pro Iudæis, quia istud æquiparatur hic bello facto in mari rubro, sed magis propriè accipitur litera secundum Hebræos pro libro,

2. Opin. & sic transtulit noster Translator: hoc modo dari oportet aliquem librum de bellis Domini. Quidam autem dicunt esse librum hunc volumen magnum, quod continebat bella, quæ Deus fecerat ex viris bonis a tempore Abrahæ, magis diffuse, quam continetur in libris legis, & istud bellum scriptum erat ibi, sed non reperitur liber iste, sicut nec multi alij, vt liber Enoch iusti, de quo meminit beatus Iudas allegans auctoritatem eius in Canonica sua cap. vnico nec reperitur liber iustorum, de quo Iosue cap. 10. & 2. Reg. capit. 1. nec libri Nathan, nec Gad prophetarum, de quibus 1. Paralip. cap. vlti. Nec liber Ahiæ Silonitis, & Abdo prophetarum, de quibus dicitur 2. Paralip. cap. 9. nec liber Semeiæ prophetæ, de quo 2. Paralip. cap. 12. nec libri carminū Salomonis, & aliqui alij de naturis rerum, & parabolarum: nam locutus est Salomon tria millia parabolarum & fuerunt carmina eius quinque millia, & disputauit super lignis a cedro, quæ est in libano, vsque ad hyssopum, qui egreditur de pariete, & disseruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus, vt patet 3. Reg. cap. 4. multi quoque alij libri non inueniuntur, de quibus sæpe fit mentio in sacra Scriptura. Ali-

3. Opin. qui autem dicunt, quod iste liber bellorum, est liber Numerorum, in quo narrantur gesta ista a Deo pro Hebræis, & tunc dicunt, quod in libro bellorum dicitur, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnō, & hoc continetur hic. Sed non conuenit, quia iste est modus allegationis, cum dicat hic Moyses: Vnde dicitur in libro bellorum: non tamen allegaret ipse istum librum, quem nunc scribebat non est enim intelligibile, sed aliquem alium allegaret. Sic enim sæpe fit in sa-

4. Opin. Auctoris cra Scriptura vbi Scriptores adduxerūt libros aliquos in testimonium eorum, quæ dicebant. Sed magis dicendum est istum fuisse librum, qui alio nomine vocatur liber iustorum, de quo habetur Iosue cap. 10. & 2. Reg. cap. 1. est autem ille liber, in quo enarrantur multa gesta temporum futurorum, & quædam recitantur per modum historiæ, quamquam nondum facta essent, sicut sæpe fit in Prophetis, quædam vero per modum præcepti alia autem per modum annunciationis propheticæ de futuro. Isti tres modi parent in Scriptura. De primo habetur Iosue ca. 10. scilicet nonne scriptum est in libro iustorum: Stetit itaque Sol in medio Cœli, & non festinauit occumbere spatio diei. De secundo modo habetur 2. Reg. c. 1. cum dicitur, & præcepit, vt docerent filios Hebræorum arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. De tertio modo habetur hic scilicet vnde dicitur in libro bellorum Domini: sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon. De isto libro dicendum est, quod sit valde antiquus, & descriptus antequam scriberentur illi libri Moysi, fuit autem iste liber scriptus per Moysen a principio: reuelauit enim Deus illi notabilissima facta, quæ euentura erant toto tempore status Iudæorum: & ibi scripsit aliqua aliqualiter prophetice, & aliqualiter historicè: per illum [illegible] tamen non poterant plene intelligi ea, quæ futura erant, quia erat [illegible] ambiguus, cum non determinaret tempora euentuum, nec ipsos euentus scriberet in particulari, sed sub quibusdam vniuersalitatibus. erat tamen tal[illegible] liber, vt postquam accidissent ea, quæ ibi narrabantur, cognoscerent quid illa figurarent. Similis liber e[st] apud nos Apocalypsis, in quo describuntur notabilia facta Ecclesiæ, quæ acciderunt a morte Saluatoris vsque ad nunc, & accident vsque ad consummationem seculi, sed ita obscura sunt, vt vix

F quidpiam intelligere possimus, potissimum ea, quæ nondum euenisse creduntur. Iste liber est valde authenticus, alioquin non allegasset eum hic Moyses in probationem eorum, quæ dicuntur, postea tamen abolitus est: nec Scriptura de eo facit mentionem: non quidem, quod eius auctoritas improbata sit, cum semel, & multoties eum sacra Scriptura approbauerit, vt patet ex dictis sæpe eum allegando, sed abolitus est, quia non habetur, & hoc fuit, quia forte ab antiquo peritissimi Hebræorum, aut Doctores Catholici in Ecclesia primitiua de eo non curauerint, quia ab hæreticis, vel quibusdam imperitis corruptus fuerat: sicut patet de libro iusti Enoch, in quo plura Prophetice prædicta sunt. Vnde Iudas Apostolus in sua Canonica eum allegauit. Hebræi tamen, & periti Doctores no-

Quod iste liber bellorū Domini, et alij nō apparent apud Latinos.

G stri antiqui videntes hunc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri, hæretici sua falsa dogmata miscentes, totaliter veritatem, & auctoritatem corruperunt: vnde nunc Ecclesia veritates eius in Canone scripturarum suarum non recipit: ne pariter falsa cogatur confiteri. De hoc Augusti. de ciuita. Dei lib. 15. De isto libro declaratum est Exod. decimoseptimo & Iosue capit. decimo. [Sicut fecit in mari rubro.] In Hebræo non habetur in mari rubro, sed nominantur duo alia loca, & dicit Aben Ezra quod in hia Dominus pugnauit valde pro Iudæis, & pro patribus eorum, sicut dicitur in libro bellorum Domini, quem nos non habemus. Litera tamen nostra translata est quantum ad partem istam de Chaldæo, quia ibi habetur de mari rubro, & de torrentibus Arnon. Et tunc stat

H similitudo, quia sicut apud mare rubrum Aegyptij persecuti sunt Hebræos, intrantes in mare post illos, & suffocati sunt: atque eduxit eos aqua cum armis suis, & spoliis ad litus, in quo erant Iudæi, vt gauderent videntes defecisse hostes, & locupletarētur de spoliis eorum, vt patet Exod. cap. decimoquarto, & decimoquinto ita in torrentibus Arnon factum est, scilicet, quod Israelitæ transire debebant apud torrentes Arnon, & in scopulis torrentium latebant Amorrhæi volentes sagittare, & lapidibus obruere Iudæos. Inclinauit autem Deus scopulos per torrentem aquarum, & mortui sunt ibi Amorrhæi: atque eduxerunt illos aquæ torrentis, vt viderent Iudæi, & lætarentur. [Scopuli torrētum inclinati sunt.] Hic explicatur historia, scilicet, quod scopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via

I media inclinati sunt ad occidendum Amorrhæos: postea autem eleuati sunt nemine impediente, & trāsierūt Iudæi per viam angustam nullo existente ibi de Amorrhæis latentibus. [Vt requiescerent in Arnon, & recūberent in finibus Moabitarū.] Ad idem ista pertinēt, quia Arnon, & fines Moabitarum idem sunt, vt patet supra, cum dicatur primo, quod Arnon est in finibus Amorrhæi, & immediatè subiungitur, quod Arnon est terminus Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per istum locū transituri erant Iudæi antequam transirent per extremitates Moabitarum, & erat via inter scopulos, in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit scopulos, vt transirent Iudæi: non quidem, vt transirent super scopulos iam inclinatos, sed vt moterentur Amorrhæi latentes inter scopulos, & transirent Iudæi redeun-

K tibus scopulis ad pristinū statū: ista tamen verba recumberent, & requiescerent, possunt referri ad duo, scilicet ad Iudæos, vel ad scopulos. Primo modo est sensus, quod scopuli inclinati sunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requiescerent in Arnon, scilicet, quod non poterant transire Iudæi ad figendum castra apud Arnon in finibus Moabitarum, nisi primo transirent inter scopul[o]s: & quia ibi latebant Amorrhæi, qui non permitterent, inclinati sunt scopuli, vt Israelitæ requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, quod idem est, scilicet, figendo ibi castra. Alio modo referuntur ista verba ad scopulos, scilicet, quod inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon [illegible] iacerent super torrentem Arnon, quasi dicat, prius erant scopuli erecti: nunc quando incli-

inclinati sunt recubuerunt in finibus Moabitarum, & requieuerunt super Arnon, scilicet, quia humiliata sunt cacumina scopulorum vsque ad planum super aquas torrentis, & ibi iacuerunt, & aquam requiescerent. Et hoc erat super Arnon, scilicet, super aquas torrentis Arnon, & super terminos Moabitarum, quod idem est. Vterque sensus conuenit, sed magis iste secundus.

Ex eo loco apparuit puteus.] Hic ponitur aliud bonũ Dei in collatione aquarum, scilicet, quia forte aquæ defecerant, & Deus dedit puteum, de quo biberent. Et potest intelligi hoc dupliciter. Vno modo, quod ex eo loco apparuit puteus, idest, cum essent Iudæi apud scopulos Arnon, qui inclinati sunt, viderunt puteum, quem Deus eis monstrauit. Alio modo potest intelligi, quod de scopulis venerunt Iudæi in alium locum, in quo apparuit puteus, & tunc accipitur ex pro postquam, & significat ordinem, scilicet, quod post illum locum, vel postquam steterunt in eo venerunt ad locum, in quo apparuit puteus. Et iste secundus sensus est conuenientior, quia cum essent apud scopulos Iudæi erant apud torrentem Arnon: ideo ibi non indigerent aliquo puteo, sed cum venerunt in alium locum, fortè defecerunt aquæ, & ibi apparuit puteus. Dicitur autem apparere, quia Iudæi prius non viderant, nec sciebant ibi esse locum putei.

Super quo locutus est Dominus ad Moysen.] Litera ista est decurtata. Est autem subintelligendum, quod Israelitis venientibus in locum istum, defecerunt aquæ: super quo locutus est Moyses Deo, quærens, quid fieri deberet. Respondit autem Deus, quod congregaretur populus, & daret ei aquam: tunc vero apparuit puteus iste. Dicitur tamen quod de isto puteo locutus est Dominus Moysi, quia subintelligitur, quod primo Moyses consuluerat Dominum, quam Deus loqueretur ei in talibus, & est iste quidam modus abbreuiationis sententiarum, scilicet, quando ponuntur solum ea, quæ sunt posteriora, ex quibus necessario intelliguntur priora.

Aqua miraculose datur Iudæis.

Congrega populum, & dabo ei aquam.] Quia populus petierat aquam, & Deus disposuerat dare eam miraculose: voluit, quod congregaretur totus populus ad videndum miraculum, vt sic laudarent Deum, & tunc iussit, vt percuterent terram baculis suis, tam Moyses, quã principes populi, & tunc exiret aqua sicut alias factum fuerat solo Moyse percutiente lapidem in Horeb in mansione Raphadim Exo. 17. & iterum in Cadesbarne, præced. c. Nunc autem oẽs percusserunt, vt colligitur infra s. q̃ principes populi, & Moyses foderunt puteum istũ. [Tunc cecinit Israel carmen istud.] Dederat Deus Iudæis beneficium aquarum, & pro illo inceperunt gratulari Deo, & gaudere inter se, cantauerunt autem carmen quod sequitur. [Ascendat puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis baculis suis. Iste est enim tenor carminis, vt patet immediatè ex litera: sic enim concinuerunt Israelitæ Deo pro beneficio apud mare rubrum liberatis ipsis & deletis hostibus dicentes: Cantemus Domino gloriose enim magnificatus est &c. Exod. 15. cap. & sic in aliis beneficiis faciebant. Hoc autem non fuit in datione aquarum de petra in Cadesbarne: quia Moyses, & Aaron increpuerunt valde populum vocantes eos incredulos, & rebelles: ideo populus non potuit esse attentus, vt laudaret Dominum pro suscepto beneficio, & quia hoc aliqualiter prouenit ex actu Moysi, & Aaron fuit eis datum in pœnam, quod non introirent in terram Chanaan, vt patet præcedenti c. [Ascendat puteus.] Iste est tenor

Carminis Iudæorum positio.

carminis vsque ad locum illum: [De solitudine Matthana.] Dixerunt aũt: Ascendat puteus, quia congregatis Israelitis ex mandato Dei principes populi, & Moyses percusserunt leuiter terram, & exiuit continuo aqua, ipsi aũt congratulantes rogabant, vt illa emanatio aquæ continuaretur, vt satiarentur homines, & iumenta, & dicebant: Ascendat puteus idest aqua putealis eleuetur. Erat aũt ascendere, quia aqua manans de cauernis terræ, cum apparuerit super terræ superficiem videtur ascendere: quia de profundis manat, tñ sm̃ veritatem aqua non ascẽdit altius, quam nascatur. Maxima. n. eleuatio aquæ est ad æquilibrationem suæ originis, sed respectu aliquorum locorum ascendit: si. n. aquæ origo sit in montis altitudine, quæ per secreta viscera terræ labatur ad valles, postea de vallibus ascendere poterit, vt in alia montis altitudine renascatur. Hoc patet in vasis habentibus duo colla, si per vnum infundatur aqua seu vinum ascendet per aliud vsquequo æquilibretur. Hic tamen non erat necesse quod aqua veniret de alto loco altiori, sed satis proprie dici poterat, quod ascendebat, quia, q̃ solum ascendat ad æquilibram suæ originis, naturale est, hic tamen miraculose actum est, ideo poterat aqua vere ascendere vltra æquilibram suæ originis. [Concinebant.] Istud verbum non est de carmine, sed est interpositum a Moyse, & ordinatur cum litera superiori scilicet. [Tunc cecinit Israel carmen istud.] Scilicet, quod sequitur. [Et concinebant.] Scilicet, sic. [Ascendat puteus &c.] Vsque ad partem illam. [De Matthana.]

An ista aqua putei fuerit de nouo à Deo creata, vel esset in visceribus terræ. Quæst. XXIV.

QVæret aliquis de ista aqua, quæ fuit data Iudæis, an primo fuisset in eodem loco naturaliter genita, sed non prorumperet ad superficiem terræ, vel Deus illam nouiter creauerit. Dicet aliquis, quod Deus nouiter creauit istam aquam, quia hic erat operatio miraculosa in dando aquam, cum supra dixerit Deus: congrega populum, & dabo ei aquam: si tamen ista aqua fuisset primo naturaliter genita, non videretur esse miraculum, ideo creata est nouiter. Respondendum est, q̃ vterque modus stare potest. s. q̃ fuit nouiter creata, vel naturaliter prius genita, & tunc nouiter erupit: vtroque modo tamen est miraculum: si enim dicatur nouiter creata, miraculum satis patet. Si vero fuerit genita naturaliter, etiã erit miraculum & beneficium. Miraculum quidem inquantum ista aqua erat in visceribus terræ, sicut aquæ puteales, & non poterat ascendere ad superficiem terræ, quia erat vltra æquilibram suæ originis: Deus autem fecit illam ascendere. Item dato quod Iudæi foderent locum illum ad inueniendas aquas, non haberent eas quousque descenderent ad profundum, vbi erant meatus aquarum. Nũc autem cum solum percussissent terram leuiter, exiuerunt aquæ. Item erat beneficium, quia dato quod essent aquæ circa superficiem terræ, & Israelitæ possent eas leuiter educere fodiendo terram, tamen nesciebant locum, in quo erant: Deus autem monstrauit eis locum. Nihil ergo refert an Deus nouiter illas creauerit, vel ibi primo naturaliter genitæ exiuissent. [Puteus, quem foderunt principes.] Ista sunt verba carminis. Non est sensus, quia principes foderunt istum puteum, reperirent aquam, quia tunc non fuisset aliquod miraculum, quia supra dicebatur, quod congregaretur populus, & Deus daret aquam: ergo miraculum erat, sed est sensus, quod mandato Dei omnes principes populi congregati cum Moyse, percusserunt terram, & tunc exiuit aqua, & patet hoc, quia non poterant baculis suis fodere ad tantam profunditatem, vt manaret aqua, & tamen etiam si principes fodissent puteum istum vsque ad aquam, esset Dei beneficium dando hic aquam, quia ipsi nesciebãt, vbi erat aqua. Quod ergo fuit demonstratus locus, beneficium erat. Dicitur autem, quod foderunt principes, quia ipsi maiores multitudinis sumpserunt baculos in manibus ad fodiendum terram, vel leuiter percutiendum.

Alio q̃ non simi lem aqua petra quære 20. c. q. 4.

Et parauerunt duces multitudinis.] Ista est replicatio eiusdem sententiæ: quod maxime conuenit in carminibus. Et dicuntur duces multitudinis ipsi, qui sunt principes, quamquam dux pertinet magis ad principatum bellicum. Principes autem denominat omne genus principatus. Etiam accipitur hic parare, idest fodere, quia nulla alia apparatio fuit facta hic præterquam leuem percussionem terræ, aut ablationem crustæ superioris, & continue exiuit aqua.

In

In datore legis,& baculis suis.]Idest principes foderunt puteum istum in datore legis, idest, cum datore legis,scilicet,cum Moyse:ipse enim aduixit eos. Et accipitur hic,in,pro cum sic habetur Genes.capit.32.Scilicet.In baculo meo transiui Iordanem,idest cum baculo. Et dicitur in baculis suis,idest, cum baculis, scilicet,quod principes percusserunt terram baculis,& exiuit aqua. Dicitur autem de datore legis,idest,de Moyse: non quod ipse legem dederit, sed quod a Deo datam, populo annunciauerit. Vel dicitur dari respectu populi, quia ipse eam populo proponebat, nec quisquam hominum in hoc ei consilium, aut auctoritatem præstabat, velut si a se ipse leges daret: non tamen dabat eas simpliciter. In Hebræo habetur. [In sculptore.] Vbi nos dicimus in datore legis: est enim sculpere per concauationem aliquas figuras reddere, vel solum aliquid figurare. Et potest referri ad principes solum, scilicet, quod principes foderunt puteum istum in sculptore, & baculis suis, idest, faciendo aliquam sculpturam cum baculis. Et hoc est, quia baculis suis terram cauabant, & aliqua signa relinquebant, quæ vocantur sculpturæ. Vel potest referri ad Moysen, quia erat sculptor, idest scriptor legis, scilicet, quia attulit tabulas legis sculptas ex vtraque parte, vt patet Exodi capit. 32. vel sculptor, idest, scriptor, quia legem scribebat in membranis.

Reliquit enim ipse istos quinque libros scriptos, qui vocantur Pentateuchus, & scripsit Deuteronom. quem posuit in latere arcæ, vt patet Deuteronom. 31. capit.& istum sensum sequta est litera nostra dicens: Legis datorem, pro scriptore. Et tunc intelligitur, quod principes populi cum legis datore, idest, cum Moyse foderunt puteum istum. Et tunc intelligetur adhuc dupliciter. Vno modo quod principes cum Moyse foderunt puteum scilicet quod tam Moyses, quam principes tenuerunt baculos in manibus ad fodiendum. Alio modo, quod principes foderunt in legis datore, scilicet, quod principes soli tenuerunt baculos, & Legislator iussit eis, vt foderent. [De solitudine Matthana.] Hic ponuntur aliqua loca, per quæ transierunt Israelitæ, & non sunt posita in mansionibus, quæ habentur infra 33. c. quia forte non manserunt Iudæi in illis, sed transierunt per illa,& non fuerunt ista aliqua loca, per quæ transiuissent Israelitæ antequam peruenirent ad scopulos Arnon, sed postea transierunt per ea, quia tamen immediate ponuntur historiæ bellorum contra duos reges Amorrhæorum, per quorum terram factæ sunt istæ mansiones, quæ ponuntur hic, descriptæ fuerunt hic, & patet hoc, quia vltima harum est Bamoth. Et ista est quasi in extremitate terræ duorum regum Amorrhæorum apud montem Phasga, vt patet in litera. Et tamen mons iste est in extremitate terræ horum regum apud mare salsissimum,& Iordanem, vt patet Deuteron. cap. tertio,& ibi est extremitas occidentalis terræ istorum duorum regum Amorrhæorum. Dicendum autem de istis mansionibus, quæ ponuntur hic: quod quamquam non sint penitus eædem cum illis, quæ habentur 33. capit. tamen satis est verisimile aliquam harum coincidere cum aliqua de illis: nam hic ponuntur mansiones de torrente Arnon, vsque ad montem Phasga, & ponuntur tres, scilicet, Matthana, Nahaliel, Bamoth, & infra 33. capit. ponuntur aliæ tres, scilicet, Dibongab: Elmondeblathaim, & montes Abarim. Non est ergo irrationale, quod ista aliquo modo coincidant, licet habeant diuersa nomina, quia sic frequenter accidit in aliis nominibus locorum, & personarum, & magis est ista turbatio in Latino, quam in Hebræo, quia quilibet res potest nominari proprio nomine, & nomine communi cum quibusdam determinationibus, vt Tolletum potest nominari Tolletum, & ciuitas fortissima, & per vtrumque notificatur idem: nomina autem appellatiua composita locorum transtulit Hieronymus apud nos, sicut erat in Hebræo,& nomina propria, vt erant ibidem. Apud nos igitur, qui in Hebræo non distinguimus, videntur nomen proprium, & nomen appellatiuum eiusdem

Multa no[mina] ipsa literarum.

F loci esse duo nomina propria, ideo putamus esse duo loca: accidit autem alia diuersitas, quia infra 33. capit. solum nominantur loca mansionum: hic autem, & alibi contingit non solum computari mansiones, sed etiam loca per quæ transibant Iudæi, quamquam non figerent ibi castra. [De solitudine Matthana.] Aliqui putant esse vnum locum, scilicet, quod sit aliqua solitudo, quæ vocetur Matthana. Sed non stat, quia tunc veniretur de solitudine Matthana in Nahaliel, sed hic ponuntur tanquam diuersa, quia venitur de solitudine, in Matthana,& de Matthana, in Nahaliel: ideo est ibi Matthana accusatiuus,& non ablatiuus. Ista autem solitudo, de qua dicitur hic est in terra Idumæorum, & Moabitarum antequam peruenirent Iudæi in Arnon: & cum transierunt illam, venerunt in Matthana, quæ debet poni intra terram Amorrhæorum, & etiam Nahaliel. *Matthana.*

G De Nahaliel in Bamoth.] Ista ponitur hic tanquam mansio, & satis coincidit cum illa, quæ vocatur mansio apud montem Abarim, vt patet infra 33. capit. quia Bamoth est apud montem Abarim circa radices Phasga, vt patet hic: & non accipitur hic Bamoth pro aliqua ciuitate, sicut accipitur Iosue capit. 13. in sorte Ruben, vbi dicitur: Bamoth Baal, sed significat quandam vallem, vt patet hic: satis tamen posset dici, quod ista vallis sit apud ciuitatem illam, cum vtrunque videatur esse propinquum monti Abarim. [Bamoth vallis est in regione Moab.] Determinatur hic de ista mansione quid sit, & dicit esse Bamoth nomen vallis, & esse in terra Moab. Non tamen est intelligendum, quod *Bamoth quis locus sit.*

H Israelitæ cum essent in Bamoth, erant in terra Moab, quia nunquam introierunt in terram illam nisi a principio cum transierunt per ciuitatem nomine Ar, antequam introierint in terram regum Amorrhæorum, sed postquam illuc venerunt, semper transierunt per terram istam vsque ad terram Chanaan, vt colligitur Deuteronom. capit. secundo, & tamen quando erant Israelitæ in Bamoth, iam erant in fine terræ regum Amorrhæorum, quia erant apud montem Abarim, & ibi fuit vltima mansio, atque mortuus est Moyses. Sed dicitur hic terra Moab dupliciter, scilicet, quia ista terra olim pertinuerat ad Moab, quamquam nunc esset in potestate regum Amorrhæorum, quia Sehon rex Esebon cepit magnam partem regni Moab, vt patet infra, & semper mansit nomen terræ illi, quod vocaretur terra

I Moab. Alio modo potest dici terra Moab, quia mons Abarim diuidebat terram Moabitarum, & Amorrhæorum: ideo erat communis vtrique terræ, & sic licet pars illa, quæ declinabat versus terram Amorrhæorum pertineret ad illos, tamen poterat vocari terra Moab.

In vertice Phasga, quod respicit contra desertum.] Ponitur situs istius loci, scilicet, quod esset in vertice Phasga: est enim Phasga nomen appellatiuum, & significat collem, vel montem: litera autem nostra accepit illud tanquam nomen proprium, & hoc rationabilius est, quia hic ponitur tanquam locus determinatus: si tamen esset nomen appellatiuum, non significaret aliquid determinatum. Et dicitur: In vertice Phasga idest in altitudine illius montis, non quidem, quod esset ista vallis in vertice Phasga, quia super maximam altitudinem montis non potest esse vallis: maxime quia He- *Phasga quid significet.*

K bræi venientes per terram Amorrhæorum nunquam ascenderunt in verticem Phasga, sed apud montes illos manserunt: ideo dicetur quod Bamoth est in vertice Phasga, idest apud verticem: si tamen aliquis contendat, quod sit Bamoth super vertice Phasga, non est multum insistendum. [Quod respicit desertum.] Hoc intelligitur de Phasga, scilicet, quod respiciat desertum, quod est extra terram Moab ad partem orientalem, per quod transierunt Israelitæ, antequam introirent in terram Moab, & Amorrhæorum. Dicitur autem respicere partem illam, quia est inclinata vallis magis contra partem illam, quam contra aliquam aliam. Non ponuntur autem hic plures mansiones, quia hic finitæ sunt omnes scilicet apud montem Abarim, vt patet infra 33. cap. quamquam ibi ponuntur magis determinate, quam hic.

Misit

Legatio Israel ad Sehon regi Amorrhaeorum sup. 20. Deut. 2. & 1. Machab. 2. Sehō percutitur ab Israel.

Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhaeorum, dicens: Obsecro vt transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit, vt transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obuiam in desertum, & venit in Iasa, pugnauitque contra eum. A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon vsque in Iebok, & filios Ammon, quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhaei, in Esebon, scilicet & viculis eius. Vrbs Esebon fuit Sehon regis Amorrhaei, qui pugnauit contra regem Moab, & tulit omnem terram, quae ditionis illius fuerat vsque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Esebon, aedificetur, & construatur ciuitas Sehon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Vae tibi Moab; peristi popule Chamos. Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regis Amorrhaeorum Sehon. Iugum ipsorum disperijt ab Esebon vsque Dibon, lassi peruenerunt in Nophe, & vsque Medaba. Habitauit itaque Israel in terra Amorrhaei.

Misit autem Israel.] Hic ponitur bellum contra reges Amorrhaeorum, & diuiditur in duo, quia primu pugnatur contra Sehon. Secundo contra Og, ibi.

Misit Israel.] Circa primum. [Misit Israel nuncios.] Non continuatur hoc cum praecedentibus, scilicet, quòd postquam Israelitae venerunt in Bamoth, miserunt nuncios ad regem Sehon, quia cum steterunt in Bamoth, iam deleuerant duos reges Amorrhaeos, & erant in extremitate terrae eorum circa Iordanem, sed ob ipso positae sunt mansiones, vt hic per se describerentur bella.

Bellum cōtra Reges Amorrhaeorum.

Miserunt autem Israelitę nuncios ad Sehon, quia erant in extremitate regni ipsius scilicet in Arnon, & iam transierant per terram Idumęorum, & per partem terrae Moabitarum, vt patet Deuteronom. capit. secundo petebant autem ab hoc, vt similiter concederet eis transitum per terram suam, quousque venirent in terram Chanaan.

Terra Sehon an esset de terra Chanaan, & de situ eius.

In quo sciendum est, quod ista terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhęi non erat de terra Chanaan, quia terra Chanaan incipit a Iordane procedendo ad occidentem, vt patet infra trigesimoquarto capit. ista autem est ante Iordanem, ideo Israelitae dicebant specialiter esse terram suam, terram Chanaan. Isti tamen reges erant de genere Chananaeorum, & terra eorum fuerat promissa Israelitis, scilicet terra Raphaim, vt patet Genes. capit. decimoquinto, & tamen ista erat in regno Og, regis Basan, vt magis declaratum est Iosue decimoquarto cap. & sic potuerunt Israelitae accipere terram istam in possessionem, quia promissa erat eis, alioquin nunquam accepissent. Quod igitur miserint Israelitae nuncios ad regem Sehon fuit quidam modus coloratus, vt haberent occasionem pugnandi contra ipsum, cum ipse non concederet transitum: tamen quomodocumque, Deus erat daturus Israelitis terram illam, ideo indurauit cor regis Sehon, vt non concederet illis transitum, & vt pugnaret contra illos. Et patet hoc, quia antequam mitterent Israelitae nuncios, dixit Deus Moysi: ecce ego tradidi regem Sehon, & terram eius in manu tua: Incipe possidere, & committe aduersus eum praelium. Et postea iussum est, quod mitterentur nuncij: & subiungitur, quòd Rex Sehon noluit acquiescere, quia Dominus indurauerat cor eius, vt traderetur in manus Israel: Deuterono. capitu. secundo, non fuerat autem sic factum de Idumaeis, & Moabitis: nam ad eos miserunt Israelitae nuncios, vt permitterent transitum per terram suam, & repugnauerunt primo Idumaei, praecedenti cap. immo occurrerunt armati Israelitis, sed non pugnauerunt contra eos Israelitae recedentes ab eis, postea vero concesserunt introitum. Sic etiam factum est cum Moabitis,

Nam a principio non concesserunt introitum, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimotertio, & tamen Israelitae non pugnauerunt contra eos; immo quamquam ipsi conduxissent Balaam maleficum ad maledicendum Israelitis, & decepissent eos ducentes ad sacrificia per virgines positas apud castra Hebraeorum, vt patet infra vigesimoquinto capitu. tamen nunquam contra eos pugnauerunt. Contra Amorrhaeos autem iussit Deus, vt disponerentur ad pugnam, etiam prius quam aliquid facerent Amorrhaei: ideo hoc solum erat, quia Deus volebat tradere terram istam in manus Hebraeorum, & non volebat tradere terram Moabitarum, nec Idumaeorum, ideo indurauit Deus cor regis Sehon, vt non concederet transitum per terram suam, & sic Iudaei possent pugnare contra eum, & tamen dato, quod concessisset transitum, aliquis alius modus fuisset ad pugnandum contra eum.

B Ad Sehon regem Amorrhaeorum.] Non vocabatur Rex Amorrhaeorum, quasi esset Rex omnium Amorrhaeorum, quia etiam Rex Og erat Rex Amorrhaeorum, vt patet Deuteronom. capit. tertio etiam praeter istos dominos, erant alij reges Amorrhaei: nam quidam de regibus Amorrhaeis habitabant ad partem orientalem Iordanis, scilicet, isti duo: alij vero ad occidentalem, quod patet Iosue capit. quinto, cum dicitur: Postquam audierunt omnes reges Amorrhaeorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, sed vocatur iste Rex Amorrhaeorum ad differentiam regum supra positorum scilicet regis Edom, & regis Moab, de quorum terris supra dictum est. Etiam exprimitur, quod esset iste de regibus Amorrhaeis, ad significandum quomodo liceret Iudaeis pugnare contra eum, quia erat Amorrhaeus, & Deus promiserat illis terram septem populorum, de quibus erat vnus Amorrhaeus.

An rex Og, & Sehon receperint tributa a Chananaeis, ne permitterent intrare Iudaeos in terram eorum. Quaest. XXV.

DE isto rege, & de rege Og dicunt Iudaei, quòd Chananaei, qui erant vltra Iordanem sciebant, quod venirent Israelitae ad expellendum eos de terra sua, quia audierant illis esse promissam: sciebāt etiam quomodo proficiscebantur per solitudinem contra eos: ideo regi Sehon, & regi Og, qui erant fortissimi reges: tributa annua persoluebant, vt non permitterent Israelitas intrare in terram eorum, & ob hoc isti egressi sunt armati contra Israelitas. Sed hoc nihil est, quia via Israelitarum ad introeundum in terram Chanaan non erat per terram Amorrhaeorum, sed per terram Idumaeorum, vel Amalechitarum. Quod patet, quia Israelitae venerunt in Cadesbarne petentes transitum a rege Idumaeorum, & quia non permisit coacti sunt circuire montem Seir magno tempore, vt patet praeceden. cap. & tunc venerunt ad terram Amorrhaeorum. Etiam non erat magis introitus dispositus per terram Amorrhaeorum, quam per terram Moabitarum, vel Ammonitarum. Fecit tamen Deus, quod transirent per terram Amorrhaeorum, vt pugnarent contra illos: non possent ergo scire Chananaei, quod Israeliti transituri erant per terram illorum Amorrhaeorum. [Obsecro, vt transire mihi liceat per terram tuam.] Hic narratur breuiter istud factum: magis autem exponitur Deut. c. 2. vbi ponuntur aliae suasiones in petitione ista. Et non dicitur hic, de loco missi sunt isti nuncij, sed Deut. c. 2. dicitur, quod missi sunt de solitudine Cademoth. Et videtur illa esse, quae vocatur, scilicet, solitudo ante Matthana: nam in torrente Arnon erant, quando missi sunt nuncij, vt patet eodem cap. Surgite & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon. Ponuntur autem hic verba obsecrationis, quia licet Israelitae intenderent pugnare contra regem Sehon: vt tamen haberent maiorem colorem pugnandi, petierunt introitum verbis pacificis. [Non declinabimus in agros, nec in vineas.] Apposuerūt hoc Israelitae, quia posset respondere rex Sehon, quod si permitterent eis introitum, laederetur valde terra sua transeuntibus Israelitis per agros, & vineas: erat enim magna multitudo exercitus, & pecorum, atque iumētorum, ita vt difficile esset omnes transire per viam: ideo ipsi

primo excluserunt in petitione sua hanc excusationem dicentes: Non transibimus per agros, nec per vineas. Agri autem vocantur specialiter terræ cultæ.

Non bibemus aquas ex puteis.] Dixerunt hoc Israelitæ, quia terra illa est deficiens aquis, ideo erant congregatæ aquæ in cisternis per agros ad necessitatem hominum, & iumentorum: si autem transirent Israelitæ per terram Sehon possent bibere de aquis illis ad libitum suum, in quo læderentur Amorrhæi: ideo subditur. Non bibemus aquas de puteis, & dixerunt specialiter de puteis, idest, de cisternis, quia si essent aliquæ aquæ fontales, vel fluuiales de illis biberent, cum in hoc nihil damnificarentur Amorrhæi, sicut si biberent de aquis cisternarum, quia cum ibi non sit aqua manans, cito consumeretur. Non est etiam intelligendum, quòd Israelitæ dicerent se non bibituros de aquis puteorum in terra Amorrhæorum, quia tunc forte nihil haberent ad bibendum, cum terra illa nimis sit deficiens aquis: sed intelligebant. Non bibemus aquas de puteis, idest, non bibemus te nolente, vel non bibemus nisi data pecunia. Et hoc patet Deuteronom. capitu. secundo, vbi ponitur eadem petitio, scilicet, alimenta precio vende nobis, quibus vescamur, & aquam precio tribue, & sic bibemus: tantum est vt nobis concedas transitum. [Via regia gradiemur.] Hoc refertur ad supra posita, scilicet, quòd non declinarent in agros, nec vineas, nec facerent noua itinera etiam per aliquas solitudines, vel loca inculta: sicut dicitur. Via regia transibimus, est enim via regia publica, & consueta ab omnibus, & sic dicitur Deuteron. capit. secundo publica gradiemur via non declinabimus, nec ad dexteram, nec ad sinistram. [Donec transeamus terminos tuos.] Quasi dicat in terra tua nihil damnificabimus: cum autem transierimus illam erimus in terminis hostium nostrorum, & tunc poterimus hostiliter agere Deuterono. capitu. secundo habentur plura in hac petitione, scilicet, sicut fecerunt filii Esau, qui habitabant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. Hoc autem posuerunt ad facilius suadendum, vt non æstimaret Sehon se esse primum, qui transitum concederet, quia alij reges, & populi concesserant iam, scilicet, Idumæi, & Moabitæ, & sic in ipsis nulla damna secuta fuerant ex transitu Israelitarum, ita nec sequerentur in terra Sehon. Poterant autem ista manifesta esse regi Sehon, quia terra Moabitarum coniuncta est terræ eius, ideo terra ipsius habebat magnam partem de terra Moabitarum: etiã terra Idumæorum non multum distat a terra Sehon: ideo cognoscere poterat, an aliqua damna intulissent in eis Iudæi transeuntes. [Qui concedere noluit, vt transiret Israel per fines suos.] Idest, quamquam Israelitæ conati fuerint suadere regi Sehon nequaquam assensit eis, sed magis exiuit armatus obuiam illis. Hic non ponitur causa quare Rex Sehon non concesserit transitum, sed Deuterono. capit. secundo dicitur: Noluit Rex Sehon dare nobis transitum, quia indurauerat Dominus spiritum eius, & obfirmauerat cor illius, vt traderetur in manus tuas: sic enim a principio factum est de rege Idumæorum: indurauit enim Deus cor illius, vt non permitteret transire Israelitas per Cadesbarne, sed occurrit eis armatus, vt patet præcedenti capit. postea tamen permisit eis transire per extremitatem regni sui ad partem orientalem, scilicet per Elath, & Asiongaber, vt patet Deuter. capit. secundo, & hoc fuit, vt cogerentur Israelitæ post transitum Idumæorum venire in terram Amorrhæorum, & pugnare contra eos, quod non fuisset si permissus esset transitus per Cadesbarne. [Quin potius exercitu congregato.] Cum enim petierunt Israelitæ transitum, & noluit concedere rex Sehon, existimauit, quod ipsi vellent vendicare sibi transitum pugnantes contra eum, ideo ipse prius se disposuit ad bellum.

Egressus est obuiam in desertum.] Idest venit contra Iudæos in desertum ad pugnandum. Non est istud desertum, per quod ambulauerunt Israelitæ antequam venirent in terram Moab, & est medium inter terrã Moab, & Edom, de quo patet supra, quia iam transierant illud desertum, & introierant in terram Moab: nam quando petierunt transitum a rege Edom iam transierant per ter-

F ram Moab, vt patet Deuteron. capit. secundo scilicet tantum est, vt nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: sed erant iam Israelitæ in terra Sehon, & ipsa habet quandam partem, quæ vocatur desertum contra Orientem terræ ipsius, quia non est bene populata, quod patet, quia venit pugnaturus in Basa: tamen iste locus est in terra sua, vt infra dicetur, sed dicitur, quod venit in desertũ: ergo illud desertum erat in terra sua. Pro quo est intelligendum, quod quando Israelitæ miserunt nuncios ad regem Sehon erant in extremitate regni sui apud torrentem Arnon. Redeuntibus autem nunciis, cum Rex Sehon nollet concedere transitum, introierunt in terram eius, & perambulauerunt aliquam particulam priusquam ipse occurreret eis armatus, ideo ipse occurrit eis
G in terra deserti, quæ erat in regno suo. Et hoc colligitur Deuteronom. capit. secundo, scilicet. Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon.

Et venit in Iasa contra eum.] Idest, Sehon venit apud vrbem quandam in desertum, quæ vocatur Iasa, & ibi pugnauit contra eum, idest contra Israel.

Rex Sehon an venerit contra Israelitas in Iasa.

Sed dicetur contra, quia Deuteronom. capit. 2. dicitur, quod exiuit in prælium Sehon contra Israelitas in Iessa. Respondendum est, quòd ista sunt nomina eiusdem loci: nam frequenter vnus locus plura nomina habet, sicut Ierusalem vocatur Iebus, & Ierusalem, & Hebron vocatur Cariatharbe, Hebron, & Mambre. Iste autem locus est in regno Sehon, & postea fuit datus filijs Ruben in sortem, vt patet Iosue cap. 13. vbi ponitur Iessa. [A quo percussus est in ore gladij.] Idest rex Sehon pugnauit
H contra Israel, & occisus est ipse cum toto populo suo ab Israel, & hoc in ore gladij, idest, more bellico, vbi omnis deletio dicitur esse facta per gladium, quomodocumque fiat, etiam si sint ibi alia genera armorum. De isto rege dicunt Israelitæ, quod occiderit eum Moyses per seipsum quia litera videtur dicere interdum, quod ipse Moyses hoc fecerit. Sed nihil refert, quia ea, quæ conueniunt toti populo, interdum attribuuntur ducibus belli. [Et possessa est terra eius ab Arnon vsque Ieboc.] Idest, deleuerunt Israelitæ totum populum regis Sehon, & possederunt loca illius. In quo apparet, quod ista terra erat promissa Israelitis, alioquin non accepissent eam ad possidendum, quamquam pugnauissent contra populum istum. Sic factum est in terra Chananæi regis Arad: nam destruxerunt totum populum eius Israelitæ, sed non oc-
I cupauerunt loca: quin potius posuerunt anathema vocantes nomen loci horma, vt patet supra in litera. Hanc autem terram possederunt, & Deus eis hoc iussit, vt patet Deuteronom. capitu. secundo ergo promissa erat illis. Ponuntur autem hic termini terræ Sehon scilicet ab Arnon, vsque Ieboc: isti duo termini sunt maxime distantes in terra regis Sehon, & est vnus orientalis, alius vero septentrionalis. Nam Arnon erat in parte orientali terræ Sehon, & per istam partem introierunt Israelitæ: ideo quãdocunque describitur oriens terræ huius dicitur, Ab Aroer, quæ est sita super ripam torrentis Arnon, vt patet Deuteronom. cap. secundo, & Iosue 13. Ieboc autem est in parte septentrionali iuxta terram Ammonitarum, & est etiam circa latus occidentis. Nam dicitur esse Ieboc distans quasi duobus milliarijs a flumine Iordanis, apud
K quem luctatus est Iacob cum Angelo, & ob hoc mutatum est nomen torrentis cum deberet dici torrens Iaboc, vocatus est Ieboc. De hoc patet Gen. 32. capit. & tamen ibi erat Iaboc coniunctus Iordani, vt satis colligitur ex litera. Terminus autem occidentalis terræ istius regis erat Iordanis, & ibi incipit terra Chanaan: ideo Iosue capitu. 13. vbi distribuuntur possessiones Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum, ponitur in possessione Ruben, Arnon tanquam terminus orientalis, & Iordanis terminus occidentalis: terra tamen Chanaan, in qua habitauerunt duæ tribus, & dimidia habet ab oriente Iordanem, vt patet infra 34. capit. terminus autem terræ Sehon a parte meridiana, est terra Moabitarũ: extenduntur. n. simul istæ duæ terræ ab oriente in occidẽtem: ambæ enim incipiunt in torrente Arnon ab oriente,

Rex Sehon interfectus a Moyse.

De torrente Iebec, & Arnon, & quo sunt tanquam duo termini maxime distantes in terra duorum regum, Ieboc est torrens qui deberet dici Iacob.

& am-

& ambę terminantur in Iordane ab occidente: totum autem latus meridianum terræ Sehon est coniunctum lateri aquilonari terræ Moab; in latere autem septentrionali sunt Ammonitæ: & apud illos est torrens Ieboc, vt colligitur Deuteron. cap. secundo, poterat autem ponere hic litera alios terminos terræ huius, sed voluit ponere eos, qui magis distabant. s. ab angulo orientis, in angulum septentrionis apud occidentem, sicut si aliquis describat quadratum maxima linea est diameter, quia prouenit ab angulo in angulum: lineę autem costarum sunt minores; ideo si duceretur in regione Sehon linea ab oriente in occidentem, minor esset, quam illa, quæ ducitur ab angulo orientis apud latus meridianum, ad angulum occidentis apud latus septentrionale. *Dubitatio.* Sed dicetur contra, quia Deuter. cap. 2. ponuntur alij termini terræ huius, scilicet, quod Israelitæ ceperunt ab Aroer, vsque ad terram Galaad. *Respons.* Respondendum est, quod ista terra habet multos terminos, *Terra Sehon habet multos terminos* ideo poterant multipliciter designari limites eius. s. ab oriente in occidentem, vel a meridie in septentrionem, aut ab angulo in angulum, vel quomodocunque transuersaliter. Hic autem positi sunt termini ab angulo in angulum, vt supra dictum est, sed adhuc termini, qui ponuntur Deuteron. capit. 2. non differunt ab istis, quia sicut hic ponitur Arnon, ita & ibi, cum dicatur: cepimus ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon: ergo ab ipso torrente Arnon sumitur limes. Etiam non differt terminus secundus. s. quia dicitur hic vsque ad torrentem Ieboc. & Deuter. cap. 2. dicitur: Vsque Galaad: nam torrens Ieboch est apud montem Galaad: est enim mons Galaad in latere septentrionali terræ Sehon: vnde medietas montis pertinet ad regem Sehon, & medietas ad regem Og, Deuter. cap. 2. & Iosue 12. ideo non differunt istæ assignationes terminorum.

Et filios Ammon.] Idest etiam terra Sehon accepta est vsque ad filios Ammon: sunt enim Ammonitæ in latere septentionali regni Sehon, sicut Moabitæ in latere australi: totam autem terram mediam Amorrhæorum acceperunt Israelitæ. De Moabitis autem, & Ammonitis nihil sumpserunt, sed accesserunt vsque ad terminos eorum. Potest tamen aliquis istam literam dupliciter intelligere. Vno modo, quod referatur ad præpositionem superiorē. s. quod acceperunt Israelitæ vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, idest, & vsque ad filios Ammon, & tunc ponuntur ipsi, vt terminus. Alio modo potest referri ad verbum supra positum. s. possederunt, vel ceperunt: & erit sensus, quod ceperunt totam terram regis Sehon a torrente Arnon vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, id est etiam ceperunt filios Ammon. Sed iste sensus secundus non stat, quia Deuter. cap. 2. dicitur: Non fuit vicus, & ciuitas, quę nostras effugeret manus, absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus.

Item satis apparet ex hac litera, quia dicitur: Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. Sed ista clausula est redditiua rationis quantum ad hoc, quod non potuerint Israelitæ accipere terram Ammonitarum: ergo nō acceperunt eam, & sic intelligeretur primo modo. s. quòd acceperunt terram omnem vsque ad torrentem Ieboc, & vsque ad filios Ammon.

Sed arguetur, quòd Israelitæ ceperint aliquid de terra Ammonitarum, quia Iosue 13. cap. dicitur, quòd ceperit filij Gad possessionem terræ Galaad, & mediam partem terræ filiorum Ammon.

An Israelitæ acceperint aliquid de terra Moabitarum, & Ammonitarum quā possidebant: Respondendum est, quòd non ceperunt Israelitæ aliquid de terra Ammonitarū, quia Deus vetuerat hoc Deuteronomi. capit. secundo, dicens, quòd non pugnarent contra Moabitas, nec Ammonitas, nec Idumæos; & non pugnauerunt, sed acceperunt filij Gad mediam partem terræ Ammon, quia rex Sehon erat potens, & acceperat magnam partem de regni confinibus: nam contra Moabitas pugnauit, & accepit ab eis magnam partem terræ, scilicet vrbem Esebon, & alias, de quibus infra: sic etiam pugnauit contra Ammonitas, quia terrā Ammon est coniuncta terræ regis Sehon in latere septentrionali, & fecit eis, sicut fecerat Moabitis: postea autem terra est capta de manu Amorrhæorum, diuisa fuit in duas medietates, quarū vna data est filiis Ruben, & alia filiis Gad, quia ipsi Is-

A raelitæ non ceperunt terram istam de manu Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, qui possederant eam magno tempore: ideo nunquam postea restituerunt eam Ammonitis.

Sic etiam fuit de terra Moabitarum, quia quamquam acceperunt eam de manu regis Sehon, & postea petiuerunt illam Moabitæ, & pugnauerunt contra Israel pro ipsa tempore Iephte Galaaditis, vt patet Iudicum 11. cap. tamen nunquam fuit reddita: hic autem accipitur terra filiorum Ammon pro illa, quæ non erat capta, quando Israelitæ introierunt in terram Amorrhæorum: & de illa nihil ipsi ceperunt, cum nunquam pugnauerint contra Ammonitas. [Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.] Idest non acceperunt aliquid Israelitæ de terra Ammonitarum, sed solum accesserunt vsque ad ipsam,
B quia erat terminus eorum inexpugnabilis eo, quod essent vrbes eorum munitissimæ, & in montibus positæ, vt patet Deuteronom. capit. secundo, scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus Montanis. Alio modo potest intelligi forte præsidium, pro ipsa Dei prohibitione, scilicet, quia Deus vetuerat Israelitas accedere ad terram Ammonitarum: & dato, quod terra illa non haberet aliquod præsidium, hoc sufficiebat, ad hoc, quod nunquā caperetur, & hoc erat fortius quam si esset valde munita: nam aliàs poterant capere illam Iudæi: nunc autem non: & iste sensus videtur rationabilior quam præcedens, quia Israelitæ non tentauerant pugnare contra Ammonitas, nec elegerant vnquam pugnare: ideo nihil attinebat dicere, quod non acceperunt terram Ammonitarum, quia
C forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum, quia hoc est pro illo, qui pugnare incępit, & non præualuit propter locorum fortitudinem, vel saltem pro illo, qui pugnaturus fuisset, & tamen locorum præsidia exterruerunt eum ad pugnandum: Israelitæ autem non erant pugnaturi contra Ammonitas, etiam si terra eorum nulla haberet præsidia, quia Deus pugnare vetuerat: non debet ergo assignari pro causa, sed in alio sensu quasi metaphorico, scilicet, quòd tenebantur termini Ammonitarum forti præsidio, scilicet, diuina prohibitione de pugnando.

Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius.] Idest, quando pugnauerunt, & occiderunt regem Sehon cum populo suo acceperunt omnia loca regni eius, quia rari erant, qui eam tuerentur, & alia viribus confracta sunt. [Et habi-
D tauit in vrbibus Amorrhæi.] Idest habitauit Israel in terra Sehon regis Amorrhæi non quidem, quod totus Israel ibi habitauerit, sed quod postea data sunt omnia loca ista duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse. In regno tamen Sehon solum accepit sortem Ruben, quasi pro maiori parte regni. Gad autem accepit quandam partem regni Sehon, & quādam partem regni Og, reliquum autem regni Og prouenit tribui Manasse, vt patet Iosue capitu. 13. vbi ponuntur istæ diuisiones.

Sciendum tamen, quòd istud ponitur hic per anticipationem, quia non fuit habitatio Israelitarum in terra ista ad diuisionem, diuisio tamen non fuit usquequo fuerunt consummata bella contra regem Sehon, & Og, circa mortem Moysi. De hoc infra 32. cap. quia tamen fuit scri-
E ptus iste liber postea, potuit poni per anticipationem. [In Esebon, & viculis eius.] Idest, Israelitæ habitauerunt in Esebon, & in paruis locis, quæ ei adiacent, vocatur viculus, paruus uicus, scilicet rura adiacentia urbibus, & oppidis. Non est autem intelligendum, quod solum acceperunt Israelitæ urbem Esebon, & uiculos eius, quia nō fuit aliquis uicus, aut ciuitas in terra regis Sehon, quæ eorum manus effugeret, ut patet Deut. c. secundo, multæ tamen vrbes erant in regno Sehon, scilicet illæ, quas acceperat de terra Moab, de quibus infra, & omnes alię, quæ prius pertinuerant ad regnum suum, & illæ, quas acceperat de terra Ammonitarum, de quibus Iosue capitu. 13. sed facta est hic solum mentio de Esebon, quia de ea intendit litera dicere aliquid, ut infra patet. [Vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhæi.] Istud introducitur, quia hic supra dictum fuerat de acquisitione Esebon, hic autem

dicit, quomodo fuit, & respondet tacitæ quæstioni. Argueret enim aliquis quomodo filii Israel habuerunt vrbem Esebon, quæ erat ciuitas Moabitarum, cum vetitum eis fuisset pugnare contra Moabitas, quia nihil de terra eorum accepturi erant; ideo respondetur in littera, quòd ista vrbs fuit Moabitarum, & Rex Sehon pugnauit contra regem Moab, & tulit ab eo iure belli per quod de iure gentium transfertur dominium, sicut per venditionem; quia captiuatio bellica, & venditio sunt æqualiter de iure gentium, vt patet. ff. de iusti. & iur. in l. ex hoc iure. maxime in bello iusto, vbi res acceptæ tenebantur ante captoribus obligatæ: ideo Hebræi potuerunt accipere Esebon, quia non erat iam de terra Moabitarum, sed de terra Amorrhæorum.

G *Quomodo rex Moab post multa tempora petierit terram, quam habebant Iudæi, & quid responderit Iepte. Quæst. XXVI.*

SCiendum autem, quod Rex Moab post multos annos, scilicet plures quam trecentos petiuit terram istã, & terram, quæ fuerat capta de regione Ammonitarum, & erat tunc iudex Iepte Galaadites, & respondit, quod Israelitæ non pugnauerunt contra Moabitas, nec contra Ammonitas, sed contra regem Sehon, & habuerunt iustam causam pugnandi. Acceperunt igitur terram illius, non terram Ammonitarum, nec Moabitarum. Item dixit, quia sicut ea, quæ Chamos Deus Moabitarum obtinuit pertinebant ad Moab, ita ea, quæ obtinuit Deus Israel pertinebant ad Israel & sic fuerat de terra ista. Item dato quod aliquod ius haberet rex Ammõ, vel rex Moab H super terram illam quasi per 300. annos, & amplius super hac repetitione nihil tentauerat, vnde videbantur iura præscripta, postea autem exiuit Iepte in bellum contra filios Ammon, qui ista petierant, & armati illa volebant sibi vendicare; & contritus est Ammon a facie Israel, vt patet Iudicum capit. 11. [Qui pugnauit contra Regem Moab.] Non dicitur contra quem regem Moab, pugnauerit Sehon ad habendam terram istam, sed satis videtur, quod pugnauerit contra Balac filium Sephor, qui erat tunc Rex Moab, vt patet sequen. capit. & erant ambo contemporanei. Hoc autem videtur innui Iudicum capit. 11. cum arguit Iepte regem Ammon, quod pugnare velit contra Israelitas, repetens vrbes, quæ fuerunt regni sui, cum Rex Balac non petierit vrbes, quæ pertinebant ad terram Moab, cum dicitur: Nisi forte melior es I Balac filio Sephor, rege Moab: quasi dicat ipse perdidit ciuitates regni sui accipiente eas Amorrhæo, & tamen non repetiit eas postea de manu Israel, ergo tu, qui repetis vrbes captas de regno Ammon videris melior Balac filio Sephor. Si tamen ille non perdidisset ciuitates istas, non videtur aliqua causa quare debuisset nominari. [Et tulit omnem terram, quæ ditionis eius erat vsque Arnon.] Idest cum pugnauit contra regem, abstulit omnia, quæ olim pertinuerant ad dominium Moabitarum, & hoc vsque Arnon. Ditio enim dominium, vel potestatem signat, & inde dicitur iurisditio. Dicitur autem vsque ad Arnon, nõ quidem accipiendo a parte meridiana torrentis Arnon, sed à parte septentrionali: olim enim extendebatur terra Moabitarum, ita vt torrens Arnon esset intra illam, & K perueniebat vltra versus septentrionem iuxta terram Ammon. Rex autem Sehon accepit omnem terram Moabitarum, quæ erat septentrionalis torrenti Arnon, & sic fuit regnum eius inter Moabitas à meridie, & Ammonitas a septentrione, & sic dicitur supra, quod Arnon erat locus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, non quidem, quòd a principio sic fuisset, sed post captam terram de manu Moabitarum. In Hebræo dicitur. [Contra primum regem Moab.] Vbi nos dicimus contra regem Moab, & alii qui intelligunt, quod non accepit Sehon ciuitatem Esebon in vita regis Balac, qui tunc erat rex Moabitarum, vt patet sequen. capit. sed tempore alterius regis ante illum. Et ex hoc videbatur melius, quod possent Israelitæ accipere ciuitatem istam Esebon, & alias, cum Moabitæ tandiu super repetitione tacuerint. Sed magis dicendum est, quòd rex, qui ista perdiderit, fuit Balac filius Sephor, qui

F tunc dominabatur, quia eum allegat Iepte Galaadites in repetitione terræ Ammonitarum, vt patet Iudi. cap. 11. de quo supra dictum est. Posset tamen forte dici, quod iste Balac erat primus rex Moabitarum, vtpote si ante eum Moabitæ nullos reges habuerint, sed duces, sicut fuit de Idumæis, qui primo habuerunt duces magno tempore: deinde habuerunt reges, postea cessantibus istis habuerunt duces, vt patet Gen. cap. 36. vbi numerantur reges, & duces. [Idcirco dicitur in prouerbio.] Hic allegat Scriptura quãdam probationem superioris dicti, & est prouerbialis, scilicet, quod capta vrbe Esebon, & multis aliis de terra Moab, factum est quoddam carmen de captione, & destructione Moabitarum, sic enim in talibus bellis semper aliqua carmina fiunt ad laudem victorum, vel ad exprimendam calamitatem eorum, qui victi sunt: sic patet 1. Reg. c. 18. G de Dauid, quando percussit Goliath, puellæ cantabant exeũtes in occursum eius: Percussit Saul mille, & Dauid 10. millia. Sic quoque fiunt tragœdiæ, quæ sunt de calamitatibus magnorum, & Regum, vel populorum debellatorum, vel alias incidentium in infortunia: sicut sunt tragœdiæ Senecæ, & aliarum antiquorum. Vocatur autẽ istud carmen prouerbium, quia erat multum commune, scilicet quod cantabatur ab omnibus, & hoc signat prouerbium, quasi procul a verbo, nam verba dicuntur esse ea, quæ quilibet profert: id autem quod omnes proferunt, est magis, quam verbum, & vocatur prouerbium. Alio modo vocatur prouerbium, quia est certissimum: nam verbum multum differt a rebus, cum aũt est aliquod verbũ significãs manifestam veritatem, videtur illud differre ab aliis verbis & accedens ad naturam rerũ: ideo procul a verbis H dicitur [Venite in Esebon.] Hic incipit prouerbiale carmen, & durat vsque ad illam partem. [Habitauit itaque Israel.] Et ponitur hic calamitas Moabitarum, quia perdiderunt multa loca, & fugerunt de ciuitatibus suis ad alias vrbes expugnati a Sehon Amorrhæo. [Venite in Esebõ.] Istud est verbum regnorum, qui erant in circuitu terræ Moab & Amorrhæorum, s. Idumæorum, & Ammonitarum, isti enim cantabant hoc de Moabitis. Vel põt esse verbum ipsorum Amorrhæorum, qui fecerunt hoc carmẽ ad memoriam facti sui, & quicunque hoc fecerit necesse est, vt referat se ad Amorrhæos, s. venite in Esebon, idest, quod illi, qui erant in terra Amorrhæorum venerunt in Esebon ad habitandum ibi, expulsis inde Moabitis. [Aedificetur, & construatur ciuitas Sehon.] Hic ponitur Sehon in datiuo, & est nomen regis victoris: est autem sensus, I ædificetur ciuitas ad honorem regis Sehon; & dicitur, ædificetur, quia quanquam primo facta fuisset ista ciuitas, tamen quando cepit eam rex Sehon forte pugnando destruxit magnam partem eius, & hanc postea reædificauit, vt esset firmissima contra hostes: ponitur autem ædificare, & construere quod ad idem pertinet, quia aliquando in carminibus replicantur dictiones, & clausulæ integræ ad complementum consonantiæ carminum, & ita erat istud carmen. [Ignis egressus est de Esebon.] Hoc intelligit Nicolaus de igne, quo ciuitas arsit, quando capta est: sed non videtur posse intelligi, quia dicitur immediate. Et deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Ignis tamen incensus in Esebon non poterat consumere Arnon, quia multum inde distat sed intelligendum est hoc figurate, sicut frequenter loquimur, & hoc, quia in Esebon fuerunt aliqui de K Moabitis, qui locuti sunt Sehon, & dederunt ei modum ad capiendum ciuitatem, saltem concitando eum ad pugnandum contra eam, & isti vocantur ignis, quia totam illam terram consumpserunt, cum eorum occasione perierit. [Et flamma de oppidio Sehon.] Ista est repetitio eiusdem sententiæ sub aliis verbis ad exornandum, & est modus rhetoricus, quo frequenter vtitur Scriptura, maximè in libris Salomonis, & in Prophetis, & præcipue in Isaia, & propter hoc aliqui turbantur cum putant illas esse diuersas sententias. In libris aũt historialibus Bibliæ rarò, vel nunquã fit, nisi cum dicta ab aliquo recitantur, hic. Obseruatur autem modus consonantiarum hic in extremitatibus cadentiarum, vt cum dicitur. Venite in Esebon, & ædificetur ciuitas Sehon. Et iterum ignis egressus est de Esebon: flamma de oppido Sehon.

Prouerbiũ quod dicatur.

Et

Et sic per totum carmen. Sermo tamen Latinus A non potuit per omnia obseruare istas consonantias, quia istud carmen habebat consonantias in alio Idiomate: cum autem transfertur in Latinum de Amorrhæo sermone, vel Idumæo non manent consonantiæ, nisi in nominibus propriis, quæ eadem sunt in omni sermone, vt Arnon, Sehon Esebon, Dibon, in aliis autem est diuersitas. [Et deuorauit Arnon Moabitarum.] Idest ignis egressus de Esemon destruxit Arnon, in quo videtur, quod Arnon sit ciuitas, & non solum scopulus, est tamen in locis altissimis, vt patet immediate, cum dicitur: De habitatoribus excelsorum Arnon, & in hoc aliqualiter videtur, quod Arnon pertineat ad terram Amorrhæorum, quia destruxerunt illam Amorrhæi, cum dicatur, quod ignis egressus de Esebon destruxit Arnon, sed Esebon redacta est in potestatem Amorrhæorum, ergo etiam B Arnon

Aliqui autem dicunt, quod non capta fuit Arnon, cum hic vocetur Arnon Moabitarum. Sed hoc nihil est, quia etiam ciuitas Esebon vocatur Moabitarum, scilicet, quod olim pertinuit ad Moabitas: postea tamen rediit ad Amorrhæos, sed magis dicendum, quod Arnon pertinuit ad Amorrhæos. [Et habitatores excelsorum Arnon.] Vocantur autem excelsa Arnon aliqua loca parua, quæ erant in scopulis altissimis, & ad illa etiam accessit rex Sehon & cepit illa: ignis autem egressus de Esebon combussit Arnon, quia proditores, qui fuerunt in vrbe illa fecerunt perire totam terram propinquam. [Væ tibi Moab.] Hic conuertitur carmen ad miseriam Moabitarum, quia perdiderant terram magnam, & dominium. est autem væ interiectio tristitiam signans. [Periisti C popule Chamos] Eadem sententia est.

Chamos nomē idoli, & Moab dicitur populus eius.

Vocatur enim Moab populus Chamos, est enim Chamos nomen idoli, & erat Deus Moabitarum, atque Ammonitarum, vt patet tertio Regum capit. 11. vbi dicitur, quod Salómon coluit Chamos Deum Moabitarum, & Iudi. vndecimo capit. vocatur Chamos Deus Ammonitarum, quia cum ibi loqueretur Iepte ad regem Ammon, dixit Chamos esse Deum illius, & tamen tertio Regum capi. vndecimo ponitur Chamos tanquam Deus Moab: & Moloch tanquam Deus Ammonitarum, sed vtrumque verum est, quia Chamos erat Deus specialis Moabitarum, & Moloch erat Deus Ammonitarum generaliter: ideo cum Salomon fecit templa Dijs vxorum suarum, fecit templum Chamos Deo Moabitarum, quia specialiter illum colebant, & Moloch Deo Ammonita- D rum, quia nullum specialius habebant in Deo. [Dedit filios eius in fugam.] Hoc potest referri ad vrbem Esebon, scilicet, quod ipsa dedit filios suos in fugam, idest habitatores suos fecit fugere, ne occideret eos Sehon.

Vocantur autem filii alicuius loci illi, qui habitant in eo, & sic dicuntur filii Sion, vel filii Ierusalem, & est conueniens modus loquendi, quia filius refertur ad patrem, sed sicut vir est pater respectu filii, ita etiam locus in quo aliquis gignitur, & conseruatur, vocatur pater, quia habet rationem conferentis ad esse, & sic dicimus patrem, & patriam esse genus, quia vtraque ad esse conferunt in rebus genitis secundum Porphyrium.

Alio modo potest intelligi de Rege Sehon, scilicet, quod dedit filios eius in fugam, idest fecit fugere omnes habitatores Esebon, timore enim eius fugierunt cum vi- E derunt capi vrbem, vel potest referri ad Deum Chamos, scilicet, quòd iste dedit in fugam filios Esebon, quasi dicat non potuit Deus iste conseruare cultores suos Esebonitas, sed dedit illos in fugam. [Et filias in captiuitatem regi Amorrhæorum.] Omnes mulieres vrbis Esebon vocantur filiæ Esebon, & istæ datæ sunt in captiuitatem regi Sehon, idest cepit eas captiuas: nam viri, qui expeditiores sunt ad fugam, recesserunt de vrbe: fœminæ autem, quæ fugere non possunt captæ sunt à rege Sehon. [Iugum eorum disperiit ab Esebon, vsque Dibon.] Iugum dicitur dominium, vel potestas, & ista cessauit, quia dicitur supra, quod Rex Sehon tulit omnem terram regis Moab, quæ erat ditionis illius vsque Arnon, & dicitur hic, quod periit ab Esebon vsque Dibon, quia ista sunt duo loca in terra illa, quæ capta est per regem Amorrhæorum, Esebon autem est ciuitas maior in tota terra capta de manu Moabitarum: ideo Rex Sehon fecit illam Metropolim in regno suo, ita vt vocaretur ab illa vrbe Rex Esebon, vel dicebatur regnare in Esebon: sicut alii reges communiter habent aliquas vrbs speciales in regni suis, quæ vocantur sedes regnorum suorum.

Fuit autem ista ciuitas Esebon postea data in sortem filiis Ruben, vt patet Iosue capit. decimotertio, sed cum transierunt Rubenitæ, Gaditæ, & dimidia tribus Manassę, Iordanem ad pugnandum cum aliis tribubus relinquentes filios suos, & vxores in vrbibus regnum Amorrhæorum, extruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, vt patet infra 32. capit. quamquam non pertineret ad sortem eorum. Dibon autem est alia ciuitas, quæ olim fuit Moabitarum, & est versus occidentem terræ regis Sehon: ista quoque data est in sortem filiis Ruben, vt patet Iosue cap. decimotertio, sed extruxerunt eam filii Gad pro vxoribus suis, & filiis infra capit. 32. Quare autem accideret ista varietas, declaratum est Iosue cap. decimotertio cum dicebatur de eisdem vrbibus. [Lassi peruenerunt vsque in Nophe, & vsque Madaba.] Ista etiam sunt loca in terra Moab, quæ capta sunt per regem Amorrhæorum, & quando Moabitæ fugiebant de locis in quibus erant propter metum Sehon regis, peruenerunt lassi vsque ad Nophe, & vsque ad Madaba, idest, quod quando accesserunt ad istas vrbes iam erant lassi, non potentes fugere. Aliqui dicunt, quod Madaba, & Nophe erant ciuitates terræ Moab, & manserunt in extremitatibus terræ Moab, quæ non capta est, & terræ, quæ capta est ab Amorrhæis: ideo cum fugerent Moabitæ de vrbibus capitis peruenerunt lassi vsque Madaba, & Nophe confugientes ad illas, quia pertinebāt semper ad regem Moab. Sed magis videtur, quod istæ duæ vrbes pertinuerint ad regem Sehon: quia cepit eas sicut cæteras de manu Moabitarum. Et patet, quia Madaba ponitur in sorte filiorum Ruben, Iosue decimotertio capit. sed etiam accipiendo, ꝙ istæ vrbes captæ fuerint Esebon, & Dibon; & Madaba, & Nophe non fuerint captæ: erit sensus, ꝙ tota terra, quæ est inter Esebon, & Dibon versus Nophe, & Madaba capta est à rege Amorrhæorum. [Habitauitque Israel in terra Amorrhæi.] Hic finitum fuit carmen de pugna Amorrhæi regis contra Moabitas, quod adduxerat Moyses in probationem, quod pertinuisset ciuitas Esebon ad Moabitas. Hic redit ad historiam, scilicet, quod postquam terra ista capta est de manu Amorrhæi, quam ipse olim ceperat de manu Moab, incæpit Israel habitare in illa, quia iam pertinebat ad eum iure bellico, cum habuerit bellū iustum contra Sehon, vt induxit Iepte Galaadites Iudi. c. 11. & dicitur, quod habitauit Israel in terra Amorrhæi, idest in terra Sehon Amorrhæi regis, & non solum in terra, quam ceperat de manu Moabitarum, sed etiam in terra, quæ olim pertinebat ad ipsum, nec habitauit totus Israel in terra illa, sed tribus Ruben cepit ibi possessionem, & pars tribus Gad, vt patet Iosue cap. 13.

Misitque Moyses, qui explorarent Iazer: cuius ceperunt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderuntque per viam Basan, & occurrit eis Og Rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen. Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram eius: facıesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Esebon. Percusserunt igitur, & hunc cum filiis suis, vniuersumque populum eius vsque ad internecionem, & possederunt terram illius.

Deute. c. 3.

Percussio Og regis Basan.

[Misitque Moyses.] Hic ponitur bellum contra secundum regem Amorrhæorum, scilicet contra Og, qui habitabat in terra illa ante Iordanem, & occiderunt eum, sicut regem Sehon. Nec habuit Rex iste talem causam pugnandi contra Israelitas, sicut Sehon, nam non petierunt ab eo transitum per terram suam sicut a Rege Sehon, nec quidquam ei dixerunt, sed ipse exiuit pugnaturus contra Israel in Edrai, vt patet infra, & Deute. capit. tertio. [Misitque Moyses, qui explorarent Iazer.]

Ista ciuitas est pertinens ad Regem Og, & misit Moyses ad explorandum eam, quia volebat occupare terram illam. Erant autem isti exploratores aliqui viri Israelitæ missi ad cognoscendum statum illius vrbis, vt scirent Israelitæ qualiter pugnandum esset contra habitatores terræ, ista autem ciuitas postea data est filiis Gad ad extruendum pro pecoribus suis, filiis, & vxoribus, vt patet infra 32. cap. & in eorum sortem cecidit. [Cuius ceperunt viculos, & habitatores possederunt.] Id est acceperunt isti exploratores viculos vrbis Iazer sine adiutorio reliqui populi, & hoc, quia leue erat: nam viculi sunt parua rura nõ murata, quæ quilibet acciperet. Vrbem autem Iazet non acceperunt ipsi, sed postea accepit Israel. Dicuntur possedisse habitatores terræ huius, non quidem, quòd possederint eos in seruos, quia non licebat Israelitas dimittere viuentem aliquem de Chananæis interposito aliquo pacto pacis, siue redigendo in seruitutem, siue constituendo tributarium, vel amicum faciendo, sed omnes occidere debebant, vt patet Deuteron. capit. 20. Cum autem dimitterent aliquem, peccabant: ideo increpuit Angelus Domini Israelitas post mortem Moysi, quia reliquerant multos de gentibus Chananæorum facientes cum eis pactum, vt patet Iudi. capit. secundo tempore tamen Moysi nihil tale fecerunt, quia non permitteret ipse aliquid fieri contra legem, sed dicuntur possedisse, quia acceperunt eos in potestate sua cum occiderint eos. Vel posset referri hoc commutando verba, scilicet, quod possederunt viculos, & ceperunt habitatores. Sed non est talis modus loquendi Scripturæ: ideo primus sensus est melior. [Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan.] Idest postquam explorauerunt Iazer conuertit se Israel, vt ascenderet per viam regni Basan. Hoc dicitur, quia regnum Basan est ad latus regni Sehon, scilicet ad Septentrionem, & ante hoc erant Israelitæ in regno Sehon, nunc autem ascenderunt ad regnum Og. Et dicitur, quòd iuerunt per viam Basan quia Basan est quædam regio in terra regis Og, quæ est principalis in regno suo, & quamquam haberet alias regiones, denominabatur ab ista, scilicet Rex Basan, & fuit tota ista terra olim pertinens ad gigantes, qui vocabantur Raphaim, vt patet Deuteron. c. 3. scilicet in cuncta Basan vocatur terra Gigantum, & fuit Rex Og de stirpe istorum Gigantium: ideo tenuit ipse Raphaim, vt patet eod. cap. Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum: ideo tenuit ipse principatum in terra illa, in qua olim fuit sua progenies. [Et occurrit eis Og Rex Basan.] Iste veniebat ad pugnãdum, quia cum videret Israelitas esse circa regnum suum, cum sciret periisse regem Sehon, & populum suum, parauit se ad bellum priusquam ingrederentur Israelitæ magnam partem regni sui. [Cum omni populo suo pugnaturus in Edrai.] Ista est ciuitas pertinens ad regem Og, & erat principalis in regno suo, vnde aliquando dicitur regnauisse in Edrai, vt patet Iosue cap. 12. & 13. ista ciuitas data est postea in possessionem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue c. 13. [Dixitque Dominus ad Moysen.] Hic ponitur admonitio ad pugnãdum contra regem illum, quia Moyses forte timebat regem illum, cum esset de genere Gigantum, & occurrebat intrepidus in bellum, ideo Deus dixit ei, quod non timeret. [Ne timeas eum.] Ad Moysen loquitur, quia ipse erat dux totius populi, & timor in nullo magis est perniciosus, quam in duce: nam si dux timeat, totus exercitus vacillabit: ideo duo confortatus est. Item quia cum hoc modo Moyses confortaretur poterat ipse cæteros corroborare ad pugnam, enarrando eis ista verba Dei: sicut fecit Iudas Machabæus recitans se vidisse per somnium Ieremiam Prophetam, & Oniam sacerdotem magnum astantes sibi, & loquentes verba consolatoria, quibus totum exercitum roborauit 2. Macha. c. 15. [Quia in manu tua tradidi illum.] Nondum tradiderat in manus eius, quia non pugnauerat, sed dicitur propter certitudinem, quia ea quæ præterita sunt impossibile est aliter esse. Nam iuxta Aristot. 6. Eth. hoc solo priuatur Deus, quod non potest facere non esse genita, quæ iam sunt facta, quæ autem futura sunt incerta sunt: ideo locutus est Deus de præterito, & sic fit sæpissimè in Prophetis. Vel dicitur: In manu tua tradidi illum, i. ita modicum laborabis ad capiendum eum, & regnum suum, ac si iam traditus esset in manus tuas. [Et omnem populum acterram eius.] Idest nõ solum in bello expugnabis eum, sed et postea subiicietur tibi totus populus eius, & accipies omnem terram illius. Et sic factum est: nam postea diuisa est ista terra cum terra regis Sehon duabus tribubus, & dimidiæ.] Faciesq; illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum.] Non ponitur hic istud verbum per modum mandati, sed per modũ enunciandi rem futuram ad certificandum de victoria belli, & ego denuncio tibi, quod facies illi sicut regi Sehon, i. ita occides eum, & accipies terram illius sicut in rege Sehon factum est. Si aliquis dicat, quod potest accipi per modum imperii scilicet quod Deus iuberet Moysi, vt occideret istum regem, sicut occiderat regem Sehon superfluum videretur, quia supra idem dictum fuerat, scilicet, quod rex ille, & populus eius, & tota terra illius tradita erant in manus Moysi. Ideo primus sensus est melior. [Habitatori Esebon.] Idest rex Sehon erat habitator vrbis Esebon, scilicet, quia capta vrbe illa de manu Moabitarum ibi, vt communiter morabatur, quia erat melior inter alias vrbes regni sui, ita vt ab illa specialiter nominaretur, scilicet Sehon rex Esebon. [Percusserunt igitur hunc cum filiis suis.] Idest occiderunt regem istum in bello, & filios suos percutere enim in bello accipitur communiter in historiis pro occidere. De filiis suis potest dici, quod isti erant filii eius geniti ab ipso, & iuerant cum eo ad bellum, atque simul mortui sunt, sicut rex Saul simul in bello mortuus est cum filiis suis primo Regum cap. vlt. Vel possunt vocari filii sui omnes de regno suo, sicut dixit Ephron Hethæus ad Abraham, quod dabat sibi sepulchrum præsentibus omnibus filiis populi sui: Gen. cap. 23. & ibi vocantur filii Ephron omnes, qui erant de vrbe, in qua morabatur Ephron. Sed magis videtur hic primus sensus, cũ immediate dicatur. Et vniuersum populum. Si tamen acciperentur filii pro habitatoribus populi sui, non adderetur. Et vniuersum populum: ideo dicendum, quod habuit aliquos filios, & isti mortui sunt in bello. Sed tunc arguetur, quia Deuteron. cap. 3. quando agitur de morte regis Og, dicitur: Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantũ. Vel, dicitur in litera Hebraica, de stirpe Raphaim, si tamen haberet filios rex Og, isti essent de stirpe Raphaim: ergo non esset ipse tunc solus de stirpe illa. Respondetur, quod habebat filios, & tamen illi non erant Gigantes: ideo nullus manebat de stirpe Raphaim: nam Raphaim non solum significabat lineam progeniei, sed et signabat homines staturæ magnæ, filii aũt regis Og non erant huiusmodi. [Vniuersumque populum eius vsq; ad internecionem.] Idest et percusserunt totum populum suum, vsquequo occiderent, & non solum intelligitur de populo, qui conuenerat ad bellum cum rege Og, sed et de populo, qui manebat in vrbibus, quoniam debellato rege in campo, occupauit omnia loca Moyses in regno illius in quibus nullum omnino viuere permittebat, quia sic Deus iusserat, vt patet Deut. c. 20. & infra 33. [Et possederunt terram illius.] Scilicet totum regnum, quod fuerat regis huius, & postea datum est partim tribui Gad, & partim dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue c. 13.

Viculus quid sit

Regni Basan situs.

Pugna cum Og rege Basan in Edrai.

G

H

I

De fabulis Talmudistarum de rege Og, & eius magnitudine. Quæst. XXVII.

K

DE isto rege Og Talmudistæ Iudæorum quædam incredebilia, immo verè impossibilia fabulantur, scilicet, quod erat tantæ quantitatis, quod montem, qui duas, vel tres Leucas occupabat, eradicauit, & imposuit capiti suo, vt omnes Israelitas vno montis tactu obrueret. Deus autem misit formicas, quæ a summo vsque ad infimum montem suis aculeis perforantes ipsum descendere fecerunt ad humeros regis Og: tunc, mox crescentibus miraculose dentibus eius quasi ad decem cubitos, non potuit montem a se iacere.

Vidẽs aũt Moyses accepit securim altitudinis cubitorũ 10. & ipse Moyses erat 10. cubitorum, & saltauit in altũ per 10. cubitos, atque attigit ad coniunctionem tibiæ cum pede, & percussit atque occidit cadente monte super eũ. Addunt etiam, quod postquam caro eius consumpta fuerat,

Ex hoc cognosces quã falsa, & bestialiter Iudæi in religione legẽ sud. Et si in his clarissimis errãt, quid aliis mi scuris, ut de Messia & extremis. modicis suis.

A sed non patet ex hoc aliquid, quia Madianitæ erant populi, qui subiiciebantur cuicumque potenti: vnde non solũ habebant familiaritatem istam cum rege Moab, sed etiã cum rege Amorrhæorum, qui erat hostis Moabitarum, seruiebant enim illi, & omnes quinque principes terræ Madian, qui vocantur reges infra 31. cap. erant duces sub rege Sehon, vt patet Iudic. cap. 13. vbi vocantur duces illius. Post mortem autem eius potuerunt contrahere amicitiam cum rege Moabitarum, & manerent in terra illius: tunc autem ipse locutus est ad maiores natu Madian, idest ad eos, qui erant nobiliores in tota terra Madian. Dicuntur enim dupliciter maiores natu: aliquando enim vocantur maiores natu illi, qui sunt seniores, scilicet, quia præcesserunt alios natiuitate; aliquando autem dicuntur maiores natu, idest de meliori genere, siue de maioribus natalibus, & isto modo accipitur hic, quod locutus fuerit B ad nobiliores de tota terra Madian, quamquam satis poterat accipi, quod loqueretur ad maiores natu, idest ad senes, quia illi prudentiores sunt propter experientiam, est enim iudicium de particularibus prudentiale, & particularia apprehenduntur per experientiam, quæ tempore indiget, ideo non contingit, quod sit aliquis prudẽs in magna iuuentute, nisi rarissime: sic ait Aristot. sexto Ethicorum, quod facile est iuuenes esse Mathematicos, sed prudentes esse non contingit, & sic loqueretur Balac ad veteres terræ Madian, vt ipsi prudentius procurarent hoc negocium. Aliqui autem semper conantur dicere Balac regem Moab fuisse Madianitam, quia punitio, quæ secuta est ex consilio, & opere Balac regis Moabitarum non venit super Moabitas, sed super Madianitas, de quo infra vigesimoquinto, & 31. cap. Si tamen fuisset Balac rex Moabitarum de genere Moabitarum, venisset punitio super Moabitas. C

Maiores natu, qui dicantur.

Cap. 8.

Balac an fuerit rex Moabitarum, vel Madianitarũ, & an fuerit rex Moabitarum de stirpe Madian & quare pugnauerunt Iudæi cõtra Madianitas, & nõ cõtra Moabitas.

Respondendum est non sequi ex hoc, nam verum est, quod Moabitæ mala meruerunt: tamen non receperunt illa, quia Iudæi vetiti erant facere eis malum, vt patet Deuteron. capit. secundo, de Madianitis autem non fuit vetitum, immo iussum est, quod pugnarent contra eos infra 31. cap. ideo intulerunt eis malum, hoc enim ipsi merebantur, quia consuluerunt hoc regi Moabitarum, & dederunt ei fauorem adducendo Balaam de terra longinqua ad maledicendum Iudæis. Moabitæ autem non fuerunt puniti in hoc, sed in aliquo alio, scilicet, quod non poterant ingredi in Ecclesiam Domini in æternum, quod licebat aliis nationibus: etiam nunquam debebant habere pacem Israelitæ cum eis. De hoc Deuteron. capit. 23. D scilicet Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum, & sequitur ibi, quia conduxerunt contra te, Balaam filium Beor de Mesopotamia, vt malediceret tibi. Et sequitur, Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ vsque in sempiternum. Et sic tam Moabitæ, quam Madianitæ puniti sunt pro hoc facinore; sed Madianitæ immediate deleti sunt, Moabitis verò imposita est pœna pro sequentibus generationibus: ideo non patet ex hoc, quod Balac rex Moabitarum est de genere Madianitarum.

Opi. Heb. de Balac quare vocauit Balaam.

Sciendum, quod Hebræi dicunt, quod Balac habuit cõsilium cũ Madianitis, quia isti cognoscebant mores Moysi, cum Moyses magno tempore vixisset in terra Madian, quando fugit à facie Pharaonis, vt patet Exod. cap. secun- E do, & tertio, & dixerũt isti duces, quod Moyses magis verbis quam armis populum defendebat, & vincere faciebat & verum est, quia Exod. cap. 17. habetur quomodo eleuatis manibus Moysi in oratione, vincebat Israel, si autem deprimerentur manus eius vincebatur Israel: tunc ergo dixit Balac rex Moab: Ego adducam alium qui in benedictionibus, & maledictionibus ei resistat, & propter hoc vocauit Balaam ariolum. Sed istud non stat ex superioribus: nam satis patet supra, quod ipse inquisiuit an posset resistere Israelitis pugnando, & inuenit sibi esse impossibile, quia Israelitæ confregerant alios reges fortiores se, & quia Moabitæ timuerant Israelitas, non potentes ferre impetum eorum, ideo recurrit ad subsidium magicum, inuocando ariolos. Satis etiam patet ex uerbis eius ad Balaam ariolum, scilicet. Veni ergo, & maledic populo huic,

A quia fortior me est, si quo modo possim percutere, & eiicere eum de terra, quasi dicat quamuis non possim opere bellico, tamen possum aliquo modo, scilicet opere magico. [Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere.] Hic admiratur rex Moabitarum de potentia Iudæorum loquens modo desperantis, scilicet, quod ipse nullo modo possit cum Iudæis congredi, quia fortiores valde erant, & dicit, quod omnes populos terræ ipsi delebunt, sicut bos destruit herbas.

Posuit similitudinẽ de boue, quia ouis, & capra herbarũ summitates decerpunt, ita ut multum de herbis remaneat: bos autem usque ad radices uorat, ita ut nihil maneat: ita populus Iudæorum se habebat, & in hoc mirabatur Balac rex Moabitarum, quia quando alii reges gen- B tium aliquas terras bellando vincebant, accipiebant incolas in sua potestate. Hebræi autem occidebãt omnes, quia sic mandauerat eis Dominus, ut habetur infra 33. cap. & Deuteron. 20. cap. Hoc autem apparebat in rege Sehon, & rege Og: nam ipsos cum populis suis destruxerant Iudæi nihil relinquendo, ut patet præced. cap. & sic putabat Balac, quod futurum erat de aliis populis, & regibus. [Ipse eo tempore rex erat in Moab.] Ponitur hoc ad significandum quomodo pertinuerit ad Balac facere ea, quæ infra sequuntur, scilicet mittere nuncios ad Balaam ariolum, ut ueniret in Moab ad maledicendum Iudæis: nam si non esset habens curam de Moabitis non pertineret ad eum ista facere, ideo dicitur, quod erat rex in terra Moab. Ad regem autem pertinet habere curam de omnibus, quę in regno fieri debent.

C

*Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent. Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiem terræ sedens contra me. *Veni igitur & maledic populo huic: quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eiicere eũ de terra mea. Noui enim quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. Perrexeruntque seniores Moab. & maiores natu Madian habentes diuinationis precium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondet; Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud* D *te? Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, dicens. Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terræ: veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum: Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes. Ite in terrã vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reuersi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures, & nobiliores quam ante miserat, misit. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me: Paratum habeo honorare te, & quidquid volueris dabo tibi Veni, & maledic populo isti. Respondit Balaam. Si dederit mihi Balac plenam domũ suam argenti, & auri, non potero immutare verbum Do-* E *mini Dei mei, vt, vel plus, vel minus loquar. Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte, vt scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis, ita dumtaxat, vt quod tibi præcepero facias.*

Legatio pro Moabitarũ ad Balaam ariolum. Supra 21.

Legatio secunda eorundem.

Infra 24.

Supra 20.

Misit ergo nuncios.] Hic ponitur secundum, scilicet remediatoris uocatio, & quamquam nõ ponantur superius plura, quia Scriptura loquitur breuiter, tamen intelligendum est, quod habuerint consilium Madianitæ cum rege Moab, & determinauerint uocandum esse Balaam ariolũ: ideo dicitur hic quod misit nuncios rex Moab ad Balaam promittẽs ei pecuniam, ut malediceret Iudæis. [Ad Balaam filium Beor ariolum.] Vocatur hic Balaam ariolus, idest magicus, uel maleficus.

Qui

narrationem bellorum, quia vbi nos habemus librum: litera Hebraica dicit sefer, quod significat librum, vel narrationem, ideo Iudæi accipiunt pro narratione, & est sensus, quod dicitur in narratione bellorum Domini. idest, quando narrabuntur prælia Domini facta pro Iudæis, etiam narrabitur istud bellum quod factum est in torrentibus Arnon, sicut narrabatur bellum factũ in mari rubro, & alia bella facta pro Iudæis, quia istud æquiparatur hic bello facto in mari rubro, sed magis propriè accipitur litera secundum Hebræos pro libro,

2. Opin. & sic transtulit noster Translator: hoc modo dari oportet aliquem librum de bellis Domini. Quidam autem dicunt esse librum hunc volumen magnum, quod continebat bella, quæ Deus fecerat ex viris bonis à tempore Abrahæ, magis diffuse, quam continetur in libris legis, & istud bellum scriptum erat ibi, sed non reperi- G tur liber iste, sicut nec multi alij, vt liber Enoch iusti, de quo meminit beatus Iudas allegans auctoritatem eius in Canonica sua cap. vnico nec reperitur liber iustorum, de quo Iosue cap. 10. & 2. Reg. capit. 1. nec libri Nathan, nec Gad prophetarum, de quibus 1. Paralip. cap. vlti. Nec liber Abiæ Silonitis, & Abdo prophetarum, de quibus dicitur 2. Paralip. cap. 9. nec liber Semeiæ prophetæ, de quo 2. Paralip. cap. 11. nec libri carminũ Salomonis, & aliqui alij de naturis rerum, & parabolarum: nam locutus est Salomon tria millia parabolarum & fuerunt carmina eius quinque millia, & disputauit super lignis à cedro, quæ est in libano, vsque ad hyssopum, qui egreditur de pariete, & disseruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus, vt pa- H tet 3. Reg. cap. 4. multi quoque alij libri non inueniuntur, de quibus sæpe fit mentio in sacra Scriptura.

3. Opin. Aliqui autem dicunt, quod iste liber bellorum, est liber Numerorum, in quo narrantur gesta ista à Deo pro Hebræis, & tunc dicunt, quod in libro bellorum dicitur, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnõ, & hoc continetur hic. Sed non conuenit, quia iste est modus allegationis, cum dicat hic Moyses: Vnde dicitur in libro bellorum: non tamen allegaret ipse istum librum, quem nunc scribebat non est enim intelligibile, sed aliquem alium allegaret. Sic enim sæpe fit in sa-

4. Opin. Auctoris cra Scriptura vbi Scriptores adduxerũt libros aliquos in testimonium eorum, quæ dicebant. Sed magis dicendum est istum fuisse librum, qui alio nomine vocatur liber iustorum, de quo habetur Iosue cap. 10. & 2. Reg. I cap. 1. est autem iste liber, in quo enarrantur multa gesta temporum futurorum, & quædam recitantur per modum historiæ, quamquam nondum facta essent, sicut sæpe fit in Prophetis, quædam vero per modum præcepti alia autem per modum annunciationis propheticæ de futuro. Isti tres modi patent in Scriptura. De primo habetur Iosue ca. 10. scilicet nonne scriptum est in libro iustorum: Stetit itaque Sol in medio Cœli, & non festinauit occumbere spatio diei. De secundo modo habetur 2. Reg. c. 1. cum dicitur, & præcepit, vt docerent filios Hebræorum arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. De tertio modo habetur hic scilicet vnde dicitur in libro bellorum Domini: sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon. De isto libro dicendum est, quod sit valde antiquus, & descri- K ptus antequam scriberentur isti libri Moysi, fuit autem ille liber scriptus per Moysen a principio: reuelauit enim Deus illi notabilissima facta, quæ euentura erant toto tempore status Iudæorum: & ibi scripsit aliqua aliqualiter prophetice, & aliqualiter historicè. per illum autem tamen non poterant plene intelligi ea, quæ futura erant, quia erat animus ambiguus, cum non determinaret tempora euentuum nec ipsos euentus scriberet in particulari, sed sub quibusdam similitudinibus. erat tamen talis liber, vt postquam accidissent ea, quæ ibi narrabantur, cognoscerentur quid illa significarent. Similis liber est apud nos Apocalypsis, in quo describuntur notabiliora facta Ecclesiæ, quæ accidunt à morte Saluatoris vsque ad nunc, & accident vsque ad consummationem sæculi, sed ita obscura sunt, vt vix

F quidpiam intelligere possimus, potissimum ea, quæ nondum euenisse creduntur. Iste liber est valde authenticus, alioquin non allegasset eum hic Moyses in probationem eorum, quæ dicuntur, postea tamen abolitus est: nec Scriptura de eo facit mentionem: non quidem, quod eius auctoritas improbata sit, cum semel, & multoties eum sacra Scriptura approbauerit, vt patet ex dictis sæpe eum allegando, sed abolitus est, quia non habetur, & hoc fuit, quia forte ab antiquo peritissimi Hebræorum, aut Doctores Catholici in Ecclesia primitiua de eo non curauerint, quia ab hæreticis, vel quibusdam imperitis corruptus fuerat: sicut patet de libro iusti Enoch, in quo plura Prophetice prædicta sunt. Vnde Iudas Apostolus in sua Canonica eum allegauit. Hebræi tamen, & periti Doctores nostri antiqui videntes hunc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri, hæretici sua falsa dogmata miscentes, totaliter veritatem, & auctoritatem corruperunt: vnde nunc Ecclesia veritates eius in Canone scripturarum suarum non recipit: ne pariter falsa cogatur conteri. De hoc Augusti. de ciuita. Dei lib. 15. De isto libro declaratum est Exod. decimoseptimo & Iosue capit. decimo. [Sicut fecit in mari rubro.] In Hebræo non habetur in mari rubro, sed nominantur duo alia loca, & dicit Aben Ezra, quod in his Dominus pugnauit valde pro Iudæis, & pro patribus eorum, sicut dicitur in libro bellorum Domini, quem nos non habemus. Litera tamen nostra translata est quantum ad partem istam de Chaldæo, quia ibi habetur de mari rubro, & de torrentibus Arnon. Et tunc stat similitudo, quia sicut apud mare rubrum Aegyptii persecuti sunt Hebræos, intrantes in mare post illos, & suffocati sunt: atque eduxit eos aqua cum armis suis, & spolijs ad litus, in quo erant Iudæi, vt gauderent videntes defecisse hostes, & locupletarẽtur de spolijs eorum, vt patet Exod. cap. decimoquarto, & decimoquinto ita in torrentibus Arnon factum est, scilicet, quod Israelitæ transire debebant apud torrentes Arnon, & in scopulis torrentium latebant Amorrhæi volentes sagittare, & lapidibus obruere Iudæos. Inclinauit autem Deus scopulos per torrentem aquarum, & mortui sunt ibi Amorrhæi: atque eduxerunt illos aquæ torrentis, vt viderent Iudæi, & lætarentur. [Scopuli torrẽtum inclinati sunt.] Hic explicatur historia, scilicet, quod scopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via media inclinati sunt ad occidendum Amorrhæos: postea autem eleuati sunt nemine impediente, & trãsierũt Iudæi per viam angustam nullo existente ibi de Amorrhæis latentibus. [Vt requiescerent in Arnon, & recũberent in finibus Moabitarũ.] Ad idem ista pertinẽt, quia Arnon, & fines Moabitarum idem sunt, vt patet supra, cum dicatur primo, ꝙ Arnon est in finibus Amorrhæi, & immediatè subiungitur, ꝙ Arnon est terminus Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per istum locũ transituri erant Iudæi antequam transirent per extremitates Moabitarum, & erat via inter scopulos, in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit scopulos, vt transirent Iudæi: non quidem, vt transirent super scopulos iam inclinatos, sed vt moterentur Amorrhæi latentes inter scopulos, & transirent Iudæi redeuntibus scopulis ad pristinũ statũ: ista tamen verba recumberent, & requiescerent, possunt referri ad duo, scilicet ad Iudæos, vel ad scopulos. Primo modo est sensus, ꝙ scopuli inclinati sunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requiescerent in Arnon, scilicet, quod non poterant transire Iudæi ad figendum castra apud Arnon in finibus Moabitarum, nisi primo transirent inter scopulos: & quia ibi latebant Amorrhæi, qui non permitterent, inclinati sunt scopuli, vt Israelitæ requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, quod idem est, scilicet, figendo ibi castra. Alio modo referuntur ista verba ad scopulos, scilicet, quod inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, idest, vt iacerent super torrentem Arnon, quasi dicat, prius erant scopuli erecti: nunc quando incli-

Quod iste liber bellorũ Domini, et alij non appareant apud Latinos.

inclinati sunt recubuerunt in finibus Moabitarum, & requieuerunt super Arnon, scilicet, quia humiliata sunt cacumina scopulorum vsque ad planum super aquas torrentis, & ibi iacuerunt, tanquam requiescerent. Et hoc erat super Arnon, scilicet, super aquas torrentis Arnon, & super terminos Moabitarum, quod idem est. Vterque sensus conuenit, sed magis iste secundus.

Ex eo loco apparuit puteus.] Hic ponitur aliud bonũ Dei in collatione aquarum, scilicet, quia forte aquæ defecerant. & Deus dedit puteum, de quo biberent. Et posest intelligi hoc dupliciter. Vno modo, quod ex eo loco apparuit puteus, idest, cum essent Iudæi apud scopulos Arnon, qui inclinati sunt, viderunt puteum, quem Deus eis monstrauit. Alio modo potest intelligi, quod de scopulis venerunt Iudæi in alium locum, in quo apparuit puteus, & tunc accipitur ex pro postquam, & significat ordinem, scilicet, quod post illum locum, vel postquam steterunt in eo venerunt ad locum, in quo apparuit puteus. Et iste secundus sensus est conuenientior, quia cum essent apud scopulos Iudæi erant apud torrentem Arnon: ideo ibi non indigerent aliquo puteo, sed cum venerunt in alium locum, fortè defecerunt aquæ, & ibi apparuit puteus. Dicitur autem apparere, quia Iudæi prius non viderant, nec sciebant ibi esse locum putei.

Super quo locutus est Dominus ad Moysen.] Litera ista est decurtata. Est autem subintelligendum, quod Israelitis venientibus in locum istum, defecerunt aquæ: super quo locutus est Moyses Deo, quærens, quid fieri deberet. Respondit autem Deus, quod congregaretur populus, & daret ei aquam: tunc vero apparuit puteus iste. Dicitur tamen quod de isto puteo locutus est Dominus Moysi, quia subintelligitur, quod primo Moyses consuluerat Dominum, quam Deus loqueretur ei in talibus, & est iste quidam modus abbreuiationis sententiarum, scilicet, quando ponuntur solum ea, quæ sunt posteriora, ex quibus necessario intelliguntur priora.

Aqua miraculose datur Iudæis.

Congrega populum, & dabo ei aquam.] Quia populus petierat aquam, & Deus disposuerat dare eam miraculose: voluit, quod congregaretur totus populus ad videndum miraculum, vt sic laudarent Deum, & tunc iussit, vt percuterent terram baculis suis, tam Moyses, quã principes populi, & tunc exiret aqua sicut alias factum fuerat solo Moyse percutiente lapidem in Horeb in mansione Raphadim Exo. 17. & iterum in Cadesbarne, præced. c. Nunc autem oẽs percusserunt, vt colligitur infra s. φ principes populi, & Moyses foderunt puteum istũ. [Tunc cecinit Israel carmen istud.] Dederat Deus Iudæis beneficium aquarum, & pro illo inceperunt gratulari Deo, & gaudere inter se, cantauerunt autem carmen quod sequitur. s. Ascendat puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis baculis suis. Iste est enim tenor carminis, vt patet immediatè ex litera: sic enim concionuerunt Israelitæ Deo pro beneficio apud mare rubrum liberatis ipsis & deletis hostibus dicentes: Cantemus Domino gloriose enim magnificatus est &c. Exod. 15. cap. & sic in aliis beneficiis faciebant. Hoc autem non fuit in datione aquarum de petra in Cadesbarne: quia Moyses, & Aaron increpuerunt valde populum vocantes eos incredulos, & rebelles: ideo populus non potuit esse attentus, vt laudaret Dominum pro suscepto beneficio, & quia hoc aliqualiter prouenit ex actu Moysi, & Aaron fuit eis datum in pœnam, quod non introirent in terram Chanaan, vt patet præcedenti c. [Ascendat puteus.] Iste est tenor carminis vsque ad locum illum: [De solitudine Matthana.] Dixerunt aũt: Ascendat puteus, quia congregatis Israelitis ex mandato Dei principes populi, & Moyses percusserunt leuiter terram, & exiuit continuo aqua, ipsi aũt congratulantes rogabant, vt illa eminatio aquæ continuaretur, vt satiarentur homines, & iumenta, & dicebant: Ascendat puteus idest aqua putealis eleuetur. Erat aũt ascendere, quia aqua manans de cauernis terræ, cum apparuerit super terræ superficiem videtur ascendere: quia de profundis manat, tñ sm̃ veritatem aqua non ascẽdit altius, quam nascatur. Maxima. n. eleuatio aquæ est ad æquilibrationem suæ originis, sed respectu aliquorum locorum ascendit: si. n. aquæ origo sit in montis altitudine, quæ per secreta viscera terræ labatur ad valles, postea de vallibus ascendere poterit, vt in alia montis altitudine renascatur. Hoc patet in vasis habentibus duo colla, si per vnum infundatur aqua seu vinum ascendet per aliud vsquequo æquilibretur. Hic tamen non erat necesse quod aqua veniret de alio loco altiori, sed satis propriè dici poterat, quod ascendebat, quia, φ solum ascendat ad æquilibram suæ originis, naturale est, hic tamen miraculose actum est, ideo poterat aqua vero ascendere vltra æquilibram suæ originis. [Concinebant.] Istud verbum non est de carmine, sed est interpositum a Moyse, & ordinatur cum litera superiori scilicet. [Tunc cecinit Israel carmen istud.] Scilicet, quod sequitur. [Et concinebant.] Scilicet, sic. [Ascendat puteus &c.] Vsque ad partem illam. [De Matthana.]

Carminis Iudæorũ expositio.

An ista aqua putei fuerit de nouo à Deo creata, vel esset in visceribus terræ. Quæst. XXIV.

QVæret aliquis de ista aqua, quæ fuit data Iudæis, an primo fuisset in eodem loco naturaliter genita, sed non prorumperet ad superficiem terræ, vel Deus illam nouiter creauerit. Dicet aliquis, quod Deus nouiter creauit istam aquam, quia hic erat operatio miraculosa in dando aquam, cum supra dixerit Deus: congrega populum, & dabo ei aquam: si tamen ista aqua fuisset primo naturaliter genita, non videretur esse miraculum, ideo creata est nouiter. Respondendum est, φ vterque modus stare potest. s. φ fuit nouiter creata, vel naturaliter prius genita, & tunc nouiter erupit: vtroque modo tamen est miraculum: si enim dicatur nouiter creata, miraculum satis patet. Si vero fuerit genita naturaliter, etiã erit miraculum & beneficium. Miraculum quidem inquantum ista aqua erat in visceribus terræ, sicut aquæ puteales, & non poterat ascendere ad superficiem terræ, quia erat vltra æquilibram suæ originis: Deus autem fecit illam ascendere. Item dato quod Iudæi foderent locum illum ad inueniendas aquas, non haberent eas quousque descenderent ad profundum, vbi erant meatus aquarum. Nũc autem cum solum percussissent terram leuiter, exiuerunt aquæ. Item erat beneficium, quia dato quod essent aquæ circa superficiem terræ, & Israelitæ possent eas leuiter educere fodiendo terram, tamen nesciebant locum, in quo erant: Deus autem monstrauit eis locum. Nihil ergo refert an Deus nouiter illas creauerit, vel ibi primo naturaliter genitæ extitissent. [Puteus, quem foderunt principes.] Ista sunt verba carminis. Non est sensus, quia principes foderunt istum puteum, reperirent aquam, quia tunc non fuisset aliquod miraculum, quia supra dicebatur, quod congregaretur populus, & Deus daret aquam: ergo miraculum erat, sed est sensus, quod mandato Dei omnes principes populi congregati cum Moyse, percusserunt terram, & tunc exiuit aqua, & patet hoc, quia non poterant baculis suis fodere ad tantam profunditatem, vt manaret aqua, & tamen etiam si principes fodissent puteum istum vsque ad aquam, esset Dei beneficium dando hic aquam, quia ipsi nesciebãt, vbi erat aqua. Quod ergo fuit demonstratus locus, beneficium erat. Dicitur autem, quod foderunt principes, quia ipsi maiores multitudinis sumpserunt baculos in manibus ad fodiendum terram, vel leuiter percutiendum.

Alia qđ non sint miraculosa & aqua petra quare 20. c. 9. 4.

Et parauerunt duces multitudinis.] Ista est replicatio eiusdem sententiæ: quod maxime conuenit in carminibus. Et dicuntur duces multitudinis ipsi, qui sunt principes, quamquam dux pertinet magis ad principatum bellicum. Principes autem denominat omne genus principatus. Etiam accipitur hic parare, idest fodere, quia nulla alia apparatio fuit facta hic præterquam leuem percussionem terræ, aut ablationem crustæ superioris, & continue exiuit aqua.

In

In datore legis,& baculis suis.] Idest principes foderunt puteum istum in datore legis, idest, cum datore legis, scilicet, cum Moyse: ipse enim adiuuit eos. Et accipitur hic, in, pro cum sic habetur Genes. capit. 32. Scilicet. In baculo meo transiui Iordanem, idest cum baculo. Et dicitur in baculis suis, idest, cum baculis, scilicet, quod principes percusserunt terram baculis, & exiuit aqua. Dicitur autem de datore legis, idest, de Moyse: non quod ipse legem dederit, sed quod a Deo datam, populo annunciauerit. Vel dicitur dari respectu populi, quia ipse eam populo proponebat, nec quisquam hominum in hoc ei consilium, aut auctoritatem præstabat, velut si a se ipse leges daret: non tamen dabat eas simpliciter. In Hebræo habetur. [In sculptore.] Vbi nos dicimus in datore legis: est enim sculpere per concauationem aliquas figuras reddere, vel solum aliquid figurare. Et potest referri ad principes solum, scilicet, quod principes foderunt puteum istum in sculptore, & baculis suis, idest, faciendo aliquam sculpturam cum baculis. Et hoc est, quia baculis suis terram cauabant, & aliqua signa relinquebant, quæ vocantur sculpturæ. Vel potest referri ad Moysen, quia erat sculptor, idest scriptor legis, scilicet, quia attulit tabulas legis sculptas ex vtraque parte, vt patet Exodi capit. 32. vel sculptor, idest, scriptor, quia legem scribebat in membranis.

Reliquit enim ipse istos quinque libros scriptos, qui vocantur Pentateuchus, & scripsit Deuteronom. quem posuit in latere arce, vt patet Deuteronom. 31. capit. & istum sensum secuta est litera nostra dicens: Legis datorem, pro scriptore. Et tunc intelligitur, quod principes populi cum legis datore, idest, cum Moyse foderūt puteum istum. Et tunc intelligetur adhuc dupliciter. Vno modo quod principes cum Moyse foderunt puteum scilicet quod tam Moyses, quam principes tenuerunt baculos in manibus ad fodiendum. Alio modo, quod principes foderunt in legis datore, scilicet, quod principes soli tenuerunt baculos, & Legislator iussit eis, vt foderent. [De solitudine Matthana.] Hic ponuntur aliqua loca, per quæ transierunt Israelitæ, & non sunt posita in mansionibus, quæ habentur infra 33. c. quia forte non manserunt Iudæi in illis, sed transierunt per illa, & non sunt ista aliqua loca, per quæ transiuissent Israelitæ antequam peruenirent ad scopulos Arnon, sed postea transierunt per ea, quia tamen immediate ponuntur historiæ bellorum contra duos reges Amorrhæorum, per quorum terram factæ sunt istæ mansiones, quę ponuntur hic, descriptæ fuerunt hic, & patet hoc, quia vltima harum est Bamoth. Et ista est quasi in extremitate terræ duorum regum Amorrhæorum apud montem Phasga, vt patet in litera. Et tamen mons iste est in extremitate terræ horum regum apud mare salsissimum, & Iordanem, vt patet Deuteron. cap. tertio, & ibi est extremitas occidentalis terræ istorum duorum regum Amorrhæorum. Dicendum autem de istis mansionibus, quæ ponuntur hic: quod quamquam non sint penitus eædem cum illis, quæ habentur 33. capit. tamen satis est verisimile aliquam harum coincidere cum aliqua de illis: nam hic ponuntur mansiones de torrente Arnon, vsque ad montem Phasga, & ponuntur tres, scilicet, Matthana, Nahaliel, Bamoth, & infra 33. capit. ponuntur aliæ tres, scilicet, Dibongab: Elmondeblathaim, & montes Abarim. Non est ergo irrationale, quod ista aliquo modo coincidant, licet habeant diuersa nomina, quia sic frequenter accidit in aliis nominibus locorum, & personarum, & magis est ista turbatio in Latino, quam in Hebræo, quia quilibet res potest nominari proprio nomine, & nomine communi cum quibusdam determinationibus, vt Tolletum potest nominari Tolletum, & ciuitas fortissima, & per vtrumque notificatur idem: nomina autem appellatiua composita locorum transtulit Hieronymus apud nos, sicut erāt in Hebræo, & nomina propria, vt erant ibidem. Apud nos igitur, qui in Hebræo non distinguimus, videntur nomen proprium, & nomen appellatiuum eiusdem

Multa mansio- nes [illegible] literarum.

F loci esse duo nomina propria, ideo putamus esse duo loca: accidit autem alia diuersitas, quia infra 33. capit. solum nominantur loca mansionum: hic autem, & alibi contingit non solum computari mansiones, sed etiam loca per quæ transibant Iudæi, quamquam non figerent ibi castra. [De solitudine Matthana.] Aliqui putant esse vnum locum, scilicet, quod sit aliqua solitudo, quæ vocetur Matthana. Sed non stat, quia tunc veniretur de solitudine Matthana in Nahaliel, sed hic ponuntur tanquam diuersa, quia venitur de solitudine, in Matthana, & de Matthana, in Nahaliel: ideo est ibi Matthana accusatiuus, & non ablatiuus. Ista autem solitudo, de qua dicitur hic est in terra Idumæorum, & Moabitarum antequam peruenirent Iudæi in Arnon: & cum transierunt illam, venerunt in Matthana, quæ debet po-

Matthana.

G ni intra terram Amorrhæorum, & etiam Nahaliel. De Nahaliel in Bamoth.] Ista ponitur hic tanquam mansio, & satis coincidit cum illa, quæ vocatur mansio apud montem Abarim, vt patet infra 33. capit. quia Bamoth est apud montem Abarim circa radices Phasga, vt patet hic: & non accipitur hic Bamoth pro aliqua ciuitate, sicut accipitur Iosue capit. 13. in sorte Ruben, vbi dicitur: Bamoth Baal, sed significat quandam vallem, vt patet hic: satis tamen posset dici, quod ista vallis sit apud ciuitatem illam, cum vtrunque videatur esse propinquum monti Abarim. [Bamoth vallis est in regione Moab.] Determinatur hic de ista mansione quid sit, & dicit esse Bamoh nomen vallis, & esse in terra Moab. Non tamen est intelligendum, quod Israelitæ cum essent in Bamoth, erant in terra Moab,

Bamoth quis locus sit.

H quia nunquam introierunt in terram illam nisi a principio cum transierunt per ciuitatem nomine Ar, antequam introierant in terram regum Amorrhæorum, sed postquam illuc venerunt. semper transierunt per terram istam vsque ad terram Chanaan, vt colligitur Deuteronom. capit. secundo, & tamen quando erant Israelitæ in Bamoth, iam erant in fine terræ regum Amorrhæorum, quia erant apud montem Abarim, & ibi fuit vltima mansio, atque mortuus est Moyses. Sed dicitur hic terra Moab dupliciter, scilicet, quia ista terra olim pertinuerat ad Moab, quamquam nunc esset in potestate regum Amorrhæorum. quia Sehon rex Esebon cepit magnam partem regni Moab, vt patet infra, & semper mansit nomen terræ illi, quod vocaretur terra

I Moab. Alio modo potest dici terra Moab, quia mons Abarim diuidebat terram Moabitarum, & Amorrhæorum: ideo erat communis vtrique terræ, & sic licet pars illa, quæ declinabat versus terram Amorrhæorum pertineret ad illos, tamen poterat vocari terra Moab.

In vertice Phasga, quod respicit contra desertum.] Ponitur situs istius loci, scilicet, quod esset in vertice Phasga: est enim Phasga nomen appellatiuum, & significat collem, vel montem: litera autem nostra accepit illud tanquam nomen proprium, & hoc rationabilius est, quia hic ponitur tanquam locus determinatus: si tamen esset nomen appellatiuum, non significaret aliquid determinatum. Et dicitur: In vertice Phasga idest in altitudine illius montis, non quidem, quod esset ista vallis in vertice Phasga, quia super maximam altitudi-

Phasga quid significet.

K nem montis non potest esse vallis: maxime quia Hebræi venientes per terram Amorrhæorum nunquam ascenderunt in verticem Phasga, sed apud montes illos manserunt: ideo dicetur quòd Bamoth est in vertice Phasga, idest apud verticem: si tamen aliquis contendat, quod sit Bamoth super verticē Phasga, non est multum insistendum. [Quod respicit desertum.] Hoc intelligitur de Phasga, scilicet, quod respiciat desertum, quod est extra terram Moab ad partem orientalē, per quod transierunt Israelitæ, antequam introirent in terram Moab, & Amorrhæorum. Dicitur autem respicere partem illam, quia est inclinata vallis magis contra partem illam, quam contra aliquam aliam. Non ponuntur autem hic plures mansiones, quia hic finitæ sunt omnes scilicet apud montem Abarim, vt patet infra 33. cap. quamquam ibi ponuntur magis determinate, quam hic.

Misit

Legatio Israel ad Sehon regem Amorrhaeorum. Sup. 20. Deut. 2. 1. Machab. 2. Sehõ percutitur ab Israel.

Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhaeorum, dicens: Obsecro vt transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit, vt transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obuiam in desertum, & venit in Iasa, pugnauitque contra eum. A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon vsque in Ieboc, & filios Ammon, quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhaei, in Esebon, scilicet & viculis eius. Vrbs Esebon fuit Sehon regis Amorrhaei, qui pugnauit contra regem Moab, & tulit omnem terram, quae ditionis illius fuerat vsque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Esebon, aedificetur, & construatur ciuitas Sehon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Vae tibi Moab, perijsti popule Chamos. Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhaeorum Sehon. Iugum ipsorum disperijt ab Esebon vsque Dibon, lassi peruenerunt in Nophe, & vsque Medaba. Habitauit itaque Israel in terra Amorrhaei.

Misit autem Israel.] Hic ponitur bellum contra reges Amorrhaeorum, & diuiditur in duo, quia primo pugnatur contra Sehon. Secundo contra Og. ibi.

Misit Israel.] Circa primum. [Misit Israel nuncios.] Non continuatur hoc cum praecedentibus, scilicet, quòd postquam Israelitae venerunt in Bamoth, miserunt nuncios ad regem Schon, quia cum steterunt in Bamoth, iam deleuerant duos reges Amorrhaeos, & erant in extremitate terrae eorum circa Iordanem, sed ab ipso positae sunt mansiones, vt hic per se describerentur bella.

Bellum cõtra Reges Amorrhaeorum.

Miserunt autem Israelitę nuncios ad Schon, quia erant in extremitate regni ipsius scilicet in Arnon, & iam transierant per terram Idumęorum, & per partem terrae Moabitarum, vt patet Deuteronom. capit. secundo petebant autem ab hoc, vt similiter concederet eis transitum per terram suam, quousque venirent in terram Chanaan.

Terra Sehon non esset de terra Chanaan, & de situ eius.

In quo sciendum est, quod ista terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhęi non erat de terra Chanaan, quia terra Chanaan incipit a Iordane procedendo ad occidentem, vt patet infra trigesimoquarto capit. ista autem est ante Iordanem, ideo Israelitae dicebant specialiter esse terram suam, terram Chanaan. Isti tamen reges erant de genere Chananaeorum, & terra eorum fuerat promissa Israelitis, scilicet terra Raphaim, vt patet Genes. capit. decimoquinto, & tamen ista erat in regno Og, regis Basan, vt magis declaratum est Iosue decimoquarto cap. & sic potuerunt Israelitae accipere terram istam in possessionem, quia promissa erat eis, alioquin nunquam accepissent. Quod igitur miserint Israelitae nuncios ad regem Sehon fuit quidam modus coloratus, vt haberent occasionem pugnandi contra ipsum, cum ipse non concederet transitum: tamen quomodocumque, Deus erat daturus Israelitis terram illam, ideo indurauit cor regis Sehon, vt non concederet illis transitum, & vt pugnaret contra illos. Et patet hoc, quia antequam mitterent Israelitae nuncios, dixit Deus Moysi: ecce ego tradidi regem Sehon, & terram eius in manu tua: Incipe possidere, & committe aduersus eum praelium. Et postea iussum est, quod mitterentur nuncij: & subiungitur, quòd Rex Sehon noluit acquiescere, quia Dominus indurauerat cor eius, vt traderetur in manus Israel: Deuterono. capitu. secundo, non fuerat autem sic factum de Idumaeis, & Moabitis: nam ad eos miserunt Israelitae nuncios, vt permitterent transitum per terram suam, & repugnauerunt primo Idumaei, praecedenti cap. immo occurrerunt armati Israelitis, sed non pugnauerunt contra eos Israelitae recedentes ab eis, postea vero concesserunt introitum. Sic etiam factum est cum Moabitis,

Nam a principio non concesserunt introitum, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimotertio, & tamen Israelitae non pugnauerunt contra eos; immo quamquam ipsi conduxissent Balaam maleficum ad maledicendum Israelitis, & decepissent eos ducentes ad sacrificia per virgines positas apud castra Hebraeorum, vt patet infra vigesimoquinto capitu. tamen nunquam contra eos pugnauerunt. Contra Amorrhaeos autem misit Deus, vt disponerentur ad pugnam, etiam prius quam aliquid facerent Amorrhaei: ideo hoc solum erat, quia Deus volebat tradere terram istam in manus Hebraeorum, & non volebat tradere terram Moabitarum, nec Idumaeorum, ideo indurauit Deus cor regis Sehon, vt non concederet transitum per terram suam, & sic Iudaei possent pugnare contra eum, & tamen dato, quod concessisset transitum, aliquis alius modus fuisset ad pugnandum contra eum.

Ad Sehon regem Amorrhaeorum.] Non vocabatur Rex Amorrhaeorum, quasi esset Rex omnium Amorrhaeorum, quia etiam Rex Og erat Rex Amorrhaeorum, vt patet Deuteronom. capit. tertio etiam praeter istos dominos, erant alij reges Amorrhaei: nam quidam de regibus Amorrhaeis habitabant ad partem orientalem Iordanis, scilicet, isti duo: alij vero ad occidentalem, quod patet Iosue capit. quinto, cum dicitur: Postquam audierunt omnes reges Amorrhaeorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, sed vocatur iste Rex Amorrhaeorum ad differentiam regum supra positorum scilicet regis Edom, & regis Moab, de quorum terris supra dictum est. Etiam exprimitur, quod esset iste de regibus Amorrhaeis, ad significandum quomodo liceret Iudaeis pugnare contra eum, quia erat Amorrhaeus, & Deus promiserat illis terram septem populorum, de quibus erat vnus Amorrhaeus.

An rex Og, & Sehon receperint tributa a Chananaeis, ne permitterent introire Iudaeos in terram eorum. Quaest. XXV.

De isto rege, & de rege Og dicunt Iudaei, quòd Chananaei, qui erant vltra Iordanem sciebant, quod venirent Israelitae ad expellendum eos de terra sua, quia audierant illis esse promissam: sciebant etiam quomodo proficiscebantur per solitudinem contra eos: ideo regi Sehon, & regi Og, qui erant fortissimi reges tributa annua persoluebant, vt non permitterent Israelitas intrare in terram eorum, & ob hoc isti egressi sunt armati contra Israelitas. Sed hoc nihil est, quia via Israelitarum ad introitum dum in terram Chanaan non erat per terram Amorrhaeorum, sed per terram Idumaeorum, vel Amalechitarum. Quod patet, quia Israelitae venerunt in Cadesbarne petentes transitum a rege Idumaeorum, & quia non permisit coacti sunt circuire montem Seir magno tempore, vt patet praeceden. cap. & tunc venerunt ad terram Amorrhaeorum. Etiam non erat magis introitus dispositus per terram Amorrhaeorum, quam per terram Moabitarum, vel Ammonitarum. Fecit tamen Deus, quod transirent per terram Amorrhaeorum, vt pugnarent contra illos: non possent ergo scire Chananaei, quod Israelitae transituri erant per terram istorum Amorrhaeorum. [Obsecro, vt transire mihi liceat per terram tuam.] Hic narratur breuiter istud factum: magis autem exponitur Deut. c. 2. vbi ponuntur aliae suasiones in petitione ista. Et non dicitur hic, de loco missi sunt isti nuncij, sed Deut. c. 2. dicitur, quòd missi sunt de solitudine Cademoth. Et videtur illa esse, quae vocatur, scilicet, solitudo ante Matthana: nam in torrente Arnon erant, quando missi sunt nuncij, vt patet eodem cap. Surgite & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon. Ponuntur autem hic verba obsecrationis, quia licet Israelitae intenderent pugnare contra regem Sehon: vt tamen haberent maiorem colorem pugnandi, petierunt introitum verbis pacificis. [Non declinabimus in agros, nec in vineas.] Apposuerũt hoc Israelitae, quia posset respondere rex Sehon, quod si permitterent eis introitum, laederetur valde terra sua transeuntibus Israelitis per agros, & vineas: erat enim magna multitudo exercitus, & pecorum, atque iumẽtorum, ita vt difficile esset o... es transire per viam: ideo ipsi

pumo excluserunt in petitione sua hanc excusationem dicentes: Non transibimus per agros, nec per vineas. Agri autem vocantur specialiter terræ cultæ.

Non bibemus aquas ex puteis.] Dixerunt hoc Israelitæ, quia terra illa est deficiens aquis, ideo erant congregatæ aquæ in cisternis per agros ad necessitatem hominum, & iumentorum: si autem transirent Israelitæ per terram Sehon possent bibere de aquis illis ad libitum suum, in quo læderentur Amorrhæi: ideo subditur. Non bibemus aquas de puteis, & dixerunt specialiter de puteis, idest, de cisternis, quia si essent aliquæ aquæ fontales, vel fluuiales de illis biberent, cum in hoc nihil damnificarentur Amorrhæi, sicut si biberent de aquis cisternarum, quia cum ibi non sit aqua manans, cito consumeretur. Non est etiam intelligendum, quòd Israelitæ dicerent se non bibituros de aquis puteorum in terra Amorrhæorum, quia tunc forte nihil haberent ad bibendum, cum terra illa nimis sit deficiens aquis: sed intelligebant. Non bibemus aquas de puteis, idest, non bibemus te nolente, vel non bibemus nisi data pecunia. Et hoc patet Deuteronom. capitu. secundo, vbi ponitur eadem petitio, scilicet, alimenta precio vende nobis, quibus vescamur, & aquam precio tribue, & sic bibemus: tantum est vt nobis concedas transitum. [Via regia gradiemur.] Hoc refertur ad supra posita, scilicet, quòd non declinarent in agros, nec vineas, nec facerent noua itinera etiam per aliquas solitudines, vel loca inculta: sicut dicitur. Via regia transibimus, est enim via regia publica, & consueta ab omnibus, & sic dicitur Deuteron. capit. secundo publica gradiemur via non declinabimus, nec ad dextram, nec ad sinistram. [Donec transeamus terminos tuos.] Quasi dicat in terra tua nihil damnificabimus: cum autem transierimus illam erimus in terminis hostium nostrorum, & tunc poterimus hostiliter agere Deuterono. capitu. secundo habentur plura in hac petitione, scilicet, sicut fecerunt filii Esau, qui habitabant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. Hoc autem posuerunt ad facilius suadendum, vt non æstimaret Sehon se esse primum, qui transitum concederet, quia alij reges, & populi concesserant iam, scilicet, Idumæi, & Moabitæ, & sic in ipsis nulla damna secuta fuerant ex transitu Israelitarum, ita nec sequerentur in terra Sehon. Poterant autem ista manifesta esse regi Sehon, quia terra Moabitarum coniuncta est terræ eius, ideo terra ipsius habebat magnam partem de terra Moabitarum: etiã terra Idumæorum non multum distat a terra Sehon: ideo cognoscere poterat, an aliqua damna intulissent in eis Iudæi transeuntes. [Qui concedere noluit, vt transiret Israel per fines suos.] Idest, quamquam Israelitæ conati fuerint suadere regi Sehon nequaquam assensit eis, sed magis exiuit armatus obuiam illis. Hic non ponitur causa quare Rex Sehon non concesserit transitum, sed Deuterono. capit. secundo dicitur: Noluit Rex Sehon dare nobis transitum, quia indurauerat Dominus spiritum eius, & obstinauerat cor illius, vt traderetur in manus tuas: sic enim a principio factum est de rege Idumæorum: indurauit enim Deus cor illius, vt non permitteret transire Israelitas per Cadesbarne, sed occurrit eis armatus, vt patet præcedenti capit. postea tamen permisit eis transire per extremitatem regni sui ad partem orientalem, scilicet per Elath, & Asiongaber, vt patet Deuter. capit. secundo, & hoc fuit, vt cogerentur Israelitæ post transitum Idumæorum venire in terram Amorrhæorum, & pugnare contra eos, quod non fuisset si permissus esset transitus per Cadesbarne. [Quin potius exercitu congregato.] Cum enim petierunt Israelitæ transitum, & noluit concedere rex Sehon, existimauit, quod ipsi vellent vendicare sibi transitum pugnantes contra eum, ideo ipse prius se disposuit ad bellum.

Egressus est obuiam in desertum.] Idest venit contra Iudæos in desertum ad pugnandum. Non est istud desertum, per quod ambulauerunt Israelitæ antequam venirent in terram Moab, & est medium inter terrã Moab, & Edom, de quo patet supra, quia iam transierant istud desertum, & introierant in terram Moab: nam quando petierunt transitum a rege Edom ... transierant per ter-

F ram Moab, vt patet Deuteron. capit. secundo scilicet tantum est, vt nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: sed erant iam Israelitæ in terra Sehon, & ipsa habet quandam partem, quæ vocatur desertum contra Orientem terræ ipsius, quia non est bene populata, quod patet, quia venit pugnaturus in Basa: tamen iste locus est in terra sua, vt infra dicetur, sed dicitur, quod venit in desertũ: ergo istud desertum erat in terra sua. Pro quo est intelligendum, quod quando Israelitæ miserunt nuncios ad regem Sehon erant in extremitate regni sui apud torrentem Arnon. Redeuntibus autem nunciis, cum Rex Sehon nollet concedere transitum, introierunt in terram eius, & per ambulauerunt aliquam particulam priusquam ipse occurreret eis armatus, ideo ipse occurrit eis
G in terra deserti, quæ erat in regno suo. Et hoc colligitur Deuteronom. capit. secundo, scilicet. Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon.

Et venit in Iasa contra eum.] Idest, Sehon venit apud vrbem quandam in desertum, quæ vocatur Iasa, & ibi pugnauit contra eum, idest contra Israel.

Rex Sehon an venerit contra Israelitas in Iasa.

Sed dicetur contra, quia Deuteronom. capit. 2. dicitur, quod exiuit in prælium Sehon contra Israelitas in Iessa. Respondendum est, quòd ista sunt nomina eiusdem loci: nam frequenter vnus locus plura nomina habet, sicut Ierusalem vocatur Iebus, & Ierusalem, & Hebron vocatur Cariatharbe, Hebron, & Mambre. Iste autem locus est in regno Sehon, & postea fuit datus filijs Ruben in sortem, vt patet Iosue cap. 13. vbi ponitur Iessa. [A quo percussus est in ore gladij.] Idest rex Sehon pugnauit
H contra Israel, & occisus est ipse cum toto populo suo ab Israel, & hoc in ore gladij, idest, more bellico, vbi omnis deletio dicitur esse facta per gladium, quomodocumque fiat, etiam si sint ibi alia genera armorum. De isto rege dicunt Israelitæ, quod occiderit eum Moyses per seipsum quia litera videtur dicere interdum, quod ipse Moyses hoc fecerit. Sed nihil refert, quia ea, quæ conueniunt toti populo, interdum attribuuntur ducibus belli. [Et possessa est terra eius ab Arnon vsque Ieboc.] Idest, deleuerunt Israelitæ totum populum regis Sehon, & possederunt loca illius. In quo apparet, quod ista terra erat promissa Israelitis, alioquin non accepissent eam ad possidendum, quamquam pugnauissent contra populum istum. Sic factum est in terra Chananæi regis Arad: nam destruxerunt totum populum eius Israelitæ, sed non oc-
I cupauerunt loca: quin potius posuerunt anathema vocantes nomen loci horma, vt patet supra in litera. Hanc autem terram possederunt, & Deus eis hoc iussit, vt patet Deuteronom. capitu. secundo ergo promissa erat illis. Ponuntur autem hic termini terræ Sehon scilicet ab Arnon, vsque Ieboc: isti duo termini sunt maxime distantes in terra regis Sehon, & est vnus orientalis, alius vero septentrionalis. Nam Arnon erat in parte orientali terræ Sehon, & per istam partem introierunt Israelitæ: ideo quãdocunque describitur oriens terræ huius dicitur, Ab Aroer, quæ est sita super ripam torrentis Arnon, vt patet Deuteronom. cap. secundo, & Iosue 13. Ieboc autem est in parte septentrionali iuxta terram Ammonitarum, & est etiam circa latus occidentis. Nam dicitur esse Ieboc distans quasi duobus milliarijs a flumine Iordanis, apud
K quem luctatus est Iacob cum Angelo, & ob hoc mutatum est nomen torrentis cum deberet dici torrens Iaboc, vocatus est Ieboc. De hoc patet Gen. 32. capit. & tamen ibi erat Iaboc coniunctus Iordani, vt latus colligitur ex litera. Terminus autem occidentalis terræ istius regis erat Iordanis, & ibi incipit terra Chanaan: ideo Iosue capitu. 13. vbi distribuuntur possessiones Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum, ponitur in possessione Ruben, Arnon tanquam terminus orientalis, & Iordanis terminus occidentalis: terra tamen Chanaan, in qua habitauerunt duæ tribus, & dimidia habet ab oriente Iordanem, vt patet infra 34. capit. terminus autem terræ Sehon a parte meridiana, est terra Moabitarũ: extenduntur. n. simul istæ duæ terræ ab oriente in occidẽtem: ambæ enim incipiunt in torrente Arnon ab oriente, & am-

Rex Sehon occisus a Moyse

De terra Ieboc, & Arnon & quo sunt tanquam duo termini maxime distantes in terra duorum regum, Ieboc est torrens qui deberet dici Iacob.

& ambæ terminantur in Iordane ab occidente: totum autem latus meridianum terræ Sehon est coniunctum lateri aquilonari terræ Moab; in latere autem septentrionali sunt Ammonitæ: & apud istos est torrens Ieboc, vt colligitur Deuteron. cap. secundo, poterat autem ponere hic litera alios terminos terræ huius, sed voluit ponere eos, qui magis distabant. s. ab angulo orientis, in angulum septentrionis apud occidentem, sicut si aliquis describat quadratum maxima linea est diameter, quia prouenit ab angulo in angulum: lineę autem costarum sunt minores; ideo si duceretur in regione Sehon linea ab oriente in occidentem, minor esset, quam illa, quæ ducitur ab angulo orientis apud latus meridianum, ad angulum occidentis apud latus septentrionale. Sed dicetur contra. quia Deuter. cap. 2. ponuntur alij termini terræ huius, scilicet, quod Israelitæ ceperunt ab Aroer, vsque ad terram Galaad. Respondendum est, quod ista terra habet multos terminos, ideo poterant multipliciter designari limites eius. s. ab oriente in occidentem, vel a meridie in septentrionem, aut ab angulo in angulum, vel quomodocunque transuersaliter. Hic autem positi sunt termini ab angulo in angulum, vt supra dictum est, sed adhuc termini, qui ponuntur Deuteron. capit. 2. non differunt ab istis, quia sicut hic ponitur Arnon, ita & ibi, cum dicatur: cepimus ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon: ergo ab ipso torrente Arnon sumitur limes. Etiam non differt terminus secundus. s. quia dicitur hic vsque ad torrentem Ieboc. & Deuter. cap. 2. dicitur: Vsque Galaad: nam torrens Ieboch est apud montem Galaad: est enim mons Galaad in latere septentrionali terræ Sehon: vnde medietas montis pertinet ad regem Sehon, & medietas ad regem Og, Deuter. cap. 2. & Iosue 12. ideo non differunt istæ assignationes terminorum.

Dubitatio. — *Responsio.* — *Terra Sehon habet multos terminos.*

A — B — C (margin section letters)

Et filios Ammon.] Idest etiam terra Sehon accepta est vsque ad filios Ammon: sunt enim Ammonitæ in latere septentrionali regni Sehon, sicut Moabitæ in latere australi: totam autem terram mediam Amorrhæorum acceperunt Israelitæ. De Moabitis autem, & Ammonitis nihil sumpserunt, sed accesserunt vsq; ad terminos eorum. Potest tamen aliquis istam literam dupliciter intelligere. Vno modo, quod referatur ad præpositionem superiorẽ. s. quod acceperunt Israelitæ vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, idest, & vsque ad filios Ammon, & tunc ponuntur ipsi, vt terminus. Alio modo potest referri ad verbum supra positum. s. possederunt, vel ceperunt: & erit sensus, quod ceperunt totam terram regis Sehon a torrente Arnon vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, id est etiam ceperunt filios Ammon. Sed iste sensus secundus non stat, quia Deuter. cap. 2. dicitur: Non fuit vicus, & ciuitas, quę nostras effugeret manus, absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus.

Item satis apparet ex hac litera, quia dicitur: Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. Sed ista clausula est redditiua rationis quantum ad hoc, quod non potuerint Israelitæ accipere terram Ammonitarum: ergo nõ acceperunt eam, & sic intelligeretur primo modo. s. quod acceperunt terram omnem vsque ad torrentem Ieboc, & vsque ad filios Ammon.

Sed arguetur, quod Israelitæ ceperint aliquid de terra Ammonitarum, quia Iosue 13. cap. dicitur, quod ceperũt filij Gad possessionem terræ Galaad, & mediam partem terræ filiorum Ammon.

An Israelitæ acceperint aliquid de terra Moabitarũ, & Ammonitarum quã possidebant.

Respondendum est, quod non ceperunt Israelitæ aliquid de terra Ammonitarũ, quia Deus vetuerat hoc Deuteronom. capit. secundo, dicens, quod non pugnarent contra Moabitas, nec Ammonitas, nec Idumæos; & non pugnauerunt, sed acceperunt filij Gad mediam partem terræ Ammon, quia rex Sehon erat potens, & acceperat magnam partem de regni confinibus: nam contra Moabitas pugnauit, & accepit ab eis magnam partem terræ, scilicet vrbem Esebon, & alias, de quibus infra: sic etiam pugnauit contra Ammonitas, quia terrã Ammon est coniuncta terræ regis Sehon in latere septentrionali, & fecit eis, sicut fecerat Moabitis: postea autem terra est capta de manu Amorrhæorum, diuisa fuit in duas medietates, quarũ vna data est filiis Ruben, & alia filiis Gad, quia ipsi Israelitæ non ceperunt terram istam de manu Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, qui possederant eam magno tempore: ideo nunquam postea restituerunt eam Ammonitis.

Sic etiam fuit de terra Moabitarum, quia quamquam acceperunt eam de manu regis Sehon, & postea petiuerunt illam Moabitæ, & pugnauerunt contra Israel pro ipsa tempore Iephte Galaaditis, vt patet Iudicum 11. cap. tamen nunquam fuit reddita: hic autem accipitur terra filiorum Ammon pro illa, quæ non erat capta, quando Israelitæ introierunt in terram Amorrhæorum: & de illa nihil ipsi ceperunt, cum nunquam pugnauerint contra Ammonitas. [Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.] Idest non acceperunt aliquid Israelitæ de terra Ammonitarum, sed solum accesserunt vsque ad ipsam, quia erat terminus eorum inexpugnabilis eo, quod essent vrbes eorum munitissimæ, & in montibus positæ, vt patet Deuteronom. capit. secundo, scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus Montanis. Alio modo potest intelligi forte præsidium, pro ipsa Dei prohibitione, scilicet, quia Deus vetuerat Israelitas accedere ad terram Ammonitarum: & dato, quod terra illa non haberet aliquod præsidium, hoc sufficiebat, ad hoc, quod nunquã caperetur, & hoc erat fortius quam si esset valde munita: nam aliàs poterant capere illam Iudæi: nunc autem non: & iste sensus videtur rationabilior quam præcedens, quia Israelitæ non tentauerant pugnare contra Ammonitas, nec elegerant vnquam pugnare: ideo nihil attinebat dicere, quod non acceperunt terram Ammonitarum, quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum, quia hoc est pro illo, qui pugnare incępit. & non præualuit propter locorum fortitudinem, vel saltem pro illo, qui pugnaturus fuisset, & tamen locorum præsidia exterruerunt eum ad pugnandum: Israelitæ autem non erant pugnaturi contra Ammonitas, etiam si terra eorum nulla haberet præsidia, quia Deus pugnare vetuerat: non debet ergo assignari pro causa, sed in alio sensu quasi metaphorico, scilicet, quod tenebantur termini Ammonitarum forti præsidio, scilicet, diuina prohibitione de pugnando.

Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius.] Idest, quando pugnauerunt, & occiderunt regem Sehon cum populo suo acceperunt omnia loca regni eius, quia rari erant, qui eam tuerentur, & alia viribus confracta sunt. [Et habitauit in vrbibus Amorrhæi.] Idest habitauit Israel in terra Sehon regis Amorrhæi: non quidem, quod totus Israel ibi habitauerit, sed quod postea data sunt omnia loca ista duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse. In regno tamen Sehon solum accepit sortem Ruben, quasi pro maiori parte regni. Gad autem accepit quandam partem regni Sehon, & quãdam partem regni Og, reliquum autem regni Og prouenit tribui Manasse, vt patet Iosue capitu. 13. vbi ponuntur istæ diuisiones.

D (margin section letter)

Sciendum tamen, quod istud ponitur hic per anticipationem, quia non fuit habitatio Israelitarum in terra ista ad diuisionem, diuisio tamen non fuit usquequo fuerunt consummata bella contra regem Sehon, & Og, circa mortem Moysi. De hoc infra 32. cap. quia tamen fuit scriptus iste liber postea, potuit poni per anticipationem. [In Esebon, & viculis eius.] Idest, Israelitæ habitauerunt in Esebon, & in paruis locis, quæ ei adiacent, vocatur viculus, paruus uicus, scilicet rura adiacentia urbibus, & oppidis. Non est autem intelligendum, quod solum acceperunt Israelitæ urbem Esebon, & uiculos eius, quia nõ fuit aliquis uicus, aut ciuitas in terra regis Sehon, quæ eorum manus effugeret, ut patet Deut. c. secundo, multæ tamen vrbes erant in regno Sehon, scilicet illæ, quas acceperat de terra Moab, de quibus infra, & omnes alię, quæ prius pertinuerant ad regnum suum, & illæ, quas acceperat de terra Ammonitarum, de quibus Iosue capitu. 13. sed facta est hic solum mentio de Esebon, quia de ea intendit litera dicere aliquid, ut infra patet. [Vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhæi.] Istud introducitur, quia hic supra dictum fuerat de acquisitione Esebon, hic autem

E (margin section letter)

dicit, quomodo fuit, & respondet tacitæ quæstioni. Argueret enim aliquis quomodo filii Israel habuerunt vrbem Esebon, quæ erat ciuitas Moabitarum, cum vetitum eis fuisset pugnare contra Moabitas, quia nihil de terra eorum accepturi erant; ideo respondetur in littera, quòd ista vrbs fuit Moabitarum, & Rex Sehon pugnauit contra regem Moab, & tulit ab eo iure belli per quod de iure gentium transfertur dominium, sicut per venditionem; quia captiuatio bellica, & venditio sunt æqualiter de iure gentium, vt patet. ff. de iusti. & iur. in l. ex hoc iure. maximè in bello iusto, vbi res acceptæ tenebantur ante captoribus obligatæ: ideo Hebræi potuerunt accipere Esebon, quia non erat iam de terra Moabitarum, sed de terra Amorrhæorum.

Quomodo rex Moab post multa tempora peteret terram, quam habebant Iudæi, & quid responderit Iepte. Quæst. XXVI.

G

Sciendum autem, quod Rex Moab post multos annos, scilicet plures quam trecentos petiuit terram istã, & terram, quæ fuerat capta de regione Ammonitarum, & erat tunc iudex Iepte Galaadites, & respondit, quod Israelitæ non pugnauerunt contra Moabitas, nec contra Ammonitas, sed contra regem Sehon, & habuerunt iustam causam pugnandi. Acceperunt igitur terram illius, non terram Ammonitarum, nec Moabitarum. Item dixit, quia sicut ea, quæ Chamos Deus Moabitarum obtinuit pertinebant ad Moab, ita ea, quæ obtinuit Deus Israel pertinebant ad Israel, & sic fuerat de terra ista. Item

H

dato quod aliquod ius haberet rex Ammõ, vel rex Moab super terram illam quasi per 300. annos, & amplius super hac repetitione nihil tentauerat, vnde videbantur iura præscripta, postea autem exiuit Iepte in bellum contra filios Ammon, qui ista petierant, & armati illa volebant sibi vendicare, & contritus est Ammon a facie Israel, vt patet Iudicum capit. 11. [Qui pugnauit contra Regem Moab.] Non dicitur contra quem regem Moab, pugnauerit Sehon ad habendam terram istam, sed satis videtur, quod pugnauerit contra Balac filium Sephor, qui erat tunc Rex Moab, vt patet sequen. capit. & erant ambo contemporanei. Hoc autem videtur innui Iudicum capit. 11. cum arguit Iepte regem Ammon, quod pugnare velit contra Israelitas, repetens vrbes, quæ fuerunt regni sui, cum Rex Balac non petierit vrbes, quæ pertinebant ad terram Moab, cum dicitur: Nisi forte melior es

I

Balac filio Sephor, rege Moab: quasi dicat ipse perdidit ciuitates regni sui accipiente eas Amorrhæo, & tamen non repetiit eas postea de manu Israel, ergo tu, qui repetis vrbes captas de regno Ammon videris melior Balac filio Sephor. Si tamen ille non perdidisset ciuitates istas, non videtur aliqua causa quare debuisset nominari. [Et tulit omnem terram, quæ ditionis eius erat vsque Arnon.] Idest cum pugnauit contra regem, abstulit omnia, quæ olim pertinuerant ad dominium Moabitarum, & hoc vsque Arnon. Ditio enim dominium, vel potestatem signat, & inde dicitur iurisditio. Dicitur autem vsque ad Arnon, nõ quidem accipiendo a parte meridiana torrentis Arnon, sed à parte septentrionali: olim enim extendebatur terra Moabitarum, ita vt torrens Arnon esset intra illam, & perueniebat vltra versus septentrionem iuxta terram Am-

K

mon. Rex autem Sehon accepit omnem terram Moabitarum, quæ erat septentrionalis torrenti Arnon, & sic fuit regnum eius inter Moabitas à meridie, & Ammonitas a septentrione, & sic dicitur supra, quod Arnon erat locus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, non quidem, quòd a principio sic fuisset, sed post captam terram de manu Moabitarum. In Hebræo dicitur. [Contra primum regem Moab.] Vbi nos dicimus contra regem Moab, & aliqui intelligunt, quod non accepit Sehon ciuitatem Esebon in vita regis Balac, qui tunc erat rex Moabitarum, vt patet sequen. capit. sed tempore alterius regis ante istum. Et ex hoc videbatur melius, quod possent Israelitæ accipere ciuitatem istam Esebon, & alias, cum Moabitæ tandiu super repetitione tacuerint. Sed magis dicendum est, quòd rex, qui ista perdiderit, fuit Balac filius Sephor, qui

F

tunc dominabatur, quia eum allegat Iepte Galaadites in repetitione terræ Ammonitarum, vt patet Iudi. cap. 11. de quo supra dictum est. Posset tamen forte dici, quod iste Balac erat primus rex Moabitarum, vtpote si ante eum Moabitæ nullos reges habuerint, sed duces, sicut fuit de Idumæis, qui primo habuerunt duces magno tempore: deinde habuerunt reges, postea cessantibus istis habuerunt duces, vt patet Gen. cap. 36. vbi numerantur reges, & duces. [Idcirco dicitur in prouerbio.] Hic allegat Scriptura quãdam probationem superioris dicti, & est prouerbialis, scilicet, quod capta vrbe Esebon, & multis aliis de terra Moab, factum est quoddam carmen de captione, & destructione Moabitarum, sic enim in talibus bellis semper aliqua carmina fiunt ad laudem victorum, vel ad exprimendam calamitatem eorum, qui victi sunt: sic patet 1. Reg. c. 18.

G

de Dauid, quando percussit Goliath, puellæ cantabant exeũtes in occursum eius: Percussit Saul mille, & Dauid 10. millia. Sic quoque fiunt tragædiæ, quæ sunt de calamitatibus magnorum, & Regum, vel populorum debellatorum, vel alias incidentium in infortunia: sicut sunt tragędiæ Senecæ, & aliarum antiquorum. Vocatur autẽ istud carmen prouerbium, quia erat multum commune, scilicet quod cantabatur ab omnibus, & hoc signat prouerbium, quasi procul a verbo, nam verba dicuntur esse ea, quæ quilibet profert: id autem quod omnes proferunt, est magis, quam verbum, & vocatur prouerbium. Alio modo vocatur prouerbium, quia est certissimum: nam verbum multum differt a rebus, cum aũt est aliquod verbũ significãs manifestam veritatem, videtur illud differre ab aliis verbis & accedens ad naturam rerũ: ideo procul a verbis

Prouerbium quid dicatur.

H

dicitur [Venite in Esebon.] Hic incipit prouerbiale carmen, & durat vsque ad illam partem. [Habitauit itaque Israel.] Et ponitur hic calamitas Moabitarum, quia perdiderunt multa loca, & fugerunt de ciuitatibus suis ad alias vrbes expugnati a Sehon Amorrhæo. [Venite in Esebõ.] Istud est verbum regnorum, qui erant in circuitu terræ Moab & Amorrhæorum, s. Idumæorum, & Ammonitarum, isti enim cantabant hoc de Moabitis. Vel põt esse verbum ipsorum Amorrhæorum, qui fecerunt hoc carmẽ ad memoriam facti sui, & quicunque hoc fecerit necesse est, vt referat se ad Amorrhæos, s. venite in Esebon, idest, quod illi, qui erant in terra Amorrhæorum venerunt in Esebon ad habitandum ibi, expulsis inde Moabitis. [Ædificetur, & construatur ciuitas Sehon.] Hic ponitur Sehon in datiuo, & est nomen regis victoris: est autem sensus,

I

ædificetur ciuitas ad honorem regis Sehon; & dicitur, ædificetur, quia quamquam primo facta fuisset ista ciuitas, tamen quando cœpit eam rex Sehon forte pugnando destruxit magnam partem eius, & hanc postea reædificauit, vt esset firmissima contra hostes: ponitur autem ædificare, & construere quod ad idem pertinet, quia aliquando in carminibus replicantur dictiones, & clausulæ integræ ad complementum consonantiæ carminum, & ita erat istud carmen. [Ignis egressus est de Esebon.] Hoc intelligit Nicolaus de igne, quo ciuitas arsit, quando capta est: sed non videtur posse intelligi, quia dicitur immediate. Et deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Ignis tamen incensus in Esebon non poterat consumere Arnon, quia multum inde distat sed intelligendum est hoc figurate, sicut frequen-

K

ter loquimur, & hoc, quia in Esebon fuerunt aliqui de Moabitis, qui locuti sunt Sehon, & dederunt ei modum ad capiendum ciuitatem, saltem conciliando eum ad pugnandum contra eam, & isti vocantur ignis, quia totam illam terram consumpserunt, cum eorum occasione perierit. [Et flamma de oppido Sehon.] Ista est repetitio eiusdem sententiæ sub aliis verbis ad exornandum, & est modus rhetoricus, quo frequenter vtitur Scriptura, maximè in libris Salomonis, & in Prophetis, & præcipue in Isaia, & propter hoc aliqui turbantur cum putant illas esse diuersas sententias. In libris aũt historialibus Bibliæ raro, vel nunquã fit, nisi cum dicta ab aliquo recitantur, hic. Obseruatur autem modus consonantiarum hic in extremitatibus cadentiarum, vt cum dicitur. Venite in Esebon, & ædificetur ciuitas Sehon. Et iterum ignis egressus est de Esebon: flamma de oppido Sehon.

Et

Et sic per totum carmen. Sermo tamen Latinus non potuit per omnia obseruare istas consonantias, quia istud carmen habebat consonantias in alio Idiomate: cum autem transfertur in Latinum de Amorrhæo sermone, vel Idumæo non manent consonantiæ, nisi in nominibus propriis, quæ eadem sunt in omni sermone, vt Arnon, Sehon Esebon, Dibon, in aliis autem est diuersitas. [Et deuorauit Arnon Moabitarum.] Idest ignis egressus de Esemon destruxit Arnon, in quo videtur, quod Arnon sit ciuitas, & non solum scopulus, est tamen in locis altissimis, vt patet immediate, cum dicitur: De habitatoribus excelsorum Arnon, & in hoc aliqualiter videtur, quod Arnon pertineat ad terram Amorrhæorum, quia destruxerunt illam Amorrhæi, cum dicatur, quod ignis egressus de Esebon destruxit Arnon, sed Esebon redacta est in potestatem Amorrhæorum, ergo etiam Arnon.

Aliqui autem dicunt, quod non capta fuit Arnon, cum hic vocetur Arnon Moabitarum. Sed hoc nihil est, quia etiam ciuitas Esebon vocatur Moabitarum, scilicet, quod olim pertinuit ad Moabitas: postea tamen rediit ad Amorrhæos, sed magis dicendum, quod Arnon pertinuit ad Amorrhæos. [Et habitatores excelsorum Arnon.] Vocantur autem excelsa Arnon aliqua loca parua, quæ erant in scopulis altissimis, & ad illa etiam accessit rex Sehon & cepit illa: ignis autem egressus de Esebon combussit Arnon, quia proditores, qui fuerunt in vrbe illa fecerunt perire totam terram propinquam. [Væ tibi Moab.] Hic conuertitur carmen ad miseriam Moabitarum, quia perdiderant terram magnam, & dominium. est autem væ interiectio tristitiam signans. [Peristi popule Chamos] Eadem seotentia est.

Chamos nomen idoli, & Moab dicitur populus eius.

Vocatur enim Moab populus Chamos, est enim Chamos nomen idoli, & erat Deus Moabitarum, atque Ammonitarum, vt patet tertio Regum capit. 11. vbi dicitur, quod Salomon coluit Chamos Deum Moabitarum, & Iudi. vndecimo capit. vocatur Chamos Deus Ammonitarum, quia cum ibi loqueretur Iepte ad regem Ammon, dixit Chamos esse Deum illius, & tamen tertio Regum capi. vndecimo ponitur Chamos tanquam Deus Moab: & Moloch tanquam Deus Ammonitarum, sed vtrumque verum est, quia Chamos erat Deus specialis Moabitarum, & Moloch erat Deus Ammonitarum generaliter: ideo cum Salomon fecit templa Dijs vxorum suarum, fecit templum Chamos Deo Moabitarum, quia specialiter illum colebant, & Moloch Deo Ammonitarum, quia nullum specialius habebant in Deo. [Dedit filios eius in fugam.] Hoc potest referri ad vrbem Esebon, scilicet, quod ipsa dedit filios suos in fugam; idest habitatores suos fecit fugere, ne occideret eos Sehon.

Vocantur autem filii alicuius loci illi, qui habitant in eo, & sic dicutut filii Sion, vel filii Ierusalem, & est conueniens modus loquendi, quia filius refertur ad patrem, sed sicut vir est pater respectu filii, ita etiam locus in quo aliquis gignitur, & conseruatur, vocatur pater, quia habet rationem conferentis ad esse, & sic dicimus patrem, & patriam esse genus, quia vtraque ad esse conferunt in rebus genitis secundum Porphyrium.

Alio modo potest intelligi de Rege Sehon, scilicet, quod dedit filios eius in fugam, idest fecit fugere omnes habitatores Esebon, timore enim eius fugierunt cum viderunt capi vrbem, vel potest referri ad Deum Chamos, scilicet, quòd iste dedit in fugam filios Esebon, quasi dicat non potuit Deus iste conseruare cultores suos Esebonitas, sed dedit illos in fugam. [Et filias in captiuitatem regi Amorrhæorum.] Omnes mulieres vrbis Esebon vocantur filiæ Esebon, & istæ datæ sunt in captiuitatem regi Sehon, idest cepit eas captiuas: nam viri, qui expeditiores sunt ad fugam, recesserunt de vrbe: fœminæ autem, quæ fugere non possunt captæ sunt à rege Sehon. [Iugum eorum disperiit ab Esebon, vsque Dibon.] Iugum dicitur dominium, vel potestas, & ista cessauit, quia dicitur supra, quod Rex Sehon tulit omnem terram regis Moab, quæ erat dicionis illius vsque Arnon, & dicitur hic, quod periit ab Esebon vsque Dibon, quia ista sunt duo loca in terra illa, quæ capta est per regem Amorrhæorum, Esebon autem est ciuitas maior in tota terra capta de manu Moabitarum: ideo Rex Sehon fecit illam Metropolim in regno suo, ita vt vocaretur ab illa vrbe Rex Esebon, vel dicebatur regnare in Esebon: sicut alii reges communiter habent aliquas vrbes speciales in regni suis, quæ vocantur sedes regnorum suorum.

Fuit autem ista ciuitas Esebon postea data in sortem filiis Ruben, vt patet Iosue capit. decimotertio, sed cum transierunt Rubenitæ, Gaditæ, & dimidia tribus Manasse, Iordanem ad pugnandum cum aliis tribubus relinquentes filios suos, & vxores in vrbibus regnum Amorrhæorum, extruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, vt patet infra 32. capit. quamquam non pertineret ad sortem eorum. Dibon autem est alia ciuitas, quæ olim fuit Moabitarum, & est versus occidentem terræ regis Sehon: ista quoque data est in sortem filiis Ruben, vt patet Iosue cap. decimotertio, sed extruxerunt eam filii Gad pro vxoribus suis, & filiis infra capit. 32. Quare autem acciderit ista varietas, declaratum est Iosue cap. decimotertio cum dicebatur de eisdem vrbibus. [Lassi peruenerunt vsque in Nophe, & vsque Madaba.] Ista etiam sunt loca in terra Moab, quæ capta sunt per regem Amorrhæorum, & quando Moabitæ fugiebant de locis in quibus erant propter metum Sehon regis, peruenerunt lassi vsque ad Nophe, & vsque ad Madaba, idest, quod quando accesserunt ad istas vrbes iam erant lassi, non potentes fugere. Aliqui dicunt, quod Madaba, & Nophe erant ciuitates terræ Moab, & manserunt in extremitatibus terræ Moab, quæ non capta est, & terræ, quæ capta est ab Amorrhæis: ideo cum fugerent Moabitæ de vrbibus captis peruenerunt lassi vsque Madaba, & Nophe confugientes ad illas, quia pertinebant semper ad regem Moab. Sed magis videtur, quod istæ duæ vrbes pertinuerint ad regem Sehon: quia cepit eas sicut cæteras de manu Moabitarum. Et patet, quia Madaba ponitur in sorte filiorum Ruben, Iosue decimotertio capit. sed etiam accipiendo, quod istæ vrbes captæ fuerint Esebon, & Dibon; & Madaba, & Nophe non fuerint captæ: erit sensus, quod tota terra, quæ est inter Esebon, & Dibon versus Nophe, & Madaba capta est à rege Amorrhæorum. [Habitauitque Israel in terra Amorrhæi.] Hic finitum fuit carmen de pugna Amorrhæi regis contra Moabitas, quod adduxerat Moyses in probationem, quod pertinuisset ciuitas Esebon ad Moabitas. Hic redit ad historiam, scilicet, quod postquam terra ista capta est de manu Amorrhæi, quam ipse olim ceperat de manu Moab, incæpit Israel habitare in illa, quia iam pertinebat ad eum iure bellico, cum habuerit bellũ iustum contra Sehon, vt inducit Iepte Galaadites Iudi. c. 11. & dicitur, quod habitauit Israel in terra Amorrhæi, idest in terra Sehon Amorrhæi regis, & non solum in terra, quam ceperat de manu Moabitarum, sed etiam in terra, quæ olim pertinebat ad ipsum, nec habitauit totus Israel in terra illa, sed tribus Ruben cepit ibi possessionem, & pars tribus Gad, vt patet Iosue cap. 13.

Misitque Moyses, qui explorarent Iazer: cuius ceperunt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderuntque per viam Basan, & occurrit eis Og Rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen. Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram eius: faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Esebon. Percusserunt igitur, & hunc cum filijs suis, vniuersumque populum eius vsque ad internecionem, & possederunt terram illius.

Deut. c. 3.

Percussio Og regis Basan.

[Misitque Moyses.] Hic ponitur bellum contra secundum regem Amorrhæorum, scilicet contra Og, qui habitabat in terra illa ante Iordanem, & occiderunt eum, sicut regem Sehon. Nec habuit Rex iste talem causam pugnandi contra Israelitas, sicut Sehon. nam non petierunt ab eo transitum per terram suam sicut a Rege Sehon, nec quidquam ei dixerunt, sed ipse exiuit pugnaturus contra Israel in Edrai, vt patet infra, & Deute. capit. tertio. [Misitque Moyses, qui explorarent Iazer.]

sed non patet ex hoc aliquid, quia Madianitæ erant populi, qui subiiciebantur cuicumque potenti: vnde non solũ habebant familiaritatem istam cum rege Moab, sed etiã cum rege Amorrhæorum, qui erat hostis Moabitarum, seruiebant enim illi, & omnes quinque principes terræ Madian, qui vocantur reges infra 31. cap. erant duces sub rege Sehon, vt patet Iudic. cap. 13. vbi vocantur duces illius. Post mortem autem eius potuerunt contrahere amicitiam cum rege Moabitarum, & manerent in terra illius: tunc autem ipse locutus est ad maiores natu Madian, idest ad eos, qui erant nobiliores in tota terra Madian. Dicuntur enim dupliciter maiores natu: aliquando enim vocantur maiores natu illi, qui sunt seniores, scilicet, quia præcesserunt alios natiuitate; aliquando autem dicuntur maiores natu, idest de meliori genere, siue de maioribus natalibus, & isto modo accipitur hic, quod locutus fuerit ad nobiliores de tota terra Madian, quamquam satis poterat accipi, quod loqueretur ad maiores natu, idest ad senes, quia illi prudentiores sunt propter experientiam, est enim iudicium de particularibus prudentiale, & particularia apprehenduntur per experientiam, quæ tempore indiget, ideo non contingit, quod sit aliquis prudẽs in magna iuuentute, nisi rarissime: sic ait Aristot. sexto Ethicorum, quod facile est iuuenes esse Mathematicos, sed prudentes esse non contingit, & sic loqueretur Balac ad veteres terræ Madian, vt ipsi prudentius procurarent hoc negocium. Aliqui autem semper conantur dicere Balac regem Moab fuisse Madianitam, quia punitio, quæ secuta est ex consilio, & opere Balac regis Moabitarum non venit super Moabitas, sed super Madianitas, de quo infra vigesimoquinto, & 31. cap. Si tamen fuisset Balac rex Moabitarum de genere Moabitarum, venisset punitio super Moabitas.

Maiores natu, qui dicantur.

Cap. 8.

Balac an fuerit rex Moabitarum, vel Madianitarũ, & an fuerit rex Moabitarum de stirpe Madiam, & quare pugnauerunt Iudæi contra Madianitas, & nõ contra Moabitas.

Respondendum est non sequi ex hoc, nam verum est, quod Moabitæ mala meruerunt: tamen non receperunt illa, quia Iudæi vetiti erant facere eis malum, vt patet Deuteron. capit. secundo, de Madianitis autem non fuit vetitum, immo iussum est, quod pugnarent contra eos infra 31. cap. ideo intulerunt eis malum, hoc enim ipsi merebantur, quia consiluerunt hoc regi Moabitarum, & dederunt ei fauorem adducendo Balaam de terra longinqua ad maledicendum Iudæis. Moabitæ autem non fuerunt puniti in hoc, sed in aliquo alio, scilicet, quod non poterant ingredi in Ecclesiam Domini in æternum, quod licebat aliis nationibus: etiam nunquam debebant habere pacem Israelitæ cum eis. De hoc Deuteron. capit. 23. scilicet Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum, & sequitur ibi, quia conduxerunt contra te, Balaam filium Beor de Mesopotamia, vt malediceret tibi. Et sequitur, Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ vsque in sempiternum. Et sic tam Moabitæ, quam Madianitæ puniti sunt pro hoc facinore: sed Madianitæ immediate deleti sunt, Moabitis verò imposita est pœna pro sequentibus generationibus, ideo non patet ex hoc, quod Balac rex Moabitarum est de genere Madianitarum.

Sciendum, quod Hebræi dicunt, quod Balac habuit cõsilium cũ Madianitis, quia isti cognoscebant mores Moysi, cum Moyses magno tempore vixisset in terra Madian, quando fugit à facie Pharaonis, vt patet Exod. cap. secundo, & tertio, & dixerũt isti duces, quod Moyses magis verbis quam armis populum defendebat, & vincere faciebat & verum est, quia Exod. cap. 17. habetur quomodo eleuatis manibus Moysi in oratione, vincebat Israel, si autem deprimerentur manus eius vincebatur Israel: tunc ergo dixit Balac rex Moab: Ego adducam alium qui in benedictionibus, & maledictionibus ei resistat, & propter hoc vocauit Balaam ariolum. Sed istud non stat ex superioribus: nam satis patet supra, quod ipse inquisiuit an posset resistere Israelitis pugnando, & inuenit sibi esse impossibile, quia Israelitæ confregerant alios reges fortiores se, & quia Moabitæ timuerant Israelitas, non potentes ferre impetum eorum, ideo recurrit ad subsidium magicum, inuocando ariolos. Satis etiam patet ex uerbis eius ad Balaam ariolum, scilicet. Veni ergo, & maledic populo huic,

Opi. Heb. de Balac quare vocauit Balaam.

A

quia fortior me est, si quo modo possim percutere, & eiicere eum de terra, quasi dicat quamuis non possim opere bellico, tamen possum aliquo modo, scilicet opere magico. [Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere.] Hic admiratur rex Moabitarum de potentia Iudæorum loquens modo desperantis, scilicet, quod ipse nullo modo possit cum Iudæis congredi, quia fortiores valde erant, & dicit, quod omnes populos terræ ipsi delebunt, sicut bos destruit herbas.

Posuit similitudinẽ de boue, quia ouis, & capra herbarum summitates decerpunt, ita ut multum de herbis remaneat: bos autem usque ad radices uorat, ita ut nihil maneat: ita populus Iudæorum se habebat, & in hoc mirabatur Balac rex Moabitarum, quia quando alii reges gentium

B

aliquas terras bellando vincebant, accipiebant incolas in sua potestate. Hebræi autem occidebãt omnes, quia sic mandauerat eis Dominus, ut habetur infra 33. cap. & Deuteron. 20. cap. Hoc autem apparebat in rege Sehon, & rege Og: nam ipsos cum populis suis destruxerant Iudæi nihil relinquendo, ut patet præced. cap. & sic putabat Balac, quod futurum erat de aliis populis, & regibus. [Ipse eo tempore rex erat in Moab.] Ponitur hoc ad significandum quomodo pertinuerit ad Balac facere ea, quæ infra sequuntur, scilicet mittere nuncios ad Balaam ariolum, ut ueniret in Moab ad maledicendum Iudæis: nam si non esset habens curam de Moabitis non pertineret ad eum ista facere, ideo dicitur, quod erat rex in terra Moab. Ad regem autem pertinet habere curam de omnibus, quę in regno fieri debent.

C

Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent. Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiem terræ sedens contra me. Veni igitur, & maledic populo huic: quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eiicere eũ de terra mea. Noui enim, quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. Perrexeruntque seniores Moab, & maiores natu Madian habentes diuinationis precium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondit; Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, dicens. Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiam terræ: veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum: Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes. Ite in terrã vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reuersi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures, & nobiliores quam ante miserat, misit. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me: Paratum habeo honorare te, & quidquid volueris dabo tibi Veni, & maledic populo isti. Respondit Balaam. Si dederit mihi Balac plenam domũ suam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt, vel plus, vel minus loquar. Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte, vt scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis, ita dumtaxat, vt quod tibi præcepero facias.

D

E

Legatio prima Moabitarũ ad Balaam ariolum. Supra 21.

Legatio secunda eorundem.

Infra 24.

Supra 21.

Misit ergo nuncios.] Hic ponitur secundum, scilicet remediatoris uocatio, & quamquam nó ponantur superius plura, quia Scriptura loquitur breuiter, tamen intelligendum est, quod habuerint consilium Madianitæ cum rege Moab, & determinauerint uocandum esse Balaam ariolũ: ideo dicitur hic quod misit nuncios rex Moab ad Balaam promittẽs ei pecuniam, ut malediceret Iudæis. [Ad Balaam filium Beor ariolum.] Vocatur hic Balaam ariolus, idest magicus, uel maleficus.

Qui

Qui dicantur arioli, & quomodo ista ars inuenta est: & An Balaam esset astrologus magnus, & ariolus, & An verus Propheta Dei, vel idolorum.
Quæstio III.

PLures modi sunt maleficiorum, qui pertinent ad artes speciales, de quibus habetur aliquid Deuteron. capitu. 18. scilicet non inueniatur in te, qui lustret filium, aut filiã ducens per ignẽ, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet sõnia, aut auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pytones consulat, nec diuinos, aut quærat à mortuis veritatem: omnes isti modi, & plurimi alii in sacra Scriptura vocantur maleficia: Balaam autem erat maleficus, quia in omnibus his peritus erat, hic tamen vocatur ariolus, quod pertinet ad vnum genus maleficij: & hoc, quia ipse solum monstrauit operationem ariolandi, nec vsus est aliis maleficijs. Dicuntur autem arioli ab aris, & sunt illi, qui in aris futura perscrutantur. Et hoc fit occidendo animalia in aris, & in ipsis autem inquisitis venis præcordialibus, quæ dicuntur fibræ, conantur qui huiusmodi sunt, prænosticare veritatem. Et iste fuit modus communissimus apud antiquos Gentiles ad inquisitionem futurorum. Sic patet in tragœdiis Senecæ quinta tragœdia, quæ dicitur Oedippus & frequenter in Tito Liuio, & August. de ciuitate Dei, & alijs Romanorum historijs, quod satis clare ponit Lucanus lib. primo, de bello plusquam ciuili Iulij, & Pompeii. Ista ars fuit inuenta à quodam qui dicebatur Teges, & inuentus est prosiliisse de gleba, quodam arante, & subito locutus est, atque artem istam docuit. Sic ait Marcianus fœlix capella lib. secundo, de nuptiis Mercurii, & Physiologiæ prosa vlti. Nunc autem vocantur arioli illi, qui de aris Ecclesiarum aliquam partem assumunt, vt inde maleficia operentur: sed valde improprie tale nomen eis imponitur, quia arioli sunt futurorum diuinatores, qui autem ararum consecratarum partem sumunt, futura non dicunt, sed solis præsentibus malefaciunt. Balaam autem ariolus vocatur, quia isto modo inquirebat aliquas veritates futurorum, & patuit hoc ex eis, quæ sequuntur. cap. sequenti, vbi iussit poni sibi. 7. altaria, & immolari septem animalia, nihil autem sine immolatione tali, inquirebat: ideo litera nostra vocauit eum magis ariolum, quã alio nomine.

Arioli vnde dicantur.

Inuētor artis ariolandi.

Arioli qui nunc nominantur in Eccl.

Secũdum veritatem autem Balaam erat magnus astrologus in iudicialibus cognoscens, quantum cognosci ex astris datur, quid hominibus futurum esset: cum autẽ considerasset in astris alicui infortunia euentura prædicebat palam. Cum autem audientes populi rudes postea viderent sic euenire: putabant, quod ex maledictione, vel benedictione Balaam infortunia, vel eufortunia venissent, ideo dixit rex Moab ad illum: Noui, quod ille benedictus sit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta cõgesseris. Erat etiam ariolus, & ea, quæ per astra cognoscere non poterat, quadam dæmonum familiaritate in talibus aliquando cognoscebat, vel dæmonibus immolabat, vt ei veritatem demonstrarent, vel vt eos per obsequia ad nocendum aliquibus, quantum posset, incitaret, & hoc commune est apud omnes maleficos. Sed dicet aliquis impossibile esse hoc, quia dæmones quantum eis permittitur à Deo in homines desæuiunt, nec indigent ad hoc aliquo commouente.

Balaam magnus Astrologus.

An dæmones eo fit, cui benedixeris, & maledictus... monentur aliquo, cum hoc fit necessarium.

Respondendum est non stare, quia licet dæmones prõpti sint nobis nocere quantum possunt, inquantum nobis inuident; tamen non curant nocere quantum ad omnia, quia non inuident nobis quantum ad omnia, non enim inuident, quia diuides sumus, vel quia corpore robusti, vel ingenio acuti, & vt generaliter dicam, nec in aliquo naturæ bono inuident: in his enim multũ superiores nobis sunt secundum gradum, sed inuident, quia secundum Dei gratiam, & virtutes, vitã beatam attingere possumus, à qua ipsi ex quadam præsumptione defecerunt: inuident ergo bonis, quia talia habere prompti sunt: unde summe laborant, ut bonos à bonitate conuertant, siue directe ad uitia deducendo, siue in temporalibus affligendo: non enim cupiunt temporalia nostra destruere, nisi ut per ea ad impatientiam, & uitia perducamur, uel de uno uitio ad plura transeamus, unde si aliquem ita in bono sir-

F missimum esse cognoscant, ut nulla sæuientis fortunæ aduersitate, a bono deiici possit, tunc tentare nullatenus audent, & si aliquos malos temporalibus bonis abundantes esse conspiciant, aliquando uexare non audent, ne afflicti ad Dominum conuertantur, quia solet afflictio dare intellectum: si tamen dæmon maleficiis, uel adoratione, quàm maxime cupit, incitetur, quia hoc nocebit, quibus ante nocere non curaueras, sine bonis, siue malis, ut patet de dæmonibus, qui circuibant domum, in qua beatus Iacobus hospitabatur ab Hermogene, ad hoc per maleficia incitati, & sic aliquibus quandoque nocere cupiunt corporaliter, ut suasores suos spiritualiter lædant. Erant etiam Balaam iste Propheta, & uerus Propheta, quia Deus ei multa reuelabat, & ei apparebat, ut patet hic in litera: multa etiam prophetice dixit de populo Iudæorũ, & de Mes-

G sia, ut patet infra 24. cap. erat etiam Balaam Propheta Dei sicut Moyses, quamquam aliqui dicunt, quod Balaam erat propheta dæmonum, & sic aliquando Scriptura frequenter nominat aliquos prophetas idolorum, sicut nominat prophetas Baal, de quibus tertio Regum 18. capit. cum Elias occidit quadringentos de prophetis Baal. Sed non uocantur proprie prophetæ dæmonum, quia prophetia est reuelatio ueritatis, quæ naturaliter cognosci nõ potest, ueritates autem, quas dæmones nouerunt, multæ, & subtiles sunt, sed naturaliter cognosci possunt. Sola autẽ, quæ Deus reuelat naturaliter non cognoscuntur: immo quod plus est, si dæmones aliqua, quæ nobis Deus reuelat, reuelarent: adhuc prophetæ non essemus, quia illa naturaliter cognosci potuerunt, cum dæmones illa reuelauerint. Quod autem aliquis malus, uel bonus sit nihil attinet

Balaam, & an esset propheta Domini, vel idolorum.

H net ad prophetiam, ut patet in Caipha Ioan. vndecimo capit. qui prophetauit, & tamen uir malus erat, cum procurauerit mortem Christi: sed nihil impedit prophetiã, quia malitia uoluntatem tangit, & intellectum practicũ: prophetia autem solum intellectum speculatiuum, cum sit nuda cognitio, siue reuelatio. Si ergo aliquis idola colat, non propter hoc uocabitur propheta idolorum, quia cultus uoluntatem respicit, prophetia autem intellectum. Dico autem hoc denominando prophetam a proprio actu, scilicet, a cognoscendo super naturaliter reuelata. Si autem uelimus a quolibet accidenti posteriori rem denominare, est confusio artis, & isto modo, sicut aliquis uocatur propheta idolorum per aliquid accidentale, scilicet, quia idola colit: ita uocabitur propheta vini, si vinum uendiderit, nec est maior ratio de uno, quam de alio, quia utrū-

malitia nō semper dis prophetarũ.

I que ad cognitionem supernaturalem speculatiuam æqualiter posterius est; Sicut musicus a sono proprie nomen accipit. si autem aliquis musicum a triangulis denominet, quia accidentaliter in eo, quod geometra est, trianguli cõsiderat passionem, cuncta pereunt, natura destruitur, nihilque distinctum permanet. Si ergo cunctas res, ut decet propriis uelimus nominibus appellare, Balaam Dei propheta uocabitur: ut res, unde nascendi, inquantum talis est, originem habet inde notificatiuum nomen recipiat. Nec etiam Scriptura uocat aliquos prophetas idolorum, quia solum idola colebant, sed quia a dæmonibus respon sa recipiebant, ut patet de prophetis, quos decepit spiritus malus, ut habetur 3. Regum cap. 22. Balaam autem prophetiam suam ex Deo, & non ex dæmonibus habebat, ideo propheta Dei erat. alias autem ueritates futuras per

K astra naturaliter, & incerte, & per artem ariolorum confuse inueniebat, sed quantum ad istas propheta non dicebatur. [Qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon.] Ponitur locus, ubi habitabat, quoniam mittebantur illuc seniores Madian ad inquirendum ab eo, & ducendum ipsum in terram Moab.

An Balaam vocatus fuerit de terra Ammonitarum, vel de Mesopotamia, & ubi habitauerit.
Quæstio IIII.

SEd arguet aliquis, quod non habitauerit in terra Ammonitarum, quia infra 31. cap. dicitur, quod occiderũt Israelitæ Madianitas, & ibi cum eis occiderunt Balaam ariolum. ergo in terra illa habitabat, & tamen ipse dixit, quod rediisset in terram suam, quando recessit de terra Moab

rat, & manserant ossa disiuncta, quadam die venator in- A
secutus ceruum, casu intrauit post ceruum per apertură tibiæ illius ambulauitque per eam insequens ceruum die fere medio. De dentibus etiam regis Og, qui creuerunt per decem cubitos exponunt illud quod habetur Psalm. 3. quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, & dentes eorum contriuisti. Dicunt autem, quod ibi debet scribi accreuisti, idest fecisti crescere.

Hæc autem omnia impossibilia sunt, & omni rationi dissona, nec impugnari ea oportet, quia seipsa destruunt. Hebræi autem glossatores Talmud, quandam sententiam impropriam, parabolicam commentati sunt dicentes, quod mons, quem sumpsit rex Og super se erant merita sua apud Abraham, quia ipse nunciauerat Abrahæ, Loth consobrinum suum captum à regibus, de quo Genes. 14. cap. & intelligebat precibus Abrahæ ad Deum li- B
berari, sed formicæ, idest populus Hebræorum perforauerunt montem, idest rogauerunt, & obtinuerunt à Deo, merita illa nihil sibi proficere.

Sed ista sententia est inconsona, quia sensus mystici fundantur super veritatem historiæ. Item ista expositio præsupponit falsum, scilicet, quod vixerit rex Og à tempore Abrahæ vsque nunc: sed falsum est, nam tunc h.beret quasi quingentos annos: nullus tamen tantam ætatem attigit post tempora Abrahæ, vt patet in Abraham, & sequacibus suis, quia aliquid ad cētum, & decem annos, alii ad centum, & triginta, & qui plus ad cētum, & octoginta attigit, sicut fuit de Isaac Gen. 35. cap. quod autem vixisset rex Og ferè quingentis annis, si à tempore Abrahæ vixisset vsque nunc, patet, quia bellum, in quo venit profugus quidam ad nunciandū Abrahæ captum esse Loth, fuit a principio ingressionis Abrahæ in terram Chanaan, vt col- C
ligitur ex processu Gen. à 12. vsque ad 14. c. sed ab eo tempore vsq; ad tempus, quo pugnatum est cōtra regum Og fluxerunt anni 470 & Og rex esset 20. annorum, aut plurium, quando venit profugus ad nunciandum ista Abrahę, quia aliàs venire nō posset fugiens de bello: ergo quasi anni quingenti transierant. Antecedens patet, quia ab introitu Abrahæ in terram Chanaan quando cæpit esse peregrinus, vsque ad exitum de Aegypto fluxerūt anni quadringenti, & triginta, vt patet Exo. c. 12. sed ab exitu de Aegypto vsque ad pugnam cum rege Og fluxerunt anni 40. quia anno 40. ab exitu de Aegypto fuit factum bellū istud: ergo erant 470. anni. non stat ergo aliqualiter dictum Talmudistarum, nec aliorum Hebræorum exponentium dictū illorū, sed rex Og occisus est in bello gladio cum ceteris de populo suo, sicut fuerat occisus rex Sehō.

An vere Og vixit vel tempore quo Iudæi ingressi sunt in terra Chanaā.

CAPITVLVM XXII.

Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, vbi trans Iordanem Ierico sita est. Videns autem Balac filius Sephor omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo, & quod pertimuissent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non possent, dixit ad maiores natu Madiam: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsque ad dices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

Iof. 24.

Profecti.] Dicto supra de impedimēto itineris propter E
Amorrhæos dicitur de impedimento propter Moabitas: nā deceperūt Moabitæ Israelitas ponēdo filias suas apud castra Hebræorū, quæ induxerunt Israelitas ad idolatriā, & ex hoc irato Deo, mortui sunt multi de Israel, vt patet infra 25. c. Aliter pōt continuari, s. sup. dictū est de destructione Amorrhæorū, hic aūt agitur de timore Moabitarū & tanguntur tria. Primo iusti timoris rō: Secundo remediatoris vocatio. Tertio eiusdem itineratio. Secundā ibi. [Misit nuncios.] Tertia ibi. [Surrexit Balaam.] Circa primum. [Profectique castrametati sunt in campestribus Moab.] idest postquam occiderunt reges istos, & acceperunt populum eorum mota sunt, castra, & venerunt ad campestria Moab.

Quomodo se habebant Israelitæ quantum ad castrametationem, quando pugnabant contra reges Amorrhæos, & quid vocantur campestria Moab.
Quæstio I.

PRo quo sciendum est, quod quando Israelitæ pugnauerunt contra reges istos castra manebant in aliquo loco fixa, & ipsi Israelitæ disponebantur per loca ad pugnam: nam ex Aegypto venerant omnes Israelitæ cum filiis, & vxoribus, pecoribus, atque iumētis, & omnia ista non iuerunt in bellum, quia non poterant commode duci, potissimum cum bellatores discurrerent per plurima loca, sed à principio antequam committeretur bellum contra regem Sehon, erant castra Israelitarum in aliqua mansione: egredientibus autem viris bellatoribus in pugnam, manserunt castra in loco eodem, vt sic discurrerent Israelitæ per omnia loca regni Sehon ad capiendum ea. Deinde autem cum pugnatum est contra regem Og, eo modo manserunt castra, & postea redibant Israelitæ pugnatores in castra. Finitis autem istis bellis, mouerunt castra de montibus Abarim, & venerunt ad campestria Moab vbi est quædam ciuitas, quæ vocatur Bethsimon, & ista mansio ponitur hic, scilicet campestria Iordanis, sed non ponitur mansio, de qua profecti fuerunt. Dicendum autem, quod profecti fuerunt de montibus Abarim, quia ista mansio est ante campestria Iordanis, vt patet infra 33. capit. Vocantur autem campestria loca aliqualiter aspera, sed non totaliter montuosa. Distinguit enim Scriptura terram in Montanam, campestria, & planiciem: Montana dicuntur loca montuosa, & excelsa: planicies est terra multum æqualis, sicut est in vallibus, vel aliis locis totaliter planis. Campestria autem dicuntur media inter mōtes, & planum secundum dispositionem, scilicet, quod non sunt totaliter montuosa, nec totaliter plana, sed aliqualiter aspera: istud colligitur infra cap. 33. vbi dicitur, quod Israelitæ venientes de mōtibus Abarim castrametati sunt in campestribus Moab, & inde venerunt ad planiora loca Moabitarum, & sic vocantur ibi campestria loca media inter montes, & valles plana. Ista autem differentia dispositionis terrarum habetur Iosue capit. 11. vbi diuiditur omnis terra in tres dispositiones prædictas, cum dicitur: Misit ad reges Aquilonis, qui habitabant in montanis, & planicie, & in campestribus. Non est autem intelligendum, quod steterint Israelitæ D
nunc in terra Moab: non enim introierunt in illam, sed a principio antequam introirent in terram Amorrhæorum transierunt per extremitatem terræ Moab, scilicet per ciuitatem nomine Ar, vt patet Deuteron. cap. secundo, sed dicuntur castrametati in campestribus Moab, idest in quibusdam campis, quæ olim pertinuerant ad regem Moab: postea tamen pertinuerant ad regem Sehon, qui bello abstulit eos de manu Moabitarum, quod apparet: nam in istis campestribus Moab est Bethsimon, vt patet infra 33. c. & tamen Bethsimon pertinet ad terram regū Amorrhæorum, vt patet Iosue cap. 12. Alio modo potest intelligi, quod ista vocantur campestria Moab, quia erant coniuncta terræ Moab, scilicet, quod mons Phasga, siue Abarim erat medius inter terram Amorrhæorum, & Moabitarum, & erat communis vtrique terræ: ideo campestria illa, quæ pendebant descendentia à monte Phasga versus terram Amorrhæorum, possunt vocari campestria Moab, quia pendent ex monte Moab. Aliquis forte dicet, ꝓ Israelitæ nunc transierunt per terrā Moab faciē tes aliquam mā sionē in terra illa in extremitatibus eius. Respondendum est non stare, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum Israelitæ contra Moabitas Deuteron. cap. 2. & tamen Moabitæ timebant valde Israelitas, vt patet in litera: ergo si introirent per terram illorum Moabitæ resisterent, & sic oporteret committi bellum. Item non stat, quia Israelitæ petebant transitum per ista regna, scilicet Idumæorum, & Moabitarum, quia a principio non habebant locum, per quem transirent in terram Chanaan, vt patet Iudi. cap. 11. sed nunc quando castrametati sunt Israelitæ in campestribus Moab, habebant locum transeundi, quia tota terra duorum regum Amorrhæo-

Campestria quid.

An Israelitæ trā sierint p terram Moabitarum.

Responsio.

Moab, vt patet infra 24.c. ergo nō habitauit super flumen A terræ filiorum Ammon.

In contrarium videtur, scilicet, quod habitauerit in alia terra, scilicet, in Mesopotamia, vt patet sequenti capit. dum dixit ipse ad Regem Moab: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis, & ista ciuitas Haram, vel terra, est Mesopotamia, quod patet, quia Abraham, & tota cognatio sua, & domus patris sui habitauerunt magno tempore in Haram, vt patet Genes. vndecimo cap. & mansit ibi cognatio tota Abrahæ, ipso egrediente, & veniente in terra Chanaan, vt patet Genes. cap. vndecimo, & cum postea misit Abraham seruum suū Eliezer ad terram istam, dicitur, quod mittebat eū in Mesopotamiam Genes. 24. Item patet quia Rebecca misit filium suum Iacob in Mesopotamiam ad Laban fratrem suum Genes. 39. c. tñ dicitur, quod venit Iacob ad Laban B in Haram: ergo idem est Haram, & Mesopotamia. Item patet, quod ista regio Haram, de qua hic dicitur, sit idem quod Mesopotamia, quia hic dixit Balaam, quod adduxerat eum rex Moabitarum de Haram, & tamen Deuteron. 23. cap. dicitur, quod Moabitæ duxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ ad maledicendum Israelitis: ergo idem est Mesopotamia, & Haram: sed terra Mesopotamiæ distat a terra Ammonitarum, & a terra Madianitarum: ergo non habitauit Balaā in terra Ammonitarum, nec Madianitarum, sed in terra Mesopotamiæ. Respondendum est, quod Balaam ariolus habitauerat in terra Mesopotamiæ, & quando misit pro eo rex Balac ibi habitabat, vt patet sequenti cap. vbi dicitur, quod vocatus est de Haram, & Deuter. cap. 23. vbi dicitur, quod vocatus est de Mesopotamia, quod idem est.

C Hic autem dicitur, quod habitabat in terra Ammon. multum enim ista differunt: quia flumen terræ filiorum Ammon, dicitur esse flumen, quod per illam fluit. ideo si aliquis habitet apud flumen illud, etiam si sit in terra alia dicetur habitare super flumen terræ filiorum Ammon, & ita erat de Balaam: nam ipse habitabat in Mesopotamia, & ibi habitabat super flumen, quia omnes habitantes in Mesopotamia sunt super flumen, cum ipsa ciuitas sit inter duo flumina, siue inter duas diuisiones eiusdem fluminis: ideo vocatur in Hebræo Haram fluuiorum, & in litera nostra vocatur Mesopotamia, idest, ciuitas in medio aquarum. fluuius autem iste est Euphrates, qui veniens per vrbem Babylonem, transit in Mesopotamiam Syriæ, & inde fluit per terram Ammonitarum, atque transit per latus Septentrionale terræ Chanaan: sic patet Genes. D c. decimequinto, vbi ponitur Euphrates ad latus Aquilonare terræ promissionis, & satis est verisimile, quod deriuetur iste fluuius per terras prædictas, quia de Mesopotamia in terram Chanaan est via recta per terram Ammonitarum, quod patet ex itinere Iacob Genes. trigesimo primo capitu. ipse enim veniebat de Mesopotamia, & transiuit per montem Galaad, vt patet eodem capit. mons tamen Galaad est in extremitate terræ Ammonitarum, vt colligitur ex eis, quæ habentur præcedenti cap. & Deuter. cap. secundo, vbi ponitur Iaboc apud montem Galaad, & tamen Iaboc est terminus Ammonitarum, vt ibi patet, transit ergo Euphrates per terram Ammonitarum, & quia ille transit per Mesopotamiam, dicitur habitans in Mesopotamia habitare super flumen terræ filiorum Am- E mon. Denominauit autem Scriptura fluuium istum magis a terra Ammon, quam a Mesopotamia, quia Iudæi erant nunc in extremitatibus terræ Ammon, & habuerunt in partem suam quandam portionem terræ Ammon, vt patet Iosue capit. decimotertio, ergo magis poterant cognoscere fluuium istum de nominata terra Ammon, quā de nominata terra Mesopotamiæ. Cum autem arguebatur, quod habitaret Balaam in terra Madianitarum, quia ibi occisus est cum aliis Madianitis infra trigesimoprimo capit. & Iosue capitul. decimotertio. Respondendum est, quod Balaam aliquando habitauit in terra Madianitarum, & tamen à principio quando vocauit eum rex Moab, nōn habitauit in terra Madian, sed in Mesopotamia: est tamen verisimile, quod illi maiores natu terræ Madian, qui vocauerant eum de Mesopotamia suaserint ei, quod habitaret in terra eorum Madian, & quod eum

Fluuius rigās Mesopotamiam est Euphrates.

A valde honorarent atque ditarent: vnde quando rediit de terra Moab, non reuersus est ad habitandum in Mesopotamia, vbi ante fuerat, sed habitauit in terra Madian: & sic potuit ibi interfici cum aliis Madianitis.

Cōtra prædicta arguitur.

Sed obiicietur, quia infra 24. capit. dixerit Balaam, verumtamen pergens ad populum meum dabo consilium, quid populus tuus huic populo faciet: ergo rediit in populum suū sed populus suus erat in Mesopotamia, vbi prius habitauerat: ergo illuc rediit, & non iuit in terrā Madian.

Sed respondebitur, quod quamquam hoc dixerit Balaā, vel proposuerit facere, tamen postea persuasus a Madianitis non fecit, sed magis habitauit in terra Madian. Sed non stat, quia eo. cap. vigesimoquarto, in fine dicitur, surrexit Balaam, & abiit in locum suum: ergo videtur, quod in Mesopotamiā reuersus sit, & non in terram Ma- B dian. Respondendum est, quod Balaam habitauit in terra Madian postquam venit ad regem Moab: & tamen prius quam locaret sedem suam in terra Madian, rediit in Mesopotamiam, vbi prius habitauerat ad expediendum negocia sua. quia ibi reliquerat omnia, quæ possidebat. [Vt vocarent eum.] Scilicet, quia non poterat Balaam ex loco illo, in quo erat maledicere Israelitis, quod volebat Rex Moabitarum: sic enim solebat maledicere alicui in præsentia, quia forte iste erat ritus maleficorum. & hoc apparet, quia quando venit Balaam, duxit eum rex Moabitarum super montem excelsum, vbi posset videre quandam partem populi, & ibi constituit aras, & occidit victimas, vt patet infra, & sequenti cap. [Et dicerent: ecce egressus est populus ex Aegypto.] Hic ponitur narratio facti, quæ debebat proponi Balaam ad hoc, quod veniret ad regem C Moab. Et dicuntur Iudæi populus egressus ex Aegypto, quia a principio fuerant in terra Aegypti, & nunquam fuerunt populus nisi ibi. Nam a principio pauci erant, scilicet Iacob & filii sui, & quidam nepotes eius satis parui: omnes autem erant 66. quando introierunt in Aegyptū: ibi vero facti sunt populus magnus. Primum patet Genes. cap. 46. & secundum Exod capit. primo. Cum vero egressi sunt de Aegypto, erant viri pugnatores de Israelitis numero sexcentorum millium præter paruulos, & senes, & fœminas: Exod. cap. duodecimo. [Qui operuit superficiem terræ.] Iste est modus loquendi parabolicus: nam non operiebant Israelitæ superficiem terræ, sed, quia erant multi, videbantur operire eam: sic sunt multæ hyperbolæ in Scriptura, vt Genes. 41. capit. scilicet, omnes populi veniebant in Aegyptum, vt emerent sibi escas: sed mani- D festum est, ꝙ non ibant illuc oēs. Et sic multa exēpla sunt.

Sedens contra me.] Et iste est populus dispositus ad aduersandum mihi: & dicebatur sedere contra eum, sicut cum sunt duæ acies in campo, & vna est contra aliam disposita, ita Hebræi erant in extremitate regni Moab: nam dicitur supra, quod erant in campestribus Moab, scilicet, in quibusdam campestribus in extremitate terræ Moab, & illa olim fuerant de terra Moab.

Veni ergo, & maledic populo huic.] Dixit enim, quod malediceret, quia ipse non poterat præualere contra eum in pugna, ideo volebat saltem per maledictionem eum a se expellere. Dixit quod veniret, quia intelligebat, quod quamquam malediceret existens in terra sua, ꝙ illa male- E dictio non proficeret, quæ non noceret Iudæis, cum non esset in præsentia, secundum quod exigebat modus maleficorum.

Sciendum tamen, quod hoc non proficiebat ex natura rei: nam si illud quod faciebat, vel proferebat Balaam poterat nocere, vel proficere in propinquo, posset etiam hoc facere in remoto: sed dæmones volunt sibi quasdam cæremonias obseruari, etiam si superfluæ sint, ut magis honorentur, quæ ab eis sunt, & propter hoc vocantur ista superstitiones.

Vnde sint dicta superstitiones.

Quia fortior me est.] Idest populus iste Iudaicus erat fortior populo Moabitarum. Hoc arguebat rex Moab ex operibus eorum, scilicet, quia destruxerant regem Sehon, & regem Og delentes eos vno impetu, & tamen illi erant potentissimi reges: sed non erat ista fortitudo Iudæorum, sed magis a Deo; alias autem non erant Iudæi fortiores aliis populis, quia nec numero plures erant, nec uiribus fortiores, sed quia Deus adiuuabat eos, vt patet Deut. c. 7.

ideo

ideo admonebat Deus, vt quãdo omnia ista fecissent non dicerent in corde suo, fortitudo mea, & robur manus meę hæc mihi omnia præstiterunt, sed recordarentur, quod Deus uires eis præbuisset Deuteronom. cap. octauo: dicebat autem hoc rex Moabitarum ad exprimendum causam missionis suæ ad uocandum Balaam: nam posset dicere Balaam, quod non erat opus maledictione, nam poterat pugnando delere populum illum, & respondetur, quod iste populus erat fortior Moabitis, & in hoc innuitur, quod non poterat pręualere contra eos rex Moab: ideo recurrendum sibi erat ad subsidium magicum. [Si quo modo possim percutere eos.] Id est, si saltem aliquo modo possim eos destruere, quasi dicat, non possum superare illos bellandos, ideo saltem vellem eos opere magico superare.

Et eijcere eum de terra mea.] Idest, quod possim populum istum Israeliticum eijcere de terminis terræ meæ. Erant.n. Israelitæ in finibus terræ Moab, scilicet in campestrib. Moabitarum, ut patet supra: ideo timebat rex Moab, quod introirent in terram ipsius, & delerent eum, sicut deleuerant duos reges Amorrhæorum, & uere sic fecissent, nisi Deus vetuisset pognare contra Moabitas Deuter. cap. 2.

Noui enim quod benedictus sit, cui benedixeris.] Hic exprimit magis causam missionis huius rex Moab: nã posset dicere Balaam: Ad quid mittis ad me, vt maledicam populo huic ad hoc, vt possis expugnare eum, quia maledictio nihil ad hoc proficit. Respondet rex Balac, quod ipse certissime cognoscebat, quod maledictio, & benedictio Balaam erant magnæ efficaciæ: ita quod ille, cui ipse benedixisset esset vere benedictus, & e cõtrario de maledictione. Benedicere autem est bona annunciare, esse autem benedictum est bona euenire alicui quia ea, quæ iste prænunciabat eueniebant, & non dicebat ista rex Moabitarum, Balaam ariolo, adulando ei, sicut aliqui solent alios interdum extollere, vt aliquid inde habeant, quamquam contrarium nouerint: rex tamen Moab vere intelligebat, quod Balaam posset efficaciter benedicere, & maledicere, alioquin non misisset eum ad vocandum de Mesopotamia cum tantis sumptibus, mittendo illuc maiores nato Madian: intelligebat autem hoc rex Moabitarum, & alii vulgares, quia viderant, quod Balaam aliquando prænunciabat aliquibus mala, & eueniebant: aliquando autem prænunciabat bona, & similiter veniebant: ideo credebant ista esse ex virtute verborum Balaam, vel ex aliqua potestate eius occulta: sed hoc eueniebat per notitiam eius in astris, quantum ad partem iudicialem, per quam possunt comprehendi aliqui euentus saltem in vniuersali, & plurima cognoscebat ex consortio dæmonum in arte ariolandi, & cæteris maleficiis. Dicunt autem Iudæi, quod iste Balaam prædixerat tempore belli regis Moab cum rege Sehon, quod Moabitæ vincerentur: & sic factum est: ideo credidit Rex Moab, quod si diceret tunc Moabitas victuros in bello contra Iudæos, ipsi certissime vincerent: & hoc erat benedicere.

Et maledictus, in quem maledicta congesseris.] Id est, noui, quod illi incurrat maledictionem, super quem tu protuleris maledictionem. Esse aliquid maledictum, est, quod veniat super eum aliquod malum, siue infortuniũ: & hoc putabant vulgares prouenire per sola verba Balaã. Congerere autẽ maledicta, est congregare maledictiones super aliquem, vt cum proferuntur multæ maledictiones super aliquem: & ita faciebat Balaam. Sic dicitur supra cap. quinto, de aquis, quas fundebat mulier, contra quam fiebat experimentum de Zelotypia: nam dicitur, quod sacerdos congerebat maledicta super aquas amarissimas, & dabat in potum mulieri.

Perrexerunt seniores Moab, & maiores natu Madian.] Supra dicebatur, quod miserat Rex Moabitarum seniores, siue maiores natu Madian, & quod cum eis locutus fuerat: hic autem dicitur de Moabitis, & Madianitis, scilicet, quod missi fuerunt seniores Moab, & maiores natu Madian, id est, nobiliores de terra Madian, vel senes terræ illius.

Et dicunt aliqui causam huius esse, quia Rex Balac e-

F rat rex Moabitarum, & Madianitarum, & quia in hoc vertebatur periculum vtrorumque, de vtrisque missum est ad vocandum Balaam.

Sed hoc non stat, quia Madianitæ habebant alios reges scilicet, quinque reges infra trigesimoprimo cap. sed missi sunt Moabitæ, & Madianitæ, qoia Madianitæ erant cõsiliarij reges Moab, & ad ipsos locutus est quando inquirebat quid faciendum esset in hoc, vt patet supra de ipsis, ideo missi sunt quidam: Moabitæ autem erant de regno Balac, & ad eos pertinebat principaliter istud negocium, ideo etiam de eis quidam missi sunt.

Quare missi sunt Madianitæ cum Moabitis secundum Hebræos ad vocandum Balaam. Quæstio V.

G Hebræi dicunt, quod ideo missi sunt Madianitæ cum Moabitis, quia Madianitæ magicis artibus instructi erant, vt si Balaam diceret, quod non erat tempus eundi, quia tempus astrorum erat contrarium, quod illi sibi responderent non esse: vel si diceret, quod indigebat aliquibus instrumentis ad perscrutandum aliquid in arte illa, ipsi sibi darent, vel si opponeret aliquam excusationem; isti sibi responderent.

Sed ista magis pertinent ad fabulas: ideo dicendum, quod isti erant secretarii regis Moab, cum quibus habitum erat consilium: vt ergo secretius, & prudentius ageretur, isti missi sunt habentes diuinationis precium in manibus, idest, isti abstulerunt precium in manibus suis pro diuinatione, quam facturus erat Balaam. & hoc fiebat, ut

H promptius ueniret: nam si forte nihil afferretur sibi, uenire nollet, existimans, quod postquam esset in terra Moab, rex nollet ei, quidquam dare: non tamen est intelligendũ, quod sunt ei allatum totum, quod dandum erat pro diuinatione, sed aliqua munera ad concitandum eum, ut ueniret, sed maiora ei postea promittebantur: & iste erat modus ad magis persuadendum: promittebatur tamen postea aliquid magnum, ut patet infra. Nam cum non uenisset prima uice Balaam uocatus à rege Moab dixit ei rex: cur non statim uenisti ad me, an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? ergo uidetur, quod postea daturus erat mercedem.

Item patet ex uerbis nunciorum ad eũ, scilicet, ne cunctẽris uenire ad me paratũ honorare te, & quidquid uolueris, dabo tibi; ergo adhuc dandum erat precium:

I sed istud quod missum est, datum est tanquam allicious ad ueniendum, & non tanquam precium aduentus, uel diuinationis.. Dicitur autem diuinatio illa, quam faciebat Balaam. Diuinatio enim à Deo dicitur: & est proprie actus Dei, sicut humanificare est actus hominis. Qui autem id, quod ad Deum pertinet, agere possunt, dicuntur diuinare, idest, agere sicut Deus. Est autem cognitio futurorum contingentium propria Deo: ideo illi, qui aliquo modo futura pure contingentia per se ipsos cognoscunt, diuinare dicuntur. Sic patet Isa. capitu. quadragesimoprimo. Annunciate, quæ futura sunt in futurum, & sciemus, quia dii estis, idest, per hoc cognosceretur manifeste vos esse Deos: tamen si hoc non esset proprium Dei, non posset per illud cognosci aliquem esse Deum. In Hebræo dicitur.

Diuinare cuius sit pars.

K Diuinationes in manibus suis.] Et potest intelligi diuinatio, id est, precium diuinationis, uel ut vult Aben Ezra diuinationes erant in manibus eorum, idest diuinatores erant cum eis, scilicet quod cum istis nunciis ibant aliqui diuinatores ad faciendum ea, quæ dicta sunt, uel ut isti diuinatores intelligerent an aduentus eius prodesset, uel non. Et dicunt Hebræi, quod isti diuinatores inquirebant per sua auguria, & artes quid eis peruenturum esset ex hoc, & inuenerunt, quod si eis Balaam ad primum uerbum fauisset, bene esset, sin autem non, pessime. Cum autem audierunt responsum eius, scilicet, quod prius consuleret Dominum, defecerunt in cordibus suis non inueniẽtes quod uolebant. Sed in hoc ipsi expositores Iudæorum augusta faciunt, & etiam non proueniunt eis ad uerum. Nam dato, quod Balaam fauisset Moabitis ad primum uerbum, non sequebatur ex hoc, quod ipsi possent aliquid profi-

expositio Rabi Abi Ezra

proficere ex benedictione, vel maledictione Balaam: nam A nullam efficaciam habebat Balaam in verbis, vel in factis: ideo quomodocunque respōderet, nihil proficiebat. [Cumque venissent ad Balaam] Iuerunt enim ad ipsum ad terram Mesopotamiæ, in qua tunc morabatur, vt patet sequenti cap. & Deut. 23.

Et narrassent ei verba Balac.] Iste erat rex Moabitarū: & omnia quæ supra ipse dixerat ad monendum Balaam, vt veniret, retulerunt isti seniores ipsi Balaam.

Ille respondit, manete hic hac nocte.] Ita dicebat Balaam, quia nolebat respondere subito, ne forte postea reperiret Deum contrarium in responsione: sic enim aliquando fecerunt viri perfecti, qui primò responderunt aliquid ex corde suo, postea autem contrarium locuti sunt Deo inspirante, vt patet de Propheta Nathan, ad quem locutus est Dauid, quod vellet facere domum Domino: B & respondit Propheta: Omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniam Dominus tecum est: in eadem tamen nocte apparuit Dominus Nathan prophetæ, & iussit ei contrarium dicere, vt patet 2. Reg. capit. 7. In quo sciendū est, quod cognitio prophetica non est, sicut cognitio scientifica, quæ est per habitum: nam cum aliquis agat habitū, semper per illum potest exire in operationem, nisi sit indispositus: sicut habitus, qui est in homine ebrio, & in dormiente, quia ibi est ligatus, vt patet 7. Ethic. est enim habitus aliquid, per quod semper operari possumus, sicut per potentiam visiuam quantum est ex nobis semper videre possumus.

Quòd propheta aliquando quæ ex se dixerunt, fuerunt errantes. [margin]

Cognitio autem prophetica non est aliquod lumen habitualiter manens per quod semper possimus exire in operationem, sed est aliqua illustratio rapim transiens, & C dum illa manet, intellectus Prophetæ eleuatur ad cognoscendum aliqua supernaturaliter. Cum autem cessauerit illa illustratio, prophetæ nihil magis intelligunt, quam prius, quia non manet in eis habitus aliquis, nec actus, nisi quantum ad illud, quod primo reuelatum est, quia postquam semel illud cognouerint, ad retinendum illud, & intelligendum, non indiget aliquo lumine supernaturali: & sic Prophetæ, quando actualiter non illustrantur lumine prophetico, non sunt sapientiores alijs viris: immo aliquando sunt minus sapientes, vt patet de Moyse, qui fuit maximus inter prophetas, & ipse nesciuit ordinare politiam iudaicam, quæ consistit in habitudine principantiū, & subiectorum, vel iudicum, & populi iudicati: sed consumebatur labore stulto: Iethro autem, qui non erat Propheta Domini, sed quidam de sacerdotibus Gentilibus, D ordinauit optime politiam iudaicam distribuendo iudices, vt patet Exod. 18. c. ideo si aliquando prophetę nō requisito Domino responderent, poterant frequētissimè errare, quod cognoscens Balaam dixit, ut expectarent nuncij regis Moabitarum nocte illa.

Spūs propheticus non est habitus, sed illustratio. [margin]

Et potest dici, quod iussit expectare per noctem illam, quia in nocte apparebat Dominus Balaam, vt communiter. Et patet hoc etiam in alijs nuncijs, quibus etiam dixit vt expectarent nocte vna, ut apparet infra, & tamen in cōstructione altarium apparuit ei Dominus per diem, ut patet sequenti c. & infra 24. sed hoc fuit, vt impediretur Balaam ab eo, quod intendebat. s. quia volebat maledicere Israelitis, & fuit ad gloriā Israelitarum, quia propter eos apparebat illi Dominus.

Rabi Salom. dicit, quod Deus apparebat in nocte Ba- E laam, idest, latenter, sicut homo latenter accedit ad eam, quæ non est eius uxor: & hoc, quia Gentiles non erant populus Dei: prophetis autem Iudæorum apparebat Deus etiam in die, & maxime Moysi, vt patet supra duodecimo cap.

Quare Deus loquebatur per noctē ad Balaā. [margin]

Aliqui autem volunt, quod ideo fiebat apparitio per noctem, quia ista locutio erat facta a dæmonibus, qui cōmuniter per noctem loquuntur, & hoc aliqualiter videbatur verisimile. Sed non stat, quia Balaam erat vere Propheta Dei, ut satis apparet sequenti cap. & infra 24. & supra declaratum est. Et dicunt aliqui, quod istæ erant reuelationes primæ, quas habuit Balaam a Deo. Sed etiā non videtur, quia tunc non fuisset tam famosus si ante hoc solum fuisset ariolus, vel a dæmonibus reuelationes recipiens, quia in terra illa erant alij astrologi, & arioli præter A ipsum. Item quia Hebræi dicunt, quod iste erat magnus Propheta, & maior quam Moyses in cognitione, quia plura cognoscebat, sed erat minor in miraculorum operatione, & vocatur infra 24. cap. auditor sermonum Dei, & considerator visionis illius.

Dicendum tamen, quod ista visio fiebat per noctem, quia iste erat minimus gradus in modo prophetiæ, vt satis colligitur supra duodecimo cap. ubi fecit Deus differentiam de gradu prophetiæ Moysi ad oēs alios prophetas, qui tunc erant, dicens, si quis fuerit inter uos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somniū loquar ad illum, at non talis seruus meus Moyses, ore ad os loquor illi, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videt, & sic posuit prophetis minoribus apparitionem in somnio, vel in visione: pro Moyse autem alium gradum B superiorem, sed adhuc in istis duobus gradibus minimus gradus erat in somnio. Causa est, quia ibi solum causantur quædam species in phantasia de nouo, vel illæ, quæ præfuerant, illustrantur, & nouiter ordinantur, in vigilia autem fit aliqua apparitio exterius in corpore assumpto, vel formatur aliqua vox ad Prophetam sine apparitione corporis, vel simul apparente corpore, & istud perfectius est, quam per somnium immutari: ideo communiter apparebat Deus omnibus minoribus per noctem. sic enim apparuit Abimelech regi Palæstinorum Genes. vigesimo cap. sic etiam alijs Gentilibus, ideo apparebat sic Balaam, postea tamen apparuit per viam, qui necesse erat sic fieri ad repugnandum peruersitati Balaam volentis maledicere Iudæis.

Dictum Hebræorum de Balaam [margin]

Quid sibi volunt isti homines apud te?] Loquitur hic C Deus ad Balaam, idest, Angelus eius: nam Deus nulli vnquam locutus est, nec loqui potest, vt declaratum est Exodi 23. & 25. capit. Vocat tamen Scriptura Angelos sæpissime Deos, quia ex nomine Dei apparent, & ex nomine eius loquuntur: & quærit à Balaam quid velint homines illi apud eum? non quasi ignoret, sed ad modum hominis, qui cognitam veritatem ex verbis alicuius declarari vult, ad conuincendum eum, videbat enim Deus malam intentionem Balaam, quod propter pecuniam, ad maledicendum ire volebat, voluit ergo quod intentionem suam ipse Balaam saltem in modo proferendi demonstraret, vt ei mandatum imponeret, ne populo malediceret: aliter autem non poneretur conuenienter mandatum: nam si Deus diceret Balaam non maledicas populo huic, & nihil quæsiuisset a Balaam, responderet Balaam, quod non D intendebat maladicere populo: cum autem patuerit ex verbis eius, quod intendebat maledicere, conuenienter sibi posita est prohibitio.

Respondit: Balac filius Sephor, rex Moabitarum misit ad me.] Exprimit Balaam quid velint illi homines apud eum, & dicit, quod rex Moab mittebat ad vocandum ipsum: ecce enim patet hic ex modo verborum Balaam, praua intentio eius: illi enim, qui secundum rogata facere nolunt, rogationes factas perfecte non dicunt alijs de hoc quærentibus, quasi talia rogamina dedignantes, vel ne vi a precum continentia ab audientibus, recitantes, ad faciendum incitentur, quæ enim facere cupimus in referendo exaggeramus, ut animorum inclinationem virtutem magis habeant, magnum enim cognoscendæ voluntatis signum datum est, nisi dissimulare velimus, quæ. n. E placent, perfecte, & plusquam perfecte proferimus. In his autem, quæ displicent vix ad mediam verborum seriem cum indignatione peruenimus. Balaam autem diligenter personæ rogantis dignitatem expressit, ut demonstraret se rationabiliter ad hoc moueri debere, quasi ipse vellet Deo suadere.

Ecce populus qui egressus est de Aegypto operuit superficiem terræ.] Ista verba miserat Balac ad Balaam, & dicebatur hoc de Iudæis, quia erant in magno numero: non tamen erant ipsi plures alijs populis, sed timor, quem conceperant Moabitæ faciebat eos videri multos, & fortes.

Etiam Balac rex utebatur modo isto loquendi ad Balaam, ut suaderet ei uenire ad maledicendum, si enim nō expressisset, quod erat valde magnus populus, diceret Balaam non esse opus maledicere illi, quia pugnando aliter pote-

poterat superari. expressit autem hoc, vt crederet Balaam necessariam esse maledictionem.

Veni, & maledic ei.] Id est, isti populo Iudæorum, dixit, ut ueniret ex causa supra assignata, quia non putabat proficere maledictionem, nisi fieret in præsentia eorum, qui maledicebantur.

Si quo modo possim pugnans abigere eum.] Idest, si non possum aliter expellere Israelitas de terra mea pugnando, saltem sic expellam. Semper enim intendebat rex Moabitarum Hebræos esse expellendos de terra opere bellico: si tamen simpliciter congrederentur Moabitæ cũ Israelitis, superarentur ab eis: ideo intendebat Balac præponere aliqua maleficia, maledicendo Iudęis, ut cum iret ad Bellum contra eos faciliter illos destrueret. Et dicitur: si possum abigere eum, idest, expellere, uel remouere à me, & proprie pertinet ad aues, uel ad pecora. Ad aues au- G tem cum aliquis facit illas de aliquo loco auolare, in quo ipse manere uolebant, uel ad quem accedere nitebantur: & sic patet Genes. 15. cap. descenderuntque uolucres super cadauera: Abraham autem abigebat eas. Pertinet etiam, ad pecora, ut cum aliquis facit turbationem in pecoribus, ut fugiant, & dispergantur, & furtim capi possint, & hinc dicuntur abigei, & crimen abigeatus, idest, quia pecora abiguntur, idest, disperguntur. Accipitur tamen large pro expellere, & sic pertinet ad homines, & ad omnia alia. [Dixit Dominus ad Balaam, noli ire cum eis.] Non permisit Deus hac uice ire Balaam cum Moabitis, vt intelligeret Balaam, quod uolebat Deus ne malediceret Iudæis: postea tamen permisit secunda uice cum missi sunt secundi nuncii Moabitarum propter importunitatem eorum.

Nec maledicas populo, quia benedictus est] Idest, non solum non eas illuc cum eis ad maledicendum, sed etiam non maledicas ex loco isto. Balaam enim cupiditate motus, vt aliquid lucraretur, volebat saltem de loco illo maledicere, non vadens in terram Moab, & quæsiuit a Deo, vtrum ex loco illo maledicere posset. Et respondit Deus: Nec etiam ex isto loco maledicas: & subiungitur causa. s. quia benedictus est. i. ego benedixi illi: ideo tu non debes maledicere. Dicitur enim benedictus, cui bona proueniũt vel bona certissime promissa sunt. Iudæis autem vtrumque fuerat, scilicet, quod Deus dabat eis bona specialia super alios populos, per quæ tollebantur eis aduersitates, quæ poterant infligi ab aliis populis. etiam bona promiserat, scilicet, quod specialiter prouideret eis tanquam populo suo. Alii dicunt, quod benedictus erat, quia dictum est Abrahæ: In semine tuo benedicentur omnes gentes, vt patet Genes. 22. cap. sed hoc nõ multum agit, quia ista benedictio pertinebat ad Messiam: hic autem intelligitur de benedictione, quę est quoddam bonum tollens omne malum euenire potens ex Iudæorum maledictione suscepta a Balaam: ideo primus modus est melior.

Benedictus quis dicatur, & quare populus Israel dicatur benedictus.

Cur eius tanta diligentia prohibuit Balaam maledicere Israelitas, cum sciret verba sua nullius esse efficacie. Quæstio VI.

SEd quæret aliquis quare Deus cum tanta diligentia prohibuit Balaam maledictionem proferre super Israelitas: non enim videbatur necessarium, quia verba Balaam, & obseruationes eius magicæ non habebant aliquam efficaciam bonorum, aut malorum inferendorum, cum essent quædam superstitiones: ideo etiam si Iudæi non essent specialiter benedicti a Deo, nihil nocere posset maledictio Balaam. Item dato quod operatio magica adiuta à dæmonibus posset aliquid ex permissione Dei, sicut sæpe experimur aliquos maleficiari, ita vt ad coitum impotentes sint, & plurima alia, quæ visus manifesta reddit: tamen hic non poterat maledictio nocere, quia Deus specialiter conseruabat illum populum, cum dicat eum benedictum: ergo nihil videbatur proficere inhibere Balaam maledicere Iudæos.

Respondendum, quòd istud fiebat ad vtilitatem, & conseruationem Moabitarum. Deus enim meritis Loth, & præcipue Abrahæ, cuius consobrinus erat Loth, nolebat pro tunc Moabitas punire, vt patet Deuteron. cap. secun- F do, vbi iubet ne Israelitæ moueantur in bellum contra illos: si autem permisisset Balaam maledicere Israelitis, forte Moabitæ confidentes propter maledictionem se potentes factos ad Iudæos delendum, congrederentur cum Israelitis, & tunc multi Moabitarum, vel forte omnes caderent in bello, gladio Hebræorum, sicut fuerat de Amorrhæis: & hoc est satis verisimile, quia Moabitę confidebãt totaliter, quod si Balaam malediceret Hebræis, quod maledicti essent. sic enim dixit rex Moab: Noui quod benedictus sit, cui benedixeris: & maledictus, in quem maledicta congesseris. Etiam dixit: Veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum, idest, quod si malediceret Balaam Israelitis, ipse posset pugnare contra illos, & vincere. Abstulit autem Deus in hoc Moabitis occasionem mortis: nec fuit hoc propter aliquod bonum Iu- G dęorum, sed solum propter bonum Moabitarum: nam si Moabitę venissent in pugnam contra Iudæos, quamquã prohibitum eis esset pugnare contra Moabitas, tamen pugnarent, quia illud præceptum intelligebatur de non mouendo bellum: defensio tamen nunquam fuit alicui prohibita. [Qui mane consurgens dixit ad Principes. Hoc fuit. quia per noctem acceperat a Deo responsum eorum, quæ quæsierat, & iussum est, ne iret cum Moabitis, & dicitur, ꝙ locutus est ad Principes, quia isti, qui venerant ad eum, erant viri de nobilioribus terrę Moab, & terræ Madian.

Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus ire vobiscum.] Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Deus prohibebat eum ire cum eis, idest, vt non iret ad id, ad quod vocauerant eum Moabitę: & sic respondet for- H mę verborum superiorum, quia supra dixit Deus. Non eas cum eis: sic autem ipse retulit dicens: Dominus prohibuit me venire vobiscum. Aliter potest intelligi, scilicet, prohibuit me venire vobiscum, idest, non sum totaliter prohibitus ire, sed vobiscum ire: & hoc potest dupliciter intelligi, vno modo, quòd diceret hoc Balaam, quia cupidus honoris erat, & volebat a pluribus, & maioribus associari. & vocari, & forte in hoc sensu intellexit rex Moab: vnde in secunda vice misit multo plures, & nobiliores quam ante miserat, vt patet infra. Vel aliter, & forte verius, quia Balaam sciebat sibi simpliciter a Deo prohibitum esse ire cum Moabitis, sed dixit illis, quod erat prohibitus ire cum eis, vt alii iterum ad vocandum mitterentur: & Dominus ex importunitate precantium saltem affectus, eum mitteret. Iste enim est modus humanus, quod I multa aliquando propter importunitatem precantium, & fastidium concedant, quæ non essent aliter concessuri: sicut patet de iudice, qui Deum non timebat, nec homines reuerebatur, tamen viduę sępè petenti iustitiam de aduersario suo concessit, dicens intra se, & si Deum non timeo, nec hominem reuereor, quia tamen molesta est mihi hęc vidua vindicabo illam, ne in nouissimo veniẽs sugillet me, vt patet Luc. decimooctauo capit. sic etiam importuna Chananæa meruit a Domino exaudiri Mathę. 15. capit.

Multa per importunitatem consequuntur homines.

Ecce enim patet ex his verbis, quod Balaam appeteret maledicere Iudæis: nam si non appeteret cum cognouisset voluntatem Domini, diceret nolo ire vobiscum in terra Moab, sed dixit: Dominus prohibuit me venire vobiscum, quasi dicat, propter me non impeditur, quin vobiscũ K eam, sed Dominus hoc impedit. [Reuersi Principes dixerunt ad Balac.] Isti sunt principes Moabitarum, & Madianitarum, qui missi sunt ad Balaam, & nolente ipso venire, reuersi sunt ad regem Moab.

Noluit Balaam venire nobiscum.] Eandem formam tenuerunt in respondendo, quam tenuerat Balaam ad eos: non enim dixerunt, non vult Balaam venire, sed non vult venire nobiscum.

Rursum ille multo plures, & nobiliores quam ante miserat, misit.] Hoc fecit Balac, propter duo, scilicet, quia forte intellexit ex verbis nunciorum, quod Balaam nollet venire cum illis, sed cum aliis honoratioribus, ideo misit alios nobiliores tam de Moabitis, quam de Madianitis, sicut prius, vt sic honoratior veniret Balaam. Aliter potest dici, quod licet Balaam nullo modo intendisset venire a principio, tamen poterat persuaderi ad contrarium: & ad

hoc

A hoc inquisiuit Balac magnam persuasionem, scilicet, honorem excellentem, nimis enim immutat humana corda, honor, potissimum corda generosa, & animos ad magna eleuatos, quamquam ergo prius recusasset Balaam ire in Moab, cum tamen videret secundos nuncios multo excellentiores prioribus in magno honore venientes ad eum, mouerentur viscera illius, & forte faceret quod prius negauerat. Nam licet Balaam dixisset, quod Deus prohibuerat eum venire, tamen rex Moab non credebat hoc, magis putans esse excusationem confictam, & sic locutus est dicens, cur non statim venisti ad me: an quia mercedé aduentui tuo reddere non queo? [Qui cum venissent ad Balaam.] Isti erant secundi nuncii, & iuerunt in Mesopotamiam ubi tunc manebat Balaam; nam de illo loco dicit se adductum, vt patet sequen. cap. & Deuter. 23. [Sic dicit Balac filius Sephor.] Iste erat rex Moab, & quia ab eo B missi fuerant, praeposuerunt in narratione sua, eum ista dicere. [Ne cuncteris uenire ad me.] Id est non moreris. Cunctor, cunctaris, tarditatem signat. Cunctor etiam signat inquirere, & inde percunctor, aris. [Paratum honorare te.] Istud posuerunt in narratione, quia intelligebat rex Moab, quod ideo non uenerat Balaam, quia non fuerat cum magno honore uocatus, uel quia non curaret honorare ipsum rex Moab postquam esset in terra illius, & hoc excluditur hic, cum dicat se esse paratum honorare Balaam, poterat accipi hic honorare, idest dare pecuniã; sic enim accipit Aristot. 9. Ethicor. ubi introducit dictum Pythagorę ad discipulos suos petentis remunerationem, scilicet, quod quilibet tantum honoraret magistrum, quantum plura sciret, idest tanto daret plus de pecuniis, vt patet ibidem. Sed non accipitur sic hic, cum subiunga- C tur: Quidquid uolueris dabo tibi, sed accipitur honor propriè pro exhibitione reuerentiae magnae, in signum excellentię, quod erat in apparatu magno suscipiendo eum, & faciendo ciuitatem, uel ludos propter ipsum, & sic factum est, quia cum audisset rex Moab venire Balaam exiuit ei in occursum usque ad extremitatem regni sui, & forte non poterat ei exhiberi maior honor. De hoc patet infra.

Et quidquid uolueris dabo tibi.] Id est, omnes diuitias, quas petieris, sic enim dixit rex iste infra vigesimoquarto cap. decreueram quidem magnifice honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Nec erat iniustum, quod daret rex Balac ipsi Balaam quidquid peteret, immo, quod eum regem faceret, nam si per maleficia Balaam praeualeret rex Moab cõtra Israelitas, acciperet om- D nia, quae ipsi habebant, quae profecto erant innumerabilia spolia. Etiam quod maius erat, acciperet regna duorũ regum Amorrhaeorum, quae Iudaei eripuerant de manibus illorum, quod magis erat, quam esse regem Moab, ideo quidquid peteret Balaam a rege Moab, dare deberet illi, etiam si peteret plusquam regnum Moab. Promisit autem hic rex duo, scilicet honorem, & diuitias, quae maxime corda hominum mutant. Beatus autem, qui superauit, atque spreuerit illa.

Veni, & maledic populo isti.] Quasi dicat, non praecor magna: non enim dico, quod te periculis exponas, aut morti obijcias: solum autem maledic populo isti, quod nihil tibi constat.

Respondit Balaam, si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti.] Respondet ad modum sua- E sionis, quia volebat rex Moab suadere illi ad maledicendum, & hoc promittendo magnitudinem diuitiarum, & honoris: sed dicit, quod per ista non suadebitur, quia licet Balac det ei totam domum suam plenam auri, & argenti, quod impossibile erat, non posset maledicere, si Deus prohiberet, & sic nihil operabatur suasio.

Non potero immutare verbum Domini, vt plus, vel minus loquar.] Idest, quodcunque detur ego non potero facere aliter, quam Deus iubet. Hoc potest dupliciter intelligi, propter illud verbum potero. Vno modo non potero immutare, scilicet, de iure, quamquam possim de facto, quasi dicat, grauissimum peccatum est agere contra id, quod Deus expresse prohibet, ideo licet det mihi Balac totã domum suam plenam auri, & argenti, non immutabo: & istud erat valde laudabile.

A Aliter potest intelligi non potero, id est, non potero de facto: quamquam enim coner contra Dei praeceptum maledicere Iudaeis: tamen non potero immutare verbũ Dei, idest non potero maledicere, etiam si velim. Et etiam iste sensus est duplex, scilicet, quantum ad effectum maledictionis, vel quantum ad prolationem verborum. Primo modo intelligitur, quòd quamquam malediceret Balaã Israelitis: si tamen Deus prohiberet maledictionem, nihil operaretur illa maledictio: causa est, quia maleficia, quae à magis fiunt, per daemones procurantur, & exercentur, ideo si Deus non permittat daemones operari, maledictio illa carebit effectu, & sic aliquando malefici consequuntur, quae volunt, interdum autem non valent, quia Deus non permittit. Sic enim fuit in magis Aegyptiorum, qui conuerterunt virgas in colubros, & aquam in sanguinem B mutare visi sunt, & conuertere atque facere ranas, sed cũ peruentum est ad faciendum cyniphes, non valuerunt, sed dixerunt: Digitus Dei est hic: Exodi cap. 8. Idest Deus impedit nos hic ab operando. Et ratio est, quia malefici, & daemones sunt instrumenta quaedam Dei ad percutiendum eos, quibus ipse nocere uoluerit, quamquam isti mouentur interdum praeter Dei uoluntatem: vnde cum nocere uolunt eis, quos Deus puniri vult, quamquam Deus puniri non iubeat: efficaciam habent maleficia, quia Deus permittit. Cũ uero conentur in illos, qui sancti viri sunt vel quibus Deus noceri non vult, maleficia effectu carẽt, quia Deus non permittit.

Verbum Dei non posse immutari a Balaam dupliciter intelligitur, et quomodo non poterat Balaã loqui contra id quod Deus inspirabat.

Alio modo intelligitur littera ista, quantum ad prolationem uerborum, scilicet, quod non solum uerba maledictionis si proferrentur, carerent efficacia, sed etiam non C possent proferri. Nam si quomodocũque proferri possent, intelligeret rex Moab illa esse efficacia, & moueretur in bellum contra Israelitas, & sic factum est, quod cum venisset Balaam in terram Moab, quamquam conaretur proferre maledictionem, tamen non praeualuit: quia Deus cõuertebat eum immediate ad benedicendum, licet ipse posuisset caeremonias ariolorum faciendo altaria, & occidendo uictimas, & quaerendo auguria: & intellexit Balaam in uerbis suis, scilicet, quòd non posset quidquam loqui contra Dei mandatum: possunt tamen ista uerba poni hic tanquam excusatiua, quasi dicat, superuacuum est, quòd me uocetis, quia licet illuc uadam, si Deus iubet, quòd non maledicam, impossibile est, quod maledicam. Etiam erant ad excusationem suam, scilicet, si iret ad terram Moab, & contingeret, quòd non posset maledicere haberet i- D stam excusationem, scilicet, quòd prius dixerat, se nõ posse facere contra uerbum Domini, & sic postea respondit. Nam infra vigesimoquarto cap. cum rex Balac conquereretur, quod uocauerat eum ad maledicendum inimicis suis, & ipse benedicebat illis. Respondit Balaam: Nonne nunciis tuis, quos misisti ad me dixi: si dederit mihi Balac plenam domũ suã auri, & argenti, nõ potero praeterire sermonẽ Domini, ut boni quid, uel mali proferam ex corde meo, sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar: satis enim uoluisset Balaam proferre maledictionem, etiam si sciret eam cariturum effectu, vt saltem sic consequeretur aliquem honorem, & diuitias a Moabitis: tamen non permittebatur, quia Moabitae credentes uerba sua esse efficacia mouerent bellum contra Israelitas, quod Deus nolebat.

E Obsecro, ut hic maneatis etiam hac nocte.] In hoc apparet nequitia Balaam, quia ista, quae supra dixerat coactus a Domino dicebat: nihil enim aliud dicere poterat, sed adhuc attentabat aliquo modo persuadere Deo, vt eum dimitteret ire in terram Moab: & dixit; obsecro, vt maneatis hic, quia Moabitae audito uerbo isto superiori desperarent de maledictione eius, & immediatè recederent, orauit, vt manerent ibi illa nocte, & dixit: etiam hac nocte, id est, sicut alii manserunt una nocte, ut ego scirem responsum a Deo, ita & uos maneatis. Vel dicitur: etiam hac nocte, quia manserant per totum diem praecedentem, & orauit, vt etiam per noctem manerent.

Vt scire quem quid mihi rursum respondeat Dominus.] Idest, & nunc scire potero secunda uice, quid Deus iubeat, quòd primo responderat Deus, ne item cum Moabius:

bitis: nunc autem sciam rursus quid iubeat, quasi dicat, licet ante responderit, & sciam quid dixerit: tamen sic re volo si aliquo casu muteiur: tanta est enim malę voluntatis peruersitas, ut etiam impossibile cupiat: sciebat enim quod Deus illum populum benedixerat diffinitiuè, nec in hoc aliqua mutatio erat possibilis, ut ipse confessus est sequenti capit. scilicet, quia non est Deus, quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur: sed tamen postea ex nequitia uoluntatis cupiebat Dei determinationē mutari, & conabatur quantum poterat mutare illam. Dixit autem quod expectarent per noctem, quia intelligebat, quòd tunc Deus ueniret ad eum. Non est tamen putandum, quòd Deus qualibet nocte ueniret ad Balaam, quia etiam hoc in maximis prophetis Iudæorum nunquam usum est, sed apparebat raro: sic enim dicitur primo Reg. cap. tertio. Erat sermo Domini preciosus, idest, carus, scilicet, quia raro fiebat, sed confidebat Balaam, quòd Deus ad eum veniret per noctem, quia aliquando sic uenerat; non tamen credendum est, quod hoc fieret ex meritis fidei Balaam, sicut est in alijs credentibus, quibus nihil impossibile est, si in eis fides abundat Matth. decimoseptimo & 21. cap. Balaam enim nullam fidem habebat, sed erat nimis infidelis, & nequam, cum conaretur contra expressam Dei sententiam.

Deus nõ veniebat quolibet nocte ad Balaã, & quod non faciebat aliquas ceremonias ad hoc quod Deus veniret, sed ad hoc quod venirent dæmones

Item non est intelligendum, quòd Deus ueniret ad eū per noctem, scilicet, quod faceret per noctem aliquas cæremonias, quibus expletis, Deus loqueretur ad ipsum: sicut fit in maleficis, qui faciunt aliquas cæremonias ad cōgregandum Dæmones, & tunc ueniunt, & faciūt aliquas, vt recedant, & recedunt. Deus enim non est de spiritibus nequam, ut obediat uoluntati humanæ in illicitis, & ad superstitiosas cæremonias uocatus confestim responsa det, sed solum Deus mouit cor Balaam ad confidēdum, quod ipse appareret illi in ipsa nocte, & sic dixit Balaam nuncijs regis Moab, quod expectarent illa nocte, hæc tamen fiebant propter gloriam Israelitarum, ideo cum uellet Balaam habere a Deo responsum iacebat in lecto & cū dormiret loquebatur ei Deus per somnium. Cum autem uellet habere responsa a dæmonibus, per maleficia præponebat quasdam cæremonias, ut patet infra, s. quod primo iussit ædificari aras, & poni victimas super illas, & dixit ad regem. Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam si forte occurrat mihi Dñs. Tamen hoc non erat ad quęrendum Dominum, sed ad inquirendum auguria, vt patet infra vigesimoquarto cap. Cumque vidisset Balaam, quòd placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, ut ante perrexerat, vt augurium quæreret. & sic videtur, quod postquam ipse constituebat altaria, & faciebat victimas, inquirebat augurium: & illud erat per quandam communicationem cum dæmonibus. ergo dæmones sine cæremonijs aliquibus præpositis non consuluntur.

Venit ergo Deus ad Balaam nocte.] Sic enim veniebat quandocunque ad eum veniret. Causa quare per noctem veniret supra exposita est, & erat iste aduentus solum per somnium immutando phantasiam illius, & non audiebatur aliqua vox, nec videbatur figura, quia qui dormientes sunt, non percipiunt aliquid per exteriora organa: dicitur tamen Deus apparere illis, vel loqui ad eos, quia in phantasia eorum fingit speciem loquentis, & apparentis, sicut nobis in somno fit, tamen in re extra nihil sunt: sufficiunt tamen in Prophetis ad mouendum eos, & certificandum de aliqua re, quia illæ impressiones sunt fortiores quam, quæ in somno nostro fiunt, cum à Deo specialiter immutantur: ideo multum certificant.

Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis.] Dixit hoc Deus non quasi ignotum sibi esset an venissent illi ad vocandum eum, sed ad declarandum, quòd non erat directe intentio sua, vt iret cum illis, quasi dicat, quòd propter eius pertinaciam, & illorum permittebat eum ire, sed non perficeret: immo noceret illis itineratio Balaam. Si enim non iuisset Balaam, & consuluisset fornicationem Moabitarum, & Madianitarum mulierum cum Iudæis: forte non deleti fuissent Madianitæ, quia terra eorum non erat promissa Israelitis, nec in ea habitauerunt licet habitatores locorum occiderunt; quia loca, &

F domus destruxerunt cum omni supellectili. In terra tamen quam habitaturi erāt non comburebant domos, nec supellectilia, vt patet Deuteron. cap. sexto, scilicet, possedisti domos plenas diuitiarum, quas nō ædificasti. Hic autem præter aurum, & argentum, & pecora cum iumentis omnia gladio, & igne consumpta sunt, vt patet infra trigesimoprimo cap. etiam quia citra Iordanem non habitauerunt Israelitæ, præterquam in terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet inf. trigesimosecundo c. & Deut. cap. tertio. Item non fuissent destructi, vel puniti Moabitæ, quantum ad aliquid: tamen Deuteron. 23. cap. impositum est in pœnam, quòd Moabitæ, & Ammonitæ non intrarent Ecclesiam Domini usque in æternum, quia conduxerunt Balaam ariolum contra filios Israel. Si autem non venisset non imponeretur pœna hæc. [Ita duntaxat,
G vt quod tibi præcepero facias.] Ista dictio ponitur hic in modum conditionalis, quamquam proprie significet taxationem, idest, dico tibi, quòd eas, dum tamen non facias aliquid contra id, quod dixero tibi, non potest autem esse purè conditionalis, sed magis redit in modalem, quia ea, quæ sub conditione permittuntur, non dantur, quousque conditio fuerit adimpleta. Promissio autem, uel donatio modalis secundum ius immediatè transit, etiam si nō fuerit impletus modus, uel finis pro quo datur. Hoc autem non erat in ista permissione Dei ad modum conditionalis, sed ad modum modalis, quia necesse erat, vt permitteretur prius ire, quam compleretur conditio siue modus. Sciendum autem quòd Deus non apposuit illum modū, tanquam sine eius appositione non cogeretur Balaam facere quod Deus iubebat, quia etiam si Deus hoc non di-
H xisset, Balaam non potuisset agere contra mādatum Dei, Deo non permittente, sed hoc expressit ad gloriam nominis sui, & ostensionem potestatis: si enim nihil dixisset ei Deus, & postea mandaret ei aliquid dicere, vel facere, & contra illud non posset agere, forte putaret se ab aliquo naturali casu, vel magis ab aliquo spiritu a parte aduersa inuocato, impediri. Nunc autem immediate cognosceret se a Deo impediri secundum propositum prauæ voluntatis suæ, & sic cogeretur laudes dare Deo saltem ore, sicut postea fecit declarando, quod Deus impediebat eum maledicere, vt patet sequenti cap.

Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos
I pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere, stetit Angelus in angustijs duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, vbi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deuiari, obuius stetit. Cumque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cædebat fuste latera eius. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est. Quid feci tibi? Cur percutis me, ecce iam tertio? Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi. Vtinam haberem gladium, vt te percuterem. Dixit asina: Nonne animal tuum
K sum, cui semper sedere consueuisti vsque in præsentem diem? Dic quid simile vnquam fecerim tibi? At ille ait: Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitque eum pronus in terram. Cui Angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Dixit Balaam: Peccaui, nesciens, quod tu stares contra me, & nunc si displicet tibi vt vadam, reuertar. Ait Angelus, vade cum istis, & caue ne aliud quam præcepero tibi loquaris. Iuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam.

Balaam profectus est ad Moabitas.

Asina loquitur. 2. Pet. 2.

Angelus increpat Balaam.

Misit

Ad ipsi nuncios, vt vocarent te, cur non statim venisti ad A *me? An quia mercedem aduentus tuo reddere nequeo? Cui ille respōdit. Ecce adsum, nūquid loqui potero aliud quā quod Deus posuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul, & venerunt in vrbem quæ in extremis regni eius finibus erat. Cumque occidisset Balac boues, & oues, misit ad Balaam, & principes, qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.*

Surrexit Balaam mane.] Hic ponitur profectio remediatoris, scilicet, quòd venerat Balaam in terram Moab, & dicitur, quod surrexit Balaam mane, in quo significatur promptitudo eundi, quia ipse desiderabat nimis ire in terram illam, vt aliquid lucraretur, vt patet ex præcedent. satis tamen apparet ex sequentibus, quòd non iuerit Ba- B laam cum Moabitis, & Madianitis, quia dicitur, quòd habebat duos pueros secum: si tamen cum aliis iret non diceretur, quod haberet duos pueros, quia omnes Moabitæ, & Madianitæ essent cum eo, qui venerant ad vocandum illum.

An ipse Balaam esset inuētus vsus equorum quantū ad equitationē.

Et strata asina sua profectus est cū eis.] Sternere enim parare est ad equitandum: ipse enim, licet Propheta esset, super asinam ibat: & hoc forte, quia vsque ad tempus illud non inuentus fuerat vsum domandorum equorum; muli autem, & mulæ nondum in vsum venerant, ideo super asinas erat omnis equitatio. Nam si credamus poetis, & quibusdam historicis primus, qui inuenit artem domandorum equorum fuit Ixion centaurus, & ipsi cū suis vocati sunt centauri, idest, homines mixti equis, quia cum homines insiderent equis, videbatur vnum animal mix- C tum ex homine, & equo. isti tamen non fuerunt a principio seculi, sed satis tarde: sed hoc non obstante posset dici forte, quod vsus equorum ad equitandum fuit ante tempora hæc: nam Pharao rex Ægypti cum iuit contra Iudæos fugientes de terra sua duxit equitatum magnum, & currus, sed equites dicuntur esse, qui equis insident: ergo tunc aliqui tales erant. & hoc modo forte diceretur, quod Balaam strauit asinam suam, scilicet, ex honestate, quia licet alii insiderent equis, quia tamen erat propheta Domini, voluit insidere asinæ. Rabi Salomon dicit, quod tanta eundi cupiditate tenebatur, quod non sustinuit, vt alius sibi asinam sterneret, sed ipse per se strauit, sed hoc nihil est: dicitur enim quod strauit asinam, idest, quod fecit eam sterni. n im duos pueros secum venientes habebat, vt patet infra. Dicitur tamen aliquis facere ea, quæ fieri iu- D bet. Sic dicitur de Pharaone, quando persecutus fuit Israelitas fugientes, quod iunxit currum: & tamen non est intelligendum, quod ipse iunxerit, sed fecerit iungi: Exodi decimoquarto capit. sicut etiam dicitur de Salomone, quod construxit, vel fundauit templum Domini. tertio Reg. c. 6. ipse tamen nihil per se fecit, sed fieri iussit. [Profectus est cum eis.] Idest, iuit cum Madianitis, & Moabitis, quia Deus dedit ei licentiam eundi, & dicitur iuisse cum eis, non quod simul iuerit quia solum dicitur, quod iuerint cum eo duo pueri, sed iuit cum eis, idest, quando ipsi iuerunt licet simul non inerint.

Primus, qui equitauit secundum poetas.

Et iratus est Deus.] Idest, decreuit punire Balaam, vel se iratum demonstrauit volendo occidere eum in via.

Quare Deus est iratus contra Balaam cum dederit li- E *centiam eundi cum Moabitis. Quæst. VII.*

SEd diceret aliquis quomodo Deus iratus est Balaam cum ipse dederit licetiam ei eundi in terram Moab?

Respondendum, quod Deus dixerat, quod iret Balaam in terram Moab, & tamen non faceret contra id quod Deus iubebat, sed iam ipse faciebat: ergo conuenienter Deus iratus est.

Quod patet, quia dixit ei Deus: surge, & vade, ita duntaxat, vt quod tibi præcepero facias, sed præceperat Deus ne malediceret Israelitis, vt patet supra ipse tamen ibat in terram Moab, cum animo maledicendi Iudæis, ideo conuenienter iratus est, & hoc significatur infra cum dixit Angelus, ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, & mihi contraria, idest tu ad malum vadis, & mihi

A contrarius es, id est vis facere contra id quod ego iussi. [Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam.] Stetit enim in medio viæ inter duas macerias, & hoc, vt non posset transire Balaam, sed ibi collideretur pes eius sicut factum est, vt patet infra, & hoc fuit, vt se demonstraret Angelus terribilem Balaam, vt sic saltém a peruersa voluntate desisteret, sed nec sic destitit, demerebant enim sua mala, vt in malo finiret occasus ab Israelitis, vt patet infra 31. cap.

Qui insidedat asinæ.] Idest, qui sedebat super asinam, insidere enim in alio sedere est. fit autem mentio de asina, quia infra dicitur de ea quomodo locuta fuerit contra Balaam, & in terram ceciderit. [Et duos pueros habebat secum.] Idest ducebat secum in itinere duos iuuenes, seruientes illi.

Asinā vidisse Angelū quō fuit possibile ex de potestate corporū.

B Cernens asina Angelum stantem in via.] Hic ponitur quomodo fuerit Balaam percussus in pede asina colliden te pessem illius in maceria, & dicitur, quod asina vidit Angelum, quia sumpserat Angelus corpus de aere, vt sic visibilis esset Balaam autem non vidit Angelum. Hoc autem non fuit quasi asina habet acutiorem visionem, quā Balaam, sed quia secundum ordinem naturæ inferiora sunt in potestate superiorum, naturalia sunt in potestate Angelorum, vnde licet corpus illud ex dēsitate quandam colorem, siue aggregatam lucem haberet, secundum quā naturaliter visibilis erat, quia tamen illud in potestate sua habebat potuit, cui voluit lucem, vel colorem illius ostendere, alteri autem, licet acutius videret, non patefecit. Et sicut hoc fit ordine naturæ: ita fiet de ordine gloriæ, vt animæ in beatificatis corporibus, a quibus voluerint præ- C sentialiter videantur, & alteri ibidem existenti, & hoc videre volenti non ostendantur, hoc autem ex dotibus gloriæ, & non ex natura fit: non enim est homo natura superior corpore cum sit pars suæ speciei: nec dico de superioritate, quæ est secundum prædicationem, quia hoc nihil est, sed de superioritate, quę est secundum efficaciam. Et hoc etiam verum est: nam cum homo sit ex anima, & corpore constans non habet naturaliter potestatem super corpus, & animam, nec vocatur superior illis, sed erat superior actibus suis, qui sunt aliquid causatum per potentias operatiuas humanas.

Et ita visio Angeli potuit esse dupliciter. Vno modo quod Angelus se asinæ naturaliter visibilem præbuerit. Balaam autem se videre non dedit, ita vt etiam si nullam infirmitatem pateretur oculorum, & diligenter aduerte- D ret, eum vide non posset. Alio modo, vt Angelus se videndum asinæ prębuerit, ita quod quilibet homo, vel quęlibet res oculos dispositos habens eum videret, sed Balaā cæcitate, vel aurisia percussus est, vt viri sodomitę de quibus Genes. cap. decimonono, postea autem ablata est cæcitas, & vidit. Sed melius videtur, quod Angelus se ex gratia, asinæ demonstrauit, vt ex hoc prophetæ malitia, & insipientia probaretur asina vidente, quod Propheta videre non merebatur.

Et in hoc asina reprehendebat Prophetam: de quo beatus Petrus canonica 2. capitu. secundo, scilicet secuti sunt viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amauit, correctionem vero habuit suæ vesaniæ, subiugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. quilibet tamen respiciens diligentes etiam E bonos oculos haberet non videret Angelum, quod patet quia aliter pueri duo, qui veniebant per viam cum Balaam videntes Angelum habentem gladium euaginatū clamassent ad eum, & tamen non clamauerunt. ergo non viderentur. [Euaginato gladio.] Angelus ille habebat gladium euaginatum, in quo videbatur velle percutere Balaam, gladius autem ille erat materia aerea, sicut corpus angeli, & tamen habebat figuram, & colorem gladii, & sic vidit postea Balaam, & hoc facile erat effigiare, nam sicut poterat Angelus figurare vultu humanū de aere, & cętera corporis lineamenta, ita poterat figurare ensem, & quodcunque voluisset. [Auertit se de itinere, & ibat per agrum.] Apparuit enim Angelus in medio viæ habēs gladium euaginatum; asina autem timens diuertit ab itinere, quia vidit Angelum, & gladium, ideo non trāsiuit per viam, in qua erat Angelus, sed diuertit ad agros. [Quam

cum verberat Balaam.] Quia putabat eam sine aliqua causa diuertisse cum ipse nondum videret Angelum. [Et vellet ad semitam reducere.] Idest volebat reducere eam ad iter, de quo declinauerat.

Stetit Angelus in angustijs viarum (alias duarum) quibus vineae cingebantur.] Maceria significat parietem lapideum, & isti sunt ad distinctionem vinearum, & agrorum, & ad conseruationem eorum. Sic dicitur Psalm. 79. Destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui praetergrediuntur viam. Et ibi accipitur maceria pro pariete conseruante vineam, quo ablato omnes possunt vindemiare eam. Angelus autem stetit inter illas duas macerias, quia erat locus strictus, vt ibi collideret pedem Balaam. Erant autem istae duae maceriae extra viam, & forte erant in loco, per quem volebat Balaam reducere asinam ad viam, & hoc significatur, quia dicitur: Stetit in medio maceriarum. prius tamen non dicitur, quod erat in medio maceriarum, sed in uia, & tunc, quod stetit. Ergo uidetur, quod nouiter ibi stetit.

Quem videns asina iunxit se parieti.] Viderat enim asina Angelum in via, & ob hoc declinauerat per agros: nunc autem, quia uidit Angelum inter macerias, vbi erat locus strictus uolens dare locum ei iunxit se uni parieti. [Et attriuit sedentis pedem.] Idest inter parietem fregit pedem Balaam, & ex hoc iratus ipse fortiter eam percussit. [At ille iterum verberabat.] Scilicet, primo verberauit eam, quando declinauit a uia: nunc autem secundo verberauit, *Visio Angeli fuit terribilis asinae.* quando attriuit pedem eius, & hic magis verberauit. Sciendum, quod ista uisio erat valde terribilis asinae, propter quam ipsa adiunxit se vni parieti, & non erat ista uisio ad paenam asinae, quia nihil commeruerat, sicut aliquando nobis terribilia uidentur, quia peccauimus, sed erant ista terribilia asinae, quia naturam excedebant. quae autem potentijs passiuis improportionata sunt, terribilia videtur, vt in forti sonitu, frigore, vel ardore, vel excellentissima luce uidetur, nec enim minus terribilis apparuit illa visio asinae, quam erat, ad consolationem, nec magis terribilis, quam erat ad paenam. Hominibus autem ex meritis, uel demeritis similia, maiora, vel minora fiunt.] At ille uerberabat iterum.] Idest Balaam uerberabat secundo asinā, quia adiunxerat se parieti frangendo pedem eius. [Et nihilominus Angelus ad locum Angustum trāsiens.] Idest cum percussisset hac secunda vice Balaam asinam, transiuit ad locum angustiorem, ut faceret asinam cadere, & rursum Balaam percuteret eam, & sic magna duricia, & caecitas prophetae probaretur: nam in hac secunda uice erat locus uiarum aliqualiter amplus, & cum stetisset Angelus in medio uiae, non est ausa asina transire per medium sed declinauit ad vnum parietem, & ibi confregit pedem sedentis, & tamen transiuit vltra Angelum: ideo Angelus uenit tertia uice ad locum angustissimum, ubi nullo modo posset declinare asina, ad dextram, vel sinistram, sed caderet in terram, & sic facta est triplex mutatio ad hoc: nam primo stetit Angelus in latitudine uiarum, & ibi potuit declinare asina transeundo per agros. Rursus autem stetit inter macerias, quibus vineae cingebantur, & ibi non habuit tantum libertatem asina declinandi: ideo attriuit pedem sedentis. Tertia autem vice stetit Angelus in loco angustissimo, & non potuit transire asina, nec declinare. Non est autem intelligendum, quod ista facta fuerint sic successiue, quasi prima uice cadere nō potuerit sub pedibus sedentis, sed factum est ad magis concitandum in iram ipsum Balaam, & ad probandum clarius eius duritiam, & caecitatem.

Vbi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat declinare] Idest ita erat ibi angustus maceriarum locus, quod nō poterat asina declinare ad vnam partem, vel ad alteram, sed nitebatur transire per medium, in quo erat Angelus, & quia timebat illum, non ausa est transire; ideo cum percuteretur grauiter, vt transiret, corruit sub pedibus sedentis. [Obuius stetit.] Idest stetit Angelus contra asinam in angustijs viarum. [Cumque vidisset asina stantem Angelum, cecidit sub pedibus sedentis.] Haec possunt intelligi dupliciter: vno modo, quod cum accessisset asina ad locum, in quo erat Angelus, non potens declinare ad vnā partem, vel alteram, stetit, & tunc dure percussa est ab ip-

F so Balaam, quousque cecidit sub pedibus eius: sed non cecidit a principio. Alio modo potest intelligi: asina videns Angelum valde terribilem tantum timuit, quod non potuit consistere pedibus, sed cecidit in terram, etiam si durissimè percuteretur, vt transiret. postquam cecidisset, & tamen antequam caderet, nihil fuerat percussa. [Qui iratus vehementius caedebat fuste latera.] Idest, quia iam viderat Balaam, quod asina sibi illudebat frequenter, concitatus est in iram, & grauius percutiebat eam quam primo percusserat: erat enim ista tertia percussio.

Aperuitque Dominus os asinae, & locuta est.] Quasi dicat in prioribus percussionibus asina nihil commeruerat; tamen quia loqui non poterat se excusando, percutiebatur: nunc autem Deus misertus illius, dedit ei, vt loqueretur, & manifestauit se iniuste punitam, quamquam nō est dicendum penitus, quod Deus aperuerit linguam asinae, ideo quia misertus illius voluit, ne percuteretur amplius, quia Deo non est cura de bobus, idest de animalibus
G brutis, vt patet prima ad Corinth. capitu. nono, scilicet, ad faciendum miracula pro eis.

Quomodo intelligatur, quod Deus non habet curam de bobus. Quaest. VIII.

ET si aliquis dicat, quod Deus curat de bobus, nec solum de illis, sed etiam de animalibus minutissimis, cum dicatur Matth. septimo cap. nonne duo passeres asse veneunt, & vnus eorum non cadit sine patre vestro, quasi dicat, quamquam passeres duo sint parui valoris, scilicet, vnius assis, tamen Deus habet curam de illis, ita vt vnus eorum nō cadat sine Deo, idest sine prouidentia Dei,
H scilicet, secundum quam disponitur, vt iste moriatur, & ille non: quanto magis ergo de animalibus maioribus curam habebit, vt de bobus, & asinis?

Respondendum, quòd Deus habet curam de omnibus quaecunque sunt, siue magna, siue parua, nec poterat aliquid gigni, aut corrumpi nisi ipse disposuisset, & conseruauisset, vt patet Sapientiae capit. vndecimo, scilicet, quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conseruaretur? quasi dicat non poterat. Et sic intelligitur id, quod habetur Matt. septimo cap. scilicet, vnus ex his non cadit sine patre vestro: immo non solum passeres non pereunt, nisi Deus disposuerit, sed etiam grana minutissima terrae, & quidquid est minimum in natura, nisi Deus iudicauerit, non perit. Quod autem dicitur prima ad Corint. cap. 9. scilicet, non
I est cura Deo de bobus, intelligitur quantum ad legis positionem scilicet, quod non ponit Deus legem brutis, quia ipsius susceptiua, non sunt: etiam non ponit legem hominibus, qualiter se habere debeant ad bruta, & istum secūdum sensum sequitur ibi Apostolus; solum autem habet curam ponendi legem hominibus ad homines, & hominibus ad Deum. Etiam intelligitur, quod Deus non habet curam de bobus, scilicet, vt faciat miracula pro illis: sed istud solum est ad manifestandū gloriam suam hominibus, & merendum illis: sic autem fuit aperiendo os asinae, quia istud erat magnum miraculum, ergo non fecit Deus propter asinam, sed ad manifestandam gloriam suā arguendo in istis duriciam prophetae. Dicitur autē Deus aperuisse os asinae idest, quod mouit linguam asinae, vt loqueretur non intelligens quid diceret: sicut factum est de
K colubro, qui loquebatur ad Euam mouente daemone linguam illius. Hic autem Angelus Domini mouebat, scilicet, illemet, qui apparuerat coram asina euaginato gladio. non potuit tamen etiam miraculosè fieri, quod asina intelligeret verba illa, quae loquebatur. Includit enim cōtradictionem: sicut enim est simpliciter impossibile aliquem non habentem oculos, dum non habet, videre: ita est simpliciter impossibile aliquem non habentem rationem, vti ratione. Sed intelligere est actus intellectus: ergo impossibile erat asinam per aliquam potentiam intelligere verba, quae loquebatur: nam si intelligeret iam non esset asina, sed homo, quia haberet necessario rationalem potentiam: nihil enim tale asinus est.

An asina formauerit voces, vel in ea formatæ sint, & an de rigore sermonis concedatur illud: Asina locuta est. Quæstio IX.

DVbium est autem circa asinam, an ipsa formaret istas voces, vel in ea formarentur, dato, quod ipsa nihil intelligeret, quod autem formarentur voces istæ in asina, erat ipsam esse simpliciter instrumentum, & nihil operari ad id quod fiebat, sed quod alius uteretur ipsa asinam. vero formare uoces, erat quod ipsa faceret in se prolationem illam uocum. Et si quis ad ista respiciat nõ multum dubitabit, quia asina diceretur formare uoces, si ipsa esset principale agens in hac formatione, & haberet in se formam, quæ esset principium huius actus: nam in naturalibus omnis actio reducitur in formam, quæ sit principium, & non in formam, quæ est, ut instrumentum, quia ista est mota ab alio, sed in formam, quæ est simpliciter mouens, & causans. In asina autem non erat aliquid tale, quia quamquam forte ponamus in ea organa, per quæ fieri posset locutio, tamen non habebat aliquod principium istius uocis formandæ per organa. In nobis enim intellectus est principium formationis uocum, & omnia posteriora, siue potentiæ, siue partes corporis dicuntur organa, sed in asina non erat intellectus, qui ponitur tanquam principium: sed erant alia posteriora, ergo non erat asina formans uocem, sed in ipsa formabatur. Nunc autem hoc præsupposito adhuc est dubiū si proprie formabatur vox in asina. Et ad hoc considerandum, quod formari vocem in asina potest intelligi dupliciter, vno modo, quod formabatur intra corpus illius. Alio modo, quod in ipsa erant organa, per quæ formari posset uox, quamquam asina non posset illam formare.

C Primo modo formaretur uox in asina sicut dicitur formari intra domum, quia cum homo est in domo, & clamat, intra domum formatur uox, & tamen ipsa domus nihil habet tam de principio locutiuo, quam de organis necessariis ad locutionem, & sic dicendo poneretur aliquod organum fabricatum intra corpus asinæ, in quo formaretur uox illa, & tamen asina nihil conferret ad uocem: & istud non est proprie formari uocem in asina, sicut non proprie formatur uox in domo ad hoc, quod dicamus ipsam domum loqui. Accipiendo secundo modo oportebat dici, quod fiebat formatio uocis in asina, idest, quod ipsa non habebat intellectum, per quem dictaret uoces formandas: habebat tamen organa, in quibus posset fieri formatio perfecta, si aliquod principium formatiuum ab extra ueniret.

D Dicendum autem de isto secundo sensu, quod non stat, quia deficiebant asinæ aliqua, quę requiruntur ad formationem uocis, & sunt posteriora intellectu formante: erat autem duo, scilicet, virtus quædam interpretatiua, quę est quædam uis organica interior, secundum quam aer colligitur ad formationem uocum, & fit debita percussio, & figuratio ad emissionem talis, uel talis uocis, quod dicimus articulare uocem, & ista uirtus non est ipsemet intellectus, sed aliqua uis organica, sicut potentia auditiua, vel uisiua, & ista computatur nomine organorum, cum non sit principale agens, sicut anima, uel intellectus: hanc autem interpretatiuam uirtutem non habebat asina, quia solum correspondet entibus rationalibus, secũdum quod deficiebat. Nec in asina erat certa dispositio organorũ, quę E sunt partes corporales: os enim asinæ, & aliorum brutorum similium, cum sit longum, & lateraliter apertum, aer ab intimis progrediens in dentibus frangi non potest, quia totus lateraliter effluit: quanto magis quia ad articulatorum uerborum formationem aer multum subtiliatus est, qui nullo modo talibus instrumentis frangi potest. Indiget ergo uase conflatorio undique circumtecto, vt totus aer ab intimis exiens in anterioribus dentibus collidatur.

Quare aliqua aues formẽt mulias voces Os autem talis figurationis in nullo, nisi in homine reperitur: ideo nullum brutum perfecte potest vocem articulare. Aliquæ autem aues, vt psitacus magnam similitudinem habent cum homine, ita vt per consuetudinem quasi articulatã uerba proferant, ut ait Isidorus Etymol. 12. Dicendum ergo, quod non fuerunt formatæ istæ uo- *c. 5. 7.*

A ces intra asinam, secundo modo, scilicet, quod in ea essent omnia, quæ requirebantur ad hanc formationem organicę præter principium formatiuum, quod erat pure efficiens. Sed dicetur, quod fuit ista formatio uocis intra asinam primo modo, scilicet, quod intra corpus illius fabricata fuerunt nouiter aliqua organa, in quibus posset fieri talis uocum formatio.

Nec tamen est dicendum penitus de asina, sicut de domo, scilicet, quod fuit ista uox formata intra asinam, sicut homo format uocem intra domum: nam domus nihil cõfert ad hanc formationem; asina tamen aliquid conferebat: nam licet non sint perfecta organa asinæ ad figurationem uocis articulatæ, nec dentes sint dispositi ad collidendum aerem, quia effluit cum sit os longum, & lateratum, tamen aliqualiter illa organa proficiunt ad forma-

B tionem uocis articulatæ, quia datis quibusdam supplementis formabitur uox & sic fecit Angelus, scilicet, quòd intra corpus asinæ suppleuit defectum organorum de ore ipsius asinæ, & facilius sic locutus est, quam aliter loqueretur.

Ex prædictis patet, quod non proprie dicitur, quod asina Balaam locuta est, quia non habebat ipsa principium locutiuum, scilicet, formam a qua procedit omnis actio per instrumenta, etiam non habebat instrumenta perfecta, per quæ fieret formatio uocis. Sed dicẽdum est, quòd Angelus est, qui in ea loquebatur. Dicitur tamen asina locuta large ex modo loquendi sacrę Scripturę, quia in ipsa facta est locutio, cum aliquo modo organa sua proficerẽt ad huiusmodi locutionem. Sciẽdum tamen, quod quamquã organa asinę nihil proficerẽt ad formationem uocis, sicut domus, intra quam aliquis loquitur, nihil cõfert ad illam formationem uocum: tamen Angelus locutus fuisset intra asinam. Causa huius est, quia Deus uolebat, ut asina uideretur loqui ad reprehendendum Prophetam, qui non cognoscebat ea, quæ asina uidebat, & tamen non uideretur asina loqui nisi uoces exirent de ore eius, & hoc erat cum intra illam formarẽtur uoces istę in quibusdam nouis organis. Considerandum autem circa asinam Balaã, ꝙ duo mirabilia facta fuerunt in ea primum fuit, ꝙ asina vidit Angelum, Secundum, quod ipsa locuta est, primum fuit proprie dictum, quia asina vere vidit Angelum: habebat enim in se principium uidendi, & organa, principium autem est ipsa anima, siue sit rationalis, siue non, per cuius virtutis deriuationem sunt potentiæ organicę in mẽbris. Etiam erat in asina potentia uisiua, & erat organũ uisus: nihil ergo deficiebat asinæ ad hoc, quod ipsa proprie videret Angelum eo modo, quo quilibet homo eum uidere poterat. Secundum erat large dictum, quia non fuit ipsa locuta, sed Angelus, vt supra declaratum est.

An illa concedatur asinã locutam esse.

Duo mirabilia facta in asinã Balaam

De decem rebus quas dicunt Iudæi creatas esse in vespere sabbathi. Et quomodo circa ista errent in quolibet, & de Iudaica cæcitate in expositione sacræ Scripturæ. Quæstio X.

HEbræi dicunt circa istud os asinæ quædam ridicula, quæ ipsi asserunt, & credunt in libro quodam, qui dicitur Perequin, scilicet, quod Deus creauit decem res in uespere sabbathi in occasu solis post formationem hominis, in quibus totam creationem finiuit. Pro quo supponendum est, quod creatio incepit die Dominica, quæ E fuit prima dies seculi, & durauit per sex dies inclusiue. Harum ultima est sexta feria, quę dicitur dies veneris, in qua creatus est homo, & consummata est creatio, & quia Sacra Scriptura non facit mentionem de aliis rebus creatis, dicunt quod in sexta feria ad solis occasum incipiente iam sabbatho creauit Deus decem res. Primum horum fuit os terræ, quod deuorauit Dathan, & Abiron, vt patet supra decimosexto capitul. Secundum fuit os putei, quia semper patebat Iudæis viuente Maria sorore Moysi, & præcedebat eos. Tertium fuit os asinæ Balaam ad loquendum, de quo hic.

Quartum fuit iris, siue arcus cœlestis, de quo Gen. ca. 9. Quintum fuit aries, quem immolauit Abraham pro Isaac, de quo Gen. 23. cap. Sextum fuit virga Moysi, quia diuisit mare rubrum, de qua Exod. c. 3. 14. & 17.

Decẽ res creatæ a Deo 6. feria secũdum Hebræos. *1. os terræ.* *2. os putei.* *3. os asinæ.* *4. iris.* *5. aries.* *6. virga.*

7. manna. 8 tabulæ 9. dæmones. Septimum fuit Manna, de quo Exod. 16. c. Octauum fuerunt tabulæ legis primæ non scriptæ, sed planatæ ad scribendum. Nonum sunt ipsi dæmones apparentes hominibus. Aliqui etiam dicunt, quod creata fuerunt. 10. præcepta scripta in igne nigro, & albo, Decimum sunt ipsæ forcipes, siue tenaculæ, vt ait. Rabbi Iehuda. Dicit e-

10. forcipes. nim primas forcipes de cælo descendisset, nec potuisse. aliter fieri, & secundum istam insaniam soluta est vulgaris quæstio, scilicet, quid fuerit prius martellus, an tenaculæ. Valde autem errant isti miseri nullum lumen intellectus habentes, & appatet in eis aliquid mirandum, scilicet, quod ex eo tempore, ex quo generatio ista peruersa Christum suum recipere noluit, quem nos gratis suscepimus, non solum praua voluntas eorum, & intellectus operatiuus in malo obcæcati sunt, sed etiam intellectus speculatiuus in eis ligatus est, ita vt in expositionibus sacrarum scripturarum supra modum erret. prædixerat enim eis hoc Christus Matt. 21. cap. scilicet, auferetur a vobis regnum Dei, idest intellectus scripturarum, & dabitur alteri genti facienti iustitiam illius, idest Gentilibus ad Christum conuersis. Nullus autem vnquam antiquissimorum imperitorumque philosophorum tātum a rationis semitā declinauit, nec ita graues imperfectiones Deo attribuit, quātas isti miseri, & Mahometi sectatores ascripserunt, & hoc, quia tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt videntes non videant, & nota fiat insipientia cordis eorum cunctis populis, quia lumen ipsum manifestissimum cognoscentes, recipere neglexerunt. Sciendum autem, quod de istis decem, quæ ponunt Hebræi creata fuisse in vespere sabbathi nullam a sacra Scriptura rationem, saltem leuissimam, aut motiuum habent: immò repugnant toti rationi ista fuisse creata eo modo, quo ipsi dicunt, quia quędam nullo modo sunt creabilia de his: alia autem licet creabilia sint, tamen creata non fuerunt, alia autem quāquam creata fuerint, tamen non sic, vt ipsi dicunt, vt de quolibet infra patebit.

Item dato, quod creata essent, non habent aliquam rationem, quare dicant ea creata fuisse magis in vespere sabbathi, quam aliis diebus, vel post omnes dies illos, sicut quotidie nunc Deus aliquid creat, cum animas infundit. Motiuum tamen Iudæorum quantum ad assignationem diei quamquam non sit sufficiens, tamen videtur esse istud, scilicet, quod ipsi existimant omnia, quæ creata fuerunt vsque ad hominis formationem, qui perfectior cæteris erat, fuisse descripta, quæ vero posterius, scripta non sunt, & quia de illis 10. non tangitur in Scriptura, dicunt ea fuisse creata post hominis formationem, scilicet, in fine diei sexti, in quo hō formatus est. De primo horum, scili-

Contra primum de ore terræ. cet, de ore terræ deuorante Dathan, & Abiron de quo supra 16. cap. videntur habere ex littera quoddam motiuū; vbi dicit littera nostra. Si autem nouam rem fecerit Dominus aperiens terra os suum deglutiat eos: habetur in Hebræo: si nouam creaturam faciet Dominus, vt aperiat terra os suum, sed hic est duplex error: primus, quod os terræ nō est aliquid creabile per se, nihil enim est creabile, nisi aliquid positiuum, os autem terræ non est nisi quædam discontinuatio partium terræ prius coniunctarū, & discontinuatio non est aliquid positiuum: ergo non est per se creabile. Potuisset autem concreari, vtpote si partes terrę crearentur disiunctæ, & fuisset ab exordio seculi, vorago illa terræ patens. Secundum inconueniens est, quia littera illa magis facit contra eos, cum dicatur in Hebræo: si nouam creaturam faciet Dominus: ergo dato, quòd os terræ esset creabile, tamen non fuisset creatum in vespere sabbathi, vt ipsi dicunt, sed creandum erat adhuc, cum Iudæi erant in deserto. Item motiuum eorum nō procedit, quia manifestū est, quod ibi accipitur improprie os terræ, quia nihil habet os, nisi animal.

Creatio large accipitur pro omni factione. Item creatio in sacra Scriptura multotiens accipitur valde large pro quacunque factione, & sic dicitur Deut. 32. cap. nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te: fecit, & creauit te? Nullus tamen de Israelitis erat creatus, sed factus. & sic multotiens accipitur creatio, Ideo dicitur si nouam creaturam idest si nouam rem, vel nouum actū.

Contra 2. de ore putei. Secundum quod dixerunt erat os putei, & in isto magis delirant, quia non habent aliquod motiuum in sacra Scri-

F ptura, sicut de ore terræ, & præsupponunt ad hoc quoddā falsum, scilicet, quòd puteus præcedebat semper Israelitas in deserto viuente Maria sorore Moysi, sed hoc est penitus impossibile accipiendo propriè os putei, quia non est mobile. Etiam nō potest intelligi, qualiter fieret. Hoc autem improbatum est supra cap. 20. Item errāt, quia os putei non est aliquid creabile, sicut dicebatur de ore terræ, quia non est aliquid positiuum, sed discontinuatio partiū & talia non creantur, quia per se non sunt, sed alijs insunt.

Contra 3. de ore asinæ. Tertium quod dicebant erat os asinæ, & de isto sunt eadem inconuenientia: nam si propriè accipiatur os asinę solum erat illa apertio, vel vacuitas, & istud non est aliquid creabile sicut nec os putei, aut terræ. Si autem accipiatur os asinæ pro ipsis membris, in quibus erat illa discontinuatio, aut apertio non potest stare, quòd os asinæ fuerit crea-

G tum in vespere sabbathi. Sed falsum est, quia tunc creata fuisset asina in vespere sabbathi, & tamen postea fuit genita sicut cæteræ asinæ.

Item dato, quòd asina ista creari debuisset, non fuisset creata in vespere sabbathi, sed feria sexta, scilicet, die veneris, quando creata sunt omnia bruta vt patet Genes. cap. 1. Motiuum autem Iudæorum circa hoc est sicut de ore terræ, quia illud dicitur esse creatura noua, ita os asinę ad loquendum videtur esse noua creatura, quia non assuesce-

Contra 4. de iride. bat asina prius loqui, sed etiam ex hoc contra eos arguitur, quia sic non fuit os asinæ creatum a principio sæculi, sed tunc quando locuta est, alioquin semper potuisset loqui. Quartum erat Iris, siue arcus cœlestis, & quamquam sit aliquo modo creabilis, tamen non creatur, sed naturaliter gignitur in nube rorida ex oppositione radiorum solarium. Sic patet in vltima regula tertiæ partis perspecti-

H uæ, scilicet, lucem solarem in perspicuo puro efficere galaxiam, & sicut est de galaxia, ita de iride, & adhuc facilius est causari iridem, vt patet in libris Meteororum Aristotel. De hac tamen iride dicitur Genes. ca. 9. quod Deus ponet eam in signum, vt non deleatur terra per aquas; & tamen hoc etiam naturale est, vt patet in penultima regula tertiæ partis prospectiuæ, scilicet, generationē iridis cathaclismum excludere, & tamen non dicitur, quòd Deus creauerit iridem. Li. 1. 0 x

Contra 5. de ariete. Quintum quod dicebant erat aries, quem immolauit Abraham pro Isaac: motiuum eorum est, quia aries ille inuentus est inter vespres, & non duxit eum Abraham ad immolandum, & quia ignorant vnde venerit putant eum fuisse creatum: hæc autem abusio est, de quo magis declaratum est Genes. cap. vigesimosecundo. Item dato, quòd

I ille aries creatus esset, non poneretur creatus in vespere sabbathi post creationem hominis, sed tunc, quando cæteri arietes, & bruta creata sunt.

Contra 6. de virga. Sextum erat virga Moysi, qua diuisit mare: & motiuum eorum est, quia de virga illa non dicitur, vnde venerit, ideo putant creatam esse à Deo. Sed ridiculum est: nam alii Iudæi ponunt vnde illa virga abscisa sit, vt declaratum est Exod. capit. tertio, & non videtur tam irrationabile, si Deus quando locutus est Moysi dedisset ei virgam illam, cum apparuit in rubo: sed non dedit, quin potius ipse Moyses habebat eam in manu sua ad minandum oues Exod. capit. tertio, & si hoc modo loquerentur dicent omnia creata à Deo in vespere sabbathi, de quibus nesciunt vnde venerint.

Contra 7. de manna. Septimum quod ponebant, erat Manna: sed ad hoc nō apparet aliquod verisimile, nec ad quid Manna illud tāto

K tempore ante creatum fuisset, potissimum cum qualibet nocte descenderet super castra nouum Manna: Exod. cap. 16. Item si fuisset prius creatum iam fuisset liquefactum, nisi conseruaretur: nam quotidie Manna liquefiebat cum incaluisset Sol, & vertebatur in humorem aquaticū: Exo. cap. 16. Item nō stat, quia Manna erat factum opere Angelorum: ergo non creatum; quia in creatione nihil operantur Angeli, sed solus Deus. Antecedens patet, quia Psalm. 77. dicitur: Panem Angelorum manducauit homo; & intelligitur de Manna, vt patet in litera ibidem: sed non vocatur panis Angelorum, quasi Angeli comederent ex eo, quia nullo cibo vescuntur, cum non sint animalia; ergo dicetur panis Angelorum, quia Angeli illum formauant, & sic non erit creatus.

Contra 8. de tabulis. Octauum quod ponebant Iudæi erant tabulæ legis primæ non scriptæ,

& mo-

A & motiuum eorum est, quia Exod. cap. 32. dicitur: Reuersus est Moyses de monte portans duas tabulas lapideas scriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: factionem autem referunt ad creationem, sed non accipitur ibi factio, nisi pro dispositione, vel figuratione, scilicet, quod illæ tabulæ scriptæ fuerint, planatæ, vel dispositæ ad scribendum opere Dei, scilicet, quod nullus hominum eas planauerit: erant tamen ipsi lapides prius in terra in forma rudi, siue a principio creati, siue naturaliter geniti. nam lapidum generatio est in terra, secundum quod mineralium, & atramentorum, & dato, quod isti lapides fuissent creati non oportebat eos poni creatos in vespere sabbathi, sed a principio, cum alii lapides creati sunt. Nonũ quod ponebant Iudæi, erant dæmones apparentes hominibus. Et de his verum est, quod creati fuerunt, quia nullo modo alio produci poterant, cum sint substantiæ purè

Cõtra 9. de dæmonibus.

B spirituales, nec sunt formæ existentes in potentia materiæ, deducibiles ad esse, operatione naturæ: motiuum autem Iudæorum ad hoc est, quia ipsi videbant dæmones, & necessarium erat illos esse creatos, & tamen non reperiebant de eorum creatione aliquid in Scripturas: ideo dixerunt esse creatos vespere sabbathi: sed hoc modo ita debuissent dicere de Angelis bonis, nam illi creati sunt, quia non poterant aliter produci: sed de his nihil dixerunt. Dicendum autem, quòd Angeli tam boni quam mali simul ab exordio seculi creati sunt: nam, vt dicunt omnes doctores, cælum empyreum mox, vt fuit creatum, sanctis Angelis fuit repletum, & dicunt intelligi creationem Angelorum nomine creationis cæli, cum dicitur: In principio creauit Deus cælum, & terram. Vel dicunt intelligi nomine lucis cuius creatio pertinet ad primam diem. Veritas tamen huius est, quod Angeli fuerunt creati tam boni, quam mali ante omnem diem: tamen de his Scriptura nihil meminit in principio Genes. nec intelligitur per aliquid illorum, quia Moyses solum volebat declarare res creatas esse a Deo, ne intelligerent Iudæi eas esse æternas, & improductas, sicut senserunt plurimi philosophorum, & quia loquebatur ad populum rudem, qui sola ea, quæ videbat, putabat esse entia, cum spiritus sint inuisibiles, de eorum creatione nihil docuit. Item ex eadem causa de creatione aeris, & ignis nihil dictum est: constat tamen istas esse duas naturas elementales circundantes terram sphæricè, & occupantes totum medium inter cælum, & terram, quia tamen non videntur, nihil de eis dixit, sed solum de terra, aqua, & cælo, quæ visui patent.

Dæmones esse creatos cũ aliys Angelis ab exordio mundi.

Quando Angeli fuerunt creati.

C

D Causa autem quare Iudæi dixerint de creatione dæmonum, & non de creatione Angelorum, est quia plurimi eorum, dæmones aliquid esse crediderunt: Angelos autem nihil.

Multi Iudæi credebant dæmones, nõ tamẽ Angelos.

Pro quo sciendum, quod ab antiquo etiam ante tempora Saluatoris fuerunt inter Iudæos duæ opiniones principales, scilicet, Saducæorum, & Pharisæorũ: Saducæi enim dicunt non esse resurrectionem, nec Angelum, nec spiritum, ut patet Act. 23. cap. & colligitur aliqualiter Matth. 22. cap. Pharisæi autem omnia hæc confitentur. Iudæi autem posteriores variauerunt, quia quidam assenserunt Saducæis dicentes non esse Angelos, nec spiritus, nec resurrectionem. Alii autem acceperunt medium modum, scilicet, confitentes quosdam spiritus, & alios non, & isti dicunt dæmones esse apparentes hominibus, sed non confitentur Angelos bonos, necesse est tamen poni Angelos bonos

E ex auctoritate sacræ Scripturæ, vt declarabitur in prædictis locis. Item pertinebat ad hoc nonum, præcepta decẽ esse scripta in igne albo, & nigro. Hoc autem stare nequit, quia præcepta non poterant dari donec esset aliquis, qui reciperet, ideo a principio creari non potuerunt, nec poterant manere creata in aliqua re. Nec obstat si dicas illa potuisse dari masculo, & fœminæ tunc creatis. Nam non fuerunt data: solum enim iussum est eis non comedere de arbore scientiæ boni, & mali, & permissum est, quod comederent de omnibus arboribus paradisi Genes. capit. secundo, decem autem præcepta non data sunt, vsque ad tempus Moysi, quamquam semper obligauerint ab exordio seculi, cum essent tanquam quædam conclusiones naturaliter insitæ intellectui nostro. Item non poterant præcepta scribi in igne albo, & nigro, quia ignis non est ali-

Cõtra 9. de præceptis.

A quid susceptiuum Scripturæ, quia Scriptura fit sculpendo, vel imponendo, in igne autem non fit sculptura, nec quidquam imponitur. Motiuum tamen Iudæorum est, quia ipsi intelligebant tabulas illas a principio fuisse dolatas, sed non scriptas. Posuerunt autem Scripturam in igne, quia Scriptura fit per album, & nigrum, scilicet, quod atramentum sit nigrum, & id in quo scribitur sit album, vel è contrario: ideo dixerunt album, & nigrum, sed præsupponunt falsum, quia ista præcepta nunquam fuerunt scripta, vsquequo in tabulis lapideis scripta sunt. Decimũ autem quod ponebant Iudæi erant tenaculæ, & malleus, & hæc dicunt creata esse, quia intelligunt nullo alio modo posse fieri, nisi crearentur. Sed falsum est, quia quodlibet istorũ potest fieri ante alterum. s. tenaculæ ante malleum, vel malleus ante tenaculas; ideo non oportuit ista

Contra 10. defecipe.

B creari. Et sic patet insipientiam Iudæorum esse magnam circa ista, cum errent in notissimis.

Quid feci tibi.] Asina locuta fuit hoc ad Balaam conquerens, quòd iniustè percuteret eam.

Cur percutis me etiam iam tertio.] Conquerebatur asina, quod percussa fuisset ter, & semper iniustè: nã qualibet vice percussa fuerat, quia declinabat à via propter Angelum, sed ista declinatio rationabilis erat: fuit enim percussa primo, quando declinauit a via propter Angelum ibi existentem.

Secundo fuit percussa cum transiens per medium duarum maceriarum declinauit ad vnam partem, & attriuit pedem sedentis. Tertio percussa est cum stans in angustia maceriarum cecidit sub pedibus sedentis.

Respõdit Balaam, quia commeruisti, & illusisti mihi.]

C Ecce loquitur Balaam cum asina sua reddens rationẽ de eo, quod fecerat. s. quia asina commeruerat, idest meruerat illam percussionem, & hoc, quia illuserat ei. s. quia ei mandanti non obedierat. Dicit autem Balaam, quod illusit. Illudere enim solum pertinet ad res ratione vtentes, quia scientes, & ob intentione aliquid agunt, asina autem nihil tale poterat facere cum contra intentionem Balaam egisset, quia non intelligebat quid ageret, quia tamẽ Balaam vidit, quod asina loquebatur vtens ratione, locutus est ei tanquam rationali, dicens, quod illuserat ei. Mirandum tamen quod Balaam ad tantum Dei miraculum visum non expauerit: sed durus erat, & cæcus, vt Dei magnitudinem non respiceret, & fortè factum est hoc, quia iratus nimis erat, ira autem impedit animum circa considerationem veritatis, vt ait Cato.

D *Impedit ira animum, ne possit cernere verum.*

Si autem fuisset Balaam tranquillus aduertisset tãtum miraculum, & expauisset, quod autem nimis iratus fuerit apparet, quia post omnia hæc dixit. Vtinam haberem gladium, vt te percuterem, quod ad magnam iram pertinet. Sed adhuc ira non sufficeret visso tam insolito miraculo, nisi Deus istum Balaam excæcasset. [Vtinam haberem gladium, vt te percuterem.] In hoc Balaam demonstrat iram suam rationabilem fuisse, quia asina illuserat ei, ita vt non solum gauderet, quia percussit, sed etiam si haberet gladium eam occideret. [Dixit asina nonne animal tuum sum?] Hic respondit asina dictis Balaam elideodo obiectionem suam: dixerat enim Balaã, quod illuserat ei asina, scilicet, ab intentione: ipsa autem respondit, quod non fecerit, & probat, quia nonquam aliquod tale facere

E consueuit, & ista est conueniens præsumptio ex tore: vnde dixit; nonne animal tuum sum? quasi dicat, nunquid tu nescis, quod ego sum animal ad te pertinens? quasi dicat, ex hoc, quod tuum sum, non est præsomendum quod tibi illudere voluerim, sed magis obedire. [Cui semper sedere consueuisti.] Idest in quo semper consueuisti sedere, quasi dicat si nunc nouiter super me sedisses, & hoc fecissem, poteras rationabiliter imaginari, quod fecissem illudens tibi, sed semper super me sedisti, & nunquam feci hoc: ergo non est præsumendum, quod nunc illud illudẽs fecerim. Scelestissimi autem Iudæi, & ipsa turpidine turpiores cogitare, & dicere non erubescunt, quod ideo Balaam in asina equitabat, quia ea ad coitum vtebatur; sed turpissimum est, nec verisimile, & hoc dicunt significasse hic asinam; cum dixit: cui semper sedere consueuisti: sed accipitur sedere propriè pro equitare.

Dic, quid simile vnquam fecerim tibi?] [...] dicat, nihil, ideo ex hoc præsumitur, quod hoc non fuerit factum illudendo, sed ex necessitate. Considerandum autem, quod dum ista loquebatur asina non apparebat Angelus coram ipsa in via, sed introiuerat in os eius, & ibi formatis quibusdam organis loquebatur. Cum autem desiit asina loqui, Angelus relictis organis illis exiuit de corpore asinæ, & apparuit coram Balaam, & asina sua, vt prius fecerat. [At ille ait: nunquam.] Idest nunquam aliquid tale fecisti, & ex hoc conuincebatur Balaam, quod irrationabiliter percussisset asinam, quia non agebat hoc illudens, sed compulsa ab Angelo. [Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, ut uideret Angelum.] Quasi dicat ante hoc Balaam non potuerat uidere Angelum: nunc autem aperuit Deus oculos illius ad videndum. Quod potest intelligi dupliciter vno modo, quod Angelus non possit videri, nisi supernaturaliter, quia ipse se occultabat, cui uolebat, & reuelabat se, cui uolebat: asinæ autem se hactenus reuelauerat ex gratia, & Balaam prophetæ non se reuelauerat: nunc autem reuelauit se illi. Alio modo potest intelligi, quod Angelus secundum qualitatem corporis assumpti erat visibilis à quolibet, & sic asina videbat illũ: percussit tamen Deus Balaã aorisia, idest cæcitate, ita vt cætera videns Angelum videre non posset, postea autem abstulit illam cæcitatem, & incæpit videre. Et iste sensus non conueniens est, quia non solum Balaam non viderat Angelum, sed etiam nec pueri sui: si tamen esset visibilis naturaliter, pueri vidissent etiam Balaam non vidente. Item patet ex littera, quia dicitur, quod aperuit Dominus oculos Balaam ad videndum Angelum, in quo signatur, quod ante videre non poterat, & tunc eleuauit eum supernaturaliter ad videndum. De pueris autem Balaam an viderint nihil dicitur, nec etiam multum differt, quia non fiebat visio propter illos, sed propter Balaam. [Vidit Angelum stantem in via euaginatum gladium in manu tenentem.] Iste Angelus fuerat ante hoc in corpore asinæ in organis formatis de aere ad vocem articulandam: finita aũt locutione exiuit, & assumpto corpore aereo, & ense aereo euaginato stetit ante Balaã in angustia viarũ sicut prius fuerat corã asina, quæ iacebat in terra. [Adorauitq; eum.] Scilicet timore coactus, quia vexatio dat intellectum. Prius enim in domo sua cum Deus sibi loqueretur, non adorabat illum, nunc autem Angelum iratum adorauit. Accipitur autem adoratio large pro inclinatione quacunque, & sic dicitur, quod Abraham adorauit pronus in terra coram populo Hethæorum, cum sibi concedebatur sepultura pro vxore sua Genes. 23. cap. sed non est ibi adoratio talis, qualis fiebat Deo, & sic fuit in Balaam, qui adorauit Angelum, scilicet, se ad terram prosternens, sed non adoratione latriæ, quæ ad Deum pertinet, quamquam in hoc nihil differt, qualiter adorauerit Angelum Balaam, quia non erat vir sanctus, quem debeamus ab idolatria excusare. [Cui Angelus; cur inquit tertio verberas asinam tuam?] Idest cur iam percussisti asinam tuam tribus vicibus, quasi dicat, semper eam iniuste percussisti. De istis tribus vicibus supra dictum est. Respondebat autem Angelus hic pro asina, vt sic haberet introductionẽ ad loquendum cum Balaam. [Ego veni, vt aduersarer tibi.] Hoc potest referri ad duo: vno modo ad significandum, quod iniuste percussisset Balaam asinam. Alio modo ad demonstrandum intentionem suam. primo modo est sensus; ego veni, vt aduersarer tibi, idest, vt facerẽ contra te nocẽdo tibi in aliquo: ideo steti coram asina tua, & ob hoc non potuit procedere asina: cum ergo tu eam percuteres, iniuste percutiebas. Alio modo intelligitur, ego veni, vt aduersarer tibi, idest tu vadis ad faciendum contra me: ego veni, vt facerem contra te. [Peruersa est enim via tua, & mihi cõtraria.] Datur causa, quare Angelus veniret ad aduersandum Balaam, scilicet, quia via eius erat peruersa, idest intentio, quæ eum mouit ad ueniendum erat mala, scilicet, quia veniebat ad maledicendum: & tamen via sua, idest itineratio non erat peruersa, nec cõtraria Deo, quia redundabat in gloriam Dei: licet mala intẽtione egisset, & hoc quia postea manifestatum est Moabitis, quod maledictio, & benedictio non esset in potestate Balaam, sed in potestate Dei, qui tenuit eum, ne loqueretur ad maledicendũ, & tamen Moabitæ prius credebant, quod in potestate eius esset maledicere faciendo infortunia, & benedicere faciendo bona euenire: sic patet supra cum dixit rex Moab; noui quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris: postea vero confessus est potestatem hanc esse in Deo; & ab hoc posse tolli, cum ait infra 24. capit. decreueram quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito: sed hoc erat, quia non potuit maledicere Israelitis: ergo confitebatur, quòd Deus abstulisset ei potestatem maledicendi; si tamen non venisset Balaam in terram Moab non fuisset hoc cognitum: ergo itineratio ista non erat cõtraria Deo: sed intentio itinerantis erat contraria Deo: dicitur autem hic contraria, & peruersa. Vocatur peruersa, quia declinabat à rectitudine: nam debuerat venire in terram Moab Balaam propter aliquod bonum, sed veniebat propter malum, scilicet, ad maledicendum Iudæis. Vocatur contraria Deo, quia Deus iusserat, ne malediceret: ipse autem maledicere intendebat. si autem accipiatur hic, quòd iste Angelus apparens fuit Michael, qui erat princeps Iudæorum, vt patet Daniel. 12. capit. cum Angeli custodes desiderent bonum populi sibi commissi spirituale, & temporale; dum tamen nesciant esse contra voluntatem Dei; & cognosceret iste Angelus bonus, quod via Balaam faceret damnum Hebræis propter consiliũ, quod postea dedit regi Moab, dicebat. Via tua est mihi contraria quantum ad malam intentionem, quia vis maledicere, & licet non maledicas, malè consiliaueris. & sic illud consilium Balaam, & fornicationem Hebræorum aliter volebat Deus, & aliter volebat Angelus custos Hebræorum, quia licet Deus nollet illud imperando, volebat tamen permittendo, Angelus tamẽ nec imperãdo, nec permittendo, sed totaliter prohibendo nolebat, donec cognouit Deum permittere, & tunc sine aliqua contradictionis difficultate permisit.

Apertos oculos Balaam ad vidẽdum Angelũ quo intelligitur.

Intentio facit opus malũ, siue bonum.

Secundum hæc potest exponi littera illa præcedens dupliciter, vno modo. Ego veni, vt aduersarer tibi, idest nõ, vt aduersarer, quia ibas, quia volebam, sed vt aduersarer tuæ prauæ voluntati maledicendi populum, vt sic forte malam intentionem Balaam deponeret. Et hoc intelligeretur, Angelus ille nõ esset custos Hebræorum; sed esset missus ad repugnandum aliqualiter Balaam intelligeretur, veni, vt aduersarer tibi, scilicet, quia ibas in terram Moab, & quia ad maledicendum ibas, & quodlibet eorum per se, vel malum erat, vel malum inducere poterat.

Et iste secundus sensus est si iste Angelus esset custos Hebræorum, & per se fuisset motus ad repugnandum ipsi Balaam, quia malum inferre uolebat Iudæis, & ob hoc dixit: uia tua est mihi contraria, i. populo meo, scilicet ad malum populi mei: malum autem populi transfunditur ad principem, cum princeps contineat eminenter populum, & vterque sensus stat. [Et nisi asina declinasset de uia dans locum resistenti.] Significat hic Angelus, quod misericorditer actum est cum Balaam, quia ueniebat Angelus aduersari ei, uolens eum occidere, & quia asina dedit ei locum destitit ab ira sua. Talis modus est in hominibus magni cordis, qui aliquando aliis nocere volunt, quibus si tunc aliquis honor impendatur ab ira desistunt, & sic dicit Angelus, quod reuerentia asinæ distulit mortem Balaam, quia declinauit a uia. sic enim futurum erat, scilicet, quod si asina transiuisset per locum, in quo erat Angelus occisus fuisset Balaam, quia non placaretur ira Angeli. Deus tamen misertus Balaam ad ostendendum gloriam suam fecit, vt asina daret locum illi, & sic non fuit occisus Balaam.

Te occidissem, & illa viueret.] Idest si transisset per locum, in quo erat Angelus, fuisset mortuus Balaam, & asina non occideretur. Dicet aliquis quare Angelus occidisset Balaam, si non dedisset asina locũ. Forte dicẽdum erit, quia Balaam Deo mandanti in domo inobediens fuerat, cum voluntas eius semper esset ad maledicendũ, & si hic nulla reuerentia fuisset facta Angelo, iã demereretur Balaam occidi, sed quia nondum consummata erant peccata eius, cum non uenisset vsque ad summum, & Deus illum in alium reseruabat euentum, vt patet infra 31. capitulo,

Quare Angelus occidisset Balaam si non dedisset asina locũ.

scili-

ſcilicet, ut moreretur gladio cum Madianitis: fecit Angelus aſinam declinare, ut tunc non mereretur Balaam occidi. [Illa autem uiueret,] Ideſt aſina.

An aſina Balaam mortua fuit immediate, ut locuta eſt. Quæſtio X I.

Opi. Hebræorum

DIcunt Hebræi, quod aſina immediate, ut locuta eſt, mortua fuit, ut non maneret ad redargutionem hominis, ſicut pecus, cum quo coibat homo occidebatur, ne maneret ad hominis infamiam, vt patet Leuit. capitu. 20. & eſt ſenſus ſi aſina non dediſset mihi locum reſiſtenti, ego occidiſsem te, & tunc non eſset opus, quòd aſina loqueretur, & conſequenter, nec moreretur, ſed quia locum mihi dedit, tu eam percuſſiſti, & ad tuam confuſionem data eſt ei loquela: ideo mortua eſt, non quidem ad honorem Balaam, ne maneret aſina, per quam ipſe redargutus fuerat, ſed ad honorem humani generis, ne maneret aſina, quæ ratione hominem aliquem conuicerat. Iſtud ſatis rationabile eſt, non tamen eſt neceſſarium ex littera dici, quod iſta aſina mortua fuerit ſtatim, ut locuta eſt: ſed erit ſenſus: ſi aſina non dediſset mihi locum reſiſtenti: ego occidiſsem te, & illa viueret, ideſt quamquam te occidiſsem non propter hoc occiderem eam, & tollitur dubium in hoc, quia crederet aliquis, quòd ſi aſina non daret locum Angelo, uidens eum, percuteret illam, & Balaam: dicit tamen Angelus, quod ſi occidiſset Balaam, non occideret eam, quia placaretur ira ipſius in morte Balaam, & non oportebat occidi aſinam: nam ipſa non erat rea irreuerentiæ, cum irrationalis eſset.

Dixitque Balaam: peccaui neſciens, quòd tu ſtares contra me.] Non reſpondet hic Balaam ad illud, quod dixerat Angelus, ſcilicet, peruerſa eſt uia tua, mihique contraria. ſed reſpondet ad primum, ſcilicet, quòd percuſſit aſinam ter iniuſte; & dicit. peccaui, ideſt peccaui percutiens eam, & hoc neſciens, quòd tu ſtares contra me, ideſt, ex ignorantia feci, quia neſciebam, quod tu eras in uia ante aſinam, alioquin non percuſſiſsem eam. Alio modo intelligitur peccaui percutiendo aſinam, & hoc non ſimpliciter, ſcilicet, quia percuſſi. nam licebat mihi percutere eam, ſed peccaui, quia tu eras contra me quando percutiebam eam, uolens, quòd tranſiret per locum, in quo tu eras, ſed ignorans hoc feci. [Et nūc ſi diſplicet tibi, ut uadam, reuertar.] Hic reſpondet ad ſecundum, ſcilicet, peruerſa eſt uia tua mihique contraria, in quo uidebatur Angelus nolle, quòd tranſiret Balaam in terram Moab: ideo coactus timore, dixit: ſi diſplicet tibi uia mea, reuertar. Non tamen propter hoc deſiſtebat a praua intentione: nā quamquam Deus inhibuiſset ei maledicere Iudæos: tamen ſemper in hac intentione perſiſtebat, nec ob aliam cauſam ibat in terram Moab. Vnde ſatis ipſe debuiſset videre, quòd diſplicebat Angelo uia illius, quantum ad hoc: ſed Balaam excæcata mente loquebatur ad Angelū Dei, tanquam ad hominem, peruerſam mentem ſuā palliatis uerbis ſe occultaturum putans, ſed nihil latebat. [Ait Angelus: uade cum iſtis.] Iſtud non eſt uerbum imperii, ſed permiſſionis; nam ex importunitate Balaam conceſsum eſt ei, quòd iret in terram Moab, ut patet ſupra, & ſic iterum hic indultum eſt, adiuncta conditione, quòd non faceret contra Dei præceptum. Et cum dicitur, uade cum iſtis, non intelligitur, quod ipſe iret ſimul cum principibus Moabitarum, & Madianitarum, qui eum ad uocandum uenerant, quia alioquin ipſi uidiſſent omnia, quę contingerant de aſina, & de locutione Angeli ad ipſum, & tunc diffiderent Balaam poſse quidquam facere inhibente Deo, qui tantæ poteſtatis erat, ut etiam aſinam loqui faceret.

Item non fuiſsent facta iſta coram illis, quia forſitam Angelus non reputaſset eos dignos ad uidendum hęc, ſed præcedebant principes iſti forte in magno apparatu parū ante Balaam, ita ut non iungerentur per uiam, & tamen cum illis ire dicebatur, inquantum ad uocationem eorum ibat, & iter eorum de propinquo ſequebatur. [Et caue ne aliud, quam præcepero tibi, loquaris.] Quia permittebat Angelus Balaā ire, & neſciebat, quod inclinaretur ad maledicendum, iuſſit, ne aliud faceret, quam id, quòd Deus

A iuberet. Quare autem hoc appoſitum fuerit, cū non poſſet Balaam facere cōtra ea, quæ Deus iuberet, etiam ſi expreſſa hic non forent, ſupra declaratum eſt. Et Angelus iubet hic ea, quæ ſupra Deus iubebat Balaam, antequam recederet de domo ſua. Sed dicēdum, quòd idem eſt Angelus iſte, & ille, qui loquebatur ei in domo: nam Deus nunquam locutus fuit Balaam, nec cuiquam hominum, quia loqui non poteſt, ſed Angelis loquentibus, dicitur Deus loqui, quia ipſi nomine Dei loquuntur, & ſcriptura ſæpiſſime vocat eos Deum; maxime in veteri Teſtamento. [Iuit igitur cum principibus.] Ideſt, quia Angelus permiſit, continuauit ſuam viam Balaam vadens cum principibus, ſcilicet, Moabitarum, & Madianitarum, qui eū ad vocandum venerant.

Quod cum audiſſet Balac, egreſſus eſt in occurſum eB ius.] Ideſt antequam veniret Balaam in terram Moab, venerunt nuncij ad regem Moab, & tūc exiuit in occurſum Balaam, ad honorandum eum, vt ſic magis eum demulceret ad maledicendum Iudæis, in quo magnum ei honorem impendit: nam vſque ad extremitatem totius regni ſui obuiam illi exiuit, vt patet infra. [In oppido Moabitarum, quod ſitum eſt in extremis finibus Arnon.] Ideſt exiuit in occurſum illius vſque ad extremitatem regni ſui, ad quoddam oppidum Moab, & illud erat in extremitatibus Arnon. Eſt enim Arnon in finibus Amorrhæi diuidens Moabitas, & Amorrhæos, vt patet præced. cap. & eſt Arnon ciuitas, vt quidam volunt. Alii autem dicunt, quod eſt ſcopulus altiſſimus. Ioſephus vero dicit Arnon eſſe fluuium deſcendentē de altis montibus Arabiæ, & diuidit à meridie Moab, & Amorrhæos, defluit autem in ſtaC gnum Aſphaltitem, quod vocatur mare mortuum, ſiue mare Sodomorum, & factum eſt in loco illo, vbi ſubuerſę ſunt quatuor ciuitates Sodomorum cum terra tota coniuncta: vnde ait Ioſephus, quòd iſta terra Amorrhæorum quam cęperunt Iudæi, & coniuncta eſt terræ Moab, habet modum inſulæ, quia tribus fluminibus tota quaſi circumdatur, ab oriente Arnon contra occidentem fluens, diuidit eam a Moabitis verſus partem meridianam. Iaboc autem, de quo dictum eſt præcedenti cap. eſt fluuius deſcendens ab oriente ad occidentem diuidens eam a terra Ammonitarum, & à Meſopotamia: Iordanis autem fluēs per latus occidentale a ſeptentrione verſus auſtrum diuidit eā a reliqua terra promiſſionis. Hæc autem vera ſunt, ſed non tollitur ex hoc Arnon eſſe ciuitatem altiſſimam, vel ſcopulum, quia dicitur præcedenti capit. quòd Arnon D prominet in finibus Amorrhæi: prominere autem, eleuare eſt, de flumine tamen non poterat intelligi, quia non prominet cum ſemper aqua fluat, per loca decliuiora. Et ſic dicendum diſtingui Arnon, & torrentem Arnon, quia Arnon eſt ſcopulus, vel ciuitas altiſſima. Torrens autem Arnon eſt fluens ad radices ſcopuli, vel ciuitatis, & ab illa nomen aſſumpſit. Vel forte è contrario nominata eſt ciuitas Arnon, propter torrentem dictum Arnon. Ad oppidum autem, quod erat in extremitate Arnon, ideſt, coniunctum torrenti Arnon, peruenit rex Moab, nec tranſiuit vlterius, quia reliqua terra nō pertinebat ad eum, cum iam eſſet in poteſtate Hebræorum, quia Arnon diuidit inter Moab, & terram, quæ fuerat quondam Amorrhæorum. [Dixitque ad Balaam.] Poſtquam occurrit ei in via apud Arnon quæſiuit rex a Balaam, quare non veniſti. E [Miſi nuncios, vt vocarem te.] Scilicet nuncios primos, & cum illis non venit Balaam, quia Deus vetuerat. [Cur non ſtatim veniſti ad me.] Ideſt quare non veniſti in prima vice. Hoc dicebat rex Moab, quaſi admirans, quare diſtuliſſet venire Balaam ad primum imperium ſuum, quia in hoc paruum illi honorem impendebat. [Aut quia mercedem aduentui tuo reddere non queo.] Quaſi dicat, nūquid venire nolebas, quia putabas me eſſe inſufficientem ad reddendum mercedem pro labore, & opere tuo? Hoc ponebat rex Moab ad excludendum cauſas dilationis, & oppoſuit cauſam iſtam, quam non concederet Balaam, ſcilicet, eſſe impotentem regem ad dandam mercedem, & ſic fortius argueretur contra Balaam.

Cui ille reſpondit: ecce adſum.] Q. d. etiam ſi tarde uenio ſufficit, quod venio, quia quod a principio facere poteram, etiam nunc potero. vel aliter, quaſi dicat, nō ſum cul-

pabilis, quia si nullo modo venissem ad vocationem tuã recte argueres, sed nunc iam venio: ideo reus non sum, [Nunquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in corde meo ?] Hic excusat se Balaam si forte euenerit aliquid, quare maledicere non possit, quasi significans aduentum suum modicum proficere, scilicet, tu uocas me ad maledicendum, sed forte non perficiam, quia non potero dicere, nisi quod Deus mandauerit, & in hoc etiam aliquo modo excusat se de tardo aduento, quasi dicat, tu obiicis, quod tarde venerim, sed credo hoc nihil differre, quia ita modicum proficiam sicut si prius uenissem, vel è contrario, & hoc quia non loquar quod uoluero, sed solũ quod Deus iusserit: ista uerba cedebant ad multum honorem Dei: nam cum non posset postea maledicere Balaam Israelitis, si a principio non cognouisset rex Moab, a quo dependeret potestas benedicendi, uel maledicendi Balaam, putauisset eum impeditum ex aliqua naturali causa, scilicet, ex motu cęli, uel ex quacunque temporis conditione, uel ex dæmone. Cum uero a principio dictũ est, quòd non posset Balaam aliud loqui, quam quòd Deus dixerat, siue bonum, siue malum, & postea maledicere non potuit, euidenter cognitum fuit, quòd Deus impediuisset eum maledicere, & sic confessus est rex Moab infra 24. cap. scilicet, decreueram quidem magnifice honorare te: sed Deus priuauit te honore disposito. [Perrexerunt ergo simul.] Idest uenerunt per uiam confabulantes Balaam, & Balac, quia forte loquerentur de modo maledicendi Iudæos, & quomodo postea contra illos pugnandũ foret. [Et uenerunt in urbem, quæ in extremis finibus regni eius erat,] Idest uenerunt de oppido illo Moabitarũ, quod erat apud Arnon usque ad ciuitatem quandam, quę erat in extremitate terræ Moab.

Quomodo venerunt ad ciuitatem, quæ est in extremitate terræ Moab. Quæstio XII.

SEd dicet aliquis quomodo poterant uenire ad ciuitatem, quæ est in extremitate terrę Moab, quia nunc veniebant de oppido Arnon, & illud erat in extremitate Moabitarum: ideo cum venirent ad aliam ciuitatẽ Moabitarum iam illa esset magis intra regnum Moab. Respondendum est, quòd potest dici ista ciuitas in extremitate regni Moab, idest, quod nulla alia ciuitas esset propinquior extremitati regni illius, quãquam esset aliquod oppidum propinquius, & sic erat de oppido Arnon ad quod exiuit in occursum Balaam ariolo rex Moab: sed illud oppidum non erat ciuitas, & de illo introeuntes magis in terram Moab uenerunt ad ciuitatem, quæ inter omnes erat magis coniuncta extremitati regni. Alio modo est sensus, quòd ista ciuitas esset in extremitate regni, & tamen de oppido, quod erat apud Arnon, uenit rex Moab in illam, uelut si aliquis ambularet per extremitatem alicuius regni circuendo illud semper transiret per loca, quę essent in extremitate regni: hoc autem fiebat, quia rex Moab exiuit in occursum Balaam ariolo uenienti de Mesopotamia: iter autem suum erat per partem orientalem terræ Moab, eo quod Mesopotamia est magis orientalis, quam terra Moab, & magis aquilonaris. Venit igitur in Arnon, quia per illam partem introiturus erat Balaam; Iudæi quoque per illam partem introierunt, vt patet præcedenti capitul. Sed iam declinauerant inde transeuntes per alias mansiones vsque ad illam, quæ erat in campestribus Moab circa montem Phasga: in ea enim tunc Iudæi erant, vt patet in littera: ideo venit rex Moab cum Balaam ab oppido Arnon semper per extremitatem regni sui, vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat iuxta mansionem in qua erant tunc Israelitæ ex alia parte. Quod patet, quia ascendens rex Moab de ciuitate illa in montem, duxit Balaam ad locum, de quo videret omnia castra Hebræorum, vt patet infra in littera. Item apparet hoc, quia ista ciuitas erat apud montem Phasga, apud quem Iudęi erant tunc castrametantes ex alia parte terræ Amorrhęorum: nam ab ista ciuitate ascendit rex cum Balaam in montem Phasga, vt patet sequenti ca. vt inde videret castra Hebræorum: constat tamen quod castra illa erãt iam circa Iordanem, vt patet supra in littera, & infra trigesimotertio capit. & ibi est extremitas regni Moab: ergo venit rex Moab cum Balaam ab oppido, quod erat in Orientali parte terræ Moab in extremitate regni iuxta Arnon vsque ad aliam ciuitatem, quæ etiam erat in extremitate regni Moab circa partem Occidentalem. Et hoc factum est, quia rex volebat ducere Balaam in locum, de quo maledicere posset Iudæis; nulla autem ciuitas terræ Moab erat propinquior castris Hebræorum quam ista, quæ erat in extremitate regni, de cuius quodam supercilio videbantur castra Israel, ergo illuc duci debuit Balaam. Si enim ductus fuisset ad aliquam vrbem, quæ esset in medio terræ Moab, vel saltem non in extremitate non possent inde videri Iudæi, ideo non esset locus conueniens ad maledicendum iuxta cæremonias maleficorum. In Hebræo dicitur.

G Venerunt ad ciuitatem vicorum.] Vbi nos dicimus in extremis regni finibus: & hoc quia forte sic vocabatur ex nomine proprio, & in hoc suadebat rex Balaam, quòd maledicere Israelitas, quia destruere volebat ciuitatem suã valde pulchram, vel dicunt quidam, quod vocabatur ciuitas vicorum, quia multos vicos, & bene dispositos habebat, sed differentia ista inter litteram nostram, & Hebræã est ex æquiuocatione, quia dictio hic posita in Hebræo potest significare terminum, uel uicum, & sic potest dici ciuitas uicorum, uel ciuitas terminorũ. Idem autem est esse ciuitatem terminorum, uel esse in extremis finibus: ideo littera nostra sic habuit, quia clarius erat, & magis consonabat in isto sensu, quam si diceretur ciuitas uicorũ, quia oportebat, quod duceretur Balaam in ciuitatem, quæ esset in extremitate Moab, quod tamen duceretur in ciuitatem uicorum nihil attinebat. H [Cumque occidisset Balac oues, & boues.] Hoc fuit in die, qua uenit Balaam ad ciuitatem illam: fecit enim rex Balac conuiuia magna, & grandia festa in honorem aduentus illius, ut sic eum semper alliceret. Supra enim dixerat, quòd erat paratus eum honorare: ideo hic manifestauit in opere, fecit autem conuiuium magnum, & ad hoc occidit oues, & boues multos. [Misit ad Balaam, & ad principes, qui cum eo erãt munera.] Idest misit de ouibus, & bobus munera, idest, partes multas ad faciendum conuiuia magna. Vel possunt intelligi munera alia dona, quæ mitteret rex Moab cum conuiuiis: magis tamen intelligitur de partibus conuiuiorum, & dicitur ad principes, qui cum eo erant: non quòd ipse adduxisset secum aliquos principes de terra sua, quia non erat uir potens: soli enim duo pueri cum eo uenerant, I ut patet supra, sed sunt isti principes de Moabitis, & Madianitis, qui iuerant secunda uice ad uocandũ Balaam, & cum eo uenerant. isti.n. manserunt cum ipso ad comitandum eum impendentes honorem magnum, ut sic semper magis allicerent.

Mane autem facto.] Hoc erat sequenti die: nam die prima, qua uenit Balaam in urbem illam conuiuiis, & gaudiis uacatum est ab omnibus aliis feriando; sequenti autem die diluculo rex tanquam solicitus ad id quod intendebat, duxit Balaam ad locum, de quo maledicere posset Iudæos.

Duxit eum ad excelsa Baal.] Idest ad montem altum, in quo erat templum Baal: & hoc, vt inde posset videre castra Israel, sicut dicitur immediatè, quo intuitus est extremam partem populi, vel vt illi idolo immolaret in K adiutorium maledictionis, quam proferre nitebatur, vt sequitur infra cum iusserit poni septem aras. Vel forte ascendit ad excelsa, quia iste Balaam erat astrologus, & ad faciendum hæc considerabat motum astrorum: in locis autem altissimis melius fit astrorum contemplatio, sed primum est quod intendit littera. Colebatur autem iste Baal in locis altissimis, quia fuit modus antiquorum Gentilium deos suos in excelsis, & nemorosis locis colere, quia loca illa sacratiora esse putabant. Hoc etiam Romani obseruauerunt dicentes, quædam loca esse naturaliter determinata ad cultum deorum: vnde ait Seneca.

Capita fluminum veneramur.
Et vbi fons est numinis ara fuit.

Hoc etiam apud Iudæos patet: nam ipsi idola colebant in excelsis, & nemorosis locis. Alii autem imitati ritum idola-

Quare Balaã fecit poni aras in excelsis.

In locis altissimis consueuerũt coli Dii

idolatrarum Deum verum in excelsis, & montuosis locis colebant: vnde sæpe dicitur in tertio, & quarto libris Regum de istis excelsis, & cum dicatur de aliquibus regibus bonis, quod destruxerunt idola, & succiderunt lucos subdunt, quòd non abstulerūt excelsa, sed adhuc immolabat populus in excelsis, qui autem fuerunt optimi inter reges etiam excelsa abstulerunt, sicut Ezechias, vt patet 4. Regum cap. 18. & Iosias, vt patet 4. Reg. 23. cap.

De idole Baal, & quomodo fuit introductus cultus dæmonum in imagine, & qui reges se deos dixerunt, & de origine deorum Gentilium.
Quæstio XIII.

Baal idolū multarū gentium. Diuerso nomine nuncupatur. Sciendum quòd Baal antiquis temporibus idolū multarum gentium fuit, sed diuersimode nuncupabatur, & figurabatur. Aliqui nominabant Baal, & Baalim, sicut Iudæi idolatræ, vt patet sæpe in 3. & 4. Regum & in prophetis. Alij vocabant eum Bel, sicut Babylonij, vt patet Daniel 14. ca. Alij vocabant eum Beelphegor, vt Chananæi, & Moabitæ, vt patet infra 25. capit. & Psalm. 105. Figura quoque eius diuersa erat apud gentes: nam Babylonij figurabant illum, vt magnum virum, vt patet Danielis 14. c. Hebræi autem idolatræ ponebant eum in figura bouis, vt patet 3. Regum capit 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum posuit in Bethel, & alterum in Dan, vt patet ibidem, & tamen istos duos vocat scriptura Baal, vel Baalim.

Idolatria quādo incœpit. Cultus vero deorum sine imagine inchoatus est à Nemroth, qui docuit Chaldæos colere ignem: huius filius fuit Belus, nepos autem Ninus, qui patris sui Beli mortui imaginem ad recordationem fecit, quam in magna reuerentia tenebat, sed non colebat, vt Deum: serui tamen illius propter adulationem simulachrum illud, vt Deum colere inceperunt, vt sic animo maiorem fauorem mererentur: complacuit autem Nino, & postea in mandatum ver sum est, quòd posteri obseruauerunt & reges subditos suos ad culturam maiorum suorum defunctorum coegerunt: intantum enim hominum ambitio ad honorem increuit, vt non solum iam defunctos, sed etiam ipsos viuentes coli, & deos vocari fecerint. Nabuchodonosor enim se Deum nominari mandauit, & quòd nullus Deus præter ipsum diceretur: vnde iussit Holopherni principi militiæ suæ, omnia idola locorum expugnatorum confringere, vt sic ipse solus a gentibus in Deum coleretur, vt patet Iudith capit. 3. Alexander quoque se hominem D esse fastidiens, Deum se nominari iussit, vt ait Gualterus Alexandreidis lib. secundo Philotam autem militem suū nobilissimum Parmenionis ducis Alexandri filium, quia eum in hoc redarguerat, fecit à tota militia lapidari obiectis quibusdam falsis criminibus: cuius magna & pulchra oratio antequam lapidaretur habita ad totam concionem habetur. Alexandreidis lib. 8. Herodes quoque, qui Iacobum occidit, vt Deus adoratus est, & subito percussus ac mortuus, scaturientibus vermibus de carne eius, vt patet Act. 12. Modi autem multi introducendi deos ponuntur Sapient. 13. 14. & 15. capit. Lactantius autem de natura deorum, lib. 1. aliam ponit Deorum originem, scilicet, quod quando disseminati sunt filij filiorum Noe per diuersas partes orbis erant iuuenes, vt patet Genes. cap. 10. & adhuc rudes, cum autem aliquantus tempori- E bus in diuersis terræ partibus residissent reuersi aliquando ad se, vt fieri solet per quoddam lumen saltem paruū naturale, cogitare inceperunt quid esset Deus, & quia indisciplinati erant variè errauerunt, alij terram, alij quam alij stellas, alij diuersimode arbitrantes.

Modi introducēdi deos. Quid Lactātius de origine deorum.

Quid Arist. dicat de origine deorum. Fuit autem præter istos alius modus introducēdi deorum multitudinem, quem tangit aliqualiter Aristo. 3. Politic. homines enim a principio per hoc nomen Deus, vel per æquipollens in diuersa lingua significari intelligebāt id, quod omnium entium optimum, & perfectissimum est. Et cum rudes essent atque viros aliquos industrios, & excellentes inter se viderent, vel ab eis beneficia magna recepissent, volētes de illis magnam bonitatem prædicare, nescientesque gradus distinguere bonorum: summum gradum, scilicet, Deum esse, pro inferioribus assi-

A gnabant. Vnde generaliter omnes viri florentissimi, & benefactores Gentilium antiquorum inter deos computati sunt, vt satis declarat August. 18 de ciuitate Dei. [Et intuitus est extremam partem populi.] Idest Balaam an- lus, vidit de excelsis Baal extremitatem populi, idest, totum populum vsque ad extremitatem suam, ita vt nihil de eo lateret. Quamquam aliquis fortè diceret, quod solum vidit extremitatem vnam, quia hic solum agitur de extremitate: si autem totum vidisset non diceretur, quod vidisset extremitatem. Sed dicendum, quòd totus populus significatur in hoc, quem clare viderit ab extremitate vsque ad extremitatem, vt patet sequenti capit. nam cum stetisset in loco isto, incœpit benedicere Iudæis, & dixit Rex Moab: veni mecum in alterum locum, vnde partem Israelis videas, & totum videre non possis, & in- B de maledicito ei. Ergo in loco, in quo prius stabat totum Israel videbat.

Considerandum autem, quòd iste mons excelsus, in quo erat templum Baal, vocatur mons Abarim, qui extenditur à loco illo, in quo erat tunc rex Moab cum Balaam, vsque ad Iordanem, vbi finitur regnum Moab, & quædam pars illius vocatur Phasga, & alia vocatur transitus Nebo. Super istum montem mortuus est Moyses: illuc enim ascenderat ad videndum inde terram Chanaan, vt patet Deuteron. cap. vlt.

Est autem mons iste in extremitate terræ Moab diuidens terram, quæ quondam fuerat duorum regum Amorrhæorum, a terra Moab, & apud istum montem castrametabantur Iudæi tunc in campestribus eius ex parte terræ duorum regum Amorrhæorum, vt patet supra in litte- C ra, & infra 33. cap. cum ergo ascendit Balaam in montem istum, vidit totum exercitum Israelitarum. & deinde transiuit ad aliam partem montis, de qua videre non posset totum populum Israel. Est autem in monte isto spelunca quædam, quæ vocatur Carnayn, in qua Balac stetit cum Balaam ad maledicendum Israelitas, & ille mons pro vehementi prærupto, excisus dicitur, vt patet in libro de situ terræ sanctæ.

CAPITVLVM XXIII.

Dixitque Balaam ad Balac: Ædifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam, si fortè occurrat mihi Dominus, & quodcunque imperauerit, loquar tibi. Cumque abijsset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum, & arietem desuper. Dominus autem posuit verbum in ore eius, et ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris. Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum: assumptaque parabola sua, dixit: De Haram adduxit me Balac Rex Moabitarum, de montibus Orientis: veni inquit, & maledic Iacob: propera, & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur? De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Dixitque Balac ad Balaam: quid est hoc quod agis? vt maledieeres inimicis meis vocaui te, & tu è contrario benedicis eis? Cui ille respondit: num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus.

Balaam ædificat septē aras. Prophetia Balaam. Num. 3. Sup. 22. Deu. 23.

Dixitque.] Postquam positus est ipsius Balaam ad maledicendum, aduentus, hic ponitur ipsius ad maledicendum dispositio, & conatus, secundum quod a principio proposuerat, licet Deus inhibuisset. Et diuiditur in tres partes, secundum quod Balaam ter conatus est maledicere: tamen non valuit. Secunda ibi. [Dixit ergo Balac.] Tertia ibi. [Et ait Balac ad eum.] Quantum ad primum. [Dixitque

xitque Balaam ad Balac.] Hic non est quærendum, an sit anticipatio, vel recapitulatio, aut rectus ordo, & dato quod sit ordo rectus an ista fuerint facta immediate post superiora, vel interiectis aliquibus temporibus, quia manifestum est, quod immediate facta fuerint, cum supra dicatur, quòd ascenderit Balaam in montem, & hic dicitur, quomodo in eodem monte construxerit aras ad maledicendum Iudæis, & dicitur hic, quod locutus fuerit Balaã ad Balac postquam ascenderunt in montem, & postquam vidit Israelitas, quia licet sciret Balaam esse necessarias aliquas cæremonias iuxta superstitiones suas: tamen forte nesciebat quales cæremoniæ necessariæ erant, quousque videret extremitatem populi, idest totum populum, vt supra dictum est, vel aliquam partem eius, quia forte secundum variam dispositionem populi exigebantur variæ cæremoniæ ad maledicendum. [Aedifica mihi septem aras.] Iste erat ritus præcedens ad maledicendum.

Quare septem holocausta, & septem aras Balaam fecit poni. Quæstio. I.

ET ex hoc litera nostra conueniens nomen imposuit Balaam vocans eum ariolum: nam licet cæteris maleficiorum generibus imbutus esset, tamen hic demonstrauit solum cæremonias artis ariolandi, cum iusserit aras construi, & imponi holocausta, quod fiebat, vt in venis, & præcordijs animalium inquireret Balaam iudicium de quæsitis, & iste erat actus ariolorum, & licet ipse esset propheta verus Domini, vt præcedenti capit. declaratum est: tamen in inquirendis quibusdam iudicijs, maleficijs vtebatur, & aliquando obseruationibus astrologicis, & sic erat hic, quod enim aræ fierent, & victimæ ponerentur ad maleficam ariolorum artem pertinet, quòd verò ponerentur septem, superstitio quædam erat, & tamen fiebat aliquo modo secundum relationem ad obseruationes astrologicas, scilicet propter septem planetas: nam quia tota vita animalium per motum septem planetarum sub zodiaco in suis periodis conseruatur: cæteri quoque euentus hominum (ablata voluntate diuina, quæ omnium regula est, & libero arbitrio nostro, quod nulli subijcitur corpori) per astra cognosci possunt, inquantum eis dedit altissimus efficere, & signare: ideo antiqui Gentiles illos præcipue colebant. Rabi Abrahã Aben Ezra dicit, quod septem, perfectionem denotat, quæ perfectio attribuenda est: ideo septem aras statuit. Sed hoc verum est, si dicamus in honorem Dei illas statuisse: plures tamen volunt, quod non ad Deum verum, sed ad aliquid alterum statuerit. Immo sic dicendum est, quia Deus non attendit istas superstitiones, & magis patet, quia si fecisset Balaam hoc propter Deum, non inquisiuisset augurium, quia Deus repellit auguria, sed inquirebat auguria, vt patet sequenti cap. ergo non faciebat hoc propter Deum, sed magis propter dæmones. Patet antecedens: quia Deus prohibuit obseruationes gentium, & cæremonias circa planetas, vt patet Iere. cap. 10. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cœli nolite metuere: hic tamen obseruata sunt ista. Rabi Salom. dicit, quod Balaam sciebat, quod Dominus benedixerit illi populo, sed sicut priores Hebræorum Patriarchæ orationibus, & oblationibus pro se, & populo benedictionem promeruerunt, ita ipse per oblationes, Deum ad iram, & maledictionem contra populum incitaret, & quia Patriarchæ septies altare erexisse, & non pluries leguntur: septem etiam altaria ipse Domino ædificabat. De Abraham legimus, quod quater aram ædificauerit: primò iuxta Sichem in valle illustri, Secundò in eadem valle ad aliam partem, & de his Gen. 12. cap. Tertiò aram ædificauit contra Mambre, vt patet Gen. 13. cap. Quartò in monte Moria, quando voluit immolare Isaac filium suum, vt patet Gen. 22. cap. Isaac autem semel tantum aram struxit, de quo Genes. 26. Iacob autem bis posuit aram: primò in Luza, quam postea vocauit Bethel, & patet Genes. 28. cap. & iterum secundo in eodem loco, vt patet Gen. 35. Sed prima expositio melior est scilicet quod fecit propter septem planetas, & hoc pertinebat ad cæremonias ariolorum, & aliqualiter ad obseruationem astrologicam. [Et para totidem vitulos eius-

Septies altare, Domino erecta fuerunt.

F demque numeri arietes.] Idest pone in istis septem aris septem vitulos, & septem arietes scilicet quòd in qualibet ara poneretur vnus vitulus, & vnus aries. Etiam in hoc obseruatur superstitio, quia sicut in superioribus obseruabatur numerus septennarius, ita & hic. In quo dicendum est, quòd poni multas victimas, vel paucas non multum refert, nec potest dari ratio de hoc, sicut fit in sacrificijs Domini, de quibus per totum Leuiticum, sed quod obseruaretur aliquis numerus determinatus, ita vt non plura, nec pauciora holocausta fierent, superstitionem habet, quia numerus, & figura non ponuntur principia actiua, ita vt aliquid magis correspondeat isti numero, q̃ illi, vel isti figuræ quam alteri: malefici tamen obseruant certitudinem numerorum, quia raro aliquid per numerum parem faciunt, sed omnia per imparem: sic enim Vir-
G gilius in Bucolicis in Egloga, quæ incipit.

Quo te Mœri pedes.

Cum ait:

Terno isto effigiem numero Deus impari gaudet.

Et sic vult, quod imparitas numeri pertineat ad superstitiones illas, & Aristot. in 1. de cœlo, & mundo capit. 1. dicit, quod numerus ternarius est quo Deos sanctificamus, & sic determinabant numerum. Ex eadem autem causa obseruabatur hic numerus septennarius duplicatus, sicut in aris tenebatur numerus septennarius, simplex, sed omnia superstitiosa sunt. [Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam.] Idest Balac rex fecit strui aras septem, sicut dixerat Balaam, & addixit septem vitulos, & septẽ arietes ad immolandum. [Imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram.] Non est sensus, quod aries, & vitulus, ponerentur super vnicam aram, quia alias frustra fuissent factæ septem, sed super aram idest super quã-
H libet aram ponebatur vitulus, & aries. ita quod essent septem vituli, & septem arietes, & hoc patet, quia dixit supra para totidem vitulos, & eiusdem numeri arietes. Sed cum dicitur, quod imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram, potest intelligi dupliciter scilicet quod imposuerunt ad immolandum, vel imposuerunt ad cremandum. Nam immolatio poterat fieri infra altare, vel supra. si fieret infra imponeretur super altare ad cremandum. Si autem fieret super altare, immolarentur ibi animalia, & cremarentur. Sed dicendum est, quod intelligitur de impositione ad cremandum, & non ad immolandum: sic enim fiebat in altari Domini in Sanctuario, quia animalia immolabantur ad latus Aquilonare eius, & postea ponebantur ad cremandum super altare particulatim diuisa, vt patet
I Leuit. c. 1. & sic est sensus, quod immolarentur ista animalia, & postea faceret ea poni super altare Balac, vt cremarentur ibi, & hoc significatur infra cum dicitur: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, est aũt holocaustum, quãdo iam crematur. [Dixitque Balaam ad Balac.] Iam enim fuerãt dispositæ, aræ, & holocausta super illas, & ideo nunc inquirebat Balaam augurium ad sciendum si maledicere debebat, ideo ad hoc recessit a loco, in quo erant aræ. [Sta paulisper iuxta holocaustum tuum.] Istud dixit Balaam ad Balac: iam enim erant cadauera super aras, & cremabãtur, ideo erat holocaustum, & dixit Balaam ad Balac: Sta iuxta holocaustum tuum idest iuxta holocaustum pro te oblatum, quasi dicat, istud fuit positum ad inquirendum auguria, & solum erat pro Balac scilicet, vt possit maledici Iudæis, quod petebat Balac. Vel dixit esse holocaustum
K tuum idest, quia tu fieri iussisti. [Donec vadam: si forte occurrat mihi Dominus.] Supra dixerat Balaam ad Balac non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt plus, vel minus loquar præcedenti cap. ideo hic fingebat, quod maledictio quam ipse dare volebat, a Deo proueniret, & eum inquirere volebat, sed falsum est, quia non inquirebat aliquid a Deo, sed auguria petebat, vt patet sequenti capit. scilicet. Cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret: ergo videtur, quòd ante inquisierat augurium, & istud est nunc, & in omnibus vicibus, quando statuit aras, & occidit victimas, volebat tamen occultare superstitionem istam sub nomine Dei, falso, vt sic magis laudarentur, quæ ipse faceret.

Numero impari Deus honoratur magis quam pari.

Quid

Quid faciebat Balaam quando recedebat a rege Balac quæsiturus auguria. Quæst. II.

A

SEd dicet aliquis quid faciebat Balaam, quando recedebat a Balac? Dicendum quòd ibat ad quærendum augurium, & istud est, quod videret aliquas aues trãseuntes, vt consideraret motus earum, vel audiret earum garritus, quia in istis consistit augurium, vel recedebat ad videndum aliquid in astris. Sed magis dicendum, quòd ibat ad petendum aliquid a dæmone, cui familiariter, & in secreto loquebatur: nam si inquireret solum motum, vel voces auium ex loco, in quo erat Balac, cognoscere potuisset. Item si aliquid specularetur in astris, & tamen qualibet vice recedebat constitutis aris: ergo recedebat ad consulendum dæmonem, quia non poterat loqui illi in secreto, si præsens esset Balac. [Et quodcunque imperauerit loquar tibi.] Idest Deus occurret mihi, & loquetur quid facere debeo, & illud ego tibi renunciabo. In omnibus autem istis mentiebatur Balaam: omnia tamen postea in veritate prouenerunt: nam ipse dicebat, quòd volebat consulere Dominum, sed non intendebat hoc: immo magis intendebat quærere augurium, vt declaratum est. Dixit etiam si forte occurreret sibi Dominus, quia nõ credebat, quòd sibi occurreret, cum ipse non quæreret illum, & tamen occurrit ei, vt patet infra. Item dixit, quòd quidquid Deus loqueretur ei, ipse renunciaret Balac regi, & tamen hoc non intendebat, immo si Deus aliquid diceret de non maledicendo, celauisset inquantum posset, vt aliquid inde acquireret: nam nihil ipse curabat, quod ageret contra intentionem Dei: nam iam bis dixerat ei Angelus, quod non malediceret: ipse tamen ad maledicendum veniebat, sed postea verum dixit, quia Deus posuit in ore eius parabolam; quæ sequitur, & renunciauit illam Balac, etiam si noluisset, quia cogebat eum Deus loqui, quod nolebat. [Cumque abijsset velociter.] Idest, recessit Balaam a Balac cum festinatione, vt accepto velociter responso a dæmone veniret ad eum, in Hebræo habetur. [Cumque abijsset solus.] Quia ad inquirendum aliquid a dæmone magis solus, quàm cum alijs esse debebat, quæ enim mala, vel falsa sunt, in tenebris fieri desiderant, ne à superueniente luce reuelentur: sic enim dicitur Iob 24. cap. oculus adulteri diligit caliginem, dicens, non me videbit oculus, & operiet vultum suum: forte quia dæmones talia reuelantes sub turpi forma apparent, & nolunt turpitudinem suam ab alijs videri.

Quare dæmones non accipiunt pulchra corpora, in quibus appareant cum sciant illa formare, & de Deo Aesculapio, qui Romam ductus est in effigie serpentis. Quæst. III.

SEd quæret aliquis an dæmones possunt sub pulchra forma apparere, vt pulchrum, & refulgens sibi corpus de aere sumant.

Respondetur, quòd dæmones satis sciunt fabricare corpora pulchra qualiacunque ipsi velint, & materia aeris sibi obediret faciliter, sicut obedit Angelis bonis, quia est in potentia naturali, & tamen fortè non permittuntur accipere formas pulchras, ne magis in talibus nocendi occasionem habeant. Sic dicitur, quod ideo diabolus speciem serpentis accepit, vel ipsum verum serpentem ad loquendum mouit, & non accepit speciem columbæ, vel alterius auis, aut pecoris, quia non permissus est in pulchrius animal intrare, vel loqui per illud. Ita etiam Apostoli aliquãdo facientes dæmones apparere, eos sub turpissima forma apparere cogebant, vt eos populus sperneret, & sicut factum est tempore noui testamenti, & tempore Gentiliũ: nam si legantur diligenter antiquorum Gentilium libri, reperietur semper Deos eorum sub serpentum, vel aliarũ beluarum apparuisse figuris, vt videntibus magis timorem incuterent, quam amorem, & horrorem, atque diminutionem numinis. Sic patet cum in ciuitate Romana valida increbuisset pestis, & ex consulto deorum pro Aesculapio deo Epidaurũ missum fuisset in Græciam: vt eo veniente, vniuersa cessaret pestis, in nauem quandam Romanorum serpens magnus, cristatus, & lucentibus atque formidolosis oculis insilijt, qui vsque ad vrbem Romanã per fluuium Tyberim ductus est. De quo Ouidius Meta. 15. Nec est istud poetica fictio, sed historica veritas. Et tamẽ iste erat dæmon, qui a Gentilibus Deus Aesculapius vocabatur. Vel forte recedebat Balaam a conspectu Balac ad reuelationes dæmonum, quia in istis auguratores, & alij malefici aliqua enormia patiebantur, per quæ viles alijs viderentur si coram eis apparerent, quia vt communiter, fiebat ista reuelatio visione imaginaria, ita quòd dæmon imaginatiuam alicuius moueret, in quo motu aliqua passio causabatur distrahens hominem ab actu rationis. Vel forte dicendum, quod ista reuelatio dæmonum fiebat modo phythonico scilicet quod introirent dæmones in ventrem istorum auguratorum, & facerent eos despumare atque in terram cadere, & tunc per os eorum

Historia Aesculapij veritas est & nõ fictio: nam Valer. Max. & ceteri hoc narrant.

Diuersa oracula.

B

loquebantur, quæ intendebant. Sic ponit Apost. Act. 16. cap. de quadam puella, de cuius ventre Phythonem dæmonem eiecit: illa autem magnum quæstum præbebat Domino suo, singulis quærentibus responsa reddendo. Fuit autem iste modus apud Gentiles in famosissimo tẽplo totius orbis scilicet in insula Delphos, vbi colebatur Apollo: ad hunc locum de diuersis partibus orbis, tanquã ad certissimum oraculum varij concurrebant dubiorum suorum quæsituri responsa; ibi autem quædam puella virgo respondebat: nam introibat in eam Phœbus, qui dæmon erat, atque eam per terram rotans, & despumare cogens (sicut in arreptitijs apparet) omnia, de quibus inquirebatur, respondebat: nihil tamen intelligens eorum, quæ dicebat, quia tunc erat in furore. De hoc Lucanus lib. 5. de bello plusquam ciuili, & Virgilius Aeneidos, lib. 6.

De arreptitijs quo per os eorum loquuntur dæmones & puella virgine, quæ erat sacerdos Phœbi quæ respõdebat.

C

Omnes modi superiores stare poterant, sed iste vltimus non, quia quando aliqui sic arripiebantur, dæmones loquebantur per illos, & ipsi nihil intelligebant, quia totaliter erant immutati, cum rotarentur per terram, & despumarent, nec redibant ad sanam mentem, quousque post illam furiam dormirent, sicut nunc fit in omnibus anepticis. Vnde quãdo ista loquebantur non intelligebant, & cum a somno euigilassent, nihil recordabantur eorum, quæ dixerant, sed qui aderant his sic furentibus intelligebant, quæ dicebantur: ideo si isto modo contigisset in Balaam, ipse non intellexisset ea, quæ loquebatur cum diceret, & postquam furere desineret; non recordaretur dictorum. Vnde necesse erat aliquem sibi esse præsentem cum fureret, vt videret quid tunc loqueretur, sed ipse solus erat: nam a rege Balac recedebat: ergo alium modum

D

habebat reuelationis, & erit aliquis de prædictis. [Occurrit ei Deus.] Idest, quamquam non inquireret Balaam Deum, quando recessit a Balac, sed dæmonem ad sciendum auguria, tamen Deus occurrit ei, & hoc factum est non est ex meritis Balaam, quia ipse nequissimus erat, etiam quia præsentiam Dei non desiderabat, sed ad gloriam nominis sui, & vtilitatem Israel, & maximè propter Moabitas, quia si Balaam in augurio Dominum obuium non habuisset, forte apparuisset ei dæmon prædicens aliqua falsa, scilicet, vt malediceret Israel, & maledixisset saltem verbo: Moabitæ autem confidentes exiuissent ad bellum contra Israel, & morerentur in bello.

E

Quomodo apparebat hic Deus Balaam ad declarandum ei hæc, & de quatuor modis quibus reuelat aliquid Prophetis. Quæst. IV.

QVæret Aliquis, quomodo apparebat, vel occurrebat hic Deus Balaam.

Respondebitur, quod poterat ei occurrere multipliciter, scilicet, per immutationem intellectus eleuando intellectum suum ad aliquid supernaturaliter, quod alias intelligere nequibat, sicut erat in cæteris prophetis. Alio modo, quod apparuerit ei in aliqua assumpta figura, & locutus fuerit: sicut factum est in via, quando apparuit Angelus asinæ habens gladium euaginatum, & postea visus est ipsi Balaam. Alio modo poterat esse, quod formaretur aliqua vox de aere ad Balaam, & non videret corpus aliquod: sciret tamen quod à Deo esset, & sic fiebat locutio Israelitis, vt contigit super montem Sinai, quando data est lex: nam ibi vocem audierunt, sed figuram nul-

1. Modus.

2. Modus.

3. Modus.

nullam viderunt, Deuteron. cap. 4. Sic etiam loquebatur Deus ad Moysen, & ad quosdam alios, aliquando in columna nubis ad ostium tabernaculi, & aliquando in propitiatorio intra sancta Sanctorum: De primo, Exodi cap. 33. & supra 12. De secundo: Exodi 25. & supra capit. 7.

4. Modus. Quis autem poterit dicere per immutationem phantasticam, sine aliqua illuminatione speciali intellectus, sola phantasia mota a Deo id factum fuisse: sic enim fiebat de illis prophetis, qui per somnium Deum videbant, vt patet supra cap. 12. Nam per somnium nihil aliud intelligere possunt, cum tunc quiescant omnes virtutes rationales, & istum modum habebat Deus ad Balaam, quando missi sunt ad eum nuncii regis Moab bis, quia qualibet vice apparebat ei Deus pro noctem, dicens, an deberet ire cum illis, vel non, & ob hoc dicebat Balaam, quod exspectarent per noctem nuncij.

Quis autem istorum modorum fuerit, dubium videbitur aliquibus. Sed dicendum satis colligi ex litera, quòd apparuit ei Angelus Dei, sicut apparuit in via assium pto corpore de aere, & locutus est ad eum Balaam, vt patet infra. Et hoc colligitur, quia dicitur occurrit ei Deus: occurrere tamen est quando aliqui duo veniunt per eandem viam ex opposito. Item quia dicitur, quod Balaam locutus fuit ad Deum, quando erexerat aras, & super posuerat holocausta, sed ista nulli de modis supra assignatis conueniunt, nisi cum dicitur, quod apparuit Angelus in assumpto corpore.

Primus enim modus non stat, quia quando fit immutatio sola intellectus, non apparet aliquid externus, nec in ipsis organis, sicut quando aliquid intelligimus naturaliter, non causatur per hoc in nobis aliqua species motus, sed tunc nō stat, quomodo Deus occurrerit Balaam, quia occursum nunquam est, nisi in duobus e contrario venientibus. Tertius modus non stat, quia si loqueretur Angelus Dei Balaam, & non videretur in aliquo corpore assumpto, non diceretur quod ei occurrisset, quia occursus est in duabus rebus corporalibus, quæ mouentur è contra. Item & fortius, quia dicitur in litera, quòd Balaam locutus fuit ad Deum de his, quæ fecerat scilicet, quod erexerat aras, & posuerat victimas, antequam quidquam Deus loqueretur, & postea Deus posuit verbum in ore Balaam: ergo videtur, quod ipse vidit Deum: nam si solum apparuisset Deus in voce, prius audiuisset Balaam vocem Dei, quam loqueretur ad illum, & tamen ipse prius locutus est: ergo non fuit in voce Deus apparens, sed in corpore assumpto.

Quartus modus etiam non stat, quia quando fit immutatio phantasiæ solum, homo est in somno, & tunc non fit aliquis motus corporalis, qui vocetur occursus, & tamen in litera dicitur, quod occurrit ei Deus: ergo non fuit per immutationem phantasiæ in somno. Item illi, qui sic immutantur non possunt loqui nec videre, sed Balaam fuit locutus hic ad Dominum, cum retulerit ei quid fecerat, scilicet constituendo aras, & ponendo desuper victimas: ergo non immutabatur per somnium, & sic solum manet vnus istorum modorum, qui esse potuit hic, scilicet, quod apparuisset Angelus Domini in assumpto corpore.

Veniens ei aduerso Balaam.] Locutus est ei Balaam de constitutione ararum, quas posuerat, & tunc Deus iussit ei dicere ea, quæ sequuntur.

Locutus est ad eum Balaam.] Prius enim locutus fuit Balaam Deo, idest, Angelo hic apparenti, cum loqueretur Angelus ad ipsum ad captandum ipsum, quasi fecisset cæremonias ararum, & holocaustorum propter eum.

Septem, inquit, aras erexi.] Idest, Balaam, inquit, idest, dixit: ego erexi septem aras, idest, feci altaria septem. Accipiuntur hic aræ pro altaribus. Nam secundum modum loquendi omnium scripturarum tam sacrarum, quam Gentilium, aræ vocantur ipsa altaria, nec fit aliqua differentia inter aram, & altare, sicut nos facimus. Et causa huius est, quia nos ex præcepto Ecclesiæ super altare non celebramus, nisi aram superpositam habuit, nisi in altaribus consecratis, ipsa tamen ara vocatur altare secundum nos, sicut cum alicui ex indulgentia conceditur, quod possit celebrare vbicunque voluerit solum cum altari portatili,

Ara & Altare an differant.

F vel viatico, conceditur illi, quod celebret super aram, quæ ibi vocatur altare: etiam si non habeat aliud altare. Apud Gentiles autem, & etiam in veteri testamento non erat huiusmodi ritus, quia etiam indifferenter super quoslibet lapides, vel in aliquo loco structo immolabatur, & cremabatur sacrificium, maxime apud Gentiles: ideo ara, & altare idem erant. In veteri etiam testamento nunquā fit differentia de ara, & altari, immo non erat nisi vnicum altare ad immolandum in toto veteri testamento, quod erat de lignis, & intra illud ponebatur terra quasi vsque ad summitatem, super quam lignis compositis cremabatur sacrificium, vt declaratum est Exodi 27. capitulo, & si aliquando ex speciali priuilegio aliquis posset in montibus struere altaria, vel in alijs locis, solum faciebat illa de lapidibus, nihil alterum super ipsa ponendo loco aræ, & dicitur hic: Erexi septem aras, idest, feci septem altaria. Ista non erant aliqui lapides simplices, super quos fieret crematio holocaustorum, sed erant quidam aceruli lapidum, & super illos ponebantur carnes sacrificiorum.

De altari veteri testam.

G Quod patet, quia dicitur erexi, idest, eleuaui, quod pertinet ad ea, quæ construuntur per appositionem, vel aggregationem, & dicebat hic Angelo. Balaam, quod struxerat aras ad gratificandum eum sibi, quasi aras struxisset ad colendum eum, & sic moueretur Deus, vt concederet ei maledicere Iudæis, & tamen non posuerat aras pro Deo, sed pro dæmonibus, vel astris. Quod patet, quia positis aris, iit ad quærendum augurium, vt patet sequenti capitulo, quod non fecisset, si Deo vero immolasset: solum enim eius adiutorium quæsiuisset. Item, quia istud holocaustum non faciebat ipse Balaam, sed Balac Rex, H quod patet, quia ipse dixit supra: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum: Balac autem manifestum est, quod Deo non immolaret; sed dæmonibus: quomodo ergo volebat Balaam quasi demonstrare Deo, quod offerret ipsi id, quod dæmonibus obtulerat?

Respondendum est, quòd licet Balaam sciret Deum decipi non posse, tamen corrupta voluntas eius desiderabat Deum decipi, & hoc desiderare non est magnum inconueniens, quia desiderium etiam est de impossibilibus, sed amplius hoc eligebat Balaam, quod inconueniēs magnum est, quia electio solum est de possibili contingenti, & per nos agibili, vt patet 2. Ethic. Sed dicendum quòd tantum voluntatis peruersitas inualuerat, vt totum intellectum practicum obcæcaret, nec erubescebat coram Deo sibi loquente, mentiri, quia præsentia Dei solum in- I tellectum speculatiuum eius illustrabat, vt necessarium est in omnibus prophetis: voluntatem autem illius nullo modo gratia sua gratum faciente tangebat: ideo nullatenus meliorabatur, etiam si Deus sibi continue mirabilia loqueretur. Sunt enim ista duo multum distincta scilicet intellectus speculatiuus, & voluntas: ideo potest vnum sine altero perfici. Patet in Salomone, quem Deus super omnes alios homines sapientia imbuit, vt patet 3. Regum cap. 3. & 2. Paralipo. capit. 1. & tamen voluntas eius nihil illustrata est, quia semper ambulauit in concupiscentijs fœminarum, & idola coluit atque illis templa construxit, vt patet 3. Reg. 11. cap. [Et imposuit vitulum, & arietem desuper.] Non refertur ad vnicam aram, quia non fuit in vnica factum, cum dicat se erexisse septem aras, sed refertur ad omnes scilicet imposuit vitulum, & K arietem desuper, idest, super quamlibet aram imposuit vnum vitulum, & vnum arietem. [Dominus autem posuit verbum in ore eius.] Idest, Angelus locutus fuit illi, scilicet, verba ista, quæ sequuntur: nam quod aliquis ponat verbum in ore alterius, nihil aliud est, quam quod dicat ei omnia, quæ debet loqui. Vel potest intelligi, quod posuit verbum in ore suo, idest, inspirauit sibi prophetiā, dato, quòd non loqueretur ei, scilicet, quòd moueret intellectum suum ad concipiendum, & dicendum regi Balac ea, quæ sequuntur. Et tunc etiam non erit contra supra dicta, scilicet, quod hic fuerit facta locutio, & apparitio Angeli ad Balaam, quia licet ista, quæ dicturus erat Balaam, non fuissent sibi dicta, sed inspirata: tamen locutus fuit ei Angelus alia, scilicet, Loquere hoc ad Balac. Primus modus tamen est verior scilicet, quod omnia ista locutus fuerit Angelus Balaam, [Reuertere ad Balac.]

Quare Balaā dixit Deo se fecisse aras pro eo, cū fecerit pro dæmonibus.

Quia

Quia manebat Balac apud altaria spectans, quando veniret Balaam. [Et hæc loqueris.] Scilicet, ista, quæ apparent immediate: illa enim Angelus primo dixit Balaam: deinde Balaam retulit illa regi Moab. [Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum.] Spectabat enim aduentum Balaam, & quia dixerat Balaam, quòd staret iuxta holocaustum suum, stetit diligenter ne omitteretur aliqua cæremonia. [Et omnes principes Moabitarum.] Isti comitati fuerant regem ascendentem in montem cum Balaam, & manserunt ibi cum rege. [Assumptaque parabola sua dixit.] Idest Balaam assumpsit parabolam loquens ad regem Moab, vocatur hic parabola prophetia, quam Deus posuerat in ore Balaam. & hoc quia parabola fit in quibusdam ænigmatibus, & circulationibus verborum: ita autem erat hic, cum ponantur quędam similitudines. [De Harã adduxit me Balac rex Moabitarum.] Hic volebat significare Balaam, quod non poterat maledicere Israelitas, quia Deo displicebat hoc, ideo posuit quędam prætiia excusatiua sua scilicet, quòd ipse non venerit gratis, & non concitauerit regem spondens se hæc facturum, sed quasi coactus aduenerit, ideo etiam si non posset maledicere Israelitas, non esset sibi imputandum. Si autem ipse spopondisset se maledicturum Israelitas si aliquid ei daretur, etiam si Deus prohiberet maledictionem ipse esset culpabilis, tamen non spopondit, & hoc dicit, scilicet, de Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, idest ego non veni gratis ad maledicendum, nec sollicitaui regem, sed rex adduxit me, quasi violentum, scilicet propter importunitatem suam, quia multos nuncios misit, & bis, & dicit, quòd adductus est de Haram, idest, de Mesopotamia: est enim Haram nomen proprium ciuitatis, Mesopotamia autem est nomen Gręcum compositum signans ciuitatem sitam in medio aquarum, vocatur in Hebręo Haram fluuiorum, idest, sita inter duo flumina, Est autem eadem ciuitas Mesopotamia, & Haram, vt declaratum est præcedenti capit. in hac habitabat Balaam, cum vocatus est a rege Moab, & de ipso loco adductus est. Et si obijciatur quòd habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt patet præcedenti capit. vel quòd habitabat in terra Madian, quia ibi fuit occisus cum Madianitis, vt patet infra 31. capit. responsum est præcedenti cap.

Quare Balaam venit de Mesopotamia. Quæst. V.

SEd obijcietur, quia dicitur secunda Petri. cap. 2. quòd Balaam venit ex Bosor, & amauit mercedem iniquitatis, ergo non venit de Mesopotamia.

Respondendum est, quòd eadem ciuitas est Bosor, & Mesopotamia, & Haram, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina, sicut patet in Hebron, quæ vocatur Hebron, & Mambre, & Cariatharbe Genes. 23. cap. & Iosue 13. capit. Etiam Ierusalem vocatur Ierusalem, & Iebus Iosue 18. capit. & in diuersis libris accipiuntur diuersa nomina. Sic patet, quia hic vocata est ciuitas etiam Haram, & Deuteron. 23. cap. vocatur Mesopotamia. [De mõtibus orientis.] Idest Mesopotamia est in montibus orientis. Non accipiuntur montes Orientis simpliciter pro illis, qui sunt in extremitate terræ habitabilis per longitudinem, scilicet, in capite Indiæ, sed accipitur Oriens relatiuè, & sic quilibet locus, qui est propinquior Orienti, alio loco, dicitur esse orientalis respectu illius, & hoc modo necesse est de quibuscunque duobus locis, quæ non habent eandem longitudinem secundum modum astrologorum, quòd vnus sit orientalis respectu alterius, & istud est quod multos decipit. Nam cum legunt in Scriptura Orientem, vel Occidentem, accipiunt ista puncta simpliciter pro extremitatibus terræ habitabilis, vt cum dicitur de Saluatore nostro, quod reges Magi venerunt ab Oriente adorare eum Matt. cap. 2. putant aliqui, quòd

Magi vnde venerint ad aduẽtũ Christi.

venerint de extremitatibus Indiæ, ideo varie ponunt de aduentu illorum, quia aliqui dicunt illos aduenisse post vnum annum & 13. dies, quia in tanto tempore poterant venire ab Oriente. Alij dicunt, quòd venerint super dromedarios quæ sunt animalia velocissima, ideo in tresde-

A cim diebus poterant tantum iter conficere, sed ad nihil horum cogimur, quia non ponitur ibi oriens pro parte orientali simpliciter, sed pro aliqua terra, quæ esset magis Orientalis, quam Iudæa etiam si parum distaret ab illa. Sic etiam patet hic: nam terra Mesopotamiæ non multũ distat a terra Moab: forte enim non per quatuor dietas. Quod patet, quia Iacob venit de Mesopotamia per terrã Ammon, & Moab ad terram Iudęæ, & transiuit per montem Galaad, & Laban socer suus persecutus eum ex Mesopotamia, apprehendit eum super montem Galaad diebus septem transactis, vt patet Genes. 31. capit. & tamen Laban distabat per tres dietas vltra Mesopotamiam, vbi erat cum gregibus suis ipse, & filij sui, vt patet Genes. ca. 30. & ex loco ipso persecutus Iacob, apprendit eum post septem diebus in monte Galaad: ergo demptis illis tribus

B dietis, manebunt quatuor dietæ a Mesopotamia vsque ad montem Galaad, est autem mons iste in extremitate terræ Moab, cum ponatur pro termino terræ illius, vt patet Deuteron. cap. 2. Ergo terra Mesopotamiæ ad plus distaret quatuor, vel quinque dietis a terra Moab, & tamen dicitur, quòd vocatus est Balaam de montibus orientis, quia est magis orientalis Mesopotamia quàm Moab, & non solum est magis orientalis, sed etiam magis aquilonaris. Dicitur autem de montibus, quia terra illa montuosa est. [Veni, inquit, & maledic Iacob.] Idest rex Moabitarum inquit ad me veni, & maledic Iacob. Accipitur hic Iacob pro tota congregatione Israelitarum sicut Israel, & maledicendo illos maledicebatur totus Iacob, quia nullus alius erat de stirpe Iacob præter illos. [Propera, & detestare Israel.] Eadem sententia est repetita,

C & ista est exaggeratio sermonis, cum sit sermo per synonyma non solum in dictionibus, sed in orationibus, quod ad satis magnam exornationem pertinet, & potissimum ad suasionem, quia verba sic repetita magnam habent efficaciam, vt testatur Isidorus in principio synonymorum suorum, scilicet, quod liber synonymorum eum mouerit in lamentum; fiunt autem ibi tales repetitiones, vt hic. Potest autem dici, quod aliquo modo istæ sententiæ differunt, quia detestari, & maledicere duo importabunt: nam maledicere est malum inferre: detestari autem est bono priuari per abominationem, & expulsionem a nobis. Tunc Deus alicui maledicit, quando eum punit: tunc vero detestatur, quando suam protectionem aufert. Quodcunque autem istorum fieret sufficiebat Moabitis, siue Deus malediceret illos, et se delendo, sicut sæpe fe-

D cerat consumendo igne, & alijs pęnis, vt patet supra 11. cap. & 16. siue eos desereret non iuuando, vt sic traderentur in manus Moabitarum. Non est tamen intelligendũ, quòd rex Moab miserit ista verba ad Balaam, cum petijt, vt veniret. Nã solum dixit: Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eijcere eum de terra mea, vt patet præcedenti cap. fecit tamen Balaam istam repetitionem sententiarum ad exornationem, vel forte Deus talem seriem in verbis posuit in ore eius. Est autem iste modus vsitatus apud Prophetas, & maximè in Isaiã. Dicit Rabi Salom. quòd ponuntur ista duo verba, quia nesciebatur quid magis Deus vellet, scilicet, maledicere, vel detestari. Sed nõ stat, quia hoc esset si Balac locutus fuisset ista ad Balaam, vel Balaam locutus fuisset ad Deum petens, sed non fuit sic: nam po-

E tius Deus ista primò locutus est ponens in ore Balaam: ergo non fuit positum detestari, & maledicere propter dubium. [Quomodo maledicã cui non maledixit Deus?] Quasi dicat, petis aliquid irrationale, quia ego non possum maledicere, nisi cui Deus maledicit, sed Deus benedicit Israelitis, quomodo igitur ego potero maledicere eis? hic enim cogitur Balaam veritatem significare de maledictione sua, scilicet, quod illa non erat inflictio alicuius mali, sed erat prænunciatio diuinæ maledictionis per prophetiam, vel per astra, vel per artem ariolandi. Cũ ergo Deus nunc non maledixerit, non poterat Balaam maledictionem eius annunciare, quia nihil valeret annũciatio illius: maximè, quia etiam si Balaam vellet annunciare, saltem falsè aliquam maledictionem, non poterat, quia Deus eum ad benedictionem cogebat.

An Deus habeat quotidie vnam horam in qua irascatur malis, & an illam sciret Balaam. Quæstio VI.

DIcit Rabi Salom. quòd Deus quotidie irascitur malis. ita quòd habet vnam horam determinatam, in qua irascatur, & illam sciebat Balaam, ideo precabatur tunc maledictionem Dei super aliquem malum, & veniebat: viderat autem quod licet malum egissent Hebræi non puniebat eos; ideo mirabatur. Probat hoc Psal. 7. vbi litera nostra dicit de Deo: Nunquid irascitur per singulos dies? vbi dicitur in Hebræo: Deus irascitur per singulos dies. Sed errat, quia illa litera etiam secundum modum Hebraicum debet legi interrogatiue, quamquam non ponatur ibi dictio significans interrogationem, sicut in litera nostra ponitur nunquid. Nam si non legatur sic includet contradictionem, cum dicatur ibi, quod Deus est patiens, & tamen irasci per singulos dies non probat esse patientem, sed magis oppositum scilicet velocem in ira, quod est esse acrocholum, vt patet 4. Ethic. cap. de mansuetudine.

Item, quia si diceretur quod Deus irascitur per singulos dies, nihil faceret ad intentionem prophetæ, vt patet ex intentione totius Psalmi. Amplius, dato quod concederetur Deum quotidie irasci malis, sicut nos concedimus; tamen secundum quod Rabi Salom. intelligit est impossibile, quia nos dicimus Deum irasci, idest punire nos: ita quod ira non significet in eo aliquem motum, vel affectionem, sed solum punitionem, quæ in nobis est: tamen Rabi Salom. intelligit esse in Deo iram, quod patet ex verbis suis. Dicit enim quod Balaam sciebat horam, in qua Deus est iratus, & tunc petebat maledictionem super aliquem, & veniebat; & sic prius ponit iram Dei, quam punitionem nostram: ergo aliquis motus erit secundum hoc in eo. Item dato quòd in Deo esset motus iræ qualibet die, non haberet horam determinatam ad irascendum, quia non sequitur conditiones temporum cum non subijciantur motui, & actionibus naturalibus.

Ira mō tuaua fit ira Dei.

Item dato, quod esset aliqua hora determinata pro ira Dei: tamen illam non cognosceret Balaam, & dato quod cognosceret, etiam si deprecaretur Deum, vt malediceret alicui, non malediceret, nisi maledicere disposuisset, cum Deus non sequatur humanas affectiones: ideo omnia hæc ridicula sunt. [Qua ratione detester quem Deus non detestatur.] Eadem sententia est cum superiori, detestari enim est abominari, vel abominatum esse prædicare, sed Deus non abominabatur Iudæos expellens eos a custodia sua: quomodo ergo posset Balaam illos abominabiles factos prænunciare? quasi dicat, nequaquam. Nam etiam si pronunciaret illud, nihil esset, cum Deus non abominaretur, & etiam si vellet maledictionem pronunciare, non posset, quia Deus cogebat eum benedicere. [De summis silicibus videbo eum.] Quasi dicat, non maledicam illi, sed magis delectabor in videndo eum de summitate silicum idest duarum petrarum. Erat autem delectatio ista, quia castra Israel erant bene disposita, & videre similia est delectabile, & hoc significatur capit. sequenti cum dixit Balaam: Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel &c. & propter ista verba Balac rex remouit Balaam de altitudine silicum ducens ad alium locum, in quo non posset videre omnia castra Israel, sed partem eorum, vt patet infra.

De collibus considerabo illum.] Eadem sententia est repetita, scilicet, quod Balaam de altitudine collium, idest, de montibus illis, in quibus erat respiceret Israel, & vtrumque verum est, scilicet, quod videret Israelitas de collibus, & de summitate petrarum, quia forte cum esset in collibus ascendebat super summitatem petrarum, vt magis inde contemplaretur dispositionem castrorum Israel. [Populus solus habitabit.] Hic prophetat Balaam aliqua futura de populo Israelitarum, scilicet, quod habitabit solus, idest, erit singularis inter omnes populos, quia cæteri populi ad Deos varios conuertentur. Iste autem solus manebit in cultu Dei sui, licet aliquando in hoc peccauerũt magis Israelitæ, quam aliæ gentes, & conqueritur de eis Deus valde, quia reliquæ gentes non mutabant Deos

F suos: Israelitæ autem mutabant aliquando, vt patet Iere. cap. 2. scilicet, transite ad insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate vehementer si factum est huiuscemodi: si mutauit gens Deos suos. Et certe ipsi non sunt dij: populus vero meus mutauit gloriam suam in idolum. Obstupescite cœli super hoc, & desolamini portæ eius vehementer. Et tamen licet Israelitæ relinquerent Deum, tamen redibant rursus ad illum. De alijs autem gentibus nulla conuertebatur ad colendum Deũ: in prophetis tamen non oportet totam vim terminorum obseruari, quia termini distributiui raro ibi totaliter distribuunt. Erat autem iste populus solus idest singularis ab alijs gentibus in corde per Dei veri fidem, & cultũ, in carne sua per circuncisionis pactum, in actibus suis per diuersarum cæremoniarum, & iudiciorum obseruantiã,

G & ritum, in vestibus per distinctum ab alijs gentibus habitum, sicut erat de vittis hiacinthynis, & pallijs fimbriatis, vt patet supra cap. 15. Vel dicitur solus habitabit, idest, iste populus non commiscebitur alijs gentibus in aliqua communicatione: ne ab eis inducerentur ad colendum idola, ita vt viderentur non esse de numero gentiũ, sed sequestrati ab orbe terrarum, vt significat litera sequens, scilicet, inter gentes non reputabitur, & in hoc significabatur magna perfectio status Iudaici, qui erat separatus ab immundicijs Gentilis communicationis. [Inter gentes non reputabitur.] Idest, non tenebit Deus istũ populum in reputatione, in qua tenet gentes, quia gentes, vt immundas in Idolis suis negligit, sed istum populum, vt peculium electum conseruabit, & ei specialia beneficia largietur, hoc significat Deus Exodi 19. capit. &

H Deuteron. capit. 7. vocans Iudæos peculium de cunctis populis terræ. Vel non reputabitur inter gentes, idest non computabitur iste populus, vt vna de gentibus, & hoc, quia differentes erant Iudæi in habitu, & tota rõne viuendi ab omnibus gentibus, ideo appellatione Gentium omnium in sacra Scriptura, non intelliguntur Iudæi, sicut appellatione laicorum non intelliguntur clerici, quia differunt ab eis in habitu, & modo viuendi. Vel aliter non reputabitur inter gentes, scilicet, quia nõ erat magnus populus Iudaicus viribus, aut multitudine in comparatione aliorum populorum. Sic dicitur Deuteronom. capit. 7. scilicet, quod non accepit Deus illos, quia ipsi vincerent numero cæteras gentes, aut viribus. Et subditur ibi: cum omnibus populis sitis pauciores, & propter hoc negligebant eos, & volebant eis eruere oculos dextros in

I improperium, vt patet 1. Regum 11. & 13. capit. Vel non reputabitur inter gentes, idest, non poterit computari præ multitudine sicut dicitur infra scilicet, quis numerare possit puluerem Iacob, & numerum stirpis Israel, sed primus & secundus sensus magis conueniunt. [Quis dinumerare possit puluerem Iacob.] Idest, multitudinem, quæ egredietur de Iacob per generationem, quia iste populus multiplicabatur valde, intantum, vt non viderentur fœminæ eorum parere, sed germinare, sicut arbores, quæ singulæ mittunt multos ramos, vel fructus. Si patet Exod. cap. 1. scilicet, quo mortuo, & vniuersis fratribus eius filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terram, quod patet, quia in ingressu in Aegyptum fuerunt solum animæ septuaginta, vt patet Gen. 46. cap. vel 75, vt patet Exodi c. 1. & ta-

K men quando exierunt de Aegypto fuerunt in valde magna multitudine, scilicet, sexcentorum millium peditum præter paruulos, & senes, & fœminas, vt patet Exod. 12. cap. & ob hoc cum viderent Israelitas tantum multiplicari, Aegyptij, paruulos eorum occidebant in flumine, & postea iusserunt occidi, cum nascerentur de vulua Exodi capit. 1. & ob hoc comparantur pulueri, quia innumerabilis est. Sic dixit Deus ad Abraham: faciamque semen tuum, sicut puluerem terræ: si quis potest hominum numerare puluerem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Rabi Salom. dicit, quis numerabit puluerem Iacob, idest, dolores, vel tribulationes populi Iacob? Multæ enim fuerunt ante ingressum terræ promissionis, & post ingressum. Et patet iste sensus quia secundum literã Chaldaicam Israelitæ comparantur numero stellarum, quando boni sunt; quia sicut stellas nullus tãgere potest; ita

ita nec Hebræos dum bene viuerent: mali autem comparantur pulueri, quia sicut quilibet puluerem conculcat; ita illos dum a Deo recedebant quilibet populus conculcabat. Sed primus sensus est melior, quod patet in sequenti litera, scilicet. Et nosse numerum stirpis Israel, quod refertur ad multiplicationem, & tamen hic fiunt repetitiones sententiarum: ergo ista significat id quod sequens, scilicet, multiplicationem Israelitarum.

Et nosse numerum stirpis Israel.] Idest, quis poterit cognoscere multitudinem Israelitarum, quasi dicat, tanta erit, quod dinumerari non poterit: nimis enim multiplicabantur Israelitæ, vt supra dictum est.

An Iudæi essent in maxima multitudine.

Sed dicetur contra Deuteronom. ca. 7. quod erant Iudæi pauciores aliis populis, scilicet. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus est Dominus, & elegit vos: cum omnibus populis sitis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus.

Respondendum est, quòd Israelitæ erant in valde magna multitudine, & postea futuri erant in maiori: tamen erant pauciores cæteris populis, quia comparati ad cunctos populos, quasi nihil erant vel quia erant aliqui populi qui erant valde maiores ipsis: sicut gens Chananæorum erat vnus populus inquantum descendebat ab vno capite, scilicet, a Chanaan: quamquàm alio modo vocarentur septem populi, & tamen populus Chanaan valde maior erat Israelitis, & sic de multis aliis populis. Quod essent plures Chananæi; patet, quia non poterant Iudæi replere terram eorum ad habitandum, ideo Deus non dedit illam simul Iudæis, vel in vno mense, aut in vno anno donec augerentur, ne terra redigeretur in solitudinem, & C crescerent bestiæ contra Iudæos, cum non esset terra habitata, vt patet Exod. 23. cap. & Deuteron. cap. 7. vel potest hic referri multitudo numeri ad magnitudinem excellentiæ, scilicet, quis potest nosse numerum stirpis Israel idest, magnitudinem dignitatis, & hoc refertur ad Messiam, qui fuit de stirpe Iacob secundum carnem, & excellentia sua fuit infinita. Satis est autem modus iste conueniens, quia talem locutionem facit Isaias cap. 53. scilicet, generationem eius quis enarrabit? Et intelligitur de Messia, cuius generatio non est enarrabilis, quia est infinita. [Moriatur anima mea morte iustorum.] Cum Balaam omnia ista enarrasset, quæ pertinebat ad excellentiam populi Iudaici, optauit habere finem, sicut Iudæi qui erant viri iusti, & animæ eorum assequebantur vitam æternam, ideo est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum idest, vtinam ego morer, sicut isti iusti morientur: præuidebat enim spiritu, quod in lege Dei iustificati erant, & cupiebat sic finiri: tamen non sic viuebat: omnes autem mali bonam mortem appetunt, sed bonam vitam fugiunt, quia bene mori fœlicitas est: bene autem viuere laboriosum, sed vnum sine altero non conceditur. Alio modo exponunt quidam quòd loquebatur optando mortem scilicet quod ex quo moriturus erat, magis vellet, vt eum Hebræi occiderent, quam aliter moreretur, & est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum, idest, vtinam ego moriar occisus ab istis iustis. Aliqui dicunt, quòd loquebatur nô optando, sed prænunciando, cognoscebat enim prophetico spiritu, quod Iudæi eum occisuri erant: ideo dixit: Moriatur anima mea idest morietur morte iustorum idest morte inflicta a iustis scilicet, quia Israelitæ occident me. Sed non est iste sensus, quod patet ex sequenti litera, scilicet. Et fiant nouissima mea horum similia, idest talis sit mors mea, qualis mors istorum, & ibi est repetitio sententiæ secundum modum supra positum: ergo debet legi ista litera optando, & non prænunciando, & dicitur moriatur anima mea, idest moriar ego, quia anima mori non potest, sed accipitur anima pro ipso homine: sic dicitur 1. Macha cap. 2. quod occiderunt serui Antiochi vsque ad mille animas, idest mille homines, & iste modus est vsitatus in Scriptura, vt patet Iudi. 16. cap. Cum ait Sanson: Moriatur anima mea cum Philisthijm, idest moriar ego. [Et fiant nouissima mea horum similia.] Idest vtinam mors mea esset talis, qualis mors istorum. Accipitur enim nouissimum pro morte, quia est nouissima, quam homo viuens patitur, & sic accipitur nouissimum in sacra Scriptura pro morte ex modo loquendi communi: sic patet

A Ecclesia. capit. 7. scilicet, in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, idest mortem, & in æternum non peccabis. [Dixitque Balac ad Balaam: quid est hoc quod agis.] Adduxerat Balac Balaam ariolum ad maledicendum Iudæis, & ob hoc disposuerat holocausta super aras: nunc autem vidit, quòd Balaam benedicebat Iudæis, ideo admiratus est dicens, quid est hoc quod agis: non enim quæsiuit, quasi dubitaret, quid esset illud, quia bene videbat, quòd benedicebat Iudæis, vt patet ex litera sequenti, scilicet, vt malediceres inimicis meis vocaui te, & tu e contrario benedicis, sed dixit hoc admirans. Est autem modus admirantium, & turbatorũ etiam de notissimis quærere. Vel forte dicebat hoc, vt responderet sibi Balaam, quia interdum quærimus aliqua, de quibus non dubitamus, vt videamus quid nobis respondeatur: sic quæsiuit B Deus a Balaam scilicet, ad quid venerant: volebat enim habere occasionem loquendi cum Balaam. [Vt malediceres inimicis meis vocaui te.] Et non facis hoc. Vocat rex Moab Iudæos inimicos suos, & tamen non erant verè inimici sui, quia licet ipse intelligeret, quod volebant aduersari ei: tamen non intendebant, quia Deus prohibuerat illis pugnare contra Moab Deutero. c. 2. [Tu è contrario benedicis.] Idest contra intentionem meam facis benedicendo. Et dicitur: Benedicis idest benedictiones eis futuras prænuncias, siue futura bona. [Cui ille respondit: non aliud possum loqui nisi quod iusserit Deus.] Quasi dicat, non sum culpabilis in hoc, quia ego vellem maledicere, sicut tu me ad maledicendum vocasti, sed non possum facere, quia Deus non me permittit, & accipitur hic non possum, idest non possum de iure, nec de facto. C Dicitur aliquis non posse de iure, quia quamquam aliquis actualiter possit contra diuinum præceptum, quia tamen illa operatio vetita est, dicimr non posse. Alio modo est non posse de facto, scilicet, quod licet aliquid sit contra ius: tamen non possit homo illud exequi. Neutro istorum modorum poterat Balaam maledicere, quia dato, quòd Deus vetuisset maledicere, si tamen potuisset proferre Balaam verba maledictionis, non curaret, quod esset vetitum, sed non poterat proferre saltem. Hoc autẽ poterat esse dupliciter: vno modo, quia Deus mouebat labia eius, vt ipse volens maledictionis verba proferre, benedictionem proferret, ita quod Deus moueret instrumenta eius formatiua vocis contra voluntatem ipsius; nec tamen in hoc cogebat voluntatem illius, quia semper manebat ei electio maledicendi, licet maledicere non posset, & sic non prohibebatur ibi actus voluntatis, sed actus D prolationis, & iste non ... ber eliciriue, & primariè, sed est per imperium voluntatis: ideo directè potest cogi: actus autem voluntatis est primo liber, ideo non potest directè cogi: inducitur tamen voluntas ad aliquid alterum, quam ante volebat. Et hoc, quia Deus mouet voluntatem per gratiam rectificantem omnes potentias, & in hoc differebat ista motio linguæ Balaam a motione linguæ asinę eius, quia lingua Balaam a Deo mouebatur, & contra voluntatem eius, & ipso intelligente quòd contra voluntatem eius lingua mouebatur: asina autem non intelligebat quod loqueretur, nec contra voluntatem suam loquebatur, quia non habebat voluntatem loquendi, nec tacendi. Alio modo potest intelligi, quòd Deus in illa hora, vel spatio, in quo loquebatur Balaam ista demonstraret clarissimè esse bonum loqui illa, scilicet, quòd Deus pro tunc E supernaturaliter illustraret intellectum practicum Balaã, sicut mouebat, vel illustrabat intellectum speculatiuum eius ad prophetice intelligendum, & ista illustratio esset, quòd Deus euidenter demonstraret intellectui practico eius, quòd in præsenti tempore nullum maius bonum occurrere sibi posset, & tunc intellectus practicus necessario iudicaret illud esse eligendum, licet non coactè. Voluntas autem necessario eligeret quidquid ab intellectu iudicatur, cum sit totaliter irrationalis, & naturaliter consequẽs intellectum: vires enim formatiuæ vocis immediate obedirent, & tunc Balaam totaliter volebat benedicere, sed transeunte illa illustratione intellectus, cum non tolleret inclinationem, & dispositionem consuetudinalem prauæ voluntatis: cum sit supernaturalis, nec intellectus practici distortum iudicium, finita locutione inciperet dolere, quod

Balaam habebat intentionẽ maledicendi, et quia non poterat dicere, nisi quod Deus volebat.

Motus est Balaam aliquando, & asina etiam, sed diuerso modo.

sic

sic locutus fuisset, & cognosceret, quòd Deus eum ad talia volendum induxisset, & hoc non est voluntatem cogere, sed decipere, quia si voluntati Balaam Deus proposuisset esse malum benedicere Israelitis, sicut prius eius intellectus practicus voluntati proponebat, impossibile erat, quòd eam ad benedicendum induxisset, nisi eam nihilaret, vel faceret non esse liberam. ideo quilibet modus est satis probabilis, sed primus videtur melior, vt sentiret Balaã, dum loqueretur se contra voluntatem suam loqui, quod aliter non faceret, scilicet, per secundum modum, sed post locutionem intelligeret. Et hoc erat ad magnam laudem diuinam. Tunc debet intelligi litera: Num aliud possum loqui, nisi quod Deus iusserit; idest ad quod mouerit labia mea, quasi dicat, non possum aliter mouere, quam ipse mouet.

G *Dixit ergo Balac. Veni mecum in alterum locum, vnde partem Israel videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei. Cumque duxisset eum in locum sublimem super verticem montis Phasga, ædificauit Balaam septem aras, & impositis supra vitulis atque arietibus, dixit ad Balac: Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obuius pergam. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore eius, ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei. Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid inquit locutus est Dominus? At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor: non est Deus quasi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob, nec*
H *videtur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Iacob, & Israeli, quid operatus sit Deus. Ecce populus, vt Leæna consurget, & quasi Leo erigetur: non accubabit donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.*

Aedificat septë aras Balaam iij. Commëdat popu lũ Israel Balaam.

Ios. 24.

Dixit ergo Balac.] Hic ponitur secundum, scilicet, secundus conatus Balaam ad maledicendum, scilicet, quod postquam nõ potuit in loco illo maledicere, iuit ad alium locum, vt si forte ibi maledicere posset. [Veni mecum in alterum locum.]

I *Quare Balac voluit Balaam mutare locum ad maledicendum Israelitas. Quæst. VII.*

HOc dixit Balac, quia in loco illo viderat Balaam totum multitudinem Israel, & putauit, quod propter hoc non poterat maledicere, ideo duxit in alium locum, vnde non videret, & hoc forte, quia rex Moab erat aliqualiter Astrologus, & qui in iudicando astrorum regulam sequuntur locorum Orizontes respiciunt: quilibet. n. punctus assignatus in terra mutat alium & alium Orizõtem, ad cuius mutationem sequitur diuersitas ascendentis, siue horoscopij, & diuersitas planetarum, & signorum in domibus cæli, & quia istis mutatis magna sit influentiæ mutatio, alium congruentiorem locum Balaam, & Balac re-
K quirebant, & hoc verum est quantum ad omnia, in quibus corpora cælestia habent causalitatem, quia ibi multũ prodest mutare locum, sed quia maledicere populo Israelitarum solum a voluntate diuina dependebat, mutare locum ad aliam, & aliam partem cœli nihil proderat.

Aliqui dicunt quòd Balaam videns totã multitudinẽ Hebræorũ expauit, nec maledicere ausus est, ideo volebat eum Balac ducere ad locum, in quo modicum videret de castris Israel, & sic audere malediceret. Sed hoc non valet, quia Balaã existens in terra Moabitarũ nõ timebat Israelitas, nõ propter eos non omittebat maledicere. Item quia si propter timorẽ Israelitarũ omitteret, non magis malediceret, cũ videret paucos, quã cum videret multos, quia nullo modo illi possent sibi nocere, vel si multi possent nocere, eodẽ modo, & pauci. Alij dicũt, quod ideo erat mutatio lo-

F ci, quia merita multitudinis faciebãt, quod non posset maledicere Balaam, si aũt paucos videret, merita illorum non preualerent, vt maledicere non posset. Sed hoc non est rationabile, nec Balac rex hoc crederet, quia si propter merita multitudinis maledici non poterant: siue videret Balaã multitudinem, siue non videret, merita non minorabantur: ad valorem. n. meritorum nihil facit videre, vel non videre. Item, quia si propter videre multitudinem maledicere non poterat, vel saltẽ sic credebat, Balac clausisset oculos Balaam, & tunc maledixisset: nec fuisset necesse rursus alibi aras construi, & imponi nouas victimas. Sed obijciet aliquis, quod non poterat Balaam maledicere, nisi videret quia hoc requirebatur secundum cæremonias magorum. Sed non stat, quia tunc solam illam partem, quam videret crederet se posse maledicere, quod erat contra intentionẽ Balac volentis totum populum Hebraicum disperdere. Itẽ
G hoc dato posset Balaã aliter facere, s. in eodem loco, in quo erat inclinare se, vt videret modicam partem Castrorum, & non oporteret mutari locum. Sed hoc etiã militat contra expositionem superiorem, quia si propter timorẽ non poterat Balaam maledicere de loco illo, clauderet oculos, & nihil videns non timeret. Si antẽ dicas, quod postquam semel concepisset timorem de multitudine visa, etiam si oculos clauderet, timor manebat. Respondetur, quod etiã si ad aliam partem transferretur Balaam, de qua partem exercitus videret, & non totum, semper timor maneret, & maledicere non posset. Non diceret ergo Balac, veni ad alium locum &c. Item omnibus istis datis adhuc non bene dicitur, quod si Balaam videns totam multitudinem propter magnitudinem meritorum maledicere non poterat, videns paucos crederet posse maledicere. Hoc est si si-
H cut occultabatur multitudo a facie Balaam: ita occultarentur merita a facie Domini, & quando Balaam videret totum populum, quod Deus videret omnia merita populi. Sed non erat sic, nec aliquis homo credere posset, quia tũc sequeretur, quòd quando Balaam nihil videret de populo tunc Deus nulla merita Iudæorum videret: ex quo sequeretur quantitatem cognitionis, vel aspectus diuini commensurati quantitati visionis Balaam: infinitas quoque alias absurtates, & impossibilitates concludit. Dicendum ergo, quod ideo volebat mutare Balac, Balaam ad locum alium vt minus de castris videret: non vt minus videret, sed quia credebat locum illum esse magis fortunatum ad operationem suam, quia ibi magis iuuaretur virtute cæli, propter alias obseruationes, quas arioli habent. Vnde dicendum, quòd quomodocũque se habeat, superstitio erat,
I idest cæremonia ad nihil proficiens. Nec tamen est mirabile, quia tunc Balaam, & Balac superstitionibus vacabãt, scilicet, ad maledicendum Israelitis, quod nihil proderat, etiam si fieret, & tunc est sensus. [Veni mecum in alterũ locum.] Scilicet, quia iste locus est infortunatus, nec in eo prosperatur propositum nostrum. [Ducam te ad alium locum.] Scilicet, in quo a virtute cæli adiuuemur. [Vnde partem Israelis videas.] Hoc debet legi consecutiuè, & non causaliter, scilicet, quod non ducebat eum in alium locum, vt inde non posset videre totum Israel, sed ducebat eum illuc vt, magis adiuuaretur propositum eorum ibi, & etiam consequenter non posset videre Balaam totũ Israel ex eo loco. [Inde maledicito ei.] idest de ipso loco maledicas Israeli, scilicet, quia ibi iuuaberis a virtute cæli ad maledicendum.

Responsio Auct.

K Cumque duxisset eum in locum sublimem.] Quamquam vellet Balac, quòd Balaam non videret totũ Israel, tamen duxit eum in locum sublimem, quia si descẽderet ad aliquas concauitates montiũ, nihil videret de Israel, quod putabat Balac necessarium esse ad maledictionem: erat tñ iste locus sublimis in alia habitudine ad castra Israelitarum, quam locus, in quo primo steterat, propter aliqua media obiecta, & sic non posset, inde totus Israel videri. [Super verticem montis Phasga.] Iste mons, in quo erant Balac, & Balaam vocatur Phasga, est enim magnus mons extentus vsque ad extremitatem terræ Moab super Iordanem, & super mare Sodomorum, vbi erant olim quinque ciuitates Sodomorum. Vocatur autem iste mons varijs nominibus, quia aliquando vocatur Abarim, & aliquando Phasga, & aliquando transitus Nebo, vt patet Deutero.

Mons in quo erãt Balac, et Balã diuersis nominibus nominatur.

Deutero. cap. viii. Ista autem pars, in qua nunc erant Balac & Balaam vocatur Phasga & diuidebat terrā Moab a terra, quæ olim fuerat duorum regum Amorrhæorum, & nunc erat terra duarum tribuum, & dimidiæ: erantque Iudæi in campestribus ad radices montis illius, Ideo de monte illo poterāt videri. Aliter potest dici, quòd Phasga non sit nomen proprium alicuius montis, vel partis montis: sed est nomen appellatiuum signans collem, & in mōte illo erant multi colles, quorum quilibet poterat vocari Phasga: vnde forte ante hoc erant in Phasga, & postea iuerunt ad aliud Phasga: sed non est rationabiliter dictū, quia sola illa pars vocatur Phasga. Si enim litera nostra intellexisset nomen appellatiuum esse, non dixisset Phasga: sed collem: nam nunquam alibi ponitur Phasga in litera nostra, nisi ad significandū locum istum, de quo hic dicitur. Hebræi autem, qui non tantū considerant conditiones locorum, aliqua nomina, quæ ponuntur, vt propria exponunt tanquam appellatiua, sicut patet frequenter in expositionibus quas dāt super librum Iosue. [Aedificauit Balaam septem aras] Sicut supra requirebantur ad superstitionem istam maledicendi septem aræ secundum leges maleficorum, ita requirebantur hic. Causæ eędē sunt. Dicitur, ꝙ ędificauit eas Balaam, quia forte in ędificatione illarū ararum obseruabatur aliquis ritus, quem non debebat alius facere præter Balaam, vt in proferendo verba, vel in faciendo characteres sicut omnibus maleficis mos est. [Et impositis desuper vitulis atque arietibus.] Idest super quamlibet aram posuit vitulum vnum, & arietem vnum, sicut supra fecerat. Causa autem eadem est, quæ supra erat, scilicet, seruatio superstitionum.

Dixit ad Balac: sta hic iuxta holocaustum tuum.] Fecit. n. Balaam holocaustum sicut supra, & non erant illa holocausta, quæ supra posita fuerāt super altaria priora, quia illa iam cremata fuerant in toto, vel ex parte, sed fuerunt alia animalia postea immolata, & imposita super aras. Dixit autem Balaam sta iuxta holocaustum tuum, quia istud fiebat pro Balac sicut superius, scilicet, ad maledicēdum Iudęis, quod erat ad vtilitatem Balać. fuit autem locutus Balaam ad Balac, quod staret iuxta holocaustum suum, non quòd ipse solus staret, quia cum eo erant principes Moabitarū, vt patet supra, sed locutus fuit ad eum, quia erat principalis. [Donec ego pergam obuius] Idest donec ego pergam ad obuiandū Domino; sicut supra dixerat, quòd ibat, vt si forte occurreret ei Deus. Dixit autem de Deo, quamquàm non inquireret Deum, sed dæmonē, occultabat tamen dęmonem, sub nomine Dei: ibat enim ad quærendum auguria, vt patet sequenti. cap. sed qui Deum quærunt, non inquirunt hęc.

Sed fortè non esset multum necessarium dici, quod Balaam fingebat se quęrere Deum, cùm quęreret dęmonē. Hoc enim necessarium esset inter colentes Deum verum, si aliquis responsionem haberet a dæmone, & diceret se habere a Deo: sed quia Gentiles dæmones colebant, nec alios Deos pręter eos cognoscebant, eos in augurijs, & in omnibus magicis operationibus exquirebant, quos pro veris dijs colere nō erubescebant, ideo nulla causa fingēdi erat: nō enim magis erubescebat Gentilis a dęmone reuelationem accipere, quam fidelis a Deo vero. Recedebat tamen Balaam a Balac quādo volebat inquirere augurīū, & dicebat se inquirere Deum, ne videret Balac ea, quæ patiebatur, quando a dęmone responsa recipiebat.

Quare Balaam finxit se quærere Deū, cū quæreret diabolū cum isti etiā non colerent Deum verum.

Cui cum Deus occurrisset.] Non inquirebat Balaam Deum, sed dæmonem ad auguria, sicut patet de superioribus, sed Deus sibi occurrit, & hoc. quia non erat ad vtilitatem suam, sed ad pœnam, erat autem ad vtilitatē Moabiterum, & gloriā populi Israel: nam si Deus non occurrisset ponens verbum in ora Balaā, ipse cum rediret, malediceret Israelitas saltem in verbo, & Moabitæ confidentes profecisse aliquid maledictionem, committerent bellum contra Israelitas, & caderent. [Posuitque verbum in ore eius.] Idest dedit ei reuelationem propheticam: non quidem illuminando intellectum eius solum, sed iubendo ei, ꝙ loqueretur. Vel dicitur, quòd ponebat verbum in òre illius, idest solum in ore, & non in voluntate, quia Balaam loquebatur ista inuitus cum Deus moueret organa illius ad loquēdū. [Ait reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei.]

A Idest dices ei ista, quæ infra sequuntur, quæ iam Deus dixerat, sed Scriptura solum semel ponit ne inutiliter repetat. [Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum.] Erat enim diligenter attendens Balac, ne aliqua de cęremonijs ad maledicendum omitteretur, vt non impediretur effectus maledictionis, quia illam maledictionem maxime sibi proficere existimabat, & dicitur, quòd erat iuxta holocaustum suum. idest iuxta aras, in quibus erant vituli, & arietes positi, & comburebantur in holocaustum: nam ad nihil aliud ista animalia immolabantur, nisi vt comburerentur.

Et principes Moabitarum cum eo.] Isti associauerant regem ascendentem in montem, & dum Balaam iret ad quærendum augurium. ipsi manebant cum rege: sic enim factum est in alia vice. [Ad quem Balac, quid, inquit, locutus est Dominus?] B Idest Balac rex quæsiuit a Balaam quid locutus est Dominus. Iuerat enim Balaam ad consulendum Dominum, vt prædixerat & quia Balac erat cupidus scire determinationem huius rei, in qua putabat salutem suam pendere, & statum regni Moab, antequam Balaam quidq̃ loqueretur, ipse inquisiuit, quia amor moras non sustinet. [At ille assumpta parabola sua ait.] Idest Balaam incępit proponere, parabolam suam, idest propheticam reuelationem, quam Deus posuerat in ore eius, quæ vocatur parabola, quia est secundum quasdam similitudines, vel figurationes. [Sta Balac, & ausculta fili Sephor.] Hic reddit attentum Balac ad audiendum dicēs, quod stet, & auscultet, idest sit diligenter paratus ad intelligendū verba: ista est repetitio sententiæ, quia nihil aliud signat sta Balac, quam ausculta fili Sephor, & hoc, quia C ipse Balac vocabatur filius Sephor, vt patet pręcedēt cap. sed obseruatur modus iste per locutiones synonymas, quia est exornatiuus, & Deus aliquando facit illum in prophetis. [Nō est Deus quasi homo, vt mentiatur] Ista est quædā redargutio ad Balac, quia quæsiuit quid dixerit Deus, quasi dicat, tu vidisti prius, quod Deus prohibuit me maledicere Israelitas. Quid ergo quæris quid dixerit nunc, quia manifestum est, quòd idem diceret. Nam non est sicut homines, qui mutantur a dictis suis, & alia iudicant, & eligunt, quàm prius. [Nec est filius hominis, vt mutetur] Quasi dicat, Deus non mutatur a proposito suo sicut filij hominum. Repetitio est sententiæ superioris: idem enim est homo, & filius hominis, sed quia ista dicuntur quasi rhetoricę sub quodam ornatu repetitionis sentētię, & turpe est eandē dictionem repeti, ponitur in vna clausula homo, & in alia filius hominis, & istá duo verba, sci- D licet, mentiatur, & mutetur pro eodem ponuntur, quamquàm non signant idem penitus, quia mutari est quomodocunque recedere ab eo, quod prius erat: ideo si Deus prius prohibuisset maledictionem, nunc autem concederet, videbatur mutari, licet large: mentiri autem est asserendo, vel promittendo, vt si quis asserat illud esse, quod nequaquam est: vel si spondeat aliquid se facturum, quod facere non intendit: vel quamquàm a principio intenderit, postquam tempus completionis aduenerit, facere non vult. Et quamquam Deus primo prohibuisset maledictionem, & nunc concederet, non mentiebatur, quia nullum falsum asserebat, nec infringebat aliqua promissa, videbatur tamen, saltem large, mutari. Accepit tamen hic litera ista duo pro eodem, sicut supra accepit detestari, & maledicere pro eodem, quamquàm non signent penitus idem, E sed fiunt propter repetitionem, hæc similis propositio habetur 1. Reg. c. 15. cum locutus est Samuel ad Saulem. Porro triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine nō flectetur, nec enim homo est: vt agat pœnitentiam.

An Deus sit mutabilis ab intentione sua. Quæst. VIII.

SEd contra hoc videtur, quia dixit Balaam, quòd Deus semel iusserat non maledicere, ideo nunq̃ contrarium iuberet, aut permitteret, quia cum primo rex Moab fecit vocari Balaam, dixit Deus illi, ne iret in terram Moab, & cum secunda vice vocatus est, dixit Deus, quòd iret: ergo mutabatur. Item patet, quia dicitur Ezechiel. c. 3. quòd Deus ante conuersionem recordatur omnium peccatorum nostrorum. Cum vero conuertimur non recordatur.

liem patet Iere. cap. 18. scilicet, subito loquar de gente, & regno &c. & sequitur; si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, ego quoque pœnitentiam agam de malo, quod cogitaueram aduersus eam, vt facerem, & multa similia sunt, quæ indicant Deum mutari.

Deum esse immutabilem licet secundum aliquem actū aliquando dicatur mutari.

Dicendum, quòd Deus est omnino immutabilis: Malachi. cap. 3. Ego Dominus, & non mutor, & Iacobi cap. 1. Apud quē non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Deus tamen immobilis existens mobilia operatur; immo omnia, quæ mobilia sunt ipse operatur, quia operatio non facit aliquam mutationem, vel nouitatem in Deo, sed in re, quæ fit: vnde B. de consolatione l. 3. Metro. 9. ait,

Stabilisque manens, das cuncta moueri.

Deus autem in essentia sua totaliter immobilis est, quia non est in potentia ad aliquam actualitatem, nec quidquā recipit, cum actualitas summa, & sola sit: omnis autem G transmutatio, siue large, siue stricte sumpta, propter reductionem rei potentialis ad completionem est. Non solum ergo non mutatur Deus, sed impossibile est eum mutari, quia repugnat essentiæ suæ formaliter, mutari, sicut repugnat homini formaliter, non esse rationale animal, sed quantum ad actus, quos de Deo prædicamus, dicitur aliquando mutabilis, & aliquando immutabilis, & cū Deus per actum suum immutabilis dicitur, aliquid intrinsecum denominatur. cum autem ex actu mutari dicitur, aliquid extrinsecum in creaturis designamus. Nam cum Deus aliqua prædicit euentura, vt in scientia sua sunt, aliter euenire non possunt, quacunque mutatione facta in rebus, & tunc immutabilis Deus dicitur, inquantum prædicere respicit sententiam suam, & aliquid extrinsecum, & isto modo prædixit Moysi, quòd non intraret in terram promissionis vltra Iordanem; ideo licet Moyses postea multum oraret nihil profecit, sed dixit ei Deus; sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuterono. cap. 3. Simile fuit de rege Saule, de quo Deus prædixit per Samuelem prophetam, quòd scinderetur regnum Israel ab eo, & daretur alteri, vt patet 1. Reg. 15. cap. scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: & ne Saul oraret Samuelem, vt pro eo Dominum precaretur, ne ista fierēt: dixit Samuel; Porro triumphator in Israel non parcet, & non flectetur pœnitudine; nec enim est homo, vt agat pœnitentiam. Post hoc tamen Samuel orabat Dominum pro Saule, ne scinderet ab eo regnum lugens quotidie. Dixit tamen ei Deus, quod non lugeret, quia regnum transire debebat ad alterum, vt patet primo Regum cap. 16. dixitque Deus ad Samuelem, vsquequo tu luges Saul, cū ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? Alio modo dicitur Deus quandoque mutabilis; quia operatio sua mutabilis est, vt quia promittit aliquid, vel comminatur quod non euenit, & hoc est, quando Deus non prædicit res secundū, quod sunt in sua scientia, & beneplacito, sed secundum connexionem, quam habent ad causas inferiores immediatas, scilicet, ad meritum, vel demeritum. aliquādo enim Deus dicit aliqua, sicut homo meretur, siue bene, siue male, & quia homo mutari potest, & cum hoc non respiciat aliquid in Deo, sed in creatura, non potest Deus aliquo modo dici mutabilis propter talia, velut si Deus prædiceret huic populo: ego immittam vobis pestem, quæ vos H vniuersos consumat: intelligitur sic: Merita vestra exposcunt nunc, quòd ego immittam vobis pestem, quæ vniuersos consumat. Si autem post conuertatur populus non immittitur pestis, quia iam non stabat veritas propositionis, scilicet, quod merita populi exposcerent, quod omnes perirent peste: sic enim intelligitur quod dicebatur Niniuitis Ionę. cap. 3. adhuc 40. dies, & Niniue subuertetur, idest præsentia demerita vestra exposcunt, quod vsque ad 40. dies subuertamini, sed quia conuersi sunt agentes pœnitentiam in sacco, & cinere, iam non merebantur subuersionem, nec poterat tradi hoc executioni: Simile, est quod dicitur 4. Reg. cap. 20. de Ezechia. dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Idest, tua demerita nunc exigunt, vt moriaris, vel tua ægritudo tanta est, vt ex ea necessario mori deberes: ideo præmoneo te, quòd domui

Cum aliquid Deus prædicit quāquā non eueniat si dicitur moueri, & quomodo aliquādo fiat mutatio in eo, quæ Deus dicit.

F tuæ disponas, sed quia fleuit, conuersus ad parietem, iam non merebatur mori. Vnde annis 15. superuixit. Ideo dicendum, quòd omnis prophetica comminatio absolutè facta resoluitur in conditionalem, vt ista: Morieris, & non viues, i. tua demerita deposcunt te mori, quod sequitur, nisi conuertaris.

An prophetia sit de re semper immutabili. Et de sex regulis ad cognoscendum quando illa, quæ a Deo dicuntur procedunt secundum firmam Dei præscientiam, & quando secundum præsentem iustitiam, seu conditionem nostram, & an aliquod bonum promissum a Deo toti generi humano possit mutari sicut mutatur bonum vnius personæ. *Quæst. IX.*

Considerandum quòd circa prophetiam quando denuncietur secundum Dei scientiam, & immutabilitatem, & quando secundum aliquid quod est in creatura, & mutabiliter, certum non est, sed potest dari aliqualis cognitio. Et sit prima regula, quòd quando aliqua prophetia nunciat aliquas mutationes futuras solum in natura irrationabili; ista est secundum Dei scientiam, & est immutabilis; vt scilicet, quòd elementa omnia purgabuntur per ignem, vt patet 2. Petri. cap. 3. Et isto modo erat, quod dictum est 4. Reg. 20. cap. quòd Sol reuerteretur per 10. lineas in horologio Achaz, & sic completum est. Causa huius est, quia aliquid a Deo dictum mutari ad bonum, vel malum, est propter mutationem, quæ in nobis fit, scilicet, si pœnitentiam agimus, vel si ad malum conuertimur; & quia quando fit prophetia solum de natura irrationali H non est ibi aliqua mutatio ex parte eius in bonum, vel in malum; ideo prophetia illa manebit. Secunda regula sit, quod quandocunque aliqua prophetia denunciat aliquā vtilitatem totius vniuersi, vel damnum illius: est secundū Dei scientiam, & est immutabilis, & sic sunt omnes prophetiæ de Christo, scilicet, quòd liberaturus esset genus humanum, ideo istæ non poterant mutari, etiam si antequam complerentur, totus mundus, idest omnes homines terribilissime, & continue peccarent, quia respectu totius vniuersi non est mutatio. Alia regula, omnes prophetiæ, quæ sunt de statu post mortem, sunt secundum Dei scientiam, & immutabiles. Alia regula, quòd omnis prophetia, quæ non tangit statum alicuius personæ, vel gentis singulariter, est secundum Dei scientiam, & immutabilis. Ratio omnium prædictorum est, quia si aliquid immutabile I est quod prædicitur, hoc est secundum, quòd dependet ab aliqua causa mutabili secundum aliam, & aliam dispositionem meritoriam res autem irrationales, nec merentur, nec demerentur, vt mutentur ea, quæ dicta sunt de eis, nec animæ post mortem poterunt habere aliquam mutationem, ideo illa, quæ prædicuntur de statu illo firma sunt: idem est de eis, quæ pertinent ad perfectionem vniuersi, scilicet, ad omnes homines, quia ista sunt ad modum naturę, sicut enim perfectio naturæ est aliquid immutabile, ita id quod pertinet ad omnes homines, cum videatur pertinere ad totam naturam, est immutabile. Item, quia non congrueret, vt aliquid quod dictum est de toto vniuerso, mutaretur secundum merita, vel demerita, quia totum vniuersum nunquam concordaret in idem ad merendum, vel demerendum; ideo nihil posset euenire toti vniuerso prænunciatum bonum, nec etiam malum prænunciatum. Et causa est quia quidam de vniuerso mererentur, & propter illos non inferretur malum: alij autem demererentur, & propter illos non proueniret bonum.

1. regula

2. regula

3. regula

4. regula

Cum autem est vna persona, de qua aliquid prænunciatur bonum, vel malum, tunc potest proprie mutari quod prænunciatum est, quia potest demereri, si ante merebatur, vel potest mereri, si prius demerebatur.

Item si sit aliquid prænunciatum de populo aliquo, vel de gente particulari, poterit illud mutari, quia cōtingit totam illam gentem ad bonū mutari, vel ad malum, sicut factū est de Niniuitis. In toto autem vniuerso non contingit hoc, quia nunquam omnes homines conuertuntur ad idē, vel recedunt ab eodem: ergo si aliqua prophetia detur de vniuerso, oportet illam esse immutabilem. Sed cōtra prædicta arguet aliquis, quòd sicut aliquando bona promissa

alicui

alicui personæ non cõplentur propter demerita superuenientia, vt patet in Dauid, & Salomone, quibus promissũ est, vt filii eorum sederent in æternum post eos in sede regni, sed non completum est propter peccata Salomonis, vt patet. 3. Reg. 7. & 3. Reg. 11. cap. sic posset esse de toto genere humano, scilicet, si Deus promisit Christum venturum ad redimendum genus humanum: si totus mundus multum peccaret posset non complere promissum. Respondetur, quod non est simile de vno homine, & de toto genere humano, quia vnus homo potest mutari ad bonum, vel ad malum, & sic dabitur de eo prophetia secundum comminationem, vel promissionem, quæ sit mutabilis ad mutationem illius, omnes autem homines non contingit moueri ad vnum, vel recedere ab eodem, ideo non debet dari de omnibus prophetia secundum mutationem, sed secundum certitudinem. B Aliter potest dici non esse simile de vno homine, vel de vno populo, & de toto genere humano, quia Deus intendebat per se salutem generis humani, tanquam excellentissimę partis vniuersi: salutem autem vnius hominis, vel gentis non intendit per se, sed per accidens, vt sunt ad vtilitatẽ, & decorem istius generis humani. Nec hoc intelligitur de homine Christo, quia verbo ad vnam hypostasim assumptus est, vt operaretur salutem totius generis humani, cuius charitas, quam sine mensura recepit, vt habetur Ioan. cap. 1. præponderat toti charitati Ecclesiæ simul sumptę. quia de eius plenitudine omnes accepimus. De Beata Virgine, & de cęteris sanctis dicetur, quod magis principaliter propter genus humanum; quam propter seipsos a Deo libere, & sine meritis pręcedentibus electi sunt, vnde de Maria dicimus, quod ipsa propter nos mater Dei est, & sic dicit Ecclesia. C

Quilibet homo etiã beata virgo minus intẽditur a Deo ꝙ totum genus humanum, sed magis Christus intẽditur quã tota species. Maria virgo fuit electa mater Dei propter nos.

Qui pro nobis natus, Tulit esse tuus.

Licet ly pro, vel propter non dicit causam promeritoriam, sed finalem, quia nos nõ meruimus, vt ipsa esset mater Dei, sed vt nos saluaremur, ipsa mater Dei facta est. & est sicut in artifice, qui intendit totam domum per se: nullam autem partem domus intendit per se, sed per accidens inquantum facit ad esse totius domus, & sicut decor, & necessitas domus est omnes partes non esse eiusdem naturæ, vel pulchritudinis, ita decor vniuersi est, quòd spiritus reperiantur in omni gradu perfectionis, & non est pulchrum omnes spiritus esse ęqualiter gloriosos, sed secundum gradus, quousque deueniatur ad spiritus damnatos, qui vltimum gradum tenent in spiritibus. quemadmodum prima materia in entibus. Pulchritudo ergo vniuersi D est aliquos spiritus esse damnatos, & propter hoc Deus ex proprijs demeritis quosdam spiritus reprobauit, vt ait Apostolus ad Roma. cap. 9. scilicet, quod quædam sunt vasa contumeliæ, & alia vasa in honorem, ita in hominibus quidam sunt vasa misericordię, & alij vasa iræ. Deus ergo intendens salutem generis humani per se, non obstante quocunque euentu, perficiet eam: salutem autem cuiuscunque hominis non per se intendit, sed vt facit ad integritatem, & vtilitatem, atque decorem totius generis humani, sic quosdam sine meritis eligit, qui, etiam si nunc malefaciant, in bono finient, quia electi sunt, quosdam ex demeritis reprobauit: qui tamen in malo non finirent, si electi essent. Cur autem hos, & non illos elegit, hoc nulli mortali cognitum est, nec cognoscemus, donec introeimus in Sanctuarium Domini in cęlestem Ierusalem, vt E inquit Propheta Asaph Psalm. 72.

5. regula.

Nota quandocunq; de alia persona vel gente specialiter aliqua a Deo dicuntur. dubium est an secundum Dei immutabilitatem

Alia regula sit, quòd quandocunque a Deo de aliqua persona, vel gente specialiter aliqua prænunciata sunt, dubia sunt, vtrum secundum scientiam Dei, vel secundum creaturæ dispositionem, & mutabilitatem meritorum, vel demeritorum intelligantur. si enim aliquod malum prædicatur euenturum alicui semper dubium est, si ad mutationem istius mutetur, vel si secundum Dei scientiam dicatur. Et secundum hoc est diuersus modus cognoscendi prophetarum in talibus prophetijs, quibusdam enim prophetis reuelantur aliquę veritates supernaturaliter, & cognoscunt illas, & etiam, quòd a Deo sint reuelatę, sed non cognoscunt vtrum immobiliter dicantur secundum Dei scientiam, an secundum creaturæ mutationem, & isto modo contingit Moysi, cui Deus supernaturaliter re-

A uelauit, quòd non intraret terram promissam vltra Iordanem, sed putauit, quòd dicebantur secundum præsentia eius demerita, ideo conuersus ad Dominũ instantius orabat, vt intrare permitteretur, quousque Deus dixit illi ne vltra loquaris ad me de hac re: in quo patet, quòd Moyses non cognoscebat, an secundum scientiam Dei, & firmum propositum eius ista dicerentur, quia si cognouisset non optasset: nefas enim fuisset velle repugnare firmissimo Dei proposito clare posito, pie tamen de hoc dolere possemus, vt si aliquis patrem suum in inferno a Deo damnatum esse cognosceret, peccatum graue esset si pro eo oraret: dolere tamen potest, nihil deprecando. Sic etiam in Iohele Propheta accidit, cui reuelatum est a Deo, quòd locusta, brucus, & erugo consumerent terram Iudæ: & ꝙ Babylonij disperderent eam, sed nesciebat vtrum sic con-
B plendum esset, vel quòd demerita populi tunc illud exigebant, si non conuerterentur, ideo monuit eos ieiunare, & indui cilicio, & reddidit causam, scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictionem? quasi dicat, Nemo cognoscit an Deus, qui ista dixit velit complere, vel forte misereatur nostri si conuertamur. De his Io. c. 2 & 3. Sic etiã Ionas Propheta ignorauit an. 40. dies per eum annunciati intelligerentur secundum scientiam Dei, aut merita pręsentia populi: ideo expectabat extra ciuitatem euentum rei. & quando sic vidit, amare doluit, vt patet Ionę cap. 4. Alij autem prophetæ cognoscunt veritates reuelatas. & quòd a Deo sunt, & quòd secundum firmum propositum eius sunt, vt Balaam cognouit, quòd Hebræi benedicebantur secundum Dei voluntatem, & immutabiliter, & isto modo intelligebatur ista
C litera, scilicet, quòd Deus non est homo, vt mentiatur, nec filius hominis, vt mutetur, scilicet, quòd firmiter proposuit benedicere Iudæis, ideo non mutabitur ab illo proposito, sicut mutantur homines, & sic prophetauit Balaã de alijs gentibus, vt patet sequenti cap. de Cinęis, scilicet. Si etiam in petra posueris nidum tuum, inde detraheris, idest certissime eueniet, quod destrueris, etiam si coniungas te fortibus gentibus: cognoscebat enim Deus certissime, quod non conuerterentur Cinęi, & consequenter, quòd destruerentur: sic etiam prophetauit Abdias contra Idumæos de certissima Dei scientia Abdiæ cap. vnico, & quantum ad primum modum istorum duorum loquitur Ier. capit. 18. repente loquar aduersus gentem, & regnum, vt destruam &c. idest, secundum quod viderim merita alicuius gentis, prænunciabo ei, quòd eradi-
D cabo eam, vel destruam, & sequitur, quòd si pęnitentiam egerit de malo suo, idest, si conuertatur gens ista ita, quòd non maneant illa demerita, quæ ante erant: ego quoque pœnitentiam agam, idest non exequar malum quod dixeram, quia iam non inuenio demerita, propter quę illud comminatus fueram.

vel secundum mutationem meritorũ nostrorũ intelligãtur.

Quãdo autem supra diximus, quòd omnes prophetiæ, quæ dicuntur de aliquo homine, vel populo, specialiter comminando aliquod malum, vel promittendo bonum, intelligebantur sub conditione, quod verum est, siue istæ prophetię sint secundum diuinam præscientiam, siue secundum sola merita, vel demerita præsentia. Si enim secundum præscientiam certam dicatur quod aliquod malum eueniret: si homines conuerterentur non infligeretur: scit tamen Deus, quòd non conuertentur: ideo dici-
E tur prophetia secundum certam præscientiam.

6. regula

Alia regula sit, quòd prophetæ non possunt cognoscere, quando prophetię illorum dictæ secundum comminationem, & promissionem sint mutabiles, vel secundum certam præscientiam, nisi ex reuelatione Dei, & quòd non est idem modus cognoscendi hoc in omnibus prophetis. Primum patet, quia ex parte rei non est aliqua certitudo, an mutetur, vel non mutetur, & quia mutatio prophetiæ est ex mutatione rei, de qua prophetatur, non poterit Propheta per aliquem modum naturalem cognoscere, an certissime hoc euenturum sit, vel non, sed reuelatione indiget. potest autem ista reuelatio esse dupliciter, vno modo in verbis ipsius prophetiæ, scilicet, quòd in prophetia per quam alicui bonum, vel malum prænunciatur, exprimatur, quod certissime eueniet. & sic videbatur in prophetia Balaam, cum dixit.

Propheta non possunt cognoscere an prophetia eorũ dicantur secundũ Dei scientiam, vel merita nostra.

Non est Deus homo, vt mentiatur, nec filius hominis, vt mutetur. Et cũ locutus est sequenti cap. ad Cinæum dixit, Etiam si in petra posueris nidum tuum, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te, idest, quodcũque facias non poteris euadere. Alio modo potest hoc cognosci, vt si post dictam prophetiam Deus reuelaret prophete, quòd illud certissime euenturum esset, sic enim fuit in Moyse, Nam primo dixit ei Deus, quòd non introiret in terram Chanaan, quia non sanctificauerat Deũ ad aquas contradictionis, vt patet supra 20. & 7.27.c. Tamen ex hoc non cognouit Moyses, an diceretur istud secundum certissimã præscientiam, ideo orauit mutari, postea autem reuelauit sibi Deus, quòd istud erat firmum in scientia sua, cum ait; sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me, nec enim transibis Iordanem istum, vt patet Deut. cap. 3.

Non omnes prophetæ eodem modo cognoscunt & quo in quibusdam est maius lumen, & in alijs minus.

Secunda pars regulæ erat, quòd noo omnes prophetæ cognoscunt eodem modo per reuelationem qualitatem prophetiæ, scilicet, an sit secundum firmum propositum, an non, & satis patebat hoc ex prędictis, scilicet, quòd quidam prophetæ cognoscunt hoc per reuelationem, quæ est in ipsis verbis prophetiæ, Alij autem cognoscunt hoc per reuelationem extra ipsa verba prophetiæ sicut patuit de Balaam, & Moyse, sed adhuc est alia differentia. nã quamquam Deus reuelet alicui extra verba prophetiæ, quòd illa intelligantur secundum firmum propositum, non accipient omnes prophetæ hoc æqualiter, quia quidã ex vnica reuelatione perfectè cognoscuot, non indigentes alia reuelationo: alij verò ex vnica non cognoscunt, sed indigent pluribus, primum patet in Moyse; nam postquã Deus ei reuelauit sententiam contra se latam esse secundum firmum propositum Dei, nunquam amplius orauit, quòd permitteretur introire in terram Chanaan, sed credidit certissime se moriturum ante Iordanem, quod patet, quia Deutero. cap. 3. facta est ista reuelatio, & Deut. ca. 4. dixit Moyses: ecce ego morior in hac humo, & non transibo Iordanem, vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiam: ista autem sunt verba hominis certificati de morte, quasi iam actualiter moreretur.

De prophetia Samuelis.

Secundum patet in Samuele, quia Deus reuelauit ei, quod regnum scindendum esset de manu Saulis, vt patet 1. Reg. cap. 15. scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: postea autem Deus reuelauit Samueli, quod ista prophetia intelligeretur secundum firmum propositum Dei, ita quòd non flecteretur propter aliquas preces, vt patet eodem cap. cũ dicitur. Porro triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine non flectetur: nec enim homo est, vt pœnitentiam agat. Et tamen post istam reuelationem adhuc Samuel lugebat pro Saule, & orabat, ne tolleretur ab eo regnum, quousque Deus increpuit illum, & iussit, quòd vngeret Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. scilicet, dixitque Dominus ad Samuelem. vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? si tamen Samuel cognouisset ex prima reuelatione intentionem Dei firmatam esse ad auferendum regnũ de domo Saulis, non orasset pro illo, quia nefas esset, sicut supra dicebat de Moyse, & tamen orauit semper vsque ad secundam reuelationẽ; ergo non cognouit ex prima. Causa huius diuersitatis est propter diuersum lumẽ supernaturale, quod Deus infundit in intellectibus prophetarum, quoddam enim lumen magis certificat, aliud vero minus: sicut fit in lumine naturali intellectus agentis, quia quidam per illud sufficiunt ad quasdam veritates intelligendas, alij vero ad plurimas propter excessum luminis, ita in prophetis cum in quibusdam sit maius lumen, quam in alijs magis certificantur de rebus. Et sic euenit, vt non certificetur vnus Propheta per duas, vel tres reuelationes, & alius certificabitur per vnam.

Considerandum tamen circa hoc, quòd quando aliquæ prophetiæ de comminationibus, vel promissionibus enunciantur super aliquem hominem, vel populũ, quàmquàm illa absolute proferetur, tam ipsi, quàm qui audiebant, & contra quos proferebantur, magis credebant ista dici modo comminationis, & secundum merita, & demerita, quam secundum firmam præscientiam. De audientibus prophetiam patet, quod Niniuitæ immediate, vt audierunt pro- F phetiam Ionæ, scilicet, Niniue subuertendã post 40. dies, prædicauerunt ieiunium, & quòd clamarent ad Deum, vt patet Ionæ cap. 3. scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore irę suæ, & nõ peribimus? prophetę etiam quando ista proferebant credebant dici secundum merita. & demerita eorum, ad quos dicebantur: sic patet de Iohele Propheta: nam postquam prænunciasset tanquam Propheta omnia mala, quę Deus prædixerat, consuluerat, tanquam vir bonus, quòd omnes gemerent, & conuerterentur ad Dominum, quia forte misereretur, cum dicitur, quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benodictiones. Idem autem fuit de Iona Propheta. Nam cum Deus dixit ei, quòd iret ad prædicandum, Niniuẽ esse subuertendam, existimans, quòd Deus misereretur, & non subuerteretur ciuitas, oe postea haberetur tanquam Propheta mendax fugit a facie G Domini, nolens illuc ire, sicut patet Ionæ cap. 4. scilicet. Obsecro Domine: nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea: propter hoc præoccupaui, vt fugerem in Tharsis; scio enim, quòd tu Deus clemens, & misericors es, & ignoscens super malitiam.] Dixit ergo, & non faciet.] Ista litera debet legi interrogatiue, scilicet, Deus dixit, quòd non maledicerem Hebrææis, & non faciet. idest nunquid non faciet hoc? quasi dicat faciet, quia non mutatur sicut filius hominis, nec mentitur, sicut homo. si autem legeretur ista litera sine interrogatione, esset sensus: dixit, idest Deus dixit, quòd non maledicerem Israelitis, ergo non faciet, idest sequitur, quòd non permitteret me facere, idest maledicere: sed primum sensum tenet litera, [Locutus est, & non adimplebit?] Etiã debet legi interrogatiue, idest Deus locutus est, quod H non malediceret Israelitis: non adimplebit, idest nunquid non adimplebit? quasi dicat, sic: quia non est sicut homo, vt mentiatur, nec sicut filius hominis, vt mutetur. Si legatur sine interrogatione est sensus; locutus, & non adimplebit, idest locutus est Deus, quòd non malediceret Israelitis, ideo non adimplebit, idest non adimplebit in eis maledictionem suam, nec permittet me adimplere maledictionem. Sed primus sensus est melior, quia litera debet legi interrogatiue.

Ad benedicendum adductus sum.] Ista litera est multum conueniens: non enim dixit: Ad benedicendum veni: sed, ad benedicendum adductus sum. Et hoc quia Balaam venit, & Deus adduxit, eum; inquantum autem Balaam veniebat, scilicet, ex intentione sua agens, non veniebat ad benedicendum, sed maledicendum. Nam ad benedicendum non recessisset de terra sua, cum rex Moab pre- I caretur, vt veniret ad maledicendum: Deus autem duxit Balaam, & non duxit eum ad maledicendum, sed ad benedicendum, & quia voluntas Dei erat fortior voluntate sua, non potuit maledicere, sicut volebat, sed benedixit, sicut Deus voluit.

Benedictionem prohibere non valeo.] Et quàmquàm ego non vellem benedicere: tamen cogor benedicere, hoc dicebat Balaam prophetice motus a Deo; nam ipse nollet hoc contiteri, si libere permitteretur loqui, sed Deus cogebat eum dicere ista ad gloriam suam, vt videretur, quòd ipse habebat potestatem etiam super maleficos, & cultores dæmonum. erat autem istud, quia Deus mouebat linguam Balaam, ad formandum verba benedictionis, quamquàm ipse vellet eam mouere ad formandum verba maledictionis.] Non est idolum in Iacob.] K Potest dupliciter referri ad superiora, vno modo sic, Deus Hebræorum mutabilis non est: nostri autem dij, qui idola, & simulachra suot mutabiles sunt. Si autem in Israel essent idola, & simulachra possent mutari, sed nihil tale est. Iste sensus est ad probandum, quòd quia Deus Israel semel proposuit non maledicere Israelitis, nunquam maledicet eis, quia non est sicut idolum, & est sensus. Non est idolum in Iacob, idest in Israelitis, qui vocantur Iacob. Vel de genere Iacob non est idolum, idest non est Deus habens conditionem idolorum. Alio modo potest intelligi, quòd Balaam ponat hic excusationem, quare non possit maledicere Iudeis, scilicet, ego non possum maledicere Israelitis, nisi Deus eorum irascatur eis, & velit infligere maledictionem,

Quæ intelligitur non sit idolum in Israel, & videntur multa rationes a Balaã quare non possit maledicere Israelitis.

ple-

plerunque autem Deus irascitur Israelitis propter idola- A
triam, & tunc solet Deus maxime punire, & benedictio-
nes promissas pro tempore illo non adimplere, nunc au-
tem nullum idolum est in Israel, ideo nulla causa est, qua-
re irascatur eis Deus, & mutet benedictionem, quam
promisit, & hoc sumpsit Balaam tanquam principium
consiliandi Balac, vt Iudæos per fornicationem induce-
ret ad idolatriam, & sic mutaretur, & adimpleretur be-
nedictio Dei, secundum tempus illud, vt patet infra 25.
capit. Alio modo posset intelligi, quod non posset Ba-
laam maledicere Israelitis, quia istæ benedictiones, &
maledictiones sunt quedam superstitiones, quæ veniunt
per doctrinam idolorum, ideo solum possunt profice-
re, vel nocere illis, qui colunt idola, quia Deus permit-
tit, quod homines subijciantur illis in penis infligendis,
quibus, in colendo subijciuntur, tanquam dijs, sed in Ia- B
cob non est idolum. idest, Israelitæ, qui sunt de genere
Iacob non colunt aliquod idolum, sicut aliæ gentes: ideo
non est maledictio, vel benedictio efficaciæ super eos.
Litera Hebraica. In Hebræo habetur. non respicit iniquitatem in Iacob,
idest Deus solet irasci Israelitis propter aliquod pecca-
tum, inferendo pœnas, & mutando benedictionem,
sed nunc Deus non respicit iniquitatem in Iacob, idest,
non videt aliquod peccatum graue inter Israelitas, &
commune: propter, quod debeat maledicere, ideo non
potest maledictio proferri super illos. Potest autem re-
ferri hoc ad alium sensum, vt ponatur iniquitas in re-
cto, scilicet, quòd iniquitas non respicit in Israel, &
tunc accipietur iniquitas pro idolo, & est sensus, quod
nullum idolum respicit Israelitas, tanquam sibi subie-
ctos, sicut erat in alijs gentibus, quia quilibet populus C
erat subiectus alicui Deo, vel quælibet gens. sicut Si-
donij colebant Astharthem Deam: & Moabitæ cole-
bant Chamos, & Ammonitæ colebant Deum Meloch,
atque erant subiecti istis dijs, vt patet 3. Regum cap.
11. & omnia, quæ isti populi faciebant, attribuebant
dijs suis, & sic Iepte Galaadites, cum loquebatur ad re-
gem Ammon, ait: Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus
tuus tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus
noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem,
vbi comparat Iepte Deum Moabitarum, Deo Israel,
scilicet, quod sicut Israelitæ dicebant omnia, quæ ac-
quirebant acquirere per Deum suum, ita Ammonitæ
dicebant quæcunque haberent acquisiuisse, & possedis-
se per Deum Chamos: ergo dominabatur Deus ille D
Ammonitis. De hoc Iudic. 11. capit. & sic de omnibus
alijs dijs respectu suorum populorum. Differentia au-
tem expositionis est, quia vbi nos habemus idolum,
Hebræi habent, anon, & significat malitiam, vel ido-
lum: vnde dicimus bethanen, idest domus idoli, vel
domus iniquitatis, & sic secundum literam Hebrai-
cam potest dici: Non respicit idolum in Iacob, vel
non respicit iniquitas in Iacob, quia cum sit æquiuo-
cum, possumus vti in quacunque significatione. [Nec
simulachrum in Israel]. Eadem sententia est, quia
idolum est nomen Græcum significans figuram rei; si-
mulachrum autem significat similitudinem, & est no-
men latinum, & tamen secundum modum accipien-
di communem, Idolum vocatur statua facta ex mem-
bris diuersarum specierum, vt si sit caput arietis, & E
corpus humanum, sicut figurabatur Libycus Ammon:
& tali idolo nulla res signata correspondet, quia nul-
la res est, quæ talis sit, est ergo ineptum signum: ideo
dicit Apostolus, quòd idolum nihil est in mundo pri-
Idolum nihil significare. mo ad Corinth. capit. 8. idest nihil correspondet tali ima-
gini: ergo illa statua, inquantum imago, vel signum nihil
est, quia esse eius est, ad illud quodammodo se habere se-
cundum conditionem relatiuorum. impossibili autem si-
gnato in rerum latitudine, impossibile est signū, sicut est
in omnibus alijs relatiuis, simulachrum autem est simili-
tudo alicuius rei existentis, & sic dicitur frequenter simu-
lachrum solis, & dianæ: vnum tamen aliquando pro alio
sumitur, nec est in hoc certa regula, & dicitur simulachrū
a similitudine rei, quam gerit: sicut idolu dicitur ab idos,
quod est forma, idest figura, quia rei figuram repræsentat.

[Dominus Deus eius cum eo est. [Idest nullum idolum
est in Iacob, nec simulachrum quod colant, sed solum
Deus suus, qui semper est cum eis. & ista particula corre-
spondet vltimo sensui, scilicet, quòd maledictio, & bene-
dictio efficaces sunt super gentes illas, quæ idola colunt:
Israel autem nō colit idolum, vel aliquod simulachrum,
sed Deus eius est semper cum eo, idest Deum suum co-
lit non mutando alium Deum, qui semper est cum illo,
vnde maledictiones, & benedictiones nostræ non pro-
sunt, nec obsunt illis. Et dicitur, quod Deus eius est cum
eo, idest Deus qui est sibi proprius, quasi dicat, aliæ gen-
tes non colunt talem Deum, sed solus Israel: aliæ autem
gentes ad idola declinabant. sic patet Psalm. 75. Notus
in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius, & factus
est in pace locus eius, & habitatio eius in Syon, idest,
Deus iste habuit habitationem suam in Syon, idest in
monte Syon, scilicet, in templo, quod erat in Ierusa-
lem.

[Et clangor victoriæ regis in illo]. Idest sonitus buc-
cinarum ad victoriam regalem est semper in Israel. Dici-
tur autem de clangore isto, quia Deus iusserat fieri duas
tubas argenteas ductiles, vt patet supra c. 10. & istę erant
ad vocandam multitudinem ad concilium, vel ad vocan-
dos principes, vel ad pugnam, quia quando irent ad pu-
gnam, deberent clangere in illis, vel quando mouerent ca-
stra, aut quando facerent conuiuia, vel solennitates, vel po
test referri hoc ad actum bellicum, scilicet, quod volebat
rex Moab, quod Balaam malediceret Israelitis, & postea
ipse posset pugnare contra illos,

Respondet Balaam, quòd non poterit, quia clangor vi-
ctorię est in Iacob, i. buccinæ sunt in Israel, quibus clangi-
tur ad bellum, & illæ sunt buccinæ victoriæ, i. ad haben-
dam victoriam, quia Deus iusserat, quòd quandocunque
pugnarent contra hostes clangerent in illis buccinis, &
Deus recordaretur illorum dans eis victoriam, vt patet su
pra c. 10. s. si exieritis ad bellum de terra vestra contra ho-
stes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vlulantibus tu-
bis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro,
vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Vel ali-
ter: clāgor regis est in illo, i. sonitus tubarum regalium est
in Israel, & est sonitus iste manifestatio victoriæ Dei sui,
qui rex est inter eos: nā manifeste cognoscunt, quòd Deus
pro eis pugnat, vt patet Exo. cap. 14. s. Deus pugnabit pro
vobis, & vos tacebitis. Et Exo. cap. 17. de bello quod fa-
ctum est contra Amalechitas, vbi Deus pugnabat propter
orationes Moysi. Aliter potest dici, quòd ista particula non
faciat directe ad sententiam superiorum, sed solum poni-
tur ad laudem Hebræorum, s. dixerat, quòd Deus erat sem
per cum Israelitis, quod erat magna laus, cum non habe-
rent idola, sed Deum verum: etiam dixit, quòd clangor vi-
ctorię regis est in illo, idest semper habet secum clango-
rem tubarum regalium. Et iste sonitus est semper in Israe
litis, quia quando mouebant castra, semper clangebāt buc
cinis, vt patet supra cap. 10. Et quamquàm clangor buc-
cinarum ad mouendum castra non esset clangor victo-
riæ, cum ibi non esset aliqua pugna, tamen vocatur clan-
gor victoriæ, quia illis eisdem buccinis vtebantur Israe-
litæ ad bellum, quando vincere debebant. [Deus eduxit
eum de Aegypto.] Ista possunt poni ad laudem Israelita-
rum non referendo ad superiorem sententiam, scilicet,
quod Israelitæ erant valde laudabiles, quia Deus eduxit
eos de Aegypto, fortitudo illius magna est. Alio modo po-
test referri ad superiora, s. quòd non poterat Balaam male
dicere Israelitis, quia Deus prohibebat, & hoc, quia habe-
bat magnam curam de eis. Nam tātum eos dilexit, quòd
eduxit illos de Aegypto, faciendo mirabilia magna super
Pharaonem, & totum Aegyptum; ideo non est verisimile, *Rhinoceros, i. vnicornis animalium fortissimus, cui comparatur fortitudo Dei.*
quod eos permitteret maledici. [Cuius fortitudo est, vt
rhinocerotis.] Idest fortitudo Dei est tanquam fortitudo
rhinocerotis, s. quia effigiat potentiam eius. & hoc conti-
nuatur ad præcedentia, quia dixerat, quòd Deus eduxe-
rat Israelitas de Aegypto, & ad hoc indigebat magna po-
tentia, ideo dixit, quòd fortitudo Dei erat tanquam forti-
tudo rhinocerotis, quia illa maxima est in animalibus istis.
Dicitur autem rhinoceros animal, quod apud nos voca-

tur vnicornis, qui habet vnicum cornu in fronte: omnia autem animalia timent illud, nam & leones se abscondunt illo viso. Est auté fortissimus, & impetuosissimus inter omnia animalia. Vnde Iob de eo tanquam de fortissimo omnium loquitur 49. cap. scilicet, nunquid volet rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad presepe tuum? nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loco tuo: aut confringet glebas vallium post te? nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? nunquid credes ei, quòd reddat sementem tibi, & aream tuam congreget? Dicitur autem rhinoceros a rhinos, quod est naris, & ceros quod est cornu, quasi habens cornu in naribus. Potest autem hoc referri ad populum Iudaicum secundum alios, qui erat fortis in conterendis hostibus, vt leo, & leęna, vt patet hic, & cap. sequenti, sed magis refertur ista litera ad Deum, quia hic dicitur, quomodo potuerit educere Israelitas de manu Pharaonis, & omnium deorum Aegyptiorum. Nam in Aegyptijs, & in dijs eorum, iudicia fecit, vt patet infra 33. cap. & in hoc patuit sua magna fortitudo.

Non est augurium in Iacob.] Ista est laus populi, & potest referri ista littera ad duo, vno modo, quòd detur causa, quare non poterant Israelitæ maledici per Balaam. Alio modo, quòd assignetur differentia inter Israelitas, & reliquos populos ad laudem ipsorũ. Primo modo est sensus, quòd non poterant Israelitæ maledici, quia istę maledictiones fiunt per auguria, & diuinationes, ideo non habent efficaciam, nisi super gentem illam, quæ vaçat augurijs, & diuinationibus, sed in Israelitis non erat diuinatio, nec augurium: ideo non poterant maledici per maledictionem Balaam. Secundo modo est sensus referendo ad laudẽ populi, quòd iste populus erat excellentior alijs, qa reliqui non poterant cognoscere aliquid occultum, nisi p auguria, & diuinationes, & isti sunt modi imperfecti, quia non faciunt cognosci veritates sufficienter: Iudæi auté non cognoscebant veritates aliquas per auguria, & diuinationes, sed per reuelationem diuinam, quæ certissima; ideo perfectior erat, atque laudabilior cęteris populis.

Populus Israel erat excellentior alijs.

Nec diuinatio in Israel.] Istud ad idem pertinet, sed repetitur eadẽ sententia: ponuntur autem duo modi maleficiorum, scilicet, augurium, & diuinatio, non quidẽ, quòd aliæ gentes solum per istos inquirerent, quia per omnes alios illicitos modos inquirebant. Nec etiá erant isti principaliores, sed positi sunt, quia litera debebat ponere duos propter replicationem sententiæ: ideo posuit duos, quos voluit, quia non magis referebat hos, quá alios poni. Dicitur autem augurium inquisitio veritatis per garritum, & motum auium, quanquam generaliter augurium vocemus, vulgariter loquentes, omnem superstitiosam obseruationem: diuinatio est prædicere veritates occultas: cum aliqui eas quomodocunque cognouerunt, & postea alijs quasi ex seipsis illas reuelant. De augurio dictum est Leui. cap. 19. De diuinatione habet Deuteronom. 18. cap.

Auguriorum & diuinatio duo modi malefici vulgasint.

Temporibus suis dicetur Iacob, & Israel quid operatus sit Deus.] Ista est causa superioris dicti, quasi dicat, ideo non indigent Israelitæ augurijs, vel alijs superstitiosis inquisitionibus, quia quocunque tempore conueniens est eis aliqua scire, immediate Deus reuelat, vt patet in Moyse, qui quando interrogabatur de aliqua re dubia, dicebat: expectate modicum, & videbo quid præcipiat Dominus, vt patet supra cap. 9.

Quomodo Deus reuelabat Israelitis omnia dubia ad eos spectantia diuersimode: & quomodo consulebat Deum Moyses, & quomodo summus sacerdos. Quæst. X.

QVod autem reuelaretur Israelitis id, quod conueniens eis erat, stabat dupliciter, quia aliquando reuelabatur ad inquisitionem eorum: aliquando vero eis non inquirentibus: primus modus erat duplex, scilicet per Moysen, & per sacerdotem magnum. De Moyse dicendum, quòd ipse erat valde familiaris Deo, & quandocunque volebat aliquid inquirere a Deo ad vtilitatem totius populi, vel propter seipsum, introibat in sancta

F sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentis Dei de propitiatorio inter Cherubim, vt patet supra 7. cap. & poterat ingredi illuc quandocunque vellet, ita vt nullum tempus esset, in quo Iudæi habere non possent responsionem de dubijs suis. Alio modo cognoscebatur hoc per summum sacerdotem. Sic enim dictum est, infra 27. cap. vbi iussit Deus, quòd si quid agere deberet Iosue, consuleret Dominum pro eo Eleazar Sacerdos: & iste erat Sacerdos magnus, ergo habebat responsionem a Deo, quia aliás non posset dicere, quid agere deberet Iosue, & istud erat dupliciter, quia aliquando fiebat semel in anno ex conditione cæremoniarum legis: & aliquando fiebat propter necessitatem, vel vtilitatem, quandocunque summus Sacerdos iudicaret bonum esse consuli Dominum.

G Primus modus erat in die propitiationis, qui erat semel in anno, & ibi sacerdos introibat in sancta sanctorum, & habebat responsum a Deo, loquente sibi Angelo de propitiatorio, vnde propter hoc iubebatur ne, cum summus sacerdos ingrediebatur in sancta Sanctorum, staret quisquam in prima parte tabernaculi, scilicet, ne audiret voces, quæ formabantur super propitiatorium, vt declaratum est Leui. 17. cap. Hoc autem erat solum semel in anno, vt patet ad Hebræ. cap. 9. & hoc quia ista festiuitas celebrabatur solum semel, vt patet Leui. cap. 16.

Secundo modo fiebat inquisitio per summum sacerdotem quando ipse iudicabat conueniens esse inquiri, & poterat fieri hoc quotidie, & non introibat summus sacerdos intra sancta Sanctorum, nec etiam requirebatur,

H quòd introiret in Sanctuarium, sed vbicunque haberet rationale, & superhumerale poterat consulere Dominum, & sciebat veritatem, induebat enim se summus Sacerdos superhumerali, & rationali, quæ colligata erant, & cum quæreret veritatem, Dominus respondebat, vt patet de Abiathar sacerdote, qui inquisiuit Dominum pro Dauid cum essent in Ceila, applicito Ephod, idest, superhumerali, vt patet primo Regum cap. 23. & propter hoc dicebatur Exo. 28. capit. quòd summus Sacerdos gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, idest, gestabat rationale, per quod respondebatur sibi ad omnia, quæ inquirebat. Quis autem modus esset cognoscendi veritates per rationale, declaratum est Exodi 28. cap. Et cum non essent

I aliqui prophetæ, qui veritates a Deo reuelatas prædicerent, vtebantur Israelitæ modo hoc cognoscendarum veritatum, ideo iussit Deus, quod post mortem Moysi consuleret Eleazar sacerdos Dominum pro Iosue, quandocunque aliquid facere deberet, infra capit. vigesimo septimo, & hoc quia nullus erat tunc propheta, cum mortuus esset Moyses.

Secundus modus principalis, quo Israelitæ sciebant veritatem, erat per solam reuelationem sine aliqua inquisitione, & hoc erat cum Deus aliquid prænunciabat, vel iubebat Israelitis, eis non inquirentibus ipsum, & hoc erat dupliciter: vno modo quando reuelabat toti populo: alio modo, quando reuelabat alicui prophetæ, qui alijs denunciaret. Primus modus rarissimus erat; scilicet, quòd Deus, idest Angelus eius loqueretur ad to-

K tum populum: solum enim reperitur bis hoc fuisse factum.

Secũdus modus principalis conso lude Deum.

Primo modo in Monte Sinai, quando lex data est, quia totus populus audiuit ibi vocem Dei loquentis in tuba, & orauit ne vltra audiret vocem Domini, quia timebant mori omnes audientes, sed quòd loqueretur eis Moyses, vt patet Exo. 20. & Deoterono. cap. 5. & tunc promisit Deus, quòd ipse eis amplius non loqueretur, sed daret eis prophetas, qui reuelarent ea, quę ipse diceret, vt patet Deuteron. 18 post multum autem tempus, scilicet, post mortem Iosue, locutus fuit Angelus Domini ad totum Israel increpando eos, quòd violassent legem Domini, & predixit eis mala futura super ipsos, vt patet Iudi. c. 2. non legitur autem Deus, vel Angelus eius locutus fuisse aliás toti populo. Secundus modus reuelandi veritates erat, cum Deus loquebatur alicui specialiter nõ inquirenti, vt ipse toti populo responderet, & illud erat in prophetis:

Qualiter Iudæis reuelabantur veritates, eis non interrogantibus.

A phetis: sic fuit toto tempore Moysi, postquam Deus locutus est in Sinai, ꝙ loqueretur Deus ad Moysen, & iuberet ei, referri illa ad totum populum, vt patet ex processu quatuor librorum vlti. Moysi, & hoc fuit, quia Israelitæ petierunt, vt vltra non loqueretur eis Deus, ne morerentur, vt declaratum est, sic etiam fuit in omnibus posterioribus temporibus, dum fuerunt prophetæ in Israel.

De quatuor modis cognoscendi prophetice, seu reuelandi. Quæst. XI.

MOdus autem iste reuelationis propheticæ erat quadruplex: quibusdã enim reuelabantur veritates per solam reuelationem, vt eleuationem intellectus: alijs per solam phantasiam eleuatam, alijs vero per immutationẽ factam in solo sensu auditus: alijs etiam per immutationẽ B factam tam in auditu, quam in visu.

Primus modus. Primus modus est per solum intellectum eleuatum, scilicet, quando non facta aliqua mutatione in sensibus exterioribus, nec in phantasia, homo recipit in vigilia aliquas mutationes, quia tunc solus intellectus manet, qui possit immutari, & iste modus est excellentior in prophetis, omnibus alijs, cum fiat illustratio in parte excellentiori, vt declaratum est supra cap. duodecimo, & subdistinguitur iste modus, quia aliqui habent reuelationem per immutationem intellectus, & tamen nihil patiuntur in corpore, & hoc est cum non reuelatur prophetæ aliquid valde magnum, ad quod tota anima conuertere se debeat, quia tunc potest vacare alijs operationibus animalibus, & vegetatiuis: & sic nõ potest fieri aliqua mutatio in homine, per talem illustrationem, sicut cum nos aliquid in vigilia C intelligimus, quia anima tunc vacat omnibus operationibus sensitiuis, & vegetatiuis.

Alius modus est cum per reuelationem intellectus fit aliqua passio, vel defectus in corpore, quamquàm directe nõ fiat immutatio in corpore, sed illustratio in intellectu: sic enim est in illis, qui sunt in raptu, siue ecstasi, quia tunc cognoscunt aliquod magnum intelligibile, & tamen non habent aliquid sensationis, vel vegetationis apparentis. Fit autem hoc cum anima prophetæ eleuatur ad intelligẽdum aliquod magnum intelligibile, sicut si eleuetur ad diuinam essentiam videndam clare, quę est maximum inter cognoscibilia: nam tunc anima non poterit cognoscere illam, nisi totaliter attendat ad illam, & quia anima nostra est potestatis finitæ, necesse est, ꝙ cum in plura diuidatur, minor sit ad singula, & quia anima nostra vacat simul ope D rationibus vegetatiuis, & sensitiuis, & intellectiuis, necesse est ad quamlibet istarum minorem esse, quàm si soli vacaret. Sic patet de operatione vegetatiua, quæ est in somnis digerendo: nam semper anima digerit quãdiu aliquid digestibile est, nisi sit virtus naturæ debilitata, & tamen videmus, ꝙ fortius digerit homo, & breuiori tempore per somnum, quàm in vigilia. Causa huius est, quia in somno anima cessat ab operationibus intellectiuis, & sensitiuis, quæ sunt animales, & vacat solis operationibus vegetatiuis, quæ dicuntur naturales: sic ait Aristot. 2. de somno, & vigilia, somnus est quies virtutum animalium, cum intensione naturalium.

Conformiter erit circa operationem intellectiuam, scilicet, ꝙ si anima vacauerit illi soli non vacando operationibus naturalibus, nec sensitiuis, fortius intelliget quã alias, E scilicet, cum aliquando sit valde magnum intelligibile, ad quod anima non sufficiat, cũ vacauerit operationibus sensitiuis, & vegetatiuis, necesse est, vt abstrahatur ab omnibus istis, & soli intellectioni vacet. Et dicitur homo esse tunc in raptu, vel in ecstasi, quia quamquam anima sit in corpore nullam habet apparentem operationem vitalem, quia nec videt, nec audit, nec tangendo sentit: ideo tũc poterit homo iugulari, vel comburi, sed sentire non posset. & tamen anima in corpore est: occupata tamen operationibus intellectiuis, nõ vacat alijs, & quia diuina essentia clare cognita est maximum cognoscibile, & requirit maximam attẽtionem potentiarum cognitiuarum, necesse est, ꝙ si aliquis viuens debet clare cognoscere diuinam essentiam, quod rapiatur, siue ponatur in ecstasi: alioquin non respondebit summo cognoscibili summa attentio potẽtiæ

Somnus quid. *Ecstasis quid.*

A cognoscentis, quod falsum est: vnde si aliquis deberet diuinam essentiam cognoscere, & non raperetur, non posset illam cognoscere quantumcunque se Deus illi demonstrare vellet, quia esset defectus ex parte potentiæ cognitiuæ: & propter hoc dicimus de Paulo, & de Moyse, ꝙ rapti fuerunt, quia de vtroque concedimus, ꝙ diuinam essentiam clarè viderit, & iste modus directe non fit per aliquam immutationem in parte exteriori, quia non imprimitur aliqua species in phantasia, nec in sensibus exterioribus: fit tamen per accidens aliqua immutatio, & defectus in corpore, cum anima, quæ ante hoc vacabat operationibus sẽsitiuis, & vegetatiuis, iam non vacet illis. Videbitur etiam ꝙ magis est corpus istud frigidum, quia actio calefaciẽdi, quæ est vegetatiua, scilicet, diffundendo calorem, qui est instrumentum animæ, per totum corpus, redditur caro B quasi gelida. & sic apparet homo verè mortuus, nec indiget homo tunc cibo, & potu. Etiam si sic per multos dies maneat, quia ibi non fit deperditio, cõtinua per actionẽ calidi naturalis, in humidum radicale, cum ista actio suspensa sit, quia pertinet ad vegetationẽ. Pertinet autem vterq; istorum modorum ad primum modum reuelationis propheticæ, qui fit per solius intellectus illustrationem.

Secũdus modus. Secundus modus reuelationis propheticæ est per solã phantasticam immutationem, & istud est solum in somniis, quando Deus immittit aliquas nouas species in phantasia prophetæ, & per illas intelligit aliquid, quod ante nõ intelligebat, vel aliquæ species, quæ erãt in phãtasia prius, immutantur a Deo specialiter, ita, vt aliquid per illas, propheta intelligat, & hic sola immutatione phãtasiæ in somno nihil intelligi potest, quia intellectus nihil diiudicat C de his, quæ in phantasia tunc sunt: impossibile est. n. quẽquam in somno aliquid intelligere: imo includit contradictionem, cum somnus sit quies virtutum animalium, iuxta Arist. Sed postea cum propheta euigilauerit cognoscit ea, quæ per somnium reuelata sunt manentibus vestigiis immutationis factæ per noctem in phantasia. Sic enim fit in nobis, quando somniamus: nam tunc in sola phantasia motus est, & nihil intelligimus, sed cũ euigilauerimus cognoscimus ea, quæ somniauimus relictis vestigiis in phantasia. Differt tamen, quia immutatio illa, quæ fit per species a Deo immissas, est fortior, velut si aliquis realiter illa videret, quæ somniat, & manent certissima vestigia illius immutationis postea in vigilantibus, ita vt cognoscant manifeste se a Deo fuisse immutatos. Et iste modus erat communissimus inter prophetas, scilicet, quod per somnia ac- D ciperent reuelationem, vt patet supra duodecimo cap. scilicet, siquis fuerit propheta Domini inter vos, per somnium loquar ad illum, vel in visione apparebo. Sic etiam significatur Iohelis cap. 3. cum dicitur de prophetis, scilicet, & post hæc effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somniabunt somnia, & iuuenes vestri visiones videbunt: maxime autem apparuit hoc in Daniele, qui quasi omnia, quæ cognouit, per somnium accepit, vt patet Daniel. capitu. septimo, scilicet, Daniel somnium vidit. Visionem autem capitis eius in cubili suo, & somnium scribens breui sermone comprehendit. Et iterum: videbam in visione mea nocte. Et iterum: Post hæc aspiciebam in visione noctis. Et sic multones in eodem capitu. & in alijs. Vnde dari potest regula, quod quandocunque pro- E phetæ dicunt se vidisse aliquas figuras, vel actus, illud erat secundum prophetiam. quæ est in somnio, quia in phantasia conuenientissime repræsentantur istæ figuræ.

Tertius modus. Tertius modus reuelationis propheticæ est per impressionem alicuius in parte exteriori in organo auditiuo. Et hoc fiebat, cum Angelus in aliquo corpore assumpto formabat voces, quas audiebant prophetæ, & tamen nihil videbant. Sic patet in Moyse, quando audiebat ad ostium tabernaculi loquentem Angelum Domini de columna nubis: & hoc siue in tabernaculo suo paruo, quod tetendit extra castra, antequam fabricaretur tabernaculum Domini: ibi enim descendebat columna nubis ad ostium, & loquebatur Moysi videntibus omnibus Israelitis: Exo. 33. c. siue in tabernaculo magno Domini, vbi loquebatur ei. Deus apud ostium tabernaculi: Exod. decimonono cap.

& hoc erat descendente columna ad ostium illud supra capitu. decimosecundo nec solum fiebat hoc in Moyse, sed in multis alijs, quia quando vocauit Deus Aaron, & Mariam, descendit nubes ad ostium tabernaculi, & ibi locutus est eis Deus supra capit. 12. & hoc modo locutus fuit Deus toti populo in monte Sinai in datione legis, vbi solam vocem audierunt, & figuram nullam viderunt, vt patet Deuter. cap. quarto.

Quartus modus. Quartus modus reuelationis propheticæ erat per apparitionem extra factam, & per locutionem scilicet quia Angelus sumeret aliquam effigiem visibilem de aere, & in illa apparens loqueretur: sic fuit aliquando in Iosue, vt patet Iosue capit. quinto cum apparuit ei Angelus in agro Ierico euaginatum gladium habens, & locutus est ad eum: sic etiam fuit in Balaam, cui apparuit Angelus in via euaginato gladio, eum volens occidere, vt patet præcedenti capit. Est autem sensus literæ huius. [Temporibus suis.] Idest, temporibus debitis, vel necessarijs. [Dicetur Iacob.] Idest, omnibus Isrælitis, qui veniunt de Iacob. [Quid operatus sit Dominus.] Idest, quid Deus debeat facere pro eis, quasi dicat, omnia necessaria eis reuelabuntur illis conuenienti tempore. [Ecce populus, vt Leæna consurget.] Ista est prophetia de statu futuro Iudæorum scilicet, quòd ipsi insurgent feroces contra omnes hostes suos, sicut Leænæ. Dicitur Leæna propter ferocitatem: fortior enim est Leæna, quam Leo, si filios sublatos fuisse sibi reperiat: ideo dicitur ad significandum aliquando magnam ferocitatem in prophetis. Occurram eis tanquam Leæna raptis catulis. Fuit enim populus iste ferox: quia non solum prostratorum spolia tulit, sed etiam omnes gladio laniauit: sic enim iusserat Deus, quod nulli parcerent de Chananæis, nec facerent cum eis pactum, sed omnes gladio trucidarent Deuteron cap. vigesimo, & quia hoc non plene fecerunt Iudæi, tradidit Deus illos in magnas calamitates, vt patet Iosue cap. 22.

Et quasi Leo erigetur.] Ad eandem sententiam pertinet: Significat enim erectio Leonis suam fortitudinem, & impauiditatem, quia non timet occursum alicuius rei. Sic patet Prouerb. 30. capit. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Potest autem ista litera intelligi referendo ad superiora, scilicet, quod Balaam non posset maledicere huic populo, quia Deus erat illi tanta bona collaturus, vt esset fortis contra alios, sicut Leæna, & Leo. Quomodo ergo posset maledicere illi? Sed primus sensus est melior. [Non accubabit donec deuoret, prædam.] Metaphora est de Leone transumendo ad totum populum, quia Leo postquam surrexit ad prædam, non accubat quousque aliquid ceperit, idest, non cessat inquirere, vsquequo apprehendat; ita Hebræi cum introirent in terram promissionis, non quieuerunt a pugna captis quibusdam locis, sed semper erãt in bellica expeditione quousque acquisiuerunt totam terram, quam acquisituri erãt, vt patet de terra duorum regum Amorrhæorum: nam postquam ceperunt terram regis Sehon non immediate quieuerunt, sed inuaserunt terram regis Og, quam etiam acceperunt, & adhuc non manentes ibi transierunt vltra Iordanem ad occupandas regiones Chananæorum, & non quieuerunt quasi per septem annos a bellis, quousque acceperunt totam terram, quam accepturi erant, vt declaratum est Iosue 14.

An Isrælitæ prius accubuerint, quàm ceperint prædam. Quæstio XII.

SEd Aliquis arguet, quod prius accubuerunt, quam caperent prædam, quia prius requieuerunt in terra Chanaan, quam eam totam acciperent, vt patet Iosue cap. 13. nam iam Isrælitæ cessauerant a bellis, vt patet Iosue c. 11. & diuiserant inter se terram captam, & tamen nondum ceperant totam terra Chananæorum, vt patet Iosue c. 13. & tamen iussit Deus, quòd illa terra quamquam nõdum esset capta diuideretur, vt patet ibidem.

Respondendum est, quòd Isrælitæ prius quàm cessarent a bellis acceperunt totam terram, quam accepturi erant, quamquam non acceperint totam terram promis-F sionis. Et hoc, quia Deus prædixerat eis, quòd non traderet illis simul, vel anno vno totam terram Chanaan, quia ipsi erant pauci, & non possent eam occupare, & repleretur bestijs. cum redigeretur in syluã; ideo dixit, quod paulisper, & per partes daret terram illam ipsis: totam autem non traderet, quousque essent aucti ad magnum numerum, vt patet Exo. cap. 23. & Deut. 7. & quia Isrælitæ acceperunt totam terram, quam a principio accepturi erant, prius quàm accubarent, etiam si non acceperint totã terram promissionis; verum est, quod non accubuerunt, donec deuorarent prædam. Vel potest hoc intelligi de Moyse, quia frequenter Scriptura transit de toto corpore ad caput, vel de capite ad omnia membra secundum septem regulas Ticonii de modo exponendi sacram Scripturam. Erat autem Moyses caput totius Israel, ideo dici-G tur, quòd non accubabit, idest, non morietur donec deuoret prædam, idest, donec accipiat spolia Madianitarum, qui erant hostes Israel, & peccare illum fecerant in idolatria, & fornicatione, vt patet infra capitu. 25. ideo dixit Deus Moysi, vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, idest non morieris, quousq; vlciscaris filios Israel de Madianitis.

Gloriandū est in occisione malorū. Et occisorum sanguinem bibat.] Continuatio metaphoræ est, scilicet, quod Leo, quando apprehendit prædam bibit sanguinem eius, & sic non accubat, quousque bibat sanguinem occisorum: ita de Isrælitis dicitur, quòd biberent sanguinem occisorum non secũdum veritatem, quia istud horrendum facinus erat. sed dicuntur bibere, idest, delectabiliter fundere. Delectabantur enim in effusione sanguinis hostium: non ex crudelitate, sed ex diuino præ-H cepto, & voluntate, vt Samuel occidit regem Agag Amalechitarum laniando eum in frustra, vt patet 1. Reg. c. 15. sic etiam Elias interfecit quadringentos quinquaginta Prophetas Baal manu super torrentem Cyson, vt patet 3. Reg. cap. 18. & sic habetur Psalm. 57. Lætabitur iustus cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris.

Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille: nonne ait dixi tibi, quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad alium locum: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Cumq; duxisset eum super verticem montis Phegor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaam: Aedifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, eiusdemq; numeri arietes. Fecit Balac, vt Balaam dixerat: I *imposuitq; vitulos, & arietes per singulas aras.*

Aedificat septē aras Balā tertio.

Dixitque Balac ad Balaam non maledicas ei, nec benedicas.] Videbat enim Balac, quòd benediceret Balaam Isrælitis: ideo dixit non maledicas ei, nec benedicas, idest, si nõ potes eum maledicere, ita vt mala sibi euenire facias, vel futura prænuncies, ad quod ego induxi te, saltem non benedicas, idest, non inducas ei bona, vel non prænũcies ei esse futura. Putabat enim rex Balac, quòd Balaam ariolus haberet potestatem maledicendi, & benedicẽdi: tamen nũc priuabatur a Deo, vel impediebatur maledicere, ideo cum benediceret, putabat benedictionem illam esse efficacem. Vnde orabat ne benediceret, quia sic existimabat aliquod bonum profuturũ Iudæis, & ipsi atq; populo suo aliquod malum euenturum. Et tamen benedictio, vel maledictio K Balaam ad nihil efficax erat, vt supra declaratum est. [Et ait ille: nonne dixi tibi, quòd quidquid Deus mihi imperaret hoc facerem.] Quasi dicat, non debes mihi imponere culpam, quia ego dixi tibi a principio, quòd non possem facere aliud, nisi quod Deus mihi iuberet, & sic quamquam ego maledicere velim, non permittor: non debet aũt intelligi litera ista, quòd Balaam faceret quidquid Deus iuberet, i. nollet facere aliquid alterum, quia nolebat offendere Deum, sed quia non poterat aliud facere, etiam si conaretur ad illud, vt patet supra in litera, & supra præced. cap.

Et ait Balac ad eum.] Hic ponitur tertium huius cap. s. tertius ad maledicendum conatus. Nam quamquàm nõ potuerit Balaam maledicere duabus vicibus præcedentibus, non erubuit iterum aggredi cæremonias ad maledicendum: ad hoc tamen eum suasit Balac rex.

Veni,

Veni, & ducam te ad alium locum.] Scilicet iste locus est nobis infortunatus: eamus in aliũ locum, qui erit fortassis conuenientior operationi nostræ. A

Si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis.] Idest, Deus noluit nos adiuuare in locis istis, forte tamen adiuuabit nos in alijs locis: ideo tentemus loca.

Dicet aliquis, quod in hoc multum errabat Balac existimans, quod Deus consequeretur conditionem temporum, vel locorum; & in vno tempore, aliquid permitteret, quod nequaquam permittebat in alio. Sed hoc non stat, quia Deus non est aliquid corporale, sed purus spiritus, & spiritualia nõ patiũtur a corporalib. Hoc tamen nõ intendebat Balac, quia non expressit Deum cogi, vel induci ex conditione temporum, vel locorum, sed liberam esse voluntatem suam vbicunque, vt patet cum dixit: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Erat tamen superstitiosus, quia putabat, quod forte placeret Deo maledicere ex vno loco, cum non placuisset maledicere ex alio, sed iste error grauis est, quia voluntas Dei immutabilis est, forte autem dixit hoc tex Balac ex conditione dæmonũ, quia dæmones in aliquibus locis faciebant, quæ in alijs locis facere non poterant vel nolebant, & hoc, vt inducerent homines ad superstitiosas obseruationes locorum. B

Balac nõ intelligebat Deũ posse cogi: erat tamẽ superstitiosus.

Forte aliquis dicet, quod in hoc obseruabat Balac modum Philosophorum, qui dixerunt Deum, siue primum motorem non esse infinitum secundum potentiam, & essentiam, sed solum secundum duratione: & quod Deus non poterat facere contra ordinationem totius orbis, & quia forte locus ille non erat talis influentiæ, qualis conueniens erat ad maledictionem, non placebat Deo maledicere in loco ipso. Sed primum magis stat, quia placere inducit libertatem. quæ autem libera sunt, non subduntur naturæ, quæ agit vniformiter, & non libere: ideo magis erat superstitiosus, quam aliter errans. C

Cumque duxisset eum super verticem montis Phegor.] Consensit enim Balaam, quod irent in alium locum vt inde maledicerent, & de isto loco dicendum est, sicut de cæteris, quod viderent Israelitas inde Balaam, & Balac, quamquam non exprimatur hic, quia in omnibus superioribus ibant ad locum, de quo viderent Israel. Et dicitur, quod duxit eum super verticem montis Phegor, qui non erat alius mons ab eo, in quo prius steterant, sed erat alia pars montis, & non vocatur mons Phegor quasi istud sit nomen proprium eius, vt aliqui volunt, sed erat nomen idoli habentis templum in monte illo. Et vocatur illud idolum Phegor, vel Beelphegor. Et hoc patet Deut. cap. tertio, vbi cum agatur de hoc dicitur: Mansimusque in valle contra fanum Phegor. Huic idolo immolauerunt Iudæi, quia in descensu istius montis erant Madianitides, & Moabitides puellæ ornatæ cum holocaustis, & victimis immolatis Deo suo, de quibus comederunt Iudæi, vt permitterentur fornicari cum puellis illis. Aliqui autem dicunt è contrario, scilicet, quod mons ille vocatur Phegor, siue pars montis: & ab illo dictum est idolum Beelphegor: & signum huius est, quia non inuenitur istud nomen Beelphegor, nisi vbi fit mentio de ista immolatione, vt patet Psal. 105. vbi hoc commemoratur. Vel potest dici, quod Beelphegor non sit vna dictio, sed duæ: & esset Phegor in genitiuo. s. Beelphegor, idest, Deus Bel de monte Phegor. Et sic dicitur præcedenti cap. quod Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest, ad altitudinem montis, in quo colebatur Baal. D E

Phegor nomẽ idoli.

Qui respicit solitudinem.] Idest, mons est erat inclinatus contra solitudinem. sic dicitur supra capitulo vigesimoprimo: de monte Phasga, qui est idem cum isto, qui respicit contra desertum, & potest hic accipi solitudo pro parte illa terræ duorum regum Amorrhæorum, in qua nunc erant Israelitæ: nam dicebantur esse in campestribus Moab, vt patet præcedenti capitu. & ponitur hoc ad significandum, quod ex isto monte poterat videre Balaam Israelitas, quia iste mons respiciebat solitudinem, in qua erant Israelitæ: & hoc patet ex litera capitul. sequentis, scilicet, dirigens Balaam vultum suum contra desertum, & eleuans oculos vidit Israel commorantem per tribus suas.

Dixit ei Balaam: ædifica mihi hic septem aras.] Istæ septem aræ erant necessariæ ad ritum maledictionis secundum cæremonias maleficorum: ideo in omnibus his locis, in quibus conatus est Balaam maledicere Israelitis fecit poni septem aras. Causa autem huius supra declarata est.

Et para totidem vitulos eiusdemq; numeri arietes per singulas aras.] Duo animalia ponebantur in qualibet ara, s. vnus vitulus, & vnus aries, & ista immolabantur. Postea vero cremabuntur posita per partes, uel simul super aras. Ratio autem quare ponerentur tot animalia, supra assignata fuit.

Fecit Balac, vt Balaam dixerat.] Desiderabat enim valde maledicere Israelitis, ideo quodcunque ei diceretur, vt maledici posset Israelitis, faceret.

Imposuitque vitulos, & arietes per singulas aras.] Idest, construxit aras ad præceptum Balaam, & deinde fecit iugulari, & imponi animalia, scilicet, arietem; & vitulum vnum per singulas aras, quia iste erat ritus, quem exigebant superstitiones.

C A P. XXIIII.

CVmque vidisset Balaam, quod placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret: sed dirigens contra desertum vultũ suum, & eleuans oculos, vidit Israel in tentorijs commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei, assumpta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic operiuntur oculi eius: Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. Vt valles nemorosæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Deuorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabunt sagittis. Accubans dormiuit, vt Leo, & quasi Leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

Infra eo. prophetia Balaam de Israel.

Supr. 23.

Cumque vidisset.] Posito in superioribus conatu Balaam ad maledicendum sine effectu per duas vices, hic ponitur conatus in tertia, & diuiditur in tria. Primo ponitur populi Iudaici prophetica benedictio. Secundo Balaam, & Balac super hoc discrepatio. Tertio de alijs gentibus prophetica annunciatio. secunda ibi. [Iratusque Balac.] Tertia ibi. [Sumpta igitur parabola.] Circa primũ. [Cumque uidisset Balaam.] Hic non potest dubitari, sicut fiebat sæpe in superioribus, scilicet, an ista litera habeat se ad præcedentem secundum rectum ordinem, vel secundum anticipationem, aut recapitulationem, sicut aliquando fit: & dato quod sit ordo rectus inter hæc, an fuerit istud immediate post ea, quæ dicuntur præcedenti capit. vel fuerit aliqua distantia temporum, sicut interdum Scriptura subticet multa tempora intermedia, quia forte illorum nulla est historia coniungens historias temporũ multum distantium, quasi illorum gesta simul, uel consequentia fuerint: hic autem satis apparet, quod ea quæ dicuntur hic fuerunt immediate post præcedentia, quia supradictum est de aris paratis ad maledictionem: hic agitur quomodo maledicere non potuerit Balaam. Et ista erant coniuncta: nam paratis aris debebat sequi maledictio, vel non posse maledicere.

Item patet, quia in duabus vicibus superioribus post positionem ararum ibat Balaam ad consulendum augurium, quia illud erat immediatum post aras positas sicut significatur hic in litera, sed in fine cap. præcedentis dicitur, quod Balaam construxit aras, & posuit vitulos, & arietes super eas. Hic autem dicitur, quod non iuit ad inquirendum augurium, sicut supra facere solitus erat; ergo ista fuerunt immediate post illa.

Cumque

Cumque vidisset Balaam quod placeret Domino, vt benediceret Israeli.] Idest, quod iam cognoscebat Balaam, quod Deus uolebat, ut benediceret Israeli, idest prænunciaret de eo aliqua bona futura, quod est benedicere, sicut fecit supra, & fecit hic. F

Qualiter Balaam cognouit, quod Deo placebat, vt benedicere Israel. Quæstio I.

SEd quæreretur quomodo Balaam vidit, quod placebat Deo, vt benediceret Israel.

Respondebit aliquis, quod cognouerat ex duabus vicibus superioribus: nam in qualibet earũ conatus est maledicere, & non potuit: ideo sic existimauit iam futurum, quod nunquam posset maledicere. Sed hoc non stat, quia si propter hoc cognouisset non placere Deo, & non iuisset ad quærendum augurium, non construxisset aras tertia vice, nec imposuisset uitulos, quia istæ erant cæremoniæ ad maledicendũ: & tamen id fecit ut patet præcedenti capit. Item immediate, vt Balaam non potuit in secunda vice maledicere, destitisset à maledictione, & tamen nõ destitit, quia dixit ei Balac rex, quod irent in alium locum, & ipse iuit illuc cum eo ascendens super montem Phegor, vt patet præcedenti cap. ergo non intellexit quod placebat Deo, quod benediceret Israeli, quia non potuit in duabus præcedentibus vicibus maledicere. Aliquis dicet, quod Balaam cognouit hoc quando iuit ad quærendum augurium. nam in duabus uicibus præcedentibus solitus erat Balaam ire ad inquirendum augurium constitutis aris cum dicebat se ire, vt occurreret ei Deus, & tunc occurrebat ei ponens verba benedictionis in ore ej, vt præced. c. Ita ergo potuit esse hic, quod cum iret ad quærendum augurium, Deus diceret ei ne maledicere curaret, quia non posset, & per hoc intellexit Balaam, quod placebat Deo, vt benediceret Israeli.

Sed etiam hoc non stat, quia oportebat ad istud, vt iret Balaam ad inquirendum augurium, sicut solitus erat: tamen hic dicitur, quod nequaquam abiit ad inquirendum augurium, sed conuertit se contra Iudæos ad benedicendum illis, vt patet in litera; ideo non cognouit sic, sed antequam iret ad quærendum augurium.

Responsio Auth. Ex his autem duobus apparet, quid responderi debeat: & dicendum, quod Balaam cognouit hoc, postquã constituit aras, & id antequam iret ad quærẽdum augurium, in quo innuitur. quod inter vtrumque facta est sibi reuelatio aliqua, quod Deus non permitteret eum maledicere. Et hoc erat quod intellectui eius imprimeretur ista cognitio sine aliqua exteriori apparitione, & tunc desisteret ab omnibus cæremoniis, quod patet, quia sicut nũc cessauit Balaam ab isto conatu antequam iret ad quærendum augurium, ita si reuelatio, per quam destitit fuisset facta in eo antequam constitueret aras, non iuisset illas constitui, sed cessasset, sicut cessauit postea ab augurio.

An Balaam cognouerit, q nõ placebat Deo maledictio ante quã constituerit aras vel post, & quare destiterit a cæremonijs suis.

Item patet, quod fuerit ista reuelatio ante augurium inquisitum: nam Balaam non destitisset a cæremoniis maledictionis, nisi Deus eum commonuisset, saltem in hac tertia vice, quia iam posuerat aras, & sacrificia: ideo solum restabat, vt inquireret augurium ad videndum si placeret Deo, quod malediceret Israeli, & tamen non iuit: ergo post ararum constitutionem, & ante augurii inquisitionẽ reuelatio facta est.

Sed tunc arguet aliquis, quod Balaam non desisteret à cæremoniis maledictionis propter aliquam reuelationẽ. Nam Deus sæpe ei dixerat ne malediceret Israelitis, vt patet supra capit. 22. ideo non magis per aliquam reuelationem moueretur. Item patet hoc, quia supra cap. præcedenti ipse Balaam dixerat, quod Deus non est, vt homo vt mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur, & per hoc intulit, quod cum Deus semel renuisset maledicere, nunquam faceret maledictionem, aut permitteret, & tamen post illud Balaam conatus est bis maledicere, quia illud in prima uice fuit, quando non potuit Balaam maledicere, ideo non moueretur tunc ad non maledicendum per aliquam reuelationem, quia post illam clarissimam reuelationem, conatus est maledicere.

F Respondendum est secundum quod fuit dictum in superioribus, quod Deus per lumen propheticum illustrabat intellectum speculatiuum Balaam, sed non intellectũ practicum, aut voluntatem, ideo quamquam cognosceret quid Deus vellet, tamen non inclinabatur ad faciendum illud. Nunc autem Deus mouit intellectum practicum Balaam ad iudicandum bonum esse, quod non malediceret Israelitis, & voluntatem eius ad hoc uolendum: ideo consensit non maledicere: sunt enim multum separata intellectus practicus, & intellectus speculatiuus: ideo potest aliquis bene se habere secundum vnum, & non secundum alterum: Deo autem est facultas mouendi vtrũque, quia aliquando mouet intellectum nostrum speculatiuum faciendo nos intelligere veritates, quas prius nõ intelligebamus, sicut est in prophetis.

G Aliquando autem mouet intellectum practicum illustrando illum, & confirmando ad firmiter iudicandum aliquid esse bonum, uel malum, & tunc uoluntatem etiã ad uolendum illud inclinat, uel ad respuendum. Et iste est motus, quem Deus facit continue super nostrum liberum arbitrium pulsando ad bonum per gratiam præuenientem, & aliquando efficaciter mouendo, vt bonum operemur. De hoc motu dicitur. Ioan. decimoquinto capit, Sine me nihil potestis facere, idest, homo non potest facere aliquod bonum sine Deo, idest, nisi Deus eum ad bonum illud eligendum moueat. Et sic factum est nunc in Balaam. Vnde nõ dicebat hic Balaam bonum inuitus, sed uoluntarius, quia iudicabat bonum esse non maledicere Israelitis Deo mouente eum ad hoc. Si autem a principio Deus voluisset mouere eius practicum intellectum, & voluntatem, sicut nunc mouit, nunquam conatus fuisset maledicere.

Quõ Deus cũ lib. arb. concurrat.

H Nequaquam abijt, vt ante perrexerat, ut auguriũ quæreret.] Idest, non abiit Balaam nunc ad inquirendum augurium constitutis aris sicut ante perrexerat, idest, sicut fecerat aliis duabus uicibus. Nam in qualibet earum ibat ad inquirendum augurium: hic autem non iuit. & cum iret in aliis uicibus occurrebat ei Deus ponens verbum prophetiæ in ore eius, & cogens loqui: etiam prohibens dæmonibus respondere Balaam: nunc autem uidens frustra esse uelle maledicere, non iuit ad augurium quærendum.

Vocatur autem augurium proprie inquisitio aliqua futurorum in garritibus, uel in motu auium. sed non accipitur hic sic, sed generaliter pro omni arte maleficorum: nam non inquirebat hic Balaam aues, quia istud augurium posset inquirere in præsentia regis Balac: sed ibat
I ad consulendum dæmonem, & istud erubescebat facere in præsentia alterius. Et forte quia dæmon ei nollet ibi respondere.

Et dirigens contra desertum vultum suum.] Idest, quia intellexit non posse maledicere, incepit benedicere, sicut Deus eum mouebat, & ad hoc direxit vultum suum contra desertum, scilicet, vt uideret Iudæos, qui erant in deserto, & benediceret eis. Et patet hoc ex litera, scilicet, dirigens contra desertũ vultum suũ, & eleuans oculos vidit Israel in tentoriis cõmorantem. Erat aũt Israel in deserto, scilicet in campestribus terræ Moab, ubi est quædam terra aliqualiter deserta, & erat coniuncta huic monti. Colligitur etiam hoc, quia præcedenti cap. dicitur quod Balaã ascendit in montem Phegor, qui respicit solitudinem, idest, desertum, quod ponitur ibi ad significandum,
K quod Iudæi poterant uideri ex illo monte, quia erat inclinatus contra desertum, idest contra locum, in quo erãt ipsi. Iudæi dicunt, quod conuertit se Balaam contra desertum. s. contra desertum Sinai, scilicet, quia non potuit vincere auguriis, conuersus est ad preces, & uertit vultum suum contra desertum Sinai, quasi dicens: Domine Deus populus iste pessimus reliquit te, & coluit vitulũ in monte illo, ut patet Exod. cap. 22. quare ergo non irasceris, ut destruas eum? precor quod irascaris ei. Sed istud ridiculum est, & contra literam: Nam dicitur, quod conuertens se contra desertum uidit Hebræos: non ergo uertebat se contra Sinai, sed contra castra Hebræorum: & tamen non erant castra Hebræorum tunc contra montem Sinai, sed multum disparata, quia mons Sinai erat Meridianus ter-

A tæ illi Moabitarum: castra tamen Israel erant Aquilonaria. quia terra duorum regum Amorrhæorum, in quibus erant castra est, Aquilonaris respectu terræ Moab. Item non stat hoc, quia ex hac litera patet, quod Balaam nollet iam maledicere saltem pro nunc: cum dicatur quod cum vidisset Deo placere, vt benediceret Israeli, non abijt ad quærendum auguriū, sicut prius. Nec valet, si dicas, quod non abijt ad quærendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere, & tamen adhuc volebat maledicere, & orabat pro hoc. Nam tunc non diceretur, quod Balaam non iuit ad quærendum auguria, quia vidit, quod placebat Deo, vt non malediceret, vel vt benediceret, sed diceretur non iuit ad quærendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere. [Et eleuans oculos suos.] Scilicet ad videndum Israelitas, quia volebat eis benedicere, B & pro tunc forte delectabatur videndo illos, quia inclinauerat eum Deus ad volendum benedicere. [Vidit Israel in tentoriis commorantem.] Idest vidit totum Israel manentem in campo in tentoriis. Mouebantur enim Israelitæ per desertum: ideo non habebant domos ædificatas, in quibus manerent, sed domos portabiles, scilicet, tentoria, sicut fit in bellica expeditione. & ponitur hoc ad significandum pulchritudinem dispositionis Israelitarum manentium in castris: erant enim optime dispositi: ideo dixit postea Balaam. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. [Per tribus suas.] iste est modus castrametandi, s. quod commorabatur Israel in deserto diuisus per tribus suas, idest, quælibet tribus per se habebat castrametationem.

Modus castrametandi Israelitarum.

Pro quo sciendum, quod modus castrametandi Israelitarum erat, vt tabernaculum Domini esset in medio: & C ipsi in circuitu illius per quatuor partes. Erant enim tribus duodecim Israel, & diuidebantur in quatuor partes per quatuor vexilla, quorum vnum erat ad partem orientalem, & ibi erant tres tribus sub vexillo Iudæ, scilicet, Iudas, Isachar, & Zabulon. Erat aliud vexillum ad partem Meridianam, scilicet, vexillum Ruben, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ruben, Symeon, & Gad. Erat tertium vexillum ad partem occidentalem, scilicet, vexillum Ephraim, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ephraim, Manasse, & Beniamin. Erat ad partem Aquilonarē vexillum quartū, scilicet, filiorum Dan, & sub illo erant tres tribus, scilicet, Dan, & Nephtalim, & Aser. Ita quod erat dispositio castrorum per quadrum, & non miscebantur sibi istæ partes, quod pertinebat ad quandam pulchritudinem. Præter hoc etiam tres tribus, quæ erant sub quolibet vexillo D habebant inter se ordinem, quod nulla tribus accedebat ad altam, & quælibet harum habebat suum vexillum partium. De ordinatione istorum vexillorum. & tribuum in castrametando patet supra secundo. De ordine autem eorum in mouendo castra, patet ibi, & magis supra decimo capitulo.

Deinde istæ tribus distinguebantur per familias, quia quælibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra vigesimosexto cap. & quælibet harum familiarum erat distincta ab alia: familiæ quoque diuidebantur per domos, non solum accipiendo domum pro œconomia, quæ constat ex sex extremis, quæ sunt sex personæ, scilicet, dominus, & seruus: pater, & filius: vir, & vxor, iuxta Aristot. primo Politic. cap. secundo. Sed etiam accipiendo domū pro quadam particulari cognatione, quæ est minor quam fa- E milia, & interdum ista domus continet magnam multitudinem. s. mille virorum, vel plurium, & istæ etiam erāt distinctæ inter se. Ex quo magna pulchritudo apparebat, quia principale quod pertinet ad pulchritudinem est ordo. Hoc autem est, quod viderit Balaam commorātem Israel per tribus suas. i. distinctum per tribus. Et per hanc distinctionem significauit omnes alias. s. distinctionem quatuor vexilla totius Israelis, & distinctionem cuiuslibet tribus in familias suas, & distinctionem cuiuslibet familiæ per Domos. De quo admiratus Balaā dixit ea, quæ sequuntur. [Quam pulchra tabernacula, &c.

Et irruente in se spiritu Dei ait.] Idest, tunc venit super eum spiritus Domini, & incepit prophetare, scilicet, de statu Iudæorum futuro, vt apparet hic.

A *Quis erat iste spiritus, qui irruit super Balaam: & quemmodum prophetia habuit prenunciando ista. Quæst. II.*

De isto spiritu dicet aliquis, quod fuerit Angelus apparens ei, & loquens, sicut cum ibat ad inquirendum augurium. Occurrebat enim ei Deus, & ponebat verbum in ore ipsius, sed non est sic in præsenti, quia non iuit Balaam ad inquirendum augurium, sed manebat cum Balac apud aras. Ideo dicendum, quod non apparuit hic ei aliquis Angelus loquens, nec facta est aliqua vox sine corpore apparente, quia Deus nolebat, ut audiret illa Balac rex, sed solum irruit in eum spiritus Dominus, idest, spiritus propheticus, scilicet, eleuans intellectum eius ad intelligendum illa, quæ reuelantur. Et ille erat vnus mo- B dus reuelationis propheticæ, vt præcedenti capit. declaratum est. Nec potest poni hic aliquis alius: nam non fuit aliquod corpus formatum, ne illud videret Balac, nec etiā fuit aliqua vox sola prolata, ne illam audiret Balac. Etiam non potuit esse tertius modus. scilicet, per mutationē phantasticam, quia hoc solum fiebat in somno, vbi sola phantasia immutatur. In vigilia autem non potest immutari phantasia, quin immutetur intellectus; ideo necesse erat, vt per solum intellectum tunc immutaretur Balaam. Nec tamen fuit per ecstasim, quia tunc caderet in terram, & nihil sentiret per aliquantum spatium, sed etiam illa nolebat Deus videri a rege Balac. Item quia ecstasis est necessaria ad maximum reuelabile, scilicet, cum ab eo demonstratur diuina essentia, quæ aliter clare cognosci non potest. Ad reuelabilia autem parua non requiritur C ecstasis, sed per solam eleuationem intellectus, sine cessatione animæ ab operibus sensitiuis, & nutritiuis intelligi possunt, sicut cum nos intelligimus aliquid, non cessat anima nostra ab his operationibus. Et propter hoc non dicitur hic, sicut in aliis duab. vicibus dicebatur scilicet, quod occurrit Dominus Balaam, & posuit uerbum in ore eius, sed solum dicitur, quod irruit in eum spiritus Domini ad indicandam differentiam.

Vocatur hic spiritus Domini lumen supernaturale infusum intellectui prophetæ ad intelligendum abscondita, & quia a Deo est, vocatur spiritus Domini. Et quoniam illud lumen est tanquam alicuius viuentis, uocatur spiritus, quia spiritus dicitur a spirando, uel a mouendo, sicut flatum dicimus spiritum, & omne quod habet modum vitæ, & motus dicimus esse spiritum, uel habere spiritum.

Lumē supernaturale est spūs Domini.

D Assumpta parabola.] Idest inchoauit parabolam suam: reuelatio enim prophetica vocatur hic parabola, quia nō fit per verba manifesta, sed per quasdam transumptiones, vel similitudines. Sicut dicitur de Christo, quod loquebatur in parabolis, & aliquando exponebat parabolas Matt. decimotertio cap. si tamen parabolæ essent uerba manifesta non exponerentur. [Dixit Balaā filius Beor.] Hic ponitur propheticum ad propheticam annunciationem: ipsa autem annunciatio incipit infra, scilicet. Quam pulchra tabernacula tua. & hoc est quod dixit ipse Balaam. Ponūtur autem hic repetitiones sententiarū, sicut fiebat præcedenti cap. in uerbis Balaam ad quendam ornatum, & ipse Balaam dicit de seipso: Dixit Balaam filius Beor. Quia mouebatur a spiritu prophetico ad dicendum hæc. Dicunt aliqui ex hoc, quod Beor pater Balaam erat prophe- E ta ex hoc, quod exprimitur hic nomen eius secundum regulam Hebræorum, quam ponit Hieronymus super Sophoniam in prologo quodam, scilicet, quod quoties alicuius prophetæ pater exprimitur in sacra Scriptura, etiam ille propheta fuit. hoc autem quamquam non probetur solide, tamen si assentire uelimus, satis erit, quod concedamus in prophetis Iudæorum, sed ad prophetas gentilium non oportet extendi literam. [Dixit homo cuius obturatus est oculus.] Ista omnia pertinent ad eandem sententiā: significatur enim per omnia illa, quod Balaam dixit ista, quæ sequuntur, & tangitur in hoc modus propheticus Balaam. Dicunt enim quidam, ut Aben Ezra, quod quando iste recipiebat reuelationem a Deo, dormiebat: Deus. n. deprimebat eum somno, ut sic a minori gradu prophetiæ moueretur, ut declaratum est supra cap. duodecimo. Si. n. uigilaret quādo reciperet reuelationem, oportebat cæteris

Dictum D. Hier. defenditur.

paribus

peribus esse maiorem gradum prophetiæ, & ob hoc dicũt, quod in nocte ei Dominus apparebat, sicut apparet supra cap. 22. & tunc cadebat in terra per somnum, & obscurabantur oculi eius i. claudebantur: & tunc aperiebantur oculi mentales eius recipiendo cognitionem supernaturaliter de aliqua re. Et secundum istum est sensus. Cuius obturatus est oculus. s. corporalis, quia sopore deprimitur, dum prophetat. s. accipiendo: non autem quando aliquid denũciabat, quia tunc vigilabat.

1. opi. Rabi Sal. de oculis Balaam. Rabi Salom. dicit, quod oculi Balaam erant eruti de capite illius, vel saltem vnus oculus, ita quod esset luscus, & habebat locum oculi in capite patentem, & tamen nõ videbat, & ita exponit vtranq; particulam. s. cuius obturatus est oculus. i. est oculus clausus, eo quod nihil vidit, cũ haberet locum oculi in capite, sed non oculum. Et quãdo infra dicitur sic aperiuntur oculi eius. i. oculi eius aperti sunt, quia nunquam possunt claudi, cum non habeat oculos, sed oculorum loca patentia.

Sed hoc ridiculum est, & insanum: nam dato quod haberet oculos erutos Balaam nõ expressisset, quia nihil hoc attinebat ad prophetiam: ipse enim intendebat declarare hic aliquem modum prophetiæ suæ, qui non erat manifestus, & tamen an haberet oculos erutos, vel non, manifestum erat. Item non poterat dici, quod haberet vtrumque oculum erutum, quia tunc nihil videret, & tamen ij se vidit quando occurrit sibi Angelus in via, & videbat omnia alia, quæ faciebat: ergo non erant eruti oculi. Dicit etiam Rabi Salo. quod oculi Balaam eruti fuerant de capite eius, dum ipse cogitaret quædam superba contra semen iustum Iudæorum, sed omnia ista ridicula sunt.

Aliæ opi. fornm Rabi. Aliqui autem volunt referre ad distinctionem intellectus practici, & speculatiui dicentes, quod oculi Balaam erant aperti quantum ad intellectum speculatiuũ. s. quod cognoscebat Deum per lumen propheticum speculatiuè: tamen intellectus eius practicus non illustrabatur ad recte iudicandum de agibili, quia etiam ad operationes oculus seductor est: sed iste sensus satis est alienus, quia scriptura non consueuit distinguere talem modum. Sed intelligitur hoc totum de intellectu speculatiuo, qui vocatur hic oculus, & ipsemet est aliquando obturatus, & aliquando aperitur: nam antequam propheta habeat lumen propheticum, nihil magis intelligit quam alii homines, & tunc intellectus suus, qui vocatur oculus, est obturatus. Cum vero irruit lumen propheticum aperiuntur oculi eius idest, eleuatur intellectus supernaturaliter ad comprehendendum veritates illas, quas prius naturaliter comprehendere non potuisset, & ad illas obturatus erat. Prima expositio Aben Ezra non tenet, scilicet, quod dormiret Balaam, quando reciperet reuelationem: nam, licet aliquando hoc contingeret in eo sicut in prophetis Iudæorum, vt patet supra capitulo duodecimo, tamen non sic semper recipiebat propheticam reuelationem: nam necesse est nunc dici, quod Balaam recipiebat diuinam reuelationem vigilans, quia nunc factus est super eum spiritus Domini, & incæpit prophetare, & tamen erat ipse coram Balac: ergo non dormiebat. Item præcedenti capit ponitur bis quod vadit Balaam iuerit, ad inquirendum augurũ, vt occurreret ei Dñs ponens verbum in ore eius, tunc aũt non dormiebat: ideo tenenda est præcedẽs expositio.

Dixit auditor sermonum Dei.] Eadem sententia est, id est, dixit Balaam: nam ipsemet erat auditor sermonũ Dei. Et dicitur sic, quia sæpe Deus loquebatur ei, scilicet, Angelus eius, vt patet præcedenti cap & supra 22. capit. & istud pertinebat ad duos modos propheticos, in quibus Balaã vocem aliquam audiebat. Primus modus erat quando apparebat ei Angelus in assumpto corpore, & loquebatur: secundus erat quando formabatur vox in aere, & nõ apparebat aliqua effigies formans illam: vtroque enim modo vere audiebat verba. Aliter potest vocari Balaam auditor verborum Dei, idest recipiens reuelationes eius: quomodocunque enim acciperet dicebatur audire verba. siue per solam mutationem phantasiæ, siue per solum intellectum eleuatum, quia omnia ista per quæ intelligimus, quando ab aliquo nobis significantur, large vocantur verba. [Qui visionem omnipotentis intuitus est.] Ista est repetitio superiorum ad significandum Balaam loquẽtem:

F & tamen exprimuntur hic multæ proprietates prophetiæ eius: dicitur autem Balaam intueri visionem omnipotentis, idest, videre visionem Dei, qui est omnipotens. Et est improprius modus loquendi, quia nemo videt visionem, sed videt per visionem. Potest autem dupliciter intelligi, quod Balaam uideret diuinam uisionem, siue Deum. Vno modo referendo ad apparitionem sensitiuam, scilicet, quod aliquando Angelus apparebat ei in assumpto corpore, ut patet supra vigesimosecundo capitulo, & præcedenti capitulo, & vocatur Angelus ille, Deus. Hoc modo Balaam signat quasdam conditiones prophetiæ suæ, scilicet, quod Deum uidebat, & audiebat, & illa litera superior, scilicet, auditor sermonum Dei, refertur tunc ad auditionem sensitiuam, quando formabantur uoces ab Angelo, in assumpto corpore, & apparenti.

G Alio modo potest uocari Balaam videns diuinam visionem, idest, videns Deum intellectualiter, quia Deus se reuelabat illi declarando ei intelligibilia, & qualibet talis reuelatio uocatur visio: nam & intellectus noster uocatur visus animæ secundum Aristotel. sexto Ethicorum, vterque sensus potest stare: quoniam vtroque modo reuelationes recipiebat Balaam. [Qui cadit, & sic aperiuntur oculi eius.] Istud refertur ad modũ quo prophetauit Balaã, scilicet, quod aliquando cadebant, quando recipiebat reuelationem: non quidem ad omnem reuelationem, quia quando apparuit ei Angelus in via, & locutus est illi, non cecidit, ut patet supra capitulo vigesimo secundo. Sed aliquando fiebat in eo quasi ecstasis, licet non esset proprie raptus, quia rapi pertinet ad maximum gradum reuelationis, cum alicui diuina essentia clare repræsentatur, sed *Capit. 6. lib. 2.*

H hoc non concedimus de Balaam: solum enim de Paulo, & Moyse dicitur. Et dato, quod diceremus Balaam vidisse Deum per essentiam, quod non est satis rationabile: tamẽ non videret sæpius, cum de Paulo, & de Moyse solum semel concedamus fuisse diuinam essentiam clare reuelatam. Ista litera tamen significat quasi consuetudinem Balaam in cadẽdo, scilicet, quod multoties caderet cum prophetabat, ergo non intelligitur de raptu ad contemplandum diuinam essentiam: sed solum, quod aliquando patiebatur casum quando prophetabat: non tamen rapiebatur penitus, quia non destituebatur omnibus operationibus vitalibus, sicut fit in raptu. *De Moyse & Paulo concedimus vidisse Deũ per essentiã.*

Opin Rabi Salom. quare Balaam cadebat cum prophetare debebat. Quæst. III.

I RAbi Salomon. dicit, quod cadebat Balaam, eo quod erat incircuncisus, quia nulli concedebatur stare coram Deo, nisi circuncisio. Sed hoc non stat, quia Deus apparuit multoties Abrahæ antequam circuncideretur & locutus fuit ei: tamen non cadebat, vt patet Genes. duodecimo, decimotertio, & decimoquinto cap. de circuncisione autem sua habetur Genes. decimoseptimo capitu. ergo non fiebat casus propter hoc, sed forte, quia Deus volebat deprimere superbiam Balaam, ideo cum eleuatione intellectus volebat, vt pateretur quandam depressionem corporis. Sed adhuc forte melius intelligeretur hoc de quodã modo reuelationis propheticæ, scilicet, quæ fit in somnis, quæ erat communis prophetis: & Balaam habebat aliquando illum modum, vt patet supra capit. vigesimosecundo, vbi Deus apparuit ei bis per noctem, & tunc cade-

K bat ante quam aperirentur oculi eius. idest prius cadebat per somnum, vel iacebat in lecto, & postea aperiebantur oculi eius, scilicet, eleuabatur intellectus suus, vel magis immutabatur tunc phantasia, & manebant in eo vestigia immutationis illius, ita vt postea euigilans posset intelligere, quod per somnium reuelatum ei fuerat. & sic aperiuntur oculi, idest, phãtasia, quæ est iudicatiua. Vel oculi, idest, intellectus, qui quamquam tunc non iudicet, & aperiatur: tamen aperitur postea in vigilia per ea, quæ relicta sunt in phantasia, & isto modo per somnium, habet quis oculos apertos. Similis modus loquendi est Canticorum capitulo quinto, scilicet. Ego dormio, & cor meũ vigilat. [Quam pulchra tabernacula tua Iacob] Hic incipit prophetia de Iudæis. Nam totum supra positum erat prologus, & illud est, quod dixit Balaam, scilicet. *Prophetia Balaam de Iudæis.*

Quam

A Q tam pulchra tabernacula tua Iacob. ad totum Israel loquitur, & vocat hic tabernacula tentoria, in quibus manebant Israelitæ in deserto: nam non habebant domos aliquas, cum non manerent alicubi fixi: tabernaculum tamen propriè signat domum.

[Et tentoria tua Israel.] Eadem sententia est repetita: quia Israel, & Iacob idem sunt cum nomen Iacob fuerit mutatum, vt vocaretur Israel, vt patet Gen. capit. vigesimo secundo scilicet non vocaberis amplius Iacob, sed Israel: tentorium etiam & tabernaculum idem sunt, vt hic accipitur. Quamquàm propriè tabernaculum signet domum stantem, & tentorium signat domum portatilem, quæ est ex pellibus, vel pannis. Dixit autem pulchra esse tabernacula Israelitarum propter ordinem eorum: nam erant dispositi ipsi per vexilla, & tribus, vt supra declaratum est, & etiam litera ponit motiuum suum ad B dicendum hoc, cum fuerit supra dictum: Eleuans oculos suos, vidit Iacob commorantem in tentorijs per tribus suas. Vel potest hoc referri ad pulchritudinem, & bonam habitudinem Israelitarum propter Dei custodiam, & assistentiam, specialiter enim illis assistebat ad seruandum eos ab omni malo. & ista erat maior pulchritudo. [Vt valles nemorosæ. Idest ita pulchra sunt tentoria tua, sicut valles nemorose. Dicuntur valles nemorosæ, quæ multos arbores habent, sicut est in nemore, & ibi pulchritudo est, & conuenientia, ita erant tabernacula Iacob, s. quia erant valde multa. [Vt horti iuxta fluuios irrigui.] Idest etiam ita sunt tabernacula tua, sicut horti plantati iuxta fluuios, qui possunt irrigari ex eis. dant enim fructum suum in tempore suo in magna abundantia, & quidquid faciunt prosperatur, nec defluunt folia eorum, vt patet Psalm. 1. in He- C bræo habetur supra, [Sicut torrentes extendentes se.] Vbi dicit litera nostra, vt valles nemorosæ, & ad idem redit, quia valles multarum aquarum sunt aptæ ad gigendas multas arbores, vel torrens abundans aqua, gratus est ad habitationem propter ipsum, sicut valles nemorosæ, in quibus aliquis delectabiliter habitat. [Vt tabernacula, quæ fixit Dominus]. Idest illa sunt multum firma ab manendum, ita erat populus Israel, quem nemo poterat concutere, quia Deus illum solidè conseruabat. in Hebræo habetur. [Sicut cassiæ, quas fixit Dñs.] Eadẽ dictio habetur in hebræo, & in Psalm. 44. vbi nos dicimus: Mirrha, & gutta, & cassia. Est autem facilis error in hoc. Vel quia Hebræi punctum mutauerunt in dictione ista, vel quia Hieronymus non curauit de illo. Eędem enim literę, & tot, & in eodem ordine ponuntur in dictione, quæ significat taberna- D cula, quę ponuntur in dictione, quę significante Cassias. Differt tamen in quodam puncto, qui aliter, & aliter literam sonare facit. Videtur tamen, quòd iste error sit Hebræorum, & non Hieronymi, quia sententia non pertinet ad cassias, non enim figuntur cassiæ, sed plantantur, tabernacula autem figuntur: littera tamen dicit de fixione. ergo debent hic poni tabernacula, & non cassia. Apud Hebræos autem facillimus error erat in puncto vno: non erat autẽ tam facilis si mutarentur literę, vel si esset alia dictio. Nec est inconueniens dici, quòd libri Iudæorum interdum corrupti sunt: nam nihil est, propter quod eorum scriptores impeccabiles fateamur: potissimum, quia interdum maiores errores sunt libris eorum, & quasi generaliter, scilicet, quòd interdum deficiant aliqui versus, sicut patet Iosue cap. 21. vbi duo versus sunt in litera nostra circa finem c. E qui non habentur in libris Hebræorum communiter. & tamen doctores eorum dicunt illos deficere, & quòd in libris antiquis, & correctissimis fuerint, vt dicit super locũ eundem Ra. Dauid Canhi. [Quasi cedri prope aquas.] Id est ita sunt tabernacula Israel sicut cedri, quæ plantatæ sunt iuxta aquas. est enim quasi generalis, vel saltem communior lignorum conditio, vt prope aquas plantata magis prosperentur, sicut patet Psalm. 1. de arbore, quæ plantata secus decursus aquarum, quæ fructum suum dabit in tempore suo, & non defluunt folia eius, sed prosperatur in omnibus. Quarundam tamen arborum conditio est magis exigere propinquitatem ad aquas, & ita est de cedro, indiget enim magno alimento aquę: ideo prope aquas valde conseruatur, sic erant Israelitę prope aquas, idest prope Deum suum, qui infundebat eis abundanter alimenta, &

Quare erraverunt hic Hebræi.

A omnia quibus indigebant, vt patet Deuterono. cap. 2. & ipsi gloriabantur in hoc, quod Deus eorum esset propinquior eis, quàm dij aliarum gentium ipsis gentibus, vt patet Deuterono. capit. 4 scilicet. Quæ est natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris? [Fluet aqua de situla eius]. Idest de situla Iacob. est enim situla instrumentum, quo aquam de puteis haurimus, & de illa in omnia alia vasa transfunditur. Hebræi autem omnes intelligunt hoc de Messia, qui tanquam aqua de situla defluxit de semine Patriarcharum, & successorem illius populi. Vel potest intelligi de studio sapientiæ legis, quod viguit in Iudæis tempore, quo constructum est templum Salomonis, & tempore prophetarum qui legem valde exposuerunt, & compleuerunt, quia sicut in situla aquæ tenentur, quæ B educuntur de puteo, ad reficiendum, & de ipsa transfunditur aqua ad bibentem, ita per doctrinam magistrorum, sapientia in discipulos transfunditur. scilicet, quia ibi generatur. Magis autem intelligitur primo modo de deriuatione seminali ad gignendum, quæ fit, sicut si fluat aqua de situla, & ad hoc concordat litera sequens, scilicet, & semẽ eius erit in aquas multas, idest valde multiplicabitur populus Hebræorum. Alio modo potest, & conuenienter intelligi de doctrina Messiæ faciendo transitum de toto ad partem, scilicet, de toto populo Israel ad Messiam, qui est quasi pars illius populi, cum sit princeps, & tamen non est propriè pars, quia principes ponuntur supra populum, & non tanquam aliqui de populo. Quidquid autem sit Scriptura transit interdum a toto ad partem, vt patet in regulis exponendi, Ticonij. Et tunc intelligeretur litera ista de C doctrina Messiæ, scilicet, fluet aqua de situla eius. i. fluet doctrina abundanter de illo, sicut de situla abundanter aqua fluit, intantum autem hoc erat, vt miraretur totus orbis de doctrina illius, nec solum ipse effundebat doctrinam, sicut aquam, sed etiam illi, qui edocti erant ab ipso, sicut patet Ioan. 7. cap. In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Siquis sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. [Et semen illius erit in aquas multas.] Ista littera redit in eandem sententiam cum superiori; ideo sicut superior exponebatur tripliciter, ita poterat ista exponi, sed quia primus & tertius modus erant principaliores de illis exponetur ista litera, scilicet, semen eius, idest Iacob erit in aquas multas, idest dilatabitur in multos populos, sicut dilatantur aquæ. Vel erit D in aquas multas, idest, multos populos, quia more Scripturæ populi vocantur aquæ, vt patet Apoca. 17 cap. Aquæ multæ populi multi sunt. Et isto modo erat dilatandum semen Iacob in populos multos particulares, quia multa oppida, & vrbes habitabantur a semine Iacob, quod erat esse populos multos; & non solum poterant vocari populi multi, sed gentes multæ, quia in Israelitis erant duodecim tribus, quarum quælibet erat vna cognatio specialis distincta ab alijs, & erat valde magna habens multas vrbes & oppida, vt patet in libro Iosue cap. 15. vsque ad 21. & isto modo dicebantur septem gentes Chananæorum, scilicet Chananæi Amorrhęi &c. Quamquàm omnes essent cognationes speciales venientes ab eodem patre immediato, scilicet, de Chanaan, vt patet Genes. cap. 10. Alio mo- E do potest intelligi litera ista concordando tertiæ expositioni de doctrina Messiæ, quę dabatur superius, scilicet, quòd semen eius, idest, Messiæ erit in aquas multas, non quidem, quòd Messias esset genitutus aliquos filios carnaliter, sed gignebat eos spiritualiter, scilicet per doctrinam, vel redemptionem. Primo modo patet, quia semen vocatur verbum Dei, vt patet Matt. 13. c. & per illud verbum generabat Messias sibi filios multos Sic et Apostolus dicebat se gignere omnes illos, quos ad fidem conuertebat inquiens: Filioli mei, quos ego quotidie parturio, donec formetur in vobis Christus. Et iterum: Per Euangelium ego vos genui.

Aquam fluxisse de situla quid figuret.

Nota intellectum huius prophetiæ.

Messiam venere ... quo intelligitur per fidem & redemptionem.

Secundo modo etiam dicebatur Messias gignere filios multos per redemptionem: & hoc patet Isa. 53. capit. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longęuum, idest si voluerit mori pro peccatoribus, multi erunt filij eius per redemptionem ei generati secundum

vi-

vitam ęternam. Quantum ad primum modum dicebatur, quòd semen eius, idest Messiæ erit in aquas multas, idest multos populos, quia doctrina eius fuit dilatata per totum orbem, iuxta illud Psalm. 18 In omnem terram exiuit sonus eorum, idest prædicatio Euangelij, & maior pars vniuersi conuersa est, ita vt in omnibus gentibus fides Christi sit, quia vbique sunt aliqui de cultoribus eius. Et hoc fuit, quia doctrina Messiæ erat vniuersalis, & non pertinebat ad aliquem populum specialiter, sicut lex Moysi pertinebat specialiter ad Iudaicam politiam: ideo misit discipulos prędicare Euangelium omni creaturę per vniuersum mundum, vt patet Marci cap. 16. & de hoc intelligitur illud, quod habetur Isa. cap. 2. & Micheæ cap. 4 scilicet, quòd in vltimis diebus, qui sunt dies Messiæ, exibit lex de Syon, & verbum Domini de Ierusalem, & confluent illuc omnes gentes. De secundo modo patet, quòd semen Messiæ fuerit dilatatum in multos populos, quia per redemptionem suam omnes gentes fecit sibi populos: nemo est enim quem sanguis Messię sufficienter non redemerit. quamquàm non omnes redempti fuerunt efficienter, quia ex culpa sua non participauerunt redemptionem Messię, nolentes habere rectam fidem, spem, & charitatem. [Tolletur propter Agag rex eius.] Hic ponitur prophetia de regibus Iudæorum, & prophetatur de primo rege, scilicet, de Saule, qui fuit ablatus, idest priuatus regno, quantum ad filios suos propter Agag regem Amalechitarum. Iusserat. n. Deus, quod Saul rex Israel pugnaret cõtra Amalech, & quòd non relinqueret in eo virum, nec ſęminam, nec quidquam viuens vsque ad pecora, quia nocuerat nimis Amalech Israelitis venientibus de Aegypto Deuterono. 16. cap. Saul autem pugnans contra Amalech, occidit omnes Amalechitas: regem tamen Amalech, qui vocatur Agag non occidit: etiam pecora pinguia, & optima reseruata sunt, atque ducta in terram Israel, propter quod iratus est Dominus, & prædixit, quòd abscinderet regnum de manu Saulis 1. Reg. 15. cap. non tamen in vita eius tolletur sibi regnum, quia ipse regnabit, & post eum filius eius Hisboseth, vt patet 2. Reg. ca. 2. tamen in reliqua posteritate Saulis ablatum est regnum, quia duobus annis solum regnauit Hisboseth, vt patet pręalle. cap. Deinde conuersum est totum regnum ad Dauid, quia occisus est Hisboseth a latrunculis & sic dicitur tolletur, idest priuabitur rex eius idest rex Israel, scilicet, carebit regno. Propter Agag, idest propter peccatum, quod commisit conseruando a morte regem Agag. In Hebręo habetur. [Exaltabitur magis quam Agag rex eius]. Idest Saul primus rex Israel exaltabitur magis, quam Agag, idest præualebit in pugna contra Agag regem Amalechitarum, delendo totum populum eius: potest autem litera nostra aliqualiter concordari literæ Hebraicæ licet distorte, quia istud verbum tollere signat priuare, vel eleuare, nutrire, & auferre, & multa alia, & sic posset intelligi, quòd rex Saul tolleretur, idest eleuaretur super Agag, sed non conuenit ista concordia, quia dicit litera tolletur propter Agag, si tamen diceretur magis, quàm Agag, vel super Agag, staret sensus. Item dicendum est, quòd ista expositio sit melior, quàm si dicamus eleuabitur super Agag, quia litera sequens hoc declarat, scilicet, & auferetur regnum illius. & tamen hoc non pertinet ad exaltationem, sed ad ablationem honoris. Hic tamen fiunt repetitiones earundem sententiarum in verbis Balaam, vt patet præceden. cap. & hic. Vnde significant ista duo idem: sed istud secundum signat ablationem regni ergo, & primum. [Et auferetur regnum illius. Idest priuabitur regnum de stirpe huius regis Israel: non tamen eo viuente, sed in posteritate sua: nam immediete, vt mortuus est Saul, conuenerunt omnes de tribu. Iuda & vnxerunt Dauid in regem, vt patet 2. Reg. c. 2. deinde mortuo filio primo Saulis, scilicet, Hisboseth totus Israel conuenit ad Dauid, & vnxerunt eum in regem, vt patet 2. Reg. cap. 5. [Deus eduxit illum de Aegypto.] Nunc redit Balaam ad narrandum alia de toto populo cum narrauerit de rege, scilicet, quòd Deus eduxit Israelitas de Aegypto: & potest poni hoc tanquam enarratio historica enumerando ea, quæ pertinebat ad istum populum, etiam si ista particula nihil pertineat ad præcedentes. Alio modo potest intelligi, quòd reddatur hic causa superiorum, scilicet, quod Deus Iudęorum facturus erat eis omnia bona, quæ supra dicta sunt, & etiam infra prophetantur: & hoc, quia erat verus Deus, & poterat hæc omnia facere cum fortitudo eius esset maxima, sicut fortitudo rhinocerotis, vt infra patet: posuit autem eductionem de Aegypto, quia ista fuit in magnis prodigijs. & horrendis pęnis Aegyptiorum inferendo decem plagas, & ad vltimum ipsos Aegyptios suffocando in mari rubro, & ista omnia erant cognita apud gentes: ideo arguebant ex hoc, quòd sicut potuit Deus Hebræorum ista facere, ita posset facere quecunque vellet, quia ista demonstrabant maximam potentiam. [Cuius fortitudo similis est rhinocerotis]. Idest Deus Hebræorum est ita fortis, sicut rhinoceros. Non significatur hic equalitas, quia rhinoceros nõ est ęqualiter fortis Deo, sed significatur similitudo, nec tamen est perfecta similitudo, quia fortitudo rhinocerotis est robur corporale, fortitudo autem Dei est spiritualis virtus eius, sed significatur hic quædam proportionalitas, scilicet, quòd sicut se habet fortitudo rhinocerotis ad fortitudinem omnium animalium, quia omnibus fortior, & impetuosior est, ita fortitudo Dei se habet ad robur omnium rerum, quia nulla ei ęqualis est, immo nec comparabilis aliqualiter, & istod vocatur proportionalitas, vel analogia. De rhinocerote autem supra dictum est præcedenti cap. significat enim vnicornem. [Deuorabunt gentes hostes illius.] Hic significatur fortitudo istius populi pugnando contra aduersarios, scilicet, quòd omnes illos superaret. Et dicitur deuorare, large sumendo: quia Israelitæ nullum deuorabant: sed quia eos consumebant totaliter, delentes, deuorare dicebantur, quia id quod deuoratur, consumitur, & sic dicitur, quòd ignis deuorat ligna Isa. cap. 5 & tamen ignis nihil deuorat, quia non est animal, sed consumit, & dicit, quòd deuorabunt gentes hostes illius, idest, quòd Israelitæ deuorabunt gentes, quæ sunt hostes ipsorum, scilicet, illius, idest ipsius populi Iudaici. Et ponitur gentes, & hostes in accusatiuo tanquam vnum sit adiectiuum alterius. sic enim fit in substantiuis, quæ se habent tanquam exponens, & expositum, vel quæ coniunguntur per figuram appositionis. Aliqui autem errant in hoc existimantes, quod dictio hostes, ponatur in nominatiuo, sed tunc nullus esset sensus verus literæ. Quomodo enim Gentiles deuorarent hostes Iudæorum, quia ipsimet erant hostes eorum? sed solum intelligitur, quòd ipsi Iudæi deuorabunt gentes, quæ sunt hostes illius, idest ipsius Iacob, siue populi Iudaici.

Prophetia de regib. Iudæorũ, & laus populi eorum.

I [Ossaque eorum confringent.] Istud ponitur ad significandum durũ bellum, quod facturi erant Israelitæ contra gentes, in quo contererent totam fortitudinem, vel robur earum, quæ nomine ossium designatur, in quibus totius corporis firmitas est. Non est autem intelligendum quantum ad literam, quia Hebræi non confringebant ossa hostium: ad nihil enim hoc profuisset illis, sed sunt istæ metaphoræ. Sic patet supra, quòd Balaam assumpta parabola sua dixit hæc: parabola autem figurationem quãdam notat. [Et perforabunt sagittis.] Idest perforabunt ossa hostium sagittis Et hoc, quia forte talibus armis Iudæi contra hostes pugnabant. Vel intelligitur secundum metaphoram, vt significetur magna debilitatio in hostibus, quæ significatur in perforatione ossium, sicut significabatur supra in contractione. [Accubans dormiuit, vt leo.] Significatur etiam hic fortitudo populi huius, contra quem non auderent alij populi pugnare. Et refertur istud ad tempus illud, in quo acquisita est terra Chanaã: nam in præcedenti prophetarum fuerat de isto populo, quomodo se haberet in acquirenda terra promissionis, cũ dictum est præcedenti cap. Ecce populus, vt Leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat, idest, quòd ille populus fortiter ageret, vt leo, & non cessaret a bellis donec deuoraret prædam, idest acciperet totam terram Chanaan. quam acceptiurus erat. Hic autem ponitur qualiter se haberent postquam suscepissent terram illam, scilicet, quod in pace quiescerent potentes, & omnibus gentibus terribiles, & quod nemo eos suscitare auderet, tanquam leonem, aut Leænam dormientem ad inferendum eis bellum, & tunc quamquam ponatur ista litera de præterito,

scili-

scilicet, accubans dormiuit, tamen intelligenda est de futuro, scilicet, accubans dormiet, quia in prophetijs mutantur tempora ad significandum certitudinem maioré, nam futurum secundum se incertum est, præterita autem sunt certissima, quia impossibile est illa aliter se habere, vt patet 6. Ethi. & quia intendit Deus significare magnã certitudinem in eis, quę prænunciat, facit vt interdum ponatur tempus præteritum pro futuro, vt patet Isa. cap. 53. vbi secundum intentionem tam Iudæorum, quàm catholicorum agitur de Messia, tamen omnia verba ferè ponuntur in præterito, sed tunc nondum erat Messias. Alio modo potest exponi litera ista de tempore præsenti, in quo loquebatur Balaam. & est sensus sans conueniens, scilicet, quòd Balaam eleuans oculos vidit Israel commorantem per tentoria sua, & considerans eius dispositioné, & robur, dixit: Populus iste accubans dormiuit, vt leo, idest ita est nunc iste populus sine timore accubans, & dormiens, sicut leo. quem nullus audet suscitare, quando dormit. Et hoc est, quia iste populus est fortis, & cõfidens in Deo suo, intendit, quod nullus populus audebit pugnare contra eum, ideo securus dormit, & tunc potest poni ista litera tanquam causa superiorum, scilicet, quòd non potest quisquam maledicere isti populo, vel conterere eũ, quia fortis est, sicut leo, & confidens accubuit, & dormit. [Vt leo, & quasi Leæna.] Idest populus iste est fortis, sicut leo, & sicut Leæna. Vterque enim fortis est, sed leo est fortis, idest impauidus, quia non timet occursum aliorum animalium, sic patet Prouer. cap. 30. leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum, leæna autem fortis est, idest ferox: potissimum quando rapiuntur catuli, quia tũc vehementer efferatur. Vtrumque autem erat in Iudæis, vt erant confidentes in Deo suo, quia nullum aliorum populorum timebant, & omnes ferociter laniabant. [Quem nemo suscitare audebit.] Id est quando leo dormit, vel Leæna nullus audet suscitare illos propter eorum fortitudinem, & ferocitatem. ideo ipsi confidentes dormiunt, nullum malum pręstolantes, sic erat de Iudæis, quòd nullus populus audebat inquietare eos quando ista dixit Balaam. Nam tunc cum superauissent duos reges Amorrhæos, scilicet, Sehon, & Og, nullus audebat contra eos bellum gerere, quin potius timebant omnes populi, qui in circuitu eorum erant. Timuit enim eos rex Moab, & omnes Moabitæ, vt patet supra 22. cap. timebant etiam Ammonitæ, & Idumæi, vt patet Deuterono. c. 2. Timebant quoque omnes Chananæi, qui erant ad occidentalem plagam Iordanis, vt patet Iosue cap. 2. vbi dixit Raab exploratoribus Iudæorũ, quòd omnes habitatores Chanaan expauerunt, atque languerunt corda ipsorum, nec remansit in eis spiritus. Alio modo potest hoc intelligi de tempore, quo mansuri erant Israelitę in terra Chanaan, illa acquisita, scilicet, quòd nullus tunc illos suscitare auderet inferendo bellum, sicut nemo dormientem leonem suscitat. Hoc tamen non fuit semper apud Iudæos, quia multoties hostiũ clades sęuissimas, & bella ferocia passi sunt. Fuit tamen completum tempore Dauid, quia omnes gentes in circuitu eum timebant, nec audebat quisdam mouere bellum contra ipsum, vt patet ex processu secundi libri regum: maxime 8. & 10. c. Sed adhuc magis fuit hoc, tempore Salomonis, qua licet ipse non fecerit, aut sustinuerit bella magna: tamé, quia pater eius Dauid contriuerat omnes gentes in circuitu non ausa est aliqua gens cõtra Salomonem pugnare, sed fuerunt omnes populi subditi ei, qui fuerunt relicti de stirpe Chananæorum, soluentes ei tributa, vt patet 2 Parali. cap. 8. scilicet, omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis Heuęis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel, & de filijs eorum, & de posteris, quos non interfecerant filij Israel, subiugauit Salomon in tributarios. Et hoc significauit Salomon in verbis suis ad regem Hiram. Tu scis voluntatem patris mei Dauid, & quod non potuerit ædificare domum Domini propter bella imminentia per circuitum, donec daret Deus eos sub vestigio pedum eius: nunc autem requiem dedit Deus mihi, & non est Satan, nec occursus malus, idest non est aliquis, qui possit contra me pugnare, aut velit, vt patet 3. Reg. cap. 5. & tamen non durauit hoc tota vita Salomonis, quoniam ad

Quemodo omnes gentes timebant Iudaeos, quando fuit hoc potissime.

A senectutem eius fuit infęlix: habuitque aduersarium Idumeum, qui nimis inquietabat eum. Habuit etiam aduersarium Razon qui factus est princeps latronum. De hoc 3. Reg. 11. cap. Fuit autem illa aduersitas, quia Salomon declinauit ad idola, & admonitus a Deo non destitit, vt patet præalle. cap. [Qui benedixerit tibi, erit ipse benedictus.] Idest tantum bonus, & fœlix reputaberis, quòd benedicentes tibi aliquod bonum inde se consequi putent, quòd est esse benedictum: Benedicere enim est bona prædicere, vel imprecari, esse autem benedictum est in bonis esse augmentatum, quia benedictio augmentationem, & maledictio diminutionem signat, vt patet 2. Corin cap. 9. vbi opponitur benedictio, auaritiæ; sed auaritia significat diminutionem: ergo benedictio augmentationem. Aliter potest intelligi. Qui te benedixerit, idest in tua benedictio-
B ne, & prosperitate defendere cupierit, erit benedictus, idest Deus defendet illum: vnde quando aliquæ gentes bene, & amicabiliter cum Iudæis se habebant magis conseruabantur a Deo, vt patet ex processu historiarum totius sacræ Scripturæ: vnde Iudæi pro talibus gentibus Deum rogabant eo modo, quo licitum erat pro eis orari, & pro alijs benefactoribus Gentilibus, sicut pro rege Seleuco Syriæ, qui omnes sumptus pertinentes ad sacrificia erogabat in sanctuario Domini, qui satis magni sunt, De hoc 2. Macha. cap. 3. [Qui maledixerit tibi in maledictione reputabitur.] Idest si aliquis tibi maledixerit, vel mala infligere voluerit reputabitur maledictus, velut siquis sanctis Dei malediceret, ille, vt maledictus haberetur, ita quia illi in magna bonitate reputabantur, maledicentes eis mali, & infęlices estimabantur. Hoc autem erat quando Israelitæ
C toto corde Deo adhęrebant. Vel qui maledixerit tibi, idest, priuauerit te bonis tuis: in quorũ augméto consistebat benedictio Hebræorum, erit maledictus quia Deus huiusmodi viros multum puniebat, sicut patet de omnibus hostibus Iudæorum, quando Iudæi Deum colebant. Ponuntur autem ista verba ad conclusionem intentionis Balaã: postquam enim multa bona de Iudæis annunciauerat dixit, quod qui malediceret Iudæis, esset maledictus, & ob hoc ipse non posset maledicere Israelitas, nec conaretur ad hoc, ne efficeretur maledictus. Etiam per hoc dissuadebat regi Balac, ne Iudæos maledici vellet, quia ex hoc se maledictum certissime cognosceret. Ista autem dicebat Balaam iam vlterius non maledicturus. An autem nunc diceret ista coactus, sicut præceden. cap. faciebat, vel quia iam nullo modo vellet maledicere Israelitis, non constat,
D satis tamen patet ex supra declaratis, quòd cum cæpit loqui ista, erat simpliciter volens non maledicere: ideo non iuit ad quærendum augurium, sicut præcedentibus vicibus, in quibus licet bona diceret: mala tñ semp faciebat explens cæremonias ad maledicendum, & tamen post hoc immediate apparuit in Balaam voluntas maledicendi: nã cum infra conquereretur rex Balac de Balaam, respondit, quòd quamquàm non potuerit maledicere, daret consilium quid facere deberent Moabitæ contra Israel.

Iratusque Balac contra Balaam, complosis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te quibus è contrario tertio benedixisti. Reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnificè honorare te sed Dominus priuauit te honore disposito. Respondit Balaam ad Balac. Supra 22
E *Nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi. Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: sed quicquid Dominus dixerit, hoc loquar? Veruntamen pergens ad populum meũ dabo tibi consilium, quid populus tuus, populo huic faciat extremo tempore.*

[Iratusque Balac.] Hic ponitur secundum huius cap. s. Balac, & Balaam super hoc disceptatio, nam cum Balac audiuit, quæ dicebat Balaam, exarsit contra eum vehemẽter quare hoc fecisset, vt patet infra, & dicitur. [Iratusque Balac.] Scilicet, magis nunc, quàm in alijs vicibus iratus est, quia plura bona nunc prænunciauit Iudæis, quàm prænunciauerat alijs vicibus. Balac enim non conquerebatur principaliter de Balaam, quia non maledicebat Israelitis,

exi-

existimabat enim eum a Deo impediri, sed conquerebatur, quòd benediceret Israelitis, sic patet præcedenti cap. cum dixit Balac. Non maledicas ei, nec benedicas. Nunc autem nimis benedicebat, ideo nimis iratus est Balac, & maxime iratus est, quia ex hoc significabatur ipsum esse maledictum, cum dixisset Balaam, quòd qui malediceret Israeli esset maledictus, sed hoc maxime faciebat Balac rex. [Complosis manibus ait.] Idest manibus ligatis est antem hoc signum magnę desolationis, & tristitiæ quando homo nescit quid agat, & ita erat in Balac rege, quia iam nesciebat aliquod remedium, quo abigere posset Israelitas de terra sua. [Ad maledicendum inimicis meis vocaui te.] Conqueritur de Balaam, quia non fecit, sicut ipse petebat: petijt enim, quòd malediceret Israelitis, ipse autem benedixit. Vocauit autē rex Moab Israelitas inimicos suos: non quòd essent vere inimici sui, sed quod ipse eos inimicos esse existimaret nam Israelitæ non intendebant nocere Moabitis, vt patet Deuterono. cap. 2. quamquàm ab eis prouocati fuerint ponendo occasionem Israelitis, scilicet, per fœminas, & sacrificia, propter quę perierunt de populo 24. milia virorum, vt patet sequen. cap. Inimicus tamen est nomen relatiuum æquiparantiæ: ideo nemo inimicus esse poterit, nisi alium habeat inimicum, sed Israelitæ non erant huiusmodi: ergo Moabitæ non erant inimici Iudæorum, nec Iudæi inimici Moabitarum, quāquàm Moabitæ Iudęos exosos haberent, hostilia corda ad illos gererent. Dicitur autem hic ad maledicendum vocaui te, quia non solum, vt Propheta, occultorum cognitor, & reuelator Balaam reputabatur, sed etiam, vt potens opere, & sermone maledictionem, & benedictionem inducere, qui autem pure Propheta est, solum abscōdita reuelat, sed virtute sua nihil mali, aut boni efficere potest: si autē Balaam solum Propheta reputatus fuisset, non rectè conquereretur de eo Balac, quia Propheta nihil aliud, quam abscondita dicere debet. Etiam non vocaretur ad maledicendum, sed ad declarandum fortunam populi Hebræorum, secundum intentionem Gentilium. Maledicere autem est aliquid mutare in re, quod intelligenti solum, non competit, sciebat enim Balac, quòd Balaam inuitus benedicebat, quia si putasset eum hoc voluntarie facere, occidisset illum, & patet, quia dicitur infra decreueram te magnificè honorare, si autem iste voluntariè benedixisset, non priuaret eum Deus honore, sed ipse seipsum priuaret, idō non erat conquestio Balac multum rationalis cōtra Balaam, quia ex impotentia agebat, dicebat tamen hoc præ magnitudine irę, quia erat afflictus nimis non habens aliquod remedium contra Israelitas. [Quibus è contrario benedixisti tertio.] Idest contra intentionem meam benedixisti Israelitis tribus vicibus. hoc patet ex superiori, quia ter fuerat conatus Balaā maledicere Israelitis constituens aras, & ponens holocausta, & qualibet vice Deus ponebat verbum in ore eius, compellens benedicere. De duabus vicibus primis habetur pręcedenti c. de tertia habetur hic.

Reuertere ad locum tuum.] Idest, quia non potes mihi proficere maledicendo Israelitas, vade in terram tuam, quia ad nihil aliud vocaui te. Hoc etiam dicebat Balac iratus, nam quamquàm non posset maledicere Balaam poterat ab eo inquirere] aliqua consilia, sicut Balaam non inquisitus dixit se daturum consilium, quia tamen iratus erat, nimis molestum erat ei videre Balaam, ideo voluit, quòd iret in terram suam à facie eius.

Decreueram quidem magnifice honorare te.] Idest si potuisses maledicere Iudæis, sicut ego volebam, ego disposueram apud me facere tibi valde magnum honorem, scilicet, ditare eum nimis, & constituere eum in potestate magna, sic dixit illi cum misit ad vocandum supra cap. 22. Ne cuncteris venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Erat autem hoc valde rationabile nam si potuisset Balaam maledicere Israelitis, sicut intendebat rex Moab, scilicet, quod ille, qui malediceretur a Balaam, esset maledictus supra cap. 22. potuisset superare, & delere Hebræos, & caperet infinitam prædam eorum, atque duo regna Amorrhęorum, quæ iam ipsi ceperant. Hæc autem omnia erant duplo maioris valoris, quā totum regnum Moab: ideo si Balaam potuisset maledicere Iudæos valde magna bona ei danda essent, & hoc est

Quare Balac dixit a se quod debebat honorare Balaā si potuisset maledicere Hebræis.

F magnificè honorare. Dixit autem magnificè, quia propriè magnificentia est circa talia. Sunt enim duæ virtutes in erogatione pecuniarum, vel in expensis faciendis, scilicet, magnificentia, & liberalitas, quę habent idem obiectum materialiter, sed differunt per quantitatem, scilicet, quòd liberalitas est circa quotidianas, & paruas expensas: magnificentia autem est in valde magnis sumptibus, & elargitionibus. De his Aristo. 4. Ethi. sed Balac rex erat daturus valde magna prophetæ Balaam si maledicere potuisset: ideo proprie erat ista magnifica honoratio. [Sed Deus priuauit te honore disposito.] Idest Deus fecit ne haberes id, quod ego disposueram dare tibi. In hoc innuit rex Balac se intelligere, quòd Balaam coactus esset ad faciendum hæc, quia dicit, quòd Deus priuauit eum honore, idest fecit ne posset maledicere, & per hoc careret honore,
G quem ei dare disposuerat.

Magnificentia et liberalitas quo differunt.

Quis esset Deus, quem Balac dixit priuasse Balaam multis bonis. Quæst. IIII.

QVæret aliquis quis Deus esset iste, de quo loquebatur Balac rex, quòd priuasset Balaam honore disposito. Nam non videtur posse intelligi de dijs Gentilium, qui seruiebant in auguriis, quia isti non impediuissent Balaam. Aliquis fortè dicet, quòd intelligi tur hoc de Deo vero, qui priuauit Balac desiderio suo, & Balaam potestate maledicendi. Sed tunc obijcietur, quòd iste cognouisset verum Deum, profitendo potestatem eius. Ad hoc autem faciliter respondetur non esse inconueniens, quia Deus verus naturaliter cognosci potest, & multa eius attributa, vt
H quòd est æternus. Sic declarat Apostolus ad Ro. c. 1. Sed tunc arguetur, quòd si cognouisset rex Moab veri Deū, conuersus fuisset ad cultū illius, sed nō fuit cōuersus. Ad istud tā respōderi pōt, quòd non sequitur: nam Philosophi cognouerūt verum Deū per ordinem causarum agentium naturaliū, & tamen non coluerunt eum, sic patet ad Ro. c. 1. Qui cum Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Magis tamen responderi conuenit, quòd iste Deus, quē dixit hic rex Moab impediuisse operationem Balaam, non fuerit verus Deus, quem colebant Israelitę, sed æstimabat esse aliquem alium de dijs Gentilibus: nam Gentiles ponebant esse multos Deos siue spiri-
I tus, & non habere eundem vigorem, ideo dij potentiores impediebant operationem minorum deorum, vel eam tollebant, sicut est in omnibus agentibus naturalibus, quòd minor virtus prohibetur agere a maiori. Et tamen quis esset iste Deus non determinabatur, quia multos credebat esse Balac, & quòd iste Deus, qui nunc impediuit Balaam esset potentior dijs, qui adiuuabant eū in maleficijs istis: sic enim dixerunt malefici Pharaonis, quando facientes omnia prodigia, quæ faciebat Moyses non potuerunt facere cyniphes: dixerunt enim Digitus Dei est hic, idest alius Deus superior est, qui impedit operationem nostram. Si tamen vellemus dicere, quòd intellexit rex Moab ex hoc virtutem veri Dei, & non fuit conuersus ad ipsum. Poterit responderi, quòd nesciebat, ad quem conuerteretur, nā licet sciret aliquem esse verum Deum, tamen nesciebat an
K ille esset, qui colebatur à Iudæis, vel ab alijs gentibus, ideo non conuerteretur ad aliquem Deum, propter cognitionem istam. Sed primus modus respondendi melior est, scilicet, quòd putauerit esse aliquem Deum de Gentilibus potentiorem dijs Balaam. [Respondit Balaam ad Balac.] Quia conquerebatur Balac tanquam Balaam egisset aliquid iniustum, excusat se Balaam, quòd nihil culpabile egerit, cum nihil aliud agere posset. [Nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi.] Consistit excusatio Balaam in hoc, quod ipse non prædixit dicere aliquid regi Moab, quòd malediceret Iudæis, sed ab eo persuasus est, vt veniret ad maledicendum. Si autem Balaam dixisset da mihi aliquid, & ego maledicam Israelitis: si postea benediceret eis, vel non posset maledicere, esset culpabilis, quia promisisset se facturum id, quod facere non poterat, & ad hoc sollicitauerat, ideo etiam si impediretur a Deo ne malediceret, esset culpabilis, quia non debuisset promittere tanquā certum id, quod facere non poterat. Item si rex Moab primo

A mo solicitasset Balaã, vt malediceret, & ipse dixisset, quod malediceret, erat aliquo modo culpabilis, etiam si postea impediretur, quia tamen ipse semper dixit, quód non posset facere aliud, nisi q̀ Deus ei iuberet, siue benedicere, siue maledicere, & postea Deus prohibuit maledictionem non erat ipse culpabilis. [Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri.] Dixit hoc Balaam, quia erat impossibile, & per hoc confirmabatur ratio sua, scilicet, quod dato, quod Balac daret ei domum suam plenam auro, & argento, non posset immutare verbum Domini, sed erit impossibile, quod Balac daret sibi hoc, ergo magis impossibile erat, quod ipse immutaret verbum Domini. [Non potero præterire sermonem Domini Dei mei.] Accipit hic non posse, idest non posse de iure, nec de facto, quia licet de iure non esset licitum, quod Balaam mutaret B verbum Domini: tamen si posset de facto immutare, immutauisset. Quod patet, quia sæpe conatus est maledicere, quamquam Deus hoc vetuisset. Et licet Deus dixisset ei in itinere, quod cum veniret in terram Moab non malediceret Israelitis: tamen veniebat cum intentione maledicendi, vt patet supra 22. cap. sed dixit, quod non posset immutare verbum Domini, scilicet, de iure, nec de facto, quia cohiberet eum, & dixit hic: Sermonem Domini Dei mei, in quo Deum accepit pro Deo vero, cognoscebat enim Balaam Deum verum, quia receperat ab eo reuelationes, & sciebat potestatem illius, de dæmonibus autem satis intelligebat, quod non possent eum prohibere a benedictione, vel maledictione, nam etiam si possent, non facerent, sed magis adiuuarent. De Deo autem vero timuit, quia ipse non consenuit ad maleficia, quia non est C Deus volens iniquitatem, vt patet Psal. 5. etiam, quia inhibuerat ei maledicere, vt patet supra cap. 22. [Vel vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo.] Idest non potero proferre ex corde meo, idest a me ipso aliquid bonum, vel malum, idest benedictionem, vel maledictionem. Dicitur aliquis proferre ex cord. suo, quando ea, quæ ipse concipit profert, & non ea quæ sibi dicuntur, quia ibi cor est principium istorum, quæ proferuntur. Cum autem proferimus ea, quæ alij nobis dicunt non est in nobis primum principium istius prolationis, sed ab alio. [Sed quidquid Dominus dixerit hoc loquar.] Idest, siue dixerit, quod benedicam, siue quod maledicam, hoc faciam. [Veruntamen pergens ad populum meum dabo consilium.] Hic vult Balaam aliquo modo consolari regem Balac, nam excusauerat se, quod Deus non permiserat eum maledicere: ideo quia non poterat per istum modum superare Israeli- D tas: dixit, quod ipse daret consilium qualiter se haberent Moabitæ contra Israel.

Quare Balaam antequam daret consilium Balac iuit in terram suam. Quæst. V.

SED dicet aliquis, quare dixit Balaam, quod cum iret in terram suam, daret consilium. Cur enim non dabat immediate. Respondebitur, quia credebat, quod non posset malum aliquod dicere contra Iudæos cum staret coram rege Balac, sicut iam experimento didicerat, sed putabat, quod cum iret in terram suam relinqueret eũ spiritus Domini, & tunc posset loqui malum, quod conceperat, & dicitur: Pergens in terram meam, idest quando perrexero, & iam stetero in terram meam, vel quando fue- E ro in itinere elongatus a te, quia etiam si nunc recedere vellet, tamen dum coram rege Balac stabat, credebat se non posse loqui: perrexit autem in terram suam, scilicet, in terram Mesopotamiæ, quia de ipsa venerat, vt patet præcedenti cap. scilicet, de Haram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus orientis, idest de Mesopotamia, & Deuterono. 23. cap. dicitur, quod conduxerunt Moabitæ Balaam de Mesopotamia Syriæ. Et quamquam reuersus fuerit Balaam in Mesopotamiam, tamen non mãsit ibi, quia postea reuersus est in terram Madiam, cum ibi occisus fuerit cum Madianitis, vt patet infra 31. cap. & Iosue 13. capit. fuit autem hoc, quia forte Madianitæ suaserunt ei, vt habitaret in terra eorum nimis honorantes eũ, & ipse consensit illuc ire, sed quia primo debebat expedire negocia sua, iuit in terram Mesopotamiæ, vt ibi dispositis

A rebus suis, rediret in terram Madian. [Dabo consilium.] Et hoc innuit Balaam, quod benedictio, vel maledictio, quam ipse alicui populo prædicebat, non erat ex virtute sua, sed Dei, quia nunc relictus suæ malæ voluntati non poterat maledicere, malum aliquod irrogando, sed consilium dare, quod ad hominem sapientem, non autem impotentem, & efficacem pertinet. [Quid populus tuus huic populo faciat in extremo tempore.] Idest ego consulam aliquid, per quod populus tuus, idest Moabitæ præualeat contra istum populum Israel. Secundum istam punctuationem literæ, scilicet, quid faciat populus tuus huic populo in extremo tempore: oportet dici, quod consilium, quod dedit Balaam, fuit quomodo se haberent Moabitæ contra Israelitas in tempore multum distanti, scilicet, post futu- B ro: ergo consilium de fornicatione Moabitidarum mulierum cum Hebræis, & immolatio Beelphegor non fuit datum a Balaam, quia ista immediate facta sunt, scilicet, cum essent Israelitæ circa Iordanem, sed infra 31. cap. dicitur, quod Balaã dedit consilium qualiter fœminæ Moabitarum per fornicationem deciperent Israelitas: ergo oportet, literam istam aliter punctuari, scilicet, Dabo consiliũ, quid populus tuus huic populo faciat, & ibi sit finis clausulæ, & est sensus. Ego dicam tibi quid faciant nũc Moabitæ contra Israelitas, s. dando consilium de mulieribus exponendis in lupanari, per quod Moabitæ multum nocuerunt Israelitis. Et tunc sequitur alia clausula, scilicet, in extremo tempore, idest etiam dicam tibi quid patietur populus tuus a populo Hebræorum in extremo tempore, idest multum longe post hoc, & ideo ista, quæ sequuntur, idest prophetice dicta, sunt mala, quæ Iudæi Moabitis fe- C cerunt tempore Saul, & Dauid multo tempore post hoc, sed ista expositio est multum distorta, quia facit clausulam per se illam particulam in extremo tempore, quæ non potest esse clausula, sed est determinatio verbi supra positi, scilicet, faciat. Item non stat, quia dicitur, dabo consilium, tamen consilium non est de his, quæ patimur, sed de his, quæ agimus, cum passio non sit in potestate nostrã, quando patimur, sed sola actio. Etiam, quia dixit, quod pergens in terram suam daret consilium de eo, quod facere deberet populus Moab Israelitis in extremo tempore, & tamen ista, quæ sequuntur, quæ dicebantur esse mala, quæ fecerunt Israelitæ Moabitis in extremo tempore, non dicta sunt a Balaam postquã perrexit in terram suam, sed ibi coram rege Balac, & post ista sequitur, quod iuerit Balaam in terram suam, sed est exponenda litera, ita quod to- D ta ponatur sub vna clausula, & tunc est sensus, quod Balaam daret consilium regi Balac, quid populus suus. idest Moabitæ facerent Israelitis in extremo tempore, scilicet, quod deciperent eos ponẽdo fœminas in lupanari. Et illud fuit in extremo tempore, idest postquam iuit Balaam in terram suam, quoniam aliquando Scriptura sic vocat dies vltimos, vel tempus extremum, siue in sempiternum id, quod durabat vsque in iobelæum. Nam si aliquis fuisset seruus effectus duobus annis ante iobelæum, & teneretur manere vsque in iobelæum per legem, quæ habetur Exod. 21. capit. & Deuterono. 15. dicebatur manere vsque in sempiternum, & sic extremum tempus, in quo Balaam esset in terra sua postquam illuc perrexisset vocatur hic extremum tempus, vel tempus vltimum, quo manerent Israelitæ in mansione illa, in qua tunc erant: sed pri- E mum verius est, scilicet, postquam veniret Balaam in terram suam, fuit tamen paucum tempus hoc, quoniam in eodem anno venerunt Israelitæ de Cadesbarne in circuitu terræ Seir, & Moab, & pugnauerunt contra duos reges Amorrhæos, & facta sunt hæc, quæ dicuntur de Moabitis, & postea in mense 11. anni eiusdem in principio Moyses scripsit, atque prædicauit Deuteronomium: ideo non potuit esse magnum tempus ex eo quo stetit Balaam in terra Moab ad maledicendum Israelitas: vsquequo datum est consilium de ponendis mulieribus Moabitarum in lupanari, & factum est hoc. ideo forte non fuit spatium duorum mensium, quia Aaron mortuus est anno 15. ab exitu de Aegypto mense 5. eiusdem ãnni, vt patet infra 33. capit. & tunc erant Israelitæ in monte Hor, vt patet eodem capit. & supra 20. post hoc autem circuierunt montem Seir, & ambu-

Quod fuit consilium quod dedit Balaam Balac.

ambulauerunt in circuitu terræ Moab, & pugnauerunt cō tra duos reges Amorrhæorum capientes totam terram eorum, & factum est hoc, q dicitur de maledictione Balaam, & de consilio eius contra Israelitas, & traditum est executioni, postea autem pugnauerunt Israelitæ contra Madianitas destruentes totam terram eorum, & facta sunt omnia ista in sex mensibus, scilicet, a principio mensis quinti vsque ad finem decimi: nam in principio mensis vndecimi anni eiusdem, primo die mensis incępit Moyses exponere Deuterononium, vt patet Deuteronu. cap. I. & immediate post hoc mortuus est, vt patet Deuteron. capit. vlti. ergo cum diuisa fuerint omnia ista per menses sex modicum tempus poterit correspondere ab eo, quo recessit Balaam de terra Moab, vsquequo dedit consilium contra Israelitas. Considerandum autem circa istud consilium. quòd Balaam cognoscebat se nō posse maledicere Israelitis, quia Deus tunc conseruabat illos valde, quia non declinabant ab eo per aliquod vitium: cum autem declinarent ab eo tradebat eos in manus hostium: ideo cogitauit Balaam, quòd si posset facere, vt caderent Israelitæ in iram Dei, possent faciliter tradi in manus Moabitarū, & quia nihil erat, per quod Deus magis irasceretur Israelitis quàm per idolatriam, excogitauit quomodo posset eos deducere ad idolatriam, & quia nullus magis suaderet eis hoc, quàm pulchrę virgines Moabitarum, & Madianitarum blanditijs suis eos ad hoc trahentes: iudicauit virgines ornatas Moabitarum, & Madianitarū ponendas esse apud castra Israel con idolis suis, & cum cibis consecratis illis, & quòd non permitterent quemquam de Israelitis accedere ad eas, nisi sumerent de cibis consecratis, & colerent Deos illos: sic autem illarum fruerentur concubitu, quod factum est, vt patet sequenti cap.

Consiliū Balaā cōtra Israelitas.

F G H

Sumpta igitur parabola, rursum ait: dixit Balaam filius Beor: dixit homo cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. Videbo eum sed non modo, intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget. De Iacob erit, qui dominetur, et perdat reliquias ciuitatis. Cūque vidisset Amalech, assumens parabolam, ait. Principium gentium Amalech, cuius extrema perdentur. Vidit quoque Cinæum, & sumpta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te. Assumptaque parabola, iterum locutus est. Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus: Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios: vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum: Balac quoque via, qua venerat, rediit.

Supra 10.

Prophetia Balaam de Christo.

prophetiæ Balaā de diuersis populis.

I

[Sumpta igitur parabola sua.] Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, de multis gentibus prophetica annunciatio. Nam cum dixisset Balaam ad Balac, quod cūm pergeret in terram suam, daret consilium, quid facerent Moabitę Israelitis, pergere parabat, & tunc irruit in eum spiritus Domini, & dixit ista, quæ sequuntur vsque ad finem cap. prophetans de multis gentibus, & dicitur sumpta parabola sua, idest incipiens parabolice, vel sub figura loqui, quia ista, quæ dicuntur hic aliqua obscura erant, & transformata. [Dixit Balaam filius Beor.] Istud non est aliquod propheticum, sed est exordium quoddam ad ea, quæ prophetare debebat, quæ incipiunt ibi: videbo eum sed non modo, & dicitur. [Dixit Balaam.] Quia ipse loquebatur de seipso cum spiritus propheticus sic eum moueret. Dicet autem aliquis, quòd Balaam non dixit istam clausulam, scilicet, dixit Balaam, sed Moyses, quando ista scripsit apposuit istam clausulam. Tamen non stat, quia hic sunt duo verba simul significantia dicere, & vnum pertinet ad Moysen scriptorem, & aliud ad Balaam loquentem, scilicet, sumpta parabola sua ait: Dixit Balaam: si tamen Moyses apposuisset istam clausulam, solum poneretur vnum verbum istorum, scilicet, ait, vel dixit: ergo Balaam incępit loqui sic, scilicet, Dixit Balaam filius Beor. Nec est istud nouum in prophetis, quia prophetæ multa loquuntur de seipsis mouente spiritu prophetico, quę alias non loquerentur. Sic dixit Moyses de seipso supra capit. 12. Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes, qui morabantur in terra. Quod pertinebat ad magnam laudem, & manifestum est, quòd Moyses non dixisset istud de se, si ipse loqueretur a seipso non motus a Deo, quia videretur esse arrogans, ita ergo de Balaam esset, quòd ipse aliqua diceret motus a spiritu prophetico, quæ aliàs dicturus non esset. [Dixit homo cuius obturatus est oculus.] Ad idem pertinet: iste enim est Balaam, & dicitur oculus eius obturatus, idest clausus, quod refertur ad intellectum, vt declaratum fuit supra, vbi ponebatur ista litera. scilicet, quòd intellectus Balaam erat obturatus, quia ante reuelationem propheticam non intelligebat aliquid magis quàm alij homines, sicut fit de omnibus prophetis, postea autem intelligit omnia illa, ad quæ eleuatur supernaturaliter, vt cognoscat: vnde oculus eius, idest intellectus simpliciter erat obturatus quantum ad ista cognoscibilia supernaturaliter, quia nihil omnino de illis cognoscebat, sed postea fit cognitio per reuelationem. [Dixit auditor sermonum Dei.] Ad idem pertinet, quia etiam iste est Balaam. & vocatur auditor sermonum Dei dupliciter: vno modo, quia aliquando apparebat ei Angelus in assumpto corpore, & loquebatur aliqua, quæ Deus iubebat, & tunc audiebat voces veras, quæ vocantur voces Dei, idest Angeli Dei. aliquando autem formabantur voces ad Balaam, sicut ad alios prophetas non apparente aliquo corpore, in quo illæ voces formarentur, & etiam erant tunc illę voces reales, quas vere audiebat Balaam. Secundo modo possunt accipi sermones Dei pro omni reuelatione facta a Deo, siue sit per solum motum phantasiæ, siue per eleuationem intellectus, quia omnia per quæ aliquid nobis ab altero significatur, sermones vocantur, & vtrumque erat in Balaam.

[Qui nouit doctrinam altissimi.] Idest, qui cognoscit, ea quæ Deus docet: Deus enim interius illustrando docet, & sic prophetas constituit instruendo eos de occulto sibi cognito. Balaam autem cognoscebat doctrinam altissimi, quia Propheta erat, & diuina sibi reuelabantur, & sic interius docebatur. [Et visionem omnipotentis videt.] Idest Deum videt. Omnia hæc referuntur ad Balaam, & erant proprietates prophetiæ eius: dicitur autem impropriè, quod videret Balaam visionem, quia visio est, per quam videmus, & non est ipsa visibilis: maxime, quia ista dicitur esse visio Dei, visionem autem alterius minus videbit quisquam quàm visionem suam etiam si visibiles essent. Sed est sensus, quòd videt visionem Domini, idest Deum, & hoc dupliciter intelligitur, sicut dicebatur de auditione sermonum: vno modo referendo ad apparitionem realem Angeli, quia interdum Angelus apparebat Balaam ad annunciandum ei aliquid, sicut fuit in via cum veniret in terram Moab, quia tunc apparuit ei in medio viarum euaginatum habens gladium, & ille Angelus vocabatur Deus, quia apparebat loco Dei, vel tanquam Deus loquebatur supra capit. 22. Alio modo potest intelligi, quod Balaam videbat Deum, scilicet, intellectualiter, quia Deus secundum se non est visibilis, cum non sit aliquid corporeum, sed est manifestabilis per intellectum, & quia intellectus dicitur oculus, & intelligere dicitur videre, cum Deus reueletur per intellectum, dicetur aliquis videre Deum, quia tunc Deus ibi se demonstrat faciendo aliquid cognosci supernaturaliter, quod aliàs cognosci impossibile erat, & hoc modo dicimus, quòd beati vident Deum in vita ęterna, sic patet Matth. capit. 5. scilicet, Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt, & accipitur de visione spirituali: ita & de Angelis dicitur: Angeli eorum semper vident faciem patris mei Matth. 18. capit. & iste modus secundus magis accipitur hic, scilicet, visio pro reuelatione prophetica, & sic dicitur de omnibus prophetis in libris

Balaā videre Deū dupliciter intelligetur.

K

suis

suis: Verbum quod vidit talis, vel talis, idest, quod reuelatum est ei. *Qui cadens apertos habet oculos.* Idest, quod Balaam habet oculos, idest intellectum apertum, quando cadebat, idest quando fiebat ei reuelatio prophetica. Dicebatur supra, quod habebat Balaam obturatum oculum, hic dicitur, quod habet apertos oculos, sed vtrum que refertur ad intellectum. Primum autem ante prophetiam, cum nihil tunc Propheta cognoscat, secundum vero quando fit reuelatio, quia tunc Deus eleuat intellectum prophetæ, & facit eum habere oculos apertos, sed hoc fit quando cadit, idest prius cadit quam aperiantur oculi eius, quod intelligitur de quodam modo prophetandi Balaam, scilicet, quod interdum cadebat in terram, antequam prophetaret, & illud erat quasi ecstasis licet non esset vere ecstasis, vt declaratum est supra, & non patiebatur Balaam semper ista, sed solum in quibusdam reuelationibus, aliæ autem fiebant eo non cadente, vt supra fuit inductum. Referunt autem quidam hoc ad somnum, quia vnus modus cognoscendi propheticus est per somnum, & tunc cadit Propheta, quia primo per soporem cadit: deinde in somno sopitis omnibus corporeis sensibus incipit fieri imaginaria visio, secundum quam Balaam propheticè immutabatur, & fit specialior mentio de oculis, quam de alijs membris, vel organis sensitiuis, quia visio magis iudicat, & plures rerum nobis differentias ostendit, vt patet in principio Metaphy. Arist. ideo magis per oculos significatur immutatio, interior quam per aliquid alterum.

Videbo eum sed non modo. Hic incipit denunciatio prophetica Balaam, quia quod supra ponebatur erat tanquam proœmium, & denunciat hic de statu Iudæorum, scilicet, quomodo iste populus venturus erat ad magnam prosperitatem, & excellentiam, sed hoc non erat futurum immediate, sed post multa tempora, ideo dicitur: videbo eum, idest istum populum Iudaicum videbo valde prosperatum, sed non modo, idest non ita cito, sed postea in futuro tempore regum Dauid, & Salomonis.

Quomodo quidam Iudæi dicunt, quod siquis non exposuerit literam istam de Messia, non habet locum Scripturæ ad probandum esse Messiam, & qualiter ista litera in quibusdam magis conueniat Dauid, quam Messiæ. & applicatio eius quoad singula, & triplex expositio totius huius literæ in solo sensu literali. Quæst. VI.

QVOD intelligatur litera ista de populo Iudaico quantum ad exaltationem suam non est dubium, sed ista exaltatio fuit duplex, scilicet, per reges Israel, qui hostes confregerunt, & ampliauerunt terminos terræ, vel per Messiam, qui erat venturus de isto populo, quod pertinebat ad magnam gloriam Israelitarum, sic patet Lucæ capit. 2. ex verbis Simeonis, scilicet, lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel, idest Messias iste erit lumen ad reuelationem gentium, idest ad reuelandam eis veritatem, quia prius erant in tenebris, & vmbra mortis. Etiam erat ad gloriam plebis Israel, idest ad magnam laudem totius populi Israelitarum, scilicet, quod de stirpe eorum talis vir nasceretur. Ideo an litera ista debeat exponi de exaltatione per reges, vel per Messiam dubium videtur: plurimi tamen Iudæorum de Messia exponunt. Quidam nanque eorum tantum in hac parte de Messia pedem figũt, quod dicunt illos, qui non exponunt hoc de Messia negare Messiam. Sed Aben Ezra respondet ad hoc, quòd præter istam auctoritatem aliæ sunt, quę de Messia intelligantur, & probent illum: ideo poterit exponi ista litera tam de Messia, quam de Dauid, quia Dauid fuit, qui maxime exaltauit regnum Iudæorum inter omnes reges tam sanctitate sua quam bellis, & videntur quædam particulæ huius literæ magis conuenire Dauid quã Messiæ: aliæ autem magis conueniunt Messiæ quã Dauid. Nec est inconueniens eandem literam duos historicos habere sensus. Sic patet in libris regum, & in libro psalmorum vbi multa de Salomone, & de Christo ad literam simul intelliguntur: licet non æqualiter: ideo illa litera exponetur dupliciter, scilicet, de Dauid, & de Messia. Primo de Dauid. *Videbo eum, sed non modo.* Idest, ego videbo regem gloriosum huius populi, scilicet, Dauid, & hoc visione spirituali, quoniam non erat visurus eum oculis suis, cum Dauid multis temporibus post hoc fuerit, & hoc patet cum dicit, sed non modo, idest non erit nunc ille rex, sed post multa tempora, quia ego video in spiritu quando ille rex futurus sit. *Intuebor illum, sed non prope.* Eadem sententia est, sed repetuntur verba ad exornationem, sicut factum est in omnibus sermonibus Balaam præcedenti cap. & hic. nam intueri coincidit cum videre. Et non prope, cum non modo. Sed ponuntur alia verba, quia turpis est repetitio per eũdem sermonem. *Orietur stella ex Iacob.* Ad Dauid refertur, scilicet, quod ipse fuerit stella, & fuit ex Iacob, idest de stirpe Iacob. Vocatur autem stella propter duo scilicet propter illustrationem, & propter celsitudinem: stellę enim totum orbem illuminant. Ita enim Dauid illustrauit, vel inclytam fecit totam gentem Hebręorum, fama gestorum suorum. Et hoc, siue quantum ad sanctitatem, quia nimis placuit Deo, & ambulauit in vijs eius, ita vt Deus de eo perhiberet testimonium, scilicet, inueni virum secundum cor meum, vt patet Psalm. 88. Etiam excellentia gestorum suorum quantum ad bella illustrauit Hebræos, quia nemo fuit, ita bellicosus inter omnes reges Israel. Cum enim esset iuuenis nondum eleuatus ad regnum occidit Goliath Gethæum, qui erat maximus inter Philisthijm in quo fecit bellum illustre, quia ille vir Philisthęus exprobabat agmina Iudęorum quotidie, quod nemo esset in toto Israel, qui cum eo descendere vellet ad singulare certamen 1. Reg. 17. capit. etiam postquam fuit in regnum assumptus, claruit in bellis, nam domuit omnes hostes Hebræorum in circuitu, ita, vt iam nullus auderet insurgere contra eum, & post mortem eius tempore Salomonis nullus insurgebat præ timore, quem Dauid incusserat, ita significauit Salomon. 3. Reg. cap. 5. dicens, quòd Deus dederat omnes hostes sub vestigio patris sui, ita vt iam non superesset Satan, nec occursus malus. Vocatus etiam fuit Dauid stella propter sublimitatem, quia sicut nemo potest tangere astra, ita nemo de hostibus poterat tangere Dauid, quia Deus conseruabat eum nimis. Ista litera videtur conuenire magis Dauid, quam Messiæ saltem in cortice, quia illi, qui exponunt de Messia dicunt istam stellam fuisse, quæ duxit magos in Bethleem, sed non conuenit, quia ista stella dicitur orta ex hominibus, scilicet, ex Iacob qui natiuitatem humanam signat: ergo non intelligetur de stella, quæ erat in cælo. Item dato, quod non dicat hic, ex, originem vel materiam, tamen non potest stare, quia ista stella, quæ orta est tempore Saluatoris ad ducendum magos in Bethleem non fuit orta ex Iacob, idest in terra Iacob, sed fuit orta in terra illorum trium regum magorum, qui venerunt ad adorandum Saluatorem, & ipsa mouit eos ad veniendum de terra sua, atque direxit vsquequo venirent in locum vbi erat puer: ergo non intelligitur de illa stella, quia non orta est ex Iacob. *Et consurget virga de Israel.* Replicatio est eiusdem sententiæ, quia idem significatur hic per virgam, & per stellam. Sic fiebat supra cum dicebatur. Dixit Balaam filius Beor. Et iterum: Dixit homo cuius obturatus est oculus. Et tamen idem est Balaam, & homo cuius obturatus est oculus, ideo sicut supra dicebatur stella Dauid, ita ipse vocatur hic virga, & patet esse replicationẽ, quia supra ponebatur de Iacob. Hic ponitur de Israel, quod idem est: vocatur autem Dauid virga a proprietate virgæ. s. a percutiendo; quoniam ipse percussit hostes Iudæorum, sicut dicitur infra, quod percutiet duces Moab, & vastabit omnes filios Seth. Vel vocatur virga, vt alij volunt propter regalem sceptrum, quia Dauid fuit rex; & dicitur consurget, quia in stirpe Dauid a principio non fuerunt reges, sed inceperunt in stirpe Beniamin: nam primus rex Israel fuit Saul, & ipse fuit de genere Beniamin, vt patet 1. Reg. cap. 9. postea vero, quia ipse fuit nequam, abiecit illum Deus faciens, quod dominaretur Dauid 1. Reg. 15. & 16. cap. Et in hoc dicebatur consurgere virga, idest nouiter nasci; quia ipse incipiebat esse rex, cum prius de stirpe sua nullus fuisset rex. Sed primus sensus melior est, s. quod dicatur virga instrumentum percussorium cum immediate ponatur proprium connotatum suum, scilicet, percutere, quod pertinet ad bella. *Percutiet duces Moab.*

Prophetia de Messia aduentu.

Nõ est inconueniens eãdẽ literam duos habere sẽsus literales.

Dauid stella dicitur ob duo & ista applicari possũt & Messiæ.

Dauid vocatur virga.

Primo enim prophetauit Balaam de eo, quod facturi erāt Hebræi contra Moabitas, quàm contra alias gentes, quia loquebatur ista in præsentia regis Moab: percussit autem Dauid duces Moab, quia pugnauit contra illos, & fecit sibi tributarios: atque mortificabat quos volebat, & viuificabat quos volebat. vnde faciebat funiculos de Moabitis vnum ad viuificandum, & alium ad occidendum, nec fuit aliqua gens, quam ita affligeret Dauid, sicut Moabitas a principio: postea autem misertus illorum fecit eos tributarios, vt patet. 2. Re. 8. capit. scilicet. Et percussit Moab: & mensus est funiculo eos coæquans terræ: mensus est autem duos funiculos vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum, & impleuit funiculum ad viuificandum, & factus est Moab, Dauid seruiens sub tributo. [Vastabitque omnes filios Seth.] Idest, Dauid erit tantę potestans, quod destruet omnes filios Seth. Secundum aliquos Seth est nomen ciuitatis in terra Moab, quam Dauid totaliter destruxit non relinquens in ea vllas reliquias, & tunc vastati sunt filij Seth, idest, omnes habitatores illius vrbis, sicut Scriptura vocat filios Ierusalem, vel filios Babylonis omnes habitatores Ierusalem, & Babylonis: & forte fuit hoc, quia illa ciuitas Seth cecidit sub funiculo, qui erat ad mortificandum. nam duos funiculos fecerat Dauid in terra Moab: vnum ad occidendum, & alterum ad viuificandū, vt patet 2. Reg. c. 8. & ista erat conueniens expositio si acciperetur Seth pro ciuitate. Sed tam Hebræi quam Latini non accipiunt sic. Rabi Salo. aliter legit.

An Seth ciuitas destructa per Dauid sit vel viri

[Verecundiam faciet filijs Seth.] Siue vastabit omnes filios verecundiæ, & intelligit, quòd Dauid vastaret omnes filios Seth, qui verecundo modo nati sunt, & solum intelligitur hoc de Moabitis, & Ammonitis, qui verecunda natalia habent. Nam geniti sunt Moabitæ & Ammonitæ de Loth coeunte cum duabus filiabus suis cum inebriauerunt eum in spelunca montis Sodomæ, & ibi cognita maiori filia conceptus est Moab: cognita autem minori conceptus est Ammon, vt patet Genes. decimonono, sed non poterant esse verecundiora natalia, quàm quòd filia conciperet ex patre, vel mater ex filio. Sed iste sensus satis est alienus.

Dicendum autem, quòd Seth est hic nomē viri, qui fuit tertius filius Adæ, vt patet Genes. quarto, omnes autem filij Seth sunt omnes homines, quia isti fuerunt, qui manserūt, nam habuit Adā tres filios, s. Cain, Abel, & Seth. De Abel nullus genitus est, quia antequam acciperet vxorem occisus est a fratre suo: de Cain omnes perierunt diluuio: quia erant viri reprobi: sola ergo stirps Seth mansit, & ab eo propagati sunt omnes quotquot sunt: & sic cum dicitur: vastabit omnes filios Seth: est sensus, quòd vastabit omnes homines.

Sed arguetur, quòd non, quia præter filios Seth fuerunt alij homines, & præter filios Cain, nam postquam genuit Seth Adam, genuit etiam alios multos filios, & filias, vt patet Genes. capit. quinto scilicet, facti sunt dies Adæ postquam genuit Seth, octingenti anni, & genuit filios, & filias: ergo de illis manebit nunc aliqua posteritas præter filios Seth.

Nullus post diluuium remansit, quī non sit de filijs Seth.

Respondendum est, quòd nullus homo est nunc, nec post diluuium fuit, qui non sit de filijs Seth, nam licet ante diluuium fuerint multi filij Adæ, & quilibet eorum fecerit specialem lineam, sicut Cain, & Seth, quamquàm sacra Scriptura illas enarrare non curat: tamen post diluuium nemo mansit, nisi de filijs Seth. quia in diluuio omnes homines consumpti sunt præter Noe cum tribus filijs suis, & vxoribus eorum, qui soli in arcam ingressi sunt Genes. capit. 7. Noe autem erat de stirpe Seth Genes. capit. 5. ergo nemo post diluuium fuit de hominibus nisi de stirpe Seth, ideo si acciperetur hic ista litera vniuersaliter, intelligeretur, quòd Dauid vastasset omnes homines, sed non sic intelligitur: Scriptura enim accipit sępissime propositiones vniuersales in vocę, quæ tamen secundum rem non sunt vniuersales, quia subiecta earum non distribuuntur vniuersaliter, sed supponunt pro multis, sic dicitur Genes. 41. Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt haberét escas, & tamen manifestum est, quod non veniebant omnes prouinciæ orbis illuc, nec saltem decimā pars illarum, quia non suffecisset eis Aegyptus pro vno mense. Sic accipiuntur hic omnes filij Seth idest multi, quia valde multos occidit Dauid de hostibus eorum per circuitum, vt de Philisthęis, & Syrijs, Mobitis, Ammonitis, & Idumæis, & cæteris populis Chananęorum, qui nondum fuerant subiecti Israelitis. vt patet per discursum secundi libri Regum.

F

[Et erit Idumæa possessio eius.] Hic ponitur prophetia contra Idumæos, & dicitur de eis immediate, quia Idumęi coniuncti sunt terræ Moab a parte meridiana. Quòd satis colligitur Deuterono. capit. 2. vbi dicitur post transitum Israelitarum per filios Edom quomodo immediate transierunt per terram Moabitarum per confinia Moab, & Ammon. Idem patet supra cap. 21. vbi post transitum in circuitu terræ Seir, dicitur de transitu Israelitarum per terram Moab, & ob hoc prophetabat immediate Balaam de Idumæis: nam ipse conuertebat se ad gentes, quæ habitabant in circuitu illius montis, in quo erat ipse tunc cum rege Moab, quod patet infra. s. cum vidisset Amalech assumens parabolam ait, & iterum: Vidit quoque Cinęum, & assumpta parabola ait. Ita ergo dicendum, quod postquam prophetauit de Moabitis, vidit Idumæos, & locutus est de eis, & dicitur, quod erit Idumæa possessio eius, idest, Dauid, quia ipse pugnauit contra Idumæos, vt patet 2. Regum capit. 8. cum dicitur: Et posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid, & hic completum est quod prædictum est Gen. 25. & 27. capit. de Esau, & Iacob, a quibus deriuati sunt duo populi scilicet. Idumæi, & Israelitæ, & predictum est Genes. 25. quòd maior seruiret minori, idest, Idumæi seruirent Israelitis, & tamen erant Idumæi geniti fratre maiore, & Genes 27. capit. dixit Isaac ad Esau. viues in gladio, & fratri tuo seruies. Dicitur autem, quòd Idumæa erit possessio Dauid, in quo significatur aliquid vltra iura tributorum: nam cum aliqui reges suscipiunt solum tributa de regnis extraneis, non habent aliquam iurisditionem in regnis illis, ita vt in eis obediantur quantum ad aliquid, vel iudices ponant, aut aliqua loca specialiter possideant. Ideo nihil dicuntur isti possidere in regnis illis. Dauid tamen dicebatur habere Idumæam pro possessione, ergo vltra iura tributorum aliquid habebat. Istud autem erat, quia quāquàm Dauid non esset rex Idumææ, tamen plurima loca terræ Idumææ erant de manu Dauid, & ponebat ipse ibi custodes: potissimùm in locis fortissimis, qui vocantur præsidia, vt quamquàm rebellare vellent Idumæi non posset. Sic patet 2. Reg. cap. 8. s. & posuit in Idumæa custodes statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. [Hæreditas Seir cedet inimicis suis.] Eadem sententia est cum superiori. Nam Iudæi erant hostes Idumæorum: nam istæ duæ gentes ab vtero fuerunt hostes: patres enim earū fuerunt Iacob, & Esau: & isti duo in vtero pugnauerunt, quia Iacob supplantauit Esau tenens plantā eius manu sua, ne exiret prior Gen. 25. cap. & dum isti vixerunt, semper fuerunt aduersarij. Oderat enim Esau ipsum Iacob, & cogitabat quòd postquam venirent dies luctus patris sui, occideret eum Genes. 27. etiam postea eorum posteriores fuerunt aduersarij: semper enim conseruauerunt Idumæi iram contra Israelitas, & propter hoc loquitur contra eos Abdias capit. vnico. Deus autem prædixerat hoc Rebeccæ, antequam isti duo paruuli nascerentur, vt patet Genes. 25. capit. s. duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Idem ergo est, quòd Idumæa esset possessio Dauid, & quòd hæreditas Seir cederet inimicis suis: nam Idumæa, & Seir idem sunt; quia deriuatur Idumæa ex nomine Esau. Habet autem Esau tria nomina, scilicet Esau, & Edom, & Seir: fuit autem nomen suum Esau, vt patet Genes. capit. 25. & tamen quia erat hispidus in modum pellis vocatum est nomen eius Seir, quia Seir in Hebræo significat pellem, aut villositatem, vt patet præallegato capit. Item vocatus est Edom: Edom in Hebræo significat rufum. Causa huius nominis fuit, quia petiuit a Iacob partem pulmenti rufi, & vendidit pro eo primogenita, vt patet Genes. 25. s. Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum: quam ob causam vocatum est nomen eius Edom. Ista tria nomina ponit Hieronymus in prologo super Abdiam:

G H I K

Prophetia contra Idumæos.

Quando verificatum est, q maior seruiet minori.

Esau habuit tria nomina.

& ex

& ex his tribus nominibus accepit nomen terra, in qua habitabant filii Esau: nam aliquando vocatur mons Seir, vt patet Deutero. c. 2. s. circuiuimus montem Seir longo tempore. Aliquando autem vocatur terra Edom, vt patet supra cap. 20. & 21. & ab hac vocatur Idumæa: nam Idumęa est nomen formatum de Edom secundum formam latinam. Aliquando vocatur terra ista mons Esau vt patet Abdiæ c. vnico. [Israel vero fortiter aget.] Idest quamquàm deprimantur Moabitæ, & Idumæi, & tamen Istaelitæ fortiter agerent, i. fortiter pugnarent contra eos, & contra omnes alias gentes hostiles: nam cum Iudæi adhærebant Deo suo, nulla gens poterat eis nocere, aut resistere. Si autem declinassent a præceptis eius tradebat eos in manus tribulantium. Aliqui ponunt hic verbum augeri, s. quòd Israelitæ nimis augebatur in prole, & efficietur magnus populus, & hoc, quia nullus deprimeret eos: Moabitæ autem, & Idumæi efficerentur pauci, quia deprimerentur ab hostibus. [De Iacob erit, qui perdat reliquias ciuitatis.] Id est, nascetur aliquis de stirpe Iacob, qui destruat reliquias ciuitatis, i. reliquias multarum ciuitatum: sic enim aliquando ponitur in sacra Scriptura singulare pro plurali, & e cōtrario. Sic patet Exo. c. 8. s. venit musca grauissima. i. multæ muscæ, quia vna non poterat persequi omnes Aegyptios, & iste modus loquendi est etiam apud poetas: sic dicit Virgilius Aeneidos lib. 2. dixerat.

Vterumque armato milite complent.

Idest, armatis militibus. Et est talis locutio per figurā, quæ vocatur enallage, vt ait Ebrardus in Gręcismo, allegans illud exemplum. Hoc autem conueniebat Dauid, quia cum ipse subiecerit sibi multas gentes, & pugnauerit contra multas vrbes, destruxit reliquias multarum ciuitatum.

An exponi possit litera ista tota in sensu literali de Christo: & an istud de stella possit conuenienter exponi de stella, quæ direxit magos: aut de ipso Christo, qui est stella. Quæst. VII.

ALio Modo potest intelligi tota ista litera de Messia a principio vsque huc, & erit sensus literalis, cum litera vtrumque intendat, vt supra dictum est: nec pertinebit ad allegoriam, vt aliqui volunt, & incipit.

2. expositio prima populi humanus litera est de Christo.

[Videbo eum.] Idest Messiam, qui futurus erat de progenie Iacob, per quem maximè erat exaltādus iste populus: nam licet tempore Dauid fuerint exaltati Iudæi nimis: magis fuerunt exaltati tempore Messiæ, qui fuit ad gloriam totius Israel, & ille redemit totam gentem: vnde Scriptura magis de eo loquitur quàm de aliquo alio: & iste erat, de quo dicitur quod benedicerentur in eo omnes gentes, quando dicebatur de Abraham, quòd in semine suo benedicentur omnes gentes Genes. 12. cap. istud autem semen erat Messias, vt dicit Apost. de Gala. 4. & de isto dicit Isaias, quòd exaltabitur magis, quàm Abraham: & tamen Abraham fuit gloriosior in tota gente Hebræorum, quia sanctior aliis, & quia pater ipsorum.

[Sed non modo.] Idest, quamquàm ego videbo Messiam, sed non videbo modo, quia non veniet nunc, sed in fine sęculorum: dies enim Messiæ, quando venit in carne, vocantur vltimi dies, vt patet Isa. c. 2. & Michee 4. vbi dicitur de monte Domini præparato in vltimis diebus: & tamen omnes etiam Iudæi exponunt illud de Messia. Balaā autem videbat nunc Messiam in spiritu, sed dicebat, quod videret eum postea s. in fine seculorum: nam Balaam non vidit adhuc Messiam venientem in carne, quia licet venerit, non vidit eum. Nisi forte dicatur, quòd vidit apud inferos cum descendit Messias educere animas sanctorum de sinu Abrahę sed ibi non poterat proprie videri, quia ibi erat anima Messiæ, sed non Messias: etiam quia Balaam non erat ibi in carne, vt videre posset: videbit tamen Messiam Balaam in vltimo iudicio in generali resurrectione, quia in Messias in carne aderit cunctis videndus, & Balaā etiam in carne erit, cum tunc surrexerit.

[Intuebor eum, sed non prope.] Ad eandem sententiā pertinet, s. quòd videbit Balaam Messiam, sed non prope, quia videbit in vltimo iudicio.

[Orietur stella ex Iacob.] Exponēdo hoc de Messia potest exponi dupliciter. Vno modo de ipso Messia quòd sit stella. Alio modo de stella, quę apparuit in natiuitate eius, & duxit magos ad locum, in quo erat Christus. Communiter autem Doctores nostri applicant auctoritatem istam ad stellam dirigentem magos, sed melius applicat ad ipsum Christum, quia dicitur hic, quòd orietur stella ex Iacob, & significat habitudinem causæ materialis, vel deriuationem progeniei; & cum dicatur ex Iacob: necesse est, quòd ista stella sit orta de Iacob secundum deriuationem carnis, sed non potest intelligi sic, nisi de aliquo homine, qui nasceretur, quoniam stella nulla nascitur de Iacob. Itē quia dato, quòd vellemus intelligere, quòd, ex, non importet hic habitudinem causæ materialis, importabit habitudinem loci, & erit sensus, quòd orietur stella ex Iacob, i. in terra Iacob. Sed falsum est, quia orta est ista stella in terra illa, in qua tres reges morabantur, & per apparitionem illius fuerunt isti tres reges moti ad veniendum dirigente eos stella vsque ad locum, in quo erat Christus: ergo non est orta in Iacob, sed in alia regione. Intelligitur autem cōuenienter de Christo, qui vocatur stella, eo quòd ipse vehementer fulsit: nam interdum vocatur Sol, quia maxima lux ei conuenit, & proprie dicitur stella, quia actus stelle ei competit, s. illuminare: ipse enim ad hoc venit, vt illuminaret eos, qui erant in tenebris. sic dicitur Luc. c. 2. ex verbis Simeonis, lumen ad reuelationem gentium, i. Christus fuit lumen ad detergendam, vel reuelandam gentium cæcitatem. Nec solum pro Gentilibus, sed etiam pro Iudæis, qui aliqualiter incæcitate erant: vnde quando Christus incæpit eis prædicare, dicitur apparuisse lumen populis habitantibus in tenebris; sic prænunciauerat Isaias capit. 9. scilicet Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtalim, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilęa gentium: populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Quod intelligitur de principio prædicationis Christi. Sic exponit Beatus Matth. c. 4. vbi dicit, quòd principium prędicationis Christi fuit in terra Galilęę in finibus Zabulon, & Nephtali apud mare Galilææ, quod vocatur mare Genezareth, siue mare Galilææ. Et dicit, quòd tunc impletum est dictum Isaiæ supra positum, & quia tota Saluatoris occupatio erat in eruditione sicut ipse dixit Luc. cap. 2. Cur me quęrebatis? nesciebatis enim quòd in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et loquebatur de disputatione, & prędicatione, quia tūc erat ipse disputans inter doctores, vt patet eodem c. Propriè ergo Christus vocatus est stella, & ipse ortus est Iacob, i. de stirpe Iacob secundum carnem.

Stella orta ex Iacob figura fuit Messię. et figurat opera Christi omnia.

Christus proprie stella dicitur.

Christus proprie hic intelligitur p stellam.

Si tamē vellemus exponere auctoritatem istam de stella, quæ apparuit regibus in natiuitate Saluatoris, debet aliter dici, quod orietur stella ex Iacob. i. orietur quędam stella ad demonstrandum eum, qui natus erat de Iacob: sic enim dixerunt tres reges, qui veniebant ad adorandum Christum: Vidimus stellam eius. Matth. cap. 2. i. stellam significatiuam natiuitatis illius: quia aliter non vocaretur stella simpliciter.

Stella Magos dirigens, quando eis apparuit, & direxit & quomodo venerunt ad adorandum Christum. Quæst. VIII.

CIrca istam stellam aliqui multa falsa dicunt. Habent autem originem propter hoc, quod ista stella videtur direxisse Magos in tredecim diebus a terra sua vsque ad Bethlehem. Nam dies Epiphaniæ, in quo fuit adoratio Regum tredecim diebus est post diem Natalis, & quia volunt stellam illam primo apparuisse nato Saluatore, dicunt quod tunc incæpit dirigere reges Magos versus terram Iudææ: prius tamen ipsi dispositi fuerunt: nam videntes stellam continuo se parauerunt iter acturi. Et quia dicitur Matth. capit. secundo. Vidimus stellam eius in Oriente, & venite ab Oriente in diebus tredecim, vsque Bethlehem non videbatur possibile; multi variant circa modum positionis istius aduentus. Aliqui enim volunt, quod apparuerit ista stella vno anno ante natiuitatem Christi, & tunc incæperunt se parare illi reges ad procedendum, & venerunt tredecim diebus postquam natus

fuerat; ita, quòd habuissent vnum annū & tredecim dies ad veniendum, & ad disponendum se.

Sed ista positio non stat, quia Magi inceperunt venire de terra sua postquam natus est Saluator, vt patet Matth. cap. secundo. cum dicitur: Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudææ in diebus Herodis regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Ierosolymam: ergo post natiuitatem suam incepit eorum aduentus: & sic solum manserunt tredecim dies ad veniendum.

Alij dicunt, quòd ista stella apparuit immediatè, vt natus est Saluator, & tunc Magi inceperunt venire, sed morati sunt veniēdo per annum vnum, & dies tredecim, nec venerunt tredecim diebus solum post natiuitatem Saluatoris, sicut Epiphania distat, sed post annum vnum & tredecim dies ab eius natiuitate.

Hoc tamen non stat, quia reges isti venerunt ad Saluatorem in Bethlehem, & ibi inuenerunt illum, sed post vnum annum & tredecim dies non erat ipse in vrbe Bethlehem, sed in ciuitate Nazareth: nam Ioseph, & mater eius non erant in Bethlehem, quasi habitantes ibi, quia habitatio eorum erat in Galilæa in vrbe Nazareth: solum autem venerunt in Bethlehem, quia exierat edictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & quilibet iret in ciuitatem, de qua oriundus erat, vt ibi profiteretur, & ob hoc Ioseph recessit de ciuitate Nazareth cum MARIA coniuge sua vadens in vrbem Bethlehem, & accidit, vt ibi complerentur dies pariendi, atque pareret. Manserunt autem in eadem vrbe vsque ad tempus, quo mater eius purificari debuit, scilicet, in quadragesimo die, & tūc ascendit Ioseph cum ea de Bethlehem in Ierusalem, vt ibi fieret secundum consuetudinem legis pro puero nato. Cū autem factum est, ascenderunt in vrbem suam Nazareth in Galilæam. Hæc omnia patent Luc. cap. 2. ergo videtur quòd non potuit inueniri Saluator noster in vrbe Bethlehem nisi quadragesimo die ad plus post natiuitatē suam, sed isti reges inuenerunt eum in Bethlehem, vt patet Matthę. capit. 2. ergo nondum fluxerant a natiuitate sua dies quadraginta, cum venerunt reges in Bethlehem, sed solum dies tredecim, qui sunt inter Natalem Domini, & Epiphaniam.

Alij autem ob hoc dixerunt, quòd reges isti venerunt die tertiodecimo post natiuitatem Dominus in Bethlehem, & non recesserūt de terra sua ante natiuitatem, quia non apparuit prius stella, & quia videbatur esse difficile, immo impossibile, quòd a terra Orientis vsque Ierusalem venirent isti reges in diebus tredecim, dixerunt, quòd venerunt super dromedarios, qui sunt animalia velocissima, & possunt quolibet die multum de itinere conficere, & in his ambularent in dieb. tredecim, vel paucioribus, iter quod aliàs non possent pertransire in multis diebus. Sed adhuc nemo nos cogit ad hanc expositionem. Si enim propriè accipiantur partes orientales, etiam non sufficiet illud tempus, vt in dromedarijs possent peruenire reges isti in Ierusalem tam breui tempore: nam propriè Oriens est in fronte terræ indicæ, vbi incipit terra habitabilis a parte Orientis, sed ab illa terra vsque ad Ierusalem non possent peruenire reges isti diebus tredecim etiam si super dromedarios mouerentur, quia est valde magna distantia. Etiam quia quis istos reges induceret, vt tam cito mouerentur? nam ipsi non habebant aliquam causam quare deberent ita velociter moueri. erat enim valde magnæ difficultatis, & laboris motus tam velox, quem vix quisquam tolerare posset, præcipuè cum per dies tredecim sic præcipites mouerentur: ideo non est satis rationabiliter dictum, quòd venerint isti reges super dromedarios, & ob hoc potuerint de Oriente venire in Ierusalem diebus tredecim.

Item motiuum istorum est in dictis Isaiæ capit. 60. vbi de Messia agitur & dicitur: Dromedarij Madian, & Epha operient te. Et propter hoc credunt, quòd reges isti venerint in dromedarijs. Nam etiam ibi de regibus dicitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo & reges in splendore ortus tui. & legitur illud in die Epiphaniæ: ideo credunt, quòd pertineat ad istam itinerationem regum illud quod dicitur de dromedarijs. Sed hoc non stat: immo magis e contrario arguetur ex litera illa, quia Ma-

F dian, & Epha sunt gentes propinquę terræ Ierusalem: terra enim Epha est de Madianitis proueniens: nam Madian fuit filius Abrahæ, vt patet Gen. 25. cap. ex Cethura vxore sua: Epha autem filius fuit Madiant, vt patet eo. cap. isti autem habitauerunt simul: Madianitæ tamen sunt circa terram Chanaan, vbi erant Iudęi: quod patet, quia cum venirent de Aegypto Iudæi pugnauerunt contra Madianitas, & deleuerunt terram ipsorum, vt patet infra 31. cap. ergo necesse est modicum distare terram Madian a Ierusalem. Sic declaratum est supra cap. 22. ergo ad hoc, quòd aliquis veniret de terra Madian in Ierusalē in diebus 13. non oportebat dromedarios inquirere: immo pedester venire quisque posset in pauciori tempore: ideo quod dicitur de dromedarijs Madian, & Epha nihil agit ad hoc, sed magis ad contrarium. Dicendum autem circa hoc secun-

Respon. Authori, g lotius, & melius loquitur de hoc in propria materia s. Matt. 2.

G dum positionem quorundam vulgarem, quę satis rationabilis est, quod isti reges, qui directi sunt a stella ad veniendum in Bethlehem fuerunt de terra Balaam: nam quando dixit Balaam de ista stella, quę oriri debebat ad indicandū Messiam natum: reges terræ illius considerabant diligenter circa aduentum, & apparitionem stellę illius, vt cum appareret irent ad adorandum regem natum: cum autem, nato Saluatore apparuit stella in terra illa. s. in Mesopotamia, continuò tres reges parauerunt se ad veniendum, vt adorarent infantem natum, & venerunt die 13. quia a terra eorum vsque Bethlehem parua distantia est: ita vt non solum in dromedarijs, sed etiam in quibuscunque simplicibus iumentis, vel pedestres venire potuissent in diebus illis, aut pauciori tempore in Bethlehem, sed non multum curauerunt festinare, quia reges erant quibus competit

Terra de qua venerunt magi non multum distat a Ierusalē.

H mollis, & paruus incessus. Quod autem terra Balaam, de qua erant isti reges sit propinqua Ierusalem patet, quia Balaam erat de terra Mesopotamiæ, vt patet præcedenti c. s. De Haram vocauit me Balac. & illa vocatur apud nos Mesopotamia, quod patet Deutero. c. 23. cum dicitur, quòd Moabitæ conduxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ, vt veniret ad maledicendum Iudæis: Mesopotamia tamē non multum distat a Ierusalem, quia forte non per dietas vndecim, vel duodecim, vt patet Genes. capit. 31. cum fugit Iacob de Mesopotamia veniendo directe in terra Chanaan, & persecutus est eum Laban socer suus, atque post dies septem comprehendit eum in monte Galaad: est autem iste mons in terra Iudæorum, scilicet, in terra duarum tribuum, & dimidię ad Orientalem plagam Iordanis: cum medietas mōtis Galaad ceciderit in sortem Gad,

I & alia medietas dimidiæ tribui Manasse, vt patet Deuteronom. capit. 3. & Iosue 13. capit. ab eo autem loco vsque Ierusalem non potest esse magna distantia cum totum sit intra regnum Iudæorum, nec sunt quatuor dietę: ideo a terra Mesopotamiæ vsque in Ierusalem parua via est, quæ satis confici poterat paucioribus quàm tredecim diebus, s. in nouem vel decem, & tamen isti reges parauerunt se per aliquot dies ad veniendum, quia non poterant esse inmediate dispositi, vt apparuit stella.

Sed cum obijcitur, quia dicitur venisse reges istos de Oriente, & terra Mesopotamiæ non est Oriens. Respondendum est nihil afferri ex hoc: quoniam Oriens si accipiatur proprijssime ita quòd aliquis locus sit Oriens, & nullus alius non poterit inueniri talis locus in toto vniuerso, quia in omni loco Oriens est, & in omni loco occidens. Dicitur enim Oriens primus punctus horizontis

Quid per Oriens sit intelligendum in sac. Scriptu.

K ab ea parte, a qua Sol mouetur procedendo versus nos, & quia non est aliquis locus in toto orbe, vbi non sit punctus Orientalis alicuius horizontis, non erit aliquis locus, in quo non sit Oriens: eodem modo de Occidente, quia sicut vbique est Oriens ita vbique est Occidens. Et isto modo nunquam accipitur in Scriptura, quia nihil magis determinaretur per Orientem quàm per Occidentem cum in eodem puncto, in quo est Oriens, in eodem est Occidens.

Alio modo accipitur Oriens magis large: & tunc potest sumi absolute, vel respectiue: absolute enim dicimus Orientem primam partem terræ habitabilis versus locum illum, de quo Sol oritur: & isto modo dicimus Orientem esse in terra Indiæ, quia illa est prima pars terræ habitabilis, & iste est modus

com-

communitis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriẽs respectiuè, & illo modo dicimus vnum locum esse ad Orientem alterius: nam quicunque locus magis appropinquat parti illi, de qua Sol mouetur versus nos, dicitur esse magis Orientalis, quàm alius, & hoc modo non est aliquis locus, qui non sit Orientalis respectu alicuius alterius. Et isto tertio modo accipitur hic, s. quòd venerunt isti tres reges de Oriente, i. de aliqua terra, quæ erat Orientalis respectu terræ Chanaan, & ex hoc multum conuenit, quòd dicamus istos tres reges venisse de terra Balaam, s. de Mesopotamia, quia illa vocatur Orientalis, vt patet præcedenti capit. s. de Haram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Ergo cum reges venirent inde in terram Chanaan, dicerentur propriè venire de Oriente, & adhuc magis quàm respectu terræ Moab, quia terra Moab est magis Orientalis quàm terra Chanaan, quia terminatur terra Moab in Occidentali parte sua apud Iordanem, vt declaratum est Iosue duodecimo, & decimotertio capitu. terra tamen Chanaan habet pro parte Orientali ipsum Iordanem, vt patet infra trigesimo quarto c. sed in terra Moab existens Balaam dixit. De Haram vocauit me rex Moabitarum de montibus Orientis: ergo magis dici poterat hoc respectu terræ Chanaan.

Si tamen aliquis nolit hoc, quod est satis rationabile, potest dicere, quòd isti reges venerunt de aliqua alia terra, quæ erat satis propinqua terræ Chanaan: ideo potuerunt venire in diebus tredecim, & etiam tunc dicetur, quòd venerunt de Oriente, quia illa terra esset Orientalis respectu terræ Chanaan, sicut vnus locus vocatur magis Orientalis, quàm alius, quia magis accedit aliqualiter versus partem, a qua mouetur Sol, etiam si per modicum.

Sciendum autem, quod litera Hebraica magis concordat huic expositioni de stella, quàm litera nostra, quia vbi nos dicimus: Orietur stella: Hebraica litera dicit: Armabitur, vel extendetur, siue progredietur. Vnde Aben Ezra dicit, quòd ista stella non mouebatur motu aliarum stellarum firmamenti, sed quodam alio motu: hunc tamen dicit sibi esse incognitum. Extendebatur autem ista stella, scilicet, motu recto, & regulari describendo lineam rectam, & non in magna celsitudine, sed quasi super capita ipsorum regum.

Omnia autem astra firmamenti, & planetæ motu non recto feruntur, sed circulari, nec potest in eorum motibus aliquid rectum assignari. De ista stella, quæ præcessit reges, an fuerit de stellis cœlestibus, vel de cometis: & si fuit de cometis an fuit naturalis eius generatio, vel supernaturalis (nam etiam si esset naturalis posset durare per dies multos, sicut aliquando vnus cometes visus est durare per dies nonaginta) & quid fuerit factum de hac stella, postquam reges venerunt in Bethlehem, & an mouebatur per se, vel ab alio, & quomodo per diem videri poterat non offuscantibus eam radijs solaribus, & multa huiusmodi declarabuntur super Matthæ. capitu. secundo.

De regno Christi. [Et consurget virga de Israel.] Scilicet, Christus qui habuit virgam regni, idest, sceptrum regale, sed non de hoc mundo Ioan. 18. c. s. regnum meum non est de hoc mundo: immo illud valde fugiebat, quia semel cum pauisset in deserto multos viros ex paucis panibus voluerunt eum rapere, vt facerent regem: ipse autem sciens cogitationes eorum fugit ab eis priusquam ipsi eum raperent, vt patet Ioan. cap. 6. Prophetę tamen vocant eum regem, quia erat de semine regali. s. de linea Dauid secundum carnem: erat tamen regnaturus spiritualiter. sic patet Iere. cap. 23. Ecce dies veniunt dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et sequitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus iustus noster. Habuit autem virgam regni ad dirigendum in iustitia: sic patet Psalm. 2. qui est de Messia, cum dicitur: Reges eos in virga ferrea; & tanquam vas figuli confringes eos. Vel potest vocari Christus virga, propter percussionem, quia percutiebat eos spiritu oris sui, increpando omnis vitia eorum. Vnde quando introiuit in templum Domini, & inuenit ibi ementes, & vendentes, euertit mensas nummulariorum, & cathedras

A vendentium columbas facto flagello de funiculis, vt patet Matth. cap. 21. [Et percutiet duces Moab.] Hoc potest intelligi literaliter quantum ad Moabitas. s. quòd Christus percussit duces Moab, scilicet, prædicatione sua reprehendens vitia eorum. & aliquos eorum conuertens: nam cum Christus ambularet per totam Iudæam fama eius crescebat in omnes regiones propinquas, & veniebant ad eum, vt de Syria, & de alijs regnis propinquis, vt patet Matth. capit. 4. & tunc Moabitæ, qui erant circa terram Chanaan poterant conuerti ad Christum, vel saltem aliqui eorum redargui verbo eius. Vel potest exponi aliter quasi magis allegoricè, scilicet, quod percutiet duces Moab, idest, cultores dæmonis verbo oris sui, & signis mirabilibus. *Deus percussit reges Moab, i. cultores dæmonum.* Isti autem vocantur Moabitæ: nam Moab interpretatur ex patre, quod propriè conuenit idolatris, qui

B sunt ex patre diabolo: sic dixit Christus pharisæis Ioan. capit. 8. vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Hos autem percussit Christus, quia post eius aduentum, & mortem prædicata est fides per vniuersum mundum, & cessauit cultus idolorum paulisper quousque totaliter eradicatus est. [Et vastabit omnes filios Seth.] Idest, Christus destruet oẽs filios Seth. s. omnes homines, qui sunt de stirpe Seth. Et hoc quia in omnem terram Apostolorum clamor intonuit, & de omnibus gentibus aliqui ad Christum conuersi sunt. Conuersio autem ista dicitur destructio, quia per conuersionem non manet homo secundum id quod ante erat, quia prius erat peccator & postea efficitur iustificatus: sic patet Prouerb. c. 12. s. verte peccatores, & non erunt, i. conuerte peccatores ad bonum, & iam non erunt, scilicet, id quod ante erant, quia

C in conuersione exuimus veterem hominem, & nouitatem sensus accipimus. Sic enim vult Apostolus ad Roma. capitu. 6. quòd in baptismo consepelimur Christo, & morimur, & homo noster vetus crucifigitur, vt destruatur in nobis corpus peccati. totus autem homo vetus per conuersionem destructus est. [Et erit Idumæa possessio eius.] Ad Christum pertinet, scilicet, quod ipse possederit terram Idumææ.

An Idumæa sit vrbs Roma possessio Christi. Quæst. IX.

INtelligunt enim aliqui per Idumæam, vrbem Romanam, quæ est possessio Christi, & sedes Petri principis Ecclesiæ. Iudæi enim secundum falsam existimatio-

D nem Romanos, Idumæos vocant. Putant enim, quòd de Idumæis Romanorum progenies sit. Sed falsum est, quia Romani a Troianis exordia assumpserunt, vt ait Salustius in principio Catilinarij. Vel si vlteriora primordia resumamus Archades, qui & Græci dicuntur terram illam primo inhabitauerunt, vt ait Virgilius 6. Aeneidos, & Polihistor c. 1. multum ergo distant Romani a progenie Idumæorum.

Sed potest intelligi, quòd erit Idumæa possessio eius, id est, quod Christus possedit terram Edom quoniam conuertit Idumæos, vel saltem aliquos eorum, & istud est possidere illos, cum ille, qui conuertitur ad Christum, fit aliquid ipsius: sic dicit Apostolus, quod omnia nostra sunt, & nos sumus Christi: Christus autem Dei, & de ista possessione, vel conuersione Idumæorum potest intelligi, id quod

E dicitur Abdię cap. vnico. in fine. s. ascendent Saluatores in monte Sion iudicare montem Esau: & erit Domino regnum. Mons autem Esau est terra Idumæorum. Et hoc satis conueniens est: nam de terra Idumęæ veniebant aliqui ad audiendum doctrinam illius, quia erat terra propinqua, sicut dicunt Marcus, & Lucas.

Alio modo potest accipi, quòd per istas duas gentes scilicet. Moabitarum, & Idumæorum hic positas intelligantur omnes gentes ad Christum conuersæ: nam frequenter Scriptura habet talem modum: sic enim Apoca. capit. 7. per eos, qui signati sunt intelliguntur omnes conuersi doctrina Apostolorum ad Christum, & tamen ibi solum signati fuerunt viri de duodecim tribubus Israel, per quas necesse est intelligi omnes gentes. Et patet hoc, quia in eadem sententia dicitur, quòd vnus Angelus clamauit ad quatuor Angelos, quibus datum

est nocere terrę,& mari,dicens:oolite nocere terræ, & mari,nec arboribus , quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et postea cum ponitur numerus signatorum , non ponuntur signati de aliqua gente,nisi de Iudæis : ergo necesse est intelligi per illos , omnes alias gentes,cum etiam in alijs gentibus essent serui Dei:cum multi iam conuersi fuissent ad Christum,quando beatus Ioannes ista dicebat. Ita ergo per istas duas gentes.s. Moabitarum , & Idumæorum intelligentur omnes aliæ gentes ad Christum conuersæ. [Hæreditas Seir cedet inimicis suis.] Ad eūdem sensum pertinet, quia per Seir significatur Idumæa:ideo eo modo , quo dicebatur Idumæam esse possessionem Christi , dicetur quòd Seir cesserit ei in hæreditatem:dicitur autem quòd cedet inimicis suis.i.Christo, & Apostolis suis, qui dicebantur inimici istorum,quia boni, & mali inimici sunt ex natura oppositionis:ideo cum boni conuertunt malos ad se verbis suis,vel exemplo, & subijciunt eos doctrinæ suæ ita est velut si in bello hostis, hostem capiat,& quia hostis captus manet in seruitute eius, a quo captus est, ita & malus conuersus per doctrinam bonorum, manet iam subditus pręceptis eorum. Vel potest intelligi per hæreditatem Seir tota cōgregatio malorum , quia Seir significat hispidum,idest,pilosum, & asperum: & isti sunt omnes,qui iniquitatibus pleni sunt, & ad obediendum bono sunt valde duri . Vel significatur dæmon per Seir , quoniam ipse hispidus est,idest omni iniquitate plenus , & iniquitatis principium , quia ipse est rex super omnes filios superbiæ , vt patet Iob c.41.& Christus dicit de eo quod est mendax,& mendacij pater, & quòd a principio homicida fuit , vt patet Ioan.capit.8. Hæreditas autem huius est tota malorum congregatio , quia quasi iure hæreditario mali debentur sibi , vt torqueat eos igne æterno : hi autem cesserunt inimicis suis , idest, conuersi sont per prædicationem Christi,& Apostolorum,& cesserunt in potestate eorum . [Israel vere fortiter aget.] Idest. iste Messias , qui vocatur Israel , quod nomen interpretatur fortis Domini,vel fortis cum Deo, vel secundum modum literæ nostræ interpretatur vir videns Deum . [Aget fortiter .] Quia prædicatione sua contra malos pugnans, eos deficere faciet , ad se conuertendo . Vel significatur per Israel tota congregatio bonorum , qui vocantur viri videntes Deum , & isti fortiter agent, idest fortiter se habebunt contra malos semper diminuendo numerum eorum , & conuertendo ad Christum : nam quemadmodum in pugna corporali fortiter agere est, ita in pugna bonorum,& malorum:est enim eis mutua pugna,& vtrinque armis confligitur : tamen arma nostra carnalia non sunt , sed spiritualia ad subijciendum omnes non obedientes, & captiuandum eos in obsequium Christi. sic ait Apost.2.ad Corin.capit.10. arma militiæ nostræ non sunt carnalia , sed potentia Deo ad destructionem munitionum consilia destruentes , & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei , & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi . Ista autem pugna fortis est:ideo vincenti in illa magnum præmium datur , & septuplex, quod patet Apoca.cap.2.& 3. vbi septies de vincentibus dicitur . Conuenit hoc autem tempore Christi,quia ante eius aduentum mali semper in orbe præualuerunt, postea vero boni præualere inceperūt cum doctrina Christi conuersi mali obedierunt bonorum præceptis. [De Iacob erit,qui dominetur,& perdat reliquias ciuitatis.]

An sit verum quòd Messias destruxit vrbem Romanam etiam secundum Hebræos,& quomodo . Quæst. X.

HOc Magis intelligitur de Messia ad literam quàm omnia præcedentia ; & accipitur hic ciuitas proprie pro voica ciuitate , vocatur tamen ciuitas sine speciali nominatione , qoia ista,de qua agitur est excellenter ciuitas,scilicet,ciuitas Romana. Et etiam hoc apparet ex testimonio Hebræorum : hanc enim subiecit sibi Christus , & dominatus est illi , quia fecit illam sedem vicarij sui Petri , & non solum dominatus est Christus huius ciuitatis spiritualiter inquantum subdita est præceptis eius , sicut cęteræ vrbes conuersæ ad ipsum, sed etiam ad literam do-

F minatus est illi, quia ista ciuitas cessit in patrimonium Ecclesiæ cum Imperator Constantinus tradiderit, alias resignauerit eam Papæ Syluestro,& successoribus eius,quando ad Christum conuersus est,& postea vrbs Roma mansit specialiter in dominio Ecclesiæ , & facta est princeps Ecclesiarum omnium & mater . Reliquias autem ciuitatis huius Christus perdidit , quia hic erant fortissimi defensores ciuitatis diaboli , qui multos de Christi cultoribus , & Euangelicis prędicatoribus gladio peremerunt :& tamen cum Christo placuit tota ciuitas , quasi subito ad Christum conuersa est baptizato Imperatore Constantino . Destructæ sunt autem reliquię illius vrbis,quia non manserunt ibi mali , & idolatræ , sicut a principio fuerant, per prædicationem cultorum Christi ad fidem conuersi .

G Dicit autem Rabi Salomo quòd Messias destruet reliquias ciuitatis, i.vrbis Romanæ,& consequenter totius imperij. Vocatur autem Roma specialiter ciuitas non expresso alio nomine per excellentiam , vt habetur Insti. De iure naturali, gentium,& ciuili . Et in hoc catholice loqoitur, quia Daniel prædixit , quòd lapis de monte abscisus sine manibus destrueret omnia regna, & iste lapis ab omnibus dicitur Messias , cui Romana ciuitas subiecta fuit, in qua Ecclesiæ principatus locatus est . *Opi. Rabi Salo.*

Sed errat Rabi Salomo. quia putat Messiam suum futurum,& destructurum Romanos, sed qui futurus est frustra expectatur velut siquis chimæram,aut vacuum expectaret:nihil enim ista sunt. Item errat,quia iotelligit virtute bellica istam subiectionem causandam quod non competit Messiæ , sed pacificè sibi omnes gentes subijcere sine H bello,& armis,ita dixerat Isaias loquens de Messia cap.42. Ecce seruus meus suscipiam eum , electus meus complacuit sibi in illo anima mea : dedi spiritum meum super eum , iudicium gentibus proferet: non clamabit,nec accipiet personam, nec audietur foris vox eius:calamum quassatum non conteret,& lignum fumigans non extinguet . Hanc etiam auctoritatem Euangelistæ de Christo exposuerunt:ergo alius modus subijciendi sibi gentem competebat ei : maxime , quia principatus,qui armorum viribus acquiritur,vel qui contra voluotatem subiectorum aliqualiter est,tyrannicus est,vt patet 3. Politic. tyrannicus tamen principatus omnium politicorum pessimus est principatuum , vt patet 8. Ethi. priocipatus autem , quem populi gratiose sine aliqua metus coactione , vel inductione alicui conferunt regendum , regalis & virtuosus est : vnde si I omnes gentes,vel multa regna voluntarie aliquem sibi dominum præponerent , iste monarchicus & omnium optimus esset. talis fuit principatus Messiæ in omnes gentes, quia omnes homines auditis verbis vitæ æternæ , & visis signis mirabilibus , cum magno desiderio Messiæ nostro, se subiecerunt , & pro eo,præ amoris vehementia mortui sunt . Erant dulcia valde,& efficacia Saluatoris nostri verba, ita vt omnes ad eum audiendum delectabiliter conuenirent,& sequebantur eum quocunque iret,& dato, quòd vita sua aspera esset,cum iuberet hominem discedere a delectationibus , & diceret , quòd venerat mittere ignem in terram, & non pacem, sed gladium,& separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrē , & quod qui amat patrem, aut matrem plusquam Deum , non erat dignus vita æterna,& multa alia huiusmodi,satis dura,de K quibus Matth.c.10.& in alijs locis:tamen non recedebant a verbis eius, quia efficacia nimis erant . Vnde cum semel propter duriciem verborum Christi.s. quia dicebat : Qui manducat meam carnem,& bibit meum sanguinem habet vitam æternam,recederent ab eo quidam de discipulis,dixit Christus ad duodecim Apostolos: nunquid & vos vultis abire? respondit ei Petrus:Domine ad quē ibimus? verba vitæ æternæ habes , & nos credimus , & cognouimus , quod tu es Christus filius Dei: Ioan.cap.6. Alio modo intelligitur istud quod dicitur de reliquijs ciuitatis de ipsa ciuitate diaboli , quam Christus perdidit, idest,destruxit, & dominatus est illi:duę enim sunt ciuitates.s ciuitas Dei, & ciuitas diaboli.vt inducit Aug.14.de ciuitate Dei.s.duo amores fecerunt sibi duas ciuitates . Ciuitas enim Dei incipit ab amore Dei , perueniens vsque ad contemptum suiipsius, ita vt quicunque in ciuitate illa sunt reputent *Christus non erat subiecturus sibi oēs gētes armis , sed ratione . & suasionibus.*

omnia

omnia tanquam stercora, vt solum Christum lucrifaciant ad Philip. cap. 3. Ciuitas autem diaboli incipit ab amore suipsius, vsque ad contemptum Dei. Deus autem eos, qui in ciuitate ista diaboli erant idolis seruientes ad agnitionem suam conuertit, & per hoc eos perdidit. i. destruxit faciens non esse, quod prius fuerant. Primus tamen modus exponendi melior est, & magis literalis.

Tertia expositio totius huius Prophetia mixtim de Christo, & de Dauid. *Quaest. XI.*

ALio Modo potest exponi ista litera tota mixtim non sequendo vnicam expositionem, sed transeundo de vna ad alteram, quia prophetæ fixi non sunt, sed transeunt de vno in alterum, scilicet, de tempore in tempus, de persona in personam, de toto, ad partem, de capite ad membra non secuti aliquem proprium stilum, sed sicut Spiritussanctus reuelans per eos mysteria sua, dat eloqui illis. Hoc patet per septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam, quas omnes doctores sequuntur. Ideo dicendum, quòd quamquam vtraque expositio præcedens sit conueniens, & literalis: tamen magis conueniens est expositio mixta ex vtraque. Nam quædam sunt hic, quæ propriè conueniunt Dauid, & populo Iudæorum secundum carnem: alia autem tantum conueniunt Messiæ. Etiam quædam horum multum congruunt: alia vero non videntur de eo dici, nisi allegoricè, saltem inspicientibus ea leuiter. Cum autem ea, quæ propriè conueniunt Dauid attribuantur ei, & ea, quæ propriè Messię congruunt, dicantur de illo, erit expositio totaliter literalis, & non differret penitus a duabus supra positis, quia cuiuslibet earum partem accipit, & secundum hanc exponemus principium istorum verborum de Messia secundum literam, scilicet.

Videbo eum, sed non modo, intuebor illum, sed non prope: orietur stella ex Iacob.] Et ista exponuntur ad literam de Messia, sicut supra exposita sunt. Deinde sequitur litera exponenda de Dauid, scilicet.

Consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab vastabitq; omnes filios Seth: & erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis, Israel vero fortiter aget.] Hæc omnia propriè conueniunt Dauid secundum literam, & exponantur de eo, sicut supra fuerunt exposita: deinde litera sequens ad Messiam propriè pertinet, scilicet. [De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.] Et exponatur hoc, vt supra fuit expositum. Ista expositio est conuenientior duabus alijs, quia nulla aliarum potest penitus ad literam applicari: ista autem applicatur. [Cumque vidisset Amalech.] Hic prophetat Balaam de Amalechitis, & dicitur, quòd cum vidisset Balaam, Amalech, idest, terram Amalechitarum, incępit de eis prophetare ista.

An Balaam potuerit videre ex monte, in quo erat omnia regna, de quibus hic prophetauit. *Quaest. XII.*

DIcunt Quidam, quòd ista visio non erat realis, sed in spiritu, sicut dicebatur supra: Videbo eum, & non modo: & hoc, quia non poterat videre Balaam omnes istos populos oculis corporeis: immo dicunt, quòd quando ista Balaam a Deo recipiebat, erat dormiens clausis oculis carnis.

Sed non stat positio istorum: cum enim dicunt, quòd Balaam dormiebat, quando a Deo recipiebat reuelationes, verum est, quòd aliquando dormiebat, quia etiam sic erat in prophetis Iudæorum, vt dicitur supra capit. 12. siquis inter vos est propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: tamen non erat iste solus modus reuelationis prophetice: & etiam licet ipse Balaam aliquando per somnium a Deo reuelationem susciperet tamen non semper habebat illum modum, sed aliquando vigilans aliquid recipiebat: quod apparet, quia supra cap. 22. dicitur, quòd bis locutus fuit ad eum Dominus per noctem, scilicet, quando venerunt bis nuncij Moabitarum ad eum, & tamen iterum habetur ibi, quòd apparuit per viam, scilicet, cum iret per viam, & percutienti asinam, apparuit Angelus loquens euaginato gladio, & locutus fuit ea, quæ locutus fuerat per noctem, cùm sibi apparuerat, scilicet, ne maldiceret Israelitis: & tamen tunc non dormiebat Balaam.

Item patet hoc, quia præcedenti capi. dicitur quomodo constructis aris, & impositis sacrificijs Balaam ibat si forte occurreret ei Dominus, & occurrebat, atque dicitur ibi quomodo prius loquebatur Balaam Domino, & Deus ponebat verbum in ore eius, & tūc regrediebatur Balaam ad Balac: illud autem necesse erat esse in vigilia. Aliquando etiam sine aliqua apparitione, vel formatione vocis in vigilia reuelabat Dominus aliquid Balaam, solum eleuando intellectum suum, sicut patet in principio huius cap. scilicet, quod cum staret Balaam coram Balac irruit in eū spiritus Domini, & eleuans oculos suos contra desertum, in quo erat Israel incępit prophetare, ibi autem manifestum est, quòd in vigilia erat. Etiam non apparuit ei aliquis Angelus loquens, nec vox sine corpore apparente formata est, quia erat Balaam coram rege Balac, & coram eo nollet Deus ista demonstrare: erant etiam ibi principes Moabitarum, vt patet supra: sed solum fuit in eo eleuatio intellectus, & signatur, cum dicitur ibi: Irruente in se spiritu Dei: quod nunquam dicitur de eo cui apparet Angelus loquens, vel auditur aliqua vox; quia non est tunc in hominem irruens aliquis spiritus, vel aliquod lumen supernaturale, quod eū intelligere faciat, sed illud per quod intelligit extra est, scilicet, vox, quæ formatur. Intra eum autem nihil magis est, quàm antea erat, in eo enim, qui sine aliqua voce formata, & apparitione sensitiua exteriori aliquid supernaturaliter intelligit, necesse est esse intra ipsum aliquid, per quod immutetur, scilicet, lumen eleuans. & istud propriè est irruere spiritum Domini super aliquem: ita autem de Balaam dicetur quando ipse dicebat ista vltima verba prophetica, quòd nō erat dormiens, scilicet, in recipiendo visionem, quia ipse poterat habere alios modos reuelationis, scilicet, in vigilia.

Item non potest dici, quòd fuerit ista reuelatio in somnis, quia Balaam erat coram Balac, quando ista fiebant super montem Phegor, & ibi prophetabat: non ergo dormiret ibi Balaam coram Balac, ad hoc, quòd prophetaret, sed in vigilia necesse est dici, quod fiebat.

Alterum autem, quod isti dicebant non stat, scilicet, quòd non viderit Balaam istas gentes, quas hic nominat oculis suis, sed, visione spirituali: & hoc dicunt, quia credunt esse impossibile, quòd viderit illas, sed falsum est, faciliter enim videri poterant: nam Balaam, & Balac erant nunc in monte altissimo in vertice Phegor, & ante hoc fuerant in alio colle altissimo, scilicet, super Phasga, & ab istis locis poterant videri multa regna. Quod patet, quia super istum montem Phasga, in quo nunc erant Balaam, & Balac ascendit Moyses, cum debuit videre totam terram Chanaan, & inde vidit eam secundum partes suas, vt patet Deuteronom. capitu. trigesimoquarto: ita ergo poterant videri alia regna ex illo monte, sicut videbatur tota terra Chanaan, cum ille mons esset extra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab: potissimùm autem videri poterant inde multa loca, quia erat iste mons in extremitate terræ Moab, vbi coniungitur alijs regnis. Quod patet, quia ad radices istius montis Phasga, siue Phegor est mare Sodomorum, quod vocatur mare salsissimum, vel mare solitudinis, vt patet Deuteronom. capitu. tertio, & tamen istud mare est in fronte Orientali terræ Chanaan, vt patet infra capitu. trigesimoquarto: ergo mons iste Phasga est in extremitate regni Moab, vbi coniungitur terra Moab terræ Chanaan: & consequenter alia regna ibi coniunguntur. Ideo ex illo monte videbuntur alia regna; ibi namque coniungit terræ Idumææ, terræ Chanaan, & terrę Moab, vt patet infra 34. ca. s. apud mare salsissimum, & illud est apud mōtem Phasga: ergo videretur inde terra Idumææ. Etiam terra Amalechitarum non multum inde distat, quoniam est coniuncta extremitati terræ idumææ ad partem meridianam terræ Chanaan, scilicet, apud Cadesbarne, quæ est ciuitas terræ Edom, & est in latere terræ Chanaan. Primum patet supra cap. 20. secundum infra 34. & Iosue cap. 15. quòd autem terra Amalechitarum sit coniuncta vrbi Cadesbarne, colligitur satis supra 14. capitu. &

ibi

ibi declaratum est, & supra cap.20. poterant ergo Amalechitæ videri de monte Phasga, siue Phegor, qui erat coniunctus terræ Edom.

Item terra Cinæorum, de qua hic etiam prophetatur, satis poterat videri ex illo monte, quia Cinæi habitabant in sorte Iudæ ad partem Meridianam in deserto, vt patet Iudic. capitu.primo.ista terra est tamen prope Iordanem: sic enim dicitur, quòd Ioannes Baptista prædicabat in deserto Iudeę, & venientes ad eum baptizabantur ab ipso in Iordane: ergo desertum Iudææ erat apud Iordanem. Hoc patet Matthę. capitu. 3.& Marci. 1. Iordanis tamen est circa montem Phasga, siue Phegor; quia mare salsissimum, quod est quoddam stagnum est ad radices montis Phasga Deuteronom. capitu. 3.& tamen in illud mare intrat Iordanis, vt patet Iosue c. 3. ergo Iordanis est prope montem Phasga: potissimùm in parte sua Meridiana, in qua habitabant Cinæi, vt patet Iudicum capitu.primo.

Item patet hoc, quia apud vada Iordanis est terra Moab, cum dicantur vada quædam Iordanis transmittere in Moab, vt patet Iudic. capitu.4.ergo terra Cinæorū, quæ erat prope Iordanem non multum distabat a terra Moab: vnde videri poterat de monte Phasga, siue Phegor: & sic Balaam potuisset videre de monte Phegor, in quo tunc erat, omnes istas gentes, de quibus hic prophetauit, scilicet, Idumæos Amalechitas Cinæos. de Moabitis autē non oportet dici, quia in terra eorum tunc erat, ideo necesse est, quòd quando Balaam ista dicebat, videret populos istos, & non solum videret, sed etiam conuerteret se ad illos, quia infra dicitur de Cinæis: robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum Assur capiet te: ibi enim ponuntur pronomina demonstratiua tria, & tamen ista si priuentur demonstratione, cassa sunt: nam sicut est fundamentum commune Grammaticæ artis circa modum significandi pronominum, necesse est ipsa significare cum demonstratione, & relatione, sine quibus cassa sunt, & vana. Nam si quis protulerit aliquod pronomen, nihil per illud demonstrans, nec referens, nihil omnino significabit. Ergo est necesse, quòd cum Balaam loqueretur ista, demonstraret aliquid per illa pronomina. Poterat autem fieri ista demonstratio dupliciter: vno modo per modum cuiusdam quasi relationis, scilicet, quod loquamur de aliqua re, etiam illam non videntes: & tunc sæpe poterimus de ipsa proferre pronomina demonstratiua, quia licet non demonstretur aliquid ad oculum: demonstratur tamen id, de quo locutio fiebat. Alius modus demonstrationis est cum aliquam rem ad oculum ostendimus, & tunc non oportet, quòd præcesserit aliqua locutio de ipsa re quæ demonstratur: hic autem Balaam, quando demonstrabat Cinæos, non exprimebat aliquem, de quo loquebatur, quia ipse incępit sic loqui: Robustum est quidem habitaculum tuum: ergo oportebat, quòd ipse demonstraret hic ad oculum: non poterat autem ista demonstratio fieri nisi conuerteret se contra terram Cinæorum: ergo conuertebatur contra illam, & videbat eam. Dicendum ergo in hoc, quòd Balaam quando prophetauit de istis gentibus quatuor, scilicet, Moabitis, Idumæis, Amalechitis, & Cinæis, primo incępit prophetare de Moabitis cum dixit: consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab. Et quantum ad hoc non fecit Balaam aliquam conuersionem, quia erat intra ipsam terram Moab. Cum verò de Idumæis prophetauit, dicens: erit Idumæa possessio eius, conuertit se versus terram Idumæę ad partem Meridianam, quia terra Edon est magis Meridiana, quàm terra Moab, & magis intra deserta Arabica: ideo Israelitæ venientes de Aegypto, quæ est multum Meridiana, primo accesserunt ad terram Edom, quàm Moab, & cum circuiuissent terram Edom, venerunt in terram Moab, vt patet supra capitu.vigesimoprimo. Deinde cum loqueretur Balaam contra Amalechitas, conuertit se ad terram eorum, scilicet ad partem occidentalem; terra enim Amalech aliqualiter est occidentalis, & aliqualiter Meridiana respectu terræ Moab. Vltimo cum prophetaret de Cinæis conuertit se versus terram eorum ad Occidentem, quia illa terra adhuc est magis Occidentalis directè respectu Moabitarum, quàm terra Amalech. [Assumens parabolam ait.] Idest, incępit sermonem suum

F propheticum, qui vocatur parabolicus; cum sit aliqualiter figuratus, [Principium gentium Amalech:] Idest, Amalechitæ sunt primi inter gentes. Non est sensus, quòd Amalechitæ sint antiquiores inter omnes gentes: multi enim alij populi ante eos fuerunt: nam Amalechitæ sunt de genere Idumæorum: nam Idumæi sunt de stirpe Esau, cuius primogenitus fuit Eliphaz, & huius filius fuit Amalech, scilicet, nepos Esau, a quo Amalechitæ nati sunt, vt patet Genes. 36. cap. Et ob hoc Amalechitæ habitauerunt apud Idumæos; nam terra Idumæorum finitur in Cadesbarne, vt patet supra capitu. vigesimo: & apud Cadesbarne erat terra Amalechitarum, vt colligitur supra capitu. decimo quarto, sed ante Esau fuerunt multæ gentes: ergo Amalechitæ non sunt principium gentium, sed vocantur principium gentium, idest, prima inter omnes

Amalechitæ de genere Idumæorū sunt, & primi bellauerunt contra Israelitas.

G gentes, quæ contra Iudæos pugnauerunt, quia egredientibus eis de mari rubro, & intrantibus solitudinem primo occurrit in bello Amalech, vt patet Exodi capitu.decimoseptimo, & occidit extremos agminis Iudæorum, qui lassi resederant, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimoquinto. deinde pugnauerunt aliæ gentes contra Israel, scilicet, Chananæi, de quibus supra capitu. decimoquarto, & duo reges Amorrhæorum supra capitu. vigesimo primo & postea omnes reges Chanaan

Cuius extrema perdentur.] Idest, finis Amalechitarum erit interitus, quia ipsi totaliter a Iudæis deleti sunt: iusserat enim Deus, quòd Israelitę occiderent Amalechitas non parcentes eis, cum locum haberent, vt patet Deuteronom. capitu. vigesimoquinto, scilicet, memento quid fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Aegypto:

H quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, occiderit. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, delebis nomen eius sub cœlo: caue ne obliuiscaris. Fuit autem postea hoc factum per regem Saul, qui missus est contra Amalechitas, & pugnans deleuit omnes tam viros, quàm fœminas, senes, & paruulos, vsque ad pecora, & iumenta: solum autem regem Amalech non occidit, & de pecoribus reseruauit pinguiora: propter quod iratus Deus valde, abstulit regnum de progenie eius: primo Regum capitulo decimo quinto.

Vidit quoque Cinæum.] Hic prophetabat Balaam contra aliam gentem, scilicet, contra Cinæos.

I

Prophetia de Cinæis. Quæst. XIII.

Sciendum autem, quòd Cinęi, & Sinęi non sunt eædem gentes, secundum, quòd apparet ex differentia literarum tam apud nos, quàm apud Hebræos. Cinęi enim sunt de genere Iethro cognati Moysi, scilicet, soceri eius, vt patet Iudi. cap. 1. scilicet, filij autem Cinæi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum, & Iudi. cap. 4. dicitur: Haber autem Cinæus recesserat quondam a cęteris fratribus suis Cinęis, filijs Hobab cognati Moysi. Sinei autem sunt de genere Chanaan, vt patet Gen. cap. 10. vbi ponitur Sinęus inter filios Chanaan, scilicet, Sinęum Arabium, & Samaritem. De Cinęis, qui sunt de genere Iethro intelligitur litera ista. Isti enim habitauerunt cum filijs Israel, nam Iethro socer Moysi venit in desertum Sinai ad Moysen, & stetit ibi cum eo. Cum vero recedere vellent Israelitæ de monte illo, rogauit Moyses Iethro, ne recederet ab eis, sed iret in terram Chanaan cum illis, & ibi daretur ei optima possessio, vt patet supra cap. 10. ibi autem dixit Iethro. non vadam tecum, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum. Postea autem instantius orauit Moyses, ne recederet, sed non patet in litera ibi an recesserit. vel steterit: tamen Exo. cap. 18. dicitur, quòd Moyses dimisit cognatum suum, qui reuersus abijt in terram suam. Tamen, sicut fuit declaratum, filij eius postea venerunt ad Israelitas existentes in deserto, vt irent cum eis in terram Chanaan, quia videbant Moysen cognatum suum dominum tanti populi, & credebant, quod eis multa bona faceret, sicut promiserat patri eorum Iethro, & iste aduentus fuit antequam Israelitæ irent ad pugnandum contra Madian, de quo patet infra cap. 31. Nam si non venissent ante hoc perissent cum omnibus alijs Madianitis. Isti enim Cinęi acceperunt postea locum habitandi inter

Cinęi & Sinæi diuersæ gentes.

K

Israelitas,

Israelitas, s. in sorte Iudæ, quia illa sors erat valde magna. sic patet Iudic. cap. 1. filij autem Cinæi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iudæ in desertum sortis eius, quod est ad Meridiem Harad, & habitauerunt cum eo. Aliqui tamen de istis Cinæis recesserunt de sorte: Iudæ, & venerunt ad habitandum in sorte Nephthali apud ciuitatem Cedes, scilicet, Haber Cinęus, vt patet Iudi. c. 4. & vxor illius, scilicet, Iahel, occidit Sisaram principem exercitus Chananęorum, infixo clauo in capite eius, vt patet ibidem.

Quomodo potuit videre Balaam Cinæos, cum nondum haberent aliquem locum, in quo morarentur. Quæst. XIIII.

QVæret aliquis quomodo vidit Balaam Cinęũ, quia nondum Cinęus acceperat possessionem, sed erant Cinęi inter Israelitas, & postea venerunt cum eis in terram Chanaan, & acceperunt possessionem, vt supra dictũ est. Forte dicet aliquis, quòd quando Balaam debuit prophetare contra Cinæos conuertit se contra tentoria Iudæorum, qui tunc manebant ad radices montis illius, in quo erat Balaam, scilicet, in campestribus Moab, & quia inter Iudæos erant Cinæi, conuertendo se ad Iudæos, conuertebat se ad Cinæos, & demonstrabat illos. Sed non stat, quia dixit Balaam: Robustum est quidem habitaculum tuum: ergo videtur, quòd tunc respiceret Balaam habitaculum Cinęorum, & tamen respiciendo Iudęos non aspiciebat terram, in qua postea habitauerunt Cinęi: ergo cum loquebatur ad Cinæos, non conuertebatur ad Israel. Aliqui autem propter hoc dicerent, quòd non loquebatur Balaam ad Cinęos, qui erãt de stirpe Iethro soceri Moysi, de quibus dictum est, sed ad Sinęos, qui erant de stirpe Chananæorum, isti autem iam acceperant possessionem suã, quia erant populi antiquissimi, sicut cęteri Chananæi: ideo poterat de eis dici, quòd eorum habitaculum erat robustum. Et nos quoque de eis exponendum teneremus, nisi obstaret litera: obstat autem, quia illi non vocantur Cinæi, sed Sinæi, vt patet considerando literam Hebraicã hic, & Gen. cap. 10. Item obstat, quia si intelligeretur de his, diceretur infra, & fueris electus de stirpe Cham, & non de stirpe Cin, & tamen è contrario dicitur, quamquam aliquę Biblię habeant hic de stirpe Cham, sed vitium est, quod apparet ex litera Hebraica, quę habet de stirpe Cin.

Ideo dicendum, quòd intelligitur de Cinæis filijs Iethro, & non de Chananęis. Ad hoc tamen dicendum est, quòd quando Balaam loquebatur de Cinæis, non conuertebat vultum suum contra Israelitas, sed contra locum, in quo habitaturi erant Cinęi, nam licet nondum accepissent Cinæi aliquem locum manendi, tamen Balaam spiritu prophetico cognoscebat, in quo loco mansuri essent, sicut cognoscebat quòd Assur caperet eos, & contra illum locum se conuertens loquebatur ista. Posset forte dici, quòd conuertebat se Balaam tunc ad Cinæos, qui erãt inter Iudęos, & dicebat, quòd habitaculum eorum erat robustum, idest futurum erat robustum. [Et assumpta parabola ait.] Idest incępit parabolicè loqui, quia prophetia in quibusdam figuratis locutionibus est. [Robustũ est qdẽ habitaculum tuum.] Idest terra, in qua morabũtur Cinęi, erat firmissima, & quasi inexpugnabilis, & non intelligitur de habitaculo, quod tunc haberent, quia nullum adhuc habebant, sed intelligitur de habitaculo, quod habituri erant, scilicet, cum postea acceperunt possessionem inter filios Iudę in terra deserti, quę erat montuosa, & fortis. De hoc patet Iudi. c. 1. scilicet, quòd ascenderunt Cinęi cum filijs Iuda in desertum sortis eius ad meridiẽ. Vel potest dici robustum habitaculum ex confœderatione, & amicitia cum Hebræis: ideo quando Saul pugnauit contra Amalęchitas dixit Cinæis: Abite, & recedite ab Amalech, ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de Aegypto. [Sed si in petra posueris nidum tuum.] Metaphora est, idest etiam si habueris habitationem fortissimam, non poteris multum permanere. Ponitur enim de petra, quia habitatio super petram est fortissima, sic dixit Christus Matth. 7. capit. de viro sapiente, qui ędificauit

A domũ suam supra petram, Descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit, quia fundata erat super petram. Idem dicit Boetius de consolatione. li. 1. Metro. 4. quod incipit. quisquis. vbi docet qualiter sit eligendus status humanus.

Et fueris electus de stirpe Cin.] Idest quamquàm sis electus de stirpe Cin, non poteris magno tempore permanere. Aliqui dicunt hoc intelligi propter illos, qui fuerunt de stirpe Haber Cinæi, qui a cęteris Cinęis fratribus suis separauit se, & venit, vt habitaret iuxta ciuitatẽ Cedes, quæ est in sorte Nephthali, vt patet Iudicum capitu. 4. & est sensus, quòd quamquàm separentur quidam Cinæi ab alijs, caperẽtur a rege Assur, & intelligunt isti, quòd Cinæi non habitabant inter Iudæos, sed in alia terra separata, & quidam de eis, scilicet, Haber Cinæus cum posteritate sua

B separauit se a cęteris, adiungens se Iudęis. Sed hoc falsum est, nam omnes Cinęi habitauerunt inter Iudæos, sic patet Iudi. ca. 1. scilicet. quod Cinęi filii cognati Moysi fuerunt cum filijs Iuda in sortem suam, & habitauerunt cum eo ad meridiem: deinde recessit ab istis Haber Cinęus: ergo, siue Haber, siue alij Cinęi, habitabant in terra Iudęorum, sed Cinæi omnes habitabant in sorte Iudę, quę est ad partem Meridianam: Haber autem Cinęus recessit ab eis versus Aquilonem, & habitauit in sorte Nephthali, iuxta ciuitatẽ Cedes, & ista terra est multũ aquilonaris in tota sterra Chanaã. Sed arguet aliquis, quòd Cinæi non habitarent in terra Iudæorum, sed in terra Amalech, quia 1. Reg. 15. ca. dixit Saul Cinęo. Abite, & recedite ab Amalech, & postea concluditur. Et recessit Cinæus de medio Amalech: ergo inter Amalechitas habitabant Cinęi. Respondendum

C dum est, quòd Cinęi habitabant in sorte Iudæ, & tamen terra eorum applicabatur terræ Amalechitarum, quia sors Iudæ est maxime Meridiana in tota terra Chanaan, vt colligitur Iosue 15. cap. & in ista sorte habitauerunt Cinęi, vt patet Iudi. cap. 1. & manserunt in extremitate Meridiana sortis huius, vt patet ibidem: Amalechitæ autem sunt coniuncti terminis sortis Iudæ. Quod patet quia Cadesbarne est in latere Meridiano sortis Iudæ: Iosue capi. 15. & tamen apud Cadesbarne est terra Amalechitarum, vt colligitur supra 19. cap. & sic Cinęi essent coniuncti terrę Amalech: ideo quando Saul iuit contra Amalechitas dixit, vt recederent Cinęi ab Amalech, idest de extremitate eius, ne forte ipse pugnans contra Amalech putaret loca Cinęorum, esse loca Amalechitarum, & occideret Cinęos. Vel potest intelligi, quòd quãquàm Cinęi a prin-

D cipio habitauissent solum in sorte Iudę, quia tamen erant in extremitate eius, & coniuncti terræ Amalech, potuerũt acquirere aliqua loca terræ Amalechitarum, & habitare in eis, & quantum ad hoc erant Cinęi in medio Amalechitarum: vnde dicitur primo Reg. ca. 15. recessit Cinęus de medio Amalech. Alio modo poterat intelligi ista litera, scilicet, & fueris electus de stirper Cin, idest, licet sis electus de omnibus gentilibus, quia es de stirpe Cin, idest de stirpe Iethro, qui vocatur Cin, tamen non poteris diu permanere, & tunc intelligitur, quòd inter omnes Gentiles nulli fuerunt magis electi quàm Cinęi, eo quòd omnibus alijs gentibus aduersabantur Iudæi, vel saltem non communicabant, Cinęis autem multa bona fecerunt, quia acceperunt eos inter se, & dederunt eis Hæreditatem, sicut dixerat Moyses ipsi Iethro, cuius filij erant Cinęi, vt

E patet supra cap. 10. & Iudi. cap. 1. Et tunc erit sensus, quòd quamquàm magis fuerint electi Cinęi, quàm omnes aliæ gentes ad beneficia Iudæorum, tamen non excusauerunt se propter hoc, quin caperentur a rege Assur. Primus tamẽ sensus est melior, scilicet, quòd quamquàm quidam de Cinęis eligerentur a cęteris, idest separarent se ab eis, tamen caperentur a rege Assur, sicut fuit de posteritate Haber Cinęi: nam iste separatus est a reliquis Cinęis, vt habitaret in terra Nephthali, & tamen quando rex Assur accepit terram illam, Cinęi capti sunt. Aliquæ Bibliæ habẽt: Si fueris electus de stirpe Cham, tamen litera vitiosa est, quia litera Hebraica habet de stirpe Cin. Si autem diceretur hic de stirpe Cham, referretur ad Sinęos, qui erant vnus de populis Chananæorum, & esset sensus, quod quãquàm Sinęi essent electi de populo Chananæorum, tamen non possent diu permanere, quasi dicat, omnes alijs de

stirpe

F stirpe Cam peribant, cum Deus tradidisset in potestatem Israelitarum totam terram Chanaan; Sinæi autem h[abe]bant in hoc aliquid speciale, quia non erant intra terminos Chanaan promissę Iudæis: ideo Iudæi non delebant eos, tamen hoc non obstante non possunt diu permanere, quia licet Iudæi non destruerent eos, Assur caperet illos. Sed primus modus debet teneri, cum litera ista non possit loqui, de Sinęis, qui sunt de stirpe Cham: sed de Cinæis, qui sunt de stirpe Iethro qui vocatur Cin.

Quandiu poteris permanere.] Quasi dicat, non manebis magno tempore, licet sit habitaculum tuum fortissimum. Fuit tamen satis magnum tempus, quia vsque ad regem Salmanasar manserunt Cinęi inter Iudęos, a Balaam autem vsque ad Salmanasar fuerunt magna tempora, scilicet ferè totum tempus, quo durauerunt Isralitę in terra Chanaan, sed Scriptura vocat istud paruum tempus, quoniam mille anni ante oculos Dei, sicut dies hesterna sunt, quæ pręterijt, sicut ait Propheta Psal. 94.

G Assur enim capiet te.] Idest nō poteris permanere, quia Assur, idest rex Assyriorum capiet te. Hoc enim fuit quando Salmanasar venit in terram Iudęorum, & transtulit inde tribus 10. in terram Medorum: de quo 4. Reg. cap. 17. tunc enim transtulit cum eis Cinæos, scilicet, progeniē Haber Cinęi, qui recesserat ab omnibus alijs Cinæis, vt habitaret in sorte Nephthali, & quia fuerunt translati habitatores Nephthali in terram Medorum, etiam Cinęi cum eis translati sunt.

Prophetia aliarū gētiū a Cinæis.

Assumptaque parabola ita locutus est.] Hic prophetat de alijs Gentibus, idest de Italicis, & Assyrijs, & Iudæis. Istas autem gentes saltem duas primas non videbat Balaam, quando erat in monte Phegor prophetans de eis: H ideo non dicitur hic de istis, quòd conuerteretur Balaam contra illas, vel quòd videret eas, sicut dictum est, quòd vidit Amalech, & vidit Cinęum, & ponitur hic de istis Gentibus, quasi dependue ex superioribus. Dixerat enim, quòd Assur, idest rex Assyriorum caperet Cinęos, in quo etiam intelligebatur, quòd caperet Iudæos, nam decem tribus Israelitarum captę sunt a rege Assur, quando cępit Cinęum, & quia rex Assur in hoc male agebat, licet esset instrumentum irę Domini, ipse passurus erat mala: & ob hoc ponitur destructio eius, scilicet, quòd Italici destruerent eum: hoc enim signat Isai. capitu. 10. dicēs. Væ Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi. & postea sequitur ibidem, quomodo quamquàm esset instrumentum Dei, tamen superbe egit, & nō ęstimauit se esse instrumentum, sed quòd I a se haberet potentiam istam magnam, & propter hoc sequitur ibidem magna pœna illius, ita etiam fit hic, quia post eius iniquitatem in destruendo Iudæos ponitur pœna illius infligenda a Romanis.

Heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus?] Exclamatio doloris est, q[uam] præposuit Balaam, quia malum quod futurum erat tempore istorum vltimorum bellorum, scilicet, quando Romani contra Assyrios pugnarent, & postea ipsi inter se, erat maius malum omnibus præcedentibus. Et sic dicit. heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus? idest valde magna calamitas erit, quando Deus inducet ista super terram, & illi, qui tunc vixerint, magis affligentur, quàm qui fuerint in omnibus alijs temporibus. Similem enim exclamationem facit Christus de H malis vltimorum temporum, quia illa erunt talia, qualia nunquam fuerunt ab exordio sęculi. Sic dicitur Matth. 24. capitu. vę autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus: erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet. Sic iterum quando prædixit Christus magnam tribulationem super Iudęos futuram tempore belli Romanorum, ait, filiæ Ierusalem, nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: beatæ steriles, & ventres, quæ non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt, tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos. Luc. 23. cap.

Venient in trieribus de Italia.

Bellum Romanorum contra Assyrios prædicitur. Quæst. XV.

Hic ponitur bellum Romanorum contra Assyrios, magno enim tempore durauit iste conflictus, & multi de nobilibus Romanis in eo defecerunt, & senatores, atque consules. Crassus namque, qui cum Pompeio consulatum gerebat bello Parthico peremptus est. Dicitur autem, quòd venient in trieribus, idest in magnis nauibus: est enim trieris genus magnę nauis, quę a tribus ordinibus denominata est, & in istis venerunt Romani de Italia ad pugnandum contra Asianos, & inde dicitur trierarcha, idest princeps nauium, vel rector. Sic accipit Aristo. 2. Ethi. scilicet, quòd non est idem medium circa temperantiam Miloni, & trierarchæ, atque magistro gymnasiorum. *Cap. 6.*

G Et superabunt Assyrio.] Idest Romani pugnauerunt contra Assyrios, & superauerunt eos: multa enim bella fuerunt Romanorum contra Assyrios: nec solum contra vnam gentem, scilicet, Assyriorum pugnauerunt, sed etiā contra omnes gentes Asianas pro maiori parte, nam vsque ad Taurum, & Caucasum montem Romani omnes Asianos sibi subiecerunt, sicut patet in historijs Romanorum per Titum Liuium, & Paulum Orosium, & Eutropium, Suetonium, atque alios Romanorum chronographos. Fuerunt autem ista bella maximè facta per Pompeium, qui maxime pro vrbe Romana laborauit. Primo in piratico bello intra paucos dies omnes piratas delens, deinde bello terrestri omnes Asiæ, & Africę reges Romanorum H subiecit imperio. Felicissimus quidem si potentia temporalis, & honor aliquod felicitatis habent vestigium, admirandæ. tamen & condolendæ calamitatis suę origo fuit, quòd intrauit in templum Domini, & sancta Sanctorum in Ierusalem, & omnia vasa, & Dei cęremonias contēpsit, nihil tamen cupiditate ductus inde tulit, & equos suos in porticu Salomonis stabulauit, & inde miserrimus recedēs, qui fęlix accesserat cum Iulio Cęsare congressus inferior fuit, postea in Aegypto infęliciter ab eo, quem ipse in regē exaltauerat, decapitatus est. De his Lucanus per decem libros latissime, & elegantissime locutus est. [Et vastabunt Hebræos.] Idest Italici, qui vastauerunt Assyrios, etiam vastauerunt Iudæos, nam ferè contra totam Asiam pugnauerunt: nam post bella contra Assyrios aliquantis temporibus post defunctos Machabęos Pompeius terram Iu- I dæorum Romanis subdidit. Ante hoc autem reges, & sacerdotes de genere Machabęorum erant. Romani vero tanquam dominantes terræ illi instituebant reges, quos volebant, & sacerdotes magnos. Sic instituti sunt Aristobolus, Alexander, & Ioannes. Postea autem magna seditione orta inter eos, qui de genere regio erant Romani priuauerunt eos regno, transferentes illud ad alienignas distinctum per Tetrarchias. Vnde posuerunt primum Herodem Aschalonitam, qui de genere Philisthinorum erat de vrbe Aschalone principalissima inter omnes vrbes Philisthinorum, sub quo Christus natus est. Erat autem tunc distinctus principatus totius terræ Iudæorum per quatuor viros, quorum quilibet vocatur Tetrarcha, idest, princeps pro quarta parte. Hos quatuor Tetrarchas ponit beatus Lucas cap. 3. scilicet, pontium Pilatū Tetrarcham Iudęæ, H & Herodem Tetrarcham Galilæę, & Philippum fratrem eius Tetrarcham Iturçæ, & Traconitidis regionis, & Lisaniam Tetracham Abilinę. horum tamen quatuor principum Iudæi nullum regem vocabant. Sic patet Matth. 27. cum Pilatus dixisset de Christo, quòd crucifigeret regem Iudęorum, dixerunt Iudæi non habemus regem, nisi Cęsarem, scilicet, imperatorem Romanorum. Et iterum dicunt. Si dimittis hunc, non es amicus Cęsaris, quia omnis, qui se regem facit contradicit Cęsari, in quo videtur, quòd nec ipsi intelligebant esse alium regem super se, nisi Cæsarem: nec etiam Cęsar volebat esse alium regē, nisi seipsum. Hæc omnia facta sunt, vt compleretur, quod dictum erat Gene. 49. scilicet, non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, idest Messias secundum Chaldaicam translationem, & sic Iudæi vastati erant, & magna calamitate pressi, cum nullum

Tempore Balaam non erat Roma sed postea cōdita est annis fere 700 post hanc prophetiam Balaam.

Romani diuiserūt dominiū Iudęorū in 4. Tetrarchias.

nullum dominum naturalem haberent, sed multos, & alienos. Non fuit tamen completa Iudæorum destructio vsque ad 42. annos post Christi passionem, quando Titus deleuit totam vrbem Ierusalem, & omnes Iudæos, qui conuenerant ad vrbem ipsam, nam erat tunc festum azymorum, in quo omnes viri Israelitæ conuenire debebant illuc, quia iusserat Deus, quòd omne masculinum de genere Israel ascenderet ter in anno ad locum Sanctuarij, nec poterat esse conuenientius tempus ad delendum omnes.] Ad extremum & ipsi peribunt.] Ponitur pœna Romanorum, scilicet, quòd ipsi perirent, sicut cęteræ gentes, quia ipsi influxerant multa mala alijs populis, eis quoque mala inflicta sunt. Sic dictum fuerat supra de Assyrijs, qui capturi erant Cinęos, & cum eis Iudæos, & postea subiunctum est, quòd ipsi Assyrij a Romanis perirent, ita & cum dictum fuerit de Romanis, quod cęteras gentes vastarent, subditur, quòd ipsi vastabuntur.

Prophetia cõtra Romanos.

Hebręi volunt, quòd hoc fiet per Messiam suum, qui veniet in magna potestate, & subijciet sibi omnes gentes. sed falsum est, quia Messias venturus non est, cum iam venerit. Itē licet venturus esset, non esset pugnaturus contra gentes ad subijciendas eas sibi, sed alio modo assecuturus erat principatum, vt supra probatum fuit: sed intelligitur hoc de Romanis, qui perierunt inter seipsos, scilicet, propter malitiam imperatorum suorum. In quo sciendum, quòd bella ciuilia fuerunt, quę vrbem Romam a principio maxime vastauerunt, cum pugnauerunt Sylla, & Marius duo consules Romani, qui infinitas strages in vrbe Romana, & in prouincia dederunt, ita vt nunquam hostes tantum nocuerint bello hostili, quantum ipsi bello ciuili nocuerunt. sed quia postea vrbs Roma ad maximam peruenit excellentiam adhuc, non computatur illud tempus, tanquam principium Romanæ cladis, nam post tempora Syllæ & Marij, tempore Pompei, & Iulij Cęsaris Roma ad magnam peruenit excellentiam, cum isti ei multas prouincias subiecerint. scilicet, Pompeius in partibus Asianis, & Iulius Cæsar in tota Europa: ipsi tamen bello ciuili magnam partem Romani status deleuerunt. Sed adhuc post ipsorum tempora Octauianus Augustus surrexit: cuius tempore fuit maxima gloria Romanorum, nam tunc totus orbis Romanis subditus fuit, & iussit Octauianus, vt describeretur vniuersus orbis, & singuli profiterentur in vrbibus suis se subiectos esse Romanis, vt patet Luc. capitu. 2. Omnes ergo præteritę clades Romanorum ante tempora Octauiani non computantur in ruina Romanorum.

Quo ciuilia bella vrbē maxime vastauerunt.

Item Scriptura ista non potest intelligi de malis, quæ passi fuerant Romani ante tempora Octauiani, quia hic dictum est, quod ipsi vastarent Assyrios, & Hebręos, & ad extremum ipsi perirent, sed vastatio facta in Iudæis per Romanos fuit post Octauianum, & multos alios Imperatores, scilicet, tempore Vespasiani, & Titi. ergo post hoc computanda est ruina Romanorum. fuit autem hoc propter malitiam Romanorum Imperatorum, & discordiam, multæ. n. prouinciæ perditę fuerunt, & vsque hodie ferè nihil mansit. Hostes etiam pro magna parte statum Romanum deleuerunt. Nam Alaricus rex Gothorum irrupit in vrbem Romam tempore Imperatoris Honorij, & ipse plurimos trucidauit, & vrbem ferro, & igni magna ex parte consumpsit, vt declarat Paulus Orosius 6. libro de Ornesta mundi. ista autem litera est indifferens, vt possit intelligi de bellis hostilibus, quibus Romani perierũt, vel quòd ipsi a seipsis mutuis discordijs conturbati fuerint, nam non dicitur hic, quòd ad extremum Romani vastabuntur, sicut dicitur de omnibus alijs gentibus, sed quòd ad extremum peribunt.

An prophetia de destructione status Romani intelligatur quantum ad mala, q̃ fuerunt ante tẽp. Octauiani, vel post.

Quomodo Moyses scripsit gesta Balaam, cum eum nunquam videret. Quæst. XVI.

QVæret aliquis quomodo Moyses ista scripsit de gestis Balaam, nam ipse non vidit hęc cum fiebant, quia erat inter Hebręos. Respondebat aliquis, quòd sicut Balaam prophetæ reuelabantur ista, quæ habentur hic futura de statu gentium, ita & Moysi reuelata sunt, ita vt ipse scribere ea posset tanquam verba prophetię suę.

A Sed adhuc dato isto non est plena responsio, quia de purè historicis, scilicet, de eis, quæ faciebat Balaam construendo Aras, & quærendo auguria nihil prophetabat Balaam, sed faciebat illa, ideo si Moyses solum similiter prophetaret, vt Balaam, non potuisset cognoscere omnia ista, quæ facta sunt.

Respondendum est igitur, quòd Moyses cognouit hęc omnia prophetice, & sic scripsit, scilicet, a principio 22. cap. vsque nunc. Nihil enim de istis factis Moyses vidit, scilicet, qualiter venerit Balaam in terram Moab, & quid ibi egerit, sed omnia sibi spiritus reuelauit. nec aliquis moueatur, quia ista non erant futura, de quibus prophetæ reuelationes habere solent, quia Propheta non magis determinatur ad futurum, quàm præteritum, vel præsens, sed omnis veritas, quæ modo humano cognosci non potest, & B diuinitus reuelatur, vocatur prophetica. Et quia quędam præterita sunt, quæ nequaquam ab homine cognosci possunt, cum ex historia nulla constent, reuelatione quadam indigent, vt sciantur. Idē modus fuit cum scripsit Moyses historiam de creatione rerum, & annos, atque discursus ętatis primę, vsque ad diluuium, nam de his per nullam historiam sibi constare poterat. De præsentibus quoque reuelatio prophetica est, si id, quod ab aliquibus occultè fit, Deus alijs tunc reuelet, sic erat de Propheta Eliseo, cui reuelabat Dominus omnia, quæ faciebat rex Syria Benadab, ita vt conquereretur rex Syriæ de seruis suis, dicēs quod aliquis esset proditor in domo sua, qui reuelaret omnia, quæ ipse faciebat regi Israel, & responderunt serui Benadab, nequaquam domine mi rex, sed Eliseus Propheta, qui est in Israel indicat regi Israel quæcunque locutus fueris C in conclaui tuo, vt patet 4. Reg. cap. 6. sic etiam Moysi reuelabantur de pręsenti ea, quæ faciebat Balaam contra Israel, & erat reuelatio propriè prophetica, per quam cognouit omnia ista Moyses tanquam historice facta, & nihil eorum tanquam futurum, quia licet multa prædixerit Balaam hic futura, Moysi tamē non reuelabantur hæc, vt futura erant, sed solum reuelabatur, quòd Balaam ista prænunciasset, & sic circa idem erant duo prophetæ, & diuersimodè. vnus qui sciebat quid futurum esset, alius autem, qui cognoscebat quid dictum fuisset. Vnde Moyses non dicetur hic Propheta de futuro, licet futura scripserit, quia non simpliciter prænunciauit, sed prænunciata retulit, in hoc tamen quantum ad esse prophetam nihil differt, quia cum vtrobique sit reuelatio facta a Deo eius, quod aliàs cognosci non poterat, prophetia est. Differt tamen D aliqualiter, quia futurum magis accedit ad rationem prophetiæ, nam præterita, & pręsentia, licet alibi in remotissimis partibus fiant, ita vt nequaquam a nobis sciri possint, dæmones tamen illa reuelare queunt, futura autem nequaquam possunt, nisi inquantum eis ab Angelis bonis reuelantur, vel quantum ex præsentibus colligi potest, velut cum aliqua negocia incępta sunt, homo prudens diligenter inuestigans, licet consummationem eorum non viderit, de ea verisimiliter suspicari potest. Dæmones autem in naturali solertia incomparabiliter super homines vigēt, præcipue cum multa didicerint antiquissima experientia sęculorum, quod maxime ad prudentiam confert, iuxta Aristo. 6. Ethico. ideo cum reuelantur præterita, aut pręsentia non est ita manifestum an a Deo, vel dæmone ista sint. De futuris autem minus dubitamus, sunt tamen quædam pręterita, & pręsentia, quę nequaquam sub Angelo- E rum, aut dæmonum iudicio cadunt, vt quid homo apud se tacitus velit, aut quid aliquando voluerit, hęc enim soli Deo, qui voluntati nostræ, & intellectui, maximè in trinitate, illabitur, cognita sunt: ideo cum de talibus aliquid certum annuncietur, & non per coniecturas, cognoscimus quoniam a Deo hęc sunt. De Moyse autem quando constat, quod omnia ista a Deo reuelata susceperit, eum prophetam vocauimus, licet dæmon illa renunciare potuisset, quia purè historica erant.

Narratio præteritorum, ac præsentium prophetia nuncupari potest.

Circa eadē Moyses, & Balaam habebāt spiritum prophetiæ, sed vnus vt futura cognoscens, alius vt res gestas scribens.

Cap. 9.

Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum.] Idest postquam Balaam omnia ista annunciauit coram rege Balac de futuro statu gentium, & maledicere non potuit Iudęis, reuersus est in terrā suam, & dicitur. surrexit, idest ante manebat, nunc autem incępit progredi. Aliqui dicunt surrexit Balaam, scilicet, quia quando omnia sui e-

nora

riota ei reuelabantur, iacebat in terra dormiens, sed supra improbatum est, & dicitur, quòd reuersus est in locum suum, idest in Mesopotamiam, de qua venerat, vt patet præcedenti capi. & Deuterono. 23.

Et si obijciatur, quòd non redijt in terram Mesopotamiæ, sed in terram Madian, quia ibi post paucum tempus cum Madianitis occisus est, vt infra 31. cap.

Respondendum est, quòd Balaam suasus est a Madianitis, vt iret in terram eorum, & consensit, prius tamen redijt in terram suam, scilicet, in Mesopotamiam, vt disponeret de rebus suis, postea vero venit in terram Madian, & ibi occisus est cum Madianitis.

Balac quoque via qua venerat redijt.] Idest rex Moab etiam redijt in locum suum via, qua venerat postquam recessit Balaam non potens maledicere Iudæis. Ista litera potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd sicut Balaam recessit de monte Phegor, in quo prius erat cum rege Balac, & iuit in terram suam, ita & rex Balac redijt de eodē G monte in aliquam ciuitatem suam via, qua venerat, idest per viam, qua venerat ad montem illum.

Aliter intelligi potest, quòd cum Balaam surrexit, vt iret in terram suam, Balac rex Moab iuerit cum eo associans vsque ad extremitatem regni sui, sicut fecerat a principio, nam cum sciuit venisse Balaam, exiuit ei obuiam vsque ad fines regni sui ad oppidum Arnon, vt patet supra 22. cap. nunc autem non desperans penitus aliquod bonum futurum sibi per consilium Balaam honorauit eum associans vsque ad extremitatem regni. Vterque sensus satis stat, sed primus magis videtur consonare literæ.

An Balac fuerit cum Balaam vsque ad extremitatem regni sui vt ibi acciperet consiliū.

Aliqui autem dicunt, quòd rex Moab iuerit cum Balaā vsque ad extremitatem regni sui, vt daret ei consilium, sicut promiserat, scilicet, qualiter se haberet contra Iudæos, H & quòd in extremitate regni Moab dederit ei consilium, quo suscepto redijt Balac via, qua venerat, scilicet, rediit ad montem Phegor, in quo prius fuerat, quia apud eundem montem fuerunt fœminæ Moabitarum, & Madianitarum prostitutæ, & facta est immolatio Beelphegor. Etiam sic volunt, quòd immediate, vt recessit Balaam traditum fuerit istud executioni, sed magis videtur, quòd consilium dederit Balaam, quādo fuit extra terram Moab euntibus cum eo aliquibus Moabitis, quibus redeuntibus cōsilium executioni traditum est, nam Balaam dixerat, quòd postquam pergeret in terram suam, daret consilium Moabitis contra Israel.

CAP. XXV.

Fornicatur Israel cum Moabitis. Iosu. 22. Exo. 32.

MOrabatur autem eo tempore Israel in Settim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Initiatusque est Israel Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moysen. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad iudices Israel: occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

MOrabatur.] Dicto superius de consiliū datione, hic agitur de eius executione, & tanguntur quatuor. Primo Iudæorum transgressio: secundo pœnę debitæ per sententiam promulgatio: tertio eiusdem in parte, & in toto inflictio: quarto Iudęorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Secunda ibi. [Et iratus Dominus.] Tertia ibi. [Quod cum vidisset.] Quarta ibi.] Locutusque est Dominus.] Circa primum considerandum, quòd Balaam promiserat dare consilium regi Balac contra Israelitas, cum non posset maledicere eis, vt patet præcedenti cap. istud autem non dedit, cum esset in terra Moab, sed postquam iuit in terram suam, & deinde executioni traditum est. Quomodo autem consilium datum fuerit, subticetur hic, quia scriptura non curat enarrare omnia, quæ fiunt, potissimè, quia vtitur modo artificioso abbreuiando historiam, scilicet, non referendo ea, quæ ex alijs colligi possunt, & ita

F fuit hic quia pręcedenti cap. dictum fuerat, quòd Balaam daret consilium contra Iudæos, & hic apparet quomodo Moabitæ cautè deceperint Israelitas, ideo colligitur satis, quòd consilium datum fuerit, maximè, quia hoc exprimitur. infra 31. cap.

An quæ in hoc capi. dicuntur sint. immediate facta post præcedentia. Quæst. I.

QVæret aliquis an ea, quæ dicuntur hic, fuerint facta immediate post ea, quæ supra habentur, vel an forte sit aliqua mutatio ordinis. Respondendum est, quòd ordo rectus est. Primo enim facta sunt ea, quę habentur præcedenti cap. vbi Balaam dixit, quòd daret consilium Moabitis, postea autem hęc fuerunt cum hic agatur de executione huius consilli. An verò immediatè fuerit hoc post illud, licet non constet, satis potest iudicari, quod immediate fuerit, quia Moabitæ diligenter conabantur ad Iudęorum destructionem, ideo immediate, vt accepissent consilium a Balaam, tradidissent illud executioni, vnde inter istam literam, & cap. præcedens nihil subticetur, nisi tempus, in quo Balaam consilium dederit. Satis ergo fuit istud quod hic dicitur coniunctum superioribus, & hoc etiam signat litera in principio huius cap. scilicet, quòd morabatur eo tempore Israel in Settim, idest, quòd quando ista supra dicta acciderunt, erant Israelitæ in mansione, quę vocatur Settim, & immediate subditur, quomodo in eodem loco fornicati fuerint Israelitæ cum filiabus Moab, ideo simul ista fuerunt.

H Morabatur autem eo tempore Israel in Settim.] Istud ponitur ad continuandum historiam istam cum præcedenti, s. quòd eo tempore quo facta sunt pręcedentia morabatur Israel in Settim, idest manebat ibi in tentoriis suis. Est autem Settim quædam mansio, siue pars terræ apud Iordanem in planioribus locis Moabitarum, & ista est vltima mansio, quam habuerunt Israelitæ in toto deserto, nam post eam non fecerunt aliam mansionem vsque ad transitum Iordanis, & vocatur ista mansio Belsathim infra cap. 33. vbi ipsa ponitur vltima omnium mansionum. est autem idem Settim, & Belsathim, sed quia ista mansio Settim erat iuxta mōtem Phegor, vbi erant templa idoli, forte accepit ex illo idolo istam adiunctionem, vt vocaretur Belsathim. Quòd autem sit propinqua illi monti patet, quia mulieres Moab descenderunt in Settim vbi I erant castra Israelitarum, & descenderunt de monte Phegor, qui erat extremus in terra Moab, ipsæ tamen nō irent in aliquid distans, ergo mansio Settim erat apud montem Phegor. Forte aliquis dicet, quòd ista māsio, quæ vocatur Settim non est illa, quæ vocatur Belsathim infra 33. cap. & sic non erit vltima in mansionibus. Sed dicendum est non stare, quia Iosue cap. 2. dicitur, quòd misit Iosue duos viros exploratores de Settim.

An mansio quę vocatur hic Settim sit illa quę vocatur Belsathim, infra 33. cap.

Item Iosue cap. 3. dicitur, quòd Iosue de nocte surgens mouit castra, & egredietes de Settim venerūt ad Iordanē, constat tamen, quòd Iosue erat in vltima mansione cum iam mortuus esset Moyses, qui peruenit ad vltimam mansionem deserti, cum ipse omnes mansiones descripserit infra 33. cap. ergo Settim, & Belsathim, quæ est vltima mansio dicuntur esse eadem. nam Settim de qua hic, & de H qua Iosue 2. & 3. cap. eadem est.

Sciendum tamen quando dicitur hic, quòd Israel morabatur eo tempore in Settim, quòd potest referri ad duo, scilicet, ad tempus quo fornicatus fuit Israel cum mulieribus Moab, & Madian, vel ad tempus, quo datum fuit consilium istud contra Israelitas, & quando Balaam conabatur maledicere Israelitas faciens cęremonias super montem Phegor, quæ supra descriptę sunt. Et istud secundum est quod intendit litera, quia non dicitur hic. Morabatur Israel eodem tempore in Settim, quo fornicatus est populus cum filiabus Moab, sed dicitur: Morabatur eo tempore Israel in Settim, & fornicatus est populus: ideo necesse est vt istud tempus referatur ad alium actum, quam ad fornicationem, quia ista ponuntur hic per modum additionis. Ideo dicendum, quòd quando Balaam maledicere volebat Israelitas super montem Phegor mo-

raba-

rabatur populus Israel in Settim, idest in mansione Belsathim, & post hoc sequitur, quod fornicati fuerint Israelitæ cum filiabus Moab.

Quomodo Israelitæ erant in Belsathim cum supra tamen dicatur, quod erant in cāpestribus Moab. Quæst. II.

QVAERET aliquis quomodo poterat esse Israel in Belsathim, quando Balaam maledicere conabatur Israelitas, quia supra, 22.c. dicitur, quod Israelitæ castrametati sunt in campestribus Moab, & tunc facta sunt ista, & tamē mansio, quæ est in campestribus Moab, differt a Belsathim, quæ est in planioribus locis Moabitarum, vt patet infra, 33. capit. s. profecti de montibus Abarim transierunt ad cāpestria Moab, ibique castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsathim in planioribus locis Moabitarum. Aliquis forte respondebit, quod Israelitæ erant in cāpestribus Moab a principio quando venit Balaam ad maledicendum super montem Phegor: postea tamen recesserunt inde ad planiora loca Moabitarum. s. ad mansionem Belsathim. Sed hoc non conuenit, quia dicitur hic, quod eo tempore morabatur Israel in Settim. i. eo tempore quo facta sunt præcedentia, sed supra ponitur solum conatus Balaam ad maledicendum, & prophetia de futuris temporibus: ergo tempore, quo illa fiebant, erat Israel in Settim, sed illa omnia in eodem die facta sunt, vt satis colligitur ex litera 23. & præcedentis ca. cum solum conatus fuerit Balaam ad maledicendum ter, & cum vna vice non posset, dicebat ei Balac. Veni ducam te in alterum locum, & tunc ducens eum in alium collem propinquum faciebat iterum conari ad malodicendum. Et sic in eadem die, immo in pauco tpe illa fieri potuissent, sed quādo illa fiebant erat Israel in Settim, vt patet hic, ergo quando inceperunt fieri etiam erat in Settim, & sic non potuisset esse in campestribus Moab. Respondendū est igitur. s. quod quando Israelitæ fornicati sunt cum filiabus Moabitarum erant in Settim, & ibi ēt erant quādo Balaam conabatur maledicere eis, & antequam ipse venisset ad maledicendum. Dicitur tamen. sup. 22.c. quod erant in cāpestribus. Moab, quia campestria ista accipiuntur dupliciter. Vno modo tota illa terra, quæ est descendendo a montibus Abarim, vsque ad Iordanem vocantur campestria Iordanis, & sic accipitur largè. Alio modo vocantur campestria solum pars illa, quæ est coniuncta montibus Abarim descendendo ab illis versus Iordanem, et non pertingit ad Iordanem, sed postea sequitur alia pars, quę nō est ita mōtuosa, & extenditur vsque ad Iordanem, & ibi nominantur planiora loca Moabitarum. Isto modo accipitur infra 33 cap. vbi distinguuntur campestria, & planiora loca. Causa distinctionis est, quia campestria sunt aliqualiter montuosa, & ista sunt immediate apud descensum montis Abarim versus Iordanē.

Campestria Moab dupliciter.

Cum autem magis acceditur ad Iordanem, succedunt loca minus mōtuosa, et illa vocantur planiora loca Moab. Accipiendo primo modo est dicendum, quod quādo Israelitæ erant in Settim, siue Belsathim erant in campestribus Moab. Accipiendo secundo modo dicetur, quòd erant in planioribus locis Moabitarum. Primo modo accipitur supra c. 22. sed simile Deuteronom. cap. 2. cum dicitur, quòd mortuus est Moyses, & fleuerunt eum filij Israel in campestribus Moab. Sed manifestum est, quod tūc erant Israelitæ in Settim, siue Belsathim, quæ est vltima mansio, quia in illa locutus est Deus Moysi multa, vt patet infra 33. capitu. ergo Belsathim dicitur esse in campestribus Moab, constat tamen, quod ipsa est in planioribus locis Moabitarum infra trigesimo tertio capitulo, ergo non distinguitur ibi inter campestria Moab, & planiora loca Moabitarum. Et sic accipiuntur supra 22. c. campestria Moab.

Et fornicatus est populus cum filiabus Moab.] Ista est executio consilij Balaam. Conabatur enim Balaam maledicere Israelitis, vt patet duobus, præcedentibus c. & quia non potuit, excogitauit qualiter nocere posset illis, & quia non poterat ipse nocere, nisi Deus noceret, conabatur prouocare Deū ad iram Israelitarū. Sciebat autem, quod si prouocatus esset, permitteret Israelitas in manus Moabitarum, & quia cognouerat nihil esse, quo magis Deus irritaretur, quam per cultum idolorum, excogitabat qualiter posset Israelitas mouere ad culturam dæmonum. Arbitratus est autem nihil esse facilius quā si mulieres Moabitarum ornatæ descenderent ad castra Hebræorum, & illos per libidinem mouerent ad idolatriam. Moabitæ autem rectum esse credentes ornauerūt virgines suas multas nimis, vt totius populus posset ad eas confluere, quæ descenderunt per mōtem Phegor ad mansionem Settim, in qua tunc erant Iudæi, quæ erat valde coniuncta extremitati Moab, cum dicatur esse in campestribus Moab. Tulerunt autem virgines istæ secū deos suos, & cibos, vt cōsecrarent illos dijs suis, & vocarent Israelitas ad cibos, & ad consecrationem eorum dijs suis faciendam. Venerunt autem mulieres istæ in forma vendentium cibos ne Iudęi fraudes intelligerent, & occiderent eas, iuuenes autem Hebræorum videntes eas prope tentoria sua ornatas, & sine B custode, tabernacula habentes, quasi ad hoc parata, cōfluebant ad eas. Ipsæ autem cum viderent iuuenes exardescentes in earum pulchritudinem, & ornatum, non permittebant eos sibi commisceri quousque per blanditias illectos ad comedendum de cibis consecratis Beelphegor, vt & ipsi per se consecrarent, inducerent, & sic consummabatur iniquitas.

Quomodo occisus est consilium Balaam.

Ille cum filiabus Moab, et vnde habuit Balaam exordium ad inueniendum cōsilium contra Iudæos.

Aliqui autem volunt, quòd istæ fœminæ induxerint viros Iudęos ad hoc per ritum sacrificiorum Priapi: cultu enim Priapi primo sacerdotes faciebant sacrificia, deinde in loco excelso existens sacerdos mostrabat omnibus cultoribus Priapi genitalium turpitudinem, & tunc ipsi per loca frōdosa, vel subterraneas specus ad ipsa sacrificia Priapi, scilicet, ad opus venereum confluebant. Ideo Deus iste colebatur in montibus in locis frondosis, vel in subtraneis C specubus, vt magis sic humana verecundia in coeuntibus, celaretur, quod aliqualiter colligitur 3. Regum cap. decimoquinto, vbi dicitur de rege Asa, qui confregit idolum Priapi, & abstulit matrem suam, ne esset princeps in sacrificijs Priapi, & subuertit subterraneam specum. Per ritum ergo illorum sacrificiorum possent mulieres Moabitæ concitare viros Iudęos ad sacrificia sub spe libidinis, quia in ritu Priapi priora sunt sacrificia, quam opera venerea. hæc enim satis rectè dicta sunt, sed ex litera magis videtur, quòd mulieres Moabitarum permittebant ad se accedere viros Iudęos, & cum eos libidinoso amore illaqueassent, vocabant ad sacrificia sua, ipsi autem faciebant quidquid fœminæ iussissent. Et hoc apparet ex ordine literæ, scilicet, fornicatus est populus cum filiabus Moab, quę vocauerunt eos ad sacrificia sua, Item patet, quia infra di D citur, quod vnus de filijs Israel intrauit ad scortum Madianitem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, quē secutus est Phinees Eleazari, & intrans in lupanar arrepto pugione perfodit eum coeuntem cum Madianitide Si tamen prius mulieres istę inducerent Israelitas ad sacrificandum, quàm permitterent eos commisceri secum, vel primo deberent comedere de sanctificatis, quando ingressus est lupanar Phinees post virum Hebręum, non inuenisset eum coeuntem cum Madianitide. Et sic magis videtur dicendum, quòd primo permitterent fœminæ istæ Israelitas secum commisceri, deinde eos inducerent ad sacrificandum. Dicitur, autem hic, quod fornicatus est populus, idest multi de populo, nam non solum ille vir, qui pugione confossus est accessit ad scortum Madianitidem, sed & multi alij, nam 24. millia hominum perierūt ex hac E causa, vt patet infra.

An mulieres Moabitides induxerint Iudæos ad sacrificia Priapi, & an primo induxerint Iudæos ad sacrificā dū quā permitterent Iudæos sibi cōmisceri, vel è cōtrario.

Cōsiderandum in hoc satis fuisse Moabitas vilissimos, qui omnes virgines suas alienæ genti prostituebant, potissimum cum non sibi constaret ex hoc se quidquam boni consecuturos, virilius enim fuerat eos fortiter agentes duro bello perire, vel cuicunque generi mortis se exponere, quam eis superstitibus tam infanda, omnes eorum virgines paterentur: immo quod exprobrabilius est, tam turpia agerent. Sed nec mirum, rudis enim populus adhuc erat, de honestate morali, & humana dignitate parum curans, vt enim modicum saltem vitæ spatium eis daretur, nihil turpe esse putabant, præeligentes quamcunque, etiam vilissimam, vel dehonoratissimam vitam, vt gloriosam mortem effugerent, nec tamē eis quidquam hoc profuit, quin potius nocuit: nam si nihil huiusmodi fraudis commisissent, Israelitæ non erant pugnaturi contra eos. Deus enim

Inuectiua contra Moabitas, qui exposuerunt virgines suas Hebræis ludificandas.

iuste-

iusserat, ne mouerentur contra eos in bellum. Deuterono. cap. 2. hoc autem facto, licet propter Domini præceptum tunc non pugnauerint, tamen pœna magna eis imposita est, & æterna hostilitas inter eos, & Israelitas fuit introducta Deuterono. 23. capitu. scilicet, Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum. Et postea sequitur. Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

Quare Moyses, & alij Israelitæ non occidebat mulieres Moabitas fornicantes. Quæst. 111.

QVAERET aliquis cum Moyses, & Israelitæ viderent, quod plurimi de populo fornicabantur cum filiabus Moab, & colebant Deos earum, quare non occiderunt eas, vel non fugabant eas de circuitu castrorum.

Respondebit aliquis, quod forte Moyses non videbat hæc, quia cum mulieres istæ venissent in specie vendentium cibos, licet multi de populo continerent ad eas, & commiscerentur illis, poterat res latere Moysen, & alios, qui non ibant illuc.

Sed non stat, quia Moyses videbat istud. & dolebat atque flebat, quòd talia fierent, vt patet infra, scilicet, vnus de filiis Israel intrauit coram fratribus suis ad scortũ Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel qui flebant ante fores tabernaculi.

Ideo aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd Moyses, & Israelitæ cognoscebant malum illud tamen non audebant occidere mulieres Moabitarum, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum contra Madianitas.

Sed ad hoc dicet aliquis, quòd ex illa prohibitione nõ erat simpliciter illicitum Iudæis pugnare contra Madianitas, vel inferre eis damna. Nam quamquàm non liceret aggredi nulla præcedente causa: liceret tamen si Moabitę nocuissent eis vel si pugnarent contra eos.

Respondendum est, quòd etiam hoc non stat, nam si Moabitę mouerentur in bellum contra Iudęos, liceret Iudæis immediatè iniuriam propulsando occidere Moabitas, tamen si semel nocuissent facto interuallo non liceret pugnam committi contra illos sicut defensio, sine interuallo nequaquam, & apparet hoc ex sequentibus, nam licet Moabitæ intulissent Iudæis malum istud graue, scilicet, quod perierint 24. millia de Iudæis, tamen non pugnauerunt contra illos, nec Deus iussit, vt pugnarent, sed solum contra Madianitas. Ideo dicendum, quod forte non licebat Israelitis occidere mulieres Moabitidas fornicantes cum Israel.

Sed obijcietur, quòd Phinees filius Eleazari pugione perfodit virum Hebræum, & mulierem, cum qua coibat, & ex hoc placatus est Deus, vt patet infra, ergo similiter licuisset omnes alias fœminas Moabitarum occidi.

An Phinees potuit occidere mulierem in coitu, quæ erat de Mad.

Respondendum est, quòd illa fœmina, quam occidit Phinees cum viro Israelita non erat de virginibus Moabitarum, sed Madianitarum, vt patet cum dicitur infra, quòd intrauit ad scortum Madianitidem, non erat tamen inhibitum Israelitis pugnare contra Madianitas, sicut contra Moabitas; immo Deus iussit infra Israelitis, quòd percuterent Madianitas. De fœminis autem Moabitarum, & Madianitarum sic erat, quòd non licebat Israelitis occidere aliquam de illis. Sed adhuc semper stabit ratio, quia quamquàm non possent licitè illas occidere, poterant eas abigere de castris, cur ergo non abigerunt? Respondebit aliquis, quòd istæ fœminæ non venerunt sub hac specie, vt Israelitæ commiscerentur eis, sed veniebant, vt venditrices ciborum, ideo non audebat Moyses eas expellere, quia videretur contra vtilitatem publicam, priuando populum cibis, vnde non assentiret ei reliqua multitudo. Sed adhuc potuisset Moyses occidere omnes Israelitas coeuntes cum alienigenis, quamquam non occideret mulieres Moabitarum, aut Madianitarum, sicut in monte Sinai occidit omnes, qui coluerunt vitulum, & hoc liceret sibi. sicut licuit Phinees filio Eleazari occidere virum Hebræum coeuntem cum Madianitide,

F & Deus hoc valde approbauit, immo ex hoc placatus est, vt patet infra. Item patet, quia Deus iussit postea Moysi, vt occideret omnes istos, & ipse iussit omnibus iudicibus, quòd occiderent omnes, qui fornicati fuerant cum alienigenis, & coluerant Beelphegor.

Dicendum est, quòd Moyses cognouit istos peccare, & sciebat, quòd morte digni erant, & tamen non audebat contra aliquos eorum procedere, quia timebat totum populum. nam fere totus populus ad hoc declinauerat, vt patet cum de istis occisi fuerint 24. millia, plures quoque alij erant, qui quamquam non commiscerentur alienigenis, nec colerent Beelphegor, tamen fauebant facientibus hæc, ita vt Moyses timeret paucos futuros sibi in auxilium contra istos peccatores, si conaretur eos punire pro peccatis, sed flebat, & dolebat nimis ipse cum
G quibusdam alijs Israelitis habentibus zelum Dei, & manentibus apud ostium tabernaculi, vt patet infra. Quòd autem maior pars populi ad hoc declinasset, ita vt nequaquam timerent Moysen patet, quia vidente Moyse, & tota multitudine, vir de quo infra dicitur, ingressus est ad scortum Madianitidem nihil timens: si enim timuisset Moysen aut reliquum populum, vel non iuisset ad scortum, aut non fecisset palam.

Sed obijcietur, quod Moyses non omiserit a principio, punire illos peccantes ex timore, nam postea patet, quòd punierit eos occidendo 24. millia.

Respondendum est, quòd ante mandatum Dei de occidendo idolatras, & fornicantes timuit Moyses punire aliquos de populo, quia tota turba ferè ad hoc inclinata erat, cum autem Deus iussit, quod punirentur, Moyses,
H accepit vigorem ad puniendum: intellexit enim, quòd quia Deus iusserat punire illos. daret ei vigorem ad puniendum, & faceret, quòd nemo resistere posset, populus quoque cum sciuit, quòd Deus iusserat puniri omnes peccatores. timuit valde, & nemo ausus est resistere Moysi, aut iudicibus exequentibus hoc, sicut in monte Sinai solus Moyses cum leuitis ambulauit per omnia castra Israelitarum, & occidit omnes idolatras, nemine sibi resistente, vt patet Exo. cap. 32. *Cum filiabus Moab.* Non solum fornicati sunt Israelitæ cum filiabus Moab, sed etiam cum filiabus Madianitarum: erant enim in hac prostitutione multæ de virginibus Madian, vt patet infra, quia illa, ad quam introiuit Iudęus, quem occidit Phinees, erat de filiabus Madian, cum dicatur infra, quòd introiuit vir iste ad scortum Madianitidem. Et postea
I etiam dicitur, quòd filia principis nobilissimi Madian occisa est in die plagæ pro fornicatione. Dicit enim historia Scolastica, quòd de filiabus Moab paucæ fœminæ fuerunt in ista prostitutione, quia mulieres Moabitides naturaliter sunt deformes, sed fuerunt plurimę de terra Madian, vnde filia principis nobilissimi Madian fuit hic prostituta, & occisa. Hoc autem fuit, quia Madianitę erant valde amici Moabitarum, & quasi subiecti regi Moab, vt patet supra cap. 22. cum principes Madian iuerint ad vocandum Balaam, vt malediceret Israelitas, & conati fuerunt diligenter in hoc facto tanquam esset proprium eorum, ideo de virginibus suis prostituerunt plurimas cum filiabus Moab, vt magis incitarent Iudæos. *Quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua.* In hoc patet ordo huius præuaricationis, scilicet, quod primo mulieres istæ Israelitas permiserunt sibi commisceri, postea autẽ induxerunt eos per
K blanditias ad sacrificia. Et licet aliquibus videatur, quod primo mulieres istæ impulerint Israelitas ad sacrificandum, quàm permiserint eos commisceri sibi, vt sic magis possent eos cogere ad sacrificia, tamen rationabilius est, quòd primo permiserint eos ad se accedere, & postea poterant inducere eos ad idolatriam, sicut potuissent prius inducere, & adhuc fortius per blanditias suas, quia iam magis assentirent Iudæi mulieribus illis, quàm a principio. quia alias viderentur ex conuentione agere, & sic non ita delectabiliter mouerentur ad idolatriam, sicut si permitteretur libere accedere ad eas, & postea blandicijs suis inducerent eos. & hoc designat ordo literæ. Item videbatur hoc esse necessarium, quia si non permitterent mulieres Moabitæ accedere ad se Hebręos nisi prius idolatrantes, intelligeretur earum fraus. scilicet quòd venerãt

Mulieres prius permiserunt Iudæos secum coire, & eos ad sacrificia traxerunt.

vt

vt inducerent Israelitas ad peccandū, & occideret eas populus, atque ab eis abstinerent, nec possent ipsę perficere quod intendebant, ideo debuerunt permittere libere se cognosci ab Israelitis, deinde per blanditias suas traxerunt eos ad sacrificia. & ex hoc populus non cognouit fraudem, nec intulit eis quidquam mali. Et hoc litera signat primo ponens fornicationem, quàm sacrificia, & dicitur, quòd vocauerunt istæ fœminæ viros ad sacrificia, quia ipsę habebant Deos suos secum, quos tulerant de terra Moab, & postquam fornicatę essent cum Israelitis, eos amore venereo illaqueatos & nihil mali suspicantes vocabant, vt irent cum eis ad sacrificia deorum suorum, & tunc sacrificantibus eis, Israelitæ obseruabant cęremonias earū, & inducebantur ab eis, vt ipsi quoque similia facerent.

At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum.] Idest Israelitæ ibant cum filiabus Moab ad sacrificia deorum suorum, & ibi comedebant cum eis, scilicet, de cibis consecratis idolis. Erat enim mos apud Gentiles, vt facerent sacrificia magna dijs suis, & postea comedebant de cibis illis, quos consecrauerant coram dijs suis. Sic quoque Iudæi faciebant in sacrificijs pacificis. Nam immolabant Deo hostias, & cremantes modicum de illis super altare, reliquas carnes ipsi comedebant, facientes magna conuiuia, & exultationes, vt patet Deuterono. cap. 12. & 16. & de istis cibis, erat graue peccatum Israelitis sumere. Vetuerat enim Deus Exo. cap. 34. ne communicarent Israelitæ cum Gentilibus, ne fortè inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis idolis. Et quamquàm dicatur hic solum, quòd comederunt, intelligendum est, quòd comederint de cibis consecratis, quia comedere de alijs cibis nihil nocebat. Et patet per hoc quod dicitur comederunt, & adorauerunt idest quando comedebant de cibis istis adorabant deos Moab, quia coram eis cibi consecrabantur. Erant autem mulieres istę ad hoc edoctę, vt primo per libidinem demulcerent Iudæos; deinde de cibis consecratis eos comedere facerent, inducentes per gaudia venerea: nam cibi & potus veneri coniuncti sunt. vltimo autem inter ipsos cibos, & potus Israelitas ad adorationem Beelphegor prouocarent.

Initiatusque est Israel Beelphegor.] Idest adorauit Beelphegor, vel consecrauit se illi, scilicet, quia cibos coram Beelphegor Israelitæ consecrauerunt, vel seipsos consecrauerunt applicantes se cultui eius. Sic dicitur Psalm. 105. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Initiari enim ritum consecrationis signat. Et sic dicuntur manus sacerdotium initiatæ, idest, consecratæ. Sic patet Exo. capitu. 29. scilicet. Postquam autem initiaueris manus eorum, idest, consecraueris. Et iterum ibidem: Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, idest in quo consecratus est.

Et iratus Dominus.] Hic ponitur secundum, scilicet, pœnæ debitę per sententiam promulgatio: nam Israelitę per idolatriam incurrerunt culpam grauissimam, pro qua Deus hic pœnam imponit, scilicet. [Et iratus Dominus ait ad Moysen.] Idest, prouocatus fuit Deus ad iram per idolatriam Israelitarum accipiendo iram Dei, sicut accipit Scriptura pro punitione ab eo inflicta, secundum quam eum iratum iudicamus, quamquàm iratus nequaquam sit, monstrauit se tanquam iratus nimis ex verbis, & locutus est ad Moysen, quia ipse punire debebat hanc transgressionem.

An cuncti principes fuerint suspensi pro facto idolatria.

Tolle cunctos principes populi, & suspende eos.] Hoc intelligitur de principibus duodecim, qui vocantur principes totius populi, quia erant principes 12. tribuum, quæ erant totus populus, vel secundum alios dicuntur hic principes omnes iudices, scilicet, decani, quinquagenarij, centuriones, tribuni, de quibus Exodi cap. 18. & isti erant principes totius populi, quia erat totus populus diuisus per istos, scilicet, quòd nullus esset vir in toto Israel, qui non esset sub aliquo decano, & sub aliquo quinquagenario, & centurione atque tribuno, vt declaratum fuit Exo. capit. 18. de istis iubetur, quòd suspendantur, quia ipsi peccauerunt fornicando, & idolatrando, vel quia idolatris non restiterant, cum eos corrigere, & cohibere tenerentur, & quia omnes principes in hoc delinquebāt omnes iussi sunt suspendi. Alij autem dicunt, quòd non fuerunt suspensi

A omnes principes, quia solum fuerunt occisi viri vigintiquatuor mille, vt patet infra, & tamen soli principes erant plures, si accipiantur principes pro omni genere gubernationis, scilicet, pro decanis, & quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis. Secus autem si accipiantur solum principes pro principibus tribuum duodecim, quia tunc quamquàm isti suspenderentur, non videbatur sequi inconueniens. nam præter istos duodecim occiderentur multi alij de peccantibus, ita vt omnes essent vsque ad vigintiquatuor millia. Aliter tamen est intelligendum, scilicet, quod non iusserit Deus accipi principes populi ad suspendendū, sed solū ad cognoscendum ab eis peccatores. & sic dr.

Tolle cunctos principes.] Idest voca ad te omnes principes, scilicet principes, qui sunt iudices, sicut sunt decani, quinquagenarij, & centuriones, & hoc vt cum eis cognoB scere posset, qui essent peccātes in idolatria. Quilibet enim princeps scire poterat quis de suis subditis peccasset, & potissimum hoc scire poterant decani, cum quilibet eorum haberet paucos subditos, scilicet decem. [Et suspende eos in patibulis.] Dictio eos, non refertur ad principes specialiter, sed ad omnes peccantes, siue principes essent, siue non. Et intelligitur tolle cunctos principes, idest facias, quod cuncti principes cognoscant, qui fuerunt delinquentes. [Et suspende eos.] Scilicet illos, quos per eorum inquisitionem inueneris deliquisse, quod autem debeat sic intelligi, & nequaquam de principibus, patet quia Moyses iussit iudicibus id, quod sibi Deus iusserat: & tamen immediate, vt Deus dixit Moysi; tolle cunctos principes, & suspende eos, dixit Moyses ad iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor: ergo C hoc Deus iusserat.

Si autem Deus iussisset vt ipsi principes suspenderentur non dixisset Moyses, quòd peccantes occiderentur a iudicibus, sed magis è contrario, quòd totus populus occideret principes. Item non videbatur rationabile, quòd omnes principes populi occiderentur, quia non est verisimile, quòd omnes peccauissent idolatrando, vel permittendo alios idolatrare.

An Deus iusserit suspendi omnes principes vel solum 12. principes tribuum.

Item si Deus vellet, quòd omnes principes occiderentur, quia peccassent committendo, vel omittendo: etiam iussisset, quòd omnes alij peccatores suspenderentur, quia non erat verisimile, quòd soli principes peccassent: iussit tamen tolli solos principes: ergo non fuerunt assumpti ad suspendendum, sed ad cognoscendum de delictis. Item patet, quia si omnes principes debuissent suspendi, non D iussisset Moyses omnibus iudicibus Israel, quod occideret vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, quia ipsi iudices erant principes, cum haberent potestatem ius dicendi super totum populum, & ordinandi multitudinem. Item non stat, quia dicitur infra, quod occisi sunt vigintiquatuor millia virorum idolatrantium: si tamen occiderentur omnes principes, plures quàm vigintiquatuor millia occiderentur, etiam si soli occiderentur, quod non est verisimile, quia multi præter principes delinquerent. Antecedens patet, quia omnes principes populi erant plures quàm 68. mille, & sexcenti accipiendo decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos pręter reliquos principes, s. 70 seniores, qui erant super omnes istos, de quibus patet supra cap. 11. & ibi declaratum est. Etiam præter principes tribuum & familiarum. Quod autem illi essent E 101 principes patet, quia Israelitę erant nunc plures quàm sexcenta millia, nam post occisionem istorum 24. millium, de quibus infra, fuit facta numeratio totius populi, vt patet c. sequēti & inuenta sunt sexcenta millia. & mille septingenti 30. de tribubus 12. præter Leuitas. Accipiendo tamē saltem sexcenta millia virorum essent tot principes, scilicet 68. millia, & sexcenti. Quod patet, quia essent 60. millia decanorum, cum quilibet decanus esset assumptus de decem viris, & essent de quinquagenariis 12. millia, & centurionibus sex millia, & de tribunis sexcenti. Quod patet dando cuilibet tribuno mille, & cuilibet quinquagenario quinquaginta, & centurioni centum, & decano decem, ergo nō fuerunt suspensi omnes principes, nec Deus hoc iussit, sed solum intelligitur, ꝙ assumpti sunt isti principes ad iudicādum, non ad hoc, ꝙ suspenderentur. Quod patet, quia dixit Moyses illis: Occidat vnusquisque proximos suos.

F Sed obijciet aliquis, quod suspensi fuerunt omnes principes, sed non intelliguntur isti principes minores, scilicet decani quinquagenarij &c. sed principes maximi, s. duodecim tribuum, & positis istis non sequitur inconueniens, quia potuerūt isti occidi, & omnes alij peccantes, & simul peruenirent ad vigintiquatuor millia. Occiderentur autem isti principes, quia cum essent maximi non restiterunt peccantibus in tribubus suis.

Respondetur, quòd non stat, quia isti principes pro negligentia corrigendi erant, sed magis principes minores, quàm maiores, quia cum isti principatus sint subordinati, maiores curam habent de his, de quibus minores: ideo minus efficaciter de quolibet particulari curant cum in plures diuidantur, nec tantum curare obligabantur: sicut si Episcopus in omnibus Ecclesijs bonos animarum rectores instituat, si aliquis de populo propter alicuius spiritualis

G boni defectum pereat ex negligentia pastoris, magis presbyter curatus, quàm Episcopus tenebitur, quia pereuntes non pertinent immediate ad curam Episcopi, sed curatorum sacerdotum. sic ergo cum principes minores subordinati haberent curam specialius de suis, quàm principes superiores, si iuberentur suspendi omnes maiores principes, minores quoque suspensi fuissent, & sic sequeretur id, quod prius. s. quòd essent plures principes suspensi quàm 68. millia, quod falsum est, cum solum perierint, siue de principibus, siue de subditis solum 24. millia. Item non stat, quod omnes principes tribuum fuissent suspensi, quia Zambri, qui coiuit cum Madianitide non fuit suspensus, sed transfossus gladio a Phinees filio Eleazari, & tamen ipse erat princeps tribus Symeon, vt patet infra. [Et suspende eos.] Idest eos, quos inueneris per inquisitionem deliquisse, siue principes, siue plebei. [Contra solem in patibu-

H lis.] Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd suspenderentur contra solem, idest ad partem Orientalem castrorum, de qua parte sol mouetur. Alio modo contra solem, idest, quod vultus istorum suspensorum sit contra solem, & hoc vt notificetur ignominia faciei eorum alijs videntibus, quia non erubuerunt contra mandatum Dei sui agere: forte magis iussum est, quòd suspenderentur contra solem, idest ad partem Orientalem, vt ibi magis videri possint, quàm in alijs locis, & fuerunt suspensi vigintiquatuor millia virorum. Aliqui dicunt, quod fuerunt positi ad partem Orientalem, quia ibi erat conuenientior locus ad hoc, quod fœtor exhalans de cadaueribus suspensorum minus inficeret castra, quia illa pars sic disposita erat, vt minus inde noceri posset castris, quàm si suspenderentur versus aliam partem castrorum. Sed non stat, quia suspensi in ea-

Quare suspensi sunt contra solē.

I dem die, qua apponebantur, deponebantur de patibulis, & sepeliebantur, ne inficerent terram, vt patet Deuterono. 21. cap. Ergo quamquam isti essent in medio castrorum, odor exhalans non noceret castris, quia eadem die suspendebantur, & sepeliebantur, secus si pluribus diebus manerent in patibulis. [Vt auertatur furor meus ab Israel.] Sic est conditio hominum iratorum, vt quando vindicta detur, cesset ira. Erat autem furor domini contra Israel propter peccatum, & si peccantes punirentur, cessaret; intendebat enim Deus dicere: si omnes peccantes occiditis, ego placabor vobis, sin autem totum populum tanquam negligentē simul delebo: nam si non punirent peccantes, essent impęnitentes. Deus autem pro impœnitentia omnes delet simul. Sic dixit Christus Lucę 13. c. Dico autem vobis, quoniam si pęnitentiam non egeritis omnes simul peribitis. Deus au-

K tem placatur, quando pęna iusta, iniustę correspondet actioni secundum quantitatem demeriti, nam ira Dei non est aliquis motus in eo, sed sola dispositio, vel voluntas puniendi. Cùm autem nos punierimus peccantes iuxta demerita, Deus non habet quid puniat, ideo cessat ira sua, idest voluntas puniendi.

Ira Dei quid sit.

Si autem non punierimus delinquentes magis exardescit ira illius, quia non solum iam punire vult pro peccatis primis, sed pro noua etiam negligentia punientium: vnde maior est pœna. Et quia in istis quamquam peccatum non fuerit totius populi primo, quia tamen negligentia puniendi est postea in toto populo, cum fuerit peccatum factum notorie. Ideo cum Deus sic peccata punit, totum populum punit.

F Dixitque Moyses ad iudices Israel.] Hic exequitur Moyses, quòd ei dixerat, scilicet, quod tolleret principes, ipse autem locutus est ad omnes iudices, vt ipsi inquirerent, qui essent in toto populo rei idolatriæ. Hoc autē pertinebat ad iudices, quia inquirere, & punire actus iudiciales sunt: isti aūt erant decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, quorum singuli habebant iurisdictionem super aliquos viros. & quilibet inter suos inquirebat. [Occidat vnusquisque proximos suos.] Idest suspendat eos, qui peccauerunt idolatrando. Ad solos enim iudices ista dicuntur, qui potestate iudiciaria debebant occidere omnes peccantes, & nō est iste sermo ad totum populum, sicut Exodi capit. 32. quando Israel coluit vitulum: iussit enim Moyses tunc omnibus Leuitis, Ponat vir gladium super femur suum: ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum:

G & occidat vnusquisque fratrem suum, & amicum, & proximum suum: illi tamen non erant iudices, sed meri executores dati a Moyse. Item quando dr̄: Occidat vnusquisque proximum suum: non intelligitur de alio genere mortis, nisi de suspensione, quia Deus iusserat, quòd suspenderentur ad solem in patibulis. Etiam cum dicitur, quòd occiderent, pręsupponitur quòd primo cognoscerent per inquisitionem, vel notorietatem facti, qui essent delinquentes: nā non constabat de omnibus peccantibus. [Proximos suos.] Non est sensus, quòd Moyses iuberet specialiter occidi proximos, quasi nullos alios iuberet occidi, sed dixit proximos suos, & etiam propinquos suos, quasi dicat, si aliquis iudex reperiret quemquam de propinquis suis, vt fratres vel alios huiusmodi deliquisse, debebat eos suspendere, sic iussit Moyses Leuitis Exodi capitu. 32. scilicet, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.

H Aliter potest intelligi, quod proximi vocentur hic omnes Hebræi inter se, & tunc est sensus, quòd vnusquisque occideret proximos suos, idest quoscunque de Iudęis, quos reperiret deliquisse.

Quare mandauit ad iudices occidere delinquentes, non autem Leuitis. Quæst. IIII.

QVæret aliquis, quare Moyses specialiter ad iudices locutus est, vt occiderent omnes delinquentes, & tamen in adoratione vituli non locutus est ad iudices, sed ad Leuitas quoscunque, qui non erant iudices, & ipsi occiderunt omnes peccatores.

Respondebit aliquis, quòd factum est propter mandatum domini, quia Deus iussit hic Moysi, quòd tolleret prin-

I cipes, idest, quod acciperet iudices ad cognitionem delictorum istorum, & ad punitionem: & tamen in adoratione vituli non iussit, quòd acciperentur iudices, sed Moyses ad arbitrium suum iudices non accepit, sed Leuitas. Hoc autem quamquam verum sit, tamen non est reddere causam, quia quamquam non posset Moyses hic accipere alios ad punitionem huius delicti omissis iudicibus, quia Deus iussit sic: Aliqua tamen causa fuit, quare Deus iusserit, quam isti non reddunt. Item in punitione adorationis vituli, cum Deus nihil iusserit, non videtur aliqua causa, quare magis iudices accipere deberet, q̄ alios, & tn̄ n n accepit iudices.

Dicendum ergo causam esse, quia delictum hic quantū ad personas non erat manifestum, & tamen in adoratione vituli erat manifestum, scilicet, quòd quamquam Moyses sciret populum fornicatum fuisse, tamen non constabat sibi de omnibus fornicatoribus, & idolatrantibus: ideo ad

Alia responsio.

K hoc vt punirentur, oportuit cognosci per inquisitionem, sed iste est actus iudicialis: ergo solis iudicibus committi debuit, in adoratione autem vituli erat peccatum manifestum quantum ad personas, quia Moyses, quando descendit de monte combussit vitulum, & redigens in puluerem proiecit in aquas dans inde potum omnibus Israelitis: Exodi 32. capitu. & per hoc apparuerunt quędam signa in omnibus delinquentibus, de quibus ibi declaratum est, per quæ patebat quis deliquisset, ideo tunc non erat opus iudice ad inquisitionem, sed mero executore ad punitionem, & tunc quamquam potuisset accipere Moyses executores istos, siue de iudicibus, siue non iudicibus, tamen accepit de non iudicibus, quia istud factum erat arduum, scilicet exponere se contra totum populum ad

occi-

occidendum delinquentes, ideo illis solis committi debuit, qui haberent maximum zelum Dei, vt pro eo se exponerent periculo: etiam non dubitarent occidere proximos suos, si reperissent eos peccasse. Et propter hoc Moyses dixit: si quis domini est iungatur mihi, idest si aliquis habet zelum Dei, veniat ad me, & tunc congregati sunt ad eum omnes filij Leui, si tamen venissent aliqui alij, qui forte essent iudices, etiam illi fuissent executores illius punitionis, sed non poterat hoc committi iudicibus etiam si Moyses voluisset, quia tunc nullus erat iudex in populo, nisi Moyses. nam decani, quinquagenarij, tribuni, & centuriones non fuerant eo tempore constituti, quia illi fuerunt positi ad consilium Iethro, vt patet Exodi cap. 18. & ante hoc solus Moyses iudicabat, vt patet ibidem: vnde dixit ei Iethro: Stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est. Iethro tamen non venerat eo tempore, quo facta est ista punitio in plebe, sed postea aliquando tempore, vt probatum fuit Deuteronomii capit. 18. ideo etiam si negotium istud indiguisset aliquibus iudicibus inquirentibus, non fuisset aliquis, cui Moyses hoc iuberet, sed oportebat, quòd ipse per se inquireret, vel iudices de nouo institueret.

Qui initiati sunt Beelphegor.] Idest occidere omnes, qui iuerunt ad sacrificia Beelphegor, scilicet comedentes de cibis consecratis Beelphegor, & adorantes eum. Erat autem Beelphegor Deus quem attulerunt mulieres Moabitides, & illi omnes immolabant, & exhibebant cultum. habebant tamen Moabitę alium Deum principaliorem, qui vocatur Chamos, vt patet tertio Regum, capit. vndecimo. vnde vocabantur Moabitæ, populus Chamos, idest populus subiectus Deo Chamos, vt patet supra vigesimoprimo capi. scilicet, Væ tibi Moab periisti, popule Chamos. Adduxerunt tamen mulieres istæ secum Deum Beelphegor, & hunc induxerunt adorare Iudæos. Vel forte adorauerunt Beelphegor, quia ibi circa castra Hebræorum, vbi erant fœminæ Moabitides, & Madianitides, erat templum Beelphegor: & non idoli Chamos, ideo ibant ad colendum istum. & hoc verius est, sic patet Deuteronomii cap. tertio, vbi dicitur de vltima mansione Israelitarum, quæ est ista, in qua erant. Et dicitur, mansimusque in valle contra Phanum Phegor, idest fuimus ibi in quadam valle, apud quam est templum idoli Beelphegor.

Beelphegor Deus Moabitarum.

Quomodo cognosci poterant qui fecerunt sacrificia Beelphegor. Et an sufficeret probari, quòd aliquis comedisset de cibis consecratis ad hoc, quòd esset idolatra. Quæstio V.

QVæret aliquis, quomodo sciri poterat, qui erant illi, qui initiati fuerant Beelphegor: nam videtur, quòd hoc non poterat probari, nisi per ipsos delinquentes, quia alij Israelitę non ibant ad templum Beelphegor, in quo fiebat adoratio: soli autem delinquentes cognoscerent in alterutrum, qui peccauissent, sed per istos non poterat sciri veritas, quia non proderent se mutuo: immo omnes subticerent, ne quisquam puniretur.

Respondēdum est, quòd fuit probatum delictum istud per eos, qui non deliquerant. non tamen oportebat probari, quòd aliquis istorum adorauisset Beelphegor; vel comedisset de cibis sanctificatis: sed sufficiebat probari, quòd iuisset quisque ad mulieres Moabitidas introiens in tabernacula ipsarum. Per hoc enim censebatur conuictus de tribus, scilicet de fornicatione, & de comestione ciborum consecratorum Beelphegor, & de adoratione Beelphegor vel aliàs idolorum: probari tñ quòd aliquis iuisset, & intrauisset in tabernacula mulierum Moabitidarum, & Madianitidarum sufficienter poterat per illos, qui non peccauerunt, & erant in castris, quia ipsi existentes ibi videbant eos, qui ingrediebantur in cellulas mulierum: sicut pater de viro, qui ingressus est ad scortum Madianitidem: & vidit eum Moyses, & reliqui Israelitæ, qui erant plorantes coram tabernaculo, vidit quoque eum Phinees filius Eleazari, & secutus eum, occidit cum ipsa Madianitide, vt patet infra.

Sed dicet aliquis, quod non sufficeret hoc ad proban-

A dum aliquem esse idolatram, & comedisse de cibis consecratis Beelphegor.

Respondendum est, quòd per hoc, quòd aliquis videretur ire, & ingredi in cellulas mulierum Moabitidarum, & Madianitarum erat præsumptio violenta, quòd commisceretur eis carnaliter, quia ad nihil aliud tabernacula earum erant disposita, ipsę autem nullum eunte rejiciebant, quin potius omnes ad venereas blanditias incitabant, sicut edoctę fuerant. Ergo cum aliquis ingrederetur in tabernacula earum, nulla vlterior requirebatur probatio ad conuincendum huiusmodi viros de fornicatione, cum alienigenis: ex hoc autem solo merebantur mortem, etiam si nō probaretur eos idolatrasse, aut comedisse de cibis sanctificatis: nam valde inhibitum erat Israelitis accipere vxores de alienigenis, vt patet Exodi trigesimoquarto, & Deu

B teronom. septimo capit. ad eam tamen, ad quam non licet accedere affectu coniugali, delictum est, & capitale qualitercunque accedere. Quod patet, quia si accipiatur aliquę fœminæ, cum quibus non liceat nobis matrimonium cōtrahere, siue quia aliorum vxores sunt, siue quia affines, aut consanguineæ in gradu prohibito, siue quia moniales, aut extra legem Christianorum, si quis de nobis cum hatum aliqua coierit, mortis reus est. Ita in Iudæis cum coierint cum mulieribus, quæ erant eis vetitæ secundum legē ad matrimonialia fœdera. Preter hoc autem erat præsumptio, licet non ita violenta, quòd omnes euntes ad mulieres Moabitidas & Madianitidas comederent de cibis consecratis Beelphegor, & colerent idola, quia ipsę mulieres ad hoc venerant, vt deciperent Israelitas inducendo ad sacrificia. Contabat autem, quòd quidam de fornicantibus

C cum eis ibant ad sacrificia ipsarum: ideo de omnibus alijs rationabile erat sic præsumi, & sic lex præsumpsit. Vnde quando iussum est, quòd omnes isti occiderentur, quamquam sufficeret dici, quòd occiderentur omnes, qui fornicati fuerant cum mulieribus Moab, & Madian: tamen dictum est, quòd occiderentur omnes, qui initiati fuerant Beelphegor, quia ptęsumebatur omnes, illos adorauisse idola.

Si vero aliquis contendat, quòd Israelitę pro sola carnali commixtione cum istis mulieribus Moab, & Madian non merebantur mortem, quia non est expressum lege determinate de hoc casu.

An Israelitæ merebantur mortem propter coitum solum cum alienigena.

Dicendum est, quòd merebantur, quod patet, quia Phinees filius Eleazari insecutus fuit virum Hebręum introeuntem ad scortum Madianitidem, & occidit eum imme-

D diate, vt inuenit coeuntem cum Madianitide, & iste valde laudatus est, quia Deus dixit, quòd iste placauerat iram eius, quod non fuisset si non mererentur Israelitę coeuntes cum alienigenis mortem ex solo coitu.

Sed forte dicetur, quòd iste Phinees non solum vidit commisceri carnaliter Hebręum cum Madianitide, sed etiam colentem idola, & comedentem de cibis consecratis Beelphegor, & propter hoc licuit ei occidere illum.

Dicendum est esse falsum, quia Phinees insecutus fuit virum Hebræum, & intrauit post eum in Lupanar, inueniique pariter commiscentes, & occidit: ergo nihil vidit nisi commixtionem carnalem, & ex hoc occidit licite immo laudabiliter illum virum.

An si quis de iudicibus idolatrasset, posset puniri. Quæst. VI.

E

QVæret aliquis, quid si aliqui de iudicibus facientibus istam inquisitionem peccauisset idolatrando, & fornicando cum mulieribus illis, quia non posset peccatum istius inueniri per inquisitionem, & consequenter non puniretur.

Respondendum est, quod de omnibus iudicibus posset inueniri delictum si deliquissent, quia non erant omnes iudices equales, sed subordinati: quidam enim erant decani habētes sub se 10. viros, & isti erant minimi inter omnes principes. Alij erant principes quinquagenarij, quorū quilibet habebat quinquaginta viros, quibus ius dicebat, & quilibet eorum habebat quinque decanos sub se. Alii erant centuriones, quorum quilibet habebat centū viros, & decem decanos, & duos quinquagenarios sub se. Alii

etant tribuni, quorum quilibat hebebat mille sub se, & cētum decanos, & 20. quinquagenarios, & 10. centuriones. Omnes autem tribuni subijciebantur Moysi, & 70. senioribus. Et hoc modo poterat de omnibus fieri inquisitio, nam si peccasset aliquis de decanis, quinquagenarij inquirebant, si autem quinquagenarij peccarent, inquirebant centuriones, & si delinquerent centuriones, tribuni inquirebant, & iudicabant, si autem tribuni peccarent septuaginta seniores, qui erant æquales Moysi, vt declaratum est supra 11. cap.

Si vero quisquam de septuaginta senioribus peccaret, poterat inquirere Moyses, si autem Moyses peccaret, solū Deum habebat vltorem, sicut est de Papa, si peccauerit a nullo punitur. nisi in quibusdam casibus de quibus 40. distin. in capit. si Papa. an vero in alijs vniuersaliter, vel saltem in quibusdam concilium sit maius Papa, vel è contrario satis grauis quæstio est, & a multis hactenus inquisita. de qua nihil ad præsens.

Et ecce vnus de filijs Israel.] Hic ponitur quidam casus specialis de quodam Israelita delinquente, & quamquam multi deliquissent, coeundo cum alienigenis mulieribus tamen quia iste fuit maioris rebellionis, & pœna istius fuit specialior omnibus alijs, expressum fuit hic. Erat autem iste vir excellēs in Israel, scilicet princeps de tribu Symeon nomine Zambri, & propter hoc erat facinus grauius, & periculosius, quia multo plures sic imitarētur illud, quàm si fieret ab homine plebeio.

Intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidē.] In hoc significatur magnitudo delicti, scilicet, quia fuit ex rebellione, & valde publicum: nam non egit illud occulte, & captata temporis opportunitate secūdum conditionem H adulterorum: iuxta illud Iob vigesimoquarto cap. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus, & operiet vultum suum: sed publicè tanquam daret operam licitę rei, in rebellionem omnium Israelitarum ad scortum ingressus est, & ob hoc meruit, vt tale sibi daretur supplicij genus, quale secutum est. Iste enim inuerecundior cęteris fuit, qui non solum peccare, sed etiam coram omnibus facere illud non erubuit. & hoc graue peccatum est, quando aliquis peccatum suum, vt Sodoma prędicat cunctis ostendendo, vt habetur Esaię capitu. terno. Hoc enim est signum voluntatis multum deprauatę, a qua mensuratur meritum, vel demeritum in operatione.

Peccatū manifestum grauius punitur.

Ad scortum Madianitidem.] Idest ad mulierem scortariam de Madian. Et est hic scortum fœminini generis, quia nomina terminata in um, pertinentia ad fœminas I sunt fęminini generis vt Glycerium, Dortium, Scortum: quod patet, quia dicitur Scortum Madianitidem.

Sciendum autem, quòd ista fœmina fuit filia regis Madian, & nobilissimi regis inter omnes Madianitas. Iste autem vir erat princeps super totam tribum Symeon, & erat quasi rex, quia erat princeps, quasi sexaginta millia virorum, vt patet supra capitu. primo. ideo ingressus est ad illam, quæ erat filia regis, vt patet infra.

Vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel.] Idest iste iuit in præsentia Moysi, & omnium aliorum Israelitarum ad scortum. & quia tentoria mulierum Moabitarum, & Madianitarum erant apud castra Israelitarum viderūt omnes Israelitę, quomodo introibat vir ille in Lupanar, & ex hoc fleuerunt nimis, vt patet infra.

Quid Iosephus dicat de Zambri. Et an potuerit ipse connumerari accipere in scortū mulierē Madianitidem, qua Moyses acceperat vxorē de Madi.

Iosephus dicit, quòd Zambri duxerat mulierem istam K Madianitidem in vxorem, & quòd dixit sibi hoc licere, & coram Moyse, & omnibus ingressus tabernaculum Madianitidis, coiuit cum ea. Sed litera non vult, quòd ista fuerit ducta in vxorem, sed erat cum alijs filiabus Moab, & Madian, quia dicitur, quòd iste ingressus fuit ad scortum Madianitidem: si tamen esset vxor illius, non vocaretur scortum, ideo dici posset, quòd iste Zambri multum rebellis dixit Moysi in facie multitudinis, quòd licebat ei ducere vxorem de filiabus Madian, & colere idola, sicut ipse duxit Sephoram Madianitidem filiam Iethro in vxorem, vt patet Exo. c. secundo, & quod leges quas Moyses dederat confinxerat de corde suo, vt premeret Hebręos maiori seruitute. quàm in Aegypto premebantur, & tunc intrauit ad scortū Madianitidem. Ista dicit Iosephus dixisse Zambri, & satis potest stare, quòd ille dixerit, quia inhonestus F erat, & potens: nec erubuit coram multitudine hoc facere: male tamen loquebatur Zambri: non enim licebat sibi idola colere, quia est contra ius decalogi: quod naturale est, innatum mentibus hominum, vel ex innatis in mente elicitum, aut conclusum: nec etiam rectè dicebat de Madianitide muliere, quia Moyses accepit illam ante legem datam, & tunc non erat aliqua obligatio. Sic etiam Iudas de genere Chananæorum accepit vxorē, vt patet Genesis trigesimo octauo capit. nunc autem lex erat iam data, vt patet Exodi capitu. trigesimoquarto, & obligabat: ideo non poterat Zambri accipere vxorem Madianitidem.

Item quia lex ista de non contrahendo cum alienigenis data erat, ne conuerteretur vir ad cultum idolorū propter cohabitationem vxoris. In Moyse autem non tenebat hoc, quia è cōtrario ipse eam ad Iudaismum conuertit. Iste aūt G Zambri ad idolatriam Inclinatus erat, quia iste mulieres alienigenæ ad nihil aliud venerant, nisi vt Hebræos ad idolatriā conuerterent: ideo ipse Zambri, vt vult Iosephus dicebat se posse licite idola colere secūdum suæ voluntatis arbitrium, ideo poterat eam licite ducere in vxorem.

Qui flebant ante fores tabernaculi.] Idest Moyses, & reliquus Israel plorabant ante ostium tabernaculi, quia ex loco ipso videbant, quomodo iret Zambri ad mulierem Madianitidem. Et accipitur hic ostium tabernaculi pro ostio atrij. nam non erant Israelitæ cum Moyse apud ostiū tabernaculi, quia tunc non possent videre Zambri euntē, cum tabernaculum esset intra atrium, & atrium esset velatum in circuitu per totum, sed erant ad ostium atrij, scilicet extra atrium, & ibi dicebantur esse ad fores tabernaculi, quia totum Sanctuarium vocatur tabernaculum tam atrium, quam ipsum tabernaculum, & ibi lugebat Moyses cum cæteris Israelitis. Et hoc propter duo.

Primo ex dolore grauis facinoris. quia videbat, quod totus Israel declinabat ad idolatriam.

Secundo flebat, vt conuerteret Deum ab ira: timebat enim, quòd Deus immitteret breuiter iram suam. & subuerteret totum Israel propter grauia facinora. Dixit autē esse ibi omnem turbam filiorum Israel, nō quòd ibi essent omnes, quia tunc faciliter potuissent compescere ipsum Zambri ab opere stulto, sed solum erant aliqui cū Moyse habentes rectum zelum; magna pars tamen populi declinauerat ad idolatriam, cum occisi fuerint vigintiquatuor millia hominum. vt patet infra, & maxima pars populi erat in commotione, scilicet, quòd si durassent facinora ista per aliquot dies, totus Israel fuisset conuersus ad iniquitatem.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis. surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul. virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga a filijs Israel: & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam a filijs Israel. quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide: Zambri filius Salu dux, de cognatione, & tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidijs per idolum Phegor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phegor.

1. Mach. 2. Phinees zelat pro domino. 1. Cor. 10 Eccl. 45 1. Mach. 2. Phinees datur perpetuum sacerdotium. Infra 31

Quod cum vidisset Phinees.] Hic ponitur tertium, scilicet pœnæ diffinitę in parte, & in toto inflictio. scilicet, quia fuit Zambri punitus specialiter pro suo scelere, & fuit totus populus punitus pro delicto suo, & quia fuit pec-

peccatum Zambri speciale, fuit punitio eius distincta a punitionibus aliorum popularium.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari.] Idest vidit eum Phinees euntem ad tentoriũ mulieris Madianitidis, & secutus est eum: ibat enim publicè, cum dicatur supra, quòd iuerit corã fratribus suis, idest videntibus omnibus fratribus suis: scilicet Moyse, & alijs Israelitis, qui erant flentes apud ostium tabernaculi. Iste Phinees vocatur filius Eleazari, idest nepos Aaron summi sacerdotis, & ipse fuit tertius summus sacerdos: nam primus fuit Aaron, secundus Eleazarus filius Aaron, tertius Phinees filius Eleazari, nam hic infra promittitur ei summum sacerdotium, & semini suo pro hoc, quod fecit. [Filij Aarõ sacerdotis.] Idest iste Eleazarus, cuius erat filius Phinees, erat filius Aaron sacerdotis magni. Et hoc ponitur ad differentiam, & cognitionem, vt sciatur quis erat iste, qui tantum pro Deo zelatus est. Describuntur aũt progenitores eius vsq; B ad Aaron, quia ipse erat magis notus, quàm Eleazarus, & vocatur hic Aaron sacerdos, idest summus sacerdos per excellentiam sacerdos, quia nullus ante eum sacerdos fuit consecratus: & nullus fuit maior sacerdos eo: sed tempore suo ipse fuit summus pontifex. Sic aliquando vocatur Eleazarus sacerdos post mortem Aaron, idest summus sacerdos, cum successisset in summo sacerdotio, vt patet sequenti cap. & infra 27.

Surrexit de medio multitudinis.] Cum vidit Phinees virum illum euntem ad mulierem Madianitidem commotus zelo magno, vt eam iniuriam vindicaret, surrexit de medio multitudinis, vt occideret virum illũ, si inueniret turpiter agentem. Erat autem iusta commotio, quia iste vir erat princeps in cognatione Symeon, & publice atque in rebellionem omnium introibat ad scortum Madianitidem, quod si non fuisset vindicatum totus populus præsupposita publica impunitate huius, & authoritate facientis dilaberetur ad vitium: ideo fuit valde vtile istum puniri. C Phinees autem fuit magni animi persecutus illum: nam ipse erat princeps tribus Symeon, & si conaretur contra eum quidquam inferre, timere debebat totam tribũ Symeon insurrecturam contra se, quamquam postea non surrexerit, quia immisit Deus timorem super omnes, ne auderent quidquam agere contra Phinees: nec tamen propter hoc ipse fuit minoris animi, quia cum aggrederetur principem vnius tribus, rationabile erat timere, quòd tota tribus contra eum insurgeret. Et quia timor iste erat durus, valde fortis iudicatur Phinees, & ob hoc Deus valde laudauit eum promittens sacerdotium æternum: & dicitur quòd surrexit de medio multitudinis, scilicet apud D Sanctuarium vbi erat reliqua multitudo cum Moyse: ibi enim castrametabatur Phinees cum Eleazaro patre suo: nam sacerdotes ad partem Orientalem Sanctuarii castrametabantur, vt patet supra 3. cap.

Et arrepto pugione.] Hoc fecit, quia intendebat occidere virum illum, sicut fecit, si eum videret fornicantem, vel idolatrantem, ideo sumpsit arma.

Ingressus est post virum Israelitem in Lupanar.] Erat enim mulier Madianites in tentorio paruo, quod vocatur Lupanar, illuc autem introiuit vir iste Israelites: singulæ namque mulieres Moabitides, & Madianitides tentoriola habebant ad hoc disposita, ne cunctis earum pateret turpitudo. In Hebræo dicitur.

Ingressus tabernaculum.] Sed idem est tabernaculum meretricis, & Lupanar. Vel si diceretur, quòd iste volebat E ducere Madianitidem illam in vxorem, tabernaculum, esset aliquod magnum tentorium apparatum, quod forte pater puellæ afferre iussisset, vt ibi nuptiæ celebrarentur. sed hoc multum distat a litera, quia non accepit Zambri fœminam istam in vxorem, sed introiuit ad eam affectu fornicatorio, cum dicatur supra, quòd intrauit ad scortum Madianitidem.

Et perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem.] Idest cũ intrasset Zambri ad Madianitidem commixtus est illi. Phinees autem continuo ingressus inuenit eos pariter commiscentes, ideo cum vnum occidit, vtrunque occidit, quia transuerberauit virum, & fœminam simul, vt sicut in vitio simul erant, ita & mors eis simultanea foret. Ecce enim mors turpissima cum isti in scelere suo A simul commixti perierint. Nec est de talibus inquirendum, an potuerint habere locum saluationis: nam in ipso actu peccati defuncti sunt. *An Zambri, & scortum Madian. perierint æternaliter, quia occisi sũt in ipso coitu.*

Et siquis dicat, quòd dolere poterant saltem quasi per indiuisibile, quod sufficiebat ad contritionem, & saluationem: sicut declaratum fuit de Nadab, & Abiu qui simul mortui sunt, & in actu peccati, scilicet offerendo ignem alienum, tamen dictum est ibi, quòd saluari potuerunt, & sic præsumendum est.

Respondendum est: non est simile propter diuersitatẽ vitiorum: nam quædam sunt vitia, in quorum actibus nõ tollitur totum iudicium, ita vt homo possit confestim diuertere ad alia, quæ bona sint. in libidine autem non est sic: tollitur enim omnis actus iudicii, nam iuxta Aristotelem, septimo Ethicorum. aiunt in libidine intelligere neminem posse, ideo quamquam in alijs vitijs possit aliquis B subito conuerti ad actum bonum, in ipso tamen actu libidinis fere impossibile videtur. *Cap. 2.*

In locis genitalibus.] Idest percussio ista fuit facta super genitalia: direxerat enim manum suam, vt super locum illum percuteret, & ibi percussit vtrunque transfodiens. Dignum enim erat, vt per quæ peccauerant, punirentur. Dictio autem Hebraica hic posita aliud videtur signare, sed ad hoc redit.

Quare Moyses non est motus ad interficiendum Zambri, sicut Phinees. Quæst. VII.

Quæritur aliqui, quare Moyses nõ fuit persecutus virum illum, sicut persecutus est eum Phinees.

Respondent quidam, quòd Moyses non fuit motus hic C zelo contra istum Zambri nec contra alios peccatores ad puniendum eos, sicut fuit motus in monte Synai occidendo viginti tres millia pro adoratione vituli: Exodi capitu. trigesimosecundo, quia viderat se angustiatum, vel quasi conclusum ex argumento Zambri contra se pro vxore Madianitide, vt supra dictum est, ideo Phinees filius sacerdotis Eleazari loco eius executus est. Sed hoc nihil est, nam an sic argueret Zambri contra Moysen non constat.

Sed etiam si constaret dicendum, quòd non concludebat argumentum saltem, apparenter: ideo non multum curaret Moyses, sed non fuit motus, quia timebat plebẽ: viderat enim quòd omnes fere declinauerãt, & declinare parabant, & si ipse eis resisteret forte omnes insurgerent in ipsum, & nihil proficeret, nec adhuc Deus mouerat cor eius, vt ista faceret. Talia enim sine quodam motu specia- D li Dei non fiunt, quia magna sunt. In monte autem Synai mouerat Deus Moysen ad puniendum acriter populum, tam mouendo eum in corde, quàm proponendo ei exterius grauitatem delicti, & magnitudinem pœnæ, quam ipse inferre volebat, ideo Moyses cõcitatus fuit ad puniendum peccatores. Hic autem Phinees motus est, quoniam Deus mouit cor eius ad exequiendum hoc. Voluit enim eum facere virum gloriosum, & ministrum voluntatis suæ: ideo dedit animositatem illi ad hoc.

Aliter potest responderi, quòd Moyses persecutus fuisset istum virum Israelitem introeuntem in lupanar: nec formidasset, etiam si pro hoc mori æstimasset, quia non erat illi preciosa vita, cum videret contemni leges Dei, sed non fuit persecutus virum illum, quia erat ad ostiũ tabernaculi flendo pro Israel, ne Deus immitteret iram suam subitaneam super eos delens totam gentem, quia facino- E ris magnitudo hoc exigebat: existimabat autem fortassis Moyses, quod si ipse desineret ab oratione, totus populus periret: prælegit ergo magis flendo preces effundere pro toto Israel, quam persequens vnum virum pro scelere ab oratione cessare, & hoc videtur satis rationabiliter dictũ.

[Cessauitque plaga ab Israel.] Idest, quando fecit istud Phinees cessauit plaga, quæ erat in Israel.

De ista plaga aliqui dicunt, quod erat percussio, quam faciebant iudices suspendendo eos, quos inueniebant deliquisse, sicut iusserat Moyses illis, & quia repererunt 24. millia deliquisse, occiderunt omnes. *Plaga quæ erat in Israel propter fornicationem cũ Madianitis quæ fuerit.*

Sed non stat cõuenienter, quia plaga non significat interfectionem factam ordine iudiciario, sed signat pœnalitatem aliquã immissam a Deo, vel mortem inflictã ab ho- stibus.

stibus. Item non satis videtur, quòd iudices potuissent oc- F cidere 24. millia hominum suspendendo, & tamen dicitur hîc quòd in plaga ista 24. millia hominum perierunt. Itê si istud intelligeretur de morte illata per iudices, non diceretur, quòd cessaret plaga, quando Phinees percussit vtrum illum, sed semper continuarent inquisitionem suam, & punitionem quousque nullum criminis reum inuenirent: & tñ dicitur, q̄ mortuo Zambri immediate cessauit plaga: ergo magis pertinet hoc ad plagam a Deo inflictã.

Item videtur, quòd adhuc iudices non auderent per mandatum Moysi inquirere, & punire pro delictis istis, quia Moyses cum reliquis Israelitis erat plorans, cum videret vitia multitudinis.

Si autem iudicarent iudices dati a Moyse de vitiis populi, & punirent, non esset Moyses plorans cum Israele, quia hoc magis pertinet ad timentes, & prouidere non potentes. Item si per sententiam iudicum vigintiquatuor G millia fuissent occisi sicut erant, quando plaga cessauit, Zambri non fuisset ausus coram tota multitudine ingredi in lupanar, ne interficeretur, quia si vsque ad mortem suã occidissent iudices de peccatoribus vigintiquatuor millia, etiam eum occidere potuissent, quia sine magna potestate talis occisio fieri non potuisset, & tamen non timuit, nec erubuit coram tota multitudine ingredi in lupanar: ergo iudices non occiderant istos viros, qui perierunt in plaga.

Sed magis dicendum, quòd ista fuit plaga inflicta ab Angelo percutiente, scilicet mors, vel pestis sicut alias factum est, scilicet tempore regis Sennacherib Angelus Domini occidit per noctem centum octoginta quinque millia virorum, vt patet quarto Regum, cap. 24. & ista sententia patet Psalm. 105. vbi dicitur, quòd Deus misit plagam pro H pter hoc, quòd initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum, & illa plaga cessauit, quando Phinees percussit Zambri.

Quo isti 24. millia occisi sunt. De istis autem vigintiquatuor millibus virorum, quomodo occisi fuerint, scilicet, an omnes perierint per plagam a Deo missam, vel aliqui de istis suspensi fuerint per mandatum, mihi incertum est.

Sed videtur dicendum, quòd omnes mortui in plaga a Deo missa, & suspensi a Moyse, si aliqui fuerunt, non excesserunt numerum vigintiquatuor millium: nam scriptura plures potuisset si plures occisi fuissent ex hac causa. Quod autem aliqui in plaga Dei occisi fuerint manifestũ est, cum dicatur quòd cessauerit plaga: quòd etiam aliqui per mandatum Moysi fuerint suspensi, satis rationabile est: alias mãdatum Dei supra positum de suspendendo ad I solem delinquentes non fuisset completum, nec pro aliqua parte executioni traditum. Ideo dicendum videtur, quòd antequam Zambri introiret ad scortum Madianitidem, Deus inceperat mittere plagam super populum, quia declinauerant Israelitæ ad vitium cum alienigenis, & perierant multi. Et nisi forte Phinees occidisset Zambri, ista plaga fuisset continuata vsque ad disperdendum totum populum.

Cum vero iste zelo Dei permotus occidit Zambri, cum Madianitide, placata est ira Dei, vt patet immediate, scilicet Phinees filius Eleazari auertit iram meã a filiis Israel, ne ipse delerem filios Israel zelo meo, & tunc cessauit plaga immissa per Angelos percutientes, quia nihil aliud est placari iram Dei, nisi cessare punitionem, quam infert, vel eam, quam inferre parat. In Deo enim nullus alius irę motus est: post hęc autem iudices inceperunt tradere executioni, quod iusserat Moyses. Nam ante hoc non poterant, K quia totus populus fere declinabat ad mulieres alienigenas, & timebant tunc exequi, ne fieret seditio, concitato toto populo contra eos, cum autem cessauit plaga, in qua non perierunt vigintiquatuor millia virorum, habita opportunitate, iudices inceperunt inquirere & punire quos deliquisse repererant, quia Deus non occiderat omnes peccatores, cum placatus esset per id, quod fecerat Phinees: iudices autem non cessauerunt ab inquisitione & punitione, quousque nullum noxium reperierunt, quod fuit per aliquot dies. Fuerunt autem isti suspensi contra solem, sicut supra iussum fuerat, & omnes isti tam occisi a Deo, quàm a iudicibus peruenerunt ad summam vigintiquatuor millium.

Dixitque Dominus ad Moysen.] Hic ponitur remuneratio, & laus bonę actionis Phinees, scilicet, quòd Deus reddidit testimonium illi, quòd placasset iram eius, & promisit et sacerdotium ęternum. Ista locutio Dei ad Moysen fuit apud ostium tabernaculi: ibi enim consueuerat Deus loqui Moysi, vt patet Exodi capitu. 29. & interdum aliis, vt patet supra duodecimo. de Maria, & Aaron, & hoc fuit quando erat Moyses flendo cum alia multitudine apud ostium tabernaculi, vt supra patet. Nam tunc surrexit de medio illorũ Phinees, & occidit Zambri, quo facto Deus locutus est ista Moysi. [Phinees filius Eleazari auertit irã meam a filiis Israel.] Idest doluit offensam meam & puniuit, sicut ego punire debebam, & hoc est auertere iram, sine proprie, siue large sumatur. Nam in nobis ira proprie est impetus quidam animi concitati ad vindictam, & generale est in omnibus speciebus iracundorum, quòd habita sufficienti vindicta, cesset ira, iuxta Aristot. 4. Eth. quam *Cap. 5.* quam aliqui iracundi sunt, qui sine punitione cessant, de quo ibidem.

Si ergo Deus habuisset iram proprie, vt in nobis est & aliquis dolens de offensa eius sumpsisset vindictam de peccatoribus, cessaret ira, est tamen in Deo ira large sumpta, & propter hoc necesse est velocius cessare, quia non est in eo impetus animi concitati ad vindictam exigendam, sed sola voluntas puniendi pro scelere ab omni passione, & motu sequestrata, & cum ista nihil sit, nisi volitio puniendi pro quantitate delictorum, cum aliquis loco Dei, tantũ de pęna exegat quantum Deus exacturus erat: necesse est iram illius auerti: alioquin dabitur, quòd postquã aliquis nomine Dei sufficienter punierit aliquod delictum, adhuc Deus punire vellet iterum, quod est contra ęquitatem: nã Deus non iudicat bis, in ipsum, vel non insurgit duplex tribulatio, vt patet Naum. ca. 1. in nobis autem quamquã regulariter hoc fit, quòd habita punitione pro illata, vel ęstimata iniuria, cesset ille impetus: fit tamen interdum, vt quando impetus animi grauis est si immediate vindicta habeatur, licet sufficienter pro illata iniuria aliquem punierimus, si nondum cessauerit impetus adhuc punire vlterius vellemus, si tamen ita cessasset hoc nõ vellemus. [Quia zelo meo commotus est contra eos.] Non fuit Phinees commotus contra omnes Israelitas, quia solum fuit persecutus Zambri ad mortem, quia tamen displicuit ei valde facinus istud inquantum contra Deum erat, non solum contra istum mouebatur, sed etiam contra omnes peccatores: si enim omnes delere potuisset deleuisset, sed quia iste enormius cęteris peccauit, magis in Dei contumeliam publice agens, contra hunc specialius motus est. Et dr motus zelo Dei, idest desiderio puniẽdi offensam Dei. Duo enim erant in isto actu satisfactoria pro offensa, s. punitio duorũ fornicatorũ simul, & zelus Phinees. Sed multo magis placuit zelus Phinees Deum q̄ pęna inflicta, si aũt Phinees motus fuisset ad occidendum Zambri ex alia causa, quam quam offensa Dei aliqualiter vindicaretur, quia tamen Phinees non agebat ad istam vindictam, non fuisset Deus placatus.

Vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo.] Idest propter hoc quod fecit Phinees: ego ipse, idest per meipsum non delebo Israelitas zelo meo, idest desiderio vindicandi offensam meam. Zelus proprie amor priuatus est *Zelus quid dicatur.* nolens consortium in amato, sic vir zelat vxorem, sicut inuidi zelant honorem, sibiipsis solis honorem volendo: sic. Deus zelat latriam nulli alteri eam dare volens, & sic vocatur Deus zelotes Exodi capitu. 34. Alio modo zelus est amor, vel desiderium vindictæ, & sic est zelus in iracundis, & iste modus est hic. Aliter accipitur zelus, idest amor, vel desiderium conseruandi, vel dolor de re, quę destruitur: sic patet Psalm. 68. scilicet zelus domus tuę comedit me, idest dolor de malis, quę fiebant in domo tua affligebat cor meum. Et dicit Deus, ne ipse delerem in zelo meo, idest ego habebam desiderium vindicandi offensam irrogatam, & vindicassem eam, quia tamen Phinees zelauit loco mei, ego non vindicabo. Et dicitur: ne ipse delerem, quasi dicat, ante hoc, plaga, quæ inferebatur a Deo per se inferebatur, scilicet sine ministerio hominũ, quãquam non sine ministerio Angelorum, quia Deus per seipsum nihil agit, nisi q instantaneũ, & sine motu est. ista

autem

autem omnia cum successione fiebant, & per motū quendam, ideo ministri Dei faciunt, quia tamen isti ministri nō apparent nobis, dicit scriptura, Deum per se ista facere.

Sciendum, quòd ista litera, scilicet, vt non ipse delerem, non legitur per modum causæ finalis, sed per modum consecutionis.

Primo modo est sensus, quòd Phinees sciebat, Deum puniturum offensam hanc, nisi aliquis loco eius puniret, & quòd ipse acriter puniret: ideo ne Deus totum populum deleret in ira sua, motus fuit ipse ad puniendum loco Dei.

Secundo modo intelligitur, quòd Deus puniturus erat Israelitas zelo suo, nisi aliquis puniret loco eius, & quia Phinees exegit istam vindictam, consecutum fuit hoc, scilicet ne Deus per seipsum deleret Israel. Primus sensus nō stat, quia tunc nō fuisset motus Phinees zelo Dei, sed zelo populi, scilicet, ne totus populus deleretur, si Deus per seipsum vindictam exigeret: litera tamen dicit, quòd fuit motus zelo Dei, ergo necesse est dici, quòd intētio sua fuit punire offensam Dei, quia dolebat de contumelia Deo illata, non curans, an Deus per se postea vindictam exigeret, vel non: & ob hoc placatus fuit Deus, quia erat zelus pro Deo. Quod autē Deus non deleuerit in zelo suo Israel, non fuit finis actionis Phinees, sed cōsequens ad actionē eius.

Premiū datum Phinees pro zelo Dei.

Idcirco loquere ad eum.] Hic ponitur premium datum pro bona operatione Phinees, & iussit Deus, quòd Moyses denunciaret hoc ei, vt magis gauderet sciens summū sacerdotium permansurum in æternum in filijs suis. Si autem summum sacerdotiū futurum esset semper in semine eius propter hanc operationem, & tamen ipse nesciret, non gauderet, non existimans se aliquod bonum habere, quia cum ignorantia rei nullum bonum esse potest ex re ipsa. Cum autem Phinees cognosceret summum sacerdotium in domo eius semper mansurum, gauderet cognoscens filios semper in magno honore futuros.

Ecce do ei pacem fœderis mei.] Idest ecce, ego concedo ei, vel facio cum ipso securitatem pacti, scilicet, quod habebit summum sacerdotium post patrem suum, & deinde eius progenies. Fœdus enim Dei ad Phinees erat compositio, vel pactum, quod faciebat cum ipso, scilicet vt daret ei summum sacerdotium, & dicitur dare pacem fœderis, idest securitatem fœderis, scilicet quòd nunquam violabitur istud fœdus. Cum enim sunt aliqua fœdera, quę aliquādo infringenda sunt, pacem non habent, vel securitatē, vel firmitudinē: & quia Phinees forte existimaret, quòd istud pactum interpositum posset infringi propter aliqua delicta ipsius, & timeret: ideo dixit Deus, quòd erat pactum pacis, idest inuiolabile, & in hoc maxime gauderet Phinees sciens se bonum possidere, quod nullo perditurus esset tempore nec posteri eius.

Et erit tam ipsi, quàm semini illius pactum sacerdotij sempiternum.] Supra dicebatur, quòd pactum Dei cum Phinees esset inuiolabile, sed non dicebatur, quid illud erat, hic exprimitur, quod sit pactum de summo sacerdotio, scilicet, quòd ipse, & filij sui habituri essent illud in sempiternum. Et quamquam hic dicitur de sacerdotio nihil determinando, tamen intelligitur solum de summo sacerdotio, quia illud vocatur sacerdotium per excellentiam, sicut supra vocabatur Aaron sacerdos solum, & tamen intelligebatur, quòd erat summus sacerdos. Item patet, quia si intelligeretur de sacerdotio minori, nihil sibi promitteretur: nō enim erat illud aliquid magnum, quod specialiter alicui promitti deberet.

Quamquā hic non exprimatur sacerdotium Phinees tamen satis intelligitur q̄ promittitur summum sacerdotium.

Item & fortius non poterat illud promitti, quia esse sacerdotem minorem ex cognatione prouenicbat, ita vt necesse esset omnes natos de semine Aaron, sacerdotes esse, nisi haberent maculas insanabiles, propter quas non permitterentur accedere ad ministrandū, de quibus Leuitici 21. capitu. ideo si aliquis de genere Aaron, non habens maculam nollet ministrare dimittens omnia iura sacerdotalia, quæ sibi prouentura erant, ne ministraret, cogebatur ministrare, & consecrari, vt declaratum est supra 20. capit. Nō ergo potuisset sacerdotium paruum promitti Phinees, & filijs eius, sed promittitur hic sacerdotium: ergo necesse est intelligi de summo sacerdotio.

Sempiternū quō accipitur improprie.

Considerandum, quòd cum dicitur hic pactum sacerdotij sempiternum, nō accipitur propriè sempiternū, quia

A non durauit istud sacerdotium semper. Nullus namque de Iudæis est, nunc sacerdos magnus, aut minor. Accipitur tamen large sempiternum pro eo, quod durat magno tempore, sed non semper durat, & sic dicitur de plurimis cęremonijs veteris testamenti, vt in sacrificijs & similibus, q̄ essent sempiternę, & tamen non durauerunt semper, quia nunc non durant: satis tamen poterat dici, quod pactum sacerdotij erat sempiternum, quia ipsum per se nunquam cessaturum erat, sed cessauit cessante statu Hebręorum: fuerunt enim dispersi Hebręi de terra sua, & totus eorum status periit non manentibus sacrificijs, nec alijs cęremonijs, cum lex prohiberet ista extra locum Sanctuarij fieri, q̄ solum erat in terra Chanaan. Ideo necesse erat, vt summū sacerdotium, & minus, atque omnis status Leuiticus cessaret, cum tamē mansit status Iudaicus semper mansit

B summum sacerdotium in progenie Phinees. & si vsque ad finem sęculi status iudaicus perseuerasset, semper stetisset sacerdotium in progenie illa, quod satis est ad vocandum pactum ęternum, sicut dicimus aliquam legem æternam esse, quæ durat quandiu durat populus, cuius est lex. Si autem populus totus pereat, lex necessario peribit, quia non potest manere, nisi in subditis, cum sit dictamen rationis, quia tamen lex illa mansura erat semper, si populus semper fuisset, diceretur lex ęterna: ob hoc autem lex iudaica tota simul non vocatur propriè ęterna, quia non solum non semper durauit, sed etiam non durauit tandiu, quamdiu manent subiecti illius, ideo lex abrogata est succedente alia, & de tali non propriè dicitur, quòd sit ęterna. Aliqua tamen sunt in veteri testamento, quę per seipsa sola vocantur ęterna, sicut sunt quædam cæremonię, quæ semper

C mansissent si actus illi circa quos erant, semper fuissent, sic est de cęremonijs sacrificiorum, quę habentur in Leuitico, quę non manent, quia nunc nulla sacrificia de pecoribus fiunt: si tñ fierent, manerent cęremoniæ illorum sacrificiorum, quæ fiebant prius, & sic fuit de pacto summi sacerdotij, quòd mansisset semper in linea Phinees, si semper fuisset aliquod summum sacerdotium, sed nullum est.

Quæ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum cum eo de summo sacerdotio. Et de maximis redditibus, & honoribus sacerdotum summorum, & quod aliquando erant reges. Quæst VIII.

D QVæret aliquis, quę bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum de summo sacerdotio,

Respondendum est, quod duo bona promittebantur, quę secundum humanam æstimationem maxima sunt, s. excellentissimus honor, & abundantissimę diuitię. Vulgariter enim de bonis sentientes, nulla maiora dicunt. De diuitijs apparet, quia reditus summi sacerdotis erant valde magni. Habebat enim duplices reditus, scilicet quosdam communes cum alijs sacerdotibus, & alios proprios. Quantum ad communes reditus nihil refert. nam quamquam illi satis magni sint, tamen non erant totaliter determinati: sunt enim isti de iuribus sacrificiorum, & de redemptione primogenitorum, & solutione votorum, oblationum, & omnium bonorum, & de partibus primitiarum. De his omnibus, & quibusdam alijs patet supra c. 18 Reditus autem proprij summi sacerdotis erant maximi, scilicet, quòd

E quolibet anno percipiebat centesimam partem omnium fructuum totius Israel, & pecorum, & iumentorum, quæ nimis multa erāt, quia Israel erat populus valde magnus, ideo nullus tā diues erat in toto populo, sicut sacerdos magnus. patet de hoc supra 18. capit. cum iubetur, quòd Leuitę accipiant omnes decimas Israelitarum quolibet anno, & quòd dent summo sacerdoti decimam decimę suę, & illa est centesima pars omnium fructuum totius Israel. Secundum bonum, quod promittebatur, erat honor excellentissimus. Nam summus sacerdos erat princeps temporalis super totam tribum Leui, sicut quilibet alius principes erant domini in tribubus suis. Erat etiam princeps totius Israel quantū ad spiritualia, quia ipse faciebat omnia, quę pertinebant ad Deum pro Israel. Item erat in maximus temporalibus, quantum ad iurisdictionem quia ipse erat maximus iudicū, a quo non licebat aliquatenus appellari, siquis autem appellaret, vel non obediret

mandato illius, occidebatur, vt patet Deuter. 17. cap. & hoc fuit toto tempore, quo manserunt Israelitę in terra Chanaan. nam etiam tempore passionis Christi, summus sacerdos erat maximus iudicum, ideo ad eum ductus est Christus, vt condemnaretur. Matt. 26. ca. & condemnatus est. Item erat maximus honor summi sacerdotis, quia quãdo erant reges in Israel, summi sacerdotes accipiebant in vxores filias regum, sicut patet de sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Iuda in vxorem, vt patet 4. Regum 11. cap. sed non videbatur esse maior honor isto, tam intensiuè, quam extensiue, scilicet, quia extendebatur ad spiritualia, & temporalia; immo & ipsi summi sacerdotes aliquando reges fuerunt, vt patet in Machabæis, Ioannes enim Hircanus filius Simonis Machabęi fuit sacerdos magnus, vt patet 1. Machab. ca. vltimo. & tamen ipse fuit rex, quia imposuit sibi diadema regni: alii etiam post eum fuerunt reges, & sacerdotes magni, vt Aristobolus, & Alexander, & quidam alii: mansitque hoc vsque quo facta seditione inter eos, qui erant de genere regio paulo ante natiuitatem Saluatoris, Romani, qui tunc dominabantur orbi, transtulerunt principatum regnatiuum ab istis in alienigenas, diuidentes totam terram Israel in tetrarchas, vt præcedenti cap. dictum est. Hæc autem omnia promittebantur Phinees, quando fiebat pactum de summo sacerdotio cum isto: ergo valde bonum promittebatur isti.

Quomodo promissum fuit summum sacerdotiũ Phinees, quia proueniebat ei ex linea stirpis. Quæst. IX.

QVæret aliquis, quomodo fieri potuit pactum cum Phinees, quòd daretur sibi summum sacerdotium vsque in sempiternum, quia summum sacerdotium proueniebat ei ex linea stirpis suę, ideo ad eum pertinebat de iure. Et quod suum erat ex vna causa, ex altera suum effici non poterat, nisi desineret esse ipsius, Quod autem prouenire t ei, patet quia summum sacerdotium erat veniens per lineam primogenitorum: erat enim ex successione, vt patet Exodi capit. 29. & Leuitici sexto cap. cum dicitur; Sacerdos, qui patri suo iure successerit: ergo non dabatur ista dignitas per electionem, aut voluntatem, sed per lineã stirpis. Quod autem primogenitus succederet, patet Leuitici capit. vigesimoptimo, vbi dicitur, quòd sacerdos magnus est maximus inter fratres suos: sic enim factum est in Eleazaro, quia cum mortuus est Aaron non successit ei Ithamar. sed Eleazarus, qui erat primogenitus, vt patet supra vigesimoptimo capitu. quòd autem Phinees esset per lineam primogenitorum, patet quia erat filius Eleazari primus: Eleazarus autem erat primogenitus Aaron de viuentibus, ideo ad ipsum proueniebat rectè summum sacerdotium.

Respondendum est, quòd istud pactum factum cum Phinees de summo sacerdotio habendo fuit quoddam beneficium ei impensum, vt patet 1. Macha. c. 2. vbi dicebat Mathathias filiis suis, quod Phinees filius Eleazari pater eorum zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotii ęterni. Consistebat autem istud beneficium in duobus, quæ erant supra ius sacerdotale. Primum erat, quod Deus certificabat Phinees de vita aliqualiter longa, s. quod non moreretur ante patrem suum, sed succederet ei, & hoc erat magnum beneficium secundum humanam existimationem. s. vitæ diuturnitas, de qua non erat aliàs certus Phinees. Secundum erat, quia denunciabatur ei, quod non posset auferri illi sacerdotium, & a domo sua ex aliqua causa: nam licet ad eum de iure pertineret summum sacerdotium, tamen poterat ei auferri ex aliqua causa, sicut ablatum est sacerdotium de domo Eli, vt patet 1. Reg. c. 2. nam propter peccata filiorum suorum, dixit Deus, quod sacerdotium transiret ad alterum, ita autem poterat esse in domo Phinees, quia licet Deus promitteret ei sacerdotiũ, tamen poterat illi auferri propter aliquod delictum, vel licet non tolleretur in vita sua, poterat auferri in semine suo, sicut factum est de Eli. Deus autem certificauit eum, quod nunquam auferretur sacerdotium in æternum de stirpe sua, ideo magnum beneficium erat, ac si donaret ei non habenti, aliquod ius ad illud. Item licet postea sacerdotium deriuatum fuerit per primogenitos, tamen a principio pu-

F tabatur, quod non maneret in primogenitis semper, sed Deus eligeret digniorem. Cum autem determinauit, quod istam lineam Phinees semper vellet, fecit ei magnum beneficium: sic enim fuit in Aaron, & aliis primogenitis Israel: nã a principio fuerat ius sacerdotale in primogenitis omnibus, postea aũt Deus transtulit totum ius ad tribũ Leuiticam, vt patet supra 17. c. etiam cum in tribu leui essent alii multi primogeniti, transtulit Deus ab omnibus ius in solũ Aaron, & filios eius, ita ergo quamquam dedisset ius istud domui Phinees, tamen poterat postea transferri ad alias domos, sed hoc firmatum est per pactum istud, ne transiret ad alias domos. Patet igitur, quod quamquam Phinees haberet secundum ius succedere in summo sacerdotio, & tota domus eius, tamen promissio ista de summo sacerdotio multum operata est.

G

Quomodo pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees, cum fuerit translatum in domum Samuelis. Quæst. X.

QVæret aliquis quomodo dicitur hic, quod pactum sacerdotii fuit sempiternum in domo Phinees, quia quod transierit postea ad aliam domum: nã Heli summus sacerdos erat de linea Phinees, vt quidam putãt, & postea translatum est sacerdotium de domo eius, in domum Samuelis, vt patet 1. Reg. 2. cap. vbi dicitur, quod transferretur brachium domus patris Heli in alteram domum, & videret ęmulum suum in templo in vniuersis prosperis Israel. Iste autem erat summus sacerdos, quem suscitaturus erat Deus ablata domo Heli. Aliquis respondebit ad hoc, quod fuit pactum sempiternum de summo sacerdotio
H cum Phinees, sed sempiternum non significat aliquã continuitatem sine termino secundum literam Hebraicã, sed quandam temporis longitudinem, quæ interdum non excedit quinquaginta annos, sicut est in Iobeleo, qui fiebat de anno quinquagesimo in quinquagesimum: Leui. ca. 25. & tamen id, quod durabat vsque ad Iobeleum, etiam si nõ duraret per totum illud tempus, dicebatur durare in sempiternũ: Exo. c. 21. & Leui. c. 25. & sic ista promissio facta Phinees magno tempore durauit, s. vsque ad Eli, vt quidam putant, in quo finito sacerdotio, non transiuit ad filios eius, sed ad Samuelem translatũ est, ideo potest dici, quod sacerdotium fuerit ęternum in domo sua. Sed hoc non valet, quia etiam post translationem ad Samuelem fuerunt summi sacerdotes de genere Phinees, s. Sadoch, vt habetur 1. Paralipo. c. 24. etiam filii sui: nam ipsi ministrauerunt
I in summo sacerdotio in templo, quod constituit Salomon in Ierusalem, & de genere suo fuerunt omnes sacerdotes magni toto tempore Regum, vsquequo trãslati sunt Israelitę in Babylonem, & tũc erat sacerdos magnus Iesus Iosedech, vt patet 1. Parali. c. 6. & hoc signat Zacharias c. 3. qui locutus est de tempore captiuitatis Babylonicę, & de reditu de captiuitate: nam in anno vltimo prophetauit, s. septuagesimo, vt patet Zacha. c. 1. & iste in c. 3. dicit. Et ostendit mihi dominus sacerdotem magnum Iesum stantem coram Angelo Dei. Et ibi ponuntur ornamenta sua pontificalia, Iste tamẽ erat in linea Phinees. & est vltimus eorum, qui ponuntur in hac linea 1. Paralip. ca. 6. quia ibi solum agitur vsque ad Babylonicam captiuitatẽ, & tamen non solum fuerũt ante illud tempus isti sacerdotes de genere Phinees, sed etiam post reditum de captiuitate, quasi vsque ad tempora Saluatoris: nam Machabæi nõ fuerunt
K magno tempore ante natiuitatem Christi, & isti erãt summi sacerdotes, vt colligitur ex primo libro Machabęorum, vbi sępe Iudas Ionathas, & Simon, qui erant tres fratres sibi mutuo succedentes, vocantur summi sacerdotes, & Ioannes Hircanus filius Simonis etiam vocatur summus sacerdos 1. Macha. c. vlti. Isti tamen erant de genere Phinees, & vocauerunt Phinees patrem suum. Vnde 1. Macha. ca. 2. Mathathias pater istorum dixit: Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotii ęterni, & post istos etiam deriuatum est sacerdotium per lineam Phinees. Pauco autem tempore ante natiuitatem Saluatoris, cum esset magna contentio inter eos, qui erant de genere sacerdotali simul, & regali, qui essent sacerdotes, gentiles intromiserunt se, s. reges, qui

Semper fuerunt sacerdotes de genere Phinees vsque quo Romani dominabantur Iudeis, & vendebant sacerdotia.

erant

erant in circuitu Iudęorum, & ponebant summos sacerdotes manu sua, & plurimi eorum emebant summum sacerdotium, sicut patet de Menelao, Andronico, & Lysimacho alijsque, de quibus 2. Macha. c. 4. & 5. Immediate autem ante natiuitatem Christi Romani, qui dominabantur terræ illi instituebant summos sacerdotes ad libitum suũ, ideo an aliqui tunc instituerentur, qui non essent de stirpe Phinees, non esset multum admirandum, quia iam incipiebat variari totus status Iudaicus, tamen vsque ad tempora Machabæorum quibus aliquo modo durauit status Iudæorum, semper fuerunt summi sacerdotes de linea Phinees.

Aliquis autem forte dicet, quod quando mutatum est sacerdotium summum de filijs Heli ad Samuelem, nõ fuit mutatum de domo Phinees ad aliam domum, sed istæ duæ domus, s. Eli, & Samuelis erant intra domum Phinees, & sic licet nunquam redierit sacerdotium ad domum Heli, tamen semper fuit in domo Phinees, licet non per lineam primogenitorum, sed aliorum minorum. Sed hoc non potest stare, quia Samuel non erat de genere Phinees, immo nec de genere Aaron, s. quia non erat aliquo modo sacerdos, sed pertinebat ad alterum genus Leuitarum. Quidam enim dicunt illum esse de Gersonitis, & allegant id, quod habetur 1. Paralip. 26. quia ibi cum agatur de diuisionibus Leuitarum, & ponantur ibi Leuitę Gersonitæ, qui erant custodes thesaurorum, ponitur ibi Samuel. Sed dicendum est non stare, quia ibi non ponitur Samuel, tanquam Leuita, vel custos thesaurorum, sed dicitur, quod Samuel sanctificauit, i. applicuit domino omnia, quę custodiebant isti Leuitæ in thesauris, & ponuntur cum eis multi sanctificantes, s. Dauid, & principes tribuum, & centuriones, & Saul, & Abner, & Ioab, ergo non habetur inde, quod fuerit Samuel de Gersonitis, nisi etiam dicas Dauid, & Saulem esse de Gersonitis. Sed falsum est, quia Dauid erat de tribu Iuda, & Saul de tribu Beniamin. De Dauid Matth. c. 1. De Saule 1. Reg. c. 9. Sed dicendum, quòd Samuel erat de stirpe Caathitarum, quę est vna familia Leuitarum, vt patet 1. Paralipo. c. 6. vbi inter Caathitas in domo Coritarum ponuntur Samuel, & pater eius Elchana. Erat autem iste pater Samuelis, vt patet 1. Reg. c. 1. Sed aliquis arguet, quod Samuel non fuit de stirpe aliqua Leuitarum, sed fuit de Israelitis popularibus, s. de stirpe Ephraim, vt patet 1. Reg. c. 1. vbi Elchana pater Samuelis vocatur Ephratæus, i. de stirpe Ephraim, ergo non erat Leuita. Respondendum est, quod erat Leuita de Caathitis, vt dictum est, & cum vocatur pater eius Ephratęus: dicendum, quod non vocatur Ephratæus, i. de stirpe Ephraim, sed Ephratæus, i. de terra Ephraim: nam habitabat in terra Ephraim, quia Leuitæ non habebant aliquam sortem propriam, sed acceperunt vrbes de omnibus tribubus Israelitarum ex iussione domini, vt patet infra 35. c. & Iosue c. 14. & 21. & tunc illi Leuitæ, qui habitabant in sorte Ephraim vocabantur Ephratęi, & qui in sorte Rubẽ vocabãtur Rubenitę, & quia pater Samuelis habitabat in monte Ephraim 1. Reg cap. 1. vocatus est Ephratæus: Samuel quoq; habitabat in terra Ephraim, quia domus eius erat in Ramatha, & ibi iudicabat Israelem 1. Reg. c. 8. tamen Ramatha est in sorte Ephraim. Sed aliquis obijciet, quod non fuerit Elchana pater Samuelis Leuita, quia tunc habitasset in vrbibus Leuitarum, quæ datæ sunt de tribu Ephraim, sed non habitauit in eis, quia ipse habitabat in Ramathaim 1. Reg. c. 1. tamen vrbes, quæ datæ sunt Leuitis de sorte Ephraim fuerunt 4. inter quas non est Ramathaim, s. Bethoron, Gazer, Sichen, Cebsan, vt patet Iosue c. 21. & 1. Para. c. 6. Respondendum est, quod quamquam istæ vrbes solæ fuerint datæ Leuitis de tribu Ephraim, tamen poterant Leuitæ declinare ad alias vrbes ad peregrinandum ibi, idest ad manẽdum ibi peregre, vt sibi melius prouiderent, & hoc poterãt facere Leuitę siue in ipsa tribu, de qua acceperãt possessionẽ, siue in aliqua alia, vt patet Iudi. 17. c. de quodam Leuita, qui erat in Bethlehem, & exiuit ad peregrinãdum, vnde dicitur ibi: Egressusque de ciuitate Bethlehem peregrinari voluit vbicunque sibi commodum reperisset. Et postea sequitur, quomodo mansit in tribu Ephraim, a fortiori ergo Elchana pater Samuelis, qui erat de Leuitis in sorte Ephraim in aliqua de 4. ciuitatibus supra positis poterat peregre habitarę in Ramathaim, quæ erat ciuitas in sorte Ephraim, tamen nõ erat de supra assignatis. Patet igitur, quod Samuel erat de Leuitis Caathitis, & sic cum sacerdotium translatum esset ad ipsum de domo Heli, transferebatur sacerdotium de domo Phinees totaliter, quia non erat Samuel de sacerdotibus. Ad hoc autem quidam respondent, quod non mansit sacerdotium in domo Samuelis semper, quia mortuo ipso nullus de filijs eius accepit sacerdotium, declinauerant enim a via patris sui, ad auaritiam, vt patet 1. Reg. c. 8. ideo mortuo Samuele sacerdotium translatum est ad Sadoch, & domum eius in sempiternum, fuit autem Sadoch de genere Phinees, vt supra declaratum est, & sic sacerdotium mãsit extra domum Phinees solum tempore Samuelis, cum ipse tenuit illud. Sed obijcietur contra istos, quod sacerdotium manere debebat in ęternum in domo Samuelis, quia dicitur 1. Reg. ca. 2. quando prædicebatur Heli, quod transferretur ab eo sacerdotium, & suscitabo sacerdotem fidelem secundum cor meum, & ędificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Ad hoc respondent, quod ista non intelliguntur de Samuele, sed de Sadoch, qui immediate post Samuelem tempore Dauid factus est summus sacerdos, cuius domus semper habuit summum sacerdotium. De hoc satis patet in processu libri secũdi, & tertij Reg. & 1. Parali. c. 24. Sed adhuc prædicta non stant, quia ista omnia inducta sunt posito, quòd Samuel fuisset summus sacerdos aliquo tempore. Sed falsum est, quia nunquam ipse habuit summum sacerdotium, occasio autem errandi istorum fuit, quia dicitur 1. Reg. c. 2. & 3. quomodo Samuel ministrabat coram Heli sacerdote magno, & dicitur in pręal. 2. c. quod mutandum erat sacerdotium de domo Heli in alteram domum, hanc autem existimant esse domum Samuelis. Itẽ inducũtur ad hoc, quia de Samuele patet, quod altaria institueret, & faceret sacrificia, vt patet 1. Reg. c. 7. 8. & 16. Item inducunt hoc, quia Samuel imperabat toti populo Israel, & iudicabat illi, vt colligitur 1. Reg. 6. & 7. & per maiorem partem primi regi: nam etiam toto tempore, quo Saul regnabat dominabatur, sed ista non inducunt esse summum sacerdotem: nam tempore illius erat alius summus sacerdos: si autem esset Samuel summus sacerdos, impossibile fuisset alium esse tunc summum sacerdotem, cum iste semper esset vnicus, & tamen tempore Samuelis erat alius summus sacerdos, s. Achimelech, vt patet 1. Reg. 21. cap. non erat autem tunc mortuus Samuel, sed postea aliquot temporib. defunctus est: ideo antequam ipse moreretur, occisus est Achimelech sacerdos, quia Saul occidit eum in ciuitate Nobe, quia cũ iuisset illuc Dauid, non prodidit eum 1. Reg. c. 21. post hoc autem mortuus est Samuel de quo 1. Reg. cap. 25. ergo viuente Samuele erat summus sacerdos Achimelech, & consequenter nunquam fuit summus sacerdos Samuel, quia si fuisset immediate post Heli summus sacerdos, nunquam caruisset summo sacerdotio quousque moreretur. Ideo dicendum, quod Samuel nunquam fuit summus sacerdos, nec sacerdos, sed Leuita. Cum autem arguitur, quod fuerit sacerdos, quia ministrabat coram Heli. Respondẽdum est, quod non colligitur ex hoc eum fuisse summum sacerdotem, ideo nec sacerdotem minorem, sed Leuitam, quia non dicitur, quod ministrabat coram Heli sacrificando, vel faciendo ea, quæ essent sacerdotalia, sed poterat ministrare in Leuiticis ministerijs. Ad aliud argumentum cum dicebatur, quod mutandum erat sacerdotium a domo Heli in aliam domum fidelem, & istam intelligunt esse domum Samuelis. Dicendum est non intelligi de domo Samuelis, sed de domo Sadoch sacerdotis, vt exponunt omnes doctores tam Latini, quam Hebræi. Ad alterum argumentum cum dicebatur, quod Samuel fecit altaria, & sępe sacrificia. Respondendum est non colligi ex hoc, quod esset Samuel summus sacerdos, sed inducebatur aliqualiter eũ esse sacerdotem, quia sacrificare ad solos sacerdotes pertinebat, & siquis præter eos conaretur facere moriebatur, vt patet supra c. 3. & 18. vbi ministeria altaris dicuntur sacerdotalia, & accedentes ad ea moriuntur præter sacerdotẽ. Sed tunc stat argumentum, quomodo ergo poterat Samuel facere sacrificia, cum non esset sacerdos? Respondẽdum est, quod regulariter non licebat ei facere talia, licebat tamen aliquando ex dispensatione: sicut enim alijs viris sanctis licuit aliquando facere contra legem, s. in cæremonijs sacrificiorum

An Samuel fuerit de genere sacerdotũ vel Leuitarũ, vel populariũ.

Samuel de qua stirpe fuerit.

Samuel non fuit summus sacerdos, nec minor, sed iudex Israel.

Samuel licet non esset sacerdos tamen ex dispensatione aliquando sacrificauit.

ciorum.ita licere poterat in sacrificando, s.ventum erat fieri immolationem aliquam, nisi intra Sanctuarium in loco, quem dominus elegisset, & super altare ad ostium tabernaculi vt patet Leuiti.17.& Deuterono.12.ca.licuit tamē Prophetæ Heliæ facere altaria, & sacrificium extra locum illum, s. super montem Carmelum, vt patet 3.Reg.18.c. etiam licuit Dauid facere altare in area Areuna Iebusęi quando vidit Angelum percutientem, vt patet 2.Reg. 24. c.ita ergo liceret facere sacrificium ei, cui alias nō licebat: nam sicut contra vnam legem dispensabatur, ita & contra altā Samueli aūt non licebat prius sacrificare eo, quod Leuita esset: licuit tamen ex diuina dispensatione: & forte hoc dicetur, quia in omnibus eius sacrificijs apparet causa aliqua. Primum enim fuit quando totus populus congregatus est in Masphat, & ibi hortatus est illos, vt sequerentur dominum, & orabat pro toto Israel, vt liberaret eum de manu Philisthinorum, & ita factum est 1.Reg.c.7.Fecit autem aliud sacrificium in Bethlehem, cum iuit illuc ad vngēdum Dauid in regem, vt patet 1.Reg.16.c.& hoc fuit ne Saul intelligeret ad quid ibat Samuel in Bethlehē. Quod autem fuerit ex dispensatione licitum Samueli facere sacrificia, patet quia aliquando apparet, quod Deus iusserit illi facere sacrificium, vt patet 1.Reg.16.c.cum iussit, quòd iret in Bethlehem, & tolleret vitulum de armento in manu sua ad immolandum, de alijs autem vicibus sic intelligendum est, quod Deus iusserit fieri immolationem, quamquam non pateat: nam cum iste esset vir Propheta, credendum est, quod omnia, quæ egerit, quę contra legem videantur, ex diuina dispensatione egerit. Sed obijcietur, quod non solum aliquando specialiter sacrificauerit domino Samuel, quod videtur pertinere ad aliquam administrationem, sed hoc habebat in consuetudinem, quod autem ex consuetudine est, magis pertinet ad officiū quam ad dispensationem; hoc patet 1.Reg.c.8.cum dicitur, quod habitabat Samuel in Ramatha & iudicabat ibi Israelem, atque constituit altare domino. Ista tamen constitutio altaris ad multotiens sacrificandum videbatur, cum construeret illud in loco, in quo habitaturus erat. Respondebitur ex hoc efficaciter non colligi, quod altare illud fuerit constitutum ad semper ibi sacrificandum, vel sępe, & tamen dato, quod concedatur, dicetur, quod licuit hoc ex dispensatione: nam sicut aliquando licuit, & Deus ei iussit, quod immolaret, ita poterat ei semper licere, quia forte Deus iuberet, quod semper hoc faceret Ad aliud argumentum, cum dicebatur, quod erat summus sacerdos, quia toti populo imperabat, quod videtur pertinere ad summum sacerdotem, qui est iudex totius Israel. Respondendū est, quod non concluditur ex hoc Samuelem fuisse summum sacerdotem, quia non faciebat hoc tanquam sacerdos, sed tanquam iudex, quem Deus suscitauerat in saluatorem Israel. Alij autē iudices laici erant, nec pertinuit quisquam illorum ad sacerdotes, vt patet ex discursu libri Iudicum. Samuel autem erat iudex in Israel, sicut vnus ex illis, vt patet 1.Reg 12.c.cum dicitur. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Barach, & Iepte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum. Ecce qualiter ponitur Samuel inter alios iudices Israel. Etiam patet, quia ipse iudicabat totum Israel per singulos annos in tribus locis, s. in Bethel, Galgala, & Masphat, vt patet 1.Reg.c.8.Apostolus quoque ad Hebræ.11.c.ponit Samuelem inter iudices Israel, cum ait: Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeone, Barach Samsone, Iepte, & Samuele. ergo non erat Samuel sacerdos magnus, sed iudex, quem Deus suscitauerat, sicut vnum de laicis. Item quando arguebatur, quòd sacerdotium magnum fuit in domo Samuelis tempore, quo ipse vixit, postea autem declinauerunt filij sui ad auaritiam non sequentes viam patris, ideo non transiuit sacerdotium ad eos, vt patet 1.Reg. c.8. Dicendum est, quod ibi nō ponitur, quod filij Samuelis recesserunt a via patris, vt ponatur causa, quare non transiuit summum sacerdotium ad eos, sed ponitur, vt occasio ad introducendum regem in Israel: nā Samuel iudicauerat ante hoc Israel, & erat quasi dominus temporalis, volebat etiam filios suos sic dimittere iudices Israel, populus autem magis volebat habere regem, ideo dixerunt

F ad Samuelē, Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis regem, vt iudicet nos. Non erat ergo auaritia filiorum Samuelis causa ad mutandum ab eis summum sacerdotium, sed solum ad mutandum principatum iudicatiuum, quod pater eorum habuerat, vt patet 1.Reg.c.8.Sacerdotium autem magnum nūquam habuit Samuel, nec filij sui hoc priuari sunt, nam si habuisset sacerdotium magnum, ad petitionem populi, non potuissent, nec debuissent filij Samuelis priuari isto summo sacerdotio, quamquam praui essent, quia istud erat ius hæreditarium, & non poterat tolli alicui propter malitiam suam, nisi Deus abstulisset, sicut fuit de filijs Heli sacerdotis de quo 1.Reg.c.2 patet ergo ex superioribus, quòd Samuel non fuerit summus sacerdos, nec aliquo tempore sacerdos saltem minor, sed Leuita, & iudex. Patet etiam, quod sacerdotium nunquam translatum est de domo Phinees, & sic fuit pactum sacerdotij eternum, sicut hic Deus prę-
G dixit. Non est tamen hoc simpliciter verum, licet quidam putent, quoniam non erat Heli de stirpe Phinees, sed de Ithamar. sed postea redijt sacerdotium ad Phinees, & ad Sadoch, de quo declarabitur 1.Reg.2.c.

[Quia zelo zelatus est pro Deo suo] Ista est causa huius promissionis, & beneficij, s. quia Phinees habuit magnum zelum pro Deo, dolens de offensa illius, & eam vindicare volens, atque pro illa se morti exponens, cum occidisset principem vnius tribus Israel. [Et expiauit scelus filiorum Israel.] Idest Phinees per istam occisionem Zambri, mundauit delictum, quod fecerant Israelitę. Vel dicitur, expiauit, i. puniuit malum, quod fecerant, s. fornicationem, & idolatriam, quia si nemo fuisset occisus, omnes de-
H clinauissent ad idolatriam. Iste autem cum occideret Zābri, expiauit illud scelus, i. puniuit, & abstulit purgando, quia fecit, quod iam nullus similia committeret. Aliter potest dici, quod expiauit scelus Israel, i. abstulit iniquitatē, quam incurrebat totus populus non corrigendo istud vitium Si enim Israelitæ vidissent publice peccantes, & non punirent, incidebant in culpam grauem, & Deus puniret eos pro hoc. Iste autem abstulit illud peccatum, quia puniuit Zambri, & sic iam non poterat dici Israel negligens in puniendo cum iste faceret, quod totus populus facturus erat. Et iste sensus consonat superiori literæ, s. quòd Phinees auerrit iram domini a toto populo, & si ipse nō auertisset, Deus zelo suo deleret Israel. Alio modo potest accipi hic expiatio sceleris ad modum sacrificiorum: nam in sacrificijs pro peccato, sanguis accipitur, & effunditur ad ex-
I piationē ipsius peccati Leuiti.c.17. ita hic effudit Phinees sanguinem Zambri peccatoris, & ita expiauit pro illo scelere, quod commiserunt Israelitæ. [Erat autem nomen viri Israelitæ, qui occisus est cū Madianitide, Zambri.] Hic ponitur nomē vtriusque fornicatoris, & hoc quia vterque erat nobilis: nam vir erat princeps vnius tribus in Israel, fęmina autem erat filia nobilissimi regis Madian, & ex dignitate personæ vitia clariora, & manifestiora sunt, atque magis horrenda. [Filius Salu dux de cognatione & tribu Simeonis,] Iste Zambri erat dux vnius magnę tribus, s. Simeonis, & propter hoc, vitium erat valde magnū, quia eius imitatione traherentur cęteri ad similia, pręcipue illi, qui erant de eadem tribu, cum essent omnes subditi eius. Ponitur etiam nomen istius viri, & dignitas ad signandū maiorem laudem Phinees occidentis eum: nam quanto
H maior princeps erat, tanto Phinees magis timere debebat occidere illum, & tamen occidit intrepide: ideo nimis laudabilis fuit. Dicitur hic, quòd erat iste dux de tribu, & cognatione Simeonis, quod ad idem pertinet: nam tribus dicit quandam magnam cognationem denominatam ab aliquo, qui immediate descendebat a Iacob, & sic solū erant duodecim tribus, quia filij Iacob soli duodecim fuerunt, habuit autem filiam vnam, s. Dinam Gene.c.30. sed filia non constituit tribum, quia transit in familiam viri sui, & filij ab ea geniti nominantur a viro, & non ab ipsa. Vnus tamen de filijs Iacob fuit, qui non faciebat tribuum. s. Leui, eo quod non accepit sortem hæreditatis inter fratres suos. Ioseph tamē diuisus est in duas tribus, s. in Manasse, & Ephraim Gene.48.c.& Iosue 14.& sic semper fuerunt duodecim tribus. Cognatio autem est magis commune, quia signat quamcunque congregationem, vel habitudinem

Zambri fornicator occisus a Phinees, [illegible]

nem plurium descendentium ab vno capite, licet illud ca- A put sit immediate deriuatum a Iacob, vel nō, & sic omnes tribus vocātur cognationes, & omnes familiæ, & domus, hic autem pro eodem penitus assumuntur cognatio, & tribus. Sciendum, quod iste Zambri non fuit dux tribus Simeonis, qui fuit in computatione prima facta in monte Synai, vt patet supra c. 2. quia ibi ponitur dux Salamihel. Item quia iam mortui fuerant omnes, qui erant duces illius temporis: dixerat enim Deus, quod omnes morerentur in deserto, qui computati erant a viginti annis, & supra, vt patet supra c. 14. & tamen iam transierat tempus, in quo omnes illi computati mortui fuerant: nam nullus manserat de illis quando Israelitæ transierunt torrentem Zareth Deuterono. c. 2. & tamen torrens ille multo ante hoc fuerat pertransitus ab Israelitis, quia illum transierunt antequā introirent in terram duorum regum Amorrhæorum, vt patet supra c. 21. & Deuterono. c. 2. iam tamē acquisita fuerat terra duorum regum istorum, cum Israelitę erant in Setim, in qua nunc erant cum facta est ista occisio Zambri. Quod patet, quia Setim est vltima mansio Israelitarum, vt supra declaratum est. Item dicēdum, quod iste non erat filius principis, qui erat in tribu Simeonis quando fuit facta computatio in deserto Synai, quia ille vocabatur Salamihel, vt patet Numeri c. 1. iste autem vocatur Zambri filius Salu. [Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est.] Hic ponitur nomen fœminæ fornicatricis, & hoc, quia erat de magno genere, vt pateret magis vitium illius: erat enim filia nobilissimi regis Madian. Et dicitur pariter interfecta, s. cum Zambri, quia ambo eodem vulnere confossi sunt: percussit enim Phinees vtrūque in genitalibus locis, ita vt ambo affixi essent C in pugione Phinees. [Vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.] Idest ista mulier erat filia principis maximi in tota terra Madian: erat enim terra Madian diuisa in quinque reges quorum nomina habentur infra 31. c. & isti aliquando vocantur reges, & aliquando principes. Quod vocentur reges patet præalle. c. Quod vocentur principes patet hic, & Iosue. c. 13. Hoc autem erat, quia isti erant parui reges. sic enim erat de regibus Philisthinorum quinque, qui erant parui: ideo aliquando vocantur Satrapę quinque, i. principes quinque Iudi. c. 3. aliquando reguli Iosue. c. 13. & aliquando vocantur reges, vt apparet 1. Reg. cap. 29. & in multis locis, inter istos reges quinque Madian, nobilissimus erat Sur, & huius fuit filia Cozbi, quæ hic occisa est. In quo apparet maximus timor Madianitarum, & Moabitarum, cum filiam regis nobilissimi prostituerint ponentes publice in Lupa- D nari ludificandam ad libitum cuiuscunque vilissimi Hebræorum. fuit tamen iste timor irrationalis: nullius enim rei quantumcunque dura foret, ad tantam indignitatem debuisset humanam deijcere conditionem: nam iuxta Arist. 3. Ethic. ad quædam enim fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima: nihil tamen videbatur esse indignius quàm, vt filia nobilissimi regis quibuscunque vilibus Hebræis publice prostitueretur, ideo debuissent potius Madianitæ, & Moabitæ omnia durissima tolerare, quam tali se subijcere turpitudini, cuius facti eternā infamiā non exuent. Sed fortassis populi illi, ita rudes, & ab humana dignitate degenerantes erant, quod nec infamia digni sunt, sicut nullū de pecoribus infamamus, quodcunque egerit; quia infamia solum in eo esse potest, qui alias gloriosus esse poterat. pecora autem, huiusmodi nihil suscipere possunt. Ideo isti fortassis pro sua indignitate eis similes videbuntur. [Locutus est dominus ad Moysen.] Hic ponitur quartum, s. Iudæorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Intulerunt enim grauia damna Moabitæ, & Madianitæ Israelitis, cum fecerint ex eis perire viginti quatuor millia virorum per fornicationem fœminarum suarum, dolose mittendo eas in castra Iudæorum, ad quas nunquam iuissent Israelitæ, nec deliquissent, nisi ipsę venissent ad castra, ideo iustum bellum poterant facere Israelitæ contra Moabitas, & Madianitas inuentores huius fraudis, ideo dixit Deus, quòd pugnarent contra Madianitas.

Cozbi interfecta cū Zambri.

Inuectiua contra Madianitas, quod prostituerunt filiā regis. Cap. 6.

Quare Moabitæ post fornicationem non pugnauerunt contra Israelitas, nec è contra. Quæst. XI.

QVæret aliquis, quare Moabitę non pugnauerunt contra Israelitas postquam fornicatio facta est, & Deus iratus fuit Israelitis: nam ad hoc fecerunt Moabitæ fraudem istam, vt Deus irasceretur Iudæis, & traderentur in manum Moabitarum pugnantibus Moabitis contra illos; sic enim intendebat rex Moab a principio quando vocari fecit Balaam ad maledicendum Israel, s. quod maledicerentur Israelitæ, & sic pugnaret contra eos, vt patet supra 22. c. s. Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est, est, si quo modo possim percutere, & eijcere eum de terra mea. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod quan- B do Balaam dedit consilium contra Israelitas, dixit quod cum conuerterentur ad idola Israelitæ fornicantes cum alienigenis, Deus per seipsum occideret eos, nec oportebat esse aliquod bellum, ideo Moabitæ expectauerūt an Deus destrueret totum Israel: cum ergo viderunt, quòd solum perierant vigintiquatuor millia, non ausi sunt pugnare cōtra reliquos arbitrantes, quod Deus non irasceretur alijs, & quod si pugnarent contra illos, inciderent in manus eorum. Aliter potest dici, quod Balaam non dixit regi Moab, quod Deus occideret Israelitas, si conuerterentur ad idola, sed quod irasceretur illis, si fornicarentur, & colerent idola ideo cum cognosceret ista patrata esse, secure poterat pugnare contra Israel, & sic forte intendebat rex Moab. Tamen Deus incussit timorem cordi eius, ne auderet pugnare contra Israel: ne incideret in manus eorum, & hoc fuit propter bonū Moabitarum, quia Deus nolebat, quod immediate perirent Moabitæ: si autem pugnarent, perijssēt, ideo incussit timorem illis, ne pugnarent. Sic iā alias Deus timorem immisit hostibus Iudæorum, ne pugnarent contra illos, & hoc quia pauci erant Iudæi, & caderent in manus hostiles, sicut patet de Iacob, & filijs suis, quando destructa ciuitate Sichem, recesserunt inde, & nationes, quæ in circuitu erant non ausæ sunt persequi eos, quia Deus immiserat terrorem super ciuitates hostium. Sic patet Gene. 35. c. Cūque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi fugientes. sed ibi propter salutem Israelitarum factum est, hic autem propter salutem hostium Israel.

Quare Israelitæ non intulerunt immediate bellum contra Moabitas, & Madianitas. Quæst. XII.

QVæret aliquis, cum Israelitæ scirent fraudulenter venisse mulieres Moab, & Madian, & valde nocuisse illis, quare immediate non intulerunt bellum illis: nam poterant eis indicere bella iustissima, nec ad hoc oportebat expectari auctoritatem superioris, vel mandatum, cum manifeste ista licita essent. Responderi potest, quod Israelitę expectabant super hoc responsum Dei, s. an pugnare deberent, vel non: ideo quousque Deus locutus est illis, nihil mouere ausi sunt. Et tamen obijcitur, quod hic non oportebat consuli dominum, vel expectari eius mādatum, quia istud bellum erat manifeste licitum. Respondetur, quod debebant expectare mandatum Dei, quamquam cognouissent se habere iustam causam. Et hoc propter duo: primo quia Deus erat rector specialis illius politiæ, & ita communicans Iudæis familiariter, dicens omnia, quæ facere E deberent, vel quæ cauere, sicut rector alicuius politiæ, ciuibus suis. Sic patet Deuterono. c. 4. Non est alia natio tam grādis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Sicut ergo ciues non debent committere bellum, vel facere aliquid arduum, licet illud iustum esse sciant, nisi de auctoritate rectoris politiæ, ita Iudæi nihil facere debebant in arduis causis Deo inconsulto, & non iubente, tale autem erat bellum cōtra Moabitas, & Madianitas, ideo debuerunt expectare diuinam iussionem. Alia causa erat ad hoc, quia Israelitæ nō solum consulebant dominum, & expectabant iussionem eius, vt scirent quid licitum eis, & quid illicitum foret, sed magis faciebant, vt scirent an Deus vellet prosperare actus eorum, vel non: nam si nollet prosperare, non inchoarent,

& ta-

& tamẽ licet esset aliquod bellũ eis iustum contra Moab, vel Madian, poterant non prosperari in illo propter peccata sua, sicut alias multoties factum est, ideo debuerunt inquirere, & expectare diuinam iussionem super hoc. Aliter potest responderi, quod Israelitæ immediate pugnassent contra Moabitas, & Madianitas, vel saltem contra Madianitas, etiam si Deus non iussisset, nec ipsi exspectauerunt diuinam iussionem, sed Deus præuenit illos iubẽdo, quod pugnarent. Prima tamen responsio conueniẽtior est, quod patet, quia etiam postquam iussit Deus nunc Israelitis, vt pugnarent contra Madian, non immediate pugnauerunt, moram facientes quousque Deus iterum iuberet, vt patet infra 31. vbi locutus est Deus ad Moysen, dicens: vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, & tunc Israelitæ pugnauerunt contra Madian, vt patet ibidem, ideo videtur, quod si Deus non iussisset ipsi non pugnarent. [Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos.] Iubet hic Deus, quod Israelitę pugnent contra Madian: quod enim Madianitæ sentiant Israelitas esse hostes suos: est quod Israelitæ faciant contra eos velut contra hostes, & ponitur hic hostes in accusatiuo, & est sensus, Madianitę sentiant vos esse hostes suos.

Quare non præcepit Deus Iudæis, quòd pugnarent contra Moabitas, sed contra Madianitas, cum tamen grauius peccasset Moab contra eos: & iustiorem haberent causam. Quæst. XIII.

QVæret aliquis, quare iubet Deus Israelitis pugnare contra Madianitas, & non contra Moabitas: iustius enim bellum videbatur contra Moab, quàm contra Madian, nam de vtroque populo virgines positę fuerunt ad fallendum Iudæos, Moabitæ tamen posuerunt eas ex causa sua, Madianitæ vero, vt complacerent Moabitis. Et licet forte quantum ad hoc essent æquales, tamen Moabitæ magis deliquerant, quia rex Moab volebat pugnare cõtra Israelitas. & ipse fecit vocari Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, ipse quoque petijt consilium, & recepit ad faciẽdum istam fraudem, Madianitę autem solum erant ministri, vel coadiutores, iustius ergo erat bellum cõtra Moab. Respondẽt quidam Iudæi, quod mulieres Moabitides coactæ venerunt ad hoc, nec Moabitæ intendebãt facere aliquam fraudem contra Israelitas, sed rex eorum, erat de Madianitis secundum originem, & Madianitæ ipsi ex malitia contra Iudæos operati sunt, & ex magna auiditate fallendi. Ideo dicitur in textu, quod Madianitæ hostiliter egerunt contra Israel, & deceperunt eum, sed non dicitur hoc de Moabitis, & ob hoc litera non refert venisse aliquas nobiles virgines de Moab, sicut refert venisse de Madian, s. quod venit Cozbi filia nobilissimi principis Madian, quæ occisa fuit cum Zambri. Sed ista responsio non stat: nam magis videtur, quod Moabitæ fecerint ex animo quàm Madianitæ, quia ista causa magis attinebat ad Moabitas, cum essent Iudęi in extremitate regni eorum, & putarentur deleturi terram Moab, sicut deleuerunt terram duorum regum Amorrhęorum, ad Madianitas autem nihil pertinebat, quia Israelitæ non erant in extremitate regni eorum, nec videbãtur Iudęi velle pugnare contra Madian, sed solum agebant, vt complacerent Moabitis, magis ergo videtur, quod Moabitæ voluerint, cum propter eorũ causam fieret. Item quia Moabitæ timuerunt valde Israelitas non potentes ferre impetum eorum, ideo verisimile est, quod ipsi omnia mala quęcunque possent contra Iudęos machinarentur: nam iste timor eorum ponitur tanquam causa vocandi Balaam ad maledicendum Israelitis, vt patet supra c. 22. Item non solum fuerunt principes Madian ministri huius mali, quod procurabatur contra Iudęos, sed etiam ipsi principes Moabitarum: nam ipsi iuerunt ad vocandum Balaam, vt malediceret Iudęis supra c. 22. etiam ipsi ibant ad locum, vbi maledicturus erat Balaã Iudæis stantes iuxta aras, & sacrificia, vt patet supra 23. c. ergo ipsi etiam hoc volebant, sicut Madianitę. Item non bene dicitur, quòd omnes virgines Moabitarum illuc inuoluntarie iuerunt: nam non posset rex Moab inuitis omnibus Moabitis, virgines eorum prostituere, maxime emittendo extra terram suam, principaliter tamen dicitur de mulieribus Moabitarũ, quod fornicatę fuerunt cum Israelitis, quàm de mulieribus Madian. quia supra dicitur in litera. fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. Item si mulieres Moabitarum penitus fuissent inuoluntarię, quando fuerunt in castris Hebręorum, non miscerentur alicui de Hebręis, quia ibi non erat aliquis, qui eas compelleret. Hebræi namque nullam violenter cognoscebant, sed magis ipsæ alliciebãt eos. Etiam non erat ibi rex Moab, qui posset illas compellere, ideo non fornicarentur, & tamen fornicatæ sunt, vt patet supra, s. fornicatus est populus, cũ filiabus Moab, ergo voluntarie agebant. Sed aliquis semper insistet, quod mulieres Moab inuoluntariæ cognitæ sunt a Iudæis, quia ibi non poterant resistere, cum essent extra terram suam, & non habentes defensorem. Sed non stat, quia si inuoluntariæ cognitæ fuissent, nihil magis cooperarentur ad hanc fraudem, & tamen ipsę cooperatæ sunt, quia postquam fornicatæ sunt cum Israelitis vocauerunt eos ad sacrificia sua, vt patet supra, ideo non fuerunt inuoluntariæ cognitæ. Item patet fortius, quia Deus ascribit istam fraudem Moabitis Deute. c. 23. vbi iubet, quod Israelitæ nunquam habeant pacem cum Moabitis, nec quęrant eis bonum, quia vocauerunt Balaã ex Mesopotamia, vt malediceret Israel, si tamen non fuissent rei, non imponeretur eis ista pęna, ergo non fuit ex hac causa, quod non pugnauerint Iudæi cõtra Moabitas, sicut contra Madian. Etiam aliud, quod obijciebatur non stat, s. quod non fuerunt virgines nobiles de terra Moab in fornicatione ista, sicut fuerunt de terra Madian. Dicendum enim hoc non patere: nam forte erant virgines multæ nobiliores de Moab, quam de Madian, tamẽ dicitur de filia principis nobilissimi Madian. & non exprimitur de aliqua virgine terræ Moab, non quidem, quòd non essent ibi virgines nobiles de Moab, sed quia scriptura intendebat enarrare factum indignum Zãbri, & istud fuit cum muliere Madianitide, ideo de ea solum expresũ est, alia ergo causa erit, quare contra solos Madianitas pugnari iussum est.

Impugnatio.

An propter Ruth non iusserit Deus pugnari contra Moabitas. Quæst. XIIII.

QVæret aliquis, an fuerit hoc propter Ruth, quæ fuit de terra Moab. Dicũt enim quidam quod de Ruth descensurus erat Dauid, sicut patet Ruth cap. 4. & vt non deleretur progenies eius, de qua ipse sumpturus erat originem, non fuerunt deleti Moabitæ. Sed non multum videtur, quod meritum paruulæ mulieris tantum prodesset Moabitis, s. vt omnes saluarentur a morte. Item quia forte hoc staret si Ruth eo tempore esset, & ipsa peritura esset, deletis Moabitis, multo tamen post tempore nata est: nam ipsa fuit pauco tempore ante Dauid. Item patet, quia Dauid fuit pronepos Ruth, vt patet Ruth. c. vlt. ideo non tantum mereretur, velut si esset mater illius, quia tunc forte rationabile esset. Item Dauid qui genitus est de progenie istius Ruth, non seruauit cõsanguinitatem ad Moabitas: ipse enim subiugauit eos tributo, & coæquauit terræ plurimos occidens, vt patet 2. Reg. c. 8. Potest tamen dici, quod quamquam merito Ruth non fuerit terra ista defensa ab Israel, quia descensurus erat Dauid, fuit tamen defensa, quia descensurus erat Messias de stirpe Ruth, ipsa namque ponitur in Genealogia saluatoris, vt patet Math. c. 1. oportuit igitur conseruari Moab: si enim Moabitæ perirent, Ruth nata non fuisset, & consequenter, nec Dauid, nec Messias. Sed ad hoc dicet aliquis, quod poterat fieri aliter, s. quòd omnes Moabitæ occiderentur, & omnes mulieres, quæ cognouerunt viros, reseruatis virginibus, & tunc ex aliqua earum nasceretur postea Ruth, sicut factum est infra 31. c. de mulieribus Madian, cum virgines reseruatæ sunt cæteris occisis. Sed non stat, quia data, quod omnes mulieres Moabitarum dimitterentur, occisis omnibus masculis, Ruth non potuisset generari, cum ex vtroque parente Moabita genita sit, vt patet Ruth c. 1. cum esset pure Moabitis, ad identitatem tamen alicuius rei requiritur idẽtitas intrinsecorum principiorum, scilicet materia, & forma, materia autem geniti est ab vtroque parente, quia vterque spermatizat in eius generatione, ablato ergo,

An si occiderentur omnes viri Moab, relictis mulieribus, posset inde gigni Ruth.

eodem

eodem patre, vel eadem matre, non potest esse idem filius quia non potest esse idem corpus, vnde si Noe non habuisset eandem vxorem, quam habuit, impossibile fuisset aliquem nostrum genitum fuisse, & consequenter in descendo necesse est maiorem genitorum fieri differentiam: qui enim primo a variato principio gignuntur, solum vnum principium variatum habent, qui autem postea gignuntur, vtrunque habent variatū, & sic nō posset nasci Ruth. Satis ergo dici posset, quod ista fuerit causa motiua quare Deus iussit solum pugnari contra Madianitas, quamquā potuisset fieri, quod destructis quibusdam Moabitis nasceretur Ruth de alijs parentibus, & tamen esset eadem numero: ad hoc tamen, miraculo magno opus est. Quis autem sit modus huius, declaratur per sanctum Thomam in quodam quolibeto, vbi quæritur si Adam nō peccasset, an essent ijdem numero electi, qui nūc sunt. Aliter autem potest responderi, quod Deus iussit pugnari contra Madianitas, & non contra Moab, quia vtrique peccauerant, & vtrique puniti sunt, tamen Madianitę delendi fuerunt, Moabitæ autem nequaquam. Quòd autem puniti fuerint Moabitæ patet Deuterono. 23. c. vbi iubetur, quod Moabitæ, & Ammonitæ nunquam intrent Ecclesiam domini post decimam generationem, & quod Hebræi haberent hostilitatem æternam cum eis, nec quærerent aliquando eis bonum. Istud tamen pertinebat ad magnam penalitatem, & subdimt ibi caosā, s. quia conduxerunt Balaam ad maledicendum Israelitas, non tamen fuerunt Moabitæ occisi, quia Deus dixerat Israelitis ne mouerentur contra eos in pugnam Deuterono. c. 2. hic autem non reuocauit præceptum. Causa autem non reuocationis fuit duplex. Prima propter merita Loth, erant enim Moabitæ, & Madianitę de stirpe Loth, vt patet Gene. 19. c. fuit autē Loth Consobrinus Abrahæ: & principaliter propter Abraham Deus benefecit posteritati Loth: nam & ipsi Loth viuenti propter Abraham Deus benedixit, vt patet Gene. 13. c. ita autem, & filijs suis. ista causa videtur expressa Deuterono. c. 2. cum dixit Deus Israelitis, quod non pugnarent contra Moabitas, & sequitur: Non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam in possessionem, .i. quia dedi eam filijs Loth, non dabo vobis partem eius, sed conseruabo eam propter Loth Et sicut Deus nolebat, quod acciperent terram Moabitarum, propter Loth, ita & nolebat, quod occiderent ipsos: immo a fortiori, quia terra propter hominem est. Si autem Israelitę occiderent Moabitas nihil referebat, an terram eorum caperent, vel non, quia nullum maius damnum alicui inferri potest, quàm quod occidatur. Secunda causa erat propter Ruth, & principaliter propter Messiam, s. Ruth ventura erat de Moabitis, & Messias de stirpe Ruth nasciturus erat, ergò non debuit deleri progenies illa, de qua nasciturus erat Messias, antequam nasceretur, sed ista causa non exprimitur. Ob hoc autem antequam nasceretur Ruth de gente Moab, Israelitæ, non intulerunt bella Moabitis, postquam vero ipsa genita est,,, transiuit in terram Israel, Israelitæ intulerunt magna bella Moabitis: nam Dauid coequauit terrā Moab solo, occidendo quos volebat, & viuificando quos vellet 2. Reg. c. 8. [Quia, & ipsi hostiliter egerunt contra vos.] Idest Madianitæ fuerunt tanquam hostes vestri, nō dicitur, quod Madianitæ fuerint hostes Iudæorum, quia nullum bellum eis intulerunt, nec induxerunt. Egerunt autem hostiliter, quia fecerunt aliquas fraudes ad delendum Israelitas, hoc autem pertinet ad hostes, qui totaliter delere volunt alios hostes. [Et decipere insidijs per idolū Beelphegor.] Idest Madianitę deceperunt Israelitas per insidias, & hoc per idolum Phegor, s. inducendo eos ad colēdum idolum Phegor: fuit enim hoc, quia mulieres Moabitides, & Madianitides per blanditias vnereas induxerunt Israelitas ad colendum idolum, & tunc fuerunt decem pti, quia Deus intulit eis pœnam pro hac adoratione. Vocatur istud idolum Phegor, quia nomen eius erat Phegor, siue Beelphegor. Vel magis dicitur Phegor, idest idolum positum in monte Phegor, de quo supra dicebatur, s. quod duxit Balaam Balac in verticem montis Phegor, & sic dicetur idolum Phegor, idest idolum positum in monte Phegor. [Et Cozbi filiam ducis Madian.] Ista est, quæ mortua fuit simul cum Zambri, quando perfodit vtrunque Phinees.

Quare noluit Deus Moabitas occidi, vel quod fecerit eis bellum.

A que Phinees. Specialiter autem nominatur ista, quia maximum incitamentum Iudæis præbuit: nam propter eam motus fuit ad fornicandum Zambri princeps tribus Symeon, & propter istum multi de tribu sua, & de alijs tribubus, quia peccata dominorum multos habent imitatores. Ista Cozbi dicitur filia ducis Madian, non quód esset vnicus dux in Madian: nam erant quinque reges, vt patet infra 31. c. Sed vocatur iste dux Madian per excellentiam, quia erat nobilior omnibus ducibus Madian, sic patet supra cum dicitur: Madianitis mulier. quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. [Sororem suam.] Hoc videtur contradicere, quia vocatur filia ducis Madian, quomodo ergo poterat esse soror eius? Dicendum, quod non refertur ad Madianitarum principem, sed ad Madianitas, s. filiam ducis

B Madian, sororem suam, i. sororem Madianitarum: nam eo, quod erat de populo Madian, dicebatur esse soror Madianitarum. [Quæ percussa est in die plagæ.] Idest ista Cozbi percussa est in die, qua fuit facta plaga magna: misit enim Deus magnam plagam per Angelum suum super omnes, qui fornicati fuerant cum mulieribus Moabitarum, & Madianitarum, & quando Phinees percussit Zambri cessauit plaga, vt patet supra: simul tamen percussa est Cozbi, cum vtrunque perfoderit Phinees pugione suo pro sacrilegio Phegor, idest pro sacrilegio facto idolo nomine Phegor, vel pro sacrificio facto in descensu mōtis Phegor. Iudæi autem dicunt, quód est nomen idoli, & interpretatur apertio, quia coram discooperiebatur virilia, sicut fiebat coram Deo Priapo, de quo supra dictum est. Rab. Sal. dicit, quód istud idolum perfundebatur semine humano.

C Sed hoc turpissimum est: nullum enim credo talia facere voluisse, cum intensioris delectationis, & magis licite materia pateat. Quod autem dicebatur de Phegor, quód erat mons, vel erat idolum, vtrunque stare potest, & si dicatur, quòd est idolum exponetur illud, quod dictum est supra 23. cap. cumque duxisset eum super verticem montis Phegor, i. super verticem montis, in quo erat idolum Phegor, & vocabitur mons Phegor, sicut vocantur excelsa Baal, i. altitudo montis, in quo erat Baal. Dicitur autem sacrificiū hic sacrilegium, quia sacrilegium dicit aliquid illicitum, sacrificia autem dęmoniorum sic sunt: dicitur enim proprie sacrilegium violatio rei sacræ. Cum autem aliquid sacrum contra conditionem suam trahitur ad vsus alienos, violatur, ideo sacrilegium est. Sic dicitur de sacrificio facto dæmonibus: nam sacrificium debet exhiberi soli Deo in signum deitatis. Cum autem alicui, qui non est Deus sa-

D crificium exhibetur, violatur sacrificium & sic magis vocabitur sacrilegium, quàm sacrificium.

CAP. XXVI.

POstquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen, & Eleazarum filium Aaron sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis, & supra per domos, & cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses, & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Iordanem contra Iericho ad eos, qui erant a viginti annis, & supra sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus: Rubē primogenitus Israel: huius filius Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Hesrom, a quo familia Hesronitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben, quarum numerus inuentus est quadraginta tria millia, & septingenti triginta. Filius Phallu Eliab: Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron. Isti sunt Dathā, & Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominum rebellauerunt, & aperiens terra os suum deuorauit Core morientibus plurimis, quando cōbussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt, Core pereunte, filij illius non perirent. Filij Simeon per cognationes suas. Namuhel, ab hoc familia Namuhelitarum. & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum. Iachin, ab hoc fa-

Supra 1. Exo. 30.

Numeratur populus secundo.

Gen. 46. Exo. 6. 1. Par. 5. Rubē numeratur.

E

Alias Abiron.

Supra 10 Simeō numeratur.

familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarũ. Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Symeon, quarum omnis numerus fuit vigintiduo millia

Gad numeratur *ducenti. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum. Suni, ab hoc familia Sunitarum: Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarũ: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. Istæ sunt familiæ Gad quarum omnis numerus fuit quadrin-*

Gen. 38. *Iudas numeratur* *gentamillia quingenti. Filij Iuda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filij Iuda per cognationes suas: Sella, a quo familia Sellaitarũ. Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. Porro filij Phares: Hesrom, a quo familia Hesromitarum. Et Hamul, a quo familia Hamulitarum. Istæ sunt familiæ Iuda, quarum omnis numerus fuit septuaginta sex millia quingenti. Filij Isachar, per cognationes suas.*

Isachar numeratur. *Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuaitarum: Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarũ. Hæ sunt cognationes Isachar, quarum numerus fuit sexagintaquatuor millia trecenti. Filij Zabulon, per cognationes suas: Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo*

Zabulon numeratur. *familia Ialelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingẽti. Filij Ioseph per cognationes suas Manasse, & Ephraim. De Manasse*

Manasses numeratur. *ortus est Machir, a quo familia Machiritarũ. Machir, genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios, Iezer, a quo familia Iezeritarum. & Helec, a quo familia Helecitarum: & Asriel, a quo familia Asrielitarũ: & Sechem, a quo familia Sechemitarũ, & Semi-*

Infra 27 *da a quo familia Semidaitarum, & Epher, a quo familia Epheritarum. Fuit autem Epher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum istæ sunt nomina, Maala, & Noa, & Egla, et Melcha, et Thersa. Hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum quinquaginta-*

Ephraim numeratur. *duo millia septingenti. Filij autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi, Suthala, a quo familia Suthalaitarũ, Becher, a quo familia Becheritarum, Thehen, a quo familia Thehenitarum. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit trigintaduo millia quin-*

Beniamin numeratur. *genti. Isti sunt filij Ioseph per familias suas. Filij Beniamin in cognationibus suis, Bela, a quo familia Belaitarum, Asbel, a quo familia Asbelitarum, Ahiram, a quo familia Ahiramitarum, Supham, a quo familia Suphamitarum, Hupham, a quo familia Huphamitarum. Filij Bela, Hered, & Noeman. De Hered familia Hereditarum. De Noeman familia Noemanitarum. Hi sunt filij Beniamin per cognationes suas quorum numerus fuit quadragintaquinque millia sexcenti. Filij Dan per cognationes suas,*

Dan numeratur. *Suham: a quo familia Suhamitarum. Hæ sunt cognationes Dan per familias suas. Omnes fuere Suhamitæ, quorum numerus erat sexagintaquatuor millia quadringen-*

Aser numeratur. *ti. Filij Aser per cognationes suas Iemna, a quo familia Iemnaitarum, Iesui, a quo familia Iesuitarum. Brie, a quo familia Brieitarum. Filij Brie, Heber, a quo familia Heberitarum: Et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. Nomen autem filiæ Aser fuit Sara. Hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum quinquagintatria millia*

Nephthali numeratur. *quadringenti. Filij Nephthali per cognationes suas, Iessiel, a quo familia Iessielitarum. Guni, a quo familia Gunitarum, Ieser, a quo familia Ieseritarũ, Sellem, a quo familia Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus quadragintaquinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum*

Summa omnium numeratorum secunda vice. *Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, singulis sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio, ita duntaxat, vt sors terram tribubus diuidat, & familijs. Quicquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.*

F Postquam.] In superioribus dicto de iniquorum per clades varias destructione, hic agitur de manentium numeratione, vnde principium capitu. huius se ad præcedentia continuat, quia vsque nunc fuerunt enarrata peccata, & mortes malorum, nunc incipit legislator ponere ordinationes manentium bonorum. Et quia potissima ratio communicationis humanæ est abundantia in necessarijs ad vitam, cum ista ponatur tanquam quidam finis politiæ, vt patet tertio, & septimo Politicorum, numerat primo populum, qualiter possessiones recipere debebat, & tanguntur duo. Primo ponitur numeratio Israeliticæ multitudinis. Secundo enarratio Leuiticæ stirpis. Secunda ibi. [Hic quoque est numerus.] Prima in duas, quia primo ponitur de numeratione, diuina iussio. Secundo eiusdem executio. ibi. [Locuti sunt.] Ista secunda in duodecim

G partes, secundum quod ponitur enarratio duodecim tribuum. De qualibet harum vbi incipiat satis patet. Circa primum.

Postquam noxiorum sanguis.

An noxij, quorum sanguis effusus esse hic dicitur, fuerint Madianitæ vel Israelitæ condemnati in Cadesbarne, vel Israelitæ idolatrantes in Belsefrum.
Quæst. I.

Hic non oportet quærere, an istud c. ponatur in ordine recto ad præcedentia, vel secundum aliquam recapitulationem, aut anticipationem: nam ipsum se continuat, .s. quòd ista, quæ habentur hic fuerunt facta postquam noxiorum sanguis effusus est, hic autem potest intelligi secun-

H dum quosdam de Madianitis, s. postquam effusus est sanguis Madianitarum, facta sunt quæ habentur hic. Vocantur autem Madianitæ noxij, i. nocentes, quia nocuerunt Israelitis inducendo eos ad idolatriam, & faciendo, vt perirent vigintiquatuor millia ex eis, & secundum hoc licet istud cap. respectu præcedentium habeat rectum ordinẽ, tamen non habet respectu subsequentium, quia oportet, quòd fieret ista numeratio post mortem omnium Madianitarum. De ista tamen morte habetur infra trigesimoprimo cap. ideo poneretur hic anticipatio, sed non est iste modus multum conueniens, quia postquam perijt prauorum multitudo, numerari sequentes debuerũt, & ratio est, quia istis diuidi debebant sorte loca terræ promissionis, sed ante mortem Madianitarum nullus de Israelitis peccatoribus viuens mansit. Quod patet, quia in bello contra Madianitas nullus de Iudæis mortuus est, vt patet infra 31.

I cap. quod fuisset si nondum deleti essent peccatores, ergo iam deleti fuerant, & consequenter immediate debebant numerari Israelitę, & sic non referretur ad Madianitas. Aliter potest intelligi secundum quosdam, postquam sanguis noxiorum fusus est, idest postquam mortui sunt peccatores Israelitę qui murmurauerant in Cadesbarne, numerati fuerunt Israelitæ residui, & dicebantur illi noxij, idest rei, vel peccatores, quoniam contra Deum nimis peccauerant: & Deus dixerat quòd morerentur omnes ante introitum in terram Chanaan: cum autem mortui sunt, numerati sunt reliqui. Et videtur hoc esse conueniens, quia ista numeratio fuit facta ad diuidendum possessiones per istos Israelitas numeratos, vt sciretur in qua tribu erant plures, vt daretur eis maior possessio, & paucioribus minor: sic patet infra in litera, scilicet pluribus maiorem

K partem dabis, & paucioribus minorem. Quòd autem fuerit facta ista numeratio ad diuidendum possessionem per istos numeratos, patet infra cum dicitur: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas: sed non erat danda possessio eis, qui morituri erant in deserto: ergo illis viuentibus non debebat numerari populus, quia non proficeret: nã aliqua trib. prius videretur esse maior, quæ postea esset minor morientibus noxijs, qui in ea erant. Sed adhuc non stat ista expositio. Primo quia dicitur hic: Postquam sanguis noxiorum effusus est: sed effudi sanguinem pertinet ad mortem violentam, quod non fuit in illis qui peccauerunt in Cadesbarne, quia non fuerunt mortui omnes hostiliter, vel per plagam a Deo immissam, sed naturali ægritudine defecerunt. Item non

Post mortem Israelitarum fornicatorum facta est numeratio aliorum remanentium pro partitione terrarum.

stat,

stat, quia si intelligeretur hoc de peccantibus in Cadesbarne, oportebat quod immediatè, vt omnes illi defecissent, fieret ista computatio, sed non facta est, quia quando Israelitæ transierunt torrentem Zareth iam fuerant mortui omnes peccatores, vt patet Deutero. cap. 2. & tamen multo ante hoc transierant Israelitæ torrentem Zareth, scilicet primo quam venirent in terram Moab, & introirent in terram duorum regum Amorrhæorum: sed cum ista numeratio facta est, iam introiuerant Israelitæ in terram Moab, & acquisierant terram regum Amorrhæorum, vt patet ex ordine literæ: ergo non fuit facta ista numeratio immediate vt mortui sunt omnes, qui peccauerant in Cadesbarne.

Sed aliquis dicet non tenere argumentum, quia quamquam ponatur hic de ista numeratione, tamen facta fuit immediate post torrentem Zareth, vbi iam nullus de peccatoribus supererat: & sic non intercidit aliquod tempus medium.

Sed non stat, quia ista computatio fuit facta in vltima mansione deserti. s. apud Iordanem, vt patet infra cum dicitur quòd Moyses, & Eleazarus numerauerunt eos, qui erant a viginti annis & supra in campestribus Moab super Iordanem: tamen campestria Moab sunt in vltima mãsione deserti, vt declaratum fuit supra præced. capit. ergo non fuit facta ista numeratio immediate post torrentem Zareth: & consequenter non fuit post mortem peccatorũ qui peccauerant in Cadesbarne. Item nulla erat vtilitas quòd Israelitæ numerarentur immediatè post mortem eorum, qui peccauerant in Cadesbarne, quia ista computatio fiebat vt sciretur, quæ tribus erat maior vel minor: & quantum vna excedebat aliam, vt sciretur quantum de possessione vnicuique tradi debebat: sic colligitur infra, fastis diuiderur terra iuxta numerum vocabulorum suorum: pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: si tamen consideraretur multitudo, aut paucitas in tribubus secundum computationem factam immediate post mortem omnium, qui peccauerant in Cadesbarne: non conueniente diuideretur terra secundum multitudinem, & paucitatem illam, quia multi morituri erant post istam computationem cum vigintiquatuor millia mortui fuerint: ergo non proficiebat tunc computatio, sed postea, quando nulli morituri erant de Israelitis vsque ad introitum in terram Chanaan. Ideo dicendum quòd intelligitur illa litera de occisione eorum, qui peccauerant fornicando cum filiabus Moab, s. quòd immediate vt omnes illi mortui sunt, iussit Dominus quòd computarentur Israelitæ: & tunc conuenit litera, s. postquam sanguis noxiorum effusus est: in quo significatur mors violenta, & sic fuit in istis, quia quidam mortui sunt per plagam a Deo immissam, alij autem per iudicum sententiam occidendo, vel suspendendo quod erat effundi sanguinem. Etiam nũc ista computatio erat valde vtilis, nec sequebatur inconueniens, quia post eam nulli de Israelitis mortui sunt, & ideo per istam computationem certificari posset pluralitas, & paucitas eorum, quibus tradenda erat terra Chanaan. Item fuit facta immediate ista computatio post occisionem fornicatorum cum alienigenis. nam ista fornicatio fuit in Settim, quæ est vltima mansio deserti filiorũ Israel, vt supra declaratum est. Computatio autem illa facta est super Iordanem in campestribus Moab, vt patet infra in litera: & in campestribus illis erat mansio vltima Settim, vt declaratum fuit precedenti c. ergo immediate post illã occisionem fuit facta computatio.

[Dixit Dominus ad Moysen & Eleazarum filium Aaron sacerdotem.] Istis duobus apparuit Dominus iubens, vt numerarent Israelitas. Ex quo apparet quòd Eleazarus erat propheta. nam illi prophetæ sunt, ad quos Deus locutus est. sic autem ad Eleazarum fuit.

Qualis fuit locutio Domini hic, vel quomodo facta est, & an potuerint Moyses & Eleazarus introire in sancta sanctorum. Quæst. II.

Quæret aliquis qualis fuit ista locutio, vel quomodo facta. Aliquis respondebit quod fuit facta in propitiatorio inter Cherubim, quia quando Moyses volebat

A aliquid inquirere a Deo, ingrediebatur ad propitiatorium in sancta sanctorum, & audiebat responsum de medio duorum Cherubim, vt patet supra capit. 7. illuc autem poterat introire Eleazarus, qui erat summus sacerdos. Sed dicendum est non stare, quia Moyses audiebat vocem Domini ad propitiatorio, qñ dubitabat de aliquo, & ibat ad quærendum responsum: & tunc Moyses loquebatur ad Deum, priusquam Deus ad Moysen: sic patet supra 7. capit. scilicet, cumque ingrederetur Moyses, vt consuleret oraculum, id est ad petendum responsum de aliquo dubio: hic autem non inquisiuit Moyses, aut Eleazarus quidquam a Deo, sed Deus locutus est: ergo non fuit facta locutio in propitiatorio. Item non stat, quia dato quòd Moyses vellet responsum de aliquo dubio, non posset illuc ingredi Eleazarus: quia summus sacerdos non poterat introire in sancta sanctorum, nisi semel in anno, faciendo cæremonias, quæ habentur Leuit. 16. capit. scilicet in die propitiationis, vt patet ibidem. & ad Hebræos capit. 9. nunc autem non erat sic: quia in toto deserto non fuit facta solennitas expiationis, vt probatum fuit Leuit. 16. capit. ergo non potuit introire ad hoc. Erat autem alius modus introeundi in sancta sanctorum, scilicet quando non solum summus sacerdos ingrediebatur, sed etiam minores, vt patet supra capit. 4. & hoc erat cum mouebantur castra ad cooperiendum arcam: sed tunc non erat aliquis in propitiatorio, qui loqueretur: non potuit igitur fieri ista locutio intra sancta sanctorum. Assumptum patet supra quarto cap. de introitu sacerdotum minorum in sancta sanctorum, quòd autẽ non esset tunc aliquis respondens in propitiatorio declaratum fuit Leuit. 16. c.

C Ideo dicendum, quòd ista locutio potuit conuenientius fieri ad ostium tabernaculi, quia ibi erat nubes, & quando volebat Deus loqui in illa, inclinabatur ad ostium tabernaculi. Sic fuit locutus Mariæ, & Aaron supra 12. cap. & ibi poterat loqui ad Eleazarum, & Moysen, & eis nihil quætentibus: sic enim locutus fuit ad Mariam, & Aaron vocans eos, vt accederent ad se vt patet prællegato. Poterat autem fieri alijs modis ista locutio, s. quòd appareret aliquis angelus in corpore assumpto Eleazaro, & Moysi, & loqueretur: sic factum est ad Iosue: nam apparuit ei angelus 1 omini habẽs gladium euaginatum in agro Iericho, vt patet Iosue capit. 5. sic etiam apparuit angelus Domini Balaam in via impediens ne transiret asina, gladio euaginato supra 22. c.

Aliter etiam poterat fieri ista locutio, s. quod Angelus Domini formasset aliquam vocem in aere, non assun pto
D aliquo corpore visibili: & sic frequenter factum est, sicut fuit in legis datione super montem Sinai, quia ibi non fuit aliqua forma visa, sed solum vox audita Deutero. capit. 4. Secundus tamen modus, s. quòd fuisset locutus in nube ad ostium tabernaculi est conuenientior, quia est communior.

Sciendum autem quòd ista locutio fuit facta ad Moysen & ad Eleazarum, quia isti duo erant principes populi: nam Moyses erat princeps & iudex populi in temporalibus, & spiritualibus. dũ tñ non pertinerent ad suum sacerdotalem: Eleazarus autem erat princeps omnium sacerdotum: & ex hoc principabatur populo quantum ad spiritualia. ideo ad istos duos principes debuit fieri locutio, vt ambo exequerentur hanc numerationem: sic enim fuit in alia numeratione in deserto Sinai, quia ibi Moyses & Aaron illam fecerunt, vt patet supra capit. 1.
E Eleazarus autem erat summus sacerdos, sicut fuerat Aarõ pater suus, ideo ia pertinebat ad eum ista numeratio, sicut illa, quæ facta est in monte Sinai pertinuit ad Aaron: vocatur autem hic Eleazarus sacerdos, id est sacerdos magnus per excellentiam: ipse enim fuerat constitutus sacerdos magnus post patrem suum, vt patet supra vigesimo cap.

[Numerate omnem summam filiorum Israel.] Id est numerate omnem multitudinem Israelitarum. Accipitur hic summa improprie, scilicet non pro eo quod colligitur ex numeratione, sed pro ipsa multitudine numerabili: nam si habuissent summam numerandorum Moyses & Eleazarus, non numerassent. Dicit hic Rabbi Sal. quòd Deus facit, vt pastor, qui gregem numerat, quem lupus

Computationes variæ Israelitarum diuersis temporibus factæ.

F lupus vastabit, vt ex numero manentium sciat quot perierunt. Sed istud nihil est, quia Deus non faciebat pro se, sed pro Israelitis, scilicet, vt haberēt certitudinem de multitudine sua, vt sic scirent diuidere portionaliter inter se terram Chanaan. Dicunt quidam quod ista numeratio est quinta & vltima ab exitu de Aegypto quæ fuit ad diuidendum terram. Et prima fuit in exitu de Aegypto, cum dicitur quòd erant ferè sexcenta millia peditum in Israelitis Exo. cap. 12.

Secunda computatio fuit post immolationem vituli ad offerendum Deo dimidium siclum argenti, qui sumebatur a quolibet transeunte ad numerum. De hac Exo. 30. & 38. cap. Tertia computatio fuit ad pugnandum, & ministrandum, & castrametandum: & de ista habetur supra c. 1. & 2. Quarta computatio fuit ad primogenita redimendum, scilicet, vt sciretur quot erant primogenita Israelita- G rum, vt commutarentur pro eis Leuitæ supra 3. cap. Quinta fuit ad terram in possessiones diuidendum: & de ista habetur hic. Sciendum est, quòd non fuerunt omnes istæ computationes totius Israel. Prima enim quæ dicitur fuisse in exitu de Aegypto non fuit computatio, sed solum posuit ibi Moyses summam Israelitarum non plenam, & quasi sub dubio, sicut ille, qui non computabat, cum dixit quòd erant ferè sexcenta millia peditum in populo illo: ibi tamen non poterant Israelitæ numerari ad exitum de Aegypto, quia ad hoc non dabatur eis locus: tanta enim exeundi velocitas fuit, vt nec massam fermentare potuerint Exo. c. 12. sed vocant eam quidam computationem, quia ponitur ibi summa, sicut in computationibus alijs.

Item quarta numeratio istarum ad primogenita redimendum, non fuit numeratio totius Israel: nam ad inueniendum istos nō oportebat computari omnes alios, quia H satis constabat quòd non erant omnes Israelitæ primogeniti: sed inquirebatur in qualibet domo, familia, & tribu, qui essent primogeniti non computando alios: & postea omnium istorum inuentorum summa assumpta est. Aliæ autem tres, scilicet secunda, tertia, & quinta fuerunt propriè numerationes: quia ibi omnes Israelitæ numerati sunt.

Quare non computabatur aliquis ante annū 20. & quare non suscipiebant illi hæreditatē in terra Chanaā.

[A viginti annis & supra.] Hoc fiebat, quia ante viginti annos non transit aliquis ad nomen, nec ad bella procedere potest: ideo non computatur tanquam pars Israel. erat autem hoc ad accipiendam possessionem: omnes enim Israelitæ habituri erant possessionem, & quia solum vocantur Israelitæ illi, qui habent nomen in populo, pro illis solis data est possessio: vnde si aliqua tribus haberet multos excedentes annum vigesimum, etiam si non habe- I rent adhuc vxores, nec essent emancipati à patria potestate, accipiebantur possessiones pro omnibus illis. si autem essent in tribubus Israel multi excedentes annum 18. vel 19. nondum completo vigesimo, non computabantur, nec assignabatur pro istis aliqua possessio, sed accipiebant possessiones patrum suorum, ita quòd ipsi & patres eorum computabantur tanquam vna persona. Sic enim Aristo. *Cap 6.* dicit. 5. Ethico. quòd filius est pars patris donec sit pelicon, i. magnus vel emancipatus. & secundum hoc, si aliquis de Hebręis nunc computatus esset quadraginta annorum, vel vlterius, & haberet quatuor, vel quinque filios proximos anno vigesimo, sed nondum attingentes: & alius in ætate triginta vel quadraginta annorum nullum filium haberet, æqualiter ambo reciperent: si autem aliquis mortuus fuisset, & reliquisset filios infra annum vigesimum K siue vnum filium, siue multos, omnes partem vnius accipiebant, s. patris sui: sicut si pater vixisset, ipse solus acciperet hęreditatem: filij autem non, ætate prohibente: ita filij paruuli manentes, vnam sortem omnes pro solo patre acciperent, ne periret nomen patris in familia sua: sicut filiæ Salphaad hæreditatem habuerunt, ne nomen patris periret, vt patet cap. seq. Si autem pater superuiueret & haberet quatuor, vel quinque filios vltra annum vigesimum positos, pater suscipiebat pro se vnam sortem, & quilibet filiorum aliam pro se.

Quare fœmina non fuerunt computata hic: & quomodo non accipiebant sortem in terra Chanaan, nec poterant succedere patribus nisi in defectum filiorum. Quæst. III.

QVæret aliquis quare non fuerunt hic computatæ fœminæ, sicut viri a vigesimo anno. Respondebit aliquis hoc fuisse, quia hic computantur illi, qui possunt procedere ad bellum: ad fœminas autem non pertinet ire ad bellum. ergo non fuerunt computatæ. Sed non stat, quia hic fiebat computatio ad sciendum numerum eorum, qui accepturi erant possessionem in terra Chanaan: fœminæ autem ita accipiebant possessionem, sicut viri, vt patet sequenti capitulo de filiabus Salphaad: ergo debuerunt computari.

Sed obijcietur, quod ista computatio non fiebat nisi ad habendum summam eorum, qui poterant procedere ad bellum, quia sic dicitur in litera. Respondendum est, quòd non sumebatur principaliter summa istorum ad sciēdum potentes procedere ad bellum: sed magis ad sciendum, quot erant possessiones recepturi, cum litera dicat infra. istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum: pluribus maiorem partem dabis &c. Cum autem dicitur infra. Cunctosque, qui possunt ad bella procedere. non intelligitur principaliter fieri numerationem propter hoc. & sic litera designat cum dicit. Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis. & postea dicitur: Cunctosque, qui possunt procedere ad bella, idest & in ista enumeratione scietis, qui sunt, qui possunt procedere ad bella. Et verum est, quod etiam intendebat Deus, vt Israelitæ haberent certam summam eorum, qui ad bella procedere poterant: nam sicut accepturi erant possessionem, ita & pugnaturi erant ad acquirendum eam, ideo debebat sciri numerus pugnatorū: quia tamen numerus accepturorum possessionem erat maior numero pugnatorum, & omnis pugnator accepturus erat possessionem, licet non ē contrario: omnes accepturi possessionem computari debebant: & sic in eis haberetur numerus pugnatorum. vnde si fœminæ sumpturæ erant possessionem, poterant computari, licet non procederent ad bellum, & fieret vna summa omnium, scilicet, tam virorum quàm fęminarum, & intra istam summam esset determinata summa pugnatorum. Respondendum est quòd fęminæ computandæ non erant, quia nulla fęmina accipiebat possessionem, siue esset vltra viginti annos, siue citra: sed viri accipiebant possessiones, quę erant pro se & pro fęminis quantum ad vsusfructum, & vtilitatem earum, licet quantum ad proprietatem ad solos viros pertinerent: & siquis haberet multas filias, omnesque excessissent annos viginti: nulla earum accipiebat possessionem, sed eadem erat possessio patris, & illarum tanquam esset eadem persona. Item non solum fęminæ non accipiebant possessionem in diuisione terræ Chanaan, sed etiam non succedebant patribus suis in aliqua parte possessionis immobilis, siue pater moreretur ab intestato, siue vellet eas instituere in testamento, sed succedebant solum in defectum liberorum masculorum: siquis enim hæredem masculum non habens filias, decedens, haberet, illæ sibi succedebant: sed hoc non fiebat tanquam principaliter daretur ius succedendi, sed ad vtilitatem defuncti, scilicet ne deleretur nomen eius de familia sua: deleretur tamen si nullo relicto superstite, possessio eius transiret ad alterum, qui non haberet nomen in familia illa, in qua erat, qui moriens reliquit hæreditatem: ideo dabatur fęminis potestas succedendi in hoc casu, vt patet sequenti capit. si tamen existeret vnus hæres masculus, etiam si haberet viginti sorores, nulla succedebat cum eo, sed ipse in solidum erat hęres: quemadmodum fit nunc vbi obseruantur iura primogenituræ, quia ibi primogeniti succedunt vniuersaliter, omnes autem alij liberi nihil habent de immobilibus, sed possunt eis aliqua dona per modum legatorum relinqui: hæredes tamen non instituuntur, nisi forte sint aliqua bona, quę pater aliàs acquisierit, & non pertineat ad ius primogenituræ.

Mulieres non succedere patribus in bonis hæreditarijs.

Cum

Cum autem arguebatur de filiabus Salphaad, quòd acceperunt possessionem in terra Chanaan. Respondendum est, quòd hoc fuit tanquam fœminæ haberent ius accipiendi possessionem regulariter sicut viri, sed in defectum liberorum masculorum, ne nomẽ patris sui deleretur de cognatione sua, vt patet sequenti cap. & Iosue cap. 17.

Per domos & cognationes suas.] Idest debebant computari omnes isti in domibus suis de cognationibus. Istud fiebat vt posset summa distinctius haberi: nam sit computarentur omnes Israelitæ non habito aliquo ordine speciali computandi, non possent computari, quin erraretur in eis: cum verò diuisi erant per domos, & familias, & tribus, computabantur omnes, qui erant in eadem domo per se: & sic omnes, qui erant in eadem familia, & tunc non poterat errari: deinde ex summis istis particularibus colligebatur vna summa totalis Israelitarum. Et ponuntur hic duo, scilicet domus & cognationes: alibi autem ponuntur tria, scilicet tribus, familiæ, & domus, & ista sunt nomina magis vsitata supra cap. 1. & 2. maxima namque congregatio erat vna tribus. & istæ erant duodecim congregationes: deinde tribus diuidebatur per familias, quia quęlibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra, & quælibet familia diuidebatur in domos. Iste modus habetur Iosue cap. 7. vbi cum inquireretur veritas de furto Iericho, iussit Deus applicari totum Israel per tribus suas, & postea quãlibet tribum per familias suas: deinde quamlibet familiam per domos, & domum quamlibet per viros siue capita singulorum, & ibi erat vltima resolutio. Sicut ergo iste modus habebatur ad inueniendum sine errore vnum virum in toto populo, ita debebat haberi ad computandum omnes Israelitas: per ista autem duo, quę hic ponuntur, scilicet cognationes, & domos intelliguntur tria, quæ dicebantur, scilicet tribus, familiæ & domus: nam cognatio est nomen multum generale signans congregationem multorũ sibi attinentium in vnitate sanguinis, vel identitate radicis. Et si ista cognatio erat maxima in Israelitis, vocabatur tribus. si autem erat minor & immediata sub tribu, vocabatur familia. si autem adhuc erat minor, scilicet sub familia, vocabatur domus: sed domus hic expresso nomine suo ponitur.

Tribus, familia, & domus, idẽ.

Cunctosque, qui possunt ad bella procedere.] Idest & in ista computatione accipietur summa omnium, qui possunt procedere ad pugnandum. Non est intelligendum, quod in computatione, quæ fiebat a vigesimo anno & supra omnes computati possent procedere ab bella: nam aliqui sunt vltra vigesimum annum ad magnam senectutem prouecti, qui ad bella inutiles sunt: & tamen isti accipiebant possessionem. & computabantur, quia erant vltra annum vigesimum. Etiam alij erant nondum senes, & tamen naturaliter erant carentes robore, ita vt essent ad bellicum opus inepti: sed etiam isti computabantur. Dicitur tamen qui possunt ad bella procedere, idest quòd ista ætas est conueniens ad hoc, quòd homines incipiant iam posse procedere ad bella, licet ex alijs accidentibus impediantur: qui autem valde senes sunt etiam dicuntur potentes procedere ad bella, quia non est in eis defectus bellandi ex defectu ętatis, sed ex superabundantia. hic autem accipiuntur potentes procedere ad bella, qui semel transcenderunt ętatem illam, in qua propter paucitatem ætatis impotentes sunt

Considerandum tamen, quòd non fuit hic sicut in computatione, quæ fuit facta in monte Sinai supra cap. 1. vbi dicitur, quod computabantur potentes procedere ad bella, sicut hic: sed fuerunt ibi multi, qui non poterant procedere ad bella propter ætatis magnitudinem, quia erant in extrema senectute constituti eo tempore: hic tamen nullus talis fuit, quia nullus de computatis hic erat annorum sexaginta, vel saltem excedens: nisi duo, scilicet Iosue & Caleb. ideo nullus ad istam ætatem peruenerat: sed in ętate ista adhuc homines illius temporis erant potentes ad pugnandum: ergo nemo propter ætatis multitudinem erat hic impotens: assumptum patet, quia in Cadesbarne fuit lata sententia contra omnes, qui erant computati a vigesimo anno & supra, quòd nemo eorum introiret in terram Chanaan: & nullus de illis fuit computatus hic pręter Iosue, & Caleb, vt patet in fine cap. ergo illi, qui computati fue-

Nullus erat hoc tempore vanie ętatis, quin possit ire ad bellãdũ, nec qui attingeret 60. annos prter Iosue et Caleb.

A runt hic, non erant viginti annorum, quando fuit facta computatio in monte Sinai, quia si essent viginti annorum computati fuissent: & fuisset contra eos lata sententia, sed a tempore illius computationis vsque nunc non fluxerunt anni quadraginta, sed solum trigintaocto, & dimidius. Quod patet, quia Israelitę fuerunt in deserto annis quadraginta, & illa numeratio, quę fuit in monte Sinai incępta est in secundo anno ab exitu de Aegypto prima die mensis secundi, vt patet supra cap. 1. ista autem computatio fuit facta anno quadragesimo ante finem illius non multum post medietatem anni, cum post hoc fuerit facta pugna contra omnes Madianitas, & deletum fuerit totum regnum Madian infra 31. c. Et deinde Moyses pauloante mortem suã incępit proponere Deuteronomium coram toto populo prima die mensis vndecimi, anni quadragesimi, vt patet B Deuter. cap. 1. ergo auferendus erit quasi dimidus annus ab anno quadragesimo, qui superat post istam numerationem: & vnus annus atque vnus mensis, qui effluxerant de quadraginta annis ante numerationem factam in monte Sinai, & sic manebunt anni vigintiocto, & dimidus inter istas duas computationes, sed nullus eorum, qui computatus est hic compleuerat annum vigesimum quando fuit facta computatio in monte Sinai vt declaratum est: ergo nullus de computatis hic posset saltem esse annorum quinquagintaocto, & dimidii apponendo super vigesimum annum incompletum trigintaocto & dimidium: omnes autem alii erant iuniores: sed in ætate quinquagintaocto annorum erant homines potentes procedere ab bella in tempore illo, quia nondum iudicabantur senes, ideo nemo propter ætatis magnitudinem in computatione ista C esset impotens ad pugnandum. De Iosue autem & Caleb, quia isti fuerunt in prima computatione, & in ista, vt patet infra. & illi duo soli introierunt in terram Chanaan de primo computatis: de his posset dicere aliquis quod forte erant impotentes ad pugnam propter senectutem.

De Caleb enim dicendum quòd quando fuit facta ista computatio, erat quasi octoginta annorum: nam quadraginta annorum erat quando missus est de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, vt patet Iosue 14. cap. a tempore autem illo vsque ad istam computationem fluxerunt anni quasi trigintanouem: nam missi sunt exploratores de Cadesbarne in secundo anno ab exitu de Aegypto in fine tertii mensis, vel in principio quarti, vt declaratum est supra ca. 13. ista autem computatio fuit facta ante D finem anni quadragesimi ab exitu de Aegypto: ergo fuerunt plusquam trigintaocto anni, & dimidius, scilicet quasi trigintanouem, qui apponantur annis quadraginta, quos egerat Caleb quando missus est de Cadesbarne ad explorandum, & fient anni quasi octoginta, sed in ætate ista non erat Caleb impotens ad pugnandum: immo erat potens ad gradiendum, & ad pugnandum sicut quando erat annorum quadraginta: sic patet Iosue 14. cap. cum dixit Caleb: quadraginta annorum eram quãdo me misit Moyses de Cadesbarne, vt considerarem terram. Et infra sequitur: hodie octogintaquinque annorum sum sic valens, vt eo valebam tempore, quãdo ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat tã ad bellandum, quam ad gradiendum: hoc enim erat quasi miraculum: nam quòd in anno octogesimo haberet ro- E bur ad pugnandum non erat ita difficile. quòd aũt ita esse robustus, vt in anno quadragesimo erat speciale Dei beneficium, & sic ponitur Ecclesiastici 46. cap. fortitudo Caleb conseruata vsque ad senectutem tanquam miraculum.

Caleb cuius ætatis esset tempore istius computationis.

De Iosue autem non tantum patet, quia non cognoscitur, cuius ætatis ipse esset tempore huius numerationis, sed satis videtur quòd fuerit octoginta annorum, vel quasi: nam in exitu de Aegypto in mense secundo exitus pugnauerunt Israelitę contra Amalechitas, qui insurrexerant, quasi ex insidiis. vt patet Exodi 17. cap. & in isto bello fuit dux Iosue: ergo erat iam vir potens in pugna & maturi consilii: quia in duce belli non solum requiritur robur corporis, immo magis requiritur prudentia magna: ista autem non prouenit in parua ætate, quia quamquam in anno vigesimoquinto, vel trigesimo, Iosue esset potens corpore ad pugnandum, tamen prudentia nondum esset ma-

Iosue quot annos haberet.

I tura,

tura, quanta requiritur in duce belli: ideo videtur quod esset annorum quadraginta, vel quasi: sed illud bellum fuit quasi in principio anni primi exitus de Aegypto non per mensem & dimidium post exitum de Aegypto: ergo nunc additis quadraginta annis fere ab exitu de Aegypto erant octoginta anni, vel quasi Iosue. Assumptum patet; quia exitus Israelitarum de Aegypto fuit quintadecima die mensis primi, vt patet infra 33. cap. & steterunt Israelitæ in monte Sinai prima die mensis tertii Exodi c. 19. Ergo inter exitum de Aegypto, & aduentum in montem Sinai fuit mensis, & dimidius: sed antequam venirent Israelitæ in montem Sinai pugnauerunt contra eos Amalechitæ, quia ista pugna fuit in Raphidim, vt patet Exodi cap. 17. sed prius steterunt Israelitæ in Raphidim, quam in monte Sinai, vt patet infra 33. cap. ergo non fuit mensis dimidius ab exitu de Aegypto vsque ad bellum Amalechitarum cum Israelitis, in quo fuit Iosue dux. Erat tamen Iosue hoc tempore potens ad pugnam, quia post hoc missus est, vt dux belli in terram Madian, vt patet infra 31. c. & post hoc fuit dux in introitu in terram Chanaan, & pugnauit longo tempore, quousque subiiceret terram illam Israelitis, vt patet Iosue capit. 11. ergo non erat impotens ad pugnam, & consequenter ex superioribus apparet, quod in ista computatione non fuit aliquis, qui propter ætatis magnitudinem esset impotens ad pugnandum.

[Locuti sunt.] Hic ponitur secundum, scilicet præcepti diuini executio, scilicet, quod numerauerunt Moyses, & Eleazarus totum Israel.

[Moyses, & Eleazar sacerdos.] Dicitur quod isti locuti sunt, non quod ambo loquerentur, quia non poterant simul loqui ad totam multitudinem, nec etiam vnus repetiit verba alterius, quia hoc videbatur inutile: dicitur tamen quod ambo locuti sunt, quia Deus vtrique locutus fuerat iubens, quod computarent Israelitas: & ob hoc vnus eorum loquebatur & alius ei auctoritatem præbebat, vel vnus loquebatur nomine amborum dicens: Deus apparuit nobis iubens quod numeraremus populum: & sic loquebatur vnus quasi ambo loquerentur.

An Moyses locutus est ad populum, vel Eleazarus.
Quæst. IV.

QVæret aliquis quis istorum loquebatur, scilicet an Moyses, vel Eleazarus. Respondendum est, quod per certitudinem declarari non potest: tamen potest ex coniecturis eorum, quæ apud nos sunt, aliud iudicari, & hoc in moralibus sufficiens argumentum est, vt patet 1. & 2. Ethico. est autem hoc in vsu humano, vt quando multi sunt, ad quos spectat proponere aliquid coram aliqua multitudine, vel persona, excellentior eorum, vel honorabilior proponit: ita de Moyse, & Eleazaro, cum essent viri prudentes, & iusti existimandum est, quod dignior eorum proponeret; erat autem dignior Moyses Eleazaro, cum eminenter de toto populo Iudaico tantum Deus laudauerit, sicut Moysen, dicens eum esse fidelissimum in tota domo sua, vt patet supra 12. capit. etiam quia ipse erat princeps totius populi tam in spiritualibus, quam in temporalibus: Eleazarus autem erat solum princeps inquantum summus sacerdos. Item Moyses erat antiquior ætate Eleazaro, ideo cæteris paribus ex hac parte maior sibi honor impendendus erat: sic Deus iusserat Leuit. capit. 19. coram capite cano consurge, & honora personam senis. Arist. etiam 9. Ethic. dicit de distributione honoris, quomodo diuersis, diuersi honores impendi debeant; & ait quod senibus, in eo quod senes sunt, debet dari quidam modus honoris, qui differt a cæteris modis: ergo Eleazarus debebat reuereri Moysen in hac parte. Item debebatur honor Moysi, quia erat superior in cognatione: nam Eleazarus erat consobrinus Moysi, cum esset Moyses frater Aaron patris Eleazari: dicendum ergo, quod Moyses locutus fuit. Sed obiicietur, quia Moyses erat impeditæ linguæ & propter hoc non locutus fuit coram Pharaone: dixit enim [illegible] quem missurus est, non sum enim eloquens ab heri & nudius

F tertius: ex quo locutus es ad seruum tuum impeditioris, & tardioris linguæ sum. Exodi. capit. 4. & propter hoc Deus prouidit ei dans Aaron fratrem eius, vt loqueretur dicens: Aaron frater tuus Leuites scio, quod eloquens sit, & sequitur: Ille loquetur ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in eis, quæ ad Deum pertinent, vt patet Exodi capit. 4. & iterum Exodi capit. 6. Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Sic ergo esset hic, quod Moyses non loqueretur per se, sed Eleazarus loco illius. Respondendum est, quod Moyses fuit hic per se locutus: multoties enim alibi per se locutus est, vt patet ex processu libri huius & duorum immediate præcedentium: nec indiguit aliquando interprete coram populo Israel. Quod autem obiicitur, quod Aaron locutus fuerit coram Pharaone pro Moyse: dicen-
G dum est, quod hoc erat, quia Moyses erat impeditæ linguæ, & si proponeret coram Pharaone, cum ipse non cognosceret dignitatem eius, negligeret, eum contemnens verba propositionis suæ: debuit ergo talis mitti, qui esset eloquens: & sic erat Aaron. Coram populo autem Israel non erat huiusmodi, quia omnes habebant Moysen tanquam virum excellentissimum, & libentissime audiebant verba eius tanquam verba Dei, ideo non oportebat, vt alius loqueretur pro eo propter linguæ impedimentum: locutus fuit ergo ipse.

[In campestribus Moab.] Ista ergo erat mansio, in qua tunc erant Israelitæ. Sed obiicietur, quod fuerit in planioribus locis Moabitarum, quæ sunt vltra campestria: & patet quia fornicatio cum mulieribus Moab & Madian fuit in Setim, vt patet præcedenti capit. Setim autem est
H in planioribus locis Moab, vt patet infra 33. cap. ergo non fuit facta ista numeratio in campestribus; sed in planioribus locis Moab.

Numeratio facta est in campestribus Moab.

Respondetur quod campestria Moab magnam terram tenent, scilicet a descensu montium Abarim, vsque ad Iordanem, vt colligitur infra 33. cap. & ista terra est aliqualiter montuosa, & vocatur campestris.

Diuiditur autem in duas partes: prima est a descensu ipsorum montium versus Iordanem, quæ tamen non pertingit ad Iordanem: & ista est aliqualiter montuosa, & vocatur campestris proprie: alia autem incipit a termino istius, & finitur in Iordane; est autem ista magis plana, & ibi appellantur planiora loca Moabitarum. Accipiendo tamen large vtraque pars vocatur campestris, & illa, quæ coniuncta est Iordani, & sic quando Iudæi erant apud Ior-
I danem in vltima mansione dicebantur esse in campestribus Moab: quamquam essent in planioribus locis Moab, & isto modo accipitur hic, & præceden. ca. Alio modo & proprie accipiuntur campestria infra 33. cap. & ibi distinguuntur campestria a planioribus locis.

[Super Iordanem.] Idest Moyses, & Eleazarus erant super Iordanem, quando ista locuti sunt, scilicet circa Iordanem: nam non erant super aquas, quia tamen flumina labuntur per loca decliuia, ille, qui stat in aliquo loco prope flumen, dicitur esse super flumen: & isto modo dicit scriptura orbem terræ esse positum super maria, & flumina Psal. 23. scilicet, quia terra eminet super aquas: & aquæ ex conditione sua petunt infima, cum non possit aqua termino proprio terminari: sed adhuc non erant multum coniuncti Israelitæ nunc Iordani, quia post hoc
K recesserunt Israelitæ mortuo Moyse de mansione ista Belsehim, quæ erat vltima, & venerunt ad Iordanem, vt patet Iosue capit. 3. quæ tamen non erat valde magna distantia, sed erant Israelitæ intra illam magnam vallem per quam labitur Iordanis, dicebantur esse supra Iordanem.

[Contra Iericho.] Idest erant Israelitæ ex opposito Iericho: erat enim Iericho vrbs ex alia parte Iordanis, & non erat aliqua ciuitas ita propinqua Iordani de terra Chanaan sicut Iericho: & ista videbatur ex loco, in quo erant castra Israelitarum: & ideo dicebantur esse contra Iericho.

[Ad eos, qui erant a viginti annis, & supra.] Idest locuti sunt Eleazarus & Moyses ad eos, qui erant a viginti annis, & supra: id autem quod locuti fuerunt, erat, scilicet, quod Deus iusserat computari omnes illos, & sic factum est, idest quod se disponerent per turmas

suas, s. per tribus, & familias & domos, vt posset accipi numerus omnium.

[Sicut Deus præceperat.] Idest locuti sunt Moyses & Eleazarus id quod Deus præceperat, s. quòd numerarent Israelitas: ipsi autem dixerūt: Deus iussit, vt numeraremus nos omnem masculum a vigesimo anno & supra: ideo disponatis vos ad numerationem.

[Quorum iste est numerus.] Idest quorum ista est summa, s. quę sequitur: ponuntur enim primo summę particulares omnium tribuum, deinde ponitur summa totalis omnium infra.

Ordo recipiendi summā Israelitarum non fuit secūdū dignitatem tribuū sed secūdum vexillorū originē.

[Ruben primogenitus Israel.] Hic incipiuntur summæ particulares, & quia istæ assumptæ sunt per tribus, ponitur de qualibet tribu quanta esset multitudo.

Considerandum autem quòd ordo iste accipiendi summam non est secundum dignitatem tribuum, quia hoc modo deberet præcedere tribus Iudæ: erat enim dignior, & in omnibus, quæ ad honorem pertinebant præponebatur: ipsa enim primo mouebat castra, quàm ceterę tribus, vt patet supra cap. 2. & 10. s. in primo clangore tubarum: etiā quando consecratum fuit sanctuarium, & obtulerunt omnes principes tribuum Israel per singulos dies, princeps tribus Iudæ prima die obtulit, vt patet supra cap. 7. Item non fuit hic obseruatus ordo natiuitatis: nam sic post Ruben, & Simeon non debebat poni tribus Gad, sed tribus Iudæ: quia primo natus est Iudas, quàm Gad. vt patet Genes. 29. & 30. capit. Item primo poni debuisset tribus Dan, & tribus Nephthali quàm Gad, Aser, Zabulon, & Isachar, quia primo nati sunt, vt patet Genes. capit. 30. sed e contrario factum est, ideo non fuit iste ordo obseruatus, sed fuit obseruatus ordo castrametationis, & vexillorum, s. vt omnes qui pertinebant ad idem vexillum, primo computarentur, quàm veniretur ad alios, qui erant sub alio vexillo: erat autem totus Israel diuisus per vexilla quatuor, ita quòd sub quolibet vexillo essent tres tribus secundum ordinem, qui habetur supra capit. 2. ideo secundum istum modum computatio fiebat. Erat autem vnum de quatuor vexillis, vexillum Ruben positum ad partem meridianam, sub quo erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeō, & Gad. vt patet supra cap. 2. ideo istę tres tribus computatæ sunt primo, per familias suas, vt patet hic. Erat autem alterum vexillum tribus Iudæ quod erat ad partem orientalem, & sub isto erant tres tribus, s. tribus Iudæ, Isachar, & Zabulon. vt patet supra cap. 2. ideo post tribus, que erāt sub vexillo Ruben computatę fuerunt istę tres. vt patet hic. Erat alterum vexillum tertium filiorum Ephraim ad partem septentrionalem, & sub isto erant tres tribus, scilicet Ephraim, Manasse, & Beniamin: ideo post tribus, quę erant in vexillo Iudæ computatæ fuerunt istæ tres, vt patet hic. Quartum vexillum erat filiorum Dan ad partem occidētalem, sub quo erant tres tribus, Dan, Aser, & Nephthali: ideo istæ tres computatæ sunt, vnde penitus idem ordo est hic in computatione, qui est supra cap. 2. in castra metando, & in mouendo castra per clangorem tubarum supra cap. 10.

Quare fuit in numeratione seruatus ordo vexillorum, & non dignitatis, vel natiuitatis.
Quæst. V.

QVæret aliquis quare magis fuit obseruatus hic in istis tribubus ordo vexillorum, quàm ordo dignitatis, vel ordo natiuitatis capitum tribuum. Respondendum est, quòd factum fuit, vt haberetur conuenientissimus modus in computando: erat enim magnus populus Israelitarum, scilicet vltra sexcenta millia peditum: & si diligenter non computaretur, adhibito conuenienti modo, erraretur in computatione: nullus autem modus fuit ita conueniens in computando, sicut si quęlibet tribus computaretur in eo ordine, in quo erat: erant enim omnes Israelitæ in castris ordinati quando computabantur. Si autem debuisset obseruari ordo dignitatis non fieret computatio continua, quia inciperetur in parte orientali vbi erat tribus Iudę, & tunc omissis omnibus medijs transiretur ad tribum Ruben ad partem meridianam: & deinde etiam omittendo reliquas tribus transitetur ad partem septentrionalem ad tribum Ephraim, Manasse, & Beniamin: & iterum fieret regressus ad tribum Simeō ad partem meridianam, & sic varie discurreretur: si autem obseruaretur ordo natiuitatis eodem modo oportebat fieri mutationem per discontinua, quia inciperetur in parte meridiana, vbi erat tribus Ruben, & immediate in tribu Simeon, quæ erat coniuncta illi, deinde transiri debebat ad partem orientalem, in qua erat tribus Iudę, & immediate ad partem oppositam occidentalem ad duas tribus, scilicet Dan, & Nephthali: & omissis medijs transeundum erat ad partē aquilonarem, in qua erat tribus Ephraim, & Manasse. & post hoc ibatur in partem meridianam ad tribum Gad: deinde redeundum erat ad partem occidentalem ad tribum Aser: post hoc transiri debebat ad partem orientalem ad tribum Isachar, & Zabulon: deinde veniendum erat ad aquilonarem partem ad tribum Beniamin, & sic esset finis per magnas circulationes, atque erraretur in computando: ideo debuit dari alius ordo conuenientior, s. quòd fieret computatio per continua, sicut erant locatę ipsæ tribus: & istud erat si obseruaretur ordo castrametationis: & sic factum est, quia incepit computatio ista in vexillo meridiano in tribu Ruben, & Iudæ & per oēs tribus continuè ibatur ad partem orientalem, & inde continuè ad aquilonarem descendebatur, veniebaturque in occidentem, & concludebatur transitus in meridie vbi fuerat computatio inchoata: & isto modo non poterat errari quidquam: ideo debuit teneri iste ordo. etiam fuit obseruatus ordo iste in prima computatione, cuius modus scriptus est supra c. 1. quia incępta est in tribu Ruben, & secundum ordinem vexillorum finita fuit in tribu Nephthali.

[Ruben primogenitus Israel.] Idest fuit primus in computatione Ruben, qui erat primogenitus Israel, i. Iacob. & ponitur hic quod erat primogenitus ad significandum rationem ordinis, s. quòd præponi debebat, quia erat primogenitus: & sic ab ipso incępit computatio ista, & illa quæ habetur supra cap. 1. quamquam tamen Ruben esset primogenitus secundum carnem, tamen non manserunt penes eum iura primogenituræ, quia Iacob abstulit ea ei, vt patet Gen. 49. cap. s. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. transierunt autem ista iura primogenituræ, quantum ad aliquid in tribum Iudæ, & quantum ad aliquid in tribum Ioseph, vt declaratum est Genes. 48. & Iosue 13. capit. Quæ autem sint iura primogenituræ declaratum fuit Genes. 25. & 27. cap.

Ruben perdidit iura primogenituræ.

[Huius filius Henoc.] Hic ponuntur quatuor filij Ruben, scilicet Henoc, Phallu, Hesrom, Charmi: & ab istis denominatæ sunt familiæ, scilicet familia Henochitarū, Phalluitarum, Hesiomitarum, Charmitarum. De his autem non deficit aliqua familia. Pro quo considerandum est, quòd cum aliquis de duodecim filijs Iacob habebat aliquos filios, ab illis denominabantur familiæ, sicut a patre denominabatur tribus: vtpote Ruben habuit quatuor filios, qui nominantur hic & a Ruben nominata est tribus: a quolibet autem filiorū eius nominata est vna familia, & sicut contingebat filios Iacob habere plures, vel pauciores filios immediatos, ita in qualibet tribu erant plures, vel pauciores familiæ: in tribu enim Ruben non deficit aliqua familia, quia filij eius solum fuerunt quatuor, vt patet Genes. 46. & Exo. 6. capit. denominabatur interdum aliqua familia a nepotibus, vel a pronepotibus, sicut factum est in tribu Manasse: nam filius Manasse fuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum: nepos autem Manasse fuit Galaad, a quo familia Galaditarum: pronepotes autem Manasse fuerunt sex filij Galaad, a quo denominatæ fuerunt sex familiæ, vt patet infra: in tribu autem Ruben non fuit aliqua familia denominata a nepotibus, vel pronepotibus: sed fuerunt quatuor familiæ denominatæ a quatuor filijs eius. Deficiunt autem in hac computatione de summa primæ computationis, quæ fuit facta in monte Sinai, viri duodecim millia octingenti vt patet supra cap. 1. & hic: nam ibi erant quinquaginta sex millia, & quingenti viri: hic sunt viri quadraginta tria millia septingenti. [Hæ sunt summæ de stirpe

Filij Ruben quatuor a quib. denominatæ sunt familiæ.

Quo... in ... aliquādo nominantur a filijs aliquādo a nepotibus aliquādo a pronepotibus.

pe Ruben.] Idest quatuor istæ suprapositæ sunt familiæ Rubenitarum: omnes autem cognationes minores vocabantur domus. [Quarum numerus inuentus est 43. millia septingenti 30.] Hic deficiunt multi a priori summa, quæ erat in monte Sinai, vt supra dictum est.

Quare tribus Ruben non fuit multiplicata in quadraginta annis ad maiorem numerum. Quæst. VI.

QVæret aliquis quomodo tribus Ruben non fuit multiplicata ad maiorem numerum, nam sicut Israelitæ quando ingressi sunt in Aegyptum erant septuaginta, & tamen quando exierunt erant plures quam sexcenta millia virorum, ita debuisset tribus Ruben augmentari in annis fere quadraginta, qui fluxerunt a numeratione, quæ facta est in monte Sinai vsque ad istam: sed deficiunt multi.

Responsio. Respondendum est, quod causa huius potissima fuit sententia lata a Deo in Cadesbarne contra numeratos, scilicet quod nullus de illis ingrederetur in terram Chanaā, ideo omnes, qui fuerant computati in prima computatione, scilicet sexcenta tria millia virorum, & amplius perierunt inter tempus computationis illius & istius, quia nemo de computatis in prima computatione fuit hic computatus, vt patet infra in litera, & sic de multis aliis tribubus deficiunt viri aliqui de summa, quæ erat in prima computatione. Et ista causa exprimitur aliqualiter in fine c. ideo totalis summa omnium Israelitarum in ista computatione non accessit ad priorem summam, quæ fuit in monte Sinai, vt patet infra. [Filius Phallu Eliab. Huius filii Namuhel, & Dathan, & Abiron.] Iste Phallu fuit filius Ruben, a quo denominata est familia Phalluitarum. Repetitur autem hic de eo, vt ponatur quidam casus qui fuit in nepotibus eius: erant enim nepotes eius tres Dathan Namuhel, & Abyron. Duo istorum fuerunt, qui surrexerunt contra Aaron, & Moysen propter summum sacerdotium. Et ex hoc repetitur hic de illis.

[Isti sunt Dathan, & Abyron principes.] Hoc ponitur ad notificandum id, quod dicitur de Dathan, & Abyron insurgentibus contra Moysen, quia cum legeretur supra 16. cap. de illis, nesciretur fortassis determinate eorum progenies, ideo ponitur hic.

[Qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron.] Modus insurrectionis, & seditionis habetur supra 16. & dicuntur surrexisse contra Moysen, & Aaron, quia ipsi volebant summum sacerdotium, cum essent de tribu primogenitorum: & quia Aaron possidebat summum sacerdotium, insurgebant contra eum directe: contra Moysen autem insurgebant, quia ipse ordinauerat omnia hæc, & videbatur ex affectione consanguineis suis tribuisse dignitates, vt præallegato cap. declaratum est.

[In seditione Core.] Seditio est bellum ciuile: sic autē fuit cum Core & socii sui insurrexerunt contra Moysen, & Aaron: omnes enim erant conciues, cum essent in eodem populo: fuit autem ista seditio Core, quia erat Core de filiis Leui de familia Caath, vt patet Exod. cap. 6. & supra ca. 3. Ideo ille prætendebat se habere ius ad summum sacerdotium, volens illum surripere, vel qualitercunque auferre Aaron: quia non poterat ipse si solus esset quid facere, conduxit secum multos alios de populo solicitans eos ad eorum: & quia maioris auctoritatis sunt ad mouendū illi, qui erant honoratissimi in populo: ideo adduxit secū 250. proceres synagogæ, vt patet infra, & quia Dathan, & Abyron erant quasi principes in tribu Rubem, quæ erat tribus primogenitorum, ad quam videbatur de iure pertinere summum sacerdotium, K solicitauit illos, vt mouerentur contra Moysen, & Aaron.

[Quando aduersum Dominum rebellauerunt.] Isti dicuntur rebellasse contra Dominum, quia repugnabant ordinationi Dei volentes arripere summum sacerdotium: Deus tamen statuerat summum sacerdotium pertinere ad Aaron, isti autem non intelligebant ideo insurrexerūt contra Moysen, & Aaron putantes hoc factum fuisse ex affectione cognationis, & sic dixit Moyses illis viris, quod insurgebant contra eum, & Aaron, sed magis contra Deū, vt patet supra cap. 16.

F [Aperiens terra os suū deuorauit Core.] Dicitur terra aperuisse os, non quod habeat proprie os, quia non est animal, sed quia diuisa fuit patente quadam cæca voragine: & illa vorago erat sicut os in animali. Quid autem Iudæi fabulentur de ore terræ, & ore asinæ Balaam, & decem rebus creatis in vespere sabbathi ad solis occasum, declaratum fuit supra cap. 22. Dicitur quod fuit deuoratus Core, quia Core non fuit combustus cum aliis 250. viris offerentibus Thymiama. Sed contra hoc arguetur, quia Moyses dixit, quod Core & omnis congregatio sua starent sequenti die cum thuribulis suis coram Domino ad offerendum thymiama: Aaron autem staret seorsum habens thuribulum suum: & tamen sequenti die venerunt viri 250. & obtulerunt, atque combusti sunt, vt patet hic, & supra ca. 16. ergo Core quoque combustus est. Aliqui responderūt, quod Core fuit combustus, & deuoratus a terra: viri autē G 250. fuerunt solum combusti. Sed hoc improbatum fuit supra 16. ca. Dicendum autem quod Core solum fuit submersus a terra sicut Dathan, & Abyron: & cum obiicitur quod dixerit Moyses, vt iret sequenti die Core cum sociis suis ad offerendum thymiama. Respondetur quod forte Core timuit subire istud experimētum suspicans aliquam plagam a Deo esse mittendam: & propter hoc quamquā viri 250. quos solicitauerat iuerint sequenti die ad thurificandum: Core tamen non iuit, sed mansit in tabernaculo suo, ideo viri 250. combusti sunt soli, Core autem non fuit combustus, sed aperta est terra in tabernaculo suo, & deuoratus est. [Morientibus plurimis.] Non intelligitur hoc de filiis Core, qui erant cum eo in tabernaculo suo, quia immediate dicitur quod magnum miraculum factum est in Israel, vt Core pereunte, filii eius non morerentur, nec etiam intelligitur de 250. viris, qui combusti sunt, quia de istis dicitur hic immediate quādo combussit ignis 250. H viros. Sed intelligendum est necessario de Dathan, & Abiron, & omnibus familiis suis: nam isti deuorati sunt a terra, vt patet supra cap. 16. & fuerunt omnia hæc in eadem die. [Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte filii eius non morerentur.] Fuit autem miraculum in hoc quod terra aperta est, & absorbuit Core: filii tamen sui, qui simul erant non absorpti sunt: Core enim a principio solicitauit Dathan, & Abiron contra Moysen. Etiam solicitauit 250. viros. Inchoata autem seditione cum Moyses dixisset, quod sequenti die venirent Core, & socij eius ad thurificandum: Core timens aliquod malum peruenturū, non iuit in sanctuarium, sed mansit in tabernaculo suo, euntibus illuc viris ducentum quinquaginta, qui combusti sunt, fecit ergo Deus quod aperiretur terra, & deglutiret Core, & cum manerent simul filii eius in eodem tabernaculo, non submersi sunt, sed manserunt pedētes in aere, & hoc vidit totus Israel, quousque deuorato Core terra I iterum conclusa est. Isti autem filii Core erant viri sancti & habiti fuerunt in magna reputatione postea inter Leuitas, quia cantores effecti sunt, & Psalmos composuerunt, vt patet 1. Paralip. cap. 25. & 26. nam ex nominibus istorum intitulantur quidam psalmi cum dicitur: Psalmus filiorum Core. Etiam habuerunt aliud officium in sanctuario, scilicet quod præerant ad faciendum libamenta, quæ erāt de panibus frixis: vnde dicitur de eis 1. Paralip. c 6. quod Corita erat princeps eorum, quæ frigebantur in Sartagine.

Quomodo non sunt absorpti filij Core cum patre eius, cum essent in eodem tabernaculo. Quæst. VII.

QVæret aliquis de istis filiis Core quomodo non submersi sunt cum patre suo, cum essent in eodem tabernaculo, vt hic supponitur. Respondebit aliquis, quod erant viri sancti, & propter hoc Deus illos conseruauit, ne perirent. Sed obiicietur quod licet prius essent viri sancti, tamen in eo quod recedere noluerunt a tentorio patris sui, qui erat peccator, efficiebantur rei inobedientiæ, & merebantur submergi: sic patet de Dathan, & Abyron, & familiis suis: multi namque erant, qui nihil peccauerant in surgendo contra Moysen, & Aaron, quia tamen noluerunt recedere a tabernaculis hominum illorum, cum eis absorpti sunt, vt patet supra capit. 16. & hoc quia dixerat eis Moyses. Re-

cedite

cedite a tabernaculis istorum impiorum & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorũ, & post hoc qui noluerunt recedere absorpti sunt, quamquam non peccassent: sic ergo fieri debuisset in filiis Core, cum essent in eodem tabernaculo, in quo pater suus absorptus est. Respondendum est, quod non debuerunt absorberi, quia non fuerant præmoniti, quamquam ergo forsitan cognoscerent quod pater eorum coniurauerat contra Moysen, & Aaron solicitans corda multorum virorum, tamen nesciebant esse præceptum a Moyse, & dictum, vt recederent omnes a tabernaculo eius: nam ipse, & Dathan, & Abyron in eodem tempore absorpti sunt, & cum Moyses iuisset ad iubendum ne quis accederet ad tabernacula hominum impiorum, audierunt illi, qui erant cum Dathan, & Abyron: quia primo iuit ad illos: sed non audierunt filij Core, quia Core habitabat in alia parte castrorum. Dathan namque, & Abyron erant de filiis Ruben, ideo castrametabantur in parte meridiana sub vexillo Ruben: Core autem & filii eius, quia erant de Leuitis castrametabantur ad partem tabernaculi meridianam in circuitu illius: & non erant in eodem ordine castrametandi, in quo populares, quia omnes populares castrametabantur procul a sanctuario, Leuitæ autem apud illud, & tunc cum Moyses denunciauerit, vt recederent omnes a tabernaculis hominum impiorum, & hoc fuit cognitum apud tabernacula Dathan, & Abyron & nondum erat cognitum apud tabernaculum Core: sed Core absorptus est dum absorberentur Dathan, & Abyron, ideo non constitit filiis Core, quod iussisset Moyses recedere a tabernaculo patris sui. Si autem iubente Moyse, recedere nollent, etiam si prius viri sancti fuissent, quia tamen tunc erant inobedientes, fuissent absorpti cum patre. Alter autem responderi potest, quod non solum filij Core nescierunt positum a Moyse edictum, quod omnes recederent a tabernaculo Core, sed etiam non fuerat posita talis iussio, nec intendebat Moyses ponere hoc edictum contra Core, sed solum contra Dathan, & Abyron. Causa enim est quia Moyses cognouerat, quod omnes isti viri, qui insurrexerant contra eum, & Aaron periuri erant, & quia ipse vocauerat Dathan, & Abyron, vt venirent ad sanctuarium, & ibi videret causam eorum. scilicet quare insurgebant, noluerunt venire: & ob hoc iuit ipse ad illos iubens, vt omnes recederent a tabernaculis eorum: qui sciebat illos perituros esse, ne alii simul cum eis perirent. De Core autem non existimabat sic, quia Core steterat in sanctuario coram Moyse & Aaron: dixeratque Moyses, quod Core & tota congregatio eius sequenti die venirent ad offerendum coram Domino thymiama, & Aaron per se offerret, vt ibi videretur, quem Deus acceptaret: hoc autem experimentum Core acceptauit, & socii sui ducentum quinquaginta viri: vnde sequenti die isti ducentum quinquaginta viri venerunt ad sanctuariũ, vt offerrent thymiama: & cum assumpsissent thuribulis thymiama, ignis egressus a Domino combussit illos, vt patet supra 16 cap. Moyses autem putauit, quod iret cum eis Core, sicut acceptauerat, ideo non intendebat ponere aliquod edictum contra illum, quod recederent omnes a tabernaculo eius, sicut a tabernaculis Dathan, & Abyron, quia putauit eum consumendum cum ducentum quinquaginta viris, sed quia non iuit illuc Core, ne maneret impunitus, cum ipse fecisset omne malum hoc, fecit Deus aperiri terrã sub tabernaculo eius, & deuoratus est. Filii autem illius nihil peccabant manentes cum patre, cum non esset posita aliqua prohibitio de hoc: ideo quamquam pater suus absorptus fuerit, quia erat vir nequam, tamen filii non debuerunt deuorari: secus autem si ipsi potuissent habere aliquam cognitionem certissimam, quod pater eorum deuorandus esset a terra. Nam nunc si non recederent ab eo, essent in culpa, & deuorarentur. [Filii Simeon.] Hic ponitur computatio secundæ tribus Israel, scilicet Simeon, & ponitur immediate post Ruben, quia erat sub vexillo Ruben, vt patet supra cap. 2. erat etiam in ordine natiuitatis sequens post Ruben, vt patet Gen. capit. 30. hic tamen non curatur de ordine natiuitatis, sed de ordine castrorum, vt supra declaratum est.

Cognatio quid signet

[Per cognationes suas.] Idest per familias: est enim co-

A gnatio nomen generale signans cõgregationem plurium attinentium in identitate sanguinis, & signat omnem modum congregationis, scilicet maximam congregationem, quæ vocatur tribus, vel mediocrem, quæ vocatur familia, aut minimam, quæ vocatur domus. De prima patet supra cap. 1. vbi accipiuntur duodecim principes cognationum, idest duodecim principes tribuum: & iterũ dicitur quod Moyses & Aaron recensuerunt Israelitas per cognationes suas, & domos atque familias, vbi necessario accipitur cognatio pro tribu. Sic etiam præcedenti cap. dicitur quod Zambri erat princeps cognationis Simeon, idest princeps tribus Simeon: quia Simeon non dicit familiam, sed tribum. Aliquando autem cognatio accipitur pro familia, sicut patet hic cum diuidatur Simeon per cognationes. Non potest autem intelligi cognatio, idest tribus, quia vna non diuiditur per alias tribus, cum sint solum duo-

B decim tribus. Item non potest accipi cognatio pro domo, quia cum dicatur hic quod diuiditur Simeon per cognationes, sequitur immediate quomodo per istam diuisionẽ sint familiæ quinque in tribu Simeon, aliquando accipitur cognatio pro domo, quæ est minima cognatio, & de hoc magis patet.

Namuhel fuit nomen duorum, & Saul.

[Namuhel ab hoc familia Namuhelitarum,] Hic ponuntur quinque familiæ tribus Simeonis denominatæ a quinque filiis eius, scilicet a Namuhel familia Namuhelitarum, & a Iachin familia Iachinitarum: & a Iamin familia Iaminitarum: & a Zare familia Zareitarum: & Saule familia Saulitarum.

Sciendum autem quod Namuhel, qui ponitur hic primus in filiis Simeon non est ille Namuhel, de quo dicitur supra. s. quod filii Eliab erant Namuhel Dathan, & Aby-

C ron, quia ille Namuhel pertinet ad tribum Ruben, hic autem ad tribum Symeon. Item Saul, de quo hic dicitur non est Saul qui regnauit primus in Israel, quia ille erat de tribu Beniamin; iste autem de Tribu Simeonis. De Saule patet 1. Reg. c. 9. Item multo tempore fuit iste Saul ante illũ, quia iste introiuit in Aegiptum cum patre suo Simeone, Saul autem rex fuit valde magno tempore post exitum de Aegypto, & post ingressum in terram Chanaan. Item familia Zareitarum, de qua hic dicitur, non est familia Zareitarum, de qua habetur infra in tribu Iudæ, quia ista pertinet ad Simeonem, illa ad Iudam, & denominatur familia Zareitarum in tribu Iudæ, a Zaram, qui fuit filius Iudæ, vt patet Gen. c. 38. & Mat. c. 1. licet aliquando vocetur Zares, vt patet infra: ista autẽ familia Zare, quæ hic ponitur, nominatur a Zare filio Simeon. [Hæ sunt familiæ de

Familia Zareitarũ duæ.

D stirpe Simeon.] idest, istæ quinque familiæ hic nominatę sunt de stirpe Simeon. s. appellatæ a filiis eius. Sciendum autem, quod hic deficit vna familia, quia a quolibet filio Simeon deberet appellari vna familia, sed fuerunt sex filij Simeon, vt patet Gen. 46. c. & Exodi cap. 6. Istæ familiæ non nominantur eo modo, quo appellantur filij Simeon: nam Gen. 46. c. Iste, qui vocatur hic Namuhel, appellatur ibi Iamuel, & qui appellatur hic Zare appellatur ibi Saber. Deficit tamen vna familia. s. Ahoditarum denominata a filio Simeon nomine Ahod. Hoc aũt fuit, quia forte Ahod nõ habuit filios aliquos, per quos deriuaretur progenies sua: ideo non fecit aliquam familiam. Sciendum aũt q̃ nomina istorum filiorum Simeon fuerunt multiplicia, nec ponuntur vbique eadem: nam aliter appellantur Gen. 46. c. & aliter Exodi cap. 6. & aliter hic, nam Gen. 46. c. po-

Filij Simeon diuersa nomina habuerunt.

E nuntur tria nomina filiorum Simeon, quæ non ponuntur hic, s. Iamuel, Ahod, & Saber. Exo. aut c. 6. etiam variantur ista nomina, quia ponuntur duo, quę nõ ponuntur hic, nec Gen. 46. cap. s. Nod, & Soer. Hoc autem accidit, quia aliquando contingit eosdem viros multa habere nomina, sicut nunc apparet. Et etiam hoc accidit in nouo testamento: nam Petrus aliquando appellatur Petrus, aliquando Simeõ Ioannis, & aliquando Cephas, & aliquãdo Bariona. Adhuc autem filii Simeon habent alia nomina variata, vt patet 1. Paralipom. cap. 4. vbi ponitur Iarib filius Simeon: & ibi ponitur Zara, sicut ponitur hic: nec ponuntur ibi filii sex Simeon, sicut Gen: 46 cap. & Exo. cap 6. sed quinque filii, sicut hic. Cuius causa est, quia liber Paralipom. fuit scriptus multo tempore post librum istum, scilicet tempore captiuitatis Babylonicæ, cum ibi agatur, quomo-

do ducti fuerint Israelitæ in Babylonem,& intendebat ibi scriptor enarrare progeniẽ Simeonis, sicut enarrat progeniem aliarum tribuum,& quia ab vno de filiis Simeon nõ processerunt posteri, scilicet ab illo, qui vocatur Ahod: ideo non dictum est, quod habebat sex filios,sed quinque: quia sextus filius nihil proficiebat ad stirpem Simeonis, quia ab eo non fuerunt deriuati aliqui posteri, per quos extenderetur familia Simeonis. [Quarum omnis numerus fuit 22. millia ducentorum.] In ista tribu deficiunt valde multi viri.s.37. millia & centum secundum primam computationem: nam in computatione facta in mõte Sinai fuerunt quinquaginta.9. millia. & 300. viri,hic autem. 22. millia. 200. Primum patet sup.c.1. necesse aliqua tribus Israelitarum, in qua tot viri defecerint, ideo plures defecerunt in hac tribu quam in quibuscunque aliis tribubus: non enim fuit aliqua tribus tam paruæ multitudinis in ista computatione, sicut tribus Simeon, quamquam in prima computatione multæ fuerunt minores ipsa immo nulla fuit maior ea,nec æqualis, nisi tribus Iudæ & tribus Dan,vt patet supra cap.1.& quia ista computatio fiebat ad signandum sortes possessionis omnibus tribubus: cum tribus Simeõn reperiretur minor omnibus, data est ei minima possessio. Nam non accepit sortem segregatam,sicut cæteræ tribus, sed quandam partem sortis Iudæ accepit: erat enim sors Iudæ magna, & quædam particula parua decisa de illa, suffecit in sortem tribui Simeon,sic patet Iosue capit.19.s.hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas in funiculo,& possessione filiorum Iuda,quia maior erat, & ideo possederunt filij Simeon in medio hæreditatis eorum.

Trib. Simeon hic fuit minor inter omnes,& Iuda maior, & quare.

Quare tribus Simeon valde diminuta fuerit. Quæst. VIII.

QVæret aliquis quare de tribu Simeon defecerint valde plures viri,quam de aliis familiis. Aliquis respõdere poterit, quod quædam progenies sunt, quæ quodam tempore multiplicantur, & aliæ sunt, quæ non multiplicantur,& illæ,quæ multiplicantur aliquando nõ multiplicantur,quia non omni tempore homines æqualiter vacant generationi, & dato quod æqualiter, aut amplius vacent.non sequitur,quod magis multiplicentur in prole,& sic potuit esse de stirpe Simeon,quod licet a principio excederet fere omnes alias,tamen postea non multiplicata est,sed aliæ excesserunt eam.

Dicendum tamen,quod ista ratio licet aliqualis sit,tamen non penitus satisfacit: nam hoc esset si aliæ tribus, quæ prius excessæ fuerant in multitudine a tribu Simeon: postea excederent eam,& ipsa non diminueretur, vel parum diminueretur: tamen hic vtrunque est: nam omnes aliæ excedunt eam, & ipsa diminuta est a priori summa, quasi in 38. millibus virorum,quod verisimiliter non fuisset factum,nisi aliquid speciale accidisset in tribu ista.

Ideo dicendum est, quod ista tribus passa est diminutionem generalem, quam ex aliqua parte habuerunt aliæ tribus,& propter hoc habuit quandam specialem diminutionis causam: fuerunt enim omnes tribus aliqualiter diminutæ, quia sententia lata fuit contra illas. supra capit. 14. quod omnes numerati de illis perirent: ideo necesse est,ꝑ de qualibet tribu ad minus tot deficerent, quot numerati erant in summa cuiuslibet tribus supra capit.1. Aliquæ tamen tribus in tempore medio harum duarum computationum.s.fere in 39.annis magis multiplicatæ sunt,ꝙ aliæ, vnde contingit quasdam earum deficere a priori summa, alias autem excedere summam priorem, sicut patebit infra comparando summas vtriusque numerationis, quantũ ad hoc. Tribus autem Simeon pati potuit quendam defectum,scilicet vt deficerent ad primam summam aliqui viri, habuit autem præter hoc specialem causam diminutionis. Dicũt enim quidam quod fere omnes viri, scilicet 24. millia qui perierunt in adoratione Beelphegor,& fornicatione cum filiabus Moab & Madian,fuerunt de stirpe Simeon,& satis apparet hoc rationabiliter dictum,quia princeps istius tribus fuit, qui occisus est, cum Madianitide, principe tamen peccante,plurimi de tribu eius sequerentur.Quidam enim, quia viderent sibi esse impunitatem in

F vitio,quod eis erat commune cum principe:alij autem,vt principi complacerent adulantes ei,quod bene ageret. Et si non fuerunt omnes pereuntes de tribu Simeon: esset tamen maxima summa eorum, ideo ista tribus magis diminueretur quam omnes aliæ [Filij Gad.] Hic ponitur numeratio tertiæ tribus,scilicet Gad, & fuit ista post Simeonem non in ordine natiuitatis,vel dignitatis,sed in ordine castrorum:nam castrametabatur sub vexillo filiorum Ruben,vt patet supra c.2.[Per cognationes suas.] Idest per familias,quoniam non potest accipi pro aliquo alio, cum tribus non diuidatur immediate, nisi per familias. [Sephon a quo familia Sephonitarum.] Hic ponuntur familiæ septem in tribu Gad,quę denominantur a septem filiis eius, sicut patet in litera. Isti tamen filij non nominantur hoc modo, alibi,quia Genes.46. capit.ponuntur quædam alia nomina,quæ non ponuntur hic scilicet Esebon, & Berib.

Numeratio tertiæ tribus.

G Pro quibus ponũtur hic alij duo scilicet, Her, & Ozni, sic etiam in aliis locis scripturæ variantur nomina eorum,sicut patet in libro Paralip. & in libris Esdræ,vbi ponuntur istæ tribus & familiæ suæ. [Istæ sunt familiæ Gad.] De istis familiis nulla deficit,quia omnes filii Gad denominauerunt familias aliquas:fuerũt.n.solum septem filii Gad, vt patet Gen.c.46. & tot familiæ ponuntur hic. [Quarum omnis numerus fuit 40. millia quingenti.] De filiis Gad deficiunt aliqui ad primam numerationem,quia in prima computatione fuerunt. 45. millia sexcenti quinquaginta, vt patet supra cap 1. Hic autem solum.40.millia quingenti, deficiunt, ergo quinque millia. 150. [Filij Iuda.] Hic ponitur quarta tribus.s.filiorum Iuda: non secundum ordinem natiuitatis:nam prior fuit Iudas, quam Gad, de quo supra ponebatur,sed secundum castrametationem:nã filij Iuda castrametabantur ad partem orientalem,sub vexillo suo, & quia incepta fuerat ista computatio in parte meridiana in tribu Ruben,continuè computando deuentum est vsque ad partem orientalem, in qua castrametabantur filii Iudæ, & non dicitur per cognationes suas, sicut dicebatur in aliis tribubus: & causa est, quia per istos non deriuata fuit aliqua progenies Iudæ, sed mortui sunt ambo sine liberis,vt patet hic,& Genes.38.capitu.

Quarta tribus numeratio.

H

Quare nominati sunt hic duo filij Iudæ ex quibus non fuit aliqua progenies. Quæst. IX.

QVæret aliquis, quare nominati sunt hic isti duo filii Iudæ ex quibus non fuit aliqua progenies,cum sextus filius Simeon non fuerit nominatus supra, eo quod ex eo non fuit aliqua posteritas,vt ibi declaratũ est.

Respondendum est, quod isti duo filij Iudæ nominati sunt hic ad commemorandum peccatum eorum,licet expresse non commemoretur, sed subintelligitur per eorum

I mortem. Erant enim isti duo filij Iudæ nequissimi, quorum primus a domino occisus est.Secundus autem etiam fuit nequam,quia cum sciret non sibi nasci liberos, sed fratri suo defuncto, non cognoscebat vxorem suam, sed effundebat semen in terram, & hunc quoque occidit dominus eo,quòd rem detestabilem faceret.De his Gen.38.capit. Ad commemorandum ergo horum facinus saltem implicite, nominati sunt,& dictum est, quod mortui fuissent. Filius autem sextus Simeon non fecit aliquid notabile siue in bono, siue in facinore, ideo non fuit hic repertus, cum non habuerit progeniem aliquam. [Qui ambo mortui sunt in terra Chanaan.] Idest isti non introierunt in Aegyptum,cum omnibus aliis,de quibus hic dicitur: omnes enim isti & patres eorum, scilicet capita tribuum ingressi sunt in Aegyptum, vt patet Genes.46. cap.

K Isti autem duo mortui sunt antequam illuc introirent,scilicet in terram Chanaan: fuit autem mors eorum pessima: Deus enim occidit illos, quia erant nequam, vt dictum est, & patet Genes.38.capit. [Fueruntque filij Iuda per cognationes suas.] Hic ponuntur alii filii Iudæ per quos deriuata est progenies Iudæ, & dicitur: Per cognationes suas, idest per familias, quia isti, qui nominantur hic constituerunt singulas familias, vt patet in litera. [Sela a quo familia Selaitarũ.] Hic ponuntur quinq; familię in tribu Iudæ, & tres sunt denominatæ a filiis eius.s.familia Selaitarũ, Zaraitarũ, Pharesitarũ.Duæ aũt a nepotib. illius,

fius,f.familia Esromitarum, & Amulitarum. Fuerūt enim Esrom,& Amul filij Phares,& nepotes Iudæ. Ponitur autem hic prima familia Selaitarum, quia iste fuit primus de filiis Iudæ,per quos familiæ deriuatæ sunt.

Iudas habuit duplices filios.

Pro quo sciendum, quod Iudas habuit duplices filios, quosdam ex vxore sua nomine Sue: alios ex nuru sua nomine Thamar. Ex vxore habuit tres filios, scilicet Her, Onan,& Sela. Primi duo mortui sunt,quia erant nequissimi, vt patet hic & Gen. 38. Mansit Sela filius Iudæ minor ex vxore,& ab isto denominata est familia Selaitarū. Habuit autem alios filios Iudas ex nuru sua Thamar: primus enim filius Iudæ. Her, qui accepit Thamar in vxorem, quia erat nequam, occisus est a domino sine liberis. Et secundus.f. Onan accepit eandem Thamar in vxorem, & quia etiam erat nequam occisus est sine liberis. Petitur autem Thamar tertium filium.f. Selam, Iudas autem B timens,quod moreretur, sicut duo priores, nolebat ei dare,sed dixit,quod maneret in viduitate sua, quousque cresceret Sela, & daretur ei in virum. Cum autem creuisset, & non daretur,Thamar mutato habitu,& accepto ornatu meretricio cognita est a Iuda nesciente quod esset nurus sua,& ad vnum concubitum concepit gemellos.f.Phares, & Zaram. Amplius autem Iudas non cognouit eam. De hoc Gen.38. cap. a duobus autem filijs eius, scilicet Phares,& Zaram denominatæ sunt duæ familiæ, scilicet Pharesitarum,& Zaraitarum.] Phares,a quo familia Pharesitarum.] Iste Phares, & Zaram simul concepti sunt, scilicet ex vnico coitu, & cum esset tempus partus collideban tur infantuli in ventre, scilicet,quis prior exiret, quorum vnus emisit manum extra ventrem: & in digito illius obstetrix ligauit filum coccineū dicens iste egredietur prior, C & ob hoc vocauit eum Zaram, quod interpretatur oriens, vel fulgens, oriens quidem, quia obstetrix dicit iste egredietur prior,fulgens autem,quia in digito illius filum coccineum fulgens ligatum est. Alius tamen impediuit exitum illius,& egressus est prior rumpendo pellem secundinam,& tunc dixit obstetrix, quare diuisa est propter te maceria. Et ob hoc vocatus est Phares,quod interpretatur diuidens, vel diuisio. de linea autem istius Phares nati sunt omnes reges Iudę,& Messias, vt patet Mat.cap.1.[Zare a quo familia Zareitarum.] Iste vocatur hic Zare, sed vt communiter vocatur Zaram, vt patet Gen. 38.capit. & Matth. capit. 1. sed in hoc nihil differt, quia etiam alibi vocatur aliquando Zares, vt patet Iosue. capit.7.& 22.

Phares & Zarā natiuitas

[Porro filii Phares Hesrom.] Hic ponuntur duæ familiæ denominatæ a nepotibus Iudæ, scilicet familia Amulitarum & Hesromitarum,sed isti nepotes fuerunt Iudæ.

Quomodo familia duorum fratrum essent diuersæ,cum haberent eundem patrem. Quæst. X.

Quæret aliquis quomodo familia Pharesitarum potest esse alia a familia Amulitarum, & Hesromitarum,quia Phares erat pater Amūl,& Hesrom,vt patet hic: & familia patris non potest extendi, nisi per filios suos: ideo eadem erit familia patris & filiorum, vel saltē vnius de filiis: alioquin aliqua familia erit,quæ nullos habeat,per quos deriuetur,quod non stat.

Respondetur,quod quando patet vnum filium generabat,solum familia patris & filij necessario erat eadē: quia diuersæ familiæ exigunt diuersas origines, & diuersa media, per quæ extendantur. Quando autem pater vnicum filium habet, pater est origo, filius autem est id, per quod familia extenditur. Si autem pater plures filios habuit, poterit familia patris per vnum filium decurrere, & ille non habebit nomen familiæ a se, sed a nomine patris sui, quilibet vero aliorum a se familiam denominabit, vt si vnus vir quinque filios habeat, quatuor illorum filiorum familias speciales denominare poterunt, vnus autem eorum non denominabit aliquam familiam,sed extendetur per eum familia a nomine patris, & postea per omnes eius posteros.

Si autem quilibet filius ex nomine suo familiam denominaret,impossibile esset aliquam familiam harum denominari a patre, vel necesse esset, vt aliquarum familiarum duraret solum per vitam vnius hominis. Sed hoc falsum

A est: sic ergo est in Phares, & Hesrom & Amul,quia Phares habuit alios filios præter Hesrom, & Amul, vel saltem vnum,& per illos familia Pharesitarum deriuata est: Hesrom autem, & Amul potuerunt alias familias constituere,& non extendebatur per eos familia Pharesitarum. Intelligendum tamen, quod non exprimuntur hic omnes filii Phares, sed subticentur illi, per quos deriuata fuit familia Pharesitarum computatis istis duobus, per quos non extenditur: sic autem est tribu Manasse, quia ibi nati sunt de Galaad filii multi,qui infra nominantur,& a quolibet eorum vna familia nomen accipit, & cum his computatur ipsa familia patris eorum Galaad, sed hoc est, quia Galaad habuit alios filios præter illos, qui computantur infra.[Istæ sunt familiæ Iudæ.] In istis familiis nulla deficit,nisi dicere velimus, quod Her & Onan filii Iudæ,qui B mortui sunt, constituere debuissent duas familias, & non constituerunt.

[Quarum omnis numerus fuit. 70. millia quingenti.] Ista est maxima tribus in multitudine:semper enim excessit omnes alias tribus numero:sic patet in prima computatione,de qua supra capit. 1.etiam hic excessit omnes alias, quamquam de ipsa defecissent aliqui secundum primam computationem: postea autem in terra Chanaan etiam semper fuit maior,qualibet alia tribu, & quasi habuit tantam multitudinem, sicut octo vel nouem tribus. Quod patet 2. Regum cap. vltimo, vbi iussit Dauid computari omnes viros bellatores regni sui, & inuenti sunt de tribu Iuda quingenta quinquaginta millia virorum pugnatorum. De omnibus autem reliquis tribubus Israel,inuenta sunt nonaginta millia virorum pugnatorum. Sed cōtra C hoc arguetur, quia tribus Israel dixerunt ad tribum Iuda: decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet Dauid,quam ad te,vt pa tet 2.Regum cap.19.

Confutatio.

Respondebitur, quod Israel erat maior. 10. partibus tribu Iuda: non quantum ad numerum virorum, sed quā tum ad numerum cognationum. Tribus namque Iuda erat vna,reliquæ autem tribus, quæ vocantur Israel, erant 11.ideo. 10. partibus erāt maiores,quam tribus Iuda, idest erant plures.

Solutio.

Sciendum, quod de ista tribu defecerunt multi viri secundum primam computationem,scilicet quatuor millia, & centum, quia in illa fuerunt 74. millia sexcenti: in hac autem fuerunt. 70. millia quingenti. De hoc supra cap.1. [Filii Issachar.] Ista tribus computatur post tribum Iudę, quia erat secundum ordinem castrametationis apud illam D nam tres erant tribus sub vexillo Iudæ,scilicet Iudas, Issachar,& Zabulon, vt patet supra cap.2.

[Per cognationes suas.] Idest isti filii Issachar, qui sequuntur fecerunt singuli cognationes singulas,idest familias.[Thola a quo familia Tholaitarum.] Hic ponuntur quatuor filii Issachar, a quibus denominantur quatuor familiæ,vt patet in litera,sed nomina istorum sunt aliqualiter mutata, quia ille, qui vocatur hic Iasub, vocatur Iob Genes. 46. cap.& qui vocatur hic Semiran voca ur.1. Paralipom.cap.7. Samaron,sed ista variatio pauca est. [Hæ sunt cognationes Issachar. Idest istæ quatuor supra dictæ sunt familiæ Issachar. De hac tribu nulla familia deficit, quia solum fuerunt quatuor filii Issachar, vt patet Genes. 46.capit. & totidem familiæ sunt hic.

[Quarum numerus fuit 64.millia.300.] Ista tribus con E tra consuetudinem omnium superiorum excreuit in summa ista ad summam primam per 9. millia, & nongentos viros: quia in prima computatione fuerunt quinquaginta quatuor millia quadringenti,& in ista sunt.64.millia.300. aliquæ autem tribus sunt, quibus summa ista secunda superat ad primam summam.

Causa huius est, quia ista tribus habebat multos iuuenes tempore computationis primæ, & paruulos, qui erant infra annum.20.& non computati sunt: ideo non fuit lata contra eos sententia,quæ habetur supra c.14.isti autem nō mortui sunt, & genuerunt plurimos, qui tempore huius numerationis iam erant annorum. 20. & computati sunt. Ratio huius est, quia omnes, qui computati fuerunt a 20. annis,& supra perierunt in deserto, & non peruenerunt vsque ad tempus computationis huius, vt patet infra in litera. [Filii Zabulon.] Ista tribus computatur post tri-

bum Issachar, quia ambæ erant simul sub vexillo tribus Iudæ, & iste erat ordo in eis, qui habet hic, vt patet supra c. 2.

Tribus Zabulon numeratio.

[Per cognationes suas.] Idest per familias, scilicet quod computata est tribus Zabulon per familias suas, sicut omnes aliæ tribus. Non erat enim aliqua tribus, quę simul tota numeraretur, quia sic erraretur in numerando, sed diuidebatur tota tribus per familias, & quælibet familia per domos, & sic accipiebatur particulatim summa, vt ex omnibus summis partialibus colligeretur summa totalis tribus. [Sared, a quo familia Sareditarum.] Hic ponuntur tres familiæ Zabulon, quæ nominatæ sunt a tribus filijs eius. Nomina autem istorum non fuerunt mutata, sicut in quibusdam superioribus tribubus, sed sicut appellãtur hic, ita & Genes. 46. capitu.

[Hæ sunt cognationes Zabulon.] Idest istæ tres supra positæ suut cognationes tribus Zabulon, & non sunt plures aliæ in hac tribu. In ista enim non deficit aliqua familia, quia filij Zabulon sunt solum tres, vt patet Genes. 46. cap. & tot familiæ denominatæ sunt.

[Quarum numerus fuit. 60. millia quingenti.] Ista tribus excedit ad priorem cõputationem in tribus millibus, & centum viris, quia in priori erant, quinquaginta septem millia quadringẽn virorum: hic autem sunt 60. millia, & quingenti. [Filii Ioseph.] Hic ponuntur duæ tribus, scilicet Manasse, & Ephraim, & ponitur quod sunt filij Ioseph, quia omnes tribus acceperunt denominationem a filijs Iacob immediatis: erat autem Ioseph filius Iacob: ideo ab eo aliqua tribus denominari debuit, sed fuit diuisus Ioseph in duas tribus, scilicet in Manasse, & Ephraim, quia Iacob adoptauit in filios istos duos, vt patet Genes. cap. 48. Cum dicitur: Duo filii tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, idest isti duo, ita volo, quod vocentur filij mei, sicut Ruben, & Simeon: ideo isti duo computantur tanquam duo capita tribuum, sicut Ruben, & Simeon: quia tamen radix eorum erat Ioseph nominatur ipse, & diuiditur Ioseph per Ephraim, & Manasse, sicut diuiditur aliqua tribus per familias suas. [Per cognationes suas Manasses, & Ephraim.] Idest filij Ioseph diuisi per cognationes sunt duo, scilicet Ephraim & Manasses, qui faciunt duas cognationes, idest duas tribus, & accipitur hic specialius cognatio, quam in superioribus: nam supra semper accipiebatur cognatio pro familia, hic autem pro tribu, cum non diuidatur Ioseph immediate in duas familias, sed in duas tribus, quia Ephraim, & Manasses duæ tribus sunt. [De Manasse ortus est Machir.] Hic ponuntur familię tribus Manasse: nam diuidebatur Ioseph per duas tribus. Ponitur autem hic prima eorum scilicet tribus Manasse, & ponuntur familiæ, quæ erant in ipsa. Est autẽ aliquid speciale in hac familia, quam in cæteris, quia in cæteris, vt communiter nominantur familiæ a filijs ipsorum capitum tribuum. Aliquando autem nominantur familiæ a nepotibus, vt in tribu Iudæ, vbi nominatur duplex familia a nepotibus scilicet Amulitarum, & Hesronitarum, vt patet supra, hic autem nominantur familiæ a filijs, nepotibus & pronepotibus. Nam Manasse genuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum, & ista denuatur a filio. Machir autem genuit Galaad, a quo dicitur familia Galaditarum. Et iste est nepos Manasse. Galaad autem recitatur hic habere filios sex, & ab istis fuerunt denominatæ sex familiæ. Hi autem sunt pronepotes Manasse. Sciendum autem quód Galaad, de quo hic dicitur fuit vir valde excellens. s. pugnator, vt patet Iosue. 17. & aliqui dicunt eum fecisse bella magna in terra Chanaan. s. in terra duorum regum Amorrhæorum, sed falsum est, quia non iuit illuc, in Aegypto. n. mortuus est: sed fuerunt bella sua in Aegypto. De hoc declaratum est Iosue. 17. cap. Sciendũ etiam quod Iezer, a quo nominatur hic familia Iezeritarũ aliquando appellatur aliter. s. Abiezer, vt patet Iosue. 17. c. ponuntur autem hic familiæ octo tribus Manasse, quarũ vna nominatur a filio. s. familia Machiritarum, & alia a nepote. s. familia Galaditarum. sex vero a pronepotibus, vt patet in litera. [Fuit autẽ Hepher pater Salphaad.] Familia vltima tribus Manasse est Hepheritarum denominata ad Hepher, qui fuit pater Salphaad. Fit autem hic mentio de Salphaad, quia agitur de numeratione Israelitarum ad accipiendum partes in terra promissionis per singula capi

Tribus Manasse & Ephr.

F ta. Salphaad autem accepturus erat possessionem, vel filij eius pro eo, & quia non habuit filios, filiæ acceperunt hæreditatem, & de ipsis dicitur hic. Sic etiam patet sequenti c. Iste Salphaad exiuit de Aegypto veniens in deserto: tamen ibi mortuus est non introiens in terram Chanaan, & propter hoc fuit cõtentio super successione, quia filiæ eius proclamauerunt, quod daretur eis aliqua hæreditas, ne deleretur nomen patris earum in familia sua, & dixerunt, pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ cõcitata est contra dominum sub Core, vt patet sequ. capit. [Qui filios non habebat, sed tantum filias.] Hoc ponitur ad declarandum, quomodo successerint ei filiæ. si enim habuisset Salphaad filios, illi proculdubio succederent ei, quia de eis non dubitatur, quin haberent ius ad succedendum, sed de filiabus erat dubium. Postea tamen ventilata

G quæstione diffiniuit Deus quod succederent filiæ, quando defunctus non haberet hæredes masculos, vt patet sequen. cap. & istis puellis non fuit data hæreditas viuente Moyse, & postea in terra Chanaan in dimidia sorte Manasse petierunt hæreditatem, & ibi data est, vt patet Iosue. c. 17.

[Quarum ista sunt nomina.] Istæ puellæ frequenter nominantur, scilicet hic, & seqnenti cap. & infra 36. cap. & Iosue. 17. dicunt autem quidam hoc fieri, qui erant puellæ valde prudentes: ideo scriptura commemorat eas in laudem. Et hoc satis videtur colligi ex earum petitione sequẽti cap. nã Deus approbauit eam, dicens: Iustam rem postulant filiæ Salphaad. Idem patet ex petitione, quam fecerunt corã Iosue, vt daret eis possessionẽ, vt patet Iosue. c. 17.

[Hæ sunt familiæ Manasse.] Idest istæ octo supra positæ denominatæ a filijs, nepotibus, & pronepotibus.

H [Quorum numerus fuit. 52. millia septingenti.] Ista tribus excreuit ad priorem summam in 20. millibus, & quingentis: nam in priori numeratione fuerant in hac tribu 32. millia virorum. & 200. vt patet supra cap. 1. Hic autem fuerunt. 52. millia septingenti: vnde nulla tribus tantum excreuit ad priorem summã, quãtum tribus Manasse, sicut nulla tribus tantum defecit a priori, sicut tribus Simeon. [Filij autem Ephraim.] Hic computatur secunda tribus Ioseph. s. Ephraitarum, & isti computatur apud Manassitas, quia Manasses & Ephraim simul erant in castrametãdo cum sub eodem vexillo essent ad partem aquilonarem, vt patet supra ca. 2. [Per cognationes suas.] Idest per familias, erant autem familiæ Ephraitarum denominatæ a filijs eius, vt patet infra. [Suthala, a quo familia Suthalaitarum.] Hic ponuntur quatuor familię Ephraitarum qua

I rum tres denominatæ sunt a tribus filijs Ephraim, & vna a nepote eius. De hoc autem non potest dici, an defecerit aliqua familia, vel non: quia nescitur quot erant filij eius, cum non scriptum sit, sicut de alijs filijs Iacob: nam non descendit Ephraim in Aegyptum, cum Iacob, sed in Aegypto natus est: pater quoque eius Ioseph non descendit cũ Iacob in Aegyptum, sed ante illum iuit per multos annos. [Quarum numerus fuit. 32. millia quingenti.] De ista tribu deficiunt octo millia virorum, quia in prima computatione fuerunt. 40. millia quingenti, vt patet supra cap. 1. in hac autem solum. 32. millia quingenti. [Isti sunt filij Ioseph per familias suas.] Hic ponitur recapitulatio duarũ tribuum, quæ pertinebant ad Ioseph scilicet quia omnes, qui includuntur in familijs supra positis sunt filij Ioseph distincti per tribus suas, & familias. [Filij Beniamin.] Ista

Trib. Beniamin.

K tribus computatur post Manasse, & Ephraim, quia castrametabatur Beniamin apud Manasse, & Ephraim, istæ. n. tres erant sub eodem vexillo, vt patet supra cap. 2. & hoc quia pertinebant ad eandem matrem, scilicet, ad Rachel: habuit enim duos filios Rachel scilicet Ioseph, & Beniamin, ex quibus fuerunt tres tribus. s. Beniamin vna, & a Ioseph prouenerunt duæ. s. Ephraim & Manasse, & ob hoc istæ tres erant sub eodem vexillo. [In cognationibus suis.] Idest filij Beniamin erant distincti per cognationes idest familias suas. Sunt autem cognationes Beniamin quinq; denominatæ a quinque filijs eius, vt patet in litera: nomina tamen istorum filiorum non manent vbique eadem: nam solum duo istorum habentur Gen. 46. cap. s. Bale, & Azbel; Ahiram, ac Supham & Vpham non nominantur ibi, sed ponuntur alia nomina: eodem modo 1. Paralip ca. 8. non nominantur sic isti filij Beniamin: nam duo primi

conue-

conueniunt cum his. s. Bale,& Asbel,qui ibi vocatur Asbal,alij autem nominantur aliter,s.Ahara,Noaba,& Rapha:sed in hoc non est difficultas: quoniam multoties idẽ homo habet plura nomina,sicut idem locus,vel eadem regio. *Filij Bale Hered,& Noeman.* Hic ponuntur familiæ denominatæ a duobus nepotibus Beniamin. s. Heriditarum,& Noemanitarum quinque autem familiæ supra positæ nominantur a quinque filijs Beniamin. *Hi sunt filij Beniamin per cognationes suas.* Idest omnes superiores tã qui sunt capita cognationum,idest familiarum, quam qui sunt in ipsis familijs sunt filij Beniamin:vocantur autem filij Beniamin non immediati, sed descendentes ab eo quomodocunque descendant, & quantumcunque distent.De istis familijs Beniamin deficiunt quinque: nec est aliqua tribus,cui tot deficiunt ponuntur enim quinq; familiæ filiorum Beniamin, & duæ nepotum eius fuerũt (B) tamen filij 10.Beniamin,vt patet Gen 46. cap. & a quolibet debebat nominari vna familia,sicut fit in alijs tribub.

An in tribu Beniamin defecerit aliqua familia.

Aliquis autẽ dicet, quod in tribu Beniamin nulla familia deficiebat, sed scriptura non curauit hic enarrare omnes,sicut interdum multa subticentur.

Respondendum est non stare, quia scriptura interdum subticet aliquid,quando illud non est de intentione principali eius.cum tamen aliquid intendit scriptura enarrare principaliter, illud complete narrat: nam alias esset modus inconueniens,& inordinatus procedẽdi,indicans magnum defectum scriptoris. Hic tamen intendebat principaliter legislator enarrare multitudinem cuiuslibet tribus ad assignandum ei possessionem: ideo non est verisimile, quod aliquam familiam subticuisset. Item patet. 1. Paralip.cap.8.ponuntur iterum familiæ tribuum, & mul- (C) titudines earum,& tamen solum ponuntur quinque familiæ, vel quinque filii Beniamin Nec valet si aliquis dicat, quod ibi omissæ sunt familiæ quinque,sicut hic.Nam ille liber Paralip. scriptus est ad supplendum omnes diminutiones aliorum librorum: tamen in eo non fuerunt positę plures familiæ. Quod aũt Paralipomenõ sit ad supplendũ alios libros, patet ex nomine suo. Nam Paralipomenon in Gręco interpretatur relictorũ: est.n. genitiuus pluralis in Gręco Paralipomenõ designãs ea,quæ relicta, vel omissa sũt q.d.q. in isto libro supplentur omnia,quę in aliis libris omissa sunt, quæ ad historiam præcedentium temporum pertinent: non ergo deficeret hic, hoc. Ideo dicendum, quod quinque filii Beniamin deficiunt. Quare autem isti non ponantur,dicunt Rab. Sal. & Ra.Mose Adarsan esse causam,quia quando filii Israel castrametati sunt in mon- (D) te Hor,vbi mortuus est Aaron,defecit aqua,& murmurauit populus ex labore itineris,vt patet supra 21.cap.& tribus Beniamin voluit redire in Aegyptum, & retrocessit viam octo mansionum vsque ad Mosera. Sunt enim octo mansiones inter Mosera, & montem Hor, vt patet infra 33. c. filii autem Leui persecuti sunt eos,vt reducerent ad castra, & commissum est inter eos magnum prælium, atque deletæ sunt penitus quinque familiæ Beniamin, & multi viri de aliis familiis residiis perierunt,& deletæ sũt tres familiæ Leuitarum, quod patet,quia infra in computatione familiarum Leuitarum deficiunt tres familiæ cõparando ad primam computationem, quæ facta est supra cap.3. Sed istud dictum valde est ficticium:non enim poterant filii Beniamin redire per octo mansiones versus Aegyptum,& postea reuerti in castra, quia tunc essent ad minus. 16. mansiones, & in isto tempore non haberent (E) tam filii Beniamin,quam Leuitæ cibos aliquos. Quod patet,quia in deserto solum habebant in cibum ipsum manna: si tamen redirent filii Beniamin per aliquam mansionem extra castra, iam non haberent manna, quia manna solum cadebat in circuitu castrorum,vt patet Exod. 16.& supra 11.cap. non possent tamen his diebus viuere sine cibo. Nec obstat si dicas, quod habebant cibum ab aliquibus gentibus,quia loca illa sunt purè deserta.s.solitudines Arabicæ, in quibus tunc nemo habitabat. Et propter hoc Deus dabat Israelitis manna, quia non poterant aliunde cibos habere, ergo non poterant filii Beniamin habere cibos si exirent de castris. Item motiuum istorum est, quod filii Beniamin fugerunt vsque ad Mosera, quia Deuteron. cap. 10.dicitur,quod mortuus est Aaron in Mosera, & ta- (A) men supra. 20. capit. dicitur, quod mortuus est in monte Hor:ideo volebant,quod istæ duæ tribus.s.Leui,& Beniamin post factum bellum mutuum fleuerint nimis in Mosera propter mortem Aaron, tanquam ibi mortuus sit & sepultus,sed ista nihil sunt. Hoc enim dñt, quia non possunt aliter concordare scripturas. Sed aliter declaratum est,quod habetur Deutero. cap.10. de morte Aaron:vnde istud dictum etiam ab aliis Iudęis non multum recipitur. Ideo dicendum aliter.s.quod quinque filii de filiis Beniamin sine liberis mortui fuerint, & quod non habuerunt aliquem qui extenderet eorum progeniem, non fuerunt familiæ quamquam fuerint capita familiarum. Aliter dici potest,quod istæ aliquando inceperint esse familiæ habendo aliquos posteros: tamen postea perierint peste, vel aliter, vel ex defectu generationis.s.quia non potuerunt (B) gigni posteri ex eis, sed primum melius est,s. quod illi filii Beniamin sine liberis mortui fuerint.[Quorum numerus fuit 45.millia,quingenti. In ista tribu superant. 10. millia virorum & centum. Nam in prima computatione fuerũt 35. millia quadringenti. Hic autem. 45. millia quingenti.

Tribus Dan.

[Filii Dan.] Hic computatur tribus Dan post Beniamin, & causa est, quia tribus Dan castrametabatur in parte occidentali: erat enim ipsa princeps vnius vexilli,& quia Beniamin erat ad partem septentrionalem, numerando continuatè veniebatur ab illa parte in tribum Dan,quę erat in parte occidentali.[Per cognationes suas.] Idest per familias.s. quod filii Dan distincti per familias suas erant isti, qui comprehenduntur hic in summa. Dicitur autem hic per cognationes,vel familias,& tamen erat vnica familia, vt patet in litera. Nisi forte aliquis dicat, quod accipitur (C) hic cognatio pro domo, & tunc verum est, quod in tribu Dan fuerunt multæ domus etiam si esset vnica familia, quia quælibet familia per domos diuiditur. Sed non stat, quia cognationes nominantur hic in litera, cum in qualibet tribu fuerint assignatę aliquæ cognationes, quæ erant familiæ,& hic etiam assignatur vna cognatio:ergo de ista intelligeretur,quod vocetur cognationes,& non de domibus, quia tunc nihil deberet hic exprimi de familia ista, quæ exprimitur, sed deberet subticeri, vel deberent exprimi domus, si illę vocantur cognationes. Dicendum ergo quod hic accipiuntur cognationes pro vnica cognatione, sicut dicimus de homine habente vnicum filium, quod habet filios. Et ẽt istũ modũ sequitur scriptura:nam Gen. 46.cap. dicitur filii Dan. & postea ponitur vnicus,s.Vsin. ita autem hic quamquam sit vnica cognatio nominantur (D) cognationes. [Suham,a quo familia Suhanitarum.] Iste filius Dan vocatur hic Suhan tamen Gen.46. ca. vocatur Vsin: ideo dicunt aliqui, quod Suhan non est nomen filii Dan immediati: sed est nomen nepotis: fuit autem facta denominatio familiæ ab illo, & non a filio propter aliquã excellentiam illius, sed hoc non est multum necessarium: magis enim videtur dicendum,quod iste Suhan sit qui vocatur Vsin Gen.46.ca. tamen habet multa nomina, sicut de multis aliis dictum est supra, qui non nominantur hic, sicut nominantur in Gen. vel in Parali. [Hæ cognationes Dan per familiàs suas.] Idest omnes isti qui numerantur hic in summa sunt cognationes Dan,idest sunt cognatio ipsius Dan. & hoc per familias suas, idest, in familia sua vnica,quod significat litera cum subdit: Omnes fuerunt Suhanitæ.s. quod quamquam nominentur multæ familię,tamen vnica est. [Quarũ numerus erat.64.millia qua- (E) dringenti.]In ista tribu supererãt mille, & septingenti viri,quod patet,quia in prima cõputatione fuerunt.62. millia septingenti. Hic autem.64. millia quadringenti.

Tribus Aser,

[Filii Aser.] Ista tribus computatur post tribum Dan,quia castrametabantur simul:nam sub vexillo Dan erant tres tribus,scilicet, Dan, Aser,& Nephtali,vt patet supra cap. 2. Et post Dan sequebatur Aser.[Per cognationes suas.] Idest omnes filii Aser fuerunt numerati diuisim secundum cognationes,idest familias suas. In ista tribu ponuntur familiæ quinque denominatæ a quinque filiis Aser, vt patet in litera: nomina tamen istorum filiorum non sunt penitus hic eadem, sicut Gen. 46.cap. ideo non ponuntur ibi filii quinque Aser, sed quatuor. Fuerunt tamen denominatæ quinq; familiæ, quia quatuor familiæ harum fuerũt denominatæ a filiis Aser, & vna a nepotibus eius,scilicet,

familia

Paralipomenõ cur sic dicatur.

De bello filiorum Beniamin & Leui.

familia Melchielitarũ, quia Melchiel nõ fuit filius Aser, sed nepos eius.s.filius Brie. [Nomen autem filiæ Aser fuit Sarra.] Hic ponitur aliquid speciale, quod non est in tota computatione familiarum istarum s.quod nulla fæmina ponitur, hic autem nominatur unica. Dicunt autem quod hoc fuit propter dignitatem Sarræ vxoris Abrahæ, quia ista vocatur Sarra, sicut illa: sed magis videtur esse alia causa, s. quod hic computantur familiæ omnium illorum, qui descenderunt in Aegyptum, & quia Genes. 46. cap. numerantur omnes, qui descenderunt in Aegyptum. & cum eis solum numeratur vnica fæmina. s. Sarra: ergo fuit etiam hic numerata, vt corresponderet ista numeratio illi: tamẽ non ponitur hic ad hoc, quod per eam deriuetur aliqua cognatio, quoniam per fæminas nõ potest deriuari aliqua progenies, cum transeant in familiam virorum suorum, & filii geniti ab eis nominantur in stirpe virorum suorum. [Hæ cognationes filiorum Aser.] Idest supra positæ sunt omnes familiæ, quæ erant in tribu Aser. Hic autem non deficit aliqua familia, quia tot sunt familiæ quot filii, & insuper vna, quæ denominatur a nepotibus Aser. [Quarum numerus fuit 53. millia quadringenti.] In ista tribu superant ad priorem summam. 11. millia virorum & nongenti, quia in priori computatione fuerunt 40. millia & mille quingenti: in hac autem sunt. 53. millia quadringenti. De priori computatione patet supra ca. 1. [Filii Nephtalim.] Ista est vltima tribus in cõputatione, quia erat vltima in castrametatione cum ponerentur in extremitate triũ tribuũ, quæ erant in parte occidẽtali, & postea transibatur in partem meridianam, a qua inceperat computatio, ita vt fieret computatio per continua. [Per cognationes suas.] Idest distincti fuerunt per familias quatuor, quæ habentur in litera. Hic enim ponuntur quatuor familiæ denominatæ a quatuor filiis Nephthalim, quorũ nomina nõ sũt mutata, vt patet hic, & Gen. 46. cap. quamquam alibi possunt inueniri mutata, sicut patet. 1. Paralip. cap. 7. sed illa mutatio parua est, quæ magis videtur esse ex errore scriptorum nostrorum, quam ex variatione literæ hebraicæ. [Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali.] Idest istæ quatuor supra positæ sunt cognationes, idest familiæ filiorum Nephthali. [Per familias suas.] Non refertur hoc ad cognationes, quia tunc diceretur, quod familiæ erant distinctæ per cognationes vel è contrario cognationes per familias: sed falsum est, quia non potest diuidi aliqua cognatio per familias, nisi illa sit tribus, & tamen in tribu Nephthalim vnica tribus est, sed dicuntur esse multæ cognationes, & postea diuidi per familias, ergo non est referendum ad cognationes, sed ad filios. s. istæ sunt cognationes filiorum Nephthalim per familias suas. i. distinctorum per familias, & tunc erit idem cognatio & familia, & sicut filii Nephthalim sunt distincti per familias; ita per cognationes. Alio modo potest esse sensus, quod referatur ad cognationes, ita quod diuidantur cognationes per familias, sed nõ potuerunt tunc accipi propriè familiæ: nam accipientur pro domibus; sic enim accipitur supra cap. 3. in familiis Leui; nam diuiditur Leui per tres familias. s. Caathitarũ, Gersonitarum, Meraritarum: & quælibet istarum dicitur postea habere familias sub se, vt patet supra ca. 3. & Iosue. 21. cap. ibi enim necesse est accipi familiam pro domo. sed præcedens sensus melior est. [Quorum numerus erat 45. millia quadringenti.] In ista tribu deficiunt octo millia virorum ad priorem computationem, quia in illa fuerunt. 53. millia virorum, & quadringenti, hic autem solum. 45. millia quadringenti. [Ista est summa filiorum Israel.] Hic ponitur summa totalis collecta ex omnibus summis partialibus tribuum, vt videatur quanta est multitudo populi. [Qui recensiti sunt.] Idest computati. s. in hac secunda computatione: nam de illis, qui fuerunt in prima computatione, de qua supra cap. 1. nullus fuit hic, vt patet infra.

Summa omnium filiorum Israel.

[Sexcenta millia, & mille septingenti triginta.] Ista est summa totius Israel in secunda computatione, & deficiũt a computatione prima mille octingenti, & viginti viri: quia in priori computatione fuerunt. 603. millia virorum, & quingenti quinquaginta. Hic autem erant sexcenta millia & mille septingenti triginta. [Locutus est dominus ad Moysen.] Posita Israelitarum computatione hic interponitur regula de terræ diuisione; nam ista computatio facta est ad hoc, quod sciretur multitudo cuiuslibet tribus, & secundum hoc assignaretur ei possessio proportionalis, & ista locutio solum fuit facta ad Moysen: præcedens autem fuit ad Moysen, & Eleazarum, quia ambo computare debebant multitudinem istam. Diuisio autem terræ nõ erat de propinquo facienda: ideo non iubebatur vtrique, sed solum Moysi, qui prædiceret hoc Israelitis, & hortaretur eos ad faciendum sic, cum diuiderent terram. [Istis diuidetur terra.] Idest omnibus supra positis dabuntur portiones terræ acquisitæ, vel acquirendæ: in hoc enim excluduntur Leuitæ a iure possessionis suscipiendæ, quia istud pronomen demonstratiuum, demonstrat omnes supra numeratos, inter quos non fuerunt Leuitæ, sed infra computantur, ideo ad eos non pertinet possessio.

Sarra sola fæmina numerata in computatione familiarum.

F

Item sciendum, quod nondum erat diuisa terra duorũ regum Amorrhæorum per duas tribus, & dimidiam, scilicet Ruben, & Gad, & dimidium Manasse, sicut postea fuit diuisa Deutero. ca. 3. & Iosue c. 13. alioquin non diceretur, quod omnibus supra numeratis daretur possessio terræ, quia iam data esset duabus tribubus & dimidiæ, non ergo erat data eis possessio aliqua: quamquam acquisita esset terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet ex præcedentibus supra cap. 21. fuit autem postea diuisa cũ duæ tribus, & dimidia petierunt possessionem in terra Galaad, quia erat valde pascualis, & assignata fuit eis tota terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet infra 32. c. [Iuxta numerum vocabulorum.] Istud ponitur hic ad determinandum in quot partes deberet diuidi terra tota: nam licet Iudæi scirent eam esse diuidendam, tamen nescirent numerum portionum, nisi Deus assignaret, & dicitur iuxta numerum vocabulorum, idest, tot erunt partes possessionis, quot sunt vocabula: supra autem ponebantur. 12. vocabula tribuum: ideo terra in 12. partes diuidẽda erat, & sic fecit postea Iosue, cuilibet enim tribui dedit vnam possessionem per sortem, vt patet a cap. 15. vsque ad 20. Iosue, familiæ tamen, quæ nominatæ hic, acceperunt possessionem, sed non fuit terra immediate diuisa per illas, quin potius fuit diuisa terra per duodecim partes pro 12. tribubus, & deinde quælibet illarũ partiũ diuidebatur in tot portiones, quot erant familiæ illius tribus, & sicut prima diuisio totius terræ per tribus fiebat per sortes, ita possessio cuiuslibet tribus diuidebat' in familias eiusdẽ tribus p sortes, vt patet infra. [In possessiones suas.] Refertur hoc ad verbũ supra positũ. s. terra diuidet' istis supra numeratis in possessiones suas, i. vt habeant eam in possessiones. [Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem.] Ista est regula de modo diuisionis. Et quia diuisio pertinet ad iustitiam distributiuam, ponitur regula de distributione, scilicet, quod pluribus detur maior pars, & paucioribus minor: hoc autem videbatur satis rationabile, Cum. n. omnes accepturi essent possessionem, & essent omnes filii Iacob, non videbatur causa, quare quibusdam plus, quam aliis de terra daretur, manente æqualitate virorum vnius tribus, ad viros alterius tribus.

G

H

Regula de modo diuisionis possessionum.

I

Quare iussit Deus, quod maiori multitudini daretur maior portio, cum filij Iacob æqualiter deberent succedere. Quæstio. XI.

SEd arguet aliquis, quod non debebat terra diuidi in maiores, vel minores partes propter maiores multitudines & minores tribuum; quia omnes Israelitæ, qui nunc suscipiebant terram, habebant eam iure hæreditario a Iacob patre suo, qui eam habuit, ideo non debebãt succedere, nisi in eo, in quo successuri erant patres eorum, filii Iacob immediati: nam si Iacob mortuo, solum mansissent. 12. filii eius non existentibus aliquibus nepotibus, aut pronepotibus, illi æqualiter succederent in terra diuidendo eam in 12. partes æquales, sed nunc succedebant posteri eorum; ergo oportebat, quod succederent secundum iura patrum suorum, sicut cum nepotes, vel pronepotes succedunt auo, solum succedunt in iuribus paternis, ideo si quinque nepotes sint ex vno filio, & vnus nepos ex alio filio, æqualiter succedit vnus cum omnibus quinque: quia non succedit quilibet istorum nepotum in iure suo, sed in iure paterno. Sic autem erat hic, quia omnes isti sue

K

co-

cedebant propter patres suos filios Iacob. s. omnes filii Iuda propter Iudam patrem suum, & omnes filii Beniamin propter solum Beniamin, & sic de cæteris tribubus: si tamen superuiuerent 12. filij Iacob, qui erant capita tribuũ, non existentibus aliquibus posteris, succederent patri suo æqualiter, diuidentes terram in 12. partes æquales: ergo cum filii Iudæ succedant solum in iure Iudæ, & filij Beniamin in iure Beniamin, debuerunt dari æquales partes filijs Iudæ, & Beniamin, & sic de alijs tribubus, quamquã multitudines tribuum non essent æquales.

Respondendum est, quod si tota terra Chanaan fuisset possessio Iacob simpliciter, sicut aliquis possidet domum, vel agrum aut pecuniam, filii sui debebant sibi succedere æqualiter, & postea mortuis filiis immediatis, omnes nepotes, & cæteri posteri succederent solum in iure patruũ suorum, scilicet omnes de tribu Beniamin solum succede-B rent in iure Beniamin, velut si Beniamin immediate succederet cum alijs fratribus suis patri suo Iacob. Et tunc verum est, quod concludebatur. s. quod non debuissent maiorem partem habere filii Iudæ, quam filii Beniamin, vel filij Zabulon, sed omnes tribus succederent æqualiter, quãquam multitudines earum essent inæquales, & vna aliam superaret in duplo, vel triplo. Ista terra tamen non erat Iacob, sed promisit ei Deus, quod daret illã filiis suis, quiã nõdum dederat, ideo cum dedit potuit apponere conditiones quascunque voluit, fuit autem vna limitatio, quod illã terram diuiderent per maiores, & minores partes secundũ maiores, & minores multitudines tribuum, & ad hoc videbatur esse duplex ratio. Prima quæ est ex æquitate, secunda ex iure. Prima enim patet, quia quædam tribus erant plus quam triplæ in multitudine ad alias, sicut tribus Iu-C dæ ad tribum Simeon: nam tribus Simeon solum habuit. 22. millia virorum. & 200 tribus autem Iudæ habuit. 70. millia virorum, & quingentos. Non videbatur ergo rationabile, quod cuilibet viro de tribu Simeon daretur de possessione magis quam tribus viris de tribu Iuda: nam sic quidam efficerentur multũ diuites, & alij multum pauperes, & sine vlla causa, quod non erat æquum. Essetque magna origo discordiæ, quia forte illi, qui essent in maiori multitudine sentientes se grauari non permitterent fieri hanc diuisionem. Secunda ratio erat ex iure, scilicet quia cum succedunt liberi patri suo, iure æquali succedunt regulariter. Dico autem de successione ab intestato, nisi obseruentur ibi iura primogenituræ: nunc autem quamquã fuisset promissa terra ista Iacob, quia tamen non fuit data omnes alii superiores non successerunt in ea: sed isti sunt, D qui censentur primo successisse, cum eis primo tradita fuerit: si tamen omnes isti fuissent immediatè filii Iacob, succederent æqualiter, & maior multitudo in pluribus succederet: ergo non debuerunt omnes tribus æqualiter succedere: sed illæ, quæ habebant maiorem multitudinem succedere debebant in pluribus, quia non succedebant in iuribus patrum suorum, sed in iure suo. Et tunc non stat argumentum de nepotibus succedentibus auo mortuis patribus eorum, quia ibi tantum succedit vnus nepos ex vno patre inquantum quinque nepotes ex alio patre, quia isti non succedunt in iuribus suis, sed in iuribus patrum: hic autem non sic, quia isti Israelitæ non succedebant in iure patrum, cum ista terra, quæ diuidenda erat non pertinuerit olim ad patres suos tanquam ab illis possessa, sed nunc incepit nouiter possideri: ergo habuerunt ius nouum in E se ex Dei collatione, quasi nullum in patribus ius fuerit. Deus enim, qui istam terram dedit Iudæis apposuit conditiones, quas voluit vel limitationes. Nam non tribuit eis illam simpliciter, sed fecit esse colonos: vnde iussit ne terram possessionis suæ simpliciter venderent, sed sub conditione redemptionis. Et datur causa, quia non erat terra ipsorum, sed Dei. De hoc Leui. cap. 25. scilicet terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos coloni mei estis: vnde & cuncta regio possessionis sub redemptionis conditione vendetur. Fuit tamen obseruatum id, quód supra arguebatur, quantum ad posteros istorum, quibus diuisa est terra: nam licet postea quædam tribus in terra promissionis multiplicatæ fuerunt ad valde magnum numerum, & aliæ fuerint diminutæ: tamen non fuit amplificata, aut diminuta possessio alicuius tribus. Patet hoc de

A tribu Iuda: ista enim a principio, quando acceptæ sunt possessiones in terra Chanaan, excedebat quamlibet aliam tribum, sed non valde, quia aliquę tribus erant, quas modicũ excessit tribus Iuda, vt patet hic: & secundum istum excessum accepit possessionem excedentem possessiones aliarũ tribuum: postea tamen multiplicata est proportionaliter magis, quam quælibet de alijs tribubus, cum in computatione, quam iussit fieri Dauid habuerit tribus Iudæ quingenta quinquaginta millia pugnatorum, & omnes aliæ tribus simul habuerunt nongenta millia pugnatorum, vt patet 2. Re. c. vlt. & sic erat ibi tribus Iudæ in tanta multitudine, sicut octo tribus, vel quasi: tamen propter hoc non fuit ei quidquam additum in possessione.

Considerandum autem, quod cum iubetur hic dari pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem: non in-B telligitur secundum numerum ciuitatum, quæ tradebantur cuilibet tribui: sed secundum magnitudinem regionis, quod patet, quia tribus Zabulon erat maioris multitudinis quam tribus Aser, quia in Zabulon fuerunt. 60. millia virorum & quingenti. In tribu autem Aser fuerunt. 53. millia, & quadringenti, vt patet hic: tamen tribus Aser habuit quasi in triplo plures ciuitates quã Zabulon, quia Aser habuit. 32. ciuitates in sorte sua, Zabulon autem solum 12. vt patet Iosue. capit. 19.

Quando dicitur de maiori parte dãda pluribus non est intelligendum secũdum numerũ ciuitatũ, sed secundum latitudinem regionis.

Item valde maior fuit tribus Zabulon tribu Beniamin, quia in Zabulon fuerũt. 60. millia quingenti. In Beniamin autem. 45. millia sexcenti, vt patet hic: tamen Beniamin accepit ciuitates. 26. vt patet Iosue. 18. cap. Zabulon autem solum. 12. vt patet Iosue. cap. 19. & sic de omnibus alijs tribubus. Fuit autem æqualitas, vel maioritas aut mi-C noritas in magnitudine regionis, quæ dabatur cuilibet tribui: nam si erant tribus inæquales dabantur eis regiones inæquales: si autem essent ęquales multitudine, dabantur eis regiones æquales magnitudine. De numero autem ciuitatum nihil differebat: accidebat enim in vna terra esse plures vrbes, quam in alia, quia erãt magis coniunctæ, vel quia erant minores, & indigebant minoribus territorijs.

Causa huius est, quia Israelitę curabant principaliter de terra ad colendum: ex hoc enim habebant fructus ad sustentationem vitæ: facere autem vrbes vel loca quæcunq; ad habitandum erat facilius: nam ad habitationem parua loca sufficiunt, etiam multis hominibus: ad colendum tamen vt habeant sufficientes fructus pro sustentatione nõ sufficiunt, nisi magnæ regiones, ideo ad hoc attendendũ erat in diuisione terræ inter tribus.

D

Quomodo pluribus data fuit maior pars, & minor paucioribus, quia hoc videtur esse contra iustitiam distributiuam. Et de proportione Aritometica, & Geometrica, quomodo accipiantur in iustitia, & quomodo ista coincidant.

Quæstio. XII.

QVæret aliquis quomodo plurib. daretur maior pars, paucioribus minor, quia istud videtur esse contra iustitiam distributiuam: est enim hic actus iustitiæ distributiuę. s. distribuere aliquam terram inter multos: ista autem iustitia fit secundum æqualitatem: ista tamen æqualitas non est secundum rem, sed secundum proportionem, & non secundum omnem proportionem, sed solum E secundum Geometriam, vt declarat Aristot. 5. Ethicõ. Istud autem est, quod ad faciendum distributionem ęqualem non consideretur magnitudo excessus, quia hoc pertinet ad proportionem Arithmeticam: sed consideretur habitudo dignitatis, quod pertinet ad Geometricam: verbi gratia, si trib. Iudæ esset dupla in excessu virorum ad aliã tribum, & daretur duplum de possessione tribui Iudæ quã alteri tribui, pertineret hoc ad proportionem Arithmeticam, quæ considerat magnitudinem excessus. Si tamen tribus, quæ alteri esset æqualis secundum multitudinem esset tripla ad illam secundum magnitudinem iurium, & dignitatis, & ob hoc acciperet triplum de possessione quã tribus alia, quę erat sibi ęqualis secundum numerum, erit ista æqualitas secundum proportionem Geometricam, & ista debet semper obseruari in distributione, alioquin erit iniusta distributio. Sic declarat Aristo. 5. Ethico. sed hic

Distributio secundum quam iustitia & proportionem fieri debeat.

erat

erat distributio terrę in possessiones plurium tribuum, ergo debebat obseruari dignitas, & non excessus secundum numerum.

Respondendum est verum esse, quod in distributione semper debet obseruari dignitas, & secundum illam mensurabitur ęqualitas: contingit tamen interdum, quod ęqualitas Arithmetica, sit ęqualitas Geometrica, & excessus Arithmeticus sit excessus in proportione Geometrica, vtpote si aliquę res sint, quę quantum se excedunt secundum numerum, tantum se excedunt secundum dignitatem, & tunc quando fuerint ęqualia secundum numerum, erunt ęqualia secundum dignitatem, & in talibus non differt proportio Geometrica ab Arithmetica, vel medium secundum proportionem Geometricam, a medio secundum proportionem Arithmeticam. Si autem ęqualitas numeri non sit ęqualitas dignitatis, oportebit differre medium secundum proportionem Geometricam, a medio secundum proportionem Arithmeticam. Exemplum horum patet in distributione hæreditatis, cum nepotes succedunt auo, defunctis patribus: si sint quatuor nepotes, tres ex vno patre, & vnus ex alio, potest distribui inter eos hæreditas secundum proportionem Arithmeticam, vel secundum Geometricā: si primo modo, quia tres excedunt ad vnum, & sunt in proportione tripla accipiēt triplum de hęreditate, quàm vnus. Sed tunc manifestum est esse istam distributionem iniustam, quia ęquale ius habet vnus alijs tribus simul.

Si autem fiat secundum proportionem Geometricam considerabitur ęqualitas secundum dignitatem, vel excessus, & non secundum numerum. Dignitas autem, quæ consideratur in istis prout diuiditur per eos hęreditas non est aliqua excellentia secundum virtutem, aut honorem, vel potentiam temporalem, sed ius quod habent in re illa, quę diuiditur propter quod inter eos diuiditur, & tunc ille, qui habuit magis de iure, vocabitur dignior quantum ad istam distributionem, sed existentibus tribus nepotibus ex vno patre, & vno nepote ex altero, iste vnus ęquale ius habet cum alijs tribus nepotibus in hæreditate auita, quia isti nō succedunt iure suo. sed ex iure paterno. Sed patres istorum si superuiuerent ęqualiter succederent, ergo nepotes isti ęqualiter succedent, scilicet vnus cum tribus & hic est ęqualitas Geometricę proportionis: tamen non est ęqualitas Arithmeticę proportionis, cum sit excessus secundum numerum. Aliud exemplum est, in quo eadem est ęqualitas Arithmetica, & Geometrica, vt sint octo nepotes succedētes in bonis aui, & isti sint geniti ex quatuor patribus, ita vt quilibet duos genuerit, tunc succedūt ex ęquali, quia tantum recipient quatuor nepotes, sicut alij quatuor. & ista est Arithmetica æqualitas, & sex nepotes succedent in triplo, quàm duo reliqui, & etiam iste est excessus Arithmeticus, & ista distributio iusta est, quia coincidit hic ęqualitas numeri cum ęqualitate dignitatis. s. mediū Arithmeticum cum Geometrico: nam tanta est dignitas, vel ius quatuor nepotum ad successionem in bonis auitis in casu isto, sicut aliorum quatuor nepotum, quia pares nepotes sunt a paribus patribus, & sic dignitas, vel ius sex nepotum in succedendo auo est tripla ad dignitatem, vel ius reliquorum duorum nepotum in casu dato, & sic quotiescunque ęqualitas numeri est ęqualitas dignitatis, iusta distributio est, siue fiat per medium Arithmeticum, siue Geometricum. In diuidenda autem terra Israelitis sic erat, quòd coincidebat ęqualitas numeri cum ęqualitate dignitatis, quia Deus qui dabat istam terram Israelitis, volebat omnium illorum esse ius æquale in illa, ideo, qui essent ęquales numero, erant ęquales dignitate. i. iure, & qui erant plures numero, erant potiores in iure. Ideo sicut per Geometricā proportionem distribuendo ęqualibus in iure, darentur ęquales partes, & inæqualib⁹ inæquales: & esset iusta distributio. ita cum pluribus secūdum numerum daretur maior pars, & paucioribus minor, erat iusta distributio, cum idem esset hic ęqualitas numeri, & ęqualitas dignitatis: secus autem si Israelitę non essent ęquales in iure ad suscipiendum possessionem, quiá tunc aliter fieret ista diuisio.

Singulis sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio.] Potest hoc referri ad tribus, vel ad viros. Primo modo est sensus, quod singulis tribubus dabitur possessio eo modo, quo recensiti sunt hic, idest sicut vna est maior alia, ita dabitur

F ei maior possessio, & minori minor. Vel sicut hic recensiti sunt, idest omnibus tribubus, quę hic recensitæ sunt, dabitur possessio, & nulli alteri nisi his. Alio modo potest referri ad viros singulos omnium tribuum, scilicet quòd non solum ipsis tribubus darentur possessiones, sed etiam cuilibet de hic numeratis assignaretur aliqua possessio: & istum sensum sequitur litera nostra, cum dicat, sicut nunc recensiti sunt; si enim de tribubus intelligeretur, diceretur, sicut nunc recensitę sunt, & in hoc innuitur, quod possessio erat danda omnibus, qui computati erant a 20. annis. & supra. alijs autem nequaquam: ideo licet multi de alijs essent de qualibet tribu, tamen non assignabatur possessio alicui eorum, sed isti habebant possessionem, quam habebant patres sui. [Ita duntaxat, vt sors terram diuidat.] Idest debetis dare pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem.

G Sed hoc non facietis ad arbitrium vestrum, quin potius per sortem: ponebatur autem sors ad dirimendum lites: nam licet Iudæi acciperent possessiones, quas accipere oportebat distribuentibus iudicibus: si tamen ex solo arbitrio eorum diuiderentur possessiones existimarent per affectionem singularem alicui tribui datam esse meliorem possessionem quàm alteri, & conquererentur de hoc, vt ergo Deus tolleret occasionem conquæstionis Iudæis, fecit ponī sortes. [Tribubus, & familiis.] Idest terra diuidetur sorte omnibus tribubus, & familiis, ita quod nulla tribus, vel familia poterat aliquam portionem sibi accipere de terra, nisi eam primo sorte acquireret. Fiebant tamen sortes inter tribus. s. quod diuideretur tota terra in 12. tribus. deinde portio cuiuslibet tribus diuideretur per familias illius, & sicut primum non fiebat sine sorte, ita nec secundum.

H De sortibus autem positis pro diuisione inter tribus apparet a 15. cap. Iosue vsque ad 20. & potissimùm de septem tribubus, quibus vltimo datæ sunt possessiones: sortes enim pro illis fuerunt positæ coram domino in Silo in atrio tabernaculi, vt patet Iosue. 18. & 19. cap. De sortibus autem aliarum tribuum non apparet, ita clare quantum ad modum earum: constat tamen, quod duæ tribus & dimidia. s. Iudas Ephraim, & medietas Manasse habuerunt terram per sortes. De Iuda apparet Iosue. 15. c. De Ephraim Ios. 16. cap. De dimidia Manasse Iosue. 17. c. Quis autem fuerit modus ponendi sortes in istis duabus tribubus & dimidia, declaratum fuit Iosue. c. 15. & ibi vide.

An duæ tribus, cum dimidia acceperint possessionem per sortem. Quæstio. XIII.

I QVæret aliquis an duæ tribus & dimidia, quibus dedit possessionem, acceperint possessionem per sortem. Causa huius dubitationis est, quia non reperitur de istis tribubus, quod acceperint possessionem per sortem, sicut reperitur de omnibus aliis. Respondendum est, quod istas duas tribus accipere possessionem per sortem potest intelligi dupliciter: vno modo comparando eas ad alias nouem tribus, & dimidiam: alio modo comparando eas inter seipsas. Quantum ad primum dicendum est, quod non acceperunt possessionem tribus istę per sortem: nam tunc oportebat, vt omnes alię tribus posuissent sortē super terra illa duorum regum Amorrhęorum, vt scirent cui perueniret: tamen non fuit sic: quia per collationem, & pactum fuit data ista terra duabus tribubus, & dimidiæ: petierunt enim eam a Moyse, quia erat terra pascualis, & ipsi

K abundabant in pecoribus. Moyses autem dedit cum hac conditione, quod transirent Iordanem ad pugnandum cōtra hostes fratrum suorum, & si nollent, quod tolleretur eis terra illa, vt patet infra c. 32. Quòd autem erat per sortem, non erat per aliquam collationem, vel pactum: sed sors ipsa tribuebat, ergo non fuerunt terræ istarum duarū tribuum, & dimidiæ datæ eis per sortem, ita quod aliæ tribus ponerent sortem & perueniret istis duabus, & dimidiæ. Item non stat, quia si per sortem ista terra fuisset data duabus tribubus, & dimidię, habuissent tantum proportionaliter, quantum aliæ, sicut factum est in omnibus alijs, quoniam terra tota diuisa est in partes secundum porportionem ipsarum tribuum in multitudine, & tunc nō oportebat, vt istę tribus renunciarent iuri suo, si quod habebant in terra Chanaam, quæ erat ad occidentem Iordanis, &

tamen

tamen renunciauerunt vt patet infra. 32. cum dixerunt, nec quidquam quærimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in Orientali eius plaga: ergo non acceperūt terram istam ponendo sortes cum omnibus alijs tribubus, sed ex concessione Moysi ipsis petentibus, siue plus, siue minus acciperent ibi, quam accepturi erant in terra Chanaan, si ponerent sortem cum alijs tribubus. Alio modo potest intelligi, quod istæ duæ tribus, & dimidia acceperint hereditatem per sortem. i. quod posuissent sortem inter seipsas, vt scirent, quæ de ipsis acciperet vnam partē, & quę aliam, & circa hoc est dubium. Nam non reperitur, quod posuerint sortem sicut reperitur de omnibus alijs tribubus. Sed sanè potest teneri vtrunque. s. quod acceperint per sortem, vel sine sorte. Nam si dicatur, quod acceperint per sortem, stabitur legi huic, & quando arguitur quod nō reperitur, quod acceperint per sortem. Respondendum est,

B quod quamquam non inueniatur: tamen satis est rationabile, quod factum fuerit, quia Scriptura nō enarrat omnia, quæ facta sunt. Si autem dicatur, quod non posuerint sortem etiam satis stat, quia Moyses diuisit eis primo terram faciens tres partes proportionales. s. vnam, quæ proueniret Ruben, & aliam Gad, & aliam dimidię tribui Manasse: postea autem poni debebant sortes, quia tamen confidebant illæ duæ tribus, & dimidia, quod Moyses diuideret eis porportionaliter non obseruato aliquo fauore, non curauerunt de sortibus, sed steterunt diuisioni Moysi. Primum tamen rationabilius est. s. quod sortes positę fuerint, quāquam non reperiatur, quia semper magis interpretandum est, quod lex fuerit obseruata, quàm quod non fuerit: potissimum cum Moyses fuerit Legislator quantum ad hanc legem: & non est præsumendum, quod ipse infringeret

C eam, sed etiam si non esset necessarium poni sortes, ipse faceret poni illas, vt obseruaretur forma pro posteris. Nam si a principio non posuisset ipse sortes diuidendo terram, fortè Iosue nollet ponere sortes, vel non curaret, cum non vidisset Moysen obseruantem illam legem: & sic ista lex de sortibus ponendis numquam habuisset efficaciam. ideo rationabilius est dici, quod fuerunt positæ quam quod non fuerint. Considerandum vlterius, quod non solum Israelitæ quibus diuidenda erat terra, posuerunt sortes: sed etiam Leuitæ diuiserunt per sortes vrbes, quæ eis datę fuerunt. Iusserat enim Deus dari Leuitis vrbes 48. vt patet infra. 35. c. cum autem datæ fuerunt Leuitæ diuisi sunt in quatuor familias. s. sacerdotalem Caathiticam, Merariticam, Gersoniticam, & pro illis factæ sunt quatuor portiones ciuitatum, & positę fuerunt sortes, cecideruntque sacerdotibus

D ciuitates 13. & Caathitis 10. Gersonitis autem 13. Meraritis vero 12. quæ simul sunt 48. de quo Iosue c. 21. Sciendū vlterius, quod non solum dabantur possessiones tribubus, & familijs, sed etiā domibus, & viris singulis: nullus enim manebat in Israel, qui esset supra 20. annos, quin acciperet possessionem: ideo oportebat, vt primo diuideretur tota terra per 12. tribus, deinde possessio cuiuslibet tribus diuideretur per familias ipsius: postea vero possessio cuiuslibet familiæ diuideretur per domos, quæ erant in familiā: deinde possessio cuiuslibet domus diuideretur per viros. s. quod non maneret aliquis vir a 20. annis, & supra quin acciperet possessionem. De tribubus tamen & familijs, dicitur quod acciperent possessionem per sortem. De domibus autem & singulis viris dicitur, quod acciperent possessionem, sed non dicitur, an per sortem, vel sine sorte: ideo in his vtrunque teneri potest. Nam si dicatur, quod acceperunt posses-

E sionem per sortem; dicetur, quod erat eadem ratio, quæ in tribubus, & familijs; ideo quamquam non est expressum de illis, tamen intelligendum fuit, quod per sortem acquireretur possessio cuilibet domui & viro: nam ratio eadem est in domibus & familijs: ideo extendenda est lex ad casū illum, quem expresse non posuit, cum de similibus sit idē ius. Si autem dicere velimus, quod domus, & viri non acceperunt possessionem per sortem satis, stare poterit: nam dicemus, quod lex non expressit, ideo videtur noluisse sic fieri: potissimum, quia non erat tanta ratio ponendi sortes in domibus, & viris, sicut in familiis, & tribubus, quia possessiones tribuum, & familiarum erant valde magnæ: ideo non debebant soli humano arbitrio relinqui, sed per sortem diuidi, in qua Deus videbatur iudicare, & distinguere

A possessiones. In domibus autem, & viris non erant possessiones, ita magnę: ideo etiam si per sortem non diuiderentur, sed iudicio humano, non esset similis ratio conclusionis, sed quodcunque horum posuerimus nihil refert. [Quidquid sorte contigerit, hoc plures, vel pauciores accipiant.] i. debet poni sors super omnes possessiones, siue magnas, siue paruas, vt per sortem distinguantur, & quæcunque familia, vel tribus habebit, quod ei sors dederit, siue illud multum sit, siue paucum, & non habebunt Israelitæ rationem querelę contra ditiores.

Quomodo accidit quòd maior pars daretur pluribus, & minor paucioribus cum de casu, & sorte diuiderentur possessiones. Quæst. XIIII.

B QVæret aliquis circa hoc. quomodo potest stare, quod diuidentes terram pluribus maiorem partem darēt, & paucioribus minorem vt patet supra & tamen sorte cuncta diuiderentur, quia quæ sorte veniunt a casu veniunt, & cōtingit paucioribus maiorem partem euenire: nec aliqua regula, vel mandatum de hoc dari potest: quia in nostra potestate non est. Respondent quidam, quod tota terra diuidenda erat primo in tot partes æquales, quot erant tribus: deinde mittebatur sors inter tribus, quę pars cui eueniret, & æqualitas ista diuisionis intelligenda est, secundū valorem, non autem secundum terræ spatium, quia alicubi duo iugera plus valēt, quam alibi sex: post hoc autem pars ista, quæ proueniebat tribui alicui diuidebatur inter familias illius tribus, ita quòd familiæ, quæ plura capita haberet magis de possessione daretur, & hoc erat sine sorte, & sic

C vtrunque textum dicunt conuenienter stare. Sed non potest stare ista responsio. Primo, quia dicit, quod tribubus dabantur possessiones ęquales: est enim contra litteram, quę dicit, quod pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, & hoc intelligitur de tribubus principalius, quam de familiis, quia dicebatur supra: istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum. i. istis tribubus 12. supra distinctis per 12. vocabula sua diuidetur terra, sed immediate subditur, quod pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor: ideo necesse est, vt in tribubus quoque fieret inæqualitas possessionum.

Item sicut familiæ, quæ plura capita habebāt recipiebant maiora loca in possessione, vt illi dicunt: ita & tribus inæquales reciperent inęqualia loca. Eadem enim ratio est, quia sicut grauarentur familiæ magnæ si non darentur

D eis maiora loca, quam familiis paruis, ita grauarentur tribus. quæ valde excedebant alias in multitudine, si ęquales possessiones darentur illis, quinimmo magis grauarentur tribus, si fieret diuisio per ęqualis, quam grauarentur familiæ, quia proportionaliter fortassis excedebat magis tribus tribum, quam familia familiam eiusdem tribus. Item si darentur omnibus tribubus possessiones, ęquales secundum valorem, non oportebat poni sortem, quia sors est, ad tollendum iurgia: esset tamen iurgium, si vna familia, vel tribus acceptura esset aliquid maius, quam alia, & quia contenderet quælibet habere illud maius, sorte dirimendum erat, cui proueniret. Cum autem omnia penitus ęqualia sunt secundum valorem nulla causa est, quare sors ponatur, quia id quod sorte alicui prouenturum est, proueniet sine sorte: ideo superuacuum est sortes in talibus poni. Itē

E non stat, cum dicitur quod familiæ in eadem tribu acciperent loca possessionum inæqualia secundum multitudinē, & paucitatem in familiis, & non poneretur sors, quia in littera dicitur: ita duntaxat vt sors terram diuidat tribubus, & familiis: ideo nihil magis ponenda erat sors pro tribubus, quam pro familiis. Item apparet hoc, quia sors ponitur ad dirimenda dubia: ergo magis esse debebat in familiis, quam in tribubus, & secundum positionem istorum familiæ recipiebant partes inęquales: tribus autem non: ideo maius dubium erat in familiis, quam in tribubus, quia quælibet familia contenderet habere maiorem possessionem: sorte ergo dirimendum erat inter eas, & potius quā inter tribus. Itē letera significat hoc cum dicit, quod quidquid sorte contigerit hoc plures, vel pauciores habebunt: in quo significatur inæqualitas tam in ipsis, quibus aliquid diuiditur, quam in partibus diuisis, cum dicat quidquid:

ergo

ergo magis in familijs hoc fieri debebat, quã in tribubus. Et sic non stat ista positio. Ideo dicendum, quod siue in distributione possessionum pro tribubus, siue pro familijs eiusdem tribus, erant ista duo. s. q plus daretur pluribus, & minor pars paucioribus, & q sorte ista prouenirẽt. In quo sciendũ, q Iosue, & Eleazarus sacerdos, & 12. viri dati de omnibus tribubus, qui postea diuiserũt terrã promissionis, vt patet s. 34. c. primo considerauerunt quantũ excederet vna tribus aliam, & fecerunt 12. partes in tota terra promissionis, quæ se haberent in eadem proportione, in qua se habebat tribus ad tribum. s. si vna tribus esset dupla ad aliam, faciebant vnam portionem terræ duplam ad aliam, & sic secundum varietatem proportionis 12. tribuum inter se fiebat proportio ipsarum partium assignãdarum tribubus, & tunc diuisores, quando ista faciebant, dicebant intentione sua: ista pars sit pro illa tribu, & ista pro alia. Et patet hoc, quia nisi sic assignarent, non facerent inter se partes proportionales, sicut faciebant. Deinde scripserunt in 12. cedulis partes istas scilicet quamlibet cum terminis suis & locis, & retinuerunt istas cedulas pallio obuolutas ipsi diuisores terræ, & tunc veniebant principes omnium tribuũ, & quilibet nomine totius tribus suæ extrahebat vnã chartulam de inuolucro chartularũ, & pars illa, quæ ibi scripta erat, cedebat in possessionem suam, & sic de omnibus tribubus factum est. Et qñ aliquis istorum principum mittebat manum in inuolucrum, Deus dirigebat manũ illius, vt acciperet ipsam sortem, quam Eleazarus, & Iosue, & 12. diuisores terræ intra cor suum pro illa tribu distinxerant, secundum quod dicitur Prouer. 16. sortes in sinum mittuntur, sed a dominio temperantur. i. sortes ponuntur in loco abscondito, ita vt homines nesciant quid per illas iudicandum sit, sed sint iam extra humanum arbitrium: tamen a domino temperantur. i. Deus mutat illas, sicut vult faciẽs, quod ista sors proueniat isti, & illa illi. Isto modo fiebat in familijs, quod Iosue, & Eleazarus, & alij diuisores terræ accipiebant possessionem cuiuslibet tribus diuidentes eam in tot partes, quot erant familiæ illius tribus.

Fiebat autem diuisio proportionaliter, scilicet, quod sicut se habebat familia ad familiam in multitudine virorũ, ita se habebat pars possessionis ad partem in magnitudine, & exprimebantur tũc possessiones istæ in tot cedulis, quot erant familiæ, & principes familiarum venientes educebant sortes de inuolucro quilibet illam, quæ sibi primo assignata fuerat a diuisoribus Deo dirigente manum illius, sicut dictum est de principibus tribuum. Deinde autem fiebat diuisio cuiuslibet possessionis familiæ per domos, quæ sunt cognationes speciales in familia, ibi similiter ponebantur sortes diuisis primo partibus secundum numerum domorum, & proportionem, vt de familijs dictum est. Ad vltimum vero diuidebatur possessio cuiuslibet domus per capita virorum, & ibi fieri debebant æquales partes, quia omnes viri habebant iura æqualia in possessione: ibi autem non oportebat poni sortes sub illa diligentia, sub qua in tribubus, & familijs, sed ponebantur sortes diuisione vulgares: quidquid enim ibi proueniret nihil referebat, cum omnia essent æqualia: nec oportet, vt dicamus, quod Deus specialiter dirigeret manum cuiuslibet missam ad sortes, vt acciperet eam, quæ sibi conueniebat, cum per omnes æquale proueniret. Isto modo stat litera vtraque. s. prima, quæ dicebat, quod diuisores terræ pluribus maiorem partem darent, & paucioribus minorẽ. nam cũ ipsi assignarent possessiones omnibus tribubus proportionales inter se, sicut se habebant familiæ, & tribus, dabant pluribus maiorem & paucioribus minorem partem, & quia illud quod ipsi assignabant intra se alicui tribui, vel familiæ postea euenturum erat, & certissime eueniebat, isti dare dicebantur, in quãtum designabant tamen cuilibet tribui, quantum esset habitura. Erat autem operatio istorum necessaria. s. vt bene attenderent quantum assignabant pro qualibet tribu, & familia. nam si isti non distribuerent proportionaliter: quãquam sors a Deo moueretur, non posset recte diuidi, quod patet si isti diuisores fecissent aliquam partem terræ, quæ se haberet ad quam libet aliam in maiori porportione, quã se haberet aliqua tribus ad aliam, vt potè si facerent aliquã partem maximam, quæ esset quadrupla ad minimam, quæ assignaretur: & tamen non esset aliqua tribus, quæ se ha-

F beret ad aliam, vt quadrupla, nõ posset sors, etiam si a Deo moueretur, rectè diuidere: nam posita cedula huius partis in inuolucro, aut Deus dirigeret ad illam manum principis maximę tribus aut alterius. Si primo modo erat error, quia assequebatur illa tribus possessionem maiorem in proportione ad alias possessiones, quàm se haberet ista tribus ad alias tribus. Si autẽ secũdo modo esset maior error, quia quanto minor tribus acciperet maiorem possessionẽ, tanto recedebat magis a proportione, & sic impossibile erat isto dato sortem bene dirigere, quamq̃ Deus moueret manus missas in inuolucrum: ideo isti principes diuisores terræ attendere debebant nimis, vt proportionaliter diuiderent. Accidit aũt error iste in prima sorte, q̃ posuerunt diuisores post transitum Iordanis. s. in sorte Iudę: nam assignauerunt maiorem possessionem illi, quam proportionaliter ei euen-
G tura esset: ideo Deus dirigens manum principum tribuũ, direxit ad illam sortem manum principis tribus Iudæ: tamen non rectè sors illa diuisit, quia possessio, quæ ei per sortem illam prouenit erat maior ad alias possessiones, quam esset tribus Iudæ ad alias tribus. Grauius tamen erratum fuisset, si Deus direxisset manum alterius principis tribus alicuius ad illam sortem, quia magis recederetur a proportione: fuit tamen postea iste error emendatus, quia cũ tunc solum suscepisset sortem tribus Iudæ, vt colligitur Iosue. 14. & 15. c. & ibi declaratum est, fuerunt missi postea. 36. viri. s. de qualibet tribu tres, qui totam terram diuiderent in partes proportionales, vt patet Iosue. 18. c. & isti inuenientes tribum Iudæ accepisse aliquid supra proportionem, abstulerunt ei tantum, quantum superhabebat: & ex illo fuit assignata sors tribui Simeon, vt patet Iosue. c. 19. & sic dicitur, quod accepit Simeon possessionem in funiculo, &
H sorte tribus Iudæ, quia maior erat, idest quia possessio tribus Iudæ maior erat, quàm esse debebat.

Quare ponebant sortes ad diuisionem possessionum, cum prius diuisa essent per diuisores. Quæst. XV.

QVæret aliquis quare ponebantur sortes ad diuisionẽ possessionum, quia nihil aliud euenturum erat per sortes, quàm id quod ipsi diuisores intra se assignauerant: sed sors immutabiliter illud determinabat, quod ipsi determinauerant: si. n. sors aliter posset euenire quàm ipsi assignabant possessiones, esset magnum inconueniens, quia posset maxima portio prouenire minime tribui, & tunc frustratoria erat diuisio, quam Deus fieri iusserat. s. quod pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor; ideo erat nociua: nam melius esset, quod diuideretur terra per
I æqualia, quia tunc licet sors variè eueniret; tamen non poterant tantum lædi tribus, cum omnes haberent ęquale. Si tamen maximę tribui variata sorte proueniret minima possessio: & minimę tribui maxima portio, læderetur nimis magna tribus. Deus tamen iussit fieri istam diuisionẽ proportionalem possessionum secundũ multitudinem, & paucitatẽ: ergo necesse est dici, quòd sors ita proueniret, sicut diuisores apud se distinxerant, & tunc stat ratio quærendi. s. quare ponebatur sors ad diuidendum possessiones, cum nihil alterum prouenturum esset post sortem, quàm ipsi diuisores assignauerant. Respondendum est, quod sors ponitur ad dirimenda iurgia, & ista est propter humanã imperfectionem. Erat autem imperfectio maxime in Iudæis pro tempore illo, cum nondum assuefacti fuissent alicui rationabili legi, aut honestæ communicationi: ideo debuit
K eis permitti sors secundum condecentiam conditionis eorum. Erat autem imperfectio Iudæorum in duobus, scilicet in fide erga Deum, & in communicatione erga proximum; ideo in vtroque Deus permisit eis sortem. Quantum ad primum sciendum, quòd Israelitæ faciebant festum expiationis semel in anno, in quo dicebantur expiari peccata totius populi, quia ibi pro tota multitudine orabatur & fiebat sacrificium, vt patet Leui. cap. 17. in hac autem die accipiebantur duo hirci, quorum vnus pro peccato totius populi immolandus erat, & super alium sacerdos magnus confitebatur peccata totius populi mittens illum in solitudinem, vt portaret secum iniquitates totius populi Israel. Et quia istud videbatur esse magnum negocium, & Israelitæ erant paruæ fidei, dubitarent quis

Sors introducta est ppter imperfectionem Iudæorũ

hircus

hiteus eorum sufficeret ad portandum iniquitates in solitudinem; vnde si Deus non determinaret, quis eorum portaret iniquitates, & quis immolaretur pro peccato, dubitarent an aliquid proficeret immolatio vnius, & alterius missio in solitudinem, ideo vt satisfactum esset Iudæis quantum ad incredulitatem suam, iussit Deus, vt sorte dirimeretur quis immolandus esset, & quis mittendus in solitudinem, vt patet Leui. c. 16. & per hoc credebant Iudæi Deum determinasse hæc per sortes illas. Secundum autem, in quo Iudæi erant defectuosi, erat humana communicatio. s. quod non communicabant rationabiliter, cum quilibet eorum maxime vellet sibi vtilitatem, & super hoc inter eos discordiæ nasciebantur. Cum ergo fieri deberet aliqua diuisio rei magnæ quamquam cuilibet tantum daretur, quantum dandum erat, adhuc crederent irrationabiliter fuisse diuisum, & conquererentur, nisi cognoscerent Deum diuisisse qui ex errore, vel affectione deficere non potest. hoc autem intelligebant per sortem fieri, quia sortes a Deo mouentur, ideo positis sortibus tolleretur discordia, aliter autem nequaquam; & ob hoc iussit Deus poni sortes, vt satis faceret conditioni Iudæorum. si tamen essent Iudæi rationabiliter communicantes non oportuisset poni sortem inter eos; sed ipsi inter se concordarent non curantes de minimo, an parum plus, vel minus habituri essent, & ob hoc inter viros rationabiliter communicantes nunquam sunt sortes, nec iudicia. In viris autem imperfectis sortes sunt, & iurgia atque iudicia ex paruis rebus, sic etiam fiebat inter Iudæos quantum ad ministrationem sacerdotalem. nam erat. ne sacerdotes in suas vices; vel partes. 1. Paral. c. 24. & istæ partes habebant tempora ministrandi varia secundum ordinem iam positum inter illas, & ad hoc non erat aliqua sors, sed in qualibet istarum partium erant multi sacerdotes, & ne isti contenderent, quis ministraret, dirimebatur sorte, quis ministraturus esset; & hoc quia iura sacrificiorum cuiuslibet diei proueniebant totaliter ei qui ministrabat: alijs autem nihil, vt declaratum est Leuitic. capi. 6. quod autem ponebatur sors, qui ministraret patet Luc. cap. 1. vbi dicitur de Zacharia patre B. Ioan. quod secundum consuetudinem sacerdotij sorte exijt, vt poneret incensum. s. per sortem prouenit ei, quod ministraret. Si tamen sacerdotes isti non essent nimis cupidi; non oportebat ponere illis sortes, sed ipsi inter se conuenirent quis ministraret rationabiliter diuidentes, ne quis læderetur. Sortes ergo introductæ sunt propter imperfectionem Iudæorum, vt sic tollerentur iurgia, quia aliàs impossibile videbatur.

D *Hic quoque est numerus filiorum Leui per familias suas. Gerson, a quo familia Gersonitarum. Caath, a quo familia Caathitarum: Merari, a quo familia Meraritarum. Hæ sunt familiæ Leui, familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Cori. At vero Caath genuit Amram, qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est ei in Ægypto. hæc genuit Amram viro suo filios Aaron, & Moysen, & Mariam sororem eorum. De Aaron orti sunt Nadab & Abiu, & Eleazar, & Ithamar: quorum Nadab & Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. Fueruntque omnes, qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini ab vno mense, & supra, quia non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum cæteris data possessio est. Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro Sacerdote in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho, inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Sinai. Prædixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine: nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone & Iosue filius Nun.*

Numerantur filij Leui

[Hic quoque est numerus.] Hic ponitur secundum principale. s. numeratio Leuiticæ stirpis, & ponuntur Leuitæ per se propter duo. Primum erat, quia non accipiebant Leuitæ possessionem cum reliquo Israel: omnibus enim supra positis danda erat possessio, & tota terra inter eos diuidenda erat, vt patet supra. Istis diuideretur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Leuitæ autem

Numeratio stirpis Leuiticæ. Familiæ

A non erant habituri sortem, quia Deus erat sors, & hæreditas eorum, vt patet supra. 18. c. & Iosue 13. si tamen ponerentur cum superioribus videretur, quod habituri essent sortem, quia post computationem omnium tribuum superiorum subiunctum est, quod istis diuideretur terra, ideo non debuerunt ibi poni. Alia causa est, quia Leuitæ acceperant officium ministrationis diuinæ, Israelitæ autem nihil, ideo debuerunt esse diuersæ summæ illorum. Ista causa assignatur, supra. c. 1. quare non computarentur simul, cum dicitur: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij. Hic autem sola prima causa consideratur; quia de possessione accipienda agitur. Fuit tamen conueniens computare Leuitas, licet non cum Israelitis, quia erant separandæ 48. vrbes pro illis, & erant diuidendæ in partes secundum familias Leuitarum, quibusdam

B plures vrbes assignando, & quibusdam pauciores, vt patet Iosue 21. c. & supra declaratum est. [Hic est numerus filiorum Leui per familias suas] ista summa, quæ infra ponitur est omnium Leuitarum distinctorum per familias suas, non ponuntur tamen hic numeri familiarum Leuitarum singillatim sed totius tribus [Gerson a quo familia Gersonitarum.] Hic ponuntur tres familiæ Leuitarum. s. Gersonitarum, Caathitarum, Meraritarum, quæ denominantur a tribus filijs Leui. s. Caath, Gerson, Merari, vt patet Exo cap. 6. & supra. c. 3. Istæ propriè vocantur familiæ, quia deriuantur immediatè a capite tribus. [Hæ sunt familiæ Leui.] Non refertur ad superiores, sed ad eas quæ nominantur inferius: & ponuntur hic quinque familiæ, vt patet in litera: Vnde aliquis arguat istam literam sibi repugnare, quia supra posuit tres, & hic quinque. Responden-

C dum est non repugnare, quia supra ponebantur familiæ, quæ propriè vocantur familiæ, & istæ sunt tres, quæ deriuantur immediatè a capite tribus huius. Hic autem ponuntur familiæ quinque, quæ non sunt propriè familiæ, sed magis vocantur domus, cum sint sub ipsis familijs, quia istæ sunt denominatæ a filijs illorum, qui sunt capita familiarum: nam Caath habuit quatuor filios, a quibus denominantur quatuor familiæ. s. Hebronitarum, Ozielitarum, Gersonitarum, Amramitarum. Gerson habuit duos filios, a quibus denominatæ sunt duæ familiæ. s. Lobnitica, & Semeitica. Merari autem habuit duos filios, a quibus denominantur aliæ duæ familiæ. s. Moolitarum, & Musitarum, quæ sunt octo familiæ, de quibus supra. c. 3.

Leuitarum an sint tres vel quinque familiæ.

D *Quare ponuntur quinque familiæ, & tamen supra positæ sunt octo. Quæst. XVI.*

QVæret aliquis quare positæ sunt hic quinque familiæ cum supra. cap. 3. ponantur octo familiæ Leuitarum. Respondebit aliquis, quod hic ponuntur octo familiæ, sicut supra. c. 3. quia ponuntur hic quinque, & supra ponuntur tres. s. Meraritarum, Caathitarum, Gersonitarum. Sed non stat, quia istæ tres familiæ non distinguuntur contra quinque, quæ ponuntur hic, sed istæ sunt partes illarum cum istæ tres sint propriè familiæ, quia deriuantur immediatè a capite tribus. Quinque autem non sunt familiæ, sed domus constitutæ sub illis tribus familijs. Item quia si istæ tres connumerentur quinque familijs, non erunt istæ tot, sicut sunt supra cap. 3. quia præter illas tres ponuntur octo familiæ Leuitarum. Item hic ponitur

E vna familia, quæ non ponitur ibi. s. Coritarum, ideo necesse est, quod deficiant hic aliquæ familiæ de illis. Aliter respondet Ra. Sa. quod tres familiæ Leuitarum perierunt, pugnando contra tribum Beniamin, vt supra dicebatur. Sed istud non stat, quia non solum oportebat poni perijsse familias tres, sed quatuor, quia solum ponuntur hic quatuor familiæ earum, quæ habentur supra. c. 3. Et deficiunt aliæ quatuor. s. Semeitarum, Amramitarum, Gersonitarum, Ozielitarum, sed ipse solum ponit perijsse tres. Item non stat, quod aliqua illarum familiarum perierit, quoniam, 1. Paral. a c. 23. vsque ad 27. & in c. 6. & 9. vbi agitur de Leuitis, & diuisionibus eorum ponuntur istæ familiæ, quæ hic non habentur. Item non stat, quia de familia Amramitarum erant omnes sacerdotes, cum Amram esset pater Moysi, & Aaron, Exo. c. 6. & ab Aaron venerint omnes sacerdo-

cerdotes, supra c.3, & 18. ideo si perijsset familia Amramitarum, non mansisset aliquis de filijs Moysi, nec de sacerdotibus: tamen fuit filij Moysi manserunt, quia etiam tempore Dauid erant inter Leuitas 1. Parali. 23. c. & sacerdotes semper fuerunt: ergo non perijt familia Amramitarũ. Item Iosue c. 21. datæ sunt possessiones omnibus Leuitis per quatuor sortes, quarum vna erat sors sacerdotalis, & alia Caathitarum. ergo non perierant istę familiæ.

Item non stat, quia viuente Moyse, & Eleazaro non poterat deficere familia Amramitarum, cum vterque esset Amramita, & tamen ipsi fecerunt istam computationem: ergo non deficit illa familia, & sic de omnibus alijs. Dicendum, quod nulla de Leuiticis familijs defecerit, sed Scriptura non curauit eas ad plenum enarrare.

Aliquis forte dicet, quod sic erat de omnibus alijs familijs, quæ dicebantur in alijs tribus deficere. In tribu Beniamin dicebantur deficere quinque familiæ. Sed non stat, magis enim dicendum illas vere defecisse, in Leuitis tamẽ nullam: non enim est simile, nam quamquam non ponantur hic quædam de familijs Leuitarum, quę ponebantur supra c.3. tamen per hoc reperiuntur in alijs libris, ex quo patet eas nõ defecisse, vt supra inductum fuit. In tribu autem Beniamin nunquam postea reperiuntur familiæ, quæ hic deficiunt: ideo 1. Paralip. c. 8. vbi numerantur familiæ trib. Beniamin solum ponuntur quinque familiæ de quinque filijs Beniamin sicut hic. Sed tunc obijcietur ex ratione, quam supra posueramus, cum arguebatur de alijs tribubus. s. quod Scriptura intendebat hic enarrare totam multitudinem Israelitarum, & omnes familias: ideo non omitteret aliquam de illis. Ita ergo de Leuitis videbitur quod nulla familiarum omissa sit, sed hic deficiunt quatuor familiæ de illis, quæ habentur supra, cap. 3. ergo non erant illæ familiæ tempore huius numerationis. Dicendũ est, quod nulla deficiebat, vt supra inductum est, sed Scriptura non curauit eas enarrare ad plenum: in omnibus autem tribubus plenè enarrauit. Causa diuersitatis est, quia familiæ Leuiticę iam fuerãt descriptę supra c. 3. ideo licet hic non plenè scriberentur, nihil referebat. Familiæ autem Israelitarum non fuerant alicubi descriptę: ideo decuit eas hic ad plenum describi. Considerandum vlterius, quod familia Coritarum, quæ hic ponitur, non est aliqua de familijs positis supra cap. 3. nam ibi solum nominantur familię a filijs & nepotibus Leui. s. tres familiæ propriè dictę a filijs Leui. s. Caathitarum, Meraritarum, Gersonitarum, & octo familiæ non propriè dictæ a nepotibus. s. filijs Caath, Gerson, Merari. Familia tamen Coritarum erat de pronepotibus; nam Core pronepos erat Leui, vt patet Exo. 6. & supra 16. sed Scriptura non curauit denominare familiam a nepotibus magis quàm a pronepotibus: est enim familia Coritarum eadẽ cum familia Gesaritarum, quia est Core filius Gesar, siue Isuar: habuit tamen alios filios præter Core, vt patet Exo. c. 6. [At vero Caath genuit Amram.] Hic numeratur familia Amramitarum, quam dicebat Rabi. Salo. deficere, & ista denominatur ex nepotibus, quia Amram fuit filius Caath, & nepos Leui. [Qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui.] Nominatur hic mater Moysi, & Aaron propter dignitatem eorum, & ista fuit filia Leui.

Iochabed mater Moysi, & Aaron an fuerit filia Leui, Quæst. XVII.

ALiqui Enim dicunt eam esse filiam Leui, i. de stirpe eius, quamquàm non esset filia eius immediate. Sic dicitur Luc. 1. de Elisabeth vxore Zachariæ, quod erat de filiabus Aaron; tamen manifestum est, quod illa non erat filia Aaron, sed genita de stirpe illius. Alij autem dicunt Iochabed esse filiam Leui. i. quod esset verè filia eius immediata. Ratio enim controuersię est in hoc, quia si erat Iochabed filia Leui, videbatur esse inconueniens, quod acciperet eam Amram in vxorem; quia erat amita sua idest soror patris sui Caath. Iste tamen gradus erat vetitus in lege, vt patet Leui. 19. capit. ideo non posset accipere eam in vxorem.

> *De hoc autor la tissime disputauit in Exodo cap. 2.*

Respondendum est vtrunque stare posse, sed conueniẽtius dicitur & magis conformiter ad literam, quod fuerit F filia Leui immediata. Et patet hoc, quia dicitur hic quod genita est in Aegypto: si tamen non fuisset filia Leui immediata superfluum erat dici, quod genita est in Aegypto, quia nullus de nepotibus Leui natus est, nisi in Aegypto, ante descensum enim in Aegyptum hãbebat Leui filios: nepotes autem nequaquam, quod patet Gen. 46. c. vbi descripti fuerunt omnes descendentes cum Iacob in Aegyptum, & ponitur quod erant animę 70. ibi tamen solum fuerunt filij Leui, & nullus de nepotibus eius. Sed ista clausula, s. quod genita fuerit in Aegypto, non ponitur hic superflue: ergo erat filia Leui: quam potuisset gignere ante descensum in Aegyptum, vel post, & ponitur, quod genita est post descensum in Aegyptum ad signandum quod nõ erat nimis vetusta, vt contrahere posset cum Amram filio Caath: nam si fuisset genita ante descensum in Aegyptum, G cum Moyses fuerit filius eius, tamen natus est solum octoginta annis ante exitum de Aegypto, vt patet Exo. capit 7. necesse erit quod Iochabed mater eius esset ad minus annorum 135 quando genuit Moysen, & tamen in tali ætate non posset concipere. Antecedens patet, quia a descensu in Aegyptum vsque ad exitum de terra ipsa fluxerunt anni 215. vt declaratum est Exo. cap. 1. & 12. a quibus subtrahantur anni octoginta, quibus natus est Moyses ante exitum de Aegypto, manebunt alij. 135. a descensu in Aegyptum vsque ad ipsum tempus. ergo si genita fuit in terra Chanaan Iochabed: necesse erat, vt ad minus esset annorum 135. quando concepit Moysen, quod est falsum & inopinabile. Ideo vt credi posset, quod Iochabed erat filia Leui dictum est, quòd genita fuit in Aegypto, & tunc potest stare conuenienter quod dictum est, quòd Leui, quando descẽdit in Aegyptum erat 42. annorum, vel 43. vt fuit H declaratum Gen. 43. c. & Exo cap. 6. sed vixit Leui annis 137. ergo postquam descendit in Aegyptum vixit annis quasi 95. & sic posset forte 40. vel quinquaginta annis postquam descendit in Aegyptum gignere Iochabed, & tunc esset ipsa quando gigneret Moysen annorum 85. vel quasi, & hoc non erat inconueniens. Hoc autem Scriptura signasit in ista clausula. Ad argumentum cum dicebatur, quòd non licebat Amram accipere Iochabed in vxorem, quia erat soror fratris sui. Dicendum, quòd ista lex nondũ erat data, ideo licebat illam accipi in vxorem. Si autẽ aliquis vellet dicere contrarium, poterit aliqualiter saluari. De hoc magis declaratum est Exodi capit. 2. [Hæc genuit viro suo Amram filios.] Idest, Iochabed concepit filios ex viro suo Amram. accipitur gignere large, quia de mulieribus concipere magis quàm gignere dicitur.

I [Aaron, Moysen, & Mariam sororem eorum.] Hic ponitur deriuatio familiæ Amramitarum. Habuit autem Amram filios tres, s. Aaron, & Mariam, & Moysen. De Maria nullus fuit pertinens ad familiam Amramitarum, quia filij fœminarum non sunt de stirpe earum, sed de stirpe virorum suorum, & quia Maria non accepit aliquẽ virum de Amramitis, quia nullus erat præter Moysen, & Aaron, cum ipsa viuebat: ideo filij ipsius non potuerunt pertinere ad familiam Amramitarũ, sed ad aliam familiã Leuiticam, vel ad aliam tribum. Ponitur autem hic Aarõ primo, quia erat ętate prior tribus enim annis natus est ante Moysen, vt patet Exodi cap. 7. vbi dicitur quod cum ingressi sunt ad Pharaonem Moyses, & Aaron, erat Aaron annorum 83. & Moyses annorum 80. vt patet ibidem. Etiam præponitur Aaron propter sacerdotij dignitatem, quia erat sacerdos magnus. Moyses autem solum erat Le- K uita de Amramitis: non tamen seruatur semper iste ordo, quia aliquando pręponitur Moyses, & hoc fit propter dignitatem principatus, quia erat princeps super totum populũ; & erat propheta acceptissimus Deo, vt patet supra cap. 12. Maria autem postponitur hic, non quod esset annorum paucorum, quia maior erat, sed quia ipsi erant digniore ipsa. Quod autem esset maior Maria patet, quia quando natus est Moyses, & positus fuit flumine in vaso scirpeo, ipsa obseruabat a longe in litore fluminis, & locuta est ad filiam Pharaonis prudenter, inquirens matrem pueri: non tamen potuisset ista facere, nisi iam esset puella adulta perueniens ad annos discretionis, & sic esset maior Moyse, & Aaron, cum solum excederet Aaron Moysen annis tribus, vt dictum est. Item Maria vocatur hic soror

Moysi

A Moysi, & Aaron, quia secūdum veritatem erat vtriusque soror, alicubi tamen vocatur soror Aaron solum, vt patet Exod.cap.15.& hoc quia magis afficiebatur ipsa ad Aaron quā ad Moysen, quia ambo erant comparticipes: vnde ambo murmurauerunt contra Moysen, vt patet sup. c. 12. Et quando Maria percussa est lepra, Aaron orauit pro ipsa, vt sanaretur, eo.c. [De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu.] Hic ponuntur quatuor filii Aaron per quos sacerdotalis linea texitur: sed non permanserunt omnes habentes sobolem, quia duo eorum morte præuenti sunt, & istorum maiores erant Nadab, & Abiu. In isto enim ordine nati sunt, in quo ponuntur hic, ideo duo primi, s. Nadab, & Abiu erant honoratiores aliis duobus, quamobrem quando Moyses ascēdit in montē pro tabulis legis, & ex mādato Dei associauit cum Aaron, & 70. seniores, qui honorabilissimi in toto populo, iussit quoque Deus ꝙ Nadab, & Abiu irent cū Moyse, & non iuerunt illuc Eleazar, & Ithamar, vt patet Exod. cap. 34. Item patet hoc in ministratione sacerdotali: nam in prima die, qua inceperunt sacerdotes nouiter consecrati ministrare, Aaron, & isti duo. s. Nanab, & Abiu ministrauerunt, & ob hoc errauerunt in ministratione isti sumentes ignem alienum, & mortui sunt, vt patet Leuit. cap. 10. si tamen ministrassent Eleazar, & Ithamar, cum omnes ministrarent, simul omnibus, idem malum accideret. [Quorum Nadab, & Abiu mortui sunt.] Hoc ponitur, quia intendebat Moyses describere hic progeniem sacerdotum, & quia isti duo non habuerunt prolem, cum fuerint morte præoccupati, dicitur quod mortui sunt. [Cum obtulissent ignem alienum coram domino.] Hoc fuit in prima die ministrationis suæ: nondum. n. ante hoc aliquando ministrauerant, & ob hoc erant inexperti, & errauerant. Alij dicunt, quod errauerant ex ebrietate nescientes quem ignem assumerēt, & assumpserunt ignem alienum. Sed hoc falsum est, vt declaratum fuit Leuit. cap. 10. vbi multa de morte, & statu istorum, dicitur autem ignis alienus, quem isti assumpserunt, quia ad ministrationem sanctuarij nullus ignis assumēdus erat, nisi ignis altaris holocaustorum. Isti autem oblaturi thymiama, cum assumere deberent de igne, qui erat in altari holocaustorum assumpserunt de quodam alio igne prophano, qui erat in atriu tabernaculi ad coquendū carnes sacrificiorum: dicuntur obtulisse coram domino. i. coram altari thymiamatis, quia ipsi posuerūt prunas super thuribula ad offerendum thymiama super altare thymiamatum, & illud dicebatur esse coram domino, quia istud altare erat intra tabernaculum ante velum sanctuarij, & ibi dicebatur esse Deus. [Fueruntque omnes qui enumerati sunt 23. millia] Hic ponitur summa omnium Leuitarū. Erat. n. ista tribus valde minor multitudine omnibus aliis tribubus: nā in aliquib. erant 60. millia in aliis 70. & plus: in hac aūt solū erāt 23. millia. Etiā quia in alijs cōputabantur a 20. an. & supra hic aūt ab vno mēse, & supra vnde si computarentur Leuitæ a 20. annis, & supra sicut in aliis tribub. forte nō reperirentur 8. millia, vel 7. millia virorū.

Margin: Quatuor filij Aaron. — *Leuitæ erant numero 23. millia.*

Quare Leuitæ erant tam pauci numero: & cur ista tribus semper fuit parua. Quæst. XVIII.

QVæret aliquis quare in tribu ista Leuitica fuerunt tā pauci numero. Respondebit aliquis, quod hoc fuit, quia multi de illa perierunt propter peccata, & redacti sunt ad valde paruum numerum, sicut fuit de tribu Symeon, quæ in prima computatione habuit 59. millia virorum, & trecentos. In secunda autem habuit solum 22. millia, & ducentos. Sed non stat hoc, quia Leuitæ non fuerunt subiecti sententiæ Dei datæ contra alias tribus, quod morerentur omnes numerati in solitudine, vt declaratum est, supra. c. 14. ideo non poterant sic diminui: ideo debebant esse plures numero ex hac parte, quā quælibet alia tribus. Item dato, quod diminuerentur Leuitæ propter peccata, tamen non erat verisimile, quod tantum diminuerentur: nā filii Symeon fuerunt diminuti ex duplici causa, vt supra declaratum est: tamen non fuerunt tantum diminuti, quia erant ibi 22. millia virorum, & ducēti a 20. annis, & supra. De Leuitis tamen forte non essent septem millia. Sed dicēdum est, quod Leuitæ non fuerunt diminuti, sed fuerunt valde parum augmentati. Ipsi enim non erant plures in prima computatione, quæ facta est in monte Synai, quia solum ponuntur 22. millia ab vno mense, & supra, vt patet supra ca. 3. fuit tamen ista tribus semper minor omnibus aliis, quia a principio ista parum multiplicata est, & postea etiam non multiplicati sunt. & hoc non fuit ex aliquo peccato Leuitarum, sed quia sic accidit in quibusdam progeniebus, quod parū multiplicantur. [Generis masculini.] i. isti computati solum fuerunt de masculis: nam de fœminis nulla computabatur: non enim erat aliqua causa, quare cōputarētur, quia ipsę non erant ad pugnandū, nec ad ministradū: solis. n. masculis ministrato conueniebat.

Margin: Respond. auctor.

Ab vno mense & supra.] i. non fuerunt computati Leuitæ a 20. annis, & supra, sicut in alijs tribubus: computabantur enim Leuitæ multis modis, aliquando ab vno mense, & supra sicut ad redemptionem primogenitorū vt patet. B supra. c. 3. aliquando ad ministrandum in officijs suis, & hoc fiebat a 30. annis, & supra. vt patet. supra. c. 4. aliquādo ad erudiendum eos in officijs ministrationū, & hoc a 25. an. & supra. vt patet. supra. c. 8. Alio autem tempore numerati sunt ad officia. s. tempore Dauid, & tunc numerati sūt a 20. an. & supra. 1. Paralip. c. 23. Causa autem fuit, quia Leuitę non erant tempore Dauid; ministratur in officiis laboriosis. s. portando sanctuarium in itinere, sicut portare consueuerant, ideo in ętate minoris roboris. s. a 20. annis, & supra computati sunt.

Quare Leuitæ computati sunt ab vno mense, & supra. Quæstio. XIX.

C QVæret aliquis quare Leuitæ fuerunt computati hic ab vno mense, & supra. Forte aliquis respondebit, ꝙ computati sunt sic ad redemptionem primogenitorum. nam supra. c. 3. fecit Deus redimi omnes primogenitos Israelitarum, & pro eis Leuitæ dati sunt: residui autem, qui superexcreuerant de Israelitis, cōputati sunt in pecunia. hic aūt similiter redimerentur: ideo fuit computatio ab vno mense, & supra, quia ab illo tempore incipiebant primogenita redimi, vt declaratum fuit supra. c. 3. Sed nō stat, quia aut hic redimebātur primogenita Israelitarū, qui redempti fuerant prima vice. s. in deserto Synai, aut alii, qui nunq̄ fuerant redempti. Nō potest dici primo modo, quia qui semel redemptus est iam abstulit obligationem, qua tenebatur, vt redimeretur. Si aūt dicatur, ꝙ alii primogeniti de Israelitis, redēpti sunt ab illis, qui prima vice redempti fuerant, non stat, quia tunc non deberent dari in commutationem oēs Leuitæ, quia primo traditi fuerant in monte Synai oēs D Leuitę in pretium primogenitorum Israel, ideo qui ibi traditi fuerant, non poterant amplius tradi, quia eadem res non potest duplici pretio tradi, vel eadem res data non aufert duas obligationes, sed vnam, pro qua traditur. Ad hoc forte aliquis dicet, quod non fuerunt dati in redemptionē primogenitorum hic Leuitæ, qui computati fuerant in monte Sinai, sed aliqui alii postea nati.

Sed hoc non stat, quia hic ponitur summa omnium Leuitarum, qui tunc erant, siue nati fuissent post transitum montis Sinai, siue antequam illuc venirēt, quod patet, quia computantur hic Moyses, & Eleazarus, & tamen isti erant in monte Sinai. Item etiam dato ꝙ hic solum computarentur Leuitæ, qui non fuerunt computati in monte Sinai, sed postea nati, adhuc non sufficeret, quia illi non poterāt dari in redemptionem pro aliquibus primogenitis Israelitarū: nam ex die, qua accepti sunt Leuitę pro omnibus primogeE nitis Israel, pertinuerunt omnes Leuitæ ad Deū, ita ꝙ nullus eorum amplius dari poterat in redēptionē pro aliquo primogenito Israelitarum, quia ipse per se obligatus erat Deo, & propter hoc nunquam post illud facta est aliqua commutatio Leuitæ alicuius pro aliquo de primogenitis Israel, sed quicunque nasceretur redimebatur quinque siclis, vt patet supra. 18. cap. ideo licet hic fieret redēptio primogenitorum, non commutarentur Leuitę pro primogenitis Israel, sed daretur pecunia pro illis. Item non stat, quia si fuisset facta aliqua redemptio primogenitorum, hic, iussisset Deus illam fieri computando Leuitas, & primogenita Israel, sed nihil tale iussum est. Item non stat, quia si commutarentur Leuitæ pro primogenitis, poneretur summa omnium primogenitorum Israel, & omnium

Leuitarum, & videretur, quæ illarum excederet ad alterā, vt si excederet summa primogenitorum Israel darentur pecuniæ pro excedentibus, sicut factum est in computatione, & commutatione primogenitorum, & Leuitarum in monte Sinai, quia ibi excesserunt de primogenitis Israelitarum ad numerū Leuitarum 273. & pro illis iussit Deus dari pecuniam, vt patet. sup. c. 3. Sed hic nulla summa ponitur, ergo non fuit facta ista numeratio ad commutandū primogenita Israelitarum pro Leuitis. Sed dicēdum, quòd Deus voluit computari Leuitas, vt haberetur determinata summa eorum, sicut habebatur summa Israelitarum, & ne computatio eorum coincideret cum computatione Israelitarum, si fieret a 20. annis, & sup. & viderentur computati ad habendam possessionem, ideo fecit computari ab vno mense & sup. Sed dicet aliquis isti poterant computari a 30. annis, & sup. vt patet. sup. c. 8. & 4. vel a 25. annis, & sup. vt patet sup. c. 8. vel a 20. & sup. vt patet. 1. Paralip. c. 23. Dicendum est non stare istud vltimum, quia Leuitæ nunquam fuerunt computati a 20. annis, & sup. tempore Moysi, nec post eum vsque ad tempora Dauid. Causa autem sup. declarata est, solum computabantur, vel ab vno mense, vel a 25. annis, vel 30. poterant autem computari hic Leuitę a 25. vel 30. annis, & sup. sed non conueniebat, quia illa numeratio erat ad applicandum Leuitas ministerijs suis. Hic autem computantur solum ad habendū ipsorum summam, ideo debuit alia cōputatio dari, sa minori tempore, vt comprehenderentur omnes Leuitæ: & ista fuit ab vno mense, & sup. Cuius causa est, quia ante illud tempus non proprie dicebatur aliquis Leuita pertinere ad Deum, quia ex illo tempore accipiebantur redēptiones primogenitorum. Leuitę tamen quamquam non com mutarentur hic pro Israelitis primogenitis ab illo tempore computati sunt. Et hoc patet, quia quando Deus iussit sup. c. 3. accipi oēs Leuitas pro omnibus primogenitis Israel, nō fuit acceptus quisquam inf. mensem, & tamē certum est, quod multi Leuitarum essent inf. mensem: alioquin Deus non iuberet specialiter, quod cōputarentur omnes ab vno mense, & sup. ergo illi, qui erant inf. mensem computabantur tanquam non Leuitæ, quia non proficiebant ad redēptionem: sic autem factum est hic. Deus enim voluit summam Leuitarum, & quia qui inf. mensem sunt quasi non Leuitæ habentur, debuit fieri computatio ab vno mense, & supra. [Quia non sunt recensiti inter filios Israel. Istud redditum causæ potest ad duo referri. Primo ad computationem. s. computati sunt Leuitæ hic, quia non fuerunt computati inter filios Israel: ideo ne eorum summa maneret ignota, fuerunt hic descripti. Secundo potest referri ad ætatem, in qua computabantur. s. ab vno mense, & supra. s. Leuitę fuerunt computati ab vno mense, & supra, quia nō fuerunt computati cum filijs Israel, quasi dicat, si cum eis computarentur non cōputarentur ab vno mense, & supra, sed ab anno 20. quia omnes Israelitæ sic computabantur.

Quare Leuitę nō fuerint cō putati cū alijs Israelitis.

[Nec eis cum ceteris possessio data est.] Idest, non acceperunt Leuitæ possessionem cum alijs filijs Israel: nam 12. tribubus diuisa est tota terra in partes 12. Leuitis autem nulla pars assignata est, quia dixerat Deus Leuitis; In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel supra c. 18. & simile Deuter. 18. c. & Iosue 13. c. Acceperunt tamen Leuitæ 48. vrbes ad habitandum, & suburbana earū ad alenda pecora, vt patet inf. 35. c. & Iosue c. 14. & 21. Istę autem vrbes non fuerunt eis assignatæ in aliqua vna sorte, sicut habebant omnes tribus Israel, sed quælibet tribus dedit eis aliquas vrbes, vt patet Iosue c. 21. & quia non accipiebant ipsi partem terræ inter Israelitas ex iure suo, sed in eleemosynam, & non recipiebant vrbes cum omnibus territorijs suis, sed sola suburbana, non dicebantur habere sortem, vel possessionem. De hoc declaratum est Iosue c. 14. Ponitur autem hoc reddendum causam, quare Leuitę non fuerunt computati cum ceteris Israelitis, & dicitur, q̄ quia nō acceperunt possessionem cum illis: nam supra postquam numeratę sunt omnes tribus subiunctum est: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum. Si autem Leuitæ fuissent computati ibi etiam intelligeretur, quod ipsis dari deberet possessio cum ceteris. [Hic est numerus filiorum Israel. Hic ponitur epilogus prædictæ nu-

F merationis, & refertur hoc ad solos Israelitas, qui non erāt Leuitæ. Dicet aliquis, quod melius referretur ad omnes tam non Leuitas, quàm Leuitas, quia fuerant supra computati omnes siue Leuitæ, siue non Leuitæ, & omnes erant filij Israel. Dicendum est non stare, quia non dicitur: inter quos nullus fuit eorum, quos numerauerat Moyses in deserto Sinai, pręter Iosue & Caleb. Et tamē manifestū est hoc non intelligi de Leuitis, quia ipsi manserunt nunc, quod patet de Moyse & de Eleazaro, & Ithamar, qui manebant nunc, & fuerunt computati inter Leuitas in mōte Sinai. Itē patet hoc, quia ista causa, quæ assignatur infra, non conuenit, nisi non Leuitis. s. quod prædixerat Deus, q̄ omnes morerentur in solitudine, sed hoc non intelligitur de Leuitis, quia non fuit data snia super eos, vt probatum est supra c. 14. de solis ergo non Leuitis intelligitur.

G [Qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdote. Scilicet, sacerdote magno. Isti duo computauerunt populū, quia eis iussit Dominus, vt patet supra Sed an cū eis principes tribuum, & familiatum fuerint in hac computatione, non patet. In monte enim Sinai principes tribuū, & familiarum adiuuerunt Moysen, & Aaron, vt patet sup. c. 1. hic autem satis rationabile est, quòd sic fecerint, sed non exprimitur. [In campestribus Moab.] Idest computatio ista facta est in cāpestribus Moab. Vocantur cāpestria Moab loca planiora Moabitarum, accipiendo large campestria: nam non fuit computatio in prima parte campestriū, quæ vocantur proprie campestria, sed in secunda, quæ est apud Iordanem, & ibi appellantur planiora loca Moab, vt declaratū fuit in principio c. [Supra Iordanem] Idest apud Iordanem: erant. n. Israelitę prope Iordanem, & quia labitur

H Iordanis per quandam vallem per maximam partem illius vallis, & Israelitæ erant in parte superiori, erāt altiores alueo Iordanis, & sic dicebantur esse super Iordanem, sicut orbis terræ dicitur super maria, & super flumina Ps. 23. quia habet partes eminentes terra super aquam. [Cōtra Iericho.] Idest erant ex opposito Iericho, s. quod Israelitæ erāt ex parte orientali Iordanis: Iericho autem ex parte occidentali, & tamen videbant Israelitæ Iericho ex loco castrorum suorum. [Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Sinai.] Ista fuit prima computatio. s. quę distincte hī per summas omnium tribuū, & hæc facta est a Moyse, & Aaron, quia viuebat Aaron, & erat summus sacerdos, cum fuit facta ista computatio in principio mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet. sup. c. 1. Nunc autem Moyses, & Elea-

I zarus summus sacerdos cōputauerunt Israelitas, quia mortuus fuerat Aaron, vt patet. sup. 20. c. fuit aūt mors sua, anno 40 mense 5. die 1. mensis. vt patet. inf. 33. c. Dr̄ ēt facta illa cōputatio in deserto Synai, quia in mansione montis Synai erant Israelitæ, qn̄ facta est, vt patet. sup. c. 1. ibi ēt sacerdotes cōsecrati fuerūt Leu. c. 8. & 9. & Exo. 29. c. ibi etiā sanctuarium consummatū est, vt patet Exo. c. 40 ibi ēt datę sunt oēs leges sacerdotales, quæ hr̄ in Leuitico, vt patet Leu. c. 1. & 26 & 27. nec fuit aliqua mansio, in qua sic ordinaretur populus hebraicus, sicut in mōte Sinai: ibi. n. lex data est, & confirmata est Exo. c. 20. & 24. dr̄ aūt, q̄ nullus de numeratis in monte Synai nūc superetat, quia oēs mortui fuerunt in solitudine ante ips istud. Deus enim protulerat snia contra oēs numeratos, q̄ morerentur in solitudine, vt patet supra c. 14. & mortui sunt ante transitū torren

K tis Zareth, vt patet Deut. c. 1. iam rō Israelitæ transierant torrentem illum, sante q̄ intrarent in terram dn̄orum Regum Amorrhęorū. vt patet. sup. 21. c. ergo nunc cū essent in vltima māsione apud Iordanem nullus superetat de cōputatis in monte Synai, & consequenter, nec fuit aliquis eorū hic computatus. [Prædixerat enim Deus, quòd oēs morerentur in solitudine.] Declarat quō omnes mortui fuerunt. Diceret n. aliquis non esse verisimile, q̄ plura, quā sexcenta millia peditum perierint in deserto a tpe primæ computationis, vsque ad istam, & q̄ nec vnus ex eis mansit. Declarat ergo scriptura, quomodo hoc sit verisimile. s. q̄ Deus prædixerat, quod oēs isti morerentur, ideo mortui sunt. Accipitur hic prædicere non solum, prout importat propheticam prænunciationem, sed magis, vt signat latam sententiam in peccatores omnes enim numerati a 20. annis, & supra murmurauerant contra com-

Aaron quo anno & mense mortuus sit.

Quo sensu accipiatur ille prædixerat, ... omnes ... in deserto.

nun;

num: ideo protulit contra eos sententiam, quod morerentur in solitudine, vt patet supra cap. 14. Ex quo apparet manifestè, quod sententia ista non fuit lata contra Leuitas, quia dicitur, quod nullus de numeratis mansit præter Caleb, & Iosue. Manebant tamen Moyses, & Eleazarus, & Ithamar, & multi alij de Leuitis, qui non excluduntur ab ista vniuersalitate: ergo Leuitæ non comprehendebantur sub illa sententia, alioquin fuissent excepti isti. Aliæ rationes ad hoc positæ sunt supra cap. 14. [Nullusque remansit ex eis] idest ex istis Israelitis computatis in monte Synai a 20. annis, & supra nullus mansit, nisi Caleb, & Iosue. De Leuitis autem manserunt valde multi, cum non fuisset contra eos lata sententia. [Nisi Caleb filius Iephonne, & Iosue filius Nun.] Isti duo remanserunt de tanta plebe, quia non murmurauerunt, sed magis murmurantibus restiterunt, ita vt populus vellet eos lapidare, vt patet cap. 14. Vocatur Caleb filius Iephonne, quia Iephonne est nomen patris sui: erat autem iste de tribu Iuda, & fuit vnus de exploratoribus, vt patet supra cap. 13. & vocatur filius Iephonne ad differentiam aliorum, qui vocantur Caleb: sicut dicitur de Caleb filio Hesrom, vt patet primo Paralip. cap. 2. Iosue fuit alius explorator de tribu Ephraim, vt patet supra cap. 13. & fuit assumptus post Moysen in ducem totius Israel, vt patet cap. sequenti. Cum autem mortuus est Moyses Deus sæpe illi locutus est, vt patet Iosue.cap.primo, fecit etiam multa mirabilia propter ipsum, vt patet ex processu libri Iosue.

CAP. XXVII.

Sup. 20. infra 36. Iosue 17.

Accesserunt autem filiæ Salphaad, filij Hepher, filij Galaad, filij Machir, filij Manasse, qui fuit filius Ioseph. quarum sunt nomina: Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. Steteruntque coram Moyse, & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habet filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. Retulit Moyses causam earum ad iudicium domini. Qui dixit ad eum: Iustam rem postulant filiæ Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hæreditatem succedant.

Sup. 16. c. Lex successionis fœminarum sine filijs morientium.

[Accesserunt.] Supra ponebatur regula de diuisione terræ promissionis, hic ponitur casus specialis circa illud, quod sub illa lege comprehendi non videbatur scilicet si licet dari sortem mulieribus in aliquo casu, sicut viris, & ponuntur tria. Primo tangitur dubium cum responsione. Secundo ratione huius arguitur de quadam legis positione. Tertio subditur de principis futuri constitutione. Secunda ibi. [Ad filios autem Israel.] Tertia ibi. [Dixit quoque dominus.

An quæ dicuntur in isto cap. fuerint immediate post præcedentia. Quæstio. I.

Circa primum est dubium, an quod dicitur hic fuerit immediate post computationem positam præcedenti c. Et respondetur satis verisimile esse, quod immediate fuerit. Ratio huius est, quia supra computatus est Israel totus ad hoc, quod diuideretur terra per omnes numeratos, & quia filiæ Salphaad viderunt ibi multitudines distingui ad assignationes possessionum, ipsæ autem ex hoc videbantur carere iure possessionis, quia in supra posita computatione solum fuerint viri positi a 20. annis, & supra, & quia pater earum mortuus fuerat, & non habebat aliquem successorem masculum, crediderunt immediate esse conueniens tempus ad petendum possessionem nomine patris sui, ne viderentur ex negligentia aliquid iuris perdidisse: ideo rationabile est dici, quod immediate post illam computationem, ad Moysen accesserint petentes, quod hic habetur, quia ex illa computatione vide-

A bantur ipsæ lædi, & debebant immediatè reclamare. Læsio autem erat, quia soli viri computabantur ad dandum eis possessiones: pater autem earum non habebat aliquem filium masculum. [Accesserunt autem filiæ Salphaad. Scilicet, accesserunt ad Moysen, & ad Eleazarum, vt peterent ea, quæ infra habentur.

[Filij Hepher.] Ponitur hic tota linea istarum vsque ad caput tribus scilicet vsque ad Manasse, & causa est, quia volebat legislator certificare de qua tribu essent istæ fœminæ, petebant enim hæreditatem inter cognatos suos, vt patet infra scilicet, dateque nobis possessionem inter cognatos patris nostri, & Deus sic dari adiudicauit, vt patet infra ideoque sciri debebat de qua stirpe erant istæ puellæ, & sic describitur earum linea vsque ad Manasse, qui erat caput tribus, & dicitur Salphaad filius. Hepher idest de familia illius, & etiam filius illius immediatus. [Filij Ga-
B laad.] Iste est pater multarum familiarum. Hepher enim est filius Galaad, & pater familiæ Hepheritarũ. aliæ quoque familiæ quinque deriuatæ sunt a Galaad, vt patet præcedenti cap. ipse quoque Galaad fuit caput vnius familiæ scilicet Galaaditarum, vt patet præcedenti cap. Ab isto Galaad dicunt aliqui nominatum fuisse montem Galaad, qui est in terra duarum tribuum, & dimidiæ, vt patet Deutero. cap. 3. & Iosue. cap. 13. Sed falsum est, quia Iacob imposuit sibi istud nomen, quando iniuit fœdera in monte isto cũ Laban socero suo Gen. 31. cap. Alij dicunt, quod nominatus fuit iste Galaad a nomine montis illius, quia mons iste primo vocabatur Galaad scilicet a tempore Iacob. Iste autem multo post genitus est, ideo potuit ab illo
C monte nominari. Sed non stat, hoc enim esse potuisset si natus fuisset in terra duarũ tribuum, & dimidiæ, in qua est mõs Galaad, sed in Aegypto natus est, atque mortuus, & multo quidem tempore mortuus est antequam Israelitæ exirent de Aegypto, vt declaratum est Iosue. 17. ca. Sed dicendum, quod iste fuit vocatus Galaad a casu non habendo respectum ad illum montem, sed sicut imponuntur alia nomina virorum ex sola voluntate. Iste Galaad fuit vir excellẽs in armis, vnde in laudem ipsius dicit scriptura, quod fuit vir bellator Iosue cap. 17. [Filij Machir.] Iste fuit filius Manasse, & ab eodem denominata est familia Machiritarum, vt patet præcedenti. cap. & fuit illa prima familia inter omnes de tribu Manasse. [Filij Manasse.] Iste fuit vnicus filius Manasse: non enim legitur habuisse alium, vnde cum scriptura declararet, quod Ioseph vidit filios filiorum suorum vsque ad tertiam generationem ex filio suo Ephraim dicitur. De filijs ex parte Ma-
D nasse scilicet filij quoque Machir, filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph Gen. cap. vlti. si tamen habuisset alium filium Manasses præter Machir, etiam diceretur ibi de eo.

[Qui fuit filius Ioseph.] Idest fuit filius suus immediatus, habuit enim Ioseph duos filios scilicet Manasse, & Ephraim qui geniti sunt tempore, quo erat magna abundantia frugũ in Aegypto scilicet in 7. annis vbertatis Gen. 41. cap. nec legitur alios filios habuisse. per hos autem deriuatæ sunt duæ tribus, quia Iacob adoptauit eos in filios dans eis ius accipiendi singulas sortes in terra Chanaan, sicut Rubẽ, & Symeon, vt patet Gen. 48. fit autem hic reductio lineæ vsque ad Ioseph, nõ quod ipse esset caput tribus, quia non est vnica tribus Ioseph, sed duæ scilicet Manasse, & Ephraim, quia tamen Ioseph esse debebat caput tribus cum fuerit immediatus filius Iacob nisi Iacob adoptasset duos filios eius fit computatio vsque ad ipsum. In
E hoc tamen est varietas, quia aliquãdo computatur Ioseph tanquam vnica tribus, & non nominantur Manasses, & Ephraim, sed Ioseph, vt patet Exo. 28. c. vbi descripta sunt nomina 12. tribuũ in 12. lapidib. rationalis, & in duobus onychinis superhumeraris, & ponitur Ioseph, vt vnum nomen tribus, idem Deute. 27. c. cum ponuntur tribus ad maledicendum, & benedicendum, & computatur Ioseph, vt vna tribus. idem patet Apoc. cap. 7. vbi computantur signati de singulis tribubus, aliquando autem ponuntur Ephraim, & Manasses tanquam duæ tribus, & non nominatur Ioseph, vt patet sup. c. 2. & præced. c. & vt communiter. Causa diuersitatis est, quia aliquando Leui ponitur vt tribus & interdum non. Cum uero ponitur non computabuntur Manasses, & Ephraim tanquã tribus, sed Ioseph

Galaad pater multarum familiarum. An ab isto Galaad fuerit nominatus mons Galaad.

nominabitur, ut unica tribus, cum uero non ponitur Leui, erunt Manasses, & Ephraim tanquam tribus. Quando autem debeat poni Leui, ut tribus, & quando non declaratum est Deuter. c. 27. & ibi satis dictum est de habitudine istarum duarum tribuũ inuicem s. Manasse, & Ephraim.

[Quarum sunt nomina.] Idest nomina filiarum Salphaad sunt ista quinque, quæ sequuntur. Hebræi dicunt quod nomina istarum puellarum ponuntur hic, quia fuerũt valde prudentes, & sanctæ fœminæ, sæpe autem nominantur in scriptura. s. præcedenti ca. & hic, & infra, 36. c. & Iosue. c. 17. [Steteruntq; coram Moyse, & Eleazaro sacerdote.] Ad hos duos uenerunt, quia isti erant principes populi, nã Moyses erat princeps quantum ad omnia temporalia. s. iudicando, & iubendo quicquid fieri debebat etiam quantũ ad spiritualia, quia ipse solus præerat populo quantum ad ea, quæ ad Deum pertinebant. s. ut consuleret Deum pro illis, & ut doceret eos quidquid Deus iuberet, ut patet Exo. c. 18. Eleazarus autem erat summus sacerdos, & hic erat honorabilissimus in populo, unde ambo sedebãt in causis magnis. s. Moyses, & Eleazarus ad iudicandum, ambo etiã totum populum numerauerunt, ut patet præcedenti. cap. & iste honor competebat omnibus summis sacerdotibus, nam, etiam tempore Aaron ipse cum Moyse expediebat magna negocia, ambobus enim commissa fuit computatio prima, quæ facta est in monte Synai, ut patet. sup. c. 1.

[Et cunctis principibus populi.] Hoc intelligunt aliqui de principibus constitutis ad diuidendum terram. Constituerat enim Deus Iosue, & Eleazarum, & 12. viros de omnibus tribubus ad diuidendum terram, ut patet infra. 34. c. & illi uocabantur principes, quia principabantur quantum ad hoc, quod erat, terram diuidere. Sed non stat, quia illi principes nondum fuerant instituti, postquam. n. Moyses diuisit terram duorum regum Amorrhæorum duabus tribubus, & dimidię, & nihil vlterius erat diuisurus constituit eos diuisores. s. Ios. & Eleazarum & 12. viros de duodecim tribubus ut patet infra. 34. ca. si tamen fuissent dati diuisores terræ antequam diuideretur terra duorum regum Amorrhæorum, ipsi diuiderẽt eam. Sed falsum est, quia Moyses diuisit illam infra. 32. cap. & Deuteronom. c. 3. Item non stat, quia dicitur hic coram cunctis principib. populi, ergo non erant principes diuisionis terræ, sed principes omnium tribuum, & familiarum, qui tunc conuenerant ad aliquid expediendum. Filiæ autem Salphaad credentes tunc esse tempus opportunum accesserunt ad principes petituræ, quod sequitur. [Ad ostium tabernaculi fœderis.] Potest hic accipi tabernaculum dupliciter. s. largè pro toto Sanctuario. vel propriè solum pro domo illa, quæ erat tabulis circundata, & velamentis operta. Propriè est sensus, quod erant isti principes intra atrium tabernaculi circa ostium illius, & hoc esset, ut secretius agerent, quia nullus illuc introiret, nisi quos Moyses voluisset introire. Etiam fiebat propter sanctitatem loci, ut principes verentes Dei præsentiam, & locorum sacrorum reuerentiam rectè in omnibus agerent negocia multitudinis. Vel ut aliqui dicunt, quia Deus loquebatur hic Moysi in columna nubis, & hoc uerum est ut patet supra cap. 12. quia ibi locutus est Aaron, & Mariæ, tamen non est ista causa conueniens, sed magis ad oppositũ, quia si ibi loqueretur Deus Moysi, non essent præsentes alii de populo, ne audirent secreta uerba, quę Deus loquebatur ad Moysen, quamquam raro Moyses audiebat ibi Deum loquentem, sed magis ingrediebatur intra sancta sanctorum, & ibi audiebat vocẽ loquentis ad se de medio duorum cherubim, ut patet supra c. 7. Alio modo accipiendo tabernaculum largè dicetur quod erant Moyses, & principes populi apud ostium tabernaculi idest, apud ostium atrii tabernaculi. s. extra atrium, & hoc etiam conueniens est, quia tabernaculum Moysi erat apud ostium atrii, ut patet supra c. 3. cum dicitur, quod Moyses, & Aaron, & filii ipsorum castrametarentur ad partem orientalem, & ibi erat ostium atrii, ideo cum conuenirent principes ad tentorium Moysi, dicebantur conuenire ad ostium atrii, quod large vocatur tabernaculum, vterque sensus conuenit, sed primus magis. Sciendum autem, quod quando Moyses conuocaturus erat principes, uel totum populum ad expedienda aliqua negocia: faciebat eos conuenire ad ostium tabernaculi conuocans

Quid sit tabernaculum.

F illos per clangorem buccinæ, sed alius clangor fiebat ad conuocationem principum, & alius ad conuocationem totius populi. Diuersitas huius patet supra. cap. 10. vbi agitur de vtilitate tubarum, & varietate clangoris. [Atque dixerunt pater noster mortuus est in deserto.] Intentio erat earum petere hæreditatem nomine patris sui; ne deleretur nomen illius de familia sua, sed maneret illa hæreditas alicui, in quo nomen Salphaad permaneret secundum deriuationem familiæ suæ. Et dicunt illum fuisse mortuum, quia si ille esset viuens reciperet hæreditatem per se, nec oportebat, ut filię eius nomine ipsius peterent. Etiam cessaret causa, quam allegabant. s. quare tollebatur nomẽ illius de familia sua, ipso enim viuente, non tollebatur nomen
G suum de familia. Item in hoc demonstrant istę puellæ quo iure petant terram sibi dari in possessionem inter cognatos patris sui. s. q; non iure suo, sed alieno, nam non petebant nomine suo sed patris tanquam succedentes ei, ne nomen illius deleatur in familia sua. Si autem essent masculi, non solum petere poterant iure patris, sed etiam iure suo. s. patre uiuente, si essent filii illius maiores anno. 20. dato quod non essent emancipati, si soli patri assignaretur hæreditas, poterant ipsi petere, quod etiam assignaretur eis aliqua hęreditas. De fœminis autem manifestum est, quod non poterant, quia directè debebatur hæreditas viris computatis ab anno. 20. & supra: & filiæ Salphaad de hoc non dubitabant, sed petebant sibi prouideri. s. si fieri posset, vt daretur eis hæreditas nomine patris sui, quam ille habiturus erat. Dicitur quod iste mortuus est in deserto. s. quia egressus est de Aegypto, & ante annum. 40. defunctus est. Ponitur
H autem ista clausula ad attribuendum ius istis puellis, scilicet ipse petebant hæreditatem nomine patris sui, ideo si patri earum non erat debita, nec eis debebatur. Quod autem deberetur, ipsæ probant, quia mortuus est in deserto quasi dicat si fuisset mortuus antequam exiisset de Aegypto non erat illi debita hæreditas, quia isti soli, qui egressi sunt de Aegypto ad mandatum domini, ibant ad possidendum terram, quam Deus promisit, qui autem mortui sunt in Aegypto a mandato Dei non præuenti sunt, nec moti sunt ad eundem in terram Chanaan, ideo non acquisierũt aliquod ius sortis in terra illa. Salphaad autem intrauit in desertum, adeo quamquam ibi mortuus fuerit, acquisiuit ex hoc aliquod ius, ut filiæ suæ nomine eius aliquid petere possent.

[Nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dominum sub Core.] Idest nõ fuit pater noster aliquis de viris,
I qui tempore Core fecerunt seditionem contra dominum. Hoc ponitur etiam ad acquirendum ius quasi dicat si fuisset pater noster in seditione contra dominum caruisset iure hæreditatis, & consequenter nos nomine eius nihil potuissemus vendicare, sicut fit in filiis committentium crimen læsæ maiestatis, & in similibus criminibus, quia secundum leges humanas priuantur successione parentum publicatis bonis eorum. Dixerunt autem illæ puellæ. In seditione, quæ concitata est contra dominum, in quo rhetoricè se habent ad persuadendum. Nam ista seditio fuit concitata contra Moysen, & Aaron propter summum sacerdotium, ut patet supra 16. c. cum tamen dixerunt contra Deũ esse, q; contra Moysen erat, magis moueretur animus illius. Vel aliter dixerunt hoc, quia seditio ista quamquã esset di
K recte contra Moysen, & Aaron, tamen contra Deum erat, quia Deus ordinauerat summum sacerdotium pertinere ad Aaron, & illi repugnabant huic ordinationi, ideo faciebant seditionem contra dominum. Sic dixit Moyses præced. c. s. q; aduersum dominum rebellauerint Dathan Abyron, & Core. Et dicitur sub Core. s. in tẽpore Core, vel sub eo tãquã sub principe, quia ipse sollicitauit cæteros ad seditionem, ut patet sup. c. 16. & ob hoc uocatur seditio Core.

[Sed in peccato suo mortuus est.] Aliqui dicũt ex hoc, q; Salphaad fuit vir ille, qui occisus fuerit in deserto colligens ligna in sabbatho, & lapidatus est, de quo sup. ca. 15. Aliqui volunt quod fuerit ille aliquis de occisis ab Amalechitis, & Chananęis. s. quando erant Israelitæ in Cadesbarne, & post murmurationem ascendere voluerunt in terram Chanaan contra Dei præceptum, & mortui sunt plurimi gladio Amalecitarum, & Chananæorum supra ca. 14. melius tamen est, quod dicatur Salphaad fuisse

Salphaad qua morte mortuus sit.

mortuum

mortuum in peccato suo.i.quod propter peccatum suum sicut cæteri Israelitæ mortuus est in deserto, erat aũt istud peccatum murmurationis, quia murmurauerant ferè omnes Israelitæ in Cadesbarne, & ibi lata est sententia cõtra omnes, qui erant a 20. annis & supra vt patet supra ca. 14. Salphaad autem erat de numeratis ab anno. 20. ideo mortuus fuerat in solitudine. Hoc enim conuenienter dicitur, quia sic nullam ignominiam inferebant istæ puellæ patri suo dicentes eum sic mortuum, quia istud erat peccatum communitatis, & plurima pars populi hoc modo defecerat. De vniuersalibus autem defectibus nemo uerecundatur, si tamen Salphaad mortuus fuisset colligens ligna, & lapidatus a populo, erat infamia quædã, ideo filiæ eius erubuissent istud confiteri.

Sed dices quod quomodocunque mortuus fuisset Salphaad necesse erat, ut filiæ suæ hoc confiterẽtur, quia alias non procedebat earum petitio, nisi exprimerentur se petere ex successione paterna. Respondendum est, quod filiç Salphaad debebant confiteri patrem suum mortuum, tamen si fuisset mors ignominiosa, solum dicerent eum mortuum nihil vltra addentes, sed adiunxerunt, quod in peccato suo mortuus est, ergo istud peccatum non erat aliquid ignominiosum, & ob hoc non debebat priuari hæreditate. [Hic non habet mares filios.] Hic posuerunt causam huius dubii.s.quod pater earum non habebat masculos successores, si enim habuisset illos, filiæ non habuissent ius petendi hæreditatem ex successione, quia filii succederent, vnde si Salphaad filios reliquisset, aut illi omnes vel quisquam eorum excederent annum. 20. vel non. Si enim excederent annum. 20. dicendum, quod siue uiueret Salphaad, vel non, omnes habituri erant sortem distinctam a sorte patris sui, & non solum intelligitur hoc de illis, qui erant 20. annorum tunc cum facta est ista numeratio, sed etiam de illis, qui essent annorum. 20. tẽpore quo postea facta est diuisio sortium inter Israelitas. Vnde quamquam solum essent nunc filii Salphaad, si quos habuisset annorum. 13. vel 14. habituri essent sortes distinctas præter sortem patris sui. Quod patet, quia tempore diuisionis terræ essent annorum. 20. & amplius, quia a cuius putatione ista vsque ad diuisionem sortium factam per Iosue transierunt anni septem, vel amplius, vt declaratum fuit Iosue cap. 14. & a 3. si autem filii Salphaad essent minores anno, 20. tempore diuisionis, non haberent distinctas sortes: ita quod quilibet haberet sortem vnam, sed haberent omnes sortem, quam habiturus erat Salphaad ex iure successionis, quia tamen erant filiæ dubium erat, an etiam ex iure successionis habere possent hæreditatem, ideo petierunt, vt prouideretur eis.s. vt daretur hæreditas, in qua conseruaretur nomen patris earum. [Cur tollitur nomen illius de familia sua.] Idest iniustum est, quod per istam numerationem, quam facitis tollatur nomen patris nostri de familia sua: Conquerebantur enim filiæ Salphaad, quod tolleretur nomen patris earum de familia, quasi tunc auferretur, vel iam ablatum esset. Et hoc quia ipsæ videbant ꝙ per legem supra datam tollebatur. Nam iusserat Deus ꝙ ad habendum possessionem computarentur omnes viri a. 20. annis, & supra: & illis diuideretur terra, ut patet præced. capit. ipsę ergo non poterant habere possessionem ex hac parte, & pater earum nullã acceperat, nec reliquerat filios mares, qui eam recipere possent, ergo peribat nomẽ illius de familia sua.s. de familia Hepheritarum, vtpote si in aliqua familia sunt decem millia virorum transeuntiũ ad nomen, omnes illi habent nomen in familia. Si autem aliquis eorum sit, cui nullus succedat, nomen illius perditur in familia, quia cum ipse mortuus fuerit non manebit aliquis de posteris eius.

Si reliquisset Salphaad filios magnos vel paruos quo illi successuri erant an pro se vel nomine patris.

Quomodo potest tolli nomen Salphaad cum per filias posset conseruari, & an existentibus filijs sine possessione posset nomẽ patris manere in familia & quare magis per possessionem, quam alias cognoscatur progenies. Q. II.

QVæret aliquis circa hoc, quomodo posset tolli nomẽ Salphaad de familia sua non habendo filios, nam videtur, quod non erat per filias conseruari nomen eius, quia ex filiab. nascerentur aliqui, qui succederent Sal-

A phaad, & sic non periret nomen eius dato quod non haberent filiæ suæ hæreditatem.

Respondenit, ꝙ si nõ daretur filiabus portio, periret nomen patris, quia si filiæ non haberent sortem, nuberẽt aliquibus viris, & etiam si multi filii inde nascerentur, essent de nomine patris, quia mater nihil haberet de possessione quod eis daret, ex qua nomen cognitis sortirentur, si autem filiæ Salphaad a patre suo hæreditatem suscepissent, uel loco eius successissent, filij geniti ex eis, vel saltem aliqui eorum accipientes illã portionem tenerent nomẽ Salphaad. s. quod diceretur illa linea Salphaad, quia ista hæreditas, quam haberent isti prouenerat a Salphaad, alij autem filii istarum filiarum Salphaad transirent in nomen familiæ virorum illorum cum quibus contraxerant, ut si aliqua filia Salpaad contraheret cũ aliquo uiro, & illa gigneret duos B filios, vel tres, saltem vnus eorum erat pertinẽs ad lineam Salphaad & succedebat in hæreditate, quę perueniebat ex parte Salphaad. Alii autem duo filii istius filię Salphaad transirent in familiam viri sui. s. quod per illos extenderetur genus viri. Nam non poterant omnes pertinere ad Salphaad, sed aliqui pertinebant ad maritum huius puellæ, alioquin etiam tolleretur nomẽ viri huius de familia sua, cum nullus de posteris suis nominaretur ab eo, sed transiret in aliam lineam, & hoc erat inconueniens. Sciendum aũt quod de istis paruulis sic genitis quidam succedebant Salphaad, qui erat auus maternus, & non succedebant patri suo. Alij autem succedebant patri, & non auo materno, nam illi filij alicuius filiæ Salphaad, qui denominabantur de stirpe Salphaad, succedebant ei, & non succedebant patri suo, quia non denominabantur de stirpe eius, alii autẽ C filii, qui denominabantur de stirpe huius viri succedebant ei, & non succedebant auo materno. s. Salphaad, quia non computabantur per lineam eius. Sciendum aũt quod non erat hoc necesse fieri in qualibet de filiabus Salphaad, habebat. n. quinq; filias vt patet hic, & si vna earum haberet filios, quorum aliquis denominaretur de stirpe Salphaad, vt per illum continuaretur linea eius, non oportebat quod filii reliquarum denominarentur de stirpe Salphaad, sed denominarentur de stirpe patrum suorum. Hæc autem fieri non poterant in filiabus Salphaad si non habuissent aliquam hæreditatem ex successione patris sui, vel postea darent eis loco patris, ideo periret nomen Salphaad de familia sua, si non haberent filiæ suę aliquam possessionem, immo etiam si Salphaad multos filios viros habuisset, si tamen non fuisset eis portio assignata inter alios de familia D illa, necesse erat nomen Salphaad perire de familia sua.

An filijs existentibus, & non data possessione, posset nomen Salphaad conseruari. Quæst. III.

QVæret aliquis circa hoc quomodo stet. s. an existentibus filiis, & non data eis possessione possit manere nomen Salphaad.

Et respondebit aliquis ꝙ sic, quia existentibus solis filiabus non poterat conseruari, eo ꝙ nomẽ filiorum ipsarũ nõ est de familia earum, sed de familia patrum, quia vxores transeunt in familiam uirorum, & filii a fortiori in familiam patrum, & sic non poterant denominare nomen aui materni, si tamen habuisset Salphaad filios etiam si illi nõ haberent aliquam possessionem ex parte patris, gignerent alios filios, qui nominarentur de familia ipsorum, ipsi autem manebant in familia patris sui, quia non transibant E in alterã familiã, sicut feminę ex coniunctione ad uiros, ergo conseruaretur nomen Salphaad in familia sua si haberet filios masculos, quamquã illi non haberent possessionem.

Respondendum est ꝙ non conseruaretur nomen, si filii nõ haberent possessionem ex Salphaad, quia nomen in familia perditur dupliciter. Vno modo per hoc, ꝙ aliquis de vna familia sequitur necessario altã familiam. Alio modo quia ille, qui de una familia est non cognoscitur de qua familia sit. Primo modo perderetur nomen Salphaad in familia sua, si haberet solũ filias, & ex illis semper nascerentur filiæ, quia fæminæ cũ tradũtur viris necessario sequuntur familiã virorum, & filii earum de nomine virorum, & non ex nomine ipsarum vocarentur, nisi forte fæminæ haberet possessionem, in qua maneret nomen filii ex parte aui materni. Secundo modo poterat perdi nomen, da-

to quod continuaretur linea alicuius, si nō cognosceretur linea illa, & isto modo perderetur nomen Salphaad in familia sua si haberet filios masculos non habentes aliquam possessionem a patre, vel loco patris, nam quamquam continuaretur semper per filios illos linea Salphaad, tamen post aliquārum tempus nesciretur an esset linea Salphaad vel alterius viri, si autem esset aliqua possessio certa descēdens a Salphaad, in qua succederent illi, qui erant de linea sua, semper maneret nomen Salphaad, quia cognosceretur linea ipsa pertinere ad illum propter hæreditatem, quę prouenerat ab eo, filii autem Salpaad, si non haberent aliquam possessionem a patre, nō maneret nomen distinctū, quia post modicum putaretur illa pertinere ad alterum virum, cum non haberet aliquid, per quod cognosceretur pertinere ad Salphaad. Erat autem sic in istis iudæis sicut nunc de primogenitis nobilium, quia domus patris tota G transit in primogenitum quantum ad immobilia, aliis autem filiis dantur numera quædam, & sic cuicunq; misceātur isti primogeniti semper manēt nomina patrum in eis, quia domos paternas consecuti sunt. Si autem domus diuideretur propter commixtionem, partes hæreditatum deuenirent ad alios de familia, & sic omnes prosapiæ confunderentur, & efficerentur incertæ, sicut est in plebeis, inter quos distinctiones prosapiarum magno tempore durare non possunt, quia non sunt in eis iura primogenituræ, & sic in pauco tempore isti efficiuntur aborigenes, quia nullius eorum prosapia certa cognoscitur. Possessiones autem nomen generis retinent, & non personarum, quia personas misceri necesse est secundum leges matrimonii, quas Ecclesia statuit. s. vt illi, qui sunt de vno genere, sed de alio, possessiones autem possunt seruari impermixtæ. s. vt nunquam transeant de vna domo, vel progenie in alteram per venditionem, donationem, autem quamcunque alienationem, aut præscriptionem, & ob hoc ea, quæ de H iure primogenituræ veniunt secundum iura humana vendi non possunt, & secundum legem Mosaycam possessiones cuiuslibet hebræi non poterant vendi, nisi vsque ad iobelæum vt patet Leuit. capit. 25. & tunc redibat possessio ad priorem familiam, ita vt distinctio tolli nō posset. Erat tamen speciale hoc inter Iudæos, quia non solum ibi inter nobiles, sicut nunc obseruabantur iura primogenituræ, sed etiam inter omnes plebeos, ut patet Deuter. 21. capit. amplius autem priuilegium possessionum quantum ad hoc, quod non venderentur in æternum, vt familiæ non miscerentur erat generale, quia in omnibus siue primogenitis, siue non primogenitis obseruabatur hoc, vt nullius eorū prosapia incerta esset, quod fieret si possessiones alienari possent. Vnde inter iudæos, nemo poterat possessionem suam alteri simpliciter vendere, scilicet quod ista venditio I durare in æternum, sicut inter nos fit, nec poterat donare, nec perdere per præscriptionem aut alias, sicut declaratū est Leui. cap. 27. si autem aliquis simpliciter venderet, aut donaret, vel aliter alienaret, quod esset remedium in his declaratum est Leui. cap 25. Causa autem prædictorum, s. quare per possessionem conseruatur certitudo familiæ, est quia secundum naturam omne mobile reducitur ad immobile, & hoc tam ad esse, quam ad cognosci, dico autem quantum ad esse, quia si aliquid moueatur, necesse est poni aliquid immobile. s. quia saltem ipsum spatium, super quo fit motus erit immobile, & hoc in eis, quæ mouentur motu recto. In his vero, quæ mouentur motu circulari reducitur mobile ad immobile. s. ad polos, nec potest certificari motus iste, nisi respectu immobilis, nam nescitur quantum aliqua res pertransit nisi cōsideretur aliquid immobile, respectu cuius mensuretur distantia & velocitas. In rebus etiam, quæ sunt variabiles non potest fieri cogni K tio determinata, nisi per reductionem ad aliquid inuariabile, & cum fiat reductio ad illud est sufficiens cognitio, si autem conemur cognoscere aliquid variabile per alterum variabile, non erit cognitio perfecta, sic autem hic intendebamus cognoscere prosapiam cuiuslibet secundum certitudinem, ipsa autem non est aliquid certum, vt mutetur de persona in personam, ideo debuit dari ad cognitionem eius aliquid inuariabile. Si autem cognoscere vellemus ex personis non stabit, quia personæ variantur secundum successionem. s. quia una moritur, & alia sibi succedit,

De eadē re possessionē ad hoc q per eā cognoscantur familiæ. Possessiones retinent nomen generis, nō personæ.

Quare magis p possessiones quā alias cognoscantur progenies.

F ideo secundum illas non est aliqua certitudo, quia continua mobilitas, possessio autem est aliquid immobile, quia possessiones, quæ sunt bona immobilia semper sunt eædē, ideo per illas possumus cognoscere aliquid quod mobile est. s. si esset aliqua possessio, quæ pertinuisset a principio ad caput vnius prosapiæ, & illa postea pertineret ad filium illius capitis, & sic succedēdo cognosceretur per illam possessionem, illa prosapia, quia sciretur quod apud quemcunque reperiretur ista possessio, erat de prosapia illa. Et sic ēt si in infinitum extenderetur linea alicuius generationis, & sciretur, quæ possessio a principio pertinuerit ad caput illius generis, etiam si postea omnia media sint incognita, cognoscemus quis de illa stirpe sit, hoc autem verum est si possessio, quæ secundum se est immobilis, non suscipiat aliquam varietatem in hoc, quod per alienationem trāsit de vna domo, vel familia in alteram, quia tunc iudicari non posset certitudo alicuius stirpis, & ob hoc iussum est, ne quis venderet possessionem suam simpliciter, sed illa possessio, quæ a principio fuerat in aliqua tribu, familia, vel domo semper esset in ea. De hoc Leui. c. 25. & sic per possessionem cognoscitur certitudo stirpis, quia immobilis est: ideo ablata possessione non manet certitudo. Ex personis autem, quia mutabiles sunt, hoc cognosci non pōt.

Quare Deus voluit in iudæis seruari cum tanta diligentia certitudinem stirpis, in nouo testamento vero non. Quæst. IV.

QVæret aliquis quare in iudæis Deus uoluit diligenter obseruari certitudinem cuiuslibet stirpis, nam Leu. c. 25. iussit non vendi possessiones, & si venderentur, quod in iobelæo redirent ad priores dominos, & pristinas familia, in quo conseruatur certitudo cuiuslibet generationis. Item, infra 36. ca. Deus iussit, ut omnes viri H ducerent vxores de tribu, & cognatione sua. & omnes fœminę ducerent uiros de cognatione, & subditur causa. s. vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt a domino separatæ sunt. Nunc autem Deus nihil tale iussit obseruari in nouo testamento, nec apud aliquam gentem est tanta solicitudo obseruandi certitudinem linearum generationis. Respondendum est, quod hoc fuit factum propter Messiam ad cognitionem veritatis prophetiarum, quia dixerunt prophetæ Messiam futurum de tribu Iuda, & de semine Dauid. Ad conuincendum ergo Iudæos Christum nostrum esse Messiā, vel si alius debuisset esse Messia debuit poni ista diligentia in obseruando certitudinem stirpis cuiuslibet, enim istud sic clare non pateret, iudæi potuissent dicere rationabiliter de Christo nostro, quod non erat Messias in lege promissus, quia nesciebant de qua tribu esset vel familia, nec si de I scenderet de stirpe Dauid, data tamen ista certitudine cuiuslibet prosapiæ, dubium esse non potuit de Christo, quod esset de stirpe Dauid, nec eo uiuente iudæi negabant illū esse de genere Dauid. Sed obiicietur, quia pharisæi dubitauerunt de Christo magis asserentes, quod propheta Messias non esset, quia erat a Galilæa, & ibi non erat stirps Dauid, sic patet Io. c. 8. nam cum Nicodemus defenderet aliqualiter partem Christi, dixerunt pharisæi, scrutare scripturas, quia propheta a Galilæa non surgit, sed iste est de Galilæa, ergo non videtur Messias. Idem dixit maior pars turbæ, quæ audiebat eum prædicantem, ut patet Ioan. ca. 7. cum quidam dicerent, quod Christus erat Messias. s. nū quid a Galilæa Christus venit, nonne scriptura dicit quod ex semine Dauid, & Bethlehem castello, ubi erat Dauid veniet Christus; & sic sequitur quod propter hoc facta est K dissensio, & non solum hoc dicebant turbæ Pharisæi, sed etiam Nathanael, qui erat vir bonus, & secutus est Christum. Dixit. n. illi Philippus, quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ inuenimus Christum filium Ioseph a Nazareth, & dixit ei Nathanael, a Nazareth pōt aliquid boni esse; q. d. dubito an possit, ut patet Io. c. 1. Respondēdum est quod manifeste cognoscebatur linea generationi Christi, quod esset de Dauid, erat tamen satis rationabilis occasio dubitandi illis, qui non tantum attenderant, nā Christus cum esset de semine Dauid debebat etiā esse Bethlehem: & hoc propter duo. Primo quia Bethlehem erat pertinēs

An iudæi manifeste cognouerit Christū esse de stirpe Dauid, & quō dubitarunt pharisæi.

ad

ad tribum iudæ, & familiam Dauid, Nazareth autẽ erat in sorte tribus Nephthalim, vt declaratum est Iosue. 19. c. Secundo quia scriptura specialiter dixerat, quod Messias erat futurus de Bethlehem, vt patet Michęæ. c. 4. & in hoc ipsi de turba dubitauerant allegantes illud dictum, vt patet Ioan. c. 7. s. quod Christus futurus esset de semine Dauid de castello Bethlehem, in quo ipse erat, erat tamen Christus de Nazareth, quia ibi morabantur cognati illius, & ipse ibi conuersatus est ante annum. 30. quando prędicare incepit, vnde Galilæus de Nazareth appellatus est, vt patet Matt. 2 [?]. cap. rationabilem ergo causam habebãt dubitandi de Christo illi, qui tantum non aduerterant, sed hoc faciliter fiebat manifestum, quia Christus in Bethlehem natus est, vnde magis de Bethlehem, quam de Nazareth erat, quamquam parentes eius eum nutrierint in Nazareth: ipse quoque Ioseph, q putabatur pater Christi, erat de semine Dauid, & oriundus de castello Bethlehem. Et ob hoc cum exijt edictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & quilibet profiteretur in ciuitate sua, venit Ioseph cum vxore sua Maria in Bethlehem, vt profiteretur, vt patet Luc. capit. 2. & tunc contigit ibi nasci Saluatorem. Hoc etiam manifestum erat Iudæis. nam tres reges, qui nato Saluatore venerunt ad adorandum eum, cum venissent in Ierusalem missi sunt in Bethlehem, & cognouit totus populus, quod illuc iuissent, & occisi sunt propter illud omnes paruuli iudæorum in Bethlehẽ & finibus suis, vt patet Matth. c. 2. & sic iudæi non dubitauerunt multum de Christo, quòd esset Messias quãtum ad hoc, quòd non cognosceretur linea illius. Nec obstabat eum esse a Nazareth, quia multi de iudæis, qui erãt de vna tribu transibant ad habitandum ad terram aliarũ tribuum, quia ibi commodius viuebant, nec solum ad alia tribum, immo aliquando ad terram gentilium, sicut patet de Elimelech, qui erat de Bethlehem & tempore famis iuit, vt habitaret in terram Moab, vt patet Ruth. c. 1. alia autem erant, propter quæ Iudæi de Christo magis dubitauerunt, de quibus non est ad præsens, sed patebit efficacius ex processu euangeliorum. Patet ergo quod necesse fuerit obseruari certitudinem cuiuslibet stirpis in Iudæis, vt quando nasceretur Messias sciretur de qua stirpe erat.

An si non diceretur in lege, vel prophetis qua tribu venturus erat Messias, necesse fuisset propter ipsam poni distinctionem tribuum, & familiarum.

Quæst. V.

QVæret aliquis an fuerit necessarium simpliciter propter Messiam poni certitudinem in qualibet stirpe iudæorum, vel si erat hoc ex pręsuppositione. s. quia prophetæ dixerant eum futurum esse de semine Dauid.

Dicet aliquis quod fuit necessitas ex præsuppositione, quia prophetæ dixerunt, quod futurus esset Messias de tribu Iuda, si tamen non fuisset prænunciatum de qua tribu, vel familia venturus esset, non oportuisset obseruari istam certitudinem linearum.

Respondendum est, quod etiam si non exprimeretur in aliqua prophetia de qua tribu Christ⁹ esset futur⁹ necessaria erat ista distinctio familiarum per iura primogenturę, & certitudines omnium familiarum secundum successiones hæreditatum: quia iudęi non accepissent Messiam, nisi constitisset eum esse de semine Iacob, etiam si non constaret eis, de qua familia, vel tribu esset. Sed hoc etiam manifestari non poterat, nisi obseruata certitudine omnium stirpium iudaicarum per deriuationes, & possessionum determinationem. s. quod possessio ad aliquam familiam pertinens, semper maneret in ea, quia multi de Gentilibus cõuerterentur ad iudaismum, & contraherent cum mulieribus hebręis sicut nunc faciunt Iudæi conuersi ad Christum cum mulieribus Christianis, vnde post multum tempus non appareret an ex iudeis, vel gentilib. essent, & ita dicerent Christo, Nescimus vtrum sis ex nobis an ex gentilib. Nunc autem non poterant negare, quia manifestè patebat linea generationis eius reducendo vsque ad Abraham, sicut reducit beatus Lucas. c. 3. & ista linearum certitudo, habetur maxime per possessiones. Cũ. n. possessio domus Dauid apud aliquem reperiretur, nõ poterat dubi-

A tari, quin esset de stirpe Dauid, quia hæreditas illa ad nullum alium poterat peruenire, cum vendi non posset, aut donari, aut aliqualiter alienari, nisi vsque ad iobeleum, & tunc redibat ad pristinam familiam, & dominum priorẽ, ideo cognoscebantur familię, & tribus essent distinctę per hoc quod possessiones earum non miscebantur, vt patet infra. 36. c. successio autem possessionis alicuius tribus, vel familię erat per masculos, ideo per illos linea stirpis alicuius euidenter cognoscebatur, ob hoc autem per lineam Ioseph, & non virginis Mariæ generatio Christi ab euangelistis descripta est, cum Maria verissima mater eius, & Ioseph nullo modo erat pater, nec pertinebat ad Christum, sed quia apud iudęos non texebatur linea stirpis per fęminas, cum non succederent ipsę, nemo euangelistarum deducere posset generationem Christi per lineam virginis, quia non cognosceret si eam per fęminas deduceret. Et dato quod reuelaretur, & illam describerent, B iudæi tamen nequaquam cognoscere possent illam deductionem stirpis, quia per fęminas nihil computabant. Ideo quando quęrunt doctores, quare Domina nostra matrimonium contraxit cum Ioseph, cum non esset eam carnaliter cogniturus. Respondetur, quod factum est, vt conceptus diabolo celaretur. Credo quidem quod dicunt, sed rationem nullam video, si enim diabolus sciebat Dominam nostrã esse nuptam Ioseph, quod vnico actu fit, quomodo non cognosceret an illã Ioseph carnaliter cognoscebat, quia diabolo ista nota sunt, potissimum cum actus ille frequentatus esset, si intelligeretur Maria coniux Ioseph eo modo, vt aliæ fęminæ erant coniuges virorum suorum. Item his non stantib. dęmon cognoscebat an Domina nostra esset virgo cum in ea cerneret claustra virginalia illibata, quaC lia sẽper mãserunt. Nec enim dici potest de diabolo, quod de matronis dicitur. s. quod sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, nam diabolo ista per omnem certitudinem cognita sunt. Item dato quod diabolus non consideraret claustra virginalia, quia sunt signa fallacia cũ aliqua mulier nullo modo ruptis virgineis claustris possit semen suscepisse, & concepisse de viro, posset diabolus aliam certitudinem inquirere. s. considerare an Domina nostrã semẽ suscepisset ex viro. nam licet diabolus non cognosceret aliquam fęminam naturaliter corrumpi a viro, quod tamen falsum est, poterat cognoscere an semen suscepisset, postquam suscepisset, nam etiam in victo fęmineo semen masculinum cognoscibile est per efficaciam, quam habet super humorem menstrualẽ mulierum, & hęc quia purè naturalia sunt, nec nimis secreta, dæmoni abscondi non poD terant, nõ ergo datus est vir Dñæ nřæ, vt conceptus diabolo celaretur. Alię quoque causæ quæ assignantur multum sunt de benè esse, vt magis declarabitur super Matthęum.

An ex eo virgo. p. a est Ioseph vt partus eius diabolo celaretur & q nõ et quare ergo.

Necessaria autem causa videtur, quia aliter iudæis probari non poterat Christum esse de stirpe Dauid, cum linea generationis per fęminas multum incerta esset, & apud iudęos non describeretur, quia successio in possessionem nõ fiebat per fęminas, sed per viros. Vnde aliqua mulier de filiab. Moab poterat copulari alicui iudęo, sicut copulata est Ruth Moabitis Booz, vt patet Ruth. c. vlt. & Matth. c. 1. & tunc filius inde genitus non descenderet de semine Iacob, quantum ad matrem, ideo etiam si ipsa esset in tribu Iuda, quia transit in familiam viri, & filij sui sunt in eadem tribu, tamen filij quantum ad matrem non essent de semine Iacob. Item quia mulieres vnius tribus poterant contrahere cum viris alterius tribus, & maxime fiebat hoc in E tribu Iuda, & leui quantum ad patrem sacerdotalem, ideo licet aliqua mulier descenderet ab eis, qui sunt in tribu Iuda, tamẽ nesciretur, an tritauus suus, vel alius superior, vel ẽt mater fuerit de genere sacerdotali. Ratio dubitationis, quia non consequitur fęminam hæreditas distinguens tribum, vel familiam: in masculo aũt non potest esse istud dubium, quia consequitur eum hæreditas patris, quæ denominat, & notificat tribum, & familiam, & particularẽ domũ, ideo concesso, ꝙ quilibet sit filius illius, a quo tenetur pro filio, vt est pręsumptio iuris, posset alicui iudæo necessario probari per lineã Ioseph, ꝙ Christus fuit de semine Dauid, sed impossibile est probari per lineam Marię, immo impossibile est lineam alicuius fęminæ, vel viri cõputando per fęminas cognosci, nobis autem certissime credi

tu est Mariam esse de semine Dauid, sed licet Ioseph fuerit de semine Dauid, non sequitur Christum fuisse de semine Dauid, cum Ioseph nihil attineat ad generationẽ Christi: generatio enim Christi ad probandum eum esse verũ Messiam de semine patriarcharum, & Dauid in lege promissum, scripta est. Nobis autem, qui credimus, non est opus probari aliquo modo, iudęis autem, inter quos Christus natus est, quia non credebant, probatio aliqua necessaria erat, vt fidei futuræ aliquod fundamentum poneretur. Et quia in quacunque arte probatio necessaria fit ex his, quę necessaria simpliciter sunt, vel videntur necessaria respondenti, cum iudęi dicant Christum natum esse de semine Ioseph: ex hoc potest eis necessario inferri Christum esse de semine Dauid, & concessa ista probatione ex falsissimo principio, quod iudęi fatentur, ducentur ad veram fidem, vt postea illud falsum principium negent, & isto mo- G
du arguit beatus Lucas, quod Christus putabatur esse filius Ioseph: ergo nepos Eli, & cõsequenter vsque ad Abraham. Ista autem causa necessaria est quare acceperit Domina nostra Ioseph in virum, quia etiam si acceperit ad aliquas necessitates, in quibus viri fęminis sufficiunt, tamen illę non fuerunt causa tam vrgens, quia aliter beatæ Virgini poterat prouideri. Ista autem necessaria fuit, & ista sola est, quare ponatur in genealogia Saluatoris. Positus est ergo in hac linea, vt per eum probari posset descẽsus Christi de semine Dauid, & quia non poterat poni Ioseph in linea saluatoris, nisi publice acceptus esset in virum a domina nostra, vt sic esset aliqualis color ad probandum, quod ipse erat de semine Dauid, fuit necessitas contrahẽdi matrimonium in virgine, & sic patet inductum quod distinctio hereditatis secundum capita, & conseruatio cer-
titudinis stirpis cuilibet in veteri testamento erat necessa- H
ria ad fundamentum fidei nostræ. Multa quoque alia in veteri testamento sic scripta sunt, quæ nihil conferre videbantur, sed magna fidei nostræ conferunt adiumenta. De his aliquid dicetur super Matthęum, si Deo dante aliquãdo illuc exponendo accesserimus.

Quid sit nomen alicuius conseruari, vel perdi in familia, Quæst. VI.

QVæretur amplius, quid sit nomen alicuius conseruari in familia sua vel perdi.

Respondendum est, quod non est hoc vt nomen alicuius sit tanquam caput familiæ, quia hoc rarissimis conuenit, illis solis, qui descendebant immediatè a capitibus tribuum, & aliquando nepotibus ipsorum, rarissimè autem I
pronepotibus, vt patet præced. c. cum positę sunt diuersæ familię, & a quibus denominabantur. Si enim isto modo acciperentur, Salphaad non posset habere nomen in familia, nec perdere, quia ipse non erat caput alicuius familiæ, sed magis erat de familia Hepheritarum, vt patet hic & pręced. cap. Sed dicetur conseruari nomen alicuius in familia sua quandocunque descendendo a capite familiæ suæ ipse computatur tanq̃ vnus, & post eum sunt alij descendentes, qui cognoscuntur descendere ab ipso, verbi gratia, in tribu Iudæ accipiatur familia Pharesitarum, quę incipit a Phares in ista familia est Dauid, quia post Phares descenderunt multi & ex his venit Dauid, post Dauid autem alij descenderunt de stirpe ipsius, quorum descensio cognita est, ideo nomen Dauid non est ablatum de familia sua, quia cognoscitur, quis ante eum fuerit, & qui ab K
ipso proueniant,

Perdi autem nomen alicuius in familia sua est, quod cũ ipse descẽdat a capite alicuius familiæ non manet aliquis, secundum quem conseruetur extensio posteritatis huius. Fit autem hoc dupliciter, vno modo si aliquis existens in familia non habeat aliquos sibi succedentes, quia tunc nomen eius perditum est cum non sint aliqui posteri, in quibus nominetur, Secundo modo perditur nomen alicuius, si habeat posteros succedentes sibi, & semper maneat istorum successio, tamen misceantur alteri familiæ, ita vt non cognoscatur origo ipsorum, tunc enim nomẽ illius, a quo isti descendunt perijt in familia sua, quia incognita est familia deriuata per ipsum quantum ad nos, nam idem est non esse, & non apparere. Patet hoc in exemplo dato. s. Dauid est in familia Pharesitarum, & ad ipsum peruentum est per successiones medias a capite familiæ. s. a Phares, si tamen Dauid non haberet aliquem filium, per quem texeretur posteritas sua periret nomen illius in familia sua, quia licet familia Phares non erat in alijs, tamen nomen Dauid iam non maneret, quia non esset aliquis, in quo conseruaretur. Alio modo perire poterat si forte Dauid habuisset posteros, tamen illi non manerent impermixti sicut manserant omnes prędecessores sui a Phares vsque ad ipsum, sed commiscerentur alijs familijs, non cognosceretur posteritas Dauid, & consequenter periret nomen ipsius, quia nesciretur aliquem esse de stirpe Dauid, in quo denominaretur Dauid.

Quomodo tollebatur nomen Salphaad. Quæst. VII.

QVæretur amplius quomodo filiæ Salphaad dicebant nomen patris sui tolli de familia sua.

Dicendum est quod non dicebant hoc quantum ad primum modum, quia ille est, cum non habet quis aliquem sibi succedentem, in quo maneat nomen eius, Salphaad autem filias habebat, in quibus posset manere nomen illius. s. per filios postea genitos ex filiabus: sed dicebant tolli nomen patris sui de familia sua secundo modo. s. quia q̃quam essent aliqui successores Salphaad, tamen in illis nõ poterat conseruari nomen eius, cum miscerentur alijs familijs, & nomina viderentur pertinere ad posteritatem Salphaad. Causa est, quia certitudo alicuius stirpis non habetur ex personis, cum ipsę mutentur per successionem, sed istud habetur per aliquid immobile. s. per possessionẽ, vt declaratum est, quia ad quemcunque peruenerit possessio alicuius familiæ, cognoscetur esse de illa familia, non existente autem aliqua possessione distinctiua stirpis, faciliter miscebitur vna familia alteri, vel si non misceatur, quia aliæ sunt distinctæ propter possessiones distinctiuas, quas habent, saltem manebunt illi, qui sunt in familia ista tanquam aborigenes. i. ignoti ad caput stirpis suæ. s. quod scietur de istis. quod non sunt de ista familia, nec de illa: tamen nescietur affirmatiue de qua sint. Sicut nunc est de plebeis, in quibus non obseruatur certitudo cognationum per iura primogenituræ: & determinationem possessionum, quia cognoscitur de quolibet eorum, quod non sit de primogenitis istius stirpis, vel illius, & sic de alijs, tamen progenies sua ignota est, Sic enim futurum erat in filiab. Salphaad, nam ipsę intendebant gignere filios, qui succederent in posteritate Salphaad, & per ipsos continuaretur linea illius, tñ nomen nõ maneret, quia cum ipsæ priuarentur possessione, quia erant fęminæ non haberent aliquam possessionem distinctiuam stirpis, quam transmitterent ad posteros suos, secundum quam cognosceretur linea Salphaad: ablatum ergo erat nomen Salphaad de familia sua in perpetuum, si non daretur possessio filiabus eius.

Quomodo filiæ Salphaad intendebant conseruare nomen patris sui. Quæst. VIII.

QVæretur amplius quomodo filiæ Salphaad intendebant reparare istud inconueniens. s. vt nomen patris earum maneret in stirpe sua data possessione, vt ipsę petebant. Respondendum est, q̃ filiæ Salphaad nubere intendebant aliquibus viris, & inde se suscepturas prolẽ estimabant, cum aũt nascerentur filij ex eis, aliqui denominarentur ex nomine virorum ipsarum, vt per illos extenderetur progenies ipsorum virorum, & isti succedebant patri totaliter in possessione. Alij autẽ filij harum denominarentur ex noie Salphaad, & isti non succederent patrib. suis, nec cõputarentur in stirpe patrum, sed succedebant solum in hereditate materna, vt denominarentur ex familia aui materni, & sic q̃q̃ essent hic multi fratres alicuius filiæ Salphaad ex eodem patre, & matre, tñ non computabantur in eadẽ familia, nec succedebant eisdẽ sed vnus ex parte matris, & alius ex parte patris, vel si plures essent quidam ex parte matris, & quidã ex parte patris. & tunc iste, qui succedebat matri in possessione Salphaad, qñ computaretur in linea prosapiæ suę non dicebatur filius patris sui, quia tũc cõtinuaretur linea sua per stirpem patris, & Salphaad

nō hret aliquē, per quem cōputaretur sua posteritas, nec ēt iste computaretur filius matris suæ ita q̄ diceretur Salphaad genuit istam, vel illam filiam, & illa genuit talē vel talem filium, quia in lineis virorum nunquam miscebantur fœminæ, sed computabatur iste tanquam filius Salphaad. Verbi gratia computando stirpem Salphaad si incipiamus ab Hepher, qui est caput familiæ, dicemus Hepher genuit Salphaad, Salphaad autem genuit istum vel illum .s. qui erat filius filię suæ, & iste vocabatur hic filius quam quam esset nepos, quia non erat aliquis pater medius de stirpe Salphaad. Iste modus erat computando generationem vsque ad vltimum, ita quod filij istius nunquam iam computarentur de familia patris sui, sed de familia Salphaad. Fiebat autem sic quando aliquis suscitabat semen alterius .s. si frater maior moreretur sine liberis, frater secūdus accipiebat vxorem illius, vt suscitaret semē fratri suo, vt patet Deute. 25. & Matth. 22. c. & Gen. 38. & tunc filij istius denominabantur ex nomine fratris sui mortui, saltem aliquis eorum. Et non solum erat hoc, vt aliqui putāt .s. quod aliquis de istis filijs vocaretur nomine viri mortui, sed magis quod iste appellaretur filius illius, & quando computaretur linea viri mortui, quamquam ipse verè non reliquisset aliquem successorem, debebat dici de isto viro, quod ipse genuerit talem, vel talem filium, vtpote si mortuus vocaretur Ioseph, & filius fratris sui suscitantis semen vocaretur Dauid diceretur, Ioseph genuit Dauid, & tota posteritas illius Dauid cōputaretur in linea Ioseph.

Quomodo filiæ Salphaad erant accepturæ possessionem nomine patris. Quæst. IX.

QVæreretur vlterius quomodo filię Salphaad accepturę erant possessionem loco patris. Respondendū est, quod aliter suscepturę erant possessionem filiæ Salphaad, quā si filios habuisset. Nam si essent filij Salphaad vltra 20. annū susciperent possessiones tot, quot ipsi essent, quia non dabatur eis possessio ex iure patris, sed ex iure suo, & istis non erat danda aliqua possessio ex nomine patris, vtpote si essent quatuor filij Salphaad, & omnes vltra annum. 20. acciperent possessione quatuor distinctas tanquam quatuor capita, & non daretur eis aliqua possessio nomine patris, nec succedebant ei in aliquo iure, quia tamen habebant possessiones distinctas linea computaretur Salphaad per illos, & non tolleretur nomen Salphaad de familia sua, filiæ autem non poterant hoc modo suscipere possessionē, quia ex iure suo nihil habebant, cum solis viris computatis debeteretur directe possessio in terra Chanaan, sed habebant ius ex successione patris .s. vt id quod habiturus erat pater de possessione, id haberēt omnes filię, quia patri debebatur vnica sors, si superuiueret, omnibus quinque filiabus danda erat vnica sors, quā aliqua de istis quinque haberet, in qua seruaretur posteritas Salphaad .s. per filios natos ex ea, vel omnes quinque illam possessionem inter se diuiderent, & omnes suscitarent semen patri suo, ita quod de qualibet earum essent aliqui posteri, qui denominarentur de stirpe Salphaad vt infra declarabitur.

Si Salphaad habuisset filios paruulos quid faciendum esset. Quæst. X.

QVæreretur amplius quid fieri deberet si Salphaad habuisset filios paruulos cum mortuus est, siue qui nunc essent paruuli quando terra diuidi debuit. Respondendū est, q̄ poterat Salphaad habere solos filios paruulos, vel filios, & filias, si tamē filios haberet, nihil referębat an haberet filias, vel non, & hoc siue filij essent paruuli, siue magni. quia filiæ non succedebant, nisi in defectum filiorum, stantibus autem filijs nihil perueniebat ad filias, etiā si filius vnicus esset, & filiæ plures, vt patet infra .s. quod cū mortuus fuerit aliquis, succedet ei filius; quod si decesserit sine filio, succedet ei filia: non ergo curādum esset de quinque filiab. Salphaad, si habuisset aliquem filium: & ita ipsę in petitione sua expresserunt, quia patet earum mortuus erat sine filijs masculis. q. d. quod propter hoc petebāt possessionem debitam patri, quia nullus masculus erat, cui cōpeteret. Existente ergo hoc, aut omnes filij Salphaad erant

A paruuli .s. non excedentes annum. 20. quando fieret diuisio terrę, aut aliqui erant paruuli, & aliqui magni. Aliud autem membrum .s. si omnes essent magni vltra annum. 20. non tangitur hic, quia de illo iam declaratum est. Etiam quia quæstio de paruulis est. Si ergo dicatur primo modo .s. quod essent omnes paruuli, dicendū quod non habebant ius ex seipsis ad habendum possessionem, quia nondū transierant ad nomen, & numerum, cum non essent. 20. annorum, sed solum erat in eis ius alienum .s. ex successione in iuribus paternis .s. quod sicut pater eorum habebat ius ad habendam possessionem, ita ipsi succederent in habendo ius ad possessionem, & quia ius successionis non est maius iure prædecessoris, & Salphaad si viueret solum habebat ius ad vnam sortem, filij eius paruuli vnam solum sortem recipient. Si autem quidā filij essent paruuli, & alij magni

B de magnis non erat dubium, quin sortirentur possessiones distinctas, quia non succedebant ex iure paterno, sed habebant in seipsis creatum ius alterum: ideo quot essent isti maiores, tot essent possessiones.

De paruulis autem est dubium, & aliquis forte dicet, q̄ paruuli non succedebant patri, sed accipiebant sortem cū fratribus suis maioribus. Sic patet de Ephraim, & Manasse, quos adoptauit Iacob dicens. Duo filij tui Ephraim, & Manasses, quos genuisti, antequam venirem huc, ad te, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliqui autem quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis, vt patet Gen. 48. ita isti filij paruuli Salphaad non acciperent per se possessiones, sicut maiores, nec succederent patri, vt haberent aliquam possessionem loco patris, sed nominabantur ex

C nomine fratrum suorum in possessionibus eorum. Hoc tamen stare nequit, quia tunc essent aliqui viri ingredientes in terram Chanaan, quibus non daretur possessio, præter Leuitas. Sed hoc falsum est, quia tunc non haberent illi, vnde viuerent, quia possessiones præstabant alimenta. Itē lineę generationis de nuatę ab istis non possent cognosci, sed tolleretur nomen eorum de stirpe sua, q̄ est iniustum, vt Deus dixit hic .s. quod daretur hereditas filiabus Salphaad, ne periret nomen patris earum de familia sua. Quod autem periret nomen istorum de stirpe sua, patet quia cognoscebatur stirps per possessionem consequentem viros stirpis, vt sup. declaratum est. sed isti non haberent aliquā possessionem, ergo quamquam deriuaretur ab eis posteritas non conseruaretur in illa nomen ipsorum, quia incognitum foret cuius esset illa posteritas, quia non habebant possessionem distinctam. ergo debuerunt isti habere pos-

D sessionem. Quod autem sequeretur eos non habere possessionem si non succederent patri, apparet, quia si computarentur in possessionibus fratrū suorū, & nominibus familiarū ipsorū non haberent possessionem a fratribus suis, quia fratres non succedūt fratribus, sed filij succedunt eis, ideo cum illi fratres maiores accepissent hereditatem, tenerent eam in vita, & post mortem transmitterent ad posteros, fratres ergo minores nunquam succederent illis in hæreditate in toto, nec in parte, & sic nunquam haberent ipsi nec posteri eorum aliquam possessionem, & starent omnia inconuenientia .s. assignata. Cum autem allegatur de Ephraim, & Manasse, quod isti fuerūt distincti in duas tribus, & reliqui fratres eorum debebant nominari in possessionibus eorum, & cognationibus nō est simile, quia licet Ephraim, & Manasses essent duę tribus & omnes alij filij, qui nascerentur de Ioseph non facerent spāles tribus tamen ac-

E cipiebant partem possessionum assignatarū tribui Manasse, vel tribui Ephraim, aut saltē accepturi erant, si fuissent, nulli tamen fuerunt. Hoc patet Ge. 48. c. in præallegatis verbis Iacob .s. & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis .i. alij qui nati fuerint, nominabuntur nomine fratrum suorū .i. de tribu Ephraim, vel Manasse, & hoc in possessionibus suis .i. accipient partem possessionis assignatæ Manasse, vel tribui Ephraim. Hic autem nō erat simile, quia filij paruuli Salphaad non erant accepturi de possessionibus fratrum suorum maiorum, quia quilibet illorum accipiebat singillatim possessionem, tanquā vnum caput, & illam transmittebat ad filios, fratres autē minores nihil accepturi erant de possessionibus fratrum maiorum, nisi forte decederent fratres non habētes filios.

Di-

Dicendũ ergo, quod filii minores anno. 20. siue esset vnus siue plures succedebant in iure patris. s. quod haberent vnicam sortem, quam pater habiturus erat, si viueret, & illam inter se diuiderent, fratres autem maiores haberent singulas sortes, & hoc modo non sequeretur aliquod inconueniens, quia omnes haberent hereditatem. & nullius familia fieret incerta, cum esset ibi hereditas distinctiua,

Quomodo se habere debebant filiæ Salphaad, ne tolleretur nomen patris de familia sua. Quæst. XI.

QVæretur vlterius, quomodo se habere debebant filiæ Salphaad suscitando semen patris ad hoc, quod non tolleretur nomen Salphaad de familia sua. Ad hoc præsupponendum est, quod filiæ Salphaad siue haberent sortem ex iure patris, siue nõ procreare poterãt liberos, in quib. maneret nomen Salphaad, erat tamen differentia, quia si non haberẽt possessionem ex iure patris liberi nati ex eis miscerennit alteri familię, & non maneret distincta progenies Salphaad, quia non erat aliquid distinctiuum ad hoc ergo quod in filiis filiarum Salphaad conseruaretur nomẽ Salphaad, debebat dari eis hereditas, vt filii nati ex eis denominarentur ex nomine Salphaad, & per illam hereditatem, quæ prouenisset de iure Salphaad, & maneret in nepotibus conseruaretur in eis distincta progenies Salphaad ab omnibus aliis lineis generationum: sed hoc poterat fieri dupliciter. Vno modo, quod acciperent filiæ Salphaad possessionem, quæ proueniebat eis nomine patris sui, & illa daretur alicui ipsarum solum, & tunc cum illa genuisset liberos viro suo aliqui de illis nominarentur de stirpe Salphaad, & illi acciperent hereditatem illam, omnes autem alii filii eiusdem computarentur ex nomine, & progenie viri sui, & isti nõ succederent in hereditate materna, quæ prouenerat ei propter Salphaad. Alio modo fieri poterat. s. quod hereditas ista, quæ proueniebat ex successione Salphaad diuideretur inter omnes, quinque filias equaliter, & tunc omnes suscitarent semen patri suo. s. quod aliquis filius cuiuslibet earum denominaretur de stirpe Salphaad, & illi proueniret pars hereditatis, quam habuerat mater sua ex iure Salphaad. Cæteri autem filii eiusdem denominarentur de stirpe viri sui, & succederent ei in hereditate nihil suscipientes de parte, quæ proueniebat ex successione Salphaad, & hoc modo haberet Salphaad quinque lineas per quas deriuaretur nomen suum. s. per quinque filios quinque filiarum, suarum, velut si illi essent filii immediati Salphaad.

Quis modus dictorum sit verisimilior. Quæst. XII.

QVæret aliquis vlterius, quis modus istorum sit verisimilior. Respondendum est verisimilius esse, quod omnes istę quinque filiæ acciperent hereditatem, & diuiderent eam inter se atque ex qualibet essent aliqui filii, per quos extenderetur linea Salphaad, quã quod traderetur hereditas vni filię solum, & in posteris illius conseruaretur posteritas Salphaad. Quod patet ex earum petitione, quia non petieruot possessionem pro vna earum, sed per omnibus dicentes. Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri, quasi omnes possessionem habiturę essent. Item hoc patet magis ex responsione Dei, cum dicitur, Da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditatem succedant, vnde omnibus illis dedit ius succedendi, & habendi possessionem. Idem patet ex conquestione filiorum Manasse. infra. 36. c. vbi dixerunt possessionem traditam esse filiabus Salphaad quasi omnes haberẽt possessionem. Etiam iste modus magis conueniebat ad suscitandum semen Salphaad, quia si vni filiæ daretur solum hereditas, posset esse, quod illa non haberet liberos, & sic periret nomen Salphaad in familia sua, cum non esset aliquis, per quem extendaretur progenies eius. distributa autem hæreditate in omnes filias, non poterant omnes, vel saltem non erat verisimile, quod carerent prole, sicut vna earum careret. Considerãdum autem circa hoc, quod distributa hereditate Salphaad in filias eius si ex illis nascerentur filii & filię hereditas Salphaad solum prouenire debebat filiis, quia per illos duntaxat continuari debebat

F linea stirpis, & non per feminas, & hoc per legem communem successionis. s. quod filię nunquam succederent existentibus filiis, vt patet infra.

Quid factum esset de parte hereditatis eius quæ forte non habuisset filium. Quæst. XIII.

QVæretur vlterius quid si distributa hæreditate Salphaad in omnes quinque filias non haberent omnes filios, sed aliquę earum prolem non gignerent, alię autem solas filias procrearent?

Respondendum est, quod de gignentibus filias, vel de nihil gignentibus non erat hic aliqua differentia, dum tñ aliqua de filiabus gigneret filios, saltem vnum. Verbi gratia, erant quinque filiæ Salphaad, quibus distributa erat he-
G reditas patris, vt suscitarent stirpem patris sui, & quatuor earum gignerent filias, & vna gigneret filios, tunc nihil magis erat, quod illę quatuor nihil genuissent, quã quod gignerent filias, quod patet, quia si aliquis genuisset vnum filiũ, & multas filias filiæ nihil succedebant, sed filius erat vniuersalis heres. filię autem succedebant non stantibus filiis, vt patet infra: sic autem erat in omnibus siue filiis, siue filiabus natis de filiabus Salphaad quia erant quasi filiã vnius patris: nam omnes erant ad suscitandum nomẽ Salphaad, & omnes habebãt vnicam hereditatem Salphaad, in qua succedere debebant. ideo quamquam essent multę filię, si tamen esset aliquis filius, ipse solus succedebat, sic in casu, dato cum quatuor filię Salphaad parerent filias, & vna earum pareret filios, illę quatuor habebantur tãquam nihil peperissent, & tunc respondetur ad questionẽ, quod
H si aliqua de filiabus Salphaad, aut multæ de eis parerent filias, vel nihil parerent, hereditas Salphaad, in qua successerant qẽs quinque filiæ, æqualiter debebat redire ad illã, vel illas solum, quæ parerent filios, quia per illos erat extẽdenda linea Salphaad, alię autem filię penitus transibant in familiam virorum suorum.

Quid actum esset si omnes parerent fœminas tantum. Quæst. XIIII.

QVæretur vlterius, quid si omnes filię Salphaad parerent filias, quia per illas non poterat extendi linea Salphaad, cum fœminę non ponantur in linea virorum. Respondendum est, quod fieri debebat de filiabus istarum, sicut fiebat de ipsis respectu Salphaad patris sui,
I s. quod filię istarum filiarum, quę essent nepotes Salphaad succederent in hereditate equaliter, vt sicut Salphaad non habuit filios, sed filias, & inter illas diuisa est equalis hæreditas, ita inter filias istarum filiarum diuideretur equaliter hæreditas matrum suarum, quę prouenerat ex Salphaad, vt postea istę coniunctæ viris gignerent filios, qui essent pronepotes Salphaad, & per quos extenderetur progenies illius, & si istę neptes Salphaad iunctę viris solas filias gignerent, iterum eis debebat diuidi hereditas equaliter sub spe, quod aliquando istę filię vnitę viris gignerent filios, in quibus maneret nomen Salphaad, & si contingeret, quod in omnibus generationibus Salphaad gignerentur semper filię ex filiabus, & nunquam aliqui filii, etiam semper hereditas sic diuidenda erat, quia in defectum filiorum succedunt filię, vt patet infra & eadem iudicanda sunt de filiis, vel filiabus istarum neptium Salphaad, quæ iudicabantur
K de filiis filiarum, vt supra declarauimus.

Quomodo computanda fuisset linea Salphaad, si filiæ sua non peperissent filios, nec filiæ filiarum vsque ad multas generationes. Quæst. XV.

QVæretur qualiter computanda esset linea Salphaad, quando per deriuationem filiarum suarum non descenderent aliqui filii vsque ad multas generationes, sed omnes essent feminæ, vt pote si filię Salphaad gignerent filias solum, & illę rursus gignerent alias filias solum vsque ad sex, vel septem generationes aut amplius, & postea in octaua generatione gignerentur filii, & deinde semper filii, quomodo computaretur linea Salphaad. Respondendum est, quod non poterat computari per filias,

&

& neptes, sed solum per posteros, qui essent masculi, ita vt medio omisso Salphaad diceretur genuisse primum de posteris, qui in stirpe eius masculus esset, verbi gratia Salphaad erat in familia Hephetitarum, & transierunt septem generationes post eum, in quibus nullus fuerit masculus: in octaua gigneretur masculus nomine Iacob, & in nona masculus nomine Ioseph, & sic postea descendendo in incipiendo computare familiam Hephetitarum ab Hepher, q erat pater Salphaad dicere debebamus Hepher genuit Salphaad, Salphaad, autem genuit Iacob, Iacob vero genuit Ioseph, & sic de alijs, & subticebantur hic septem generationes, in quibus fuerunt solę fœminę tanquam nulla generatio fuisset, sed imediate Salphaad genuisset Iacob.

Si vna filia Salphaad genuisset filias, & alia nihil ad quā hereditas transferebatur. Quæst. XVI.

QVæretur vlterius, quid si aliquæ de filiabus Salphaad genuissent solas filias, aliæ autem nihil genuissent. Respondendum est, quòd illę, quæ nihil genuerunt, debebant transmittere hęreditatē ad illas, quę genuissent aliquas filias. hoc autem propter duo. Primo causa suscitationis seminis Salphaad. Secundo ex lege communi successionis.

Quantum ad primum patet, quia ista possessio non fuit data filiabus Salphaad ex iure suo, sed solum, vt suscitarēt nomen patris, ne periret in famalia sua, vt patet ex earum petitione, & Dei concessione, sed per illas, quę nihil genuerant non poterat vllatenus conseruari, vel extendi nomen patris, per illas vero, quæ genuissent saltem filias poterat extendi, quia licet filię directę non proficerent ad nominis conseruationem, tamen quia illę coniunctæ viris poterant filios gignere, in quibus conseruaretur nomen Salphaad debebat transire hęreditas ad illas: Secundo patet hoc ex iure communi successionis, quia infra datur regula, quòd si moriens non habet filios succedant filiæ, si autem non habet filias succedant patrui, quibus non stantibus succedant propinquiores, sed filię Salphaad non habebant alios propinquiores, quàm erant ipsę inter se, ergo si aliqua earū careret liberis succedebat ei alia soror, & filię sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad.

Quo tempore pars hereditatis sororis debebat transire ad filias alterius sororis. Quæst. XVII.

QVæretur vlterius in casu prædicto, quando vna de filiabus Salphaad non habebat filios, nec filias, & erat possessio sua transitura ad filios, vel filias aliarum sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad, quo tēpore transire debebat, scilicet, an immediate, vel post mortem non habentis liberos.

Aliquis respondebit, quod transire debebat ista hęreditas ad alias sorores, vel ad filios, aut filias earum, quando certum erat, quod aliqua de sororibus non poterat habere prolem, scilicet, quòd si aliqua earum a principio cum vniretur viro suo non posset habere prolem, non propter hoc erat ei auferenda hęreditas, quæ prouenerat propter patrem suum Salphaad, sed spectandum erat vsque ad tempus illud, in quo manifeste cognosceretur de ipsa, quod nō posset habere liberos, scilicet, quod esset vetustissima, vel defuncto viro, nollet habere alium, & diceret causam esse, quia possessio date est istis puellis propter Salphaad, vt suscitarent semen illius in familia sua, quando ergo cessaret causa ista in aliqua, debebat quoque cessaret hæreditas manere apud ipsam, sed quòd transiret ad alias, in quibus finis iste haberi poterat, scilicet, quia habebant liberos, in quibus maneret nomen Salphaad.

Sed dicendum est non stare, quin potius postquam istę quinque sorores diuisissent inter se hęreditatem, quę prouenerat ex iure patris, quamquam aliqua earum non posset habere liberos, nunquā debebat ei tolli hæreditas, quia licet possessio fuisset data istis puellis, vt conseruaretur per eas nomen patris in familia sua; tamen postquam diuisa esset hæreditas inter illas, quęlibet portio manere debebat apud illam, cui traderetur, quia ius illius portionis pertinebat ad eam, ideo non debebat spoliari iure illo, viuens, A quam non haberet liberos, sed vsque ad mortem manebat ei possessio sua: postea autē transibat ad alias sorores. Hoc tamen differebat, quia ista, quę non habebat liberos cum moreretur, non poterat instituere aliquem alium hęredē in illa portione hæreditatis, quam habuerat ex Salphaad nisi sorores suas, vel filios, aut filias earum. Causa est, quia ista possessio data fuerat filiabus Salphaad propter patrem suum, vt conseruaretur nomen patris eius in familia sua. Si autem aliqua de filiabus eius non habens liberos instituisset aliquem alium hæredem in portione sua, iā transiret hæreditas Salphaad ad alias familias & isto modo confunderentur possessiones, & miscerentur lineæ cognationum, nec erat hoc speciale in filiabus Salphaad, sed etiam in omnibus descendentibus, nam nemo poterat instituere hæredem, nisi eo modo, quo infra cauetur. Item sicut non B licebat alicui vendere possessionem suam, nisi ad plus vsque ad iobelæum: postea autem redibat ad priorem dominum, & ad familiam pristinam, vt patet Leui. c. 25. ita a fortiori nemo posset instituere hæredem aliquem, qui esset extra cognationem suam, vel illam, qui erat minus propinquus omisso alio, qui erat propinquior sed alicui filiæ Salphaad, nullus erat propinquior quàm aliæ sorore eius, vel filij, aut filię ipsarum: ergo si aliqua earum decederet sine liberis nullum præter sorores, vel liberos earum poterat hęredem instituere.

Si quælibet filiarum Salphaad habuisset tantum vnum filium, quod nomen debebant suscitare: patris an aui. Quæst. XVIII.

C QVæretur amplius, quid si quælibet istarum filiarum Salphaad, solum haberet vnicum filium, an deberet ille suscitare nomen Salphaad, in familia sua, vel nō. Dubitatio est, quia sicut nomen Salphaad conseruandū erat in familia sua per filios filiarum suarum, ita & nomen virorum coniunctorum ipsis conseruari debebat in familia sua, s. quòd quilibet vir accipiens aliquam de filiabus Salphaad in vxorem erat descendens per lineam alicuius stirpis, & nomen illius conseruandum erat in familia sua, sicut nomen Salphaad in familia sua, cum tamen esset vnicus filius non poterat conseruari vtrunque nomen, quia aut ille denominaretur de linea patris sui computando eo modo, quo supra computabamus in Salphaad, & posteris eius, & tunc conseruaretur nomen patris in familia sua, sed nomen Salphaad periret, quia non erat aliquis, in quo D conseruaretur linea eius. Si autem nominaretur de linea Salphaad, qui erat auus maternus, periret nomen patris sui in familia sua, quia non erat aliquis, per quem deriuetur sua posteritas.

Respondendum est, quòd aut quælibet istarum filiarum Salphaad habebat vnum filium, & multas filias, vel saltem aliquam: aut quælibet habebat vnum filium, & nullam filiam, aut vnica earum habebat vnicam filiam. In primo modo dicendum est, quod filij debebant nominari de linea patrum suorum, & illi succederent eis, s. vnicus filius vni patri, & per illos conseruaretur patris posteritas filiæ autem succedebant Salphaad auo materno, & habiturę erant possessionem matrum, vt conseruaretur in eis nomē Salphaad, sicut factum fuerat in matribus earum, s. quòd quamquam matres istarum puellarum non fuerunt filij E masculi, tamen successerunt in hæreditate, quam habiturus erat pater, vt nomen eius suscitarent, s. quòd in filijs natis ex eis conseruaretur nomen patris, ita & in neptibus Salphaad fieri debebat, quia ipsæ poterant coniungi viris, & inde gignerentur filij, in quibus conseruaretur nomen Salphaad.

In secundo autem casu erat difficilius, quia quælibet habebat vnicum filium, qui non poterat denominare duas familias, scilicet patris sui, & aui materni: ideo videtur quibusdam, quòd iste deberet denominari a Salphaad, & succederet in hæreditate eius. Nomen autem patris huius nō conseruabatur in isto, & hoc quia ipse poterat habere aliā vxorem, ex qua gigneret liberos, qui stirpem eius extenderent, filia autem Salphaad non poterat habere alium virum ex quo prolem susciperet, ideo debebat nominari iste de familia Salphaad, & succedere illi, & si pater eius vi-

uente

uēte vxore, vel ea mortua acciperet aliam, ex qua gigneret liberos, filius prior nequaquam pertinebat ad familiam patris, nec succedebat ei, sed filij ex secunda vxore.

Nec refert, an ex eadem filia Salphaad habuisset multos liberos, vel ex ea vnum, & ex alia vxore alios, quia semper stat ipsum habere multos liberos in quorum quibusdam potest nomen eius conseruari, & in alijs seruabitur linea Salphaad. Sed istud planum est, quia hic fit reductio ad casum eum, quis simul habet multos liberos, sed posita vnitate filij, siue habuit vnam vxorem, siue multas. Dicendum erit, quòd aut ille filius est ex filia Salphaad, aut ex aliqua alia vxore, si autem ex alia, nihil attinebit ad lineam Salphaad, nec succedet ipsi, aut conseruabitur nomen eius in illo. Si autem iste filius fuerit ex filia Salphaad genitus, & mater nec pater vnquam vllum alium habeāt, stat dubium, quod a principio. Et tunc dicunt quidam, quòd iste vnicus filius succedet in hæreditate patris, & aui materni, sed solum denominabitur de linea patris. Postea vero si multos filios habuit aliqui denominabuntur de linea sua, & alij de linea Salphaad. Isto enim modo satis prouidebatur vtrique, scilicet, quòd nullius nomen periret in familia sua. Tamen præsupponitur aliquid, quod est valde difficile, & satis videtur esse falsum, scilicet, quod illi, qui semel fuerunt in vna familia, pertinere possint postea ad alteram familiam: sic enim esset hic, scilicet iste filius filię Salphaad effectus est totaliter de familia patris sui, ideo omnes filij eius pertinebunt ad familiam hanc, & consequenter nullus poterit pertinere ad familiam Salphaad.

Causa huius satis apparet, scilicet, ne familię confundantur, quod fieret si ille, qui in vna familia est, ad aliam posset pertinere. Necessario ergo dicendū, quòd iste filius aut totaliter pertinet ad familiam Salphaad, & omnes posteri sui cum eo, aut totaliter ad familiam patris sui.

Opinio aliquorum reijcitur. Dicet autem aliquis, quòd pertinebat ad familiam Salphaad, quia mater illius cum haberet possessionem a patre suo Salphaad, vt conseruaret nomen illius, ob hoc nubebat viro, vt proles inde genita pertineret ad lineam Salphaad, ideo si vnicus filius nasceretur ad illum pertinebat.

Sed magis stat contrarium, quia filij magis debent nominari a patribus quam a matribus, quia magis assimulantur in naturæ conformitate, s. in sexu.

Item quia merita patris sunt potiora. Item quia lineæ semper describuntur per patres: per matres autem nunquam, nisi per accidens. Item quia inconueniens est hic æquale vtrique, s. quòd si iste filius denominaretur de linea Salphaad, totaliter peribit cognatio patris. s. quòd non habebit posteritatem. Si vero denominetur ex patre nullam habebit posteritatem Salphaad. In causa ergo æqualis inconuenientis vtrinque, potior est conditio patris quàm matris, & sic denominabitur iste de linea patris, & linea Salphaad totaliter peribit. Si tamen diceretur secundum alios, qui volebant istum vnicum filium nominari de stirpe Salphaad, non fieret hoc in filijs omnium filiarum Salphaad, sed in filio vnius filiæ, s. quinque filiæ Salphaad genuerunt quinq; filios, in vno vero eorū hoc fieret solum, s. quòd denominaretur de stirpe Salphaad. reliqui autem quatuor filij, quatuor filiarum Salphaad denominabuntur solum a patrib. suis, sed tunc hæreditas, quæ erat apud omnes quinque filias Salphaad transibit ad illum filium vnius, in quo manet stirps Salphaad, & ipsę pertinebunt penitus ad familiam virorum suorum. Causa est, quia possessio, quam habuerunt istæ quinque filię, erat illa quam solus Salphaad habiturus esset, & illa permansura erat in stirpe Salphaad semper, vt per eam distingueretur ab omnibus stirpibus, filij tamen quatuor filiarum Salphaad, nō pertinerent in hoc casu ad stirpem Salphaad, ergo non debebat manere hæreditas Salphaad penes illos. sed transibat tota ad illum, qui denominabat lineam Salphaad. In tertio casu dicendum est, sicut in primo, s. quod vnica filia Salphaad habente vnum filium, & multas filias, filius succederet patri, tam in hæreditate, quàm in nomine stirpis suæ: filiæ autem succederent Salphaad habentes possessionem, quæ prouenerat ab ipso, vt ex eis nascerentur liberi. In quarto casu dicendum est, sicut in secundo, s. quando

F vnica filia Salphaad genuit vnicum filium, alię autem nec filios, nec filias genuerunt, ille succedet in hæreditate patri; linea autē Salphaad cessabit. Idem autem erit si ponamus filias, s. quòd quælibet filiarum Salphaad genuit multas filias, & nullum filium, nam tunc aliquæ earum succedent in nomine, & hęreditate Salphaad aui materni: aliæ in linea, & hęreditate patris, vt per eas extendantur istæ duæ lineę, vt supra dictum est. Si vero quælibet filiarum Salphaad vnicam filiam habuit, & nullum filium: vel omnibus carentib. liberis, vnica de filiabus Salphaad, dicendum erit, sicut in precedentibus, s. quòd istę filiæ denominentur de nomine patrum, sicut filij; & per eas extendetur linea patris.

G

Si filia Salphaad haberent vnicum filium tantum non denominatum a Salphaad, cuius erit hereditas.

Quæst. XIX.

Quæretur amplius in casu præ dicto, si quælibet filiarum Salphaad habuit vnicum filium, vel vnica earum habuit vnicum filium, & ille non denominetur de stirpe Salphaad, ad quem debet prouenire hæreditas materna, quam habuerat ex Salphaad.

Respondebit aliquis, quod succedat filius quamquam non denominetur de stirpe aui, quia ex lege successionis filij sunt directe hęredes, omnes autem alij propinqui sūe hęredes in defectum filiorum, vt patet infra. etiam ex lege humana sic est: ideo cum hic sit filius, debet succedere matri. Sed dicendum est non esse verum simpliciter, sed distinguendum, quod, aut, moriente ista matre, aliæ sorores manebant, que adhuc possent habere liberos, aut non: si

H manerent, & aliquos genuissent, per quos posset deriuari posteritas Salphaad succedebant sorores, vel consobrini. filij autem non, & iste erat specialis casus, propter hoc, quod hæreditas hec data erat principaliter ad conseruandum stirpem Salphaad. Cum ergo in isto, qui erat nepos Salphaad ex matre non conseruaretur linea Salphaad propter causam supra dictam, transitura erat hæreditas ad alios, in quibus conseruaretur illa linea, scilicet ad sorores, & ad filios earum. Dato etiam, quod sorores non haberent filios, nec habere sperarentur: si tamen esset aliquis alius, per quem secundum legem posset denominari, & deriuari progenies Salphaad, ad illum deuolueretur hæreditas, nec erat in ista successione, sicut nunc est vulgariter apud nos, quia rarissime attenditur certitudo progenierum, nec pertinet aliqua possessio specialiter ad deno-

I nominandum aliquam familiam, nisi in quibusdam, in quibus seruatur ius primogenituræ, ideo vniuersaliter filij succedunt, tam patribus quam matribus, siue maneant in eadem progenie, siue nō. Cum autem arguebatur, quod filij debebant succedere directe ante omnes alios, & nullus erat hęres, nisi in defectum filiorum. Respondendum est hoc esse apud nos verum vniuersaliter, tam in matre, quàm in patre, nisi cum filij ob aliquam causam priuantur penitus successione paterna, vel materna. Apud Hebręos autem erat hoc vniuersaliter in patre, quod filij succederent ei. In matre autem non erat vniuersale. Causa diuersitatis est, quia filij semper denominantur de stirpe patris, siue vnicus sit, siue multi. Quia si vnicus est denominabitur de stirpe patris, & non auorum maternorum, vt supra probatum est: si autem multi sunt omnes poterunt denominari a patre, & semper denominabuntur, nisi in casu da-

K to, s. quando auus maternus non habuit aliquem filium masculum, quia tunc aliqui denominabuntur ab auo materno. & cum aliquis haberet filios necesse est, vt omnes, vel aliquis eorum succedat ei. In matre autem non est sic, quia si ipsa habet possessionē ex patre suo, vt patet in casu dato si vnicus filius est, nominabitur de stirpe patris, & nō matris, ideo possessio, quę certificabat lineam aui materni, non transibit ad nepotem, qui non denominabat progeniē aui materni, ne misceantur possessione familiarum, sed redibit ad illos, qui denominare possent progeniē matris.

An si nulla filia haberet filium, vel filium periret nomen patris. Quaest. XIX.

QVæretur amplius, quid si nulla de filiabus Salphaad haberet filium, vel filiam, quomodo suscitaretur nomen patris sui. Respondendum est, quod tunc necesse erat perire, quia progenies continuatur per deriuationem posterorum: non existentibus autem posteris, necesse est illam deficere, & sic multæ familiæ perierunt: sicut patet de quinque familijs in tribu Beniamin. ca. pręced. Habuit namque Beniamin decem filios: Gene. 46. ex quibus debebant nominari decem familię, sed solum ex quinque eorum familię nominatę sunt, & ex duobus nepotibus, vt patet pręced. c. & 1. Paral. c. 8. & sic fuit de alijs tribubus, in quibus defecerunt quędam familiæ, vt fuit declaratum præced. c. hoc autem fuit, quia defecit posteritas in illis, per quam familię extenderentur.

Deficiente familia Salphaad, quis fuisset heres, Quaest. XX.

QVæretur amplius in casu prędicto, ad quem deuolueretur hereditas Salphaad. Respondendum est, quòd familia Salphaad poterat dupliciter deficere: vno modo, quod filię eius genuissent liberos, f. quęlibet earum vnum filium, vel filiam, & illi non nominarentur de stirpe Salphaad, sed de linea patrum suorum: alio modo poterat deficere linea Salphaad, si filię eius nunquam genuissent. In primo casu dicẽdum, quòd si aliqui alij essent in cognatis Salphaad, qui possent denominare lineam illius, debebat prouenire hæreditas in illos, & non in filios harum filiarum Salphaad. Causa huius est, quia ista possessio dabatur, vt non periret nomen Salphaad in familia sua: erat ergo danda illi, qui posset conseruare nomen Salphaad, sed filij filiarum non conseruabant, & alij conseruabant: ergo ad illos transitura erat hæreditas, & tamen nulli erant cognati, in quibus posset nomen Salphaad conseruari, quia licet multi essent cognati Salphaad, quilibet illorum erat in aliqua linea speciali, & non poterat denominari ab alia, quilibet namque vir erat, tanquam vnum caput computatum in deriuationem familiæ suæ. Si autem accipiens nomen Salphaad computaretur de linea illius, iam cessaret nomen familiæ suę antiquæ, ideo nullus de propinquis Salphaad poterat suscitare nomen illius, ideo in casu dato necesse erat hæreditatem prouenire nepotibus Salphaad, quamquam non conseruaretur in illis linea eius, & tunc transibat possessio de vna familia in aliam, sed non confundebantur, quia vna earum totaliter perierat, fiebat autem ista successio ex lege propinquitatis, & non ex iure conseruandi nominis: nullus enim poterat habere hæreditatem istam ad conseruandum nomen Salphaad, quia nullus talis erat, ideo solum manebat ius cognationis ad succedẽdum, & quia nullus est propinquior matri, quàm filius, succedebant filij. Secundus casus, in quo nomen Salphaad peribat in familia sua, erat si filiæ suæ nullum genuissent, & tunc per legem successionis, quæ habetur infra, debebat prouenire hæreditas ad propinquiores, f. ad cognatos patris earum. & tunc etiam transibat possessio vnius progeniei in alteram, sed non miscebantur, quia vna earum iam perierat. [Quia non habuit filium.] Idest tollitur nomen patris nostri de familia sua per legem supra positam, quia non habet filium masculũ, f. quòd præcedenti capit. soli masculi a vigesimo anno computabantur ad habendam possessionem, per quod tollebatur ius possessionis Salphaad, quia non habebat filium, & sic periret nomen eius in familia sua propter defectum possessionis, vt supra declaratum est. [Date nobis possessionem.] Ista est conclusio filiarum Salphaad, scilicet, quòd daretur eis possessio, quam habiturus erat pater, & ipsę suscitarent semen, quia iungerentur viris, & in filiis inde genitis conseruaretur linea Salphaad, vt patet ex supra declaratis. Si autem istę puellę non possent conseruare nomen patris sui in familia sua, non daretur eis aliqua possessio, quia solum dabatur possessio nomine patris.

Inter cognatos patris nostri.] Idest in tribu, & familia patris nostri. Erat enim Salphaad de tribu Manasse, vt pa-

A tet hic, & præcedenti cap. ideo filiæ eius non debebant suscipere hęreditatem in aliqua alia tribu, quia possessiones tribuum debebant esse impermixtę, vt sic cognosceretur distinctio tribuum, vnde Deus iussit, ne miscerentur possessiones propter certitudinem familiarum & tribuum, vt patet infra 36. capi. f. cunctę fœminę maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec misceantur tribus, sed ita maneant, vt a domino separatę sunt. Idemtidem autem erat de familia, f. quòd acciperent filię Salphaad possessionem in familia patris sui. Erat enim de familia Hepheritarum, & inter Hepheritas accipere debebant portionẽ. Causa huius est, sicut in tribu, f. quòd nullus accipere debebat possessionem in terra alterius tribus, ita nullus acciperet partem in terra alterius familiæ, quia sicut primum fiebat ne tribus miscerentur propter

B confusionem possessionum, ita fieret confusio familiarum si aliquis de vna familia haberet possessionem intra sortẽ alterius familiæ. Deus autem voluit, quod etiam familiæ essent impermixtæ. Causa enim eadem erat in omnibus, vt supra declaratum fuit, quod autem vellet hæc Deus, patet quia dicitur infra 36. capit. vt hæreditas permaneat in familiis, & ne sibi immisceantur tribus, sed ita maneant, vt a domino separatę sunt: ita autem factum est, quia in diuisione terræ data est possessio filiabus Salphaad in dimidia sorte tribus Manasse ad occidentalem partem Iordanis, & hoc quia familia Hepheritarum, de qua erat Salphaad accepit possessionem ibi, vt patet Iosue 17. ca. sic etiam infra 36. capit. dicitur, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum. nec solum acceperunt possessionem in familia patris sui, sed etiam coactæ

C fuerunt accipere viros de tribu, & familia patris sui, vt patet præallega. cap.

Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini.] Idest nesciuit immediate respondere Moyses quid iustum esset, aut expediens in hac causa, ideo retulit petitionem istam ad iudicium Dei, idest proposuit illam coram Deo, vt Deus iudicaret in illa.

Quomodo causa filiarum Salphaad fuerit relata ad Deũ per Moysen. Quaest. XXI.

QVæretur quis fuerit modus, quo retulit Moyses istã causam ad iudicium Dei.

Respondendum est, quòd multis modis poterat Moyses inquirere ista a Deo, sicut Deus multis modis reuelat se prophetis, scilicet quatuor, vel quinque modis, vt decla-

D ratum est supra duodecimo, & vigesimoquarto capitu. plures tamen modi sunt, quibus Deus potest se reuelare Prophetæ alicui, quàm modi, quibus propheta potest aliquid inquirere a Deo. Nã vnus modus reuelationis propheticæ erat in somno per immutationem phantasię: tunc tamen propheta a Deo nihil inquirere potest, quia non habet aliquem actum humanum sopore depressis omnibus rationalibus. Dicendum autem duos esse modos, quibus Moyses potuisset inquirere a Deo iudiciũ in ista causa: primus erat introeundo in sancta Sanctorum, quia tunc responderet ei de propitiatorio, vt patet Exodi capitu. 25. erat enim Angelus intra propitiatorium, qui loqueretur inter alas duorum Cherubim. Secundus modus erat, si quæreret Moyses ad ostium tabernaculi: ibi enim responderetur illi, quia erat ibi Angelus in columna nubis, qui aliquando descendebat cum columna ad ostium tabernaculi, & lo-

E quebatur, vt patet supra cap. 12. & Exodi capi. 19. Primus tamen modus istorum est verisimilior, quia Moyses istum habebat in consuetudine, vt patet supra cap. septimo, scilicet, cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Secundus autem modus magis erat, quãdo Deus alicui loquebatur non inquisitus ab eo, quia inde vocabat quem voluisset, sicut vocauit Mariam, & Aaron, cũ voluit eos increpare supra capit. duodecimo, ideo quando Moyses volebat consulere dominum habebat illum modum primum, tanquam specialem sibi, omnes autem alij post mortem Moysi habuerunt alium modum, scilicet, quòd sacerdos apponebat sibi rationale, & superhumerale, & ibi iudicabatur de quocunque inquisito. Sic patet

de

de Dauid, quando erat in vrbe Ceilç, & timuit, quòd viri
illius ciuitatis traderent eum in manu Saulis, dixit sacer-
doti Abiathar: Applica Ephod, & tunc consuluit Dominū,
& responsum est, quòd traderent eum viri Ceilç in manus
Saul, vt patet primo Regum, 23. cap. De modo autem, quo
fiebat ista inquisitio, scilicet, an in verbis, vel in fulgore
lapidum, aut scribendo quæstionem, & ponendo in plica-
tura rationalis declaratum est Exodi cap. 28.

Considerandum est circa hoc, quòd aliqui Iudęi dicunt
Moysen nesciuisse respondere quęstioni puellarum, quia
Exodi cap. 18. dixerat, quòd si aliqua quæstio grauis esset,
referrent ad eum, & ipse responderet. Sed non stat, quia
Moyses non dixit istud ad inanem gloriam, sed obediendo
Iethro socero suo, qui ei & toti populo consuluerat sta-
tuere iudices, & quod omnes maiores causæ referrentur
ad Moysen. Item quia Moyses non intendebat in magnis
causis ex suo sensu iudicare: sic enim facere solitus erat, vt
patet Exodi ca. 18. cum dixit, venuit ad me populus quæ-
rens sententiam Dei, quasi dicat, quod ipse Moyses illud,
quod iudicabat, ex sententia Dei iudicabat. Sed dicendū,
quod Moyses ignorauit, quia iste casus nondum fuerat ex-
pressus in lege, nec ante hoc fuerat aliquid tale ventilatū.
Et quamquam Moyses forte intenderet iudicare id, quod
Deus postea indicauit, quia satis erat illud rationabiliter
apparens: tamen non ausus est ex seipso iudicare, quia ista
sententia obtinuisset vim legis inter partes, & etiam exten
derent eam Iudæi postea ad casus similes, sicut fit de lege
vniuersaliter data: ideo noluit Moyses ex se legē condere,
quamquam cognosceret quid Deus iudicaturus esset.
[Qui dixit ad eum, iustam rem postulant filiæ Salphaad.]
Immediate enim cum Moyses ingressus in Sanctuarium
loqueretur coram propitiatorio audiebat vocem de medio
duorum Cherubim, in qua respondebatur ad eum, & re-
spondens erat Angelus, quamquam scriptura dicat Deum
respondere. Laudauit autem Deus petitionem filiarum
Salphaad, quia ipsę petebant hæreditatem solum, vt non
periret nomen patris sui de familia sua, & hoc Deus vole-
bat, s. quod conseruarentur singulæ progenies, & distinctæ
manerent ex causis supra assignatis. [Da eis possessionem
inter cognatos patris sui.] Idest omnibus istis filiabus Sal-
phaad danda erat hęreditas, quæ prouenicbat ex iure pa-
tris earum. Et in hoc soluitur quęstio, quam supra poneba
mus, s. an filiæ Salphaad diuisurę essent inter se possessio-
nem patris, & omnes ei succederent, atque per filios earū
extenderetur progenies Salphaad, vel si danda erat posses-
sio tota vni earum, vt solum per filios illius extenderetur
progenies, & omnes aliæ transirent in familiam virorum
suorum, nihil habentes de paterna possessione, nec filii ea-
rum nominarentur de stirpe Salphaad, sed de stirpe pa-
trum suorum, & respondetur, quòd omnibus danda erat
possessio.

Considerandum autem cum dicitur. [Da eis possessio-
nem.] Quòd non intelligitur de actuali distributione pos-
sessionis, & assignatione, sed intelligitur da eis possessionē,
idest iudica per sententiam, quòd habeant ius istæ puellæ
ad accipiendum possessionem, quando terra fuerit diuisa:
hoc autem dicitur, quia Moyses non tradidit possessionem
istis puellis, sed post mortem eius steterunt coram Iosue
petentes possessionem, vt patet Iosue 17. ca. si tamen assi-
gnata fuisset eis possessio, nihil amplius peterent.

Filiabus Salphaad, an fuerit data possessio per Moysen vel per Iosue.

Sed obiicietur, quia infra 36. cap. dicitur, de filiabus Sal
phaad, scilicet, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit
in tribu, & familia patris earum, sed Moyses scripsit istum
librum: ergo tempore suo data erat possessio filiabus Sal-
phaad.

Respondendum est, quod illud intelligitur de assigna-
tione possessionis, quantum ad ius, sed non actualiter, &
est sensus, quod filiabus Salphaad datum est ius accipien-
di possessionem, & viuente Moyse nupserunt filiis Manas
se de stirpe Hepheritarum, & quia tunc non poterant pos
sessiones earum transire ad alias familias, sicut si nuberent
viris aliarum familiarum, vel tribuum, dicitur quod man-
serunt possessiones eis assignatæ in familia, & tribu patris
earum, idest non transierunt ab illa per matrimonium cō-
tractum cum viris alterius stirpis.

Inter cognatos patris sui.] Idest inter Hepheritas, qui
F erant de familia, & tribu Salphaad. Inter hos enim postea
Iosue dedit possessionem his puellis, vt patet Iosue 17. cap.
[Et ei in hæreditate succedant.] Idest istæ filię succedant
patri in hęreditate, non quidem in hæreditate, sed in iure
ad hęreditatem, nam Salphaad nondum acceperat aliquā
sortem, quia non erat diuisa terra: habebat tamen ius ad re
cipiendum hæreditatem. & in isto iure successerunt filiæ.
In hoc etiam innuitur, quod istę puellæ non acceperunt
hęreditatem iure suo, sed iure paterno, quia dicitur succe-
dant. successio tamen est ad ius alterius: & hoc significatur
infra 36. cap. s. ubi domino nostro pręcepit Deus, vt terrā
sorte diuideres filiis Israel, & vt filiabus Salphaad fratris
nostri dares possessionem debitam patri, idest, quæ proue-
niebat ex iure patris sui, & ipse habiturus erat eam, si viue-
ret etiam si nullum filium, aut filiam habuisset: propter
G hoc autem non consideratum est de filiabus Salphaad, an
essent maiores viginti annis, vel minores ad accipiendum
possessionem, sicut fiebat de viris, qui computantur a vi-
ginti annis, & supra, & qui maiores erant annis viginti ha
bebant ius sortis, qui vero minores non habebant; secus
autem erat de filiis alicuius defuncti, vt si Salphaad reli-
quisset filios, quia tunc considerandum erat, an illi essent
maiores annis viginti, vel minores, si autem maiores dare-
tur cuilibet determinata possessio, quanta patri eorum dan
da erat, & nullus ipsorum patri succedebat. Si autē omnes
essent minores, non habebant ex se ius sortis, sed siue mul-
ti, siue pauci essent succedebant solum in iure paterno, sci-
licet, vt daretur illis tanta hęreditas, quanta patri danda
erat. Si vero quidam essent maiores viginti annis, & qui-
dam minores, omnes maiores habebant sortes distinctas,
H & non succedebant patri. minores autem patri succedebāt
in vnica sorte, quam habiturus erat. Probationes autem
horum supra positę sunt.

Ad filios autē Israel loqueris hæc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. Si filiam nō habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his, qui ei proximi sunt. Eritque hoc filijs Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit dominus Moysi.

Ad filios autem Israel.] Hic ponitur secundum, scilicet
de quadam legis positione, & dependet istud ex superiori,
nam supra dabatur lex in particulari in casu filiarum Sal-
I phaad, quę erat quasi sententia, quę facit ius inter partes:
hic ponitur lex in vniuersali quantum ad oēs filios Israel.
Non est tamen intelligendum, quod ideo ponitur hic ista
lex vniuersalis, tamquam determinatio pręcedens, quæ
erat, quasi sententia, non faceret ius, nisi inter partes, nam
in iuribus humanis hoc obtinet, vt res iudicata habeatur
pro lege inter partes, sed inter alios nullum ius constituit,
sententia tamen Dei in vno casu lata, est ad omnes similes
extendenda, datur tamen hic lex vniuersalis, quia per illā
sententiam datam inter partes in casu filiarum Salphaad,
non comprehenduntur omnia, quę ponuntur in hac lege
de successionibus.

Ad filios autem Israel loqueris hæc.] Idest illa, quę su-
pra diximus pertinebunt solum ad casum filiarum Sal-
phaad: hęc autem, quę nunc dicentur, pertinebunt ad om-
nes filios Israel.
K Homo cum mortuus fuerit absque filio ad filiam eius
transibit hæreditas,

De modo, quo succedunt in veteri testamento filij, & filiæ, & de bonis mobilibus, & immobilibus relictis, vel legatis, & an in aliquo casu possunt vendi immobilia. Quæst. XXII.

NOn ponitur hic de filio, quia præsupponitur, quod fi-
lius sit hęres regularis, & ipso existente nullus alius
succedit: dicitur enim, quod cū aliquis moritur sine filiis,
hęreditas transit ad filias, quasi dicat, si haberet filios nihil
succederent filiæ, & hoc erat speciale in veteri testamēto,
quod nunc non est: nam nunc filii, & filiæ æqualiter succe
dunt: tunc autem soli filii succedebant: ideo si vnicus filius
esset,

esset, etiam si essent decē filiæ, filius succedebat vniuersaliter. Ante hoc autem filiæ, nunquam habuerant ius succedendi, nec directe, nec in defectum filiorum, quod patet ex petitione filiarum Salphaad: nam si in defectum filiorum fuisset ius filiabus succedere, non dicerent, quod nomen patris sui tollebatur de familia sua, quia ipsę successurę erat, nō existentibus filijs masculis, nec petiuissent hoc. Item patet istud ex lege Dei, quæ sequitur: scilicet, quod cum fuerit mortuus aliquis sine filijs, transeat hæreditas ad filias, si tamen ante hoc filiæ succederent cum filiis, vel saltem in defectum filiorum nō fuisset posita ista lex. Erat autem causa, quare succederent tunc soli filij directè, quia volebat Deus inter Iudęos seruare certitudinem omnium progenierum, ista autem non potest sine possessione distinctiua seruari, vt supra declaratum est: ideo debuit dari possessio illis, in quibus poterat seruari distincta linea alicuius stirpis: hoc autem est in viris, quia vir cum sit caput fœminæ, nunquam transit in alteram familiam, sed filii nati ab ipso nominantur de familia eius, fœmina autem transit in familiam viri, quia filii nati ab ipsa computantur in progenie viri, & non in progenie ipsius: ideo tunc cum daretur hęreditas distinctiua alicuius progeniei viro, transmitteret eam ad posteros suos viros cum nomine stirpis suæ, s. quod apud quoscunque esset illa possessio semper esset de stirpe illa, in qua principio fuit illa possessio. In fœmina autem non erat sic, quia si hæreditas paterna proueniret fœminæ post eam proueniret filiis eius, qui non nominarentur de stirpe matris, sed de stirpe viri, quia denominatio p viri una fit, transibit ergo possessio illius stirpis ad alteram lineam, & sic miscebuntur familię, nec poterunt iudicari familiæ distinctę per possessiones, cū possessio, quæ in vna familia est, transeat ad aliam: vnde non posset hoc modo conseruari certitudo progenierum, sicut Deus volebat, ideo ad conseruandum certitudinem progeniei necesse fuit, vt fœminæ non succederent in hæreditate patri, sed soli filii, nisi in casu filiarū Salphaad, scilicet non stantibus filiis. Erat autem hoc sicut nunc fit in illis, apud quos sunt iura primogenitura, quoniam ibi non succedunt fęminę, sed soli filii primogeniti, & sic manet certitudo progeniei. Si autem succederent fœminæ diuisis bonis, quæ pertinēt ad iura primogenituræ, iam transirent illa bona in alteram familiam, & perderetur nomen progeniei. Considerandum vlterius, quod istud tenet locum, tam in successione, quæ est ab intestato, quā in illa, quæ ex testamento. Apud nos enim est differentia secundum cōes leges inter succedere ab intestato, & ex testamento, nam si filii succedant parentibus ab intestato succedunt vniuersaliter, tam in bonis mobilibus, quam in immobilibus, si autem succedant ex testamento, poterit disponere pater de bonis suis qualiter voluerit, dum tamen non tollat filiis suis quartam debitam ex iure naturæ, s. semissem, vel trientem: cætera autem dabit, cui voluerit. Apud Iudæos autem non erat ista differētia, quia siue aliquis succederet ab intestato, siue ex testamento succedebat æqualiter, quantum ad immobilia, quia pater nō poterat quidquam disponere de immobilibus tradendo ea alteri per modum legati, vel hæreditatis, & non solum erat hoc in morte vbi est minor potestas hominis, super bona sua, quam in vita, sed etiam dū viueret nōn poterat bona illa alienare vendendo, aut donando, vel quomodocunque a se abdicando, quin redirent ad progeniem suam aliquādo: scilicet in iobelęo. Idem autem modus per omnia est nunc in eis, quæ pertinent ad ius primogenituræ, quia testator non potest de illis bonis in testamento aliquid disponere tradendo illa alteri, siue instituendo hæredem, siue faciendo aliquod legatum de illis, & si faciat non tenet, sed integra peruenient ad primogenitum. Etiam testator, cum viueret, non poterat vendere aliquid de bonis primogenituræ, & si vendat non tenet venditio: ideo in his bonis nihil differt succedere ab intestato, vel ex testamento, quia vtroque modo est ęquale ius. Quod verum erat in Iudæis, quantum ad bona immobilia quæ computantur nomine possessionis, de quibus testator nihil poterat disponere in testamento, sed proueniebāt ad hæredes suos. De bonis autem mobilibus poterat facere legata, & quantum ad istud erat minor successio ex testamento, quam ab intestato, quia ab intestato non fiebant

De iure hæreditando.

A aliqua legata, sed tam mobilia, quàm immobilia perueniebant ad hæredes. In testamento autem possunt legata fieri, ideo poterat bona mobilia per legata exhauriri, vel diminui, & quantum ad illa non succederet hæres. Idem est nunc de iuribus primogenituræ, quia testator habens plures filios, non potest de bonis immobilibus aliquid legare filiis minoribus, vel instituere eos hæredes in illis, potest tamen distribuere illis bona per modum legati, quantum ad aliqua mobilia, quæ sint extra ius primogenituræ. Quantum ad hoc autem omnes Iudæi erant quasi primogeniti.

Si testator contraxisset aliqua debita, ad quæ non sufficerent bona mobilia, an possent vendi immobilia. Quæst. XXIII.

B QVæret aliquis si testator contraxisset aliqua debita, ad quę non sufficeret bona sua mobilia, an deberent vēdi aliqua de bonis immobilibus, vt solueretur creditoribus: si autem dicatur, ꝙ debebant aliqua vendi, dabitur ꝙ possessiones diminuātur, & transeāt in alias familias per venditionem, & sic non manebunt distinctæ familiæ per possessiones, quod tamen Deus intendebat, si vero dicatur, quod non erant vendenda aliqua bona immobilia, manerent debita non soluta, quod erat contra ius naturæ. Respondendum est quod postquam testator contraxisset ista debita, aut transierat aliquis annus remissionis, aut non: dico enim annum remissionis, qui erat de septem in septem annos inter Hebræos, & illi, qui erant in seruitute, exibant anno illo a seruitute, vt patet Exod. 21. & Leuit. vigesimoquinto, cap. vnde si transijsset post illa debita contracta aliquis annus remissionis erant debita simpliciter soluta, ita vt debitor non teneretur creditori ad aliquid, & si peteret in iudicio non tenebatur ad hoc respondere, vt patet Deute. 15. & sic non oportebat vendi aliquam possessionem, quia iam nullum erat debitum. Si autem non transisset aliquis annus remissionis post debita cuncta vendendę erant aliquæ possessiones pro quantitate valoris huius. Sed quamquam essent debita maioris valoris, quam tota hæreditas testatoris, non poterant vendi bona ista, nisi vsque ad iobelæū, & tunc redibant ad hæredes testatoris, & ad priorem familiā, vt patet Leui. c. 25 Hoc modo non stat aliquid inconueniens, nam tunc non transibunt possessiones de familia in familiam, cum in iobelæo redeant ad familiā priorem, & sic non miscebuntur progenies. Etiam debita soluentur, quia dabitur totus valor, pro quo venditæ sunt possessiones illæ vsquequo satisfaciat creditori. Si autem fuerint debita maiora, ita vt precium possessionum venditarū vsque ad Iobelæum non sufficiat ad soluendum illa, nō vēdentur iterum possessiones, sed illa pars debita manebit nō soluta: hoc enim voluit Deus inducere in fauorem pauperum Iudæorum, sicut multa alia induxit, de quibus patet Exodi 21. cap. & Leui. c. 25. & Deute. 15. cap.

An hæres testatoris possit vendi propter debita ipsius testatoris, ne venderetur hæreditas. Quæst. XXIV.

QVæret aliquis, an hæredes testatoris vendi poterant propter debita testatoris, vt sic postea maneret E eis hæreditas integra. Respondebit aliquis, quod non poterat fieri, hoc quia homo liber non poterat vendi pro debito. Respondendum est, quod inter Iudæos poterat aliquis vendere seipsum, vt patet Exodi 21. capit. & hoc quando erat in paupertate, vel propter debita, & non solum aliquis seipsum vendere poterat, sed interdum iudices vendebant aliquem pro debitis, vt patet Exodi capit. 23. scilicet. Si aliquis furaretur & non haberet vnde restitueret vendebatur, & precium dabatur damnum passo. Respondendum est hoc non obstante hæredes non posse vendi pro debitis testatoris, etiam si vellent retinere sibi hęreditatem integram, & pro hoc non adimebatur eis quidquam, sed vendebatur hæreditas vsque ad iobelęum, pro residuo autem non dabatur aliqua actio contra eos ad vēdendum ipsos, vel aliqua bona ipsorum, quæ alias haberent. Cum autem obiicitur, quod aliquis poterat venūdari pro debito responderi potest dupliciter. Primo modo,

quod

quod nõ poterat quisquam pro debito simpliciter vendi, sed cum debitum contractum esset ex crimine, scilicet, aliquis furatus est, & non habet vnde soluat iubebatur venundari ad soluendum, & hoc quia crimen erat in furando: si tamen contraxisset debitum per mutuum, vel commodatum, vel aliis modis non poterat venundari, etiam si soluere esset impotens, hæredes autem ex nullo crimine contraxerunt debita ista, quia ipsi non contraxerunt illa, sed testator, ideo non poterant venundari. Aliter potest responderi, quod dato, quod pro quocunque debito posset quis vendi in veteri testamento, hoc tamen esset quantum ad illum qui debita contraheret, sed non quantũ ad alios, qui postea in debitis succederent. Hæredes autem non cõtraxerant debita, sed testator. Datu ergo, quod potuisset testator vendi pro debitis, hæredes tamen non poterant uendi.

An filiabus posset aliquid distribui per modum legati, licet non succederent existentibus filijs.
Quæst. *XXV.*

QVæretur etiam circa superiora cum præsupponatur supra, quod existentibus filiis non succedebant filię, an posset filiabus aliquid distribui per modum legatorũ. Respondendum est, quod si fieret, sicut nunc, etiam si non succederent, possent aliquid habere, vt legatum. Considerandum tamen, quod aut testator volebat facere legata filiabus suis de mobilibus, aut de immobilibus, si faceret de mobilibus, quia non pertinent ad nomen possessionis, vel radicis valebat legatum, & poterat isto modo distribuere omnia bona mobilia per legata filiabus, etiam si bona mobilia essent plura immobilibus. Si autem de immobilibus quæratur non poterat facere aliquod legatum, sed simpliciter prouenïebant ad filios. Causa diuersitatis est, quia Deus volebat, quod possessio vnius familiæ non transiret in alteram familiam, quod fieret si fœminæ aliquo modo haberent aliquam partem hæreditatis, siue per legata, siue hæreditariam successionem, quia transirent in familiam viri sui, & filij ex eis geniti succederent in hæreditate, qui tamen non essent de eadem familia, de qua mater. Cum autem bona mobilia distribuuntur filiabus per modum legatorum, non sequitur aliquod inconueniens, quia quamquam illa transeant ad alteram familiã, non dicitur possessio vnius familiæ transire ad aliam, quia bona mobilia nõ pertinent ad possessionem accipiendo eo modo, quo scriptura accipit: sed solum immobilia. Et causa est, quia per bona mobilia non potest certificari aliqua progenies, & hoc propter duo, primo quia bona mobilia non sunt, vt communiter magnæ durationis, sicut immobilia, sed pereunt, aut alterantur, vel diminuũtur vsu, aut vitæ diuturnitate. Certificatio autem progeniei debet fieri per id, ꝙ semper manet, alioquin non semper erit certificatio, & distinctio progeniei, sed quandiu res illa durauerit. Deus tamen intendebat, ꝙ semper duraret distinctio in tribubus, & familijs, vt patet infra 36. c. cum dicitur quod familiæ, & tribus maneant, sicut a domino separatæ sunt: non ergo proficiebant ad hoc bona mobilia. Item dato, quod bona mobilia essent perpetua, sicut bona immobilia quãtum ad aliquid sunt perpetua: tamen non notificarent progeniem distinctam, quia illa mouentur de loco in locum: & hoc maxime repugnat certitudini, id namque per quod potissime bona immobilia distinguunt lineas progenierũ, est quia immobiliter se habent, s. si hic est aliquis ager domus, vel mons qui pertineat ad aliquam stirpem, si nõ possit transire a stirpe per illa, cognoscemus de quocunque homine, qui habeat illam possessionem, quod pertineat ad talem stirpem, & quia illa possessio non mutatur loco, scimus, quod homines pertinentes ad talem, vel talem familiam habitant in talibus, vel talibus locis, & non in alijs, in quo certissime est cognitio progeniei. Si autem per bona mobilia deberet dari certitudo, cum illa aliquando sint hic, & aliquando alibi, etiam si non transirent ab vna familia in aliam, non cognoscerentur distinctè lineę per illam, sed viderentur confusæ progenies, sicut ipsa bona mixta essent. Tertia ratio potest adiungi, s. quod per bona mobilia nõ possit cognosci certitudo progeniei, quia illud quod

F debet de alio certificari debet esse certum in seipso, sicut in omnibus scientijs omnis cognitio fit ex per se notis. Si autem id, quod debet certificare de alio non esset in se certũ, conaremur cognoscere incertum per aliud incertum, & hoc impossibile est. Bona tamen mobilia sunt huiusmodi, quia in se ipsis non habent aliquam distinctionem, vt plurimum, per quam videatur vnum differens ab alio, sicut in pecunia & pecunia, quia non cognoscitur vna distincta ab alia, & sic de pluribus aliis rebus mobilibus, quæ aliis sunt similes per omnia, vel similes esse possunt, & illa similitudo causat confusionem, ideo non possunt ista certificare aliquid alterum, cũ ipsa in se incertissima sint. Sed obiciet aliquis sic esse de bonis immobilibus, quia illa frequenter sunt similia per omnia, vt ager & ager: domus & domus, quæ interdum magnitudine & figura differen-

G tiam nullam habent.

Respondendum est, quod quamquam bona immobilia interdum non habeant differentiam in colore magnitudine, & figura, & quibusdam aliis accidentibus: habent tamen differentiam certissimam in situ, quia nunquam possunt alternare loca, vel quomodocunque mutare, & dato quod omnia alia similia sint, istud causat sufficientem differentiam, & notificationem. Apparet igitur ex prædictis, quod ad certificationem, & differentiam seruandam semper in progeniebus, nihil bona mobilia conferunt: immobilia autem nimis. ideo de bonis immobilibus, non debuit licere alicui disponere in testamento transmittendo ad aliam familiam, siue distribuendo per legata filiabus, siue aliis. De mobilibus autem licere debuit, & propter hoc ẽt omnia priuilegia, quæ dabantur de venditionibus respectu venditoris, s. quod posset redimere rem quotiens vel-

H let computatis fructibus in sortem, vel quod haberet possessionem suam in iobelæo nullo dato precio, solum intelligebatur de bonis immobilibus. Circa mobilia autẽ idem ius venditionis erat, quod nũc est apud nos, ratio est, quia illa priuilegia dabantur, vt manerent bona ad faciendum distinctionem, & certitudinem semper de progenie: si ergo contingeret, quod aliquis de Iudæis non haberet aliqua bona mobilia, sed sola immobilia, non poterat filiabus suis aliquid relinquere, siue per modum legati, siue hæreditariæ successionis.

An successio filiorum æqualiter se haberet respectu patris, & matris. *Quæst.* XXVI.

QVæretur vlterius, an istud quod dicitur hic de successione filiorum intelligatur æqualiter respectu pa-

I tris, & matris, s. quod sicut filii directe succedunt patri, filiæ autem succedunt in defectum filiorum, an sic sit respectu matris, quod succedant ei filij, vel filiæ. Respondendũ est, quod patri filii absolute succedunt & vniuersaliter, ita quod non erat aliquis casus, in quo filii non succederent patribus in veteri testamento. Et causa erat, quia semper omnes filij, vel aliqui de eis denominantur de familia paterna, ideo illi succedunt patri, tam ad mobilia, quam ad immobilia, & sic deriuabitur semper possessio per illam familiam cuius est. De filiabus autem idem est in casu, in quo non habet quis filios, quia nunc linea patris deriuabitur per ipsas, non quod per eas computetur, sed quia ex eis nascẽtur aliqui filii, in quibus aui progenies maneat, sicut dictum est de filiabus Salphaad, quæ successerunt patri, vt suscitaretur in eis nomen eius. Et dicendum est, quod in

K hoc casu vniuersaliter filiæ succedebant patribus, quia per eas deriuanda erat linea ipsius. Circa matrem considerandum est, quod regulariter matres non habebant aliquid, in quo succederent ei filii, vel filiæ, quia fœminæ non succedunt parentibus existentibus filijs: ideo non habebunt aliquid quod ad filios, vel filias transmittant. Nisi forte dicatur, quod sicut nunc constante matrimonio bona acquisita diuiduntur æqualiter inter virum & vxorem, nisi in quibusdam speciebus acquisitionis, ita quoque esset in Iudæis, quod bona mobilia acquisita durante matrimonio diuiderentur inter virũ & vxorem. Et si talis lex inter Iudęos daretur, dicendum, quod fœminę poterant habere aliqua bona, de quibus testarentur, & hoc vniuersaliter, sed ista bona solum erant mobilia: nunc enim constante

matri-

matrimonio vir & vxor possunt acquirere bona, tam mobilia quàm immobilia, quia licet cuilibet vendere possessionem suam immobilem. Inter Iudæos autem non licebat, & si venderetur, erat illa possessio manens ad tempus apud emptorem, ideo non computatur de bonis ipsius, & si aliquo modo pertinebat ad bona, hoc erat ad mobilia. Quod patet, quia si aliquis emisset possessionem immobilem, aut venditor ante iobelęum volebat eam redimere aut non: si autem vellet redimere, dabat pretium secundũ ęstimationem temporis, vt patet Leui. 25. ca. pretium autẽ de bonis mobilibus est, si autem venditor non redimeret possessionem ante iobelęum, redibat ad eum in iobeleo: & tunc nihil manebat apud emptorem de possessione illa, nisi fructus percepti tempore præterito, prétium tamen nullum dabatur: fructus autem de bonis mobilibus sunt. B Patet ergo, quod constante matrimonio non poterat vir & vxor acquirere, nisi bona mobilia, & tunc si proueniret vxori medietas illorum, poterat testari de illis. Et dicendum, quod non solum succederent sibi filij in bonis illis, sed etiam filiæ, quia cum illa non sint bona immobilia, quæ denominant familiam, ad quoscunque transmitti possunt, in alijs autem casibus mater non habet bona, quia nõ succedit patri, sicut filij, ideo non habebit aliquod bonum immobile, fallit hoc in vno casu, s. quando pater solum habuit filias, quia tunc illę sibi succedunt tam in mobilibus, quàm in immobilibus per legem successionis, quæ habetur hic: & tunc dicendum est, quod stat quasi eadem lex, quę de patre, s. quod si fœmina habeat possessiones immobiles filij solum sibi succedant, quia illę possessiones proueniunt de progenie auorum maternorum, & debet per C illas distingui linea illa ab alijs progeniebus, sed filij sunt, per quos progenies quęcunque texitur: ergo ipsi soli succedent matri. Si autem non habuit filios, succedent filiæ, sicut supra fuit declaratum de filiabus Salphaad. Est tamen quædam differentia inter successionem filiorum, & filiarum respectu matris, quando habet bona immobilia, & in successione respectu patris, quoniam filij semper succedunt patri, vel filiæ non existentibus filijs, vt declaratum est, aliquando tamen mater haberet filium, vel filiã, & nõ succederet ei in bonis immobilibus, sed aliquis alius succederet. Quod patet in filiabus Salphaad in casu supra declarato, s. quando aliqua mulier quę successit patri adhęsit viro, & inde habuit vnicum filium, vel vnicam filiã, non succedet aliquis horum si habeat alios, qui possint succedere patri. Verbi gratia ista mulier habebat sorores, si vnicum filium habuit, vel vnicam filiam, non transibit hæ D reditas ad aliquem horum, sed ad sorores, quæ denominare possint stirpem patris. Causa huius est, quia illa possessio in qua fœmina illa successerat, erat ad denominandũ, & certificandum stirpẽ patris, ne periret nomen eius in familia sua. filius tamen huius fęminæ non computabitur in stirpe matris, vel aui materni, quia pater illum solum filiũ habet, sed computabitur in stirpe patris, vt supra fuit probatum cum dicebatur de filiabus Salphaad: ergo non succedet in possessione materna, sed transibit illa ad sorores eius, quia illę possunt habere filios, in quibus consetuetur progenies aui, & cum eis manebit progenies illa. Si autem arguatur, quod filij debent succedere, & nulli alij, nisi in defectum ipsorum. Respondendum est, quod est verum, quando sunt in familia illa, ad quam pertinet possessio, secus autem si denominentur ab alia familia, vel etiam E succedent, quamquam non denominentur ab eadem familia, si tamen nullus alius sit, in quo permaneat nomen illius familiæ: quando tamen alius est non succedent ipsi, vtpote si ista mulier non habebat sorores, & habuit vnicũ filium, ille nõ potest denominari de progenie aui materni, tamen succedit in hæreditate, quia nõ est aliquis alius, qui succedere possit, & denominetur de stirpe: oẽs enim alij cognati sunt in suis stirpibus, quia computantur per alias lineas, sicut patet in arbore consanguinitatis in collateralibus, qui quamquam descendant ab eodem trunco, tamen varias lineas habent: soli autem sunt in eadem linea, qui vocantur ascendentes & descendentes, si ergo ista mulier non haberet sorores, quæ essent in eadem linea cum illa respectu patris, a quo descendunt, non esset aliquis alius, qui succederet denominando lineam illam: ergo tunc quã

A quam filius huius fęminę, non denominaret stirpem aui materni, tamen succedebat in possessione eius. In filia autẽ idem est, scilicet, si prædicta mulier habuisset vnicam filiã, & vir suus non haberet alios liberos, illa filia non denominaretur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, ideo soli patri succederet: hæreditas autem materna deuolueretur ad sorores, si quas haberet, vt per illas denuaretur linea patris, si autem nullam haberet transiret hæreditas ad filiam, quamquam non esset de stirpe aui. Patet igitur, quòd quamquam filij, & filię succedant matri, quando habet bona, tamen non penitus est idem, sicut de patre.

B *An filius hæres proprij patris, & non possessionis aui materni possit hæreditare bona mobilia matris. Quæst. XXVII.*

QVæretur vlterius in casu prædicto si mulier illa habeat bona mobilia, & immobilia an sit idẽ de vtrisque, scilicet habuit mulier ista vnicam filiam, vel filium, & ille non denominatur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, & ob hoc nõ succedit in hęreditate materna, sed redit ad sorores, nũquid bona mobilia huius peruenient ad sorores, vel ad filium? Respondendum est. quòd quando filius iste, vel filia non denominatur de stirpe materna, & aui stat dupliciter, quia aut ista mulier habebat sorores, aut non, si non habebat hæreditas pertinebat ad filium, vel filiam, quamquam non esset de stirpe aui. & tunc sicut succedit in bonis immobilibus, ita in mobilibus succedet, quia minoris difficultatis est succe C dere in mobilibus, quàm in immobilibus. Si autem ista mulier habebat sorores, possessio materna, scilicet quam ipsa habuerat a patre pertinebat ad sorores nec poterat succedere filius, vel filia, in bonis tamen mobilibus succedere poterat, immo debebat, nec poterat mater instituere aliũ hęredem in bonis illis. Causa differentię est, quia bona immobilia, quæ mater habebat non pertinebant ad ipsam simpliciter, sed erant annexa progeniei patris sui, ideo si aliquis esset, qui posset denominare stirpem illam, sicut erant sorores huius fœminę transibat possessio ad illas, bona autem mobilia, quæ habebat ista fœmina, erant simpliciter ipsius, siue acquisiuisset illa constante matrimonio, siue habuisset per modum legati. Etiam non erant ad denominandam aliquam stirpem, ideo directe pertinebant ad filium, vel filiam, nec poterat mater priuare illos iure hæreditatis.

D *An filij succederent æqualiter patri, & cum filiæ succedebant in defectum filiorum, an succederent etiã æqualiter, vel obseruabatur aliquod ius primogenituræ. Quæst. XXVIII.*

QVæretur amplius cum dicatur, quòd filij succedebant patribus, & in defectum eorum filiæ, an filij succederent ęqualiter, vel non stantibus filijs succederent filię ęqualiter, & hoc, siue ab intestato, siue ex testamento. Respondendum est primo de filiis, quòd filij aliquando pertinebant omnes ad familiam patris, & interdum quidam ipsorum solum, qui vero non pertinebant ad familiam eius, nequaquam succedebant ei æqualiter, cum alijs liberis, vel inęqualiter. Quod patet, quia vir, aut E contrahebat cum aliqua fęmina, quę habuisset hęreditatẽ ex patre, s. quia pater non habuerat aliquos filios, sicut patet de filiabus Salphaad, aut contrahebat cum aliqua femina, quæ non habuisset hęreditatem ex patre, quia habebat fratres. Si primo modo omnes filij non poterant pertinere ad patrem, sed aut ille erat vnicus, siue filius, siue filia, aut plures. Si vnicus ad familiam paternam pertinebat, vt supra declaratum fuit, si plures filij, vel filiæ aliqui pertinebant ad stirpem patris, & aliqui ad stirpem matris, vt denominarent lineã aui materni. Si secundo modo omnes filii, vel filiæ pertinebant ad stirpem patris, quia non erat hic opus, vt aliquis de liberis stirpem maternam denominaret, quia auus maternus habuit liberos. Hoc supposito dicendum, q quando aliqui de filiis non pertinebãt ad familiam patris, illi non succedebant cũ aliis liberis, siue ęqualiter,

liter, siue inęqualiter, sed succedebant matri, & auo materno cum possessione sua, quia ad eorum lineam pertinebāt. Si autem filii pertinerent ad stirpem patris, dicendū, quod aut manebat ibi aliquis primogenitus aut nō. hoc dicitur, quia forte fęmina fuit primogenita, & illa non gaudebat iuribus primogeniturę, vel forte quia ille, qui primogenitus erat, non succedebat patri, sed matri, & auo materno in casu, in quo non pertinebant omnes liberi ad familiam patris, & sic stat dictū. Et tunc si in liberis succedentibus patri esset aliquis primogenitus, ille habebat omnia duplicia, s. quod succedebat in tanta parte bonorum, in quanta duo filij de reliquis, vt patet Deuterono. c. 21. s. agnoscet primogenitum, dabitque ei de his, quę habuit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Etiam iste primogenitus præter bona patris, in quibus erat duplus ad alios, succedebat in toto honore patris, vt si haberet pater aliquam dignitatem, solus primogenitus succedebat, vt si esset pater summus sacerdos, vel rex aut aliquid alterum dignitatis, vel honoris primogenitus solus succedebat ista duo designantur Gene. 49. c. cum loquebatur Iacob ad Ruben primogenitū suum, s. Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio: prioritas. n. in donis significat maioritatem in successione paterna: maioritas in imperio significat successionem in dignitate, vel honore, aut officio. Ista autem iura primogenituræ non poterāt variari ex dispositione paterna, sed ille, qui erat primogenitus succedebat etiam patre inuito, vt patet Deute. c. 21. vbi ponitur de illo, qui habuit duas vxore, vnam dilectam, & aliam odiosam, & qui vult filio odiosę auferre primogenita, non poterit. Reliqui autem fratres ab intestato succedebant ęqualiter etiam ex testamento. Nam pater nō poterat aliquem filium præferre aliis in possessione, sicut nunc fit quantum ad certam partem possessionis, quod patet quia Deute. 21. c. dicitur, quod pater dabit primogenito suo cuncta duplicia, s. in duplo, quā dare debebat cuilibet aliorum: ex quo apparet, quod omnes filii habebant ęqualiter: nam duplum importat certam habitudinē proportionis. Si autem alii filii præter primogenitum non reciperent omnes ęqualiter, posset pater vni dare magis, alteri minus præferendo eos abinuicem, sicut vellet, & tunc non maneret aliqua certa habitudo, secundum quam primogenitus diceretur habere cuncta duplicia, quia respectu alicuius haberet triplicia, & ad alterum sexquialtera, vel sexquiquarta, & forte non haberet duplicia respectu alicuius, & tamen necesse est, quod primogenitus haberet cuncta duplicia respectu aliorum Deut. c. 21. ergo omnes alii liberi ęqualiter suscipiebant, nec poterat pater aliquē eorum alteri præferre: & sic nihil differebat an isti succederent ab intestato, vel ex testamento, quia vtroque modo idem consecuturi erant. Nec habebat testator aliquam libertatem in bonis immobilibus disponendi, sed solum in mobilibus, quia lex disposuerat de immobilibus. Sed obiicietur contra hoc, s. quod pater posset præferre vnum filiū alteri dando ei maiorem partem bonorum suorum, sic patet de Iacob, qui quando dedit filiis suis terram Chanaan, sicut Deus ei dederat, dedit Ioseph vnam partem hæreditatis super cęteros filios, vt patet Gen. 48. c. s. Do tibi partē vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhęi in gladio, & arcu meo, & postea ista pars fuit assignata specialiter filiis Ioseph, quando terra diuisa fuit, s. ager quidam apud vrbem Sichem, vel ipsa vrbs Sichem secundum aliquos, vt patet Iosue c. vlti. Respondendum est, quod Iacob fecit illud ex causa, s. quia Ioseph aluerat eum, & totam familiam suam in Aegypto, & tamen si ista lex tunc fuisset, etiam ex causa vrgentissima non potuisset præficere vnum filium alteri, sed fuit Iacob ante istam legem, ideo non solum illud, sed multa alia sibi licuerunt. Quod etiam patet in adoptione duorum nepotum suorum, scilicet Manasse, & Ephraim. Adoptauit enim eos dans illis æqualem partē in hæreditate sua cum omnibus aliis filiis, vt patet Gene. 48. ca. scilicet duo filii tui Ephraim, & Manasses, sicut Ruben. & Symeon reputabuntur mihi. Si tamen fuisset ista lex data, non potuisset in prędiudicium filiorum suorum instituere alios hęredes, quia nihil aliud erat posse alios adoptare, quàm posse distribuere bona sua immobilia per

Iura primogeniti.

An in veteri test. possent parentes pferre quosdā filios aliis, sicut nunc.

Cur Iacob dedit Ioseph partē hęreditatis sup alios filios.

F legata quibus vellet, & hoc non licebat nunc stante ista lege, cum soli filii succederent, ergo fecit illud Iacob, quia non erat tunc talis lex data. Patet ergo, quòd existente primogenito, & aliis filiis, primogenitus habebat duplicem partem in possessione, & omnes alii filii erant æquales: si vero in filiis succedentibus patri non sit aliquis primogenitus, omnes succedebāt ęqualiter, & pater non poterat præferre vnum alteri, vt declaratum est. Si autem quæratur circa filias. dicendum est, quòd cum pater haberet solas filias in casu, in quo ipsę succedere poterant, aut omnes pertinebant ad familiam eius, vel quędam solum: est enim in hoc distinguendum, sicut prius, scilicet, aut filia erat vnica, aut plures: si vnica erat de stirpe patris: si plures, aut mater habebat aliquam possessionem, in qua successerat patri non habenti filios, & tunc dicendum, quòd aliquę de filiabus, vel saltem aliqua pertinebat ad stirpem matris, & aui

G materni: si autem mater non haberet aliquam possessionē, in qua successisset patri, omnes filiæ pertinebant ad stirpē patris, & tunc omnes, quę pertinebant ad stirpem matris succedebant matri solæ, & auo materno, quæ autem pertinebant ad stirpem patris, succedebant soli patri, & quantum ad hoc idem est de successione filiorum, & filiarum. Sed stat amplius differentia, quia in filiis aspiciebatur quis esset primogenitus, vt dupliciter succederet. In filiabus autem non erant iura primogenituræ, quia omnes leges, quę de primogenitura loquuntur in veteri testamento exprimunt de masculis, vt patet Deute. c. 21. ideo quotcunque essent filię, diuidebatur ęqualiter inter eas, sicut dicebatur de filiis, in quibus non erat aliquis primogenitus, quia omnes illi succedebant ęqualiter. [Si filiam non habuit habe

H bit successores fratres suos.] Intelligitur de fratribus masculis, si essent: nam sorores non succederent existentibus: sicut filiæ non succedebant existentibus filiis. Si autem non essent fratres, succedebant sorores, antequam perueniret hæreditas ad patruos, de quibus immediate dicitur. Sciendum autem, quòd intelligebatur ista successio tam ex testamento, quàm ab intestato, quia si aliquis non habens filios, nec filias haberet fratres, non poterat instituere hęredes alios: nam si posset illis omissis alios non ita propinquos instituere, posset quemcunque vellet, cum iam non fieret ibi successio per legem propinquitatis, sed ex voluntate testatoris, & tamen hoc falsum est, quia sic posset testator instituere hominē alterius familię, vel alterius tribus, quod non stat, quia Deus iussit, quòd possessio maneret in tribubus, & familiis, & non transiret ad alias, vt familiæ,

I & tribus semp essent distinctę, sicut Deus eas distinxerat, vt patet ĩ. 36. c. Nihil ergo referebat an fratres succederent alicui ex testō, vel ab intestato, quia vtroq; modo in oībus bonis immobilibus successuri erant. Idē est de patruis, qā non existentibus fratribus succedunt patrui, qa nō poterit testator alios istituere hęredes. Cā huius est, qa Deus volebat, vt possessiones semper manerent in eadem familia q̃tum possibile esset, & in eadem tribu: hoc autem non contingeret, nisi successio fieret semper per propinquiores.

Filię, an succederent ęqualiter desistentibus filiis.

An moriens sine filijs & filiabus cogeretur relinquere fratres suos hæredes in omnibus mobilibus, & immobilibus. Et an illi possent renunciare in fauorem aliorum. Quæst. XXIX.

K QVæret aliquis, an cū quis non habens filios, nec filias, cogebatur relinquere fratres suos hęredes, an intelligeretur hoc de omnibus tam mobilibus, q̃ immobilibus. Rñdendum est, ꝙ in bonis mobilibus licitū erat testatori disponere qualiter vellet, siue distribuēdo ea p legata, siue instituēdo aliquē aliū hęredē in eis, ēt si esset de alia tribu. Causa diuersitatis, est quia bona immobilia, q̇ possessiones appellantur in scriptura, erant assignata certis familiis, & tribubus, vt p illa cognosceretur distinctio hominū vnius familię, vel tribus ab hominibus alterius tribus, vel familiæ, si aūt liceret alicui ad libitū suū disponere de bonis immobilibus, posset illa mutare ad alterā tribū, vel familiā, & sic confunderetur distributio sortiū, ideo non debuit licere in bonis immobilibus alicui disponere ad libitum: bona autem mobilia non sunt assignata ad distinguendum tribus, vel familias quia ad hoc nequaq̃ proficiebant, vt

supra

supra declaratum est, ideo quòd de illis disponeret testator ad libitum suum, non erat inconueniens. Idem autem intelligendum de omnibus alijs gradibus propinquorum succedentium, quòd illi ex necessitate succedebant in bonis immobilibus, bona tamen mobilia ad voluntatem testatoris disponebantur.

An frater alienans relictus hæres posset relinquere hæreditatem in fauorem alterius extra tribum. Quæst. XXX.

QVæret aliquis cum aliquis non habens filios relinqueret hęreditatem suam fratribus: an illi in fauorem aliorum possent renunciare hęreditati, s. vt susciperet eam alius homo, qui esset extra tribum illam, vel extra familiam. Respondendū est, quod non poterat aliquis de propinquis defuncti viuente testatore, vel defuncto eo renunciare iuri suo, ita vt daretur alteri, qui esset extra familiam illam, quia quilibet potest renunciare iuri suo inquantum pro se est, sed non potest renunciare iuri suo, inquantum læditur aliquis alius, vel inquantum ius illud non est introductum solum pro ipso, sed etiam pro alio, vt patet in clericis, qui non possunt renunciare priuilegio suo, vt percutientes eos non sint excommunicati, & hoc quia non est introductum illud priuilegium in fauorem alicuius personę clericorum, sed in fauorem ordinis clericalis, & quia dehonestaretur iste ordo si aliquis clericorum se subijceret legibus secularibus renuncians priuilegio suo, iure cautum est ne renunciare posset. Sic etiā esset hic: nam ꝙ non existētib⁹ filijs alicuius viri succedere debeāt fratres eius, & ipse non posset instituere alios hęredes, non introductū est in fauorem fratrum, sed in fauorem totius familię, vel tribus, vt semper maneret possessio ista in familia illa, vel tribu ad distinguendum eam a cęteris, ideo non permittitur renunciare, quia sic per renunciationem iuris istius priuaretur tota familia iure suo, sed poterit iste renunciare in pręiudicium suum sine pręiudicio familię, vel tribus non dando hęreditatē alicui, qui sit extra tribū, vel familiam.

An frater testatoris posset renunciare hæreditatem alteri de familia si haberet filios. Quæst. XXXI.

QVæretur autem circa hoc, an iste frater testatoris posset renunciare iuri suo cedendo illud alicui de familia: tunc enim non videtur esse ista cessio in præiudicium familię, quia semper manet possessio intra familiam. Respondēdum est, quòd aut iste cedere volens habet liberos, siue mares, siue fęminas, aut non. Si habet dicendū, quòd non potest cedere, quia non potest aliquis renunciare iuri suo in præiudicium alterius. Sicut ergo non poterat iste in præiudicium familiæ cedere ius suum alteri, ita in præiudicium filiorum suorum non poterit renunciare, nam ius quęsitum est isti ad bona fratris sui non habentis liberos, & filij habent ius in bonis patris, ideo si cedit alteri ius illud, tollit filijs suis id, quod habituri erant post mortem ipsius, & sic præiudicat, ergo non poterit renunciare hęreditati. Sed obijceret aliquis, quòd posset renunciari iuri suo non obstantibus liberis, quia si aliquis instituat nunc aliū hęredem, iste qui instituitur potest renunciare hęreditati, quamquam filios habeat, nec valet in hoc reclamatio filiorum. Respondendum est, quòd factio testamenti, & institutio, atque destitutio hęredum, & acceptatio hęreditatis, vel renunciatio liberiora sunt nunc secundum leges nostras, quàm in veteri testamento. Causa est, quia ibi attendebatur certitudo progenierum, ita quòd nunquam miscerentur progenies, & hoc fiebat per hęreditates annexas progeniebus, ideo debebant strictę esse ad hoc, quod manerent semper in linea illa, in qua a principio fuerāt, quod non staret si testatori daretur libera cōdendi facultas, ideo quantum ab bona immobilia debuit potestas legatoris esse ligata. Nunc autem non attenditur ad certitudinem alicuius progeniei, ideo testatori licet disponere de bonis suis, tā mobilibus quàm immobilibus, dum tamen non grauet filios in quarta eis debita de iure naturæ, & sic non valet argumentū de cessione hęreditatis nunc, & in veteri testamēto. Item patet hoc, quia ipse testator anteq̄ testaretur adhuc non habebat tam liberam potestatem in bonis suis in veteri testamento, sicut nunc, quia licet nunc testatori nō licet, qn̄ condit testamentum, priuare filios quarta debita, licebat tn̄ anteq̄ conderet expendere bona sua, qualiter voluisset, nisi forte essent bona primogenituræ, quæ vendi nō poterant, aut alias alienare, sed cętera dissipare poterat, ēt vt nihil filiis maneret, in veteri aūt testamento non licebat alicui bona sua immobilia vendere, vel donare, & si venderet vsque ad certum tempus manebat venditio; & postea redibant bona ad filios eius, ita vt non possent priuari filii hæreditate patris saltem ad aliquod bonum. De his declaratum est Leui. cap. 25. non licebat igitur huic renunciare hæreditati si filios haberet.

Non est eadē rō testandi nunc & in vete. testamēto.

An frater testatoris posset renunciare hæreditatem si non habet filios. Quæst. XXXII.

QVæretur amplius, quid si iste non haberet filios, an liceret eis renunciare hæreditati in fauorē alicuius de familia illa. Respondendum est, quòd aut ille in cuius fauorē renunciabat erat immediatus illi in iure successionis, & tunc licebat: si autem non erat immediatus, non licebat renunciare in fauorem illius, verbi gratia. si aliquis reliquit fratres suos hæredes cum non haberet filios nec filias: si illi volunt renunciare, non possunt nisi in immediatum. Est autem immediatus patruus, quia post fratres nemo est, qui succedat, nisi patruus, si igitur in istum renuncient fratres ius suum, dum tamen non habeant liberos, valet renunciatio, quia non fuit in præiudicium alicuius, s. nec familiæ, nec alicuius personæ: si autem isti fratres velint renunciare in aliquem omisso patruo, non renūciant in immediatum, ideo non tenet renunciatio, quia fit in pręiudicium alicuius, s. patrui: nam si non succederent fratres, ille successurus erat: & mortuis illis. si non haberēt liberos patruus successurus erat. Cū aūt fuerit tradita hæreditas alicuius minus propinquo, non poterit redire vnq̄ ad istum, ideo præiudicatum fuit illi, sed in præiudicium istius non potest alius renunciare: ergo non valebit renunciatio. Cum autem fratres non habentes liberos renunciāt in patruos, qui immediati sunt, tenet renuntiatio, quia nō fit ibi præiudicium alicui, cum non omittatur aliquis medius, sed solum pręiudicatur ipsi renuncianti, potest quilibet tamen, quantum ad ipsum solum est, nulli alteri præiudicādo, iuri suo renunciare. Patet ergo, qn̄ teneat, & qn̄ nō.

Quod si fratres non habuit dabitis hæreditatē fratribus patris eius.] Iste est gradus immediatus ad successionem, s. quod fratres patris qui vocantur patrui succedant quando fratres non sunt, & vt quidam volunt intelligendum etiam si non sunt sorores. Nam si aliquis habeat sorores, dabitur hęreditas eius illis non existentibus fratribus, & non perueniet ad patruos, nomine tamen fratrum intelliguntur sorores, & cum dicitur hic de fratribus patris intelligendum est de omnibus aliis propinquis si sint in eodem gradu. Istud quod dicitur de successione sororum nō existentibus fratribus falsum est, licet quidam velint illud vt infra patebit.

Cum hæreditas peruenit ad fratres patris non existētibus liberis, an possit etiam peruenire ad fratres matris, seu ad sorores. Quæst. XXXIII.

QVæret aliquis, an cum peruenit hæreditas ad fratres patris, debeat peruenire ad fratres matris. Respondebit aliquis, ꝙ ęqualiter succedent fratres patris, & matris, quia in eodē gradu sunt, sicut pater, & mater sunt in eodē gradu respectu filii. Sed ista ratio non tenet, qa filii, & filiæ sunt in eodem gradu respectu patris, tamen filii succedūt, & eis existentibus non succedunt filiæ, sed solū succedunt in defectu filiorum, ideo non procedit ratio. Sed forte diceretur alio modo. s. ꝙ non succedant simul fratres matris, & fratres patris, sed fratres patris succedant primo, quibus non existentibus succedant fratres matris. Sed etiam dicēdum hoc non obstare: nam fratres matris non succedebāt: causa est quia Deus intēdebat, quod possessio semper maneret in eadem familia, quantum manere posset, mater tamen erat extra familiam patris saltem extra lineam illius

immediatam, ideo non debebat tranſire hęreditas ad fratres matris, ſed ad propinquos patris. Cauſa eſt, quia iſta hęreditas prouenerat filio ex patre, ideo in eandem radicē redire debebat, & ſic nunquam computabantur cognati ex parte matris, tanquam propinqui alicuius in ſucceſſione, quamquam eſſent propinquiores in cognatione. Verbi gratia ſi eſſet aliquis moriens ſine liberis qui habuerat hęreditatem a patre, & haberet cognatos ex parte matris in ſecundo gradu, vel in tertio, ſiue de ſuperioribus, ſiue de deſcendentibus, & ex parte patris haberet propinquos ſolum in quarto gradu, ſi propter propinquitatem fieret ſucceſſio, cognati ex parte matris ſuccedere debebant, & tamen non ſuccedunt, ſed cognati ex parte patris, etiam ſi ſint in ſeptimo, vel octauo gradu. Cauſa eſt, quia iſta hęreditas pertinet ad familiam illam, in qua erat pater, cognati autem ex parte matris non pertinent ad hanc familiam, ideo nunquam ſuccedunt. hoc autem verum eſt, niſi illa prouenerit hæreditas ex parte matris, ſ. quod aliquādo matres habent hæreditatem, vtpote ſi ſucceſſerunt patribus ſuis, qui non habebant liberos maſculos, tunc quidam filii non ſuccedunt, niſi ſoli matri, & denominantur de ſtirpe aui materni, nec pertinent ad familiam patris, ſed alij ſunt filij, qui ad familiam patris pertinent, & ſuccedunt ei. In hoc caſu ſi iſti filij poſtea moriantur ſine filiis, debent ſibi ſuccedere fratres matris, & non patris, & ſi non habeat mater fratres, debent ſibi ſuccedere patrui, & ſic per omnē cognationem matris. Cognati autem ex parte patris non ſuccedent ex cauſa ſupra aſſignata, ſ. quia Deus volebat, vt poſſeſſiones manerēt in familia illa, in qua a principio fuerant, ſed iſta poſſeſſio proueniebat ex parte matris, ergo ad cognationem eius reditura erat. Contingit autem interdum, quod filius habeat poſſeſſionem ex patre, & matre, ſ. quando vnicus eſt patri, & matri, & ſuccedit patri, quia eſt de familia eius, matri etiam ſi nō habeat cognatos, qui denominare poſſint nomen aui materni, & tunc ſi moriatur iſte ſine filiis cognati patris ſuccedent ei in poſſeſſione, quę prouenerat ex parte matris, vt quęlibet poſſeſſio maneat in familia ſua.

An ſorores ſuccederent æqualiter cum fratribus. Quæſt. XXXIIII.

QVæretur vlterius de ſucceſſione fratrum, & ſororū, ſ. quando moriebatur aliquis ſine liberis, & debebāt ſuccedere fratres, an cum eis ſuccederent ſorores, vel ſaltē non exiſtentibus eis. Si aliquis reſpondeat, quod ſuccedant ſimul, quia ſunt in eodem gradu. Non ſtat, quia eodem modo filię, & filii ſunt in eodem gradu, ſed non ſuccedunt filię exiſtentibus filiis. Si autem dicatur, quod non ſuccedunt ſimul ſorores, ſed in defectum fratrum. Dicet aliquis, quod etiam non ſtat, ſicut erat de fratribus patris, & matris, quia non ſuccedunt ſimul fratres patris cum fratribus matris: nec etiam in defectum eorum, ita nec ſorores patris ſuccedant cum fratribus, vel non ſtantibus eis. Sed etiam iſta redargutio non ſtat, quia fratres matris non ſuccedunt cum fratribus patris, nec in defectum eorum, quia ſucceſſio debet fieri in hæreditate, quæ eſt de familia patris, fratres autem matris non ſunt de hac familia, ideo nequaquam ſuccedunt, ſed hic eſt alia ratio, quare non ſuccedant ſorores ſimul cum fratribus, vel in defectum eorū, ſ. quia debebat poſſeſſio ſemper manere in eadem familia, ſi autem ſorores ex parte patris ſuccederent, quamquam illę eſſent de eadem familia, de qua fratres, tranſirent poſtea in alteram familiam, ſ. cum acciperent viros, & filii ipſarum, qui eſſent de familia virorum acciperent poſſeſſiones ipſarum, & ſic tranſirent illę poſſeſſiones ad familiam aliam, quod erat contra intentionem Dei, ideo dicēdum, quod nunquam ſuccedebant fęminæ in iſtis niſi eſſent filiæ illius, cuius erat hæreditas, ita vt nomen paternum cōſeruaretur in illis, ſicut dicebatur de filiabus Salphaad. ideo circa hoc conſiderandę ſunt duę regulæ. Prima eſt, quod in poſſeſſionibus, quę veniebant alicui ex parte patris, nunquam ſuccedebant cognati ex parte matris, ſiue eſſent viri, ſiue fęminę, quamquam illi eſſent propinquiores defuncto, quām cognati ex parte patris, & poſſeſſionibus venientibus ex parte matris nunquam ſuccedebant cognati ex

F parte patris. Secūda regula eſt, quod in poſſeſſionibus, quę proueniebant, ſiue ex parte matris, ſiue ex parte patris, nunquam ſuccedebant fœminæ, ſed ſemper viri, quāmquam fęminę eſſent magis cognatæ, vtpote quòd aliquis haberet fęminam aliquam propinquam in tertio gradu. & virum propinquum in quarto, non debebat ſuccedere fęmina, ſed vir. Hoc verum eſt niſi in filiabus, quæ ſuccedebant patri, & matri in defectum filiorum. Cauſæ autē huius ſunt, quę ſupra habentur, ſcilicet, vt non tranſeat hęreditas de familia in familiam, & ſic patet, quòd litera iſta eſt intelligenda, ſicut iacet nihil ſupplendo, ſcilicet, quòd per fratres non intelligebantur ſorores, & per patruos non intelligantur fratres matris. [Sin autem nec patruos habuit, dabitur hæreditas his, qui ei proximi ſunt.] Ideſt quando deſecerint patrui, veniet ad alios propinquos, ſcilicet qui maſcu-
G li ſunt, ſemper per gradū maioris, & minoris propinquitatis, fęmina autem nulla ſuccedet. Etiam erunt iſti propinqui ex parte patris cum lex iſta loquatur de ſucceſſione, quæ fit ex parte patris, ſi tamen aliquis ſucceſſerit matri, & poſtea moriatur ſine liberis, ſucceſſio fiet in cognatis matris, eo modo, quo dicitur de cognatis patris, & nullus de cognatione patris ibi ſuccedet, quia non pertinent ad eandem familiam. [Eritque hoc ſanctum filiis Iſrael lege perpetua.] Ideſt iſtud, quod conſtitutum fuit hic de ſucceſſionibus, manebit firmum inter Iſraelitas tanquam lex perpetua, ſanctum enim dicitur de ſancio, eſt autem ſancire, ideſt affirmare, & propter hoc ad legem maxime pertinet, vt cum dicitur ſancimus tale, vel tale. Vel poſſet hic accipi ſanctum, ideſt conſtitutum quia ſancire ſignificat conſtituere. Et eſt ſenſus, iſta conſtitutio manebit tanquam lex
H perpetua. [Sicut precepit dominus Moyſi.] Iſta verba ſunt Dei quamquam videtur, quòd aliquis alius locutus fuerit illa, ſed aliquando fit mutatio perſonę in ſcriptura, vt aliquis de ſeipſo loquatur, tanquam alius loqueretur, & ſic cum præcepit Moyſi iſta dixit, ſicut pręcepit dominus Moyſi, ideſt ſicut ego pręcipio tibi. Sāctum quid ſignificet.

Dixit quoque Dominus ad Moyſen; Aſcende in montem iſtum Abarim, & contemplare inde terrā, quam daturus ſum filijs Iſrael. Cumque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, ſicut iuit frater tuus Aaron qui offendiſtis me in deſerto Sin, in contradictione multitudinis, nec ſanctificare me voluiſtis coram ea ſuper aquas. Hæ ſunt aquæ contradictionis in Cades deſerti Sin. Cui reſpondit Moyſes: Prouideat Dominus Deus ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, & poſſit
I *exire, & intrare ante eos, & educere eos, vel introducere, ne ſit populus Domini, ſicut oues abſque paſtore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Ioſue filium Nun virum in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partē gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael. Pro hoc, ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipſe, & omnes filij Iſrael cum eo, & cætera multitudo. Fecit Moyſes, vt præceperat Dominus. Cumque tuliſſet Ioſue, ſtatuit eum coram Eleazaro ſacerdote, & omni frequentia populi. & impoſitis capiti eius manibus cuncta repliçauit, quæ mandauerat Dominus.* Ioſue pro futur. pop. in Moyſe.

K Dixit quoque dominus ad Moyſen.] Hic ponitur tertium, ſcilicet principis futuri conſtitutio, & quia illud habuit occaſionē ex præcepto de morte Moyſi, vt patet in litera, præponitur, ꝙ Deus iuſſit Moyſi, vt aſcenderet in mōtē ad moriendū. [Aſcende in mōtē iſtū Abarim.] Iubebat Deus, ꝙ Moyſes aſcenderet in montē ad moriendū immediate, vt data eſt lex de diuiſionibus terræ, & aſſignatione poſſeſſionis filiarū Salphaad, & de ſucceſſionibus. Continuant enim aliqui iſtā literā dicentes, ꝙ Moyſes audierat a domino, ꝙ daret poſſeſſionē filiabus Salphaad inter cognatos ſuos, ideo putabat, ꝙ tranſiturus eſſet in terrā promiſſam ad diuidendū illam, & quod dominus relaxaſſet ſententiam mortis contra eum latam, & quod ingrederetur in terram promiſſam, in quo lętabatur nimis, ideo Deus ſubdidit, quod aſcenderet in montem ad moriendum.

Quare

Quare Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. Quaest. XXXV.

QVæret aliquis, quare Deus Moysi, iussit ascendere in môtē ad moriēdū: nā vř, ꝓ honorabilius mortuus fuisset in castris,& ibi honorarent funera eius omnes Israelitę. Respondendum est, quod Deus voluit euitare idolatriam: omnes enim Iudæi habebant Moysen tanquam virum sanctissimum, per quem tanquam mediatorem receperant omnia beneficia a Deo, cum ipsi essent valde propinqui ad idolatriam, si cognouissent sepulchrum eius adorarent eum tanquam Deum, fecit ergo Deus ne cognoscerent Israelitę sepulchrum Moysi, & quia si moreretur in castris cognoscerent Israelitæ sepulchrū eius, quia ipsi sepelirent eum, ideo haberent occasionem idolatrandi, iussit ergo Deus, vt ascenderet in montem ad moriendum, quia ibi nemo videret eum morientem, nec cognoscerent sepulchrum eius. Sic dicitur Deutero.c.vlti. quod mortuus est Moyses in monte, & sepeliuit eum Deus in valle terræ Moab, & non cognouit homo sepulchrū eius vsque in præsentem diem. [In montem istum Abarim.] Dicitur in montem istum, quia Moyses erat circa montē illum, quando Deus dixit hęc, & demonstrabatur mons ille ad oculum: erat enim tunc Moyses cum omnibus Israelitis in vltima mansione quæ vocatur Belsethim. Nam toto tempore ante illam vixit: est enim mansio illa apud Iordanem ad radices montis magni, qui dicitur Abarim, & in illum iussit Deus Moysen ascendere, vt moreretur. Sed arguet aliquis, quod non mortuus est Moyses in monte Abarim, sed in monte Nebo, quia sic dicitur Deuterono.c.vlti. Respondendū, quod Abarim est nomen multorum montium extensorum, vt patet infra 33.c. vbi vocantur montes Abarim, Nebo autem est quædam pars specialis in môte Abarim, vt colligitur Deute.c.32. vbi vocauit transitus Nebo in monte Abarim, idest quædam pars parua vocata Nebo in monte Abarim. Vocant autem varijs nominibus secundum varias partes; & colli a: aliquando enim vocatur Phasga, vt patet supra c.23. & aliquando vertex Phegor, vt patet ibidem, & aliquando excelsa Baal, vt patet supra c.22. [Et contemplare inde terram, quam daturus sum filijs Israel.] Idest de monte isto poteris videre terram, quā ego dabo Israelitis post mortem tuam, & tu morieris ibi. Dicet aliquis in hoc esse causam, quare Moyses ascēderet in montem, s. non ad moriendum, sed ad videndum terrā. Sed non stat, quia litera immediate subiunxit de morte illius, s. cumque videris, ibis ad populum tuum. Immo licet ex monte illo Moyses viderit terram, & ibi mortuus fuerit, dicendum est, quod non ascendit principaliter, vt videret terram, sed vt moreretur: nam si ascendisset ad videndum terram principaliter redijsset postea in castra, & ibi moreretur. Sed fallum est, dicitur autem, quod Moyses côtemplaretur terrā de monte illo, quam Deus daturus erat, s. terram Chanaan nouem tribuum, & dimidię, quā Deus postea tradidit. Nam iam tradiderat Iudæis quandam partem terræ promissę, s. terram duorum regum Amorrhęorum, & hanc iam viderat Moyses, quia ipse fuit dux in acquirendo eam totam.

Quare Deus iussit Moysen contemplare terram in monte. Quaest. XXXVI.

QVæret aliquis, quare Deus dixit Moysi, quod ascenderet in montem, & contemplaretur terram. Respondendū est, quod Deus volebat præbere Moysi quoddam gaudium: desiderabat enim introire, & videre terram Chanaan, quia Deus eam nimis laudauerat, vnde vehementer deprecatus est dominum, vt permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaan, vt patet Deut.c.3. & ibi respondit Deus: sufficit tibi: nequaquam lo quaris vltra ad me de hac re, sed iussit, quod ascenderet in montem, & inde videret terram illam desideratam, q̄ ingredi non permittebatur, & cum ascendisset, monstrauit ei Deus omnem terrā Chanaan, vt patet Deut.c.vlti. non quidem, quod posset eam, totam distinctè contemplari de môte illo, sed quia eleuauit Deus supernaturaliter potentiam eius visiuam, vt posset distinctè cognoscere quę alias co-

gniturus non esset, vt declaratum est in eodem c. Fuit autē hoc aliquale gaudiū q̄ maiori priuatus est ipse Moyses, cum non fuerit permissus intrare. Sed adhuc maiori gaudio priuatus est Aaron, quia non vidit terrā Chanaan, nec terram duorum regum Amorrhęorum, q̄ Moyses bellādo cepit, & hoc, quia mortuus est in monte Hor multo ante hoc, vt patet supra ca.20. [Cumque videris eā.] Idest postquam videris terram nouem tribuum versus omnem partem, & delectatus fueris in visione. [Ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron.] Idest morieris in monte, sicut mortuus fuit Aaron. ire enim ad populum suū, vel congregari, est mori, quia per mortē associatur homo multis, qui iam mortui sunt, & quasi faciunt gentē, vel populum, sicut viuentes. Dicitur tamē hic populus pro congregatione iustorum mortuorum existentium in lymbo pa-

G trum, qui vocatur sinus Abrahę, in quo loco detinebantur omnes animę sanctorum vsque ad mortem Christi. Et locus iste est apud inferos, vt colligitur Luc. 16.ca. ex verbis Christi, cum dixit, quod diues quidā, qui epulabatur splendide sepultus est in infernum, mendicus autem nomine Lazarus ductus est in sinum Abrahę: diues vero a longe videns Lazarum, dixit: pater Abrahan mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aqua, & refrigeret linguā meam, quia crucior in hac flamma, & ibi responsum est, quod erat magnum Chaos inter eos, qui erant in inferno, & eos, qui erant in sinu Abrahæ, ita quod non posset esse transitus ex vno ad alterum. Pro quo sciēdum, quòd apud inferos sunt quatuor sinus, vel loca, in quibus animæ fuerût, & nunc sunt, s. sinus Abrahę, lymbus puerorum, locus purgatorius, & infernus damnatorum. Iste vltimus locus est pro illis, qui in mortali actuali culpa decedunt: in ęter-

Quatuor sinus apud inferos.

H num enim ibi mansuri sunt. Locus purgatorius est, in quo detinentur animę virorum bonorum, qui de inique cômissis ante mortem doluerunt, nec tamen pœnitentiam expleuerunt: ibi enim manent, vsquequo secundum Dei arbitrium expleta sit. Cum vero expletur transitur in vitam ęternam. In tempore autem ante mortem Christi, cum explebatur pęna debita, erat transitus ad sinum Abrahæ, & ibi manebatur vsque ad mortem Christi. Tertius autem locus est lymbus puerorum, & in hoc manent omnes animę paruulorum decedētium in sola originali culpa, & ibi in ęternum mansuri sunt. Quartus locus est sinus Abrahę, vbi omnes viri sancti siue de Iudæis, siue de gentilibus manebant, vsque ad mortem Saluatoris, s. quando moriebantur sine aliqua culpa, & sine obligatione pro aliqua satisfactione nô impleta, ad hûc locum descēdit Moyses. Et

I vocatur populus sanctorum, quia omnes, qui ibi erant, sancti viri erant. Quare autem iste locus vocetur sinus Abrahę, & an ante ipsum animę aliorum virorum illuc descenderint, & de distinctione illorum quatuor locorū, & de pęnis ipsorum, & duratione, & conditione descendentium illuc, & liberatione de ipsis locis, multa quoque alia huiusmodi latissime dictum est in libro De quinque Metaphoricis Paradoxis. [Sicut iuit Aaron frater tuus.] Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo quod dicatur propter similitudinem mortis, alio modo propter similitudinem causę moriendi. Primo modo est sensus, quod Moyses viderat mortem Aaron valde tranquillam, & fere sine dolore, quia solū accubans in loco a Deo sibi parato clausis oculis est mortuus, desiderauit talem mortem, vt declaratum est supra c. 20. ideo Deus satisfaciēs intentioni eius

K dicit: Sicut iuit Aaron frater tuus, idest talem mortem habebis, qualem Aaron, s. tranquillam, & quasi sine dolore. Alio modo intelligit de similitudine causę moriendi, s. tu, & Aarô offendistis me ad aquas côtradictionis, sed Aaron pp istā causam iā iuit ad populum suum, ergo vade tu, sicut ipse iuit. Et iste est sensus melior, vt patet in litera, quæ immediate ex primit causam mortis Moysi, & Aaron. Sciendū aūt, ꝓ istud, qd hic hr̄ de ascensu Moysi in montem, & de contemplatione terræ, & morte, hr̄ in quatuor locis, s. hic, & Deut.c.3. & 33. & 34. Vltimus locus istorum est distinctus ab alijs, quia in tribus primis agitur solum, ꝓ Deus iusserit Moysi, vt ascenderet, sed non dicitur de morte. In quarto autem loco dicitur, quomodo mortuus fuerit. Manet igitur solum dubium de alijs tribus locis, an sint idem, vel Deus ista Moysi ter dixerit. De quo dictum est. ca. 3.

[Quia offendistis me in deserto Syn.] Offensio ista immediate ponitur, & dicitur in deserto Syn, i. in Cadesbarne, quæ vocatur Cades deserti Syn. vt patet sup. c. 13. & 20. & aliquando vocatur Cadesbarne, vt patet Deut. c. 1. & Iosue 14. & 15. Sciendum autem, quod vbicunque fit mentio de morte Moysi, & Aaron in libris istis quasi semper fit mentio de isto peccato deserti Sin. & hoc ne aliquis forte intelligeret, quòd Moyses, & Aaron non intrauerunt terram Chanaan propter murmurationē factam de Deo, & alia magna peccata Israelitarum, de quibus sup. 14. c. Moyses autem, & Aaron non peccauerunt in his, quin potius repugnabant omnibus peccatoribus, vt patet ex discursu huius libri, ad excusationem autem eorum recitatur istud delictum, quia nullum aliud commiserunt propter quod mererentur mori extra terram Chanaan, & in hoc demonstratur magna Dei iustitia in puniendo, cum Moysen amicum suum, vt patet Exo. c. 33. & fidelissimum sibi atque familiarem in tota domo, vt patet sup. 12. c. pro tanta parua culpa puniuit. Sciendum tamen, quòd si non poneretur ista excusatio Moysi, & Aaron manifestum erat, quòd ipsi non priuati sunt ingressu terræ Chanaan pp murmurationē quasi murmurauerint cū alijs Israelitis in Cadesbarne, quia snia illa, quæ ibi lata est de non introeundo in terram Chanaan solum extendebatur ad numeratos, qui erāt de duodecim tribubus, Moyses autem, & Aaron non erāt de illis, sed de Leuitis, ideo non moriebantur ex hac causa, de Moyse adhuc magis patet, quia omnes qui condemnati fuerant pp murmurationem mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deut. c. 2. sed tunc nondum mortuus erat Moyses, quia post hoc pugnauit contra duos reges Amorrhæorum, & accepit terram eorum atq; diuisit, vt patet eo. c. & Deut. c. 3. ergo non mortuus est hac causa. Item patet, quia torrens Zareth erat antequam Iudæi venirent in terram Moab, & duorum regum Amorrhæorū, vt hr̄ sup. c. 21. sed post hoc fecit Moyses multa alia. Item patet ex c. præced. vbi Moyses numerauit totum Israel. & dr̄ in fine, quòd in numeratione illa non fuit aliquis de primo numeratis, quia omnes iam mortui fuerant. Sufficienter ergo patebat Moysen non fuisse mortuum propter murmurationem, Deus tamen fecit hoc scribi ad maiorem euidentiam.

[In contradictione multitudinis.] Idest fuit offensio tua, & Aaron quando multitudo contradixit, s. mihi murmurando contra me, quod non haberent aquas, & dolendo, quod exiuissent de Aegypto. vnde Moyses, & Aaron increpuerunt multitudinem dicentes, audite rebelles, & increduli nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere, vt patet sup. c. 20. & pp hoc vocatæ sunt illæ aquæ contradictionis. Vel potest dici in contradictione multitudinis, i. quando contradixistis multitudini, s. quòd Moyses, & Aaron contradixerunt multitudini vocantes eos incredulos, & rebelles & iste etiam est sensus conueniens. Nam peccatum istorum fuit in contradictione multitudinis, s. quod Moyses, & Aaron debebant laudare Deum coram multitudine eijcientes aquam de petra, & prouocare totū populum ad laudem, quia tamen incœperunt increpare populum dicentes eos incredulos, & rebelles populus contristatus est, & non laudauit dominum: in quo Moyses, & Aaron peccauerunt. [Nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas.] Idest noluistis laudare me, vel exprimere magnitudinem meam coram multitudine super aquas, i. in expressione aquarum. Non est sensus, quod Moyses, & Aaron dicerent se nolle sanctificare Deum, vel directe noluissent, quia hoc erat peccatum graue nimis, nec Deus dedisset eis tam paruam pœnam, sed noluerunt sanctificare, i. non sanctificauerunt, quia commoti bono zelo increpando populum, quia contra Deum murmurabat, non potuerunt promouere populū ad laudem: debuerant enim prius sine aliqua increpatione. Dei magnitudinem exprimere, s. dicendo lapidi ex parte Dei, quòd aperiretur, & daret aquas, & admonendo multitudinem, quod sicut insensibilis lapis obediebat Deo, ita magis ipsi rationales existentes obedire debebant, sed mutauerunt ordinem: nam cum debuissent finire in increpatione populi, postquam promouissent populum ad laudem, incœperunt ab increpatione, & hoc quia magnum zelū Dei habebant contra rebelles, & incredu-

F los, & postea populus increpatus, nō fuit concitatus ad laudem Dei [Hæ sunt aquæ cōtradictionis.] Idest istæ aquæ, super quas Moyses, & Aaron peccauerunt, vocantur aquæ contradictionis, quia propter eas fuit contradictio populi ad Deū, vel Moysi, & Aaron ad populum, vt supra est dictū. [In cades deserti Sin.] Idest istæ aquæ sunt in Cades, quæ est in deserto Sin. Est .n. Cades in extremitate terræ Edō, vt patet sup. c. 20. siue dicatur illam esse vrbem, siue quandam partem deserti, vt ibi declaratum est, & dicitur esse in deserto Sin, quod alias vocatur desertum Pharam, quod est valde magnum tam in longitudine quàm in latitudine: nam latitudo sua est post montem Synai vsque Cadesbarne in extremitate lateris Meridiani terræ Chanaan, quod patet sup. c. 10. s. ambulauerunt Israelitæ post montē Synai diebus tribus, & requieuit nubes in deserto Pharā,
G ēt durat vsque ad terram Chanaan, quia desertum Pharā, siue desertum Sin, ponitur tanquam latus Meridianum terræ Chanaan, vt patet infra 34. c. & Iosue 15. c. longitudo autem sua magna est. Nam pars orientalis terræ Chanaan incipit cum solitudine Sin, & continuatur per latus Meridianum versus occidentem, vt patet præalle. c. Quod autem desertum Pharam, & desertum Sin eadem solitudo sint, apparet, quia hic dicitur Cades deserti Sin, & sup. 20. c. tamen 13. c. dicitur esse Cades in deserto Pharam, ergo necesse est idem esse. [Cui respondit Moyses.] Erat .n. Moyses promptus ad obediendum sententiæ Dei, ideo cū ipse iusserit, quòd moreretur non refugit mortem, sed petiuit, vt daretur aliquis rector super totum populum sicut ipse erat. [Prouideat dominus Deus:] Hic petit sibi successorem, ne maneat populus, sine pastore, verus quippe pa-
H stor iste erat, qui in limine mortis existens, de omnibus memoriam agebat, magis vtilitati populi insudans quàm suę, nec pro se aliquid a Deo hic petijt, sed pro subditis.

Quomodo saluatur contradictio apparens in dictis hic, & Deuteronom. cap. tertio. *Quæst.* XXXVII.

QVæret aliquis, quomodo stabit ista litera cum ea, quę habetur Deut. c. 3. vbi dicitur quòd Moyses instantissime orabat dominum, vt permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaan, Deus autem dixit, quòd non videret, & introiret, sed quòd ascenderet in montem, & videret solum, hic tamen dicitur, quòd immediate cum Deus dixit Moysi, vt ascenderet in montem, & moreretur consensit petens solum, quòd constitueret Deus alium ducem post mortem eius. Item videtur esse diuersitas, quia
I hic dicitur, quòd Moyses præcatus est, vt Deus daret successorem sibi. & tamen Deut. c. 3. dicitur, quòd Deus dixit Moysi, quando precabatur pro transitu in terram Chanaan, quòd acciperet Iosue in ducem. Respondendum est, quòd ordo huius rei fuit, s. quòd postquam Moyses venit ad vltimam mansionem, s. Belsethim, quæ erat apud Iordanem sciens, quòd Deus dixerat de eo, & de Aaron in Cadesbarne, quòd non transirent in terram Chanaan, iam positus in termino illius, cum tempus intrandi in illam esset, instantissime orauit Deum, vt permitteretur trāsire in eam, & patet hoc Deute. c. 3. cum Moyses dicit in oratione sua transibo Iordanem istum, idest rogo te, quòd dimittas me transire istum Iordanem. Ex quo innuitur, quod apud ipsum erat, quia demonstrabat eum, & ante hoc Deus
K non dixerat aliquid Moysi, quòd ascenderet in montem, vel quòd moreretur, sed solum dixerat in Cadesbarne, quòd non intraret in terram Chanan, cum autem Moyses tam affectuose precaretur, dixit ei Deus: Sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et subiunxit: ascēde cacumē Phasgæ, & oculum tuum circunfer ad Orientem, & Aquilonem, &c. tunc cum Moyses videret iam impossibile esse, quòd transiret in terram Chanaan, sed in loco illo moriturus erat, petijt, vt daretur sibi successor ne esset populus sine pastore, dicens verba, quæ habentur hic, s. Prouideat Deus &c. & tunc iussit Deus illi, vt acciperet Iosue, & coram tota multitudine constitueret eum ducem. Ista colliguntur coniungendo ea, quæ habentur hic, & Deute. cap. 3. tamen in nullo loco istorum completè habentur, quia scriptura est breuiloqua, & ea, quę possunt intelligi ex alijs locis, non exprimit. Consueuit etiam, vt quando eadem res sæpe debet narrari, non narretur sem-

per

per perfecte, ne fiat inutilis repetitio, sed aliquando cum semel perfecte narrauerit in alijs locis summatim transit, interdum vero, cum aliquid recitare debuerit sæpe, enarrabit illud semper imperfecte, ita tamen, quod in qualibet narratione ponatur aliqua particula, quæ in alia non habetur, & deficiat aliqua, quæ habetur in alia, ita vt ex pluribus imperfectis colligatur vna perfecta narratio, & ita fit hic, & Deut. c. 3. nam in Deut. 3. exprimitur quid Moyses dixerit antequam Deus iusserit ascendere in montem, & subijcietur quomodo Moyses petierit rectorem super populum. Hic autem subijcietur quid Moyses orauerit antequã iuberetur ascendere in montem, & exprimitur quomodo petierit ducem super populum. Causa diuersitatis est, quia hic intendebat scriptura principaliter inducere qualiter Iosue fuerit assumptus in ducem post mortem Moysi, & ad hoc sufficiebat poni, quomodo Moyses petierit rectorẽ, sed Deut. c. 3. intendit litera principaliter declarare, quomodo Moyses nõ fuerit permissus transire in terram Chanaan, & ad hoc sufficiebat ponere quomodo sæpe Moyses petierit, vt permitteretur & nõ permissus est transire. [Prouideat dominus Deus spirituũ omnis carnis.] Idest Deus, qui est dominus spirituum omniũ, qui in carne sunt, prouideat hominem, i. prouideat huic populo de aliquo homine, qui possit regere illum. Dicitur Deus spirituum omnis carnis, i. qui cognoscit omnes spiritus, qualiter se habeant. Vocatur Deus spirituum omnis carnis, non quod solum dominetur spiritibus, qui sunt in carne, s. spiritibus humanis: (nam pecora non habent spiritum proprie dictum in carne, sed homines,) qui etiam dominatur spiritibus non existentibus in carne, s. Angelis, & dæmonibus, qui spiritus sine corpore sunt, sed dicitur de spiritibus in carne, quia Moyses volebat dicere, cum ego tollar a cura huius populi, ponat Deus aliquem alium, & quia non conueniet ad regimen tanti populi aliquis homo, nisi habeat valde bonum spiritum, ideo Deus qui erat dominus spirituum omnis carnis, i. qui cognoscit omnem spiritum, qui in carne est, an bonus, vel malus sit, poterat prouidere de homine conueniente pro tanto regimine, & in hoc tollit Moyses a se curam instituendi principem, & a populo tollit electionem. Nã posset dicere Deus Moysi, ex quo alius princeps est necessarius populo, inquire tu quem cognoueris esse conuenientem, & institue, vel totus populus eligat de seipsis vnum, quem voluerit. Dicit autem Moyses, quod nõ debeat hoc fieri, sed Deus, qui cognoscit spiritum omnis carnis poterit melius iudicare, & assumere conuenientẽ, simile habetur sup. 16. c. cũ dixit Moyses, fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis num vno peccante contra omnes ira tua desæuiet? i. tu es Deus spirituũ vniuersę carnis, s. cognoscens bonitatem, vel malitiam spirituum, ideo vno peccante non debes contra omnes desæuire, i. tu scis, quis est ille, qui peccauit, ergo sufficit, vt illum punias.

An fuisset conueniens, quod Moyses per seipsum institueret principem totius populi. Quest. XXXVIII.

QVæret aliquis, an conueniens fuerit, quod Moyses p seipsum instituerit principem futurum sine aliqua populi electione, vel Dei determinatione. Respondendũ, ꝙ non, quia pro tanta multitudine regenda requirebatur optimus vir, qui esset in populo, Moyses autem nõ cognosceret hoc, quia istud non appareret sufficienter ex actib. exterioribus: nam licet Christus dixerit Mat. 7. c. a fructib. eorum cognoscetis eos, quia non colligunt de spinis vuas, nec de tribulis ficus, nec potest arbor mala bonos fructus facere, nec arbor bona facere malos fructus, licet aliqualis cognitio sit, tamen perfecta esse non potest, & hoc quia altum est, & inscrutabile cor hominis, vt ait Iere. est autem verum istud quantum ad operationem, quæ est ex habitu, secus autem de operatione ex intentione ad aliquem finẽ, s. quod si aliquis operet secundum habitum, quem habet, impossibile est, vt malus operetur bonum, vel bonus operetur malum, quia habitus bonus non potest inclinare nisi ad bonum, & malus non potest inclinare, nisi ad malum, & ad hoc applicatur exẽplũ Christi, s. non põt mala arbor bonos fruct⁹ facere, nec bona arbor facere fructus malos. Alio modo potest aliquis operari ex intentione finis, & nõ

Non põt bona arbor malos fruct⁹ facere, nec e contra, quo intelligitur.

A p habitum, & tunc põt malus operari bonũ. Vtpote si alicui habenti habitum intemperantiæ quantum ad libidinem dr, ꝙ omnia perdet, quæ habet vel occidetur si in tali, vel tali loco exercuerit libidinem, tunc q̃q̃ secundũ habitum inclinetur ad exercendum ibi libidinem, tñ non exercebit pp finem, quem præsupponit, s. ne moriatur, vel pdat bona: eodem mõ est de habente bonum habitum, qui q̃q̃ secundũ illum non inclinetur ad malum: tñ ex aliquo fine præsupposito operabitur illud, vt ex timore, vel amore, & alijs inductiuis. Hoc modo efficiuntur hoies hypocritę, s. vt aliud in habitu signent, & aliud interdũ agant, q̃ facere inclinantur, vt acquirant, vel honorentur. Nec est istud cõtra verbum saluatoris, s. non põt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructus malos, quia isti non operantur per habitum: hoies. n. non sunt boni, vel mali, nisi per habitum, & dicuntur bonæ, vel malæ arbores pp bonum, vel malum habitum, quia sicut quælibet arbor ex cõ- B ditione speciei determinat sibi istum, vel illum fructũ, & non potest aliquem alium producere, ita habitus est virtus quædam, siue principium operatiuum determinans sibi naturaliter operationes, ita quod per habitum iustitiæ operamur iusta, vt non possimus aliud operari, per habitum autem intemperãtię solum operamur intemperata, & impossibile est aliquid alterum operari, cũ tñ aliquis operatur pp finem intentum, non operabitur per habitum bonum, vel malum, ideo q̃tum ad hoc non dr arbor bona, vel mala, & sic q̃q̃ habeat habitum malum aliquis, & operetur bonũ ex intentione finis, non dr mala arbor bonum fructum facere, quia non opatur secundũ illud, in quo vocatur arbor: ẽ contrario ẽt de bono operãte malum. Patet ergo, ꝙ plena cognitio hois non est per operationem exteriorem, si se oc- C cultare proposuerit. Et sic Moyses non poterat cognoscere plene p conuersationem, bonitatem alicuius: ita vt conuenienter posset eum eligere in ducem totius populi: ergo non debuit ipse per se instituere. Sed obijciet aliquis, quod Moyses erat Propheta, & Deus poterat ei reuelare quis esset optimus in toto populo, sicut multa alia reuelabat, & illum ipse in ducem instituerer. Rñdendum, ꝙ adhuc non stat, quia q̃q̃ ipse elegisset optimum virum si populus non interuenisset ad hoc, nesciretur, an vir ille esset optimus, & populus non assentiret institutioni factę. Etiam quia dato, quod cognoscerent illum esse optimum, quia Moyses sine auctoritate eorum fecisset in casu, in quo pertinebat ad eos electio, vel accommodatio consensus, non consentirent. Non debuit ergo solus Moyses per se instituere.

An conueniens fuit, quod totus populus eligeret sibi ducẽ. D *Et an in veteri testam. omnes principatus maximi. s. sacerdotalis, & regnatiuus fuerint per successionem. Et an principatus monarchicus per successionem, sit magis sine periculo, quam per electionem. Quæst. XXXIX.*

QVæretur amplius, an conueniens fuit, quod totus populus eligeret ducem sibi. Respõdebit aliquis quod sic: nam secundum Aristotelem principatus electiuus conueniens est, qui Aristocraticus est: & secundum virtutem melior quam ille, qui per successionem est, & secundum naturam aduenit, ideo quod totus populus eligeret principem, conueniens erat, quia non esset hic aliquis dissensus, cum totus populus semel aliquem elegisset, & iste principatus pertinet ad maximam libertatem, cum hoies præficiunt sibi in dñm, quem volunt. Cum aũt proponitur eis ille, quẽ nolunt nõ est gratus principatus. Rñdendum est, ꝙ E non decuit, vt totus populus eligeret sibi ducem. Primo, quia forte non posset totus populus cõuenire ad eligendũ vnum, potissimum, quia cum esset magnus valde honor, ꝙ aliquis præponeretur tantæ multitudini, s. plurium q̃ sexcẽtorum millium virorũ, quilibet vellet pro cognatione sua honorẽ illum, & fierent dissensiones magnę in electione, & cõiurationes, & factiones, & obseruatio iniusti fauoris, quæ erãt ad subuersionem status iudaici. Quod patet per simile, nã non erat tantus honor esse summum sacerdotẽ, sicut esse principẽ totius populi, quia summus sacerdos operabatur ad mãdatum principis populi, vt patet infra in litera. & tñ pro summo sacerdotio fuerunt factę multæ cõiurationes in populo: nam Core cõmouit Dathan, & Abyron cum sequacibus suis, & 250. viros de nobilibus totius

populi, qui fecerunt seditionem contra Moysen, & Aarõ, vt patet sup. 16. c. Quanto magis ergo fieret seditio in electione principis totius populi? ideo non debuit eligere totus populus. Et ista est causa, quare quãuis principatus regnatiuus, qui est per successionem, non sit valde conueniens, iuxta Arist. 3. Politic. omnes gentes acceperunt ipsum, quia est minus periculosus. Nam si esset electiuus, cũ tempore electionis non esset aliquis princeps potens cohibere iurgia populi, & seditiones magnatum: omnes ambirent illum principatum, quia maximus est, & sequerentur bella acertima, & destructio politiarum: ideo tutius fuit incumbere principatui monarchico per successionem, uel principatui democratico, qui popularis est, & sortialis, vel per vices, iuxta Arist. 3. Politicorum. Item non fuit conueniens quod Iudæi eligerent sibi ducem, quia quamquam omnes conuenirent in vnam sententiam eligendo, quod difficillimũ erat: tamen forte non elegissent eum, qui optimus erat, quia ignorabant, nec poterant cognoscere per exteriora, vt supra declaratum est. Sed obiicietur, quod ita fuerant assumpti iudices, qui principabantur toti populo, s. decani quinquagenarij centuriones, & tribuni: nam iussit Moyses, quod totus populus eligeret inter se viros probatæ conuersationis, in quibus non esset auaritia, & adduceret ad ipsum, cõstitueretque eos in iudices, vt patet Exodi c. 18. & Deut. c. 1. sic ergo poterat fieri hic. Respondendum est non esse aliqualiter simile: primo quia isti nõ fuerunt electi in dominos, sed in iudices, quod multũ differt, quia iudices solum sunt ad diffinitionem causarum, iubere aũt nihil debent in alijs negocijs, domini autẽ, vel principes vniuersalem habent potestatem iubendi. Item quia potestas iudicum est multum limitata, s. quòd hoc solum possint, quod lex iubet, vel quod interdum ratio dictauerit non existente lege: domini autem etiam si iusti sint, non solum possunt, quod lex iubet, immo quodcunque voluerint, dum tamen contra legem, aut rationem non sit, & ista multum differunt. Item dato, quod isti eligerentur in dominos eorum, erat valida, dominatio quod signant nomina eorum, s. decanus centurio &c. ideo non erat pericolũ aliquod in eis, sicut in illo, qui præponeretur dominus. vel princeps totius populi. Vnde non debuit esse exactissima diligentia circa institutionem illorum, sicut circa institutionem principis, qui esset vnicus. & dominaretur toti populo. Item patet differentia, quia isti iudices solum diffiniebant in paruis negocijs, omnia autem negocia magna ad Moysen veniebãt, nec poterat quisquam alius se intromittere de illis, vt patet Exo. c. 18. & Deut. c. 1. iste autem princeps totius populi, iudicaret de maximis, & de quibuscunque vellet, ideo periculosum erat assiimi eum per electionem. Sed adhuc obijcietur, quod 70. seniores, qui dati sunt Moysi in coadiutores habebant simpliciter æqualem potestatem tam in eis, quæ ad Deum pertinebant quàm in illis, quæ essent ciuilia, vt declaratum fuit sup. c. 11. illi tamen seniores electi sunt per multitudinem, vt patet eo. c. Responderi potest dupliciter: vno modo, quod licet quilibet istorum dominaretur toti populo in potestate iudicãdi, & disponendi, sicut faciebat Moyses, tamen nõ erat valde periculosus, quia erant multi principes, & licet quidam deprauarentur, alij non permitterent eorum prauitatem. Cum vero esset vnus tantum: si ille esset neq̃, nemo posset eum cohibere, sed omnia perderentur: ideo ad sumendũ multos principes non oportet esse exactissimam diligentiam, sicut ad assumendum vnicum. Et quantum ad hoc differt principatus monarchicus ab aristocratico: principatus .n. monarchicus est valde periculosus, quia vni omnia traduntur regenda, qui faciliter poterit deprauari: principatus aũt aristocraticus non est ita periculosus, quia multi ibi sunt regentes, & quamquàm contingat quosdã deprauari, tamen non contingit faciliter hoc de omnibus. Ideo Arist. 3. Pol. loquens de monarchia dixit, quod difficile est committere omnia vni: maior ergo requirebatur diligentia constituendo vnicum principem populi, q̃ constituendo 70. Alia ratio diuersitatis est, vel respõsio, quod isti principes 70. qui assumpti sunt per electionem, non fuerunt penitus per electionẽ facti principes: nam Deus iussit, quod ducerentur ad ostium tabernaculi, & ibi immisit spiritum propheticum super omnes, qui prophetauerunt, & nunq̃

Cap. 11. — *Differentia dominorum iudicum, principum, decanorum, & quinquagenariorum, a regibus, & sacerdotibus.* — *Cap. 12. De assumptione 70 seniorum in principes per Dei vocationem.*

F cessauerunt, vt patet sup. c. 11. in quo Deus approbauit illos: si tamen misisset spiritum propheticum super quosdã, alijs non prophetantibus, videbatur quosdã approbare, & alios non: & isti soli fuissent assumpti in iudices, ideo non dependebat institutio 70. iudicum ex sola voluntate populi, sed magis ex diuina cõfirmatione, vel approbatione. Et in hoc fuit differẽtia inter assumptionem 70. seniorum, & aliorum iudicum. s. decanorum, quinquagenariorum centurionũ, & tribunorum. qui cõsilio Iethro fuerunt assumpti: nam per solam populi electionem, & presentationẽ factam Moysi ipse instituit eos, vt patet Exo. 18. & Deut. c. 1. & non fuit aliqua Dei approbatio in signo apparẽte, sicut in 70. seniorib. Ratio diuersitatis est, quia quilibet de 70.
G seniorib. præponebatur toti populo, cum efficeretur æqualis Moysi, vt declaratum fuit sup. c. alij autem iudices eligebantur ad minora negocia solum, & non præerant toti populo; ideo nõ oportuit ibi esse diuinam approbationem in signo apparente. Conformiter ergo de principe vnico populi respectu 70. seniorũ est dicendum, quod requireretur in eo assumendo maior diligentia, quam in 70. senioribus, ideo electio facta, sicut in 70. senioribus, non suffecisset.

Item non erat conueniens, quia Iudæi erant valde dubij, & increduli circa omnia, & volebant in singulis habere signum a Deo ad probationem. Sic ait Apost. 1. ad Cor. c. 1. Iudæi signa quærunt, Græci autem Sapientiam. Et si assumpsissent principem per electionem, quamquàm ille esset optimus totius populi, si accideret postea aliquod infortunium, vel tribulatio in ducatu eius crederent Iudæi, quod hoc fiebat, quia nõ acceperant illum in ducem, quẽ
H Deus accipi volebat, & sic semper haberent scrupulum de duce suo. Ob hoc ergo fuit conueniens, vt ipsi non eligerent, sed alio modo haberent principem a Deo datum. Vnde sic fuit toto tempore, quo Iudæi habuerunt principes aliquos, siue in sacerdotibus, siue in regibus: nam nunquã fuit aliquis per electionem. De sacerdotibus patet, quia sacerdotes magni per successionem veniebant, vt patet Exo. 39. & Leui. c. 6. s. quod sacerdos magnus succederet iure patri suo. De regibus apparet, quia primi duo a Deo dati sunt. Nam Saul. qui fuit primus vnctus est in regem per Prophetam Samuelem, vt patet 1. Reg. c. 11. Dauid ẽ in regem vnctus est per eundem prophetam, vt patet 1. Reg. 16. c. quamquàm postea totus Israel in eum sponte consensit, vt patet 2. Reg. c. 5. reges autem postea facti sunt per successionem, vt patet de filijs Dauid, qui regnauerunt in
I Iuda. Reges autem Israel habuerunt quendam violentũ principatum: vnde quidam alios occidebant, & regnabãt pro eis, vt patet ex processu tertij, & quarti Regum. Non fuit igitur principatus in Iudæis aliquando per electionẽ, nec conueniens erat.

An modus prædictus assumendi principes fuit conueniens. Quæst. XL.

QVæretur Amplius an iste modus assumptionis principis, qui habetur hic fuerit conueniens, scilicet, quòd Deus nominaret illum. & astante toto populo institueretur. Respondendum est, quòd nimis conueniens erat: primo quia non fieret hic aliqua seditio, nec discordia in assumendo, quia populus non eligebat illum, sed Deus nominabat. Item non poterat erra-
K ri in assumendo optimum principem, quia Deus cognoscebat corda, & sciebat quis optimus esset, atque ipse elegit eum. Hoc autem Moyses dixerat, scilicet, quòd Deus, qui erat Dominus spirituum omnis carnis prouideret de viro rectore populi, scilicet, quòd ipse melius posset facere, quia cognoscebat corda. Item non posset populus discordare renuens illam institutionem; quia totus populus erat præsens, quando instituebatur ex mandato Dei: vt siquis haberet aliquid proponere contra principem illum, qui assumebatur, quod impedire posset promotionem eius, proponeret. Item Iudæi non poterant esse scrupulosi de principe isto assumpto, quamquàm tempore ducatus eius aduenirent aliquæ aduersitates, quia sciebant, quòd Deus elegisset eum, essent tamen suspecti, si populus per seipsum elegisset illum. Fuit ergo iste modus conuenientissimus, & valde securus.

[Qui

[Qui sit super multitudinem hanc.] Scilicet, de ea specialem curam gerendo, & communitatis negocia expediendo. Nam licet essent multi iudices secundum modum, quẽ instituit Moyses per consilium Iethro, & præter hoc essent 70. seniores, de quibus supra cap. 11. non erat sufficiens modus principatus ad regendum populum, nisi reducerentur omnes isti principes ad vnitatem principis, scilicet, quod essent sibi subordinati. Et erat hoc potissimum pro bellis: nam licet ad regendum populum, quando in ciuitate manet, conueniens sit principatus aristocraticus, vel democraticus: pro bello tamen nullus conuenit, nisi monarchicus, in quo est princeps vnus. Hoc enim experti sunt in se Romani, qui post reges expulsos de vrbe, principatum aristocraticum egerunt. s. constituendo quolibet anno duos consules, quibus respublica regenda tradebatur, & conueniente vniebatur. B In bello tamen non conueniebat principatus iste, aliquoties enim Romani in bellis deleti sunt propter discordiam consulum, qui erant duces belli. Sic fuit in bello Canensi, vbi pugnauerunt cõtra Annibalem Africanum: erantque ibi duo consules Romani, scilicet. Marcus Aemilius & Terentius Varro, qui discordantes de die belli totum Romanum exercitum in cladem duxerũt. Ob hoc autẽ quamquam in vrbe esset semper principatus aristocraticus, tamen quando bellum futurum erat creabant dictatorem, qui erat super consules, & sic fiebat principatus monarchicus, sed iste solum durabat tempore Belli. De Iudæis autem sic futurum erat, quia multo tempore erant pugnaturi quousque acciperent terram Chananæorum, ideo conueniebat ei. principatus monarchicus, & pro hoc petebat Moyses virum, qui esset super multitudine. [Et possit exire, & intrare ante illos.] Modus loquẽdi est, C scilicet, quod iste dux inter omnes Israelitas sit ad bellandũ primus; quia videbat Moyses, quod oportebat Iudæos immediate, vt ingrederentur terrã Chanaan, cõtinua bella gerere: pro quo oportebat principẽ bonũ haberi, qui ante eos iret ad bellum, & ingrederetur vrbes, quemadmodũ faciebat Moyses, quando iuit cum eis in bellum cõtra Og, & Sehon reges Amorrhæorum, vt patet supra cap. 21. sic faciebat Iosue precedens Iudæos in omni bello, vt patet ex processu libri Iosue. Et dicitur exire, & intrare, idest, præcedere in eundo, & in redeundo, scilicet, quòd siue irent ad bellum siue venirent princeps debebat præcedere eos, tanquam dirigens, & iubens. [Educere, vel introducere.] Repetitio est eiusdem sententiæ. Vel dicitur: Qui possit eos D educere de isto deserto, & introducere in terrã Chanaan.

Tempore belli non conuenit pluralitas principum.

Quõ pro bellis sẽper cõuenit principatus monarchicus ĩquam interdum pro vrbibus conueniant alij principatus.

[Ne sit populus Domini.] Vocantur Iudæi populus Domini: licet omnis terra esset populus Dei; tamen ipsi speciali modo, vt patet Exodi cap. 19. Scilicet, si audieritis vocem meam eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Erat autem ista specialitas in duobus. primo quòd Iudæi specialius colerent Deum, quàm omnes alij populi; immo nullus alius populus colebat Deum, nisi Iudæi, quia gentes non cognoscebant Deum verum. In Iudæis autem honorabatur. Sic patet Psalm. 74. Scilicet, notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius: vnde Israelitæ suscipientes Dei legem, habebant speciales cæremonias viuendi datas a Deo, quas nulli alij populi habebant, vt patet Deuteronom. capitu. 4. Secũdo erant Iudæi specialiores quantum ad Deum, eo quòd Deus habebat E maiorem curam de eis, quàm de alijs populis: nã vocabat eos peculium suum, vt patet Exodi 19. & Deuteronom. cap. 7. vnde cum ipsi vellent sequi viam Dominis, omnibus bonis abundabant: nec poterat eos vlla inuenire aduersitas, vt patet Leui. 26. & Deuteronom. 7. & 28. cap. Sic etiã ipsi Iudæi vocabant seipsos populum Domini, vt patet Iosue 22. cap. cum dicitur. Hæc mandat omnis populus Domini. [Sicut oues absque pastore.] Idest, si Deus non prouidet aliquem virum super istam multitudinem erit populus Domini, sicut oues non habentes pastorem, quæ gubernari nequeunt. Est enim impossibile politiã aliquam cuiuscunque generis sine rectore existere; quia vbi non est gubernator, populus corruet Prouerb. cap. 11. & ad constitutionem politiæ magis necessarius est rector, siue distributiuum iustitiæ iuxta modum loquendi populi, quàm alimenta. Et hoc, quia ius dicens est formale in politia, vt pa A ter 3. Polit. [Dixitque Dominus ad Moysen.] Posuerat enim supra Moyses causam constitutionis principis, scilicet, quòd Deus deberet prouidere de aliquo viro regente post mortem eius. hic autem assignatur certa persona, & modus instituẽdi illam in principem. [Tolle Iosue filium Nun.] Iste est enim qui in principem electus fuit. Et dicitur: Tolle Iosue, idest, duc eum coram multitudine, vt ibi omnibus videntibus in principem instituatur.

Iudæi dicebãtur populus Domini specialiter propter duo.

An Moyses voluerit principatum totius populi pro filijs suis, quando moriturus erat, vt dicunt Iudæi.

Quæst. XLI.

Hebræi dicunt, quòd Moyses videns se in breui moriturum putauit esse conueniens tempus ad petendũ B principatum suum pro filijs suis, sed Deus negauit, dicens: Tolle Iosue. Sed istud dictum repugnat literæ in verbis Moysi: dixerat. n. quod Deus prouideret de aliquo homine, qui possit ingredi, & egredi: si autem Moyses petiuisset principatum pro aliquo filio suo, non dixisset quod Deus prouideret aliquem hominẽ; sed petiuisset specialiter pro aliquo filiorum suorum. Item non conuenit, quia Moyses exprimit hic quòd volebat, quòd Deus eligeret optimum virum totius populi: cum dixit, quòd Deus erat Dominus spirituum vniuersæ carnis, idest, cognoscebat corda omnium hominum, & quales essent singuli spiritus, quasi dicat, quod ob hoc ipse poterat & debebat optimum eligere; si tamen voluisset principatum specialiter pro aliquo filio non petiuisset, quòd Deus eligeret. Item nõ conuenit hoc, quia Moyses non erat ambitiosus honoris, sed vir valde humilis: vnde sicut pro se non desiderabat principatum populi, sed magis petiuit aliquo modo a se tolli, vt patet supra capit. vndecimo. ita nec pro filijs suis illum ambiret: & apparet hoc, quia a principio cum alijs Leuitis darentur aliqui principatus, filijs Moysi nulli honores dati sunt, vt patet supra capitu. tertio. Sed tunc potest dici, quod factũ est, quia filii Moysi erant paruuli, & non poterant recipere principatum, vel honorem, vt declaratum est eodem c. & tamen postea cum fuerint magni Moyse viuente, nulla præeminentia eis super alios data est; ideo non potest exponi, quod Moyses pro filijs suis petierit principatum istũ, sed dicitur: tolle, Iosue idest, duc eum coram multitudine ad constituendum in principem: Tollere enim significat D quandam ductionem non voluntariam: in quo signatur, quod Iosue nõ petierit istum principatum, nec appetebat, sed solum ex mandato Dei assumpsit illum, & hoc, quia vir bonus erat, & huiusmodi viri non sunt ambitiosi, sed in humilitatis statu manere volentes.

Cõfutatio. Nota quõ iste imprudentissime Iudæi & malè tractant principatum & Legis latorem suum.

Item quia Deus vetuit honorem ambiri, & peti, vt patet ad Hebræ. cap. 5. scilicet, nemo indifferenter sibi assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo, sicut Aaron. Vel dicẽdum, quòd Iosue erat tollendus, idest ducendus quibusdã suasionibus, quia forte cum Moyses reuelaret ei, quòd debebat institui in principem non consentiret, quia valde laboriosus status erat principis tanti populi: cum ipse Moyses, qui erat vir valde perfectus in regimine huius multitudinis valde afflictus fuerit, ita vt petierit a Deo, quòd moreretur, vel auferretur illi iste principatus, vt patet supra cap. 11. Item timere poterat, quod propter malitiam E huius multitudinis ipse per impatientiam, vel alio modo, induceretur in aliquod peccatum propter quod non introiret in terram promissionis, sicut de Moyse factum est, vt patet supra capit. 11. & Deuter. ca. 3. vel postquam esset in terra promissionis, quod traderet Deus ipsum, & populum suum in manus hostium. Ad tollenda autem hæc debebat Moyses primo vti persuasionibus promittẽdo, quòd non accideret aliquis error, propter quem careret ingressu terræ promissæ, vel sequeretur aliquod infortunium in eo, & populo suo, sed quod ipse faceret transire populum, & debellatis hostibus diuideret eis terram. Sic patet Deutero. c. 3. & 31. quamquàm subticeatur hic. Item debuit Moyses post hoc persuadere Iosue, quòd acciperet principatum, proponendo ei magnitudinem meritorum dirigendo tantam multitudinem. Et videbatur hoc necessarium, quia quamquam certificaretur, quod non accideret error: tamen laboriosum erat regere tantum populum, nec aliquis

quis vir non ambitiosus honoris, acciperet istum principatum, nisi Deo iubente, vel propter magnitudinem meriti, ad quod conueniebat quędam persuasio. Sic enim persuadet Tullius in lib. de somno Scipionis inducens auum Scipionis loquentem de magnitudine meriti, & honoris in cœlo eis, qui rempublicam auxerunt, vel conseruauerunt. Virum, in quo est spiritus Dei.] Idest, Iosue est vir habens spiritum Dei. In hoc respondit Deus petitioni Moysi. Dixerat. n. Moyses, quod Deus, qui erat Dominus spũum vniuersæ carnis. i. qui cognoscebat quales erãt spiritus omnis carnis, eligeret virum conuenientem huic principatui. Dicit autem Deus de Iosue, quod ipse est vir, in quo est spiritus Dei, quod potest intelligi de spiritu prophetico, qui vocatur spiritus Dei, eo quod est lumen quoddam supernaturale cõcessum a Deo ad tempus, per quod intellectus humanus eleuatur ad cognoscendum ea, quæ sunt supra humanam facultatem. & sic dicitur de prophetis, quod factum est, vel irruit super eum spiritus Domini, vt patet supra cap. 24. de Balaam & 4. Reg. c. 3. de Eliseo. Iste spiritus nimis erat conueniens principi tanti populi: & potissimùm bellaturo contra tantam hostium multitudinem: nam in quibusdam ad prospere agendum nesciret modum, nisi Deus diceret: maximè quia Iudæi erant valde scrupulosi, & dubitabant de singulis nisi cum a Deo certificarentur, sicut ait Apost. 1. ad Corin. cap. 1. s. Iudæi signa petunt, Græci vero sapientiam. Et verum est, quod Iosue habuit istum spiritum: nã sæpissime Deus locutus est ei post mortem Moysi, vt patet ex processu libri sui. Alio modo potest intelligi, quod erat Iosue habens spiritum Dei. i. spiritum bonũ. s. quod animus suus erat valde subditus Deo, promptus ad omnia propter Deum, & zelans legem illius, quod conueniebat principi tantę multitudinis, ne cęteros induceret ad malum, vel dicitur spiritus Dei. i. fortitudo ad aduersitates. i. quod est homo animosus: nullum. n. principem decet esse pusillanimem: subiiciet quippe populum suum seruituti exterorum. Iosue vero acceperat fortitudinem istam a Deo. Vnde in toto populo non erat aliquis vir ita strenue agens in bellis, vt ipse. Et sic quando fiebant bella Iudæorũ, in quibus non esset Moyses, pręficiebatur semper in ducem Iosue, vt patet de primo bello deserti, quod fuit contra Amalechitas Exo. c. 17. Patet etiam de bello, quod fuit contra Madianitas. vt habetur infra. 31. cap. Omnes isti sensus conueniunt, sed forte magis primus; quia spiritus propheticus erat nimis necessarius viro regenti tantã multitudinem, & hoc apparet in 70. senioribus, qui dati sunt Moysi in coadiutores: nam immediate prophetare incęperunt, & nunquam cessauerunt, vt habetur sup. c. 11. [Et pone manũ tuam super eum.] Scilicet, vt legitime instituatur in principem, ne videatur intrusus, vel per ambitionem acquisiuisse. Erat autem ista impositio manus quędã cæremonia collationis principatus, & in ista impositione fuit collata Iosue quędam gratia regiminis populi. Sic patet Deuterono. capit. vlti. s. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.

Iosue erat vir habens spiritum Domini, quo dupliciter intelligi potest.

Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine.] Idest, quando erat instituendus in principem debebat conuocari tota multitudo: & ibi coram omnibus impositurus erat Moyses manum, vt omnis populus videret illum institui in principem, & sic cum nullus dissentiret, omnes approbabant. & ista approbatio habebat vim electionis populi. Erat autem hoc conueniens ne populus postea posset repugnare, dicens, quòd eo nesciente facta fuerat institutio. Item quia dato, quòd nullus de populo repugnaret, quandam speciem mali haberet, quòd nullo præsente, Iosue in principem institueretur. quia malum est quod latere vult: bonum autem in publico esse desiderat, quia qui malum agit, odit lucem. Vt ergo iuridice & sine aliqua mali pręsumptione fieret, institutio, publicę fieri debuit. Sic factum est de Aaron, & filiis eius quando consecrari debuerunt in sacerdotes: nam cõgregatus est vniuersus Israel ad ostium tabernaculi, & corã eis Moyses lauit Aaron, & filios suos, dicens: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri, vt patet Exodi vigesimonono cap. & Leui. 8. ca. exprimitur aũt specialiter hic de Eleazaro sacerdote, idest summo sacerdote, quia ipse erat honorabilissimus in

F populo, & non debebat comprehendi nomine aliorum.

[Et dabis ei præcepta cunctis videntibus.] Scilicet, corã tota multitudine dari debebant aliquæ admonitiones de modo regendi populum ipsi Iosue. Et hæc præcepta dabantur ex parte Dei, scilicet, hæc mandat tibi Deus, vt facias: & cum multitudo audiret sermonem ex parte Dei dirigi ad Iosue, teneret eum in magna reuerentia, sicut Moyses habitus est in magna reputatione, quia populus audiuit Deum loquentem ad ipsum, vt patet Exodi 19. capitu. scilicet, iam nunc veniã ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum: hęc autem præcepta, quæ daturus erat Moyses Iosue coram populo erãt quædam corroborationes ipsius Iosue, scilicet, vt non timeret hostes, & quod ipse debellaret eos, atque diuideret terram per sortem Israelitis, vt patet Deuteronom.
G cap. 3. & 31. etiam dabantur præcepta de obseruatione legis, scilicet, quod Iosue diligenter se haberet ne deuiaret in aliquo a lege Dei, & tunc dirigerentur actus illius. Hanc etiam admonitionem fecit Deus ipsi Iosue post mortem Moysi, vt patet Iosue cap. 1.

[Et partem gloriæ tuæ.] Idest dabis ei partem honoris tui, scilicet, Iosue erat futurus princeps post mortẽ Moysi: eo autem viuente nihil debebat imperare, vt tamen paulisper inciperet habere honorem ad hoc, quod tota multitudo ei subiiceretur debebat Moyses eum honorare viuens, & hoc erat dare partem gloriæ suæ. Erat. n. gloria Moysi excellentia, vel potestas eius super totum populũ, & quod omnes eũ venererentur, atque vocarent Dominum, & ad mandatum eius omnia facerent. Huius enim quædã pars data est Iosue, scilicet, quod ipse loqueretur corã tota mul-
H titudine ex magna auctoritate, sicut princeps, vt audaciam sumeret ad imperandum multitudini mortuo Moyse, & multitudo in tali eũ honoris gradu reciperet, in quo Moyses relinqueret ipsum.

Aliqui volunt intelligi hic partem gloriæ tuæ, idest partem gratiæ Moysi ad regimen populi, ita quod sicut Moysi magna gratia ad regimen multitudinis collata est, ita huic quædam gratia conferretur, licet non tanta. Sed hoc non stat: verum est enim, quod Iosue accepit gratiam regiminis populi, & in abundantia quidem. quia dicitur Deuterono. 34. capitu. Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia posuit super eum Moyses manus suas. Item ad regimen populi accepit spiritum propheticum, quem vel nouiter in manuum impositione habuit, vel prius acceperat: tamen pars gloriæ Moysi non potest intelligi de hoc, quia
I tunc non diceretur. dabis ei partem gloriæ tuæ, sed dabo quia in potestate Moysi non erat dare aliquam gratiam regiminis Iosue, quia hoc est operari super intellectum, & voluntatem alicuius, quod ad solum Deum directe pertinet, scilicet, intellectum illustrando, & voluntatem rectificando. Sicut patet de 70. senioribus, quibus Deus dare voluit aliquam gratiam regiminis, sicut Moysi, quia dedit eis spiritum propheticum. Et dicitur: Auferam de spiritu tuo, & dabo eis, vt patet supra 11. cap. non potest ergo intelligi de ista gratia, sed de honore, vel principatu super populũ, cuius partem quandam poterat Moyses, dare Iosue. Alij volunt, quod intelligatur ista gloria de cornutatione, vel radiositate faciei Moysi, ita quod facies Iosue fuerit aliqualiter cornuta, vel radiosa, sicut facies Moysi: erat enim magna gloria Moysi in splendore vultus eius: exibant enim de facie eius radij splendoris magni, ita vt Israelitæ non
K possent intueri in eum cum loqueretur, nisi poneret velamen coram facie sua: vnde prima vice cum Moyses descẽdit de monte ignorans, quod facies sua cornuta esset, sine velamine loqui voluit, principes autem multitudinis non ausi sunt accedere ad ipsum propter splendorem, & tunc operuit vultum suum, vt patet Exodi 34. cap. quod autem pars huius gloriæ transferretur ad Iosue, præsupponebat, quod erat adhuc iste splendor faciei in Moyse, de quo quidam satis dubitant, & credunt tanto tempore non mansisse. Sed an manserit iste fulgor per totam vitam Moysi declaratum est Exodi 34. & Deuter. cap. vlti. Sed adhuc dato quod Moyses haberet illum fulgorem, non potest litera intelligi de eo, quia ponere in facie Iosue aliquem fulgorẽ nõ pertinebat ad Moysen, sed ad maiorem virtutem, sicut non poterat ipse illustrare intellectum Iosue, nec rectifica-

volun-

voluntatem illius: ideo nō diceretur: Dabis ei partem gloriæ tuæ: sed dabo. Item non conueniebat, quod Iosue daretur aliqua pars huius fulgoris, quia non erat in eo causa, propter quam Moysi datus est: fuit enim Moysi datus fulgor ex cōsortio sermonis Domini, scilicet, quia quadraginta diebus stetit in monte cum Domino loquens vt patet Exod. cap. 34. Iosue autem nihil huiusmodi habuerat. Itē data fuit potissime ista excellentia fulgoris in facie Moysi propter honorem legis, quā attulit Iudæis, vt innuit Apostol. 2. Cor. cap. 3. scilicet quod si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria. Et ista est causa potissima, quare facies Moysi non fuit cornuta prima vice, qua stetit in monte: nam tunc quadraginta diebus, & noctibus stetit cum Domino, vt patet Exodi 24. & Deuter. capit. 9. & locutus fuit ei Deus multa. s. omnia quæ pertinebant ad fabricationem tabernaculi, & habentur a cap. 25. inclusiue vsque ad 32. Non fuit tamen tunc facies eius cornuta, quia tabulæ legis, quas tulit tunc, non manserunt, sed fregit eas ad radices montis, vt patet Exodi 32. & Deutero. cap. 9 tabulæ autem secundæ manserunt, per quas lex censebatur habita, & confirmata: ideo in deportatione secundarum apparuit vultus Moysi cornutus radiis. Iosue autem non tulit aliquam legem pro Israelitis: ideo non videbatur aliqua causa quare daretur ei fulgor faciei. Item si datus fuisset iste fulgor, Scriptura aliquando eum expressisset, quia tantum priuilegium susceptum non subticeretur: & tamen nihil vnquam expressum est. Ideo dicendum quod intelligitur de gloria, idest, de honore, scilicet, quod Moyses faceret, vt Iosue loqueretur coram toto populo in magna auctoritate, sicut princeps, & hoc signat litera sequens, scilicet.

[Vt audiat eum Synagoga omnis filiorum Israel.] Scilicet, vt proponat ipse coram tota multitudine, te viuente, sicut tu proponere solebas, & iubeat aliquid sicut tu iubes, & sic habeatur in reuerentia. De præceptis tamen, quæ daret Iosue viuente Moyse dicendum est, quod illa non erāt tanquam præcepta principis, quia tunc essent duo principes totales eiusdem multitudinis, quod non satis conuenit, potissimum cum non assumeretur Iosue, vt princeps viuente Moyse, sed vt principaretur post mortem ipsius: præcipiebat tamen Iosue ex auctoritate Moysi, vt instrueretur in modo præcipiendi multitudini, & sumeret audaciam ad præcipiendum post mortem Moysi, & dicitur, vt omnis synagoga, idest, vt omnis multitudo, vel congregatio audiat, idest, eum loquentem auscultet, & audiat, idest, obediat præceptis eius, sicut præceptis tuis.

[Pro hoc si quid agēdum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum.] Idest, ad istius petitionem Eleazar sacerdos inquiret a Domino responsionem de his, quæ facere deberet Iosue, & sic obligabatur Eleazarus consulere Dominum quandocunque Iosue diceret, vt consuleret. Hoc autem erat necessarium statui Iudæorum pro illo tempore, quia ipsi debebant pugnare contra gentes multas, & fortes, contra quas nescirent qualiter agendum esset, nisi Deus diceret, & quia erat Iosue princeps populi, cui incumbebat onus disponendi de omnibus negocijs multitudinis, si aliquando per humanam prudētiam nesciret quid agendum esset, aut id quod agendum erat, qualiter perduci posset ad finem, vel an prosperarentur actus eius, recurrere debebat ad Domini iudicium, & tunc Eleazarus sacerdos consulebat Dominum super singulis, in quibus dubitasset Iosue.

Qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue. Quæst. XLII.

QVæret Aliquis qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue.

Respondēdū est, quod poterat dupliciter cōsulere vno modo intra sancta Sanctorum introeundo, vt responderetur sibi de propitiatorio: secundo modo poterat consulere in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, & superhumerali. De primo modo dicendum, quod Eleazarus, quia summus sacerdos erat, poterat introire in sancta

A Sanctorum, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono hoc autem erat in die propitiationis, & tunc audiebat vocem ad se missam de propitiatorio inter alas Cherubim, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. Nam ob hoc iubebatur, vt cum introiret in sancta Sanctorum summus sacerdos nullus homo esset in prima parte Sanctuarii, sed hoc ad nihil alterum proficiebat, nisi vt non audirentur voces Domini missę ad summum sacerdotem. Sed sciendum, quod non poterat Eleazarus sacerdos quotidie consulere Dominum pro Iosue hoc modo, vel quandocunque vellet, sicut faciebat Moyses: nam licitum erat Moysi introire in sancta Sanctorum quandocunque vellet, & consulere Dominum: nec ad hoc indigebat aliqua dispositione, sicut summus sacerdos, scilicet, quod faceret quædam sacrificia, & ferret secum sanguinē atque prunas,
B & thymiama: sed nullo præmisso introibat, vt colligitur supra capitu. septimo. & declaratum est Leuit. capitu. decimo sexto. summus autem sacerdos solū poterat introire semel in anno, scilicet, in die expiationis faciens primo cæremonias multas: alioquin moriebatur. De quibus Leuit. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. In illa autem die poterat sacerdos summus consulere Deum pro Iosue, vel quacunque alia re, cum loqueretur ibi Deus ad ipsum. Secundus modus quo summus sacerdos Eleazarus poterat consulere Dominum pro Iosue erat in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, in quo erant duodecim nomina filiorū Israel: Exodi capitulo vigesimooctauo, idest, quia per illud poterat iudicari de omnibus, de quibus Israelitæ inquirerent. Vel secundum Iosephum cognitio veritatis fiebat per duos onychinos lapides, qui erant in superhume-
C rali habentes duodecim nomina filiorum Israel. Ab his enim procedebat quidam fulgor secundum quem iudicabatur de ipsis rebus. De quo quando cessauerit dictum est Exodi capitu. vigesimo octauo. & ibi declaratū est de modo, quo veritas rerum iudicabatur per rationale, & superhumerale.

Quo modo magis vtebatur Eleazarus prædictorum pro Iosue. Quæst. XLIII.

QVæretur Amplius quem modum istorum ad inquirendum pro Iosue sententiam Domini habere debebat Eleazarus, vel quo magis vteretur.

Respondendum est, quod primus modus horum, scilicet per introitum in sancta Sanctorum non erat satis conueniens: nam non poterat summus sacerdos quandocun-
D que vellet inquirere Dominum hoc modo: solum enim licebat ei ingredi semel in anno in sancta Sanctorum, vt patet Leui. 16. & ad Hebræ. capit. 9. Iosue tamen fortassis multoties indigeret, quod consuleretur Deus pro eo, & si expectaretur dies propitiationis perderentur negocia: potissimum cū Iosue esset implicitus bellis quotidianis post introitum in terram Chanaan, in quibus frequenter oportebat consuli Dominum pro illo. Moysi autem conueniebat valde iste modus consulendi Dominum, quia ipse nullo præmisso, sed quandocunque vellet introibat in sancta Sanctorum, vt colligitur supra capitu. 7. Ideo dicendum, quod licet per primum modum potuisset Eleazarus consulere Dominum, tamen nunquam consuluit per illum, immo nunquam consulere potuit: quod patet, quia solū erat hoc in die propitiationis, Iudæi tamen nunquam celebrauerunt diem istum tempore, quo durauerunt bella contra Chananæos, quia non obligabantur ad cæremonialia, quo-
E usque haberent pacem ab hostibus, vt patet Deuterono. 12. capit. immo non debebant facere aliqua sacrificia toto tempore bellorum, quia istæ cæremoniæ fieri debebant in Sanctuario, quando illud esset situm in aliqua vrbe filiorū Israel, sed toto tempore bellorum non fuit Sanctuarium in aliqua vrbe, sed mouebatur per castra, sicut mouebatur populus. finitis autem omnibus bellis tempore Iosue, congregatus est totus Israel, & duxerunt Sanctuarium Domini in vrbem Silo, & illic fixerunt, vt patet Iosue ca. 18. ergo p tempus istud non facta sunt sacrificia, sed post ingressum in terram Chanaan, dies tamen expiationis requirebat multos ritus sacrificiorum, vt patet Leuit. 16. & infra 29. cap. ergo non fuit ante hoc celebrata festiuitas expia-

tionis,

tionis, siue propitiationis: & consequẽter hoc tempore bellorum non potuit Eleazarus consulere Dominum pro Iosue introeundo in sancta Sanctorum. Sed obiicietur, quod poterat consulere, quia nõ solum summus sacerdos introibat in sancta Sanctorũ in die propitiationis, sed etiam quã do mouebantur castra, ingrediebatur enim ad operiendũ arcam fæderis, & alia vasa sanctæ ministrationis, vt patet supra c. 4. & tunc consulere poterat Dominum pro Iosue.

Obiectio.

Solutio.

Respondendum, quod responsio, quæ fiebat in propitiatorio, per Angelum, qui erat inter alas Cherubim, fiebat; vt declaratum est Exodi 25. ca. & tamen quando summus sacerdos introibat ad operiendum arcam, & cætera vasa in motu castrorum, non erat ibi Angelus, quia iam recesserat; ideo non poterat fieri respõsio. Quod patet, quia propter hoc, cum ingrederetur summus sacerdos ad operiendum arcam in sancta Sanctorum, non iubebatur secũ ferre sanguinem, & thymiama, nec facere aliquas alias cæremonias, vt patet supra 4. capitu & tamen iubebatur facere omnia hæc quando introibat illuc in die propitiationis, vt patet Leuit. 16. cap. & ad Hebræ. 9.

Item quod maius est in motu castrorum non solum introibat summus sacerdos in sancta Sanctorum ad operiẽdum arcam, sed etiam cum eo minores sacerdotes introibant vt patet supra cap. 4. in die autem propitiationis non solũ nõ introibat aliquis sacerdos minor cũ sacerdote magno, sed etiam non poterat aliquis eorum manere in parte anteriori tabernaculi, quando summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum alioquin moreretur, vt patet Leuit. 16. ca. nõ poterat ergo Eleazarus sacerdos cõsulere Dñm pro Iosue ingrediens in sancta Sanctorũ in motu castrorũ.

Aliter responderi potest, quod etiam si daretur summũ sacerdotem posse consulere Dominum introeundo in sancta Sanctorum in motu castrorum: tamen iste modus nõ erat conueniens Eleazaro ad consulẽdum pro Iosue, quia solum bis mota fuerunt castra post introitum Iudæorum in terram Chanaan, vsque ad finem bellorũ Iosue. Quod patet, quia cum transierunt Israelitę Iordanem, ipsa die fixerunt castra in Galgalis, vt patet Iosue capit. 4. & 5. & tamen in eodem loco erant castra finitis omnibus bellis post septem annos, quando Iosue, diuidebat terram Israelitis, vt patet Iosue 14. vbi dicitur, quod filij Iudæ accesserunt ad Iosue, vt peterent possessionem, & erat ipse tunc cum filiis Israel in Galgalis, & tamen in eodem capitu. dicitur, quod iam cessauerunt bella: de hoc loco fuerunt mota castra in medio tempore bellorum, scilicet, quando iuerunt Israelitæ ad ponendum benedictionẽ, & maledictionem apud montes Hebal, & Garizim, vt patet Iosue cap 8. fuit autem ibi totus populus, & Sanctuarium Domini, vt patet eodem capit. sed inde ingressi sunt in locum priorem castrorum, idest in Galgalam, atq; manserunt ibi vsque ad finem bellorum, ideo post hoc semper fit mentio, quod castra fuerunt in Galgalis, vt patet Iosue 9. & 10. & 14. ca. fuerunt igitur solæ duæ mutationes castrorum toto tempore bellorum: vnde solum bis posset cõsulere Dominum Eleazarus pro Iosue: ideo iste modus non fuit, sed secundus modus, scilicet, quod inquireret veritatem in rationali, & superhumerali. Iste autem modus erat facilimus & multum conueniens: nam in quocunque tempore, & quocunque loco siue in Sanctuario, siue extra poterat sic consuli Deus. Et ob hoc. isto modo consulebat Dauid Dominum tempore bellorum suorũ. & erat cum eo Abiathar sacerdos habens Ephod, in quo erat superhumerale, & rationale, quo applicato, consulebat Dauid Dominum, vt patet, quando erat in vrbe Ceila, & quæsiuit an viri illius vrbis traderent eum in manus Saul, & responsum est quod sic, vt patet 1. Reg. 23. cap.

Ad quid oportebat aliquem consulere Dominum pro Iosue cum ipse propheta esset. Quæst. XLIV.

QVæreretur Amplius ad quid necessarium erat Iosue, quod aliquis consuleret dominum pro illo. Videtur enim quod non erat necessarium, quia ipse erat propheta, & loquebatur sibi Deus sæpissime, vt patet ex processu libri eius: ideo non erat opus, vt quis Dominum pro eo consuleret. Respondendum est, quod necessarium F erat Iosue pro statu illo, quem habebat, quod ipse per se posset consulere Dominum, vel aliquis pro eo nec sufficiebat, quod esset propheta, quia hoc erat. vt loqueretur Deus illi, sed non sufficiebat: nam licet multoties Deus loqueretur Iosue ipso non inquirente, nec curante; tamen aliquando ipse esset in dubio aliquo, & Deus non loqueretur illi; ideo indigebat, vt posset consulere Dominum. Sic etiam fuit in Dauid, nam ipse vir propheta erat; tamen quædam inquirebat, quæ sibi Deus prius non reuelauerat, & si non habuisset aliquem modum, per quem inquireret, maneret incertus quantum ad dubitata. Sic etiam fuit in Moyse, quia Deus multoties sibi loquebatur: & tamen præter hoc ipse interdum consulebat Dominum de quibusdam, G quæ Deus ante non dixisset, vt patet supra cap. 7. & sic quãquam Iosue esset propheta datus est sibi Eleazarus sacerdos, qui consuleret Dominum pro eo.

An sufficiens fuisset, quod Iosue posset consulere absque hoc, quod haberet spiritum prophetia. Quæst. XLV.

QVæret Aliquis an suffecisset dari Iosue quod posset consulere Dominum per Eleazarum, & responderetur sibi de omnibus, & quod non haberet ipse spiritum prophetiæ.

Respondebit aliquis, quod non sufficiebat, quia multa per inquisitionem huiusmodi sciri non poterant, & hoc quia Deus respondere nolebat. Sic patet de Saule, quando consuluit Dominum an persequeretur Philisthæos, & nõ H respondit ei Deus, vt patet 1. Reg. 14. & iterum consuluit quando pugnaturus erat cõtra Philistinos in montibus Gelboe, vt patet 3. Reg. cap. 28. Propter hoc dicet aliquis, quod conueniens erat, vt haberet Iosue propheticum spiritum, vt si quando Deus respondere nollet, per inquisitionem reuelaret ei spiritu prophetico, vel loquent ad ipsum. Sed dicendum, quod ista ratio non stat, quia semper Deus respondebat per inquisitionem, nisi propter peccata eius, qui inquirebat, subticeret, vel ex aliqua alia causa, & sic stant duo capitula allegata contra hoc, scilicet. 1. Reg. 14. cap. nam ibi Deus noluit respondere, quia peccauerat populus contra maledictionem positam, scilicet. quod maledictus esset, qui manducaret panem vsque ad vesperum, & manducauit Ionathas parum de melle. Hæc etiam fuit I sententia ipsius Saulis: intellexit enim, quod propter peccatum alicuius de populo, Deus respondere nolebat, & ob hoc fecit congregari omnes de populo cõsulens Dominũ propter cuius peccatum hoc accidisset, & deprehensus est Ionathas, vt patet in eodem cap. Hoc modo etiam intelligitur aliud, quod allegabatur, scilicet, 1. Reg. 28. ca. ibi .n. noluit Deus respõdere propter peccata Saulis, qui erat vir iniquus, & volebat eum delere: alias autem semper Deus respondebat. Sed adhuc dato, quod Deus nollet respondere ad inquisitionem propter peccata alicuius etiam nollet loqui per prophetas, vt patet in casu dato de Saule: tunc enim Deus nullo modo reuelare voluit euentũ belli, siue per inquisitionem sacerdotum in rationali, siue quod ipse prædiceret hoc alicui prophetæ, vt patet pręalleg. cap. cum dicitur: Consuluit Dominum, & non respondit ei nec per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas: ideo coactus fuit Saul diuertere ad phytonissam, & ibi responsum ha- K buit, vt patet eodem cap. non ergo posset Iosue plura cognoscere habens spiritum propheticum, & modum inquisitionis, siue consultationis diuinæ: potissimum, quia præsupponitur, quod in omnibus, in quibus Iosue Dominum consuleret responderetur ei, vt patet hic, scilicet pro hoc siquid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominũ, idest, quandocunque agere debuerit, poterit consulere per Eleazarum sacerdotem.

Sed adhuc dicendum, quod quamquam Deus responderet Iosue de omnibus, quæ inquireret non sufficiebat ad regimen huius populi; immo, nec ad regendum prospere paucos viros. Quod patet, quia per inquisitionem respondebat Dominus ad ea, quæ erant dubia Iosue, multa tamen erant, quæ illi populo erant necessaria ad bonã habitudinem, & tamen Iosue non imaginabatur illa, nec poterat illa præconcipere, quia extra prudentiam huma-

nam

nam erant, & ob hoc dubitabat de illis, an consuleret Dominum super eis: vnde quantum ad illa deficeret regimē quod haberetur per solam consultationem Dei, sicut patet in plurimis, quæ Deus locutus fuit ad Iosue, quæ habētur ex processu libri eius, vt de transitu Iordanis, & statione sacerdotum portantium arcam in medio Iordanis, & de eductione lapidum 12. de alueo fluminis ad ponendum in Galgalis, & de positione aliorum 12. intra alueum, qui prius erant extra. De quo Iosue cap. 3. & 4. idem de lustratione septem dierum vrbis Iericho, & de modo captionis eius, de quo Iosue cap. 6. & similiter de multis, quę patent ex processu libri, fuit ergo vterque modus necessarius Iosue. Primus fuit quantum ad ea, in quibus ipse dubitare poterat, & illa petebat a Domino per sacerdotem Eleazarum. Alius autem fuit quantum ad ea, de quibus dubitare non poterat. s. quia nullo modo poterat ea imaginari, sed Deus loquebatur ad eum: ambo autem modi simul sumpti erant ad perfectum regimen cuiuscunque populi, & propter hoc vterque datus est Moysi, & Dauid & quibusdam aliis, vt supradictum est.

An Iosue aliquando de dubiis consultus est Dominum. Quæst. XLVI.

QVæretur Amplius, an Iosue fuerit vsus isto modo inquisitionis aliquando.

Respondebit aliquis, quod nunquam, sed Deus dicebat ei omnia, quę facere oportebat, & hoc probabit, quia non reperitur in libro Iosue, quod consuleret Dominum. Sed dicendum est hoc non stare, quia Deus dixit hic: siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum pro hoc: si tamen nunquam Iosue consulturus esse Dominū, quia non esset ei necessarium, quod consuleret, Deus non daret ei istum modum inquisitionis, tanquam in adiutorium, quia superfluus esset. Aliquis forte ad hoc respondebit, quod non sequitur ex hoc fuisse datū istum modū superuacue, quia quando Deus dedit eum Iosue, satis erat verisimile, quod postea ei conueniret. accidit tamen posterius, quod non esset necessarius, quia Deus loquebatur, ei quæcunque agere oporteret. Dicendum est, quod non stat ista responsio, quia istud conuenienter dicitur pro illis, quæ solum fiunt per humanam prudentiam, quæ non potest iudicare semper de veris, sed sufficit, quod iudicet de verisimilibus, quia futura sibi incognita sunt: ideo secundum hanc non est inconueniens, quod aliquando ante tempus occurramus ponendo aliqua remedia, quæ postea nullo modo necessaria sunt: non tamen conuenit hoc secundū diuinam dispositionem, quę omnia, quę accidere possunt, & debent cognoscit: ideo sicut secundum humanam prudentiam esset superfluum, si aliquis adhiberet remedia, & cautelas ante tempus, de quibus sciret, quod postea nullo modo erant necessaria, nec opportuna, talis dispositio esset superuacua, ita si Deus aliqua remedia daret ante tēpus, quæ tunc verisimilia essent, & tamen postea nullo modo proficerent, illa prouisio esset superuacua. Non est ergo dicendum, quod Deus dedisset Iosue istum modum tanquam in adiutorium eorum, quæ facturus erat, si postea nullo modo Iosue eo vteretur.

Dicendum ergo, quod Iosue vsus fuit isto modo consultationis aliquando, quod patet Iosue cap. 7. quando Israelitæ pugnauerunt contra viros Hai, & fugientes occisi sunt 36. ex illis: nam Deus non manifestauit hoc Iosue, sed ipse coram arca iacuit prostratus, & deinde Deus respondit. Quæ responsio poterat esse per Eleazarum sacerdotē, vel immediate facta Iosue, & dato quod dicamus factam esse Iosue, tamen sequenti die, quando Deus manifestauit peccatum populi, nihil loquendo ad Iosue, oportet, vt fieret per consultationem datis sortibus, sicut innuitur Iosue cap. 7. multis quoque aliis vicibus Iosue consuleret Dominum, quamquam Scriptura de illis non faciat mentionē, quia forte non erant tanti ponderis, vel non erant ad eruditionem posterorum, sicut ea, quæ scripta sunt: sic patet de Moyse, de quo dicitur supra cap. 7. quod quando volebat inquirere oraculum, introibat in sancta Sāctorum, in quo significatur consuetudo, vel frequentia introeundi, & tamen raro reperitur, quod Moyses consuleret Dominum:

A solum enim reperitur hoc quinquies, scilicet de viro blasphemo Leuit. ca. 24. & de colligente ligna in sabbatho supra 15. & ad quæstionem filiarum Salphaad, vt patet hic, & ad quęstionem filiorum Beniamin infra. 36. cap. ad quęstionem virorum immundorum volentium celebrare phase supra capit. 9. quamquam in solis tribus vicibus habetur manifeste apparuit, quod Moyses consuluerit Dominum, scilicet, in filiabus Salphaad, & in viris immundis, & in viro blasphemo: de aliis duabus indifferens est.

Quinquies Moysen consuluisse Dominū reperitur.

Cur Iosue inquirebat per Eleazarum a Domino quid agendum, & non ipse. Quæst. XLVII.

QVæret vlterius, quare dixit hic Deus siquid agendum esset Eleazar consuleret Dominum pro Iosue: cur enim

B non inquirebat per seipsum?

Respondendum est, quod non licebat Iosue in aliquo duorum, supra positorum modorum consulere Dominū. Nam nō licebat ei introire in sancta Sanctorum, quia hoc soli sacerdoti magno conueniebat. minoribus autem sacerdotibus, aut Leuitis non licebat. Iosue autem non erat sacerdos magnus, nec de stirpe sacerdotis, aut Leuitarū, sed de tribu Ephraim, vt patet supra c. 13. ideo illicitū erat ei introire in sancta Sanctorum. nec solum illuc, sed etiam in primam partem tabernaculi, in qua soli sacerdotes introibant, vt innuitur ad Hebrę. cap. 9. & declaratum est supra 18. capit. Etiam non licebat Iosue secundus modus inquirendi responsum a Deo scilicet, in rationali & superhumerali; quia istæ erant vestes sacerdotis magni, & ipse solus vtebatur eis, vt patet Exod. 28. & 29. cap. Ob hoc autē

C Dauid quamquam esset propheta Domini, quando consulebat eum per rationale, & Ephod, non applicabat ipse sibi istas vestes, sed Abiathar sacerdos, qui erat filius sacerdotis magni Achimelech, vt patet 1. Reg. 23. & 30. cap. ad hoc ergo, quod Iosue inquireret Dominum per aliquem istorum modorum, oportebat, vt sacerdos magnus inquireret pro eo. Sed obiicietur de Moyse, qui non erat summus sacerdos: & tamen introibat in sancta Sanctorum quoties volebat, vt patet supra cap. 7. quod autem non esset sacerdos patet. quia summus sacerdos erat Aaron tempore Moysi, & filii eius erant minores sacerdotes, vt patet supra cap. 3 & 18.

Respondendum est quod in Moyse fuit aliquid speciale, quia ei non solum datum est priuilegium summi sacerdotis, sed etiam plusquam sacerdotis summi, quia summo sacerdoti solum semel in anno licebat introire in sancta

D sanctorum, vt patet Leuit c. 16. & ad Hebræ. cap. 9. Moysi autem licebat quotiescunque vellet, vt patet supra capit. 7. Item summus sacerdos non poterat introire in sancta Sanctorum sine quibusdam præuiis dispositionibus, scilicet cum thymiamate, & primis, & sanguine Leuit. 16. & ad Hebræ. 9. Moyses autem non faciebat aliquam cęremoniam, vt patet supra cap. 7. Causæ autem omnium horum declaratæ sunt capit. 16. in hoc autem excedebat Moyses valde ipsū Iosue, quia licet esset Iosue Propheta, cui Deus sæpe loquebatur, & tempore eius Deus multa miracula fecit, maiora forsassis, quam in tempore Moysi: tamē Moyses non indiguit aliquo, qui consuleret Dominum pro eo, sed ipse quandocunque volebat habebat ab illo rñsum: Iosue autem datus est aliquis, qui cōsuleret Dominum pro illo, quia per se consulere non poterat. Item excessit Moyses Io

E sue in gradu prophetiæ, quia Deus reuelabat se Moysi modo excellentiori, quā omnibus aliis, scilicet. non per ænigmata, & figuras, vt patet supra 12. cap. aliis autem in visione, vel in somnio se manifestabat.

Moysi ex speciali priuilegio ingrediebatur in sancta Sāctorum.

[Ad verbū eius egredietur, & ingredietur ipse,] Idest, Eleazarus sacerdos seruiet ad præceptum Iosue, scilicet, faciendo quidquid ipse iusserit. Accipitur autem egredi, & ingredi ex modo loquendi pro omni operatione. Sic accipiebatur supra, quod deberet Deus pficere hominē Israelitis, qui posset exire, & intrare ante illos, idest, posset facere quęcunque fieri deberent coram populo suo. & in omnib. esset coram eis iubens, & erudiens. Posset autem aliquis accipere ingredi, & egredi pro ingredi in Sanctuario ad consulendum Dominum pro Iosue, quia dicebatur supra quod quidquid agendum esset Eleazarus consuleret Do-

mi-

minum pro Iosue. Hic autem subditur, quod ad mandatum eius facere debebat hoc, scilicet quod quandocunque Eleazarus iuberetur consulere Dominum pro Iosue, debebat esse subditus ad faciendum. Sed non stat iste sensus, quia non ingrediebatur Eleazarus in Sanctuarium ad cōsulendum Dominum intra sancta Sanctorum appositis vestibus sacerdotalibus, sed rationali, & Ephod consulebat Dominum, vt declaratum est. F

Item non stat, quia non dicitur de Eleazaro, quod ingredientur, & egredietur ad preceptum Iosue, sed etiam de omnibus filiis Israel: illi tamen non ingrediebantur ad cōsulendum Dominū pro Iosue, ideo stat primus sensus.

In veteri testamento summus sacerdos obediebat principi seculari.

Considerandū autem, quod hic preponitur Iosue, quia erat princeps secularis summo sacerdoti directe, ita vt teneretur Eleazarus obedire Iosue in omnibus, quę iuberet, sicut cæteri de populo: & sic fuit tempore Moysi, quia ipse non erat sacerdos: Aaron tamen qui erat summus sacerdos obediebat illi, quia erat princeps populi. Et sic fuit in toto veteri testamento quod sacerdotes summi essent sub regibus: nunc autem è contrario, quia omnis secularis potestas obedit summo pontifici, qui est inter omnes viros ecclesiasticos, sicut summus sacerdos inter omnes sacerdotes, & Leuitas Hebræorum. Nunc autem sunt duæ iurisdictiones totaliter distinctæ, scilicet secularis, & ecclesiastica, & illi, qui sunt de ecclesiastica iurisdictione nō iudicātur per secularem potestatem. In veteri autem testamēto erat vnica iurisdictio omniū, & tam sacerdotes, quam seculares eisdem legibus iudicabantur, & vtrisque in criminalibus poterat infligi pęna sanguinis. De modo autem subordinationis iudicū, & vnitate iurisditionis veteris testamenti declaratum est supra capit. 11. De modo autem regum & sacerdotum in eodem testamento qualiter se habetent adinuicem, dicetur magis 1 Reg cap. 8. G

Sciendum tamen, quod licet esset distincta iurisditio sacerdotalis, & secularis in veteri testamento, tamen conueniens erat, quod tempore Iosue esset vnica iurisditio, vel saltem aliquo modo rediret principatus totalis ad vnum, quia maior principatus Iosue fuit tempore bellorum: in bellis autem nullus principatus cōuenit, nisi monarchicus propter periculum discordiæ, sicut fuit supra declaratum exemplo Romanorum, sed Iosue erat hic princeps populi, ergo Eleazarus, & quicunque alij debebant esse subiecti in populo Iudaico, ita vt esset principatus monarchicus. [Et omnes filij Israel cum eo] Idest, cæteri Israelitę etiam debebant esse subiecti Iosue Dicitur hoc, quia erant in populo multi principes, scilicet in qualibet tribu vnus princeps, & in qualibet familia. Etiam erant positi multi iudices, scilicet decani, centuriones, & tribuni, & quinquagenarij: omnes autem hi subditi esse debebant Iosue, sicut omnes erant subditi Moysi: tamen non tollebatur, quin isti postea haberēt principatus speciales, sicut principatus regalis monarchicus est, & tamen sub eo sunt multi principatus alij minores. [Et cætera multitudo.] Idest, omnes conuersi ad Iudaismum, per filios Israel significantur omnes Hebræi ex genere præter ipsos tamen erant in populo multi de conuersis. Et illi etiam erant subiecti Iosue. [Fecit Moyses, sicut præceperat Dominus.] Scilicet, persuadēdo Iosue, vt acciperet principatum, & instituendo eum coram tota multitudine, & illud nihil aliud est, quam id, ꝙ infra subditur, sed ponitur hic in generali ista sententia: deinde in speciali declaratur. [Cumque tulisset Iosue.] Idest, Moyses locutus fuit Iosue de institutione principatus, & tulit eum ad multitudinem, vt ibi fierent quæ dicta sunt. [Statuit eum coram Eleazaro sacerdote.] Idest, posuit Iosue in medio populi coram Eleazaro, & tota multitudine: fit autem mentio de Eleazaro specialiter, quia erat excellentissimus in toto populo post Moysen. [Et omni frequentia populi.] Idest, coram tota multitudine populi: frequentia enim & multitudo idem sunt, sed frequētia magis signat iterationem actuum, multitudo autē est generale nomen ad omnem pluralitatem. [Et impositus capiti eius manibus.] Idest, posuit Moyses manus super caput Iosue ad instituendum eum principem, & faciendū, quæ dicta sunt: Deus tamen iussit quod poneret manum, vt patet supra, intelligitur tamen de vtraque manu, sic.n. dicitur Deuter. cap. vlt. quod Moyses posuit manus suas H I K

F super Iosue. [Cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus] Idest, fecit omnia, quæ præcepta sunt. scilicet, instituit eum in principem populi per manuum impositionē, & dedit ei præcepta de modo regendi: deditque partem gloriæ suæ faciens, vt coram tota multitudine loqueretur tanquam princeps populi.

CAP. XXVIII.

Sacrificiū quotidianum. De con/ dist. capit. non oportet.

Dixit quoque Dominus ad Moysen: Precipe filijs Israel, & dices ad eos: Oblationē meā, & panes, & incensum odoris suauissimi offerte per tempora sua. Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: vnum offeretis mane, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi simila, quæ cōspersa sit oleo purissimo, & habebit quartam partem hin. Holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum eius: oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem sabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas simila oleo conspersa in sacrificio, & liba, quæ ritè funduntur per singula sabbatha in holocaustum sempiternum. G

[Dixit quoque.] Posita ordinatione multitudinis ad principem temporalem suum, consequenter ponitur ordinatio ad Deum: ordinatur autem homo ad Deum colendo ipsum, cuius cultus principaliter in anima cōsistit, quia fide, spe, & charitate colitur Deus iuxta Aug. in Enchirid: manifestatur autem in quibusdam operibus exterioribus, quæ sunt purè cæremonialia, scilicet adoratione, & oblatione. Continuatur autem hoc ad præcedentia, quia populus intraturus in terram promissam fortè existimaret, se non obligari ad ritus sacrificiorum in terra ipsa, quia in deserto non obseruauerat illos: ideo subditur hic, quod deberent Iudæi in terra promissionis offerre Domino oblationem, & panes, & incensum tempore suo, sicut fecerant in monte Sinai: & diuiditur in quinque secundum quod tanguntur hic oblationes quatuor festiuitatum cum diebus profestis. Primo de oblatione omnium dierum: secundo de oblatione sabbathorum: tertio de festiuitate calendarū: quarto de festiuitate Azymorum: quinto de solennitate Pentecostes, siue panum primo oblatorum. Secunda ibi. [Duo autem sabbatha.] Tertia ibi. [In calendis autem.] Quarta ibi. [Mense primo.] Quinta ibi. [Dies ēt primitiuorū.] H I

An ista precepta data fuerint immediatè post predicta. Quæst. I.

Circa primum considerandum de istis præceptis, quæ dantur hic an fuerint immediate post ea, quæ supra habentur. Respondetur quod non potest esse propriè continuatio inter ea, quæ historica sunt, & inter præcepta: ea autem quæ supra ponebantur historica erant: ideo ista nō possunt continuari illis, nisi quantum ad hoc, quod dicamus ista fuisse data postquam illa superiora facta sunt, vel quod ista primo fuerunt data. Sed adhuc de hoc constare non potest, quia ista sunt purè præceptiua, & non est in eis aliquid per quod cognoscatur, quo tempore data fuerint. Vnde posset aliquis dicere, quod fuerunt data in secundo, vel tertio vel quarto anno ab exitu de Aegypto, aut quocunque alio tempore. Dicendum tamen, quod non potest asseri ista fuisse data in primo anno ab exitu de Aegyto; quia Israelitæ iam transierant montem Sinai, quando data sunt, vt patet infra, scilicet, holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai: Israelitę tamen non recesserunt de monte Sinai vsque ad diem 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet supra ca. 10. ergo post principiū anni secundi ad minus data sunt ista præcepta. De alijs temporibus residuis vsque ad mortem Moysi nō patet, in quo eorum data sunt. Dicendum tamen satis rationabiliter, quod data sunt anno quadragesimo ab exitu K

de

de Aegypto parum ante mortem Moysi. Pro quo præsupponendum, quod non habetur aliqua locutio Dei ad Moysen, vel aliquod istorum scriptum de gestis Iudæorum in deserto, nisi de primo anno ab exitu de Aegypto, & de secundo, & de quadragesimo. Dicta autem & facta in primo, & secundo anno habentur in Exod. & in Leuit. & in lib. isto vsque ad cap. 14. vel vsque ad 19. inclusiue. Gesta autem & dicta in anno. 40. habentur hic a capit. 20. vsque ad finem: sic declaratum est supra cap. 14. & 20. Ideo satis apparet, quod ista præcepta data fuerint in anno quadragesimo: nam si fuissent data prius ponerentur ante cap. 20. in quo incipiunt gesta, & dicta anni 20. Item si fuissent data ante annum quadragesimum fuisset hoc in secũdo anno, quia media tempora nullam habent historiam, vt declaratum est supra cap. 20. & tunc data fuissent in monte Sinai, quia post illum non leguntur data aliqua præcepta in aliquo tempore, sed non fuerunt in monte Sinai data, quia infra fit mentio de oblationibus factis in monte Sinai tanquam de aliquo longe præterito, ergo fuerunt data in anno 40. Item dicendum, quod fuerũt data paulo ante mortem Moysi, scilicet, in vltima mansione deserti, quod patet, quia nunquam recedendum est ab ordine literæ per anticipationem; & recapitulationem, nisi constet alium esse ordinem quam litera ponat, sed hic ponuntur ista præcepta post numerationem factam Israelitarum in campestribus Iordanis, scilicet, in Belsathim, quæ est vltima mansio Israelitarum, vt declaratum est supra 26. cap. ergo in mansione illa data sunt ista præcepta, sed postquam facta fuit numeratio Israelitarum in mansione vltima pauco tempore vixit Moyses, quia illa computatio non potuit fieri ante mensem septimum, vel octauum anni 40. ab exitu de Aegypto, & Moyses mortuus est in principio mensis 11. anni eiusdem, vt colligitur Deutero. cap. 1. ergo modicum tempus intercidit. Antecedens patet, quia Aaron mortuus est mense quinto anni huius 40. vt patet infra 33. capit. & ipse mortuus est in monte Hor, post hoc autem Israelitæ perambulauerunt longa spatia terrarum in circuitu montis Seir, vt patet supra ca. 21. deinde etiam venerunt in terram duorum regum Amorrhæorum, & pugnauerunt contra vtrunque accipientes regna amborum, vt patet supra 21. cap postea vero vocatus est Balaam ad maledicendum Israelitas, & facta sunt omnia, quæ habentur supra a principio 22. cap. vsque ad 25. deinde Balaam vadens in terrã suam dedit consilium de committenda fraude contra Israelitas, & factum est. De quo supra cap. 25. Ad vltimum autem facta est computatio Israelitarum postquam data sunt præcepta, quæ habentur hic. Sed pro omnibus istis recitatis oportebit poni tempus plusquam duorum, vel triũ mensium: ergo ista præcepta darentur ad plus mense octauo, vel nono anni 40. sed Moyses mortuus est mense 11. anni eiusdem, ergo paucum tempus fuit inter mortẽ Moysi, & dationem istorum præceptorum.

Quando data fuerunt præcepta sequentia.

Vbi data fuerunt.

Item, quod fuerint datã ista præcepta in vltima mansione patet, quia dicitur infra 36. cap. Hæc sunt præcepta, atque iudicia, quæ præcepit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab, sed illud continuatur cum omnibus istis præcedentibus, ergo ista præcepta fuerunt data in campestribus Moab, quę est vltima mansio, quia accipiuntur campestria Moab pro planioribus locis terræ Moabitarum, vbi est mansio Belsathim, vt declaratum est supra 26. cap. [Dixit quoque Dominus ad Moysen.] Idest postquam dedit præcepta superiora de successionibus, & institutus est Iosue in principem, fuit Deus locutus iterum ad Moysen dans præcepta ista, quę habentur hic. [Præcipe filijs Israel, & dices ad eos.] Idest dicas ista, quæ sequuntur illis per modũ præcepti. s. quod essent obligati ad faciendum illa in terra Chanaan.

[Oblationem meam.] Hic ponitur catalogus omnium sacrificiorum. s. in cap. isto, & in seq. tradiderat enim Deus regulam de sacrificijs in Leuit. qualiter singula fieri deberent. s. quę partes prouenirent Deo, & quę sacerdotibus, & quę offerentibus tam de holocausto, quam de hostijs pacificis. & victima pro peccato: posuitque regulam cęremoniarum quantum ad modum offerendi, & cremandi istas carnes, & expiandi in sanguine, non tamen tradidit regulam quando fieri deberent sacrificia ista, scilicet, quę sacri A ficia conuenirent cuilibet tempori: ideo determinantur sacrificia totius anni hic, & in isto cap. ponuntur sacrificia pro tribus festiuitatibus, non erant autem plures inter Hebręos. Et sic in istis duobus capitulis ponuntur omnia sacrificia, quę obligabantur Iudęi facere per totum annum, nec erant aliqua alia, quorum tempora non exprimantur hic. Considerandum vlterius, quod sacrificia ista distinguuntur hic per solennitates festiuitatum, & p dies profestos, in diebus enim profestis, idest in quibus non erat aliquod festum, ponuntur sacrificia vniformia per totum annum, scilicet, matutinum, & vespertinum solum, sacrificia autem festiuitatum distinguuntur, quia in quibusdã multa offerebantur, in alijs vero pauciora, vt patet hic, & sequenti ca. Sunt autem festiuitates, in quibus ista sacrificia fiebant septem, scilicet, duo, quæ iterantur multoties quo- B libet anno, & quinque, quę sunt semel in anno, primę duę sunt festiuitas sabbathorum, & calendarum, nam in sabbathis fiebant plura sacrificia, quam in diebus profestis. Sabbatha autem multoties sunt. Secunda festiuitas erat calendarum, & in ista fiebant solennia sacrificia, iteraturq; ista festiuitas, quia calendæ vocantur omnia principia omniũ mensium. Sunt autem quinque alię festiuitates, quę accidunt semel in anno, scilicet, festum azymorum, & Pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. In istis enim varia sacrificia offeruntur. De duobus primis patet hic: de secundis tribus sequen. cap.

Sacrificia distincta per solennitates festiuitatũ, et q erãt cæremonia solennitatũ.

Considerandum etiam circa istas festiuitates, quod in omnibus eis, aut saltem in quibusdam eorum attendebantur tria, scilicet, vacatio a laboribus, & oblatio sacrificiorũ, & quędam speciales cęremonię aliarum oblationum, quę C non sunt sacrificia, vel quędam exultationes De primo, & tertio habetur Leuit. 23. capit. vbi ponitur in qualibet festiuitate harum quot diebus durare debebat, & quib. diebus vacandum erat ab opere, & quibus nõ, ponitur etiam tertium, scilicet, quędam cęremonię oblationum, quę non sunt sacrificia; vt quod in festo azymorum offerrentur manipuli spicarum, & in festo Pentecostes offerentur noui panes. Ponuntur etiam cęremoniæ aliarum festiuitatũ, quæ non sunt oblationes, vt de sonitu tubarum in die clangoris, & de afflictione diei propitiationis, & de exultatione, & ramis festi tabernaculorum. Secundum autem erat oblatio sacrificiorum, & de ista solum agitur hic. scilicet, quot animalia offerri debebant in sacrificium, in qualibet festiuitate, & quæ pertinerent ad holocaustum, & quæ ad victimas pacificas, & quæ ad hostias pro peccato, & sic ista duo capitula vocantur catalogus sacrificiorum, sicut D infra 33. cap. vocatur catalogus mansionum, & cap. 23. Leuit. vocatur catalogus festiuitatum, & capit. 18. eiusdem dicitur catalogus consanguinitatum: & matrimoniorum non contrahendorum. [Oblationem meam & panes & incensum.] Hic intendebat Deus dare regulam completam de omnibus sacrificijs. Tetigit tamen de omnib. ministerijs sacerdotalibus: erant enim quatuor ministeria sacerdotalia, quę intra Sanctuarium fiebant. scilicet, oblatio sacrificiorum, & propositio panum, incensio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt declaratum est supra 18. capitu. & de his tetigit hic dans regulam generalem, scilicet, quod ista obseruarentur in temporibus suis, solum tamen prosequitur hic legislator de vno eorum, scilicet, de sacrificijs, quæ vocantur hic oblatio. de propositione autem panum, & incensione candelarum, & thymia- E matis oblatione nihil hic dicitur, quia ista non habent aliquam difficultatem, aut varietatem, cum semper eodem modo fiant, sacrificia autem habent magnam varietatem, quia non fiunt eadem in omnibus temporibus, nec secundum speciem sacrificij, nec secundum numerum eorum, vt patet hic, ideo de his necesse fuit dici: ponitur autem primum hic oblatio, per quam solum intelliguntur sacrificia. Aliqui autem volunt dicere oblationem illam, quę fiebat de pane, & oleo, & vino, nam communiter distinguitur oblatio, & sacrificium. Oblatio enim ad res aridas, & liquidas pertinet non viuentes, vt farinam oleum, vinum, sacrificium vero pertinet ad animalia quæ immolantur, hic tamen non potest sic accipi, quia de nulla oblatione specialiter agitur, sed solum de sacrificijs, vt patet in litera hic, & sequenti cap. ideo necesse est accipi oblationem

Tria attendebantur in festiuitatibus.

Quatuor ministeria sacerdotalia intra Sanctuariũ.

pro

pro sacrificio solum, panes autem vocantur hic panes propositionis. Erant. n. duodecim panes continentes singuli duas decimas farinę, & isti ponebantur in quolibet sabbatho coram Domino, & auferebantur in alio sabbatho, vt ponerêtur alij duodecim recentes. De hoc patet Leu. c. 24. erant autem isti in mensa aurea, quæ erat intra tabernaculum, in qua etiā vasa erant aurea ad liba fundenda. de quo patet Exo. 25. c. Vocatur hic incensum suauissimi odoris, thymiama, quod offerebatur Domino quotidie, nam cremabatur in mane, & in vespere thymiama super altare, vt patet Exo. c. 30. Quarta autē ministratio subticetur hic, s. de incensione lucernarum, disponebantur enim bis quotidie lucernæ in candelabro intra tabernaculū, vt patet Exo. 27. & 30. cap. de hac non fuit expressum, quia intelligebatur nomine oblationis thymiamatis, non quidem, quod ipsa esset oblatio, sed quia simul fiebat cū thymiamatis oblatione sic patet Exo. c. 30. vbi dicitur, quod bis in die, scilicet, in mane, & in vespere quando incenduntur lucernæ, vretur thymiama coram Domino. Alia ratio est quare nō exprimatur, quia hic solum dicitur de oblationibus, vt patet in litera, scilicet, oblationem meam, & panes, & incensum offerte per tempora sua, in lucernarum tamen incensione nō erat aliqua oblatio, quia nihil apponebatur, sicut in cæteris tribus, sed solum ministrabatur disponendo lucernas, ideo non potuit poni cum his tribus, vt referretur ad illud verbum offerte. [Odoris suauissimi.] Vocatur incēsum odoris suauissimi, idest, quia erat valde suauis odor eius Deo, non quidem, quod ipse sentiret odorem thymiamatis, quia in Deo non est potentia odoratiua, nec organū odorandi, vt ista possit percipere, quia hoc solum conuenit animalibus, dicitur tamen per metaphoram, quia sicut nos acceptamus, & cupimus res odoris gratissimi, ita cum Deus acceptet oblationem thymiamatis ex deuotione, & obedientia offerentium, dicebatur esse sibi gratum, vel odoris suauissimi [Offerte per tempora sua.] Ista litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod Deus admoneat Israelitas ad faciendum istas ministrationes, in deserto. n. non fecerant eas, nisi in monte Sinai pauco tempore. Fluxerant autem postea anni 39. fere, in quibus nihil huiusmodi fecerant, ideo poterant existimare se in futurum ab omnibus his absolutos, quamquam manerent in terra promissionis, ideo dicitur: Offerte per tempora sua, idest offerte in tempore debito, scilicet, toto tempore isto, quo fuistis in deserto non obligabamini facere hæc, nec etiam obligabimini immediatè, vt introieritis in terram Chanaan, sed postquam habueritis pacem de hostibus vestris, scilicet, subiecta vobis terra, & cum fuerit Sanctuarium Domini locatum in aliqua vrbe terræ vestræ. vt patet Deuteronom. cap. 12. cum tamen ista aduenerint, offerte panes, & oblationem, & incensum, quia iam tempus suum est. Alio modo potest intelligi. offerte per tempora sua, idest in temporibus dèterminatis a lege: erant enim pro sacrificiis determinata tempora, scilicet, quædam in festiuitatibus, & quædam in diebus profestis, illa autem, quæ erant pro festiuitatibus non debebant offerri in diebus profestis, nec è contrario. Etiam sacrificia calendarum non debebant offerri in sabbathis, nec è contrário, & sic de aliis. Identidem sacrificium quotidianum quod vocatur matutinum non debebat offerri in meridie, & sic de vespertino, sed in singulis seruanda erant sua tempora: sic etiam panes erant offerendi in tempore suo, idest panes propositionis, ad hoc enim erat constitutum tempus, scilicet, vt in quolibet sabbatho ponerentur duodecim panes super mensam aureā, qui manebāt ibi septem diebus, scilicet, vsque ad alterum sabbathum, vt ponerentur tunc alii recentes, & tollerentur priores, vt patet Leu. c. 24. pertinebant autem isti panes solum ad cibum sacerdotū, vt patet 1. Reg. 21. & Matth. 12. cap. in tempore tamen necessitatis dedit sacerdos Achimelech, illos, Dauid, & pueris suis, vt patet eisdem cap. & iste sensus est, quem facit litera.

Conuenit enim quia immediatè agitur de sacrificiis, & ponuntur tempora determinata illorum. [Hæc sunt sacrificia, quæ, offerre debetis.] Posita supra regula in generali, quod sacrificia, & omnia alia ministeria essent obseruanda in temporibus suis, subditur hic in speciali, quæ sunt tempora istorum sacrificiorum, & distinguuntur festiui-

F tates. & dies profesti assignando cuilibet sua sacrificia, & dicitur, hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis, idest solū obligamini facere sacrificia, quæ habentur hic. Alia autē sacrificia fiebant, sed illa erant spontanea, ideo non datur regula de illis, quia qui volebat offerebat, & quando volebat, sed solum de illis, quæ sunt sub obligatione, ista autē sacrificia fiebant de sumptibus Sanctuarij, scilicet, quòd erant aliqui reditus Sanctuarij, de quibus emebantur animalia ad immolationem. farina, vinum, & oleum, & thus, & sal ad libamenta. Isti autem reditus erant partim ex eleemosynis populi, scilicet, quia erant gazophylacia in Sanctuario, in quibus populares pecuniam mittebant, vt patet Leuit. cap. 21. Cum autem esset opus sumptuum, aperiebantur gazophylacia illa, & sumebatur pecunia sub numero a sacerdotibus adhibitis tabellionibus, ne aliqua
G fraus fieri posset, vt patet 4. Regum 12. capit. colligebatur etiam pecunia a populo quando veniebat ad festiuitates, erat namque vna dies determinata, scilicet, dies octaua in festo tabernaculorum, quæ vocatur dies cętus, atque collectæ, idest, quod congregabatur cętus populi in die illa ad faciendum collectam pecuniarum pro sumptibus sacrificiorum, vt patet Leui. cap. 23. & Deuter. 16. Aliquādo tamen aliqui reges etiam de Gentilibus, qui erant viri deuoti in cultu Hebræorum tribuebant omnes sumptus pro sacrificijs, sicut patet de Seleuco rege Asiæ, qui præstabat pecuniam pro omnibus sumptibus sacrificiorum, vt patet 2. Machab. cap. 4. de reditibus autem Sanctuarij, qui essēt, tam ad sacrificia, quàm ad restaurationem rerum ipsius Sanctuarij declaratū est supra cap. 5. [Agnos anniculos.] Hic ponitur sacrificium quotidianum, quod erat commu-
H ne ad omnes dies tam festos, quàm profestos, & vocatur iuge sacrificium, potest etiam vocari sacrificium dierum profestorum, quia licet offerretur tam in diebus profestis quàm festiuis, tamen in profestis solum offerebatur istud de in festiuis verò offerebatur istud, & alia, quæ determinantur infra in his duobus cap. & iubetur, quod offerantur duo agni, quia vnus pertinebat ad sacrificium matutinu, & alius ad vespertinum, vt patet infra, & dicitur, quod essent agni, quia non poterat offerri ouis fęmella, sed debebat esse masculus. Causa huius est, quia sacrificium vespertinum, & matutinum erāt holocausta, vt patet hic, in holocausto autem nunquam offertur fęmella, vt patet Leuit. cap. 1. vbi ponitur regula de his. Quod intelligendum est de quadrupedibus, nam de auibus poterat offerri fęmella. scilicet, columbæ aut turtures fęmellæ, vt patet
I eodem cap. & hoc est, quia in auibus non apparet ita manifeste distinctio sexus, sicut in quadrupedibus, etiam nomina eorum sic se habent, quod in vulgari non distinguimus nomina pro masculo, & fęmella, sicut in quadrupedibus, & in hominibus. In Latino quoque idem genus comprehendit masculum, & fęmellam, & ob hoc nomina auium epicęna dicta sunt, idest communia. Causa autem quare in holocaustis soli masculi offerantur, cum in hostiis pro peccato, & victimis pacificis offerantur indifferenter fęmellæ. & masculi posita fuit Leuit. cap. 1. Item non licebat offerri in sacrificio quotidiano capras, aut boues, sed agnos solum.

Sacrificiū quotidianū.

Quare sacrificio matutino & vespertino solū masculus offerebantur, & item in omnibus holocaustis, in pacificis vero et pro peccato aliquando famella.

An hædulus posset accipi pro agno. Quæst. II.

K QVæreret aliquis si posset accipi hędulus loco agni, vt si interdum non occurreret ita leuiter haberi agnum, quod assumeretur hædulus. Videtur autem, quod sic, quia sic fiebat de celebratione phase. Iusserat, enim Deus, quod acciperetur agnus anniculus Immaculatus, vt patet Exod. cap. 12. poterat tamen interdum accipi hędulus, vtpote si non occurreret ita leuiter haberi agnum, vt patet ibidem.

Respondēdum est, quod non poterat in sacrificio quotidiano offerri aliquid, nisi agnus, nec erat hic locus commutationis in hędulum, vel in alterum animal, sicut in celebratione phase. Causa huius est, quia commutatio sacrificiorum, scilicet, quod offerretur istud animal, cū deberet offerri alterum, fiebat propter duo. Primo propter paupertatem offerentium, secundo propter difficultatem inueniendi animal, quod iubebatur offerri. Causa enim primi

Quare commutabātur animalia in sacrificijs.

erat, quia Deus volebat, vt omnes Iudæi exercerent se in cultu Dei offerendo ei quidquam, & quia illi, qui erant pauperes non poterant offerre animalia magna, dabatur, quod offerrent parua. & quia illa etiam interdum offerre non poterant, concedebatur, quod offerrent auiculas, scilicet, columbas, vel turtures, quæ erant minoris precij, & si interdum ista non possent, dabatur alius modus offerendi, scilicet, quòd offerrent modicum de farina, & sic non erat aliquis etiam sic pauper, qui non posset aliquid offerre. De ista mutatione patet Leui. cap. 5. de illo, qui peccauit iurando, quod debet agere pœnitentiam de delicto suo, & pro peccato offerat capram, vel agnam, & si nõ potuerit, offerre pecus, offerat duos turtures, aut duos pullos columbarum. Si autem, & hoc non potuerit, offerat modicum de farina, siue oleo, sic quoque fit mutatio de sacrificio, quod fiebat in purificatione mulieris parientis. Debebat enim offerre agnum anniculum, & vnum pullum columbę, vel turturem pro peccato, si tamen non posset offerre agnum anniculum offerebat loco illius vnum turturem, vt patet Leui. cap. 12. sic quoque in purgatione leprosi fiebat mutatio propter paupertatem Leui. cap. 14. Alia causa mutationis sacrificij erat quando aliquis non poterat faciliter inuenire illud animal, quod iubebatur offerre, tunc enim dabatur, quòd offerretur alterum. Istæ duę causę possunt applicari ad mutationẽ, quæ fiebat in celebratione phase, scilicet, quòd offerretur hędolus loco agni. Prima enim patet, quia forte agni essent maioris valoris, quam hęduli, ideo aliqui non possent emere agnos, & possent hædulos. Debuit ergo concedi hædulus, quia ista lex dabatur pro omnibus de populo, & ibi erant multi pauperes, lex ergo imponere debuit id, quod erat minus ista causa non applicatur obligationi iugis sacrificij quia offerebatur istud sacrificium de expensis Sanctuarij, in quo non erat paupertas timenda, sicut in popularibus, ideo non debuit concedi aliqua mutatio ex causa paupertatis. Secunda causa non applicatur, scilicet, propter difficultatem inueniendi, quæ maxime conuenit celebrationi phase, debebat enim phase celebrari in omnibus domibus Israelitarum, & quilibet sumere debebat vnum agnum si domus eius sufficiebat ad comedendum illum, vt patet Exod. cap. 12. difficillimum ergo erat, quod omnes viri de Israel possent inuenire agnos pro die illa, ideo debuit dari, quod qui non posset inuenire agnum, acciperet hędulum, & ista fuit potior causa, quare concessum est, vt acciperetur hędulus, vel agnus, quam paupertas accipientium, hoc autem non applicatur immolationi iugis sacrificij; quoniam solum immolabantur duo agni quotidie pro sacrificio iugi, nõ erat autem aliqua difficultas inueniri quotidie duos agnos ad immolandum, ideo non permittebatur immutatio hic de agno in hædulum.

An posset vitulus offerri pro sacrificio iugi. Quæst. III.

QVæretur amplius an posset pro iugi sacrificio offerri vitulus. Aliquis forte dicet, quod non, sicut non poterat offerri hędulus loco agni, sed aliqua ratio diuersitatis apparet, quia quando cõmutabatur hædulus pro agno dabatur æquale pro æquali, vel minus pro maiori, & ista mutatio non recipitur, quia semper debet per motum fieri melioratio. Cum autem offerretur vitulus pro agno fiebat melioratio, quia erat maxima victima vitulus. In obligationibus, autem sic euenit quod quicunque soluit maius, tollitur ab obligatione minori, ergo offerendo vitulum pro agno, satisfiebat, & adhuc aliquid gratis conferebatur.

Respondendum est, quod cum aliquis vellet offerre in diebus profestis vitulum, cum offertur iuge sacrificium, aut volebat illud offerre, ita quod non offerretur agnus, vel offerre vitulum cum agno. Si autem offerret vtrumque manifestum est, quod licebat, quia tunc non fiebat aliqua commutatio, sed vitulus offerebatur gratis, & agnus ex necessitate pro iugi sacrificio, si autem vellet offerre solum vitulum, non offerendo agnum fieret commutatio, essetque vitulus iuge sacrificium, hoc tamen non recipitur quia in his erat seruanda forma mādati. Si ergo Deus iubebat agnum offerri non debebat offerri vitulus, quia

A Iudæi non debebant declinare ad dextram, nec ad sinistram eorum, quæ scripta erant in lege, vt patet Deuteronom. cap. 4. Nec valet si dicatur quod non declinabant ad dextram, nec ad sinistram, quia faciebant id quod Deus iusserat, & aliquid amplius. Respondendum est, quod nõ debebant etiam aliquid addere ad ea, quæ Deus iubebat, vtpote si Deus iuberet offerri duos hircos in die propitiationis, non debebant offerri tres, & si iusserat mitti vnum in solitudinem, vt tolleret peccata multitudinis, non debebant mitti duo. Causa est, quia ista sacrificia, & cæremoniæ non placebant secundum seipsa, sed ex deuotione, & obedientia facientium: & quia obedientia maxime erat in obseruando penitus formam mandati, debebant eam obseruare. Alia causa huius est, quia Deus instituerat ista sacrificia, & cæremonias tanquam signatiua aliquorum,
B quæ futura erant in nouo testamento, vt patet 1. ad Corin. capit. 10. scilicet, omnia in figura contingebant illi, si tamen adderetur aliquid ad id, quod Deus iubebat, mutaretur ratio significationis, vt pote Deus iubebat, quod offerretur vnus agnus pro immolatione phase, & ille offerebatur ad significationem Christi passuri, vt patet Io. 19. vbi quædam cæremoniæ agni paschalis de Christo exponuntur ad literam, scilicet, os non comminuetis ex eo. Si tamen aliquis immolaret duos, uel tres agnos pro celebratione phase iam non maneret eadem ratio significationis, quia non uideretur ad quid referrentur isti agni. non poterant ergo Iudæi aliquid mutare diminuendo, vel addendo, sic iussum est Deut. c. 12. s. quod tibi præcipio hoc tm̃ facito Dño, nec addas quidquã nec minuas, nõ licebat igitur offerri pro iugi sacrificio vitulos loco agnorum.

C [Anniculos.] Idest isti agni debent esse unius anni, in quo certificatur tempus agnorum immolandorum. Non ergo licebat offerri animal cuiuscunque temporis, utpote duorum, uel trium annorum, quia iam non uocaretur agnus, sed aries.

Quomodo poterant Iudæi certificari, quod agnus esset unius anni præcise. Quæst. IIII.

QVæret aliquis quomodo poterat esse certitudo de agno, quod esset unius anni præcise, & uidetur, quod erat difficultas offerendi quotidie agnos, qui essent præcise unius anni. Si autem aliquis dicat, quod uocantur agni anniculi illi, qui unum annum compleuerant, etiam si maioris temporis essent, quia quantocunque erant maioris
D temporis, semper erant unius anni.

Respondendum est hoc esse ridiculum, nam tunc arietem annorum trium, uel quatuor uocaremus anniculum. Item arietes postquam compleuerunt annum non uocantur agni, sed arietes, litera tamen dicit agnos. Ideo dicendum est, quod vocantur hic agni anniculi, qui nondum compleuerant annum, uel saltem non habebant aliquid super annum, & tunc nõ erat difficile offerri quotidie agnos anniculos, quia siue essent duorum mensium, siue trium, siue quatuor, & sic ad annum completum uocabantur agni anniculi, non poterant tamen in qualibet parte huius anni offerri, nam ante diem octauum non offerebantur aliqua animalia, ut patet Leu. c. 22. scilicet, bos, ouis, & capra septem diebus erunt sub ubere matris suæ, die autem octauo, & deinceps poterunt offerri Domino, & sic in die octauo incipiebat agnus uocari anniculus, & postea usque ad
E completionem anni semper uocabantur anniculus. Istud quoque tempus erat determinatum ad offerendum Domino primogenita pecorum, scilicet, post diem septimum, ut patet Exod. cap. 22. s. primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facias, septẽ diebus sit cum matre sua, die octauo reddes illum mihi. Si autẽ aliquis quæreret an posset aries plusquam unius anni offerri pro iugi sacrificio. Respondendum est, sicut supra dicebatur de uitulo commutando pro agno, scilicet, quod quamquam sit maior uictima, si offeratur aries duorum annorum, quam si offeratur agnus unius mensis, uel duorum tamen non licebat fieri commutatio, sed obseruanda erat forma mandati.

[Immaculatos.] Idest isti agni anniculi debebant esse sine macula. Sciendum, quod duo signat macula, *Macula duo signat.*

dicit enim varietatem coloris, vt si esset animal duorum,
vel trium colorum, sic accipitur Gen. cap. 31. vbi dicitur,
quod vidit Iacob arietes varios, & maculosos, idem dici-
tur Gen. 30. capit. scilicet, quod cum oues in coitu intueren-
tur virgas decorticatas in canalibus, pariebant maculosa,
& vario, & diuerso colore respersa. Alio modo accipitur
macula pro defectu, vel super abundantia alicuius mẽbri,
vel immoderata magnitudine alicuius partis corporis, quod
ad monstruositatem pertinet, vel pro abscisione, aut fra-
ctione aliquarum partium, sic patet Leuit. cap. 22. Primo
modo macula non accipitur hic, quia non impedit immo-
lationem, quod patet, quia Leui. 22. vbi ponuntur maculæ
prohibentes nihil agitur de colore. Secundo modo macu-
la accepta impedit a sacrificio, vt patet præalle. capit. cum
dicitur: Omnis macula non erit in eo, si cæcum fuerit, si
fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem, vel im-
petiginem non offeretis ea Domino, & postea dicitur. Om-
ne animal quod, vel contritis, vel tontis, vel sectis ablatis-
que testiculis est, non offeretis Domino. Eodem ponitur
ibi de animalibus habentibus abscissam caudam, vel au-
res. Similiter est intelligendum de omnibus aliis amputa-
tionibus membrorum, vel si animal esset morbidum, non
licebat offerri illud: tamen magis pertinet ad immundi-
ciam, quam ad maculam, debebant ergo isti agni annicu-
li totaliter esse immaculati, alioquin non offerrentur, erãt
tamen ad esum liciti licet non immolabantur, vt patet
Deuteronom. capit. 12. scilicet, quod siue debile, & macu-
latum, siue integrum, & immaculatum comedi poterat,
dum tamen effunderetur sanguis super terram.

*An agnus anniculus posset offerri in iuge sacrificium am-
putata cauda eius. Quæst. V.*

QVæret aliquis an liceret offerri istos agnos anniculos
in iuge sacrificium si haberent amputatas caudas;
vel aures. In quo præsupponendum, quod esse caudã am-
putatam, vel aures, erat macula, quædam tamen macu-
læ erant totaliter prohibentes ab immolatione, aliæ au-
tem secundum quid, omnes enim maculæ, quæ habentur
Leuit. cap. 22. impediebant simpliciter offerri animalia,
siue in holocaustum, siue hostias pacificas, vel pro pecca-
to, etiam siue sponte, siue ex voto, siue ex necessitate legis
offerrentur, duæ autem erant maculæ, quæ non impedie-
bant simpliciter, caudam esse amputatam, vel aures, sed li-
cebat offerri talia animalia sponte in quodcunque genus
sacrificij, votum tamen ex his solui non poterat, vt patet
præal. c. Hoc dato stat quæstio, san liceret offerri in sacri-
ficium iuge agnos habẽtes caudam, vel aures amputatas.
Dicet aliquis, quod licet, quia illa animalia poterant of-
ferri, dum tamen non solueretur votum ex his, sacrificiũ
autem iuge non offerebatur ex voto, ideo poterat fieri de
huiusmodi animalibus. Respondendum, quod non po-
terant offerri, si haberent aliquam harum duarum macu-
larum, quia dicitur Leuit. 22. cap. quod talia animalia po-
terant offerri sponte, in quo innuitur, quod solum illo mo-
do licebat offerri, sacrificium tamen iuge non fiebat spon-
tanee, sed ex necessitate legis: sicut ergo non licebat solui
votum ex illis animalibus, & licebat offerri spontanee,
quia est maior astrictio cæremoniarum in necessariis, quã
in voluntariis, ita nõ licebit offerri in sacrificio iugi, quia
sub maiori necessitate est istud sacrificium, quam illud
quod ex voto fit, quia licet post votum emissum fit solu-
tio sub necessitate, ante emissionem tamen erat pura li-
bertas. In eis vero, quæ sunt ex necessitate legis nulla vn-
quam est libertas, sed semper obligatio, ideo adhuc ma-
ior strictio erit in cæremoniis sacrificiorum, quæ fiunt le-
ge iubente, quam in cæremoniis sacrificiorum votiuorũ;
sed non licet solui votum de huiusmodi animalibus, er-
go nec licebit immolari ad iuge sacrificium. Idem au-
tem dicendum est de omnibus animalibus, quæ infra ha-
bentur immolari hic, & sequenti cap. quod nullum lice-
bat offerri aure, vel cauda amputatis. [Duos quotidie.]
Idest quotidie offerrentur duo agni anniculi in sacrifi-
cium iuge, quia vnus offerebatur in mane, & alius in ve-
spere, dicitur autem quotidie, quia siue in diebus festis,
siue profestis offerri debebant illi duo agni, erat tamen di-

F uersitas, quia in profestis solum offerebantur isti duo agni
anniculi, in festiuitatibus autem offerebantur isti, & in-
super sacrificia pertinentia specialiter ad illum diem, vt
patet infra. [In holocaustum sempiternum.] Hic deter-
minatur genus sacrificij, erant enim tria sacrificia proprie
dicta, & duo sacrificia large dicta, prima tria erant holo-
caustum, hostia pacifica, & victima pro peccato, duo secũ-
da erant vitula rufa, & agnus paschalis. De tribus primis
patet in Leui. a capit. 1. vsque ad 8. de agno paschali, quod
sit sacrificium patet supra capit. 9. de ritu eius patet Exod.
capit. 12. de sacrificio vitulæ rufæ patet capit. 19. cum ta-
men Scriptura loquitur de sacrificio absolute semper in-
telligit de aliquo trium primorum, quia sunt proprie sa-
crificia, & quia esset dubium de genere sacrificij iugis re-
sponsum est, quod erat holocaustum. De ritu autem ho-
G locausti patet Leu. cap. 1. & ibi declaratum est. In hoc e-
nim omnes carnes cum ossibus, & pinguedine, capite, &
intestinis, atque pedibus solis cornibus, & corio demptis;
prius tamen lotis intestinis animalium, cremabantur. Et
de hoc sacrificio nulla iura proueniebant sacerdotibus,
nisi pellis, quæ proueniebat in partem sacerdotis facientis
holocaustum, vt patet Leuit. cap. 6. dicitur, quod istud erit
sempiternum, idest, quod nulla die omitti debebat ex cau-
sa quantumcunque vrgenti, nisi forte Iudæi nequaquam
possent habere animalia ad immolandum quod nunquã
accideret. Si tamen contigisset interdum, quod omissum
fuisset sacrificium iuge, non debebat repeti ita, quod in
alia die duplaretur, sed tenẽda erat regula cuiuslibet diei,
scilicet, quod solum suum sacrificium offerretur. Ista au-
tem sacrificia debuerunt esse sempiterna, idest tandiu du-
H rare, quandiu durabat status Iudæorum, & quandiu es-
sent in terra Chanaan. Nam quando portabantur capti-
ui in alias gentes, non poterant ibi facere sacrificia, sicut
nunc nullum faciunt, quia iusserat Deus, quod non offer-
rent sacrificia, nisi in vna de vrbibus terræ suæ, in qua est
Sanctuarium. In captiuitate tamen nihil habebant horũ,
ideo solum obseruabant illas, quæ non determinabant lo-
cum, sicut circuncidi obseruare sabbathum, & alias solen-
nitates, si autem durasset status Iudæorum in æternum,
istud sacrificium debebat in æternum manere, sed statu Iu-
dæorum, & tota lege cadente, istud quoque sacrificium
periit.
[Vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam.] Di-
xerat enim, quod offerrentur duo agni quotidie, hic autẽ
determinatur tempus, scilicet, vnum in aurora, & alterum
I ad solis occasum.
Circa ritum horum duorum sacrificiorum considerã- *De ritu*
dum est, quod quolibet die fiebant sacrificia, quæ vocãtur *sacrif.*
iugia, & poterant fieri sacrificia spontanea, erat tamen or- *horũ iu-*
do, quod iuge sacrificium matutinum esset ante omne sa- *gis, et spõ-*
crificium spontaneum, sacrificium autem vespertinũ erat *tanei.*
post omne sacrificium spontaneum, scilicet, ad solis occa-
sum fiebat autem sic, vt sacerdos, qui debebat facere sacri-
ficium alicuius diei, surgeret in aurora ante solis ortum, &
indutus vestibus sacris pertinentibus ad ministerium suũ
assumebat cineres de altari: erat enim ignis perpetuus, in
altari, quem nutriebãt sacerdotes apponentes ligna quoti-
die, vnde fiebat cinis multus. Sacerdos aũt debebat illum
tollere ad hoc, quod imponeret carnes holocausti, ne in-
quinarentur cinere, & deponebat cineres illos de altari, in
K quibusdam vasis æneis, quæ vocabantur lebetes, erantque
assignata solum ad ferendum cineres extra castra, vt patet
Exo. 27. cap. & cũ debuisset auferre cineres de altari exue-
bat se vestibus sacerdotalibus, & ferebat cineres extra ca-
stra, quia non licebat ire extra Sanctuarium in vestibus sa-
cerdotalibus, comburebatq; extra castra cineres vsque ad fa-
uillam. Deinde rediens in Sanctuarium ponebat ligna su-
per altare, & immolato agno anniculo ponebat carnes
eius, & adipes super ligna, post istud autem sacrificium fie-
bant omnia alia spontanea, si quæ essent, & hoc vsque ad
meridiem, nam postea non erat consuetum fieri sacrificia,
post hæc autem in vespere ad solis occasum incipiebatur
sacrificium vespertinum, immolabaturque alius agnus,
qui nocte tota cremabatur, scilicet, quod diuideretur in
frusta, & ponerentur particulatim, & successiue super alta-
re, ita vt duraret tota nocte crematio illius agni. In auro-

ra autem cum finiretur sacrificium vespertinum, incipiebat matutinum, & hoc modo succedebant sibi sacrificia. Hec omnia patent Leui.c.6. & ibi declaratum est.

[Decimam partem ephi similæ.] Supra ponebantur sacrificia iugia, hic ponuntur eorum libamenta. ipsa enim animalia immolata vocantur sacrificia, & quædam, quæ cum eis ponuntur, s. farina, vinum, & oleum vocantur libamenta: semper autem erant offerenda libamenta cum sacrificiis præterquam in sacrificio pro peccato, vt patet sup. c.15. vbi ponuntur omnia libamenta sacrificiorum. & in sacrificio pro peccato non ponitur aliquod, & quia sacrificium iuge erat holocaustum, vt patet hic, necesse erat poni cum illo libamenta, & ista determinantur hic.

Sciendum autem, quòd libamenta erant quinque, s. farina vinum, oleum, sal, & thus, vt patet Leui. capit. 2. ex ibi declaratis: duo tamen istorum non ponebantur in mensura, s. sal, & thus, alia autem tria ponebantur in certa quantitate, vt patet supra cap. 15. ideo determinatur hic quantitas cuiuslibet, & dicitur, quòd erit da simila decima pars ephi, i. ephi erat vna mensura magna, quæ diuidebatur in decem partes, & quælibet illarum vocabatur decima ephi: quęlibet autem istarum decimarum vocabatur gomor, vt patet Exo. cap. 16. De istis mensuris habetur Ezechi. 45. c. & de alijs maioribus. Et quia ephi erat mensura magis cognita, & vulgaris nominatur ephi, & nõ gomor, quod est decima pars ephi. Dabatur autem ista simila non cocta, sed solum conspersa oleo sicut farina conspergitur aqua antequam formetur in pastam: erat autem ista farina, & omnia alia libamenta de sumptibus Sanctuarij, sicut animalia, quæ immolabantur. Erat autem modus offerendi istam similam, s. quòd acciperetur decima pars ephi, & super illam fundebatur quarta pars hin de oleo, super eam ad conspergendum ipsam, deinde fundebatur quarta pars hin de vino super similam, vt quidam volunt. Sed falsum est, quia fundebatur super carnes animalis, quando cremari debebant, vt declaratum est supra capit. 15. & tunc non cremabatur tota simila super altare, sed pars illius, & reliquum proueniebat sacerdotibus. Erat
Modus offerendi similã. autem modus huius sacrificij, & libamentorum suorum, scilicet, quod ablata pelle animalis, & cornibus, & lotis intestinis ponebantur partes eius super altare ad cremandum successiue, & istæ partes perfundebantur vino antequam ponerentur super altare, quod habebat quartam partem hin. & cum cremarentur carnes animalis super altare, assumebat sacerdos, qui faciebat sacrificium vnum de vasis aureis, quæ erant super mensam propositionis intra tabernaculũ; & in illo ponebat decimam partem ephi de farina, quam perfundebat oleo commiscens ei quartã partem mensuræ hin, & portabat ad altare, tunc autem ponebat ibi de illa farina, quantum poterat capere pugillus eius ad cremandum, reliquam autem accipiebat pro se, & faciebat ex ea panes ad cibum suum, vt patet Leui. c. 2. erat autem ista farina non fermentata, quia non poterat offerri aliquid fermentatum super altare, vt patet eo. c. & ob hoc sacerdos, quando faciebat panes ex residua simila, non fermentabat eos, vt patet Leui. cap. 6. & sic, quamquàm sacerdos nihil haberet de carnibus animalis immolati in holocaustum; habebat tamen partem libamẽtorum eius. [Quę conspersa sit oleo purissimo.] Idest ista simila sit conspersa oleo, vocatur simila farina delicata, s. farina alba, quando est distincta a furfure, tota autem farina simul non vocatur simila, & ista vocatur aliquando adeps frumenti, vt patet Ps. 147. s. qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumẽti satiat te. Ista autem est conspersa oleo, i. super eam funditur oleum, sicut funditur super farinam aqua, ad redigendum eam in pastam. Dicitur autem oleo purissimo, quia non debebat esse habens amurcam. est enim amurca fęx olei, & ista est cum oleo, quod vltimatè exprimitur de bacca, lapide premente. Hoc autem non debebat poni cũ simila illa.

[Et habeat quartam partem hin.] Hin est quędam mẽsura rerum liquidarum, sicut ephi est mensura rerum aridarum, & sicut diuidebatur ephi per decem partes, quarum quęlibet vocabatur decima ephi, ita diuidebatur hin per quatuor partes quarum quælibet vocabatur quarta pars hin. Sed istud falsum est, quia quarta pars hin nõ erat A mensura sub hin, sed erat sextarius, & dimidius, diuidebatur autem hin in sex partes, quarum quælibet vocatur sextarius, aliqui tamen errauerunt putantes sic diuidi per quartas: ideo statalis modus, quo diuiditur hin per sextarios, de quo dictum est Leui. c. 19. & 14. fundebatur autẽ tota ista mensura olei super farinam, & non debebat ex deuotione plus aut minus imponi, quia forma mandati in his obseruanda erat.

[Holocaustum iuge est.] Idest oblatio istorum agnorũ, cum libamentis suis est iuge holocaustum, i. quod quotidie offertur, alia autem holocausta interdum fiebant ex deuotione popularium, siue per votum, siue aliàs sponte. Sed ista non erant iugia, quia non offerebantur quotidie, sed quando vellent offerre, & dato, quòd quotidie offerrentur, tamen quia non obligabantur quotidie offerre, nõ vocantur iugia, similiter quædam erant holocausta ex ne- B cessitate in festiuitatibus: sed ista iugia non sunt, sed solum in festiuitatibus: ideo oblatio duorum agnorum, quæ fiebat in mane, & vespere vocanur iugis.

[Quod obtulistis in monte Sinai.] Hic excusat se Deus de ponendo regulam istius sacrificij, scilicet, qualiter celebrari deberet in mane, & in vespere. Et dicitur, quòd istud est sacrificium, quod obtulerunt in monte Sinai. ergo sicut ibi celebrauerunt, ita celebrare debebant, amplius, de holocausto iugi celebrato in monte Sinai habetur Leui. 6. capit. Quod autem obtulerint in monte Sinai holocaustum istud patet, quia in consecratione sacerdotũ dabat Deus certa sacrificia, quæ offerre deberent pro consecratione. deinde dicebatur, quòd ista essent præter ritum sacrificij matutini, & vespertini, vt patet Exo. 29. & Leui. C 8 dicitur autem: Quod obtulistis in monte Sinai, in quo significatur, quod post montem Sinai nunquam immolauerunt aliqua animalia facientes sacrificium, & sacrificium, iuge interpolatum fuit; scilicet, quòd nunquam in toto deserto factum est, nisi in monte Sinai. Et hoc erat quia in deserto non habebant Israelitæ ea, quæ necessaria erant ad sacrificium, scilicet, farinam, oleum, & vinum, habuerunt autem in terra promissionis.

Item non fecerunt, quia Deus noluit obligare eos ad faciendum hoc in deserto, sed solum in terra promissionis, vt patet Deuter. c. 12. si autem in deserto fecissent sacrificium istud Israelitæ continuantes per totum desertum non diceret: Hoc est holocaustum, quod obtulistis mihi in monte Sinai, sed diceret, hoc est holocaustum, quod consueuistis mihi offerre, fecit tamen mentionem specialem de monte Sinai, ergo videtur, quòd in ipso loco solum ob- D tulerunt. Nec obtulerunt ibi tanquã Deus vellet eos obligare ad ibi offerendum, sed quia voluit eis tradere regulam per quam offerrent, & quia ista, quæ consistunt in exercitatione non possunt cognosci per solam doctrinam, nisi aliquando homo in eis se exerceat. Fecit ergo Deus, quòd Israelitæ exercitarentur in monte Sinai in omnibus generibus sacrificiorum, quando consecrati sunt sacerdotes, quia ibi erat conueniens locus ad faciendum hæc, filij autem Aaron ibi exercitati in his non indiguerunt, vt postea exercitarentur in toto deserto, ideo non facta sunt aliqua sacrificia post montem Sinai. Nam, & in consecratione Eleazari sacerdotis, quæ fuit in monte Hor quando mortuus fuit Aaron, non E fuit aliquod sacrificium, vt declaratum est supra capitulo 20.

[In odorem suauissimum incensi Domino.] Idest ista sacrificia iugia facta sunt in monte Sinai in odorem incensi, i. in odorem, qui emittitur de re incensa. Odor iste vocatur suauissimus, vt supra declaratum est, & dicitur odor incensi, i. rei incensæ, quia non ponitur incensum pro thure, sed pro ipso sacrificio, quod incenditur, & maxime competit hoc holocausto, quia totum incendebatur. [Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos.] Idest cum quolibet istorum duorum agnorum sacrificij, iugis ponetur quarta pars hin de vino. Erat autẽ modus, quòd acciperetur quarta pars mensuræ hin de vino, quando aliquis agnus cremãdus erat, & super carnes illius fundebatur istud vinum, scilicet, quòd carnes diuidebantur in frusta, vt patet Leui. c. 1. & antequam ponerentur super

igné in altari fundebat ignis super illas, & dicitur libabitis, id est offereretis, vel ponetis, signat autem libare offerre libamenta, sunt autem libamenta ipsa, quæ cum sacrificiis offeruntur, id est vinum, panis, & oleum quæ sunt accessoria, & quia vinum est vnum de istis, oblatio eius dicitur libatio, vel libare. Dicitur autem per agnos singulos, id est quotidie erat offerendus vnus agnus in sacrificio matutino, & in quolibet horum libabatur quarta pars hin.

[In Sanctuario Domini.] Istud est determinatio omnium superiorum, scilicet, quod holocaustū istud vespertinum, & libaméta eius tam in vino, quam in simila, & oleo fiebant in Sanctuario Domini, scilicet, intra atrium tabernaculi in altari holocaustorum, quod erat ad ostium tabernaculi, vnicum enim altare erat in tota terra Iudæorum, & istud erat in Sanctuario, quod vocatur altare holocaustorum. Siquis autem aliquod alterum altare fabricaret ad immolãdum ibi, reus erat mortis. Et propter hoc quando duæ tribus, & dimidia fabricauerunt altare, nouẽ tribus, & dimidia existimantes, quod fecissent ad immolandum, conuenerunt ad pugnandum contra eas, vt delerent illas; donec constiuit, quod non fecissent ad immolandum, vt patet Iosue cap. 22. siquis autem extra illud altare immolasset, siue sup aliud altare, siue sine altari, reus erat sanguinis, vt patet Leuiti. 17. capit. & ita puniebatur ac si hominem occidisset. Cum autem dicitur: In Sanctuario, non est intelligendū de tabernaculo, sed de atrio, quia intra tabernaculum non poterat stare altare illud, cremaret enim tabernaculum, & inficeret illud, fumo, & igne magno. Rationes autem huius positæ sunt. Exod. cap. 27. sed erat istud altare in atrio tabernaculi apud ostium, illud autem atrium non erat opertum desuper sed in circuitu, ideo venti, & imbres super altare veniebant, nec tamen extinguebatur ignis ille, etiam si laberentur flumina super ipsum, de hoc declaratum est Leuiti. cap. 6. [Alterū que agnum similiter offeretis ad vesperam.] Id est etiam offeretis alterum agnum ad solis occasum. Istud vocatur holocaustum vespertinum, incipiebat enim in solis occasu, & durabat vsque ad auroram, quando inchoandū erat sacrificium matutinum vt patet Leui. capit. 6. & hoc erat, quia sacerdos, qui faciebat istud holocaustum, diuidebat carnes illius agni in partes paruas iuxta morem omnium holocaustorum, vt patet Leuiti. cap. 1. & tota nocte vigilabat apud altare ponens successiue frusta carnium, vt tota nocte duraret crematio. In sacrificio autem matutino non fieret sic, sed ponebantur simul omnes carnes, vt cito cremarentur, quia non debebat per totum diem durare sacrificium illud, sed alia sacrificia præter istud fiebant, ideo Leuiti. cap. 1. vbi ponitur regula generalis de holocaustis dicitur, quod omnia membra animalis diuisa in partes poni debebant super altare simul ad cremandum, & hoc, quia obseruabatur iste modus in omnibus holocaustis prẹterquam in holocausto vespertino, de quo specialiter dicitur Leuiti. cap. 6. quod duraret per totam noctem. Sciendum, quod hic cum dicitur: Similiter offeretis, non ponitur, similiter, ad signandum qualitatem, siue similitudinem, sed signatur adiunctio, & ponitur pro etiam. Si enim primo modo acciperetur, esset sensus, quod in vespere immolaretur vnus agnus similiter, vt in mane, id est sub eisdem ritibus. Sed tunc superfluum esset, quia ponitur immediate iuxta omnem ritum sacrificii matutini, ideo, similiter, ponitur pro etiam.

[Iuxta omnem ritum sacrificii matutini.] Id est tales cẹremoniæ seruabuntur in sacrificio vespetino, sicut in matutino, & hoc iam quantum ad conditionem agni immolabilis, quam quantum ad ritum immolationis. De primo patet, s. quod sicut agnus matutinus erat anniculus, & immaculatus, ita vespertinus. De secundo patet, id est, quod sicut diuidebatur matutinus agnus in frusta, & ponebatur super altare, nec comedebatur quidquam de illo, & offerebantur cum eo libamenta sua, ita & vespertinum. [Et libamenta eius.] Id est iuxta ritum libamétorum agni matutini, s. quod sicut in agno matutino ponebatur decima pars similæ conspersa oleo habente quartam partem hin, & tantundem de vino habebat, ita in sacrificio vespertino ponebantur eadem libamenta, & æqualis ponderis; & mẽsuræ. [Oblationem suauissimi odoris.] Id est iste agnus vespertinus offerebatur in odorem suauissimum. Hoc autem ad omnia sacrificia pertinet, quia cum offerrentur de nocte ad mandatum Dei, Deus acceptabat illa, & dicebantur esse odoris suauissimi. [Die autem sabbathi.] Hic ponitur secundum, scilicet, de oblationibus dierum sabbathorum, quæ erant maiores oblationibus quotidianis.

De oblationibus diei sabbathi. Quæst. VI.

CONsiderandum autem, quod ad sabbathum pertinebant duo, s. oblatio sacrificiorum, & cessatio laborum, quia in die ista vacabant ad omni opere, de ista vacatione qualiter se haberet ad vacationes aliarum festiuitatum habetur Leui. 23. c. De primo ponitur hic, s. de ritu sacrificiorum, ista duo non poterant Iudæi obseruare in sabbatho G nisi quando erant in terra Chanaan, quia ibi erat locus Sãctuarii, in quo poterant sacrificare, cum aūt ducebantur captiui in alias regiones, obseruabant sabbathum quantū ad secundum, s. ad vacationem a laboribus, & sic obseruāt nunc: sacrificia autem facere nequeunt.

[Offeretis duos agnos.] Ista est oblatio sabbati super oblationem aliorum dierum, s. quod offerrentur duo agni, si autem intelligeretur, quod ponebatur hic totalis oblatio sabbathi nihil differret oblatio sabbathorum a quotidiana oblatione, in qua duo agni erant immolandi, sed ponū tur isti duo agni insuper pertinentes ad oblationem sabbathi specialiter. Erat autem modus, quod in die sabbathi in aurora offerretur agnus anniculus pertinens ad quotidianum sacrificium, & immediate, offerrentur duo agni pertinentes ad oblationem sabbathi. Et sic erant in quoli- H bet sabbatho tres agni immolandi in aurora, in vespere autem solum immolabatur vnus agnus in holocaustum vespertinum iuge. & sic erant quatuor agni in sabbatho, & duo solum in dieb. profestis. [Anniculos immaculatos.] Id est isti duo agni, qui specialiter pertinēt ad sabbathum erant anniculi, & immaculati, de agnis nanque pertinentibus ad iuge sacrificium diei illius non erat dubium, quia iam dictum fuerat, & accipiuntur hic anniculi, & immaculati, vt supra, accipiebatur. [Et duas decimas similẹ.] Id est duo gomor de farina: habebat. n. ephi decem gomor, quæ vocantur decem decimæ, & duæ de his offerebantur, quia cum quolibet agno istorum offerebatur vna decima, & intelligitur hoc de agnis, qui pertinebant specialiter ad sabbathum, nam de libamentis aliorum duorum agnorū, qui offerebantur in sabbatho pro iugi sacrificio supra di- I ctū est. [Conspersæ oleo.] Id est, debet esse ista simila oleo conspersa, id est, commixta. sicut commiscetur farina aqua ad faciédum massam. [In sacrificio.] Id est debet poni ista simila cum oleo in sacrificio. s. cum carnibus animalis. Et erit sensus, quod carnes agnorum sint sacrificium, simila vero oleum, & vinum sint libamenta, & ista offeruntur in sacrificio. i. cum illo. s. tanquã quædam accessoria, & nõ dicitur hic de omnibus libamentis, quia nõ ponitur vinum, erat tamen necessarium in omni holocausto. Etiam quamquam ponatur oleum non ponitur mensura eius: hoc autem, quia debent referri ista ad superiora de sacrificio iugi, s. quod sicut ibi ponuntur determinata libamenta ita, & hic: immo si noluisset Legislator ista scribere suffecisset, quod diceret cum libamentis suis, & non poneretur hic, nec sequenti cap. aliqua mensura libamentorum, quia iam K fuerat tradita mensura ista supra 15. cap. erat enim generale, quod quandocunque offerretur agnus, cum eo offerretur decima pars ephi de simila, siue offerretur in hostiam pacificam, siue in holocaustum, & siue pro sacrificio iugi; siue pro sacrificio festorum, quandocunque, autem offerretur aries debebant offerri duæ decimæ de simila. cum vero offerretur vitulus offerebantur semper tres decimæ. De oleo autem cum agno offerebatur quarta pars hin, & tantundem de vino, cum ariete autem de oleo tertia pars hin, & tantundem de vino. cum vitulo autem medium mensuræ hin de vino & oleo, vt patet supra capitu. 15. & istud nunquam debebat variari quomodocunque offerrentur sacrificia, nisi esset sacrificium pro peccato, in quo non recipiebantur libamenta, vt patet præalleg. cap. ideo non erat hic necesse exprimi quantitatem libamentorum, quia satis constabat ex illo loco: fuit tamen hic

ex-

expressum de omnibus ad maiorem certitudinem. Alio modo accipitur sacrificium pro libamēto, & maxime pro simila, & sic dicitur, quod simila cōspersa erit in sacrificio, id est erit sacrificium, vel libamentum istorum agnorum in holocaustorum. & iste est sensus verus literæ, & sic accipitur sacrificium semper hic, & sequen. c. [Et liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha.] Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod accipiatur de libamentis, quæ fiebant in duobus agnis pertinentibus specialiter ad sabbathum, & quia fuerat expressum sacrificium, scilicet, ipsi agni, & non exprimebatur quantitas libamentorum, quia non ponebatur ibi vinū. nec exprimebatur quantitas olei, subiungitur ibi de istis, scilicet quod cum illis agnis offerrentur liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha, idest ponentur libamenta, quæ solent poni in sacrificio quotidiano, de quibus supra. Alio modo est sensus, quod intelligantur superiora de sacrificio speciali sabbathi, scilicet, de duobus agnis. Et quia aliquis putaret nihil amplius offerri debere in die sabbathi, dicitur quod etiam offerrentur liba, quæ funduntur per singula sabbatha, idest, quæ offeruntur per singulos dies, scilicet, iuge sacrificium duorum agnorum, quod in nulla die cessare debebat præter oblationes speciales aliorum dierum. Et iste est sensus literæ. vocantur hic liba large, proprie.n. libum idē est quod libamentum, vel libamen aut libatio, & non pertinet ad carnes animalium, sed ad farinam, vinum, oleum, thus, & sal. Hic tamen accipitur large pro toto, quod offertur in sacrificio quotidiano, scilicet, pro carnibus cū libamētis. Quod patet, quia intelligitur de sacrificio quotidiano, in quo nō solum libamenta, sed etiam carnes offeruntur. Et dicitur. Quę rite funduntur, idest ordinarie. & in hoc significatur sacrificium iuge: sacrificia enim festorum, non dicebantur hoc fieri, quia non erant quotidiana, illud autem, quod erat quotidianum vocabatur ordinarium, idest nunquam deficiens. Et dicitur, quę rite funduntur, idest ponuntur, fundi enim pertinet proprie ad liquida, sicut sunt duo libamenta, scilicet, vinum, & oleum. Hic tamen accipitur large fundi, idest poni, quia siue accipiantur liba pro solis libamentis, siue pro libamentis cum sacrificio, non erant omnia liquida, quia simila, quæ erat vnum de libamentis, non est liquida. Dicitur etiam per singula sabbatha, idest quotidie, quia sabbathum non accipitur hic pro die sabbathi, sicut accipiebatur supra, sed pro omnibus diebus. Accipitur enim sabbathum multipliciter. Vno modo pro die septima, in qua finita est creatio, & quam Deus iussit apud Iudæos obseruari, & isto modo accipitur in principio, cū dicitur de oblatione sabbathi. Alio modo accipitur sabbathum pro quolibet die, & sic computant Iudæi prima sabbathi vsque ad sextam sabbathi, quæ est dies veneris, Et deinde dicunt sabbathum sine aliqua adiectione. Isto modo computant Euangelistæ, vt patet Mat. 28. ca. f. vespere autē sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi, & Mar. 16. c. dicitur: Vna sabbathorum, & Prima sabbathi, quod idē est. Et isto modo accipitur hic, scilicet, per singula sabbatha, idest per singulos dies. Alio modo accipitur sabbathū pro hebdomada, sic habetur Luc. 18. cap. de Pharisæo, qui dixit, ieiuno bis in sabbatho, & decimas do: non poterat autem bis ieiunare in sabbatho si sabbathū esset vna dies. Iste modus vlterius raro reperitur. [In holocaustum sempiternum.] Idest liba, quæ offeruntur per singula sabbatha in holocaustum scilicet, quod in quolibet die fiebat sacrificiū holocausti mane, & vespere, & istud erat ppetuū.

Sabbathū accipitur multipliciter.

Sacrificiū calēdarum.

In calendis autem offeretis holocaustum Domino, & vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos septem immaculatos. & tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos. & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes, & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustū suauissimi odoris, atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. Hircus quoq; offertur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamētis suis. Mense autē primo quartadecima die mensis, phase Domini erit, & quintadecima die solemnitas: septem diebus vescentur azymis: quarum dies prima venerabilis, & sancta: Omne opus seruile nō facietis in ea, offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos singulos, idest, per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suauissimum Domino, quia surget de holocausto, & de libationibus singulorum. Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis: omne opus seruile non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum, quando offeretis nouas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis, & sancta erit: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulos de armento duos, arietem vnū, agnos anniculos immaculatos septem: atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem: Hircum quoque, qui mactatur pro expiatione, præter holocaustum sempiternū, & liba eius; immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

Sacrificiū phase.

Exo. 12. Luc. 23.

Sacrificiū primitiuorum.

De sacrificio Calendarum. Quæst. VII.

IN Calendis autem.] Hic ponitur tertium. s. de sacrificio calendarum: erat.n. dies calendarum magna festiuitas apud Iudæos, & in illa offerebantur sacrificia, quę habentur hic. [Idest in mensium exordijs.] Est expositio præcedentis dicti, quia ibi fuerat dictum in calendis: sunt aūt calendę exordia mensium apud Latinos, quādo ponūtur simpliciter: fuit tamē hic facta expositio, quia istud nomen non est apud Iudeos, nec aliquid sibi equalens: sed dicitur hic in nouilunio. Sciēdum aūt, quod apud Hebreos, idē est nouilunium, quod apud nos calendę: non quod sit idē dies, sed quod sicut apud nos incipiunt menses in calēdis, ita apud Hebręos incipiunt in nouilunio, sic enim apud antiquos computabatur annus per mēses lunares, sed mutatus fuit iste modus, quia ipsi volebant reducere computationem illam ad reuolutionem solis. s. quod per mēses lunares computarent totum annum, & acciperent tot lunationes, quot complerent vnam reuolutionem solis. Hoc autem faciebant, quia sol magis certificat per motū suum, & distinguit temporum partes, atque qualitates varias efficit: sed isti, qui computabant per menses lunares cogebantur dare vnum de duob. inconuenientibus. s. vel quod nō facerēt menses tot in vno anno, sicut in alio, vel quod non facerēt eos ęquales: nam lunationes duodecim non faciunt annum integrum: si aūt darent tot menses in vno anno, sicut in alio esset incōueniens: quia aut darent. 12. aūt 13. si darent 12. non complebatur circulus solaris, quia deficiebant dies. 11. & sic non inciperent anni semper in eodem tempore, vtpote si secundum illam cōputationem inciperet annus prima die Ianuarij sumptis. 12. lunationibus non perueniretur iterum ad primam diem Ianuarij, vt esset circulus solis completus, sed deficerent dies. 11. & finiretur annus 20. die mēsis Decembris, & iterum inciperetur ibi annus, & computatis. 12. lunationibus finiretur annus 10 nona die mensis Decembris semper subtrahendo dies. 11. & hoc modo mutarentur initia annorum, scilicet, quod nunquam posset incipere vnus annus, vbi alius inceperat. Ex quo magnum inconueniens sequebatur. s. quod aliquādo inciperet annus in medio ęstatis, & aliquando in medio hyemis, vel pricipio autumni, & sic variaretur per omnia tempora, ita vt nihil certum relinqueretur. Si autem ponerent. 13. lunationes in quolibet anno, sequerentur idem inconueniens per additionem, quod fiebat prius per subtractionem, scilicet. annus solaris continet dies. 366. in quibus perficitur transitus circuli solis: lunationes autem. 13. continent dies. 384. & sic superant ad priorem numerum. 18. accipiebatur ergo, quod inciperet hoc modo annus prima die Ianuarij non finiretur in vltima die Decembris, quia solum sunt dies. 366. cum die bissex-

Quomodo a principio fere computabant annos incommunicando sequebantur.

tili.sed finiretur annus die.18.Ianuarij, & sequens annus ibi incipiens finiretur die 5. mensis Februarij.s. addendo. 18.dies ad vnum solarem, & isto modo sequitur inconueniens quod prius .s. quod non sint eadem principia annorum, sed aliquando in hyeme, & aliquando in vere, ęstate, vel autumno, & sic nesciretur, qui erant menses pertinentes ad hyemem, & qui ad ęstatem: non erat ergo aliquis istorum modorum conueniens. Si autem vellent ęquare menses lunares cum circulo solari cogebantur dare lunationes imperfectas, vel in quolibet anno.s.ponendo.12.lunationes & 11.dies tredecimæ lunationis, & istud erat magnum inconueniens, quia annus non inciperetur cum nouilunio, nec finiretur cum illo, vel si aliquando inciperetur in nouilunio, tamen non finiretur in eo, & sic nesciretur quota die lunationis annus debebat incipere, vel finire, nisi apud eos, qui diligenter hoc inuestigarent: non fuit ergo iste modus conueniens, ideo quamquam a principio sęculi inceperit ista computatio apud multas gentes, tamē postea per varias emendationes vsque ad tempora Octauiani Imperatoris paulo ante natiuitatem Christi peruentum est ad hanc computationem modernam.s. vt sint mēses.12. complentes circulum solarem, & semper incipiat annus in eadem die, nec varietur qualitas temporum in mensibus, sed cognoscatur qui sunt menses pertinentes ad vnūquodque tempus, s. ad hyemem, & qui ad estatem, & qui ad autumnum, & iste est modus conuenientissimus, de quo magis dictum est Exo c.12. Iudæi tamen, sicut a domino instituti sunt ita semper computauerunt annos per menses lunares, & non dant aliquem de modis supra positis, sed faciunt annos inæquales, & incidunt in duo inconuenientia, quoniam aliquando faciunt annum.12.lunationum, & aliquando.13.

Item est alterum inconueniens, s. quòd non habent eadem principia annorum. Nam aliquando incipiunt annū ante æquinoctium vernale, & aliquando post illud.s. aliquando circa principium Martij nostri, & aliquando in fine illius. Faciunt tamen istam varietatem inæqualium annorum, ne cogantur discedere multum a principio anni solaris, & mutentur qualitates temporum secundum mēses suos, & hoc semper fuit apud eos. Quod patet, quia Deus iussit, vt in primo mense die 15. celebraretur festum azymorum, vt patet hic, & Leui.c.23. & tamen tunc erat principium frugum nouarum, vt patet Deut.c.16. nam iubebat Deus vt in festiuitate azymorum offerrentur manipuli spicarum, & ante hoc non licebat comedere quidquā de segete.s. nec panes, nec pultes, nec polentam: si tamen computarent annum per lunationes.12. vel 13. vt prius dicebatur: aliquando inciperent annum in autumno, & aliquando in hyeme, & aliquando in æstate, & sic non essent semper fruges nouę in primo mense anni. Faciendo autem annos inæquales.s. aliquando per 12.& per aliquādo per 13.lunationes, erat semper mensis primus eorū in Martio nostro, frugesque esse poterāt. Sed dicet aliquis, quod poterat seruari iste status temporum alio modo.s. quod in quolibet anno facerent Iudęi.12.lunationes, & apponerēt dies 11. ad complendum circulum solarem. & sic essent anni æquales semper. & inciperent in eadem die, sicut nos semper incipimus. Esset autem secundum computationem eorum dies prima anni semper in ęquinoctio vernali, quod est quasi in medio Martij. Respondendum non stare, quia hoc repugnabat legi Iudęorum: diuidebant enim ipsi annū per menses, & in principio cuiuslibet mensis faciebant festiuitatem, sed iubetur, quod ista festiuitas sit in nouilunio, vt patet hic. & Ps.80. ergo necesse est, vt Iudęi incipiāt mēses in nouilunijs: si tamen facerent.12.lunationes in quolibet anno apponentes dies 11. non inciperent menses in nouilunio, sed in alijs partibus lunationis: ideo necesse fuit, quod solum haberent Iudęi istum modum, quem habent.s. quod facerent aliquando lunationes.12.& aliquando.13. facientes annos inæquales. Sunt mensium exordia apud Iudęos nouilunia, & non calendę, quia calendę, quæ sunt principia apud nos, aliquando sunt cum nouilunio, aliquando sine illo, ideo cum posuisset litera nostra calendas pro principijs mensium secundum morem Latinum subdidit.s. in mensium exordijs, vt significaretur modus incipiendi Iudęorum in mensibus suis, & cum dicitur in

An Iudæi potuissent statum tēporum aliter obseruare faciendo 12 lunationes. Solutio.

F calendis: non est intelligendum de quibuscunque calendis, quia in quolibet mense sunt multæ calendę, quamquā non sint semper ęquales numero, sed intelligitur de illis calendis, quæ vocantur simpliciter calendæ, & istæ sunt in prima die mensis, vbi scriptum est calendis. In alijs autem diebus non scribitur calendis absolute, sed secundo aut tertio, aut quarto calendas, & sic de cęteris.

Considerandum autem circa originem calendarū apud Latinos, quod calendæ a calendando dicuntur, quod est computare, vel vocare. Erat enim mos apud Romanos quod in principijs mēsium fierent nundinæ, & vt sciretur apud omnes quot diebus duraturę essent, ascendebat aliquis turrim, & dicebat calo calo: & quoties istam vocem replicabat, tot diebus durabant nundinę. Postea autem in libris mensiū calendæ istę descriptę sunt, & libri illi vocantur ca
G lendarij a calendis, quia menses in calendis incipiunt.

Calēdæ vnde dictæ sint, et habuerint originem.

An fuerit licitum institui, quòd fierent sacrificia noua in exordijs mensium. Et an hoc inducebat Iudæos ad idolatriam Quæst. VIII.

QVæret aliquis an liceret in calendis, vel in principijs mensium institui sacrificia specialia.i. an conueniens fuerit, quod institueretur, quod Iudæi facerent festiuitatem, & specialia sacrificia in principijs mensium. Dicet aliquis quod non conueniebat, quia per hoc inducerentur Iudęi ad idolatriam .s. vt colerent astra cęli. incipiebant namque menses in nouilunio, & cum Iudæi tunc facere deberent sacrificia specialia, & festiuitatem, viderentur facere propter lunam, quæ tunc nouiter incipiebat lumen re
H cipere a sole in corniculatione sua. Deus tamē nimis cauebat, ne Iudæi inclinarentur ad colendum astra cęli, volēs eis tollere omnem occasionem ad hoc: vnde iussit, quod multum diligenter attenderent ad pulchritudinem astrorum ne decepti colerent illa, vt patet Deut.c.4. Caue ne eleuatis oculis in cęlum videas solem, & lunam, & omnia astra cęli, & errore deceptus adores ea, & colas.

Item iussit ne timerent Iudęi astra cęli putantes, quod aliquod malum eis inferre possent, vt patet Iere.c.10.s. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cęli nolite metuere, quę timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt. Sed iubendo, quod in nouilunio fierent aliqua sacrificia, inclinabantur Iudæi ad lunam, quia videretur alicui, quod propter lunam fiebant, ideo videtur quod non fuerit conueniens in nouilunio fieri festiuitatem.

I Rñdendum est, quod non erat aliquod inconueniens nec Iudęi inclinabantur ad colendum lunam per hoc, quia qñ iubebatur, quod fierent ista sacrificia non dicebatur de luna, sed de principijs mensium: vnde non intelligebant Iudæi, quod in respectu ad lunam aliquid fieret. sed in respectu ad initium mensis.s. quod Deus volebat, vt in principio cuiuslibet mensis fieret aliqua solennitas sibi. Itē dato quod dicatur, quod habebatur hic aliquis respectus ad lunam.s. quod offerebatur sacrificiū, quia tūc luna inchoās erat, nō sequebatur aliquod incōueniēs: quia Iudæi qui decipi poterāt per astra, vt colerent ea, decipiebantur quantum ad hoc, quòd erant pulchra in figura, & lumine suo, & motu, pp hoc aūt dicebat Deus, ne Iudæi eleuarent oculos ad cęlos, & videntes solem, & lunā deciperentur, & colerent. In nouilunio tamē ablata erat ista causa, quia in die, quo fiebat ista festiuitas, erat luna in coniunctione, & tūc non appare
K bat aliquod lumē eius, nec figura, nec motus, sed oīa deficerant, ideo non mouerentur ad colendum eam, quia sola excellentia est, quæ possit hominem decipere in aliquibus rebus faciendo existimare, quod sint dij. Defectus autem nequaquam mouet. Si autem fieret ista festiuitas in plenilunio, quando luna est in oppositione, & tota plena, esset aliqualis occasio: quia cum tunc esset luna maxime fulgida, & secundum suam totam magnitudinem illuminata versus nos, posset quisquam errare. De plenilunio tamen nihil dictum est. Sed hoc non obstante Iudæi decepti fuerunt circa lunam colentes eam vt Deum, atque vocantes reginam cœli: offerebantque ei placentas mulieres hebreorum, vt patet Iere. 44. capit. vnde cum essent quidam de Iudęis profugi in Aegypto tempore Babylonicæ captiuitatis, essetque Ieremias cum eis, admonuit ne

Iudæi adorauerūt lunam.

cole-

colerent reginam cęli, cui responderũt publicè omnes mulieres Hebræorum, quod licet Deus iuberet non facerent, sed potius colerent reginam cęli, quia dum eam coluerũt saturabantur panibus, & mala non viderunt, cum autem colere omiserunt, fames & omnia mala inuenerunt illas. Istud tamen non prouenit eis, quia faciebant festiuitatem in principio lunæ nouæ, sed quia inclinati erant ad colendum idola, ita etiam coluerunt solem, & 12. signa cæli, & omnia astra, vt patet. 4. Reg. 23. ca. sed de his nihil iusserat Deus fieri, nec habebant aliquam occasionẽ ex ritu legis.

Quare voluit Deus in principio mensis magis fieri sacrificia, quam alio tempore. Quæst. IX.

QVæret aliquis quare Deus iussit magis in nouilunio fieri sibi solennitatem, & sacrificia quam in alijs tẽporibus. Respondendum est, quod Deus volebat coli ab Hebræis in ritu sacrificiorum, & ad hoc assignauit eis certa tempora: poterat autem assignare quęcunque voluisset, quia in istis non multum refert. s. vtrum Deus colatur in isto die, vel in illo: dum tamen sit aliquis dies determinatus ad cultum Dei. Et sicut Deus determinauit fieri sibi cultum in quibusdã alijs diebus specialiter. s. in omni sabbatho, & in festo azymorum, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum: ita iussit quod fieret in nouilunio, nec referebat magis tunc fieri, quam in alio tempore. Alio modo responderi potest, quod Deus iussit specialiter fieri sibi sacrificia in nouilunio, & hoc siue propter lunam, siue propter principia mensium. Primo modo dicetur, quod Deus infundit nobis omne bonum tam naturale, quam supernaturale. Bona autem naturalia influit per motum corporum cęlestium. s. faciendo, vt illa moueãtur, & per illorum motum deriuetur in nos aliqua virtus ad conseruationem, & vegetationem naturalem, & quia maxima mutatio in istis naturalibus apparet per cursum lunæ potissimum quantum ad ea, quæ sunt humida & frigida, & luna renouat cursus suos in nouilunio, voluit, ꝙ tunc fierent sibi sacrificia specialia ad signandum, ꝙ gratias referebant Deo pro beneficijs susceptis per motũ corporum cælestium. Ista namq; licet naturaliter moueãtur, tamen sine Dei iussu, & ordinatione non mouerentur, & quantum ad Deum motus eorum non est naturalis, sed pure liber, quia quando ipse vult mouentur, & quando non vult stant, vt patet de statione solis tempore Iosue quãdo pugnauit contra quinq; reges, vt patet Iosue. cap. 10. & sic Christus posuit ista tanquam beneficia Dei nobis collata ex Dei misericordia, vt patet Mat. c. 5. s. Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Et postea subditur: Qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & pctõres. Vegetatio ergo quæ nobis naturaliter ex motu lunæ confertur, ad Dei beneficiũ pertinet, & propter illam Deo gratiæ referendę sunt. Voluit ergo quod in nouilunio, vbi magis istud apparet fieret sibi sacrificium & specialis festiuitas. Aliter potest dici referendo hoc ad principia mensiũ. s. Deus est dominus temporum, & concedit nobis singula tempora, in quibus viuimus, & ideo in omni tempore eum colere debemus, quia quod non possumus facere specialiter ex alijs humanis occupationibus, iussit, vt fieret saltem in principiis ipsorum temporum, & quia quilibet mensis est per se vnum tempus spirituale, iussit, vt in principio cuiuslibet mensis, fieret sibi sacrificium. Considerandum autẽ, ꝙ quamquã vocetur hic ista solennitas calendarum, more Latino: tamen proprie vocatur Neomenia, idest noua luna, vel defectus lunæ nouiter: a Neos quod est nouum, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus: quia tunc luna deficit, quia cadit sub radiis solis, & est noua. Sic aliquãdo vocatur in scriptura, vt patet Psalm. 80. scilicet buccinate in Neomenia, idest die nouæ lunæ. Pluries tamen vocantur calendæ, vt patet supra capit. 10. & 4. Reg. cap. 4. & Isa. cap. 1. Erat autem dies istæ magnæ solennitatis: vnde comparatur aliqualiter sabbatho, vt patet Isa. cap. 1. scilicet, Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cętus vestri, calendas vestras, & solennitates odiuit anima mea. Et 4. Regum. capitu. 4. dicitur: Quam ob causam vadis ad eum, hodie non sunt ca-

A lendæ, nec sabbathum: quasi sabbathum, & calendæ essent eqnalis solennitatis. Sciendum autem, quod festiuitate calendarum fiebant sacrificia, vt patet hic, & ad honorem illorum, & ad gaudium solennitatis clangebatur tũc in buccinis argenteis in sanctuario, vt patet supra cap. 10. scilicet. Si quando habueritis epulum, & dies festos, & calendas, Canetis super holocaustis, & pacificis vestris, vt sint in recordatione Dei vestri. De hoc Psalm. 80. s. Buccinate in Neomenia tuba, idest in die calendarum canetis tubis argenteis. Et sequitur ibidem: Insigni die solennitatis vestrę, idest iste dies est magnę solennitatis apud vos. [Offeretis holocaustum domino.] Idest in die ista offeretis speciale holocaustum. s. omnia animalia, quę infra habentur. [Vitulos de armento duos.] Hic iubetur fieri de omnibus speciebus animaliũ immolaticiorum. s. quadru- B pedum, pręter quam de hircis, & ponuntur tria genera. s. agni, arietes, & boues. De bobus ponebantur duo, vt patet infra. Si autem aliquis dicat quare ponebantur tot. non potest reddi causa de numero, sed sola voluntas legislatoris est causa. Sciendum autem, quod isti boues, de quibus hic dicitur non erant boues castrati, quales nos boues appellamus, sed tauri, vel vituli non castrati: nam Iudęis nõ licebat castrare aliqua animalia, ideo nec boues ad arandum castrabant, sed per assuetudinem fiebant domiti: sic patet Leuit. cap. 22. s. omne animal quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque testiculis est non offeretis domino, & in terra vestra hęc omnino non facietis. Sciendũ autem, quod cum iubentur offerri omnia ista animalia, quamquam non exprimatur de quolibet, quod esset mundum, & immaculatum: tamen intelligendum est. [Arietẽ C vnum.] Idest offeretis vnum arietem in holocaustum. Ritus autem offerendi omnia ista animalia, quantum ad immolationem, & cremationem idem erat, cũm omnia essent holocausta. De quo Leuit. cap. 1. solum autem differebant libamenta eorum, vt patet infra. Sciendum quod de bobus, & arietibus non dicitur quantę ętatis essent, sicut dicitur de agnis, quod essent anniculi. Causa est, quia de ariete determinatum erat. Non. n. vocabatur aries, nisi excederet annum, & vsq; ad illud tempus vocabatur agnus anniculus. Cum vero excessisset annum non referebat quot annorum esset, sed cuiuscunque ętatis offerri poterat. De bobus autem non ponitur certa ętas, quia siue essent infra annum, siue supra, poterant offerri, dum tamen essent ad minus octo dierum, quia ante illum diem nullum animal offerri poterat, vt patet Leui. 22. Bos, ouis, & capra cum genita fuerint. 7. diebus erunt sub vbere matris suę: die autem D octauo, & deinceps offerri poterunt domino. [Agnos anniculos septem.] Hic ponitur ętas, quia agni, & arietes nõ differunt, nisi per ętatem, ideo cum agitur de agnis, oportet assignari ętatem. [Immaculatos.] Non solum refertur ad agnos, sed etiam ad boues, & arietem, quę autem sint maculæ quæ impediebant supra declaratum est. [Et tres decimas similæ.] Hic ponuntur libamenta istorum sacrificiorum, quia vt patet supra cap. 15 nunquam poterat offerri aliqua hostia pacifica, vel holocaustum sine libamento. Et ponuntur primo libamenta bouis. Erant autem inęqualia ista libamenta, sicut animalia inequalia sunt. Nam pro vitulo tres decimæ offerebantur de simila: pro ariete duę, & pro agno vna. Dicunt autem aliqui, quod ideo erat distinctio numeri decimarũ farinę, quia erat distinctio ętatis, scilicet, quod vitulus erat trium annorum, & aries duorum, & agnus vnius. Sed non stat, quia nullus vitulus est E trium annorum: tunc enim bos vel taurus appellatur, & tamen semper iubetur, quod offerantur tres decimæ cum vitulo. Item quia tunc si aliquando aries offerretur quatuor annorum, deberent dari cum eo quatuor decimæ similæ, sed falsum est, quia solum iubebantur dari duæ decimæ, ut patet hic, & sequen. cap. & supra cap. 15. Item non stat, quia aries & uitulus non offerebantur semper eiusdem ætatis, sed aliquando maioris ætatis, & aliquando minoris: semper tamen lex iubebat offerri duas decimas, cum ariete, & tres cum uitulo, ergo non fiebat hoc propter ætatem. Sed dicendum, quod fiebat propter maioritatem uictimæ, & quia uitulus semper est maior ariete etiam si sit minoris ætatis, & aries maior est agno, iussum est, ut offerrentur omnia libamenta maiora cum uitulo,

Sacrificia offerenda in die calendarum.

Libamēta sacrificiorū præstanda.

lo, quam cum ariete, & maiora cum ariete, quam cũ agno. [Similæ oleo conspersæ.] Idest istæ tres decimæ debent esse conspersæ oleo. Quantitas autem olei ad conspergendũ habetur infra. s. medietas hin. Conspersio aũt ista erat, quia totum istud oleum funderetur super similam, & commisceretur, quasi redacta in pastam, sicut farina cõmiscetur aqua ad faciendum massam.

An tres decimæ miscerentur simul vel non. Quæst. X.

QVæreret aliquis de istis tribus decimis, an simul commiscerentur, vel quælibet decima per se. Respondendum est, quod cuilibet animali correspondebat vnitas libamentorum. Si autem istæ tres decimæ conspergerentur per se. s. quod quælibet decima cõspergeretur, quarta hin de oleo erant tria libamenta, & de quolibet eorum assumeretur vnus pugillus ad cremandum in altari. Nam Leu. c. 2. dicitur, quod quando offerretur simila conspersa, tolleretur vnus pugillus de ea, & cremaretur super altare, reliquũ verò cederet sacerdotibus. Si autem quælibet istarũ trium decimarũ per se commisceretur oportebat de qualibet earum assumi vnum pugillum ad cremãdũ super altare: alioquin aliqua simila esset, de qua nihil cremaretur, & illa nõ pertineret ad sacrificium; possent quoq; sacerdotes illam comedere fermentatam, quia non erat pars similæ totius oblatæ, de qua aliquid fuisset crematum. Sed hoc falsum est, vt patet Leuit. c. 6. oportebat ergo, vt de qualibet illarũ decimarũ sumeretur vnus pugillus ad cremandum super altare, & sic eiusdem sacrificij essent triplicia libamenta, quod falsum est. Dicendum igitur, quod illæ tres decimę, quæ erant pro quolibet vitulo cõmiscebantur, simul, ita ꝙ super eas simul funderetur de oleo medietas hin & portarentur ad altare, atq; inde solum acciperetur vnus pugillus ad cremandum. Reliquum autem cederet sacerdotibus: nam in simila lex ista erat, quod siue multa, siue modica esset, solum acciperetur de ea pugillus vnus.

An omnia libamenta trium animalium deberent simul misceri, vel non. Quæst. XI.

QVæreretur amplius cum omnia ista animalia, quæ hic offerri iubentur pertineant ad diem eundem, an libamenta ipsorum omnium deberent misceri, & perfundi oleo toto, quod debebatur omnibus simul: verbi gratia erant duo vituli vnus aries, & septem agni, vt hic patet, & cuilibet respondebat determinata pars de simila oleo, & vinoꝛan simila debita omnibus coniungeretur, & oleũ debitum pro omnibus simul funderetur super illam, ita vt fieret vna pasta magna.

Respondendum est, quod non poterat talis fieri commixtio, quia cuilibet sacrificio debebat correspondere suũ libamentum, sed sacrificia erant hic distincta, cum essent diuersorum animalium, & diuersarum specierum, ergo nõ poterant esse libamenta eadem. Item patet, quia hic erant sacrificia diuersorum generum. s. holocausta, & hostiæ pacificæ, & etiam pro peccato: sed vltimis non debebatur libamentum. De primis autem manifestum est, quod non offerebantur simul, quia holocausta pertinebant ad vnum genus, & pacificæ hostiæ ad alterum: sed in pacificis non est idem ritus, ideo primo [illegible] ebant omnia holocausta, deinde omnes hostiæ pacificæ. Dico autem hoc de aliis festiuitatibus, quæ infra habentur generaliter: nam in festo calendarum non offerebantur hostię pacificæ, sed solum holocaustum, & pro peccato: si tamen fieret commixtio omnium partium farinæ, & totum oleum simul funderetur super farina, non esset libamẽtũ nisi pro vno genere sacrificiorum, quia de vnica cõmixtione solũ accipiebatur vnus pugillus, siue ergo pro pacificis, siue pro holocaustis acciperet, necesse erat, vt vnũ genus sacrificiorũ maneret sine libamẽtis, ꝙ falsum est: quia nunquã ista sine libamẽtis offerebantur, vt patet supra c. 15. Item patet hoc in animalibus pertinentibus ad holocaustum solum, erant enim multa, & diuersarum specierum, atque indigebant singula eorũ libamentis, sed non offerebantur ista simul quia non ponebantur carnes omnium illorum animalium simul super altare, sed prius cremabãtur carnes vnius animalis, deinde

F alterius. Ergo cum quolibet suus pugillus libamentorum fundendus erat. Sed non potest hoc stare, nisi fieret diuersa mixtio, ergo necesse erat diuersas partes similæ per se commisceri, & illis distinctè oleum fundi, & de qualibet vnum pugillum accipi.

Dicendum igitur generaliter pro istis sacrificijs, & omnium aliarum festiuitatũ, ꝙ cum erãt diuersa animalia immolanda, siue pertinerent ad diuersa genera sacrificiorũ, vt ad holocaustum, & hostiam pacificam, sicut in alijs festiuitatibus, quæ infra habẽtur, siue esset vnicum genus. s. holocaustorũ, sicut in calendis, & sabbathis, pro quolibet animali debebat fieri sua conspersio similæ cũ alijs libamentis, vt cũ hic essent duo vituli, septẽ agni, & vnus aries, fierent nouem conspersiones iuxta nouem animalia, & tunc cremabantur ista animalia diuisim, & cum quolibet pone-
G batur vnus pugillus de libamẽto suo. Reliquum aũt sacerdotibus cedebat. Differt tamen, quia non erat facienda diuisio in libamentis ad æqualitatem. sed cuidã animali correspondebant tres decimę. s. vitulo, & alteri correspõdebat vna. s. agno, & tamen pro agno erat vna conspersio, & pro vitulo erat ẽt vnica, quamquam posset diuidi libamẽtum illius in tria libamenta æqualia libamento agni, quia tamen sacrificiũ erat vnicũ cõpetebat ei vnicum libamentũ, & sic fiebat de singulis siue magna, siue parua hẽrent libamenta. Reliquæ aũt partes libamentorum sacerdotib. cedebant, vt patet Leu. c. 2. & 6. [In sacrificio per singulos vitulos] Idest cum quolibet vitulo offerrentur tres decimæ de simila conspersa oleo. Et dicitur in sacrificio, quod põt accipi dupliciter: vno modo pro carnib. animalis. s. ꝙ cum illis offerrẽtur tres decimæ similæ, & hoc erat in sacrificio
H offerri. i. cum sacrificio. Alio mõ accipi põt sacrificium pro oblatione, quæ erat de aridis. s. pro simila: nam sacrificium de carnib. propriè vocatur victima, vel hostia: & istud nomen nulli alteri competit: sacrificium aũt est generale, & ẽt accipitur pro oblatione panis, sic patet sup. ca. 15. vbi simila vocatur sacrificium. Sic etiam Leu. c. 2. & sic accipitur hic, & seq. ca. iõ idem est dici, quod erunt tres decimæ per singulos vitulos in sacrificio. i. pro libamẽtis ipsorum. [Et duas decimas similæ.] Ista est mensura libamenti pro ariete, & quia erat minus animal, offerebantur duæ decimæ, cum pro quolibet vitulo offerrentur tres. [Conspersæ oleo.] Idest istæ duæ decimæ debebant perfundi oleo. De quantitate autem huius infra habetur. [Per singulos arietes.] Solum erat hic vnus aries, & tñ dr̃ per singulos arietes, vt ponatur regula generalis, quia nõ solum in isto ariete,
I sed etiam in omnibus alijs, qui offerrentur, debebat hoc obseruari siue in holocausto, siue in victima pacifica, nec variabantur vnquam libamenta: ita vt magis offerri liceret. [Et decimam partem decimæ.] Hic ponitur libamentum pro agnis, & dicitur quod decima decimæ offerretur in agno. Est autem decima decimæ pars centesima: ideo si accipiatur decima ista respectu ephi diceretur decima decimę, i. centesima pars ephi, & tunc erit valde paruum libamentũ agnorum, ideo non est accipienda ista decima decimæ in eodem genere mensuræ, in quo accipiuntur aliæ decimæ. Si enim in vitulo tres decimæ ponuntur in agno autem decima decimæ: ergo trigesies tantum ponitur in vitulo, vt in agno, & si in ariete duæ decimæ ponuntur, & in agno decima decimę vigecuplum libamentum erit arietis ad libamentum agni, sed in vitulo solum est libamentum triplum ad libamentum agni, & in ariete est libamen-
K tum duplum, ergo non accipietur decima in eodem genere, scilicet, pro decima ęphi. Antecedens patet, quia supra dicitur in agnis anniculis iugis sacrificij, quod offerentur cum quolibet vna decima ephi conspersa oleo de simila. Idem patet supra capit. 15. vbi in agno iubetur poni vnã decima, & in ariete duę, & in boue tres. Item si tantum differrent libamenta bouum, arietum, & agnorum in simila, proportionaliter differrent in oleo, & vino. Quod patet, quia oleum erat ad conspergendum similam, ergo sicut simila esset maioris, vel minoris quantitatis, ita deberet oleum proportionaliter mensurari, alioquin in aliquo sacrificio esset parum de oleo ad conspergendum: in alio autem esset superfluum, quod non stat, & tamen libamenta istorum in oleo, & vino ponuntur in hac habitudine quasi vnum, duo, tria,

Sacrificiũ duo põt notari.

Libamẽta pro agnis.

scilicet

A ſcilicet quarta pars, tertia pars, & medietas. Ergo ſimila, quę offerebatur cum agno, non erat decima decimæ reſpectu ephi.

Sed dicendum, quòd accipitur decima dupliciter, ſcilicet pro decima cori, vel pro decima ephi. Eſt autem ephi, decima pars cori: ideo quando accipitur decima pars in coro, accipitur vnum ephi, & quando accipitur decima pars ephi, eſt centeſima pars cori, & vocatur decima decimę. Sic etiam accipitur hic, quòd in agno ponatur decima decimæ, ſcilicet cẽteſima pars cori, & illa eſt decima ephi: ſi enim decimę, quæ ponuntur in vitulo, & ariete, & decima decimæ, quæ ponitur in agno eſſent reſpectu ephi: tunc trigeſies tantum in vitulo, quàm in agno poneretur, ſed decimę tres in vitulo, & duæ in ariete ſunt decimę reſpectu ephi. Decima decimę agni eſt reſpectu cori, ideo tantum valet vna decima, quantum decima decimæ, & ſic ſolum triplum de ſimila ponitur in vitulo, quam in agno, & ſolum duplum in ariete, quàm in agno.

B Conſperſæ ex oleo.] Ideſt iſta decima ephi pro quolibet agno conſpergetur oleo, ſicut conſpergebantur decimę in alijs ſacrificijs. Menſura autem ſua infra habetur. [In ſacrificio per ſingulos agnos.] Ideſt cum quolibet agno debet poni vna decima ſimilæ cum oleo, & iſta eſt ſacrificium, ideſt libamentum ſuum. Dicitur autem per ſingulos agnos, quia ſeptem ſunt.

Holocauſtum ſuauiſſimi odoris, atque incenſi eſt domino.] Ideſt iſta animalia oblata, cum ſuis libamentis ſunt holocauſtum domino, ideſt Deus acceptat illa tanquam holocauſtum ſuauiſſimum, & incenſum. Quomodo autẽ ſit odor ſuauiſſimus iſte domino ſupra declaratum eſt: dicitur etiam holocauſtum incenſi, ideſt holocauſtum; quod

C incenditur, quia non poteſt accipi hic pro thure. [Libamẽta autem vini.] Hic determinatur quantitas duorum libamentorum, ſcilicet vini, & olei: ſupra enim non ſacta fuit mentio aliqua de vino. De oleo autem fuit aliqua, ſed non determinata fuit menſura. Hic autem ponitur menſura vini, & per illam intelligitur mẽſura olei, quia ſemper iſta ſunt æqualia, vt patet ſupra in litera. & ſupra 15. capit. Fuit tamen ſupra mentio facta de oleo, & non de vino, quia oleum fundebatur ſuper ſimilam ad conſpergendum ipſam. De vino autem nihil fundebatur ibi, ſed ſuper carnes cremandas. [Quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas.] Ideſt quælibet victima debet habere ſuum libamentum vini, quod ſuper illam funditur.

An vinũ q pertinebat ad libamenta eſſet aquæ mixtũ vel purum. Ammalia cremanda perfundebatur vino puro, & non limphato.

Ex quo patet, quod quando cadauera iſtorum animaliũ diuidebantur in fruſta ad cremandum ſuper altare, perfundebantur vino; & hoc eſt fundi per ſingulas victimas,

D & ſicut oleum habet ſe ad ſimilam, ita vinum ad carnes. Iudæi volunt, quòd iſtud vinum eſſet mixtum aqua, ſed non videtur ex textu: immo magis contrarium: nam ſi poſſet aqua permiſceri, & tamen eſſet in iſta menſura, non diceretur quòd haberetur tantum vel tantum de vino, quia pars illius quædam aqua erat: potiſſimùm, quia vinum tẽperatur aqua, quando in potum aſſumitur. Hic autem ſolum erat ad perfundendum carnes. Item non eſt veriſimile poni ibi aquam, quia tunc aqua eſſet libamentum. Deus autem tradens hic regulam completam de libamentis expreſſiſſet de aqua: nihil tamen expreſſit, nec vellet. Nec dicas, quòd intelligebatur, quia Iudæi non poterant aliquo modo declinare a tenore legis, ſiue excedendo, ſiue deficiendo: nam addere etiam in rebus bonis non permittebatur eis; vt patet Deuterono. cap. 12. ſcilicet quod præcipio tibi hoc tantum facito domino, nec addas quidquam, nec

E minuas. [Media pars hin per ſingulos vitulos.] Ideſt in quolibet vitulo fundetur medietas hin de vino. Eſt .n. hin menſura liquidorum, quæ in ſex partes diuiditur, quarum quælibet ſextarius dicitur, & cum iubetur poni medietatem hin in vitulo ponuntur tres ſextarię. In ariete autem duo ſextarij, quia iſti ſunt tertia pars hin, in agno autem ponitur ſextarius, & dimidius, quia tanta eſt quarta pars hin. Aliqui autem errant circa aſſignationem huius menſuræ exiſtimantes diuidi hin in quatuor menſuras, quarũ quælibet vocetur quarta illius, & hoc quia ſupra dicebatur per ſingulos agnos debere fundi quartam partem hin volentes in hoc dicere, ſicut de ephi, quod per decem menſuras diuiditur, & quælibet illarum vocatur decima ephi;

Hin menſura quædam.

A ſed falſum eſt, quia etiam hoc modo dicent hin diuidi in tres menſuras æquales quarum quælibet vocetur tertia hin, quia iubetur, quòd in quolibet ariete ponatur de vino, & de oleo tertia pars hin: non ergo ſtat. Sed dicendum eſt, vt primo fuit dictum diuidi hin per ſextarios. [Tertia per arietem. quarta per agnum.] Ideſt tertia pars hin de vino, & de oleo ponetur pro quolibet ariete, ſcilicet duo ſextarij, quia duo ſextarii ſunt tertia pars ſex ſextariorum. In quolibet autem agnorum ponitur quarta pars hin, ideſt ſextarius, & dimidius, qui facit quartam ſex ſextariorum. [Hoc erit holocauſtum per omnes menſes.] Ideſt iſta animalia ſupra poſita cum libamentis ſuis offerentur in holocauſtum per omnes menſes, ideſt per principia omnium menſium. Nam ſolum in prima die menſis iſtud fiebat, vt ſupra dictum eſt.

B Qui ſibi anno vertente ſuccedunt.] Ideſt menſes ſuccedunt ſibiipſis, quia vno finito incipit alius, & hoc anno vertente, ideſt circulariter moto. Annus enim vbi incipit, ibi deſinit, quod ad circulum pertinet, & quia nos per anni magnitudinem mouemur, annus verti dicitur, non tamen vertitur, quia tempus eſt, quod non eſt motus, nec in motu. Sed quia tempus fit per motum circulorum cœleſtium, ſcilicet annus fit per hoc, quia ſol decurrit ſuum circulum perfecte redeundo a puncto in punctum, annus moueri videtur. Sic enim Philoſophus dicit 4. Phy. omnia in circulo eſſe, ideſt tempus eſſe per circulum, & in circulo.

An illa holocauſta debebant fieri etiam in menſe 13. quando accidebat. Quæſt. XII.

C QVæret aliquis, quia dicitur hic, quòd in omnibus mẽſibus deberent fieri iſta holocauſta, an qñ eſſet menſis. 13. fierent ſicut in anno menſium. 12. In quo præſupponendum eſt, quod ſupra declarabatur de anno lunari, quẽ Iudæi ſequuntur, ſcilicet quòd aliquando faciunt menſes 12. & aliquando. 13. quod autẽ fiant. 12. eſt regulare: ideo de quolibet iſtorum non dubitabatur, quòd in principio eius offerrentur holocauſta calendarum, quæ habentur hic: cum tamen eſſent. 13. menſes, quia vltimus videbatur irregularis, ibi apparebat dubium.

Reſpondendum eſt, quòd ſiue annus apud Iudeos eſſet. 12. ſiue. 13. menſium in quolibet eorum debebat offerri holocauſtum, quod hic iubetur: alioquin tranſiret aliqua lunatio ſine ſacrificio, quod falſum eſt, quia Iudæi oẽs Neomenias celebrabant, cum eſſent magnæ feſtiuitates

D apud eos, vt patet Pſal 80. & ſupra declaratum eſt. Potiſſimum quia ſupra cap. 10. dicitur, quòd ſi quando Iudęi haberent calendas, clangerent buccinis ſuper ſacrificia, ergo in omnibus calendis feſtiuitas erat: alioquin tranſirent calendæ aliquæ ſine ſacrificiis. Item non ſtat ratio dubitandi de menſe 13. magis quàm de aliis, quia non eſt magis irregularis: nobis enim qui ſequimur annum ſolarem per 12. menſes ſemper diuiſum, irrẽgulare videretur ſi interdum eſſet menſium. 13. ſequentibus tamen annum lunarem nõ eſt magis irregulare eſſe annum menſium. 13. quam 12. cum neceſſe ſit aliquando ſic, & aliquando aliter fieri, vt annus ſolaris nõ multum elongetur a lunari quantum ad principia ſua, & fines, Ideo in iſto mẽſe ſicut in cæteris debebat fieri. Aben Ezra autem tenet contrarium. ſ. quòd ſolum in primo menſe anni fieret, qui vocatur apud eos Niſan. Sed falſum eſt cum litera dicat per omnes menſes, ſed

Opi. Aben Ezra.

E forte aliquis repondebit, quod dicebatur fieri per omnes menſes, quia in menſe primo fiebat pro ſe, & pro omnibus aliis menſibus, ſed iſta rẽſponſio multum eſt diſtorta, & tamen adhuc nequaquam ſtat, quia neceſſe eſt ſaltem in mẽſe. 7. nam ſequenti c. dicitur, quod in prima die menſis. 7. fierent holocauſta pro feſtiuitate clangoris, & pręter hoc adhuc fieret ſacrificium calendarum: ergo neceſſe erat ibi celebrari calendas, & ſicut ibi fiebat, ita in omnibus aliis mẽſibus fieri debebat, cũ iubeatur de oĩbus, & nõ ſit maior rõ de vno q̃ de alio. [Hircus quoque offeretur domino ꝓ peccatis.] Hic ponitur alterum ſacrificium. ſ. pro peccato, quod fiebat ad expiationem, & offerebatur hircus: nam nũquam hircus conueniret holocauſtis, vt patet Leuit. c. 1. & hoſtiis pacificis, vt patet Leui. c. 3. & ſupra c. 7. tamen tranſ-

ſime

sime pronebatur, nisi in hostijs pro peccato. His aũt maxime conueniebat. Causa huius declarata est Leui. c. 4. ideo raro in pacificis ponitur: rarius tamen & quasi nunquam ponitur in holocaustis.

An sacrificium pro peccato, quod fit in Neomenijs, fieret secundum Iudaeos pro peccato Dei, quia diminuit lumen lunae, a luce solis. Quaest. XIII.

QVaeret aliquis ad quid fiebat istud sacrificium pro peccato. Iudęi respondent quod Deus peccauit, & pro peccato suo offertur sacrificium. Magna enim cęcitate isti insipientissimi caligant, ita vt Deum peccasse dicere non erubescant. Vnde in quadam distinctione Talmud Iudęorum dicitur, quod Deus mandauit offerri hircum calendarum pro peccato, quod ipse egit. Dicunt autem, quod condiderat Deus solem, & lunam in ęquali splendore, & luna dixit Deo: nunquid vnus rex debet habere duas coronas ęquales? quasi volens, quod sol minueretur, & ipsa esset maior, ideo Deus minuit eam ab aequalitate solis, & fecit quòd sol eam minueret per singulos menses eam obscurans in coniunctione, postea vero pęnituit eum, quòd fecisset huiuscemodi: ideo iussit, quod ad emendationem huius mali in die quo luna nobis totaliter deficiebat, continuè fieret ista expiatio. Ista enim ita sunt absurda, vt nequaquam ad illa quidquam argui liceat: nam nec nomine fabularum digna sunt. Poeticę enim fabulę magis compactae sunt: nam quanquam non sint de rebus veris, nec verisimilibus, vt ait Tullius in primo Rhetoricae nouę: tamen si fuissent, illum ordinem haberent: istud autem nequaquam sic est. Postremo autem turpissimi, & bestialissimi Iudaei, & ipsa ruditate rudiores sunt: putantes se quolibet adhuc mense Dei peccatum expiare. Si enim semel expiatum esset, non oporteret quolibet mense expiari. Rabbi Abraham Francus glosat istam fabulã, dicens quod aequalitas lunae & solis in lumine, est ęqualitas influentiae, ita quod luna humectat, & res humidas crescere facit: sol autem calefacit, & desiccat, & factũ est a Deo, quod sol praeualeret. Sed ista nihil ad propositum fabulae de locutione lunę, & de peccato Dei, & expiatione illius in principio cuiuslibet mensis. Tanta enim absurditate ista plena sunt, vt nequaquam ad aliquem sensum conuenientem trahi possint. Respondendum igitur, quod istud sacrificium fiebat pro peccato, ad expiandum, semper enim erant aliqua peccata, quae expiari possent in Israel, siue in personis priuatis, siue in toto populo: ideo conueniens erat illis accipi sacrificium expiatiuum. Sic quoque fiebat in omnibus alijs festiuitatibus magnis, vt patet infra in litera, & sequenti cap.

Pro cuius peccato fiebat sacrificium Calendarum. Quaest. XIIII.

QVaeret aliquis pro cuius peccato fiebat istud sacrificium. s. an pro peccato totius populi, vel alicuius de populo, vel sacerdotum. Ista nomina ad sacrificiũ pro peccato pertinebant. Respondendum est, quod fiebat pro peccato totius populi: nam quandocunque pro aliqua persona fiebat sacrificiũ pro peccato eius, oportebat quod peccatum illud esset determinatum, vt patet Leui. cap. 4. & 5. Hic autem non erat aliquid determinatum. Item ille pro cuius peccato offerrebatur sacrificium, dabat ipsum animal, quod immolabatur, sed hic dabatur animal de sumptibus sanctuarij, cum omnia ista essent sacrificia necessitatis instituta a lege, ergo non pertinebant ad aliquam personam priuatam. Item si pro aliquo priuato fieret, non contingeret esse necessarium quolibet mense offerri, sed aliquando conueniret, & aliquando nequaquam. Sed necesse est dici, quod offerretur istud sacrificium pro aliquo genere personarum, quae semper manerent cum illud sacrificium calendarum perpetuum esse debebat. Non tamẽ potest dici, quod offerebatur pro omnibus sacerdotibus, vel Leuitis, quia tunc stat eadem ratio, quae de alijs. s. quia de expensis eorum hoc fieret, sed fiebat de expensis sanctuarij, ergo non erat pro eis specialiter. Dicendum est autem quod istud sacrificium fiebat pro peccato totius populi,

F li, quia semper populus habebat aliqua peccata, quae expiari possent. & conueniebat hoc, quia sacrificia ista fiebant de expensis publicis. s. de expensis sanctuarij, quę dabantur a tota cõitate, vt supra declaratum est: ideo toti cõitati prodesse debebant. Item cõitas Iudaeorum durabat semper, sicut sacrificium istud fiebat per omnes generationes. Sic autem de omnibus alijs sacrificijs, quę fiebant in cęteris festiuitatibus. Dicendum est, quod non solum de his, sed etiam de sacrificijs pacificis & holocaustis, quamquam. n. ista non offerantur ad expiationem, tamen fiebãt nomine cõmunitatis, & Deus acceptabat ea pro tota communitate. De sacrificijs aũt istis pro peccato qualiter proficerent ad expiationem peccati, an quantum ad culpam, vel quantum ad pęnam, & si quantum ad pęnam, quid de pęna tollerent declaratum fuit Leui. cap. 1. & 4.

G *Pro quo peccato populi offerebatur sacrificiũ Neomeniae. Quaest. XV.*

QVaeretur amplius pro quo peccato populi offerebatur istud sacrificium, quod dicitur pro peccato. Respondendum est, quod quidam voluerunt offerri ad expiationem sceleris, quod commiserunt fratres Ioseph vendendo ipsum. Alij autem voluerunt, quod offerretur pro peccato adorationis vituli in deserto. Primum satis est friuolum: nam frustra videbatur expiari peccatum, quia iã a multis temporibus deletum esset. Secundum etiam non multum agit, quia peccatum illud non fuit remissum per sacrificia, sed per occisionem noxiorum: nam 23. millia virorum gladio perierunt. s. quotquot Moyses reperit noxios in scelere, vt patet Exo. ca. 32. etiam Deus postea puniuit

H istud delictum immittendo pestem, vel aliam plagam super populum. vt patet praealle. c. s. ego autem in die vltionis visitabo, & hoc peccatum eorum. Et sequitur: percussit ergo dominus populum pro reatu vituli, quẽ fecit Aaron. Non igitur expiabatur nunc per sacrificia.

Item & fortius nunquam poterat aliquod peccatum expiari per sacrificia, si esset contra aliquod de praeceptis decalogi, vel contra aliquod iudiciale mandatum, sed solum quando erat contra pręcepta cęremonialia in omissione alicuius cęremoniae, vel in transgressione illius. Pro alijs autem dabantur aliae pęnae, vt probatum est supra c. 5. & Leuit. cap. 5. erant tamen ista duo peccata. s. in vitulo, & in venditione Ioseph contra duas tabulas decalogi, ergo non erant expianda per sacrificia. Dicendum igitur, quod istud erat populi peccatum, & non erat aliquod peccatum spe- *Responsio Authoris*

I ciale, sed peccatum indeterminate. Quod patet, quia istud sacrificium fieri debebat quolibet mense. tamen non contingeret, quòd quolibet mense esset aliquod peccatum speciale populi, pro quo offerri deberet. Item si aliquod peccatum esset speciale non debebat offerri hircus, sed vitulus, vt patet Leui. c. 4. vel saltem non offerretur solus hircus, sed vitulus cum hirco, in quo herent cęremoniae, quae habentur Leui. c. 4. ideo non erat pro aliquo peccato determinato, sed pro peccatis indistincte, & illa semper erant in populo, quia homo dum viuit nunquam plenè mundus est, quia etiam ipsi, qui mundi vocantur, non sunt totaliter mũdi, sed indigent, vt pedes lauent: sic dixit Christus Ioan. 13. capitu scilicet. Vos autem mundi estis, qui verò mundus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus, ideo semper indiget homo expiatione aliqua, & cum

K hoc sit in quolibet homine, maximè est in communitate in qua multi sunt, & necesse est aliquos esse imperfectos. Arguet aliquis quod fieri potest istud sacrificium pro aliquibus peccatis determinatis, sicut fiebat sacrificium in die expiationis, quando summus sacerdos confitebatur omnia peccata populi super caput hirci Leui. c. 16. Respõdendum est illud esse speciale in sacrificio diei expiationis, in quo iubebat Deus, quòd sacerdos confiteretur omnia peccata populi. In nullo autem tempore hoc fiebat, ideo poterat ibi fieri sacrificium pro omnibus peccatis illis, & pro caeteris, quae sacerdos non confitebatur. Hic autem nõ fiebat confessio alicuius peccati, ideo non poterat, vel saltem non contingeret in quolibet mense fieri sacrificium pro aliquibus determinatis peccatis populi, sed fiebat in generali. Idem modus erat circa omnia alia sacrifi-

cia

cia pro peccato, quæ fiebant in alijs festiuitatibus, de quibus infra.

Iura sacrificiorum Calendarum cui prouenicbant. Quæst. XVI.

QVæretur amplius de iuribus istorum sacrificiorum, cui prouenirent: nam ista animalia non penitus cremabantur, quia saltem pellis non cremabatur in sacrificijs, quæ habentur hic.

Respondendum est, quod hic erant duplicia sacrificia, scilicet holocausta, & hostia pro peccato. De primis nullũ ius erat cuiquam, nisi pellis, quia omnes carnes cum capite pedibus, & intestinis cremabantur, vt patet Leui. c. 1. pellis autem sacerdotibus proueniebat non omnibus, sed illi solum qui faciebat holocaustum, vt patet Leui. cap. 6. In hostia autẽ pro peccato, quæ hic offerebatur, secus erat. B Duplex autem erat hostia pro peccato, quia aliquando de sanguine illius offerebatur intra sanctuarium, & aliquando non. Primo modo cremabatur totum animal cum pelle, & fimo, & cornibus, vt patet Leui. c. 6. & de isto non poterãt habere sacerdotes aliqua iura. Alio modo, s. cũ nõ inferretur sanguis intra sanctuariũ proueniebant sacerdotibus iura. s. pellis, & omnes carnes solis adipibus crematis super altare effuso sanguine ad expiandũm, vt patet Leui. cap. 6. hic autem nõ fiebat primo modo sacrificium pro peccato, quia nunquam inferebatur de sanguine intra sanctuariũ, nisi in die expiationis Leui. ca. 16. vel quando offerebatur vitulus pro peccato summi sacerdotis, aut totius populi, vt patet Leui. c. 4. hic autem offerebatur hircus: ergo non debebat inferri sanguis intra tabernaculum. & consequenter non erant cremandæ carnes cum pelle, sed proueniebat sacerdoti facienti istud sacrificium. [In holocaustum sempiternum.] i. cremabitur iste hircus in holocaustum sempiternum. C s. quod per omnes menses vsque in ęternum debebãt fieri sacrificia ista. Sed dicetur, quod hic implicatur contradictio, quia dicitur primo, quod offerretur hircus pro peccato: deinde dicitur, quod in holocaustum: sed impossibile erat, idem animal offerri in holocaustum, & pro peccato cum ista sacrificia habeant ritus contrarios.

Respondendum est, quod non accipitur hic holocaustum proprie. s. quod totum animal cremaretur iuxta ritũ holocaustorum Leui. cap. 1. sed vocatur holocaustum per quandam similitudinem, quia sicut in holocausto oĩa cremantur: ita adeps totus hostiæ ꝓ peccato cremabatur, & generaliter quęcunque pars animalis tota cremaretur, vocabatur holocaustum. Iste modus habetur Leui. c. 3. vbi dicitur de adipe hostiæ pacificæ, quod cremabatur in holocaustum, & tamen manifestum est, quod hostia pacifica & holocaustum differunt, quia tamen totus adeps cremabatur, holocaustum vocatur. D [Cum libamentis suis.] i. etiam libamenta offerentur, & cremabuntur cum istis supra positis animalibus offerendis, sed hoc videtur solum quantũ ad illam partem, quam sacerdos accipiebat in pugillo, quãdo immolabat sacrificium: libamenta. n. quantacunque forent nunquam totaliter cremabantur, sed vnus pugillus accipiebatur de illis ad cremandum, & reliquum proueniebat sacerdotibus, & pro ista parte intelligebatur, quod cremarẽtur cum sacrificijs suis in ęternum. De hoc Leuit. c. 2. Vel potest intelligi quantum ad libamenta totaliter, non quidem cremando, sed offerendo. s. quod ipsa totaliter offerrentur coram altari, cum carnibus sacrificiorum: ibi tamen sacerdos accipiebat vnum pugillum ad ponendum super altare, reliqua sibi reseruans, sed hoc est contra ea, E quæ diximus. s. quod in sacrificio pro peccato non offerebantur libamenta. Hic tamen ponitur hircus pro peccato cum libamentis suis. Dicendum est, quod non offerebãtur libamenta cum hirco pro peccato, & generaliter, nec in alijs sacrificijs pro peccato, quia regula libamentorum tradita est supra 15. c. tamẽ ibi non fuerunt posita aliqua libamenta cum sacrificio pro peccato. Item non potest stare, quia si aliqua libamenta essent, saltem denominarentur hic cum in omnibus alijs animalibus pertinentibus ad holocaustum fuerit posita hic certa mensura libamentorum, sed de hirco isto nihil dicitur. Cum autem dicit litera, cum libamentis suis, non est referendum ad hircum, qui poni- A tur immediate, sed ad oĩa sup. posita. s. ad sacrificia holocaustorum, quod omnia illa offerrentur & sacrificiũ pro peccato in ęternum cum libamentis suis. i. holocaustorum s. positorũ. Aliter responderi potest, in Hebręo non habetur, sicut hic, sed dicitur: Pręter holocaustum sempiternum cũ libamentis suis, & tunc est alius sensus valde diuersus. s. q. omnia sacrificia supra posita tam holocausta, quàm pro peccato fieri debebant in die Calendarum, & hoc præter holocaustum sempiternum. i. pręter iuge sacrificium. q. d. licet offerantur omnia ista, quæ supra posita sunt non tolletur per ea sacrificium iuge, quod vocatur sempiternum, quia semper fiebat. i. quotidie etiam, quia in æternum fieri debebat, & ista est proprie litera. De litera autem nostra dicendum est, quod hic sit vitiata errore librariorũ. Quod autem debeat sic stare patet, quia in omnibus alijs festiuitatibus tam in hoc c. quam in sequenti: postquam fuerint B posita sacrificia specialia ipsius diei, subditur, pręter holocaustum sempiternum & liba eius, vel præter holocaustũ matutinum, quod semp offeretis, vel aliud equiualens, & secundum hoc non oportet, quod dicamus. s. de holocausto, quod accipiatur largè, quia non refertur ad hircũ pro peccato, sed ad iuge sacrificium.

Si calendæ essent in die sabbathi, quomodo fierent obseruationes. Quæst. XVII.

QVæret aliquis quid si dies calendarum accideret in die sabbathi, cum sabbathum habeat specialia sacrificia, quomodo fierent obseruationes? Respondendum est, quod offerri debebant omnia sacrificia tã iugia, quàm sabbathi & calendarum: vnde in casu dato essent animalia. 15. immolanda. s. vituli duo, & aries vnus, & hircus vnus, & 11. agni: nam pro iugi sacrificio offerebantur C duo agni, vt patet supra, & illud propter nullam festiuitatem erat omittendum, vt patet supra & hic propter sabbathum offerri debebant duo agni, vt patet supra: pro calendis offerebantur. 7. agni qui simul erant. 11. offerebantur etiam duo vituli pro calendis, & vnus aries, & vnus hircus, qui simul erant. 15. Si autem acciderent calendæ extra sabbathum erant animalia. 13. immolanda, quia duo agni qui pertinebant ad sabbathum non immolabantur. Quod autem non omitteretur celebratio sabbathi propter festũ calendarum, quantum ad sacrificia, patet, quia sicut sacrificium iuge non omittebatur propter aliquam festiuitatem, vt patet hic, & seq. c. ita nec festum sabbathi. Item festum calendarum non omittebatur propter alias festiuitates in sacrificijs: quod patet, quia semper erat festum clangoris in die calendarum, cum esset in prima die Septembris, vt patet sequenti cap. tamen ibi iubetur, quod offerantur omnia sacrificia, quæ pertinent ad diem clangoris, & præter D hęc offerantur sacrificia calendarum, ergo de sabbatho sic fieri debebat, quòd non omitteretur propter alias festiuitates.

An in die calendarum vacare deberent a laboribus. Quæst. XVIII.

QVæretur amplius an dies calendarum esset dies vacationis a laboribus. Et respondebit aliquis quod sic, quia erat festiuitas magna, in qua iubebantur offerri plura sacrificia, quàm in sabbatho. Respondendum quod non tenet ista ratio: nam sequenti cap. in festiuitate tabernaculorũ ponuntur per dies octo sacrificia specialia E maiora, q̃ ponantur hic, & quotidie augebantur sacrificia: tamen duo dies solũ obseruari debebant vacando a laboribus, vt patet ibidem. Etiam nihil agunt sacrificia ad vacationem a laboribus, quia in festiuitate prædicta tabernaculorum dies primus & vltimus erant sub vacatione a laboribus, & tamen maiora sacrificia fiebant in die secũdo, qui in primo, vt patet. eo. c. Dicẽdum ergo quod non erat dies calendarum festiuitas quantum ad vacationem a laboribus, sed solum quãtum ad sacrificia. Quod patet, quia Leui. c. 23. ponitur catalogus omnium festorum. Cum dicitur: Hę sunt ferię domini, quas vocabitis sanctas, & ponuntur ibi omnes festiuitates, quæ habentur hic & sequenti cap. tamen non sunt ibi calendæ. Non est autem dicendum,

Respõsio. 1. Confutatio.

dũ, quod ibi omisse fuerint, sicut interdum scriptura multa subticet, quæ facta aut dicta sunt, quia licet hoc in alijs locis concedamus, tamen vbi fit catalogus, nunquam est concedendum. sicut vbi ponitur catalogus mansionũ non est concedẽdum, quod aliqua mansio omissa fuerit: vt mastra 33. cap. & vbi est catalogus graduum illicitorũ ad matrimonium non est dicendum, quod aliquis fuerit omissus vt Leui. ca. 18 ita vbi ponitur catalogus festorum. idẽ dicendum erit. Item patet hoc, quia in omnibus alijs festiuitatibus hic ponitur, qui dies sint obseruabiles, & qui nõ. De calendis autem omnino subticetur, ideo patet eas non esse venerabiles. Sed arguerit, quod ista vocatur magna festiuitas, vt patet Psal. 80 & Isaię. cap. 1. vbi comparatur sabbatho. Item patet hoc ex dicto Augustini: ait n. melius multo fęminæ Iudæorum nerent, aut aliquid facerent, q̃ in neomenijs suis impudice saltarent. Istud autem festum vocatur neomenia, vt supra dictũ est: saltatio vero in diebus, quibus vacatur a laboribus fit: ideo in neomenijs fęminæ hebręorum a laboribus vacabant, & consequenter festum vniuersale erat apud Iudæos. Ad primum respondetur quod in Psal. vocatur neomenia festum insigne, non quidem quantum ad vacationem a laboribus, sed quantũ ad solennitatẽ sacrificiorum, & buccinatio, de qua ibi dicitur non erat ad ipsorum Iudæorum quietem, sed ad solennitatem sacrificiorum, vt patet supra cap. 10. s. si quãdo habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Ad secundum respondetur, quod Iudæi non obligabantur obseruare aliquid, vt et a laboribus diem calendarum, quia tamen erat magnæ festiuitatis in sacrificijs consuetum erat apud aliquos diẽ illa vacare a laboribus: poterant namque ipsi inter se statuere, quod dies illa esset celebris, sicut patet de quibusdam alijs solennitatibus, quas Deus non instituit, & tamẽ Iudæi instituerunt, sic est dies sortium, qui vocatur dies Mardochęi, quem faciunt Iudęi valde celebrem, vt patet Hester cap. 9. Sic etiam statuerunt inter se Iudęi diem purificationis templi, quando Iudas Machabęus purificauit templũ ab immunditijs Gentiũ; & illa dies mansit celebris apud Iudæos semper De hoc. 1. Macha. 4. & vocatur istud festũ dies Encęniorum, vt patet Io. c. 10. ita igitur poterant inter se statuere, quod obseruaretur dies calendarum, quanquã Deus non iusserit. Vel potest dici, quod ex consuetudine inter plurimos Iudæorum introductum erat obseruari diẽ calendarum: non tamen erat sub necessitate, quod magis patet, quia si esset sub necessitate Iudæi quoque nunc obseruarent: ipsi. n. nunc obseruant omnes festiuitates, quæ olim obseruabantur: solum autem in hoc differunt, quia nunc non possunt facere sacrificia, cum non sint in terra Chanaan, & tamen nõ obseruant diem calendarum, ergo nunquam fuit sub necessitate obseruationis. [Mense autẽ primo.] Hic ponitur quartum huius ca. in quo est tertia festiuitas. s. azymorum, & est prima inter illas, quæ solum semel in anno fiunt.

Argũ. 1.

Secũd.

De duplici festiuitate phase. quarum vna vocatur phase, & altera dies azymorum. Quæst. XIX.

Erat autem ista festiuitas duplex. s. festiuitas phase, & festiuitas azymorum: prima erat solum in die 14. mẽsis primi ad vesperum, & immolabatur agnus per singulas domos, vt omnes Israelitæ comederent de agno paschali. Secunda festiuitas erat azymorũ, & ista durabat per septẽ dies sequentes. De prima festiuitate nihil agitur hic, sed solum nominatur non positis aliquibus cęremoniis illius, quamquam multæ sint, de quibus Exo. cap. 12. Sed solum agitur de festo azymorum. s. de septem diebus. Causa est, quia in hoc c. & sequenti ponitur catalogus sacrificiorum, & solum tangitur de festiuitatibus inquãtum attinent ad sacrificia, sed in festo Phase non erat aliquod sacrificium proprie dictum, quia agnus, qui immolabatur a popularibus, ab eis comedebatur, ideo de hac festiuitate nõ dicitur. Secunda autem festiuitas. s. azymorum habet multa sacrificia, sicut patet in litera, ideo de hac dictum est, & ponitur hic tempus huius festiuitatis. s. in mense primo. Iste mensis vocatur apud Iudæos Nisan, & nõ est primus apud nos, sed est Martius noster, & aliquando coincidit cum

Quis sit primus mẽsis Iudæorum.

F Aprili cum maiori parte: incipiunt enim Iudęi annũ apud æquinoctium vernale: non quidem quod annus lunaris, quem ipsi sequuntur necessario debeat ibi incipi, quia vbicunque potest incipi annus siue lunaris, siue solaris: inceperunt tamen Iudęi apud æquinoctium, quia Deus iussit, quod mensis ille esset eis primus in mensibus anni: eduxit. n. eos tunc de Aegypto, & ad commemorationem huius beneficij voluit, quod annus ab eo inciperet, vt patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni: ante hoc tamen non incipiebat mensis primus apud æquinoctium. Nam nisi Deus non iussisset, q̃ ille mensis esset semper primus, sed incipiebat annus in Septembri, quando erant fructus maturi, quia sic ab exordio seculi inceperant anni. s. existentibus omnibus arboribus plenis fructibus, sed tunc est September. Et sic aliquã-

G dõ Deus vocat Septembre finem anni, & principium, vt patet Exo. 23. c. s. solennitatem quoque in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges de agro: quod intelligitur de solennitate tabernaculorum, q̃ est in mẽse Septembris, & vocatur tunc finis anni, & Exo. c. 34. vocatur principiũ anni, vel. reditus, vt patet cum dicitur. Et solennitatẽ quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. Dicitur autem redire tempus anni, quando annus redit ad exordiũ suum: ideo incipiebat annus in Septembri. Fuit tamen postea mensis primus in Martio ex mandato domini. [Quartadecima die mensis.] In ista die decimaquarta incipiebat festiuitas paschalis: & non in aurora; sed ad vesperum. s. paulum ante solis occasum; quia tunc immolabant agnum, & comedebant, vt patet Leuit. 23. & Deuter. 16. cap. non durabat autem phase, nisi per istam diem; quia sequenti

Phase Iudæorum quo tempore fit.

H die non comedebatur agnus paschalis, sed azyma, & ideo vocabatur festiuitas azymorum. Ista autem dies decimaquarta non est decimaquarta Martii nostri, vel Aprilis aut alicuius mensis, quia Iudæi non incipiunt menses suos, sicut nos: quęlibet quippe lunatio apud eos vnus mensis est, & illę non incipiunt in principio mensium nostrorum, sed vario modo. Vocabitur ergo dies decimaquarta mensis primi. idest dies decimaquarta lunationis primæ. Ad hoc aũt quod nos inueniamus istam diem quartamdecimam, debemus inquirere, quę sit lunatio propinquior vernali ęquinoctio: & illa est primus mensis Iudęorum, vtpote æquinoctium est die decimaquarta mensis Martii computando per mensem nostrum, tunc aut lunatio erat in die illo, i. coniunctio Solis, & Lunæ, aut non: si fit ibi incipiet annus Iudęorum & decimaquarta die post hoc erit phase Iudęorum. s. die vigesima septima Martii: si autem non sit

I ibi lunatio necesse est, quod aliqua lunatio sit ante diem illum, & aliqua post. Vtpote si decem diebus ante æquinoctium sit aliqua lunatio, necesse est quod viginti diebus post, sit alia lunatio: prima autem est magis coniuncta ęquinoctio, & tunc incipiet annus Iudęorum decem diebus ante æquinoctium, s. quarta die mensis Martii nostri, & erit phase eorum die decimaquarta eiusdem. & sic secundum propinquitatem lunationum ad æquinoctiũ cognoscetur vbi sit principium anni Iudæorum, & phase. [Phase erit Domini.] Idest erit pascha. phase in Hebręo interpretatur transitus, & hoc idem signat pascha. Vocatur autem ista festiuitas sic, quia cum essent Iudæi in Aegypto Angelus Domini transiuit per omnes domos Aegyptiorum occidens omnes primogenitos, & dimittens Hebręos: ad cuius honorem iussit, vt celebraretur festiuitas ista, & immo-

Phase quãdo celebratur

K latio agni. Sic patet Exo. 12. c. s. & cum dixerint vobis filii vestri, quæ est ista religio? diceris, eis victima transitus Domini est, qñ transiuit super domos Israel in Aegypto percutiẽs Aegyptios: & domos nostras liberans. [Et decimaquinta die solennitas azymorũ.] Idest duæ festiuitates erunt: vna quæ vocatur phase in die decimaquarta solum, & alia, quæ vocatur festiuitas azymorum in die decimaquinta, & postea per dies septem: & non vocatur ista secunda solennitas azymorũ, quasi in die phase non comederentur azyma: nam comedebatur agnus paschalis cum azymis, & lactucis agrestibus, vt patet Exo. c. 12. & supra 9. c. tamen non pertinebat principaliter ad festum azymorum, quia istę duę festiuitates fiebant propter duas causas. Prima festiuitas ad commemorationem mortis primogenitorum Aegyptiorum, & saluationem Iudæorum. Secunda ad cõmemo-

Solẽnitas azymorũ quando fit.

memorationem exitus de Aegypto in pauore. De his latius dictum est Leuit.c.23. [Septem diebus vescentur azymis.] Scilicet a die decimaquinta vsque ad 22. exclusiue. Non est autem intelligendum quod in his diebus nihil comederent, nisi panes azymos: sed quod non poterant comedere alios panes, nisi azymos: licebat tamen eis sumere de quibuscunque cibis voluissent. An vero Iudæi obligarentur abstinere a fermentato, & non obligarentur comedere azyma: vtpote si nullum panem manducare vellent, sed fructus, vel legumina diebus istis declaratum est Exo. c. 12. [Quarum dies prima venerabilis, & sancta erit.] Id est inter istos septem dies prima dies est sancta & venerabilis. Hoc ponitur ad faciendum differentiam in istis septẽ diebus, quilibet enim horum solennis erat quantum ad oblationem sacrificiorum, sed non quantum ad obseruationem a laboribus. Soli autem duo erant solennes in vacatione à laboribus. s. primus, & septimus: sacrificia tamen æqualia erant in omnibus. Dicitur autem quod prima dies erit sancta. i. Domino applicanda. s. quantum ad specialem ritum sacrificiorum. Vel erit sancta. i. applicanda solum ad cultum Dei, & non ad labores humanos. Iste autem sensus melior est, quia omnes isti dies erant æqualiter Domino applicati quantum ad sacrificia, vt patet infra, & tamen nullus eorum vocatur sanctus, nisi primus & septimus, quia in eis vacabatur a laboribus. Dicitur autem venerabilis. i. magnę reuerentiæ: & hoc propriè pertinet ad vacationem a laboribus. Alij autem dies venerabiles non sunt, quia laboribus applicantur. [Omne opus seruile non facietis in eo.] Id est nullum opus seruile facietis per æquipollentiam negationis postpositæ. Facit autem litera ista differentiam de opere seruili ad alia opera, quia non dixit: nullum opus facietis in ea, sed nullum opus seruile. Quæ autem opera sint seruilia, & quæ sunt species eorũ, & quomodo aliqua, quæ secundum se sunt seruilia, aliquando ex fine efficiuntur non seruilia, vel propter alias circunstantias, & de omni modo obseruationis sabbathorum, & aliorum festorum in veteri testamento, & de modo obseruationis in nouo latissimè declaratum est Exo. c. 12. Dixit tamen hic litera, quod nullum opus seruile fieret in die primo azymorum, quia quædam concessit fieri in illo, quę nõ erant seruilia. In sabbatho autem non dicitur de opere seruili: sed vniuersaliter dictum fuit: Omne opus non facietis in eo Leuit. 23. cap. addit autem omne opus, ad seruile parationem ciborum, & omnia accessoria. vel immediate pręcedentia ad parationem, sicut est incensio ignis: hoc patet Exo. cap. 12. vbi dicitur de ista prima die azymorũ. s. dies prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis exceptis eis, quæ ad vescendum pertinent. Cum ergo hic prohibeatur opus seruile solum, & Exo. 12. cap. omne opus pręter ea, quæ ad cibum pertinẽt nihil addet omne opus ad opus seruile, nisi parare ea, quę ad cibum pertinent, cum idem præceptum sit hic & ibi. & in hoc erat minoris obseruationis iste dies paschalis, & omnes aliæ festiuitates Iudęorũ, quàm sabbathum: quia in omnibus alijs licebat parari cibos, & fieri quędam pręcedentia ad ciborum parationem, præterquam in die expiationis: cum in omnibus vetetur solum opus seruile. Die autem sabbathi non licebat cibos parare, nec accendere ignem. Siquis autem ignem saltem succenderet occidebatur, vt patet Exo. cap. 35. & sic omnes alię festiuitates erant minores sabbatho quantum ad vacationem a laboribus, pręter diẽ expiationis, & erant maiores eo, quantum ad celebritatem sacrificiorum.

Sacrificia dierum azymorum. [Offeretisque in ea incensum holocaustum Domino.] Hic ponuntur sacrificia septem dierum azymorũ, & quia omnes dies erant similes in sacrificijs solum ponuntur sacrificia vnius diei. Et dicitur quòd in ista prima die offeretur holocaustum in incensum, idest incendetur holocaustum. Istud enim, quamquam conueniat omnibus sacrificijs, maximè tamen holocausto, quia holocaustum totum crematur Leuit. cap. 1. de alijs autem sacrificijs aliquid crematur, & aliquid comeditur: & non potest accipi hic incẽsum pro thure, quia holocaustum nõ erat thus, sed aliquid crematum.

2 Vitulos de armento duos.] Idest immolabuntur duo vituli. Dicitur autem de armento non tanquam sit aliqua

A determinatio specialis, sed quasi ex superabundanti, quia nullus vitulus est, nisi de armento: & nullus aries vel hircus est, nisi de grege: quia armentum signat congregationem magnorum animalium, scilicet boum, equorum chamelorum: grex significat congregationem paruorum animalium vt porcorum, ouium, & caprarum. Sciendum autem quòd in festiuitate ista eadem sacrificia fiunt penitus, quę fiebant in calendis. Et si aliqua ratio posset poni de numero illorum, eadem poneretur de istis. [Arietem vnũ.] Semper iubet poni plures agnos & vitulos, quàm arietes in omnibus his solennitatibus sacrificiorum, quamquã sit vitulus sacrificium maiorum sumptuum. [Agnos anniculos immaculatos septem.] Anniculi vocantur ad differentiam arietum: quia si fuerint supra annum arietes sunt, & non agni. Vocantur autem immaculati, quia non solum
B refertur ad agnos, sed etiam ad arietem & vitulos: in omnibus enim, quæ offerebantur requirebatur munditia, siue essent ipsa animalia, siue eorum libamenta, vt patet in fine cap. [Sacrificia singulorum ex simila.] Idest cum quolibet istorum animalium offeretur suum sacrificium, quod est ex simila. Sciendum quòd aliquando accipitur sacrificium pro oblatione, & immolatione animalium: & tunc oblatio omnium aliarum rerum vocatur oblatio solum, & non sacrificium. Aliquando autem accipitur sacrificiũ pro animali immolato, & etiam pro rebus aridis, quæ offeruntur, sicut pro simila: immo interdum accipitur solum pro simila, & animalia immolata non vocantur sacrificiũ, sed victima, vel hostia: sic accipitur hic & supra 15. & Leuit. cap. 2. & sacrificia singulorum ex simila, idest cum quolibet animali, ponetur sacrificium suum, idest libamentum,
C quod est ex simila. [Quæ conspersa sit oleo.] Nunquam enim in sacrificio pacifico, vel holocausto ponebatur victima arida, sed semper conspergebatur oleo, vt patet supra cap. 15. vbi est regula de libamentis. offerebatur tamẽ dupliciter simila pro peccato, scilicet si esset pauper non potẽs offerre pecus, nec volatilia, iubebatur offerre parum de simila, vt patet Leuit. c. 5. & dicitur: Non mittet in eã oleũ, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. Secũdus casus erat quando offerebatur sacrificium ad inquisitionẽ adulterij pro zelotypia: quia tunc offerebatur simila ordeacea, sine oleo, vt patet supra cap. 5. est etiam generale, quòd quando simila erat conspersa oleo, offerretur cum ea thus. Cum vero non ponebatur oleum, nec thus, nõ tamen ponitur hic de thure, quia subintelligitur: maximè quia solum ponuntur hic libamenta. quæ dabantur in determinata quantitate, vt denominetur illa quantitas: thus autẽ
D non erat in certa quantitate, sed quantumcunque offerretur bene erat. Nec valet argumentum: hic non exprimitur de thure, ergo non ponebatur cum simila. Nam eodem modo arguetur: hic non ponitur aliquid de sale, ergo non ponebatur sal in sacrificijs. Sed falsum est, quia nunquam poterat fieri aliquod sacrificium aut libamentum sine sale Leuit. cap. 2.

Tres decimas per singulos vitulos.] Idest cum quolibet vitulo dabuntur tres decimę de simila, & illæ consper gentur medietate hin de oleo, vt patet supra, & non exprimitur hic determinatio olei, quia sicut fiebat in vno vitulo: ita & in omnibus eodem modo. De vino nihil exprimitur, offerebatur tamen, quia ista erant libamenta necessaria.

Et duas decimas per arietem.] Idest duæ decimæ de simila offerebantur cum ariete, & illę eodem modo habe-
E bant conspersionem olei, scilicet tertiam partem hin, & habebant vinum in eadem quantitate.

Et decimam decimæ per agnos singulos.] Idest cũ quolibet septem agnorum offerebatur vna decima decimæ de simila: & accipitur hic, sicut supra, s. respectu cori, quia de illo accipiebatur decima decimę pro agno quolibet: & tamen respectu ephi non erat decima decimę: sed decima eo quod ephi est decima pars cori: & cum ista decima quoque erat oleum, & vinũ in libamento in quarta parte hin, vt patet supra. [Et hircum pro peccato vnum.] In die primo phase offeretis vnum hircum pro peccato: quod intelligendum est, vt supra diximus de hirco calendarum, scilicet pro peccato populi, & non pro aliquo determinato peccato, sed in communi. [Vt expietur pro vobis.] Idest vt

fiat

fiat explatio pro peccatis veſtris: ſemper enim ſacrificia pro peccato ſunt ad expiandum: quantum autem, vel quo modo expiant ſacrificia pro peccato declaratum eſt Leuit. cap.1.& ſupra 15. Iubebatur autem offerri hircus pro peccato in omnibus feſtiuitatibus, quia in alijs diebus, ſcilicet profeſtis nunquam offerebatur hoſtia pro peccato, niſi per accidens pro peccato alicuius ſpecialis viri, qui cogeretur offerre pro aliquo quod commiſerat iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap.4.& 5.& ſupra 5.& 6. vel forte voluntarie offerret, nam quamquam vt in plurimum ſacrificia pro peccato offerantur ex neceſſitate. interdum tamen offeruntur voluntarié, & ad ſolennitatem, vt patet de duodecim principibus tribuum Iſrael qui in dedicatione tabernaculi obtulerunt per duodecim dies ſacrificia: & quolibet die offerebant aliquod ſacrificium pro peccato ſupra c.7.& tamen hoc pure voluntarié agebant.

Præter holocauſtum matutinum, quod ſemper offeretis.] Ideſt iſta ſacrificia ſupra poſita erunt præter holocauſtum matutinum, ſcilicet quód nunquam dimitteretur propter illa, quia etiam ſi contingeret eadem die mille agnos anniculos offerri, non debebat omitti vnus agnus, qui pertinebat ad ſacrificium iuge matutinum. Sciendum tamen idem eſſe de veſpertino: quia vtrumque vocatur iuge ſacrificium, dicitur tamen de matutino, quia de illo erat ratio dubitandi. De veſpertino autem nulla cauſa eſt, quia ſacrificiú matutinum offerebatur poſt ſolis ortum, & tunc erat tempus offerendi omnia alia ſacrificia ſi aliqua eſſent, & quia contingeret multa ſacrificia fieri eadem hora ſine ordinaria, ſicut in feſtiuitatibus, in quibus ex neceſſitate offerebatur: ſiue ſpontanea ex deuotione populari, videbatur dubium an per aliquod illorú excuſaretur agnus matutinus: ſacrificium autem veſpertinum fiebat poſt ſolis occaſum per totam noctem vſque ad ſolis ortum, vt patet Leuit.cap.6. Tunc autem nó erat tempus faciendi alia ſacrificia, nec vnquam fiebant: ideò non erat ratio dubitandi, an deberet dimitti ſacrificium veſpertinum: vnde non fuit neceſſe exprimi de illo quantum ad obligationem: tamen æqualis erat neceſſitas in vtroque.

Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum.] His ſepté diebus durabat feſtú azymorum: & quamquam ſoli duo eſſét obſeruabiles a laboribus, ſcilicet primus & ſeptimus, tamen in omnibus fiebat æquale ſacrificium. Erat autem quædá alia cæremonia oblationis, quæ fiebat in feſto azymorum, ſcilicet quód offerentur manipuli ſpicarum, & acciperet ſacerdos vnum de illis: & ſanctificaret ſecundú modum, qui declaratus eſt Leuit. 23. cap.& cum illo offerebatur agnus anniculus cum libamentis ſuis, vt patet ibidem. Et quia oblatio ſpicarum non pertinet ad ſacrificiú, non fit hic mentio de illa. Agnus autem anniculus, de quo ibi dicitur, erat præter iſtos, qui habentur hic: quia tamen erat acceſſorius ad manipulum ſpicarum, non dicitur de eo cum hic ſolum agatur de ſacrificijs. [In fomité ignis.] Ideſt omnia iſta ſupra dicta cremabuntur in fomitem ignis, i. ad fouendum ignem: fomes. n. ſiue fomentum eſt materia, in qua ignis fouetur. Nam omnia, quæ cremantur dicuntur eſſe cibus ignis, vt patet Iſa.c.9. ſcilicet omne veſtimentum mixtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis: & iſte modus eſt vſitatus in ſcriptura: ſic patet Leuit. cap. 3. ſ. tollentque ex ea in paſtum ignis dominici adipem, qui operit ventrem: & iterum ibidem: Adolebitque ea ſacerdos ſuper altare in alimonia ignis.] Et in odorem ſuauiſſimum Domino.] Ideſt Deus ſuſcipiet odorem valde ſuauem de his ſacrificijs. [Qui ſurget de holocauſtis, & de oblationibus ſingulorum.] Ideſt Deus acceptabit odorem illum, qui ſurgit de crematione ſacrificiorum. Veré.n.ibi ſurgebat odor, ſed nó erat ſuauis, quin potius grauis. ſ. odor carnium combuſtarú, & adipum atque farinę. Deus tamen habebat hunc odorum tanquam ſuauiſſimum: non quod ipſe perciperet odorem, cum non ſit animal, ſed quia acceptabat illum, tanquam aliquod bonum, propter deuotionem offerentium. Iſte autem odor ſurget de holocauſtis, ideſt de carnibus crematis in holocauſtum, & de oblationibus, i. de libamentis ipſarum victimatum. nam cum carnibus cuiuslibet animalis offerebatur aliquid de ſimila, & alijs libaméntis, et cremabatur pars ſuper altare de qua etiam ſurgebat odor. Iſta autem liba-

F menta aliquando vocantur ſacrificium, & aliquando oblatio. Dicitur autem ſingulorum, quod poteſt referri ad dies, vel ad holocauſta. ſ. quod ſurget odor ſuauiſſimus de holocauſtis, & de oblationibus ſingulorum. i. ſingulorum dierum, quia in quolibet ſeptem dierum fiebant iſta ſacrificia, & Deus omnia illa acceptabat. Vel ſingulorum, ſcilicet holocauſtorum, quia de holocauſtis ſurgebat odor, & de oblationibus. i. libamentis quorumlibet ipſorum. [Dies quoque ſeptimus celeberrimus & ſanctus erit.] Non ponitur hic expreſſe de iſto die ſeptimo propter diuerſitatem ſacrificiorum, quia eadem erant in eo, quæ in alijs ſex diebus: immo nó exprimitur hic aliquid de ſacrificijs huius, ſed ponitur propter diuerſitatem celebritatis in vacatione

G a laboribus: nam inter primum, & ipſum interciderát dies quinque non celebres: & quia de ipſo ſic putaretur expreſſum eſt de ſolennitate, ſ. quod erat celeberrimus, & ſanctus: ſ. ſanctus. i. Deo applicitus ſpecialiter ſuper alios propter obſeruationem a laboribus. Et dicitur celeberrimus. i. multum celebris, vel colendus: quia alij dies quinque præcedentes colebantur ſolum quantum ad ſacrificia: & non quantum ad vacationem a laboribus. Iſte autem quantú ad vtrunque. [Omne opus ſeruile non facietis in eo.] Ideſt nullum opus ſeruile facietis in eo. Quátum ad hoc iſte dies eſt æqualis primo diei: & intelligendum eſt hic ſicut dictum fuit ibi. Licebat autem in die hac ſuccendi ignem, & parari cibos, fierique cętera, quæ ſunt coniuncta immediáte ciborum parationi. nullum autem opus licebat. Quis autem iſtorum duorum dierum ſit celebrior. ſ. ſeptimus,

H vel primus cú alicubi vocetur vnus eorum celebrior alio, & alicubi videantur vocari æquales, declaratú fuit Leuit. c.23. [Dies etiam primitiuorum.

De feſtiuitate primitiuorum. *Quæſt. XX.*

Hic ponitur quintum. ſ. de feſtiuitate primitiuorum, quæ erat quarta inter feſtiuitates ſimpliciter, & erat ſecunda de illis, quæ ſemel in anno accidebant. Habet autem iſtud feſtum multa nomina: nam vocatur pentecoſtes. i. quinquageſima, quia erat quinquageſimo die poſt feſtum azymorum computando a prima die azymorum. Vocatur etiam feſtum hebdomadarum Leuit. capit. 23. quia computabantur ſeptem hebdomadæ poſt diem azymorum, & tunc fiebat iſta feſtiuitas: ſic etiam nomi-

I natur Deuter. 16. cap. & non dicitur feſtum ſeptem hebdomadarum, ſed feſtum hebdomadarum ſimpliciter, quia nullum erat aliud feſtum, in quo computarentur hebdomadę niſi ad iſtud. Vocatur etiam feſtum primitiuorum hic, & Exod.cap. non quidem propter primas fruges, quia hoc magis pertinebat ad feſtum azymorum, cum ibi primo mitteretur falx in meſſem, vt patet Leuit.c. 23. & ſic dicitur Deuter. 16. quod phaſe celebrari debebat in menſe nouarum frugum primi & verni temporis: ſic etiá dicitur. Exo.cap. 13. quod egreſſi ſunt Iſraelitæ de Aegypto in menſe nouarum frugum: & ibi iubebatur quod celebrarent paſcha: ſed vocatur dies primitiuorum, ideſt primitiarum. ſ. quia offerebantur ibi primitiæ de panibus. Ex omnibus enim habitaculis Iſraelitarum offerebantur panes duo: quorum quilibet haberet vnam decimam de ſimila fermentata, vt patet Leuit.c.23. feſtum quoque pha-

K ſe poteſt vocari dies primitiuorum, vel primitiarum, quia ibi offerebantur manipuli de ſpicis adhuc virentibus: & illi erant in primitias, cum ante hoc non liceret comedere panes, pultes, aut polentam, vel quidquid aliud ex ſegete Leuit.23 cap. [Quando offeretis nouas fruges Domino.] Dicuntur offerre fruges Iſraelitæ: non quod offerrent fruges in ſpicis, vel in granis expurgatis, quę communiter vocantur fruges, ſed in panibus coctis, qui poſſunt vocari proprié fruges ſecundum originem nominis: fruges enim a fruendo dicitur, quia fruimur illa in cibum. Hoc autem nunquam magis eſt, quam cum eſt redacta in panes, ideo tunc eſt proprie fruges: offerebantur autem iſtæ fruges vniuerſaliter, quia de ſingulis domibus Iſraelitarum offerri debebant duo panes determinatæ quantitatis. & hoc ex neceſſitate Leuit. 23.cap. In feſto autem azymorum offerebantur fruges in ſpica, vt ſupra dictum eſt. [Expletis hebdomadibus.] Ideſt iſta dies primitiuorum erat poſt

hebdo-

hebdomadas expletas: computabantur.n. septem hebdomadæ post festum azymorum, quia faciunt dies quadragintanouem, & sequenti die erat festum hebdomadarum. A quo autem die azymorum incipiant computari iste hebdomadæ declaratum est Leuit. 23. cap. Ista est secunda solennitas, in qua Iudæi omnes conueniebant in locum sanctuarij: iusserat enim Deus, vt ter in anno. s. in die azymorum, & pentecostes, & tabernaculorum appareret omnis masculus de genere Iudæorum; & de adueniis in loco sanctuarij, vt patet Exo. 23. & 34. & Deuter. 16. cap. & hoc modo poterat offerri duo panes de quolibet habitaculo Israelitarum, vt iussum erat Leuit. 23. cap. an vero aliqua istarum festiuitatum esset dispensabilis. s. quod non venirent Iudæi in locum sanctuarij, & quæ esset illa, declaratum est Leuit. 23. c. De ista festiuitate dicunt Iudæi, quod fiebat ad honorem legis datæ, quia fuit lex data in monte Sinai, quinquaginta diebus post exitum de Aegypto, quando fuit facta celebritas phase: an vero hoc iter, vel pauciores dies fuerint inter legem datam, & exitũ de Aegypto, declaratum fuit Exo. c. 19. sic autem nos celebramus Pentecosten, quia quinquaginta diebus post resurrectionem Saluatoris, Spiritus sanctus descendit super Apostolos, & istud est quasi legislatio, quia tũc lex a Christo data in cordibus eorum confirmata est, acceperuntque ipsi robur spirituale ad loquendum coram regibus & populis: vt etiam morientes neminem formidarent. Acceperunt etiam sciẽtiam omnium linguarum, vt per totum orbem prædicare possent. Acceperunt quoque omnem scientiam necessariã ad euangelizandum omnibus populis tam sapientibus quam insipientibus.

Quare festum azymorum fiebat.

Dies Penthecostes fuit maxime efficacia in nouo testamento, & quid contigit fuit illo die. Quæst. XXI.

VNde dies ille maximę efficacię fuit pro statu noui testamenti. Nam licet Christus per mortem suam iam nos redemerat, tamẽ lex noua nunquam fuisset diuulgata per orbem, nec aliquis conuerteretur, nisi Spiritus sanctus super Apostolos descendisset: Toto. n. tempore, quo Apostoli cum Christo fuerunt, adhuc rudes nimis erant, vnde Christus quasi conqueritur de eis propinquus passioni suæ: cum dixit Philippus: Domine ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis: cui Christus respondit: Tanto tempore vobiscum sum & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem: quomodo tu dicis ostende nobis patrem? vt patet Io. 14. c. Nec solum ante passionem Christi hoc fuit, sed etiam eo ascendente ad cælos adhuc Apostoli rudes nimis erant: nam cum ascendere vellet quæsierunt: Domine si in tempore hoc restitues regnũ Israel? Actuum c. 1. quod intelligebant de restitutione temporali, s. quod reduceret in gloriam illam, quam habuerat tempore Dauid, & Salomonis liberãdo Israel a subiectione Gentium. Sic enim patet ex verbis duorum discipulorum, qui ibant in castellum Emmaus in die resurrectionis, quibus cum loqueretur Christus in figura peregrini, ipsi dixerũt: Nos autẽ sperabamus, quia ipse redempturus esset Israel, s. ex subiectione gentium Lucę c. 24. si autem intelligerent de redemptione animarum a peccato, non dicerent: nos autem sperabamus, quasi dicant iam non speramus, quia q̃q̃ Christus esset mortuus non tollebatur, quin redimeret Israel, immo quod amplius est redimere non poterat, nisi moreretur præsupposito æterno decreto: quia tñ intellexerãt de temporali redemptione, s. de liberatione a subiectione, & iã Christus mortuus erãt, nõ sperabãt, q redimeret, q̃a illa redemptio in vita fieri debebat pugnando cõ gẽtes, vel aliàs: & sic intellexerant isti discipuli qui dixerũt: Dñe si in tpe hoc restitues regnũ Israel. Et quia Christus vidit eorũ quęstionem esse insipientẽ, non respondit eis directè: sed ait: Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ pater posuit in potestate sua, sed accipietis virtutem superuenientis in vos Spiritus sancti: & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudęa, & Samaria, & vsque ad vltimum terrę Actuum c. 1. Secundus defectus erat in Apostolis toto tempore, quo vixerunt cum Christo, quod adhuc modicum de fide habebant: ideo infideles erant, quia dubii in fide: & sic Christus aliquando increpabat eos tanquã infideles, vt patet Matth. 17. cap. cum propter defectum fidei non potuerunt eijcere dęmonium a puero lunatico, cum dicitur: O generatio incredula, & peruersa quousque ero vobiscum? & vsquequo patiar vos? & postea ipsi dixerũt: Quare nos non potuimus illum eijcere? dixit illis Iesus: propter incredulitatem vestram. Non solum autem fuit ista incredulitas ante passionem, sed etiam post mortem illius: omnes enim perdiderunt fidem: sic enim dixit illis, omnes vos scandalum patiemini in me in hac nocte: in Matth. 26. cap. idest propterea quia videbitis me pati, scandalizabimini. s. recedetis a priori fide. Quod patet in duobus discipulis, de quibus diximus ipsi enim dixerunt: Nos autem sperabamus, quod redempturus esset Israel, i. antequam crucifigeretur credebamus hoc. Nunc autem iam nõ speramus, & propter hoc redarguit eos Christus nimis de incredulitate dicens: O stulti & tardi ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetæ Lucæ 24. c. nec solum isti duo non crediderunt, sed etiam omnes Apostoli infideles erãt, quia cum apparuit eis Iesus ianuis clausis, conturbati sunt, & æstimabant se spiritum videre: & dixit eis, quod non turbarentur, & quod palparent manus, & pedes eius: sed adhuc non credebant. Nam etiam postq̃ Christus dixit hæc verba, dñ, q præ gaudio adhuc non credebant: postea autem crediderunt: Lucę 24. c. Si autem aliqñ dicatur de eis q crederent in Christum, vt Ioan. c. 2. dicitur q crediderunt in eum discipuli eius: intelligendum est q erant fide defectuosa ad tempus enim credebant & postea paruo scãdalo adueniente ad tempus discredebant: sic enim dixerat Christus de semine, quod cadit super petram: quia isti sunt, qui recipiunt verbum Dei, & aliquando cum gaudio illud habent, sed postea adueniente tribulatione recedunt: & dicitur quod temporales sunt, & ad tempus credunt, & ad tempus discredunt, vt patet Matthæi 13. cap. & Marci 4. c. Tertius defectus in Apostolis quando Christus erat cum eis fuit, quod erant adhuc aliquibus vitijs dediti. s. quia erant cupidi honoris, & non solum concupiscebant, sed etiam interdum litigabant propter honorem: vt patet Matthæi 18. c. cum Apostoli omnes accesserunt ad Christum dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? i. quis de nobis est magis honoratus, vel erit in regno tuo, quod est regnum cęlorum: & iterum cum mater filiorum Zebedei, s. Ioannis, & Iacobi petijsset a Christo, quod de duobus filijs eius vnus sederet ad dextram, & alius ad sinistram illius, dicitur, quod indignati sunt decẽ de duobus fratribus, i. valde irati sunt contra eos Matthæi 20. cap. Ecce ergo quod ambitio honoris, & inuidia inter eos erat: nec fuit ablata post passionem Christi immediatè. Quartus defectus in Apostolis erat, quod erant timidi corde. s. quod nihil pro fide Christi tolerarent: quod patet in passione eius. Cum enim à Iudæis captus est Christus, relicto eo omnes fugerunt, vt patet Matth. 26. c. & ipse Petrus, qui videbatur esse cæteris aliqualiter excellentior, & magis Christum diligens: non ausus est ire cum eo, sed a longe procedens sequebatur eum Ioan. 18. cap. & melius Matth. 26. quamquam ipse prius dixerat: si omnes scandalizati fuerint in te, ego non te negabo Matth. 26. cap. & adiunxit quod paratus erat ire cum eo etiam in mortem; Ioannes quoque qui Saluatoris erat cognatus in gradu secundo, & ex hoc debuisset eum intensius diligere, non secutus est Christum, quando comprehensus fuit, sed sequebatur retro vadens; quamquam postea introiuit in atrium pontificis, quia notus erat illi: Ioan. 18. c. sed adhuc iste in tumultu magno relicta sindone, qua tegebatur nudus aufugit: quia tenuerant eũ, & vt non occiderent illum (quod timebat) reiecit sindonem in manibus eorum: Marci 14. c. Ista autem timiditas eodem modo mansit post passionẽ; nam cum iam Christus surrexisset, adhuc omnes erant latentes ianuis clausis, & hoc propter metum Iudęorum: existimabant enim, quod etiam eos vellent occidere Iudæi Ioan. 20. capit. Multi quoque alij defectus fuerunt in eis, qui satis patent ex processu Euangelij: & hos omnes patienter tolerabat Dominus Iesus expectans tempus in quo omnia hæc auferrentur ab eis; quod factum est die quinquagesimo a resurrectione Christi, adueniente Spiritu sancto super eos. Iam enim rudes non erant, sed incęperunt varijs linguis loqui magnalia Dei: & Petrus surgens

Apostoli vt erant rudes.

Apostoli vt erant in fide dubij.

Apostoli vt quibusdam affectib. malis dediti erãt.

Apostoli timidi erant.

Ioannes euangelista fuit qui relicta sindone aufugit.

inter

inter Iudęos conuincit eos ex testimonijs scripturæ: Actuū 21. cap. Et iam non erat in eis infidelitas, vel infirmitas in fide: sed ita erant radicati in illa, quod nihil poterat eos a fide, vel charitate tollere. Sic ait Apostolus ad Rom. cap. 8. quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an gladius, an nuditas, an periculum? & postea sequitur: Certus sum enim quod nec mors, nec vita, nec angeli, nec principatus, nec potestates: nec virtutes; nec instantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundum, nec creatura alia poterit separare nos a charitate Dei, quæ est in Christo. Ita iam non erant Apostoli ambitiosi honoris, nec inuidi sicut prius fuerant: sed humiles valde, nihil de temporalibus desiderantes: honores sibi non attribuentes, sed alijs impendētes ad Roma. cap. 12. s. Honore vos inuicem præuenientes. Immo nec iam Christum diligebant eo modo, quo prius, quia prius quodam modo carnali: nunc autem quadam alia longe excellentiori affectione spirituali, quam dicit Apostolus fuisse post resurrectionem Christi. s. non immediate, sed post Spiritus sancti aduentum, vt patet 2. ad Corinth. cap. 5. scilicet Christus pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit: & sequitur in persona Apostolorum: itaque nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem, & si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Item non erant Apostoli post aduentum Spiritus sancti iam timidi, vt prius: sed cum prius post Christi resurrectionem latuissent propter metum Iudæorū: Ioan. 20. cap. nunc publice Christum publicabant nullum formidantes: & quamquam principes Iudęorum sub interminatione mortis interdicerent verbum aliquod fieri de Christo, Apostoli respondebant intrepide dicentes magis oportere obedire Deo, quàm hominibus: Actuum c. 5. & quod amplius est tanta Christi charitate feruebant: vt in iniurijs pro nomine eius susceptis gloriarentur, & ipsas tolerare desiderarent, vt patet præallegato cap. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumelias pati. Quid plura dicam? totus Apostolorum status antiquus mutatus est, vt nihil vetustatis manserit, sed omnia facta sunt noua: sic enim declarat Apostolus loquens de statu Apostolorum post aduentum Spiritus sancti. 2. ad Corinth. cap. 5. s. si qua ergo in Christo noua creatura est vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua: nec mirum quidem, quia insilijt in eos Spiritus Domini: si enim Saul mutatus est in virum alterum, quia insilijt in eum Spiritus Domini, sicut dixerat Samuel. 1. Reg. cap. 10. s. insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum: quanto magis isti mutarentur, in quos abundantius insilijt Spiritus Domini? Hæc autem omnia facta sunt die pentecostes. Nulla ergo dies salubrior statui noui testamenti, & fidei atque conuersioni totius orbis vnquam fuit: nam salubrior est, quàm dies passionis Saluatoris. Nam licet dies passionis efficacior fuerit, quantum ad redemptionem, quam in ea Saluator operatus est: tamen ista redemptio quantum ad fructū nunquam fuisset communicata toti orbi per fidem, & euāgelij prędicationem, nisi Spiritus sanctus super Apostolos aduenisset. Magna ergo cum celebritate dies pentecostes apud nos Christi cultores agenda est, cum in ea tantorum bonorum nobis origo prouenerit. [Venerabilis & sancta erit.] Scilicet dies ista pentecostes apud Iudæos erat sancta, idest applicata ad Dei cultum solum, vacando a laboribus. Dicitur venerabilis, idest magna veneratione digna. s. maior quam illę solennitates, in quibus offerebantur solum sacrificia: & non vacabatur a laboribus, sicut in die calendarum, & quinque diebus intermedijs azymorum, de quibus supra, & sex diebus intermedijs tabernaculorū, de quibus sequenti cap.

Spiritus sanctus abstulit defectus omnes Apostolorum.

Omne opus seruile non facietis in ea.] Exponatur vt supra, scilicet quod nullum opus fieri debebat in hac solennitate, nisi ea, quæ pertinebant ad cibum. Sciendum autem quòd in hac solennitate erat vnicus dies tam obseruationis a laboribus, quàm celebrationis sacrificiorum, vt patet hic, & Leuit. cap. 23. offeretisque holocaustum in odorem suauissimum. Ista dies erat æqualis in sacrificijs cuilibet diei azymorum & diei calendarum, quia

F offerebantur totidem animalia, & de eisdem speciebus, & pro eisdem sacrificijs, vt patet conferendo inter se ea, quæ habentur hic, & supra. Dicitur autem in odorem suauissimum, s. quia surgebat de sacrificijs istis odor, qui erat suauissimus Domino, exponendo eo modo, quo supra dictum est. [Vitulos de armento duos.] Isti offerebantur in holocaustum: & dicuntur de armento, quia vituli semper sunt de armento, cum armentum signet congregationes magnorum animalium. [Et arietem vnum] Semper erant pauciores arietes in sacrificijs, quam vituli, vt patet hic, & sequenti c. quod dico de sacrificijs, quæ sunt ex necessitate legis. Secus autem de illis, quæ spontanea sunt, quia ista non habent legem. Quilibet enim offerebat, quod volebat, & quātum volebat, & in quocunque genere sacrificij volebat. [Agnos anniculos immaculatos septem.] Etiam isti perti-
G nebant ad holocaustum. Quomodo autem sint anniculi, & quomodo immaculati supra expositum est. [Atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos.] Scilicet quod in sacrificijs. i. in libamentis istorum holocaustorum debebant poni mensuræ de simila, quæ infra habentur. Sacrificium autem in isto c. & sequenti semper accipitur pro libaminibus, & specialiter pro simila. Nam vinum, & oleum non vocantur sacrificia, sed libamina, ideo sequenti c. semper distinguitur de holocausto sacrificio, & libamine, accipiendo holocaustum pro carnibus crematis, & sacrificium pro simila oblata: libamen autem pro oleo, & vino superfusis. In omnibus autem holocaustis debebant fieri libamina, & poni simila, ideo dicitur in sacrificijs eorum, i. pro sacrificijs eorum, referendo ad omnia suprapoſita animalia. Dicitur autem similę oleo
H conspersę, i. de simila oleo conspersa ponetur sacrificium pro omnibus holocaustis: & ponitur immediatè de vitulis. s. decimas tres per singulos vitulos. [Per arietem duas.] Istud etiam semper generale erat, vt nihil amplius aut minus de simila cum ariete offeratur. Sic patet in regula libamētorum supra c. 15. [Per agnos decimam decimæ.] Idest pro quolibet agno offeretur decima decimę de simila. s. vna decima ephi, quæ est decima decimæ respectu cori, vt supra declaratum est. [Hircum quoque qui mactatur pro expiatione.] Idest etiam offeres hircum, qui mactatur, i. qui consueuit mactari. s. in diebus festorum. Nam in diebus profestis nunquam offerebatur sacrificium pro peccato ex necessitate legis, sed solum holocaustū matutinum, & vespertinum, vt patet in principio c. In omnibus autem istis festiuitatibus offerebatur hircus pro peccato, vt patet hic & se-
I quenti capit. offerebatur etiam vnicus hircus, quamquam multiplicarentur alia sacrificia. Fallit hoc in duabus festiuitatibus. s. in pentecoste: quia pręter hircum, de quo hic dicitur offerebatur alius hircus pro peccato, de quo Leuit. 23. c. Secundo fallit in die propitiationis, quia sequenti c. iubetur offerri vnus hircus: & tamen pręter eum offerebantur duo alij, de quibus Leuit. c. 16. quorum vnus immolabatur, & alius mittebatur in caprum emissarium. [Præter holocaustum sempiternum.] Idest ista offerantur præter holocaustum sempiternum. s. quod non computetur in istis, sed pręter ista, i. vltra ista offeratur illud. Istud autem est sacrificium iuge matutinum, & vespertinum, quod vocatur sempiternum propter duo. Primo quia semper fiebat, i. quotidie sine intermissione, sacrificia autem festorum fiebant solum in festiuitatibus, alijs autem diebus nequaquam. Secundo vocatur sempiternum, i. vsque semper duraturū,
K quia toto tempore, quo duraret status Iudęorum, & veteris testamenti, duraret sacrificium matutinum, & vespertinum. [Et liba eius.] Idest etiam offerentur cum holocausto sempiterno liba ipsius: liba autem & libamenta idem sunt: & accipitur libum hic pro omnibus tam pro simila quam pro oleo & vino sale, & thure, quæ nunquam omittebantur in holocaustis. [Immaculata offeretis omnia.] Idest omnia animalia suprapoſita erunt immaculata: ponitur autem hic ista clausula, quia supra non expresserat specialiter de omnibus animalibus, quod essent munda, ideo hic generaliter dicitur quod omnia munda erunt. [Cum libationib. suis.] Hoc potest dupliciter intelligi. Primo mō quod, cum, dicat solam adiunctionem: & est sensus: quod oia ista offerentur mūda cū libationib. suis. i. oia aialia suprapoſita erunt munda, & cum eis offerentur libationes suæ. Tunc

autem

autem non refertur mundities ad libationem, s. quod libamenta sint munda, sed illum ad animalia. Secundo modo potest poni quod accipiatur, cum, pro etiam: & est sensus quod omnia ista animalia debebant esse munda cum libationibus suis, idest & libationes suae debebant esse mundae.

Quae mundities attendebantur in praedictis sacrificijs. Quaest. XXII.

QVaeret aliquis quae mundities attendi debebant in istis, vel quae immunditiae prohibebant ab oblatione. Respondendum est quod non erant eaedem immunditiae in animalibus, & in libamentis suis, nec accipiebatur secundum idem: in animalibus enim non accipitur esse immunda, i. immaculata. nam immundum in animalibus dicitur, quando secundum speciem animalia immunda sunt, & illicita ad immolandum: solae enim tres species animalium conueniunt immolationi: s. bos, ouis, & capra: reliquae autem species non conueniunt. Sic colligitur Leuit. c. 1. vbi cum fiat sufficiens distinctio animalium immolatilium, ponuntur solum ista tria, & in omnibus alijs locis solum reperientur haec pertinere ad immolationem. Si autem aliquis vellet immolare aliquod animal, quod esset extra istas species dicebatur immolare aliquid immundum, & hoc modo quandocunque aliquis obtulerit ad immolationem bouem, ouem, & capram: quomodocunque se habeant dicitur offerre aliquid mundum, nec potest offerre immundum. Dicuntur autem animalia esse maculata, vel immaculata secundum quod sunt perfecta in omnibus membris suis, & non habent aliquam deformitatem, vel secundum quod deficiunt in aliquo membro, aut habent aliquam deformitatem: & sic potest aliqua ouis esse maculata, vt pote si sit scabiosa, vel caeca, aut clauda: & sic de caeteris imperfectionibus, de quibus Leuit. cap. 22. hoc autem videtur hic, cum dicitur, quod omnia animalia erunt immaculata, idest non habentia aliquam monstruositatem, vel defectum in membris, aut deformitatem. Et hoc modo contingit animalia esse munda, & habere maculam. In libamentis autem aliter accipitur ea esse immaculata, quia immaculatum, & mundum idem sunt: erit enim macula, vel immunditia primo in simila si ipsa sit fermentata: quia tunc non poterit offerri, ita vt aliqua pars eius cremetur super altare: posset tamen offerri sacerdotibus, ita vt ipsi comederent. Sic patet Leuit. c. 2. s. omnis oblatio, quae offertur Domino absque fermento erit: nec quicquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis & munera, super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Item erat simila immunda ad sacrificium si forte fuisset commixta aqua; nam Deus iubebat, quod commisceretur oleo, vt patet hic & sequenti: ergo si antequam aliquis eam ad sacrificium disponeret, fuisset aqua commixta: postea non erat munda ad hoc quod commisceretur oleum illi. Item si simila tangeretur ab aliqua re immunda, non poterat applicari ad cultum Dei: quod patet. Multae enim res sunt quarum tactus efficit hominem immundum Leuit. c. 5. & 11. & 22. cum autem non requiratur in homine tanta munditia, sicut in rebus, quae applicantur immediate Deo in sacrificiis, necesse est, vt illae polluantur per tactum harum rerum, per quas homo polluebatur. Cum ergo simila fuerit contacta a rebus huiuscemodi immundis, dicetur maculata: vt si super eam transiuit reptile, vel cecidit super eam aliquod animal morticinum: & sic de similibus, & non poterit offerri. De oleo autem similiter dicendum est quod posset esse maculatum, vel immundum, vt pote si habeat amurcam. Debet enim esse oleum purissimum, vt patet supra in principio c. ideo de illo non poterit conspergi simila ad sacrificium. Item efficietur oleum immundum si aliqua res immunda contigerit illud sicut dicebatur de simila, & adhuc magis quam de illa: nam citius incurritur immunditia in rebus liquidis, quam in aridis, vt patet Leuit. c. 11. ex ibi declaratis. Item poterat immunditia causari in oleo, si forte fuerit in domo, in qua aliquis moritur: quia si sit in vase non habente operculum, nec ligaturam, erit immundum: omnia enim liquida existentia in vasis non opertis efficiebantur immunda, vt patet supra 19. c. & ibi declaratum est: quando ergo tale oleum esset in domo alicuius defuncti non poterat de illo postea

Quae animalia dicantur immunda.

In libamentis qualiter accipitur ea esse immaculata.

A fieri oblatio. Item de vino dicendum est quod fiebat immundum duobus praedictis modis. s. si tangeretur ab aliqua re immunda, vel si esset in domo defuncti in aliquo vase discooperto. non poterat ergo postea de illo poni aliquid in sacrificio. De sale autem, & thure dicendum est quod efficiebantur immunda per contactum rerum immundarum: & postea non poterant poni in sacrificiis. Quantum ad hos modos igitur aduertendum erat, quod ista animalia cum libamentis suis essent immaculata.

Quando phase, vel pentecostes veniebant in sabbatho, quot animalia erant immolanda. Quaest. XXIII.

QVaeretur amplius circa festiuitatem phase quando contingebat in sabbatho, quot animalia immolanda
B erant: vel an esset mutandum aliquid de sacrificio impediendo sacrificia vnius festiuitatis, propter alterius festiuitatis sacrificium. Respondendum autem quod si eueniret dies azymorum in sabbatho non erat mutanda festiuitas aut solennitas sabbathi propter solennitatem azymorum, nec e contrario: immo dicendum aliquam diem de festiuitate azymorum necessario accidere in sabbatho, quia festiuitas ista durabat diebus septem, vt patet supra: sed in istis necessaria erat aliqua dies sabbathi: & tunc fiebant sacrificia vtraque, scilicet immolabantur animalia quindecim duo agni quotidiani sacrificii, & duo agni pertinentes ad sabbathum: septem autem pertinentes ad quamlibet diem azymorum, vt patet in litera: & duo vituli, & vnus aries, atque vnus hircus pro peccato: dies autem azymorum, in qua manipulus spicarum consecrabatur, si accideret in sabbatho habebat sexdecim
C animalia ad immolationem: & hoc quia vnus agnus immolabatur cum manipulis spicarum, vt patet Leuit. c. 23. Dicet aliquis quid si accideret dies phase in festo calendarum, quia habebat multa sacrificia, vt patet supra? Respondendum est hoc esse impossibile, quia dies calendarum erat primus dies mensis: festiuitas autem phase erat die decimaquarta; festum vero azymorum die 15. vt patet supra: ideo nunquam in calendis accidere poterant.

Si festum pentecostes fuisset in sabbatho an aliquod eorum mutaretur. Quaest. XXIIII.

QVaeret aliquis de festo pentecostes, an adueniente ipso in sabbatho mutarent sacrificia eius, vel sabbathi: & quid si in calendis eueniret, & quot animalia in illo immolabantur: Respondendum est quod non mutabatur aliquod sacrificium diei pentecostes propter sabbathum: nec mutabatur
D aliquod sacrificium sabbathi propter pentecosten, & generaliter quando vnum festum coincideret cum alio, nunquam mutabatur aliquid vnius, sed sacrificia vtriusque offerebantur: & sic essent plura sacrificia in die pentecostes, si accideret in sabbatho quam alias. quia addebantur duo agni qui pertinebant ad sabbathum specialiter, vt patet supra. Cum autem dicitur quid fieret si accideret in calendis: respondendum quod si esset possibile offerrentur omnia sacrificia tam calendarum, quam pentecostes: impossibile tamen erat, quia dies pentecostes erat quinquaginta diebus post festum azymorum, vt patet Leuit. 23. c. sed festum phase fiebat die 14. mensis primi: ergo festum pentecostes semper esset necessario die sexta mensis tertii: calendae autem sunt primo die mensis: ideo nunquam poterat accidere pentecostes in calendis: quia apud Iudaeos non erat festum mutabile, sicut apud nos. Cum autem dicitur quot animalia immolarentur die pentecostes: dicendum quod aut accidebat
E in sabbatho, vel non: si non in sabbatho offerebantur ex eis, quae apparent in hoc c. 13. animalia. s. duo agni pertinentes ad quotidianum sacrificium, & septem agni pertinentes ad pentecosten, & duo vituli ad idem festum, & vnus aries, & vnus hircus pro peccato. Si autem esset in sabbatho immolabantur quindecim animalia. s. tredecim supra dicta, & duo pertinentia ad sabbathum, s. duo agni.

An in die pentecostes offerrentur tantum animalia praedicta. Quaest. XXV.

QVaeretur amplius an solum ista animalia offerrentur in die pentecostes. Respondendum quod plura offerebantur, ut patet Leuit. c. 23. ubi ponuntur alia animalia. Sed

runc aliquis dubitabit an illa coincidant cum istis, & videbitur ꝙ sic, quia sicut hic ponuntur septem agni ita & ibi: & sicut ponitur hic vnus hircus pro peccato, ita & ibi. Dicendum est ꝙ non coincidunt sacrificia, quæ habentur hic & ibi, quia hic iubetur ꝙ offerantur duo vituli in holocaustum, & ibi iubetur, ꝙ offeratur vnus. Item hic iubetur offerri vnus aries, & ibi duo: ergo non coincidunt. Item patet quia hic ponuntur sacrificia, quę sunt directe pertinentia ad solennitatem, & non ex aliquo adiuncto. Leui. c. 23. ponūtur sacrificia, quæ pertinent ad festiuitates ex aliquo adiuncto: quod patet quia in festo azymorum solum ponitur Leuit. 23. vnus aries. hic aūt ponuntur septem. Itē quia ibi dr̃, ꝙ ille agnus immolabatur cum manipulo spicarū, idest tanq̃ aliquid accessorium ad manipulum: ista autem sacrificia, quę hīc hic iubentur sine determinatione ad aliquid: ergo ista sunt, quæ pertinent absolute ad festiuitatē: G ille vero agnus non pertinebat directe ad sacrificia festiuitatis azymorum, sed propter manipulum, qui ibi consecrabatur. Item hoc patet in omnibus alijs festiuitatibus: nam omnia festa, quæ habentur hic, habentur Leuit, cap. 23. & tamen non ponuntur ibi determinata sacrificia in aliquo festo, nisi in festo azymorū, & pentecostes, eo ꝙ in eis erāt aliqua accessoria, s. in festo azymorum cōsecrabatur manipulus spicarum, & propter illū offerebatur agnus, de quo Leuit. c. 23. In festo aūt pentecostes offerebantur panes primitiarum, siue fruges, vt dicitur hic: & propter istas primitias offerebantur sacrificia, quæ habentur ibi, vt patet cum dr̃ ibidem: Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos &c. Dicendum igitur ꝙ oīa sacrificia, quę habentur ibi, differunt ab istis: & consequenter dicetur, ꝙ in die pentecostes si esset in sabbatho offerebantur 26. animalia, H s. duo agni pertinentes ad iuge sacrificium, & duo pertinentes ad sabbathum, & septem pertinentes ad dictu festum, qui habentur hic, & septem pertinentes ad panes primitiarum, de quibus ibi, qui simul sunt 18. agni: duo etiam vituli de quibus hic, & vnus de quibus ibi, vnus etiā aries, de quo hic, & duo ibi, vnus vero hircus pro peccato hic & alius ibi, & sic sunt simul 26. animalia. Si autem accideret nō in sabbatho erant 24. quia deficiebant duo agni pertinentes ad sabbathum.

CAP. XXIX.

Sacrificiū mensis septimi prima die.

MEnsis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis: Omne opus seruile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino, vitulum de armento vnum, & arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificijs eorum similæ oleo conspersa tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, vnam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis. & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem cæremonijs offeretis in odorem suauissimum incensum Domino. I

Mensis etiam.] Dicto in superioribus de festiuitatibus primi, & tertii mensis, hic agitur de solennitatibus mensis septimi. In quo considerandum quod Legislator volebat ponere hic catalogum omnium sacrificiorum tam illorum quæ erant in diebus profestis, quam in festiuitatibus: & posuerat de sacrificio dierum profestorum, & de quibusdā festiuitatibus: hic autem subdit de alijs. Diuiditur autem in tria, primo agitur de festo clangoris, secundo de festo expiationis, tertio de festo tabernaculorum & collectionis. secunda ibi. [Decima quoq; dies.] Tertia ibi. [Quintadecima vero dies.] Circa primum cōsiderandum est, quod festiuitates erant duplices apud Iudeos. s. quædam eueniebant sæpe in anno, quædam autem semel. De primis erant duę. s. sabbathum, & dies calendarum, de quibus præcedenti c. patet. secundę erant quinque. s. festiuitas azymorum, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. De primis duabus quārum ad ceremonias suas actum est pręced. c. De alijs tribus agitur hic: eo quod illę erant in primo, & tertio mense: illę autem, de quibus hic sunt in mense septimo. Et primo agitur de festo clangoris, s. [Mensis

Catalogus sinum sacrificiorum ponitur in hoc cap.

Festiuitates Iudæorū erant duplices.

F etiam septimi.] Idest etiam in septimo mense. s. erunt festiuitates sicut in primo & tertio. Iste mensis septimus non est, qui vocatur apud nos septimus. s. Iulius, sed Septēber, qui apud nos est nonus: & hoc quia Iudęi incipiunt annum suum in Martio, & primus mensis eorum semper est partim in Martio. [Prima dies venerabilis & sancta erit.] Idest prima dies huius mensis est festum clangoris, & ob hoc venerabilis & sancta. Hoc autem dicitur quantum ad vacationem a laboribus. s. erit sancta. i. Deo applicata, quia non applicabatur ad labores humanos, sicut cęteri dies: & quamquam dies in quibus sacrificia specialia fiunt, Deo per hoc applicentur: nunquam tamen consuetum est eos vocari sanctos, si nō sint vacatiui a laboribus, vt patet pręc. c. de festo calendarum, & de quinque diebus azymorum in quibus sacrificia offeruntur, sed non vocantur sancti. G Idem est de sex diebus intermedijs festiuitatis tabernaculorum. Dicitur aūt dies ista venerabilis, idest magna veneratione digna, quia non solum erat habens solennitatem sacrificiorum, sed ēt vacationis laborū [Oē opus seruile non facietis in ea.] Exponendum est sicut fuit dictum præced. c. s. ꝙ non liceret in hac die fieri aliquod opus seruile, sed solum licita erat paratio ciborum: oēs aūt aliū labores, sicut arare, metere, ædificare, & plantare, & humanæ negotiationes non licebant: in sabbatho autem non licebant ista, nec etiā paratio ciborum aut succensio ignis, quia erat maioris obseruationis, q̃ cætera festa: vñ qui in ea pararet cibos, uel succēderet ignem, occidebatur Exo. 35. c. [Quia dies clangoris est & tubarū.] Idest ista dies est celebris ab omni opere seruili, quia est dies clangoris, & tubarum, in qua clangebatur tubis. Vocatur aūt istud festū clangoris, H quia clangebant in eo: & fiebat (ut Iudæi dicūt) ad memoriam arietis, qui oblatus est pro Isaac. Nā cū iussisset Deus Abrahę ꝙ immolaret filium suū Isaac: postea dictum est, ne extenderet gladium suum super eū: sed datus est ei quidam aries hęrēs cornibus inter uepres, ut patet Gen. 22. c. Magis aūt adhuc uidetur ꝙ fieret ista buccinatio ad lętitiam festiuitatis, quam Deus celebrari uolebat: potissimū quando erat annus septimus remissionis, qui in eodē mense celebrabatur, uel quando erat festum iobelęi. s. de anno quinquagesimo in quinquagesimum: tunc enim per uniuersam terram iubebat Deus clangi buccinis. Nec tamen est penitus negandum, quod fieret buccinatio ista ad memoriam gaudij pro Isaac liberato a morte.

Dies sancta quæ dicantur.

Tubæ, in quibus clangebatur, de qua materia essent. Quæstio I.

QVæret aliquis quæ tubæ erant istæ, in quibus clangebant, an essent argenteæ, vel de cornibus animaliū. Rñdebit aliquis ꝙ erant argenteæ: quia iusserat Deus de duabus tubis argenteis de quibus supra c. 10. ꝙ Iudæi clangerent in eis, qñ haberent epulum, aut dies festos, vel calendas. Hic autem erant duo horū, s. dies festus, in quo celebrabantur sacrificia, erant, & calendæ, quia ista erat prima dies mensis. Rñdendum est ꝙ in hac die clangebatur duplici tuba, s. in tubis argēteis & in buccinis corneis. Quod autem aliquando in cornibus fieret pulsatio, patet in Psal. 98. vbi dicitur: In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ, tubæ ductiles vocantur tubæ argenteæ, quia illæ fiebant productiles extendendo materia earū opere malleatorio: corneę aūt tubæ sunt de aīalium cornibus: fiebat K tñ regulariter pulsatio in tubis argēteis: ex cā tñ fiebat in tubis corneis. Vnde dicendū, ꝙ in die clangoris clangebatur in tuba cornea ad solēnitatē illius festi, & memoriam Isaac liberati, & arietis immolati ꝓ eo. Deinde fiebat pulsatio in tubis argenteis, & ista fiebat propter duo, s. ꝓpter festū calendarū, ꝙ erat die illa, quia semper festum clangoris, & calendarum erant simul: in calendis tñ erat clangendū in tubis argenteis, vt patet c. 10. supra. Secundum erat propter ꝙ clangebat' in his tubis oblatio sacrificiorū: nam iubebat Deus, ꝙ super holocaustis, & pacificis hostiis clangeretur tubis argenteis, vt patet præalleg. cap. Ex vsu autē Iudęorū hoc apparet: nam ipsi die isto clangunt in synagogis suis in buccina cornea, & non clangunt in argentea, quia non possunt facere sacrificia nunc, quibus correspondeat ille clangor tubarum, si tamen determinatus es-

Quare clangebatur tubis argēteis.

set

ſet totus clangor huius diei in buccina argentea, ſicut clangor ſuper holocauſtis, & pacificis erat determinatus ad tubas argenteas, Iudæi nequaquam clangerent nunc in buccinis corneis, quia exiſtimarent quod infringebant mandatum Dni: ergo primus clangor diei huius fiebat in tubis corneis, nec de quibuſcunque, ſed de arietinis ſolum, quia fiebat feſtum iſtud in memoriam arietis oblati pro Iſaac.

Quis clangebat in buccinis. Quæſt. II.

QVæret aliquis quis clangebat in his buccinis? Reſpondendum eſt, quod ſoli ſacerdotes, vt patet ſupra c.10. ſ. filij Aaron ſacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris. Erant enim iſtæ buccinę vaſa ſacra: ideo nemini licebat accedere ad eas, vel clangere in illis, niſi ſacerdotibus: quia etiam quando ad bellum ibatur, ſacerdotes clangebant his buccinis: iuſſit enim Deus, quod quando ad bellum eundum eſſet, clangeretur tubis ſupra c.10. ſ. ſi exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant aduerſum vos clangetis vlulantibus tubis: & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum. Sacerdotes aũt clangebant in bello in his buccinis: nam quando iuerunt Iſraelitæ ad luſtrandũ per ſeptẽ dies vrbem Iericho, ſacerdotes ſeptem præcedebant clangentes in buccinis ſeptem, vt patet Ioſue c.6. & ſic nunquã erat aliquod bellum, ad quod non irent ſacerdotes aliqui ex iuſſu legis, ſ. ſaltem ad clangendum tubis. Erat tamen aliud officium eorum in bellis. ſ. quod irent ad corroborãdum & ad monendum exercitum ante pugnam. Modus autem admonitionis eius habetur Deut.cap.20. pugnabãt etiam aliquando ſacerdotes in bellis: de quo magis declaratum eſt ſupra cap. [illegible] & Ioſue 11.cap.

Sacerdotes ad bellum ibant.

Talis clangor an debebat eſſe conciſus vel prolixus. Quæſt. III.

QVæret autem aliquis de modo clangoris huius diei, an debebat eſſe conciſus vel prolixus: ponebantur.n. modi diuerſi ad clangendum in tubis iſtis, quia iſtæ tubę erant ad multa: aliquando enim ad vocandum principes ſolum: aliquando autem ad vocandum totum populum: interdum autem ad mouendum caſtra, & vt populus cognoſceret ex modo clangendi, ad quid clangeretur, diſtinxit Deus plures modos clangendi, de quibus patet ſupra c.10. In ſacrificijs autem & omnibus feſtiuitatibus debebat fieri clangor non continuus, nec prolixus, ſed conciſus minutiſſimis vocibus, & diuerſis flatibus, qui eſt ſignum magnæ lætitiæ: ſic quoque fiebat in omnibus alijs feſtiuitatibus, vt patet ſupra c.10.

Quomodo iſte clangor differebat ab alijs. Quæſt. IV.

QVæret aliquis, cum in calendis clangeretur tubis, vt patet Pſal. 80. ſ. Buccinate in neomenia tuba, ideſt in lunatione noua. In alijs quoque feſtiuitatibus ſuper ſacrificia clangebatur, vt patet ſupra c.10. ſ. ſi quando habebitis dies feſtos, & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis, quare iſte dies vocabatur clangoris. Reſpondendum eſt, quod clangor huius diei differebat a clãgore aliarum feſtiuitatum in tribus, ex quibus accepit nomen clangoris ſpecialiter. Primo differt, quia in alijs feſtiuitatibus generaliter clangebatur ad ſolennitatem, & lætitiam feſtiuitatis: & recordationem eorum coram Domino, vt patet ſupra c. 10. ſ. ſi quando habebitis &c. & ſubditur: Canetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis victimis, vt ſint vobis in recordationem Dei veſtri. In iſta autem ſolennitate pulſabatur ad monendum homines ad pęnitentiam, & hoc eſt valde rationabile: quia decima die menſis huius ſeptimi erat dies expiationis, in qua vniuerſa delicta remittebantur, & fiebat ſacrificium pro peccatis totius populi, atque confeſſio eorum, vt patet Leuit. c.16. ad remiſſionem autem peccatorum præexigitur diſpoſitio in eo, cui fieri debet remiſſio, ideo per iſtos decem dies reconciliabantur Iudæi proximis ſuis debita ſoluentes, & iniurias remittentes, vt ſic fieret expiatio in die propitiationis.

Clangor huius diei differebat tripliciter a clãgore aliarum feſtiuitatũ.

Secundo differt iſta pulſatio ab aliarum feſtiuitatum clangore: quia in alijs feſtis clangebantur tubis ductilibus de argento, quas fecerat Moyſes, vt patet ſupra capit. 10. & non ſolum in feſtis, ſed & generaliter: nam in motu caſtrorum, & in vocatione principum ad conſilium, & in vocatione populi his tubis clangebatur.

A Idem quoque fiebat in bellis, vt patet [illegible] c. in iobeleis etiam. ſ. annis quinquageſimis fiebat clangor in buccinis argenteis Ioſue.c.6. vbi dicitur quod ſacerdotes ſumerent buccinas 7. ad clangendum, quę erant buccinæ iobeleorum, & ibi erat clangor ad pugnam, ſed conſtat quod in bello clangebatur in buccinis argenteis ſupra. c. 10. ergo in iobeleis quoque clangebatur in tubis argenteis. In hac autem feſtiuitate clangebatur tuba cornea, quia licet ſuper ſacrificia, & propter honorẽ calendarum diei huius clangeretur in buccinis argenteis, tamen principalis clangor feſtiuitatis fiebat in tuba cornea ex cauſa ſupra aſſignata. Tertio differt iſta pulſatio ab alijs feſtiuitatibus, quia iſta fiebat in vocibus minutiſſimis, & velociſſimis, in quibus eſt clangor conciſus, & vlulatus, atque cum magno impetu: pulſatio, autem in alijs ſolennitatibus fiebat in

B quadam melodia, & cantando pſalmos. Iſta differentia tenet quantum ad clangorem, qui fiebat in hac die principaliter pro ipſa feſtiuitate, & in tuba cornea: ſecus autem de clangore, qui fiebat eadem die propter calendas, quæ tunc erant, & propter ſacrificia, quia iſte differebat ab alijs ſolennitatibus, non tubarum argentearum ductilium, ſed tubarum cornearum de ariete, quia licet in hac die clangeretur tubis argenteis ſuper ſacrificia, tamen clangor principalis huius diei, a quo denominatur feſtũ, erat in corneis tubis, ideo inter cęteros modos laudandi Deum muſicé, poſita eſt vox tubę corneæ, vt patet Pſalmus 97. ſcilicet pſallite domino in voce pſalmi, in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: ſed non legitur aliqua dies in toto anno, in qua clangeretur tubis corneis, niſi hæc.

Offeretiſque holocauſtum.] Ideſt omnia animalia, quę

C infra habentur offeretis in holocauſtum.

In odorem ſuauiſſimum domino.] Ideſt iſta holocauſta erant ad hoc, ꝙ inde exhalaret odor ſuauiſſimus pro Deo, non quidem ꝙ eſſet Deo ſuauis, quia eum non percipit, ſed exponatur vt præced.cap. fuit declaratum. Iſte autem odor ſuauis cum in omnibus ſacrificiis ſit, quia Deus illa acceptat ex deuotione, & obedientia offerentium, tamen ſpecialiter conuenit holocauſto, quia holocauſtum fit ſolũ ad Dei laudem, vt declaratum eſt Leuit.cap.1. hoſtia autẽ pacifica fit principaliter pro pace obtinenda, vel obtenta, ſacrificium autem pro peccato directe fit ad expiationem peccatorum: Deus autem maxime acceptat id, quod in ipſum maxime tendit. De his Leuit.cap.1. dictum eſt.

Vitulum de armẽto vnum.] Iſtud eſt primum holocauſtum, & differt ab holocauſto trium ſolennitatum poſitarum præcedenti capitulo, ſcilicet calẽdarum, azymorum,

D & Pentecoſtes, quia in qualibet earum offerebantur domino vituli in holocauſtum, vt patet ibidem, ponuntur autem hic omnia genera animalium immolaticiorũ de quadrupedibus, quia ſic fit in qualibet magna ſolennitate. De auibus autem nunquam dicitur, quod in talibus feſtiuitatibus offerantur.

Quare de auibus nunquam offerebatur in talibus, & de ſacrificio Noe: in quo obtulit de omnibus volucribus, & pecoribus mundis poſt exitum de arca: & de ſacrificijs pauperum & diuitum in quibus poterant quadrupedia commutari in auibus propter paupertatem. Quæſt. V.

QVæret autem aliquis quare non offerebantur aues.

E Reſpondendum eſt ſecundum quoſdam quod nõ licebat eas immolari. Sed hoc notiſſime eſt falſum, cum per totum Leuiticum multoties legantur aues oblatæ. Idẽ patet Lucæ.cap.ſecundo. nam in duobus generibus ſacrificiorum poterant offerri volatilia, ſcilicet in holocauſtis, de quo Leuit.cap.primo, & in ſacrificiis pro peccato, vt patet Leuit.cap.5. Sed dicendum eſt ꝙ nunquam iubentur offerri volatilia in his feſtiuitatibus, quia nũquam lex iuſſit offerri volatile, niſi propter paupertatẽ offerentis, quod patet quia volatilia ſolũ offerebantur in holocauſtis, & in hoſtiis pro peccato, vt probatum eſt. In hoſtiis autẽ pacificis nunquam offerebantur, vt declaratum fuit cap.3. ꝙ autem in holocauſtis propter paupertatem ſolã offerrentur, patet Leuit.c.12. vbi iubebatur ꝙ mulier poſt purificationem ſuam, ſiue pro filio, ſiue pro filia offerret agnũ anniculum in holocauſtũ, & vnum turturem, vel vnũ pullum

columbæ pro peccato: postea autem dicitur quod si non potuerit manus eius offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, simile patet Leuit. c. 14. de purificatione leprosi vbi iubentur offerri duo agni, & agna annicula: & vnus eorum erat in holocaustum. Postea autẽ subditur, quod si pauper est, & non potuerit manus eius inuenire ista, loco duorum agnorum offerret duos turtures, & tamen vnus illorum agnorum erat pro holocausto.

Item offerebantur volatilia interdum pro peccato, sed nunquam iubebantur offerri nisi propter paupertatem, vt patet Leuit. c. 5. vbi dr̃ ꝙ peccans offerat agnam, vel caprã pro peccato, si autẽ non potuerit offerre pecus offerat duos turtures, sic in omnibus alijs: nunquam enim nisi pro paupertate volatilia offeruntur. Hic autẽ non erat aliqua paupertas offerentis quia ista non offerebãtur ab aliqua persona priuata, q̃ posset esse pauper, sed offerebantur de pecunijs Sanctuarij, semper autem Sanctuarium abundabat, ita vt posset habere animalia, quæ iussa erant immolari.

Aues non ex sola paupertate offerebantur. Sed obijcietur quod volatilia aliquando offerebantur, & non ex paupertate, sed cum alijs sacrificijs. *Primo.* Sic patet Genes. cap. 15. vbi Abraham obtulit de bobus, arietibus, & capris, & turturibus, & diuisit omnia per medium, præter aues: & tamen ibi non erat aliqua paupertas, pręcipuè cum super omnia alia animalia immolatilia, volucres fuerint immolatę. *Secundo.* Idem patet Gen. c. 8. cum dicitur quod Noe ędificauit altare domino, & immolauit de omnibus volucribus, & pecoribus mundis. *Tertio.* Item patet hoc Leui. c. 1. vbi post immolationem boum, ouium, & caprarum in holocaustũ, dicitur de immolatione volatilium.

Ad primum. Respondetur ad primum, quòd illud non fuit sacrificiũ aliquod quod Abraham fecit, sed fuit quædam cęremonia H ad componendum fędus. volebat enim Deus ponere fędus cum Abraham promittendo ei terram Chanaan, & accipiẽdo eum, & semen eius in speciales cultores, & quia inter gentes fiebat fędus occidendo aliqua animalia, & secando ea in partes: & inter illas transibant postea, qui fędus iniebant significantes per hoc ꝙ quicunque infringeret compositum fędus diuideretur, vt illa animalia, sic autem Deus obseruauit cum Abraham, quia iussit ista animalia diuidi in partes ęquales, & poni illas oppositas altrinsecus, ita vt inter eas esset via. Et tũc sequitur ibidẽ ꝙ apparuit lampas ignis transiens inter diuisiones illas, illa autem erat repræsentans Deum transeuntem ad componendum fędus. Et patet hoc magis, quia in eadẽ littera dr̃ in die illa pepigit dñs fędus cum Abraham dicens: semini tuo dabo terram hanc &c. non erant ergo aĩalia ista oblata in sacrificiũ, sed I *Ad secundum.* ad faciendum fędus, ideo non est arguendum de illis ad sacrificia. Ad 2m cũ dicebatur de Noe ꝙ obtulit holocausta de omnibus volucribus, & pecoribus mundis, responderi posset dupliciter. Primo quia ibi fuit ratio specialis, quia Noe voluit impendere Deo quoddam obsequium pro suscepto beneficio liberationis, in aquis diluuij: nihil aũt videbatur magis exprimere diuinam dignitatem, quã sacrificium, ideo impẽdit illud, & quia in aquis diluuij fuerant liberata omnia animalia, quę in arca recondita erant obtulit Noe de oĩbus vt sicut in omnibus fuerat susceptũ beneficium diuinum, ita in omnibus impenderetur Deo aliquod obsequium immolando quędam de illis. Immolasset autem Noe de omnibus simpliciter. sed quia quędã erant immunda, & non conueniebant ad dignitatem sacrificii, immolauit de solis mundis pro omnibus alijs. Simile K aũt fuit in exitu de Aegypto in iudęis. Deus enim tunc percussit omnia primogenita Aegyptiorum ab homine vsque ad peccora, conseruans primogenita hebræorũ tam in hominibus q̃ in pecoribus iõ iussit ꝙ applicarentur ei omnia primogenita tam hoĩum, quam pecorum. Exo. c. 13. & 34. & ob hoc omnes Leuitę assumpti sunt ad cultum Dei pro omnibus primogenitis Israel, & pro cęteris soluebatur precium supra. c. 3. s. pro quolibet quinque sicli: pecora autem primogenita immolabantur supra. c. 18. Aliter responderi potest, & magis in radice. s. quod non est simile de oblatione Noe, & oblationibus, quæ fiebant in veteri testõ, quia illa non fuit facta secundũ aliq̃ legem directiuam, sed ex voluntate Noe. in veteri autem testõ fuerunt datæ a Deo leges de modo oblationum, & de animalibus offerendis, nec poterant alia animalia, aut ex alijs causis offerri, quam

F vt iusserat, & quia solum statuerat Deus volatilia immolari pp paupertatem offerentium, vt patet in exemplis inductis, non poterat aliud immolari. In Noe aũt fuit valde dissimile, quia ipse obtulit de omnibus animalibus mundis tã volatilibus quam pecoribus, & tñ manifestum est, ꝙ nõ licebat hoc in veteri testamento, nam erant animalia mũda omnia, quæ licebant ad esum, tempore tamen Noe nullum animal erat illicitum, nisi quod hoĩes comedere horrerent, sicut nunc in nobis est. Item dato quod acciperentur animalia munda secundum legem Moysi erant. 10. pecora munda, vt patet Deut. c. 14. de istis tamen solum tria immolari poterant. s. bos, ouis capra, vt patet per totũ Leuiticum. Itẽ de auibus mundis secundum legẽ Moysi, quia oẽs erant mundæ, nisi illæ, quæ exprimuntur tanquã immundæ Leuit. 11. & Deute. 14. c. de omnibus tñ illis nõ G licebat immolari, sed solum de turturibus, & columbis Leui. c. 1. & per totum librum. *Ad Tertium.* Ad tertium rñdetur, cum dr̃, ꝙ Leui. c. 1. ponitur holocaustum de volatilibus postq̃ positum est de omnibus pecoribus mundis. & sic nõ fit pp paupertatem, vel in commutationem, rñdendum est, ꝙ ibi non iubetur quidq̃ offerri, sed ponitur regula de cæremonijs holocaustorum, quia aliquãdo contingeret fieri holocausta de volatilib. s. pp paupertatem offerentium, ponitur modus cęremoniarum eius, & sic stat ista ratio. s. quod non offerantur in istis festiuitatibus aliqua volatilia, quia illa solum erant propter paupertatem offerentium, & in commutationem pro pecoribus. Alij dicunt, quod non offerebantur aues in solennitatibus, quia aues significant vitam contemplatiuorum, qui quasi columbæ ad astra volant, & manent in nidis suis scilicet in celsitudine contemplatio- H nis, de quibus Isa. c. 40. qui sunt isti, qui vt nubes volant & quasi columbæ ad fenestras suas? oblationes autem factæ in magnis solennitatibus pro toto populo fiebant, qui contemplatiuus non est, sed implicitus actionibus. Ista causa tamen multum allegorica est: nam si propter hoc fieret etiam diceremus, quod pauperes non offerrent columbas, quia non erat generale de omnib. pauperibus ꝙ essent magis contemplatiui, quam diuites: sed standum est primæ rationi, quæ est literalis. Vitium est. n. in aliquo expositore sacræ scripturæ, si existente cã literali, recurrat ad allegoricam: nam in metaphoris nõ est arguere: quia secundũ Dionysium mystica theologia non arguit, i. illa quæ fundatur super sensu allegorico. [Arietem vnum.] Hoc erat generale in alijs festiuitatib. ꝙ offerretur vnus aries, vt patet hic, & præc. c. Dicunt aliqui, quod iste aries offerretur in me- I moriam arietis immolati pro Isaac, cum ista festiuitas fieret in memoriam illius. & hoc satis rationabile est. [Agnos anniculos immaculatos septem.] Quomodo agni sint anniculi, & quõ immaculati præc. c. declaratum est. Etiam ponuntur septem sicut in omnibus alijs festiuitatib. Ra. Sa. dicit ꝙ immolabantur ad significationem populi Israel, quia erant Israelitæ tanq̃ agni dispersi. Sed hoc non conuenit omni tpe, immo in tpe illo, quo Israelitæ erant dispersi nõ poterant sacrificare sicut nunc sunt: & q̃cunque ducebantur captiui extra terram suam: sed magis dicendum est, ꝙ numerus istorum aĩalium immolandorum erat ad placitum legislatoris. [Et in sacrificijs eorum] i. in libamentis suis ponentur ea q̃ hñt inf. nunquam. n. accipitur hic, nec in præc. c. sacrificium pro carnib. immolatis, sed pro libamentis, q̃q̃ in hoc differt, quia aliquando accipitur multum stricte i. K pro sola simila. & tunc unũ oleũ, thus, & sal uocantur libamina, sic patet inf. in oĩbus octo diebus tabernaculorum, & in festo expiationis. Aliquando aũt accipitur sacrificiũ magis generaliter. s. p simila, & oleo saltẽ, ut hic, & pręc. c. [Similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos uitulos] i. sacrificia ista erant similæ. i. de simila conspersa oleo, & hoc tã in vitulis, q̃ in arietib. & agnis. Et dr̃ ꝙ i quolibet vitulo erunt tres decimæ de simila. de oleo aũt ad conspergendũ illam intelligendum est, ꝙ esset medietas hin, quia istud fiebat in omnibus vitulis, vt patet præced. c. & supra. 15. c.

Quare dicatur per singulos vitulos cum vnus tantum offerri iubeatur. Quæst. VI.

QVæretur quare dr̃ hic p singulos vitulos cũ iubeatur offerri vnicus vitulus? Rñderi posset ꝙ ponitur hic plurale p singulari, & aliqñ ex mõ loquendi sic accidit, vt

cum

cũ dicimus aliquem hẽre filios, qui vni cum filium hẽt: sic. in patet Ge.46.c. vbi dr̃ Dan habuisse filios, & tñ vnicus filius eius est. Item ĩ.c.26. ponuntur cognationes filiorum Dan, & tñ cognatio vnica erat, vt patet ibidem. Sed ista rñsio non multum stat, quia si poneretur plurale pro singulari solum diceretur per vitulos, & non diceretur per singulos, quia singulus est nomen distributiuum, & necessario signat multitudinem. Ideo rñderi dẽt quod ponitur p singulos vitulos non solum ad significandum istum vitulum huius diei, sed ẽt ad signandum oẽs vitulos aliarum solennitatum: quia generale erat ꝙ in quolibet vitulo qñcunque offerretur, darentur tres decimę. Aliter aũt adhuc conuenientius respondebitur. s. ꝙ in hac die offerebantur tres vituli. s. vnus, qui iubetur hic pp festum clangoris, & duo qui offeruntur pp festum calendarũ, vt patet præced. c. & quia omnes isti offerebantur cum libamentis suis, pro quolibet eorum dandę erant tres decimę. [Per arietẽ duas decimas.] Etiam hoc generale erat, duo autem arietes offerebantur in die hac. s. vnus pro festo clangoris, & alius pro calendis: hic autem solum dicitur de primo. [Vnam decimam per agnum.] i. vnã decimam ephi. s. Gomor vnum: & non accipitur hic decima, sicut præc. c. quia ibi dicebatur decima decimæ offerenda p agnũ, & illa erat respectu cori, & non ephi. hic aũt dr̃ decima ephi. [Et hircum pro peccato qui offertur in expiationem populi.] Idest ẽt offerretur vnus hircus pro peccato, & iste erat ad expiationem peccati popoli, quia sacrificia ista erãt de communibus expensis, cum essent de pecunijs Sanctuarij, & ille dabantur a toto populo: ergo pro expiatione totius populi immolari debebat. in hoc aut manifestum est, quod quærebatur præced. c. s. pro cuius peccato immolaretur iste hircus. Dicẽdũ aũt, ꝙ sicut iste, de quo hic, immolatur ad expiationẽ populi: ita & oẽs alij, qui iubẽtur offerri in cęteris festiuitatibus sunt, ad expiandum pro toto populo. Sed arguetur, quia Leui. 4. c. iubetur, ꝙ pro peccato populi offerretur vitulus, & pro peccato principis hircus. Rñdẽdum, ꝙ illud tenet, qñ erat aliquod peccatum determinatũ, s. populus sciebat se offendisse in aliquo offerebat vitulum, cum aũt iubetur hic offerri hircus intelligitur de peccatis non determinatis, s. totus populus non erat sibi conscius alicuius peccati, propter quod deberet ſm legem offerri sacrificiũ. quia tñ manifestũ est, quòd semper homines habẽt aliquid, quod expiari possit, iubebatur in solennitatibus offerri hircus ꝓ peccato populi, si tamen contingeret, ꝙ populus esset sibi conscius alicuius delicti pro quo ſm legem offerre deberet sacrificiũ. & vellet offerre sacrificium in die clangoris, vel alterius festiuitatis, nõ excusabatur, ꝙ offerretur sacrificium vituli, quod alias offerendum erat. [Præter holocaustum calendarum.] Idest ista omnia offerentur, quę dicta sunt, & prçter hęc offeretur holocaustum calẽdarum, idest oia sacrificia, quę offerenda erant in calendis, non solum holocausta, sed etiam pro peccato. Erat enim semper festum clangoris in die calẽdarum, cũ iussum esset, ꝙ dies clangoris semper esset prima diẽs septimi mẽsis. Vnde crederet aliquis, ꝙ per sacrificia festiuitatis clangoris, q̃ posita sunt, excusarentur sacrificia calendarũ: erat enim ad hoc magna verisimilitudo, quia eadem penitus sacrificia erãt diei clangoris, & festi calendarum, solum erat excessus in vno titulo, quia in die calendarum duo vituli offerebãtur, vt patet præced. c. die autem clangoris vnicus offerri iubetur, vt patet hic, ideo dicitur, quod hæc offerrentur pręter sacrificia calendarum, quia Deus nunquã volebat aliquid istorum deficere, sed magis abundare ad gloriam suam, & ad vtilitatem spiritualem totius multitudinis. [Cũ sacrificijs suis.] Idest cũ libamentis, s. quod etiam nõ omitterentur libamenta holocaustorum diei calendarum. Accipitur tamen hic specialiter sacrificium pro simila, quia infra ponuntur libationes, quæ sunt alia libamenta, s. vinũ & oleum. Erant autem in festo calendarum multa holocausta, in quorum quolibet erat sacrificium ponendum, & libamina, ut patet p̃ced. ca. [Et holocaustum sempiternum.] Idest etiam offeretur sacrificiũ quotidianũ; s. agnus matutinus, & uespertinus, ꝙ sempiternum dicitur, quia sp offerebatur nulla die interposita. Vel sempiternum, quia vsq; ad semper duraturum erat. [Cum libationibus suis.] Idest etiam offerentur libamina cum his holocaustis, & sa-

Obseruationes solennes.

A crificiis. Per libationes intelliguntur hic vinum, oleũ, thus, & sal: simila autem non intelligitur per hæc, sed per sacrificia, ut dictum est supra. [Eisdem cæremonijs.] Idest omnes cæremoniæ, quæ alias obseruabantur in istis victimis quãtum ad modum agendi sacerdotum, obseruabuntur hic, s. quantum ad immolationem, decoriationem, sanguinis oblationem, partium diuisionem, & crematione super altare De his cæremonijs Leuit. cap. 1. ista autem seruanda erant æqualiter in omnibus diebus cum offerrentur uictimæ. Dicitur autem hoc, quia crederet aliquis, quod propter multitudinem sacrificiorum eiusdem diei, & magnam temporis moram in alijs deberent in istis cæremoniæ breuiari, vel aliquæ prætermitti, dicit ergo Deus, quod nec breuiabuntur, nec prætermittentur, sed eędem erunt cęremonię. quæ in alijs diebus, quando fiebant pauca sacrificia offerebantur, obseruabuntur. [Offeretis in odorem suauissimũ.]
B Idest ista omnia offeretis ad hoc, qd ex eis causetur odor suauis domino, quando fuerint combusta. [In incensum domino.] Idest ista supra posita offerentur domino in Incẽsum, idest incensa, scilicet quod offerentur ad hoc, quod incendantur, & non accipitur hic incensum pro thure.

Quot animalia immolabantur in die clangoris. Quæst. VII.

QVæret aliquis quot animalia immolabantur die clangoris. Respondendum, quod cum dies clangoris, & calendarum sint idẽ, ex necessitate debẽt victimæ utriusq; computari simul. Erant autem duo uituli pro calendis, & vnus aries, & septem agni, & vnus hircus pro peccato, quę
C simul sunt. 11. pro festo autem clangoris erant. 10. animalia. s. omnia hæc præter unum uitulum, quæ sunt 21. animalia, addebantur autem duo agni pertinentes ad sacrificium quotidianum, & erant simul, 23. hoc autem si non accideret festum clangoris in sabbatho, si autem accideret in sabbatho addebantur duo agni pertinẽtes ad sabbathum, ut patet præc. c. & sic erant. 25.

Decima quoque dies mensis huius septimi erit nobis sãcta atque venerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suauissimum, uitulũ de armento vnũ, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & in sacrificijs eorum simila oleo conspersa tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul septem agni: & hir-
D *cum pro peccato, absque his, quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio, & libaminibus eorum.*

DEcima quoque dies.] Hic ponitur secundum huius c. scilicet de die expiationis, uocatur autem ista solennitas dies expiationis, uel dies propitiationis, uocatur dies expiationis ab expiando idest purgando, quia tunc fiebat purificatio pro omnibus peccatis populi, & fiebant sacrificia, atq; sanguis introducebatur in sãcta sanctorũ, ut patet Leuit. 16 Dicitur autem dies propitiationis a propitiando, idest miserendo, quia Deus miserebatur die illo specialiter Israeli remittendo omnia peccata illius.

De die expiationis.

E Sciendum, quod de ista festiuitate agitur in tribus locis scilicet Leuit. 16. & 23. & hic. In primo horum ponitur de modo sacrificiorum, quæ pertinent ad expiationem illius diei, & de sanguine introducendo in sancta sanctorum, alijsque cæremonijs pertinentibus ad sacerdotem magnum, in secundo agitur de obseruatione huius festiuitatis a laboribus, & de afflictione illius diei. Hic autem agitur de sacrificijs, quæ pertinebant ad solennitatem huius diei, & non erant ad expiandum, & dicitur hic dies decima mensis septimi, scilicet, septembris, qui septimus est apud iudæos, & non est dies decima ista, quæ est decima dies mensis septembris apud nos, quia ipsi incipiunt menses per lunationes, & contingit aliquando, quod dies ista decima sit vltima dies mensis septembris apud nos, vel sit in mense octobri: nam lunatio illa est principium septembris apud iudæos, quæ

propinquior est æquinoctio autumnali. Est autem æquinoctium vltra medietatem septembris, ideo continget, quod lunatio incipiat per. 13. vel 14. dies post æquinoctium, & tunc est principium septembris iudæorum in fine septembris nostri, & coincidet tunc september eorum cum toto nostro octobri, ideo omnes istæ tres festiuitates. s. clangoris propitiationis, & tabernaculorum possunt accidere in octobri nostro vt communiter; tamen dies clangoris est in septembri nostro, dies autem propitiationis æqualiter accidit, quod sit in septembri, vel in octobri, festum autem tabernaculorum vt communiter accidit in octobri nostro, potissime extremitas eius Sciendum tamen quod prima dies septembris nostri non potest esse dies clangoris, & festum propitiationis non potest accidere die decima nostri septembris, quia ad hoc oportebat, vt prima dies mensis hebræorum esset eadem cum prima die septembris nostri, sed hoc est impossibile, quia licet accideret lunatio prima die septembris, tamen iudæi non inciperent ibi septembrem suum. Causa est, quia ista lunatio magis distaret ab æquinoctio autumnali, quam sequens, quia prima dies mensis septembris distat ab æquinoctio plusquam per mediam lunationē, ergo sequens lunatio erit principium septembris iudæorum. necesse est igitur vt nunquam sit dies clangoris in prima die septembris nostri, & dies propitiationis nunquam sit in decima die septembris, & festum tabernaculorum nūquam sit in die. 15. sed semper post.

[Erit vobis sancta atque venerabilis.] Idest erit vacatiua ab omnibus laboribus, est autem sancta. i. Deo applicita, venerabilis. i. magnæ venerationis. Et quamquam non dicatur hic de ista festiuitate plus quam de alijs, tamen intelligendum est quod magis venerabilis erat, quam aliæ in vacatione a laboribus, vt infra patebit,

[Et affligetis animas vestras.] Idest affligetis vosipsos, Ista afflictio est in priuatione omniū delectationum tam licitarum, q̄ necessariarum, dico autem necessarias, vt sumere cibum, & potum, dico autem licitas, vt exigere debitū, vel reddere, lauare corpus, & similia, quæ alijs temporib. licita erant. Hac autem die nullum horum licebat: nam nō debebant iudæi comedere aut bibere toto hoc die, & quicumque comederet, occidebatur. Etiam cessabant a petitione, & redditione debiti nam in hoc consistebat quædā recreatio, quamquam licita: sed iubebatur quod omnes homines se affligerent, & qui non affligeretur periret de populis suis Leuit. c. 23. ergo non debebat peti, aut reddi debitum. Et sic de cæteris delectamentis humanis, vnde iudæi in hac die nunc per totum diem sine cibo, & potu manēt. i. non comedentes in. 24 horis, quia a præcedenti nocte a solis occasu incipiunt affligi non comedendo, & bibendo, & manent in hac afflictione vsque ad sequentem diem ad solis occasum. s. per vnum diem naturalem. Etiam in hac die non sumunt calceos, sed tota die in synagogis manēt oratio ni, & lectioni vacātes. Etiā non exiguni debitum nec reddunt. nefas qnoq; apud eos est alicui delectamento vacare,

[Omne opus seruile non facietis in eo.] Vocatur opus seruile sicut supra dictum est, omne quod est præter parationem ciborum. Vnde quando solum vetatur opus seruile, non vetatur paratio ciborum. Non est tamen intelligendum, quod in hac die solum vetetur opus seruile, sicut in cæteris, sed etiam omnia opera, sic patet Leuit. 23. c. vbi in omnibus festiuitatibus iubetur, ne fiant opera seruilia solum, in sabbatho autem, & in die expiationis iubebatur ne fieret aliquod opus. I. quia nec cibi parabantur, nec incendebatur ignis, aut aliquid aliud fiebat: in cæteris vero festiuitatibus licita erant hæc: & sic videntur quantū ad hoc, sabbathum, & dies expiationis æqualia in vacatione a laboribus, & tamen non sunt penitus æqualia, quia in die sabbathi licet essent cibi necessarij, non parabantur, nec succēdebatur ignis, in die autem propitiationis non parabantur cibi quia non erant necessarij, cum ea die nihil comederetur essent iudæi, non liceret tamen parari cibos, si vellent eos pro sequenti die parare, quia nullum opus fieri debebat.

[Offeretisque holocaustum] s. omnia holocausta quæ infra habentur. [Vitulum de armento vnum.] Hic ponūtur eadem sacrificia penitus, quæ in festo clangoris ablatis sacrificijs calendarum, quæ semper erant in festo clangoris, & nunquam poterant esse in die expiationis, ponuntur

F quoque eadem libamenta, quia illa regulariter offerebantur, quando talia animalia offerrentur. [Et hircum pro peccato.] Iste est, qui offerebatur in omnibus festiuitatib. ad expiationem, & non est specialiter pertinens ad expiationis festiuitatem. [Absque his, quæ offerri pro delicto solēt in expiationem] . i. ista omnia offerentur, & præter hęc offerentur omnia alia, quæ pertinent ad expiationem. s. vnus vitulus, & vnus aries. s. vitulus pro peccato, & vnus aries pro holocausto: insuper accipiebantur duo hirci, vnus ad immolandum eum pro peccato populi, & introducendum de sanguine in sancta sanctorum, & alius ad mittendum in caprum emissarium. De his Leuit. 16. c.

Quomodo dicitur, quod offerebatur iste hircus in expiationem. Quæst. VIII.

G QVæret aliquis quomodo dicitur, quod offerebatur iste hircus in expiationem præter alia, quæ offerebantur in expiationem, omnia enim videntur in expiationem oblata. Respondendum est quod in die expiationis fiebant sacrificia duplicia quędam, quæ erant solum ad expiandum pro peccato, & alia, quę erant ad solennitatem ipsius festi, differebant autem hęc quando vitulus, & aries, & duo hirci, de quibus Leui. c. 16. erant proprie ad expiandum, quæ autem habentur hic magis erant ad solennitatem festi: differebant quoque in cæremoniis vestium. Nam sacerdos magnus faciebat sacrificia illa de quib. Leu. 16. c. indutus vestib. minoris sacerdotis. s. feminalib. lineis, & tunica linea, & zona linea, & cidari. Cum vero offerebat sacrificia, de quib. hic, erat indutus vestib. summi pontificis. Item dif-

H ferebant ista ex fine, quia prima erant solum ad expiandū, secunda aūt q̄q; aliquo modo expiarent, tamen magis erāt ad honorem festiuitatis. Cæremoniæ erant quoq; in eis diuersæ. Pro quo considerandum, q; ordo in celebrandis sacrificiis huius festiuitatis erat, q; primo fieret sacrificiū matutinum, quod in nulla die dimittebatur, de quo etiam dicitur immediate, specialiter. Istud autem poterat facere quicunq; sacerdos minor, quia nō pertinebat ad sacrificia diei expiationis: deinde sūmus sacerdos induebatur feminalib. lineis, & tunica linea, & zona, & cidari, quæ erant vestes sacerdotū minorū, & in istis procedens immolabat vnū vitulū, & vnum arietē prō se, & domo sua. s. vitulū pro peccato, & arietē in holocaustum: erant aūt ista animalia de expensis suis: deinde accipiebat a populo duos hircos, super quos mittebat sortes duas, s. vnam ad immolandū, & aliam ad

I mittendum caprum in solitudinem, & secundū has distinguebantur illi duo hirci, & tunc sacerdos confitebatur peccata totius populi super hircum mittens eum in solitudinē prius immolato alio hirco, & introeundo in sancta sanctorum ad expiandum cum sanguine vituli, & hirci, quibus factis sacerdos magnus exuebatur vestib. prioribus, & lauabat ibi carnem suam: rursus autem induebatur vestes pontificales, & faciebat oīa sacrificia, quæ hī hic, & illa iā non pertinebant ad expiationē, quia in prionb. sacrificijs facta est expiatio, quorū sanguis fuit introductus in sancta sanctorum. De hoc latius, & distinctius dictū est Leuit. c. 16. & quantum ad hoc patet, quod omnia ista holocausta distinguantur a sacrificiis expiationis, de quib. Leui. c. 16. quia ad expiationem directe pertinent sacrificia pro peccato, de quorū sanguine introducebatur in sācta sanctorū, hęc aūt holocausta erant quorū sanguis effundebatur per parietes

K altaris holocaustorū, sed de sacrificio isto p peccato, de quo dē hic, q; erat in expiationem est maius dubium, & dicedū est q; iste hircus non erat aliquis de illis duob. qui hī Leui. c. 16. illi. n. proprie erant ad expiationē, quia vnus erat ad expiandum. i. q; sacerdos confitebatur oīa peccata populi super ipsū, & portaret illa in solitudinem, q; eset expiare populū ab iniquitatibus: alius aūt erat ad expiādum, quia immolabatur, & de sanguine illius introducebatur in sancta sāctorū ad aspergendū coram propitiatorio, q; erat proprie expiare. erant quoque isti hirci pro peccatis populi iā pro illis, q̄ nesciebantur, q; pro illis, quæ confitebatur sacerdos super hircū, & erant determinata, iste aūt hircus, de quo hic non erat pro aliquo peccato determinatē, q; sacerdos confiteretur, sed erat in generali. Nec fiebat directē, & principaliter illud sacrificium pro peccato ad expiationem,

Ordo celebrandi sacrificia huius festiuitatis.

sed

sed magis ad solennitatem festi, ideo preter istum hircum offerebantur alij duo pro peccato Leuit. 16. cap.

Et holocaustum sempiternum.] Idest etiam præter ista offeretur holocaustum iuge, scilicet matutinum, & vespertinum, quod ex nulla causa omittebatur.

In sacrificio, & libaminibus eorũ.] Idest offerentur omnia ista in sacrificio idest cum sacrificio. In enim significat cum, sic patet Gen. 32. capitu. scilicet In bacculo meo transiui iordanem istum, idest cum baculo. Et vocatur hic sacrificium simila, quæ offerebatur cum quolibet istorum animalium, non quidem cum animalibus immolatis pro peccato, sed cum alijs, quia pro peccato non dabatur libamentum, sed solę carnes animalis.

Quot animalia offerebantur in die expiationis.
Quæst. IX.

QVæret aliquis quot animalia offerebantur in die expiationis.

Respondendum est, quod aut erat in die sabbathi aut non, si primo modo offerebantur. 18. animalia scilicet. 10. quę habentur hic, vnus aries vnus vitulus, septem agni, & vnus hircus, offerebantur etiam quatuor pertinentia specialiter ad expiationē scilicet vnus vitulus, vnus aries, & duo hirci. Sed vnus istorum nō immolabatur, quia mittebatur in caprum emissarium, de his Leuit. capitulo 16. offerebantur etiam duo agni pertinentes ad sabbathum, & duo alij pertinentes ad quotidianum sacrificium, quæ simul sunt. 18. si autem non accideret dies propitiationis in sabbatho offerebantur solum. 16. demptis duobus agnis pertinentibus ad sabbathum. In calendis autem nunquã poterat accidere festum expiationis, quia erat semper decima die mensis septimi, calendæ autem erant die prima.

Quintadecima verò die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus seruile non facietis in ea, sed celebrabitis solennitatem domino septem diebus. Offeretisque holocaustum odorem suauissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim, & duas decimas ariete vno, idest simul arietibus duobus, & decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim & hircum pro peccato, Sacrificiũ. 16. diei mẽsis sept. *absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine eius. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircũ pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque, & libamine eius. Die tertio offeretis vitulos vndecim, arietes duos agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque, & libamine eius.* Sacrificiũ die. 17. mẽsis. *Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircũ pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine.* Sacrificiũ diei. 18. *Die quinto offeretis vitulos nouem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque eius, & libamine.* Sacrificiũ diei. 19. *Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque eius, & libamine.* Sacrif. diei. 20. *Die 7. offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine.* Sacrif. diei. 21. *Die octauo qui est celeberrimus, omne opus seruile non facietis, offerentes holocaustum in odorem suauissimũ Domino vitulum vnum, arietem vnum, agnos anniculos* Sacrif. diei. 22.

A *immaculatos septem. sacrificiaque, & libamina singulorũ per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircũ pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris, præter vota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostijs] pacificis.*

QVintadecima vero die.] Hic ponitur tertium, scilicet de festo tabernaculorũ, & collectionis: in isto festo considerabantur tria, scilicet cessatio a laboribus, & mansio in tabernaculis, & vacatio in victimis. De primo dr̃ Leuit. c. 23. scilicet quod duo dies erant vacatiui primus. & octauus, omnes autem sex intermedij habebant sola sacrificia, vt patet hic: Sm̃ erat in hac festiuitate habitatio in tabernaculis scilicet, quod construebantur tabernacula de frondibus, & ramis arborum extra domos Israelitarum in B loco patenti, & ibi manebant Israelitę sumentes cibos, vel facientes aliqua opera, sicut in domibus. De quibus aũt arboribus fieri debebãt ista tabernacula, & de cęremonijs lętitię, q̃ præcedebant ad ista tabernacula, & de causa huius festiuitatis declaratum est Leuit. capitulo 23. an vero potuerit in deserto obseruari festum illud tabernaculorum ibidem declaratum est. Ista quintadecima dies, quæ hic dr̃ mensis septimi, non est quintadecima in aliquo mense nostro, sed computatur quintadecima per mensem hebræorum, qui incipit in lunatione, & non in calendis nostris. [De festo tabernaculorũ.]

Erit vobis sancta atque venerabilis.] Idest cessabitis in ea a laboribus exponendo sicut supra declaratum est: erãt enim octo dies in hac festiuitate, quorum duo erant ad sacrificia, & ad vacationem a laboribus, scilicet primus. & C octauus, & isti vocantur sancti, & venerabiles, alij autem erant ad sola sacrificia, & non vacabatur a laboribus ideo non vocantur sancti nec venerabiles.

Omne opus seruile non facietis in ea.] Idest nullum de seruilibus operibus: omnia enim opera vocabãtur seruilia quęcunque in sabbatho erant illicita, pręter ciborum parationes, quæ in sabbatho erant illicitæ, & licebant in alijs festiuitatibus: ideo de sabbatho nõ dicitur q̃ nullum opus seruile fiat in eo, sed dicitur, quod nullum opus fiet. in solennitate hac autem licebat ignem succendi, & parari cibos. Cætera vero opera illicita erãt quia seruilia vocantur. Si autem aliquis dicat vnde constat q̃ in his diebus poterant iudæi parare cibos? Rñdendum est. q̃ hoc hr̃ ex differentia obseruationis sabbathi, & aliarũ solennitatum. Nã de sabbatho dr̃. q̃ nullum opus fiet in eo, & declarant scripturæ q̃ & ciborum paratio non debebat fieri in illo, nec D succensio ignis, vt patet Exo. c. 35. de festo aũt azymorum dixit, q̃ nullũ opus seruile fieret in eo Leui. 23. c. & tñ dr̃ de hoc festo, q̃ poterant in eo parari oĩa, q̃ pertinebant ad cibos Exo. c. 12. ergo in cęteris festiuitatib. in quibus solũ interdr̃ seruile opus, poterit esse paratio ciborum, quia illa nõ est sub operibus seruilibus, alioquin cũ dictũ fuisset de festo azymorũ q̃ nullũ opus seruile in eo fieri poterat, non diceretur, q̃ poterant parari cibi. [Dubita. Soluta.]

[Sed celebrabitis solennitatem domino. 7. dieb.] i. obseruabitis septem dies in festiuitate ista, non quidem vacando in eis a laboribus sed offerendo sacrificium in singulis, & istud est celebrare. i. facere aliquã festiuitatem, qm̃ festiuitas inducit quendam honorẽ impensum Deo, qui nõ impendebatur in diebus pro festis, & contingebat istum honorem esse duplicem. s. aliE quando in sacrificiis, vt offerendo sacrificia, q̃ non offerebantur in alijs diebus & licet hoc solũ fieret, erat celebritas, sic autem fiebat in festo tabernaculorum per dies sex intermedios, in quibus sola sacrificia fiebant, & non vacabatur a laboribus & dñt oẽs isti septem dies, & octauus sequens solennes, aliqñ aũt est festiuitas in eo q̃ impenditur Deo honor vacando a laboribus pp ipsum, & intendendo in ipsum, hoc autem nunq̃ erat solum, quia in oi festiuitate, qua esset vacatio a laboribus offerebantur aliqua sacrificia spalia. Patet. n. de sabbatho, in quo minus fiebat, q̃ in cęteris, tamen ibi offerebantur saltem duo agni pertinentes spiãl ad festiuitatem istam, vt patet præce. c. Sed arguetur, quia dr̃ hic q̃ septem diebus celebrabitur solennitas tabernaculorum, & tñ postea singillatim ponuntur octo dies, in quorum quolibet designantur sacrificia, sic patet Leui. 23. c. Rñdendum est quod in festo tabernaculorum

N 4 erant

Festũ tabernaculorũ durabat tantum per 7. dies.

erant dies octo simul. sed octauus non pertinebat ad festiuitatem tabernaculorum, sed vocatur dies cętus, atque collectæ. i. quod in die festo expleta iam festiuitate congregabatur totus cętus. i. totus populus, & de eis fiebat collecta pecuniarum pro expensis Sanctuarij, quia sumptus Sanctuarii erant magni, & reditus ordinarii parui erant: ideo recurrebatur ad elemosynas, & sic i die festo colligebatur de toto populo pecunia, & quia conuen...at totus Israel in locum Sanctuarii ad festum tabernaculorum conuenienter fiebat collecta de populo congregato: fiebat autem sequenti die post festum tabernaculorum, quia toto festo 7. dierum manebant Israelitæ in loco Sanctuarii, & discessuri erant die octauo. ideo fieba ibi collecta antequam tecederent. Ista tamen dies non est de festiuitate tabernaculorum, sed est festum coniunctum illi: quamquam large appellãtes interdum dicimus festum istud habere dies octo. De isto die magis dicitur Leui. 23. c. [Offeretisque holocaustum.] Idest offeretis omnia animalia, quæ inf habentur in holocaustum. Sciendum enim quod in omnib. octo diebus celebrabantur sacrificia in festo tabernaculorum, & offerebantur de omnibus animalib. immolaticis. s. de arietibus vitulis, & agnis, erant aũt æqualia omnia sacrificia dierum septem in agnis, & arietib. sed differebant in vitulis, quia quotidie diminuebatur vnus vitulus de oblatione. [Vitulos de armento.] 13. i. in prima die offerebantur. 13. vituli in holocaustum, & offerebantur arietes duo vt patet in littera, & agni. 14. In vitulis enim fiebat variatio, agni vero, & arietes totidem erant in vna die. & in alia. De causis autem quare tot, vel tot offerebantur, & quare de quibusdam animalibus plura. & de aliis pauciora existimo quod a sola voluntate legislatoris dependeant, sicut est in iurib. humanis præfixio terminorũ cũ assignantur tot dies, aut anni, nam in his ratio reddi nõ pt. potuissent enim esse plures, vel pauciores, & vtrobique esset rationabiliter factum. Considerandum tamen quod Ra. Sa. assignat aliquã causam istorum sacrificiorum: fiebant enim inquit quotidie per septem dies sacrificia de vitulis, arietib. agnis, & hircis, hircus autem qui offerebatur quolibet horum dierum erat ad expiationem populi pro peccato, vt patet sup. ideo in hoc non oportet assignari aliam causam, de aliis aũt dicit, quod agni erant quotidie, 14. & multiplicati per septẽ dies efficiuntur. 98. qui offerebantur pro populo, vt liberaretur a 98. maledictionib. scriptis in lege Deut. 27. & 28. c. fuerunt autem istæ maledictiones positæ super montem Hebal, & Garizim. Deut. 17. & Iosue. c. 8. Vituli autem offerebantur per singulos dies in minori numero, & de his dicit Rabbi Salomon quod offerebantur pro populis gentilium, dicit enim quod orare debent iudæi pro regibus, & gentib. inter quas dispersi sunt: sic mandauit eis Ieremias, quod dum in captiuitate Babylonica er. t orarent pro rege Nabuchodonosor, ne incideret in aduersitates, quia illo incidente, necesse erat ipsos incidere, dicit autem quod isti vituli minuebantur quotidie, quia iudæi rogant quod gentes, quæ Israel destruunt breuiter domino deleantur. Vel dicit quod ista minoratio signat minorationem potestatis Gentium, nam quotidie dicit eis minorandas quousque ad vltimũ totaliter subdantur Messiæ suo. Sed omnia ista aliena sunt, ideo non oportet eis insistere. [Et in libamentis eorum] i. cum omnibus istis animalibus dabantur libamẽta, sed vario modo, vt patet inf hic accipitur libamentum large, pro simila, vino oleo, & cęteris, sup. tamen simila vocabatur sacrificium, vinum autem, & oleum thus, & sal vocabantur libationes, vel libamenta, ista autem ponebantur hic secundum eandem mensuram, secundum quam in præcedentibus, quia licet secundum varietatem festiuitatum ponerentur plura, aut pauciora animalia in sacrificiis, tamen libamenta cuiuslibet nunquam minuebantur. sed quantum ponebatur cum vitulo, vel ariete, de libamentis in vno festo, tantum ponebatur in aliis [Et hircum pro peccato.] Iste hircus erat communis in omnibus solennitatibus, siue vacatiuis, siue non vacatiuis, & nunquam fiebat aliquod augmentum, vel variatio in hircis, sicut in cęteris animalibus, nisi per accidens, vtpote si aliquando duo festa coincidebant, vt dies clangoris, & calendarum, quia tũc pro quolibet festo vnus hircus immolabatur, sic etiam in die expiationis iubetur offerri vnus hircus & Leuit. c. 16.

Quare autem agnorũ numerus 14. vitulorũ aũt quotidie minuebatur.

F iubentur offerri duo alii, sed vnus occidebatur, & alius mittebatur in solitudinem. [Absque holocausto sempiterno.] i. hæc omnia fient, & pręter ipsa offertur holocaustum iuge, quod vocatur sempiternum ex causis supra assignatis, & istud nunquam cessabat propter aliquam solennitatẽ.

Et sacrificio, & libamine eius. i. etiam offerretur sacrificium. i. simila debita holocausto quotidiano, & libamen. i. vinum oleum, thus, & sal. & sic. inf. distinguitur semper libamen, & sacrificium.

Quot animalia offerebantur in prima die tabernaculorum. Quæst. X.

G QVæretur in hoc de prima die tabernaculorum, quot animalia offerrentur in illa, & quia contingeret plura, aut pauciora offerri secundum quod dies ista coinciderei cum aliqua alia solennitate, vel nõ. Aliquis distinguet, aut in calendis accidebat ista dies, vel non, sed ista distinctio non stat, quia impossibile erat, quod prima dies tabernaculorum, vel aliqua de octo diebus illius accideret in calendis: possunt quidem omnes isti dies diuisim accidere in calendis nostris. s. in calendis octobris, quando incęperit lunatio circa medium septembris, tamen de calendis nostris nihil ad Iudæos attinet, sed ipsi vocant calendas, vel neomeniam primam diem cuiuslibet mensis sui, qui incipit cum lunatione, & de his erat impossibile, quod aliqua dies tabernaculorũ accideret in calendis, quia festum istud incipiebat die 15. mensis & durabat vsq; ad diem 22. vt patet hic, & Leui. 23. c. ideo de calendis non est distinguẽdũ.

H Sed dicetur quod aut accidebat ista prima dies in sabbatho aut non, si primo modo immolabantur in ea. 34. animalia. s. 13. vituli, arietes duo, agni: 14. & vnus hircus pro peccato quę sunt. 30. animalia pertinentia ad istam diem specialiter. Offerebantur etiam duo vituli pertinentes ad sabbathum, & duo pertinentes ad iuge sacrificium, quæ simul sunt. 34. si autem non accideret in sabbatho demebantur duo agni pertinẽtes ad sabbathum, erantque simul 32. animalia ex necessitate sacrificij. De spontaneè autem oblatis, vel quomodocunque alias, non datur regula, quia illa sunt per accidens. [In die altero offeretis vitulos.] Ista dies secunda erat æqualis in sacrificiis primi diei, & in libaminib. solum enim demebatur vnus vitulus, quia isti cõtinuo decrescebant, offerebantur autem in die illa. 33. animalia si esset sabbathum, vel 31. si non esset sabbathum. I De isto die secundo non dicitur quod erat sanctus, & venerabilis, sicut dicebatur de primo, quia non vacabatur hic a laboribus, sed omnia opera licita erant, quę in dieb. profestis fiebant.

[Die tertio offeres vitulos.] Iste tertius dies erat profestus quantum ad vocationem a laboribus, sed erat celebris quantum ad sacrificia, sunt autem eadem sacrificia in hodie. quæ in duobus præcedentibus: excepto, quod semper diminuitur vnus vitulus. Sunt autem in hac die animalia 32. offerenda si sabbathũ sit. Si vero dies profestus erũt. 30. quia ea quæ pertinẽt specialiter ad hunc diem sunt 28. quibus adduntur duo agni pertinentes ad iuge sacrificiũ. [Die quarto offeres.] Iste etiam dies erat profestus quantum ad labores, sed sacrificia erant solennia s. totidem, quot in alijs diebus, pręter vitulum, qui diminuitur. sunt autem in hac die 29. aĩalia offerenda, si nõ sit sabbathum. & 31. si sit sabbathũ, K quoniam. 27. pertinent specialiter ad hunc diẽ, duo autem ad sabbathum pertinent, & duo ad iuge sacrificiũ.

[Die quinto offeres.] Sicut cęteri dies, ita & iste profestus est, sacrificia tñ eum celebrẽ faciunt, quæ in littera apparent, sunt autẽ aĩalia. 26. pertinentia specialiter ad hunc diem, & ex iuge sacrificio conueniunt ei alia duo, si autem fuerit sabbathum erunt. 30. animalia. Hęc autem omnia cũ sacrificijs, & libamentis suis, de quibus nihil variabatur licet variaretur numerus animalium immolandorum.

Die sexto offeres.] Erant sacrificia, & libamina in die sexto tabernaculorum, sicut in cęteris, & tamen profęstus erat. animalia vero 25. offerebantur ex lege diei huius. Addebantur autem duo ex iugi sacrificio, & duo si esset sabbathum, vt fierent 29. [Die septimo offeres.] Iste erat dies vltimus festiuitatis tabernaculorum, qui solum dictũ fuit, quod celebraretur solennitas septem diebus, vt patet in littera & Leuit. 23. c. erat quoq; profestus dies iste sicut, & pcedẽtes,

tes, & sacrificia erant minora, nam semper diminuebatur vnus vitulus: libamina autem manebant eadem.

[Die octauo] Iste dies non pertinebat ad festum tabernaculorum sicut præcedentes dies, cum de solis septem iussum esset, quod fieret in eis solennitas tabernaculorum: ideo quamquam iste octauus dies esset solennis non obligabantur iudæi manere in tabernaculis factis de ramis arborum, nec manebant, sed solum diebus septem præcedentibus. Fuit autem iste dies additus ad faciendum collectā, ideo vocatur dies cœtus, atque collectæ Leuit. c. 23.

[Qui est celeberrimus.] Idest multum honorabilis scilicet quantum ad vacationem a laboribus, nam in cæteris præcedentibus non uacabatur a laboribus, in hoc autem uacabatur. Causa erat quia iste dies erat assignatus ad faciendum collectam pecuniarum de populo pro sumptib. Sanctuarii, si tamen nō vacaretur a laboribus, dilaberetur populus ad opera sua, & non congregaretur ad eleemosynam faciendam pro sumptib. Sanctuarii. Ne ergo ex hac occasione diminueretur eleemosyna Sanctuarii factū est, vt esset dies iste vacatiuus. Vocatur autem apud nos dies cœtus, & collectæ ex causa supra assignata, apud hebræos autem vocatur retentio, quia populus, qui conuenerat de diuersis partib. terræ promissionis ad Sanctuarium in ista festiuitate, volebat die octaua redire in possessiones suas expleta festiuitate tabernaculorum, sed sacerdotes detinebant eum ad faciendum prædictam collectam. Vocatur autem dies iste celeberrimus, non quod esset celebrior die primo festiuitatis huius, quia in illo vacabantur a laboribus, sicut in isto, sed uocatur celeberrimus respectu dierū præcedentium, qui erant profesti, iste autem octauus erat celebris quantum ad labores [Omne opus seruile non facietis.] Idest in isto die non fiet aliquod opus seruile, scilicet, nullum opus præter ciborum parationes. [Offerentes holocaustum.] Idest, & in ista die octaua offeretis holocaustum, scilicet omnia animalia, quæ habentur infra, in isto autem die non fiebant tot sacrificia, sicut aliis diebus vt patet in littera, & hoc quia iste dies octauus non erat de præcedenti solennitate tabernaculorum: sacrificia autem fiebant ad celebritatem festi: nam in hoc octauo die nullum sacrificium præter quotidianum fieri debebat, nisi fieret ibi collecta, & quia dies erat celebris propter collectam immolabantur animalia, quæ habentur hic ad honorem festi: ponuntur autem hic animalia. 10. pertinentia ad istum octauum diem specialiter, scilicet, agni septem, aries vnus, uitulus vnus, & hircus pro peccato. Offerebant aūt duo agni de iugi sacrificio, & si sabbathū esset, offerebātur alii duo, ita vt essent. 14. [Absque holocausto sempiterno.] idest, omnia prædicta offerebant, & præter hæc offerebant holocaustum sempiternum, idest iuge sacrificium, quod solum erat holocaustum, ut patet præced. c. nam licet in qualibet festiuitate offerretur vnus hircus pro peccato, præter quam in sabbatho, in profestis tamen diebus solum offerebatur holocaustum ex necessitate legis: secus autem de spontaneis oblationibus vel quibuscunque aliis per accidēs oblatis: [Sacrificioque eius, & libamine.] idest offerretur cum iugi holocausto sacrificium suum, idest simila ei debita, quæ uocatur sacrificium, & libamen offerretur, idest uinum, oleū, thus, & sal: sed adhuc magis proprie libamen conuenit oleo, & uino: quoniam libare ad res liquidas pertinet. [Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris.] Hic ponitur epilogus præcedētium. s. quod omnia, quę supra dicta sunt. debebant offerri in festiuitatibus iudæorum, & demonstratur hic quod omnia supra posita fuerunt data ad declarandum ritum festiuitatum, quantum ad oblationes. De aliis autem cæremoniis, & obseruationibus nihil dicitur hic. Ponuntur autem hic omnes solennitates, & tempora quib. sacrificari debet. Aliæ aūt nouē solennitates inter iudæos post tempora Moysi ex aliqua causa inter iudęos institutæ sunt, de quibus daclaratum est Leuit. c. 23. Illæ autem non habebant determinata sacrificia ex lege, sed instituentes illas festiuitates adiunxerunt eis sacrificia, quæ obseruabantur intra iudæos, & illa iam obligarent sicut priora hic expressa obligabant, quia omnes sacerdotes cum toto populo poterant constituere aliquod festum, & cæremonias eius, ad quod ipsi obligarentur.

[Præter vota.] idest hæc omnia tenebantur iudęi dare ex lege a Deo hic instituta, & hoc præter uota, idest dato quod ipsi uouerent aliqua sacrificia facere, quæ vellent facere istis diebus non propter hoc tollebatur quin darent omnia instituta a lege, tollitur autem in hoc dubium, quia existimaret aliquis quod sacrificia, quæ spontaneè fiebant a iudęis poterant fieri ad supplementum sacrificiorum, quæ ex necessitate legis fieri debebant, contigebat tamen quod in aliquo die festo offerrētur multa sacrificia ex deuotione popularium, & ista omnia fiebant intra Sanctuarium, nam non poterat fieri sacrificium in aliqua ciuitate, vel quocunque alio loco terrę Chanaan, vt patet Leuit. 17. & Deuteron. 12. cap. sed omnia fiebant in loco Sanctuarii. Omnia tamen ista nihil excusabant de sacrificiis institutis a lege, communiter autem in istis festiuitatibus fiebant sacrificia multa a popularibus potissimum in tribus earum. s. in festo azymorum, pentecostes, & tabernaculorum, quia cogebantur omnes viri Israelitæ ire in locum Sanctuarii, ut patet Exod. 23. & 24. & Deut. 16. c. [Et oblationes spontaneas.] idest nulla oblatio siue spontanea, siue ex uoto poterat poni loco alicuius victimę, quę offerri deberet in festiuitatibus. Distinguuntur autem hic oblationes in uotiuas, & spontaneas: oblatio enim quę ex uoto est non uocatur spontanea, quia licet a principio uotum sit spontaneum, tamen in solutione necessarium est, sacrificia autem considerantur hic tempore solutionis, ideo de uotiuis rectè dicitur, quod distinguentur contra spontaneas.

Oblationum alia uotiua alia spontanea.

Sacrificium pro peccato sub qua specie oblationis ponatur. Quæst. XI.

DE sacrificio pro peccato dubitabitur sub qua specie istarum ponatur. Dicendum, quod non potest poni proprie sub uotis, quia illa non fiunt per uotum, sed ex necessitate legis. s. quia aliquis peccabat taliter, vel taliter obligabatur ex lege ad offerendum tale, vel tale sacrificiū secundum regulas, quæ habentur Leuit. c. 4. & 5. vota autem aliquo modo sunt uoluntaria, nam antequam emittātur penitus voluntaria sunt. Item non potest poni sacrificium pro peccato sub hostiis spontaneis, quoniam spontaneę uocantur hic, quę penitus sunt spontaneę, cum uotiuę hostię non uocentur spontaneę, quia non sunt ex omni parte spontaneę, minus tamen spontaneę sunt hostię pro peccato, quam uotiuę, quia in istis non est aliqua libertas offerentis, sed obligatio ex lege. Item non intelligitur sacrificium pro peccato per spontaneas victimas, quia hic ponitur in littera, quæ sint spontaneę, & ponuntur holocausta, & victimę pacificę solum. Respondendum autem quod hostię pro peccato dupliciter se habent, aliquando enim sunt ad solam emundationem alicuius immunditię, vbi non est peccatum aliquod, & interdum sunt pro aliquo, quod est uerè peccatū. De primo patet, vt cum aliqua mulier pareret offerebat sacrificium pro peccato. Leui. ca. 12. & tamen manifestum est, quod ibi non erat aliquod peccatum, sed solum immundicia quędam prohibens eam ab accessu ad res sacras. Idem patet de leprosis. Cum enim purificabantur offerebatur sacrificium pro peccato Leuit. ca. 14. fuisse tamen leprosum nullum peccatum erat. Idem est de Nazareo viro, coram quo moriebatur aliquis, nam ille erat confestim immundus, & offerebatur pro eo sacrificium pro peccato, ut patet supra, capitu. sexto ibi tamen peccatum non erat, sed immundicia. De secundo patet exemplum Leuit. capitulo quarto, & quinto vbi pro peccatis verè commissis imponitur sacrificium. Quātum ad primum modum dicendum, quod sacrificia pro peccato non sunt spontanea, nec votiua, sed pure necessaria ex impositione legis, & tunc non oportet de eis ea primi hic, quia sicut in omnib. sacrificiis necessariis ex positione legis, quę habentur pręced. c. & hic vnum nunquam impediebatur per alterum, nec supplebatur, sed si contigeret omnia venire in eodem die, omnia simul fiebant, ita de sacrificiis pro peccato modo prędicto, quia simpliciter erant necessaria, vnum nō supplebatur per alterum, scilicet, quod ista possent supplere locum alterius sacrificii, quod fieri deberet in solennitatibus. Secundo modo sacrificia pro peccato dicuntur esse illa, quę offerūtur pro veris peccatis, & istud

stat

F stat dupliciter, quia aut erant determinata a lege, aut non, erant enim sacrificia determinata a lege pro peccatis determinatis, ut patet Leui. cap. 4. & 5. aliquando autem non erant peccata determinata, sed aliquis sciebat in vniuersali se peccasse, quamquam non erat sibi conscius specialiter alicuius delicti, pro quo lex iuberet offerri. Quantum ad primum dicendum est, quod sacrificia pro peccato non sunt votiua, nec spontanea, sed necessaria simpliciter, sicut sacrificia festiuitatum, quæ ponũtur hic, & præcedenti ca. ideo non fuit necesse exprimi de illis, sed sicut supra dicebatur, quod sacrificia diei clangoris non impediebantur, nec supplebantur per sacrificia calendarum, cum in eadẽ die essent, sed vtraque offerebantur: ita ista sacrificia pro peccato non supplebant pro aliis sacrificiis, quæ erant in festiuitatibus, quia vtraque erant ex necessitate: si autem

G sacrificia pro peccato non essent determinata a lege, vt supra dicebatur, poterant aliquando esse votiua, & aliquando spontanea: si enim aliquis ad honorem Dei, & cõscius sibi sceleris, quamquam non determinatè voueret offerre pro peccato, erat sacrificium pro peccato votiuum, si autem offerret sine voto erat sacrificium pro peccato spontaneum, & tunc reducitur ad ista duo, vel ad alterum eorũ, & dicitur etiam, quòd præter sacrificiũ pro peccato, quod offerebatur spontaneè, vel votiuè, offerebantur in festiuitatibus omnia sacrificia, quæ erant determinata. Considerandum autem circa prædicta, quod vnum sacrificium suppleri per alterum solum poterat intelligi, quando vtrunq; erat eiusdem speciei, & de animali eiusdem speciei: vt pote si deberet fieri aliquod holocaustum in festiuitatibus, pôt intelligi suppletio illius si fieret aliquod holocaustum spontaneum, vel votiuum in eadem die. De sacrificiis au-

Sacrificiũ vnũ suppleri p alterũ quõ poterat.

H tem pro peccato manifestum est, quod non potest intelligi, quomodo supplerentur per holocausta, & è conuerso.

Item requirebatur, quod essent illa animalia eiusdem speciei, quia etiam si sacrificia essent eiusdem speciei, & animalia non, intelligi non poterat quomodo fieret suppletio: vtpote si iuberetur in festiuitatibus fieri holocaustum de agnis, vel arietibus, & aliquis in eisdem festiuitatibus spontaneè, vel votiuè offerret holocaustum de vitulis, non poterat intelligi, quomodo fieret suppletio: data ita meo identitate speciei in sacrificio, & identitate speciei in animalibus, videbatur esse dubium, an posset fieri suppletio: & de his dicitur hic quod fieri non poterat.

[In holocausto.] Ponuntur hic partes hostiæ votiuæ, & spontaneæ: sub qualibet enim earum contingit dari holocaustum, & hostias pacificas: nam sicut interdum vouet

I quis holocaustum, ita & pacificas hostias, & sacrificium pro peccato, vt dictum est. Spontaneè quoque hic offerri possent, & tamen neutro modo supplentur, vel impediuntur sacrificia festorum.

[In sacrificio in libamine.] Sacrificium dicitur simila oblata cum carnibus animalis: libamen dicitur oleum, vinum, thus, & sal: & est sensus, quod sicut victimæ holocaustorum, & pacificorum non impediebant victimas festorum, siue istæ victimæ essent spontaneæ, siue votiuæ: ita de libamentis eorum, scilicet quod non impediebantur, vel supplebantur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua: cuilibet enim oblationi animalis, siue esset ex necessitate legis, siue spontanea, dum tamen esset pro peccato, vel pacifica hostia, correspondebat libamentum aliquod, & de isto dubitaretur. s. dato, quod

K non supplerentur victimæ festorum per victimas spontaneas, vel votiuas, an supplerentur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua, & dicitur quod non, & hoc siue sit sacrificium, idest simila, siue sit libamen, idest vinum, oleum, thus, & sal. Aliqui autem accipiunt hic nomine sacrificii hostiam pro peccato, sed non cõuenit quia in omnibus diebus supra positis dicebatur de sacrificio, & libamine, & tamen ibi solum accipitur sacrificium pro simula: ergo sic accipit hic: hostia autem pro peccato intelligitur nomine holocausti, vel victimæ pacificę, quando est spontanea, vel votiua: cum autem est ex necessitate legis intelligitur per victimas festorum, vt supra declaratũ est.

Considerandum autem cum dicitur hic de votis, quod nõ intelligitur de omni oblatione votiua, vtpote si aliquis vouisset offerre pecuniam, vel aliquod animal quod non

F licebat immolari, aut vestem, vel aliquid simile. Nam de isto non erat dubium, hic enim ponebatur ad tollendum dubium, quod vota, & hostiæ votiuæ non supplebant, nec impediebant oblationem, & victimas festiuitatum: dato tamen, quod istud non diceretur, non erat dubium de oblationibus votiuis, quę non erant victimæ, sed de sacrificiis videbatur esse dubium, scilicet an sacrificia votiua impedirent sacrificia festiuitatum, & de his intelligendum est.

[In hostiis pacificis.] idest eodem modo obseruabitur hoc in hostiis pacificis, scilicet sicut in holocaustis, quod siue sint votiuæ, siue spontaneę nõ omittebantur propter eas victimæ festiuitatum. Idem etiam de libaminibus eorum dicendum est.

C A P. XXX.

G *NArrauitque Moyses filiis Israel omnia, quæ ei dominus imperarat: & locutus est ad principes tribuum filiorum Israel: iste est sermo, quem præcepit dominus: si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit.*

Ritus votorũ, & iuramentorum.

[Narrauitque.] Supra dictum fuit de ordinatione possibili ad Deum, per ea, quæ erant de communi lege: hic ordinatur populus ad Deum per ea, quæ sunt in sola intentione, scilicet per vota: est enim votum obligatio quædam causata per solam voluntatem in his, in quibus prius liberi eramus, aliquid pro nutu intendo. In toto autem hoc cap. ni-

H hil agitur, nisi de votis, & conditione vouentium, & quando vota tenent, & quando non. Tanguntur autem quinque, secundum quinque conditiones personarum vouentium. Primo de viris: secundo de puellis nullo modo maritatis, aut desponsatis: tertio de puellis desponsatis, sed nondum viro traditis: quarto de viduis, vel repudiatis: quinto de mulieribus viro traditis. Secunda ibi. [Mulier si quispiam.] Tertia ibi. [Si maritum habuerit.] Quarta ibi. [Vidua.] Quinta ibi. [Vxor in domo.]

Circa primum considerandum de eis, quæ dicuntur hic quantum ad ordinem, scilicet an fuerint dicta post ea quæ habentur præced. c. vel prius.

Respondendum est, quod in istis non potest per certitudinem cognosci ordo ipsorum: in historicis enim, quamquam aliquando sint anticipata, vel recapitulata, potest

I cognosci ista mutatio ordinis ex rebus gestis, quæ narrantur, quia quædam sunt naturaliter priora aliis in operationibus: ista autem sunt præcepta, & non habent inter se aliquam habitudinem continuationis, & sic quamquam prius data fuerint ista, quam illa non potest cognosci ordo istorum. Dicendum tamen, quod ista fuerint posteriora, quia nunquam aliquis debet recedere ab ordine literę, nisi ex causa, scilicet, quando constat ex alio loco scripturæ, quod nõ sit ille ordo, qui habetur in litera, vel forte cõuincitur per aliquam rationem: hic autem nihil tale est. Ideo dicẽdum est quod iste fuerit ordo, scilicet, quod postquam declarata sunt sacrificia adiuncta sunt vota.

An ista fuerint dicta immediatè post præcedentia. Quæst. I.

K QVæritur ulterius, dato quod fuerint ista dicta post ea, quę habentur præcedenti cap. an fuerint immediatè dicta. Respondendum est hoc etiam non posse constare per certitudinem, sed satis est verisimile, quod fuerint immediatè dicta, vel saltem paruum tempus fuerit inter hæc, & illa: in quo præsupponendum est quod ista præcepta, & omnia superiora a capit. 20. usque ad finem libri huius dicta fuerint anno 40. ab exitu de Aegypto, ut declaratum est, supra c. 28. in princip. Præter hoc autem infra c. 36. in fine dicitur. Hęc sunt præcepta, atque iudicia, quę præcepit dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab super Iordanem: in quo innuitur, quod omnia illa præcepta fuerunt data in vltima mansione, quę est in campestribus Moab, quę vocatur Belsethim, ut declaratum est supra ca. 25. & 26. omnia namque præ-

cepta

cepta ista, vsque in finem libri continuantur, sed in fine diceretur, quod illa præcepta data sunt in campestribus Moab, ergo etiam ista data sunt ibi: fuerunt autem data in octauo, vel nono mense computatis omnibus, quæ facta sunt post mortem Aaron qui mortuus est mense quinto, vt patet infra. 33. c.

Quare hic tractatur de votis, cum dictum fuerit sufficienter Leuitici. c. 27. Quæst. II.

QVæretur amplius quare hic dicitur specialiter de votis in toto isto c. cum de eis sufficienter dictum fuerit Leuit. c. 27. Respondendum est, quod vota fiebant dupliciter: primo modo cum aliquis seipsum vouebat: secūdo modo cum vouebat seipsum ad agendum aliquid solum, vel vouebat aliquam rem suam, & in istis votis considerabantur duo, scilicet an vota tenerent, & quæ personæ possent vouere. Secundum erat datu, quod votum tenuisset, qualiter erat solutio facienda. De primo horum tractatur hic. & distinguuntur conditiones personarum vouentium, per quas notificatur, quando votum teneat, de quo nihil actum est Leuit. c. 27. Secundum erat, quomodo solutio erat facienda in votis; dato quod tenerent, & de hoc nihil agitur hic, sed Leuit. c. 27. vbi distinguitur, sicut supra fuit dictum. s. an quis voueret seipsum vel aliquam de rebus suis. Si primo modo determinatur ibi quantū quis pro seipso dare deberet, & distinguuntur status personarum secūdum sexum, & ætatem. Si vero voueret rem suā, etiam ponuntur ibi differentiæ de mobilibus, & immobilibus: non fuit autem positum ibi, quando quis voueret aliquid facere, vt ieiunare, vel affligere se, & sic de cæteris, C quæ non sunt in dando seipsum, sed in agendo. Et de his agitur hic, & de distinctione votorum valentium; & non valentium: ideo fuit necesse, vt post illa ibi dicta, adhuc ageretur hic de votis. Simile est in multis alijs: sic. n. de festo azymorum agitur. Exod. 12. c. & Leu. 23. & supra 28. De ipso enim quantum ad cæremonias agni paschalis, & panum azymorum agitur Exod. c. 12. Quantum vero ad obseruationem aliquorum dierum festi huius & aliorum non: & quantum ad oblationem primitiarum de spicis vi rentibus agitur Leui. 23. c. Quantum autem ad reliqua sacrificia pertinentia ad solennitatem huius festi, in omnibus diebus suis, agitur supra 28. Ita etiam de omnibus festiuitatibus, quæ habentur duobus præcedentibus. c. agitur Leui. c. 23. & tamen quantum ad diuersa; ideo omnia necessaria sunt.

Quare festiuitas phase tractatur in tot locis sacra scriptura.

D Circa primum. [Narrauitq; Moyses filiis Israel.] Deus enim loquebatur primo Moysi in secreto. s. per angelum suum, deinde ipse proponebat toti populo, quia in die dationis legis in monte Synai cum audierunt Israelitæ vocē terribilem timuerunt mori: ideo deprecati sunt, ne vltra Deus eis loqueretur, sed Moyses, vt patet Exod. cap. 20. & Deuteron. c. 5. Deus autem concessit: ideo dixit, quod daret eis prophetas, qui loquerentur nomine eius, ne ipse loqueretur, & illos audirent sicut ipsum, vt patet Deuteron. 18. c. non fuit tamen illa causa prima, propter quam Deus non loquebatur per angelum suum semper Israelitis, quin potius ipse fecit, vt uox quæ audiebatur in monte Synai in die datæ legis esset terribilis nimis, & continuè cresceret ad esse magis terribilem Exo. c. 19. ut Iudæi compellerentur petere ab ipso, quod non loqueretur Deus, sed Moyses, quare autem Deus ad hoc Iudæos induxerit, declaratū fuit Exod. c. 20. vnde post illam vicem, nunquam fuerunt E data præcepta Israelitis in sono tubæ per angelos Dei, sed loquebatur Deus prophetis: ipsi autem enarrabant populo: semel tamen legitur, quod angelus domini locutus fuit ad totum Israel: non quidem præcipiendo, sed increpando post mortem Iosue, vt patet Iudic. c. 2. ideo tempore Moysi Deus loquebatur ad ipsum & ipse postea referebat verba illius ad populum.

Quare Deus loquebatur toti populo per Moysen & nō per angelum.

[Omnia quæ ei dominus imperarat.] Hoc potest intelligi referendo ad superiora. s. Moyses locutus fuit omnia supra posita de sacrificiis, quæ Deus imperauerat loqui, & postea locutus est ad principes ista, quæ habentur hic de votis, & tunc distinguuntur hic duæ sententiæ per duo uerba, quæ habentur hic. s. narrauit, & locutus est referendo A primum ad præcedentia, & 3m ad ea, quæ habentur hic. Alio mō potest esse sensus, quod referatur vtrunq; ad ea, habentur hic. s. quod Deus locutus fuerit Moysi ea, quæ habentur hic de uotis, & ipse narrauit ea multitudini, & tunc fuit locutus: isto modo describitur factum in vniuersali. Primo per hoc quod dicitur: narrauit omnia, quę dominus imperauerat: secūdo describit in particulari dicēs. Iste est sermo, quem pręcepit dominus, & iste secundus sensus est, quem facit litteræ. [Et locutus est ad principes tribuum filiorū Israel.] Isti principes erant 12. uiri in 12. tribubus Israel, tanquam duces, & ueniebant a capitibus, ipsarum tribuum semper per lineam primogenitorum. De istis principibus, patet supra capit. 1. & 2. Erant autem isti honorabilissimi in toto populo, quia erāt principes totius multitudinis, & ob hoc in dedicatione sanctuarij ipsi soli B leguntur obtulisse specialia dona, & sacrificia, ut patet supra c. 7. poterat autem intelligi, quod locutus fuit Moyses ad istos. s. quod uocauerit eos specialiter, & proposuerit eis istas regulas de uotis. Aliquando enim consuetū erat, quod Moyses uocaret solos principes multitudinis ad cōsilium, & congregabantur intra atrium tabernaculi. Vocabantur tamen per quendam specialem sonitum tubarum, ut patet supra ca. 10. s. semel clangueris uenient ad te principes, & capita multitudinis, & proponeret Moyses istis præcepta de uotis, quia erant principales in tota multitudine. Sed magis est dicendum, quod Moyses locutus fuit ista ad totam multitudinem, quia ista pertinebant ad totū populū, sed nominantur hic soli principes specialiter, quia ipsi erant principaliores in populo [Iste est sermo, quem præcepit dominus.] idest ista, quæ infra dicentur de uotis, C sunt, quę Deus pręcepit Israelitis obseruare. [Si quis uirorum uotum uouerit domino.] Ponitur hic prima regula de uotis circa viros, & dicitur quod omne uotum uiri tenet. Dicitur autem de uiro intelligendo de eo, qui est ętatis perfectę, & sui iuris. Si. n. aliquis sit minor, & in potestate patris, non tenebit uotum, sed dicendum est de illo, sicut de uoto puellarum, ideo dicitur hic, siquis uirorū quia uir denominat ętatem perfectam: paruuli autem nō comprehenduntur nomine uirorum. In hoc autem est cōsiderandum quod iste, qui minor est, & vouet, potest deficere in uoto dupliciter. Primo si sit defectus ex parte consensus, uel uoluntatis se obligandi. Secundo si deficiat, eo quod non est iuris sui, quamquam habuerit uoluntatem se obligandi. De primo dicendum ęst, quod nullo modo tenet uotum, siue sit de uouendo seipsum, siue de aliquid D agendo, uel de dando aliquid, ut pote si sit in ętatæ nimis imperfecta, cum non peruenerit ad rationis integrum, & habeat uerba uoti, non obligabitur, si promiserit se futurū monachum uel ieiunaturum, aut aliquid in pauperes impēsurum, quia uotum est causans obligationem per libertatem, & uoluntatem se obligandi: qui autem nondum peruenit ad ętatem perfectę discretionis, non habent uoluntatem se obligandi, quamquam exprimat uerba obligationis, sed est inuoluntarius per ignorantiam. Idem iudicium est de uiris magnę ętatis, qui sunt furiosi, & quando non habent lucida interualla uouent. Ibi enim non est uoluntas se obligandi, cum non iudicent quid agant. Si autem non deficiat uotum ex defectu consensus, potest deficere ex defectu potestatis se obligandi, & sic dicitur hic de mulieribus coniugatis, quod uotum earum non tenet, E uiro nolente. Idem de puellis, siue desponsatis, siue non desponsatis respectu patris sui. Sed in istis distingueret aliquis, quod aut pueri, qui uouerunt, & habebant integram uoluntatem se obligandi, uouerunt seipsos simpliciter, aut uouerunt aliquam rem daturos, aut uouerint, quod aliquid facerent: si uouerunt primo, & tertio modo, dicet aliquis quod tenet uotum: si secundo modo, non tenet. Et ratio diuersitatis, quia quandocunque aliquis peruenerit ad ętatem discretionis, si est homo liber, habet potestatem super seipsum, licet non super aliquam rē, quia nihil adhuc administrat. Primum autem, & tertium uotum respiciūt ipsam personam: ideo qui potest super seipsum, poterit isto modo uouere, qui autem est in ętate adulta super seipsum, potest si liber est, & non furiosus. Secundum uotum respicit res, ideo qui non habet aliquam ministrationem rerū, non potest isto modo vouere. Ista distinctio teneret secundum

Regula de uotis circa uiros.

dum nos, sed secundum hebræos non erat idem modus votorum, quia maior potestas dabatur patribus super filios in veteri testamento, quam in nouo: nam nunc potest quilibet completæ rationis, quamquam non sit emancipatus, vouere seipsum, vt quod efficiatur monachus, vel vouere se ad aliquid faciendum, vt quod ieiunet: non potest tamen vouere aliquid dare, quia nihil habet, sed omnia sunt patris sui, nisi habeat peculium castrense, quod lucratus est in bello, quia seruiuit domino, vel habuit ab hostibus, vel quasi castrense, quod in docendo acquiritur, vel in causidicando, & in similibus, vbi cum filius acquirit aliquid, quia non datur sibi propter patrem, nec prouenit ex re patris administrando eam industriose, vocabitur quasi castrense. Et de isto vouere potest cum sit proprium peculium, & sui iuris non profectitium, nec aduentitium. Apud Iudæos tamen erant minus liberi filij existentes in potestate patris: ideo de eis videtur, quod non poterant vouere seipsos simpliciter, vel vouere ad aliquid agendum, sed iudicabimus, sicut de puellis. Nec valet si aliquis dicat, quod cum filij non præiudicarent patris iuri vouendo seipsos simpliciter, vel vouendo aliquid facere, quod teneat votum, sicut iudicat apud nos quod filius familias possit vouere religionem, vel ieiunium, sed non dare eleemosynam, nisi habeat peculium castrense, vel quasi castrense. Nam si hoc modo diceretur, etiam de puellis Iudæorum, quæ erant in potestate patris diceremus, quod tenerent vota patre inuito: sed falsum est, vt patet in litera. Consequentia apparet, quia nunc puella in potestate patris potest vouere continentiā, etiam patre inuito, vel vouere ieiunium, aut contrahere matrimonium: ergo conformiter de filiis familias, dicendum videtur, quod vota eorum non teneant ex lege ista, sed iudicentur per legem votorum puellarum viri autem sunt, qui sui iuris sunt, & illi habent administrationem rerum; ideo possunt vouere seipsos simpliciter, vel ad aliquid agēdum, vel quod aliquid dent. [Votum domino vouent.] Dicitur de Deo, quia votum proprium non potest fieri, nisi Deo: alijs enim promissiones facere possumus, & obstringere iuramenta: vota autem nequaquam.] Vnde dicimus votum esse promissionem factam Deo de aliquo licito ad quod alias obligati non eramus. [Aut se constrinxerit iuramento.] i. dato quod nō expresserit verba voti, si tū iurauerit aliquid facere per Deum, aut pro Deo non exprimens verba voti, obligabitur, sicut si vouisset. Considerandum autem in hoc, quod iste, qui aliquid facere iurauit nō exprimens verba voti, aut iurauit illud proximo suo, s. volens se ei obligare, vel iurauit Deo. Si iurauit proximo suo, quāuis teneatur ad solutionem propter veritatem, & propter iuramentum, tamen non est votum: ideo si violauerit istam promissionem non dicitur violator voti, sed periurus. Si autem ista obligatio sit ad Deum. s. quod aliquis intendat se obligare Deo poterit esse tripliciter. s. exprimendo verba voti, vel solum iurando sine voto, vel vouendo, & confirmando votum iuramento. Omnes autem isti modi dicuntur vota, quamquam non appareat in quolibet eorū verbum vouendi: differunt tamē, quia maior obligatio inducitur, quando votum est iuramento firmatum, quam si sit simpliciter emissum. Ratio huius est, quia vtrunque eorum per se importat vinculum, vnum ergo alteri additum efficit maiorem obligationem. Aliter patet, quia cum obligatio alicuius liberi ex sua voluntate nascatur, ex voluntate accipietur ratio maioris, vel minoris obligationis: qui enim magis se obligare intendit magis obligatur. Cum ergo votum, & iurām simul maiorē, voluntatis conatum ad se obligandū demonstrāt, magis obligabūt. Aliter. n. potest comparari iuramentum voto, prout iuramentum est aliquid quo affirmamus promissa facta proximo, & tunc dicendum, quod non tantum obligat iuramentum, sicut votum simpliciter emissum. Ratio est, quia votum est directè in Deum. Iuramentum autem, vt dictum est directe est in proximum. s. ad vtilitatem illius, licet illam vtilitatem iurans speciali modo per iuramentum confirmat, prout ponit diuinam reuerentiam pro aliquo reductiuo sui ad firmam, & indubitatam promissorum executionem. Si ergo aliquis contrauenia solū offendit diuinam reuerentiam, in quam non per se, sed per accidens tendebat. qui autem votum violat solum directe magis Deum offendit, quia votum

Vota non fiunt nisi Deo.

Votum Deo tripliciter fieri potest.

Quid magis est obligatorium votum an iuramentum.

F in eum directè tendebat: ideo fidelitas, quam Deo debemus magis offenditur hic, quam in fractione iuramenti, quod erat factum in vtilitatem proximi, quamquam ibi offendatur Deus, & proximus, & in voto facto solū Deus offenditur: iuramento enim fracto cōtra reuerentiam Dei agitur, sed non contra fidelitatem, quia nihil Deo promissum erat, sed proximo, licet per Deum promissum esset: in voto autem agitur contra fidelitatem, si frangatur: ideo dicitur in Eccl. 4. c. Si aliquid voueris, ne moreris reddere: displicet enim Deo infidelis, & stulta promissio. Vocatur autem promissio infidelis, quando fides non obseruatur. s. voto violato: vocatur stulta quando fit indeliberate, vel de re vana, aut illicita, siue quandocunque non tenet: magis tamen offenderetur aliquis dominus temporalis, cum aliquis ageret contra fidelitatem illi præstitam, quam si ageret contra reuerentiam eius: iuramentum autem, de quo G supra nullo modo potest totaliter tendere in Deum, sed secundum aliquid: magis autem in vtilitatem proximi: iuramentum autem est totaliter directè in Deum, quando votum firmatur iuramento, quia vtrunque tendit tunc totaliter in Deum.

Quid obligat magis iuramentum sine voto alicuius rei in Deum, vel è contra. Quæst. III.

QVæretur tunc quid si iuramentum sine voto sit totaliter in Deum, sicut votum sine iuramento: videtur tunc dubium esse, quid magis obligaret. Respondendum est, quòd magis obligaret iuramentum, quia in voto violato agitur directè, & explicite contra fidelitatem Deo debitam, implicite autem contra reuerentiam: nam cum quis H vouet promittit reddere: cum autem non reddit non obseruat fidelitatem in promissis. & hoc est agere contra fidelitatem Deo debitam, quæ iam per votum debita est. Et dicitur fieri contra hanc, quia votum secundum se promissionem istam importat. Est autem implicitè contra reuerentiam: nam cum iste promisit Deo, & non reddit, non multū curat de eo, quia si curaret redderet promissum, & hoc est agi contra reuerentiam. In iuramento autem quod totaliter factum est ad Deum fit explicitè contra fidelitatem, & directe. Etiam explicite contra reuerentiam, quod patet, quia iste, qui iurauit aliquid facere pro Deo, promisit, & in promissione attenditur fidelitas, scilicet, quod sic fiat, vt promissum est. Qui autem iuramentum infringit fidē non seruat, quia promissio perit, & hoc est directè frangere fidem, cum fiat hic contra promissionem, quę in iuramento firmatur. Fit etiam directè, & expli I citè contra reuerentiam, quia ille, qui iurat, confirmat aliquid per Deū, quod si non obseruet reuerentia illius læditur: ideo nāq; res promissas p Deū cōfirmamus, vt pp reuerentiam illius, contrarium non agamus, quod non accideret si iuraremus per creaturam, quia illa nullius reuerentiæ esset, aut paruæ. In voto autem, & iuramento cum vtrumque per se totaliter in Deum est, differentia manifesta est, quia votum pro Deo fit, i. ad honorem, vel cultum illius; sed nō per illum. i. non confirmatur per Deum, nisi intercedat ibi iuramentum, in quo Deus adducitur tanquam medium confirmatiuum. Iuramentum autem in casu dicto est pro Deo, quia in ipso promittitur aliquid, quod pro Deo est. Etiam est per Deum, quia in nomine eius promittentes confirmamus; ideo si frangamus iuramentum huius maius esset, quam infringere votum. [Aut se constrinxerit iu- K ramento.] Potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod iuramentum istud sit solum. s. quod iste iurauit, & non expressit verba voti; tamen id quod iurabatur, erat solum pro Deo, & sic obtinebit iuramentum illud locum voti, & distinguetur ista litera. s. si quis virorum votum vouerit. i. solum expressit verba voti, nihil iurans, aut se iuramento cōstrinxerit. i. vel solum expressit verba iuramenti, non exprimēs verba voti, & dicitur, quod vtroque modo tenebitur ad id quod promisit. Aliter potest accipi ista litera, quod ista clausula sit aliquid additum ad superiora, s. si quis virorum votum vouerit, i. si aliquis emiserit verba voti simpliciter non confirmans iuramento, vel iuramento se cōstrinxerit, i. si vouerat, & super hoc addiderit iuramētum, quasi dicat, quòd quantum ad valorem voti nihil differt an solum protulerit vocē nō iurans, vel quòd vouerit, & iurauerit,

rit, quia vtroque modo tenetur reddere. Primo modo tamen est minoris obligationis votum, quàm secundo. [Nó faciet irritum verbum suum.] Idest non retractabit promissiones. Est enim facere irritum, idest ad nihilare, sic.n. fit in verbis nostris, quando ea non agimus, verbum quippe nostrum est signum rerum prout sunt in anima, iuxta

Cap.1.

Aristo.1. Periher. sunt ea, quæ sont in voce, earum, quæ in anima sunt passionum notæ, idest signa: de ratione autem signi est esse ad signatum, cum dicatur relatiue. Cum vero dicta nostra nó explētur opere, nihil correspódet verbo, quod est signum, & sic nihil est verbum in ratione signi. Sic autem est in omni iuramento fracto, & in voto violato: ergo verbum est ibi irritum. [Sed omne quod promisit implebit.] Idest, non retractabit vir promissiones, sed omnia, quę dixit, faciet. Non est hoc intelligendum absolutè, quia impossibile est, quod aliquis vir quantuncunque sui iuris omnia, quæ promisit adimplere debeat. Nam si vouit Domino, quod occideret aliquem, non tenebitur implere, sed magis implendo peccaret, vel si vouit aliquod malum se facturum, aut si vouit se daturum in eleemosynam omnia, quæ alius possidet, & sic de cæteris. Nihil.n. horum implere tenetur, nec licitum est impleri, quamquā posset, sed intelligendum est appositis conditionibus, quæ requiruntur ad votum, s. Primò quod id, quod vouetur, sit licitum: illicita enim non cadunt sub voto. Et propter hoc occidere, fornicari, furari, contumeliari non cadunt sub voto, & vniuersaliter, dicēdū de omni illo, quod inhonestatē aliquam importat. Ratio est, quia votum est promissio facta Deo ad magis colendū ipsum, quia est de operibus supererogationis: nullum tamen inhonestum est ad cultū Dei, sed magis illi repugnat; ideo de eo fieri votum non potest. Secunda conditio est, quod sit votum cum deliberatione factum: nam siquis etiam sui iuris, repentina iracundia stimulatus, aut non multum aduertens ad ea, quæ dicebat, aliquid voueret, non tenebatur illud implere: ratio est, quia deficit ibi fundamētum voti, per votū enim obligamur, & ista obligatio inducitur ex voluntate obligandi: in eo autem, qui stimulatus ira, aut non aduertens ad id, quod dicebat, aliquid promisit, deficit voluntas se obligandi, quia verba illa voti non fuerunt emissa per deliberationē, sed ex quodā motu passionali, vel leuitate quadā.

Conditio voti prima.

Illicita voueri non possunt.

2. conditio.

Tertia.

Tertia conditio est in voto, quòd sit sine præiudicio iuris alieni, & propter hoc siquis voueat id, quod non est iuris sui totaliter, vel nullo modo, votum non teneret, vt siquis voueret dare in eleemosynā omnia, quę sunt in vna vrbe. Actus enim iste licitus est, & etiam potest fieri sine leuitate cum plena deliberatione: tamen non potest iste, qui vouit, implere, quia præiudicaret iuri alieno. Ista autem vocatur stulta promissio, quia promittit quod non est in iure suo, & displicet Deo: nam dicitur in Ecclesiastico: displicet Deo infidelis, & stulta promissio. Istud etiam est, vt siquis voueat ea quæ sunt sui iuris aliqualiter, tamē non possit ea explere sine præiudicio iuris alieni, quia iste vouens nó est penitus iuris sui in illis, quæ promittit, sicut siquis coniugatus voueat castitatem perpetuam: est enim in hoc aliqualiter sui iuris quantum ad hoc, quod est non exigere debitum, sed non est sui iuris in reddendo, quia compellitur reddere, vxore petente: prima ad Corinth. capit. septimo, ideo huiusmodi vota non valent: sunt enim similia votis puerorum, quia sicut si pueri, & puellæ voueant aliquid, non tenet votum, nisi pater voluerit, quia non sunt sui iuris: ita iste vir quamquam sui iuris sit, non poterit vouere, quæ dicta sunt, quia illa non sunt iuris illius: omnibus autem his præsuppositis intelligitur litera, s. quod vir adimplebit omnia, quæ promisit.

Cap. 5.

Circa hoc considerandum est, quod tractatus iste de votis erat communis veteri testamēto, & nouo, scilicet, quod in veteri testamento vota fiebant, & nunc fiunt: non tamē est idem modus votorum, quia quædam obligant nunc, quæ nó obligabāt in veteri testō, cū nūc sit maior libertas vouendi, & plura cadant sub voto, quā cadebant in veteri lege, vt infra declarabitur: ideo quia ista præcepta data sunt directè Iudæis exponētur primo solum de voto ipsorum, & qualiter obligarentur: deinde tota litera applicabitur ad modum votorum nostrorum, quantum applicari pōt, & fiet magis distincta cognitio, cū fuerint impermixta.

A *An aliquis vir potuisset se totaliter Deo vouere in lege veteri, etiam si esset coniugatus. Et de votis legis Moys. Quæst. IIII.*

QVæret aliquis prosequendo vota Iudæorum, an aliquis vir qui erat sui iuris inter Iudæos posset se totaliter Deo vouere. Ad hoc aliquis distinguet, an iste vir, qui erat iuris sui. s. emancipatus, erat coniugatus, aut non: si autem esset coniugatus, non posset se vouere, quia agebat in præiudicium vxoris: si autem non esset coniugatus posset se vouere, vel si esset coniugatus nondum consummato matrimonio, quia adhuc erat iuris sui, quantum ad se vouendum. Respondendum est, quod iste modus respondendi est secundum conditionem votorum nostrorū in statu noui testamenti, sed in ueteri non erat sic: multū

B enim sunt dissimilia: primo quia dato quod istud uotum teneret secundum vetus testamentum, non præiudicaretur uxori: ideo compleretur uotum non obstante matrimonio. In nouo autem testamento non sic. Ratio autem diuersitatis est, quia in veteri testamento, quantumcūque aliquis applicaretur Deo, non impediebatur ab actu matrimonij: omnes.n. tam sacerdotes, quam Leuitæ, & sacerdos magnus, etiam prophetæ sanctissimi, vxores habebāt. De sacerdote magno patet, quia filij sui succedebant ei. Exod. c. 29. & Leui. 6. & supra c. 20. Deus etiam promisit summum sacerdotium Phinees filio Eleazari summi sacerdotis, & omnibus successoribus eius usque in æternū, supra 25. cap. De alijs sacerdotibus etiam patet, quia familia sacerdotum erat una in tribu Leui, quæ non posset continuari, nisi sacerdotes haberent uxores. De prophetis pa-

Vota noua legis valdè dissimilia à votis antiquæ.

C tet, quod haberent uxores, quia Moyses sanctissimus prophetarum uxorem habebat, & filios, ut patet Exod. cap. 4. & 18. Isaias quoque uxorem habebat, & filios, ut patet Isaiæ c. 7. s. dixit dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est tibi Iasub filius tuus: alij etiam prophetæ, quasi generaliter filios habuerunt: sic patet 4. Reg. c. 2. ubi sæpe dicitur de filiis prophetarum, quod uenerunt ad Heliseum, uel adorauerunt eum: ergo licebat in ueteri testamento homini quantumcunque se applicare uellet ad Deum, uti matrimonio: in nouo autē testamento non est sic: quia si aliquis totaliter se uoueat Deo ad colendum ipsum, debet se transferre ad habitum monachalem, uel ad aliquam religionem, omnes autem istę professiones repugnant matrimonio, quia qui huiusmōi est, continentiam profitetur, in quo nimis præiudicaretur uxori, si teneret uotum: ideo non tenet, nisi pariter uxor

D profiteatur, uel det licentiam uiro si ipsa manere potest in seculo sine suspitione sinistra: idem est autem si aliquis uoueret assumere ordinem sacerdotalem, uel quemcunq; sacrum qui laxior est: nam etiam iste ordo continentiam habet annexam: non igitur potest fieri uotum, uel factum non tenet, si aliquis coniugatus sit, quod totaliter se ad Deum transferat. In ueteri autem testamento nihil impedit, quin aliquis coniugatus posset se totaliter applicare Deo, quia non est ibi aliquod pręiudiciū matrimonij: ideo non est respondendum, sicut nunc respondetur. Alia ratio diuersitatis est, quia in ueteri testamento matrimonium non erat ratum, cum posset quilibet uxorem suam repudiare, etiam sine aliqua causa, ut declaratum est Deut. 24. c. ideo dato, quod uotum de applicando se specialiter Deo præiudicaret matrimonio, ita quod uouens non posset uti actu matrimoniali uotum teneret, quia poterat repudiare uxorem, & postea continentiam obseruare.

E In nouo autem testamento non est sic, quia matrimonium est ratum, nec potest quisquam repudiare uxorem suam ex aliqua causa etiam ex causa fornicationis, accipiē do repudium, sicut in ueteri testamento, quia Christus dixit: Quos Deus coniunxit homo non separet. Mat. 19. cap. ubi uoluit nullam causam esse repudij, nisi fornicationem, & istam non quidem simpliciter ad dirimendū matrimonium, sed ad tollendam cohabitationem: de his extra de diuor. in c. gaudemus. Ideo non potest quis nunc matrimonio consummato profiteri religionem, uel continentiam qualitercunque, quia non potest dissolui matrimonium per uotum.

An

An in antiqua lege quis posset se Deo totaliter vouere, sicut nunc religiosi, vel clerici. F
Quæst. V.

QVæretur tamen adhuc circa hoc, an aliquis de vitis in testamento veteri posset Deo totaliter se vouere accipiendo vouere se Deo, sicut nunc, s. ad cultum specialem eius, sicut nunc religionem vouemus, vel statum clericalem. Respondendum est, quod non erat in veteri testamento liberum cuilibet vouere specialiter se ad cultum Dei, sicut nunc, quia nunc omnis homo siue emācipatus, siue non emancipatus, dum tamen rationis complete capax sit, & non sit vxori iunctus, potest vouere se, & Domino applicare, scilicet assumendo ordinem sacrum in statu clericali, vel profitendo aliquam religionem. Cultus autē specialis, qui Deo exhibebatur in veteri testamento erat in G opere Leuitico, aut sacerdotali: nam sacerdotes ministrabant Deo immediate, s. in sacrificiis: in oblatione incensi, & calendarum, & panum propositionis, omniumque ministeriorum sanctuarii, vt declaratum est, supra 18. c. Leuitæ autem subministrabant Deo, s. mediate, quia non faciebant aliquod ministerium in sanctuario, cum esset solum sacerdotale, & si vellent facere, moriebantur, vt patet, sup. ca. 3. sed habebant alias ministrationes magis remotas, s. quod excubabant in circuitu sanctuarii, & quod portabāt illud de loco ad locum: & deponebant ipsum, quando castra mouenda erant, atque erigebant, quando castra figenda essent. De his patet supra cap. 1. omnes autem alii, qui non habebant statum Leuiticum, non faciebant aliquam ministrationem specialem cultus diuini: sicut nunc non potest dicere Missam, qui sacerdos non est. Hoc præsupposito H dicendum est, quod aut ille, qui erat vouens seipsum specialiter Deo, erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus: si esset primo modo, iam videbatur applicatus Deo. Si secundo modo dicendum, quod non poterat aliquis seipsum vouere domino, vt esset Leuita, vel vt esset sacerdos. Causa est, quia Deus repulerat oēs tribus Israel a ministratione sua, & loco earum assumpserat tribum Leui, vt patet supra cap. 3. & 8. an ista tribu distinait Leuitas, sacerdotes: Leuitas quidem pro minoribus ministeriis, & magis remotis: sacerdotes autem pro maioribus, & immediatis, vt hic dictum fuit, & adiunxit, quod soli Leuitæ tractarent ministeria sua. Si autem aliquis alius conaretur inter eos ministrare, occideretur, & Deus indignaretur toti populo, sup. cap. 1. De sacerdotibus autem dictum est, vt Aaron, & filii sui soli ministrarent in officio sacerdotali, I & nullus de extraneis accederet: qui autem accederet moreretur supra cap. 3. & decimooctauo, & hoc etiam si esset de Leuitis, qui erant ministri Dei, vt patet de Core, & sociis suis: erat enim Core de genere Leuitarum, & tamen quia voluit ministrare in summo sacerdotio, a terra absorptus est, supra 16. & 26. cap. In laicis quoque hoc fiebat, qui non erant de stirpe Leui, vt patet de Dathan, & Abyron, qui erant de stirpe Ruben, & 250. viris sociis Core, qui aspirabant ad summum sacerdotium, qui omnes perierunt, quidam a terra absorpti, alii vero ab igne combusti, sup. cap. 16. rex quoque Ozias nolens vsurpare sacerdotium, sed solum ministrare, sicut sacerdos, percussus fuit lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem. 4. Regum. 16. cap. Non poterat ergo aliquis de laicis vouere K hoc, quia lex interdicebat, & si voueret non tenebat votum, sed in vouendo grauiter peccabat, velut siquis nunc voueret adulterari. Nunc autem nobis licitum est vouere accipere ordinem sacrum, nisi sit aliquod impedimentum iuris. Ratio diuersitatis est, quia in nouo testamento non est aliqua progenies, vel natio specialiter determinata ad cultū Dei, sicut in veteri testō: sed oib. indifferēter licet se ad cultū Dei applicare, nisi a iure prohibiti sint: laicis verò nō licebat in veteri testō se vouere hoc mō ad cultū Dei.

An sacerdotes, & Leuitæ possent vouere se specialiter ad cultum Dei, & ad faciendum sacrificia. Quæst. VI.

QVæretur amplius an sacerdotibus, & Leuitis liceret se specialiter vouere ad cultum Dei. Respondendū est, quod non poterat fieri de hoc votum, quia necessaria F non cadunt sub voto, cum vota sint supererogationis: sacerdotes autem, & Leuitæ obligati erant ad cultum diuinum specialiter, ita vt nequaquā liceret alicui Leuitæ abstrahere se a ministerio suo. Idem de sacerdotibus etiam si quilibet horum vellet renunciare omnibus, quæ proueniebant ei ea ministerio suo, vt declaratum est supra capit. 20.

Sed hoc non stat: poterant enim Leuitæ, & sacerdotes vouere se totaliter Deo: nam licet ipsi essent necessario Deo appliciti: non tamen erant totaliter appliciti, & hoc quia sacerdotes, & Leuitæ erant multi & locus ministrandi erat vnicus, scilicet sanctuarium, quod vnicum erat in toto Israel, ideo isti erant distincti per vices, scilicet erant factæ. 24. sortes sacerdotum, qui ministrabant per diuersas partes anni, & dum ministrabant illi, qui erant in vna G sorte non ministrabant illi, qui erant in alia: sed erant extra locum sanctuarii in urbibus suis primo Paralipom. ca. 24. Leuitæ quoq; diuisi erant per ministrationes suas, & tempora ministrandi: illi autem, qui non ministrabant ibant ad vrbes suas. De hoc primo Paralipo. 9. & 25. hoc autem fuit tempore Dauid, & semper post eum, quia ipse ordinauit istum statum sacerdotum, & Leuitarum, ut patet primo Paralipomen. 23. cap. semper tamen post datam legem fuit hoc, quod non ministrarent omnes Leuitæ, uel omnes sacerdotes coram domino, sed aliqui essent in loco sanctuarii ad ministrandum, & alii in urbibus suis, ut patet Deuteron. cap. 18. & sic quamquam aliquis Leuita, uel sacerdos esset domino obligatus, uidetur quod poterat uouere se magis obligans, quia non erat obligatus totaliter, sed solum ad tempus illud, in quo per sortem, uel alias mi- H nistrare debebat, & sic posset uouere, quod semper esset coram domino ad ministrādum. Sic patet de Samuele, quia mater sua uouit eum, ut esset coram domino ad ministrandum omnibus diebus uitę suæ, ut patet primo Regum. capit. 1.

Item apparet hoc, quia si aliquis Leuita esset, qui desideraret semper manere coram domino in loco sanctuarii, quamquam non obligaretur manere, nisi tempore sortis suæ, manere poterat, & iubebatur, quod darentur ei iura, quæ dabantur omnibus aliis, qui manebant tunc in loco sanctuarii, ut patet Deuteronom. cap. 18. Quod ergo poterat iste facere sine uoto poterat cum uoto, & tunc totaliter se Deo applicabat per uotum, ad quod non erat obligatus: sic sacerdotes facere poterant, quia idem ius est cuilibet sacerdoti respectu aliorum sacerdotum, quod cuili- I bet Leuitæ respectu aliorum Leuitarum.

An liceret sacerdoti vouere sacrificare quotidie.
Quæst. VII.

QVæretur amplius an posset aliquis sacerdos in ueteri testamento uouere facere quotidie sacrificium uel offerre incensum aut ministrare in sanctuario. Respondendum est quantum ad primum de sacrificio, quod aut intelligebatur illud uotum, quod quotidie faceret sacrificium, idest offerret aliquod animal de expensis suis, & ipse immolaret illud atque faceret cæremonias illius, uel quod quotidie sacrificaret, idest quod de animalibus, quæ offerebantur quotidie ex necessitate dierum festorū, uel profestorum, de quibus in duobus præcedentibus ca. K aut de animalibus, quæ offerebant sponte populares, faceret quotidie sacrificium immolando aliquod ipsorum. Si primo modo intelligatur dicendum, quod poterat uouere, quia facere sacrificium pertinebat ad sacerdotem, etiā in hoc nullius iuri præiudicabat. Si secundo modo intelligatur dicendum, quod non poterat, quia in hoc præiudicabatur iuri aliorum sacerdotum: erant namque sacrificia distincta per dies, vel per genera sacrificiorum, s. quod uni sacerdoti puenicbat una die sacrificare, & alteri altera. Hoc autem erat, quia sacerdos, qui faciebat sacrificium habebat omnia iura illius, s. de holocausto solum proueniebat pellis, & ipsa dabat sacerdoti immolanti solum Leuit. cap. 6. de hostia pacifica proueniebat sacerdotib. pectusculum, & armus dexter, & solum dabantur sacerdoti immolanti hostiam Leui. cap. 7. De sacrificio pro peccato proueniebāt omnes carnes, & pellis quando non introducebant de

san-

A sanguine illius in tabernaculum, sed istud proueniebat soli immolanti: Leuit. cap. 6. Idem quoque erat de oblationibus de simila, oleo, & vino, quia qui ponebat vnum pugillum de illis super altare, accipiebat eas integraliter, aliis sacerdotibus nihil percipientibus: Leu. cap. 6. Si ergo liceret alicui sacerdoti ministrare quandocunque vellet in sacrificando ipse perciperet omnia iura, in quo nimis præiudicaretur aliis, & esset locus infinito litigio: ideo determinauit Deus, quod esset ordo in ministrando inter omnes sacerdotes, s. quod tot dies darentur vni ad ministrandum, quot alteri, vt sic iura æqualia eis prouenirent. De hoc Leu. cap. 6. in fine dicitur: cunctis filiis Aaron æqua mensura per singulos diuidetur, quod ergo aliquis vellet quotidie facere sacrificium erat præiudicare iuri omnium aliorum, quod non licebat ei: ideo non cadebat hoc sub voto. Ad secundam particulam, quando quærebatur, an B liceret sacerdoti vouere, quod quotidie offerret thymiama.

An licebat sacerdoti vouere quotidie offerre thymiama.

Respondendum est, quod nō licebat, quia quamquam non præiudicaretur hic iuri alterius tollendo ei aliquam vtilitatem; præiudicabatur tamen inquantū auferebatur potestas aliorum: habebat. n. quilibet sacerdos ius offerendi thymiama domino aliquo die, cum sacerdotes essent distincti per vices. 24. vt patet: 1. Paralip. c. 24. Si autem aliquis quotidie offerret thymiama, auferret aliis potestatē offerendi cum solum offerretur thymiama intra tabernaculum bis in die, vt patet Exod. c. 30. Item non poterat voueri hoc, quia erat contra legem: iusserat. n. lex, vt sacerdotes offerrent thymiama, & facerent omnia alia ministeria distincti per 24. vices, & quando aliqua illarum ministratura esset, sacerdotes ponebant inter se sortes, quis de illa vice ministraturus esset: sic patet Lucæ. c. 1. de Zacha- C ria ministrante: si ergo aliquis vellet quotidie offerre incensum tolleret distinctiones istas, & sortes: ideo voueri hoc non poterat. Cum dicebatur autem de positione panum propositionis: respondendum. quod non poterat aliquis vouere quotidie ministrare in panibus illis, quia illi soli ponebatur de octo in octo dies; s. per singula sabbatha Leu. c. 24. & hoc vt eā quidam essent duri ponerentur alii recentes, vt patet 1. Regum. 21. cap. ideo non poterat voueri hoc quotidie explendum, etiam non poterat aliquis sacerdos vouere, vt de octo in octo dies, quia in hoc præiudicaret iuri aliorum sacerdotum, quibus competebat hoc facere per vices; sicut cætera ministeria, & generaliter de omnibus aliis ministeriis dicendum est, quod non licebat alicui sacerdoti vouere facere alia, quam ei competant ex officio, nec pluribus vicibus, quam ei competant, quia sic præiudicabitur iuri aliorum.

An sacerdos aliquis posset vouere introire quotidie in sancta sanctorum ad orandum. Quæst. VIII.

QVæretur amplius an liceret alicui sacerdoti vouere introire in sancta sanctorum ad orandum; vel vouere facere sacrificia diei propitiationis.

Respondebit aliquis, quod aut erat sacerdos magnus, aut minor: si esset magnus poterat ista vouere, quia competebat ei illuc introire: si autem esset de minoribus, non poterat vouere, quia soli sacerdoti magno ius erat illuc intrare. Leuitic. decimosexto, & ad Hebræ. capit. nono. de sacrificiis diei expiationis, idem iudicabitur, scilicet, quod nemo de minoribus sacerdotibus illa possit vouere face- E re, quia soli sacerdoti magno competunt, cum illa exigant ingressum in sancta sanctorum, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

Sed aliter respondendum est, scilicet, quod aut iste qui vouebat erat sacerdos magnus, aut minor: si minor nihil horum vouere poterat, quia lex auferebat ei hoc, vt declaratum est. Si autem esse sacerdos magnus, aut vouebat introire in sancta sanctorum ad orandum, aut vouebat facere sacrificia diei propitiationis: si secundum istorum, dicendum quod non poterat vouere, quia ipse obligatus erat ad faciendum hæc & in necessariis non est votum. Si autem dicatur de oratione intra sancta sanctorum, aut vouebat hoc pro die propitiationis, aut pro aliis diebus: si pro die propitiationis dicendum, quod non oportebat voueri, quia iam obligatus erat ad faciendum, cum illa die

A summus sacerdos iuberetur introire in sancta sanctorum cum sanguine vituli, & hirci ad expiandum pro toto populo, & ibi orabat pro expiatione. De hoc Leuitic. decimosexto, & ad Hebræ. capit. nono. Hoc autem, quia necessarium erat, non poterat voueri, poterat tamen sacerdos vouere facere aliquam aliam orationem intra sancta sanctorum, quam facere non obligabatur per ritum expiationis, & istud votum tenebat. Si autem dicatur, quod vouebat orare intra sancta sanctorum in aliquo die præter diem expiationis, non poterat vouere, quia non licebat ei illuc ingredi aliis diebus, & si ingrederetur, moreretur, vt patet Leuitic. cap. decimosexto.

An aliquo modo laicus possit se vouere Deo totaliter, licet non ad ministrandum. Quæst. IX.

B QVæretur amplius cum non liceret alicui laico inter Iudæos vouere se totaliter Deo ad colendum ipsum ministrando in sanctuario, an liceret aliquo alio modo se totum Deo vouere.

In quo præsupponendum est, quod contingit aliquem se Deo totum vouere, vel quantum ad aliquid: primū est, siquis voueat se futurum monachum, quia ibi vouetur de statu, in quo modo nihil sibi dimittit, totum Deo tribuēs. Monachi enim, & omnes religiosi nihil sibi penitus relinquerunt exterius cum abrenuncient omnibus, quæ possidebant, per votum paupertatis: nihil quoque interius sibi relinquunt cum abrenuncient iuri possidendi, & voluntati aliquid habendi, aut aliquid ex seipsis faciendi, sed iam propter obsequium Christi ad voluntatem aliorum ope- C rentur. Aliquando autem aliquis vouet se Deo non totaliter, sicut si vouet se ad aliquid faciendum, vel non faciēdum, vt ad dandum eleemosynam determinatam, vel ad aliqua ieiunia, aut ad abstinentiam a coitu, vel ab aliis actibus. Hic enim tribuit se homo Deo quantum ad id, quod vouit, sed plura alia sibi dimittit, in quibus penitus liber est. De hoc dicendum, quod nō erat inter Iudæos aliquod ministerium spirituale ad quod homo se voueret totaliter Deo, quia ista solum conueniebant sacerdotibus, & leuitis, vt supra declaratum est. Dicendum tamen, quod erat aliquid alterum, in quo posset homo se totaliter vouere Deo, scilicet, quando aliquando voueret se non determinans aliquid ad quod se vouebat, sed diceret, ergo voueo me Domino, & tunc totus homo pertinebat ad ius Dei. & deberet applicari ei ad aliquod ministerium, quia tamen non erat aliquod tale in veteri testamento, posuerat Deus D precium, quod daretur pro quolibet se vouente totaliter Deo, & quando illud soluebat, erat, ac si totum se Deo traderet. Illud precium distinguitur secundum varietatem sexuū, & ętatum: nam si esset masculus ab anno vigesimo vsque ad quinquagesimum dabat siclos quinquaginta: si vero esset fœmina huius ętatis dabat siclos triginta: ab anno autem quinto: vsque ad vigesimum masculus dabat viginti siclos, & fœmina decem: ab vno mense, vsque ad annum quintum pro masculo dabantur quinque sicli, pro fœmina tres. Si autem vir esset annorum sexaginta, vel amplius dabat siclos quindecim, fœmina autem decē, & hoc intelligitur, quando erant potentes reddere istam ęstimationem. Si autem viri, vel feminę vouentes seipsos erant pauperes, veniebant coram sacerdote dicentes, quomodo E vouissent seipsos: sacerdos autem considerans paupertatem determinabat quantum reddere deberet vouens. De hoc Leuit. capitu. vltimo, & sic habebant aliquem modū homines in veteri testamento, per quem se possent totaliter applicare Deo. Sed iste modus non est proprius applicandi, quia qui semel Deo se totaliter applicauerit poterit se iterum applicare, scilicet, iterum faciendo simile votum, & redimendo se.

An pater posset vouere filium Deo totaliter. Quæst. X.

QVęretur amplius, an vir, qui erat sui iuris posset filium suum Domino vouere, totaliter applicando.

Respondendum est, quod aut iste vir erat sacerdos, aut Leuita, vel erat de popularibus. Si primo modo dicendum,

dum, quod poterat filium suum vouere Domino, & poterat dupliciter vouere, scilicet, modo voti laicorum, vel modo Leuitarum, & sacerdotum. Modus autem voti vulgaris erat, quod quandocunque aliquis totaliter Domino voueretur, non applicaretur ad aliquod ministerium diuinum, sed daretur pro eo certa summa pecuniæ, de quo Leu. capitulo vigesimoseptimo, & ibi ita si vouisset modo popularium filium suum, quamquam esset Leuita, daret pro eo tantum, quantum determinatum erat a lege. Alius modus erat voti Leuitarum, & sacerdotum ad applicandũ se Deo, scilicet, quod applicarent se illi semper manendo coram eo. Et si voueret pater hoc modo filium, manebat semper filius coram Domino: poterat enim pater hoc facere. Quod patet, quia communiter posset hoc facere, a fortiori posset pater: de matre patet, quia Anna mater Samuelis vouit eum Domino ad hoc, quod maneret semper coram illo, & ministraret ei, vt patet primo Regum capitu. 1. & postea obseruatum est, quoniam traditus est Heli, vt maneret semper coram Domino eodem capitu.

Istam distinctionem faciunt quidam. Sed non est recipienda: Leuitæ enim quando filios suos vouebant, debebant eos semper coram Domino ponere, quia aut isti Leuitæ, vel sacerdotes vouebant filios suos Domino ad aliquid specialiter, vel vouebant totaliter Domino, dicentes: ego voueo filium meum Domino. Si primo modo debebant complere, quod vouissent, sed non est illud vouere aliquẽ totaliter; si autem vouerent simpliciter dicentes: ego voueo filium meum Domino, non poterant dare precium pro illo, quod dabant vulgares, sed debebant illum dare ad seruiendum semper coram Domino. Positio autem superiorum fundatur in hoc, quod Leuita, vel sacerdos haberet electionem, scilicet, an vellet filium suum dare modo Leuitarum, vt staret coram Domino, vel vellet redimere illum, dando precium modo popularium. Sed non stat, quia popularibus dabatur, quod darent precium pro seipsis, redimendo se, quia non poterant Domino applicari: si autem possent, non redimerentur. Sic patet de redemptione primogenitorum, omnes enim primogeniti erant obligati Domino ad ministrandum ei, & quia primogeniti laicorum non poterant ministrare, cum Deus vetuisset, dabatur pro eis precium, vt patet supra cap. 3. pro primogenitis autem Leuitarum non dabatur aliquod precium, sed omnes applicabantur Domino: ergo conformiter hic in votis cum aliquis totaliter Domino voueatur, si applicari potest ei non dabitur precium, sed applicabitur. Idem patet penitus in animalibus, quæ vouebantur: si enim aliquis voueret animal, quod licebat immolari, nullo modo poterat illud mutare dando pro illo aliquod melius, vel peius, sed ipsum debebat applicari Domino ad immolandum: si autem non esset animal ad immolationem, scilicet, quia erat immundum secundum speciem, vel etiam erat maculatum, debebat constitui precium illius secundum arbitrium sacerdotum Leu. 27. capit. Ita igitur si aliquis se voueret Deo, vel voueretur ab aliis & posset Deo totaliter applicari, non debebat pro eo accipi aliquod precium, sed applicandus erat Deo: si autem non posset applicari, debebat precium recipi, secundum determinationem legis, vel sacerdotis. Sic autem erat de filiis sacerdotum, & Leuitarum, quia illi poterant applicari Deo specialiter, sicut patres eorum: ergo non debebat recipi precium pro eis, & hoc tenendum est tanquam necessarium, quod Leuita vouens filium suum Domino simpliciter, debebat facere, quod semper maneret coram illo, sicut factum est de Samuele. Sed tunc an ex voto parentum teneantur filii, dubium videtur, declarabitur autem primo Reg. cap. 1. quando agetur de Samuele, quem mater vouit coram Domino. Si autem ille vouens filium suum, esset laicus tenebatur dare id, quod æstimatum erat a lege pro ipso secundum differentiam ætatis, & sexus, de quo Leu. 27. capit. & tunc magis erat notum, quod poterat vouere, quia pater in vouendo filium hoc modo non obligabat filium suum, sed seipsum ad soluendum pecuniam determinatam a lege.

F *An potuisset vir vouere non accedere ad vxorem. Quæst. XI.*

QVæretur vlterius an posset vir in veteri testamento vouere domino, non accedere ad vxorem. Responderet aliquis, quod non poterat, quia in hoc præiudicabitur matrimonio, sicut nunc fit, quod nullus coniugatus potest vouere continentiam, & si voueat, non tenet votum, nisi pariter vxor voueat. Sed ad hoc respondebitur, quod non erat simile de nouo, & veteri testamento, quia in nouo testamento matrimonium est ratum: in veteri autem non erat ratum, quia poterat vxor repudiari, & accipi alia, ergo posset etiam vouere continentiam, non curando de præiudicio vxoris, quia hoc lex permitteret sicut permittebat maius, s. repudium. Sed dicendum est, quod ista
G solutio non tenet, quia matrimonium esse ratum, vel non ratum, facit ad hoc, quod posset dissolui, vel non: sed non quod matrimonio existente, vir posset præiudicare vxori, negando debitum. Ideo dicendum quod vir poterat in veteri testamento repudiare vxorem, sed retenta illa non poterat vouere continentiam. Ratio diuersitatis est, quia cum vir repudiaret vxorem accipiens aliam, vxor repudiata poterat accipere alium virum, & sic non præiudicaretur ei in reddendo debitum, vel exigendo: cum autem vir vxore retenta, vouebat castitatem, præiudicabat vxori, quia non reddebat ei debitum, & ipsa non poterat repudiare virum accipiendo alterum, ideo maneret semper in grauamine, quod valde irrationabile erat, vt ex voto viri præiudicaretur vxori, & sic dicendum, quod non poterat vouere castitatem. De fœmina autem a fortiori dicẽdum,
H quod non licebat ei vouere continentiam, cum maneret cum viro suo, licet vir haberet aliqua remedia contra fœminam, quæ non habebat fœmina contra virum, s. si fœmina voueret continentiam, poterat vir repudiare eam accipiendo aliam vxorem, & sic non præiudicaretur viro quantum ad petendum, vel reddendum debitum: fœmina autem non poterat illum repudiare ex aliqua causa: ideo nõ habebat remedium contra eum si voueret continentiam, nullo modo tamen licebat alicui eorum vouere continentiam constante matrimonio, si postea etiam constare deberet.

An in tempore legis antiquæ vir, vel mulier sui iuris posset vouere virginitatem. Quæst. XII.

I QVæretur vlterius an in veteri testamento vir, vel fœmina, qui essent sui iuris possent vouere virginitatem. Respondendum est, quod in veteri testamẽto non erat vsus vouendi virginitatem, quia multiplicatio in filiis erat in veteri testamento, tanquam valde magnũ bonum, vt patet cum Deus promitteret multiplicationẽ istã tanquam benedictionem, vt patet Genes. capit. 22. scilicet per memetipsum iuraui, dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris. Ipsi quoque qui erant viri multum perfecti, desiderabant filios, & qui non habebant eos, erant tanquam ignominiosi inter cæteros, & fœminæ steriles in magno opprobrio: sic patet Genes. 30. cap. Rachel cernens quod esset infœcunda, ait marito suo:
K Da mihi liberos, alioquin moriar. Cum vero postea peperit dixit: Abstulit dominus opprobrium meum, quasi ante hoc fuisset in opprobriũ. Et sic fuit postea communiter in veteri testamento: nam quando Iepte Galadites vouit, quod immolaret primum, quod occurreret de domo sua, & occurrente filia dixit ei, quod occideret eam, ait filia, hoc solum mihi præsta quod deprecor, dimitte me, vt duobus mensibus circum eam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis, Et postea. Cumque abiisset cum sociis, & sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus: flere autem virginitatem est, quod fleret, quia moriebatur in virginitate, non genita prole, si tamen apud Iudæos obseruatio virginitatis fuisset aliquid laudabile, non plorasset ista, sed magis gauderet, quia moriebatur in virginitate.

Dicendum tamen, quod quamquam rarissima esset virgini-

ginitatis obseruatio in veteri testamento, non erat illicitum votum virginitatis, in mulieribus tamen in veteri testamento non reperitur obseruatio virginitatis cum voto, aut sine voto, sed omnes accipiebant viros: Domina autem nostra fuit prima, quæ virginitatem obseruauit, & vouit: sic enim dicitur Lucæ cap. 1. ad Angelum ex verbo eius: Quoniam virum non cognosco, idest proposui nó cognoscere. Et Ecclesia cantat de ea, quód in hac obseruatione fuerit prima dicens.

Domina nostra fuit prima fœmina, quæ virginitatem obseruauit.

Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.

Idest ante non fuit aliqua, quæ daret tibi exemplum virginitatis, sed tu fuisti prima in hoc voto. De viris autem magis reperitur, nam quamquam non habeatur expressú votum de virginitate, patet tamen, quód aliqui obseruauerunt illam, sicut fuit Hieremias, qui sanctificatus fuit ab vtero Hieremi. capitu. primo. & postea mansit in virginitate vsque ad mortem, vt ait Hieronymus in prologo super Hieremiam, idem patet de beato Ioanne Baptista, qui in virginitate mortuus est, & fuit in veteri testamento.

Virginitas a multis viris obseruata fuit.

B Idem autem dicunt de beato Ioanné Euangelista, sed non est simile, quia ipse non proposuerat obseruare virginitatem, quia contraxit matrimonium, sed Christus vocauit eum de nuptijs die, quo celebrabat nuptias, nondum coosummato matrimonio, vt ait Hieronymus in Prologo super Ioannem.

Inter gentiles autem maius fuit istud votum, quia erát inter eos virgines, quæ vouebant virginitatem, & compellebaotur eam seruare, scilicet, virgines vestales, de quibus fuit mater Romuli, & Remi filia Nimitoris regis Italiæ: fecerat enim eam auunculus suus Amulio virginem vestalem, vt nunquam ex ea nasceretur proles, quæ posset regnare, & sic ipse regnaret: postea autem a quodam viro ignoto desflorata, gemellos peperit Romulum, & Remum, quos Amulio in Tyberi exposuit, & postea a pastoribus inuenti enutriti fuut: matrem autem eorum illam nomine vouentem sepeliuit, iuxta legem virginum vestalium. Quid autem esset de ista & de ritibus virginum custodientium eam ponit Ouidius in libris Fastorum.

De hoc Titus Liuius libro primo ab vrbe cond. in principio.

An domus, vel possessio posset Deo voueri in veteri lege. Quæst. XIII.

QVæreretur vlterius an vir, qui sui iuris erat, posset aliquem agrum, vel domum vouere domino, siue aliquid de immobilibus, & dicitur de istis, quoniam de bonis mobilibus manifestum erat, quód vouere posset, quia nulli præiudicabat in hoc, & bona illa erant sua, ergo poterat disponere de illis. De immobilibus aotem videtur dubium, quia immobilia erant ad distinguendum tribus, & familias, & per illa cognoscebatur nomé cuiuslibet in familia sua, & satis laté declaratum est supra capit. 27. & ob hoc iubebat Deus de his, quód non traosirent de tribu in tribum, vel de familia in familiam, vt patet infra. 36. c. & ob hoc non vendebantur, & si aliquando venderentur poterant redimi ab eo, qui vendiderat, vel ab aliquo de cognatione illius, & si non redimerentur, redibant saltem in iubeleo ad venditorem Leu. c. 25. si autem vouerentur domino bona immobilia traosirét ab vna familia in alteram, & sic non maneret distinctio familiarum, & tribuú, ergo non poterant voueri. Respondendum est, quod poterat quilibet agrum suum, vel quodlibet de immobilibus vouere domino, sed propter hoc non fiebat confusio possessionum, nec tribus manebant sine possessionibus, quia quicunque vouisset domino aliquam rem immobilem, nó tradebat illam domino, sed sacerdos æstimabat illam, & precium illius, cum quinta parte insuper dabat vouens, & retinebant sibi rem, quam vouerat, vt patet Leui. c. vlt. si autem fierent vota, sicut nunc, quód ista res, quæ vouebatur nunquam rediret ad vouentem, esset turbatio possessionum, & familiarum, tunc aút votum nihil nocebat.

An aliquis posset vouere donare possessionem alteri. Quæst. XIV.

QVæretur amplius, an aliquis posset vouere Deo, quód dare alteri aliquam rem immobilem, donando. Ratio dubij est eadem, quæ in superioribus, s. quia per donationem transiret possessio ad alteram familiam, & sic cófunderentur familiæ, & possessiones earum, sed hoc Deus nolebat. Respondendum est, quód accipiendo donare proprie secundum quód nunc fit, vt transferatur dominium rei cum omnibus iuribus suis ad donatarium, nemo poterat donare aliquid immobile in veteri testamento, quia nunc donatio manet in perpetuum: poterat tamen largé accipi donatio prout est concessio rei ad vsum, & sic poterat quilibet dare rem suam alteri toto tempore, quo viueret, & sicut poterat dare simpliciter, ita poterat vouere, quód daret: non tamen sequebatur ex hoc inconueniens, s. quod confunderentur possessiones, quia isto mortuo, filij eius poterant repetere rem, quam pater donasset sine voto, vel cum voto, quia in præiudicium eorum non poterat pater donare: ita etiam erat de rebus venditis, quód post mortem aliquorum redibant ad filios eorum: vnde non coofundebantur ex hoc possessiones tribuum, & familiarum. Similis autem modus erat de omnibus alijs votis virorum in veteri testamento, s. quód uotum virorum valebat in eo, quod erat iuris sui, & non erat contra legem, nec contra honestatem, & erat a uoluntate deliberatum.

Mulier si quidpiam vouerit & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater votum, quod pollicita est, & iuramentum, quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit. Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit, contradixerit pater: & vota, & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

C Mulier si qoippiam uouerit.] Hic ponitur secundú de puellis non maritatis, nec desponsatis, quæ erant in domo patrum, & dicitur: Si quippiam uouerit, s. ad ieiunium, uel orationem, aut aliquos labores, aut ad contrahendum, aut non contrahendum, quæ omnia sunt, uel esse possunt ad cultum Dei. Nam non omnia cadunt directé sub uoto sicut ea, quæ sunt indifferentia, ut claudere oculum multotiens, uel raro, uel complodere vtranque manum in meridie: ista enim penitus carent ratione uoti, quia ipsa facta non habent aliquam rationem boni, & non facta non habent aliquam rationem mali, uel diminutionis boni. Si tamen aliquando quis ista uouerit, uidetur quód propter Dei reuerentiam debeat illa obseruare. [Et se constrinxerit iuramento.] Idest, si puella obligauerit se per iuramentum, non est intelligendum, quod uotum istud debeat fieri cum iuramento, & alias non tenent ea, quæ dicuntur hic, quia siue uotum fiat cum iuramento, siue sine iuramento obligat, licet maioris uinculi est, quod fit cum iuramento, & maioris peccati est infringere uotú sic factú, sed est intelligenda ista litera copulatiué, i. si fœmina quidquam uouerit, s. uerbis simplicibus non addendo iuramentum & si iuro se cóstrinxerit, i. uel uouerit confirmando uotum iuro, uel si iurauerit aliquid Deo reddere non exprimédo uerba uoti, quia omnibus his modis est obligatio uoti, sicut supra declaratum est. Considerandum aút est, circa uota puellarum existentium in domo patris, quód aut illæ sunt infra annos completæ discretionis, uel supra: si infra, non tenet uotú, quia non est ibi uolútas se obligandi, quæ attenditur principaliter in uoto. ideo ét si postea perueniat ad ætaté, in qua sit sui iuris totaliter, ut si sit uidua, uel repudiata non tenebitur obseruare istud uotú, quia nullú fuit. si aút peruenerit ad annos cóplete discretionis, aut uouet ex aliquo impetu passionali, & indeliberaté, aut deliberate, si primo modo uotú nó obligat, quia ét nó est ibi uolútas se obligádi, quæ tollitur p impetum, uel furoré. Si aút deliberate fiat, aut ista puella uouet aliquid, quod homini existéti totaliter sui iuris liceret, aut quod non liceret: dr aút hoc, quia uiri emancipati sunt penitus sui iuris, ideo dicebatur supra, quod quidquid uouerent, redderét: simile ét de uiduis, & repudiatis dicitur infra, & tn istæ nó poterant uouere quidquid uoluissent, quia aliqua erant illicita, ut quia inhonesta, uel non sui iuris, aut in præiudiciú aliorú, ut declaratú fuit supra, & in istis non debet fieri uotú, quód si fiat non tenet. Si autem puella prædicta faciat uotum de his, quæ homini totaliter

Secunda regula de votis circa mulieres non maritatas.

De uotis puellarum qualiter tenét, & qualiter non, secundum testamentum, & qualiter tenét ex lege Moysi.

sui iuris vouere liceret, stat regula ista, scilicet, quia aut pater contradixit voto eius postquam sciuit, vel non: si contradixit, rescinditur, si non contradixit, tenet. Aliqui tamẽ distinguunt circa hoc, quòd aut puella huiusmodi vouit orationem, aut ieiunium, & similia, quæ dependent ex sola voluntate, nec requirunt aliquam materiam exteriorẽ dispensabilem, vel distribuibilem: & tunc tenet votum, etiam patre inuito, quia puella nulli iniuriam facit obligans quod suum est. Si autem vouerET puella dare eleemosynam, quia hoc de bonis patris sui compleri debebat, si teneret, & quia patrem obligare non poterat, ideo votũ non tenet, nisi ex consensu patris.

Sciendum, quòd ista distinctio teneret quantum ad statum noui testamenti, in quo liberius est puellis, & pueris vouere manentibus sub potestate patris, quam in veteri testamento: ideo dicendum est, quòd siue sit votum de faciendo orationem, siue ieiunium, vel contrahendo, aut nõ contrahendo, puella non poterit vouere, secundum legem istam si pater ei repugnare voluerit. De voto autem circa eleemosynam magis manifestum est. De primo apparet, quia puellæ non possunt facere vota valida, si patres non assentiant eo, quòd ipsæ non sunt sui iuris, ideo magis sũt inualida vota earum, quam illorum, qui sunt sui iuris, & debet aliquid licere illis, quod nõ liceat istis, sed etiam existentibus sui iuris non licet vouere rem alienam, ergo pueris, & puellis aliquid vltra hoc erit, quod non liceat: existentibus enim sui iuris, licet de se ipsis disponere, pueris autem, & puellis non licebit, vel saltem non valebit dispositio eorum si contradixerint patres: hoc enim habent super eos, quia non sunt sui iuris, quantum vero ad eleemosynam dandam, vel aliquid donandum manifestum est, quòd facere non possunt etiam si patres non repugnent, quia nihil habent, quod erogent; ideo sicut quisquis homo sui iuris voueret dare bona alterius in eleemosynam istud votum non præiudicabat illi, cuius erant bona, nec requirebatur aliquis disensus, vel repugnantia illius; quia iste per votum non poterat constituere sibi aliquod ius super bona alterius, ideo sic erat de pueris, & puellis, quòd quamquam vouerent dare eleemosynam, & patres audiẽtes non dissentirent, non tenebant vota, quia non habebãt aliquid istæ puellæ, vel pueri vnde soluerent. Si autem patres consentirent faciendo illis, votum teneret. [Quæ est in domo patris sui.] Idest, quòd ista puella est sub potestate patris, nam si sit puella, & non sub potestate patris, sed tradita viro, non tenebit ista lex, quia consensus, vel dissensus patris nihil ad eam agit, sed solum consensus, vel dissensus viri, vt patet infra.

Puella existens sub tutoribus sine patre an posset vouere aliquid. Quæst. XV.

QVæreret aliquis, quid si puella mortuo patre maneret sub tutoribus, vel curatoribus. Respondendum est, quòd aut ista puella erat infra annos discretionis perfectæ, aut supra. Si infra, non teneret votum, etiam si curator, vel tutor non repugnaret, quia deficit ibi fundamentum voti, scilicet voluntas se obligandi, quæ non potest esse in illis, qui infra discretionis annos sunt, sed inuoluntarij sunt per ignorantiam. Si autem peruenisset ad annos perfectæ discretionis, præsupposito, quod ageret ex deliberatione, dicendum, quod non tenebat votum si tutor, vel curator postquam audiret, repugnaret, quia sicut puella erat sub potestate patris viuentis, ita datus est sibi tutor, vel curator sub cuius potestate sit: sed accipitur hic domus patris largè, s. quod puella non sit sui iuris, nec transiret ad ius viri, sed sit in iure patris, vel sub aliquo, qui habeat eam loco patris. [Et in ætate adhuc puellari.] idest non solum debet esse puella, sed etiam in ætate puellari. Dicitur enim ætas puellaris, idest status puellæ, ideo interdum aliqua est in ætate puellæ, quæ non in statu puellari, sicut illa, quæ iam maritata est, vel desponsata vidua, vel repudiata, quia per hoc aliquo modo, vel totaliter exiuit potestatem paternam, & è contrario, si sit aliqua manens in potestate patris, quæ iam sit magnæ ætatis, nunquam viro tradita, nec viduata, aut desponsata diceretur esse in statu puellari, & de votis illius ita iudicabatur, sicut de votis

F puellarum secundum ætatem, quia adhuc manet sub potestate patris.

An vidua reuersa in domum patris posset vouere sine eius consensu. Quæst. XVI.

QVæreret aliquis, quid si puella mortuo viro manens in viduitate sua regrederetur in domum patris, an esset eadem lex de votis illius, quæ de votis puellarum manẽtium sub patria potestate. Aliquis respondebit, quod non erit eadem lex, quia istæ puellæ assumptis viris desierunt esse in patria potestate: postea aũt pater nõ recuperat potestatem, super illas, iõ vota earum erunt, sicut vota hominis, qui totaliter est sui iuris. Item patet, quia istæ habẽtiam bona distincta, quia eo quod ductæ sunt in ma

G trimoniũ, habent aliqua bona dotalia, quæ specialiter pertinent ad eas, iõ cum habeant administrationẽ bonorum illorũ, poterunt vouere non solũ de seipsis, s. ad aliquid faciendũ, vel non faciendum, sed ẽt de rebus suis ad aliquid dandũ. Sed contra hoc dicetur, quòd ista ratio non tenet: & primo cũ dicitur, ꝙ illæ puellæ exiuerunt patriã, ptãtẽ, quando ductæ sunt in matrimonium, iõ ꝙ postea non recuperant illam patres; videbitur forte è contrario, quia dicitur Leu. c. 22. de filiabus sacerdotũ, ꝙ si mortuis viris redierint ad domos patrũ, licebit eis comedere de cibis sãctificatis, sicut licuit, quando erant in ptãte patris: & tamẽ dicitur, ꝙ nõ licet eis hoc, cũ sint traditæ viris: ergo videtur, ꝙ cũ sunt sub potestate virorũ, nõ sunt sub potestate paterna, & cũ illam exuerint redeunt ad patriam potestatẽ, & consequẽter vota earũ erunt, sicut vota puellarũ. Itẽ cum

H dicebatur, ꝙ istæ puellæ habẽt iam administrationẽ in bonis, eo habeãt bona distincta, s. bona dotalia: ergo poterũt vouere: dicẽdũ ꝙ in hoc nõ vr̃ præsupponi verũ, quia nõ recipiebant puellæ hæreditatẽ patrũ in veteri testõ, sicut nũc, sed soli filij succedebãt in bonis paternis, vt in illis cõseruaretur nomen patris; filiæ aũt nunquã succedebant in totum, vel in partẽ, nisi non existentib. aliquib. liberis, vt patet sup. c. 27. Sed his nõ obstantibus dicendũ est, ꝙ puella cum redibat in domũ paternã post viduitatem, non erat sub potestate paterna, sed licebat ei vouere, sicut homini totaliter sui iuris, siue haberet bona, siue non haberet, quia si non haberet bona dotalia, siue alias constante matrimonio acquisita, vel quę postea acquireret: poterat vouere de seipsa, s. ad aliquid agendũ, vt ad ieiunandũ, vel orãdum, vel ad manendum in aliquo statu, vt in perpetua continẽ-

I tia, si autem haberet bona, quia administratio eorũ pertinebat ad eam, licebat ei vouere de illis. Cũ aũt arguebatur contra hæc, ꝙ puellæ in veteri testõ non habebant aliqua bona. Respondendũ est, ꝙ istæ puellæ viduatæ multis modis poterant habere bona, q̃ pertinent ad earũ ministrationẽ, s. quia poterãt habere bona dotalia, vel alias acquisita.

Primus modus adhuc subdiuiditur, quia ista bona dotalia poterant esse immobilia, vel mobilia: immobilia quidẽ regulariter non pertinebãt ad fœminas, si tamen pater moreretur sine liberis masculis hæreditas pertinebat ad filias, vt patet sup. c. 27. & illa dabatur eis in dotem. Sic fuit de filiabus Salphaad, quæ mortuo patre acceperunt hæreditatẽ illius, & illa diuisa in dotes earũ, nupserũt viris tribus suæ, vt patet infra 36. c. ideo illæ possent, postea in viduitate vouere de bonis illis, sed in istis non tantum applica-

K tur, quia non poterant redire ad patriam potestatem, nec dum patre iam defuncto. Erit autem alius casus, vt puta si pater genuit filias, & iam productus ad magnam senectutem, in qua nullo modo speraret habere liberos, nec habere posset, traderet nuptui filias suas, & daret eis de bonis immobilibus in dotem, cum ipsę ei totaliter successurę erant, si postea viri earum morerentur, poterant redire in domum paternam, & ibi habebant bona sub ministratione sua, de quibus vouere possent.

Quomõ quã fœmina regulariter non haberet bona immobilia, tamẽ aliquando poterant habere. & in quibus casibus.

Itẽ poterant fœminæ habere bona dotalia inter Iudęos, quæ essent mobilia, & istud cõiter fiebat, nam q̃q̃ patres non possent eis dare de bonis immobilibus stantibus liberis masculis, poterant largiri bona de pecunijs, vel de alijs mobilibus, quæ vocarentur bona dotalia, sicut est de bonis, quibus seruatur ius primogenituræ, quoniam oĩa pertinẽt ad primogenitum. Cęteri autem liberi solum suscipiunt

A piunt dona quædã a patre de bonis mobilibus, vel de his, quæ aliis non pertinebant ad primogenituram, & de istis bonis, id erat liberum erat puellis manentibus in viduitate aliquid disponere, quia propter hoc non sequebatur confusio familiarum, vel tribuum, sicut datis bonis immobilibus.

Alio modo poterant istæ puellæ viduatæ habere bona, scilicet non dotalia, & hoc dupliciter, scilicet quia acquisierant e. constante matrimonio, sicut nunc fit per leges humanas, vel postea in viduitate existẽtes acquisierunt, & de his liberum erat illis vouere, vel alias disponere, habebant igitur istæ puellæ viduatæ aliquid, de quo possent disponere, quod non accidebat, si istæ nunquam fuissent maritatæ viris, quia existentes in patria potestate non poterant habere bona dotalia mobilia vel immobilia siue pater haberet liberos mares, siue non. Etiam non poterant habere bona alias acquisita, quia quandiu puellæ manent sub patria potestate, nunquam habent peculium proprium, secus autem de filiis, qui nondum emancipati possunt habere peculium castrense, vel quasi castrense, sed etiam si istæ puellæ viduatæ nulla omnino haberent bona, de quibus possent vouere, non sequebatur ex hoc, quod erant sub patria potestate, sed possent adhuc vouere de seipsis, scilicet quod ieiunarent, vel orarent, vel vouere aliquem statum, vt continentiam perpetuam.

Cum autem arguebatur, quod filiæ sacerdotum mortuis viris, redibant ad domum paternam, & comedebant de cibis sanctificatis, & viuentibus illis non poterant hoc facere, ergo mortuis viris redibant puellæ in patriam potestatem.

Filia sacerdotis viduata rediens ad domũ patris, an maneret sub patria potestate.

C Respondendum est, quod non fiebat hoc propter puellas redire, vel non redire in patriam potestatem, sed quia de cibis sanctificatis volebat Deus, quod non comederẽt, nisi illi, qui pertinebant ad familiam sacerdotum, ideo dicebatur Leuit. ca. 22. quod vernaculi, & serui emptitij poterant comedere de sanctificatis, inquilini autem, & mercenarij nequaquam: eo quod vernaculi, & emptitij erant aliquid proprium sacerdotis, & videbantur pertinere ad res eius, uel familiam, inquilini autem, & mercenarij non erant aliquid ipsius sacerdotis, sed venerunt conducti pro mercede, ideo non licebat eis de sanctificatis sumere. Ita de puellis filiabus sacerdotum, quando erant in potestate patris, erant in familia illius, cum autem tradebantur nuptui, pertinebant ad familias virorum suorum, ideo mortuis viris licebat eis comedere de sanctificatis, non quidẽ quasi redirent in patriam potestatem, sed quia redibant

D ad familiam paternam, prius autem non erant de familia patrum, sed virorum. Hoc autem apparet ex duobus, quia si istæ filiç sacerdotum nuberent aliis sacerdotibus, siue in ætate puellari, siue consistente matrimonio, licebat eis comedere de cibis sanctificatis in domo paterna, si autem nupsissent alicui de popularibus non licebat eis hoc, vt patet Leuit. cap. 22. Si filia sacerdotis cuilibet de populo nupta fuerit, de his, quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur, constat tamen, quod siue filia sacerdotis esset tradita in vxorem alicui sacerdoti, siue populari, non erat sub potestate patris, ergo non priuabatur cibo sanctificatorũ, quia exibat patriam potestatem, nec rursus licebat ei sumere de illo, quia rediret in patriam potestatem. Item patet hoc, quia dato quod puella mortuo uiro rediret in domum patris, si rediret cum liberis, non licebat ei comedere de sanctificatis, si autem sine liberis licebat, & tamen si

E puella rediens in domum patris iterum esset sub patria potestate, & propter hoc liceret ei comedere de sanctificatis, fieret idem, si rediret habens liberos, non licebat tamen quia habebat liberos, quia tunc pertinebat ad familiã liberorũ suorũ, qui nõ denominãtur de familia eius, sed de familia viri mortui, ideo tanquam extraneæ non licebat comedere de illis. Patet igitur, quod puellæ viduatæ redeuntes ad domum paternam poterant vouere, quia erant sui iuris, & non manebant sub patria potestate, & vota obligabant illas simpliciter, sic patet infra. s. vidua, & repudiata quidquid vouerint reddent. [Si cognouerit pater votum, quod pollicita est.] Id est, quod promisit puella, intelligitur de voto, quod agit de seipsa, s. de orando, vel ieiunãdo, Secus autem si voueat dare eleemosynã, quia tunc etiam

A sine patris repugnantia, non tenet votum, vt supra declaratum est. Cum autem dicitur hic: Si cognouerit pater, non magis differt, quod cognoscat immediate quam post multa tempora: nam quocunque tempore cognouerit, potest irritare votum per dissensum suum.

An puella existens sub potestate patris, vouens aliquid, teneatur illud adimplere ante patris contradictionem. Quæst. XVII.

Quæretur circa hoc si puella existens in patria potestate vouisset aliquid, an teneretur obseruare illud antequã pater retractaret, & an non seruans peccaret.

B Respondendum est, quod puella si vouisset aliquid, & postea pater retractaret, puella non tenebatur obseruare, & etiam si patre nesciẽte puella obseruare, posset, nõ tenebatur, quia votum iam nullum erat per repugnantiam patris. Si autem pater nondum repugnauerat, aut cognouerat votum puellæ, aut non: si autem cognoscens non repugnauerat puella erat simpliciter obligata, nec poterat pater iam repugnare, ideo tenebatur obseruare votũ suũ, quia iam erat effecta sui iuris per non repugnantiam patris, si autem pater nondum cognouisset votum, dicendum, quod aut puella erat supra annos discretionis, aut infra: si infra nullo modo tenebat. quia deficiebat ibi voluntas obligandi se, ideo etiam si pater non repugnaret, immo etiam si confirmaret votum puellæ per expressum consensum, ratificari non poterat, quia quod ex seipso penitus nullum est, non potest postea ratum fieri, & sic pater non poterat ualidare uotum puellæ per consensum

C suum: posset tamen ipse eam uouere ad aliquid faciendum, uel ad aliquem statum, & teneret uotum, sicut Anna uouit filium suum Samuelem domino, & expleuit uotum. Ratio diuersitatis est, quia utile per inutile viciatur hic. Votum enim puellæ infra annos discretionis est penitus inutile, consensus autem patris secundum se est vtilis, quia ipse sufficeret ad obligandum puellam ad aliquid, quia tamen fundatur hic super inutili, scilicet per uotum puellæ: ideo uiciatur. Si autem consensus patris esset per se, quod ipse voueret puellam per se non habendo respectum ad aliquod uotum puellæ, tenebat uotum patris, & erat vtile. Si autem puella vouisset existens supra annos discretionis, & faceret deliberate votum, quantum ad ipsam tenebat, licet pater posset illud infirmare per dissensum, ideo tenebatur obseruare,

D quousque pater repugnaret, & si non obseruaret, erat tanquam rea voti fracti. Hoc autem est, quando votum erat tale, quod poterat in toto, vel in parte compleri antequam pater sciret, vtpote si puella vouisset orare per aliquot dies, aut ieiunare, tenebatur orare, vel ieiunare in omnibus illis diebus quibus pater nondum cognosceret votum. Si autẽ non faceret, rea erat voti. Alia autem erant vota, quæ non poterant compleri in toto, vel in parte vsque ad aliquod magnum tempus, vt forte postquam puella sumpsisset virum, vel alias post mortem patris, & de istis nihil attinebat, nunc ad puellam: si tamen pater sciens reuocaret illa, adueniente tempore completionis, non tenebatur puella complere ista vota, etiam si esset iam effecta sui iuris, vt viduata, vel repudiata, quia antequam exiuerit de patria potestate, cessauerat obligatio illorum.

E

An puella supra annos discretionis vouens aliquid in domo patris cupiens patrem retractare sit rea voti fracti. Quæst. XVIII.

Quæretur amplius, quid si puella supra anno discretionis vouisset aliquid in domo patris, & postea cupiens non complere, notificaret patri, quod vouerat, hac intentione, quòd pater retractaret votum, an ista esset voti fracti rea, vel obligaretur obseruare istud votum patre viuente, aut postquam exiuisset eius potestatem effecta sui iuris.

Respondendum est, quòd puella ista, aut voluit, quòd pater votum eius sciret, & infringeret, & tamen non notificauit illi, nec dedit operam aliquam, vt sciret, vel notificauit, siue dedit operam.

Si primo modo dicendum est, quod puella ista peccauit eo, quod desiderabat solui a voto suo, quod licite vouerat, tamen si pater sciens, postea dissoluat nō tenebitur puella ad votum, quia dissensus patris infringit votum, si autē illa puella non solum voluit, quod votum retractaretur, sed etiam dedit aliquo modo operam, aut dedit ad hoc operam in aliquibus signis, ita vt post posset cognoscere votum eius, aut ipsa significauit ei verbo. Si primo modo peccatum graue est, sed votum infringitur per patris dissensum; ideo puella non obligatur postea illo, nec tenebitur obseruare, siue quando est in potestate patris, siue quādo extra illam. De primo apparet, quia si postquam perueniret hoc ad patris notitiam, quomodocūque perueniret, pater non posset retractare vota puellæ, iam priuaretur iure suo, quod habebat super puellam, & tamen non debebat ipse ex peccato puellæ priuari iure; nec etiam ista puella obligabatur seruare votum illud, postquam esset effecta iuris sui, quia cum votum semel cessauisset obligare, quia penitus tentatum fuerat ex repugnantia patris, nunquam vlterius resumebat vires, & sic manebat libera a voto: tenebatur tamen nimis dolere, quod commiserat talē fraudē, & quamquam ex viribus voti non esset obligata, conuenientissimum remedium erat, quod effecta sui iuris obseruaret illud, si adhuc obseruari poterat.

Dico autem si poterat, quia aliqua vota sunt pro certo die, vel certa persona, aut certo actu, & cū transierint ista, iam non est locus voto, si autem puella illa significasset patri votum, quod fecerat, aut significabat solum, aut significabat, & dicebat, quod absolueret eam a voto repugnādo promissioni illius, vtroque modo erat peccatum graue, & magis quàm in duobus modis præcedentibus, quanto magis voluntas puellæ erat peruersa ad non obseruandū votum: tamen ex hoc non tollebatur, quin pater per dissensum suum infringeret votum, & sic nō manebat ipsa obligata ad completionem voti tempore, quo erat sub patria potestate, nec post, rationibus supra assignatis. Sed de peccato suo dolere obligabatur, & tanto acrius quanto in illis casibus maior erat iniquitas, quam in præcedentibus.

[Et iuramentum quo obligauit animam suam.] Non est intelligēdum, quod per solum iuramentum obligaretur puella ista, quia etiam per votum simplex sine iuramēto esset obligata: sed dicitur de iuramento, quia positum fuit ad maiorem fortitudinem voti: magis enim obligat iuramentum cum voto quam alterum eorum, quodcunque tamen ipsorum per se præstitum in Dei fauorem solide obligat. [Et tacuerit.] Idest si tacuerit pater obligabitur filia, & quantum ad hoc nocetur ei, quia iam filia tenebitur ad aliquid alterum, quam pater velit, & eo inuito faciet, quod promisit. Causa huius est, quia pater arguitur consentire per taciturnitatem istam, quandocunque enim agitur de præiudicio alicuius, si taceat consentire videtur, & per consensum uerum, uel interpretatiuum causatur obligatio propter negligentiam subiacentis. Si autē agatur de fauore alicuius, ut quod aliquid dabitur ei, uel ad aliquem statum promouebitur, ex taciturnitate nō probatur, nec præsumitur consensus. Ratio diuersitatis est, quia, quod aliquis rem suā, uel ius suum perdat, vel quod alius eum sine peccato lædere possit, a uoluntate patientis dependet, ideo per taciturnitatem consentire ex iure præsumitur, quia contradicēdo illa a se auertere posset. Quod autem bonum mihi detur, uel quod ad honorem promoueat, non dependet ex mea voluntate, sed a voluntate dantis, vel promouentis, & quia per meum consensum nullū ius mihi acquiritur contra dantem, vel promouentem, tacendo consentire non arguor: sed si de malo, vel præiudicio meo agatur, quia ex consensu meo ius alteri contra me acquiritur, ius præsumit, quod si non consentirem manifeste, repugnarem, & sic est ibi consensus interpretatiuus a iure factus, qui ad obligandum sufficit.

Tacere, quando sit consentire. Cum pater tacebat audito voto filia firmabatur votum.

[Voti rea erit.] Idest puella obligabitur ad reddendum quidquid promisit, quod est esse obligatam voto. [Quidquid pollicita est, & iurauit, opere cōplebit.] Idest omnia, quæ vouit, & iuramento confirmauit soluet. Et non debet intelligi ista litera de copulato extremo, scilicet quod omnia, quæ puella promitteret, & simul iuraret solueret, quia sic nihil alterum soluere tenebatur, sed debet intelligi co-

F pulatiuè, scilicet quod quidquid puella iurauit, vel quidquid puella vouit tenebitur reddere, si autem vtrunque simul sit, scilicet iuramentum, & votum fortius vinculum est, & etiam reddet quę promisit. [Sin autem statim, vt audierit contradixerit pater.] Per istam contradictionem infringebatur votum puellarum, vel puerorum manentium in patria potestate: nō quidem, quod prius non tenuisset, sed quia obligatio ista cessauit per hoc, quod pater repugnauit, sicut infra declarabitur de puella despōsata. Cum autem dicitur hic, quod statim contradicat, non est intelligendum istud statim strictè, scilicet quod nullo alio facto, postquam pater audierit verba puellæ, teneatur repugnare, sed debet intelligi pro tota illa die in qua audiuit, vel cognouit votum filiæ, si autem distulit sententiam vsque ad alteram diem non poterit postea reuocare, sic patet infra, de viro respectu vxoris, qui in eadem die potest G retractare votum: & dicitur retractare statim, cum vero ad alteram diem differt, non potest retractare, & dicitur non facere statim. [Vota, & iuramenta eius irrita erunt.] Idest puella non tenebitur ad votum, quia iam uota, & iuramēta irrita sunt, idest, nec obligatur per votum, nec per iuramentum. Dabatur autem patri ista potestas super filios & filias, quia quandiu manent in potestate eius non debent agere aliquid, quod sit contra voluntatem patris, si tamen pater non posset retractare vota filiorum, vel filiarum manentium in potestate sua, agerent aliquid contra voluntatem eius, & indirectè subtraherent se a potestate patris, saltem quantum ad multa, ideo ius est patri reuocare, nunc autem non est sic, quia ad ampliandum cultum diuinum, liberior est potestas vouendi, & filius vel filia in potestate patris potest vouere religionem, vel alium sta- H tum perfectionis etiam patre inuito, vel potest accipere virum, aut vxorem. In veteri autem testamento minor erat potestas vouentium, & tamen adhuc dabatur aliquis locus cultui diuino per vota, quia sine consensu, vel iussu patris filius, vel filia existens in potestate patris poterat vouere, & teneret votum, dum tamen pater non retractaret dissentiendo.

[Nec obnoxia tenebitur sponsione.] Idest, non tenebitur ista puella obligata ad explendam promissionem, quam fecit.

[Eo quod contradixit pater.] idest dissensus patris erat causa sufficiens ad hoc, quod non teneret votum puellarum, vel puerorum existentium in potestate patris, cuius causa supra posita est.

An filius, vel filia sub potestate patris existens posset se vouere Deo totaliter, & quomodo vota a filijsfamilias emissa tenebant. I *Quæst. XIX.*

QVæritur circa hoc, an filius vel filia existens in potestate patris posset se Deo vouere totaliter. In quo præsupponendum est, quod aliquem vouere se totaliter Deo in veteri testamento non erat vniuersaliter, sicut in nouo, scilicet applicare se ei ad ministrandum specialiter in cultu eius vel ad manēdum in aliquo statu perfecto, propter honorem Dei, sicut in monachatu, vel statu sacerdotali, sed cum aliquis se totaliter Deo vouebat, dabat pro se certum precium determinatū a lege Leu. c. ult.

Hoc dato respondendum est, quod aut ille, qui se totaliter Deo uouebat, erat puer, uel puella, si esset puer præsupposito, quod fecisset istud uotum in ætate perfectæ rationis, & ex plena deliberatione, quæ sunt communia in K omnibus uotis respectu omnium personarum ad ualorem ipsorum, erat dicendum, quod aut erat filius sacerdotis, vel Leuitæ, aut alicuius laici. Si primo modo applicatio huius ad Deum debebat esse ad standum semper coram domino, ut ministraret, uel ut faceret quidquid sibi iuberetur, sicut declaratum est supra, & non poterat dari aliqua pecunia in commutationem, uel redemptionem uotiuus: & tunc dicendum, quod aut pater cognouit uotum, vel non: si autem non cognouit, tenebatur iuuenis hoc obseruare usquequo pater sciens retractaret illud: si autem sciens non retractaret tenebatur iuuenis obseruare uotum assistendo semper coram domino, & quamquam grauaretur pater in hoc, tamen sibi imputaret, qui noluit retractare uotum filij cum potuit. Nec ualet si dicas,

quod

quod poterat hoc filius vouere etiam patre renuente, sicut nunc filii, vel filiæ possunt vouere religionem, vel assumere sacros ordines etiam inuito patre: nam magna differentia est in potestate vouendi in nouo, & veteri testamento, vt supra declaratum fuit. Si autem ille iuuenis esset filius alicuius popularis, non poterat applicari Deo per votum suum, nisi quantum ad hoc, quod daretur pro eo aliquod precium, quod taxatum erat a lege, nam omnes præter sacerdotes, & Leuitas prohibiti erant ministrare, vt supra declaratum est.

Et tunc dicendum, quod votum istud compleri non poterat, nisi patre sciente, quia hic debebat dari pecunia pro isto voto, sed filius vel filia, qui sunt in potestate patris non habent aliqua bona: ergo ad hoc, quod compleretur votum oportebat, quod pater sciret votum emissum.

In aliis autem votis vt in ieiunio, vel oratione & similibus poterant filii, vel filiæ incipere obseruare antequam pater sciret: quia non requirebatur ibi aliqua materia distribuibilis, quam filii a patribus recipere deberent; & sic necesse erat patrem primo scire votum quam inciperet compleri. Hoc verum est, nisi filius haberet aliquod peculium castrense, vel quasi castrense, quoniam patre ignorante poterat ipse redimere votum suum de peculio illo, siautem pater cognosceret votum emissum, aut repugnabat, vel non: si repugnabat votum non tenebat, siue filius haberet propriũ peculium castrense, vel quasi castrense, siue non haberet.

De non habente manifestum est, quod pater per retractationem voti infringebat illud, quia generale erat hoc, quantum ad omnia vota filiorum etiam in aliis, in quibus non erogabatur aliqua pecunia, quam pater dare deberet, C si autem filius esset habens peculium castrense, vel quasi castrense etiam non tenebat votum, quia sicut si filius voueret ieiunare, vel orare, non tollebatur aliquid de bonis patris & tamen non tenebat votum si pater retractaret, vt supra declaratum est, ita in peculio castrensi, vel quasi castrensi, quanquam non lædantur bona patris filio distribuente illud, quia tamen sub patria potestate est, non tenebit votum, cum pater retractauerit. Et si dicatur, quod filiusfamilias, quantum ad peculium castrense, vel quasi castrense non est in patria potestate, ideo potest de illo disponere.

Respondendum est, quod verum est in statu noui testamenti, vel secundum leges humanas, quæ nunc sunt, secus autem de statu veteris testamenti in quo erat maior patria potestas, & ad hoc dico quod filii in veteri testamento ha- D bentes peculium castrense, haberent liberam administrationem super illud, tamen patris repugnantia infringebat votum, s. quod si huiusmodi filius emitteret votum pro quo redimendo dari deberet pecunia, repugnantia patris infrigebat uotum: ita quod non tenetetur de peculio suo castrensi soluere precium æstimatum a lege in tali voto: poterat tamen ipse dare de peculio illo æstimationem complendo, quod vouerat, licet obligatus non esset. Ratio diuersitatis est, quia licet pater non posset tollere filio liberã administrationem in peculio castrensi, vel quasi castrensi, tamen quandiu sub potestate patris erat, poterat pater infringere votũ eius auferendo obligationem: prædictus tamen filius poterat, postea explere votum de peculio castrensi, quamquam non esset obligatus, quia sicut posset expendere illud in alios vsus, qui non essent tantum liciti, E ita posset expendere in solutione voti, sed illa non erat iã propria solutio voti, sed magis libera oblatio. Si autem pater audiens uotum, vel sciens subticeret, tunc differt, quia aut ille, qui vouebat habebat proprium peculium, scilicet castrense, vel quasi, vel non habebat.

Quæ uota de aliquo dãdo emissa a filijs familias tenebãt, & quando requirebatur dissensus patris.

Si primo modo dicendum, quod erat votum ratum, & non poterat postea pater per dissensum retractare: tamen non tenebatur pater soluere quantitatem pecuniæ pro voto illo, sed filius soluebat de peculio castrensi, uel quasi. Si autem non habebat filius peculium castrense, nec quasi: etiam si pater audiret, & subticeret non tenebat votum filii. Ratio diuersitatis in hoc voto a ceteris est: quia in ceteris nouebat filius, uel filia quod suum erat, s. orationem, uel ieiunium, in quo non præiudicabat patri auferendo aliquid de bonis illius, sed solum poterat præiudicari indi-

A recte, inquantum per uotum subtrahebatur iste de potestate patria, quantum ad aliquid: ideo pater audiens, & non repugnans fingitur consentiens, & ualidatur votum. Si autem filius existẽs in patria potestate nouisset dare eleemosynam, uel aliquid quod in pecuniam resoluendum esset, præiudicabatur patri dupliciter. Primo quia filius existens in sua potestate faciebat aliquid quasi sui iuris existens: secundo, quia de bonis patris soluendum esset uotum si teneret. Primum autem grauamen potest induci per taciturnitatem si pater cognito uoto subticeret, & sic erat in omnibus aliis uotis. Secundum grauamen non poterat induci per taciturnitatem: quod patet, quia si aliquis uoueat Deo aliquid quod meum est, & postea ego cognoscam uotum, & non contradicam expresse, non propter hoc tenebit uotum, nec grauabor in hoc, quod res mea ad Deum B transferenda sit, in isto autem solo casu non tenebatur pater repugnare, sed cum filius uellet complere, non permitteret pater, quia filius non habebat unde compleret, nisi forte quis postea donaret ei, unde posset soluere quantitatem æstimatam a lege. Si autem non daretur, & postea huiusmodi filius perueniret ad ætatem, in qua esset sui iuris, & haberet unde soluere, tenebatur complere uotum, quia uotum suit ualidum eo, quod pater eo cognito subticuit, quamquam non ualuit in præiudicium patris, & si filius mansisset semper in potestate patria usque ad mortem, nõ habens aliquod proprium peculium, non dicebatur mori fracto uoto, quia cum iste non haberet unde soluere, uotũ soluendũ erat de bonis patris si teneret, sed in præiudiciũ patris uotum nunquam tenuit, ut supra dictũ est, & quod nullum fuit infringi non potuit, ergo non moriebatur iste C uiolato uoto.

Sed argueretur contra prædicta, s. quod nolente patre uel inuito teneret uotum emissum a filio, quo se totaliter Deo uouet, quia Leu. c. ult. ponuntur precia pro uotis hominum diuersarum ætatum, s. ab uno mense usque ad quinque annos, & a quinque annis usque ad 20. & a uicesimo usque ad 60. sed saltem in duabus ætatibus primis harum erant filii in potestate patris: ergo uotum emissum a filiis familias tenebat in ueteri testamento.

Respondendum est, quod non tenebat, nisi secundum distinctionem supra positam: & non obstat, quod dicitur de illis preciis statutis a lege, quia non solum intelligitur hoc, quod omnes illi, qui ibi dicũtur nouerent seipsos, sed quod uoueant seipsos, uel ab aliis uoueãtur: nam ponitur ibi precium eorum, qui erant ab uno mẽse usque ad quin- D que annos: & tamen manifestum est, quod isti non poterant seipsos uouere, quia uix quidquam loqui possunt, & intelligere saltem ea, quæ communia sunt, & tamen pro illis dabatur pecunia, & cadebant sub uoto, cum lex non ponatur de impossibilibus, uel superfluis: ergo intelligitur, quod isti uouerentur a patre, uel matre, & tunc solueretur illa summa pecuniæ. Si autem filia existens in potestate patris uoueret seipsam Deo, non est distinguendum, sicut de filio, quia nihil differt hic, an esset filia sacerdotis, uel Leuitæ, uel alicuius laici: utroq; enim modo erat omnino simile. In utris autem secus, quia poterant applicari Deo filii sacerdotum, uel Leuitarum ad ministrandum coram ipso, filii autem laicorum non: sed in filiabus nõ erat sic, quia siue essent filiæ sacerdotum aut Leuitarum, siue laicorum, non poterant applicari Deo ad aliquod speciale ministerium. E De filiabus enim laicorum manifestum est, quoniam etiã non licebat filiis ipsorum applicari Deo ad ministrãdum. De filiabus autem sacerdotũ, & Leuitarum apparet, quia quando commutati sunt Leuitæ pro omnib. primogenitis Israelitarum, computati sunt omnes masculi ab uno mense, & supra de fœminis autem nulla, ideo quamquam deficeret numerus Leuitarũ a numero primogenitorũ Israel, scilicet in 273. non accepta fuit aliqua de fœminis loco illorum, nec omnes simul pro illis, sed pro quolibet illorum dati sunt 5. sicli, ut patet supra cap. 3. ergo quando fœmina se totaliter Deo uoueret, non poterat ei applicari pro aliquod ministerium speciale, sed solum erat dãda per ea aliqua summa pecuniæ, siue esset filia Leuitæ, aut sacerdotis, siue hominis laici. Et tunc dicendum, quod quando aliqua sic se uouebat, posito, quod esset in annis discretionis perfectæ, & emitteret deliberate votum, aut pater cognouit,

Filia nõ poterant Deo applicari.

gnouit, vel non cognouit; si non cognouit manifestum est, quod non tenebat votum in præiudicium patris, quia cum ipsa non haberet peculium proprium, si votum soluere deberet, oportebat, vt solueret de rebus patris, sed in aliis votis, quæ minus præiudicabant patri, non tenebat votum in præiudicium patriæ potestatis, quanto magis in isto, in quo operabatur magnum præiudicium? si autem pater cognouisset, siue repugnasset, siue non, non tenebat votum, quantum ad hoc, quod solueretur de pecunia ipsius, & consensus qui erat interpretatiuus, siue taciturnitas non obligabat eum ad soluendum ex causis quæ supra dicebantur de filio. hoc tamen verum est si filia non haberet aliquid; non quidem quòd haberet peculium castrense, vel quasi castrense, quia hoc solum tribuerunt iura filiis, sed quia aliquis fortè ei donauit, & non ex causa patris, ita vt non sit aduenticium, sed propter eam donauit, quia forte voluit redimere votum illius, & tunc si pater tacuit, quamquam non obliget votum respectu patris, obligat tamen respectu puellæ, inquantum ipsa potest soluere: ideo si tunc nō potuerit, & postea effecta iuris sui habuit vnde soluat, tenebitur soluere, quia votum licet non fuit validum in præiudicium patris propter eius taciturnitatem, fuit tamen validum in præiudicium puellæ.

Sed arguetur contra hoc, quòd puella in potestate patris posset Deo se totaliter vouere, quia Leuit. cap. vlt. ponitur summa, quam soluere debent fœminæ eum totaliter Deo vouentur, & ibi ponitur in fœmina ab vno mense vsque ad quinque annos, & de quinque annis vsque ad viginti, constat tamen, quod in aliquibus ætatibus harum fœminæ sunt in potestate patris, ergo non obstante hoc possunt se vouere.

Respondendum est, sicut supra dicebatur de filio, scilicet quòd non intelligitur illud solum de se vouentibus, sed de illis, qui ab aliis vouentur, & sic puellæ possunt voueri a patribus suis, & dabitur pro ipsis illud precium, ipsæ autem non poterant se vouere, nisi pater expresse assentiret voto earum, quia tunc per hoc obligabat se ad soluendum.

Si filij vel filiæ voueant patre non contradicente, & ipso mortuo postea maneat obligatio, sub qua æstimatione soluent. Quæst. XX.

Quæretur vlterius in casu dato si filij existentes in potestate patris se vouerunt, vel filiæ, & patre postea sciente, & non contradicente, mansit obligatio voti respectu filiorum, vel filiarum, licet non respectu patris, & postea venientes ad ætatem, in qua sunt sui iuris, & habent vnde soluant, tenentur hoc soluere, sub qua æstimatione soluent, s. sub æstimatione, quæ conuenit tempori illi, quo votum factum est, vel sub illa, quæ conuenit tempori in quo fit solutio. Ratio dubitationis huius est, quia filius vel filia, cum faceret votum istud sub potestate paterna, existens erat forte infra viginti annos. Cum autem efficeretur sui iuris, & haberet vnde solueret erat forte inter 20. & 60. his autem temporibus non debetur eadem summa pecuniæ in redēptione voti, sed vir inter annum 5. & 20. soluebat 20. siclos, & inter 20. & 60. soluebat quinquaginta: fœmina aūt inter quintum, & 20. soluebat 10. & inter 20. & 60. soluebat 20. vt patet Leui. c. vlt. ideo dubitandum erat secundum quod tempus horum fieri debebat solutio. Respondendum est, quod fieri debebat secundum conditionem temporis illius, in quo factum est votum, vt si filius familias fecit illud in anno 18. & postea effectus sui iuris in anno 26. soluit votum, non debet soluere siclos 50. sicut solui debebant pro tempore illo, in quo facta est solutio, sed 20. siclos secundum conditionem temporis, in quo votum emissum est. Et sicut nunc accidit, quod aliquis melioretur secundum tempus, ita aliquando accidit è contrario, scilicet quod videatur grauari, vt siquis vouit in patria potestate existens supra annum 20. & postea effectus sui iuris in anno 60. vel vltra incipit habere vnde soluat, debet soluere 50. siclos, qui debentur secundum conditionem temporis illius scilicet a 20. vsque ad 60. & non soluet solum 15. siclos, qui debentur ab anno 60. & vltra. De fœmina autem eodem modo se habet secundum summam, quę correspōdet ei; de qua Leu. c. vlt. Causa huius est, quia per votum causatur obligatio ad soluendum; ergo causabitur secundum conditionem temporis illius, in quo fit: inter tempus autem emissionis voti, & solutionis non causatur aliqua noua obligatio, cum ista sit pure voluntaria, ideo quamquā aliquis differat solutionem voluntariè, vel alias, non obligabitur ad soluendum in maiori precio. Differt tamen, quia qui vouit si potens immediatè reddere non reddat, peccat, vt patet Deut. 23. c. s. cū votum voueris dño Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Non causabatur tamen ex hoc obligatio ad soluendum maiora. Sed arguet aliquis, quod mora facit aliquem esse in culpa, & constituit eum debitorem maioris rei, sicut patet in mutuatione siquis mutuauit aliquā rem, & adiunxit tempus, in quo deberet solui, si non soluit qui accepit in tempore illo, & postea res sit effecta maioris valoris, debet soluere secundum valorem temporis illius, in quo reddit. E contrario autem si accepit rem aliquam mutuo, & vltra tempus distulit solutionem, & precium rei minoratū est, non debet soluere secundum tempus in quo fit solutio, sed secundum valorem temporis, in quo recepit, & hoc quia mora constituit eum in culpa. Respondendum est, quod in votis non est simile, quia mora nocet alicui in rebus illis, quæ per varietatem temporis accipiunt maiorem, vel minorem valorem. In rebus autem, quæ semper sunt eiusdem valoris, mora nihil nocet quantum ad augmentum precij, licet noceat quantum ad hoc, quod constituit hominem reum aliàs sic autem est in votis, quę non accipiunt maiorem valorem per tempus, cum non sint aliqua venalia, quæ mutentur ex tempore: erit tamen reprehensibilis, qui non soluit immediatè, vt habuit facultatem ad soluendum, & Deus requirit istud, vt patet Deuter. 23. c.

An mora soluendi in votis cōstitueret aliquem in culpa.

An mulier posset se totaliter Deo applicare ad aliquem modum viuendi licet non ad ministrandum. Quæst. XXI.

Quæretur amplius cum dictum sit, quod nulla mulier poterat Deo totaliter applicari ad aliquod ministerium faciendum in Sanctuario, nunquid posset totaliter applicari Deo aliàs.

Respondendum est, quod quando aliqua mulier vouebat se Deo, posito quod illa esset sui iuris, aut vouebat se Deo simpliciter, aut ad faciendum aliquid. Si primo modo non poterat applicari ei ad faciendum aliquid spirituale, scilicet orandum, vel ieiunandum, aut manendum in Sanctuario, ita vt per hoc satisfieret voto, sed tenebatur pro se date pecuniam determinatam a lege, de qua Leuiti. c. vlt. si autem vouerет se determinatè ad aliquid faciendum non dicebatur se totaliter vouere Deo, & tamen tunc poterat magis applicari Deo quàm alias, vt si aliqua mulier effecta sui iuris voueret cōtinentiam perpetuam, & quòd maneret semper in Sanctuario in ieiuniis, & vigiliis. Sic autē apparet de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Asser, quæ māserat cum viro suo septem annis a virginitate sua, hęc vidua erat vsque ad annos 84. & non discedebat de templo nocte, & die seruiens domino in ieiuniis, & orationibus, vt patet Luc. c. 2. sicut autem ista faciebat hęc sine voto, ita poterat facere cum voto, & illud erat magis applicare se Deo totaliter, quàm quod daret pro se summam pecuniæ, quæ habetur Leuit. c. vltim. & tamen illud erat vouere seipsam absolute, & totaliter Deo. Hoc autem erat vouere cum quadam determinatione. Patet istud, quia cum aliqua fœmina vult se nunc totaliter applicare Deo, non est alius modus conuenientior, quàm si voueat castitatem perpetuam cum paupertate, & obedientia secundum regularem professionē monialium, & sine comparatione est hoc maius quā si pro se daret quamcunque pecuniæ summam: huic autem assimilatur magis modus applicandi se Deo, quem habuit Anna prophetissa, quam si solueretur precium determinatum a lege pro illa muliere, quæ se absolute Deo vouebat.

An

An puella sub potestate patris existens posset vouere virginitatem. *Quæst.* XXII.

QVæretur amplius, an ista puella in veteri testamento posset vouere obseruare virginitatem, cum esset in patris potestate.

Respondendum est non esse dubium quin posset vouere, sed an votum teneret, si pater sciret, & repugnaret est difficultas: non enim erat aliquid illicitum virginitas in veteri testamento, cum aliqui viri, & fœminæ, eam obseruarent, vt supra declaratum est. Dicet aliquis, quod puellę poterant vouere virginitatem tunc, etiam inuitis parentibus. Respondendum est non stare, quia quamquam nunc hoc fiat, quia est liberior potestas in nouo testamento, quã in veteri respectu eorum, qui erant sub patria potestate, vt supra declaratum fuit. In veteri tamen nullum votũ erat validum in filiis patre contradicente, dum essent in illius potestate, ideo distinguendum, quod cum puellæ sic emitterent votum virginitatis, aut pater sciebat, aut non: si autem nesciret, tenebantur puellę semper obseruare votum, quousque patres scirent, & repugnarent, & si contrairent, habebantur tanquam violatrices votorum, si autem pater cognouisset votum, aut repugnabat, aut non: si non repugnabat, tenebatur puella obseruare votũ, & erat iam simpliciter validum, nec poterat pater postea contraire: si autem pater sciens repugnasset; non obligabatur puella ad votum, sed iam licitè cuicunque nuberet: poterat tamen puella obseruare votum si vellet, quia quamquam non obligaretur ex voto ad hanc obseruationem, quia tamen pater non poterat eam inuitam matrimonio copulare, obseruaret virginitatem: semper enim matrimonia libera fuerunt, & hoc modo indirectè puella poterat vouere virginitatem non frangendo votum, quia licet pater posset votũ eius infringere, non tamen poterat impedire obseruationem, vel impellere ad contrarium actum.

An si puella cõstituta in patria potestate voueret matrimonium contrahere, pater posset impedire, & an requirebatur consensus patrum ad hoc, quod filiæ contraherent. *Quæst.* XXIII.

QVæretur amplius, quid si puella cõstituta in potestate patris vouere contrahere matrimonium, an pater posset impedire.

Respondendum est, quod istud votum potest dupliciter intelligi: vno modo, quod puella voueret contrahere matrimonium indeterminatè: alio modo, quod voueret contrahere cum isto vel illo, si autem loquamur secundũ conditionem temporis nostri vtrunque liberrimum est, & puella vouendo potest se astringere ad quodlibet eorũ, nec pater potest impedire, erat tamen in veteri testamento maior potestas patribus super filios non emancipatos, quam nunc, sicut ex supra positis apparet: ideo etiã in istis videbitur aliqua ratio dubitandi. Vnde dicendum, quod in primo casu horũ pater non poterat impedire, quin puella voueret contrahere matrimonium, quia hoc commune erat omnibus puellis, cum non esset obseruantia virginitatis in veteri testamento, & si pater nõ poterat puellam obligare ad contrahendum, infringendo obseruationem virginitatis, multo minus poterat obligare eam ad obseruantiam virginitatis infringendo votum de contrahendo matrimonium, sed in hoc nullum erat votum in ueteri testamento, quia uotum non cadit super ea, quæ homo alias facturus erat sine uoto sicut nemo uouet, quod quotidie aliquid comedet aut bibet, aut dormiet, quia ista communia sunt, & alias sine uoto quilibet hæc facturus erat. De contractu autẽ matrimonii sic erat in ueteri testamento, quod quælibet puella perueniens ad annos nubiles cõtrahebat, ideo nulla uouebat contrahere. De secundo dicẽdum est, quod est maius dubium, quia licet nunc pater non possit impedire, quin puella accipiat in uirum quem uoluerit, nec cogitur accipere quem pater dederit, tamen in ueteri testamento erant puellæ magis subditæ patribus, & recipiebant in uiros quos uoluissent parentes, nec uidetur permitti hoc in potestate puellarum, sic patet Exod. 22. capit. vbi dicitur de puella deflorata ꝙ deflorans dabit ei quan

A titatem pecuniæ in dotem, si pater puellæ uoluerit eam dare illi in uxorem, & non dicitur, si puella uoluerit accipere illum in uirum. Item quandocunque dicitur de contrahẽdo matrimonium inter eos, qui sunt in potestate paterna: dicitur quod patres non darent filias suas in uxores filiis gentilium, nec acciperent pro filiis suis filias gentilium in uxores, & non dicitur, quod fœminæ Iudæorum non accipiant in uiros filios Gentilium, uel filii Iudæorum, ꝙ non accipiant in uxores filias Gẽtilium: ergo uidetur, quod potestas accipiendi hunc, uel illum in uirum non sit ex puella, sed a patre, & consequenter si uouerit accipere hũc, uel illũ præiudicabit patri, ideo poterit infringere uotũ illius.

In contrarium uidebitur de filiabus Salphaad, quia dicitur infra 36. c. quod nubant quibus uoluerint: dum tamen accipiant uiros de tribu sua: ergo potestas contrahendi in puellis est, quantum ad determinandum sibi hunc,
B uel illum in uirum.

Respondendũ est istud satis esse ambiguum, quia nõ uidetur determinatus aliquis locus in ueteri testamento, ex quo appareat puellas posse sibi accipere in uiros, quos uoluerint, quod patrum ista potestas sit. Videtur tamen dicẽdum, quod potestas determinandi erat in puellis ne matrimonia essent coacta, quia alias patres possent dare puellis uiros, quos nullo modo uellent. Modus tamen erat, quod patres determinarent uiros puellis, & illos accipiebant filiæ, ipsæ autem non eligebant sibi aliquos, si tamen puella aliqua totaliter repugnaret accipere in uirum illum, quem sibi pater traderet, non poterat compelli ad accipiendum eum. Cum autẽ arguitur de filiabus Salphaad, quod illæ solum sibi elegerunt uiros, quia dicitur. Nubant qui-
C bus uoluerint.

Dicendum, quod istę puellæ non erant sub potestate patris, quia iam pater mortuus erat, ut patet supr. cap. 27. nec erant sub tutoribus, aut curatoribus, quia erant maiores ætate, ideo potestas determinandi sibi uiros ab eis solum poterat dependere.

An ad illos patres spectaret determinatio uirorum.

Cum autem arguebatur, quod pater solum posset determinare uiros puellis, ut patet Exodi c. 22. Respondẽdum est, quod illud non est uniuersale, sed solum in odium raptoris, & defloratoris, s. si quis seduxerit puellã, quæ in potestate patris est, dormieritque cum ea, et si puella nelit illum accipere in uirum, si pater noluerit eam dare ipsi, non poterit accipere eum. Et causa est, quia iste præiudicauit specialiter patri puellæ, cum rapuit puellam de domo patris, uel seduxit eã, quæ erat in potestate aliena, & ob hoc
D habet cõtra ipsum potestatẽ, ne puella posset accipere illũ in uirum patre inuito. De aliis aũt nõ sic, quia poterãt puellę recusare quos uellent, uel determinare quos uellent.

Cum autem obiicitur de eo, quod habetur Exod. 34. & Deuter. 7. c. s. quod patres non darent filias suas in uxores filiis Gentilium, & non dicitur de ipsis puellis, quod non acciperent filios Gentilium in uiros. Dicendum, quod hoc non ponitur tanquam potestas determinandi uiros filiabus sit solum a patribus, & nequaquam a filiabus, sed dicitur, quia non erat consuetudo, quod puellę acciperẽt quos uellent, uel peterent, sed quos patres illis darent, si tamen puella repugnare uellet, non accipiendo quem pater dedisset in uirum, non cogebatur, & ad eam pertinebat potestas determinandi uirum sibi. In reuerentiam tamen patrum puellę nunquam accipiebant alios, nisi quos patres darent in uiros, & ob hoc interdictum est, ne patres
E acciperent filiabus suis uiros gentiles, & non fuit dictum de filiabus. Est tamen intelligendum, quod etiam interdiceretur puellis, siue emancipatis, siue non emancipatis potestas accipiendi uiros gentiles, non tñ colligitur ex illo dicto, quod ad patres solos pertineret determinatio uirorum pro filiabus, quia ibi non solum dicitur, quod patres non acciperent in viros filiabus suis filios Gentilium, sed etiam, quod non acciperent in uxores filiis suis filias Gentilium, & tamen filii Iudæorum positi in potestate paterna determinabant sibi uxores, ut patet de Samsone, qui dixit patri, & matri, quod acciperent sibi uxorem de filiabus Philisthiim, quod quamquam displicuisset illis, tamẽ post fecerunt, ut patet Iudi. cap. 14. ita ergo de puellis esset, quod possent sibi determinare uiros, quamquam consuetudo laudabilis inter Iudæos erat in cõtrarium, scilicet

quòd ipsæ non eligerent, sed patres. Dicendũ igitur, quod si puella vouisset accipere aliquem in uirum non prohibitum a lege, scilicet qui non esset de gentilibus, vel de diuersa tribu, aut in tali gradu consanguinitatis, vel affinitatis, In quo non liceret matrimonium: non poterat pater directe infringere uotum puellæ cogendo accipere alium in virum, cum etiam sine voto non posset pater tradere filiæ in virum eum, quem non vellet, non erat tamen consuetudo, vt aliqua puella voueret accipere in virum aliquem. Et hoc propter duo primo, quia ista non cadunt sub voto directe: est enim votum de meliori bono, idest de opere supererogationis ut infra declarabitur, accipere autem hunc, uel illum in uirum, non est aliqua supererogatio, ideo in his non fiebat votum. Secundum est, quia puellæ propter reuerentiam patrum non accipiebant in uiros, nisi eos, quos patres illis tradidissent, si tamen votum emitterent de accipiendo hunc, uel illum in uirum, per hoc astringerentur ad unum, ut excluderent uoluntatem patris, ideo non uouebant hunc, uel illum accipere in uirum.

Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcunque promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius verbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

Tertia regula de votis puellarũ desponsatarum.

[Si maritum habuerit.] Hic ponitur tertium de puellis desponsatis, sed nondum uiro traditis. Vota autem illarũ differunt a uotis puellarum, quæ sunt in potestate patris nondum traditarum, quia istæ iam non sunt penitus in potestate patris, cum pertineant etiam ad sponsos propter cõtractum matrimonii, differunt etiam uota istarum a uotis mulierum iam uiris traditarum, quia illæ prorsus pertinent ad uiros, ad patres autem nequaquam. De istis autem desponsatis dicitur communiter, quod patres, & spõsi possent infringere uota earum, & hoc quia aliquo modo manent in potestate parentum, & aliquo modo pertinent ad ius virorum, & hoc satis uidebatur rationabile, litera tamen solũ dicit de sponsis, quod possent irritare uota earũ.

Quare sponsi possint infringere vota sponsarum suarum, cum nondum sint sub potestate eorum.

Quæst. XXIV.

Quæret aliquis, quid attinet ad sponsos de uotis, quæ emittunt sponsæ, cum nondum sint in potestate eorum. Aliquis respõdebit, quod si permitterentur puellis desponsatis uouere, præiudicaretur sponsis earum, quia possent uouere aliquid de bonis dotalibus, quæ iam assignata essent uiris: ideo ne præiudicaretur illis debuit dari potestas infringendi uota sponsarum. Sic enim fuit de sponso beatæ Luciæ, qui accusabat sponsam suam, quod uẽderet totum patrimonium, & pauperibus erogaret. Sed dicendum est, hoc nõ intelligi uniuersaliter scilicet, quod puellæ desponsatæ possent aliquid uouere de bonis dotalibus, nisi sponsi prohiberent, quia aut istæ puellę habebãt parentes, aut non, si haberent, non erat in potestate earum aliqua pars bonorum dotalium, ideo non poterant uouere de ea quicquã, sicut nec puellæ, quæ erant in potestate patris, quia nullam habebant bonorum administrationẽ, potissimum, quia apud Iudæos puellæ non habebant possessiones, sicut nunc, quia non deriuabantur progenies per fœminas, sed per uiros, & ad illos pertinebat successio, ut patet supra capitulo 27. Si autem puellę non haberent parentes, nec tutores, aut curatores sub quorum potestate essent, habebant ipsę administrationem rerum suarum, & tunc dubium uidetur, an possent aliquid uouere de bonis dotalibus, de quo infra declarabitur. Si autem dicatur, quod poterant uouere esset illud remedium, quia sponsi possent infringere uota earum, ne lęderentur diminutis bonis dotalibus, si autem non poterant uouere de illis, dabatur illud in remedium aliorum uotorum, quę possent pręiudicare sponso.

F Vnde dicẽdum, quod uota quę emitteret puella desponsata in domo patris, si eam obligarent posset præiudicari viro, vt si uoueret, quod affligeret qualibet hebdomada, vel multis dieb. animã suã ieiunio, oratione, vigilia, vel per abstinentiam aliarum rerum si illud votum extenderetur ad tempus illud, in quo maneret iam tradita viro, præiudicaretur illi, vtpote si per orationem frequentem se aliquantulum distraheret ab obsequio viri, vel si per ieiunium, & vigilias aut labores alios efficeretur inepta ad cõcipiendum, & nutriendum, & ad obsequia viri, ideo debuit dari remedium sponso, vt in præiudicium illius non obligaretur sponsa. Poterat autem tale esse votum, quod puella compleret antequam traderetur viro, & tamen adhuc in hoc poterat præiudicari viro, vt si ex laboribus magnis vigiliarum, vel ieiuniorum, quos puella desponsata G in domo paterna sustineret, efficeretur inepta ad postea concipiendum, nutriendum, & obsequia viro præstandũ, ideo debuit dari remedium sponso contra vota sponsę.

[Si maritum habuerit.] Accipitur autem hic maritus large pro sponso: nam proprie non dicitur maritus, nisi consummato matrimonio per copulam, vel saltem cum traduxit sponsam in domum suam, etiam si nondum cognita sit, quia tamen desponsatio per verba de præsenti parum differt a matrimonio consummato, maxime secundũ statum veteris testamenti, sponsi aliquando vocantur mariti. Alii tamen exponunt istam literam de maritis, qui iam acceperant vxores, & vocantur proprie mariti, & tunc stat conuenienter, quod non fiat hic mentio de patribus puellarum ad infringẽdum vota earum, sed solum de maritis, si tamen intelligeretur de puellis desponsatis, videre- H tur etiam rationabile, quod exprimerentur patres. Sed tũc stat litera superabundans, quia infra ponitur de voto vxorum, quæ sunt in domo virorum, ideo communiter exponitur ista litera de puellis desponsatis. [Et vouerit aliquid,] Intelligitur hoc de eo quod alias subiacet potestati puellæ: nam si ipsa uoueret aliquid, quod erat contra legem, etiam si sponsus non repugnaret, non teneret votum, vt si esset id quod voueret illicitum, sicut occidere, vel furari, & omnia vetita a lege, sed solum intelligitur de his, quæ licita sunt, in quibus validaretur votum statim, ut puella vouisset, nisi sponsus repugnaret cum cognosceret. [Et semel uerbũ de ore eius egrediens animam illius obligauerit.] Idest immediate, ut puella emiserit uerba uoti obligata est ad obseruationem. Et dicitur de emissione uerbi, quia uota fiunt in uerbis communiter. An uero uo- I tum teneat sine uerbis, uel sit necessaria semper uerborũ expressio infra declarabitur: & dicitur, quod uerbum egrediens obligauit animam puellę immediate, quia postquã puella emisit uotum, siue pater postea consentiat, siue nõ: si nondum est desponsata, uel desponsata est, siue consentiat sponsus, siue non, ipsa non poterit propria auctoritate contraire uoto, ut si emisit aliquod uotum, cuius obseruatio immediate incipienda est, & nondum cognouerunt pater, & sponsus, aut maritus de uoto, tenetur puella illud obseruare quousque dissentiant, qui possunt dissentire, nã quantum ad seipsam obligandam sufficit uerbum suum, & nihil magis obligatur puella desponsata, quando emisso uoto pater, & sponsus sciuerunt, & approbauerunt, uel non repugnauerunt, quam cum ipsa emisit uotum nondũ eis scientibus. Differt tamẽ in pręiudicium ipsorum, quia K quousque pater uel sponsus sciat uotum, nõ obligat in pręiudicium ipsorum, cum autem scierit, obligat, nisi repugnauerit, ideo si puella emisso uoto antequam cognitum sit uiro, uel patri, ueniat contra illud, tenetur rea tanquam uoti uiolatrix.

An puella vouens verba eius eam obligent immediate, vel solum post consensum mariti. Quæst. XXV.

Quæret aliquis de obligatione uerborũ puellę, an immediate haberent efficaciam, uel suspenderetur quousque sponsus audiat, & non repugnet, ita ut si approbet, uel non repugnet, incipiant ex tempore illo obligare uerba, & ante hoc nunquam obligauerint, & si dissentiant, quod nunquam uerba obligauerint. Dicendum est, quod ut vult litera nõ suspendebatur effectus uerborum

istorum.

istorum vsque ad tempus, in quo pater, & sponsus dissentirent, aut cōsentirent, sed immediate erat obligatio, quod patet, quia si non obligaretur immediate posset desistere a voto emisso antequam vir, vel pater consentirent, vel dissentirent, & tunc etiam si pater consentiret non confirmaretur postea votum, quia ante hoc ipsa voluit non obligari. Sed falsum est, quia si pater, vel sponsus velint, semper tenebitur voto. Hoc autem non esset si de nouo induceretur obligatio, ideo a principio obligatio fuit.

Quid causatur in votis puellarum per consensum patris, vel sponsi post votum emissum. Quæst. XXVI.

QVæretur amplius quid causatur per consensum patris, vel sponsi post votum emissum. Respondetur quod iste consensus non est tanquam aliquid directe agens, sed tanquam remouens prohibens. Ratio est, quia pater non potest filiam obligare, nec sponsus sponsam, sed potest obligationem destruere, vel non destruere, prohibens autem istam obligationem votiuam tenere, est contradictio patris, vel sponsi, ideo remouens prohibens est consensus istorum, sicut in naturalibus rebus res mouentur ab intrinseco principio, remouens autem prohibens nihil in motu intrinsece causat principatiue, vel intensiue, sed facit ne destruatur: vnde non est maior velocitas in motu remouente prohibens, adiuuante, nisi materialiter, secundum quod tangitur conditio medij, ita votum emissum de ieiunando, vel orando aut de simili ab vxore, vel filia non habet maiorē vim obligatiuam ante consensum patris, vel mariti, quā post. Quod patet, quia si aliqua mulier vouit ieiunare aliquod rationabile ieiunium, viro nesciente, si antequam vir, vel pater contradicat ipsa agat cōtra votum suum, ita punitur, sicut si post cōsensum patris, vel viri votum fregisset, si tamen consensus viri, vel patris obligationem aliquā superadderet, magis puniretur agens contra votum post consensum eorum, quam ante. Et satis apparet, quia si aliquod mobile moueatur per aliquod spatium non impeditum, deinde veniat ad partem spatij, in qua sit prohibens, & illud per aliquod extrinsecum remoueatur, mobile non mouebitur velocius post remotionem prohibentis, quā ante, quando per spatium non impeditum mouebatur, sic puella desponsata cum vouet non habet aliquod impedimentum huius voti, donec veniat mariti, vel patris dissensus, qui tollitur per consensum contrarium; ergo non minorem libertatem antea, quàm post habebat, quia prius dissensus non præexistebat, si autem principio voti fuisset dissensus, tunc remouens prohibens fuisset simul cum principio motus, & impossibilis fuisset motus: sic consensus, & dissensus non sunt hic tanquam aliquid agens in voto sponsarum, vel filiarum, sed tanquam remouens aliquid prohibens. In hoc tamen distinguendū est de rebus, quæ vouentur, quia quædam sunt, in quibus vxor vel filia nihil vouere possunt sine consensu patris, & viri. Alia sunt, in quibus possunt vouere, nisi maritus, & pater dissentiant. De primo modo poterat filia, vel vxor vouere pecunias in aliquos vsus pios in magnam quantitatem dare, sine quibus pater, vel vir consentirent. De secundo vxor, vel filia potest ieiunium vouere, nisi vir, vel pater cōtradicat: ideo in primo nunquam causaretur obligatio, donec vir, vel pater actualiter consentiant. In secundo autem immediate causatur obligatio, & durabit semper, nisi veniat patris, vel viri dissensus: & tunc in primo consensus non est aliquid remouens prohibens, sed aliquid intra concausans, ita quod consensus patris, & filiæ, vel viri, & vxoris sunt duo consensus inducentes simul partialiter vnā obligationem in filia, vel vxore. In secundo autem consensus patris, vel viri est remouens prohibens solum, nec concausat aliquo modo. Ratio autem diuersitatis est, secundum quod materia voti magis pertinet ad extrinsecam personā, vel minus: magis enim pecuniæ quas maritus, & pater habent, pertinent ad eos, quam caro filiæ, vel vxoris, quæ ieiunio, vel peregrinatione, aut similibus maceratur. [Obligauerit iuramento.] Non est sensus, quod solum obligatio voti istius inducatur per iuramento, quia cum votum emittitur, siue iuramento firmetur, siue non, dum alias licitum sit tenet, magis tamen obligat, quando iuramento fir-

A matur, quam si non firmetur, vt supra declaratū est, sed ponitur hoc ad signandum, quod etiam quantumcunque votum sit firmum, si vir, vel pater repugnauerint non manet obligatio, è contrario autem manebit. De voto autē alias emisso idem est. [Quo die audierit vir.] Idest sponsus, accipitur hic vir large: nam vir proprie maritum signat, qui traduxit vxorem in domum suam. Sponsus autem, de quo hic nondum traduxit, vnum tamen pro alio ponitur. Dicitur quo die audierit, & non contradixerit, quia si vir vna die audierit votum vxoris, vel sponsus votum sponsę, aut pater votum filiæ, & immediate non contradiceret, sed differret responsionem ad alteram diem, & sequenti die contradixerit, non valet contradictio, vt patet in litera. Si tamen audiuit vir votum vxoris in aurora, & non repugnat immediate, sed post in vespere ante solis occasum, valet cō-
B tradictio, & non tenebitur vxor voto. Vtrum autē ille dies sit naturalis, & computetur a momento in momentum a tempore, quo cognitum est votū fuisse emissum, vel vtrū sit dies artificialis, qui computetur ab ortu vsque ad occasum solis, ita quod in quacunque hora diei pater, vel vir votum audiens, siue in aurora, siue in Meridie, siue in vespere teneatur repugnare ante solis occasum certum non est. Sed videtur intelligendum de die, qui computatur ab ortu solis vsque ad occasum, quia semper verba reducuntur ad intelligentiam, quam communiter habent, nisi loquens declaret. In communi tamen sermone magis sumitur dies secundū suos terminos ortum, & occasum, quàm, quod incipiamus a quocūque puncto peruenientes vsque ad 24. horas sequentes, ideo modus isto verisimilior est. [Voti rea erit.] Non est sensus, quod tunc quando vir, vel
C pater audit verbum vxoris, vel filiæ, & non repugnat incipiat ipsa esse rea voti, idest obligata ad obseruationē, quia immediate, vt votum emisit, causatur obligatio, vt supra declaratum est, sed intelligitur, quod tunc erit rea voti, idest erit immutabiliter obligata ad votum. Nam ante hoc licet mulier quantum ex seipsa est, obligasset se, tamen poterat votum infringi per dissensum viri, vel patris, ideo nō erat votum simpliciter validum, quia pendebat ex futuro euentu, cum autem pater, vel vir, audierit, & non repugnauerit: est votum penitus firmatum ita vt nequaquam infringi possit. [Reddet quodcunque promisit.] Idest obseruabit oīa, quę vouit. In voto enim hoc est generale, quod si tenet, solutio de necessario sequitur. [Sin autem audiens statim contradixerit.] Scilicet si sponsus audiens votum sponsę. Idem de patre ad filiam, & viro ad vxorem, quia
D tunc si contradicit, irritabitur votum. Et non dicitur audiens, tanquam solum repugnare possit, s. quando audierit sponsam vouere, sed quocunque modo perueniat ad eum certificatio de voto sponsæ, debet immediate contradicere ad hoc, vt infringat votum. Et dicitur hic statim non stricte, prout importat valde paruum tempus tempore cognitionis voti emissi. Et hoc modo dicitur aliquis agere statim, quando cognita aliqua re antequam diuertat ad alios actus incipit operari circa illam, sed non requiritur tanta festinatio in patre, vel sponso cognoscente votum filiæ, vel sponsę, sed intelligitur illud statim pro toto illo die, in quo peruenit cognitio ad ipsum, ex tunc vsque ad solis occasum, siue modicum, siue multum tempus sit, & in quacunque parte illius diei contradixerit, dicitur contradicere statim. [Et irritas fecerit pollicitationes eius.]
E Idest adnihilabit votum, s. quod per istam repugnantiam non manebat obligatio votiua, & non ponitur hic per modum affirmandi, quia iam præsupponitur hoc ex superioribus, scilicet, quod per contradictionem patris sponsi, & viri irritentur vota filiæ sponsę, & uxoris, sed ponuntur ista continuatiuè ad regulam sequentem, scilicet, & propitius erit ei Deus. [Et uerba quibus obstrinxerat animam suam.] Idem signat quod superiora: uerba enim, quibus anima astringitur, idest obligatur sunt uerba uoti. & ista irritantur. Alio modo, & conuenientius intelligitur, quod irritantur hic pollicitationes, idest uotum, & uerba quibus anima erat obstricta, idest iuramentum. Votum enim idē est quod pollicitatio, uel promissio, quia nihil est in uoto nisi promittere. Iuramentum autem est uinculum astrictiuum, quod interdum superadditur uoto ad maiorem obligationem, & istud etiam tollitur per repugnantiam

supra

F supra dictam. Sciendum tamen, quod tam votum, quàm iuramentum sunt obligatiua, iuramentum tamen directius obligat, quia in voto exprimitur quid intédimus pro Deo agere. In iuramento autem nihil, quod intendimus, exprimitur, sed quod intendimus, confirmatur. [Propitius erit ei Deus.] Idest quamquam mulier ista non obseruet votum post repugnantiam sponsi, Deus non irascetur ei, sed propitiabitur, idest miserebitur, quia si per vouentem non stetit quo minus votum compleret, sed per alium repugnatum est, vouens nullam habet culpam etiam si non compleat: nam non est iuris sui hoc complere, vel non: sed iniquitas videtur viri, vel patris, qui cogunt fœminam ad infringendum votum si aliqua iniquitas sit, de qua infra declarabitur. Sciendum, quod Iudæi totum istum § exponunt de muliere, quæ domum habet, & in domo viri est, G sed fecit votum in domo patris, & pater non repugnauit tenuitque votum, ita quod mulier semper agebat secundum votum quousque venit ad domū viri, poterit postea vir repugnando votum illud infringere etiam si mulier a multis annis ante votum illud obseruasset. Ista expositio secundum literam nostram non concordat multum, quia litera præsupponit, quod prius vir habuit vxorem, quàm ipsa vouerit, licet iste sensus aliqualiter reduci posset ad illā. Litera autem Hebraica multum concordat huic expositioni, quæ talis est. [Si autem virum habuit, & vota super ipsam.] Idest, quod vota erant super ipsam fœminam, vel iam obligauerant eam, quando virum accepit. Melius tamen est secundum literam nostram, quia litera Hebraica reducitur ad nostram.

H *An puella desponsata in antiqua lege posset vouere castitatem. Quæst. XXVII.*

QVæreret aliquis, an puella desponsata inter Iudæos posset vouere castitaté perpetuam, vel per aliquod tempus. Aliquis forte respondebit, qd aut erat consummatum matrimonium, aut non: si primo modo, non poterat inuito viro: si secundo modo, poterat, & iste modus obseruatur apud nos, vt patet extra, de conuers. coniug. in c. verum. Sed hoc non tenet in statu iudaico: magna enim diuersitas est inter statum istum, & illum: nam nunc fœmina desponsata nondum consummato matrimonio potest iure suo nullo requisito vouere perpetuam cōtinentiam ingrediendo religionē, & hoc modo dissoluitur præexistens matrimonium, si autem sit consummatum non I potest illud efficere, si tamen velit fœmina ob aliam causam dissoluere matrimonium nondum consummatum nō poterit. In veteri autem testamento non erat status religionis, in quo obseruaretur continentia, sicut nunc, ideo non poterat dissolui matrimonium propter obseruationem castitatis, sed manebat sponsa cum viro suo, manente autem matrimonio non poterat fœmina vouere castitatem perpetuam, vel ad aliquod tempus, quia etiam vir nō posset hoc facere, cum nimis grauaretur vnus coniugum per votum alterius. Sed dicet aliquis, quod posset sponsa vouere castitatem, & obseruare eam, quia licet non posset directe dissoluere matrimonium per votum castitatis, quod non teneret in præiudicium viri, tamen poterat dissoluere illud per repudium, & tunc obseruaret votum suum. Respondendum est, non stare, quia repudium non licebat vxori K contra virum, sed viro contra vxorem: nulla enim lex, siue humana, siue diuina concessit vnquam, quod fœminæ possent repudiare viros, quia daretur sibi locus omni turpitudini, maximę autem hoc erat in lege diuina: nam in ea erat permissum repudium ad duritiam cordis Iudæorum, vt patet Matth. cap. 19. f. vt non occiderent vxoris Duritia tamen cordis non attenditur in fœminis, sed in viris, qui viribus fortiores sunt, & possent fœminas occidere, si displicerent in oculis eorum. fœminæ autem nō possunt aliquid tale super viros, ideo non debuit eis dari potestas repudiandi viros, & sic lex de repudio solū expressit de viris: Deut. 24. c. Item dato, quod puellis daretur potestas repudiandi viros, non haberent eam dum essent desponsatæ, sed matrimonio consummato, quia non liceret eis plus quàm viris. Viri tamen non poterant repudiare sponsas, sed solū postquam traduxissent eas consummato matrimonio, vt patet

Istæ duæ q̄ones sequentes multum differunt a q. 11. & 12. ideo diligenter attende.

Repudiū licebat soli viro nō vxori.

Deute. 24. c. f. si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius scribet libellum repudii, &c. ergo non poterat repudiare antequam acciperet, & haberet vxorem, sed accipere est matrimonium contrahere, per quod aliqua efficitur vxor, habere est eam in domo ad cohabitationem tenere, ergo cum tempore desponsationis quamquam vir acceperit vxorem, nondum habuit eam, non poterat scribere libellum repudii, a fortiori ergo de fœmina desponsata, quia quamquam posset fœmina repudiare virum, tamen non posset tempore despōsationis, & consequenter non posset vouere continentiam, dum esset desponsata.

An puella desponsata posset vouere castitatem de consensu sponsi, & de differentia huius a nouo testamento. Quæst. XXVIII.

QVæreret aliquis, an posset fœmina desponsata inter Iudæos vouere continentiam volente sponso, & saltem æternam inuito eo manifestum est ex prædictis, quod non poterat. Respōdebit aliquis, quod poterat hoc fœmina, quia omnia vota quæcunque faceret sponsa tenerent, nisi repugnaret sponsus. Vnde ex die, quo primo audiebat spōsus votum, & non repugnabat manebat sponsa obligata, vt patet in litera. A fortiori ergo teneret votum si sponsus faueret voto continentiæ sponsę suę. Respondendum est, quod etiam viro volente non poterat sponsa vouere continentiam, quia istud votum dissolueret matrimonium, sed non poterat matrimonium antequam consummaretur, dissolui inter illos, ideo non poterat vouere sponsa continentiam, tunc autem matrimonium nondum consummatum dissolui potest per votum castitatis; sed tunc non erat religio, in qua esset istud votum, solum ergo matrimonium poterat dirimi in veteri testamento per repudium, sed repudium non poterat dari ante matrimoniū consummatum, vt supra declaratum est, ergo non poterat dissolui per votum continentiæ, sed si vir, & vxor desiderarent dissoluere matrimonium in veteri testamento, cum essent desponsati, debebant consummare matrimonium per copulam, vel saltem vir traducere debebat sponsam in domum suam ad mutuā cohabitationem, & tunc poterat repudiare eam. Erat autem è contrario in veteri testamento quam nunc: quia nunc matrimonium postquam consummatum est, non potest dirimi ex aliqua causa, saltem ex voluntate vnius ipsorum, ita quod quilibet eorum iure suo posset dirimere, tamen ante consummatum matrimonium quilibet potest illud dissoluere inuito alio, si velit religionem profiteri. In ueteri autem testamento matrimonium antequam consummaretur, erat ratum, ita quod nullus coniugum posset illud dirimere, siue per uotum, siue per repudium, cum autem est consummatum, poterat uir dirimere illud repudiando uxorem. Causa autem quare non permittebatur repudium in ueteri testamento desponsationis, sed post contractum matrimonium, erat quia permittebatur libellus repudii, cum fœmina non inueniebat gratiam in oculis uiri propter aliquam fœditatem a. Ista tamen non poterat cognosci tempore desponsationis, quia tunc manebat puella in domo patris, & sponsus parum communicabat cum ea. Consummato autem matrimonio cum fœmina cohabitaret uiro, in omni cohabitatione tam domestica quam in thoro posset cognoscere fœditates illius, & abominari illam, ideo tunc debuit dari potestas repudiandi, & non tempore desponsationis. Patet igitur, quod sponsa tempore desponsationis etiam consentiente uiro non poterat uouere continentiam.

An durante tempore desponsationis posset sponsus vouere castitatem. Quæst. XXIX.

QVæreret aliquis, an durante tempore desponsationis posset sponsus in ueteri testamento uouere castitatem. In quo dicendum est, quod licet uotum de castitate, aut uirginitate, uel qualiscunque obseruatio illius raro esset in ueteri testamento aliquando tamen erat, ut supra declaratum est. Vnde interdum uiri, & interdum fœminæ poterant uouere continentiam. De uiro tamen qui habet spon-

sponsam, uel uxorem dicendum est, quod cum haberet uxorem poterat uouere continentiam, sed non cum haberet sponsam. Primum patet, quia habens uxorem poterat eam repudiare, etiam sine aliqua causa, vt declaratum est Deut. 24. capitu. ideo si vellet uouere continentiam posset repudiare vxorem, & tunc obseruaret uotum, quia repudiare vxorem est in potestate illius, ita & uouere continentiam, non poterat tamen hoc uouere perpetuo, vel ad tempus, nisi repudiaret vxorem, quia si non repudiaret illam, cogeretur manere ipsa cum viro, & propter uotum emissum, vir denegaret ei debitũ, ergo grauaretur nimis: ideo non poterat sic uotum emitti, & si sic voueretur non tenebat, sed cogebatur vir reddere debitum vxori. Secundum erat, quia vir non poterat tempore desponsationis vouere continentiam, quia istud uotum continentiæ, aut esset temporale, vel perpetuum, si perpetuum dirimeret simpliciter matrimonium, cum nunquam esset ius sponsæ petere debitum, si autem esset temporale grauabatur sponsa, quia pro illo tempore non posset petere debitum. Poterat tamẽ secundũ istorum facere sponsus consentiente sponsa, quia solum præiudicabatur ipsi ad tempus, & non dissoluebatur matrimonium. Primum autem fieri non poterat, quia sic dissoluebatur matrimonium, & tamen nullus modus dissoluendi tunc erat, nisi per repudium, quod non poterat dari ante consummatum matrimonium, ut supra declaratum est, ergo non poterat sponsus vouere continentiam, siue volente, siue nolente sponsa.

Quomodo virgo gloriosa potuit vouere virginitatem cum esset in potestate patris, & desponsata.
Quæst. XXX.

QVæret aliquis de Domina nostra, quomodo vouit virginitatem in statu veteris testamenti, cum esset desponsata, vt patet Luc. 1. cum dicitur: Ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, & nomen virginis Maria. Et postea dicitur ibidem: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? idest proposui, vel voui non cognoscere? ergo desponsata erat, & vouit virginitatem. Respondendum est, quod non vouit virginitatẽ postquam desponsata fuit, sed ante. Et cum dicitur: quia virum non cognosco, non debet exponi de præsenti, sed de præterito, s. proposui, vel voui non cognoscere virum, quia non est sensus, quod tunc ipsa voueret virginitatem quando Angelus loquebatur ei: non enim poneretur tunc pro causa dubitationis, sed quia ab antiquo uouerat virginitatem, cui videbatur repugnare, quod conciperet, dixit: quomodo fiet, quia uirum non cognosco? Sed tunc stat dubium, quõ Domina nostra potuit uouere uirginitatem ante desponsationem, quia tunc erat in potestate patris, & matris, & isti poterant infringere uotum eius, sicut sponsus, quia uota facta per puellam existentem in potestate patris irritantur per dissensum patris, ut patet supra: unde nihil uidetur differre, quod hoc uouisset dum erat in potestate patris, uel dum erat desponsata. Ad hoc responderi posset dupliciter. Primo, quia Domina nostra emisit uotum uirginitatis, sed hoc latuit parentes illius, ideo uotum tenuit quantum ad ipsam, & obligabatur illud obseruare quousque parentes cognito illo per dissensum suum irritarent illud, sed nunquam cognouerunt parentes uotũ esse emissum, ideo nunquam irritauerunt, & consequẽter ipsa mansit semper obligata. Iste modus est multum conueniens, quia cum Domina nostra desideraret obseruare uirginitatem, non reuelaret uotum parentibus sciens, quod in potestate parentum erat irritare illud, immo si ipsa reuelaret uotũ parentibus, uideretur imprudens si obseruare uellet, uel iniqua si obseruare nollet, quorum utrunque nefas est: & est sensus si post emissionem uoti Domina nostra reuelaret illud parentibus, & tamen ipsa desideraret semper seruare illud uidebatur imprudens, quia parentes possent eam efficaciter impedire irritando uotum illius. Si autem dicatur, quod ipsa nollet obseruare uotum, & propter hoc parentibus illud panderet, ut irritari posset, esset ipsa iniqua, quod nefas est, quin potius semper desiderauit obseruare istud uotũ. Et propter hoc quando Angelus retulit, quod conciperet, respondit inquirens: Quomodo fiet istud, quia uirum non A cognosco? si tamen non curaret de obseruatione uoti, non inquireret, quomodo fiet istud nihil curans, an opere uirili hoc fieret. Item hoc est ualde uerisimile, quia quædam uota sunt puellarum, quæ non possunt latere parentes, ut ieiunium, & similia, quæ requirunt actum frequentem, & ualde manifestum. Alia autem sunt, quæ non possunt, ita cognosci faciliter, & ita est de uoto uirginitatis, quod nequaquam poterant cognoscere parentes, dum Domina nostra maneret in potestate eorum, s. ante desponsationem, & postquam desponsata esset. Et hoc propter duo: primo quia istud uotum non requirebat aliquem actum, sed magis priuationem actuum, s. inexperientiam actus uenerei. Alia tamen uota, quæ occulta sunt, per actus suos interdũ manifestantur. Secundo patet, quia cum uotum istud consistat in priuatione, solum potest cognosci per habitum op- B positum, s. per actum, qui repugnat actui priuatiuo uirginitatis, s. per hoc, quod est commisceri carnaliter uiro, uel repugnare commisceri. Dum enim Domina nostra nulli uiro commiscebatur, nec commisceri repugnabat, non poterat apparere, an uouisset uirginitatem, uel non, cum autem ueniret tempus accipiendi uirum ad cohabitationem, & thorum, si repugnaret accipere illum, uel consentiret, poterat cognosci, an uouisset, uel non, sed hoc tam esset quando esset Domina nostra extra potestatem parentum, ergo dum fuit in potestate eorum non potuerunt ipsi cognoscere, an uouisset uel non, nisi ipsa reuelaret. Aliter autem secundum quosdam potest responderi, quòd Domina nostra uouit uirginitatem dum esset in potestate parentum, & postea parentes cognouerunt uotum illius, & non repugnauerunt, & per hoc confirmatum est, sicut patet supra C de uotis filiarum. Sed non multum stat, quia si parentes cognouissent uotum puellæ, & approbassent, non traderẽt alicui uiro in matrimonium, quia sciebant, quòd repugnabat status matrimonii, uoto uirginitatis. Sed forte dicetur, quòd parentes eius cognouerunt spiritu reuelante mysterium incarnationis uerbi in filia sua, & scientes quod accipere uirum non impediebat uirginitatem illius, ideo tradiderunt ei uirum. Sed hoc non stat, quia parentes uirginis non cognouerunt hoc mysterium: nulli enim legitur reuelatum nisi Mariæ, & Ioseph. De Maria patet Luc. c. 1. De Ioseph apparet Matth. cap. 1. Et si adhuc uelis protenere, quòd fuit reuelatum illis, dato, quod hoc scriptura non exprimat, quia multa subticentur, dicendum est non stare, quia etiam Beatæ Virgini non fuit reuelatum hoc mysterium ante uotum uirginitatis, & desponsationem. Nam D Angelus Gabriel reuelauit hoc, vt patet Luc. c. 1. & tamen dicitur ibi, quod virgo illa erat desponsata, & quod proposuerat non cognoscere virum: non stat igitur, quod parentibus eius reuelaretur istud mysterium ante desponsationem. Ideo dicendum, quod parentes non cognouerunt uotum puellæ, & ob hoc desponsauerunt eam non existimantes eam habere aliquod impedimentum ad matrimonium.

Quomodo virgo gloriosa contraxit matrimonium, cum vouisset virginitatem, & ad quid conueniebat ei accipere virum. Quæst. XXXI.

QVæretur autem tunc de Beata virgine quomodo ipsa consensit tunc accipere virum, cum vouisset virginitatem, & sciret se obligari ad reddendum debitum, si vir peteret. Aliquis respondebit, quòd Domina nostra consensit accipere virum, quia sciebat illum, cui tradeE batur in uxorem esse impotentẽ ad generandum, vel qualitercunque tangendum fœminam carnaliter præ magnitudine ætatis. Erat enim Ioseph vir senex. Et illa fuit opinio quorundam Iudæorum, cum dixerunt Christo, quod erat natus ex fornicatione, vt patet Io. c. 8. s. Nos ex fornicatione nati non sumus, quasi dicãt, tu natus es ex fornicatione. Hoc autem existimabant, quia scientes Ioseph esse virum grandæuum putabant illum ad generandum fuisse impotentem, & Dominam nostram ab aliquo viro adulterino fuisse grauidatam. Sed istud non stat, quia matrimonium institutum est a Deo ad multiplicationem generis humani, & ad hoc omnes gentes contrahunt istud uinculum, & est hoc debitum vtrinque reddendum quando exigitur

An Ioseph esset senex cũ sibi Maria desponsata fuit

1. Ratio.

gitur. non est ergo verisimile, quòd si Ioseph esset vir manifeste impotens ad generandum propter magnitudinem ętatis, quòd accipere vellet vxorem, quia non posset debitum reddere, nec consequeretur finem matrimonij, & dato, quòd diceremus, quòd Ioseph non curaret de seipso, an consequeretur finem matrimonii, sed vellet magis Dominam nostram habere in sororem quam in vxorem, tamen saltem propter eam non cōtraheret si impotens esset. Erat enim Domina nostra puella, & decora nimis de qua existimare deberet rationabiliter Ioseph, quòd si ipse impotens esset, alia alteri copularetur, & hoc, quia nondum cognouerat sanctitatem virginis, & mysterium Dei, non ergo acciperet eam, si se impotentē putaret. Item dato, quòd Ioseph

2. Ratio. eam vellet accipere in vxorem tanquam sororem, tamen parentes illius non darent eam illi, si manifeste esset impotens, quoniam scirent, aut verisimiliter æstimarent, quòd dabant filiæ suæ occasionem fornicandi, tradendo eam viro impotenti, sed confidenter dederunt eam illi, nihil scientes de mysterio Dei, cum etiam virgini nondum cognitū esset, ergo non erat Ioseph tam senex, vt verisimiliter impotens ad generandum videretur.

3. Ratio. Item patet hoc manifestius, quia si Ioseph manifeste appareret impotens, non arbitrarentur Iudæi Christum esse filium Ioseph: ergo nō credebatur Ioseph impotens ad gignendum. Antecedens patet Luc. 3. c. & erat Iesus incipiens, quasi annorum 30. vt putabatur filius Ioseph, & Luc. c. 4. dicitur, quod mirabantur omnes de illo, & dicebant: nonne hic filius est Ioseph? nec solum hoc dicebant Pharisęi, & turbę, sed etiam Apostoli, vt patet Ioan. cap. 1. cum dixit Philippus ad Nathanael: Quem scripsit Moyses in lege & Prophetæ inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, ergo non ęstimabatur Ioseph impotens ad gignendum. & consequenter non contraxit Domina nostra cum Ioseph quasi crederet eum impotentem, immo nequaquam conueniebat, quod esset Ioseph manifeste impotens, quia tunc nato Saluatore de virgine omnes Iudæi manifeste arguerent eum natum esse de fornicatione, quia cum nequaquam crederent aliquam mulierem concipere sine semine, cum nunquā hoc vidissent, assererent Christum natum ex semine viri, sed si Ioseph esset manifeste impotens ad gignendum, ergo necessario inferri videbatur Christum genitum esse ex coitu adulterino, quod redundabat in maximam ignominiā matris. Nullum enim fęminæ maius dedecus est, quam infamia ex adulterio nata, etiam redundabat in magnam ignobilitatem Saluatoris: nimis enim diminuebat dignitatem Messię videri ex adulterio genitum. Item non solum sequebatur hoc inconueniens, sed aliud maius, scilicet, quòd Iudæi nequaquam reciperent Christum in Messiam, quia Messias futurus erat de semine Dauid, sicut prędixerant omnes Prophetæ. Si autem Christus genitus crederetur de coitu adulterino, pater eius esset incertus, & tunc non reciperent eum in Messiam, quia nescirent an esset de semine Dauid, vel de tribu Issachar, aut Zabulō, vel forte genitus ab aliquo viro gentili. Hoc autē maxime repugnabat intentioni Christi, qui volebat apparere Messias. Ideo di-

Cōclusio cendum, quod nequaquam conueniebat Ioseph esse ita grandęuum, vt ad generandum impotens crederetur. Sed dicendum est, quòd quanquam Ioseph esset aliqualiter senex, tamen adhuc erat potens ad gignendum, & manifeste apparebat omnibus ex habitudine corporis: Domina autem nostra, quamquam vouisset virginitatem, tamen accepit virum, & hoc, quia in veteri testamento nondum

K fuerat aliquis status, in quo fęminę permanerent in virginitate sed solum erant duo status, scilicet coniugatorum, & viduarum continentium: nam postquam aliqua mulier vidua efficeretur, etiam si puella esset, laudabile erat, quod maneret in perpetua continentia. Sic patet de Anna filia Phanuel de tribu Aser, quæ a parua ętate acceperat virū, cum quo per annos septem manens, & postea vidua effecta vsque ad annos 84. permansit, vt patet Luc. ca. 2. status autem virginalis nullus erat, ideo videretur aliqua nouitas, si Domina nostra vellet manere in statu virginali, crederetur enim quod hoc faceret, vt liberius vacaret libidini, si autem fuisset status temporis huius, in quo sunt puellæ multæ Deo consecratæ in statu religionis in perpetua virginitate manentes, potuisset conuenientius fieri. Sed

F dato, quod Domina nostra haberet tunc aliquem statum virginum, sicut monialium, in quo posset honeste manere, adhuc non erat conueniens. primo quia ipsa concipere, & parere debebat Saluatorem, si tamen innupta esset crederetur ab aliquo deflorata, & inde concepisse. quia Iudæi non ęstimarent eam concepisse de Spiritu Sancto. Item cum non haberet virum, & conciperet, crederetur pater incertus, & nesciretur de qua tribu erat Christus, quæ sūt magna inconuenientia, vt supra declaratum est, ergo non debuit manere innupta, quamquam voueret virginitatē.

An matrimonium virginis repugnaret suæ virginitati, vel e contrario, & quis fuit modus vouendi virginitatem in ipsa, & matrimonium contrahendi.

Quæst. XXXII.

QVæret tunc aliquis, an matrimonium, quod contraxit virgo repugnauit voto virginitatis, vel votum virginitatis repugnauit matrimonio, ita vt alterum eorum, vel neutrum integrum maneret. Pro cuius responsione est sciendum, quòd votum virginitatis, & contractus matrimonii aliqualiter repugnant. Nam vt ait Hieronymus, in virgine non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est, mulier tamen contrahens proponit nubere, idest carnaliter commisceri, siue exigendo, siue reddendo debitum, ergo repugnatur in hoc voto virginitatis. Item votum virginitatis diminuit, vel destruit matrimonium. Nam matrimonium non est si aliqua mulier proponat nūquam cognosci a viro, quia finis matrimonii est proles, & forma matrimonii est consensus in alterutrum, vt in vi-

H rum, vel vxorem, & hic est in copulam carnalem. Illa tamen, quæ habet votum virginitatis proposuit nunquam experiri actum venereum exigendo, vel reddendo debitum, aut alias, ergo non potest intercidere ibi matrimoniū.

Respondendum est, quod modus voti, & matrimonii beatæ virginis sic fuit, quod ipsa a parua ętate cum peruenit ad annos discretionis a Deo multum illuminata, vouit virginitatem obseruare, & tunc nihil suspicabatur de contrahendo matrimonium, sed vouit, quia Deus inclinabat eā ad vouendum, expediebat enim quod in genitrice Dei esset perfectio voti virginalis, quæ est valde magna: cum secundum Anselmum in virgine debuit esse tanta perfectio, vt maior ea sub Deo reperiri non posset. Non tamen est intelligendum, quòd tunc beata virgo cognosceret mysterium incarnationis, quod in ea celebrandum erat: nā post- *Modus vouendi virgini.*

I quam desponsata fuit, & votum virginitatis emisit, reuelatum est ei hoc, vt patet Luc. cap. 1. immo quando Angelus reuelauit ei, quod conceptura esset, quasi arbitrans hoc repugnare voto virginitatis, ait: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Luc. c. 1. Sciendum tamen circa istud, quod votum est duplex scilicet solenne, & simplex: votum solenne totaliter repugnat matrimonio, quia impedit contrahendum, & dirimit iam contractum: si ergo fuisset votum Dominæ nostræ solennizatum, non potuisset contrahere, & si contraxisset, non teneret, sed non fuit solennizatum, quia solennizatio voti requirit, quod fiat publice, & quasdam alias cæremonias, quæ tempore Dominæ nostrę adhuç non erant, quia nulla adhuc fęmina in Iudaismo emiserat votum virginitatis solenne, vel simplex, potissime, quia dato, quòd essent tunc cæremoniæ solennizandi *Votū solenne, & simplex. De hoc Scotus, & Sanc. Tho. & Bonauē. 4. sen. dist. 30.*

K votum, Domina nostra non solennizaret illud, quia tunc necessario cognoscerent parentes eius votum, & forte non permitterent, & in hoc ipsa esset imprudens de quo supra declaratum est. Aliud est votum simplex, & istud non requirit aliquas cęremonias, sed quilibet potest emittere illud, siue solus sit, siue cum aliis. Et tale fuit votū virginis. Poterat enim simpliciter emitti, ita vt Domina nostra voueret, quod nequaquam vnquam cognosceret virum. Et in tali voto emisso si aliquis matrimonium contrahat, tenet matrimonium, sed peccat contrahendo. Domina autē nostra non peccauit contrahendo, ideo votum suum non fuit absolute de seruanda virginitate, scilicet, quod voueret nunquam cognoscere virum, sed fuit cum conditione, scilicet nisi Deus aliter de ea disponere vellet, & tunc stat matrimonium, & votum de virginitate, quia si esset votū absolute, peccaret contrahendo. Et quia Deus postea de

ipsa

ipsa ordinauit aliter, scilicet significando ei, quòd acciperet virum, non fecit contra votum virginitatis. Item non erat aliud votum contra matrimonium, nec è contrario, quia quando Domina nostra accepit Ioseph in virum non consensit expressè in copulam carnalem, ita quòd proponeret debitum exigere, vel reddere, & hoc quia intelligebat, quòd Deus aliter de ea ordinauerat, & nunquam a viro cognoscenda esset, pro quo dicit sanctus Tho. in 4. sententiarum ... quod Domina nostra prius certificata fuit de conditione Ioseph, quàm acciperet eum in virum, scilicet, quòd sicut ipsa vouerat virginitatem, ita quæsiuit ab ipso, an ipse vellet manere in proposito virginitatis, vel saltem in continentia perpetua, & tunc accepit eum in virū, cognito quod etiam Ioseph hoc vellet. Si autem noluisset manere in continentia, non consensisset in eum tanquam in virum, quod aliqualiter colligitur ex verbis eius ad Angelum Luc. c. 1. scilicet Quomodo fiet istud, quia virum nō cognosco, idest proposui non cognoscere, & tamen iam acceperat sponsum: nam ibidem dicitur, quod missus est Angelus Gabriel ad virginem desponsatam, quæ tamen desponsata est, intendit cognosci a viro, siue exigendo, siue reddendo debitum, ipsa tamen intelligebat, quòd nunquā cognoscenda erat, ergo iam certificata erat de viro, quòd ipse vellet manere in continentia perpetua. Aliter enim non dubitasset, vel saltem non admiraretur in verbis Angeli dicens: quomodo fiet istud, &c. quia iam ipsa habebat virum a quo posset cognosci, & concipere, sed dixit, quod non erat cognoscenda a viro. Et hoc modo apparet, quòd Domina nostra non se subiecerat alicui periculo virginitatis, quod timeri deberet, nisi certificata esset de viro.

Quomodo Ioseph ad hoc induci potuit, ut accipiens puellam in uxorem, se uoueret castitatem.
Quæst. XXXIII.

Quæret aliquis, quomodo Ioseph ad hoc induci posset, quod acciperet puellam in vxorem, & voueret castitatē. Aliquis forte dicet, quòd Deus reuelauit Ioseph illam fœminam concepturam esse Messiam filium Dei, & quòd ipse assumi deberet in custodem illius, & virum, & tamen, quòd non tangeret eam propter dignitatem Messiæ inde nascituri, quia ille sine opere virili gignēdus erat, & tunc Ioseph hoc libenter faceret. Sed dicendum est non stare, quoniam Ioseph non cognouit quidquam de virgine, & mysterio in ea celebrando, vsquequo Domina nostra iam conceperat: desponsatio tamen ad hoc præcessit. Apparet hoc, quia quando reuelatum fuit Dominæ nostræ, quòd concipere debebat Saluatorem erat desponsata, vt patet Luc. c. 1. & tamen non erat tunc reuelatum Ioseph, quia postquam vidit eam grauidatam, doluit nimis putās, quòd esset cognita ab aliquo viro adulterino, cogitauitque eam occulte dimittere, & tunc reuelatum est ipsi, quod de Spiritu Sancto conceperat, & non timeret accipere eam: Ergo ante hoc non cognoscebat mysterium istud Matth. c. 1. sed ante hoc erat certificata Domina nostra, scilicet a principio desponsationis, quòd Ioseph vellet perpetuam continentiam obseruare, vt patet ex prędictis. ergo non volebat hoc facere propter mysterium sibi reuelatum. Sed dicendum est, quòd Ioseph proposuit obseruare continentiam, quia Deus inclinabat eum ad hoc, nesciebat tamen ad quem finem, cum Deus vtatur hominibus tanquam instrumentis ipsis nescientibus interdum, quid Deus per eos vellet operari. Sic enim fuit in Beata Virgine: nam ipsa a principio virginitatem vouit, & hoc manifestum est, quòd fuit, quia Deus specialiter inclinauit eam ad faciendum hoc propter dignitatem Saluatoris inde nasciturī: nā nulla fęmina ante hoc virginitatem vouerat inter Iudęos, aut obseruasse legitur. Ita ergo nec ista fecisset, nisi Deus specialiter elegisset eam ad aliquod bonum, propter quod ad istam obseruationem eam inclinabat, ipsa tamen nesciebat ad quid Deus eam moueret, quia quando reuelatum est ei, quod concipere debebat Saluatorem adhuc aliqualiter dubitabat, an conceptio illa repugnaret voto virginitatis & tamen virginitas erat propter illam conceptionē. Conformiter ergo de Ioseph dicendum est, quod Deus inclinauit eum ad votum continentiæ perpetuæ, & hoc solum erat ad custodiam matris suæ, ideo leuiter consen-

A sit, quando Domina nostra ei significauit, quid vellet manere in virginitate, quòd ipse maneret in perpetua continētia. Et hoc satis est verisimile, scilicet, quòd sicut filius Dei elegerat sibi matrem castissimam, ita eligeret custodem matris mansurum in castitate perpetua. Nam si haberet propositum consummandi matrimonium, periculum immineret virginitati puellę, cum cogeretur ei reddere debitum. debuit ergo ipse manere in continentia: sicut ipsa in virginitate. Nesciebat tamen Ioseph ad quid Deus inclinaret eum ad hoc: nam ignorabat hoc esse, vt fieret custos matris Dei, & nesciebat illam futuram esse matrem Dei, sed postea cognouit reuelante Angelo. An vero dici posset, quòd a principio desponsationis Ioseph habuerit intentionem cōsummandi matrimonium: postea autem suasione virginis, vel reuelatione Angeli proposuerit eam non
B cognoscere dubium videtur. Sed etiam hoc satis stare posset, scilicet, quòd a principio intendisset eam cognoscere affectu coniugali, & tamen, quia tempore desponsationis ipsa manebat in domo paterna non poterat exigere debitū, nec erat consuetudo, donec traduceret eam in domum suam, interim autem cognouit eam esse grauidam, & cum vellet eam dimittere occulte, Angelus reuelauit ei, quòd conceperat de Spiritu Sancto, ideo non formidaret eam accipere. Et tunc verisimile est, quòd Angelus dixisset ei, ne vnquam accederet ad eam. Et dato, quod non diceret, satis ipse cognoscere debebat, quòd non erat sibi licitum accedere ad illam, quam Deus sine virili semine impregnauerat, & acceperat in matrem, & tunc proponeret votum perpetuæ castitatis obseruare. Hoc autem necesse est dici, nisi fortè dixerimus, quòd a principio desponsationis sua-
C sione virginis ipse voueret castitatem.

An Ioseph in principio desponsationis habuerit intentionē consummandi matrimonium.

Sed tunc dicet aliquis, quòd Domina nostra submittebat se periculo virginitatis: nam cum nondum certificata esset, an sponsus suus vellet obseruare castitatem, timendum sibi erat, quòd exigeret sponsus debitum, & ipsa reddere teneretur.

Respondendum est, quòd Domina nostra firmiter credebat, quòd nunquam carnaliter cognoscenda esset: sicut enim Deus inclinauerat eam ad vouendum virginitatem, ita & inclinabat ad hoc suspicandum, ideo quamquam traderetur viro, semper tamen credebat, quod Deus aliter disponeret de ipsa, & sic vtrunque, scilicet votum, & matrimonium manebat sine præiudicio.

D *An teneri possit, quòd virgo vouerit post desponsationem.*
Quæst. XXXIIII.

Quæretur vlterius, an dici posset, quòd Domina nostra vouerit virginitatem postquam desponsata est. Aliquis respondebit, quòd sic, quia non videtur innui contrarium ex sacra Scriptura: nam cum ipsa dixit ad Angelum: Quia virum non cognosco. significauit se emisisse votum virginitatis, & tamen iam desponsata erat, ideo potuit satis emitti votum istud post desponsationem.

Item videbitur hoc valde rationabile, quia tunc Domina nostra non se submitteret periculo virginitatis, sicut se subiicere videbatur, si emisso voto virginitatis, postea contraheret. Quod patet, quia post desponsationem posset cognoscere intentionem viri sui, & videns, quòd Ioseph vellet obseruare continentiam posset ipsa emittere votum de virginitate, & iam non erat periculum, quia non erat exacturus debitum Ioseph, emisso voto continentiæ.

E Sed arguet aliquis, quòd non potuisset hoc votum emittere post desponsationem, quia in potestate virorum est tunc infringere sponsarum vota, vt patet hic, ideo posset Ioseph infringere votum virginitatis Dominæ nostræ.

Ad hoc responderi posset dupliciter. Primo quia illud votum poterat emitti nesciēte eo, quia erat tale, quod non requirebat aliquem actum, per quem cognosci posset, nisi in tempore, in quo Ioseph vellet exigere debitum, & tunc non infringeret illud, quia ignoraret eum emissum.

Aliter potest responderi, quòd emisit Domina nostra votum de virginitate, & in hoc consentiret Ioseph, vel expresse assentiendo, vel non repugnando, per quod firmaret sui votum, vt patet in litera. Cum autem dicitur, quòd posset Ioseph infringere votum virginis.

Respondendum est, quòd poterat, & in hoc non differt

an

an vouisset ante desponsationem, vel post, quia quocunque modo obligabatur Domina nostra reddere debitū Ioseph si peteret, cum esset inter eos verum matrimonium, noluit tamen infringere, quia etiam ipse vouit continentiam aliquo de duobus modis supra positis.

R. ion. Auct. Respondendum est ad quæstionem, quòd non conuenienter dicitur Dominam nostram vouisse virginitatem post desponsationem, quia tunc necesse erat dici, quòd aliquo tempore illa habuisset intentionem expetendi actum venereum, siue exigendo, siue reddendo debitum, quia illa quæ matrimonium contrahit, si non habet aliquod impedimentum, intendit, vacare actui coniugali, sed hoc non est concedendum de virgine. Nam licet non esset peccatū ei, quòd ipsa a principio accepisset virum ad gignendum, quia non erat contra legem, erat tamen imperfectio quædam cum status virginitatis sit perfectior. De Domina autem nostra non solum peccata, sed etiam imperfectiones G aliquas in moralibus prædicare nefas est. Dicendum igitur, quod Domina nostra ante desponsationem virginitatem vouerit, & non fuit aliquod tempus in quo intenderet experiri actum venereum.

An vir posset infringere votum puellæ sibi traditæ confirmatum consensu patris. Quæst. XXXV.

Quæretur de votis sponsarum, an si puella in potestate patris voueret aliquid, vt de ieiunando, vel orando aut similibus, & firmaretur votum consensu patris, siue quia non dissensit, & postea traderetur viro, an posset vir infringere votum illius.

Respondendum est, quòd de votis sponsarū quæ emittuntur cum desponsatæ sint manifestum est posse infringi per sponsos, vt patet hic. In casu tamen proposito est duplex diuersitas ad hoc. Prima est, quia vota, de quibus hic, emittuntur quando iam puellæ pertinent ad potestatem sponsorum, vota autem, de quibus quæritur, fiunt extra potestatem sponsorum, ideo forte videbitur, quòd non habent potestatem ad irritandum ea. Secunda diuersitas est, quia vota, quæ emittunt puellæ desponsatæ nunquam sūt confirmata simpliciter, quousque sponsi cognoscant, & approbent, vel saltem non repugnent. Vota autem, de quibus quæritur fuerunt simpliciter confirmata puellis manentibus in potestate patris, quia cum pater consenserit, vel non dissenserit, ratum fuit votum.

Respondendum est ad quæstionem, quòd vota emissa a puellis in potestate patrum poterant postea irritari per sponsos. Nam aliter magnum præiudicium pararetur eis, vt si forte puellæ vouissent aliquid, quod erat contra bonum statum matrimonii, scilicet per, quod fierent ineptæ ad concipiendum, vel nutriendum, vel aliquid, per quod subtraherentur aliqualiter ab obsequio virorum. Sed hoc irrationabile erat, ideo debuerunt sponsi habere potestatē infringendi huiusmodi vota. Eadem ratio est in istis, & in illis, quæ emittuntur post contractum matrimonium, ideo enim data est potestas sponsis irritandi vota sponsarum, ne feminæ vouerent aliquid in præiudicium virorum, sed ita poterat parari præiudicium ex votis, quæ emissa fuissent ante desponsationem, ideo etiam illa debuerunt posse infringi. Considerandum tamen, quòd in his attendi debet eadem regula, quæ in votis emissis post desponsationem, scilicet quòd cum primum cognouerit sponsus emissum esse votum, retractaret illud, si autem distulerit ad alterum diem, non poterit irritare, potest tamen quocunque tempore cognouerit istud votum infringere illud, siue tempore desponsationis, siue post consummationem matrimonii: nihil enim differt longitudo temporis in obseruatione voti, dū tamen vir immediate, vt cognouerit votum emissum irritet illud. Causæ autem diuersitatis non proficiunt. De prima, scilicet quòd quando emittebatur votum, de quo hic quæritur, non erat puella in potestate sponsi, est dicendū, quod non erat tunc in potestate illius, nec sponsus poterat tunc irritare, quia tamen postea transfuit in ius sponsi per contractum matrimonii, incepit habere sponsus potestatem super eam, & votum fuit tanquam nouiter emissum, ideo potuit irritare illud sponsus. Secunda causa diuersitatis nō prodest: quia & illud votū iam fuerat firmatum, quia licet

F firmatum fuit per consensum patris, vel non dissensum, hoc fuit in præiudicium ipsius, sed in præiudicium sponsi non potuit firmari, quousque ipse consentiret, vel saltem non dissentiret cognito voto.

Vidua, & repudiata quidquid vouerint, reddent.

Vidua, & repudiata.] Hic ponitur quartum huius. capitis, scilicet de votis viduarum, & repudiatarum, & in vtrisque datur idem ius, scilicet, quòd teneatur ad votum. [Quidquid vouerint reddent.] Idest non erit distinctio votorum in istis, sicut in puellis desponsatis, vel quæ sunt sub potestate patris, sed tenentur ad vota sua simpliciter, sicut viri. Dicitur autem vidua mortuo viro, repudiata autem cuius vir non est mortuus, sed repulit eam a se dans ei libellum. Istud autem erat vsitatum in veteri testamento, quia dabatur viris potestas repudiandi vxores Deuterono. cap. 24. istæ autem duæ tenentur ad vota, quia puellæ desponsatæ, vel non desponsatæ, & coniugatæ non tenentur ad vota absolute, eo quod non sunt penitus sui iuris. Viduæ autem, & repudiatæ sūt sui iuris. De vidua patet, quia mulier mortuo viro soluta est a lege viri, ita vt non iudicetur adultera, si cum alio viro fuerit, sic patet ad Rom. 7. & prima ad Corin. c. 7. De repudiata eadem ratio est: quia cum vir seri beret ei libellum repudii poterat ipsa accipere alterum virum Deuterono. 24. c. & consequenter facere poterat quid quid vellet nullius legi obligata. De illis dicitur, quòd reddent quidquid vouerint non vniuersaliter sed intelligendo de votis, quæ alias sunt licita, sicut supra declaratum est de viris. Multa enim sunt, quæ sub voto non cadunt, &

Quarta regula de votis viduarum.

H quamquam aliquis ea voueat, non obligatur, sed magis in quibusdam peccatum est si voueamus. Sed intelligendum est hoc ad differentiam votorum, quæ emittebant puellæ desponsatæ, vel nō desponsatæ, quia dato, quòd illa essent de rebus licitis, tamen ex defectu potestatis non tenebant, si patres vel sponsi vellent ea irritare. Hic autem dicitur, quod omnia vota repudiatarum, & viduarum tenent, scilicet quod nullum eorum deficit saltem ex potestatis defectu, sicut deficiebant in illis, quæ non erant sui iuris.

Mulier habens virum si vouerit & vir consenserit etiam post mortem eius obligatur voto. Quæst. XXXVI.

Quæret aliquis, quid si aliqua mulier habens virum I vouit aliquid, quod complendum erat aliquo tempore post emissionem voti, & vir sciens votum emissum non repugnauit, & sic firmatum est: postea vero ante complementum defunctus est vir; an teneatur mulier complere votum.

Respondetur, quod tenebitur, nisi forte votum esset cōditionale, & non impleretur conditio, vel si esset votum, quod concerneret virum viuentem, vt si dicat vxor: voueo ieiunare semel in qualibet hebdomada, dum vir meus vixerit. defuncto autem viro non tenetur, quia ista licet non sit conditionalis emissio: redit tamen in modalem, & debet teneri sicut conditio. Quod autem aliàs vota obligent apparet, quia viro viuente confirmatum est votum illius feminæ per consensum eius: postea autem nullus est, qui possit infringere votum, ideo semper tenebitur, nec solum hoc est, cum vir consentit, & confirmatur votum; sed etiā K cum mulier coniugata emiserit votum, etiam si nondum vir cognouerit, ipsa obligata est quantum ad seipsam.

An si vidua desponsetur, & habeat votum confirmatum per virum mortuum, & obseruatum possit irritari per secundum sponsum. Quæst. XXXVII.

Quæretur vlterius, quid si femina vouit cum esset cōiugata aliquid facere, vt quotidie orare certo tempore, vel quolibet anno ieiunare certis diebus, & confirmato voto per consensum viri, obseruatum est aliquanto tempore & postea mortuo viro etiam obseruatum est, nunquid si ista femina contrahat cum alio viro poterit secundus vir irritare votum illius. Respondendum est, quod

quòd poterit, sicut dicebatur de puella, quæ in potestate patris existens vouit, & confirmatum est votum consensu patris: postea autem accepto sponso, si cognoscatur, veti poterit illud sponsus irritare. Sicut ergo consensu patris non potuit præiudicare sponso in confirmando votũ filiæ, ita nec consensus vnius viri potest præiudicare alteri viro in confirmando votum vxoris, sed solum præiudicat quilibet sibi per consensum suum: alioquin esset deterioris conditionis secundus vir, quam primus. Etiam sequeretur inconueniens, scilicet, quod præiudicaretur isti sine causa subtracta vxore de potestate illius, sed non stat. Ideo dicendum, quòd etiam si mulier habuisset tres, vel quatuor viros, & tempore omnium horum obseruasset aliquod votum confirmatum consensu ipsorum, alius vir superueniens poterit irritare votum, quia fœmina efficiebatur de potestate cuiuslibet eorum. Et sicut mulier incipit esse fœmina de potestate viri, quando contrahit, ita vota, quæ prius emiserat incipiebant esse tanquam noua respectu viri habentis super eam plenariam potestatem. Et cum sic fuerit votum irritatum, non tenebitur ipsa ad obseruationem, sed propitiabitur ei Deus, vt dicitur in litera de puella desponsata, cuius votum irritat sponsus: ideo si conaretur vlterius obseruare votum contra interdictum viri, peccabat, quia præiudicabat ei.

Siquis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua, sciret eam vouisse, an posset irritare votum, vel quomodo posset. Quæst. XXXVIII.

QVæretur Amplius quid, si aliquis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua cognosceret eam vouisse aliquid: an posset contrahere cum ea irritando votum, vel quomodo irritari deberet. In quo sciendum, quòd iste casus differt ab omnibus, qui ponuntur in litera, quia isti sunt quando sponsus post acceptam sponsam, vel vir post acceptam vxorem cognouit votum emissum esse, hic autem cognoscunt ante contractum matrimonij, vel ante sponsalia. Est autem difficultas, quia vir vel sponsus debent irritare vota emissa ab vxoribus immediate, vt scuerint: hic autem primo cognoscunt, quam sint viri, vel sponsi.

Respondendum est, quòd aut ista, quæ vouerat, & contrahebat matrimonium, erat puella nunquam tradita viro, aut erat vidua. Si primo modo, aut erat votum de obseruanda continentia, vel aliquod alterum. Si primo modo peccabat puella si contraheret, siue pater sciret votum, siue non: & tamen tenebat matrimonium, quia vota puellarum non solennizabantur tunc; immo nulla vnquam puella in Iudaismo vouit virginitatem ante Dominam nostram: si tamen aliqua vouere voluisset, esset votum simplex, & tunc non dirimeretur matrimonium postquam contractũ esset. Si aut esset aliud votũ, aut pater sciebat votũ puellæ, aut non: si primo modo, erat confirmatũ consensu patris: si secundo modo, poterat irritare: ideo in isto secundo modo erat facile prouidere quia ille, qui cõtrahere vellet cũ puella, notificaret votum patri eius, & tũc pater irritaret, siue esset votum perpetuæ continentiæ, siue aliud; & maneret puella absoluta a voto, quando contraheret: si autem pater sciuerat, non poterat infringere, sed erat infringendum per sponsum si vellet: non tamẽ poterat infringere immediate cum sciebat, quia nondum erat puella in potestate eius per contractum matrimonij: sed modus erat, vt acciperet eam in vxorem, & immediate post contractum irritaret votum illius, nam si expectaret saltem per vnũ diẽ, non posset postea irritare, sed in hoc est diuersitas ab alijs casibus, quia in illis immediate post votum cognitum, vir poterat irritare illud, & debebat si forte vellet irritare: nã postea non poterat si elaberetur dies: hic autem non poterat immediate postquam sciret votum emissum retractare illud, quia non erat puella in potestate ipsius, sed postquam esset, retractaret. Sed tunc obijcietur, quòd nõ posset, quia dicitur in litera, quòd statim vt sponsus cognosceret votum sponsæ, vel vir votum uxoris poterat repugnare, si autem transiret vna dies, non poterat, sed hic forte transissent multi dies, quia cognouerat sponsus istum votum antequam contraheretur matrimonium; ideo non posset etiam in die desponsationis retractare votum sponsæ. Nisi forte daretur quod in illa die, in qua matrimoniũ contractum est, primo cognouisset sponsus de voto sponsæ, & tunc repugnaret. Respondendum est, quòd etiam si per multos dies ante desponsationem cognouisset votum, poterat irritare illud in die desponsationis, quia intelligitur istud de scientia a tempore quo puella est in potestate viri, siue matrimonio consummato, siue non: nam scientia, quæ erat ante hoc, nihil proficiebat, cum in toto tempore illo non haberet uir potestatem super fœminam, quia non erat contractum aliquod vinculum, & sic non currebat cõtra eum tempus: sicut si aliquis nullo modo potest interrũpere, non currit contra eum tempus præscriptionis. Si autem esset illa mulier vidua, vel repudiata, non oportet ponere distinctionem primam, quæ supra ponebatur, s. an pater cognouerat votum eius, vel non, quia quomodocunque ista mulier uouisset tenebat votum, siue vouisset tempore uiduitatis, vel ante, quia si primo modo votum erat ratum, vt dicitur hic, & non poterat pater, uel aliquis alius irritare illud, dum ipsa maneret in viduitate, quia erat penitus sui iuris: si autem votum fuisset prius emissum, siue cum erat in potestate patris, siue in potestate viri, erat iam votum confirmatum, nã siue illi sciuissent & approbauissent, confirmabatur, siue nesciuissent, erat confirmatum nunc quando veniebat ipsa ad uiduitatem, cum erat sui iuris, ideo si uotum infringi debebat, oportebat quod infringeretur per virum. Et tunc dicendum, quòd aut erat uotum de continentia, aut non: si de continentia, aut erat solennizatum, aut non: si solennizatum, non poterat contrahere: & si contraheret, non teneret: si non solenne, tũc non debebat contrahere: si tamen contraheret, tenet: sed uterque peccabat in contrahendo: fœmina quidem, quia uotum infringebat: uir autem, quia ad infringendum eam inducebat volendo contrahere cum illa, quæ non posset contrahere, nisi violando uotum. Si autem esset aliquod alterum uotum non poterat uir antequam contraheret, dissoluere illud, quia nullum ius habebat super eam. In ea tamen die, in qua contraheret, posset dissoluere illud, sicut dicebatur supra de puella.

Si sponsa uouerit, & uotum per sponsum irritatum fuerit & moriatur ipse antequam contrahat, an teneatur ad uotum. Quæst. XXXIX.

QVæret amplius, quid si mulier uiuente marito aliquid vouit, & vir sciens irritauit illud, uel sponsa uouit aliquid, & sponsus sciens dissoluit, & moriatur sponsus ante cõsummatum matrimonium, an illa mulier uidua, uel puella, mortuo sponso, teneatur obseruare uotum.

Respondendum est, quòd non tenetur, quia licet tunc habeat tempus complendi uotum, quia est effecta sui iuris: tamẽ obligatio non manet, eo quòd illa obligatio, quæ semel penitus extincta est, nunquam reuiuiscit, sed per dissensum uiri, uel sponsi fuit uotum penitus irritatum in sponsa, uel uxore: ideo postea non obligatur. Erat tamen ualde conueniens, quòd obseruarent illud, maxime si ipsa præstitit occasionem, ut uir uel sponsus sciret uotum emissum, & dissolueretur, quia tunc quamquam non maneat directe obligatio, tamen propter culpam, in quam incidit nõ habet alterum melius remedium quam ut uotum obseruet, quòd culpa sua dissolutum est.

Si puella desponsata uouerit, & sponsus consenserit: ipso mortuo an pater possit infringere uotum. Quæst. XL.

QVæret aliquis de puella desponsata, quæ uiuente sponso aliquid uouit, & nesciente sponso obseruabat uotum, an postea cum steterit in domo paterna mortuo sponso, pater possit irritare uotum.

Respondẽdũ est, quòd illud dubiũ cõsistit in hoc, s. an puella despõsata mortuo viro maneat in potestate paterna, uel efficiatur sui iuris: si. n. redeat in p̃tate paterna manifestũ est, quòd uotum poterit infringi per patrem, quia sicut cũ puella existens in potestate patris uouebat aliquid, & postea

postea ducta ipsa in matrimonium potest vir, vel sponsus F infringere votum, ita cum puella redeat nunc ad potestatem paternam, poterit pater infringere, si autem dicatur, quod per dispensationem emanciparetur puella a patria potestate, ita quod nunquam postea sit subdita illi, dicetur quod pater non poterit infringere votum: vnde in viduis hoc manifestum est, quod quamquam postea redeant ad domum paternam, non poterunt patres dissoluere vota earum, quia non efficiuntur de iure patris. Nam per hoc, quod traductæ sunt à viris, exierunt potestatem paternã: per solam autem desponsationem fœmina non traducitur quia hoc est, quando vir vult consummare matrimonium vel ducere sponsam ad domum suam ad cohabitationem: Per desponsationem autem puella non exit penitus potestatem paternam: ideo si antequam traducatur à viro, moriatur sponsus, redit puella in potestatem patris, & tenebitur eadem lex, quæ est in votis puellarum non desponsatarum: scilicet, quod pater poterit infringere votum earum. Sed attendendum est, quod immediate postquam redierit puella in potestatem paternam mortuo sponso, G retractaret votum si illud ante cognoscebat, vel saltem immediate, vt ad eius cognitionem peruenerit: si enim permiserit diem transire post cognitionem, non poterit postea retractare.

An omnia vota viduarum, & repudiatarum valeant.
Quæstio XLI.

QVæretur Amplius an generale esset in omnibus viduis, & repudiatis, quod vota earum valeant: videtur nanque quod aliquæ viduæ sint, in quibus non H teneat votum si pater illud irritauerit, eo quòd videtur redire in patriam potestatem, sicut est de filiabus sacerdotum, quando copulantur in matrimonium sacerdotibus, vel si copulantur viris popularibus, & tamen redeunt postea sine liberis.

Nam Leui. capit. vigesimosecũdo dicitur quod filia sacerdotis, si fuerit copulata in matrimonium alicui de populo, & defuncto illo redierit ad patrem sine liberis, vel repudiata fuerit, poterit comedere de sanctificatis, sicut quando erat puella in domo patris, & simile immo fortius est si contraxerit cum aliquo de sacerdotibus siue habeat filios, cum fuerit vidua, siue non. Si autem coniuncta fuerit alicui de populo, & mortuo viro redeat ad domum patris habens liberos, non poterit comedere de sanctificatis. In quo innuitur, quod in casibus præcedentibus ista vi- I dua est, sicut puella in domo patris, sed si esset puella, scilicet, ante desponsationem vota eius infringentur per dissensum eius.

Respons. Dicendum est, quod quomodocunque redeat filia domum patris cum vidua est, non possunt vota illius infringi dissensu patris, siue sint vota, quæ tunc emittat, siue illa viuente viro emiserit, vel antequam vir acciperet, quia nõ est in potestate patris, sed est sui iuris, & cum arguitur de puella viduata filia sacerdotis redeunte in domum patris, quod in aliquo casu sit tanquam puella, & possit comedere de sanctificatis: dicendum, quod non concluditur ex illo quod puella redeat in potestatem paternam: nam postquam puella redit in domum patris mortuo viro, nihil magis est in potestate illius si non habeat liberos quam si habeat: & tamen si habeat liberos ex viro, qui non sit sacer- K dos non potest comedere de sanctificatis, & si non habeat liberos potest comedere. Quod autem habere liberos, vel non habere non abstrahat filiam a potestate patris, apparet, quia si puella in domo patris fornicetur, & gignat liberos non est propter hoc emancipata: & tamen filios habet. Dicendum igitur, quod posse comedere de sanctificatis, vel non, non est propter hoc, quod aliquis sit in potestate patris, vel non sed ex hoc, quod pertineat ad familiã vel progeniem illius: cibi enim sanctificati pertinent ad sacerdotes, & ad eos, qui computantur in progenie illorum: Filia autem sacerdotis aliquando pertinebat ad progeniẽ sacerdotum, aliquando non. Erat enim generale, quod fœminæ in veteri testamento, cum erant in domo paterna computabantur de stirpe patris: cum autem essent traditæ viris computabantur de stirpe virorum: si vero fierent viduæ: & haberent filios computabantur de stirpe virorũ propter filios: si autem non haberent filios computabantur de stirpe patrum, quia nihil relictum fuerat de viris, propter quod ad stirpem eorum pertinerent. Si autem filia alicuius sacerdotis nuberet alicui sacerdoti, siue mortuo viro, siue viuente semper pertinebat ad familiam sacerdotum. Nam viuẽte viro pertinebat ad familiã eius, & ipse erat sacerdos: mortuo autem illo, si cum filiis maneret pertinebat ad familiam viri, quia erat sacerdos: si vero sine liberis maneret, pertinebat ad familiam patris, quia etiam erat sacerdos, sed propter esse de familia sacerdotũ competebat ei comedere de cibis sanctificatis: ergo non propter redire in potestatem patris, quia nihil magis redibat sic, quam sic. Et sic generale est in omnibus viduis quod pater non possit infringere vota earum, quando G sunt in domo patrum, quia iam sunt sui iuris.

An si aliqua vidua antequam contraheret, vouisset aliquid, & latuerit votum: reuersa in domum patris posset ab eo irritari votum.
Quæstio XLII.

QVæret Aliquis de aliqua vidua, quæ antequam matrimonium contraheret voueret aliquid, & postea tempore viri latuit votum illud, & non fuit confirmatum. sed ipsa postea obseruauit, an rediens ad domũ patris possit infringi votum ex dissensu patris. Ratio dubitandi videtur ex hoc, quia ista vidua emisit votum, quã do erat puella in potestate patris, & tunc pater poterat retractare votum si cognouisset, sed latuit eum. Etiam istud H votum latuit virum, & non confirmatum est consensu patris, & viri: ideo redeundo in domum paternam videtur, quod possit infringere illud pater, sicut si esset puella adhuc in statu illo, in quo vouerat, scilicet, antequam traderetur viro.

Respondendum est, quod non potest pater istud votum dissoluere, & hoc quia non pertinet puella ad potestatem eius: nam quamquam istud votum nunquam fuerit confirmatum in præiudicium patris cũ manebat puella in potestate eius, quia latuit patrem, nec fuit confirmatum in præiudicium viri, quia nunquam sciuit illud esse emissum: tamen immediate, vt ista fœmina est vidua votum fuit validum, quia ipsa incœpit esse sui iuris, & dato, quod non validaretur votum pater non posset infringere votum eius, quia solum potest infringere quis I votum illius, qui est in sua potestate, sed vidua non est in potestate patris, ergo manet votum eius ratum inuito patre, quamquam a principio, patre nolente, non tenuisset.

Vxor in domo viri cum se voto constrinxerit, & iuramento, si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunque promiserat. Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat atque promise- K rat, reddet: quia statim, vt audiuit tacuit. Sin autem contradixerit postquam rem sciuit, portabit ipse iniquitatem eius. Istæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi inter virum, & vxorem, inter patrem, & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

Vxor in domo viri.] Hic ponitur quintum huius cap. scilicet, de mulieribus maritatis, scilicet, quando valeat votum earum, vel quando non. *Quinta regula de votis factis per mulieres maritatas.*

Et secundum istum modum, quem communiter tenent expositores differt votum desponsatarum a voto coniugatarum, & hoc, quia coniugatæ pertinent solum ad ius viri: desponsatæ autem aliquatenus pertinent ad ius patris, magis autem ad ius sponsorum.

Sed

Sed secundum expositionem Hebræorum, scilicet quòd tam hic quam in superioribus intelligatur de coniugatis, non possumus differre desponsatas puellis, quæ sunt in potestate patris. [In domo viri.] Id est, existens in domo viri, scilicet quod quamquam desponsata sit vxor, quia tamen non est in domo viri, non pertinet totaliter ad ius viri. [Cum se voto constrinxerit, & iuramento.] Non est intelligendum, quòd votum nunquam fiat sine iuramento, sed ponitur hoc ad significandum maius vinculum, scilicet, quòd si vir potest infringere per dissensum suum votum factum cum iuramento, à fortiori poterit infringere votum factum sine iuramento, cum sit minoris vinculi. [Si audierit vir.] Non solum intelligitur, si audierit, sed etiam quomodocunque peruenerit ad eius cognitionem votum fęminæ si non repugnauerit, tenebit votum. [Et tacuerit.] Scilicet per taciturnitatem firmatur votum, quia habetur hic taciturnitas pro consensu interpretatiuo. Et dato, quòd non censeatur consentire, quia tamen non repugnat, ubi agitur de præiudicio illius, valet q; fit. [Nec contradixerit sponsioni.] Id est non contradixit voto omnino enim votum est promissio, & tenetur illi vir contradicere ad hoc, quod vxor non obligetur. [Reddet quodcumque promiserat.] Id est obligabitur reddere quod promisit. & in præiudicium viri, vt si aliquid vouit ad cultũ Dei per quod aliqualiter distrahitur ab obsequio viri, tenebit votum. [Sin autem exemplo contradixerit non tenebitur promissionis rea.] Id est, si vir audiens repugnat immediate dissoluitur votum uxoris. Et dicit ille exemplo, id est, immediate non accipiendo stricte, quia non tenetur immediate repugnare, scilicet non diuertendo ad alios actus postquam audierit, sed totum diem habet ad repugnandum, vt patet infra. [Quia maritus contradixit.] Ista est causa quare vxor absoluitur a voto, scilicet, quia vir repugnat. est enim fœmina in potestate viri, ideo non potest quidquam vouere in præiudicium eius: si autem aliquid tale vouerit, non tenet votum cum repugnat vir. In quibusdam autem simile est in viro ad fœminam, scilicet si aliquid vouerit vir, non tenebit nisi fęmina consentiat, sicut si velit vouere castitatē, nec solum hoc si uellet uouere in perpetuum, sed etiam si vouerit per aliquos dies abstinere, nã tunc fęmina poterit irritare votum illius, quia qñ petierit debitum, tenebitur uir, nisi forte fœmina consentiret expresse, vel tacitè renuncians iuri suo quantũ ad aliquod tempus, in quo posset petere debitum. [Dominus propitius ei erit.] Id est si fœmina promiserit, & vir retractauerit, fœmina non debet cōplere votum: tamen non peccat ex hoc, immo magis peccaret, si forte contra uoluntatem viri conaretur obseruare uotum, quia sic auferebat ei ius suum. Deus autem propitiabitur fœminæ, scilicet, non imputans ei hoc ad peccatum, quia violatio ista non prouenit culpa eius.

An pater peccet infringendo votum filiæ, & sic sponsus sponsæ, vel maritus vxoris.
Quæst. XLIII.

QVæret aliquis si uir contradicit voto feminæ, vel pater voto filiæ, aut sponsus uoto sponsæ, an peccet contradicendo. Et uidetur quòd non quia quòd de uno dicitur, de alio negare uidetur, ut patet extra De præsump. in capitu. nono. sed infra dicitur quòd si uir postquam scit uotum uxoris, & transit tempus, contradicit: portat ipse iniquitatem suam: ergo uidetur, quòd si nondum transisset tempus, & repugnaret, quòd non peccabat. Dicendum est, quod non est peccatum patri sponso, uel uiro reuocare uota sponsæ uxoris, uel filiæ, quia lex cōcedit hoc, si tamen peccatum esset, pararetur laqueus, scilicet quòd peccaret aliquis faciendo per legem: id tamen quod iure fit, iuste fit, & lex reddit actum licitum, qui per eã fit quia aliàs lex iniqua esset, nec differret facere aliquid per legē, vel contra legem, quia sicut si uir reuocaret vota uxoris lege prohibente reuocationem, esset peccatum, ita lege concedente, peccatum esset, & tunc superflua esset lex, quæ opus licitum non faciebat. Vnde dicendum, quod omnia, quæ lege permittuntur, quamquam non uideantur secundum se esse iusta, quia tamen lex ista permittit, non est iniustum sic operari. Sic fuit declaratum de usuris Deuteron. capitu. 24. nam usuræ secundum se sunt prohibitę nunc, & uidentur esse malę, quia tamē lex permittebat eas in ueteri testamento, non erat peccatum Iudæis dare ad usuras. Idem autem libello repudij erat, qui nunc illicitus est, ut patet Matth. capitu. 19. permittebatur autem in lege ueteri; Deuteron. capitu. 24. ideo illi dantes repudium uxores non peccabant. Considerandum tamen circa hoc, quòd agendo per legem, nemo peccat. Interdum tamen peccatum esse potest ex intentione agentis, vel ex modo, sicut qui punit furem per legem, bonum agit, si tamen solo animo uindictæ agat, peccatum est. Sic etiam si quis priuilegium habeat, utendo illo non peccat; quia utitur iure suo: peccat tamen abutendo eo, ita est hic de uiris, patribus, & sponsis respectu uotorum filiarum, & sponsarum, quia lex tradidit eis hoc quasi priuilegium, scilicet, quòd possent reuocare uota ipsarum: si tamen isti abutantur iure sibi tradito peccant. Abusio autem consistit in hoc, quòd præter intentionem legis utantur isti priuilegio suo. Lex enim concedens istud ius uiris sponsis, & patribus, fecit, ut ipsi non grauarentur per uota istorũ, filiarum, & sponsarum. Cum ergo ipsi sine grauamine aliquo reuocant uota, excedunt metas priuilegij, ideo non est dubium eos peccare. Ideo considerandum, quòd isti ponuntur tanquam iudices uotorum filiarum uxorum. & sponsarum: si autem reperierint uota esse indiscretè emissa, habent ius reuocandi illa: si autem uota discreta sint, aut læditur inde aliquid uir pater, uel sponsus, uel non. Si primo modo utpote, quia uxor, uel sponsa, aut filia uouens subtrahit se aliqualiter ab obsequio, quod impendere deberet uiro sponso, & patri, uel quamquam non tollatur aliquod ius istorum directè: tamē istæ efficiuntur ineptæ ad statum matrimonij per impletionē uotorum, & tunc quia istorum interest, quòd uxores filiæ, & sponsæ sint conuenientes ad statum matrimonij, poterunt reuocare uota, per quæ aliqualiter læditur matrimonium, sicut si per ieiunium, uel abstinentiam aliquarum rerum, quamquam fœmina non subtrahatur aliqualiter ab obsequio uiri: tamen fit inepta ad concipiendum, uel nutriendum, uir potest rationabiliter reuocare uotum: si tamen contingat uotum esse, in quo nec uir læditur, pater aut sponsus subtrahendo aliquid obsequij: nec præiudicetur directè matrimonio, aut statui eius quantum ad aliquid ut in ordo aliquibus temporibus, non in locis determinatis, sed quibuscunque, quamquam per legem possint reuocare uir, sponsus, & pater uota ista: tamen illicitę agunt, quia distrahunt a cultu Dei uxores, filias, & sponsas, & hoc sine causa quod non est paruum delictum. [Si uouerit, & iuramento se constrinxerit.] Hic ponitur exemplum de quibusdam uotis: non est enim legenda ista litera tanquam tradatur hic aliqua regula præter superiores, sed est exemplum superiorum, scilicet, de uoto uxoris, nam id quod communiter uouere solent uxores, uel omnes fœminæ est ieiunium, aut abstinentia ab alijs rebus, vel peregrinatio & similia: & de his subijcitur, quòd in potestate uiri erit, an uotum teneat, vel non. Quod etiam intelligitur de filiabus respectu patrum, & de puellis desponsatis, respectu sponsorum. Et dicitur si uouerit, & iuramento se constrinxerit, ad signandum maiorem obligationem uoti. Nam uotum, siue simpliciter, siue cum iuramento emittatur, tenet dum aliàs non sit inualidum. Nec magis facit ad hoc, quòd uotum teneat, emitti cum iuramento, quam sine, quia si aliquid uoueatur quod sine iuramento non tenet: idem etiam per iuramentum promissum non tenebit. Facit tamen iuramentum ad maiorem, vel minorem obligationem, quia si uotum alias tenere potest, magis obligabit, quando fuerit cum iuramento, quam sine. Ponitur autem hoc ad magis exprimendum, quòd si vir, pater, & sponsus possunt retractare vota vxoris filiæ, & sponsæ, a fortiori poterunt irritare vota non iurata. [Vt per ieiunium, vel certarum rerum abstinentiam affligat animam suam.] Per ieiunium affligitur anima, id est homo, qui vocatur anima, vt patet Gen. 47. & Exodi cap. 1. Vel accipitur anima pro corpore animato, quod per subtractionem cibi affligitur, cum corpus per cibum nutriatur, augeatur, & conseruetur. Dicitur etiam per abstinen-

Quando agendo per legem potest esse peccatum.

abstinentiam rerum ceterarum, quia preter ieiunium po- F test aliquis affligere se abstinendo ut si quis uoueat non bibere uinum per mensem, uel non comedere carnes in tali uel tali die, aut non dormire in lectis & sic de ceteris, quæ ieiunia non sunt, sed affligunt corpus. Ad hoc etiam reducitur uotum de obseruanda castitate perpetua, vel temporaliter, quia affligitur in quibusdam per obseruationem illius. Dicitur autem de istis, quia ista sunt in potestate vxoris, filiæ, & sponsæ, dum tamen non repugnauerint vir pater, & sponsus, & hoc, quia ista obseruantes, in se agunt. Alia autem sunt, in quibus materia voti pertinet ad patrem, & virum, vt dare eleemosynam. Si autē ista vota teneri soluenda essent de pecunijs patris, & viri, ideo in istis alia ratio est: nullum enim ius vouendi habet filia, & vxor, & dato quod vouerent, & pater non repugnaret, aut vir, non confirmaretur votum, sicut in alijs: sed oportebat esse expressum consensum, patris, & viri G ad hoc, quod votum vxoris, & filiæ de faciendo eleemosynam teneat, & tunc incipit tenere votum, cum isti confirmant, prius autem nequaquam. vt supra declaratū fuit, de voto filiarum. [In arbitrio viri erit, vt faciat, siue non faciat.] Idest vir potest irritare, vel confirmare votū vxoris. Confirmatio autem voti, quam vir facit non est simpliciter confirmatio, quia sine confirmatione illa, tenebat votum in præiudicium vouentis: tamen nondum tenebat in præiudicium viri. Confirmatio autem sua efficit, vt ipse postea reuocare non valeat. Repugnantia autem viri est maioris efficaciæ, quia non solum tollit votum, ne valeat in præiudicium ipsius, sed etiam ne valeat in præiudicium vxoris. Quod autem dicitur hic de voto vxoris intelligendum est de voto filiæ, & sponsæ, quia pater potest irritare votum filiæ de ieiunando, vel alias se affligendo. Item potest sponsus retractare vota sponsæ: eadem enim ratio in omnibus est, & eædem regulæ ponuntur supra.

Quod si audiēs vir tacuerit.] Hic ponitur casus, in quo confirmatur votum vxoris, scilicet, per taciturnitatem viri, viro audiente, & non repugnante, quia per hoc præsumitur consentire, vel dato, quod non consentiat, si tamen non reclamat, vel non repugnat, cum agatur de præiudicio suo, tenet votum. [Et in alteram diem distulerit sententiam.] In fauorem voti dabatur, quod non posset reuocari nisi in ea die, qua primo cognosceretur: si autem prima die vir consentiret, vel non dissentiret, & postea videretur ei dissentiendum, non poterat reuocare, & si vir deliberaret de hoc usque ad sequentem diem, vel approbaret, vel reprobaret votum, non poterat reprobare.

Quidquid vouerat, atque promiserat, reddet.] Idest, I tenebitur vxor in præiudicium viri complere votum. [Quia statim, vt audiuit tacuit.] Redditur causa huius, scilicet, quia si vir vellet reuocare votum vxoris, debebat immediate, vt audiuit reuocare, scilicet, in eadem die: si autem postea reuocare volebat, non tenebat reuocatio.

Quādo vir peccat contradicendo votis uxoris.

Si autem contradixerit postquam rem sciuerit.] Ponitur casus, in quo vir peccat contradicendo voto vxoris, scilicet, si contradicat post diem lapsum, qui sibi datur ad contradicendum: nam tunc si contradicat, & impediat fœminam obseruare votum suum, quia fœmina impotentior est non poterit obseruare votum: tamen peccatum est tūc in viro, qui reuocat, & impedit vota vxoris cum agat contra legem, & dicitur si contradixerit postquam rem sciuerit. Quod aliqui intelligunt, si contradicat quo modocunque, quod peccatum est in viro. Sed falsum est, quia tūc lex daret occasionem peccandi, & facere secundum legem esset iniustum, quod falsum est. Etiam non est iste sensus literæ, quia ad hoc non oportebat dici: Si contradixerit postquam rem sciuerit. Sed solum: Si contradixerit. Nam contradicere nunquam poterat esse nisi postquam peruenerit ad eum, votum esse emissum: sed sensus est, quod si contradicit postquam sciuit, idest si non contradixit immediate postquam sciuit rem, sed expectauit vltra diem a scientia illius, ideo iam non potest contradicere, quia tamen uxor urget uirum, & inuito eo non est sibi tutum obseruare uotum, si relinquat illud, peccatum est in uiro, & non in uxore. [Portabit iniquitatem eius.] Idest, uir portabit iniquitatem fœminæ, quasi dicat, propter non obseruari uotum est iniquitas aliqua: tamen ista non est in fœmina, sed in uiro, qui reuocauit. Alio modo potest intelligi hoc quando uir in tempore, in quo reuocare potest uotum tacuit: & tamen iniuste illud reuocat: ut si non erat uotum in præiudicium eius, vel status matrimonialis. Tunc enim peccat uir licet habeat potestatem reuocandi, quia abutitur ea: & dicitur hic iniquitas eius, idest, fœminæ, quia directè pertinet ad fœminam cum ipsa infringat uotum: tamen uir portat iniquitatem, eo quod ipse coegit eam non obseruare uotum. [Istæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi.] Ista est recapitulatio superiorum, & dicitur, quod Deus constituit leges istas Moysi, idest, dedit eas illi, ut proponeret populo.

Inter uirum, & uxorem, inter patrem, & filiam.] Idest, quando teneant uota uxoris, & quando uir possit ea reuocare: quando etiam teneant uota filiæ in præiudicium patris: non tamen solum dicitur hic de istis, sed etiam de uotis uxorum, & de votis uiduarum, & repudiatarum, quia tamen principaliter dictum est de uotis istarum, quæ aliquando retractantur, & aliquando nō, dictum est de his. [Quæ in puellari adhuc ætate est.] Dicitur filia esse in ætate puellari, quando nondum tradita est uiro, nec despōsata, quia tunc est totaliter sub potestate patris, quamquā sit a tatis prouectæ. [Vel manet in parentis domo.] Hoc intelligitur de puella desponsata, quæ quamquam puella sit, non dicitur esse in statu puellari, quia iam est alligata uiro, & de uoto huius etiam dictum est: nam uota eius retractat sponsus, & pater, ut aliqui uolunt.

H *Quid sit uotum noui testamenti tam secundum Theologos, quam Iuristas. Et quæ conditiones requirantur ad uotum. Et de uotis legis Christi.*

Quæst. XLIV.

CVm supra, litera ista fuerit exposita de uotis secundum statum ueteris testamenti, nunc applicanda erit aliqualiter ad modum obligationis uotorum in nouo testamento: non enim est idem modus obligandi, ut supra declaratum est. Pro quo inquirenda sunt aliqua, & primo, quid sit uotum. Aliqui dicunt, quod uotum est cōceptio boni propositi cum deliberatione firmata, qua aliquis ad aliquid faciendum, uel nō faciendum se Deo obligat, & sic dicunt uotum consistere in sola conceptione interiori, scilicet, in solo proposito uoluntatis, quia omnia, quæ ponuntur in hac diffinitione reperiri possunt in uoluntate. Item patet hoc ex nomine uoti, quia uotum a uoluntate dicitur: sicut dicimus alicui esse prosperos successus ad uota, idest, habere bona fortunam in omnibus secū dum uoluntatem suam: ergo uotum nihil est nisi uolitio, & dicunt ad uotum non pertinere promissionem, quia promissio est actus rationis: uolitio autem est actus uoluntatis, uel propositum.

Quid sit uotum. *1. Ratio.* *2. Ratio.* *3. Ratio.*

Itē uidetur ex eo, quod dicitur Luc. ca. 9. scilicet Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei, sed aliquis ex hoc ipso, quod habet propositū benefaciendi mittit manum ad aratrum: ergo si aspiciat retro desistens a bono proposito non est aptus regno Dei, sed hoc non esset, nisi fortè proponere esset uotum, quia alias non esset obligatio ex solo proposito faciendi bonū: ergo in solo proposito consistit uotum. Sed dicendum non K stare istam diffinitionem, quia substantiale in uoto est promissio, sed hic non ponitur promissio, sed solum cōceptio, uel propositum boni operis. Hoc patet Eccles. cap. 5. Siquid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio: ergo uotum promissio est, sed propositum nō deficit a promissione, quia ubicunque est promissio præsupponitur propositum, nisi sit promissio fallax, scilicet quòd aliquis promittit facere, quod non intendit facere.

Ad colligendum autem particulas diffinitionis uoti, considerandum est, quod uotum causat in nobis obligationem ad aliquid faciendum, uel non faciendum. In hominibus autem obligatio est per modum promissionis, quæ est rationis actus, ad quam pertinet ordinare: cum enim nos simus rationales omnis operatio nostra

ad

ad alios per rationem dirigenda est. Habet autem se aliquis ad maiorem, vel ad æqualem promittendo, & habet se ad minores imperando: vtroque modo ordinatur actus noster, quia sicut imperando, & deprecando quid alij pro nobis facere debeant ordinamus, ita promittendo ordinamus quid nos pro alijs facere debemus. Sed promissio in

Promissio facta Deo & homini quomodo differunt. Cap. 1.

hoc differt, quia illa, quæ fit homini ab homine non potest fieri nisi per verba, vel aliqua signa exteriora designantia affectum nostrum, quia interiora non sunt nobis per se cognita, sed sunt ea, quæ sunt in voce earum, quæ in anima, passionum notæ, vt patet 1. Perihermenias Deo autem fieri potest promissio per solam interiorem cogitationem, quia Deus nihil minus cognoscit interiora, quam exteriora: omnia enim nuda sũt, & aperta oculis eius. Ad Hebre. c. 4. Ista differentia patet 1. Regum cap. 16. scilicet homines vident ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor. Et B
quantum ad hoc non erat necessarium exprimi promissionem per verba in voto, & quæcunque ad Deum haberemus, sufficiebat solo interiori affectu tractari. Interdum tamen verba exprimuntur, sicut ad excitationem eius, qui loquitur, sicut fit in oratione: nam licet Deus intelligeret quid petamus sine verbo: Ecclesia tamen semper in verbo orat, & nos orare admonet, quia verba nostra excitant nosipsos: magnus enim est effectus verborum in prouocatione ad passiones, quod apparet ex persuasione rhetorica. Interdum enim si aliquid proponatur rusticano verbo, licet res, de qua agitur, satis animos concitare posset: rusticanus tamen verborum stilus passionalem promotionem non promeretur. Interdum vero cum aliquid verborum grauitate, & ornatu quo decet proponitur: licet secundum se nimis non commoueret, verborum virtus efficit, quod C
res ipsa efficere non valeret: vnde experimur interdum in nobis, quod quamquàm concepimus aliquam amaritudinem de inflicta nobis iniuria, vel de fortunæ aduersitate non commouemur in lachrymas: si autem dolorem nostrum nobisipsis verbo explicare libuerit, vel literis, & stilo commendare hoc ipso, in nobis magnum exaggerantes concitemus dolorem, ita vt in lacrymas corruamus: sic enim signat Boet. de consol. lib. 1. Metro 1. dicens:

Ecce mihi lacere dictant scribenda camenæ:
Et veris elegi fletibus ora rigant.

Vbi vocat camenas, idest, scientiam poeticam, & dictatoriam laceram idest lacerãtem eum. Et dicit elegos idest versus elegiacos rigare vultum suum lachrymis idest incitare eum ad lachrymas, quod non fieret, nisi proponeretur ista in verbo modo rhetorico: vnde in oratione quanto D
valuerimus obseruandum est, vt verba passionalia proponamus, quia sic magis ad deuotionem concitabimur. De hoc dictum est Gen. ca. 32. Interdum autem proponimus aliqua ad Deum in voce ad contestandum alios scilicet q̃ notificemus eis nos velle obligari Deo: & hoc pertinet ad votum, & ad similia, quæ aliquis agere debet propter Deũ, & nimis proficit ista exterior promissio scilicet vt non solũ desistat homo a fractione voti propter timorem Dei, sed etiam propter reuerentiam, & verecundiam hominũ. Ista fuit causa potissima quare Ecclesia inuenit modum solen-

Quare Ecclesia inuenit modum solennizandi vota.

nizandi vota, quia solennizatio fit publice, & cum multis cæremonijs: votum autem simplex fit non publice, quia quilibet potest illud facere solus: & hoc siue exprimendo verba, siue non. Quod autem solus homo agit non verecundatur retractare, quæ autem publice egent, infringere verebitur. Non est igitur de substantia voti expressio verbalis: est tamen communis modus: & vtilis, quod promissio E

Quæ in voto sint tria necessaria, & duo accidentalia de quo vide supra q. 3.

in verbo fiat. Ex hoc autem colligi possunt ea, quæ necessaria sunt ad votum. Ponuntur autem tria necessaria, & duo de bene esse, quæ interdum veniunt, & interdum nũ. tria necessaria sunt promissio, propositum, deliberatio. Promissio erat necessaria, vt probatum est, & tamen non potest esse sine proposito nisi sit fallax, ideo necesse est, vt quandocunque aliquis vouet quidpiam habeat intentionem illud complendi, quod pertinet ad propositum. Requirit autem propositum deliberationem, quia nemo potest quid proponere, nisi illud deliberauerit, & secundum ista tria substantialia potest diffiniri votum, scilicet, votum est promissio ex proposito deliberato ad aliquid faciendũ, vel non faciendum Deo.

Alia aũt duo sunt accidentalia in voto. s. verborum expressio, & proficit ad quandam confirmationem: sicut in Psalm. Reddã tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea, idest, quæ ore pronunciaui. Secundum accidentale est testificatio, scilicet, quod fiat votum coram alijs: & hoc est ad confirmationem, & quantum ad ista accidentalia diffinit Magister. Sent. 4. dist. 39. s. votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo, & de his, quæ Dei sunt, fieri debet. Potest tamen reduci ista diffinitio ad primam: ita quod accipiatur ibi testificatio: non prout est confirmatio voti proferendo coram alijs, sed vt testificatio denotet quandam firmitatem interioris propositi, & promissionis. Sed diffinitio prima est conueniens.

Diffinitio voti secundũ Theologos.

Aliter autem diffinit Host. in summa, scilicet, votum est alicuius rei licitæ ad faciendum, vel non faciendum cum deliberatione animi Deo facta pollicitatio. Ista diffinitio satis concordat primæ, & dicitur: Rei licitæ, quia in voto non debet promitti aliquod illicitum, & si promittatur rescindendum est votum, iuxta illud: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum, vt patet in decretis 22. quæst. 4. c. in malis. Et dato, quod in talibus votis intercidat iuramentum, non sunt obseruanda: magis enim in his reputarentur rei obseruatores voti, quàm transgressores, vt patet in Authen. scenicas mulieres. Dicitur etiam ad faciendum, vel non faciendum, quia votum est promissio, sed ista nunquam est, nisi de faciendo, vel non faciendo: dicitur etiam cum deliberatione, quia votum est promissio, quæ non est sine proposito, & deliberatione. Vnde si aliquis aliquid voueat ex facilitate animi nihil accedendo ad id quod vouet, non obligaretur, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. venientis, & extra de regularibus. capitu. ad nostram: Dicitur etiam pollicitatio facta, quia si aliquis esset in deliberatione, an aliquid voueret, & nondum deliberasset non obligabatur, vel si deliberasset, & nondum proposuisset obseruare, non obligatur, vel etiam si proposuisset, & nondum promisisset in corde, & hoc quia votum in promissione consummatur: ideo existentibus duobus primis, nondum erat obligatio, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. literatuam. Si autem aliquis promisisset, tenebatur.

Quod diffinitio primæ sit conueniens colligatur ex Scoto ibi et S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 1.

Sed obiicietur, quia 17. quæstio. 1. capito. qui bona, dicitur, quod illi, qui firmiter proposuerat, & deliberauerunt iam obligantur.

Respondendum est, quod ibi accipimus large propositũ scilicet pro promissione, & hoc aliqualiter innuitur, quia dicitur firmũ propositum. Est autem propositum firmum, idest, firmatum, quo modo non licet recedere ab illo. Cum autem licuerit recedere, nondum est firmatum, sed a proposito sine promissione recedere licet cum nõ acquiratur aliquod ius alicui ex proposito nostro, quod patet, quia dato, quod aliquis iuret, quòd firmiter proponit dare alteri centum, non est facta aliqua obligatio: si tamen promittat dare obligabitur dare. Sic autem est ad Deum, quia si aliquis solũ proponat, & deliberet aliquid facere non subiicit voluntatem suam alicui, sed significat id, quod intendit. Cum autem promittit iam se subiicit potestati alienæ, & tunc non licebit recedere, quia quæsitum est alteri ius.

Ad rationes autem probantes primam diffinitionem voti, scilicet, quod votum esset sola deliberatio, & propositum, & quod pertineret ad voluntatem respondetur. Ad primam cum dicebatur, quod conceptio boni propositi sit votum; & tamen ista est in sola voluntate. Dicendum quod non sufficit ad rationem voti, quia votum importat quandam firmam obligationem, sed conceptio boni propositi, quamquàm ex voluntate sit, tamen non firmatur ex voluntate, sed ex deliberatione, consequente promissionem. Ad secundam cum dicebatur, quod votum a voluntate dicitur: ergo in solo proposito est votum. Dicendum, quod votum habet originem a voluntate, sed consummatur in intellectu. Nam voluntas mouet rationem ad repromittendum aliquid circa ea, quæ eius volitioni subduntur. Et propter hoc votum a voluntate nomen accipit quasi a primo mouente, sed non recipit ab illa totum esse suum. Ad tertiam cum dicebatur de mittente manum ad aratrum, & respiciente retro: dicendũ, q̃ mittere manum ad aratrum, non est aliquid proponere solum, sed aliquid

Ad rationes primæ op. Ad primam.

Ad secundam.

Ad tertiam.

facere. Nam, sicut qui mittit manum ad aratrum, iam operatur, vel disponit se ad operandum dispositione immediata, ita ille, qui promittit iam operatur, quia incipit se exhibere promptum ad faciendum, licet nondum impleat, quod promittit, sicut ille, qui ponit manum ad aratrum nondum arat iam tamen apponit manum ad aratrum, qui autem solum proponit nihil adhuc agit, nec exhibet se paratum immediata dispositione, ideo in proposito solo non consummatur votum, sed in promissione.

An utile, & expediens sit hominibus aliquid facere per votum, vel omnia sine voto. Et quae utilitates sequantur in vovendo. Quaest. XLV.

Primum argumentum. Cap. 4. QVæret aliquis an utile sit, & expediens hominibus aliquid vouere. Arguitur, quod non, quia peccatum est per plura facere quod potest fieri per pauciora 8. Topico. sed omnia bona, quæ possumus facere per votum, possumus etiam sine voto ideo inutilis est apponere obligationem, cum sine illa res bene fiat. *Secundũ argumentum.* Item non expedit alicui homini, quod se priuet bono, quod ei Deus donauit, sed libertas est vnum de maximis bonis, quod videtur tolli per votum, quia inducitur necessitas, ergo vouere non expedit. *Tertium argumentum.* Item nullus debet se immiscere periculis, sed quicunque vouet subiicit se periculo: ergo nullus debet vouere. Hoc patet, quia ante votum poterat id, quod vouetur præteriri sine peccato: cum autem emittitur votum, peccatum est non implere vnde Augusti. dicit in epistola ad Armentarium, & Paulinam: Quia iam vouisti, iam te astrinxisti, tibi facere non licet aliud: non talis eris, si non feceris, quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses, minor enim tunc esses, non peior, modo autem tanto miserior, (quod absit,) si fidem Deo fregeris, quanto beatior si solueris, ergo vouere non expedit.

Quartũ argumentum. Cap. 3. Item qui operatur virtuosè, operatur cum delectatione, & liberrime quia signum generati habitus est delectationem fieri in operibus, vt patet 2. Ethi. sed qui operatur ex voto non agit delectabiliter, & liberrime, eo quòd iam non agit ex inclinatione, sed ex necessitate, ergo non expedit vouere.

Quintũ argumentum. Item Apostolus dicit prima ad Corin. c. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed non legitur Christum aliquid vouisse, nec Apostolũ: ergo videtur, quòd non expediat aliquid vouere.

Sextum argumentum. Item Apostolus admonet ne agamus bonum ex tristitia, & necessitate, sed hilari mente, vt patet 2. ad Corin. c. 9. scilicet, vnusquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus: sed qui agit ex voto, agit ex necessitate, ergo nihil est vouendum.

Psal. 75. In contrarium videtur, quòd votum sit expediens, quia Scriptura admonet vouere, vt patet in Psal. Vouete, & reddite. si tamen malum esset, non admoneret. Item si non expediret vouere, quamquam interdum aliquid voueremus non oporteret illud solui: & tamen Scriptura nimis admonet solutionem votorum, & non esse tardandum in redditione eorum, vt patet Ecclesiast. c. quinto. & Deuteron. 23. c. ergo expedit vouere.

Respõsio ad quæst. Respondendum est, quòd cum in voto obseruantur omnes conditiones voti, scilicet, quod fiat de rebus licitis, & discretè, valde expediens est. In quo considerandum, quod votum est promissio facta Deo, vt supra factũ dictũ est. Fit autem promissio interdum homini, & interdum Deo, sed ex diuersis causis, & in vtraque reperitur vtilitas. homini enim promittimus aliquid propter eius vtilitatem quia id quod ei promittimus aliquid confert, & hic sunt duo, scilicet, exhibitio, & promissio: exhibitio enim vtilis est, quia per ipsam transit res vtilis ad eum, cui fit promissio. Est etiam promissio vtilis, quia propter hanc non licet promittenti recedere ab eo quod dicit, & ille, cui facta est promissio habet certum ius ad rem, quod sine promissione non haberet: fit autem promissio Deo, & hic etiam duo sunt, scilicet, exhibitio, & promissio, sed neutrum fit propter vtilitatem Dei: quod patet, quia exhibitio rei promissæ non est vtilis ei cum bona vtilia solum conferant ad supplendam negligentiam, aliàs indigentiam. Deus autem bonorum

F nostrorum non indiget Psalm. 15. Etiam promissio non est vtilis Deo, quia promissio est vtilis, inquantum per eam acquiritur aliquod ius, et certificatur is, cui fit promissio de exhibitione, sed Deo non est vtilis exhibitio: ergo nec promissio: Est tamen vtrunque nobis vtile.

Vnde August. dicit in Epistula ad Armentarium, & Paulinam: Benignus exactor non est egenus, & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere facit redditores, ea tamen, quæ nos reddimus sunt nobis vtilia, quia dum magis Deum colimus, amplius apud eum promeremur. Promissio quoque nobis vtilis est ad multa, nam præter hoc, quod est reddere id quod per votum promittitur, ipsa promissio multum proficit, quia necesse est, quod in eodem actu ille, qui vouet, plura Deo det, quàm qui non vouet. Nam qui non vouet, exhibet actum, sed manet ei libera voluntas ad continuandum, vel non conti- *Qui vouet plura Deo dat quam qui non vouet.*

G nuandum actum: esse aut sui iuris est aliquid valde magnum, quod ille, qui vouet Deo exhibet: nam non solum actum suum Deo impendit, sed etiam voluntatem, & libertatem suam faciens, quod nihil ei liceat, nisi quod Deus vult.

Item proficit promissio, quia inducit nos ad magis colendum Deum. Nam qui agit sine voto, quia non obligatur interdum agit, & interdum cessat, & languet voluntas eius ad aggressionem magnorum bonorum, qui autem vouit, quia scit sibi ex necessitate incumbere, quod agat disponit se ad agendum confortando se ad magna, & ardua, & sic nimis proficit. Hoc apparet in illis, qui solum ex delectatione student, vel, qui ex necessitate: nam abundantius proficiunt quibus insistãdi libros necessitas inest.

H Item proficit promissio ad maius firmamentum inducendum in opere bono, potissimùm cum ista promissio publicè fit, quia licet tunc promittens non curaret obseruare promissum propter Deum: curabit tamen saltem obseruare propter humanam verecundiam, & quamquàm a principio sint actus illi difficiles, quasi non penitus voluntarii: tamen assuetudo illos faciet delectabiles, & sic votum erit in nobis occasio bonorum habituum, qui non fuissent causati sine voto. Item proficit promissio ad aliorum concitationem, quia cum aliquis vouet quippiam Deo impendere, quantum ad illam partem se totum Deo exhibet, nihil sibi iuris relinquens, quod alii videntes magis concitantur ad Deum colendum, quam alias concitarentur, cum magis manifestetur affectus noster in Deum per votum, quam sine voto. *Ad rõnes ad primam.* Ad rationes in contrarium respondẽdum ad primam cum dicitur, quod peccatum est per plu-

I ra facere &c. conceditur, sed negatur minor. Nam sicut in voto plura sunt quàm in operatione sine voto, ita plures vtilitates sunt operantis cum voto, quàm sine illo, & patet de omnibus supra positis, quarum nulla est in operatione sine voto. *Ad 2.* Ad secundum respondetur, cum dicitur, quod nullus debet se priuare libertate & conceditur. Cum autẽ dicitur, quod tollitur per votum, negandum est, quia sicut qui sine voto operatur, liberè operatur scilicet a principio intrinseco nullo extra cogente, ita qui ex voto agit liberè agit, quia voluntati suæ subiicitur complere votum, vel non. Si autem dicas, quod ante emissionem voti libertas inest, post emissionem vero soluendi necessitas manet: dicendum est votum esse de necessitate ex præsuppositione scilicet quod si non impleuimus, non habebimus vitam æternam; sed non est necessitas absoluta, sicut necesse est

K hominem esse mortalem, & hoc sufficit ad hoc, quod non tollatur libertas.

Aliter indici potest, quod votum causat necessitatem, sed nõ diminuit libertatem, quia solum inducit quandã firmitatem ad operandum, & non coactionem, sicut autem necessitas ad non peccandũ non diminuit in Deo libertatẽ, nec in beatis, ita necessitas ad bene operandum non tollit aliquã libertatẽ Et est ista confirmatio similis confirmationi beatorum, sed ex illa non sunt minus perfecti. Vnde necessitas non, quia est firmitas in bono melior est, quàm libertas idest indeterminatio ad faciendum hoc, uel illud: unde Aug. in Epistola supra nominata ait: Fœlix necessitas, quæ ad meliora compellit. Ad tertium cum arguebatur, quod nemo debet se immiscere periculis, sed quicunque uouet, subiicitur periculo. Dicendum est quod periculum *Ad tertium. Ex timore se periculo quando licet & quando non.*

habet

habet se dupliciter: vno modo periculum oritur determinate ex ipso facto, quod quis aggreditur: alio modo oritur non ex ipso bono, quod quis incipit, sed eo, quod deficit, vel errat a bono incepto. Primo modo nullus se debet immiscere periculis, sicut non est expediens, quod aliquis transeat flumen per pontem ruinosum, vel quod habitet in domo disposita ad casum, quia ex ipsa re nascitur periculum. Secundo modo non est inconueniens quod aliquis immisceat se periculis, sicut ascendere equum secundum se non est periculum: potest tamen inde cadere ascensor, sed propter hoc non est cessandum ab operationibus, quia hoc modo cessandum esset ab omnibus operationibus bonis propter periculum, quia non est aliqua operatio, ex qua non possit sequi periculum per accidens: sic enim dicitur Eccle. 11. capit. Qui obseruat ventum, non seminat, & qui considerat nubes nunquam metet, sed oportet, quod homo se exponat alicui periculo propter bonum cum ex re ipsa, cui se exponit non nascitur directè periculum, sed per accidens: in voto autem sic est, quia non nascitur periculū ex eo, sed ex culpa hominis, qui voluntatem transmutat transgrediens votum: vnde Aug. in præalleg. Epistola ait. Non te vouisse pœniteat: immo gaude iam tibi non licere, quod tamen tuo detrimento licuisset. Ad quartum: Cum dicitur, quod qui operatur virtuosè, operatur delectabiliter, & liberrime, sed non est sic in voto, ergo &c. Dicendū, quod operantes ex voto non minus liberè, & delectabiliter operantur, quàm cæteri: nam delectatio oritur ex habitu, scilicet si operans sit habituatus ad id, quod operatur, vt patet 2. Ethic. hoc autem per accidens se habet ad operari ex voto, vel sine voto, quia potest vouens habere habitum perfectiorem, quàm non vouentes, & tunc delectabilius operabitur, si autem non vouentes habeant habitum ad id, quod operantur delectabilius operabuntur: sed hoc totaliter est per accidens ad votum, ideo de eo non est curandum. Cum vero dicitur, quòd vouentes non operantur ita liberè, falsum est, quia votum non tollit aliquam libertatem, nec diminuit: nam sicut ille, qui mouetur, & cadere non potest, nō mouetur magis ex necessitate, quàm ille, qui mouetur, & frequenter cadit, sed habet aliquid excellentius scilicet quia iste est confirmatus ad non cadendum, & ille non: ita in vouente, & non vouente, quia vouens habet firmitudinem propositi ad operādum propter promissionem: non vouens autem nullam habet firmitudinem, cum non sit determinatus ex proposito suo magis ad agere, quam non agere, coactio tamen ad agendum nullatenus vni quàm alteri inest. Ad quintum, cum dicebatur, quod Christus non vouit, nec Apostoli: ergo nec nos vouere debemus. Respondendum est, quod non sequitur, quia quamquàm nos debeamus esse imitatores Christi, nō tamen debemus omittere, vel non agere omnia, quæ ipse nō egit: nam tunc tollentur nobis multi actus boni scilicet Christus nunquam doluit pro aliquo prauè commisso, quia nunquam peccauit: ergo nos non debemus dolere de aliquo commisso: sed falsum est: ergo, quamquàm ipse non vouit, nobis vouere expediens est. Aliter respōderi potest, quod quamquàm Christus in persona sua non vouit, dedit tamen nobis exemplum vouendi: ipse enim erat Deus, & homo: & inquantum erat Deus non competebat ei vouere. quia votum semper fit alicui maiori. inquantum homo etiam non debuit vouere, quia votum fit ad firmandū voluntatem nostram in bono per promissionem, quæ aliàs firmata non est. Christus tamen inquantum homo habebat summam voluntatem in bono, quia cum prehensor erat, & omnes hi sunt confirmati: dicitur tamen nobis ex persona Christi id quod habetur in Psal. s. vouete & reddite. & illud. Vota mea reddam in conspectu timentium eum. Cum autem dicebatur de Apostolis, quod non leguntur vouisse, dicendum, quod non apparet expressè eos vouisse, sed satis verisimile est, quod vouerint omnia pertinentia ad statum perfectionis .s. qui Christum relictis omnibus secuti sunt. Ad sextum cum dicebatur, quod Apostolus admonet ne agamus ex tristitia, aut ex necessitate, quia hilarem datorem diligit Deus. Dicendum est, quod agentes ex voto non agunt ex tristitia, nec ex necessitate. nam tristitia causatur ex his. quæ nobis accidunt contra voluntatem nostram: votum autem non est aliquid contra voluntatem, sed ex voluntate habens originem: ideo non fit aliqua tristitia per illud. Etiam non est aliqua necessitas, quia accipit Apostolus necessitatem coactionis, quæ tollit meritum, vel necessitatem inductionis magnæ ab extrinseco, vt quod aliquis operetur bonum propter solam magnam verecundiam. In voto autem non est necessitas coactionis ad obseruandum illud, sed necessitas ex præsuppositione .s. si volumus saluari, quod oportet obseruare votum: & ista necessitas non diminuit libertatē, quia nunc etiam diceremus, quod non vouentes agebant ex necessitate, quia quædam sunt, quæ necesse est ipsos agere ex præsuppositione scilicet obseruare omnem legem Euangelicam, alioquin non est salus, sed non dicimus propter hoc eos esse minus liberos in agendo: ergo nec vouentes propter hanc necessitatem sunt minus liberi.

Ad quartum. (margin)
Cap. 3. (margin)
Ad quintum. (margin)
2 solutio (margin)
Psal. 75. (margin)
Psal. 21. (margin)
Ad sextum (margin)

Quæ sunt species voti. · Quæst. XLVI.

QVæretur Vlterius de specieb. votorum. Respondēdū, quod votum diuiditur primo per necessarium, & voluntarium, & hoc intelligitur cōparando ad tempus emissionis. Nam post emissionem omne votum necessarium est. Dicitur autem votum necessarium id, quod necessarium est etiam antequam emittatur, & sic est votum, quod fit in baptismo, scilicet, abrenunciare Satanæ, & pompis eius, & tenere fidem, & seruare decalogum, & alia, sine quibus nō est salus, vt patet de conse. dist. 4. in c. prima. & 1. q. 1. §. ecce cum honoris: ideo cum homo peccat post baptismum ex duplici causa peccat, scilicet, quia malum simpliciter agit, & quia transgreditur votum: tamen non sunt duo peccata, sed vnum grauius, quàm aliàs foret, si nō vouetetur. Votum voluntarium dicitur illud, ad quod quis non tenebatur ante emissionem, sed post emissionem astringitur ad obseruandum, sicut est votum continentiæ, & abstinentiæ a cibis, & peregrinationis, & similium. De his dicitur in Psal. vouete, & reddite. & ibi glosa, idest si voueris, reddite. Et sic primum ad consilium, & secundum ad imperium referatur, vt patet extra De voto, & voti redemptione. in c. magnæ. Psal. 75.

Cum autem dicitur, quòd votum continentiæ est voluntarium intelligendum est quantum ad emissionem continentiæ perpetuæ, vel temporalis, per quod aliquis abdicat a se potestatem experiendi actum venereum, quem aliàs licite experiri posset, quilibet tamen obligatur continere, nisi contrahat: leges enim imposuerunt omnibus continentiam, quia sola potens est animas cum fiducia Deo præsentare, vt patet in Auctem. De lenonibus, §. sancimus. col. 2. & per hoc corriguntur leges antiquæ, quæ concedebant concubinatum. Dicitur tamen votum continentiæ voluntarium, quia quicunque vouet continere, posset contrahere, vel uti matrimonio iam contracto. Item cum dicitur de abstinentia a cibis, scilicet, de ieiunijs, quòd uotum istorum est voluntarium, intelligendum est quantum ad illos dies, qui non sunt sub præcepto Ecclesiæ, vt ieiunentur, quia quantum ad hos non est libertas, generaliter autem omne votum est voluntarium, quia de te licita fit ad quam ante emissionem voti non obligabamur, illud autem distinguitur, quia quoddam est simplex, aliud solenne, votum simplex dicitur, quod sine aliqua solennitate emittitur, scilicet, quia non fit in conspectu Ecclesiæ, vel in manibus alicuius prælati, aut per sumptionem sacri ordinis, vel professionem alicuius religionis approbatæ, sed fit absolute, vt si aliquis se quis voueat, nemine audiente, & hoc, siue in solo corde, siue in voce, etiam si aliquis audiat, non tamen fiant vlteriores cæremoniæ. Votum autem solenne est quod publice fit, vel in manibus prelati, qui suscipere potest votum. Et sic de alijs cæremonijs introductis iure, solennitatem istam introduxerunt, vt patet De voto, & voti redemptione c. vnico in 6. Fuit autem ista sollennizatio propter maiorem firmitudinē in vouens, quia vota solennia publicè emittuntur. ideo in his quamquàm Deus non moueat hominem ad complendum votum, saltem ipse humana verecundia mouetur, & ob hoc generale est in istis uotis, quòd sint publica, uota autem simplicia, ut communiter sunt occulta, & ob hoc maius delictū est in transgressione uoti solennis quam

Votū simplex & solenne quid. (margin)

quàm simplicis, & in ipsis solennibus est differentia, quia quanto aliquod magis publice emittitur tanto transgressio est damnabilior, & pœna infligenda est maior, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. vnico in sexto, illorum autem votorum quædam consistunt in faciendo, vt ieiunare, peregrinari, orare offerre, alia consistunt in non faciendo, sicut non contrahere matrimonium, non accipere ordines sacros, non suscipere Episcopatum. Hæc autem voluntaria sunt, quia sine his est salus 1. q. 1. c. si qui §. ecce eum honoris. Et potissimum dicitur hoc de sumptione sacrorum ordinum, & acceptione Episcopatus, quia quamquam ista pertineant ad quandam excellentiam virtutis, & status, tamen sine his est salus, quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei, vt patet extra de temporibus ordinandorum c. ad aures.

Quanto votū est magis publicū tāto dānabilius frāgitur

An votum sit actus latriæ, & secundum se totum pertineat ad latriam. Quæst. XLVII.

QVæretur amplius circa votum, an sit actus latriæ. Pro quo considerandum, quod latria, siue religio dicitur esse virtus, secundum quam Deo exhibemus debitum famulatum, scilicet, quod cognoscimus eum Dominum, & pro hoc impendimus ei cæremonias quasdam famulatus.

Charitas & latria quō differunt.

Differt autem ista virtus a charitate, quia secundum charitatem Deum super omnia diligimus, & colimus, tamen non inquantum Dominum, sed inquantum summum bonum, latria autem respicit Deum tanquam Dominum, & impendit ei cultum tanquam debitum. De hoc magister li. 3. sententiarum dist. nona.

Primum argumentum.

Et in hoc arguitur, quòd non sit votum actus latriæ, quia omne opus virtutis cadit sub voto; sed ad eandem virtutem videtur pertinere promittere aliquid, & facere illud, ergo votum pertinet ad quamlibet virtutem, & non specialiter ad latriam. *Secūdū.* Item secundum, quòd ait Tullius ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & cæremoniam Deo offerre, sed ille, qui vouet nondum aliquid offert, sed *Tertium.* solum promittit, ergo votum nō est actus religionis. Item cultus latriæ, siue religionis non debet exhiberi alicui, nisi Deo, sed votum non solum fit Deo, sed interdum fit sanctis, etiam fit prælatis, quibus religiosi profitentur obedientiam, vouentes, ergo votum non est actus religionis, vel latriæ. Sed contra hoc est, quia Isa. capitu. decimo nono, dicit. Colent eum in hostijs, & in muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent, sed colere Deum est actus proprius latriæ, ergo votum cadit sub latria, vel religione. Item votum cum pertineat ad vnum genus operationis humanæ, & sit aliquod bonum, & dirigibile, impossibile est, quòd non pertineat ad aliquam virtutem, sed non est aliqua ad quam possit pertinere, nisi sit latria, ergo sub latria poni debet. Nec valet si dicas, quòd actus cuiuslibet virtutis potest voueri, ideo pertinebit votum ad omnem virtutem.

Responsio.

Dicendum, quod quamquàm id quod vouetur possit pertinere ad omnem virtutem, tamen vouere dicit quandam cæremoniam specialem cultus diuini, scilicet, obligare se ei per promissionem, & hoc est generale in omni voto, ideo quantum ad hoc necesse est, vt votum determinet sibi aliquam specialem virtutem, & ista est latria, siue religio, quia non potest inueniri alia.

Latria quō differt ab alijs virtutibus.

Ad quæstionem respondendum, quòd latria ab aliis virtutibus differt, quia ipsa est virtus imperatiua, scilicet, secundum eam imperantur, & ordinantur omnia, quæ in Deum dirigi debent, cum Deus sub ratione Domini, & cui debetur famulatus sit id, quod intendit latria, virtutes autem aliæ sunt exequentes, vtpote aliquis propter Deum vult abstinere a libidine intendens per hoc impendere se Deo famulatum, istud pertinet ad duas virtutes, quia imperare, quòd abstineamus, & hoc propter Deum, pertineret ad latriam, ipsum autem continere pertinet ad temperantiam, vel ad dispositionem, quæ vocatur continentia. Sic etiam apparet in operationibus potentiæ volitiuæ, & intellectiuæ, nam actus potentiarum executiuarum, sunt actus potentiæ intellectiuæ, & volitiuæ, quia nihil potentiæ executiuæ operantur, nisi illud intellectus decreuerit, & voluntas elegerit, & in hoc ponunt ordinem in potentiis inferioribus. Executio tamen actuum non pertinet ad intellectum, & voluntatem, sed ad inferiores potentias, sic autem de latria est, quoniam ipsa ordinatur ad diuinam reuerentiam, quæ est proprius finis latriæ, ordinare autem alios actus in illum finem pertinet ad virtutem imperantem, & non ad virtutem imperatam, ideo ipsa ordinatio actuum cuiuscunque virtutis in seruitium Dei est proprius actus latriæ, licet executio illius pertineat ad virtutes imperatas, sed manifestum est ex præcedentibus, quod votum est quædam promissio facta Deo, promissio autem importat ordinationem quandam eius, quod promittitur, vnde secundum quosdam votum est ordinatio quædam eorum, quæ quis vouet in diuinum cultum, ergo votum G est actus virtutis ordinatiuæ, scilicet, latriæ.

Ad rationem primam.

Ad rationem primam respondetur, quod votum consideratur dupliciter, aut quantum ad promissionem, qua quis Deo se obligat, aut quantum ad rem exhibitam per promissionem.

Primo modo necesse est, vt vouere pertineat ad actum latriæ, quia non est aliqua virtus cuius actus sit promittere aliquid Deo, vel ordinare in illum præter latriam, in omni tamen voto est ista ordinatio, ergo quantum ad hoc pertinet ad latriam. Secundo modo, scilicet, quantum ad rem exhibitam potest dupliciter accidere, quia aliquando id quod promittitur est propria materia religionis, vel latriæ, scilicet, quia pertinet ad quasdam cæremonias, quæ ad solum cultum diuinum exhibentur, sicut offerre sacrificium, & orare, & similia. Interdum autem res exhibita H pertinet ad materiam alterius virtutis, vt si aliquis voueat ieiunare, vel continere, quod pertinet ad temperantiam, aut voueat dare eleemosynam, quod pertinet ad liberalitatem, vel facere Ecclesiam aut monasterium, quod pertinet ad magnificentiam, aut pugnare contra infideles, quod pertinet ad fortitudinem, vel non respondere maledicentibus, quod pertinet ad mansuetudinem, & sic omnis actus virtutis potest cadere sub voto.

Primo modo votum pertinet ad latriam tam quantum ad materiam, quam quantum ad promissionem. Secundo modo pertinet ad latriam quantum ad promissionem, & ad alias virtutes quantum ad executionem. Sed tunc dicetur, cum pertineat votum ad latriam quantum ad aliquid, & ad alias virtutes, quantum ad aliquid, a qua denominabitur? Respondendum est, quod debet vocari actus latriæ, & hoc propter duo.

I Primo, quia interdum pertinet votum totaliter ad latriam, sed nunquam totaliter ad alias virtutes, vt si quis voueat orare, vel dicere Missam, aut recitare horas canonicas. Hic actus pertinet ad latriam quantum ad promissionem, quia per illam ordinatur actus in diuinum cultum, sed ad nullam virtutem pertinet ordinare in diuinum cultum operationē, nisi ad latriam. Etiam pertinet iste actus ad latriam secundum materiam suam, quia hoc quod est orare, vel Missam dicere, aut genua flectere, & similia non est materia alicuius virtutis, nisi religionis, siue latriæ. In alijs autem virtutibus non sic reperitur, quia licet materia, in qua fit votum pertineat interdum ad alias virtutes, vt ieiunare continere, & dare eleemosynam. Ordinare tamen actum illum in Deum per promissionem non pertinet ad aliquam illarum.

K Item secundo apparet hoc, quia dato, quod semper materia voti pertineret ad alias virtutes, adhuc principale, quod est in voto pertinet ad latriam, quia substantiale, quod est in voto est promissio facta Deo. quòd autem promittatur hoc, vel illud, non tantum refert. & per hoc etiam votum distinguitur ab omnibus alijs operationibus, quia votum determinat sibi promissionem. Debet ergo denominari votum actus latriæ ad quam pertinet substantiale illius, & non actus aliarum virtutum.

Ad secūdam.

Ad secundam rationem, cum dicebatur, quod ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & cæremoniam Deo offerre, conceditur. Cum dicitur, quod vouens adhuc nihil operatur dicendum, quod eo, quod exhibet se promptum immediata dispositione ad aliquid Deo offerendum, cum Deo se obligat, quodammodo videtur iam offerre,

ferre, sic enim dicitur aliquid fieri, cum causa eius immediata fit, quia effectus continetur virtualiter in causa. Sic etiam de eo, qui mittit manum ad aratrum licet nondum aret iam tamen arare videtur, quia illa est propinquissima dispositio, & inde est, quod cum nos gratias agimus aliquibus propter bona, quæ cõferunt, non solum gratias agimus cum conferunt, sed etiam cum conferre promittunt. Si tamen promissio non reputaretur aliqualiter, ipse actus dandi, non regratiaremur, & sic etiam est quantum ad Deum in voto, nam non solum aliquis meretur apud Deum, qui votum complet, vel secundum votum suum agit, sed etiã cum vouet, ideo si quis voueat cum plena intentione exequendi quod vouet, tantum meretur in sola voti emissione, quantum in multis actibus posterioribus, qui sunt ad completionem voti, & hoc potissimum cum per votum inducitur magna obligatio, sicut in vouentibus religionem, nam ibi profitentur, & promittunt se obseruaturos continentiam, paupertatem, & obedientiam, quæ tria profecto maxima sunt, & qui ista vouet iam sibi nihil vltra relinquit. Ideo dicendum, quod si quis ad ampliandum cultũ Dei in seipso cum firma, & plenissima intentione complendi ista tria vouerit, in hac sola emissione voti sine aliquo actu posteriori magis meretur, quàm si multis diebus ieiunaret, aut cõtineret, ideo si omisso voto moriatur quis antequam incipiat exequi aliquam partem illius, per solã illam emissionem magnus gradus gloriæ sibi debetur.

Quo in vouendo et ante opus ad veniat magnum meritũ est.

Ad tertiam. Ad tertiam rationem respondendum, quod votum soli Deo fit, sed promissio potest fieri etiam homini, & ipsa promissio boni, quæ fit homini potest cadere sub voto inquãtum est quoddam opus virtuosum. Intelligendum est autẽ per hoc votum quo aliquis vouet aliquid sanctis vel prælatis, vt ipsa promissio facta sanctis cadat sub voto materialiter. Est autem sic intelligendum, quod quando aliquis vouet alicui sancto facere aliquid propter illum, vt ieiunare in festiuitate illius, aut visitare limina eius, votũ fit huic Deo. Tamen exhibitio operis specialiter est pro isto, vel illo sancto.

An aliquando possit fieri votum sanctis vel prælatis & an votũ fiat Deo.

Et cum aliquis dicit, ego voueo tali, vel tali sancto ieiunare in festiuitate illius, est sensus istorum verborum, ego obligo me Deo ad ieiunandum in festiuitate huius sancti, & pro honore huius sancti, votum autem non recipitur hic a sancto, sed a Deo, quia ipsi fit obligatio, sed exhibitio operis specialiter dirigitur in sanctum illum. Sic autẽ erat de latria respectu omniũ aliarum virtutum in voto, quia promissio, quæ in voto fit semper ad latriam pertinet, opus tamen, quod promittitur aliquando pertinet ad vnam virtutem, & aliquando ad alteram, sed propter hoc nihilominus pertinet votum semper ad latriam. De voto aũt, quod fit prælatis dicendum est, quod in professione religionis vouent religiosi cõtinentiam, & paupertatem Deo, & obedientiam prælatis suis, non tamen est sensus, quod votum obedientiæ directe, & solum tendat ibi in prælatum, sed est sensus, ego voueo obediẽtiam prælatis, idest ego voueo Deo quod obseruabo obedientiam ad prælatos, & sic promissio, quæ est substantia voti, dirigitur ibi in Deum, opus autem est ad prælatos propter Deum.

Votum de quibus rebus fieri debet, & quomodo concordetur opinio iuristarum cum opinione theologorum, quantum ad indifferentia an fiat de eis votum. Et quid agendum est, quando votum est indiscretum, & nobis impossibile. Quæst. XLVIII.

Quæritur vlterius de quibus rebus debeat fieri uotum, scilicet, an fiat de bonis, & malis indistincte, & de indifferentibus, uel de solis bonis, & si de bonis, an de bonis, quæ sunt sub libertate nostra totaliter, ita ꝙ non cogimur ad illa, uel de omnibus bonis tam necessariis, quàm uoluntariis. Dicitur autem communiter, quod uotũ fieri debeat semper de meliori bono, idest, de bono supererogationis. Vocatur autem bonum ipsum, per quod peruenimus in salutem æternam, & sine illo impossibile est peruenire: sic sunt omnia præcepta necessitatis. Vocatur autem melius bonum id per quod in uitam æternam peruenitur, & efficacius peruenitur, quàm per primum bonum, & ita sunt bona, ad quæ non cogimur, sicut consilia Euangelica. Vocantur autem meliora bona, quia ad altiorem statum pertinent, quàm illa, quæ sunt bona sub necessitate, & communiter constituuntur vota in illis.

Respõdetur communiter.

Contra 1. Sed arguitur, quòd non solum fit votum de istis, sed etiã de illis, quæ pertinent ad necessitatem salutis, sicut in baptismo vouent homines abrenunciare Satanæ, & pompis eius, & fidem seruare, vt dicit Glosa super illud: vouete, & reddite Domino. Etiam Iacob vouit id quod erat de necessitate salutis, scilicet, quod Deus verus esset sibi Deus, vt patet Gen. 28. c. & tamen hoc est de necessitate salutis, ergo non fit votum semper de meliori bono.

Secundo. Item videtur, ꝙ mala vouere possint licitè, quia Iepte Galaadites ponitur ab Apostolo in catologo sanctorum Ad Heb. 11. c. ipse tamen vouit immolare quidquid sibi occurreret primum de domo sua reuertenti de bello, & immolauit tunc filiam suã vnicam innocentem, vt patet Iudi. c. 11. sed occisio innocẽtis illicita est secundum se, & non redarguitur ille, qui vouit, ergo illicita cadunt sub voto.

Tertio. Item ea, quæ redundant in alicuius detrimentum, vel quæ nihil sunt vtilia, non habent rationem melioris boni, sed aliquando fiunt vota de istis, vt de immoderatis ieiuniis, aut vigiliis, vel laboriosis peregrinationibus, quæ vertunt in magnum periculũ personæ, fiunt aũt interdum vota de aliquibus indifferẽtibus, & ad nihil vtilibus, ergo non semper de meliori bono.

Quarto. Itẽ impossibilia non sunt meliora bona, ideo non sunt bona, quia nunquam sunt, & tamen interdum aliquis vouet, ꝙ sibi impossibile est, sicut aliquis vouet, dare pecuniam, ad quam reddendam postea est impotens, vel vouet ire in peregrinationem, & infirmitate grauatus habet hoc pro impossibili, ergo votum non est de meliori bono semper. Sed contra, quia Deutero. 23. c. dicitur, quòd vouentes non debent tardare reddere, & subditur, si nolueris polliceri absque peccato eris, ergo apparet, ꝙ qui vouet bene agit, sed qui non vouet non agit malũ, & ob hoc non potest esse votum de illicitis, quia illicitè agere peccatum est, sed vouere est licitũ. Etiam patet ex hoc, ꝙ non fit vouere de bonis, q̃ cadunt sub necessitate, quia qui illa omittit peccat, & tamen non vouere non est peccatum, cum dicatur: Quod si nolueris polliceri absque peccato eris. Ergo solum est votum de meliori bono, quod sine peccato omitti potest.

Responsio. Respondendum ad quæstionem, quòd votum, sicut supra declaratum fuit, est promissio facta Deo. Promissio aũt fit alicui in fauorem ipsius, & nõ principaliter in fauorem promittentis, ideo debet fieri de aliquo quod vtile est ipsi, cui promittitur, vel saltem gratum, & dicitur hoc, quia in hominibus fit promissio propter vtilitatem eorũ, ad quos est, quia indigent in alterutrum vtilitatibus, promissio autem, quæ fit Deo non est de aliquo vtili, cum nihil sit sibi vtile, quia bonis nostris non indiget, vtilitas autem est ad supplendam indigentiam. Debet tamen id quod ei promittimus saltem esse ei gratum, mala tamen ei grata non sunt, quia nõ est Deus volens iniquitatem iuxta illud Psalm. 5. Quoniam Deus nolens iniquitatem tu es. Et iterũ: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, ergo de malis nõ potest fieri votum. Item repugnat hoc secundum rationem voti, est enim votum secundum se promissio, sed promissioni repugnat fieri de malo, quia si quis promitteret alteri, quod inferret ei malum, non vocaretur ista promissio, sed magis comminatio. Item ex causa superiori indifferentia non cadunt sub voto. Dico autem indifferentia ea, quæ sunt purè indifferentia, in quorum altero non potest maior bonitas, quàm in alio reperiri, nam dicimus, quòd contrahere, matrimoniũ, uel non contrahere indifferens est, scilicet, quòd ad salutem uitæ æternæ non differt, cum per matrimoniũ, vel continentiam possit haberi uita æterna: non tamẽ sunt ista purè indifferentia, quia in uno maius bonum reperitur, quàm in alio, quia licet utroque modo perueniatur ad uitam æternam, tamen melius, & perfectius peruenitur per obseruationem continentiæ quàm per contractum matrimonii.

Quæ dicantur indifferentia.

3. Concl. quæ indifferentia sint duplicia quorũ quædã obseruanda sunt vana est & superstitio.

Alia sunt purè indifferentia, scilicet, in quorum altero non potest maius bonum, quam in alio reperiri, & in eis non reperitur directe aliquod bonum, uel malum, sicut quod aliquis quotidie lauet manus quinquies, uel septies vel

vel quòd respiciat rem vno oculo, vel duobus. De primis F indifferentibus non est hic sermo, nam de illis est proprie votum, vt infra declarabitur, sed intelligitur de indifferentibus secundo modo, in quibus nõ potest reperiri bonum; vel malum morale, & de his dicendum, quòd non cadunt sub voto, quia votum est promissio facta Deo, quæ debet esse de aliquo, quod ei est gratum. In differentia autem nõ sunt Deo grata, sed solum opus virtuosi, immo indifferentia, si astringantur ad certum modum, arguunt quandam stultitiam, aut superstitionem, nam indifferentia non habent in se aliquod bonum, vel malum, quia conferrent aliquatenus ad directionem vitæ, quòd ergo aliquis circa ea curam exhibeat determinando se ad talem, vel talem modum stultitia est, cum solicitudo nostra, quæ dirigenda ad necessaria, & conferentia, ad superflua, & inania distribuitur, vt si aliquis curam haberet oculos semper aperire velociter, vel semper in tarda successione, vel si adhiberet curam ad lauandum quotidie sepius manus, & non pluries, & obseruatio istorum indifferentium inducit superstitionem, quæ vitanda nimis est. Est enim superstitio obseruatio aliquarum ceremoniarum, quæ ad rem non conferũt, vt siquis volens dare pharmaca ægroto, daret ea manu dextra, & non sinistra, vel conuersus ad orientem, & non ad occidentem, ista enim nihil conferunt ad sanitatem, quia non habent aliquam efficaciam naturalem ad hoc. Sic autem est de omnibus purè indifferentibus respectu omniũ bonorum humanorum, quia illa nihil ad rem conferunt, ideo siquis astringat se ad obseruandum aliquem modum indifferentium rerum, propriè superstitiosus est. Cauendum ergo est, quia ista inutilia sunt, & speciem mali habent. Si autem ista obseruata sine voto non sunt licita, multominus licita erunt obseruata ex voto, quia maior solicitudo tunc ad obseruandum impenditur, quàm si ea non voueremus, & hoc propter obligationem inductam ex voto, tanto tamen aliquis stultior est, quanto circa inutilia diligentiorem adhibet solicitudinem, ideo superstitiosum est siquis voueret, quòd quandocũque flecteret genua ad orationem, primo flecteret genu dextrum, quàm sinistrum, vel primo declinaret oculos in terram, quàm eleuaret in cœlum, ideo ista nec vouenda sunt, & si aliquando voueantur, obseruari nõ debent, quin potius videtur Deo, quædam irrogari iniuria, quando ista vouentur, quia videtur contemni, velut siquis alicui domino promitteret aliquid dare, quod nihil penitus valeret, vt vnum capillum, vel vnum pugillum terræ, reputaret ille sibi hęc ad iniuriam, vel contemptum, ita Deus cum nos ei indifferentia vouerimus reputabit ad iniuriam si deliberato animo I illa vouemus, vel reputabit ad stultitiam nostram si indeliberate promiserimus, manet ergo, votum de solis bonis fieri posse.

Superstitio quid.

4. Conclusio superstitiosa Deo dare vel vouere peccatum est. Bonum exẽplũ.

Sed adhuc considerandum est, quòd votum promissio est. Fit autem promissio de voluntarijs, nam de simpliciter necessariis nemo promittit, esset enim stultum siquis promitteret se esse moriturum, vel non esse volaturum in cœlum, aut non futurum asinum, ideo ista non cadunt sub voto. Siquis autem aliquod horum Deo voueret, vel non esset sanæ mentis, ita quod non intelligeret quid diceret, & tunc nulla est obligatio, vel peccatum, vel si esset sanæ mentis irrideret Deum iocans ad illum, sicut in sociali collocutione fieri solet, sed hoc tollit reuerentiam, quæ Deo debetur, ideo culpabile est, & dolendum siquis aliquando taliter voueret. Manet igitur votum de solo bono, K & voluntario. Quia tamen necessarium non repugnat simpliciter voluntario, cum in Deo sit necessitas bene agendi, tamen inest maxima libertas, distinguendum est de necessario, scilicet, quòd quoddam est necessariũ in nobis, quod tollit omnem libertatem, sicut nos esse mortales, vel non esse incorruptibiles, & talia necessaria excludunt omnem libertatem, ideo de his votum fieri nequit. Alia sunt necessaria necessitate finis, vel præsuppositionis scilicet sine quibus non potest esse salus, sicut tenere fidem, vel obseruare præcepta legis Euangelicæ. De istis autem potest fieri aliquo modo votum, quia licet non fiat votum de eis inquantum sunt necessaria, fit tamen inquantum sunt voluntaria, scilicet, quòd sit necessarium ad salutem æternã, quòd

5. Conclusio votũ nõ est de necessarijs.

Necessarium duplex.

6. Conclusio põt fieri votũ tenere fidem vel obseruare præcepta.

F ego obseruem præcepta decalogi: tamen non est simpliciter necessarium, quod ego obseruem, quia possum non obseruare, ideo quantum ad id, quod in hac parte libertatis meæ est, potero me astringere per votum. Alia autem sunt totaliter libera, scilicet, quæ non sunt simpliciter necessaria, nec etiam ex præsuppositione finis, sicut continere, vel peregrinari, & similia sine quibus salus esse potest, & de istis propriissime est votum, & vocantur ista maiora bona. Nam ea, quæ sunt de necessitate salutis inquantum nos ordinant ad vitam eternam bona sunt, sed ista, quæ sunt supererogationis, perfectius nos ordinant in vitam æternam, cum perfectior sit status consiliorum, quàm præceptorum, ideo vocantur meliora bona esse illa, quæ proprie cadunt sub voto, & hoc est quod communiter dicitur, scilicet, quod votum est de meliori bono. Potest autem magis G particulariter dici, quod votum propriè est de ieiuniis, & orationibus eleemosynis, peregrinationibus, religionibus, abstinentiis, & continentiis, vt patet extra de voto, & voti redemptione per totum, & De statu monachorum per totum, & generaliter in omnibus piis, licitis, & honestis faciendis; vel in contrariis non faciendis tenet votum.

Istud et colligitur ex intentione S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 2 & Bona. 4. Sent. dist. 30.

Est tamen regula, quod vbicunque aliquid fit, quo facto salus corporalis, vel spiritualis amittitur, non tenet votum, vel si aliquid fit, quod non faciendo incurritur mors temporalis, vel peccatum mortale, non tenet votum de non faciendo, nec ad hoc est seruandum votum, nec iuramentum, nec peccatum, nec lex, nec consuetudo, nec aliquod aliud vinculum, vt patet extra de iureiuran. c. quanto. hoc tenet Host. in summa. titu. de voto, & voti redem- H ptione. Dicit aũt de indifferentibus, quod quamquàm non sit peccatum mortale de faciendo, vel non faciendo illa: tamen tenet votum, & obseruandum est argumento extra. de no. ope. nunc. c. cum ex iniuncto. §. super eo. Nisi ratione personæ aliud dicatur, scilicet, quia inhabilis est ad vouendum, & tunc etiam non tenerent vota quæcunque alia emissa, etiam dum non sint contraria alteri præcedenti obligationi licitæ, & honestæ ar. extra de iureiuran. in c. eam te. & c. veniens.

Regulis generalis quando votũ non tenet nec est seruandum.

Op. Host. & Canonist. an fiat votũ de indifferentibus.

Contra hoc autem est Beatus Tho de Aquino secunda secundæ. vbi dicit, quod vota de rebus vanis, & inutilibus magis sunt dimittenda, quàm seruanda. Posset autem aliquis concordare forte illas opiniones per distinctionem, quã supra dedimus de rebus indifferentibus, scilicet, quod intelligatur opinio Host. de indifferentibus primo modo, I quæ sunt bona, licet non necessaria ad salutem, opinio autem beati Tho. intelligatur de secundo modo indifferentibus, quæ sunt uana, & inutilia. Sed non stat ista concordia, quia hoc modo ieiunium abstinentia, peregrinatio, similia essent indifferentia, sed Host. distinguit ista ponens bona, & mala, & indifferentia. Dicendum ergo, quod opinio Beati Tho. intelligitur de pure indifferentibus, quæ non possunt habere aliquam maliciam, & bonitatem, ut aperire oculo uelociter, uel tarde, & inclinare primo genu dextrum, quàm sinistrum in orando, opinio autem Host. intelligitur de quibusdam indifferentibus parum accedentibus ad hæc, scilicet, quod quamquàm non sint illa indifferentia, quæ ponuntur sub consilio, de quibus proprie est votum, sunt tamen quædam indifferentia, quæ aliqualiter possunt participare de bono, quamquàm parum, & illa K quamquàm aliàs inutilia sint propter aliquod bonum, tamen quod in eis reperibile est, obseruanda sunt, si uoueantur. proprior tamen est modus loquendi sancti Tho. quia indifferentia proprie illa sunt in quibus nullum bonum, aut malum reperitur, si autem aliàs se habeant iam aliquo modo ad bonum, aut malum determinantur. & sic indifferentia iam non sunt.

Op. Tho. in 4 Sent. d. 30. & S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 2. ad 3.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondendum est, quod quamquàm uotum propriissime fiat de meliori bono quod est supererogationis, tamen etiam fieri potest de bono, quod est necessarium cum reperiatur in eo aliqua libertas, & sic est in eo, quod uouetur in baptismo, quia licet sit de necessitate salutis, quod illud obseruemus, tamen possumus non obseruare, & quantum ad hoc cadit sub libertate.

Ad rationes primæ opi. ad primam.

Cum

Cum autem obijciebatur de Iacob, qui vouit, quod Deus uerus esset Deus suus. Respóden potest dupliciter. Vno modo, quod necessarium erat, quod Iacob coleret Deum uerum ad uitam eternam habendam, tamen poterat non colere, sicut aliæ gentes non colebant, & quantū ad id quod liberum erat, colebat, & uouebat. Alio modo respondere potest, & melius, quod Iacob non uouit, quod Deus uerus esset Deus suus, sed quod acciperet eum in Deum quātum ad specialem cultum, & hoc apparet quia in eodem 28. cap. dicitur. Si fuerit Dominus mecum &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei, cunctorunque, quæ dederis mihi decimas offeram tibi, & hoc modo liberum erat Iacob uouere, quia non obligabatur ad offerendum Deo istas decimas ante hoc. Simile autem apparet, quia Deus suadebat Israelitis, quod acciperent eum in Deum, & hoc
B
inducit per beneficia, quæ eis contulit Exod. cap. 19. Apparet autem, quod ista fuerit intentio Iacob uouentis, quia uouit conditionaliter, scilicet si fuerit Deus mecum, & custodierit me in uia, per quā ambulo &c. ut patet in præallegato cap. si tamen uouisset accipere Deum uerum in Deum absolutè non intelligens de speciali cultu, non apposuisset conditionem, quia siue Deus faceret prosperum iter suū, siue non, semper coleret eum habendo in Deum, cum patres sui coluissent eum.

Ad 2. De voto Iepte Galaaditæ.

Ad secundam rationem cum arguebatur de Iepte Galaadite, quod uouit aliquid illicitum, & tamen non reputatur ei ad iniustitiam, quin potius dedit ei uictoriam cōtra Ammonitas. Respondendum, quod Iepte non uouit aliquid illicitum, sed in completione uoti fecit aliquid il-
C
licitum, nam ipse uouit, quod quidquid occurreret ei primu de domo sua redeunti de bello immolaret Domino: hoc autem absolute non erat malum, quia poterat ei occurrere aliquod pecus, & illud esset licitum ad inmolandum, intentio autem sua non fuit ad malum, quia non fuit determinata ad occidendum filiam, quando uouit, immo non considerauit, quod filia posset ei occurrere, sed existimauit de aliquo pecore, & quātum ad hoc uotum erat licitum, & acceptabile. Deus quoque acceptauit illud, unde dicitur Iudi. 11. cap. quod factus est spiritus Domini super Iepte, & tunc pugnauit, & uicit Ammonitas: si autem intentio sua fuisset determinata de occidendo filiam fuisset uotum damnabile. Quod autem non intenderit de filia apparet, quia Iudi. 11. cap. dicitur quod reuertente Iepte in domum suam, cum uideret filiam occurrentem sibi
D
primo, scidit uestimenta sua, & ait: Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es. Deceptio tamen nunquam euenit nisi quando aliquid accidit preter id, quod æstimabamus. Circa uotum Iepte dicit sanctus Tho. ubi supra, quod quędam sunt, quæ in omnem euentum bona sunt sicut opera uirtutis, & alia huiusmodi, quæ absolute possunt cadere sub uoto, quędam uero in omnem euentum sunt mala, sicut ea, quæ secundum se sunt peccata, & hæc nullo modo possunt cadere sub uoto: quędam uero sunt bona, & secundum hoc possunt cadere sub uoto, possunt tamen haberet malum euentum, in quo non sunt obseruanda, sicut in uoto Iepte accidit, qui ut dicitur Iudi. 11. cap. uotum uouit Domino dicens, si tradideris filios Ammon in manus meas quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti, eum offeram holocaustum Domino. Hoc enim poterat habere bonū euen-
E
tum, vt si occurreret ei aliquod animal immolaticium, vel malū euentum, vt si occurreret homo, vel asinus, quæ non sunt immolaticia, & sic factum est. vnde Hiero. dicit, quod in vouendo fuit stultus, & in reddendo fuit impius. præmittitur tamen ibidem, quod factus est super eum spiritus Domini, scilicet, quia fides, & deuotio ipsius ex qua motus est ad vouendum fuit a Spiritusācto, propter quod ponitur in catalogo sanctorum, & propter victoriam, quā obtinuit. Dicit autem sanctus Tho. quod verisimile est, quod Iepte pęnituerit de isto malo. Considerandum autem circa votum Iepte, quod non fuit iniquum, sed indiscretum, quia debuisset dicere, cum rediero de bello in pace quodcunque animal immolaticium primo mihi occurrerit egrediens de domo mea, offeram illud in holocaustum, dixit tamen vniuersaliter. Fuit autem præter hoc im-
A
pius in exequendo, quia licet vouisset indiscretè, debebat interpretari votum in bonam partem, cum non attēdisset specialiter ad filiam, & si ad eam attendisset debebat votū infringere, quia non teneret, peccauit tamen per ignorantiam non in vouendo, sed in exequēdo, quia cum ipse vniuersaliter locutus fuerit, scilicet, quicunque primus egressus fuerit &c. existimauit, quod illud uotum extendebatur ad omnia, siue ad homines, siue ad quæcunque pecora, & iumenta, ideo quamquā nimis doleret pro filia, quia vnica sibi erat, quia tamē intelligebat se obligatū ad hoc, magis voluit quantum ad suam æstimationem orbus manere, quam Domino displicere. Sic patet Iudi. cap. 11. ex verbis Iepte, scilicet, Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es, aperui enim os meum ad Dominum, aliud facere non potero. Filia quoque Iepte intellexit patrem obligari
B
ex hoc voto, vt patet ibidem, cum dicitur: Cui illa respondit, pater mi si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es, concessa tibi vltione de inimicis tuis. Hoc autem dato non oportet dici, quod Iepte doluerit de malo isto, quod fecit, quia non intelligebat se facere malum, immo existimabat, quod si hoc non faceret, nimis peccaret contra Deum, & propter hoc, quamquam cū graui amaritudine, filiam tamen occidit. Incidit autem Iepte in errorem, quia manifestum est, quod non erat obligatus ad complendum votum, immo peccabat in complēdo, nisi cum ignorantia excusaret, quia nemo potest per votum suum infringere legem Dei, alioquin tota lex faciliter aboleretur vouendo contra eam, fieretque nobis fornicari licitum per legem, quod alias illicitum erat. Sed istud inconueniens est, ideo nulli licet contra legem vouo-
C
re, & si voueat peccat in uouendo, non tamen debet complere, & si compleuerit grauius peccat, poterat tamen accidere in voto Iepte, quod occurreret ei aliquod brutum non immolaticium, vt asinus, si autem vellet illud immolare, peccaret, quia lex vetuerat immolari aliqua animalia immunda, ideo nōn poterat licite complere votum, a fortiori autem, cum immolaret filiam, quia ibi multipliciter peccabat, scilicet, quia occidebat hominem innocētem, & quia filiam, & quia immolabat animal non immolaticiū. Compleuit tamen Iepte votum, quia æstimauit se obligatum esse, quod fuit propter magnam ignorantiam legis peritorum temporis illius. Facile enim erat cōcludi, quod istud uotum non obligabat, erant tamen Iudæi illi rudes circa legem, vix ea quæ clarissima erant, intelligentes. Sic
D
autem accidit, & alijs temporibus, nam cum in diebus Machabæorum pugnarent Gentiles contra Iudæos, qui volebant obseruare legem, inierunt bella in diebus sabbathorum, & illi existimantes sibi esse illicitum pugnare se defendendo, non se defenderunt, nec saltem concluserunt loca, in quibus possent cōseruari, sed dixerunt: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlum, & terra, quod iniuste perditis nos. Et occisi sunt quasi mille viri, vt patet primo Machabæo. capitu. 2. postea autem alij Iudæi videntes, quod hoc modo omnes perire possent per fraudem, iudicauerunt, quod in diebus sabbathorum pugnarent se defendendo. De isto autem uoto Iepte magis declarabitur Iudic. 11. capitu.

Quod rudes essent Iudæi.

Ignorantia Iepte.

Ad 3.

Ad tertiam rationem, cum arguebatur, quod aliquando fiunt vota, quæ vergunt in detrimentum personę, dicendum, quod maceratio proprij corporis per vigilias, & & ieiunia non est Deo accepta, nisi inquantum est opus
E
virtutis. Actus autem virtutis est secundum determinationem rectę rationis, & quantum ad hoc sunt Deo accepta, quę fiunt, scilicet, inquantum fiunt ad refrenationem concupiscētiarum, cum debita discretione. Cum autem exeūt metas rectæ rationis, non cadunt sub voto, nec Deo placita sunt. Propter hoc Apostolus ad Roma. 12. cap. postquā, dixit, Exhibeatis membra vestra hostiam viuentem sanctam, Deo placentem; addidit: Rationabile sit obsequiū vestrum: Sed quia quantum ad ea, quę homo habet ad seipsum, faciliter fallitur cum interdum fit sibi fauorabilis, ista vota congruentius secundum arbitrium alterius iudicantur, ideo Ecclesia statuit, quod in uotis, quę apparent dura, secundum arbitrium eius, qui pręest iudicentur, scilicet, an teneant, vel non, & an seruanda, vel mutāda sint, & in quid commutentur, ut patet extra de voto, & voti

Quæ vota fiūt indiscreta qualiter obseruanda sunt.

redem-

redemptione cap. de peregrinationibus. Cum vero arguebatur in differentibus, & vanis de quibus interdum fit votum, dicendum est, quod nõ debent seruari si talia sint propter indifferentiam, quia in vouendo talia, & seruando esset homo superstitiosus, & stultus, ideo dicebat Beatus Tho. de Aquino, quod talia magis sunt dimittenda, quam seruanda. Hæc autem dicebat, quod erant seruanda, sed hoc

Ad. 4. supra declaratum est. Ad quartam rationem cum arguebatur de impossibilibus, quæ aliquando vouentur, & tamẽ illa non sunt meliora bona. Respondendum est, quod

Impossibile non cadere sub voto. Vide infra q. 10 ad tertiũ vouere impossibile cõtingit dupliciter: vno modo, quod res sit impossibilis, quando vouetur, & cognoscatur esse impossibilis: alio modo, quod a principio fuerit possibilis, & licuis impleri, postea autem efficiatur casu impossibilis. Si primo modo dicendum, quod impossibile nõ cadit sub voto, sicut nõ cadit necessariũ necessitate absoluta, immo minus cadit, quam necessarium nam, quamquam non sit nobis liberum, tamen fit per nos, vel patitur nos illud. Quod autem est impossibile, nec agimus, nec patimur, stultum ergo foret, si quis voueret impossibilia, si autem id quod vouetur a principio erat possibile tamen postea efficiatur impossibile propter languorem, aut infirmitatem, vel paupertatem aut alias causas, sicut dicebatur in arguendo, votum tenuit a principio, quia factum est de re possibili licita, & honesta, ideo postea debet dare operam ipse, qui vouit, vt compleat: si autem efficiatur sibi impossibile, non tenetur, debet tamen aspicere an deuenerit in istam impossibilitatem ex culpa sua, & tunc dolebit, quod per accidens ipse fuerit causa fractionis voti, & tamen nihil vltra agere tenebitur re facta impossibili: si autem non accidit impossibilitas ex culpa sua non tenebitur dolere, nec aliquid alterum agere.

An idem opus sit magis meritorium cum voto, quam sine voto. Quæst. XLIX.

QVæretur amplius de voto, scilicet, an idem opus sit magis meritorium, vel minus cum voto, an sine voto, sicut si quis obseruet castitatem ex voto, & alius sine voto, cæteris paribus, quis horum magis mereatur. Et

Arguitur. 1. arguitur, quod magis meritoriũ est agere sine voto, quia omnis operatio humana habet rationem boni, vel mali, inquantum reperitur in ea ratio libertatis, & quanto est magis libera, est magis bona, vel magis mala. Quod autẽ

Cap. 1. est totaliter inuoluntarium, non est laudabile, nec vituperabile, vt patet 3. Ethi. sed quod fit sine voto est pure liberum, quod autem ex voto habet necessitatem, ideo magis meritorium, vel demeritorium erit, quod fit sine voto, quam cum voto. Et si aliquis respondeat, quod votum nõ habet necessitatem absolutam, sed necessitatem finis, vel ex præsuppositione. Adhuc non videtur satisfacere, quia necesse est in voto dari aliquam necessitatem, qualiscunq; illa sit: sed sine uoto non est aliqua necessitas, ergo magis liberum est agere sine voto, & consequenter magis laudabile, cum bonum fuerit. Item patet hoc, quia dicit Prosper

2. Arg. in 2. li. De vita contemplatiua. Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt nos non necessitati ieiunandi subdamus, ne tam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus, sed ille, qui vouet ieiunium subdit se necessitati ieiunandi, ergo melius esset, si ieiunaret sine voto. Item Apostolus 2. ad

3. Argu. Corin, cap. 9. dicit. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus, sed quidam ea, quæ vouent ex tristitia faciũt, & hoc videtur procedere ex necessitate, quam votum imponit, quia necessitas est contristans, vt patet 5. Meta. ergo melius est aliquid facere sine voto, quam cum voto. Item

4. Arg. votum necessarium est ad hoc, quod firmetur voluntas ad rem, quam vouet, vt supra fuit declaratum, sed nullus potest magis firmari in aliquo operabili, quã cũ illud actualiter facit, ergo melius est sine voto agere, quia tunc indu-

5. Arg. ceretur necessitas, quam volebamus per votum inducere. Itẽ quanto aliquod bonum opus est cum maiori delectatio-

Cap. 3. ne, tanto est magis virtuosum, quia signum generati habitus est fieri delectationem in opere 2. Ethi. sed qui agit ex voto non agit ex tanta delectatione, sicut qui sine voto, quia qui non vouit operatur ex inclinatione, scilicet, quia

F vult, qui autem vouit iam ex necessitate operatur, ideo minus delectabiliter, quod patet, quia operatio illa est delectabilis, quæ est conformis naturæ, vt patet in fine 7. Ethi. sed esse liberum est naturæ humanæ conditio, & qui agit ex voto non agit ex plena libertate, qui autem sine voto agit liberrime, ideo delectabilibus operabitur, qui sine voto, & consequenter virtuosius, & magis meritorie. In cõtrarium videtur, quod melius sit agere ex voto, quia magis meritorium est habere actum duarum virtutum, quã vnius, sed qui agit ex voto habet actum duarum virtutum, & qui agit sine voto habet actum vnius tantum virtutis, ergo magis meretur, qui agit ex voto. Antecedens patet, quia qui agit ex voto, scilicet, uouendo continere, ha-

G bet primo actum latriæ inquantum ordinat istum actum in Deum per promissionem, & illa promissio est quoddã obsequium. Habet etiam actum secundæ virtutis, scilicet, temperantiæ cuius est continere, vel abstinere, si autem aliquis sine voto abstineret solum haberet actum temperantiæ, ergo magis meretur, qui vouit. Itẽ dato, quod in actu votiuo esset actus unius uirtutis solum, adhuc illa perfectius operaretur, quam sine voto, quia uouere pertinet ad principaliorem uirtutem, scilicet, ad latriam, ut supra fuit declaratum, agere autem sine uoto pertinet ad alias uirtutes minores, scilicet, ad temperantiam, fortitudinem, & similes, habent se tamen sic actus uirtutis, sicut ipsæ uirtutes, scilicet, quod actus principalioris uirtutis est principalior, actus minoris uirtutis est minor, & propter hoc dici-

H tur 1. Ethic. quod fælicitas sit actus principalissimæ virtutis, quia est fęlicitas summum bonum. Etiam colligitur hoc ex 8. Ethic. ergo uotum quod est a latria, quę est principalis, erit excellentius quam operatio sine uoto, quæ est a minoribus uirtutibus. Item dicitur in Psal. Vouete, & reddite Domino: si tamen non esset magis meritoriũ agere ex uoto, quam sine illo non admoneret Scriptura ad hoc, quia esset uotum superuacuum. Item super istum locum Psalmi: Vouete, & reddite, Glosa dicit uouere uoluntati consulitur, sed consilium non est nisi de meliori bono, ergo melius est facere aliquid ex uoto, quam sine uoto. Item perfectius est complere actus duorum consiliorũ, quam vnius, sed qui uouet complet in se duo consilia, qui autem sine voto agit, unum tantum complet, ergo melius est uouere. Primum patet, quia quodlibet de consiliis dicit aliquam perfectionem, ergo melius est duo adimplere, quam unum. Secundum patet, quia qui uouet cõplet

I duo cõsilia. Primum est, quia uouet, obligare autem se per uotum pertinet ad consilium, ut dictum est. Secundum consilium est quantum ad id, quod uouetur, quia uotum propriè est de operibus supererogationis, ut supra fuit declaratum, & ista cadunt sub consilio, qui autem operatur ista sine uoto, solum complet unum consilium, scilicet, quia agit unum opus supererogationis. Respondendum

ad quæstionem, quod magis meritorium, & laudabile est agere aliquid cum uoto, quam sine uoto, ad quod possunt esse multæ rationes. Prima est, quod uouere est actus latriæ, quæ est uirtus multum excellens, immo nobilissima inter omnes morales, nobilioris autem uirtutis est opus melius, & magis meritorium, unde actus inferioris uirtutis est melior, & magis meritorius ex hoc, quod imperatur a superiori virtute, cuius actus sit per imperium. Patet *Magis laudabile & meritorium est aliqd agere ex voto quã sine.*

K autem hoc ex comparatione theologicarum virtutum ad morales: sicut enim inter theologicas excellentior est charitas, ita inter morales nobilissima est latria, sed in theologicis sic est, quod actus fidei, & spei, quæ sunt minores uirtutes est perfectior quando imperatur a charitate, quam si non imperetur, ergo sic erit de latria ad virtutes minores morales. Assumptum patet, quia si aliquis habeat actum fidei per charitatem, scilicet, quod assentiamus alicui articulo, quia charitas iubet captiuari intellectum in obsequium Christi, perfectior est ille actus fidei, quam si solũ esset ex fide sine charitatis imperio. Idem est de actu spei. De moralibus autem respectu latriæ sic se habebit: latria enim est excellentissima inter morales, & habet ordinare actus omnium aliarum moralium per imperium, in Deũ, qui est finis finis: ergo cum illæ ordinatę fuerint per latriã, perfectiores erunt, quam sine latria, sed uouere est actus latriæ, ergo cum aliquis ieiunauerit, uel continuerit ex uo-

A to melius operatur, quam sine voto: sic enim dicit Aug. in li. de virg. quod nec ipsa virginitas, quia virginitas sed quia Deo dicata est, honoratur, quam vouet, & seruat continentia pietatis. Sed obiicietur contra hoc, quia etiam si non voueamus possumus habere actum latriæ, quia virtutes morales secundum se non diriguntur in Deum, sed in quosdam alios fines magis particulares, sicut patet de temperantia fortitudine, iustitia, eutrapelia, quæ ordinantur ad quędam bona humana. Cum autē aliquis habuit actus istarum virtutum solum, non operabitur propter Deum, vt si contineat, vel ieiunet. Si tamen aliquis propter Deū ieiunet, vel exponat se ad mortem, aut elargiatur pauperibus eleemosynas, ordinabuntur hi actus etiam virtutum moralium in Deum, & hoc per latriam, nam nulla virtus potest per seipsam ordinare actū suum, nisi in finem sibi præstitutum. B Cum autem ordinatur ad finem altiorem, eleuatur per aliam virtutem ordinantem ipsam, & vtentē ea per imperium: sic enim fit de iustitia legali respectu omnium virtutum moralium, quia aliæ sunt in bona particularia humana, iustitia autem legalis est in bonum commune, ideo ordinat actum omnium aliarum virtutum in bonum commune, vt patet 5. Ethic. circa principium. Sic igitur latria erit ordinans actum omnium virtutum moralium in Deum, scilicet, faciens, quod propter Deum iuste, temperate, liberaliter, & fortiter agamus, & illud contingit sine voto, ergo ita diriget latria alias virtutes morales sine voto, sicut cum voto, & consequenter erit ita meritorium operari sine voto, sicut cum illo, quia ista perfectio voti solum prouenit ex latria.

Respondendum, quod sine voto possunt ordinari actus virtutum moralium in Deum, ideo generaliter quandocunque operamur secundum aliquam moralem virtutē propter Deum, est ibi operatio latriæ dirigentis actum illius virtutis moralis in Deum, sed adhuc magis meritoriū C est, cum agimus aliquid ex voto, quam sine voto, & hoc, quia quando aliquis agit ex voto, habet duos actus latriæ, cum vero sine voto habet vnicum, vnde accipiendo, quod aliquis cōtineat ex voto sunt hic tres actus: vnus est actus temperantiæ ad quam pertinet continere. Alius est actus latriæ inquantum propter Deum solum continemus. Tertius est etiam actus latriæ inquantum et quandam aliam specialem cultus ceremoniam exhibemus, obligantes nos ei ad continendum, quæ obligatio per seipsam solam est actus latriæ, etiam sine actu priori. Cum vero aliquis continet propter Deum sine voto sunt duo actus virtutis, primus est temperantiæ, cuius est continere. Secundus est latriæ, quæ ordinat istam cōtinentiam in Deum. D Perfectius ergo erat votum, in quo erant tres actus virtutis, & duo erant actus latriæ, quam operatio sine voto, in qua sunt solum duo actus virtutis, & vnicus est actus latriæ. Alia ratio adhuc est, quia ille, qui vouet aliquid, & facit, plus se Deo subiicit, quam ille, qui solum facit, quia qui vouet subiicit se Deo non solum quantum ad actum sed etiam quantum ad potestatem agendi, s. vt non solum aliquid agamus propter Deum, sed etiam, quod de cætero nihil nobis facere liceat, nisi quod Deus vult, & hoc nimis est, plus enim quis donat, voluntatem suam subiiciendo Deo, etiam si non voueat aliquem actum determinate, quam si multos actus faciat, non subiiciens uoluntatem suā, sicut plus daret alicui, qui daret ei arborem cum fructibus, quā qui daret illi fructus tantum, vt dicit Anselmus in lib. de E similitudinibus. Quod etiam votum secundum se sine aliqua operatione sequenti sit meritorium apparet, quia sic se habet votum nostrum ad Deum, sicut promissiones de benefaciendo inter homines, sed non solum alicui gratias impendimus cum nobis benefacit, sed etiam cum benefacere promittit, ergo Deus nō solum acceptat cum aliquid agimus, sed etiam cum agere vouemus. Item alia ratio ad hoc est, quod voluntas nostra firmatur per votum immobiliter in bonum, facere autem aliquid ex voluntate firmata pertinet ad perfectionem virtutis, vt patet 2. Ethic. vbi Philosophus ponit tria requisita ad virtutem, s. quod in operatione sit homo sciēs, & volens, & impermutabiliter operans, sic autem ē contrario peccatum, quod mente firmata fit in malo, dicitur fieri per obstinationem, & illud est nimis graue, ergo e contrario mens firmata in bonum

In voto est actus duarum virtutū, sine voto vnius tantum.

An sufficiat quod aliquis agat aliquid per habitum latriæ, & alterius virtutis, sicut si faceret ex voto, & quod magis proficit votum.

A faciet actum excellentiorem. Quod autem dicitur de firmitate mentis in voto, non est intelligendum solum quantum ad obligationem, per quam determinatur quis ad faciendum sic, & non aliter, sed intelligitur de quadam firmitate mentis, quæ est totaliter se disponere ad aliquid faciendum, & per hanc firmitatem, nimis homo meretur, quia quanto aliquis est magis firmatus tanto est magis voluntarius. Cum enim quis nondum vouit, habet voluntatem non firmam, ideo interdum operatur, cum vult, rursus autem cum noluerit, non operatur, & sic fluctuat, qui autem vouet, nisi forte indeliberato animo agat, quod propriè non est votum, primo se totaliter determinat ad semper sic faciendum, & quia sic deliberat vouet: ideo firmitas mentis est simul cum voto, & tamen est præter obligationem voti.

B Ad rationes in contrarium respondeat. Ad primam cum dicebatur, quod quanto aliquid est magis liberum, tanto est magis meritorium, cæteris paribus concedendū est. Cum vero obiicitur, quod ea, quæ sunt sine voto sunt magis libera, negandum est. Nam quanquam aliqua necessitas sit in voto: tamen illa nō tollit, nec diminuit libertatem. Deus enim necessario bene se habet, & bene operatur: tamen liberrimus est in operatione. Cum autem obiiciebatur, quod quanquam non sit necessitas absoluta in voto, est tamen necessitas ex præsuppositione finis, ergo saltem ex hac parte minus liber est, qui vouet.

Ad 1. rationem in principio.

Respondendum est non valere: hoc enim esset si necessarium per se opponeretur libero, vel voluntario, quia tūc quæcunque pars necessitatis diminueret aliquam partem libertatis, sed falsum est: est enim contrarium libero, vel voluntario coactum, & de hoc verum est, quod coactio simpliciter aufert totaliter voluntarium, & quæcunque C pars coactionis aufert aliquid de libertate, sed in voto nulla coactio est, nec ante emissionem voti, nec post: licet sit ibi necessitas ex præsuppositione finis: ergo non tollitur libertatis aliqua pars per votum. Aliter dici posset de necessitate voti, quod etiam necessitas, quæ est ex præsuppositione finis, non est simpliciter in vouente, quia vouentes aliquando fuerunt sine omni necessitate, ideo ex uoluntate vouendi, quando erant purè absoluti a necessitate, omnes actus posteriores sunt purè liberi: si enim illi, qui ex voto agunt semper fuissent necessitati ad agendum, verum esset, quod per uotum esset operatio minus libera aliqualiter quam alias foret, & tñ ipsi se voluntariè subdiderunt, ideo ex hoc magis merētur. Sed prima respōsio melior est.

D Aliter responderi potest, quod illi qui vouent non solū non sunt minus liberi, sed etiam sunt magis liberi, quia libertas pertinet ad uoluntatem, ideo quantum aliquis agit rem magis volūtariè, tãto magis liberè, sed qui vouet agit magis uoluntariè, cum voluntas eius sit firmata, & determinata magis ad operationem, uoluntas autem non uouentis non est tantum determinata, sed fluctuat; ideo ex hoc minus uolens est. Ad secundam rationem de auctoritate Prosperi quantum ad necessitatem ieiunandi, dicendum est, quod intelligitur illa auctoritas quantum ad necessitatem coactionis, & non quantum ad necessitatem uoti, ideo signanter dicitur in eadem auctoritate, ne iam non deuote, sed inuiti rem uoluntariam faciamus, necessitas autem coactionis inuoluntarium causat, & deuotionem excludit: necessitas uero uoti est per immutabilitatem uolūtatis, unde uoluntatem confirmat, & deuotionem auget, E & sic ista non prohibetur, sed magis consummatur. Ad tertiam rationem de dicto Apostoli, dicendum quod necessitas faciendi non causat semper tristitiam, quia in Deo est summa delectatio, vt probat Aristo. 12. Meta. & 7. Ethic. ipse tamen necessario bene agit, sed necessitas coactionis inquantum est contraria uoluntati, tristitiam causat secundum Philosophum 5. Meta. necessitas autem, quæ est ex præsuppositione finis non causat tristitiam in illis, qui bene dispositi sunt in animo, sed magis uoluntatem confirmat, & gaudium generat. Si enim homines starent in potestate sua simpliciter constituti bonum agere, langueret uirtus mentis circa illud. Cum uero sibi sciunt incumbere aliquid agendum, confortant se ad illud exequendum, & faciliter exequuntur, per hanc autem executionē bene dispositi, postea in operatione gaudent, nam habitus

Ad 1. solutio.

Ad 2.

Ad 3.

tus ex operatione gignitur, sed habitus superueniens fa- F
cit delectationem esse in operibus, vt patet 2. Ethic. unde Aug. dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinum: Non te pœniteat vouisse, immo gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Sed adhuc posito, quod aliquis a principio, qui fuit feruẽs in voto efficiatur tepidus, vel frigidus, ita vt doleat de voto emisso, si tamen adhuc maneat voluntas implendi votum, & impleat cum illa tristitia, magis meritorium esset, quam si fieret sine voto, & hoc, quia licet ad actum materialem voti sit tristitia, tamẽ respectu voti non est aliqua, ideo ipse vouens vult explere votum, cum expleat: tamen actus materialis est sibi difficilis, impletio autem voti est actus religionis, quæ est potior virtus, quam abstinentia, cuius actus est ieiunare, vel G
quam continentia, cuius est cohibere libidines, ideo magis meretur explens votum cum tristitia, quam ille, qui non vouens facit, quod facit vouens etiam cum gaudio.

Actus voti cum placitus licet aliquando sit cum tristitia magis meritorius est quam actus delectabilis sine voto, & quam meliquetur ei da supra.

Hoc idẽ tenet Dec. alig. 4. Sent. & S. Th. 2. 2. qu. 88. ar. 6.

Ad 4.

Ad quartam rationem respondetur, quãdo dicebatur, quod votum est ad firmandum voluntatem, sed non potest magis firmari, quam cum quis actualiter operatur, ẽr si sine voto. Dicendum, quod ille, qui facit aliquid sine voto, habet immobilem voluntatem respectu illius operis singularis, quod facit, & tunc cum facit solum, quod quidem non est, ex aliqua firmitate voluntatis per libertatẽ, sed ex necessitate rei, quia voluntas dum vult, necessario vult, & omne quod fit, vel est, dum fit, vel est, necessario fit vel est, quia ista sunt in sensu composito, & sic est accipiẽdum omnis propositio, de præsenti inquantum est de præ-
senti, s. reduplicando conditionem temporis, s. cum, vel H
dum, & ista firmitas voluntatis non est aliqualiter meritoria, quia non est liberum voluntati sic se firmare. Qui autem facit ex voto aliter habet voluntatem firmam, nam cum agit est firma voluntas ex conditione rei, & hoc non attinet ad votum, manet etiam firmitas voluntatis pro futuro, quia firmiter determinat ille, qui aliquid vouet semper se sic facturum, sicut aliquando facit, & hoc quando votum est perpetuum: si autem sit ad aliquod tempus durans, non solum firmatur voluntas vouentis in illo actu, quem actualiter habet, sed etiã ad omnes futuros, actus, si vero votũ sit de vnico actu, vt siquis vouit se vna die ieiunaturum, manet voluntas firmata respectu futuri, quia quando ille actus vouetur, adhuc futurus est, tamen vouens firmiter se determinat ad illum firmiter exequendum.

Quæ sit firmitas, quæ inducitur per votũ in operatione.

Ad 5.

Ad quintam rationem, cum dicebatur, quod qui agit I
ex voto agit ex minori delectatione, negandum est, & cũ dicitur, quod est ibi aliqua necessitas, ergo minor libertas, & consequenter minor delectatio, neganda consequentia: Nam necessitas non repugnat libertati, sed coactio, vt supra declaratum est. Aliter poterat dici, quod interdum cõtingit, quod vouentes cum tristitia operentur, licet hoc sit nimis accidentale voto, tamẽ adhuc tunc dicebatur, quod erat magis meritorium agere ex voto, & cum tristitia, quã sine voto, & delectabiliter, ideo pro hoc negandum est antecedens, scilicet, quod opus bonum tanto est magis virtuosum, quanto est cum maiori delectatione: intelligendum est enim cæteris paribus, vt scilicet, si sit idem actus, & ab eadem virtute, si tamen sint diuersæ virtutes, actus ille, qui est cum tristitia poterit esse excellentior eo, qui est cum delectatione, vt siquis operetur per fortitudinem cir- K
ca magna terribilia, vel per tẽperantiam abstinendo a magnis delectabilibus, manifestum est, quod nimis excedit ad eum, qui operatur per eutrapeliam, vel affabilitatem, etiam si delectabiliter, eo quod fortitudo, & temperantia sint de maximis virtutibus eutrapelia autem forte omniũ minima est, ita de operatione, quę est cum voto, & illa, quę est sine voto, quia votum est actus latriæ, & cõpletio eius inquãtum est votum, etiam pertinet ad latriam, facere autem sine voto pertinet ad minores virtutes, ideo quamquam sit actus voti in complendo cum tristitia, est maior, quam actus sine uoto cum delectatione, quia ille pertinet ad minores uirtutes.

Nota quo intelligitur, quod delectabilis operatio in eodem genere semper est magis meritoria, quã operatio tristis.

An omne votum factum ab eo, qui vouere potest, & non impedito obliget, & de votis obligantibus, & non obligantibus, ac de votis monachorum. Quæst. L.

QVæretur vlterius de uoto an omne uotum obliget, & non est intelligendum hoc absolute, quia sic manifestum est, quod non obligat omne uotum, cum multa vota fiant ab illis, qui non possunt vouere, ut a paruulis, & furiosis, & generaliter ab omnibus qui non sunt sui iuris, quãtum ad id, quod vouent. Etiam, quia aliquãdo fiunt uota de rebus illicitis, quæ non cadunt sub uoto, & de his nemo dubitat, quod uotum non teneat: sed posito, quod votum fiat ab illo, qui uouere potest, & de re illa, quæ cadit sub voto, & sic de cæteris conditionibus uoti, tunc est dubium, an omne votum teneat. Et uidetur, quod non, quia votum est promissio facta Deo, per promissionem autem acquiritur ius ei, cui fit promissio, si acceptet promissionem: si autem non acceptet nihil acquiritur, vt patet in stipulantibus, sed sic est de promissionibus, quæ fiunt inter homines, quod nemo sanæ mentis curat acceptare promissionem illam, quæ est penitus de re inutili, & sic de omnibus promissionibus nostris respectu Dei: ergo nullam acceptabit, & consequenter non manebit obligatio in voto. Antecedens patet, quia vtilitas est ad supplẽdam indigentiam: Deus autem bonorum nostrorum non indiget, iõ non acceptabit votum, quia erit sibi inutile. Itẽ magis indiget homo eis, quæ promittuntur sibi per alium hominem, quam Deus eis, quę nos ei uouemus, cum bonorum nostrorum, nequaquam egeat. sed promissio simpliciter homini facta non obligat ad obseruandum secundum constitutionem legis humanę, quia uidetur esse propter mutabilitatem uolũtatis humanæ instituta: ergo multominus promissio simpliciter facta Deo, quæ dicitur uotum, obligabit ad obseruandum. Item nemo potest ad impossibile obligari: sed quandoque quis vouet id, quod fit ei postea impossibile, ut si aliquis promittat quidquam, postea nequaquam potest adimplere, & tamen a principio poterat: velut siquis ingrediatur religionem factis aliquibus uotis in sæculo, postea non poterit illa complere, si prælatus repugnet: uel uouet peregrinationem, & efficitur ita languens, quod nec per se, nec ab aliis portari potest: ergo uidetur quod non obliget omne uotum. Item id ad cuius solutionem est aliquis obligatus, statim soluere tenetur, sed aliquis non tenetur soluere statim uotum, præcipue si sub conditione futura uouit: ergo non est semper obligatorium uotum. In contrarium arguitur, quia dicitur Eccl. c. 5. quodcunque uoueris redde, multoque melius est non uouere, quam post uotum promissa non reddere: ergo omne uotum obligat. Item si non obligaret omne uotum, nõ esse peccatum in non reddendo, sed peccatum est cum nõ reddimus, & non solum cum non reddimus, sed etiam cũ moramur in reddendo: ergo omne uotum obligat. De hoc Deut. cap. 23. s. cum uotum uoueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Ad quæstionem respondendum est, quod si obseruentur omnes conditiones uoti, s. quod fiat ab illo, qui potest uouere, & de re, quæ sub uoto cadit, & sic de omnibus conditionibus, obligabit. Hoc autem, quia ad fidelitatem hominis pertinet, ut obseruet illa quæ promisit: unde dicitur aliquis fidelitatẽ habere in hoc præcipuè, quod non facit irritum uerbum suum, & si homo obligatur homini reddere, quæ promisit, quia recta ratio dictat hoc esse seruandum: multo magis debet homo obseruare promissa ad Deum, quia longe grauius est æternam, quam temporalem offendere maiestatem extra de hæret. c. uergentis. Debet autem homo fidelitatem Deo, tum ratione dominij quia uniuersalis dominus est, tum ratione beneficij, quia quidquid sumus & habemus, ipsi contulit: in ipso enim sumus, uiuimus & mouemur Actuum. 17. c. Ad hanc ergo fidelitatem pertinet, ut homo maxime obseruet uota facta Deo: ideo fractio uoti est quædam species infidelitatis. Vnde Eccle. ca. 5. dicitur. Si quid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio. Est autem promissio infidelis quando non seruatur, quod promittitur.

Arguitur 1. quod non.

Secunda.

Tertio.

Quarto.

Ad

Ad primam rationem. Ad rationes respondendum. Ad primam cum dicebatur quod votum non obligat, quia Deus non acceptat illud: respondendum est, quod acceptat: immo si vota fiant discrete, Deus multum acceptat ea: & propter hoc sæpe in scriptura cõsulitur, quod voueamus. & cum dicitur, quod promissio nostra est Deo inutilis, ideo non acceptat. Dicendum, quod quamquam sit inutilis respectu Dei, s. quod nulla indigentia eius subleuatur per votum nostrum, nec etiam aliquod bonum ei acquirimus: tamen est nobis vtilis promissio voti, quia per eam magis meremur, ideo Deus acceptat illam non vt ipse crescat ex bonis nostris, sed vt nos crescamus in eo per bona, quæ ei promittimus. Aliter dici potest, quod licet votum nostrum non sit Deo vtile: est tamen ei gratum, s. quia votum fit de bonis, vt supra, dictum est: Deus autem est summum bonum: ideo quanto ad hoc omnia bona habent quandam similitudinem cum eo: ipse verò ea, quæ sibi similia sunt diligit: ideo gratum est sibi votum nostrum, & acceptat illud: nam ad acceptandum aliquid, non solũ requiritur, quod sit vtile: ideo interdum magis acceptamus ea, quæ grata sunt si sint delectabilia, quamquam inde nulla sequatur vtilitas. Sic autem est de votis nostris respectu Dei, ideo acceptat illa.

Ad secundam. Ad secundam rationem dicendum, quod homo obligatur Deo per promissionem, & obligatur homini etiam si promissio non habeat secum alias cæremonias iuris positiui: eo quod ista promissio habet obligationem de iure naturali, cum ratio nostra dictet semper esse veritatem tenendam, & obseruandas promissiones. Est autem ista promissio de iure naturali habens vigorem, & propter hoc si aliquis promiserit alteri aliquid dare, quamquam nõ sint alia verba, quæ inducant obligationem de iure ciuili: tamen tenetur dare, quod promisit, & peccat mortaliter si non dederit. De voto autem respectu Dei sic est, & obligatur homo ei per simplicem promissionem, quia respectu eius non sunt obseruandæ cæremoniæ iuris ciuilis, sed sicut ipse dedit nobis ius naturale in cordibus nostris, quod est dictum rationis, de quo Apostolus ad Roma. cap. 2. ita vult, vt nos per ius naturale, s. per dictamen conscientiæ nostræ nos ad Deum habeamus, sed secundum ius naturale nihil magis obligat promissio simpliciter facta, quam si vestiatur verbis, vel aliis cæremoniis inducentibus obligationem de iure ciuili: ergo votum simpliciter emissum obligabit.

Ad tertiam. Ad tertiam rationem cum dicebatur, quod impossibilium non est obligatio: respondendum est, quod vota si a principio fiant de impossibilibus nulla sunt, vt si aliquis voueat se nunquam moriturum, sed de hoc non arguebatur, fiunt autem aliquando res promissæ impossibiles, s. quod a principio erant possibiles: postea autem ex aliquo casu efficiũtur impossibiles: & de hoc arguebatur.

Quid agendum sit de eo qui vouit aliquid, nõ præter adimplere vide supra q. 48. ad 4. In quo dicendum est, quod qui vouit, debet attendere, an culpa sua prouenit ista impossibilitas: si autem sine culpa, satis est, quod habeat animum paratum ad exequendũ ista si aliquando redierit possibilitas faciendi. Si vero culpa sua prouenit impossibilitas, doleat, quia ipse fuit aliqualis occasio nõ implendi votum: semper tamen habeat animum paratum, vt si forte aliquando cõtigerit ista esse possibilia, operetur ea. De duobus autem casibus, qui proponebantur dicendum est: & primo de ingrediente religionem dicetur, quod si aliqua vota fecit in seculo, si compleri possunt non repugnando statui religionis, debet petere a prælato suo, vt concedat ei licentiam implendi hæc, quæ si concedatur, explebit illa: si autem non concedatur non tenebitur adimplere. Nec tamen multum dolendum est isti, quod ipse sciens ingressus est religionem nondum expletis votis, quia obseruatio votorum religionis est maioris perfectionis, quam omnia vota, quæ in sæculo fieri possunt: ideo non est aliquod votum, quod per ingressum religionis non possit commutari, vt patet extra de voto, & voti redemptione. c. scripturæ. De hoc autem magis infra dicetur.

Quid de illo qui vouit peregrinationẽ & efficitur totaliter impotẽs. De secundo casu, scilicet de promittente peregrinationem, dicẽdum est, quod si impossibile est sibi illuc ire propriis pedibus, vtpote quia incidit in podagram, vel alios, magnos langnores, debet si potuerit saltem equitans peregrinari. Si autem nec sic potuerit, debet auctoritate diœcesani commutari votũ in aliquem alterum pium actũ, A vt in ieiunia, orationes, vel eleemosynas, & similia, vt patet extra de voto, & voti redem. c. de peregrinatione. Quid autem si iste totaliter fuerit factus impotens, vt si sit pauper & languens valde, s. quod nec orare, nec ieiunare, nec similia facere possit? dicendum quod tunc expletio voti est sibi penitus impossibilis, & in impossibilibus deficit obligatio, & non est imponendum aliquid per superiorẽ, sed absoluetur a voto: cum hoc tamen, quod si peruenerit ad possibilitatem alicuius boni, votum expleat, vel aliquid pro commutatione dei.

Ad quartam rationem quando dicebatur, quod id ad cuius solutionem aliquis est obligatus, immediate soluere tenetur, respondendum est, quod si aliquis vouit, aut cũ conditione vouit, aut non: si cum conditione, non tenetur vsquequo conditio fuerit adimpleta: si autem sine conditione, aut limitauit tempus, in quo redderet aut non: si B primo modo tenetur, quando aduenerit tempus limitatum: si autem non limitatum est tempus secundum iura obligatur immediate soluere: Deus tamen magis respicit habitudinem, conscientiæ, quam positionem iuris. Ideo dicendum, quod aut intentio sua fuit ad immediate se obligandum ad soluendum, aut non: si primo modo debet immediate soluere: si autem secundo modo, debet tam citius soluere, quam commode potuerit, de hoc tamen adhuc infra magis specialiter inquiretur.

De obligatione votorum. Quæst. LI.

QVæretur vlterius circa hoc de votis obligantibus, vel non obligantibus, s. quid si aliquis vouit intrare in aliquod monasterium, & fratres illius noluerunt eum recipere. Dicendum, quod ipse iam non potest implere C votum, cum dependeat hoc ex potestate alterius, qui non vult assensum dare: si tamen iste introiret in aliud monasterium satisfaceret sed adhuc nõ obligatur ad hoc indifferenter. Pro quo sciendum, quod aut iste qui vouit intrare aliquod monasterium habuit principaliter intentionem se obligandi ad aliquam religionem, & tamen elegit sibi specialiter ex consequenti aliquod monasterium, tanquam locum magis sibi congruentem, & tunc si ibi non recipiatur tenetur intrare aliam religionem, & sufficiens est: si autem principaliter intendebat se ad hanc religionem obligare, vel ad hunc locum, propter specialem complacentiam huius loci, vel religionis: non tenetur aliquam reliquam religionem intrare, si illi, qui sunt in hac D religione, vel monasterio eum recipere noluerint, hoc tenet S. Thom. 2. 2. quæst. 88. articu. 3. sanius tamen esset, quod iste ingrederetur aliquam religionem, sed necessitas nulla est.

Vouens intrare monasterium in quo nolunt eum recipere, an teneatur intrare aliud. Quæst. LII.

QVæretur amplius, quid si iste, qui vouit intrare monasterium, in quo non recipitur, vult intrare in alterum, an possit intrare in quocunque voluerit, vel in quamcunque religionem. Respondendum est, quod de monasterio non est difficultas, s. an hic, vel ibi, est autem difficultas aliqua de religione, s. an possit intrare in laxiorem, vel cogatur introire in strictiorem. Pro quo respon- E dendum est, quod aut iste qui sic intrat, habuit primo intẽtionem se obligandi ad aliquam religionem specialiter, & non ad aliam, vel principaliter voluit obligari religioni, & ex consequenti elegit sibi hanc, vel illam, tanquam magis conuenientem. Si primo modo, dicendum quod potest introire in quamcunque religionem voluerit, siue in strictiorem, vel in laxiorem, & causa est, quia iste non obligabatur introire in aliquam religionem, cum non fuit receptus in illam, quam specialiter vouerat, & si intrat in aliquam magis est ex consilio, quam ex necessitate: ideo libertati eius relinquitur quam velit degere. Si autem intentio sua erat principaliter se obligare ad religionem, consequenter autem determinauit sibi hanc, vel illam tanquã magis conuenientem, videbitur esse dubium, & tamẽ magis videtur, quod iste teneatur ad strictiorem, quam ad laxio-

laxiorem religionem, & hoc quia semel cū se voluit obligare ad istam religionem specialiter, disposuit se ad omnē asperitatem quæ erat in hac religione. Si autem ad aliquā laxiorem rediret, non staret votum in viribus suis quia iā minus ageret, quam voverat. Rursus autem videtur difficultas, quia iste solum habuit voluntatem obligandi se ad tantam asperitatem, quanta erat in hac religione, & forte si proponeretur ei aliqua strictior religio, nollet eam vouere. Quod ergo obligetur ad id, quod ipse nullo modo volebat, satis videtur esse difficile. Est autem illa difficultas, quando in tota illa religione, quam vouit non recipitur. Secus autem si vouit introire in aliquo monasterio specialiter in casu dato, quia tunc si non recipiatur in illo, debet inquirere omnia alia monasteria illius ordinis, quia est æqualis strictio obseruationis: in casu tamen superiori, quando in tota religione non recipitur, quia vtrinque difficultas est: sanius videtur, quod consulatur diœcesanus qui potestatem habet in votis, vt patet extra de voto, & voti redemp. c. t.

Vouens intrare in vnum monasterium non receptus intrans aliud, an teneatur redire ad illud, volentibus illis monachis. Quæst. LIII.

QVæretur vlterius quid si aliquis vouens introire in aliquod monasterium, vel religionem non receptus est, & introiuit in alterum monasterium, vel religionem, & postea fratres illius ordinis, vel monasterij eum recipere volunt. Respondendum est, quod aut ille non receptus est in monasterio, quod vouerat, sed in altero monasterio eiusdem ordinis, aut in monasterio alterius ordinis. Si primo modo facile est compleri votum, quia aut secundum consuetudinem monasteriorum ipse propria auctoritate potest recedere ab vno eundo in alterum, aut requiritur auctoritas superioris ad mutandum locum. Si primo modo debet inde recedere eundo ad monasterium, quod vouerat: si secūdo modo debet petere licentiam a superiore, qui si concesserit, tenetur implere. Si autem non manebit vel transibit ad monasterium ad quod destinauerit eū superior, nec in hoc infringit votum, quia iam non est sui iuris ad complendum illud. Si autem receptus est in alia religione, aut illa est strictior, aut laxior: si laxior debet redire ad illam quam vouerat, & hoc potest facere auctoritate sua a superiore suo petita licentia, licet non obtenta: si autem religio, quam introiuit est strictior, non potest redire ad illam quam vouerat auctoritate sua, vel prælati sui sine summi pontificis licentia, qui etiam non debet eam dare sine aliqua causa iusta. Si dices nunquid debet petere eam a summo pontifice, vt impleat votum. Respondendum est, quod non debet, quoniam vota introducta sunt in fauorem Dei, non quidem tanquam vtilia sibi, sed vt eum magis colamus: non debent ergo vota esse directe ad impediendum, vel diminuendum cultum diuinum: nō cum ille transierit ad statum perfectiorem diuini cultus, non debet petere licentiam redeundi ad statum imperfectiorem. Nec etiam ex hoc dicitur infringere votum, quia non est fractor voti, qui illud in melius commutauit, sed sic est hic, immo magis frangit si propter voti completionem velit redire a statu perfectiori ad imperfectiorem, quia iste videretur mittens manum ad aratrum, & respiciens retro.

Vouens dare pecuniam & perdens, an teneatur voto. Quæst. LIV.

QVæretur vlterius quid si aliquis vouit pecuniā Deo dare in eleemosynam, & postea illam perdit, ita vt nequaquam possit dare?

Respondendum, est quod aut iste vouit specialiter dare aliquam pecuniam, vt si diceret ego voueo Deo istum florenum, vel istam duplam, vel fuit intentio sua dādi certam summam pecuniarum, siue esset de istis, siue de illis: si enim sit illo secundo modo, dicendum, quod si efficiatur pauper vouēs, ita quod nullatenus reddere possit, aut istud venit propter culpam suam, s. quod noluit votū soluere tempore, quo erat potens soluere, aut sine culpa. si ex

F culpā debet dolere, quod ipse fuerit causa huius non impletionis voti: & debet semper habere animum paratum ad implendum, si forte venerit ad pinguiorem fortunam. Si tamē vellet, quod commutaretur illud votum in aliud melius auctoritate diocesani, satisfaceret & cessaret obligatio primi voti, vt in orationem, vel in aliquid alterum, quod melius esset: non tamen tenetur si noluerit, sed spectabit semper an aliquando efficiatur potens ad complendum votum, quod emisit. Si autem dicatur, quod vouit aliquam specialem pecuniam dare, s. istum florenum, vel illam duplam, & non aliquid alterum, dicere poterit aliquis, quod erit sicut de monasterio vt sup. dicebatur, s. q. si vouisset quis introire in aliquod monasterium specialiter, & ibi non reciperetur, non erat obligatus ad introeundum in alterum, cum non fuerit intentio sua principalis

G obligandi se religioni, sed solum de isto loco intendit. Ita de pecunia cum intentio alicuius fuerit specialiter dare aliquam pecuniam, & non aliam, si illa perdita fuerit: dicetur forte, quod non teneatur ad aliam quamquam ad aliam dandam potens sit. Respondendum est, quod tenebitur ad aliam æqualem illi, quam vouerat: nam sicut declaratum fuit supra illa, quæ sunt purè indifferentia sunt superstitiosa: ideo non sunt talia obseruanda, sic autem quod votum solum compleatur de ista pecunia, & non de aliqua alia, quæ sit æquiualens isti, superstitiosum est: & ob hoc non debet curari, quantum ad hāc partem, an ista, vel alia detur, tanquam nulla fuerit determinata. Et cum inducitur simile de introitu in monasterium aliquod speciale, non est simile; quia quod aliquis introeat in istud monasterium, & non in aliquod alterum non est supersti-

H tiosum, cum forte istud sit perfectionis vitę, omnibus aliis, vel istud sit conueniens conditioni vouentis & nullum alterum: ideo tunc, non obligatur ad alterum, si non præter introire in istud. In pecunia autem promissa secus est, quia superstitiosum est promitti specialiter istam, vel illā pecuniam, & quod non possit dari aliqua alia æquiualēs: ideo si fuerit aliqua alia non est curandum an detur de illa, quæ promissa est, vel de alia: immo existente ipsa, quæ promissa est, & aliquibus aliis, non multum differebat, q. magis daretur de ipsa, quam de alijs si essent summæ penitus æquiualentes.

An mulier vouens virginitatem, & postea defloratæ violenter, teneatur obseruare continentiam. Quæst. LV.

I QVæretur vlterius quid si aliqua mulier vouit virginitatem, & postea violenter deflorata est. Respondendum est, quod si forte ex aliqua culpa sua saltē leuissima data est occasio ad hoc, debet dolere, quod aliquo modo ipsa fuerit causa non impletionis voti: si autē non fuit ex causa sua, quamquam esset conueniens dolere, quod accidisset aliquid contrarium voto suo, tamē non cogitur, quia ipsa nihil peccauit, propter quod doleat. Sed tunc quæretur an ista obseruare debet postea continentiam, cum non possit iam obseruare virginitatem, vel possit contrahere. Aliquis forte dicet, quod poterit contrahere, quia ista specialiter vouit virginitatem, & iam impossibile est impleri, nec debet spectari aliquod tempus, in quo efficiatur possibile, sicut dicebatur de vouentibus pecunias si postea efficiantur pauperes, quod debent spectare,

K an postea perueniant ad pinguiorem fortunam, quia ibi quod aliquando non est possibile, postea efficitur possibile: hic autem non est sic, quia ille, quę semel virginitatem perdidit, impossibile est, quod sit virgo: ideo quod possit redire ad quodcunque voluerit, tanquam desperans de cōpletione voti. Respondendum est falsum esse, quia si iam non potest obseruare virginitatem, debet saltem obseruare continentiam, abstinens vlterius ab omni coitu. Et patet simile, si aliquis vouit dare mille, & efficiatur impotēs ad illa, possit tamen dare quinquaginta. tenebitur ad ea, etiam si aliqua mulier inter moniales vouerit virginitatem suam Deo, & postea violenter, vel spontaneè defloretur, non erit propter hoc absoluta ab obseruatione continentiæ, sed tenebitur semper continere, quamquam non sit virgo: alias enim daretur occasio fraudi, scilicet quod

ali-

aliquis ageret semel cōtra votum, vt dissolueretur obligatio eius, ideo manebit. Item simile est si aliquis promittit alicui soluere centum in certa die, dato quod non possit soluere in die illa, tenebitur vltra: ita ergo cum in virginitate sint duo, s. nunquam fuisse delectationem veneream, & nunquam vlterius experiri, si aliquis voueat vtrunque quādo vouere potest, & postea tollatur alterum eorum, s. quod aliquando sit expertus delectationem veneream, debet tamen obseruare secundum, s. quod nunquam vlterius eam experiatur. Dicēdum igitur, quod taliter vouēs, continentiam debet iam obseruare, cum non possit seruare virginitatem.

Si aliquis voueat, quod nunquam intrabit religionem, an teneat votum, & an peccabit si introierit.
Quæst. LVI.

QVæretur vlterius circa ea, quæ supra dicebantur de obligatione voti, s. an omnia vota obligarent: an si aliquis voueat, quod nunquam intrabit religionē, an teneat votum. Et videtur quod non, quia vota introducta sunt ad amplificandum cultum diuinum, cum vouere sit actus latriæ, sed in religione est perfectior modus viuendi, quam in sæculo: ideo si teneret istud votum tolleretur via per illud ad cultum Dei: Etiam tolleretur diuina inspiratio, quæ aliquando pulsat hominem ad religionē, cui resistendum non est, vt patet extra de regularibus, c. licet, & 19. q. 2. c. duæ sunt.

In contrarium dicet aliquis, quod debeat obseruare votum, quia sine religione charitas est: absit enim quod omnes coniugatos dicamus esse sine charitate. Etiam quia ipsi possunt ex communi consensu in domo propria obseruare continentiam, qui in religione obseruaturi erant 33. q. 1. c. quod Deo pari. Ad hanc quæstionem respondent Gratianus 22. q. 5. c. vlt. & 61. di. c. 2. quod si aliquis cogebatur a parētibus, vt clericatur tonsuram, vel religionis vestem susciperet, & se neutrum iuramento firmauerit facturū, quamuis aliquibus videatur hoc iuramentum reprehensibile, quia opus charitatis iuramento se non facturum promisit: nulla tamen auctoritate seruari prohibetur, & si nūquam hoc, vel illud faceret: non tamen ideo meritis salutē promereri valet, cum & nonnulli in laicali habitu sancti sint, & Deo dilecti inueniantur. Hostien. respondet in summa. tit. de voto, & voti redemptione, quod licet istud votum indiscretum fuerit: tamen postea tenetur obseruasse, nisi contrarium a domino inspiretur: illectus ergo non intret. 20. q. 3. cap. constituit, & extra de conuer. coniug. c. dudum. Ex reuelatione autem secure intret, vt in c. sup. allegatis, & extra de diuor. c. gaudemus. Hanc solutionē dicit Host. satis approbari. 22. q. 2. c. beatus, & 16. q. 1. cap. in parochia. Sed istud est solum quantum ad illam partē, s. si Deus inspirauerit, quod debeat introire religionem, quamquam contrarium vouerit: sicut dicitur de beato Paulo, quod ipse promisit venire in Hispanias, & tamen postea a Deo prohibitus non venit, ideo non est redarguēdus de mendacio, vel de fracta promissione. Dicendum quod solutio ista satis videtur dura esse, s. quod nō debeat intrare si vouit: fundamētum autem Gratiani est in hoc, quod quamquam sit perfectior status religionis, quā quicunque alius: tamen cum in aliquo alio possit esse salus; siquis vouerit nō introire religionem, tenebit votum: vult enim quod non possit fieri aliquod votum, quod totaliter auferat viam charitatis, potest tamen fieri votum, quod auferat viam maioris charitatis: ideo dat ipse regulam, quod quandocunque aliquis vouet quidpiam, per quod impeditur via ad maiorem perfectionem, dum tamen alias possit homo manere in charitate, tenet votum, vt patet. 22. q. 4. c. vlt. Sed istud non videtur satis rationabiliter dictum: nam quod ille, qui illa vouit complendo votum non peccet, non est dubium, quia etiam sine voto poterat quis non introire religionem, & non facere alia opera perfectionis, cum ad hæc obligatus non sit, sed quod ille teneatur implere votum, s. non intrando religionem, vel non faciendo alia opera perfectionis satis est durum: immo videtur esse contra rationem voti, quia votum est de meliori bono, quod est bonum supererogationis, vt supra declaratum

A sunt, sed quod aliquis non intret religionem, vel nō faciat similia opera perfectionis, contra opera supererogationis est. Item quia votum est promissio facta Deo, ideo fieri debet de his, quæ Deo placent: alioquin non acceptabit eam, sed talis promissio Deo non placet, cum per hoc impediatur cultus diuinus, quia ipse hortatus est nos ad opera consiliorum: ergo non tenebit votum, quia introduceretur tunc vinculum contra Deum, velut siquis promitteret alicui, quod nunquam ei complaceret, aut bonum faceret, nō acceptaret ille istam promissionem, ita nec Deus acceptabit talia vota nostra, & consequenter non erimus obligati ad illa seruanda. Item sicut supra declaratum est, q. 48. & tenet illud B. Tho. de Aquino, & alij de indifferē-

B tibus nō fiunt vota, & si fiant, magis sunt dimittenda, quā tenenda; & hoc quia ista non sunt placita Deo, cum non habeant aliquem actum virtutis: a fortiori ergo Deus nō acceptabit vota illa, per quę repugnatur actui alicuius magnæ virtutis, & huiusmodi est vouere non introire religionem. Quod apparet, quia ea, quæ pure indifferentia sunt non habent in se aliquod bonum, vel malum, nec habere possunt, & tamen non repugnant alicui maiori perfectioni, cum per illa vota nihil impediatur, impeditur tamen cultus Dei per votum de non intrando religionem: ergo minus obligabit illud votum, quam votum de indifferentibus: ideo sine præiudicio sententiæ maiorum videtur posse rationabiliter dici, quod votum illud nequaquam teneat, sed potius qui sic vouit, pœnitere debet, quia sic vouerit, sicut qui iurauit facere aliquid illicitum, non debet cō-

C plere, sed dolere, quod sic iurauerit: manet ergo liber sicut prius, s. an intrare velit religionem, vel non. Cum autem dicebat Host. quod ex inspiratione intret secure, si sine ex reuelatione, manifestum est, quod intrare possit. Et cum dixit, quod illectus non intret, dicendum quod aut illud sonat, quod non intret per aliquam fraudem inductus, aut non intret, siquis monuerit, aut consuluerit, quod intret religionem. si primo modo manifestum est, quod nō debet intrare. Nam & si introierit, & assumpserit habitū redire potest postea ad sæculum. 20. q. 3. c. cōstituit. Si aūt intelligat, quod aliquo consulente introire religionē non intret: non est satis rationabile, quia sicut fides in nobis ex auditu est, & nemo potest credere in eum, quem nō audiuit ad Roman. c. 10. ita bona opera, & proposita per cōsilium aliorum interdum in nobis sunt, & sicut per reuelationem de intrando religionem deberet aliquis intrare,

D etiam si contrarium vouisset, ita si per consilium alterius incidat alicui desiderium religionis, non videtur quare non debeat intrare, etiam si contrarium vouerit. Item aliquando nemine consulente desiderat quis introire religionem, & illud non est ex reuelatione: nescitur autem an sit ex inspiratione, ideo in isto secundum sententiam Hostien. non videretur, an posset, vel non posset introire: Nā non est hic seductus ab aliquo, nec etiam est aliqua reuelatio. Dicendum videtur ergo quod prius, scilicet, quod possit intrare non obstante voto; quod tanquam nullum reputari debet.

Si aliquis vouit, aut iurauit non accipere episcopatum, aut curam animarum, & postea eligatur, aut præsentetur, an possit acceptare, maxime si non sit necessitas acceptandi cum quia ecclesia potest inuenire alium idoneum. Quæst. LVII.

E QVæretur vlterius quid siquis iuret, vel voueat, quod nunquam efficietur episcopus: an poterit assumere episcopatum si eligatur. Videbitur forte, quod debet votum obseruare, vt patet. 85. di. ca. Archidiaconum Florentium. Sed arguetur contra, quod non teneatur obseruare votum, quia sicut supra dicebatur de religione, quod non teneretur votum, siquis iurauit, quod nunquam efficeretur monachus, quia impediebatur cultus Dei ita si voueat nūquam fieri episcopum, quia maioris perfectionis est gradus episcopalis, quam status monachalis, vt patet extra de renun. c. nisi cum pridem. §. nec putas, & de regularibus. c. licet. §. pen. Soluit illam quæstionem Huguitius distinguens an ille vouēs intellexerit, quod in nullo casu efficeretur episcopus, etiam necessitate instante, & tunc non

non est seruãdum votum arg. 17. q. 1. c. scias, & 8. q. 1. c. in F scripturis. Si autem intellexit, quod non fieret episcopus, nisi in magna necessitate instante, & sic venialiter peccauerit, quia non debet quis iurare, nisi necessitate vrgente, extra de iureiur. c. & si Christus, tñ nõ repelletur ab assumptione episcopalis gradus, si necessitas instet, quia tunc nõ agitur contra votum. Si autem dubitetur qualiter intellexit vouens, s. an in nullo casu efficeretur episcopus, vel solum tempore necessitatis, s. cum nullus alius idoneus reperiretur, interpretandum est in secundo casu: quia interpretatio benigna est facienda vt extra de regu. iur. c. estote, & de iureiuran. c. ad nostram. Ista autem solutio Hugonis stare satis videtur: nam in primo casu votum non videbatur tenere, quia erat contra charitatem, s. quod etiam existente ecclesia in necessitate, non efficeretur episcopus: ideo non tenebat, quia se subtrahebat vtilitati proximorũ: G In secundo casu non agitur contra votum: quia si necessitas instet, qui iurauit nunquam se futurum episcopum, nisi tempore necessitatis, non agit contra votum. Vel dato ꝙ non expressisset, quia sic interpretatur, non infringitur votum. Sed quid si aliquis iurauit, vel vouit modo prædicto, & post eligatur in episcopum, & non sit necessitas eius, quia potest etiam habere alium idoneum. Respondendum est, quod nõ debet acceptare, quod si fecerit, peccat.

Sed arguetur, quia qui vouit non introire religionem potest introire, & tamen nõ est necessitas religionis, quod aliquis intret in eam, cum solum illa sit propter bonum cuiuslibet introire volentis. Respondendum est quod nõ est simile de religione, & episcopatu, quia fieri religiosum est seipsum diminuere, & priuare se omni bono humano, atque effici, tanquam mortuus, qui autem episcopatum H accipit ad maioris honoris gradum extollitur: ideo non debet ad illum sic accedere, sicut ad religionem. Item patet differentia, quia nemini permittitur assumere episcopatum, vel aliom honorem, aut concupiscere illum, nisi vocetur a Deo, vt Aaron ad Heb. c. 5 religionem tamen intrare, & illam concupiscere cuilibet permittitur: ideo est laudabile si introierit, & laudabilibus si a seipso moueatur, quam si alius eum incitauerit. Cum autem arguitur, quod episcopalis status est maioris perfectionis, quam vita monachalis. Respondendum est, quod non est simile, quia quamquam sit perfectior status ille, tamen istam perfectionẽ non debet acquirere, qui efficitur episcopus postquam effectus est, sed debeat eam habere antequam efficiatur, vt conuenienter gradum illũ assumat. Vita autẽ monachalis dicit perfectionem: non quam aliquis habeat antequam intret religionem, sed quam acquirere debet I postquam intrauerit: ideo ad episcopatum nullus se debet reputare dignum, ad suscipiendum autem habitum monachalem quilibet potest se æstimare idoneum, etiam si semper fuerit pessimus, dum tamen ad bonitatem anhelet, quia in monacho nulla dignitas virtutis, nec scientiæ excellentia exigitur. In episcopo autem secundum vtrũque maxima. Item perfectio vitæ episcopalis habet secũ annexum magnum periculum, s. excellẽtiam honoris, magnitudinem iurisdictionis, & abundantiam dispensandarum rerum: ideo difficile est huic se labori submittere, vt bene commissa regantur, quia hæc omnia magnum incitamentum ad malum perhibent. In monacho autem nihil horum est, sed magis vitæ, & status humilitas semper eũ ad meliora instruit non habentem ex conditione vitæ aliqua offendicula, sicut episcopus habet ex statu suo: ideo K ad religionem semper transire permittitur: ad episcopatũ autem non semper. Cum vero arguebatur de c. Archi. 85. d. s. quód ille qui iurauit non effici episcopum, quod non efficiatur: dicendum quod intelligitur quando non est necessitas, s. quod ecclesia potest inuenire alios idoneos: si tamen nullum alium inuenire faciliter, & commode posset, non obstabit votum, nec iuramentum.

An vouens non esse episcopum si sine necessitate ecclesia Papa iubet, vt suscipiat episcopatum, teneatur obedire Papæ. Quæst. LVIII.

QVæretur amplius in casu prædicto, quid si non est necessitas ecclesiæ, & Papa iubet, quod iste assumat F episcopatum, quia forte non inuenitur alius melior, quamquam sint alii boni, numquid recipere debet qui vouit se non recepturum. Respondet Huguitius ego non obedirẽ Papæ, sed potius domino spiritus 12. q. 3. c. si dominus, & c. qui resistit, & hoc quia redditio iuramenti est de lege naturali, cum præcipiatur de iure naturali, & non humana lege reddere domino iuramenta tua. 22. q. 2. si peccatum. posset tamen Papa talem absoluere a pœna petitionis, & ab infamia quo ad ecclesiam militantem, & sic per consequens non repelleretur ab aliquo actu publico, s. ad municipales. l. Imperatores. Alii autem respondent, quod indifferenter Papæ obediendum est in hoc voto. Ar. 15. q. 6. c. auctoritatem, & c. nos sanctorum, & c. iuratos. Respondet Host. in summa tit. de voto, & voti redempt. quod nisi expresse constet de voluntate diuina contraria mandatum Papæ semper est ei obediendum: & est ratio, quia auctoritas Papæ in votis, & in iuramentis intelligitur exce- G ptione Ar. extra de iureiuran. c. venientes, & rescriptus. c. constitutus. Vnde non est voti transgressor qui auctoritate sedis Apostolicæ illud distulit adimplere, extra de voto & voti redemp. c. non est. Item sicut si Deus dispensaret in voto nostro absoluens nos ab eo, vel iuberet non obseruari, debebamus non obseruare: ita cum Papa iusserit nõ obseruari, videtur Deus illud iubere: quia non intelligitur hoc fieri auctoritate puri hominis, sed Dei, cum Papa ipsius vices gerat in terris, extra de translatione episcopi, vel alecti. c. inter corporalia, & in duobus sequentibus capitulis. Item quantumcunque iste exprimat vouendo, ꝙ non efficietur episcopus, sensus verborum est, ꝙ non fiet episcopus eo procurante, nec se deneget Deo vocante. 8. q. 1. c. in scripturis: ideo si sequitur electio inspirata a spiritu H sancto de aliquo, etiam si vouerit non debet resistere, quia non est resistendum spiritusancto. 22. q. 3. ca. qui resistit. Istud autem sic deberet intelligi, nisi aliquis exprimeret in voto, quod nunquam fieret episcopus, etiam si Deus inspiraret, vel reuelaret, & tunc non tenet votum, quia non poterat sine peccato mortali obseruari, nec emitti. Ideo tenendum breuiter, quód si alicui sic vouenti in casu posito Papa iuberet, quód assumeret episcopatum, non deberet immediate consentire, sed magis orare, vt eum ad hoc nõ compelleret: si tamen Papa insisteret, faciendum erat. Nũquam tamen iste vouens assumere debebat episcopatum, tanquam volens, sed tanquam obediens. Et quia respectu Papæ in similibus nemo est sui iuris, ista actio reputabitur inuoluntaria: ideo etiam si alias esset culpabilis, iam non erit. I

Quid sit solennitas in voto, & an apud Deum magis obliget votum solenne, quam simplex. Quæst. LIX.

QVæretur vlterius circa supradicta, quia dicebatur de solennitate quorundam votorum, & communiter dicitur, quod solennizatur votum per susceptionẽ sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam, quæretur an sit verum. Et videtur quod non, quia votum est promissio facta Deo: ea vero, quæ exterius aguntur pertinentia ad solennitatem non videntur ordinari ad Deum, 1. argũ. sed ad homines: ergo per accidens se habent ad votum, & consequenter solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in promissione certæ regulæ, non pertinebit ad K conditionem voti, & sic non dicetur votum diuidi per solenne, & non solenne.

Item id quod pertinet ad conditionem alicuius rei, videtur competere omnibus illis, quæ sunt sub illa re, vel saltem poterit competere, sed multa possunt cadere sub voto, quæ non pertinent ad sacrum ordinem: sicut cum quis vouet peregrinationem, aut aliquid huiusmodi: ergo solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in professione certæ regulæ non pertinet ad conditionem voti. 2. argũ.

Item votum solenne idem videtur esse, quod votum 3. argũ. publicum, sed multa alia vota possunt fieri in publico quã votum, quod emittitur in susceptione sacri ordinis, vel professione alicuius ordinis, & è contrario ista vota possunt aliquando fieri in occulto. Nõ sunt igitur solum huiusmodi vota solennia. Sed contra hoc arguitur, quia ista duo solum

solum impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum. quod est effectus voti solennis, vt patet in c. vnico, de voto, & voti redemptione in sexto: ergo istis modis votum solennizatur.

Solennitas quid. Respondetur ad hoc, quod solennitas est quædam cōditio rei faciens eam excellentiorem, vel dans ei aliquam vim ad subsistendum, sicut in omnibus rebus, quæ solenniter fiunt. Nam habent maiorem auctoritatem, & necessitatem ad manendum, nec potest contra illas sic obijci, sicut si non essent solenniter factæ, sicut patet in solennitate matrimonij, & solennitate voti, quibus aliquid confert solennizatio, in quibusdam alijs contractibus sic est. *Solennitas multipl.* Sed ista solennitas non est eadem in omnib. cuilibet.n. adhibetur secundum conditionem ipsius, sicut alia est solennitas nouæ militiæ. s. in quodam apparatu equorum, & armorum, & congressu militum, & alia est solennitas nuptiarum quę consistit in apparatu sponsi, & sponsæ, & in conuiuiis propinquorū. *Votū solennizatur per susceptionem ordinis.* Votum aūt eodem modo solennizatur, & attenditur solennitas eius secundum aliquid spūale, quod ad Deum pertinet, i. secundū aliquā spiritualem benedictionem, vel consecrationem, quæ ex institutione apostolorū, & successorum suorum adhibetur in professione certæ regulæ, vel in susceptione sacri ordinis, vt dicit Diony. 2. c. ecclesiast. hierar. Et huius rō est, quia solennitates nō consueuerunt adhiberi, nisi qñ aliquis totaliter mācipatur alicui rei, & quia in votis aliarum rerum non fit mancipatio ad semper, sicut in professione alicuius religionis, vel sacri ordinis non solennizantur alia vota: sic tenetur cōiter. Inducitur aūt exemplum, quia solennitas matrimonij non adhibetur, nisi in celebratione matrimonij, quando vterque coniugum sui corporis potestatem alteri tradidit; in susceptione aūt sacri ordinis sic est, quod aliquis mancipatur Deo in perpetuum per susceptionem illam, & in ingressu religionis per professionem regulæ, & mancipat se quis Deo, *Sic tenet S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 7.* quando per abrenunciationem sæculi, & propriæ voluntatis statum perfectionis assumit. Iste modus solennitatis voti est multum specialis. s. ad dicendum votum aliquod solenne, quod matrimonium fieri impediat, & dirimat iā contractum: sunt tamen sine his multa alia vota solennia: quorum quædam perpetua sunt, & alia sunt, quæ non impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt iā contractum, de quib. magis infra declarabimus. satis tamē est, quod per ista duo solennizatur votum. s. continentiæ, & propter hoc non licet contrahere: & si contrahatur, nō tenet matrimonium. *Ad 1.* Ad rationes in contrarium respondendum: ad primam quod solennitas non solum pertinet ad homines, sed magis ad Deum, quia per votum solenne datur quædam spiritualis benedictio, vel cōsecratio, cuius Deus auctor est, iuxta illud sup. c. 6. Inuocabo nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Amplius autem votum solenne habet maiorem obligationem, quam votum simplex: & ista est respectu Dei, cum cogatur manere semper in cultu Dei, qui solennizauit votum, sed non qui emisit votum simplex Et ista obligatio ad Deum est. cum per hoc dignior reddatur ei cultus, quam alias. Etiam ille, qui transgreditur votum solenne, grauius peccat, q̄ qui transgreditur votum simplex. Si autem arguatur, quod apud Deū non est differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, & votum solenne, & simplex, cum ipse solum respiciat voluntatem. *Votū simplex, & solēne an differāt.* Respondetur cōiter. quod hoc verum est q̄tum ad hoc, quod transgressor mortaliter peccet, s. quod in vtroq; voto transgressio est peccatū mortale: tamen non est æquale peccatum mortale: ideo in hoc bene differunt quantum ad Deum Sed adhuc pōt addi alterum, in quo magis differunt respectu Dei, s. quod votum solenne obligat ad sempiternam obseruationem: & si aliquis contrarium faciat cōtrahendo matrimonium. vel alias, semper reducetur ad obseruantiā voti ex necessitate iuris: si aūt votū fuerit simplex non cogeretur manere in voto. Sed dicetur quod hoc est respectu iuris humani, sed non quantum ad Deum. Dicendum est, quod ēt est quantum ad Deum, quia ille, qui simpliciter vouit, & postea matrimonium cōtraxit, q̄q̄ peccauit cōtrahendo, tamen si postea pęniteat, quia violauit votum securus est. Sed ille, qui solenniter vouit, ēt si doleat, quod cōtraxit, nunq̄ erit securus, quantum ad Deum, donec dimittat vxorē, & redeat ad obseruationē voti. Et sic q̄q̄ Deus

A non induxit per ius naturale, nec per aliquam legem suam positam differentiā obligationis voti simplicis, & solēnis, quia tñ iura humana conuenientissime hoc statuerunt in fauorē cultus diuini, Deus acceptauit istā obligatione inductā de iure; si tñ solum esset de iure humano ista obligatio, & non quantū ad Deum, si aliquis solennizaret votū, & postea cōtraheret, nemine sciente, quod solennizasset votū, ita vt non posset per iudicem ecclesiasticū compelli, vt rediret ad obseruantiam voti, facta pænitentia de hoc, quod fregisset votū, maneret securus apud Deum, sicut in voto simplici, sed falsum est: magis ergo obligat apud Deū uotum solenne, q̄ simplex. Sed arguetur, quia extra qui cler. vel vo. c. rursus, dr̄ quod apud Deum nihil magis obligat votū solēne, q̄ simplex. Rñdetur, quod intelligitur, quod Deus nō dedit aliquam legem naturalē in cordib. nostris, vel aliquam

B positiuam in sacra scriptura, per quam magis obligaret votum solenne, q̄ simplex. Et hoc quia q̄q̄ de iure naturali, & diuino sit votum, & uoti obligatio: tñ solennizatio ab ecclesia introducta est, vt patet in c. vnico, de voto, & voti redemp. in 6. Quia tñ postea ecclesiæ constitutio determinauit in hoc, distinguens obligationē vtriusq; voti, & Deus acceptat hoc tāquam recte factum, obligatio ista est apud Deum. *Ad 2.* Ad secundam rationem respondendum est uerum esse, licet in hoc magis posset distingui, sed ad præsens uōcatur. Et cum arguitur de solennitate, quod non conueniat omnibus votis. Dicendum quod istud prouenit ex consuetudine ecclesiæ, quæ solum uoluit solennizare uotum in his duob. casibus & prouenit ista consuetudo ex vsu humano: non enim cousueuit adhiberi solennitas alicui rei, nisi qñ aliquis totaliter se mancipat illi, inchoans nouum statum,

C vt dictum est, & ita cum quis vouet aliqua particularia opera, sicut aliquam peregrinationem, vel aliquod speciale ieiunium, tali voto non congruit solennitas, sed illi voto, quo aliquis se totaliter subijcit diuino ministerio, vel famulatui: in quo cum uoto quasi vniuersali, multa particularia opera comprehenduntur. *Ad 3. Solut. S. Tho. vbi sup.* Ad tertiam rōnem, quod uotum solenne idem est, quod publicum, sed multa uota fiunt in publico præter ista duo, &c. Respondetur cōiter, quod uota ex hoc, quod sunt in publico possunt habere quandam solennitatem humanam: nō autem solennitatem spiritualem, & diuinam, sicut habent vota præmissa religionis, & sacri ordinis, ēt si coram paucis fiant: ideo aliud dr̄ esse uotum publicum, & aliud solenne. Alio modo dici potest, quod quamquā multa alia uota præter ista in publico fieri possint: tamen non habent efficaciam istorum duorum ad im-

D pediendum matrimonium contrahendum, & dirimendū iam contractum: ideo ista duo propriè vocantur solennia, ut patet in c. unico, de uoto, & uoti redempt. in 6.

Quæ & quot sunt uota, quæ solennizantur, & quæ vocantur ab ecclesia solennia.
Quæst. LX.

QVæretur amplius circa uotorum solennitatem, quæ sunt uota, quæ solennizantur.

Respondendum, quod solennitas secundum suam originem importat quandam cæremoniam, vel apparatū circa ipsam rem, quæ fit, & sic dicuntur in ecclesia quædā festa solennia, & quædam non, quia quædam magis honorantur, quam alia in apparitione ecclesiæ, & in uestibus

E ministrorum, & in differentia canendi alijsque cæremoniis. Sunt autem alia festa, quæ in his ualde minora sunt. Ista autem solennitas conuenit omni actui, quia non est aliquis actus, de quo non possumus dicere, quòd fiat solenniter, uel sine solennitate, vt aliquis dicitur comedere solenniter, alius legere solenniter, vel indui, loqui. & ambulare, & sic de cæteris. Non tamen eadem solennitas in his omnibus, sed cuilibet actui conuenit solennitas secundum naturam suam, sicut alia est solennitas in comedendo, scilicet apparitio mensæ, multitudo ministrorum, & uarietas ferculorum, & alia est solennitas induendi, s. in uarietate, preciositate, atque fulgore uestium, & sic de cæteris. Votum autem ex hac parte accepit solennitatem, s. quod fiat cum quibusdam cæremoniis conferentibus ad honorem, uel firmitatem, aut sanctitatem uoti, & sic cum uotum sit quædam promissio causans obligationem, quia

obligatio illa sit certior, uel magis ualida, sollennitas quędam est. Et quantum ad hoc quòd aliquod votum fiat in conspectu multorum, vt omnes illi fidem perhibeant de votu emisso & non possit retrocedere uouentis solennitas quædam. Et quâtem ad hoc, quòd aliquis apud seipsum solum voueat, facit votum esse simplex. Vnde dato quòd aliquis voueat sacrum ordinem se suscepturum, vel intraturum religionem, siue actualiter profiteatur religionem: si tamen apud seipsum solum hoc faciat, non dicetur votum solennizatum, ita vt possit dirimere matrimonium postea contractum. Est etiam alius modus solennizandi, quia cum votum sit promissio facta Deo, potest interuenire aliquis, qui suscipiat votum illud loco Dei, tanquam eius procurator, & hoc modo in votis solennibus fit promissio in manibus prælatorum, vt cum aliquis religionē vouet, in manibus prælati promittit vota religionis: vota autem simplicia non fiunt in manu alicuius. Item ad G sanctificationem istorum votorum pertinet, quòd aliquæ benedictiones fiant super vouentes, & hoc obseruatur in votis solennibus, quòd cooferuntur aliquæ benedictiones, vt ait Diony. 2. c. ecclesiasticæ hierar. in voto autem simplici nihil tale fit. multa quoque similia fieri possunt, quæ ad solennizationem votorum pertinent. Et quantum ad istum modum omnia vota poterant solennizari, quia in quolibet omnes istæ cæremoniæ, vel plures aliæ poterant adhiberi. Ecclesia tamen voluit accipere strictius votum esse solennizatum vel non. Dicit enim beatus Tho. de Aquino, quòd solennitas non adhibetur cuilibet actioni, sed solum illi per quam aliquis se mancipat ad aliquem actum pro semper: ponens exemplum de noua militia, & de matrimonio, quando nouiter consummatur, quia ista H sunt ad semper. Etiam in istis inchoatur nouus status, & propter hoc dixit, quòd sola susceptio sacri ordinis, & professio religionis solennizant votum. Sed adhuc istud non sufficit, quia potest aliquis vouere peregrinationem perpetuam, uel semper pugnare contra infideles, & hoc etiam in manibus prælati poterit vouere: tamen adhuc nō sunt ista vota solennia secundum modum ecclesiæ. Ideo dicēdum, quòd ecclesia solum vnum votum solennizat, quāquam omnia solennizari potuissent, scilicet uotum continentiæ. & istud dicitur esse solennizatum quantum ad hunc effectum, qui est impedire matrimonium contrahendum, & dirimere iam contractum, ut quia aliquando adhibitis quibusdam cæremonijs in uoto continentiæ matrimonium impeditur contrahendum, & dirimitur iam contractum. Interdum autem solum impe- I ditur matrimonium contrahendum: ideo aliquando uotum continentię dicitur solennizatum, & aliquando non: habito autem hoc fundamento, scilicet, quòd solenne uotum dicatur respectu matrimonij dirimendi cum contractum est, impossibile est, quòd aliquod uotū sit solenne, nisi uotum continentię, quia nullum uotum repugnat matrimonio, nisi continentiæ: ideo quamquam aliquis uoueat peregrinationem perpetuam, uel temporalem, & militiam cōtra infideles, orationem, ieiunium, &c. ista fiant in manibus prælati cum quibuscunque cęremonijs non dicuntur uota esse solennia, quia non habent aliquam efficaciam contra matrimonium, s. quia nec impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt iam contractum. Vnicum est igitur uotum solenne.

Opinio S. Tho.

Vnicum est votū solēne, s. continentia.

Quibus modis votum solennizatur. Et an votum continentia siue simplex sit, siue solenne, dirimat matrimonium contractum, & impediat contrahendum. Quæst. LXI. K

QVæritur ulterius quibus modis uotum solennizetur.

Respondeo, quia de hoc fuerunt opiniones apud antiquos, de quo scribit Io. glossator decretorum. 27. q. 1. super cap. 1. scribit etiam Bernardus extra qui clerici, uel uo. super c. rursus. scribit etiam Host. in summa. eo. titu. ponuntur autem aliqui modi solennizandi uotum continentiæ.

Primus est per susceptionem sacri ordinis. 32. distinct. capit. placuit, & 28. distinct. diaconi. Itē fit hoc secundo F per professionem, uel susceptionem uestis, quæ tm̄ profitentibus dari consueuit, & per introitum religionis, & anni lapsum, ut patet extra de regu. cap. statuimus. Et maxime si cum aliis religiosis incipiat cantare, & oblationem facere in ecclesia. 22. q. 1. c. vidua, & 27. d. c. quòd interrogasti. Et extra de regu. c. porrectum. Tertio modo fit cum per professionem deuouet se alicui religioni in manu abbatis, vel abbatissæ, vel alicuius monachi ad hoc destinati, vt patet extra de regu. c. statuimus, & extra qui cleri. vel vo. c. consuluit, & c. insinuante. Item solennizatur votū, si aliquis voueat super altare, quamuis in domo sua remaneat, erit votum solenne, vt patet extra qui cler. vel vo. c. meminimus, & c. consuluit, & c. insinuate, & ne aliquid illorum possit negari, quando fœminæ vouentes manent in domibus suis, debet de hoc confici publica scriptura, in qua confiteantur fœminæ vouentes se velle viuere religiose. 27. q. 1. omnes fœminæ. & 20. q. 1. c. vidua. Vota autem totaliter emissa impediunt matrimonium contrahendum & dirimunt iam contractum. 27. quæst. 1. c. 1. & quasi per totum. Alias autem uotum cōtinentiæ factum, quamuis coram multis fiat, non dicitur esse solenne, & tale uotum solum impedit matrimonium contrahendum: tamen si fiat tenet extra qui cle. uel uo. c. consuluit, & c. ueniens, & post istud uotum continentiæ, cum quis dicit uoueo continentiam, ecclesia dabit licentiam contrahendi cum non interuenerunt, quę dicta sunt, extra qui cle. uel uo. c. ueniens. Ista autem est opinio communis apud doctores antiquos solenniores, & est hodie approbata per iura noua.

Prima opinio communis, & est hodie approbata.

Huguitius autem dixit, quòd uotum continentiæ, siue simplex sit, siue solenne dirimit matrimonium contractum, & impedit contrahendum, quia apud Deum non minus obligat, quam solenne. Solennitates autem non sunt de substantia uoti, sed signa & probationes si uotum in dubium reuocetur. De hoc extra qui cle. uel uo. cap. rursus. Dicit etiam Huguitius, quòd refert an uotum sit de pręsenti, uel de futuro: de pręsenti, ut si dicat: uoueo continentiam perpetuam, & tunc impedit contrahendum, & dirimit iam contractum. de futuro, ut si dicat lapsu anno, uel post mortem uxoris meę perpetuam uouebo continentiam, & istud non est uotum proprie, quia nihil tunc uouetur, sed asseritur quòd uouebitur. Idem est siquis diceret: promitto quòd intrabo religionem, uel profitebor illam, quia non profitetur aliquid, & de isto dicebat, quòd impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Ista autem opinio iam correcta est. Alii dixerunt, quòd uotum continentię, siue simplex, siue solenne impedit matrimonium contrahi, sed non dirimit contractum, quia eadem ratione, qua solenne dirimeret, simplex etiam dirimeret cum solennitas non sit de substantia, sicut dixit Huguitius, sed constitutio ecclesię dirimit, & hoc uerum est, quia cum sit solennitas introducta ab ecclesia, & non de iure naturali, uel diuino, oblatio specialis, quæ est in uoto solenni solum erit ex constitutione. Ioān. dixit, quòd nullum uotum est solenne, nisi cum quis se deuouet alicui religioni, extra qui cle. uel uouen. cap. insinuante. Nec est differentia inter simplex uotum, & solenne, nisi inquantum potest ecclesię constare de uoto. Vnde si diceret coram tota ecclesia, uoueo continentiam, nisi aliquid de prędictis interueniat, & postea contrahat, tenet matrimonium. Dubia autem istarum opinionum sunt declarata hodie per cap. unicum De uoto, & uoti redemptione, in sexto, ubi dicitur, quòd in solis duobus casibus uotum solenne est, ad hoc, ut dirimat matrimonium contractum, scilicet in sumptione ordinis sacri, uel in professione religionis alicuius approbatę. Ordo enim non impedit, nisi sit sacer, quoniam clerici in minoribus coniugati sunt extra de clericis coniug. c. 1. de religionibus. Etiam requiritur, quòd sint approbatę: nam si aliquis profiteatur religionem non approbatā, & postea contrahat, matrimonium tenet. Sed dices quid si tempore, quo profitebatur credebat religionem illam esse approbatam, cum non esset. Dicendum, quòd etiam tenebit matrimonium. Idem est de ordinato in sacris, si ordinetur ab illo, quem credebat esse episcopum, sed non erat, scilicet quia nunquam fuit factus episcopus,

vel

vel quia renũciauerat. Hoc tenet Bartholomæus Brixien. & Io. An. in glo. super alle. c. Et cum dicitur quòd per professionem dirimitur matrimonium postea cõtractum, est idem intelligendum in omnibus casibus. quos supra posuimus de solennizatione voti, quia omnes illi reducũtur ad professionem, s. quia habere illi tãquam professi, Alio modo etiam si solennizaretur votum sine professione: ut siquis cum maior esset sponte, & sciens recepit habitum professorum, vbi est distinctus ab habitu nouitiorum in c. is qui monasterium, & c. constitutionem, de regular. in 6. vel cũ aliquis ferret per annum habitum indistinctum religiosorum, vt patet eo. tit. c. 1.

An sponsalia de præsenti dirimantur per susceptionem sacri ordinis, sicut per ingressum religionis, cum vtroque modo solennizetur votum. Quæst. LXII.

QVæretur autem quia dicebatur, φ votũ solennizatur per ingressum religionis & ordinis sacri susceptionem, an sicut sponsalia de præsenti dirimuntur per ingressum religionis, sic dirimantur per ordinem sacrum. De ingressu religionis patet extra de conuer. coniu. c. verum, & 27. q. 2. c. desponsatam. Et diceret aliquis φ sic, quia ista duo pariscantur ad solennizandum votum continentiæ, ut in c. 1. de voto, & voti redemp. in 6. ergo per vtrunque dissoluuntur sponsalia. Item ingressus religionis dirimit spõsalia contracta propter excellẽtiam vitæ, s. quia perfectior status est religionis, quam matrimonij, sed sic est de sacro ordine, quòd status perfectior est in ordinatis, quam in cõiugatis: ergo poterunt dirimi sponsalia per sacrum ordinem susceptum. Respondẽdum est, φ sponsalia de præsenti non possunt dirimi, nisi per ingressum religionis, susceptio autem sacri ordinis nihil agit: ideo quamquã aliquis susciperat sacrum ordinem, qui desponsatus est cogetur consummare matrimonium: nisi forte postea voluerit religionem profiteri, quia istud etiam sine aliquo ordine sacro sufficiebat ad dirimendum sponsalia. Et dato φ aliquis cõsensu sponsæ suæ susciperet sacrum ordinem, nisi introeat religionem adhuc non soluere tur sponsalia. Causa huius est, quia sponsalia de præsenti semper maneant, nisi cũ ecclesia propter aliquem specialem Dei cultum voluit separari. Hoc autem solum concedit ingressu religionis: ergo sumptio sacri ordinis nõ sufficit. Causa huius est, quia licet status sacri ordinis in clericis sæcularibus sit perfectior, quam status coniugatorum, tamen ecclesia noluit, quòd matrimonium dissolui possit, nisi pro maximo bono: istud autem solum est in religione, in qua reperitur perfectissimus.

Cum autem arguebatur, φ ingressus religionis, & sumptio sacri ordinis æquiparantur. Respõdendum est, quòd non æquiparãtur simpliciter, sed solum quantum ad hoc, quod est solennizare votum, quia per vtrunque solennizatur, sed non quantum ad dirimendum sponsalia de præsenti. Causa primi est, quia matrimonium impeditur contrahendum, & dirimitur iam contractũm per votum continentiæ, quando inuiolabile est. Sed sic est tam in sacri ordinis susceptione, quàm in religionis ingressu, quia vtrobique vouetur castitas, & solennizatur votum, ideo in hoc nihil differunt. Cum autem dicebatur, quod sponsalia de præsenti dirimuntur per ingressum religionis eo, quod ibi est status perfectior, sed sic est in sacro ordine.

Respondendum est, φ non conceditur infringi sponsalia de præsenti per ingressum religionis solum, quia religio perfectior est matrimonio, sed quia est status perfectissimus, in quo quis se totaliter Deo exhibet renunciando rebus suis, & voluntati suæ: alioquin per quodlibet votum continentiæ simplicis, etiam siquis non voueat intrare religionem, nec accipere sacrum ordinem, sed solum contipere in sæculo manens, dissolueretur matrimonium, quod absurdum est. De sacro ordine sic est, quia licet status eius sit perfectior statu matrimonij; tamen non est perfectissimus, ideo ecclesia non concessit infringi sponsalia in vtroque. Istam quæstionem mouet Io. And. in c. vnico de voto, & voti redem. & hoc tenet.

A *An vouens continentiam voto simplici, & quærat an possit contrahere contra hoc, an debet sibi responderi, vel taceri. Quæst. LXIII.*

QVæretur vlterius si aliquis vouerit continentiam in voto simplici, & quærat an possit licite contrahere matrimonium, quid sibi debet responderi. Dicunt aliqui, φ respondebitur, φ non potest eo, quod mortaliter peccat infringendo votum: cum respectu Dei tantum dicatur obligare votum simplex, sicut solenne, extra qui cle. vel vo. c. rursus. Dicit Host. in summa. tit. de voto, & voti redem. φ non est respondendum, quia aut respondebitur, φ non, aut φ sic: si dicitur φ non, mentimur, & peccatum est. 22. q. 2. primum, & c. omne genus. si respondetur quod
B potest, datur ei occasio contrahendi, & per consequens mortaliter peccandi in contrahendo, & sic respondens videtur peccare. arg. extra de homic. c. sicut dignum, §. qui vero. respondet ergo Host. quod tacendum est 22. q. 2. c. ne quis, & hoc dicit secundum quosdam. Sed tunc arguetur, quòd Papa peccaret magis mortaliter, quando fecit constitutionem, quòd qui vouisset continentiam non solennizans votum si contraheret, teneret matrimonium, quia sic maiorem tribuit eis occasionem, auctoritatem, & firmitatem. Respondet Host. quod Papa potest dispensare in his: ideo licet sic constituat non peccat, alij autem cõsulentes non possunt constituere. Item dicit, Papa non intendit in isto casu ab initio dispensare, scilicet, quamquam fecerit constitutionem, quòd teneat matrimonium contractum contra votum simplex, non intendebat permit-
C tere, φ contraherent vouentes, nec fauere eis; sed solum φ si aliquando contraxissent, teneret: qui autem respondet alicui vouenti simpliciter, φ potest contrahere, vel φ tenebit contractus, tribuit ei occasionem contrahẽdi, quia ista a principio sunt: constitutio autem Papæ solum intendebat post contractum matrimonium illud validare.

Sed adhuc aliter responderi potest, scilicet, quod Papa non peccauit ponendo istam constitutionem, quoniam ipse cũ prouideat, debet in singulis prouidere de iure: ideo in isto casu aliquid determinari debuit, cum contingeret interdum vouentes continentiam contrahere, sed non debuit statuere, quod omne votum continentiæ impediret contrahendum, & dirimeret post contractum quia erat nimis durum ideo oportuit quod diffiniret vouentes simpliciter non debere contrahere: si tamen contraxerint, quod
D teneat matrimonium. In eis autem qui respondent specialiter ad quæstiones vouentium, secus est: quia ipsi non coguntur respondere. & si respondeant, dabunt occasionem infringendi votum, ideo concludit Host. quod nihil debent isti respondere, Aliter autem dicit quod poterunt se habere, scilicet, quod considerent an illi qui vouerunt possint continere, vel non, si autem possunt non respondeant, si non possunt, poterunt respondere quod scriptura dicit matrimonium teneri, si fiat. De consilio tamen & consensu ipsorum respondentium, vouentes non contrahent sed continebunt, quia si contraxerint mortaliter peccabunt. & grauiter Deum offendunt: dicit adhuc tamen quod securius est quod ad ista quæsita non respondeamus. Sed non multum differt in vtraque responsione, quia forte magis mouebuntur ad non contrahendum vouentes, si dicatur
E eis, quod quamquam matrimonium teneat, tamen peccatur mortaliter in cõtractu, quã si nihil responderetur, quia in taciturnitate reputatur dolus: ideo modicum differt: sed quod aliquis responderet simpliciter, quod poterãt taliter vouentes contrahere, & quod teneret matrimonium, occasio ad malum est, & peccatum.

Vtrum quilibet possit votum emittere: vel solum sint sex personæ, quæ non habent ius ad vouendum. Quæst. LXIV.

QVÆRETVR vlterius circa votum, quis possit vouere. Et respondendum est quod vouere pertinet ad cultum Dei specialem, ideo cuilibet libertas erat ad vouendum: quia tamen votum requirit solutionem, & ad soluendum quædam personæ sunt impotentes de iu-

de iure: ideo talibus adimitur potestas vouendi absolutè. F Sunt autem multi, qui non possunt liberè vouere, sc. eps, clericus, monachus impubes, vxor, seruus: omnib. aut aliis est potestas vouendi, his aut non conceditur liberè vouere, quia non sunt sui iuris: & licet quantum ad Deum oes sint liberi, quia qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege. 19. q. 2. c. duæ sunt. & extra de regularibus. c. licet. tn quia in solutione præiudicaretur aliis ad quorum iura pertinent istæ personæ: ideo non conceditur istis libera potestas vouêdi.

An existentes sub potestate aliena possint vouere. Quæst. LXV.

Queritur vlterius an illi, qui non sunt sui iuris, sed subditi potestati alienę vouere possint. Et arguetur q sic
1. Argu. quia minus vinculum soperatur a maiori, sed obligatio, qua quis subiicitur homini est minus vinculum, quam votum, G per quod aliquis obligatur Deo: ergo qui alienæ potestati subiecti sunt, non impediuntur a voto.
2. Argu. Item filii sunt in potestate patris, sed tam filii, quam filiæ possunt profiteri aliquam religionem sine patris consensu etiam contra eius voluntatē, vt patet 20. q. 2. c. si in qualibet &c. puella: ergo subiectio ad potestatem alterius non impedit. Item maius est facere aliquid, quā promittere il-
3. Argu. lud, sed religiosi qui sunt sub potestate prælatorū possunt aliqua facere sine licentia suorum prælatorum, sicut dicere aliquos psalmos, vel facere aliquas abstinentias, idem de filio familias, & de vxore, & seruo, qm isti possunt orare, ieiunare, & similia facere sine consensu illorum, quibus subditi sunt, ergo non impediuntur propter subiectionem.
4. Argu. Item quicunque agit quod de iure facere prohibetur, peccat, sed nullus cuiuscunque conditionis dicitur peccare in vouendo: nec hoc reperitur aliquando scriptum: ergo in vouendo nemo prohibebitur. In contrarium arguitur, quia in hoc. c. dicitur de filiis famil. & de vxore, & de sponsa, quod vota earum non tenent, nisi vir, sponsus, & pater consenserint: & hoc quia sub potestate illorum sunt istæ personæ, ergo de omnibus aliis personis, quæ nō sunt simpliciter sui iuris idem erit. Respondendū est, quod vo-
Decisio quæst. tum est promissio facta Deo, & pertinet ad latriam, & est actus meritorius pertinens ad cōsilium, & legem spiritus, ideo nullus debet ab hoc repelli: ideo nec est quisquā, qui simpliciter repellatur a voto, Deus tamen per cultum suū noluit præiudicare nobis: sed si omnibus daretur ius vouendi, & soluendi, præiudicaretur interdum aliis in solutione voti, ideo non licet omnibus se simpliciter obligare. Requirit enim omne votum solutionem, ad quam quouis obligatur: nullus tamen potest in alterum plus iuris sta- I tuere, quam in se habeat, sed aliquæ sunt personæ, quę non sunt sui iuris simpliciter, vel quantum ad multa: ideo isti non possunt se voto obligare, quia tunc obligarēt id quod est alterius, ideo quicunque subiecti sunt alteri simpliciter, vel quantum ad aliquid: quantum ad id in quo subiecti sunt, non possunt se firmiter obligare sine consensu eorum, ad quorum ius pertinent, poterunt tamen se obligare quantum ad quædam alia, quæ sunt sui iuris: non est enim aliquis, qui non possit se obligare quantum ad aliquid: nam etiam seruus, qui totaliter pertinet ad alterum cum sit pecunia domini sui Exo. 21. c. vel sit possessio eius. 5. Ethic. siue homo simpliciter alterius primo Politie. aliquid potest vouere: nam poterit se obligare ad aliquam orationem faciendam singulis diebus, in qua non præiudicabitur domino, quia nihil de operibus domini perdetur propter eam si istud votum de orando non concernat determinatum tempus, vel locum. De aliis autem, qui sunt sui iuris magis patet, quia illis plura licent, quā seruis.
Obiect. Sed obiicitur, quod quantum ad votum omnes liberi sint tam in vouendo, quam in soluendo, quia vbi spiritus, ibi libertas: & qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege 19. q. 2. duæ sunt leges, sed votum pertinet ad legem spiritus, cum per votum se applicet quis Deo: magis ergo non
Solutio. poterit impediri vlaterius. Dicendum q lex spiritualis facit nobis libertatem non tamen ab obligatione ciuili, vel naturali, ideo quamquam aliquis incitetur ad meliora nō debet aliis præiudicare per bonum, quod facere vult: nec lex spiritualis hoc intēdit, sed multi sunt subiecti aliis, qui non possent sine eorum præiudicio vota soluere, ideo non possunt firmiter se obligare, & lex spiritualis nō soluit eos ab ista lege, imò facit quod obediant ei, sic patet ad Ephe. c. 5. vbi iubet Apostolus, qd serui sint subditi dominis suis, seruientes eis ex animo, non tanquam hominibus, sed tanquam Deo, & quòd vxores sint subditę viris, & filii parentibus. & istæ sūt obligationes partim legis naturalis, & partim legis ciuilis, ideo libertas spiritus non soluit ab istis legibus, sed magis obligat, ideo votum ab eis, qui sunt intus alieni non poterit firmum esse sine eorum consensu. Ad rationes in contrarium respondetur, ad primam quando dicebatur quod maius vinculum tollit minus cōcedatur: & cum dicitur, quod vinculum voti, per q Deo, quis se obligat est maius, etiam concedimr, sed non sequitur qui alieni iuris sunt possint voto se obligare. Nam si votum emissum ab istis teneret, tolleretur obligatio, quæ erat ad dominos, saltem inquantum votum impleri posset, sed nō tenet, ideo non est ibi maius vinculum, & minus eo, q Deus non acceptat talia vota, quantum ad obligationē, quia sub promissione Deo facta non cadit, nisi q est virtuosum, cū votum sit de meliori bono, vt supra declaratum est. Est autem contra virtutem si id quòd est in potestate alterius alicuis Deo offeratur: ideo non est votum perfectum in his, qui non sunt sui iuris nisi intelligatur sub conditione, scilicet quia vouent tale, vel tale si illi, quibus subsunt non repugnauerint, & tūc sicut in hominibus qui sunt totaliter sui iuris votum conditionale obseruandum est adueniente cōditione: ita in illis, qui sunt alieni iuris obseruabitur, quando venerit ista conditio, scilicet quod non contradicant illi, quibus subsunt. Ad secundam rationem, cum dicitur quod filii sunt sub potestate patris, & tamen possunt voue- H re. Respondendum est quòd aut sunt masculi aut fœminæ; si masculi nō possunt vouere dum sunt in potestate patris, nisi religionē. Sed adhuc de hoc distinguēdum, q aut isti sunt maiores. 14. aut minores: si maiores possunt vouere religionem, & ēt inuitis parentibus profiteri: si autē minores sunt. 14. non poterunt sine consensu patrum vouere. & si vouerint dato q profiteātur, immediate vt parētibus hoc constiterit, poterunt eos tollere de monasterio, vt patet. 20. q. 2. c. si in qualibet; si autem sunt fœminæ aut maiores 12. aut minores: si minores non possunt vouere religionem, & si vouerunt atque acceperunt velum, parentes earum poterunt eas tollere de monasterio, nisi forte sub dissimulatione dimiserint per annum, & diem ibi manere: si autem puellæ sint maiores. 12. inuitis parentibus poterunt vouere. 20. q. 2. c. puella. Et quod dicitur de parentibus potentibus infringere votum filiorum, & filiarum educendo eos de monasterio: intelligi debet etiam de tutoribus, vt patet præal. c. puella. Cum autem arguebatur, q isti non obstante patria potestate possunt vouere, negandū est, sed est quilibet extra patriam potestatem anno. 14. ad vouendum religionem, & in puellis anno. 12. In aliis autem casibus non exuit quis ita cito patriam potestatem. Beatus Tho. de Aquino. & Bonau. respondent aliter, scilicet quòd ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit liber est suę potestatis quantum ad ea, quæ pertinent ad personam, puta quod obliget se religioni per votū, vel quod matrimonium contrahat, non est autem suæ potestatis quantum ad dispensationem domesticam. Vnde circa hoc non potest aliquid vouere, quod sit ratum. nisi de consensu patris; seruus autem, quia est in potestate domini tā quantum ad personales actus, quam etiam ad dispensatio- K nem rerum, non poterit se obligare per votum ad religionem, quia per hoc subtraheretur ab obsequio domini nec poterit de rebus domini aliquid disponere in eleemosynam, vel alias sine domini consensu.

Ad 1. rationem.

Ad secundam.

Alia responsio. S. Th. 2. 2. quæ. 88. ar. 8

Ad tertiam rationem, cum dicitur q maius est facere q promittere: sed religiosi possunt facere aliquid sine licētia prælatorum, ergo vouere. respondendum est q religiosus subditus est prælato quantum ad operationes suas secundum professionē regulæ, & ideo si quis ad horam aliquid facere possit, qn ad alia non occupatur, pōt sine licētia prælati aliqua licita tunc facere, quia tn nullum tempus est exceptum, in quo prælatus non possit religiosum circa aliquid occupare, nullum votum religiosi est firmum, nisi de consensu prælati: sicut vota puerorū, & puellarum existentium

Ad tertiam.

tium in domo paterna non sunt ualida sine assensu patris. Idem de vxore respectu viri.

Ad quartam rationem, cum dicebatur, quòd qnicunq; facit quod de iure facere non potest, peccat, respondetur, quod vouere non est illicitum alicui, quamquam sit subiectus alteri, eo quòd per hoc exprimit volútatem suam de colendo Deum, & quantum in se est obligat se Deo, & ad reddendum tenebitur, si consentiat ille, cui subijcitur, votum tamen firmum non est, quousq; ille cui subijcitur per consensum votum istius firmauerit.

An episcopus possit absolute quæcunque vouere, & quæ vota episcoporum valeant, & quæ non. Q. LXVI.

QVæretur vlterius, quia dictū est, quòd sex personæ suprapositæ non habebant ius simpliciter ad vouendum, quomodo quælibet earū prohibeatur, & quid liceat ei vouere. Et primo de Episcopo, non est n. episcopus penitus sui iuris, quia sicut vxor respectu viri est subdita, & vir respectu vxoris quantū ad aliquid est obligatus, & a quibusdam abstinere debet vouendo, s. q. non potest illa vouere sine licentia vxoris, ita cum inter episcopum & Ecclesiam suam sit matrimoniū spirituale: extra de trans. epi. uel ele. c. inter corporalia. in quibusdam non habebit libertatem vouendi, iō dicēdum quòd episcopus non potest aliquid vouere per q̄ dissoluatur vinculum inter eum, & Ecclesiam suam, & si voueat nō tenet, sicut nō potest vouere religionem, quia ibi cederet episcopatui, nisi ad hoc habuerit auctoritate Papæ Extra de regularibus. c. licet. §. illa semper. & de renunci. c. nisi cum pridem. idem autē intelligendum si aliquo alio modo renunciare vellet C episcopatui. præter hoc ēt non pōt eps aliquid facere, per q̄ graue præiudicium sequatur Ecclesiæ suæ: & consequēter nec vouere. extra de iureiuran. c. sicut & de præcariis c. 2. unde non posset emittere votum peregrinationis, per quod oporteret ipsum absentari aliquāto tēpore ab Ecclesia sua, nisi de licentia speciali, vel generali Papæ, vt patet extra de voto, & voti redem. c. magnæ. §. uerum æ ais. Sic tenent Innocen. & Henricus in c. scripturæ de voto, & voti redē. & Host. in summa isto tit. potest autem episcopus emittere tale votum per quòd non fiat præiudicium graue Ecclesiæ suæ, sicut vouere abstinētiam, in quo nihil præiudicatur, & ad eleemosynam temperatam. At. 8. q. 1. cap. clemens. & extra de testa. c. relatum. 2. §. licet autem. iumentum autem non potest eleemosynam dare, vel donare, quia sic grauiter præiudicaretur Ecclesiæ. & generaliter episcopus potest vouere quidquid licet ei facere, sed D quia votū semper est de meliori bono pōt vouere quodlibet, per quòd bonæ vitæ exemplum aliis præbeat, quia ad hoc tenetur extra de voto, & voti redem. c. magnæ. §. 1. & de sacra vncti. c. unico. §. ad exhibendum.

Episcopus si uouit peregrinationem dum est episcopus, deinde cedit antequam faciat, an teneatur ad illud. Quæst. LXVII.

QVæretur vlterius de episcopo si vouit peregrinationem dum erat episcopus, & postea cedit epatui, an teneatur ad illud votū, si non impleuit dū esset eps. Rndēdum est, q̄ aut iste eps emisso voto peregrinationis petiuit licentiam a summo pontifice ad implēdū votum, aut nō, si petiuit, aut impetrauit, aut denegata est, si fuit denegata, votu irritatum fuit, quia non poterat ipse sine Papæ cō E sensu obligari ad votum peregrinationis, extra de voto, & voti redē. c. magnæ. §. verum quia, ideo per repugnantiā Papę non manet iam aliqua obligatio, & sic dato quòd cedat epatui intrando religionem, uel aliis non tenetur ad votum, quia obligatio illius dissoluta est, si autem impetrauit licentiam peregrinandi a Papa, & non peregrinatus est, quamquam forte peccauerit differendo tanto tempore peregrinationem, si tempus conueniens habuit, dū esset in epatu: tamē votū ꝓ hoc non expirat. Sed distinguendū quòd aut iste cessit epatui intrando religionem, vel quia depositus est ex aliquo crimine, vel quia Papa forte concessit licentiam, quòd cederet non intro eundo religionē. Si primo modo non tenetur implere votum, quia per in A gressum religionis omnia vota tolluntur, cum possint oīa commutari in illam, extra de voto, & voti redem. c. scripturæ. Si tamen postea prælatus suus in monasterio dederit ei licentiā peregrinandi tutū est, q̄ peregrinaretur: sed adhuc nō obligaretur ad hoc, quia omnia vota per ingressū religionis abolita sunt. De hoc magis infra dicetur cū agetur de voto monachorū. Si aūt cessit epatui, quia depositus fuit: vel alias ex licentia Papæ non intrādo religionem, tenebitur ad votum, quia cum sit sui iuris, & obligatio voti manet, tenebitur adimplere. Si aūt iste vouit peregrinari dū erat eps, & nunq̄ significauit hoc Papæ: q̄q̄ sine cōsensu Papę illud votum non erat firmum, quia tamen nunquam repugnauit Papa, cum nesciuerit, mansit votum semper obligans quantum ad episcopum: ideo postea quā fuit exutus ab onere episcopali manebit obligatio, sed tūc B distinguendum est, ut prius, scilicet aut intrauit religionem, aut non & dicatur sicut ibi.

Si episcopus vouerit ieiunare orare &c. & cesserit episcopatui an teneatur ad illa. Quæst. LXVIII.

QVæretur vlterius circa vota eporū, si aliquis vouit dare eleemosynā, vel ieiunare, aut orare & similia, dū esset eps, an postea si cesserit epatui teneatur ad ista vota. Respondēdum est, q̄ aut iste vouit religionē, aut aliquid alterum, si primo modo, aut Papa hoc sciuit, aut non, si sciuit, & non repugnauit, votum māsit firmum, iō postq̄ cessesit epatui per depositionem, vel per licētiam Papæ alias, tenebitur ad ingressum religionis, si aūt Papa sciuit, & repugnauit votum irritatum est, quia sine Papæ licentia nō C pt eps introire religionem, nec votum est firmum extra de regularib. c. licet. §. ille semper. & de renun. c. nisi cū pridem. iō postq̄ cesserit epatui, non tenebitur intrare religionē, quia votu totaliter euacuatū est dissensu Papæ. Si aūt Papa nesciuit votū emissum, non potuit irritare per dissensum suū, iō semper tenuit, & postq̄ cesserit, qualitercunq; cedat, tenebitur intrare religionē. Si aūt iste eps vouit orare, vel ieiunare non est distinguendū, sicut in superiorib. s. an Papa sciuerit vel nō quia in istis eps hēt liberā ptātē vouendi, quia solū astringitur ptās eius q̄tūad uota, q̄ concernunt dissolutionē vinculi inter ipm & Ecclesiam suam, & q̄tum ad illa in quib. paratur graue præiudiciū Ecclesię. in his. n. nō hēt liberam ptātē, in cæteris aūt hēt: iō sine cōsensu Papæ tenet votū, nec Papa pōt repugnare. Iō dicendum q̄ quando iste cedit epatui, aut intrat religionem, vel manet in sæculo. Si primo modo dissoluitur obligatio voti extra de voto, & voti redem. c. scripturæ. cum tamē ista D vota possint honeste seruari in religione, s. oratio & ieiunium, poterit illa seruare, nisi prælatus suus repugnet: si aūt manet in sæculo tenebitur ad vota indistincte. Si aūt iste eps facit votū de faciendo eleemosynam, vel expendendū aliquid in pias cās, si maneret in epatu, erat distinguendū, quia aut istud votū erat de eleemosyna immoderata, per q̄ lęderetur Ecclesia sua, aut erat moderata, si primo mō nō tenet votū, s. q̄ nō pt implere illud in præiudiciū Ecclesiæ, si scdo mō, tenet. At. 8. q. 1. clemens. & extra de testa. c. relatum. 2. §. licet & hoc tenet Host. in summa tit. de voto, & voti redē. & Henricus e. ti. c. scripturæ. Cum tamen iste eps cesserit epatui, nō est sic distinguēdum, quia votū istud de immoderata eleemosyna non obligabat sufficienter in præiudiciū Ecclesiæ, cum tamen in casu dato cesserit epatui, nō paratur præiudicium Ecclesiæ in solutione voti, iō E tenebitur soluere sed ad hoc distinguendum est, quia aut quando cedit epatui intrat religionē, vel non, si intrat, siue eleemosyna, quā iste vouit, sit moderata, siue immoderata absolutus est a voto, cū sit generale, q̄ ingressus religionis omnia alia vota dissoluat. nec solū hoc ex generali conditione aliorū uotorū, sed ꝓ aliquid alterū magis spāle, nā in cæteris votis licet nō maneat obligatio in profitentib. aliq̄ religionē ad obseruandū ea, ppnt tamen de licētia abbatis cōplere illa, sicut dicebatur de ieiunio, & oratione, & interdū sine licētia abbatis, dū tamen ipse nō repugnet. in hoc tamen voto non est sic, quia non pt abbas dispensare cum monacho, q̄ faciat eleemosynā cōplēdo uotum q̄ emisit in sæculo, quia eleemosyna fit de ꝓpno licite acquisito, religiosus tñ non pt hēre proprium, & si dispensaret

Quid si aliquis vouit dare eleemosynā, & postea intrauit religionem an possit abbas dare licentiam adimplēdi votum.

ret abbas cum monacho quòd faceret eleemosynā, dispen
saret cū eo, quòd haberet proprium, sed non potest abbas
in hoc dispensare, nec etiam Papa, extra De sta. mona. c. cū
ad monasterium. §. nec æstimet. Et si dicas, quòd potest
dare ei licentiam dandi de bonis monasterij in eleemosy-
nam tantum quantum ipse vouit. Adhuc dicendum,
quod iste non implet votum, quia ista eleemosyna non da
tur nomine eius, sed nomine monasterij, cū iste non sit do-
minus rei, q̄ dat, sed procurator. si ãt iste non transeat ad
religionem dicendū, quòd siue eleemosyna esset modera-
ta, siue immoderata, tenet votū, & si hēt vnde soluat post
cessionē, vel depositionē tenetur implere votum si ãt effe-
ctus est pauper faciet quòd potent, & si nihil potest faciat,
sicut, supra declaratum est in quæstione de illo, qui vouit
dare pecuniam in eleemosynam, & postea illam perdidit.

*Episcopus vouens si mutetur ad alium episcopatum an te-
neatur illud implere. Quæst. LXIX.*

QVæret aliquis quid de epo, qui translatus est ad aliū
episcopatū & dū esset in primo vouit aliquid, an te-
neatur illud implere dum fuerit in secundo Respō
dendū est quod q̄q̄ hic sit mutatus episcopatus, tamen nō
est mutatus status personæ, vel dignitas, quia semper est
eṗs, id sicut cū erat in primo eṗatu non poterat introire re
ligionem, sine licentia summi pontificis extra de regulari-
bus. c. licet, ita cū fuerit in secundo, nō tenebitur intrare re
ligionem ex voto, quòd emisit in primo, nisi ad hoc acce-
dat cōsensus summi pōtificis, & sicut in primo non pote-
rat peregrinari sine consensu, uel licentia spāli, uel genera
li Papæ. extra de voto, & voti redē. c. magnæ. ita ex voto,
quòd emisit in illo eṗatu, non tenebitur, cum transierit ad
sm̄, nisi accedente Papæ consensu De oratione eleemosy-
na, ieiunio, & cæteris operib. q̄ cadūt sub voto episcopi. Di
cendū, q̄ si fecit votū in primo, tenetur illud obseruare in
scdo, nisi eleemosyna sit immoderata, quia sicut nō potuit
grauare primā Eccl̄iā, ita nec scdam. Idē ãt est si episcopus
ascendat ad maiorē dignitatem, vt si efficiatur patriarcha,
Cardinalis, vel Papa. eadē. n. horū cōditio est, quātū ad vo
uendū præter hoc, q̄ Papa nō requirit licentiā alicuius ad
vouendum, & implendum vota, sicut requirunt omnes a-
lij prælati, & tamen non potest ipse grauare immoderate
Ecclesias per sumptus immoderatos, sicut nec alij prælati.

*An clerici possint vniuersaliter vouere. Et quæ vota eorū
teneant, & quæ non. Quæst. LXX.*

QVæritur vlterius circa clericos, de quibus dicebatur
q̄ non erant simpliciter sui iuris ad vouendum. Et
dicendum q̄ in quibusdam possunt vouere, in alijs
ãt nequaq̄, unde nō pōt aliquis clericus indistinctē uoue-
re, sed q̄tū ad hoc, refert, quia aut clericus est in sacris, aut
non, si in sacris, dum alias sit sui iuris, potest vouere liberè,
cum minores ordines nihil astringāt, quia licet clericis in
minorib. contrahere, ut patet extra de clericis cōiugatis p
totū. Si ãt sit in sacris, aut est beneficiatus, aut non, si nō ha
bet bn̄ficium, pōt vouere sicut laicus quodcunq; uoluerit,
siue peregrinationem siue ieiunium siue orationē, & simi-
lia, si est bn̄ficiatus, aut beneficiū suum requirit aliq̄ resi-
dētiā, aut nō, si nullā requirit, erit idē q̄ in casu prædicto, si
vero requirit aliquam, dicēdum, quòd aut vult vouere pe-
regrinationē, aut aliquid alterum. De peregrinatione dicē
dum, quòd non pōt sine licentia sui superioris de conse. di.
5. c. non oportet. & de voto, & voti redem. cap. magnæ. §.
votum. & de renunci. c. admonet. Si autem velit intrare re
ligionem sufficit, q̄ petat licentiam ab eṗo, extra de regu-
larib. c. licet. & tūc siue obtineat, siue non, poterit intrare.
Et sic liberū est sibi vouere religionem, sine licentia tū
episcopi non dēt introire, vt in pāl. c. licet. q̄ intelligitur
de beneficiato, vt dixi: nam clericus non beneficiatus pōt
vouere sicut laicus: sic tenet Ray. in summa. tit. de impedi
mento voti, & frater Io. in sūma cōfes. & Host. extra. de
uoto, & voti redē. in summa. & Hēricus. eo. ti. super. c. scri
pturæ. Quantum verò ad alia vota, vt orationis, ieiunij, &
eleemosynæ: potest absolutè clericus beneficiatus vouere,
nec exigitur ad votum, vel solutionem licentia eṗi, qm̄ in

A istis liber est. Dicunt aūt aliqui q̄ quilibet clericus pōt vo
tum transmarinum sine prælati licentia emmittere, & sol
uere. c. extra. de voto, & voti redē c. ex multa. &. c. si. licet
in hoc non est determinatum: qm̄ alij intelligunt illa ca-
pitula de licentia prælati, vel sedis Apostolicæ. Ar. extra.
de cleri. non resi. c. fraternitati; & de voto, & voti redem.
c. magnæ. §. verum. & hoc videtur tenere Host.

*Clerici si degradentur, an teneantur complere vota.
Quæst. LXXI.*

QVæritur de votis clericorum, si degradentur, an de-
beant complere vota, quæ emiserunt, dum essent in
statu clericali. Respōdendū est, quòd aut isti degra-
dati traduntur immediate curiæ seculari puniendi pro de
B lictis suis, aut non: si primo mō aut sunt vota personalia, s.
quæ ipsi per se debeant complere in successione temporis,
vt si vouerunt in qualibet hebdomada semel ieiunare, vel
orare in quolibet mēse, vel qualibet die, vel sunt vota, quę
de reb. expleri debent, s. dādo alij eleemosynam: si primo
modo siue sint vota cōdōnalia, siue absoluta non pōt illa
implere, quia per degradationem traduntur curiæ secula-
ri, a qua vltimo supplicio afficiuntur: si ãt sint vota solubi-
lia de reb. vel eleemosyna, dicendum est, quòd etiam post
mortem talis clerici de bonis eius, si aliqua manent, soluē
dum est votum, quia eo viuente illa bona fuerunt obliga-
ta: si aūt post degradationē non traditur curiæ seculari, di
cendum quòd aut fuit votum religionis, aut peregrinatio
nis, aut de alijs reb. In duob. primis est maius dubium, nā
si mānsisset iste clericus in ordine clericali nō poterat pere-
C grinari sine licentia epi, nec erat firmū votū. Ad religionē
et requirebatur petitio licentiæ: in cæteris autē nihil: dicē
dum tamen quòd postquam fuerit degradatus uel deposi
tus non subest episcopo, sicut clericus, sed sicut quilibet
alius laicus: ideo si votum religionis emisit, tenetur intra-
re in illam, nec dēt ad hoc petere licentiā ab episcopo, quia
iam non est obligatus ad hoc cum sit mere laicus, & si vo-
uit peregrinationem tenetur illam adimplere sine aliqua
licentia prælati. Nisi forte ante degradationem, uel deposi
tionem episcopus contradixisset ei in voto, quia tūc infrin
gebatur votum de peregrinatione emissum, vt non obliga
retur postea complere. Stantē essent alia vota sicut ieiu-
nia, & orationes, & similia, indistinctè tenetur illa com-
plere, quia votum semper tenuit.

D *An monachi possint vouere aliquid, uel totaliter prohi-
beantur sine prælati licentia vouere.
Quæst. LXXII.*

QVæretur amplius de votis monachorum, quia dice-
batur, q̄ isti non erant sui iuris ad vouendū. Et dicē
dum q̄ nullum votum monachi validū est sine li-
cētia abbatis, & sic de alijs religiosis. q̄q̄ in hoc distinguē-
dum est, quia aut istud est votum q̄ potest complere intra
claustrum suum non præiudicando regulæ suę, nec man-
datis superioris: sicut recitare quotidie aliquos psal. ex su-
pererogatione, vel ieiunare aliqua die: aut est tale, per q̄
cogeretur exire claustrum peregrinando. Si primo mō vo
tum tenet respectu ipsius monachi: nec oportet q̄ petat li-
centiā ad obseruandū illud, nō est tn̄ totaliter validū, quia
E si prælatus uoluerit poterit infringere iubendo contrariū
facere, vel aliquid disparatum, per quòd non possit imple
re votum: nam aliquod tempus non est, in quo non possit
eum circa aliqua occupare. Sic tenet sanctus Thom. 2. 2.
quæst. 88. art. 8. in solutione tertij argumenti. Si autem
sit votum peregrinationis, vel cuiuscunque alterius ope-
ris pij, per quòd monachus cogeretur exire claustrum,
non solum non potest sine abbatis licentia complere im-
mo nec debet vouere. Ar. 16. quæst. 1. cap. si cupis. & cap.
placuit. Quamuis dicat sibi inspiratum esse a Deo: timen-
dum est enim ne angelus satanæ se transformet in ange-
lum lucis. extra ne cle. vel mona. c. non magnæ operæ.
Potest tamen monachus vouere de transeundo ad aliam
religionem strictiorem: & ad emittendum istud votum
non requiritur alia licentia abbatis. Ad exeundum ta-
men de claustro ad aliam religionem requiritur, quòd
petat

petat licentiam, licet nô obtineat extra de regularibus cap. licet. Item monachus non potest vouere votum abstinentiæ singularis, scilicet, vltra ordinem suum, & consuetudinem monasterij, nec peregrinationis, nec aliquod aliud regulariter in quo, scilicet, appareat differens ab aliis eiusdem conuentus sine licentia abbatis, & si fecerit non debet obseruare, donec videat, an abbas velit, ne sit scandalum aliis, quibus debet se conformare, vel ne detur ei occasio euagandi. 20. quæst. 4. §. 2. & 3. & §. votum. ad hoc 25. 41. di. quisquis.

An monachus possit transire ad aliam religionem indistinctè. Quæst. LXXIII.

QVæretur amplius cum monachus vouet transire ad aliam religionem, an indistinctè possit.

Respondendum est, quod tenetur licentiam petere, licet non obtineat extra de regularibus capit. licet. & tunc si non apparet quod ipse mouetur aliquo malo zelo debet sibi concedi, an vero moueatur bono zelo, vel malo, determinatio pertinet ad illum, a quo petitur licentia, & hoc quia non debet permitti in iudicio eius, qui transire vult, cum interdum satanas se transformet in angelum lucis. præalle. c. licet.

Sed dices quid si ille a quo petitur licentia arbitratur inique? Dicendum quod recurrendum est ad superiorem illius superioris: art. de iure patro. capit. nullus. & de concessi. præben. capit. 2. sic tenet Host. in summa tit. de voto, & voti reden. possunt enim interdum religiosi transire de vna religione ad alteram ex aliqua causa leuitatis. & si ista fuerit cognita, etiam si licentiam petierint reuocari possunt de religione, ad quam transierunt. 19. quæst. 3. capit. mandamus & capit. statuimus. & extra de ætat. & quali. capit. intelleximus. Præsumitur autem leuitas, si aliquis sic transiens non petit licentiam ad transeundum, vt patet in præalle. sic tenet Host. in summa in tit. de regularibus.

Si monachus ante ingressum religionis aliquid vouit, an teneatur. Quæst. LXXIV.

QVæretur vlterius, quid si monachus antequam intret religionem aliquid vouit?

Respondendum quod sine licentia abbatis non debet aliquis exequi.

Sic est sententia omnium iuristarum. Sed ad hoc magis distingui potest, quod aut iste vouit in seculo aliquid dare in eleemosynam, vel emisit aliqua alia vota. si primo modo dicendum, quod nec ex licentia abbatis nec sine licentia potest implere votum, quia eleemosyna fit de propriis, & iste iam non potest habere proprium ex dispensatione abbatis, vel alicuius alterius, etiam Papæ. extra de stat. monac. capit. cum ad monasterium. §. vlt. Si autem emisit alia vota, vt peregrinationis, orationis, ieiunii, & similium: tunc dicendum quod non est obligatus illa obseruare, quoniam per ingressum religionis tolluntur omnia vota, cum omnia possint commutari in illam. extra de voto. & voti redemptio. capit. scripturæ. Nec est necessaria aliqua satisfactio in monasterio pro impletione voti, quam omittit, cum totum tempus vitæ suæ Dei seruitio impendat. 33. quæst. 2. capit. admonere. & de pœnit. dist. 1. §. his auctoritatibus. Host. tamen in summa tit. de voto, & voti redemptio. distinguit. scilicet, quod aut iste, qui intrauit religionem intendebat quando intrauit quod omnia vota commutarentur in religionem, aut nô aduertebat ad hoc. Si primo modo solutus est, si secundo modo debet recurrere ad abbatem, qui potest dispensare, cû illo ne impleat votum, propter iura præall. si autem velit adhuc obseruare votum, non petens dispensari, petat licentiam ab abbate, sine cuius licentia non debet exequi bona, quæ emisit in sæculo. dicit tamen quod tutius isti agerêt, si primo quam intrarent religionem, implerent votum, & postea intrarent 1 art. extra de voto, & voti redemptio. c. per tuas. Sed in hoc dicendum est modicum differre, quia per religionem omnia vota commutantur, ideo ista securum est, quod aliquis intret religionem, si desiderat, nô impleto voto quod emi-

A sit in sæculo: quam quod ex spectet completionem: nâ vota sunt introducta ad cultum diuinum, cum vouere sit actus latriæ, ergo illud quod magis cedit in cultum Dei, melius est obseruari: vt si aliquis habet votum, quod vsque ad duos annos impleri non potest, & expectat impletionem vt postea intret religionê melius est, quod immediate intret religionem, etiam si postea non obseruet votum in monasterio, quam quod differat vsque ad duos annos, quia magis colet Deum in his duob annis in religione, quâ colere poterit in sæculo in complendo votum. Nisi forte dicas, quod sit status perfectior in sæculo, quam in claustro, quod falsum est: si autem immediate introierit claustrum, in his duob. annis magis colet Deum, quam in expletione voti, ideo acceptabilius erit ei. Item melius est ex alia causa: quia forte nunc desiderat inspiratus a Deo intrare religionem, & in magnitudine temporis efficietur tepidus, cô

B uersus ad delitias huius sæculi, sicut dicitur Mat. 13. c. de illis, qui suscipiunt cum gaudio verbum Dei & tamen temporales sunt, quia cum venerit aliqua tribulatio desistunt. Et de semine, quod cecidit inter spinas. s. quod aliqui suscipiunt verbû Dei, sed postea a diuitiis & delectationib. huius sæculi suffocatur, & hoc periculum est: ideo cû aliquis firmiter aliquid deliberauit, nô debet multum morari circa ea, quæ pertinent ad cultû Dei, ne postea delertus a gratia Dei, non impleat, & sit in culpa, quia cum habuit têpus distulit adimplere. Sic etiam Ari. admonet Eth. lib. 6. cû aliquis deliberado circa rem, & iudicando debet multum morari quousque mature cognoscat, sed post quam delibe rauerit, debet velociter adimplere. Item patet hoc ex alia causa, quia consilium nobis est quod ab occasionib. vitiorum caueamus quantum poterimus, sed maior promptitu

C do ad vitia est homini in sæculo, quam in claustro, ideo si aliquis desiderat religionem citius quam poterit data opportunitate, conueniens est intrare, ne tempore medio habeat in sæculo occasionem ad peccandum. De hoc autem quod dicebatur supra si intrans monasteriû, vult obseruare uota, quæ emisit in sæculo: dicendû q aut illa sunt talia, quæ requirunt egressum a claustro, vt peregrinari, & talia non debêt sine licentia abbatis compleri, siauê intra claustrum compleri possunt: aut sunt talia, in quib. monachus apparebit distinctus ab aliis monachis, vt si vult comedere cibos strictiores, vel ieiunare frequentius, quam ieiunatur in claustro, & similia, quæ necessario cognoscêtur ab aliis, & possunt eos scandalizare: aut sunt talia, quę possunt fieri sine præiudicio regulæ, & sine scádalo alicuius, ita quod

D ferè nemo sciat. De primis dicendum est, quod monachus non debet aliquod exequi sine licêtia abbatis: & de his intelligitur opinio Host. in summa. tit. de uoto, & uoti redêptio. & Henrici, & aliorum dicentium quod sine licentia abbatis nullum votum debet exequi eorum, quæ in sæculo emisit: & de hoc intelliguntur iura allegata per eos. Si tamen sint vota secundo modo, sicut facere aliquam orationem specialem quotidie, vel recitare aliquos psal. quæ non scandalizant alios, & ferè sciri non possunt: dicêdum quod non requiritur licentia abbatis ad explendum illud votum, si tamen tempore quo monachus ita facit abbas aliquid iubeat debet monachus omittere obseruationem voti. Hoc tenet sanctus Tho. 2. 2. q. 88. ar. 8. in solutione ter tii argumenti.

E *An impuberes possint vouere intrare religionem, & quando possent educi de monasteriis, & de votis eorum, quando teneant, & quando non. Quæst. LXXV.*

QVæritur vlterius de voto impuberis, quia supra dicebatur, quod non erat sui iuris ad vouendum, & primo quæritur, an impuberes possunt vouere religionem. Et 1. ratio. videtur quod non, quia ad vouendum requiritur voluntas se obligandi, quod non est, nisi in habentibus vsum rationis. & illud deficit in pueris, sicut in furiosis, ergo sicut furiosi amentes non possunt se voto obligare, ita nec pueri poterunt vouere religionem.

Item id quod potest ab aliquo fieri ritê, non potest ab a- 2. ratio. lio irritari, sed votum religionis emissum a puero, vel puella ante annos pubertatis potest reuocari a parentibus, vel a tutoribus. 20. quæstio. 2. capit. puella. ergo impuberes non poterunt vouere religionem. Item intrantibus re- 3. ratio. ligionem datur annus probationis ante obligationem

secundum statutum regulæ beati Benedicti, & secundum statutum Innoc. quarti, ad hoc, quòd probatio præcedat obligationem voti, ergo pueri, & puellę non possunt se ad religionem obligare ante annum probationis. In contrarium arguitur, quia id quòd non est ritè factum, non est validum, etiam si a nullo reuocetur, sed votum puellę ante annos pubertatis emissum validum est, si infra annum a parentibus non reuocetur. 20. q. 2. c. puella. ergo impuberes religionem vouere possunt. Respondetur ad quæstionem, quia vt supra dictum est votũ est duplex, s. simplex, & solenne, & quia solennitas voti in quadam spirituali benedictione, & consecratione consistit, quæ fit per ministeriũ Ecclesiæ, ideo solennitas voti sub dispensatione Ecclesiæ cadit. Votum autem simplex habent efficaciam ex deliberatione animi, qua quis se obligare intendit. Quòd autem talis obligatio robur non habeat dupliciter potest cõtingere. Primo modo propter defectum rationis, sicut patet in furiosis, & amentibus, qui se voto non possunt obligare, dum sunt in furia & amẽtia. Alio modo, quia ille, qui vouit est alterius potestati subiectus, & non potest similiter obligare quòd in alterius potestate est: ista duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis quia patiũtur adhuc rationis defectum, ut in plurimum, & sunt sub potestate parentum naturaliter, vel sub potestate tutorum, qui sunt

Vota impuberum dupliciter non sunt solida.

eis loco parentum, ideo vota impuberum dupliciter non sunt solida. Contingit tamen propter dispositionem naturæ, quæ legibus humanis nõ subiicitur, quòd in aliquibus impuberibus acceleretur vsus rationis: & isti dicuntur secundum iura capaces doli nec tamen propter hoc eximuntur in aliquo a cura parentum, quæ subiacet legi humanæ respicienti ad id, quod frequentius accidit, ideo dicit sanctus Thomas, quòd si puer, vel puella ante annos pubertatis nondum habeat vsum rationis, nullo modo se potest ad aliquid voto obligare. Si vero ante annos pubertatis attingit vsum rationis potest quidem quantum in se est obligari, sed votum eius potest irritari per parentes, vel tutores. De voto autem solenni secus est quia quantumcunque pueri, vel puellæ sint doli capaces ante annos pubertatis, non possunt obligari voto solenni, & hoc propter statutum Ecclesiæ, quòd respicit id, quod in pluribus accidit: & propter hoc non fit professio ante annum 14. pueri autẽ, & puellæ post annos pubertatis possunt se voto obligare alicui religioni, siue voto simplici, siue solenni, & hoc sine consensu parentum. Nec poterunt parentes irritare vota illorum. De puero apparet. 20. q. 2. cap. si in qualibet. De puella apparet ibidem in c. puella. Dicendum tamen de voto impuberis quod non potest per votum se obligare ad religionem etiam si ad hoc accedat consensus patris, vel tutorum, vt patet extra: de regularibus. c. 2. & c. is qui. de regu. in sexto. ideo licet impuberes voueant religionẽ, siue cum consensu parentum, vel tutorum, vel sine consensu non tenet votum, ideo licet maneant in monasterio poterunt postea exire ante annos pubertatis, vel immediate cum ad illos peruenerint. Si autem dicatur de aliquo alio voto impuberum. Dicendum, quòd non possunt sine patris, vel tutoris licentia obligari, cum illa autem sic. 22. q. 2. cap. 1. & 2.

Ad 1. Ad rationes in contrarium respondetur. ad primam dicendum quòd voluntas se obligandi deficit in illis, qui nõ habent perfectum vsum rationis, quoniam inuoluntariũ

Capit. 1. uno modo dicitur per ignorantiam iuxta Arist. 3. Ethico. & quia pueri non habentes vsum rationis completũ sunt ignorantes, non habent voluntatem se obligandi, nec obligantur, & quia in impuberibus hoc communiter accidit, vota impuberum non tenent, nisi forte sint doli capaces, quia tunc quantum ad eos, tenet, licet parentes vel tutores possint illa irritare reuocantes eos de monasterio ante annum, & diem. 20. q. 2. capitu. si in qualibet. & cap. puella, si autem puberes sint, quamquam largè uocentur pueri, tamen obligare se possunt.

Ad 2. Ad secundam rationem dicebatur, quòd ea, quæ ritè fiunt, non possunt ab alio reuocari. Dicendum est, quòd vota puerorum, & puellarum emissa ante annos pubertatis ingrediendo religionem possunt irritari: & hoc quia sunt in potestate illorum pro tempore illo, cum ad ingrediendum religionem censeatur maior puer, qui est. 14. an-

F norum, & puella, quæ est. 12. & eximuntur a patria potestate quantum ad hoc, quod est speciale, quia quantum ad cætera durat patria potestas maiori tempore. Sic dicit Ioan. glosator decretorum. super. c. si in qualibet 20. q. 2. si tamen impuberes maneant per annum, & diem in monasterio, non repugnantibus parentibus, vel tutoribus: & tũc videntur approbare votum eorum, uel religionis ingressum, iam non poterunt reuocare illos de monasterio. 20. q. 2. cap. puella: si tamen adhuc post annum, & diem in monasterio, non repugnantibus parentibus, vel tutoribus: & tunc videntur approbare uotum eorum. vel religionis ingressum, iam non poterunt reuocare illos de monasterio. 20. q. 2. ca. puella: si tamen adhuc post annum, & diem isti sunt impuberes, licet parentes vel tutores non possint eos reuocare, poterunt ipsi exire.

G Ad tertiam rationem dicendum, quòd votum ad religionẽ est duplex, scilicet simplex, & solenne, est enim simplex illud, quo quis se obligat ad ingrediendum religionem. Votum autem solenne est ipsamet professio. De primo uoto dicendum, quòd non datur annos probationis ad illud, sed ipse præcedit annum probationis. De secundo autem intelligitur quod nunquam fit sine anno probationis, nisi forte aliquis maior effectus renunciet priuilegio & velit profiteri ante annum: alias habebit annum ad deliberandum. *Ad 3.*

An uota impuberum teneant tempore pubertatis. Quæst. LXXVI.

H QVæritur vlterius de uotis impuberum an valeant, quando ipsi fuerint facti puberes.

Respondendum est, quod aut ipsi uenientes ad pubertatem approbant ista uota, quæ fecerunt habentes ea rata: aut non. si non approbent, cum a principio non tenuerint, non obligabuntur postea implere, quia tunc censentur incipere habere vsum rationis completum: & sunt voluntarij, vel inuoluntarij. Vnde si approbent vota tunc, censentur illa nouiter incipere. vel si non approbent, censentur nunquam uouisse, vnde licet vouerit aliquid impubes consentiente patre, vel tutore, & postea ueniat ad pubertatem, potest illud non habere ratum, & non poterit eũ pater, uel tutor compellere ad impletionẽ, quia non potest compellere ad uotum emittẽdum. ff. de uerbo. obli. l. ulti. & in authen. de san. epis. §. interdicimus coll. 9. si autem impubes ueniens ad pubertatem cõfirmet, vel rata habeat

I uota emissa prius, aut ista sunt uota de religionem intrando, vel alia. Si primo modo votum tenet; & inuitis parentibus, uel tutoribus complere poterit illud puer effectus pubes. sic intelligitur extra. de regula. c. significatum. & c. cum simus. & ca. is qui. eo. ti. li. 6. Si autem sint alia uota emissa ante pubertatem: aut fuerunt cum licentia patris, uel tutoris emissa, uel non: & hoc siue licentia illa sit uera siue interpretatiua. Si primo modo non poterunt parẽtes, uel tutores retractare uotum eius, qui peruenit ad pubertatem quamquam maneat adhuc in potestate parentum, uel curatorum. Et dixi de licentia uera, uel interpretatiua, quia aliquando interpretatiua sufficit, quia si puer, uel puella ante annos pubertatis ingrediatur religionem non consulto patre aut tutores, si scientibus his manserit ibi per annum, non possunt postea eum de monasterio reuocare. 20. q. 2, c. puella. & hoc quia iste est licentia inter-

K pretatiua, cum sciant eum in monasterio: & non repetant tempore assignato a iure. Si autem uota impuberum fuerunt emissa totaliter siue licentia parentum, uel tutorum: si isti peruenientes ad pubertatem ea approbent, obligant quantum ad ipsos: si autem uota facta tunc post pubertatem interdum possunt reuocari a parentibus, uel curatoribus, in quorum potestate adhuc manent de quo immediate, infra uidebitur.

Puberes, qui sunt sub patris potestate an possint vouere. Quæst. LXXVII.

QVæritur amplius de uoto puberum, qui tamẽ adhuc sunt in patria potestate, uel sub curatoribus, an possint uouere.

Respon-

Respondendũ est, quòd aut intelligitur de uoto religionis, aut de alijs. De primo dicendum, quòd siue patre, siue curatore volente, siue inuito uouere potest. extra de regu. c.2. & c.is qui. eo. ti. li.6. Si autem quæratur de alijs uotis, aut est tale votũ per quod totaliter patria potestas tollitur aut non. Si primo modo non potest illud emittere, quia non est sui iuris ad similitudinẽ vxoris, monachi, & serui. extra. de sententia excom. c. mulieres. & ff. de poli. l.2. §.1. quod intelligitur nisi ad hoc accedat auctoritas patris, quia cum ipse possit eum emancipare in præiudicium sui, poterit ei concedere facere votum per quòd utatur iure emancipati. Si autem votum huiusmodi non est ad tollendum patriam potestatem, aut est tale, per quod præiudicaretur grauiter patriæ potestati aut non. Si primo modo non potest emittere votum filius sine consensu patris, vel si emittat non erit firma obligatio, donec pater cõsenserit, ideo non potest quidquam vouere dare in eleemosynam filius de bonis patris, quia per hoc grauiter præiudicaretur patri. Secus autem si habeat peculium castrense, vel quasi castrense, quia poterit de illo vouere, quia proprium est. & ob hoc non poterit filius vouere longam peregrinationem sine cõsensu patris, uel absentiam a domo paterna ad aliquam causam piam pro magno tempore, quia sic indirectè se subtraheret patriæ potestati, cui non debet præiudicare. Hoc verum est, nisi in voto transmarino, vt in cruce signatis ad subsidium terræ sanctæ, quia istud votum potest filius sine patre emittere extra de voto, & voti redem. c. ex multa §. quòd autem. Fallit etiã hoc in causa necessaria, & ineuitabili, vt si filiusfamilias incideret in canonem, ita vt absolui non possit, nisi a Papa: etiam inuito patre poterit vouere ire ad sedem apostolicam. extra. de sentẽtia excommunica. c. relatum. alia autem sunt, in quib. nullum, vel paucum paratur præiudicium patriæ potestati. & in his sine licentia patris potest filius vouere, ut orare, ieiunare, vigilare, aut similia facere: quod intelligitur tam in filio, quã in filia. sic tenent omnes docto. nostræ. In hoc autem est maior libertas vouendi in nouo testamento, quam in veteri: quia in veteri dum esset filius, vel filia sub patria potestate, siue esset pubes siue impubes, nõ poterat emittere aliquod votum ualidum sine consensu patris: & si emitteret, poterat postea per patrem reuocari in illa die, in qua pater sciuisset, ut patet in hoc. c. Nunc autem multa licent filiusfamilias vouere, quæ nõ possunt infringere parentes etiam non requisito eorum consensu. quod autem dicebatur de oratione, & ieiunio, & vigilijs, & similib. operibus pijs, quòd possint filij illa vouere: intelligendum est cum ista sint moderata. Si autem immoderata sint ita vt verisimiliter præsumatur, quòd aliqua ægritudo inde secutura sit, vel aliqua amentia, sed directè ista nõ repugnent patriæ potestati: tamẽ potest pater illa retractare, quia per accidens multum repugnant patriæ potestati filio incidente in ægritudinem. Cum vero moderata sint, nihil repugnant, ideo pater non reuocabit.

An filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profecticio: & quid poterit de aduenticio: & quid de castrense, vel quasi.

Quæst. LXXVIII.

Peculiũ filiusfamilias triplex.

QVæretur vlterius filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profectitio.

Prò quo considerandum est quòd peculium filijfamilias potest esse triplex. Primum est castrense, vel quasi. secundum est profecticium, tertium est aduenticium. Primum dicitur peculium, quod filiusfamilias militando acquirit, & inde dicitur castrense, id est in castris acquisitũ. Etiam vocatur quasi castrense, quod filiusfamilias totaliter ex causa sua, & sine re patris acquirit, ut pecunia acquisita in docendo, in causidicando, & similib. Secundum est peculium profecticiũ, & dicitur esse illud, quòd filius acquirit per industriam suam in re patris, quòd alias prouenturum non erat, nisi pater commendet filio aliquam rem disponendam, sicut in negociationibus, & filius ex industria superlucretur, vocabitur illud profecticium, quia de re patris proficiscitur. Tertium est peculium aduenti-A cium, & istud est, quòd aliquis donat filiofamilias ex causa patris, s. aliquis diligit patrem huius filijfamilias, & propter hoc aliquid confert isti, quòd nõ esset collaturus, nisi propter patrem. Dicitur aduenticium ab adueniẽdo, quia ab extrinseco venit & non proficiscitur de re patris. Secus autem si quis donet filiofamilias, propter seipsum non considerando patrem, quia istud ad peculium quasi castrense pertinet. Idem si donetur ei propter aliquem alterum, & non propter patrem, quia tunc non poterit uocari aduenticium. De primo peculio, s. castrẽsi, uel quasi, habet filiusfamilias liberam administrationem, ideo potest vouere, & donare, quia proprium est nec pertinet ad patrem. De secundo scilicet profecticio, videtur quòd non possit uouere, uel sine voto eleemosynam dare, quia alienum est, & quodammodo committit furtum. ff. de furt. l. si pignore.

Arguitur quòd nõ de profecticio.

B §.1. & ff. de pœnis. l. respiciendum, §. furta. est enim ista res quasi totaliter patris. Nam de re patris proficiscitur cum uocetur lucrum profectitium: & si dicatur quòd ex militia filij prouenit, non sequitur ex hoc quòd possit filius eam liberè administrare, quia tenetur industriè, & diligenter res patris tractare, dum adhuc est sub patria potestate, nec aliqua pars illius lucri propter hoc ei debetur tanquam mercenario: ideo quod accipitur inde tanquam furtum est, & talis eleemosyna Deo non placet. 14. q.5. eleemosyna. Dicendum, quòd in hoc est consideranda qualitas personæ patris, & filij, & industria filij ad lucrum profecticium, & quantitas eleemosynæ, & secundum hoc potest reddere aliquam eleemosynam, nisi pater expresse

C contradicat. Idem autem intelligendum est de vxore, & mercenario porrigenti modicam eleemosynam indigenti: ar. ad hoc. ff. de donat. l. filius. §.1. & 2. ff. de leg. 3. l. si filiæ. ista autem est consuetudo laudabilis, quòd personæ istæ aliquid dare possint: ar. ad hoc. extra de dona. c. cæterum. & de testam. cap. relatum. 2. §.1. de hoc etiam Host. in sum. titu. de pœnit. & remis. in §. quibus & qualiter sub §. quid de facientibus eleemosynam. De tertio autem lucro, s. de aduenticio. Dicendum quasi de profecticio, habet tamen maiorem libertatem filiusfamilias in aduenticio, quam in profecticio, quia cum profecticium de re patris proficiscatur, magis pertinet ad patrem, & consequenter minus ad filiumfamilias, ideo licet non possit fi-

D liusfamilias liberè vouere de aduenticio. sicut de castrẽsi, uel quasi, potest tñ liberius uouere, quam de profectitio.

An filij teneantur obseruare vota quæ fecerunt, cum essent in potestate paterna, cum facti sunt sui iuris.

Quæst. LXXIX.

QVæretur vlterius de uotis filiorumfamil. quando deuenerint ad hoc quòd sint totaliter sui iuris, an debeant obseruare vota, quæ emiserunt cum essent in potestate patria. Respondendum est, quòd aut isti erant infra pubertatem, aut supra: si infra iam declaratum est, si supra pubertatem, aut vouerunt religionem, aut aliquid aliud. Si primo modo: dicendum quòd si non compleuerint dũ erant sub patria potestatem, tenentur implere indistinctè

E dum illam exuerint: & hoc quia votum illud tenuit, siue pater repugnaret, siue nõ. Si autem esset aliud votum, aut erat de illis, quæ non tenebant sine consensu patris, sicut votum per quòd eximeretur filius a patria potestate, vel per quod pararetur graue præiudicium patri, aut de his, per quæ non paratur præiudicium, ut ieiunare orare, & similia. Si secundo modo dicendum quòd tenetur complere illa postquam fuerit sui iuris si primo non impleuit, quia ista vota simpliciter tenuerunt, cum pater non posset repugnare. Si autem primo modo, vt si filius voueret longam peregrinationem, per quã præiudicaretur patri, aut uouisset eleemosynam, quam facere non poterat & rebus patris: dicendum quòd aut pater sciuit ista vota, aut non. Si non sciuit nunquam potuit repugnare, ideo licet in præiudicium eius uota non tenerent, tamen in præiudicium vouentis tenuerunt, quia erat in annis discretionis: cũ ergo nunquam retractata fuerunt, tenebitur illa obseruare, cum venerit ad tempus, in quo sit sui iuris. Si autem pater sciuit vota, aut repugnauit illis, aut non, si non repugnauit, approbauit ea: ideo tenebitur filiusfamilias, complere,

cum

cum fuerit sui iuris. Si autem repugnauit illis, irritauit ea F
cum illa non possint esse sine consensu patris, ideo nõ manet aliqua obligatio. Exemplum, vt si vouerit filiusfamilias longam peregrinationem: vel magnam immorationẽ circa aliquod opus pium, abstrahendo se a reliquis operationib. nam si pater repugnauit isti voto, non tenebitur illud implere, dum fuerit sui iuris. In aliis autem casib. tenetur, secus est in voto transmarinu: quia si istud emiserit filius dum est in patria potestate, siue pater repugnet, siue non, tenet votum, extra. de voto, & voti redem, capit. ex multa. ideo si non impleuit istud, cum esset sub patre, tenetur postea implere.

An uxor possit aliquid vouere sine licentia viri: & de votis mulierum, & meretricum. Quæst. LXXX.

QVæretur amplius de voto vxoris, quæ dicebatur esse non sui iuris ad vouendum, an possit sine consensu G
viri aliquid vouere.

Respondendum est, quod aut est ista mulier desponsata, sed nondum tradita, aut est tradita consummato matrimonio. Si primo modo aut agitur de voto religionis, aut de aliis: si primo modo dicendum, quod potest viro inconsulto introire religionem, etiam repugnante. extra de conuer. coniu. cap. verum. & quasi per totum. Idem est de viro quantum ad hæc. Si autem quæratur de aliis votis, aut sunt talia, quæ debent continuari etiam postquã matrimonium fuerit cõsummatum, aut quæ possunt breuiter finiri ante consummationem. Si primo modo vir poterit illa retractare, & licet non retractet tempore desponsationis, poterit retractare cõsummato matrimonio. Si autem sunt talia, quæ possunt finiri breuiter ante consummationem matrimonii, aut illa sunt talia quæ possint H
præiudicare viro, & statui matrimonii vt si sint immoderata ieiunia, aut vigiliæ, vel similes labores, per quos indisponitur mulier ad concipiendum, & nutriendum, & obsequia viro postea præstanda, & verisimiliter incurrere potest in aliquam ægritudinem vel sunt talia, per quæ non præiudicatur. Si primo modo non poterit sponsa ista vouere, scilicet, quod non tenet votum sine consensu viri, ita quod si ipse repugnauerit infringetur. Si autem sint talia, quæ non præiudicant statui futuro, vt quod sponsa oret interdum, vel quod mediocriter ieiunet, non poterit sponsus retractare. Sed dicetur: nunquid potest sponsa vouere eleemosynam? Respondetur. quod aut vouet eam cum intentione implendi, quando fuerit in domo viri, vel quando fuerit in domo patris. Si primo modo, dicendum est de isto voto, sicut de votis, quæ emittit mulier in domo I
viri, scilicet, quod si sit eleemosyna magna, non poterit eã vouere sine viro, vel si vouerit, non poterit complere votum viro nesciete, alioquin peccat, nisi credat virum veri-similiter permissurum: & hoc quia præiudicat viro administrando res, quæ solum sunt sub administratione viri. In parua autem eleemosyna posset vouere mulier, & soluere non consulto: dum tamen vir non contradicat sibi. Si autem contradicat, vel si verisimiliter credit eum contradicturum, quamuis non contradicat, peccabit in faciendo qualemcunque eleemosynam, nisi forte habeat aliqua bona dotalia, & fructus eorum: si enim hæc acquirat nõ impeditis obsequiis, quæ præstanda sunt viro poterit de illis eleemosynam facere, nec tamen poterit simpliciter illa tribuere, nihil reseruans ad sustentationem oneris matri- K
monii. Si autem puella desponsata vouit eleemosynã ea intentione, vt in domo paterna illam solueret, non teneret votum, nisi patre consentiente, quia in puellis non distinguitur peculium castrense vel quasi, sicut in filiusfamilias, si tamen puella administraret aliquam rem patris, & ex industria sua in illa superlucraretur, esset peculium illud quasi profectitium. & de illo posset aliquid in eleemosynam dare, alias autem non posset. Generaliter tamen dicendum, quod puella despensata non potest aliquid vouere, quod sit contra statum matrimonii, nisi forte voueat religionem. Si tamen velit vouere continentiã, & quod maneat in sęculo, vel quod coniungatur viro, & tamen quod non reddat debitum, & sic de aliis, ad quæ teneatur viro, non tenet votum, nisi vir illud confirmauerit.

Vxor consummato matrimonio an possit vouere? Quæstio LXXXI.

QVæretur vlterius de voto vxoris post cõsummatum matrimonium. Et tunc aut est votum de continentia obseruanda, vel sunt alia vota. De primo dicendum, quod non potest vxor vouere continentiam perpetuam, vel temporalem, nisi vir consenserit. sed hoc stat dupliciter, quia aut istud votum est de continentia obseruanda per ingressum religionis: aut de continentia, quæ seruatur in sæculo. Si autem primo modo non potest vxor vouere continentiam sine viri auctoritate, nec vir sine auctoritate vxoris, quia quantum ad hoc pares sunt, nec etiam sufficit, quod vir det licentiam vxori introeundi religionem, sed etiam quod ambo introeant, nisi forte, qui manet in sęculo sit talis, quod nullo modo de eo suspitio haberi possit propter magnitudinem ætatis, & tunc etiam vouere debet continentiam, licet in sæculo maneat, nec poterit postea copulari alteri, intantum quod si copulatur, nõ tenet matrimonium. Potest tamen aliquando vir transire ad religionem vxore inuita, vt si adulterata est, & est adulterium notorium iuris, vel facti, non enim poterit tunc ipsa repetere eum, quia licet in sæculo manerent, poterat vir procurare diuortium, fęmina tamen non poterit tunc inuito viro introire monasterium, vel quomodocunque vouere castitatem. extra. de conuer. coniuga. cap. constitutus, & c. veniens. & de diuor. cap. significasti. Si autẽ quæratur de voto continentiæ quod potest emitti in sęculo. dicendum, quod non potest vxor sine consensu viri vouere continentiam temporalem, vel perpetuam. nec etiam vir sine consensu vxoris, quia quantum ad hoc æquales sunt prima ad Corin. c. 7. scilicet, vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir. Ideo Apostolus ibidem admonet, ne vir, & vxor fraudent se debito adinuicem, nisi interdum, vt orationi simul vacent. Rursus autem redeuntes ad coniugale opus, ne tentet eos satanas. Hic tamen non requiritur, sicut in voto continentiæ in ingressu religionis, quia licet vir concedat fęminæ licentiam vouendi castitatem non cogitur vouere ipse, & e contrario de ipsa si tribuat ei licentiam vouendi. Si tamen vir concesserit fęminæ licentiam vouendi in perpetuum, vel ad tempus, peccat postea si petat debitum pro tempore illo, & vxor non tenetur reddere. Si autem vxor sine licentia viri, vel vir sine licentia vxoris voueat castitatem perpetuam, vel temporalem, non tenet. Nam si vouerit castitatem, & introierit monasterium potest reuocari, si sine alterius licentia egit. ambo autem poterunt vouere continentiam simul manentes in sæculo temporaliter, vel in perpetuum 33. quæstione quinta capitulo, quod Deo. & extra de conuer. coniu. capit. charissimus. Aliqui autem volunt, quod in vouendo castitatem vir sit superior vxore. sed falsum est, quia Apostolus iudicat eos ad paria in opere coniugali. De voto tamen castitatis, quod emisit mulier temporaliter, vel in æternum consentiente viro, quamquam postea non teneretur ei reddere debitum propter licentiam, quã tribuit; tamen si vir instãter petierit, quasi cogens permittitur, quod reddat. & hoc propter pacem matrimonii. Alioquin vir cum potentior sit nocere possit, peccat tamẽ vir cogendo vxorem infringere votum cum prius cõsenserit. 33. quæst. quinta cap. noluit. Idem autem intelligunt quidam de vxore respectu viri, scilicet, quod si ipsa concessit viro licentiam vouendi, & postea petat debitum quod tenetur vir reddere, sed non est eadem causa. allegãt tamẽ, quod vir, & vxor ad paria iudicãtur. 33. quæst. 1. cap. siquis vxorem prima quæst. prima cap. præcepit, & hoc tenet bar. brixi. & quidam alii. Sed non videtur valde rationabile: nam licet vir, & vxor ad paria iudicantur, ita quod vterque habeat ius petendi debitum, tamen quando alter eorum concedit alteri licentiam vouendi continentiam per aliquod tempus, priuat se iure suo, ideo non potest rationabiliter postea petere & in hoc ad paria iudicantur, quia nemo eorum petere poterit, postquam licentiam concessit, Ecclesia tamen interdum consensit quædam fieri, ne maiora mala sequantur, absoluens mulierẽ a voto, si vir concessa licentia, postea debitum petierit, &

non

non quidem absoluit simpliciter, ita quod ipsa petere possit, sed quod possit reddere, ne sequatur magna discordia coniugum, & quia vir potest facere istam discordiam cū sit potentior, fuit rationabile, quod concederetur hoc vxori, petente viro: non tamen viro, petente vxore, quia ipsa cum sit viribus inferior non potest discordiam concitare inferendo aliqua mala viro.

An aliquis coniugatorum possit vouere non reddere debitum, vel non petere. Quæst. LXXXII.

QVærunt quidam de redditione debiti, & petitione: an aliquis coniugum possit vouere non reddere debitum, vel non petere. De primo manifestum est, quod nullus coniugum potest vouere non reddere sine alterius licentia, quia alias priuaret eum iure suo: si tamen vouerit obligatur, quantum ad seipsum, ita quod non exigat debitum: & tamen cogitur reddere altero petente. De secundo autem, scilicet, an possit aliquis vouere non petere, dubium est: quidam enim dicunt quod sic, quia quilibet coniugum quantum ad hoc est sui iuris, ideo potest renunciare iuri suo per votum. Alii autem dicunt, quod neuter coniugum potest vouere de non petendo sine alterius consensu, quia in hoc aliquo modo præiudicaret alteri: nam vno eorum nunquam petente matrimonium onerosum alteri redderetur: quia oportebat eum semper cum rubore debitum petere. Prima tamen positio est communior, sed secunda est aliquo modo rationabilior. Nam sicut alter coniugum grauat alium si ei debitum reddere nolit: ita grauat si eum ad semper petendum cogat cum rubore, sed hoc manifestum est, quod si ex parte fœminæ emittatur C tolerabilius est: quoniam non solum non grauat virū immo absoluit eum a grauamine: quoniam alias poterat interdum debitum petere, quando vir ad hoc ineptus esset, si autem votum istud emittatur ex parte viri est matrimonium onerosum vxori, quia cogetur vxor cum rubore petere, vel nunquam recipere: ideo non videtur esse rationabile quod vir hoc voueat, in vxore autem rationabile est.

An vxor possit vouere peregrinationem. Quæstio LXXXIII.

QVæretur vlterius de voto peregrinationis an liceat vxori illud vouere. & dicendum quod aut est votum transmarinum, aut alterius peregrinationis. De secundo dicitur, quod nec viro, nec vxori licet istud D vouere sine alterius consensu. ar. 27. q. 2. c. si tu. & 33. q. 5. cap. quod Deo. huius ratio est: quia indirecte præiudicatur alteri cōiugum ex alterius discessu, cum priuetur debito, quod petere poterat. Sed hoc intelligendum est de peregrinatione, quæ est magni temporis: nam de peregrinatione breui, vt duorum vel trium dierum non videtur, quod vir debeat ab vxore petere licentiam: quia paruum grauamen in hoc videtur, vel nullum. De fœmina autem secus esset, quia nec ad paruam peregrinationem, nec ad distantem licitum est sibi sine licentia viri implere, & vouere, cum fœmina sit subdita viro penitus quantum ad domesticam gubernationem, & in omnibus sit inferior præterquam in eis, quæ directe, vel indirecte concernunt debitum coniugale. Si autem de voto transmarino quæratur: aut quæritur de viro an emittere possit, vel de vxo- E re. Si de viro quæratur, dicendum quod potest vouere, & exequi preter voluntatem vxoris, vxor tamen admonenda est attentius, vt consentiat. Extra de voto, & voti redem. c. ex multa. §. quod autem. Si autem non vult remanere sine viro, vir complebit votum, & ipsa sequetur virū suū peregrinantem. eo. ti. c. quod super his. Si aūt de vxore quæratur, an possit votum transmarinum emittere: videtur quod possit, quia non ad imparia iudicantur. In cōtrarium dicetur, quia vir est caput vxoris prima ad Corin. c. 11. Respondet Host. in sum. ti. de voto, & voti redem. ꝙ mulier pōt emittere votum istud etiam viro inuito, sed an possit eo inuito explere dubiū est: & distinguit an mulier nisi suspecta, vel infamata, vel nimis iuuenis, aut nihil horum habet, Si primo modo non debet votū personaliter exequi: nam si ipsa velit ire sine viro suspecta est, quia A mulier fragilis est. Quid ergo dicendum? Respondetur quod debet redimere votum. Qualiter aūt fiat redēptio voti, infra dicetur. Causa redēptionis est, quia ista mulier tam ad eundum, quam ad bellandū inhabilis est, de hoc, extra. de voto, & voti redēp. c. ꝙ super his. §. rursus. Si aūt nihil de superioribus habet: sed est antiqua & matrona, & bonæ famæ nō redimat votū. sed eat; potissime si possit secum ducere multos bellatores, quia tunc eadē causa est, quæ in viro, s. in subsidiū terræ sanctæ. Sed quid si uir uouet uotū transmarinū, & vxor nō pōt sequi uirū, quia hēt aliquod impedimentū legitimū: & de eius continentia timetur, si maneat. Consulendū est uiro, ꝙ non uoueat, nec accipiat crucem, uxore dimissa: secus si ipsa uoluntarie ꝓponat continere, & sequatur uirū suū: uel si maneat, & nō sit suspitio. Dicit. n. Albertus in 3. sent. dist. 28. ꝙ si time- B retur probabiliter periculū uxoris futurū, melius faciet uir nō peregrinari, ēt in peregrinatione terræ sanctæ, q̄ quod uadat. Hoc idem tenet B. Tho. de Aquino in eodē loco, Cuius rō est: quia necessaria nō debent prætermitti propter ea, quæ uoluntaria sunt. Imminet aūt uiro necessario uxoris curam agere, quia est caput illius. 1. Corin. cap. 11. & 33. q. 5. c. caput. sed crucem accipere est spontaneum, ergo magis est uxori consulendum.

Meretrix an possit vouere, & soluere votum transmarinum. Quæst. LXXXIV.

QVæretur de meretrice, quam multi sequi possunt ꝓp amorē, & irent ad bellandū trās mare, an uouere possit, & soluere debeat uotū transmarinū. Cā. n. huius C uoti est defensio terræ sāctæ, q̄ olim fuit peregrinatio, cui nimis fauorabile erat subuenire. Vnde cū in aliis peregrinationibus ēt si ualde breuiores essēt, nō liceret, uiro præter uxoris cōsensum peregrinari, & ē cōtrario: hic tñ utrique licet, ut sup. declaratū est. Etiā uideretur ꝙ meretrici permittendū esset, quia illa secū posset habere multos bellatores. Rñdendū est ꝙ nō licet ei illuc ire, nisi corrigatur; nec ēt recipiētur bellatores, qui hoc mō eā sequūtur amore corrupto: ar. extr. de uoto. & uoti redē. c. ꝙ super his. in fi. Et simile est de uoto meretricis, sicut de oblatione eius; non. n. recipitur oblatio illius, ut patet extra de deci. c. ex trāsmissa. ibi in Glo. & sic habetur Deu. 23. c. ꝙ merces ꝓstibuli, & preciū canis nō sunt recipienda: ergo nec uotū, quia abominabile est. hoc tenet Host. in summa in tit. de uoto, & uoti redē. & Henric. eo. tit. in cap. scripturæ.

An liceat vxori sine consensu viri vouere, ieiunare, orare, &c. Quæst. LXXXV.

QVæretur ulterius de aliis uotis uxoris, s. an liceat uxori sine consensu uiri orare, ieiunare, eleemosynam facere & similia, quæ opera pia sunt. Respōdendum est secus esse in eleemosyna, & secus in aliis; nam de aliis dicendum, quod licet uxori uouere, & reddere, etiam uiro inconsulto, dum tamen uir non repugnet. Si uero repugnauerit siue oratio, siue ieiunium sit, siue alterum opus pium, quod tamen non sit eleemosyna, infringetur uoto; & non tenebitur mulier ulterius ad hoc: immo si post uiri prohibitionem ista obseruare uoluerit, iam peccat; quia uiro obedire tenetur: sed in hoc attendere debet uxor, ut E discrete uoueat: scilicet, ne talia sint uota, per quæ impediātur obsequia impendenda uiro, uipote si ipsa uoueret quotidie ire ad omnes horas canonicas; quia sic multum de famulatu uiro subtraheret. Vel si uoueret quotidie ire, uel multoties ad uisitandum infirmos: in quo eodem modo impedirētur obsequia præstanda; talia enim uota indiscreta sunt in muliere coniugata: quamquam essent honesta, & deuota in uidua: eodem modo caueat ne sint talia, per quæ sequatur præiudicium matrimonio: ut in ieiuniis immoderatis, & uigiliis. Attendat quoque uir in repugnando uotis uxoris; quia si illa sunt uota rationabilia, per quæ nihil impeditur de obsequiis eius, nec repugnatur statui matrimoniali, & uxor uacat rei domesticæ quantum satis est ad sustentationem oneris matrimonii, non debet talia uota infringere; quia si irritauerit apud Deū reus est, quia diminuit cultum Dei, repugnat etiam charitati: quoniam

charitatis non prohibet aliquem beoe agere prima Corin. capit. 13. sed iste prohibet bene agere eum, qui potest, sine causa. Si au em vota vxoris sint aliqualiter irrationabilia, vt quomodocunque vir grauetur poterit ea iuste retracta re, nec in hoc quidquam demeretur. Si autem votum vxoris sit de eleemosyna danda: aut est de parua eleemosyna, aut de magna, quæ magnitudo consideranda est secundũ facultates viri: si magna fuerit non potest vxor sine viro vouere, & si vouerit non debet soluere, alioquin peccat, quasi furtiue accipiens, vsurpans rem quæ ad alterius administrationem pertinet. Si autem sit eleemosyna parua quamquam sanius esset quod fœmina consuleret virum, tamen si credit eum verisimiliter concessurum, potest vouere, & complere eo inconsulto. Fundamentum huius est ex duobus: primo ex laudabili consuetudine, quoniam sic est moltum quod fœmina possit eleemosynam dare de rebus paruis, vel etiam alias donare rem paruam. Idem de fi G liosfamilias. De hoc, ff. de donat. l. filius. & ff. de legat. 3. l. si filiæ. ar. extra de donat. c. cæterum. & de testam. c. relatum. 2. Consuetudines autem obseruandæ sunt: maxime cum sunt multum laudabiles. Aliud fundamentum huius est ex dispensatione rerum domesticarum: nam Arist. 8. Ethi. ponit comparationem œconomiarum ad politias; & sicut in politiis sunt aliquæ species bonæ, & aliæ prauæ: ita & in œconomijs. Dicit enim quod apud Persas, & Barbaros vxor accipitur vt ancilla, & principatus totaliter est apud virum, ita vt nec in minimis ei disponere liceat: fed sit sicut seruus empticius: & de isto principatu dicit quod est tyrannicus, & errat. Dicit etiam quod aliæ gentes sunt, apud quas si fœmina est ditior viro & hæres instituta a patre, ipsa principatur, & iste principatus est pessimus: quia ibi nihil iubet vir, sed omnia iubet fœmina, & vocatur principatus obligarchicus: quia ibi qui ditiores sunt principantur. est autem obligarchia principatus pecuniosorum, quando qui ditiores sunt principantur in vrbe. De hoc tertio, & quarto Polit. Concludit autem philosophus, quod principatus œconomicus solum est conueniens, quando est aristocraticus, idest secundum virtutis differentiam, scilicet, quod ille qui virtuosior est maiorem partem accipiat regiminis, qui vero minus virtuosus accipiat minorem parte. & accipitur virtus solum pro virtute dispositiua ad regendum, & quia viri naturaliter excellunt fœminas in prudentia, maior pars regiminis domestici viro tradita est: fœminis autem, quia sunt minores in prudentia, & constantia consilii, minor pars tradita est. Nec tamen penitus a dispositione domestica exclusæ sunt: sed sic circa minima licet eis disponere. Sic est conferendo paruam eleemosynam, vel alias donando. Si autem vir voluerit penitus interdicere vxori domesticam dispositionem, ita vt ei nihil dare liceat, quamquam iura hoc concesserint, tamen grauat eam: potissimum si ipsa circa rem familiarem solicita, & industria est.

Vxor an possit dare eleemosynam.

Vxor an post mortem viri teneatur soluere vota, quæ fecit eo viuente. Quæst. LXXXVI.

Qværetur vlterius de votis vxoris, quæ emisit viuente viro: an teneatur illa obseruare, eo defuncto. Et respondendum est quod ad obseruandum aliqua vota, vel ad nouiter emittendum ea, liberior est vidua quã coniugata: quia vidua iam secundum vetus, quam secundum nouum testamentum est sui iuris. De veteri apparet hic: nam de coniugata dicitur, quod vota eius irritari possunt per virum. De vidua autem dicitur, quod vidua & repudiata quidquid vouerint, reddent. De nouo testamento patet ad Rom. 7. & prima ad Corinth 7. cap. quod mortuo viro mulier est soluta a lege viri: Impedimentum tamen vouendi in coniugata erat propter hoc, quia ipsa erat subiecta viro, & mortuo viro non est subiecta illi: ergo liberior erit ad vouendum, & ad obseruandum vota, quam viuente viro.

Respondendum autem ad quæstionem, quod vota illa, quæ emisit vxor viuente viro, aut tenuerunt simpliciter, aut tenuerunt respectu eius solum: aut nullo modo tenuerunt. Apparent membra ista, quia vxor viuente viro potest interdum vouere continentiam temporalem, vel perpe- F tuam uiro consentiẽte, & forte quia ambo uouerunt. Idem si uouit ieiunare qualibet hebdomada aliqua die uel orare, & uir non repugnauit, quia non sciuit, uel forte sciens consensit: tenuit enim tunc simpliciter, & sic de omnibus aliis. Alia autem sunt uota, quæ nullo modo tenuerunt, ut si mulier emitteret uotum de dando eleemosynam, & uir sciens repugnasset, uel uouit ieiunare, & sic de cæteris. Alia sunt uota, quæ tenuerunt respectu uxoris, sed non respectũ uiri, ut si ipsa uiro nesciente, nec consentiente, emisit uotum continentiæ: nam quantum ad seipsam obligata fuit, & ob hoc non potuit petere debitum, uiuente uiro, licet posset reddere, ut supra dictum est. Si dicatur de uotis, quæ non tenuerunt, uiuente uiro, dicendum est, quod non compellitur uxor postea illo defuncto ea reddere, quia iam non manet aliqua obligatio, cum uiuente uiro extincta fuerit, siue hoc sit de ieiunio, siue de oratione, siue de cæteris, G ut si uouit dare eleemosynam magnam uiro nesciente, & postea eum cognouit uir repugnauit, irritatum est uotum: ideo postea cum fuerit mulier uidua non obligabitur ad illud. Idem si uouit ieiunia, & uir sciens repugnauit: nam sine incæpe. it obseruare uotum, siue nondum, postquam uir repugnauerit uotum irritatur: ideo postea non obligat, cum nullum sit. Si autem sint uota, quæ uiro uiuente totaliter obligauerunt adhuc magis poterunt conseruari, & firmius obligabunt mortuo uiro, quia uiuente illo poterant retractari. Cum uero mortuus fuerit, quia mulier est sui iuris, nemo potest retractare ea: ideo tenetur obseruare. ut si uouerat ieiunium, uel orationem, aut similia, quæ uir cognoscens non irritauit. Si autem sint uota, quæ uiro uiuente partim tenuerunt, & partim non: debet ea totaliter obseruare uxor post mortem uiri, quia iam nemo est H propter cuius præiudicium efficiantur uota inualida quantum ad aliquid: utpote si mulier nesciente uiro uouit continentiam: si uir non consentiat, ipsa cogitur reddere debitum: sed non potest petere: & sic uotum in præiudicium uiri non tenet, sed contra ipsam tenet, ideo postquam uir obierit cum ipsa sit penitus sui iuris, tenebitur obseruare continentiam totaliter, siue in æternum, siue pro tempore illo, in quo uiro uiuente, uouit obseruare, nec poterit contrahere; quia iam aget contra uotum. Idem si uouit intrare religionem, & uir sciens non permisit, defuncto uiro tenebitur. De continentia autem, quam uir & uxor simul emittunt manentes in seculo, magis est manifestum, quod uxor teneatur post mortem uiri illam obseruare, quia uotum illud totaliter tenuit: & sic de cæteris uotis iudicandum.

An seruus possit aliquid vouere sine dominorum consensu. Quæst. LXXXVII. I

Qværetur ulterius de seruis, qui erant ad uouendum impotentes cum non essent sui iuris, an aliquid uouere possint.

Respondetur, quod regulariter serui nihil uouere possunt, quia nihil habent in potestate sua: dico autem hoc quantum ad hoc quod sint uota firma. Nam solum ad uouendum seruus potens est, sed executio uoti pendet ex potestate alterius: & quia seruus est homo simpliciter alterius, iuxta Aristot. 1. Polit. nihil suupsius est: ideo non habet aliquid de quo libere uouere possit, quod intelligatur de illis in quibus præiudicatur domino. Nam in cæteris po K test uouere sicut potest uouere facere orationem. si illa nõ impediat obsequia domini: ut si non uoueat orare in loco determinato, uel in tempore determinato, quia per hoc posset impediri executio mandatorum domini: cum tamẽ non determinantur locus, nec tempus faciendo omnia, quæ dominus iubet, poterit solui uotum de orando, præcipue si oratorio modica est: & sic nullus est, qui non possit uouere aliquid quantumcunque sit iuris alterius, quia non possumus tantum alicui temporaliter obligari, quin maneat nobis aliquid, quo Deo obligari possimus.

An seruus possit vouere religionem. Quæst. LXXXVIII.

Qværetur amplius an seruus possit uouere religionẽ, Et dicet aliquis quod sic, quia obsequium perpetuum in uo-

in uotis recipitur loco obsequii temporalis. extra. de uoto, & uoti redem. cap. scripturæ. eodem modo maius recipietur loco minoris, sicut patet in commutationibus uotorũ: sed obsequium perpetuum Dei est maius, quã obsequium debitum alicui homini: ergo poterit seruus per ingressum religionis liberari a seruitute domini: quia maior est seruitus Dei, & omnis obligatio recipit commutationem cum religione.

Respondendum est, quod uotum est actus cultus Diuini: Deus autem non vult per cultum suum alicui præiudicari, sed maximè præiudicaretur, si serui possent exuere seruitutem per ingressum religionis: ergo non licet eis sine domini consensu intrare: alioquin dominus reducet de monasterio seruum profitentem. De hoc 54. dist. cap. si seruo. & ar. extra de sent. excom. cap. mulieres. Cum autem arguitur quod minus obsequium recipit commutationem in maius, & omnia in religionem. Dicendum quod intelligitur de obsequiis, quorum omnia Deo præstanda sunt, quia ibi religio maximum est. ideo omnia possunt commutari in illam: secus autem si vnum obsequium sit præstandum Deo, & alterum homini, quia tunc non est locus commutationi, cum præiudicaretur vni eorum. ita etiam est in obligatione serui ad dominum suum, ideo illa non põt cõmutari in aliam maiorem obligationẽ, respectu Dei.

Si seruus ingressus est religionem professus ante tempus an debeat extrahi. Quæst. LXXXIX.

QVæret aliquis, quid si seruus ingressus monasterium professus est ante tempus, per quod spectari debebat de quo 18. q. 2. si quis incognitus. nunquid debet inde extrahi, vel manebit in professione.

Respondendum est, quod aut ille erat cognitus monachis quod esset seruus, & receperunt eum ad professionẽ, aut non erat cognita conditio serui. Si secundo modo seruus dixit se esse liberum. & per falsos testes probauit se liberum nisi dominus ipsum de gratia dimittere voluerit, habitu quem furtiue recepit, spoliabitur: & tanquam indignus domino reddetur, sicut de seruo, qui domino nesciente ordinatur ad sacros, quoniam ille redditur domino, & non ministrat in aliquo ordine. extra de serui. non ord. cap. de seruorum. monasterium autem non habuit hic aliquam culpam, quia fuit probabilis ignorantia: ideo ad nihil tenebitur. Si vero monachi cognouerunt serui conditionem: & non obstante hoc receperunt, in culpa sunt: ideo non poterit seruus educi de monasterio: sed satisfaciet monasterium domino: artic. 54. dist. cap. si seruus. Ista est sententia Host. in summa tit. de voto, & voti. redemp. & in tit. de regula.

An seruus possit vouere religionem vel alia vota. Quæst. XC.

QVæretur amplius an seruus possit emittere votum religionis, vel alia vota præter religionem: & satis videtur differentia in his, quia religio totaliter abstrahit seruum a iure domini: alia autem vota nequaquam. Sed respondendum est, quòd aut quæritur de voto peregrinandi, aut de cæteris. Si de primo dicendum, quòd non potest emittere inuito domino, vel saltem non potest ipsum exequi, siue sit transmarinum, siue aliàs. & hoc nisi peregrinatio sit necessaria, sicut si seruus incidit in canonem cogetur ire ad sedem apostolicam absoluendus. extra de sententia excom. cap. relatum. nec poterit tunc dominus impedire seruum, ne eat prætextu obsequiorum perdendorum: quia maior est obligatio iuris, quæ concernit bonum publicum, quàm obligatio priuati ad dominum: nec debet dominus dicere se grauari in hoc: quia sicut cum dominus emit seruum eum, emit mortalem, & si breuiter moriatur dominus perdit pecuniam, sed non conqueritur, quia sciebat eum esse mortalem: ita cum emit seruum sciebat eum esse potentem peccare, & legi subiectum, vt si peccaret per eam puniretur: ideo si seruus propter crimen occideretur, non habet ius conquerendi dominus, quia a principio sciebat se talem emere seruum, qui ista pati posset: alioquin dissoluerentur omnia iura, & daretur locus criminibus, cum serui impune delinquere possent, quia esset contra iustum, & bonum, & statum publicum: ideo etiam serui subijci debuerunt legi, quamquam domini in hoc videantur grauari. Si autem dicatur de alijs votis, vt ieiunio, & oratione, & alijs operibus pijs, dicendum q aut per illa grauatur dominus, & tunc non potest vouere, vel si vouerit non poterit soluere, sicut per ieiunia seruus efficitur debilior ad operationem: ideo non tenet votum, si dominus repugnat. per orationem etiã, si concernat tempus, & locum, præiudicabitur domino: ideo non poterit compleri votum: poterit tamen dominus repugnare cuicunque voto serui, siue rationabili, siue irrationabili, quia vtitur iure suo: tamen est dicendum sicut de votis vxoris respectu viri: scilicet quod si ista sunt talia, per quę aliqualiter derogatur domino, potest ea infringere præter conscientiam. Si autem nullo modo impediunt operas domino præstandas, peccat dominus prohibendo votum serui.

An seruus factus liber teneatur ad vota quæ egit in seruitute. Quæst. XCI.

QVæretur vlterius, quid si seruus exeat in libertatem an teneatur obseruare vota, quæ egit dum esset in seruitute. Respondendum est, quod sicut supra fuit dictum, dominus potest reuocare votum serui, siue præiudicet sibi, siue non: ideo considerãdum quod aut uota fuerunt irritata tempore seruitutis, aut non. Si primo modo, non obligatur ad obseruationem: quia nullum vinculum manet: si secundo modo obligatur. Pro quo sciendũ, quod cum seruus emisit votum aut dominus aliquando sciuit, aut non. si nunquã sciuit nunquam potuit retractare: ideo vota valuerunt respectu serui, qui erat ætatis discretæ, & habebat voluntatem se obligãdi: & sic siue religionem vouerit, siue aliquid alterum votum tenuit, & seruabitur, immo nunc votum firmatur per hoc, quod exit seruitutem: quia ante semper poterat dominus repugnare, & infringere. Si autem istud votum cognitum est a domino, aut repugnauit, aut non. si non repugnauit tenet votum, quia per hoc consentit. si autem repugnauit, aut erat tale votum, ad quod se obligabat seruus postquam exiret seruitutem, vt si diceret voueo intrare religionem, vel ieiunare cum fuero factus liber: aut erat votum, ad cuius solutionem se obligare volebat dum maneret in seruitute. Si primo modo repugnantia domini non irritat votum serui; quia pro tempore illo, quo solutio fieri debet non est seruus obligatus domino. ideo non inuito poterit se obligare. Si autem dicas, quod quamquam solutio sit post extinctam seruitutẽ: tamen emissio voti est tempore seruitutis, ideo hanc poterit reuocare, vel irritare dominus. Dicendum q dominus habet potestatem super seruum, quantum ad id, in quo potest ei famulari, ideo potest irritare quidquid seruus fecerit, quod tollat, vel diminuat famulatum præstandum: emissio autem voti, & obligatio ad soluendum non præiudicant obsequiis præstandis, sed solum solutio voti: ideo non poteris dominus irritare votum quantum ad emissionem, i. faciendo q non teneat. Si autem votum complendum sit tempore seruitutis repugnantia domini irritat votum: quia obligatio illa est ad solutionem, sed tempore seruitutis solutio est impossibilis, domino inuito: ergo obligatio est inutilis, immo nulla: quia de re impossibili pactum, vel obligatio nulla oriri potest: ergo Dominus irritabit obligationem per repugnantiam suam, & tunc quando venerit seruus ad libertatem, non tenebitur explere votum, quia non habet aliquas vires cum perierit.

An vota possint fieri cum conditionibus. Et quæ conditiones possunt apponi in votis: & an cum Deo possit committi simonia, vt dixit Innocentius. Quæst. XCII.

QVæret aliquis de votis, an possint poni conditiones in illis, & si ponãtur teneãt vota: vt si aliquis dicat voueo peregrinationem vel ieiunium, si Deus contulerit mihi tale, vel tale bonum, scilicet si filius meus liberabitur ab ista infirmitate, offeram Domino agrum meum, vel domum. Dicit autem Innocentius quod illud votum videtur esse illicitum, quia intendit a Deo vel ab aliquo sancto emere Opi. Inn.

sani-

sanitatem, quod esset simonia. 1. q. 1. c. qui studet: liberaliter ergo quisque offerre debet, & postea precibus, vel quouis alio modo supplicare potest. 1. q. 1. c. iudices & q. 2. cap. quam pio. & 38. dist. cap. caue. Dicit etiam idem Innocentius quod propter hoc non sunt simpliciter conditiones reprobandæ in votis, nisi simoniacæ essent, qualis est prædicta: vel alias turpis fuerit, ar. ex. c. allegatis, & extra de iure iur. c. peruenit. Alii autem dicunt huiusmodi vota esse licita, nec est simonia, sed offert Deo iste vouens contritionem cordis sui, vel aliam deuotionem ex causa iusta, etiã sub conditione, siue in dicendo, siue etiã in faciendo, quia quidquid homo dat, vel facit pro Deo, nõ facit de suo, sed de eo, quod est Dei: quia quidquid homo habet, a Deo habet. extra de deci. c. tua nobis. istud autem, quod videtur tenere Hosti. & Innoc. honestius iudicatur. Dicit tamen Henricus extra de voto & voti redẽp. cap. scripturæ quod ista positio vltima non est reprobanda: immo credit quod tale votum licitè emittatur: ar. 28. q. 1. §. ex his, nec obstat quod dicit Innoc. hoc esse simoniacum, quia semper inter Deum & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expresse non committitur simonia, vt 1. q. 1. cap. quam pio. & si de mente tali agatur vix est homo, qui pro Deo aliquid faciat, quin ab eo remunerationem spectet. Hanc sententiam Hostien. & Archid. reputant veriorem. Cum Deo enim dicunt non committi simoniam, & eadem est positio communis theologorum. Respondendum ad quæstionem istam, quod nemo dubitat in votis posse poni conditiones, quoniam sacra scriptura plena est votis conditionalis. Sed dubium est de conditionibus, quæ possunt apponi. Et dicendum est, quod in voto non potest poni turpis conditio: vt si aliquis dixerit se vouere aliquid si dederit ei vxorem alterius: ideo istud votum non tenet. Idem H si conditio sit qualitercunque iniqua importans mortale peccatum: nam voluntas istius est solum se obligare sub illa conditione: sed Deus non acceptat conditionem turpẽ ergo non acceptabit istam obligationem. Item in voto reiicitur conditio impossibilis: & licet respectu Dei sint omnia possibilia, tamẽ aliqua sunt respectu nostri per causas naturæ impossibilia, & si talia apposuerimus in votis, non tenent: vt si quis dicat voueo Deo hoc, vel illud si fecerit istam domum meam esse de auro. Aliæ autem sunt conditiones indifferentes, & istæ debent haberi pro non adiectis, & complebitur votum, dum tamen votum sit de re non indifferenti: quia tunc etiam non teneret votum, quod debet esse de meliori bono, vt supra declaratum est. Aliæ autem sunt conditiones honestæ, largo modo accipiendo honestatem, non solum pro eo quod est actus virtutis, vel pertinens ad virtutem, sed etiam pro eo, quod cum virtute haberi potest. De primo, vt si aliquis dicat: voueo Deo peregrinari ad talem ecclesiam, si concesserit mihi quod deuote possim orare: vel si tribuerit vires ad repugnandum libidini. De secundo, ut si quis dixerit: voueo ieiunare per unum diem si Deus sanauerit me ab hac ægritudine, uel si dederit ut possim habere ordines sacros, aut si tradiderit hostes in manus meas, uel si multiplicauerit fructus agrorum meorum: ista enim non pertinent ad actum uirtutis: sunt tamen talia, quæ haberi possunt cum uirtute, & respectu uitæ humanæ habent aliquod pondus. Indifferentia pure nõ sunt huiusmodi, quia illa non sunt actus alicuius uirtutis, nec æstimantur ab homine habere aliquod bonum: immo nec habent, quia respectu uitæ humanæ nihil conferunt.

Nunc autem ad quæstionem respondendum, quod in casu proposito, scilicet, si filius meus sanatus fuerit uoueo Deo unum pallium, uel ire in peregrinationem, tenet uotum & est licitum. simile patet de uoto Iacob. Genes. 28. cap. scilicet, si dederit mihi Dominus panem ad uescendũ, & uestes ad induendum, reuersusque prosperè fuero in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum: & cunctorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. ubi sunt omnia quæ in casu proposito. Nam dicendo si filius meus sanatus fuerit, uoueo dare palliũ &c. est aliqua simonia, quia intendo sanitatẽ a Deo emere: ita erit cum dicitur si Deus dederit mihi panem ad uescendum, & custodierit me in uia. quia hic pactio est, & aliquid datur pro beneficio, quod a Deo recipere petimus. Simile patet supra cap. 21. ubi F dicitur quod Israel se obligauit uoto dicens: Si tradideris populum istum in manus meas, delebo urbes eius, & sic factum est, & Deus acceptauit uotum: ergo licitum erat. Nam dicitur ibi: Exaudiuit Dominus Israel, &c. si tamen male uouissent, non exaudiret Deus illos, quia scimus, quod peccatores Deus non exaudit Ioan. 9. capit. & Anna mater Samuelis dixit: si dederis famulæ tuæ sexum uirilem, dabo eum Domino cunctis diebus uitæ eius, primo Regũ cap. primo. Item si uota ista sunt illicita, in quibus apponuntur istæ conditiones: aut sunt illicita, quia est illicitũ apponi conditionem cum uideatur esse pactio, uel sunt illicita, quia conditiones in se sunt turpes. Si primo modo non solum istud uotum esset illicitum, immo etiam omnia uota, quæ sunt cum conditione, quia in omnibus interuenit pactio: sed hoc falsum est: nam scriptura concedit uota ista tanquam licita, etiam ipsemet Innocentius, & G omnes alii doctores. Si dicatur secundo modo manifestũ est, quod ista conditio non est turpis: quia filium meum sanare non est turpe, sed ualde honestum, & desiderabile: ergo tenebit istud uotum. Item si argueretur, quod uotũ istud non tenet, quia si moniacum, ut dicit Innocen. & assereremus esse simoniacum, quia ibi promittitur aliquid, si Deus benefecerit nobis, diceremus omnia uota esse simoniaca, quando cum conditione emittuntur: & hoc ex duobus, primo quia ibi aliquid datur pro altero: secundo quia interuenit pactum, quod adhuc magis pertinet ad simoniam: sed hoc falsum est, quia non dicimus uota ista simoniaca: ergo nec istud, quod propositum est. Item patet adhuc magis istud in terminis, quia simile uotum emisit Ionas cum esset in uentre piscis tribus diebus, & tribus noctibus dicens: Si liberaueris me de loco isto, offeram tibi holocausta, ut patet Ionæ 2. capit. Ego autem in uoce laudis immolabo tibi, & quæcunque uoui reddam pro salute mea Domino. Non est tamen dicendum quod iste propheta uouerit illicitum, maxime cum immediate sequatur, quod exaudiuit Dominus Ionam, scilicet, quod præcepit pisci, ut euomeret eum in aridam, & factum est. Sed forte dices, quod uotum istud non fuit conditionale, quia non apparet in litera, quod posuerit conditionem. Respondendum est, quod nihil differt, quia licet concedamus illud non fuisse conditionale, saltem tamen fuit modale, cum dicatur ibi: Quæcunque uoui reddam pro salute mea. ideo necesse est ut dicatur, quod ille uouebat, ut liberaretur inde, & tunc stat inconueniens, quia quãtum ad committendum simoniam, nihil differt, si aliquis dicat, ego dabo tibi mille, si dederis mihi beneficium Ecclesiasticum: uel ego do tibi ista mille, ut des mihi beneficiũ: ergo si esset simonia in uoto conditionali, erit quoque in modali: sed in isto uoto Ionæ, quod saltem dicetur modale, non fuit simonia, quia licite emissum est: ergo non fuisset simonia, etiam si emitteretur cum conditione. Cum autem diceret Inno. quod uotum istud erat simoniacum. Respondebat Henricus quod non erat simonia, qui inter Deum, & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expressa nõ committeretur simonia. ut 1. q. 1. cap. quam pio. Sed ista responsio non tenet quia etiam si intercederet pactum inter Deum & hominem uouentem, non esset simonia: ut si homo diceret Deo: ego dabo tibi pallium, si sanaueris filium meum: & Deus diceret: ego sanabo filiũ tuũ, si dederis pallium: uel alio modo, si homo proponeret, quod daret pallium, & Deus sanaret filium eius: & Deus acceptans istam conditionem diceret: ego sanabo filium tuũ. Similia enim sunt in sacra scriptura: nam Exod. capit. 19. dicitur quomodo Deus iniuit pactum cum Iudæis, scilicet quod ipse acciperet eos in populum peculiarem, curãdo de illis specialiter in benefaciendo, & quod ipsi custodirent mandata eius. Iudæi autem acceptauerunt istam conditionem; ut patet ibidem: & tamen quando postea Iudæi colebant Deum, non erant simoniaci, quia Deus nõ incitauit eos ad simoniam. Similis modus fœderis habetur Deuter. cap. 29. ubi iterum Moyses ex parte Dei pepigit fœdus cum Iudæis: non ergo tenet solutio. Sed dicendum quod non potest cum Deo committi simonia, siue conditionaliter, siue sub modo aliquid faciamus, siue interposito pacto utrinque, siue non. Et ratio diuersitatis est, quia simonia est, cum spiritualia propriè uel impropriè

Marginal notes: Alia opi. — Opi. Hē. — Ad quæstio. de simonia communis theologorum. — Quæ conditiones possunt apponi votis. — I — K — De voto Ionæ an fuerit conditionale. — Ad illud Inno. resp. Henrici. — Resp. aut. Bo. simonia non potest committi cũ Deo.

A priè venduntur: & hoc quia venalia non sunt. Istud autem est respectu ministrorum Ecclesiæ, qui non sunt domini rerum sacrarum, sicut sacramentorum: nec etiam ecclesiasticorum, sicut beneficiorum: sed sunt ministri, & etiam Papa respectu horum est minister, & nõ dominus: maxime respectu sacramentorum: ideo non possunt dispensare res istas, nisi eo modo, quo eis constitutum est, scilicet, gratis dantes, & non ponentes in illis aliquam æstimationem. Deus autem est Dominus omnium rerũ spiritualium, ideo potest disponere de illis ad libitum; ideo etiam si diceremus Deum esse subiectum legi, quod est impossibile, tamen adhuc non est simoniacus, quando faceret cum eo pactum super rebus spiritualibus, quia ipse simpliciter est Dominus rerum: ideo potest illis vti ad placitum. Item non est simonia cum Deo, sed cum ministris, quia ideo dicitur simonia, quando aliquid datur pro rebus spiritualibus, quia illud potest mouere animum dantis ad dandam rem spiritualem. Si tamen nullo modo id, quod datur potest mouere conferentis animum ad conferendum spirituale bonum, & sic verisimile erat, non esset simonia. Sic patet extra de sima. c. & si ex feruore. vbi dicitur quod parua bona, vt vinum, & electuarium, & similia, quę verisimiliter non possunt mouere mentem collatoris, non inducunt simoniam, sed sic est respectu Dei, quod ipse propter omnia promissa nostra non moueretur, quoniam omnia bona nostra ei proficere nequeunt, cum eis non egeat Psalm. 15. ideo ipse non confert nobis aliquid propter bona, quæ promittimus, sed ex immensa sua benignitate, acceptat tamen promissiones nostras, non quidem tanquam ei vtiles, sed quia nos per illas meliores efficiamur, sicut supra declaratum est in quæstione an ex- C pediens sit vouere. Sed obiicietur, quod quamquam ex parte Dei non sit simonia, quia non mouetur propter promissa nostra, tamen erit simonia ex parte nostri, cum ei aliquid promittimus solum, vt consequamur ab eo aliquod spirituale bonum: sic enim est si aliquis parua dona episcopo impendat, quæ verisimiliter non possent mouere animum episcopi ad conferendum huic aliquid spirituale, nec etiam mouent: sed postea episcopus ex alia causa confert huic ecclesiasticum beneficium, quamquam ipse non sit simoniacus. Si tamen iste, qui contulit dona ideo contulit vt moueret animum episcopi, simoniacus est, nec potest beneficium sic obtentum securè possidere. Dicendum autem quod non est simile, quia nos quãdo vouemus aliquid Deo, vt nobis bonum faciat, quamquam pro hoc tribuamus, tamẽ scimus quod Deus non mutabitur propter D ista, sed ex benignitate sua conferet, si conferre voluerit: ideo magis nos illa facimus, vt ei placeamus, quam vt eũ ad conferendum moueamus: cum sciamus talem motum animi in Deo esse impossibilem. Secus autem est in eo, qui aliquid contulit prælato volens sic obtinere ecclesiasticum beneficium, quia iste ea intentione dedit, vt collator moueretur, & dato quod interdum non moueatur ex his, tamen moueri poterat: ideo cum affectio corrupta insit aliquid conferentibus: nam directè, vel indirectè spiritualia emere volunt, ideo in istis est simonia, cum Deo autem nequaquam. Quod autem allegatur per Inno. de. c. quam pio. 1. q. 2. non est simile: quia ibi dicitur de Giezi, quod peccauit, quia pro sanitate diuinitus collata, petiit sibi dari vestes: quod tenet in ministris, quia Deus causauit istam sanitatem: Eliseus autem fuit minister illius, ideo quod peteret aliquid pro illa, vendendo id quod erat Dei, & Deus E gratis contulerat, peccatum erat: si tamen Deus dixisset Naaman Syro, qui curatus est a lepra, quia ego curaui te, facias hoc, vel illud, nemo diceret esse modicum simoniæ; nam similia multoties Deus fecit inter Iudæos, cum conferret eis bona, & diceret postea quod pro illis bonis collatis colerent eum, vt patet tam in libris Moysi, quam in libris historialibus veteris testamenti. Nullum ergo votum potest esse simoniacum, nec illicitum propter conditionem appositam, nisi conditio in seipsa sit mala. Patet ergo ex prædictis, quod vota possint fieri cum conditione, & quæ conditiones recipiuntur, vel reprobantur a votis.

Obiectio.

Solutio.

An vouens intrare religionem, & stans per annum, & exit an satisfaciat voto vel teneatur semper manere,

Quæstio XCIII.

Queritur vlterius si aliquis vouit intrare religionem, & intrat: & in anno probationis egreditur, an compleat votum, vel si tenetur semper manere. Et videtur primo quod teneatur ibi semper manere, quia melius est religionem non ingredi, quam post ingressum exire: sic patet secunda Petri, cap. 2. Melius erat illis viam veritatis non cognoscere, quàm post agnitam retroire; & Lucæ cap. 11. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei: sed ille, qui voto se obligat ad religionis ingressum tenetur ingredi, ergo tenetur ibi perpetuo permanere. Item nihil agere, & inutiliter agere æquiparantur, de regu. iur. in 6. in regula. nihil & inutile. sed introire religionem, & egredi est inutiliter ingredi: ergo idem erit quod non ingredi: sed iste, qui vouit ingredi religionem, infringit votum si non ingrediatur: ergo si ingrediatur & exeat, infringit votum. Item quilibet debet vitare id, ex quo scandalum sequitur, & aliis datur malum exẽplum, sed ex hoc quod aliquis post religionis ingressum egreditur, & ad sæculum redit, malum exemplũ, & scandalum aliis generatur, qui retrahuntur ab ingressu & prouocantur ad exitum: ergo videtur, quod iste vouens tenetur manere in perpetuum in religione. Item votum religionis est perpetuum, & propter hæc præfertur aliis votis, & possunt alia commutari in ipsum extra de vo. & voti redemp. cap. scripturæ. hoc tamen non esset, si aliquis voto religionis emisso, ingrederetur religionem, & postea C egrederetur: ergo videtur quod teneatur manere ibi perpetuo. Item qui vouit religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cum votum non sit irrisorium, vel de nihilo, sed qui ingreditur religionem, & immediatè exit, nihil Deo impendit: ergo violauit votum.

Argu. 1.

Secundo

Tertio.

Quarto.

Quinto.

In contrarium arguitur, quod non obligetur ibi semper manere, quia votum professionis, quod est solẽne propter hoc, quod obligat hominem ad manendum perpetuò in religione, præexigit annum probationis, sed ad votũ simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum, non præcedit annus probationis, nec exigitur: ergo videtur quod hoc modo vouens non tenetur perpetuo manere in religione. Respondendum ad quæstionẽ, quod obligatio ex voto non causatur ex lege, sed ex voluntate: ideo ex ea legem accipit, scilicet, quod taliter obligetur aliquis, qualiter voluerit a principio se obligare, & ad tanta. Pro hoc D autem considerandum quod vouens intrare religionem, sicut variè potest velle se obligare, ita variè obligabitur: nam huiusmodi vouens, aut non solum intendit se obligare ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo manendum ibi, ita quod quando vouet, habeat determinatam intentionem, & tunc ad implendum votum tenetur manere in perpetuum in monasterio: alias infringit votũ, nec prodest sibi annus probationis, qui conceditur a iure communi: quia iste est pro eis, qui habent libertatem in introeundo, & manendo, qui autem huiusmodi est cogitur manere: si tamen in anno probationis, vel ante factam professionem iste egrediatur, & contrahat, tenebit matrimonium, quamquam peccat mortaliter: hoc est quia votum non est solennizatum: ideo licet impediat contrahendum, non dirimit iam contractum extra. qui cler. vel vo- E uen. c. rursus, aut quando vouit intendebat se obligare ad religionis ingressum causa experiẽdi, cum libertate remanendi, vel exeundi, scilicet quod voueat intrare religionẽ: & tunc intendat, quod non vult permanere in ea in perpetuum determinate: quia si viderit sibi expedire manebit, sin autẽ egredietur, & tunc manifestum est, quod iste complet votum etiã si exeat in anno probationis, & huic proficit annus probationis inductus a iure: aut iste, quando vouit introire religionem, nihil cogitauit de permanendo, vel exeundo: sed solum vouit intrare: & tunc videtur iste obligari ad ingressum religionis secundum formã iuris communis, quæ est vt ingredientibus detur annus probationis, ideo non tenebitur perpetuo manere, nec infringet votum exeundo. ista est sententia sancti Thomæ 2. 2. q. vlt. artic. 4. Aliter autem distinguit Henricus extra. de

Ad quæst.

Alia responsio.

Henrici.

de voto, & voti redemp. cap. per tuas. & est distinctio Alfcen. in summa, scilicet quod qui vouit intrare religionem, aut actualiter proponit in religione permanere, ita tamen quod propositum illud non cadit sub voto, sed ipsum comitatur: aut vouet & proponit experiri religionem: vt si placuerit ei, maneat ibi, & si displicuerit, exeat: aut de nullo eorum actualiter cogitauit, sed solum vouit intrare religionem existimans quod bonum sibi esset: aut dum vouebat intrare, habebat actualiter propositum exeūdi postquam intraret. Si primo modo vouit: aut tunc quando intrat habet propositum absolutè exeundi & nunquam dandi operam, vt mutetur propositum istud, aut non. Si primo modo, intrans non implet votum suum secundum iudicium Dei. In his autem, quæ Deo offeruntur Deus magis respicit intentionem, quam factum. Secundo modo intrās votum implet, licet postea egrediatur, quia non habet absolute nec ex malignitate propositum exeundi, sed magis ex infirmitate. Idem autem debet iudicari de tertio modo. Si autem vouit quarto modo, scilicet, quod dum vouet habet actualiter propositum exeundi, potest tripliciter intelligi. Vno modo quod iste, qui vouet intrare, ita vouit intrare, vt exeat. Alio modo potest intelligi, quod iste vouit introitum & exitum. Tertio modo quod iste solummodo vouit introitum & tamē tunc, quando vouet, habet actualiter propositum exeundi. De quolibet istorum modorum dicit Alcen. & Henricus quod vouens peccat, & non tenet votum, quia est temerarium, vt patet intuenti: ergo vouens intrare religionem eo modo quo tenet votum, non implet illud, si ingrediatur cum proposito exeundi, & non dandi operam, vt mutetur illud propositum: & ista distinctio satis conuenit sententiæ sancti Thomę, quam supra posuimus.

Ad rationes autem in contrarium respondendum.

Ad 1 rationem. Ad primam quando dicebatur quod melius est viam Domini non cognoscere, quam post agnitam retrorsum. Dicendum quod verum est, si aliquis intraret religionem, & esset certus, quod non maneret in ea: melius esset non intrare, quam intrare, vt quando intrat cum proposito exeundi: cum tamen non habet tale propositum, sed intrat, vt experiatur: & si visa fuerit expediens religio, quod maneat: si autem quod exeat: vel cum intrat religionem non habens aliquod propositum speciale manēdi vel exeundi: sed intrat quia videtur sibi esse bonum, licet postea exeat, melius est intrare & postea exire, quā nunquā intrare: quia per hoc quod intrat, disponitur aliquis ad manendum ibi perpetuo: si autem nunquam intraret, nunquam posset ibi manere. Quod autem dicebat beatus Petrus intelligitur de via Domini, quæ est sub necessitate, sicut est fides catholica, quia melius fuisset alicui, quod nunquam ad Christum fuisset conuersus, quam quod conuerteretur, & postea rediret ad infidelitatem. Cum autem est via Domini voluntaria, sicut est in voto religionis antequam sit solemnizatum, melius est quod aliquis ingrediatur, dato quod postea exeat, quam quod nunquam introierit: & cum arguitur Lucæ c. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. *Quid est mittere manū ad aratrū.* Dicendum quod mittere manum ad aratrum est, quando aliquis se totaliter disposuit ad aliquam rem, & postea retrocedit. Si tamen dispositio est imperfecta, non iudicatur ex hoc ineptus ad regnū Dei: est autem dispositio totalis, quādo aliquis per votum ad remanendum totaliter se obligaret, & tunc non liceret respicere retro: nam etiam si aliquis hoc vellet, non permitteretur: quia per votum solemnizatum non potest aliquis redire ad sæculum: qui tamen vult solum intrare religionem, & habet adhuc libertatem exeundi, vel manendi, non dicitur misisse manū ad aratrum: ergo quamquam respiciat retro, non est ineptus regno Dei.

Ad 2. Ad secundam rationem cum dicebatur, quod nō intrare, & inutiliter intrare æquiparantur, concedendum est. Cum ergo dicitur quod intrans & exiens inutiliter intrat: distinguendum, quia aut habuit intentionem obligandi se ad manendum ibi in perpetuum, quādo vouit, aut non. Si primo modo, & postea exeat inutilis est ingressus: & tunc dicendum quod æquiparantur non ingredi, & ingredi & immediate exire, quia vtroque modo votum infringitur. Si secundo modo, scilicet quod non habuit intentio-

F nem se obligandi ad manendum in perpetuum in religione, siue quia proposuit ingredi, vt experiretur: siue quia nihil proposuit: sed solum ingressus est: quamquam postea exeat non est ingressus inutilis, quia cū ingreditur quis habet voluntatem colendi Deum specialiter, quam non haberet, si non ingrederetur: etiam quia disponit se ingrediens ad manendum in perpetuum in religione, nisi forte videat esse non expediens: qui autem non ingreditur non se disponit ad hoc: ergo melius est ingredi, quamquam non permaneat ibi quam nunquam ingredi.

Ad tertiam rationem quando dicebatur, quod quilibet debet euitare id ex quo sequitur scandalum. *Ad 3.* Respondendum quod siquis ingressus est religionem solennizato voto, & postea exeat, scandalum generat: & hoc nemini permittitur: quia etiam siquis exeat compelletur redire. Si tamen aliquis ingrediatur religionem, & nondum solennizato voto exeat, non est scandalum, quia iste
G vtitur iure suo. est autem concessus annus probationis cuilibet ad experiendum de religione, vt videat, an sibi conueniat: quod autē ante tempus istud quis egrediatur, quia forte vidit, quod sibi non expediebat, non est scandalum, nec malum exemplum: & si aliquis scandalizetur, non erit hoc scandalum actiuum ex parte eius, qui scandalizat, sed scandalum passiuum, scilicet, quod quis vult scandalizari, & ab hoc scandalo nemo potest cauere, cum non sit ex parte sua, sed ex parte patientis: potissimum autem cum ille, qui egreditur habet causam rationabilem egrediendi, scilicet, infirmitatem, debilitatem, aut aliquid huiusmodi.

Ad 4. Ad quartam rationem cum dicitur quod votum religionis est perpetuum, concedendum est postquam solennizatum est,
H quia est inducta obligatio ex iure Ecclesiæ. Si tamen votum de religione sit simplex, non est perpetuum: nisi forte voluerit aliquis se obligare ad perpetuo manendū, vt in primo modo distinctionis supra datæ: sed in duobus modis sequentibus non est perpetuum: est tamen hoc generale quod quicunque vouerit intrare religionem, ita quod illud votum sit obligatorium ad intrandum, tenetur intrare sine proposito exeundi: non quidem quod habeat propositum non exeundi, quia hoc non requiritur, sed saltem quod non habeat propositum exeundi cum intrauerit, quia in isto secundo modo non satisfacit voto, & tenetur mutare propositum de exeundo: postea autem si viderit expediens in anno probationis poterit exire, vel manere, nisi a principio intendisset se obligare ad semper manendum.

Ad 5. Ad quintam rationem cum dicitur quod ille, qui vouit
I intrare religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, concedendum est: & cum dicitur quod intrans, & immediate exiens non impendit aliquē cultum. Respondendum quod aut vouit cum intentione obligandi se ad semper manendum, & iste si exeat non impendit Deo cultum, ad quē se obligauit: ideo fractor est voti: si autem vouit intrare religionem cum proposito experiendi, an conueniret ei, vel non, & sic maneret, vel egrederetur: vel si intrauit sine aliquo determinato proposito solum intrans, quia religio bona erat, etiam si iste exeat impendit Deo aliquem cultum: Nam intrando monasterium cum voluntate manendi ibi, si sibi conueniens fuerit impendit Deo cultum, quia sicut manere in religione in æternum est aliquis Dei cultus, ita quod aliquis disponat se ad manendum ibi dispositione immediata est cultus Dei: sed quod aliquis ingrediatur re-
K ligionē, dum tamen non ingrediatur cum proposito exeundi, est dispositio immediata ad manendum in religione in perpetuum: ergo cultus aliquis Deo exhibetur, & sic completur votum.

An vouens intrare religionem possit suscipere episcopatum, voto omisso. Quæst. XCIV.

Quæretur vlterius si aliquis voueat intrare religionem, & antequam intret eligatur in episcopum, an teneatur intrare religionem, vel omisso voto possit suscipere episcopatum. Dicet aliquis quod non obligabitur intrare religionē, sed potest suscipere episcopatum: quia facilius est, quod aliquis nōdum monachus efficiatur episcopus, quam postquā fuerit monachus: sed postquam aliquis est

reli-

Resp. Innoc. Et religiosus vt hic dicitur possit fieri episcopus intelligitur primo est necessitas ecclesiæ & a papa compulsus secundo in religiosis qui non vouent paupertatem seu habere vadit sua in cap. & ista sumitur contra 12. 18. q. 7. quia tunc ipsi & canonici vouent bona i cle. & sic ipsi non faceret contra votum quia nihil habebat in particulari. De alijs autem religiosis post quam vouent paupertatem non habent particulare vsque ad mortem: tibi excogitandum relinquo vidimus tamen ætate nostra ...

religiosus potest dimittere religionem, & accipere episcopatum 18 q. 1. c. 1. ergo a fortiori poterit antequam intret. Respondetur secundum Innoc. & Henricũ, & alios, quod iste tenetur complere votum ingrediendo monasterium, non curando de electione. Si autem electores in eo perseuerauerint poterit exire, & accipere episcopatum. Ratio autem Innoc. est hæc: quia ex quo esset episcopus, nisi renunciauerit episcopatui non posset fieri monachus, vel canonicus regularis extra de renunciatione. c. post translationem. sed si primo fiat religiosus bene poterit postea fieri episcopus: & sic consuletur ei, quòd primo votum suũ impleat cum, & postea episcopatum suum habere possit, & sic vtrumque perficiet. Item secundum Host. ideo consulitur sibi perficere votum, vt in prælatura sit perfectior: nam & religio addit quendam gradum, & aliqua seculari prælato licent, quæ non licerent religioso. extra. de vi. & hone cle. c. clerici. & de regula. c. consuluit. Aliter dicit Ascen. quòd diuersitas est in istis: quia si sic vouens acceptaret episcopatum nõ intrans religionem, esset transgressor voti, ideo erat in peccato mortali: & electio talis est irritanda, quia ad sacrorum administrationem eligitur, a quorum perceptione tempore electionis est priuatus, sed professus primo in religione, & postea episcopatum non recipiens non defraudat religionem, quia ab ea non recedit: oportet enim eum habitum eius portare, extra de vi. & hone. cler. c. clerici. non debet etiam a primo proposito diuertere. 16. q. 1. cap. de Monachis, & hoc quantum ad ea, quæ sunt de substantia monachatus. Dicendum autem præter hæc quòd taliter vouens debet introire primo religionem non curando, an postea accipiat episcopatum, vel non: quia cum illud votum fuerit licitum tenetur ille explere illud: ad accipiendum autem episcopatum non tenetur, quamquam electus sit: ideo curandum sit de his, quæ sunt per se, & necessaria. Cum autem arguebatur quòd maius est aliquem extrahi de monachatu ab hoc quòd efficiatur episcopus, quam quòd nondum monachus assumatur in episcopum, concedendum est, quòd hoc maius est quantũ ad ius, scilicet quòd a maiori strictione abstrahatur, ille, qui erat in monachatu & sumitur in episcopum: quam ille, qui nondum erat monachus, quamquam vouisset introire monasterium: tamen quantum ad illum, qui eligitur, non est maius. Nam ille, qui est in monasterio non est obligatus alicui voto, quod nondum compleuerit: nam erat obligatus ad obseruantiam regularem, & quotidie illam complet: qui autem vouit, sed nondum introiuit monasterium, tenetur obligatus aliquo voto, quod nondum expleuit totaliter, vel in parte: ideo iste si assumat episcopatũ est fractor voti: qui autem in monasterio iam est, nullum votum frangit.

An conueniens est quòd aliqui obligentur ad ingressum religionis per votum. Quæst. XCV.

QVæretur vlterius an conueniens est quòd aliqui obligentur ad ingrediendum religionem per votum. Et videtur quòd non, quia per professionem obligatur quis voto ad religionem: sed ante professionem conceditur annus probationis secundum regulam Beati Benedicti, & secundum ius commune, quod etiam prohibuit aliquos astringi ad religionem ante completum annum probationis: ergo multo minus existens in seculo ad religionem per votum obligari potest. Item dicit Beatus Grego. in registro, & habetur in decretis dist. 48. quòd Iudæi non vi, sed libera voluntate, conuertantur suaderi debent, sed implere, ad quod vouetur, necessitas est: ergo non sunt aliqui obligandi per votum ad religionis ingressum. Item nullus debet alteri præbere occasionem ruinæ, alioquin tenebitur ad restitutionem Exod. capit. 21. siquis aperuerit cisternam cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet precium iumentorum. Idem etiam de iniur. & dam. da. capit. siquis, sed ex hoc quòd aliquis obligatur ad religionem per votum, frequenter quidam cadunt in desperationem, & alia peccata: ergo non sunt ad religionem voto obligandi. In contrarium videtur, quia dicitur Psal. 75. vouete & reddite Domino. vbi dicit glossa quod quædam sunt propria vota singulorum: vt castitas virginitas & huiusmodi. Ad hæc ergo vouenda nos inuitat sacra scriptura. Sed talia sunt vota religionis: ergo melius est, quòd aliquis se voto obliget ad ingressum religionis, quã quod non se obliget. Item opus quod fit cum voto magis meritorium est, quam quod fit sine voto, vt supra declaratum est in quadam quæstione, scilicet an magis meritorium sit agere ex voto, quàm sine voto: sed intrare religionem est opus bonum: ergo magis meritorium est, quòd voueat aliquis intrare, quàm quòd non voueat. Ad quæstionem respondendum quod bonum est, quòd aliquis voueat intrare religionem: nam intrare religionem secundum se est bonum opus, & supererogationis. De talibus autem est votum, vt supra declaratum fuit: ergo bonum est vouere, & non solum est bonum: sed etiã melius est vouere intrare, quàm intrare sine voto, cum quodlibet opus bonum melius sit, quando fit cum voto, quàm sine voto. Item quando voluntas est magis parata ad aliquid faciendum, cæteris paribus, est ipsum opus magis meritorium: sed per votum voluntas nostra magis paratur ad bonum, quia firmat se in proposito, cum fit votũ ad firmandum mentem, vt patet ex supra dictis: ergo melius erit religionem vouere intrare, quàm sine voto intrare. Ad rationes in contrarium respondentur. Ad primam dicendum quòd votum est duplex, quo quis obligat se ad religionem. s. votum simplex, & solenne. Dicitur votum solenne ipsa professio, quam emittit monachus, vel quicunque frater, in qua vouet ea, quæ consuetum est voueri in qualibet religione: & ad tale votum debet præcedere annus probationis. Et isto modo procedit argumẽtum, quia per istud votum fit aliquis firmiter monachus, ita quòd non liceat sibi postea egredi redeundo ad sæculum. Aliud est uotum simplex, per quod non fit aliquis monachus, sed solum est obligatus ad ingressum religionis, & postea potest adhuc egredi, nisi forte uoluisset se obligare ad semper manendum in religione: & ante istud non præcedit annus probationis. *Ad 1. rationem.*

Ad secundam rationem quando dicitur quod Iudæi nõ sunt inuoluntariè trahendi ad Christum, ergo nec monachi ad professionem. Dicendum quod intelligitur illa auctoritas Gregorij de violentia absoluta, quæ excludit omne voluntarium, & tollit omne meritum: non est autem talis necessitas, quæ causatur ex voto ad introeundum religionem: sed est necessitas ex fine, scilicet quod postquam aliquis vouit intrare religionem, nisi introierit, non potest consequi salutem, quia est fractor voti: talis autem necessitas ad bonũ opus non est uitanda: quinimmo ut dicit Aug. ad Armentarium, & Paulinum: fœlix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Ad tertiam rationem cum dicitur, quod nullus debet alteri præbere occasionem ruinæ. Dicẽdum quòd vouere ingressum religionis est quædam confirmatio voluntatis ad meliora, scilicet, ad ingrediendum religionem, ideo quantum est ex se non datur per hoc uouenti occasio ruinæ, sed magis subtrahitur, cum confirmetur per votum magis in bono. Quòd autem transgressor voti grauius ruat quam qui non uouit, non derogat bonitati voti: sicut non derogat voto baptismi quod aliquis post illud grauius peccet, quàm si non fuisset baptizatus: & tamen melius fuit baptizari, & vouere in baptismo, quã non vouere. *Ad 2.* *Ad 3.*

An vouens teneatur immediatè adimplere votum, vel possit differre. Quæst. XCVI.

QVæretur amplius de impletione uotorum, an teneatur aliquis implere votum immediatè ut uouit, uel vsque ad quantum tempus.

Respondetur quod obligatio uoti dicitur esse uoluntaria: nam qui uouet, ante uotum nullo modo erat obligatus, & per uotum causauit obligationem: non poterit ergo maior obligatio causari in vouente, quàm ipse voluerit se obligare. Et sicut non potest obligari quis ad plura soluenda, quàm vouerit, ita nec poterit obligari ad soluendum illa alio modo, quá vouit, nec antequam uouit. Ideo pro hoc considerandum

Votorum aliud obligat aliud nõ.

dum quòd votorum quædam sunt, quæ non obligãt. Alia vero quæ obligant. Prima autem sunt, quia emittuntur a personis non potentibus se obligare: vel quia fiunt de rebus, quæ non cadunt sub voto: & sic de alijs causis: & quãtum ad ista non est solutio. Alia vota obligant, sed ista dupliciter, quia quædam sunt, quæ a principio non obligant, sed postea obligant, sicut sunt vota impuberum, vel furiosorum, quia si impuberes, vel furiosi aliquid voueant, túc non est votum solidum propter defectum consensus, sed cum peruenerint impuberes ad pubertatem, & furiosi ad lucida interualla, firmãtur vota emissa, vel simpliciter, vel quantum ad eos: dico autem simpliciter: vtpote si contingat alicui venienti ad pubertatem esse totaliter sui iuris, & idem de furioso cum habuit lucida interualla, quia túc vota tenebunt simpliciter: si autem non sunt sui iuris, saltem tenebunt vota quantum ad ipsos, cum habuerint voluntatem se obligandi nisi ille sub cuius potestate sunt postea reuocauerit. De voto autem isto, quod a principio nõ obligat, sed postea: etiam non est inquirendum tempore illo, quo non obligat: quia sicut votum absolutè non tenet; ita nec obligatio ad soluendum in tali, vel tali tempore: sed quando sunt vota, quæ immediate obligant cũ emissa sunt, est de eorum solutione inquirẽdum. Et respõdendum, quòd omnia vota quæ fiunt ab aliquo, qui est sui iuris, & de re licita, & sic de alijs cõditionibus voti immediate obligant vouentem: non quidem ad soluendum immediate, sed quòd immediate sit obligatus, vt aliquando soluat. Fallit autem hoc in voto religionis, quod post triduum ab emissione sua obligat. extra de regularibus. c. ad nostram. vbi dicitur, quòd si ille, qui suscepit habitum & professus est, ante triduum reiecit illum, non videtur obligatus ad religionem, ex quo apparet, quòd si pluribus quam tribus diebus tenuisset habitum post professionem obligaretur ad manendum. esse tamen obligatio ad manendum si votum ante triduum tenuisset, ergo non erat validum ante illos tres dies. Istud tamen patitur fallentiã in multis, de quibus docto. super cap. illud, ad nostram.

Vota, q fiunt ab aliquo sui iuris, & de re licita immediate obligant.

Resolutio

De solutione ergo votorum, quæ immediate obligant, dicendum, quòd aut vota emissa sunt cõditionaliter, aut sine conditione. Si primo modo non est obligatio ad soluendũ ante completionem conditionis, cum non fuerit intentio vouentius prius se obligare. Quod patet, quia alias posset soluere votum, & quod deinde non impleretur conditio, quod est contra intentionem vouentis, qui voluit se obligare solum sub conditione: si autem vota non sunt conditionalia, aut in eis determinatur tempus solutionis, aut nõ nam in quibusdam votis exprimitur tempus dicendo: voueo Deo talem rem pro tali tempore, & tunc tenetur pro illo tempore soluere: quia sic se obligauit. sic dicitur Deuteronom. vigesimotertio cap. quod semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies, sicut promisisti domino Deo tuo: propria enim voluntate & ore locutus es. Si autem non expressum est tempus in voto, aut vouens habuit voluntatem obligandi se ad aliquod certum tempus, aut non: si enim habuit voluntatem obligandi se ad certum tempus. quamquam hoc in voto expressum non fuerit, tenebitur in tempore illo soluere ex eadem ratione, quæ supra ponebatur: si autem de nullo horum cogitauit, sed solum voluit se obligare ad soluendum, secũdum iura humana esset obligatio ad immediate soluendum, quia qui se obligat siue temporis præfinitione, ad immediate tenetur.

Secundum Deum autem non est tantus rigor: debet tamen iste, qui vouit, citius quàm commode poterit, soluere: sic dicitur Deuteron. 23. c. cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Ad hoc tamen, s. vsque ad quantum tempus obligetur, debet attendi conditio vouentis, s. vt in tempore tali, vel tali commode soluere possit. & istud tempus datur ad arbitrium boni viri sic. n. tenet S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 3. & Guil. super Ray. in summa ti. de voto & vo. redemp. & frater Ioan summa confes. hoc u. uerbi gratia aliquis vouit dare magnam pecuniam ad redemptionem captiuorum, vel alias, & non præfixit tempus, & si forte daret immediate læderetur nimis in facultatibus suis, vt quia forte

A oporteret eum distrahere aliquid de rebus suis infra precium rationabile, & tunc arbitrandum est, quòd soluat in tempore illo, in quo sic non lædatur. Idem si aliquis vouit introire religionem non præfinito tempore, & habet parẽtes pauperes, quia sine eo vix poterunt viuere, non tenetur immediate ad completionem voti: si tamen verisimiliter timet quòd ex aliquali dilatione impedietur cõpletio voti debet oĩa relinquere, & illud implere. sic tenet S. Th. 2. 2. q. vltima ar. 6. & frater Io. in summa cõfes. sic aũt circa vota cætera per arbitrium boni viri inspiciendum erit.

An quis possit exequi votum suum per alterum. Quæstio. XCVII.

B QVæretur vlterius an aliquis possit votum suum exequi per alterum. Ad quod respõdendum, quòd aut cõsistit votum in datione pecuniarum, vel alicuius rei conuertibilis in pecuniam, sicut vouere eleemosynam, vel dare domum aut agrum ad aliquam causam piam: aut consistit in alijs rebus. Si primo modo dicendum, quòd nihil differt, an aliquis votũ suum exequatur per se, vel alius loco eius: dum tamen nomine eius agat, s. propter hoc, quia ille obligatus erat: & hoc siue istud votum compleatur de pecunia uouentis, siue alius, qui complet de pecunia sua, illud soluat. Ratio huius est quia in votis realibus non attenditur actio personæ, uel industria eius: sed quantitas rei: huiusmodi autem est hic. Si autẽ sint alia uota, ut ieiunium, eleemosyna, oratio, peregrinatio, religio, & similia. Dicendum quòd aut illa sunt propter fauorem alicuius, aut solum cedunt ad cultum Dei Pro quo intelligendum, C quòd omne uotum Deo sit & ad cultum eius, tamen quædam sunt quæ solum ad cultum Dei proficiunt, vt quia aliquis uoueat castitatem, uel uoueat orare, quæ soli Deo tribuuntur. Alia autem sunt, quæ licet sint ad cultum Dei, tamen etiam sunt ad quandam vtilitatem proximorum, vt si quis voueret Deo, quòd iret ad subsidium terræ sanctæ, uel uoueret pugnare contra infideles in fauorem alicuius gentis. Ista enim uota, & similia, quæ sunt de præstando subsidium, uel obsequium aliquibus personis, quamquam non sint, sicut uota pure realia: tamen aliquo modo consideratur in eis ipsum, quòd fit Ideo ista interdum poterũt per alios impendi quã per uouentes, & nomine ipsorũ uouentium. Alia sunt uota, quę solum cedebãt in cultũ Dei, ut orare, religionem intrare, & similia, de quorũ quibusdam manifestũ est, quòd nullo modo possint per alios cõ-D pleri, sed per ipsos uouentes: si enim quis uouerit continẽtiam perpetuam, uel temporalem nõ põt per alterum exequi, s. quòd alius contineat, & ipse non: & alius nomine eius contineat, quia istud uotum solum est propter bonitatem ipsius uouẽtis. Cum ergo ipse non cõtinuerit, sed alius pro eo, nihil agitur. Item si aliquis uouerit introire religionem, non poterit compleri uotum per alterum, ita quod alius ingrediatur religionem pro eo, & ipse maneat in sæculo: & generaliter omne uotum, quòd solum dicit aliquem actum interiorem nostrum, uel habitudinẽ, & non aliquid quod extra nos sit, ut aliquis labor corporalis, uel erogatio alicuius rei, non potest compleri per alterum, ideo si quis uoueat silentium per aliquod tempus, per seipsum cõplere tenetur. Idem si uoueat omnem iniuriam remittere, & sic de cæteris, quæ solum dicunt habitudinem nostrã, uel actum interiorem: ideo si interdum aliquis nõ poterit ista E per se complere, nõ obligabitur inducere alios ad faciendum pro eo: immo nec proficit ullatenus ad solutionẽ uoti. De oratione autem & ieiunio, quæ sunt opera exteriora aliqualiter est maior difficultas sed de oratione satis uidetur, quod aliquis non possit suum uotũ facere per alterum cõpleri, quia tanta est obligatio ordinati in sacris, uel beneficiati ad recitandum horas canonicas, sicut est cuiuscunque uouentis orare, quia prima est obligatio simpliciter ex necessitate a lege inducta: secunda est spontaneè causata: & tñ cum aliquis non ualet per se horas canonicas recitare, ut ægritudine detẽtus, uel alia occupatione, nõ tenetur aliũ dare, qui pro eo recitet: ergo nec uouẽs orare in casu, in quo ipse nõ põt orare nõ tenebitur dare aliũ orantẽ pro se, nec explebit uotũ: nã uotũ necessario obligat: si ergo uotum de orando posset per alterum compleri obligaretur

Si quis vouerit abstinere ab actu venereo nõ potest per alterũ complere.

Tãta est obligatio cuiuscunque ordinati uel beneficiati ad recitãdum quãta est vouentis et aliquando maior.

uouens

vouens dare alterum, qui pro se oraret, sed non obligatur ut pater de necessitate recitandi horas canonicas, quæ est maior, quam necessitas uoti: ergo non poterit dare alium pro se orantem ad explendum uotum. Item quandocunque in aliquo actu principaliter intenditur personæ industria, uel habitudo non potest id quod fieri debet, per aliū expleri, quam per eum, qui obligatus est, uel fieri iubetur. Si autem principaliter attenditur ipse actus, licet ille, qui iubetur, uel qui promisit, non faciat, poterit alius adimplere, sicut dicebatur de eleemosyna: sed in oratione sic est, quod attenditur personæ habitudo principaliter, ideo nō sufficiet unus pro alio. Patet hoc, quia si alicui iniungatur in pœnitentia, quod oret: si orauerit antequam reincidat in peccatum satisfacit: si uero postquam reinciderit non satisfacit, sed tenetur iterum orare cum fuerit in pœnitentia, ut est determinatio omnium. De eleemosyna autem & peregrinatione non sic: quia siue fiat ab existente in uera pœnitentia, siue non, satisfactoria est: ergo in oratione non attenditur ipsum quod fit, sed habitudo personæ, & consequenter non poterit unus pro altero satisfacere. Non est autem sensus, quod si vnus pro alio oret, vel ieiunet, non proficiat aliquid illi, sed quod non videtur ille solutus ab obligatione, qua tenebatur ad recitandum, vel ad ieiunandum si alius pro eo ista faciat, quia ista sunt munera personalia. De ieiunio autem id quod de oratione videbitur dicendum, quod vouens ieiunare nō possit per alterum explere, quod videtur, quia ieiunium principaliter est ad macerationem carnis, & vt passiones nobis subditæ sint. Cum ergo aliquis ista vouet, obligat se ad faciendum Deo sacrificium de corpore suo macerando illud, & reducendo illud in obsequium Christi iuxta dictum Apostoli ad Roma. 12. cap. obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam Deo viuentem, sanctam, atque placentem: rationabile sit obsequium vestrū. Ideo quod aliquis faciat per alterum expleri ieiunium non est complere, quod promisit, cum fructum illum, quem principaliter intendebat in voto, non inducat, scilicet, macerationem corporis, & reductionem in obsequium Christi: ideo siquis vouerit ieiunare, & impeditus ægritudine non valeat, non tenetur dare alium ieiunātem, immo nec expedit, vt illum det. Circa hoc grauius quidam errant, qui cum acceperint in pœnitentia ieiunia, quod ieiunent aliquibus diebus, vel flagellent carnem suam certis temporibus, ne ipsi in hoc grauentur pecunias, aliis erogant, vt pro eis ista impleant, de quibus manifestum est, quod nequaquam expleant pœnitentiam sibi iniunctam, & hoc siue sint potentes hoc facere, siue non: quamquam debet præsupponi eos esse potentes, quia alioquin sacerdos non deberet talia in pœnitentia iniungere. Manent autē nunc vota de peregrinando, & de præstando aliqua obsequia, & in his dicendum quod cum ista attendantur principaliter ex parte actus, quamquam multum ibi referat personæ dispositio, dicēdum quod interdum possunt per alterum expleri. Sed est regula generalis, quod quandocūque aliquis per seipsum potest votū explere, nō debet per alium explere, & si vellet per alterum non soluitur votū. extra. De voto, & voti redemptio. c. magnæ. §. 1. & non solum hoc, immo etiam dicitur, quod siquis nō possit vtiliter explere votum suum, dum tamen aliquo modo possit, per seipsum explere debet vt siquis vouit peregrinationem, & efficitur impotens ad ambulandum per se, melius est, quod ipse ab alio portatus peregrinetur, quam quod alius nomine eius vadat in peregrinationem. Vnde Inn. Hostien. & alii Doctores dicunt, quod si aliquis vouisset votum transmarinum, etiam si inutiliter exequi posset, vt quia est claudus, vel mutilatus, per se exequi deberet, & tunc si vouisset illum peregrinari, non ad subsidium terræ sanctæ, sed ad deuotionem per se sufficienter ibat, nec referebat eum esse claudum, vel non claudum, quia vtroq; modo posset deuotè videre terram sanctam: & idem videtur de aliis peregrinationibus, quæ communiter fiunt propter deuotionem, & nō ad subsidium, vt ire ad sanctū Iacobum, vel ad limina Apostolorum, & sic de aliis quia hic non est præstandum aliquod subsidium, cum non sit pugna cōtra hostes, sicut in terra sancta, ideo in votis huiusmodi ex sola deuotione factis, nihil, aut modicum vi-

An vota de ieiunio possit per alterum explere.

Si alicui imponatur in pœnitentia, quod se flagellet aut ieiunet, non potest per alterum explere.

Quando aliquis potest votum transmarinum per alterum explere.

A detur proficere, si aliquo facto impotente ad reddendum votum alius pro eo peregrinetur, ideo debet votum illud commutari, & redemi, scilicet, quod expensæ, quæ consumendæ erant in peregrinatione commutentur in alios vsus pios. De modo autem redemptionis, & commutationis votorum infra dicetur. Secus autem siquis voueret ire ad sanctum Iacobum, vel ad aliam ecclesiam, & dare ibi aliquid pro fabrica ecclesiæ, vel dare aliquid pauperibus eiusdem loci, & tunc ipso impedito, & nequaquam ire potente, licet non teneatur mittere alium peregrinantem pro se, tamen tenetur mittere summam pecuniæ illuc, quam vouerat. De voto tamen transmarino eius, qui non potest vtiliter complere, vt si est claudus, admittitur compensatio, vel redemptio voti, siue propter deuotionem, siue in subsidium vouerit; extra de
B voto, & vo. redemptio. cap. magnæ. & sic tenet Innocentius & Hostiensis. Si autem nullo modo potest aliquis exequi votum per seipsum vtiliter, vel inutiliter, tunc aut est impeditus impedimento perpetuo, aut temporali. Si perpetuo, aut quæritur nunquid possit implere votum per alium, aut teneatur ad hoc: si primo modo dicendum, quod potest, vt patet extra. De voto, & vo. redemp. cap. licet. & 13. quæst. 2. animæ. & 26. quæst. 6. cap. siquis. Si secundo modo, dicendum quod aut postquam votum emisit impedimentum superuenit, aut tempore, quo votum emisit, erat impeditus, quod solum intelligo de peregrinatione in terram sanctam, quia de aliis dico, vt supra, & tunc differt in primo casu horum inter eos, qui vouent pro subsidio terræ sanctæ, & eos, qui pro deuotione, quia primi in mortis articulo, vel alio impedi-
C mento detenti, tenentur aliis committere completionem voti. extra de voto, & vo. redemp. cap. licet. immo quod plus est, si isti non commiserint aliis, hæredes eorum compellentur, vt ipsi votum compleant eius, cui successerunt, vel expensas, & subsidium, quod testator facturus erat, ipsi faciant. Nam quis vouisse intelligitur terræ sanctæ subsidium, siue per se, siue per alium faciendum: vnde ad illud compellendi sunt hæredes, tamen ex voto nulla obligatio nascitur, ff. de polit. lege 2. in princip. & nulla promissio facta ciuitati obligat. ff. eod. titu. l. pactum. Fortius autem promissio facta Deo in subsidium terræ sanctæ. Si autem vouens ire in terrā sanctam iusto impedimento, & perpetuo impediatur personaliter ire: videtur dicendum, quod possit, & debet fieri commutatio. extra. De vo. & vo. redemp. cap. magnæ. Si
G autem ille, qui vouit tempore, quo vouit, erat impeditus tali impedimento, quod verisimiliter credebatur esse perpetuum, videtur vouere ea intētione, vt redimat, alioquin votum esset irrisorium. Secus autem de illo, qui quando vouit erat impeditus impedimento temporali, quia tunc datur ei dilatio, vsque quo cesset impedimentum. extra. De voto, & vo. redemp. c. super his.

An heredes teneantur complere vota testatorum, & etiam debita. Quæstio XCVIII.

QVæretur vlterius, an hæredes teneantur complere vota eorum, quibus succedunt. Respondeo dicendum quod aut ista vota sunt talia, quæ expleri non possunt per alios, non potente explere illo, qui vouit: aut sunt talia, quæ possunt per alium expleri. Si primo modo dicendū,
E quod non tenētur hæredes complere, quia completio sua non proficeret defuncto quantum ad hoc, quod solueretur a voto, sicut si vouerit quis intrare religionem, & non expleuerit, non tenebitur aliquis de hæredibus suis explere intrando religionem. Idem si vouerit continentiam, non tenebitur aliquis pro eo continere: sic de oratione, & de ieiunio, & similibus actibus, qui propriè pertinent ad personas, in quibus magis attēditur persona, quā res, quæ fit. Si autem sint alia vota, per quæ acquiritur interesse alicui alteri, sicut est in voto de faciendo eleemosynam, & de subsidio terræ sanctæ, quia in his alicui prouenit vtilitas, ad quam iam est obligatus vouens, & principaliter, ibi attenditur ipsum, quod fit, quam habitudo personæ facientis, & talia poterant per alios expleri, vt in præcedenti. q. declaratum est. Ideo dicendum, quod si testator vouisset

F aliquam peregrinationem, quæ erat solum ad deuotioné, non tenebuntur hæredes implere votum, nisi forte testator iussisset, quod hæredes sui complerent illud votũ, quia tunc complebunt, non quidem ex uiribus voti, sed ex iuribus mandati, cum voluntas testatoris in omnibus seruanda sit. Item si forte votum sic fuisset emissum: voueo ire ad talem ecclesiam peregrinando, & tantum dare pro fabrica, vel pro ministris ecclesiæ, quia tunc licet non teneãtur hæredes peregrinare, tenebuntur dare eleemosynam illi ecclesiæ, vel ministris. Si autem esset votum in subsidium terræ sanctæ, tenebuntur hæredes cõplere illud per seipsos, vel per alios: aut dando tantum in subsidium terræ, quantum expensurus erat vouens, vt patet extra de voto. & voti redemp. cap. licet. Idem est, siquis vouerit in subsidium alicuius terræ Christianorum pugnare contra infideles, quia tunc hęredes sui tenebuntur ad faciendum id, quod facturus erat vouens, vel ad præstandas expensas.
G Si autem testator vouisset dare eleemosynam, vel quomodocunque erogare aliquid in causas pias inquantum facultates testatoris suppetunt, tenebuntur hæredes. Sed quid si votum transmarinum, quod vouit testator, sit conuertendum in expẽsas erogandas pro subsidio terræ illius, & non sufficiant facultates testatoris ad soluendum illas expensas, vel si vouisset aliquam eleemosynam dare, ad q̃ facultates iam non sufficiunt? Dicendum quod aut hæres adiit hæreditatem, aut non: si primo modo, tenetur adimplere, si vires hæreditatis sufficiunt. Si vero non adiit, non tenetur, quia nec hæres est, nisi forte sponte promiserit, & tunc in omni casu intellexit personam suam obligare, adimplere debet non solum propter promissionem factam a testatore, sed magis propter suam. Si tamen tanquam hæres promittebat expectans hæreditatem adire,
H postea tamen abstinuit mutato consilio, non tenebitur, ar. extra de elec. cap. per venerabilem. §. t. n. Sed quicunq; hęreditatem istam adiérit obligatur, ar. extra de solut. capit. 1. & de vsu. cap. tua. Si autem quis adierit hæreditatem nõ suppetentibus viribus ad suppletionem voti. Dicendũ est, quod quidã in casibus sunt, in quibus hæres postquam adiit hæreditatem tenetur ad omnia debita testatoris, etiam si non suppetant facultates. Alii autem sunt, in quibus solum tenetur inquantum ad eum peruenerit, & hoc factis quibusdam protestationibus, & cęremoniis iuris. Et tunc dicendum est, quod de completione voti, aut loquitur in foro conscientiæ, aut secundum rigorem humani iuris. Primo modo nunquam tenetur hæres complere votum testatoris supra facultates eius, siue hæreditatem adierit, siue non, & adita hęreditate, siue protestationes aliquas

An hæres teneatur satisfacere ad oĩa debita testatorum si nõ suppetãt facultates.

I fecerit, & cęremonias iuris siue non, quia Deus ista nõ respicit: sed sunt introducta de iure humano. Si autem loquamur secundum rigorem iuris, dicetur quod si testator fecisset aliquod votum de dando eleemosynam alicui ecclesiæ, vel monasterio, vel alicui personæ certæ, & hæres adiisset hæreditatem, non facta aliqua cęremonia, vel protestatione ad hoc, quod solum teneatur ad ea, quæ ad ipsum peruenerunt, tenebitur ad omnia vota, & consequenter ad istud votum, ita quod illi, quibus ista eleemosyna danda erat poterunt petere ab hæredibus. De hoc Host. in summa ti. de vo. redemptio. & Henricus. eod. ut. super cap. licet.

An intrans religionem non obseruantium, si reducatur ad obseruantiam teneatur stare, vel possit exire.

K

Quæst. XCIX.

QVæretur amplius de voto religionis: siquis videns aliquod monasterium, cuius monachi splendide comedunt, & bona indumenta habent, & in similibus sũt satis soluti, & ipse cogitat hanc regulam bene posse tolerare, quia hic forte melius sibi erit, quã in sęculo, & voueat intrare religionem illam, vel intret, & profiteatur, & postea accidit, quod monasterium illud reformatur reducẽdo ad obseruationem regulæ, ita vt fiat modus viuendi austerior, & ille, qui vouit, videt se non posse tolerare hanc austeritatem, an poterit exire monasterium, si professus est, vel si poterit non introire, si nondum introiuit.

Quod dicitur de monachis clare constat quod intelligendũ de monachalibus.

Dicet aliquis, quod videtur quod possit quodcunque horum, scilicet, vel non introire, vel exire postquam introierit, quoniam votum accipit vim obligandi ex voluntate ideo non obligabitur magis aliquis, quam velit se obligare: sed iste a principio introiuit: quia vidit modum viuendi satis esse leuem, & sibi tolerabilem, & si existimasset futurum esse modum, qui postea introductus est, facta correctione monasterii, non vouisset: ideo videtur quod solũ obligatus fuerit ad illud, quod tunc obseruabatur: quia ad illud solum voluit se obligare: ergo, adueniente maiori strictione, poterit resilire. *1. Ratio.*

Item ille poterat a principio non cogi ad totum votum 32. quæstio. 1. cap. integritas, ita nunc poterat non cogi ad augmentum eius, quod tunc non erat, quando vouit. Itẽ non potest repugnare, quod solum se obligaret quis ad obseruandum id, quod tunc obseruabant illi monachi: nam & ipsum votum potest diuidi. scilicet, quod aliquis potest se obligare ad solam continentiam, vel ad solam obedientiam, vel ad solam carentiam proprietatis. 33. quæstio. 5. cap. quod Deo pari & 33. distin. cap. quamquam. & 19. quest. 2. §. econtra Paulus. *2. Ratio.* *3. Ratio.*

Respondendum est ad quæstionem, quod aut iste vouit introire in religionem illam. & nondum introiuit, qñ corrigitur monasterium, & reducitur ad seruationem regularem, vel iam professus fuerat. Si primo modo dicendum, quod iste tenetur introire, & habet annum probationis indultum a iure, in quo potest exire si viderit sibi non expedire religionem illam: debet tamen introire nõ cum voluntate exeundi: nam si intendit exire, quando ingreditur non complet votum si postea exeat; sed semper tenetur reus voti violati, Sed licet videatur sibi dura illa religio, & aliquo modo repugnet menti suæ, ibi manere, debet tamen quantum poterit pugnare secum, vt saltẽ, quãdo ingressus fuerit, non habeat intentionem determinatã exeundi, & si hoc modo faciat, dato quod postea egrediatur compleuit votum, quia illud votum simplex non obligauit eum ad manẽdum perpetuo in religione, sed ad introeundum in illam. Nisi forte quando iste vouit intrare religionem illam, habuerit voluntatem obligandi se ad manendum ibi perpetuo, quia tunc non complet votum nisi ibi semper manserit. De hoc supra declaratum est in quadam quæstione, scilicet, an vouens intrare religionem & postea exiens compleat votum. Si autem iste iam introierat monasterium, aut erat professus, aut non. Si non erat professus poterit egredi quandocunque voluerit, nisi forte cum vouit intrare, habuisset intentionem obligandi se ad semper ibi manendum. Si autem iste professus esset, cogebatur ibi semper manere in obseruantia regulari, quamquam a principio non fuisset sic. Et ratio huius est, quia licet uita dissoluta monachorum mouerit istum ad introeundum in monasterium: tamen ipse vouit substantialia regulæ, & sic tenebitur ad obseruantiam. Secus autem si non vouisset, sed solum quod sic viueret, vt illi viuebant, quia tunc non teneretur ad ampliora: sed nõ fuit sic votum, cum ipse vouerit substantialia illius regulæ, & cum nihil exciperet obligatus est ad totam obseruantiam regularem. 49. distinct. capit. si Romanorum. ff. de offic. pręfe. vrb. l. 1. & etiam si iste monachus vouendo regulam expressisset, quod sic vellet viuere, vt tunc illi monachi viuebant: habetur pro non expresso, quia est contra substantiam ordinis. ar. extra de condi. apposi. cap. vltimo. non potest iste reuerti vlt̃a ad sęculum. Sed est tunc dubium, an iste cogatur remanere in eodem monasterio, & distinguendum, quod aut ille erat iuris peritus, scilicet, vir prouidus, & intelligens quomodo obligaretur, siue erat idiota, & non tantum intelligens. Si primo modo dicendum, quod cogitur tenere regulam, quia videtur ad eam se obligasse, nec debuit certiorari: quia ipse intelligebat, vel intelligere poterat quid erat ad quod se obligabat. Si autem erat simplex, & idiota, aut fuit ei regula lecta, & explanata ante professionem, aut non. Si primo modo idem est, ac si fuisset peritus, scilicet, quod tenebitur ad illa regulam. In Auth. quomodo opor. episcopos. §. igitur ordinandus columna prima. Si vero dixerit, quod nolebat se obligare ad arctiorem uitam ducendam, quàm ibi duceretur, tempore quo ingressus

Authoris opinio.

sus est: poterit ad laxiorem vitam transire. Si autem lecta regule, & explanata nihil dixit, debet cogi ad manendum ibi, quamquam existimauerit semper esse se permāsurum in vita illa soluta. Nec etiam prodest si dicat se dolo inductum ad hoc, scilicet, quia monachi aliter viuebant, & spes talis vitæ duxit eum ad monasteriū, & ratio est, quia per istum modum non efficitur conditio sua deterior, extra de conuer. coniu. cap. dudum. & cap. ex parte, & de regula. c. consulti. Hoc tenet Hostien. & Ray. in summa.

Ad primam. Ad rationes in contrarium: ad primam quando dicebatur, quod vouens non se obligat magis quam vult se obligare cum votum accipiat vires a voluntate, sed iste non habuit voluntatem obligandi se ad maiora. Dicendum, q̄ iste habuit voluntatem se obligandi, quamquam implicitè, & actualiter se obligauit: nam voluit profiteri, & in professione vouit obseruantiam regularem, ideo obligauit se ad totam regulam. Quod autem intentio sua fuerit viuere in illa vita soluta, quam viuebant tunc monachi, & noluit strictius viuere, nihil iuuat cum contrarium monstrauerit in actu obligando se ad maiora. Et hoc est, sicut in protestantibus, quia protestatio releuat protestantem: si tamen agat contrarium actum protestationi non releuatur.

Secundā. Ad aliam rationem, cum dicitur, quod a principio possit non cogi ad totum votum: ergo postea poterit non cogi ad maiora, quam intellexerit. Dicendum verum esse, quia iste a principio poterat vouere solam continentiā, vel aliquid alterum quod pertineret ad regularem obseruationē solum, & ad illud obligaretur: si tamen sic vouisset nō esset monachus, quia substantia monachatus, vel cuiuscunque religionis exigit omnia ista tria substantialia vota, sed iste cum professionem fecit, vouit omnia, quæ vouebāt aliī monachi, licet haberet intentionem manendi in illa vita soluta: ideo obligatus est ad religionem. *Tertiam.* Ad tertiam rationem, cum dicebatur, quod aliquis potest obligare se separatim ad seruandum continentiam, vel solum ad carentiā proprietatis.

Respondendum est, quod illud intelligitur, quando non sunt illa vota ad monachatum, & sic intelligitur, cap. quod Deo pari 33. q. 5. scilicet, de coniugatis, qui existentes in propria domo vouent continentiam obseruare, & tamen isti non mutant statum, nec trāseunt ad monachatum, & sic est de quolibet aliorum votorum, si solitarium emittatur. Iste autem, de quo dicitur, vouit omnia alia tria per professionem regularem, vel obligauit se per votum ad manendum in tali monasterio, in quo tacitè obligabatur ad totam professionem regularem, licet nondum profiteretur: ideo non poterit manere in vita illa soluta, quam a principio habuit.

An coniugatus consummato matrimonio possit vouere accipere ordinem sacrum, & an paretur per hoc aliquod præiudicium vxori.
Quæstio C.

QVæretur vlterius quid si aliquis coniugatus consummato matrimonio voueat accipere sacrum ordinē & accipiat vxore sciente, & non contradicente, nūquid paratur ei aliquod præiudicium? Respondendū est, quod quantum ad hoc non est idem de clericis Ecclesiæ orientalis, scilicet, de clericis Græcis, qui non consenserūt obligari ad continentiam ordinatos in sacris, & secus de clericis ecclesiæ occidentalis, qui in hoc consenserunt. Et sciendum, quod isti clerici conueniunt in duobus, & differunt in aliis duobus. Primum in quo conueniunt est, quia tam apud clericos ecclesiæ orientalis, quam occidentalis, clerici in minoribus contrahere possunt. 32. distinctio. cap. si quis. Secundo conueniunt, quia nec clerici Ecclesiæ orientalis, nec occidentalis postquam sunt in sacris possunt contrahere matrimonium, vt dicit constitutio synodi in oriētali ecclesia celebratæ. 32. c. si quis eorū. & 31. dist. c. in cęna. & 84. dist. c. cum in præterito. Nam clerici Græcorum, siue ante sacros ordines assumptos habuerint aliquā vxorem, siue non, contrahere postea non poterunt. Nam si ante habuissent vxores, & postea contraherent essent bigami: in ecclesia tamen nunquam permissa fuit bigamia in clericis, cum dixerit Apostolus, quòd oportet

Clerici ecclesię orientalis, & occidentalis in quibus conueniunt, & in quibus differunt.

A episcopum esse vnius vxoris virum. & sic intelligitur de omnibus ordinatis. Si autem ante sacrum ordinem nullas vxores habuerint, postea non accipiunt, quia apud eos sic constitutum est, ut patet in præalleg. c. Differunt autem in aliis duobus clerici Ecclesiæ orientalis, & occidentalis. Primum est, quia in orientali Ecclesia promouentur clerici, & non promittunt continentiam. 31. distin cap. quoniā. clerici autem occidentalis Ecclesiæ nunquam promouentur ad sacros ordines, nisi promissa primo continentia tacitè, uel expressè. 28. dist. cap. nullum. 31. dist. c. ante triennium. & extra De clericis coniuga. ca. cum olim. Secundum, in quo differunt est, quia clerici Ecclesiæ orientalis postquam promoti sunt ad sacros ordines possunt uti matrimonium prius contracto. 31. dist. ca. in cæna. clerici autem occidentalis nō possunt uti aliquo matrimonio prius

B contracto, uel postea contrahendo cum fuerint in sacris extra de clericis coniuga. c. p. 1. 2. & 3.

His præsuppositis respondetur ad quæstionem, quòd aut iste, de quo quærebatur est clericus Ecclesiæ oriētalis, aut occidentalis: si Ecclesiæ occidentalis, aut fecit se ordinari uxore inuita, uel ignorante, aut ea sciente, & non repugnante. Si primo modo nullum paratur præiudicium uxori, quia licet uir non possit debitum petere, quia ordinatus est: tamen cum uxor petierit tenetur reddere 38. distin. cap. diaconi. & 37. q. 2 c. multorum. Si autem iste coniugatus fecit se ordinari, uxore sciente, & nō repugnāte, si repugnare poterat, paratur ei duplex præiudicium. Primum est, quia oportebit ipsam uiuente uiro semper cōtinere, cum non possit petere debitum, quia uisa est dare ei licentiam, cum sciret eum uouere & ordinari, & non re-

C pugnauit, & tamen si dedisset licentiam non poterat petere debitum. Secundum præiudicium est, quia mortuo viro non poterit illa contrahere cum altero, & si contraxerit non tenebit matrimonium secundum quosdam, quia videtur in persona viri votum solennizasse ar. 30. q. 4 cap. 1. & vlt. & extra de cognatis spirituali. c. Martinus Bertā. Alii autem dicunt, quod non potest contrahere matrimonium mortuo viro impediente voto simplici, quod videtur emisisse permittendo, quod vir promoueretur ad sacros ordines, & si contraxerit, non tenet matrimonium ex vi constitutionis Ecclesiæ. Sic tenet Rai. 38. dist cap. quia sunt culpæ. Sed in hoc non differt, quia siue dicamus hoc induci propter votum solenne, siue propter constitutionē Ecclesiæ nullatenus poterit ista mulier contrahere mortuo viro, & si contraxerit, non tenet, sicut si ipsa solēnizasset votum castitatis. Si autem iste, qui vouet, & ordinatur

D sit in Ecclesia orientali, aut vxore sciente fit, & consentiente, aut non. Si secundo modo nullum paratur ei præiudicium, sicut dicebatur de clerico Ecclesiæ occidentalis. Si autem ipsa sciente, & consentiente, dixit Hnguirius, quod etiam nullum præiudicium paratur, cum clerici Ecclesiæ orientalis possint vti matrimonio contracto ante sacrum ordinem. Dicendum tñ, quod paratur aliquod præiudiciū, & est duplex. Primū est, quia ipso viuente tpe, quo ministraturus est per vicē suam in sacris non poterit ei commisceri. Nā sacerdotes Græcorū, tunc abstinent ab vxoribus, sicut fiebat in veteri testō, & vxores non hñt ius petēdi debitū ab illis. 31. dist. c. quoniā. Secundū præiudicium est, q̄, ipso mortuo, non poterit cum alio contrahere, vt patet. eod. c & causa huius est, quia cum ipsa permiserit eum ordinari renunciauit iuri suo, & visa est simul solēnizare

E votum cum viro. Licuit tamē ei vti matrimonio viuente viro, quia hoc ēt licebat viro ex cōsuetudine Ecclesię orientalis: si tñ ipsa non consensisset eum ordinari, nō potuisset: nam etiam ad tempus orare, & abstinere ab opere coniugali non poterat sine eius licentia prima ad Corin. c. 7. & 34 q. 4. c. Apostolus. in vtroque igitur tam orientali, quàm occidentali clerico ordinato præiudicium causatur vxori.

Si quis emisit plura vota quorū quedā repugnant aliis, an omnia teneatur implere, vel quæ eorum. Quæst. CI.

QVæritur vlterius quid si aliquis plura vota emisit, an debeat omnia illa complere, vel aliquod eorum solum. Respondendum est, q̄ aut ista vota omnia sūt simul compatibilia, aut non: si omnia simul compatiuntur

omnia debent expleri, cum quolibet eorum firmiter obliget. Si autem non sunt compatibilia erit impossibile ipsi voventi omnia observare: ideo tunc oportebit aliquod eorum, vel omnia irritari, aut commutari. Pro quo sciendum, quod vota sunt incompatibilia dupliciter, scilicet, quod aut vnum alteri repugnat directè, aut per accidens se impediunt. Primus modus est, si actus vnius est contrarius alteri, vt siquis vouit qualibet hebdomada dum viueret facere aliquam eleemosynam, & postea vouit introire religionem. Ista duo non se compatiuntur, quia qui est in religione non potest dare eleemosynam, cum eleemosyna fiat de proprio licite retento. Monachi tamen non possunt aliquid proprium retinere etiam ex dispensatione papæ, extra. De statu mo. c. cum ad monasterium. Simile etiam est, siquis vouerit religionem, & rursus vouerit contrahere cum tali, vel tali muliere. Secundo modo vota sunt incompatibilia, quia indirectè sibi repugnant propter aliquam circumstantiam, vt si forte duo vota sint, quæ in eodem tempore expleri debent, quia oportebit alterum eorum cessare, vel tot sunt, quod non sufficit tempus hominis ad illa complendum. Quocunque autem istorum modorum necesse est alterum eorum, vel omnia cessare, quia efficeretur solutio impossibilis ex natura rei: impossibilium tamen nulla est obligatio. Ideo dicendum, quod respiciendum est in his, quod sit melius, scilicet, de incompatibilibus, & illud debet seruari: alterum autem debet commutari, vel redimi, & ista commutatio, vel redemptio fieri ad arbitrium prælati, qui circa ista præest, vt patet extra. De vo. & vo. redempt. c. de peregrinationis istud tenet sanctus Tho. 4. sententiarum, & Ascen. titulo De voto, & vo. redemptio, & Henricus eo. ti. cap. r.

Vota esse incompossibilia dupliciter.

F

G

H

An vota possint commutari, dispensari, & redimi. Quæstio CII.

QVæretur vlterius circa votorum commutationem dispensationem, & redemptionem, an ista fieri possint, & quid differat inter hæc. Quantum ad primum videtur, quod non possit fieri aliquid horum. Et

1. *Arg.* primo de dispensari, quia minus est commutari votum, quam in eo dispensari: sed non potest votum commutari, quia dicitur Leuit cap. 27. animal, quod potest immolari domino, siquis vouerit sanctum erit, & mutari non poterit melius malo, nec peius bono, ergo multominus poterit dispensari in voto. Item in his, quæ sunt de lege naturæ, &

2 in præceptis diuinis non potest per hominem dispensari, & præcipue in præceptis primæ tabulæ, quæ ordinantur ad Dei dilectionem, sed implere votum est de lege naturæ, & est præceptum legis diuinæ pertinens ad præcepta primæ tabulæ, cum sit actus latriæ: ergo non poterit dispensari in voto. Item obligatio voti fundatur super fidelitatem,

3 quam homo debet Deo, vt dictum est supra, sed in hac nullus homo potest dispensare, scilicet, absoluendo nos a fidelitate, qua Deo tenemur: ergo nullus poterit dispensare in voto. Item patet, quod non possit votum commutari, quia Deus vetuit in veteri testamento Leuit. c. 27. scilicet, quod siquis vouerit domino animal, quod poterat immolari, non posset illud immutare, dando aliud animal, ergo in votis non poterit fieri commutatio. Fiebat interdum in veteri testamento, si illud quod debebat dari, non erat domino acceptabile: sicut primogenitum asini non erat immolaticium, ideo quamquam Deo deberetur non dabatur in seipso, sed commutabatur oue: Exod. cap. 13. & extra. De vo. & vo. redemptio. c. magnæ. Sed vota, quæ nos emittimus, si tenent sunt licita, & a domino acceptantur; ergo non poterunt immutari. si autem essent illicita, sicut asinus qui dicebatur esse animal immundum, vel non immolaticium, non commutantur, immo nullo modo tenent. Confirmantur autem prædicta, quia commutatio, vel redemptio in votis noui testamenti venit ex similitudine votorum veteris testamenti, sic patet extra. De vo. & vo. redemp. c. magnæ. vbi Papa volens probare, quod posset fieri commutatio, & redemptio in votis noui testamenti induxit similitudinem de votis veteris testamenti. Item pa-

5 tet, quod non possit fieri redemptio votorum, quia vota accipiunt obligationem ex voluntate, sicut ergo ex voto

K

F obligatur aliquis ad faciendum aliquid, ita quod iam non liceat ei desistere, quamquam prius esset liber, ita cum aliquis obligauerit se ad faciendum aliquid per votum cogetur illud facere, & non poterit aliquid alterum loco illius agere. sed in commutatione, & redemptione votorum semper fit aliud quam id, quod vouetur. ergo non licet fieri commutationem, vel redemptionem votorum.

Item probatur, quia votum in veteri testamento, vel obli- 6
gatio non redimebatur, nisi quando id quod obligatum erat non acceptabatur a Deo; sed vota nostra si licita sunt semper acceptantur a Deo, ergo nunquam poterit aliquod de illis redimi. de illicitis autem nihil interest, quia illa non tenent: ideo nec dispensatur in illis, nec redimuntur nec commutantur. Maior patet, quia primogenitus hominis erat obligatus Deo ex toto Israel, quia tamen primogeniti de 12. tribubus non acceptabantur a Deo, cum contaminati fuissent idolatria, sed soli Leuitæ, qui mundi erant, vt declaratum est supra cap. 3 iubebat Deus, quod primogeniti hominum redimerentur, & darentur pro quolibet quinque sicli, supra cap. 3. & 18. Idem patet de animalibus brutis; nam de primogenitis animalium mundorum iussit, vt non reciperetur pro eis redemptio vel commutatio: si tamen essent primogenita immunda redimerentur supra cap. 18. & Leu. 27. cap. In contrarium videtur, quia maioris firmitatis apparet esse id, quod procedit ex communi voluntate, quam quod est ex singulari voluntate alicuius personæ, sed in lege, quæ habet robur ex communi voluntate potest per hominem dispensari, ergo magis poterit de voto. Item patet, quia Ecclesia consueuit dispensare in quibusdam votis, & alia commutare, & alia redimere, sed ecclesia non errat in his, ergo licitum est dispensari. Item Papa dicit esse licitum vota commutari, & redimi probans auctoritate veteris testamenti. extra. De voto & vo. redemp. c. magnæ. ergo licitum est. Respondendum ad quæstionem, quod dispensatio commutatio, & redemptio in votis licita sunt. Dispensatio autem votorum est intelligenda ad modum dispensationis, quæ fit in obseruantia alicuius legis: lex, enim ponitur respiciendo ad illud, quod est bonum in pluribus, sed quia contingit huiusmodi in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari, in illo particulari casu legem non esse seruandam, & hoc proprie est dispensare in lege. Nam dispensatio videtur importare quandam distributionem, vel applicationem commensuratam alicuius com̃is ad ea, quæ sub ipsa continentur & per istum modum dicitur aliquis dispensare

I cibum familiæ dans eis quantum oportet, qui in familia illa intet secundum habitudinem ad cibum distribuibilem, & sic est dns super legem, videns interdum legem quantum ad aliquid non concordare subditis, dispensat in illa. i. facit illam alio modo applicari subditis, scilicet quod non intelligatur in casu illo, in quo ante intelligebatur. In votis autem sic est, quia ille, qui vouet quodammodo sibi statuit legem obligans se ad aliquid, ad quod ante non erat obligatus, & quia votum est de meliori bono, vt supra declaratum est, sed contingit interdum, quod malum eueniat ex obseruatione boni promissi, licet sit in pluribus bonum sit, vel quod caueatur ex voto aliquid impedimentum maioris boni, quod est contra rationem eius, quod cadit sub voto; ideo necesse est, quod determinetur in tali casu uotum non esse seruandum, & siquidem absolutè determinetur aliquod uotum non esse seruandum, dicitur esse dispensatio uoti, ita quod loco illius uoti nihil aliud iniungatur seruandum: velut si aliquis vouisset continentiam perpetuam, uel temporalem, & Papa absolueret eum ab isto uoto, nihil iniungens, erat dispensatio, & ista non pertinet ad quemlibet, sed ad magnum prælatum, sicut absoluere a peccatis nulla iniuncta pœnitentia, non pertinet ad quemlibet, licet hoc Christus aliquando fecerit. Si autem aliquis absoluatur a voto emisso, & tamen imponatur ei aliquod loco illius obseruandum, uocatur redemptio uoti, uel commutatio, sed minus est vtrunque illorum quam dispensatio: ideo ista facilius fieri possunt, & a pluribus. Omnia tamen in potestate Ecclesiæ sunt, & sicut dispensatio non fiebat illicite, quando absoluebatur quis a uoto, cum timeretur illud uergere in deteriorem exitum, uel quia erat impedimentum maioris boni, ita commutatio, & redemptio non fiunt iniustè, quia licet vota licita sunt, tamen interdum alicui est impossibile complere omnia uota, vt quia forte cepisset multa,

Dispensatio voti quid.

Redemptio voti quid.

ta,

ta, & sunt inter se incompatibilia: tunc enim necesse est aliquod illorum commutari, vt dicebatur in quæstione præcedenti: alioquin peius fiet, scilicet quia aliquod de votis non complebitur. Idem interdum fit alicui impossibile implere votum ex debilitate, vel impedimentis plurimis, sicut siquis vouit ieiunare, & est æger languore perpetuo, vel si vouit dare eleemosynam, & factus est impotens præ paupertate, vel si vouit peregrinationem, & nec per se ambulare potest, nec ab alio duci. Cum ergo ista fiant impossibilia, oportuit, vel quòd penitus ommitterentur, vel quòd commutarentur, & redimerentur. Hoc autem abundauit ad maiorem cultum Dei: nam cum fit redemptio, vel commutatio voti, impeditur aliquis cultus Deo, qui aliàs impendendus non erat, vtpote in casibus supra positis, scilicet quando votum redditur impossibile ad complendum, nisi commutetur, vel redimatur. Ad rationes in contrariũ

Ad 1. respondendum. Ad primam cum dicebatur, quòd facilius est commutari votum, quàm dispensari, concedendum est, & ratio est, quia cum propriè dispensatur, absoluitur quis a voto, & nihil oneris ei imponitur. Cum vero fit redemptio, vel commutatio imponitur aliquid, & quãdo dicebatur vltra, quòd votum non poterat commutari, vt patet de animalibus immolaticijs, quæ domino vouebantur, ergo nec poterat dispensari. Respondendum, quod in votis de offerendo talia animalia reputabantur diuino cultui mancipata per solam emissionem voti, ideo non poterant commutari, sicut nunc nõ posset commutari, siquis vouisset dare Ecclesiæ calicem, & dedisset, & ille cõsecratus esset semel in vsus Ecclesiæ, quamquam vouens vellet dare meliorem, vt redderetur sibi ille, nullatenus reciperetur compensatio. Secus autem si vouisset argentum, & dedisset, & antequam fieret inde aliquod vas ecclesiasticum vellet dare maiorem summam pecuniæ, vel quantitatem argẽti vt redderetur sibi, nam illud posset recuperare. Res autem aliq; per solum votum non censentur tantum domino applicatæ, ideo poterunt commutari, vel redimi. Ad se-

Ad secundum. Solutio S. Thom. cundum argumentum cum dicebatur, quòd non poterat dispensari contra ius naturale, & diuinum per hominem, sed vouere est sub iure naturali, & diuino. Respondetur communiter, quòd sicut ex iure naturali, & præcepto diuino tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi, vel mandato, & tamen cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit, vt legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturæ & mãdatum diuinum, sed fit ex hoc, quòd illud, quod prius erat lex, iam in hoc casu non lex sit, & auctoritate superioris dispensantis fit, vt hoc, quod continetur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu nõ esse congruam materiam voti, & ideo cum prælatus Ecclesiæ dispenset in voto, non dispensat in præcepto iuris naturalis vel diuini, sed determinat illud, quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circunspicere, iam non cadere.

Solutio auctoris. Aliter dici potest, quod prælati dispensantes in voto nihil faciunt contra ius naturale, vel legem diuinam de vouendo, quia non vetant homines vouere, nec etiam dicũt vota quæcunque emissa esse nullius obligationis, sed solũ limitant actus humanos, quòd non est contra legem de vouendo, immo multum adiuuat, quia si vota non essent dispensabilia, vel commutabilia, interdum venirent in peiorem exitum, quod est contra cultum Dei. Vota tamen

Nunquã dispensatio est facienda, nisi cum necessitate. fiunt ad colendum Deum: ideo quòd absoluatur quis in tali voto per dispensationem, vel commutetur in melius, valde proficit ad cultum Dei: ideo non est contra intentionem legis naturalis vel diuinæ, sed magis adiuuat & supplet id, quod deficit aliis legibus propter esse nimium vniuersales, & interdum egent determinatione, sic autem est in quibusdam alijs legibus naturalibus, vel in iure gentium quod naturale est. nam reddere depositum de iure naturali est, & nullus potest dispensare, quin reddatur depositum: limitant tamen hoc legislatores ad aliquos casus, scilicet quòd siquis deposuerit gladium penes aliũ, & efficiatur furiosus, non reddatur ei gladius, cum fuerit in furore.

Idem si efficiatur hostis patriæ: nam tunc redundaret redditio depositi in damnum publicum. Sic autem

A de votis: interdum enim redundarent in damnum vouentis, & in offensam Dei, ideo debuit tunc esse potestas ad limitandum illa ad certum casum, vel totaliter ad illa tollendum, quod est absoluere, vel commutare, aut dispensare. Hoc autem est cum dispensatio commutatio, & redemptio fiunt ex aliqua causa rationabili, quia tunc determinatur lex, & fiunt supra dicta: secus autem si sine vlla causa dispensatur, vel commutatur votum, quia tunc non est tutus apud Deum ille, qui dispensationem reci-

Ad 3. pit. Ad tertium argumentum cum dicebatur, quòd in voto attenditur fidelitas in reddendo Deo quod promissum est, sed ab ea nullus absoluit. Respondendum est, quòd nullus potest dispensare, quòd non obseruetur Deo fidelitas, sed dispensat determinando, quid est illud, in quo obseruari debet: nam Deus non vult quòd obser-

An cum dispensatur in voto dispensetur contra fidelitatem debitam Deo.

B uentur propter fidelitatem ipsius ea, quæ ei displicent, vt siquis vouisset id cuius solutio postea induceret peccatum mortale, vel quod seruentur ea, quæ penitus sunt inutilia, quia in hoc non impenditur ei aliquis honor, sed sic est in votis, quod interdum accidit, quòd redeant illa in offensam Dei, aut in aliquid inutile, si soluãtur, ideo conueniens fuit, vt tunc dispensaretur super eorum obseruatione.

Ad 4. Ad quartam rationem respondendum, quòd non vetatur simpliciter commutatio voti, sed solum in rebus illis, quæ iam essent Deo applicatæ, sic enim erat siquis vouisset animal mundum, quia immediate per hoc erat Deo applicatum, tanquam si immolaretur: si tamen quis vouisset animal, quod non licebat immolari, poterat fieri commutatio, vel redemptio Leuit. cap. 27. Et hoc erat, quia animalia illa non erant Deo immediate applicita, sicut im-

C molaticia.

Ad 5. Ad quintam rationem cum arguebatur quòd non possit fieri redemptio in votis quia sicut quis obligat se ad faciendum per votum, & non licet ei, iam non facere, ita se obligat voluntariè ad id, quod promisit, ita vt non possit facere alterum: concedendum est vtrunque, quòd vouẽs ex seipso ad vtrunque obligatur, ideo ipse non potest circa aliquid eorum tollere obligationem: non enim primo modo scilicet faciendo, quòd ad nihil sit obligatus, quod erat dispensare: nec secundo modo faciẽdo, quòd sit obligatus ad aliud, & non ad id quod vouit, quod est cõmutare, vel redimere. Sed ista spectant ad potestatem alicuius prælati, qui circa vtrunque potest, siue dispensando, siue cõmutando, cum causa rationabilis subsit, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. cap. 1.

D *Ad 6.* Ad sextam rationem, cum arguitur, quòd commutatio fiebat in veteri testamento, quando id, quod vouebatur, non erat domino acceptabile, ergo quandocunque esset acceptabile, nunquam debebat commutari, ergo cum votũ apud nos fuerit licitum, non commutabitur. Dicendum, quod maior est falsa, quia in veteri testã omne votũ, siue redimebatur, siue commutabatur, licitum erat, sicut nunc sunt vota nostra. Et cum dicitur de animali non immolaticio, quòd erat illicitũ falsum est, quia licet esset ad immolandum illicitum, tamen non erat illicitum simpliciter ad vouendum, quia in se, vel alio reddi poterat. Si enim illicita essent ista animalia, non iussisset sibi Deus ista reddi, sed sine voto erant Iudæi obligati pro primogenitis animalium non immolaticiorum ad reddendum illa domino. vt patet supra c. 3. & 18. & Exo. 13. Deus tamen nollet ha-

E bere obligationem super aliquam rem illicitam. Patet hoc de oblatione meretricis, & de pretio canis, quia iussit Deus, ne redderentur sibi Deuteron. cap. 23. ideo siquis voueret Deo aliquid horum in veteri testamento, non tenebat votum, nec erat soluendum, nec commutandum, aut redimẽdum, sicut cum nunc fiunt vota simpliciter illicita, sed iubebantur in veteri testamento quædam commutari & redimi, ergo licita erãt. Causa tñ cõmutationis in quibusdã erat, quod Deo erant magis acceptabilia alia, quã illa, ideo faciebat dari alia pro ipsis, vt siquis voueret animal nõ immolaticium, quia animalia erant ad immolationem, licet illud animal secundum se licitum esset, quia aliquo modo poterat cedere in cultum Dei, tamẽ ad immolandũ totaliter erat illicitum. Ideo Deus iubebat dari loco illius pecuniam, quæ erat magis acceptabilis ad cõuertendũ in vsus

Dispensatio in parua voto nulla est sine causa vide quæ seq.

sacerdotum, & cultum Dei. Ita enim est in votis in nouo testamento, quia si aliqua sunt, quæ nullo modo vergunt in peiorem exitum, scilicet, in offensam Dei, vel damnum vouentis, aut impedimentum maioris boni, & similia, & faciliter solui possunt, non dispensatur in eis, nec commutantur, aut redimuntur: sed sunt sicut animalia immolaticia quæ vouebantur. Siquis autem prælatorum dispensset in his, quamquam potestas Ecclesiæ contemnenda nō sit, tamen non est tutus ille, cum quo dispensatur, quia nulla causa subest, quare non reddat domino quod promisit. Cum vero redeunt vota in peiorem exitum, vel impediūt maiora bona commutantur in alia bona, quæ magis Deo grata sint, & ista sunt, sicut animalia, quæ non erant immolaticia, & vouebantur, quoniam illa redimebantur, vel commutabantur.

Ad probationē maioris.

Ad probationem maioris, cum dicebatur, quod votum in veteri testamento, vel obligatio non redimebatur, nisi id, quod reddi debebat esset illicitum, vel immundum, vt patet de primogenitis 12. tribuum. Respondendum est negando antecedens, quoniam redemptio in veteri testamento fiebat de rebus licitis Deo obligatis, & huiusmodi erant primogeniti. 12 tribuum, qui si illiciti essent Deus noluisset illos sibi obligari, sicut nolebat fieri sibi oblationem, aut votum de pretio canis, vel mercede prostibuli. Nec valet, cum dicitur, quod primogeniti de 12. tribubus non poterant applicari ad diuina ministeria, sicut Leuitæ, ergo erant illiciti ad reddendum domino: nā licet ad hoc essent inhabiles, quia Deus eos inhabilitauerat, tamen ad alia erant habiles, scilicet, vt daretur pro eis precium: Nec simpliciter Deus illos abiecerat tanquam illicitos, sicut precium canis, & mercedem prostibuli, cum iussit quod sibi sanctificarentur Exod. 13. & 22. cap. Ideo sic erit in nouo testamento, quod aliqua vota erunt licita, & tamen poterunt redimi vel commutari, vt dentur pro eis aliqua, quæ magis grata Deo sunt.

Dispensatio, commutatio et redemptio votorum quomodo differunt: Et qualiter conueniant ista diuersis votis.

Quæstio CIII.

QVæretur vlterius de dispensatione, commutatione, & redemptione votorum quid inter ea differat. nam multoties de his fit mentio extra. De voto, & voti redem. cap. 1. & cap. magnæ. & quasi per totum.

Respondendum est, quod ista non semper dicūtur vniformiter: ipsa enim secundum se aliquam differentiā habent, sed interdum accipiuntur pro eodem, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. cap. de peregrinationis. vbi dicitur de commutatione votorum & redemptione, & subditur ibi quomodo potest fieri dispensatio commutando votum in aliquid alterum, vel redimendo illud, ergo non differt dispensatio ab istis proprie tamen possunt ista accipi tanquam differentia, & sic aliquo modo innuitur extra de voto, & voti redemptio. cap. magnæ. vbi Papa vult inducere, quod in votis noui testamenti possit fieri dispensatio, vel commutatio, aut redemptio inducens per similitudinem votorum, & præceptorum veteris testamenti.

In quo considerandum est, quod vota nostra recipere poterant limitationem dispensando, commutando, vel redimendo, & hoc secundum dictamen rationis, quæ est in nobis ius naturale, quia nisi hoc fieret, interdum militarēt contra cultum Dei, quod est magnum inconueniens, & supra declaratum est. Assumitur tamen in his exemplum ex veteri testamento, vt firmius ista fiant. Reperiuntur autem hæc in veteri testamento circa obligationes, siue votiuas, siue non votiuas, scilicet, quod aliquid voueretur Deo, quod nequaquam commutaretur, vel redimeretur, sicut animalia immolaticia. Alia autem erant ei debita ex voto, quæ non debebant in seipsis solui, sed dabatur redemptio pro illis, vt cum quis voueret animal quod non esset licitum immolari, debebat illud præsentari sacerdoti, & quantum ille statuisset reddendum esse pro animali, tantum reddebatur Leuit. 27. cap. Alia autem erant, quæ domino erant interdum debita sine voto, & non reddebantur in seipsis, sed commutabantur, vt patet in commutatione primogeniti asini, quando commutabatur oue.

F Exod. 13. & 34. Differentia autem erat inter ista duo, quoniam redemptio fiebat quandocunque pecuniæ dabantur pro animali, quia redemptio ab emptione dicitur. Emptio autem non fit proprie sine precio. Cum vero intercidit precium emptio est. Et sic erat primo modo, cum quis vouebat animal nō immolaticium, & postea sacerdos cōstituebat quantum pro illo dandum esset. Commutatio vero erat, quando nullum precium dabatur, sed animal pro animali, vt ouis dabatur pro primogenito asini: ad primum modum pertinebat redemptio primogenitorum. 12. tribuum Israel, quoniam pro quolibet dabantur quinque sicli supra cap. 3. & 18.

Quod commutabatur poterat etiā redimi.

Sciendum etiam quod id, quod semel cadebat sub commutatione poterat cadere postea sub redemptione, sicut fuit de primogenitis. 12. tribuum Israel: quia cum a principio essent obligati, Deus fecit illos commutari accipiendo
G pro eis omnes Leuitas, scilicet, singulos Leuitas pro singulis primogenitis, sed quia fuerunt. 73. de numero primogenitorum Israel, qui excreuerunt ad numerum omnium Leuitarum, iussit Deus in his fieri redemptionem, scilicet, quod darentur pro singulis quinque sicli supra cap. 3. Sic autem factum est semper postea, quod non commutarētur, sed redimerentur, quia nullus erat, pro quo commutari possent, cum omnes Leuitæ iam essent obligati domino.

Vota quæ non possunt dispensari seu commutari.

Nunc autem circa nouum testamentum considerandū est, quod ista reperiuntur in votis. Quædam enim sunt, quæ si Domino voueantur non possunt in aliquid alterū commutari. Sic enim est de voto solenni professionis: quoniam alia sunt minora vota, ideò possunt commutari: istud autem nullum habet maius, nec æquale, ideo non commutabitur. Sic declarabitur magis infra, scilicet, an votum castitatis sit dispensabile. Et propter hoc sunt alia
H vota, in quibus nequaquam potest dispensari nec commutari, aut redimi, sicut sunt uota necessitatis, quæ emittuntur in baptismo, scilicet, de tenendo fidem, & seruando legem: ideo ista propriæ similantur animalibus immolaticiis, quæ cum vouerentur, non poterant commutari, aut redimi. Alia autem sunt uota in nouo testamento, quæ nō habent tantam firmitatem, sed possunt desinere obligare. Istud autem potest fieri tripliciter: primo modo, quod aliquis absoluatur a uoto, ita quod dicatur nequaquam obligari, & tamen non imponatur aliquid pro uoto. Alio modo potest absolui quis a uoto, & quod aliquid ei imponatur, & istud est dupliciter, quia aut imponetur ei soluere aliquam pecuniam, uel facere aliquod alterum opus piū. Primus modus horum trium dicitur dispensatio: secundus est redemptio: tertius est commutatio. Primus mo-
I dus est maioris potestatis, eo q simpliciter tollitur obligatio, non imposita alia: duo autem secundi modi sunt minoris, quia non tollitur simpliciter onus, nec minuitur: sed mutatur. Primum tamen ad hoc quod rationabiliter fiat non debet fieri, nisi quando uotum uergit in peiorem exitum, utpote siquis uouit aliquid quod a principio erat licitum, postea autem obseruatio illius est illicita inducens peccatum mortale, debet absolui ab obligatione ista, & non debet aliquid sibi imponi. Causa est; quia cum se iste obligauit, intendit se ad hoc solum obligare, postea autem tollitur ista obligatio, non in fauorem ipsius; sed Dei scilicet, ne fiat aliquid contra cultum Dei. ideo non uidetur rationabile, quod aliquid isti imponatur. si autem tolleretur obligatio in fauorem uouētis, ut pote quia
K erat sibi difficile solum, & actus ille semper manebat licitus non erat rationabile, quod tolleretur simpliciter obligatio, sed imponeretur alia, pro ea, quæ tollebatur. Fit etiā rationabiliter dispensatio quando solutio uoti est impedimentum maioris boni: nam tunc si uouens uult aliud maius bonum subire, ad quod impeditus est per uotum, licitum est, quod absoluatur a uoto, & non imponatur sibi aliquid, ut siquis emisisset uotum simplex de continendo in perpetuum, & si propter eius matrimonium, si contraheret induceretur magna pax in ecclesia, uel multi infideles conuerterentur ad Christum, rationabile erat ut fieret dispensatio in uoto, non alligando illum ad subeundum aliquid alterum.

Dispensatio fieri quando possit.

Secundum autem, scilicet redemptio voti dicitur; esse, quando datur pecunia pro voto, f. vt siquis vouisset peregrinari,

grinari, vel ieiunare, & ad hoc efficeretur impotens, vel esset sibi grauissimum nimis: poterat ei imponi, quòd daret certam eleemosynam loco ieiuniorum, vel peregrinationis, & istud erat redimere.

Tertium autem, scilicet commutatio est quandocunque votum alicui fit impossibile, vel durum, & tamen licitum, & datur ei loco illius aliud opus pium, quod non sit erogare eleemosynam, vtpote orare, vel ieiunare, aut vigilare, si vouisset peregrinari, & commode facere non posset.

Considerandum autem circa hæc, quòd dispensatio cũ fit totaliter ablatio obligationis requirit maiorem causam, si autem fiat sine vlla causa, vel sine rationabili, quãquam non negemus prælatos Ecclesiæ posse dispensare maxime Papam: dicimus tamen eos irrationabiliter agere, & peccare, si de hoc eis constat, quia potestas non est eis data ad destructionem, sed ad ædificationem, vt patet secunda ad Corin. cap. 10. Ipsi etiam, cum quibus dispensatur non sunt tuti apud Deum, sed debent explere votum suum, potissimum si ipsi istam dispensationem procurauerint.

De redemptione autem, & commutatione dicendum est, quod etiam sine causa fieri non debent. Nam siquis vouit peregrinari, & potest commode illud agere nullo existente impedimento non debet fieri redemptio, aut cõmutatio, sed soluendum est id, quod determinate vouebatur: siquis autem commutet non recte agit, & ille etiã, qui commutationem recipit. Solum enim ista introducta sunt propter necessitatem, scilicet, quando vota impleri non poterant, vel non commode, sicut patet. extra. de voto, & voti redemptio. vbi quidam Episcopus emisit votũ transmarinum, quod Papa commutat. quia episcopus ille erat valde senex, & non posset sine graui dispendio peregrinari. Etiam quia oues destitutæ essent cura pastorali, quod inconueniens erat, & ex alijs causis ibi expressis.

Cum autem sine causa fit commutatio, aut redemptio votorum fit contra intentionem iuris, ideo non caret culpa agens, & recipiens.

Vota quando & qualiter commutanda sint, aut redimenda. Et quæ obseruanda sunt ad hoc, quod ista conuenienter fiant. Quæst. C IIII.

QVæretur vlterius de modo commutationis votorũ, & redemptionis, & quæ debeant attendi in his. Et primo quæritur; quando vota commutanda, vel quando redimenda sunt.

Respondendum est, quod in cõmutatione dispensatione, & redemptione votorum est vnum commune, scilicet, quod ista fieri non possint, aut aliquid eorum sine causa: alioquin tam qui agit, quàm qui recipit nõ est tutus, vt supra dictum est: differunt tamen hæc, quia dispensatio non debet fieri in rebus illis, in quibus commutatio, & redemptio, sed solum fieri debet dispensatio, quando solutio voti vergit in deteriorem exitum, scilicet in offensam Dei, vel ad impedimentum maioris boni, quia tunc est soluendus vouens non manente aliqua obligatione, nec imposita.

Si autem votum semper manet licitum, nec impedit a maiori bono, sed solum est graue ipsi vouenti soluere, debet tolli illa obligatio, ne tamen tollatur cultus diuinus, ad quem iste obligatus erat, debet imponi ei aliquid alterum. De redemptione autem, & commutatione, non sic patet differentia, scilicet, quando votum vel alterum imponendum est: si enim differrent, sicut dispensatio ab eis differt, pateret manifesta responsio, sed parum differunt, quia siue commutatio, siue redemptio est commutatio, cum in vtroq; aliquid detur pro priori voto, solum autem differt, quia in redemptione datur pecunia, in commutatione autem alia opera pia. Fiunt etiam commutatio, & redemptio ex eadem causa, scilicet, quando quis non potest obseruare votum sine magno labore, vt supra dictum est. Iura autem non faciunt differentiam magnam, an votum commutetur vel redimatur: ideo dicendum, quod sicut ex potestate eius, qui præsidet dependet commutatio, vel redẽptio: ita ex eius prudentia dependet quid horum iniungere debeat, nam diligenter attendere debet ille, qui præsidet quando commutat, vel redimi facit votum, causam

A huius commutationis, vt patet extra. De voto & voti redẽptio. cap. 8. Ideo etiam diligenter attendet qualiter commutãdum sit, s. an commutetur in orationem, vel ieiuniũ, vel alia opera pia, quæ non sint erogatio pecuniæ. Et tunc dicitur proprie commutatio, vel an debeat iniungere eleemosynam faciendam, & tunc vocabitur redemptio. Quid autem horum iniungi debeat considerari potest ex qualitate personæ, & ex causa, pro qua fit ista commutatio, nam in quibusdam melius est iniungi eleemosynam, in alijs vero melius est iniungi orationem, vel alia opera. Quid autẽ conueniat non potest determinari in vniuersali, sed dato casu ipse, qui commutat, vel redimit, poterit iudicare quid melius honestius & expedientius sit.

B *Quando fit commutatio in votis, quid debeat pro quo commutari. Et qualiter fit commutatio in voto transmarino.* Quæst. C V.

QVæretur vlterius de modo commutationis, & redemptionis votorum qualiter iniungi debeant. Respondendum est, quod aut iniungitur hoc in voto peregrinationis, aut in alijs: vtpote pro oratione, vel ieiunio, aut alijs operibus, quæ cadunt sub voto. Secundo modo dicendum, quod si aliquis vouerit ieiunare, & propter languorem efficiatur impotens ad ieiunium, scilicet, quia iam incurrit languorem, vel quia forte timetur probabiliter, quod incurret si conetur explere ieiunia quæ vouit, & tunc debet imponi ei alterum opus pium, scilicet, vel quod det Eleemosynam, vel quod oret, vel quod peregrinetur. Idem autem siquis vouit nimis orare, aut vigilare, & efficitur

C tur impotens, vel timetur defectus capitis, vtpote, quia est complexionis siccæ, & adustæ, & potest faciliter incurrere in amentiam; si est nimis attentus orationi, vel vigilijs. Nullum autem grauius damnum est, quàm hominẽ prudentem fieri stultum, vel amentem, ideo debet votũ illud commutari in aliquid alterum, sicut in peregrinationem, vel debet redimi Eleemosynis. Similiter autem siquis vouerit dare Eleemosynam qualibet hebdomada, vel quolibet anno in certa quantitate, & ad hoc impotens efficiatur, debet sibi commutari in orationem, vel ieiunium, aut aliquid alterum. Si autem sit votum peregrinationis, siue sit peregrinatio transmarina, siue quæcunque alia, debet fieri hoc modo redemptio, vt tantum detur in eleemosynam, quantum esset quis consumpturus in itinere. Pro labore autem, quẽ habiturus erat in itinere debet ieiunare, vel vigilare, aut orare, vel similia facere, quæ laborem illũ

D æquiparare valeant. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. c. magnæ. Si tamen aliquis peregrinaturus esset in terram sanctã, & deberet redimere votum, vtilius erat, quod expensas, quas facturus erat in itinere, mitteret in terram illam, quàm quod expenderet in alios pios vsus, sic enim iubetur in præalleg. cap.

De alijs autem peregrinationibus nõ refert, an mittãtur expensæ in locum illum, ad quẽ quis peregrinaturus erat, vel quod erogentur in alias pias causas, secundum arbitriũ prælati commutantis. Est autem inspicienda in voto transmarino vouentis intentio, s. vtrum intenderit peregrinari, vel bellare. In primo casu si aliquis habilis est ad pugnandum, nõ debet redimere votum, si autem in secundo casu, si est inhabilis vouens ad pugnãdum, quamquam sit habilis ad eundum, redimet votum, nisi sit in consilio excellẽs vel secum ducere posset alios pugnatores, cum primus cõ-

E silio, secundus opere per alios pugnare posset. extra. De voto, & voti redemptio. cap. quòd super his, & cap. ex multa. Sic tenet Hostien. in summa eodem tit. hoc autem est verum, nisi iste, qui inhabilis esset ad pugnandum, sit agricola, vel artifex, qui ibi sit vtilis, quamquam multi talium necessarij non sit in terra illa: nec olim fuerunt, cum caperetur a Christianis propter breuitatem possessionum, & paucitatem habitantium extra. de voto, & uoti redemptio. capit. quòd super his.

Considerandum est etiam circa eos, qui impediti sunt ire, an sit impedimentum perpetuũ, uel temporale, si perpetuum, redimendum est uotum, si temporale, expectandum est, quousque ille, qui uouit non habeat impedimẽtum, ut patet extra. de uoto, & uoti redemptio. cap. quòd

super

super his. Hæc autem absoluta sunt in laicis. In clericis F autem vouentibus considerari debet, an illi officium prædicationis, vel seruitium alicuius magni viri euntis in terram nullam habeant, vel si possunt secum ducere multos bellatores: illo enim modo vtilis est talis vouens, ideo non redimeret votum. extra, de voto, & voti redemptio. capit. ex multa, & capit. postulasti. Alioquin autem per se ipsos clerici in sacris pugnare non debent. dist. 50. c. clericum. Nisi forte spiritualiter pugnaret armis suis, quę sunt orationes, & lachrymæ. 23. q. 8. §. 1. sed, licet isti possint ducere secum multos bellatores, permittitur eis redemptio voti, si forte sint senes nimis, & non possint tolerare laborem itineris, vt patet de episcopo illo, vt patet extra de voto & voti redemptio. cap. magnæ. Et extra, de renunciatio. cap. nisi cum pridem.

[Primo vt in ... manu.] Considerandum etiam est, quod quamquam votum transmarinum sit magni fauoris, quia multa conceduntur G in eo, quæ non conceduntur in aliis præalleg. titul. capit. ex multa. si tamen ex absentia vnius personæ vouentis immineret periculum alicuius regionis, vel terræ, debebat expleno voti differri, quousque cessaret periculum illud, & reputaretur hoc tanquam impedimentum temporale, vel debebat votum commutari, nec reputaretur huiusmodi transgressor voti, si auctoritate sedis Apostolicæ distulerit adimplere, vel nondum impleuit præalleg. tit. capit. non est.

Considerandum etiam circa huius voti redemptionem, vel commutationem an ille, qui vouit, fecit hoc deliberato animo vel ex leuitate iuuenili, nam in hoc secundo casu remittendum est votum recepta competenti redemptione præallegat. tit. cap. veniens.

Considerandum etiam generaliter circa commutatio- H nem, vel redemptionem omnium votorum, quæ causa mouerit vouentem, & quæ sit qualitas vouentis, & secundum hæc iudicare poterit prælatus, an conueniens sit commutari, vel redimi votum, an non: & in quid commutari debeat præalleg. tit. cap. 1. causa namque mouens ad vouendum cōsiderari debet, quia ipsa nimis agit ad facilius, vel difficilius commutandum, nam si cessat causa voti, quamquam votum semper obliget, tamen facilius commutabitur, vel permittetur redemptio, velut si quis vouisset ire in terram sanctam, & moueretur ad hoc, quia erat ibi aliquis vir sanctus, vt eum visitaret. Si autem postea inde recederet, facilius reciperetur redemptio in voto, quam I alias præalleg. cap. magnæ, in fine. & sic de causis aliorum votorum. Qualitas etiam vouentis ad hoc nimis agit nam secundum hanc iudicari potest, an debeat votum mutari, vel non, vt si quis vouit ieiunare, & robustus est, non debet votum commutari, si autem debilis, vel facilis ad incurrendum ægritudinem commutari potest. Etiam dato, quod commutari debeat, ex qualitate vouentis iudicari poterit in quid debeat commutari, nam si pauper est, & vouit ieiunare, non debet commutari in eleemosynam ieiunium suum, sed in aliquid alterum, & sic de quolibet secundum dispositionem suam.

An vota per quemlibet dispensari, commutari, vel redimi possunt. Quæst. CVI.

QVæretur vlterius, circa dispensationem, commutationem, & redemptionem votorum, per quem fieri debeat, scilicet an possit quilibet hoc facere, vel solum debet facere prælatus.

[1. ratio.] Et videtur, quod non requiratur auctoritas prælati, quia aliquis potest intrare religionem, sine auctoritate alicuius prælati, sed per introitum religionis absoluitur quis a votis in sæculo factis, etiam si sit votum terræ Sanctæ, vel quodcunque. extra. de voto, & voti redemptio. cap. scripturæ. ergo non requiritur auctoritas prælati ad dispensandū, vel commutandum.

[2. ratio.] Item dispensatio voti in hoc consistere videtur, quod determinatur in quo casu votum non sit seruandum, sed si prælatus male determinat, non videtur vouens esse solutus a voto, quia prælatus non potest dispensare contra præceptum diuinum de implendo votum. Similiter si quis propria auctoritate determinet, in quo casu votum F suum non sit tenendum, non videtur voto teneri, nec obligat in casu, in quo habet peiorem exitum, ergo dispensatio prælati non proficiet, & poterit quilibet in voto suo dispensare.

Item si dispensare in voto pertinet ad potestatem prælatorum, pari ratione pertineret ad omnes, sed non dicitur, quod omnes prælati possent dispensare in votis, & illi qui possunt in aliquibus, non possunt in omnibus, ergo non pertinet ad prælatum. In contrarium arguitur, quia extra. de voto, & voti redemptio. cap. 1. dicitur, quod commutatio, vel redemptio votorum facienda ad auctoritatem eius, qui præsidet, pertinet, scilicet ad episcopum: ergo videtur, quod non pertinet ad eos, qui non sunt prælati. Item sicut lex obligat ad aliquid faciendum, ita & votum, sed lex habens præceptum necessitatis, vel prohibitionem, non potest recipere dispensationem, nisi per superiorem: ergo vo- [3. ratio.]
G tum etiam non recipiet dispensationem, nisi per prælatū.

Respondendum est, quod votum est promissio facta Deo, secundum quod supra declaratum fuit, promissio autem fit in fauorem illius, propter quem fit, oportet igitur, quod quandocunque aliquid Deo promittitur, consideretur, an gratum illi sit, vt sic soluatur. Considerari autem, an sit gratum, quod promittitur, vel non, non pertinet ad eum, qui promittit, sed ad illum cui fit promissio propter ipsum. Dispensare ergo in voto, vel commutare, aut facere redimi, quod est propter inueniri id, quod Deo gratum est, non pertinebit ad vouentem, & sic vouens non poterit dispensare in voto suo, vel commutare illud propria auctoritate, sed ad Deum, cui fit. Deus autem nobis non loquitur, vt dicat quid sibi magis gratum est, ideo recurrendum est ad illum, qui vices illius gerit: isti autem sunt prælati; ideo ne- [Dispensatio voti non pertinet ad vouentem, sed ad prælatum.]
H cesse est, vt ad illos pertineat dispensatio: ipsi enim in persona Dei determinabunt, quid sit Deo acceptum, sic ait Apostolus secunda ad Corinth. cap. 2. scilicet. Nam & ego propter vos donaui in persona Christi. Et dicitur signáter propter vos, quia omnis dispensatio fieri debet a prælato ad honorem Christi, in cuius persona dispensat; & ad vtilitatem Ecclesiæ, quæ est corpus eius. Propter hoc autem Ecclesia instituit, vt ad prælatos pertineret commutatio, & redemptio votorum extra, de voto, & voti redemptio. capit. 1.

[Ad 1.] Ad rationes in contrarium. Ad primam respondendum est, quod in voto religionis est speciale, nam alia vota, vel
I sunt ad paucum tempus, vel si sunt ad totam vitam erunt respectu aliquorum actuum determinatorum, & non simpliciter: in religione autem e contrario est, quoniam ipsa ligat hominem ad omne tempus, etiam ligat simpliciter: ita quod homo nullatenus est sui iuris, ideo præponderat religio omnibus votis: quia manifestum est, quod non potest esse aliquod votum tanti oneris, sicut religio, & ob hoc Ecclesia determinauit, quod quicunque introiret religionem, esset absolutus ab aliis votis, quia commutauit obsequium temporale, in perpetuum; extra de voto, & voti redemptio. cap scripturæ. cum dicitur Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis obseruantiam commutauit.

Cum autem introierit religionem, non tenetur adimplere aliquod de votis præteritis, scilicet de ieiuniis orationibus & similibus, quæ, existens in sæculo fecit, quia religionem ingrediens moritur priori vitę, & etiam singulares
K obseruantiæ religioni non competunt, & religionis onus satis hominem grauat, vt alia superaddere non oporteat.

[Ad 2.] Ad secundam rationem, cum dicitur, quod votū dispensari consistit in hoc, quod determinatur ad casum, in quo debet obseruari.

[Opinio, q prælatus pro libito possit dispensare vota.] Respondetur, q quidam dixerunt, quod prælati possunt in votis pro libito dispēsare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas prælati superioris, sicut est in iuramētis. Patet extra, de iureiurando. c. venientes. Et sicut dicebatur supra, q in votis filiorū, & seruorum intelligitur semper, si pater voluerit vel dominus, & si noluerint, q remittantur: & sic dicunt, quod subditus sine omni remorsu conscientiæ posset votum prætermittere; quandocunque sibi a prælato diceretur, siue cum causa, siue sine causa.

Sed ista positio non stat, quia innititur in similitudine prælati ad dominum, sed non est similitudo, quia seruus

est

est totaliter domini sui: subditi autem non sunt totaliter ipsius prælati, quia prælatus non habet omnimodam potestatem super subditos, sed solum spiritualem, cum non sit dominus, sed procurator, ideo sicut procurator non potest facere pro libito suo, sed quidquid ei iniunctum fuerit, ita & prælatus non potest quidquid voluerit, sed quidquid Deus iusserit, cuius vicarius est, vel quidquid rationabiliter creditur ei posse placere, cum potestas prælatorum non sit in destructionem, sed in ædificationem, secunda ad Corinth. cap. 10. Vnde prælatus non potest præcipere ea, quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata, nec potest prohibere ea, quæ secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera, ideo potest homo absolute ea vouere non spectando auctoritatem prælati. Pertinet tamen ad prælatũ determinare, quid sit magis virtuosum, & magis acceptũ Deo, ut secundum hoc possit commutare votum, uel facere redimi: ideo in manifestis dispensatio prælati non excusaret a culpa, vt puta si prælatus dispensaret cum aliquo super uoto, de ingressu religionis nulla apparenti causa huius dispensationis. Si autem esset causa apparens, per quam, saltem in dubium verteretur, an esset melius dispensari, quam non dispensari, iudicio prælati dispensantis, uel commutantis stari deberet, vel saltem posset: nullus tamen uouens iudicio suo sponte stare debet in dispensando in uoto, vel redimendo, aut commutando, quia ipse non gerit vicem Dei, sed prælatus, nisi in casu, in quo illud quod vouebatur esset manifeste illicitum, & non posset opportunè ad superiorem recurri, & tunc non vocabatur dispensatio, nec commutatio, quæ ex aliqua potestate procedere debet, sed euitatio mali quod consequeretur implendo votum.

Ad 3. Ad tertiam rationem cum dicebatur, quòd si dispensare in voto pertineret ad prælatos, eadem ratione pertineret ad omnes prælatos, negandum est, nam quamquam prælati multi sint non habent omnes æqualitatem potestatis. Ratio huius est, quia prælati habent potestatem secundum quòd gerunt uices Christi, sed non gerunt omnes æqualiter uices illius: ergo nec omnes poterunt æqualia: summus enim pontifex plenarie gerit vicem Christi, cum ipse vocatus sit in plenitudine potestatis. Alij autem in partem solicitudinis, & ob hoc summus pontifex habet potestatem dispensandi in omnibus quæcunque dispensabilia sunt. Alij autem prælati inferiores habent potestatẽ dispensandi in quibusdam minoribus, quæ magis assidua sunt, in quibus non poterat semper commodè consuli sedes Apostolica.

An Papa possit in omnibus votis dispensare, et de quatuor opinionibus circa hoc, & in quibus possunt dispensare episcopi, & archiepiscopi, & cardinales, & in quibus non.
Quæst. CVII.

QVæretur vlterius cum dictum sit, quòd prælati soli debent dispensare in votis, vel commutare illa, aut facere redimi: quæritur, ad quos prælatos illa pertineant.

Respondendum est, quod accipiendo prælatos pro omnibus, qui in Ecclesia aliquo modo præsunt, non potest pertinere ista potestas ad omnes, nam presbyteri curati prælati sunt, cum committatur eis custodia animarum, tamen ipsi non habent potestatem dispensandi, aut aliquid horum faciendi, & sic de multis alijs prælatis paruis. Et quia sunt multi prælati in Ecclesia, quorum primus est Papa, de ipso primo quæritur, an possit in votis dispensare. Et ad hoc satis uidetur, quod sic: nam ipse dicit se posse dispensare, & commutare in votis extra. De uoto, & uoti redemptio. per totum.

Item ad episcopum pertinet dispensare in uotis: ergo Papa magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præalleg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis est Papa quam episcopus, ergo poterit dispẽsare in omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, quod circa potestatem Papæ in dispensando, & aliorum, sunt quatuor opiniones.

1. Opin. Prima est, quòd etiam Papa in uotis dispensare non poA test, scilicet in nullo uoto, quia redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo contra hoc non potest Papa venire 25. quæst. 1. cap. sunt quidam. & hanc opinionem tenuit Hugui. & multi alij cum eo. Si autem opponatur eis de commutatione, & redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra de voto. & voti redemptio. per totum. respondent, quod ibi non est dispensatio voti, sed declaratio iuris, nam cum quis vouet peregrinari, vel abstinere, & sic de cæteris subintelligitur, si commode potest ar. extra, de iureiurand. cap. Quinta vallis, & c. ueniens. declarationem autem iuris Papæ concedunt, sed uotorum dispensationẽ nequaquam.

2 Secunda opinio, circa hoc fuit, quòd Papa potest dispensare in omnibus uoluntariis uotis, excepto uoto continentiæ. Dicitur autem de uoluntariis, quia quædam sunt vota B necessitatis, sicut illa, quæ pollicemur in baptismo, & de his nullus dubitat, quòd nullo modo dispẽsabilia sint per hominem.

3 Tertia opinio circa hoc idem tenet, quod secunda quãtum ad votum continentiæ, scilicet, quod Papa non posset in eo dispensare: ad alia uero distinguunt, scilicet utrum vouens, uel iurans simpliciter, & determinate promisisset, non excludendo, uel includendo auctoritatem Papæ, nec de ipsa forte cogitando, aut determinate vouit respiciendo ad auctoritatẽ Papæ. Si primo modo potest Papa dispensare, quia talia uota vaga, & indeterminata interpretationẽ recipiunt. Si autem determinatè aliquis uouit, scilicet intendens complere votum, nisi Papa cum eo dispensaret, planum est, quòd tunc Papa dispensare poterit: simile. extra, De condit. apposi. cap. super eo. & cap. ueniens. Si autẽ C intendebat expresse se obligare in omnem euentum etiã si Papa secum dispensaret, aut erat licitum id, quod uouit, aut non. Si primo modo non est tutum contra uenire, etiam si Papa dispenset, si autem uotum erat de illicitis, nullo modo tenetur adimplere dispensante Papa, quia etiam si Papa non dispensaret, dum tamen constaret votum vergere in malum exitum, non debebat obseruari, cum teneatur quilibet uitare peccatum.

4 Quarta opinio circa hoc fuit, quòd Papa de plenitudine potestatis dispẽsare potest in omni uoto, quod a principio voluntarium fuit. Peccat tamen si sine causa dispẽsat, nec ei obediendum est si manifeste appareat, quòd est contra uoluntatem Dei. In alijs autem obediendum est ei, in uoto autem necessario nullo modo dispensare potest, quia necessaria sunt ea, quæ pertinent ad fidem, & ad legem diui- D nam, quæ determinata sunt ad bonum, & Deus illa determinauit, ideo non potest Papa limitare, quòd aliquando obseruanda sint, & aliquando non. secundum istam ultimam opinionem potest Papa dispensare cum uouente castitatem solenniter, siue per ingressum religionis, siue per susceptionem sacri ordinis. Istam opinionem ultimam tenet Host. in summa. ti. de uoto, & uoti redemptio. De hoc autem magis infra declarabitur.

Minores prælati in quibus votis dispensare possunt.
Quæst. CVIII.

QVæretur ulterius de minoribus prælatis, quomodo & in quibus dispensare possint. In quo de Papa præsupponendum est, quòd ipse dispensare possit E in omnibus votis voluntarijs, & commutare illa, & facere redimi, siue sint ieiunia, siue orationes, siue peregrinationes, solum manente dubio de continentia. Sub Papa autem sunt alij minores prælati, ut archiepiscopi, episcopi, & similes, & isti omnes si habeant plebes, possunt dispensare in votis. dico autem si habeant plebes, quia cardinales maiores sunt episcopis, tamen non possunt dispensare, cum non habeant subditos. Episcopi autem & archiepiscopi habent. Et de his regulariter dicendum est, quod episcopi, & omnes maiores episcopis, dispensare possunt in uotis suorum suffraganeorum præterquam in voto continentiæ, de quibus etiam dubitatur, an possint dispensare in uoto transmarino, cuius dispensatio pertinet ad sedem apostolicam, extra. de uoto, & voto redemptio. cap. ex multa. ideo de mandato eius remittitur, uel differtur, uel reducitur, & ipse de hoc interpretatur, ut patet, extra. de uoto, & uoti redempt.

Ep sc. & archiepi. possũt dispensare in uotis præterquam in voto continentiæ.

F redempt. cap. uenientis, & cap. non est. Idem autem est in voto crucis, scilicet si quis uouit ire ad aliquem locum ad pugnandum, contra quem Papa crucem indulget: nam illud videtur æquale voto transmarino, cum votum transmarinum sit de cruce signatis, & solus papa ista fieri iubet. extra. De hæreticis. capit. excommunicamus. Sic tenet Hostien. in summa tit. de uoto, & uoti redemptio. In his enim non potest dispensare episcopus nec facere redimi, uel commutari. in reliquis autem regulariter potest. Sic patet extra, de uoto, & uoti redemptio. cap. 1. ubi dicitur, quód in uotis peregrinationis, ieiuniorum, & similium ad eum, qui præsidet commutandi, vel dispensandi auctoritas pertinet, scilicet ad diœcesanum. De aliis autem minoribus prælatis, sicut de decanis, archidiaconis, & similibus, licet habeant curam animarum, dicendum est, quód non possunt in aliquo uoto dispensare, aut commutare, uel facere redimi, nisi forte habeant hoc ex speciali priuilegio G sedis Apostolicæ ut patet extra, de officio archid. cap. vltimo, & de excessione prælator. capit. accedentibus. Item patet, quia auctoritas dispensandi, commutandi, & faciendi redimi solis episcopis commissa est extra. de voto, & voti redemptio. capitu primo. Alij autem non habent directe iurisdictionem, sicut episcopi. Idem tenet Hostien. in summa tit. de uoto, & uoti redemptio. & Henricus eod. tit. cap. 1.

Voti crucis quid.

Verum Papa possit dispensare in voto continentiæ solennizato. Et an possit dispensare cum monacho simpliciter super voto obedientiæ & paupertatis, & de positione theologorum, & iuristarum circa hoc, & de duabus rationibus Ioannis Calderini. Quæst. CIX.

QVæretur ulterius, circa uotum continentiæ, an Papa posset in illo dispensare, uel illud commutare.

Argut. 1. Et uidetur quód sic, quia una ratio dispensandi in voto est, si sit impedimentum melioris boni, ut supra dictum est, sed interdum uotum continentiæ, siue sit solennizatum, siue non, potest impedire maius bonum, ergo in illo poterit dispensari. Antecedens patet quia bonum commune est diuinius bono unius hominis, vt patet primo Ethicorum. Potest tamen per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, utpote si aliquando per contractum matrimonij aliquarum personarum, quæ continentiam uouerunt posset pax totius patriæ procurari, uel multi ad Christum conuerterentur.

Secundo. Item sicut potest dispensari in actu maioris uirtutis, ita potest dispensari in actu minoris uirtutis, sed latria est nobilior uirtus, quam castitas, & dispensatur in actu illius, ergo poterit dispensari in castitate. Patet hoc, quia si quis uoueat Deo aliquem actum latriæ, ut puta offerre Deo sacrificium, uel orare, ergo poterit dispensari, si quis uouerit obseruare continentiam.

Tertio. Item sicut votum abstinentiæ obseruatum potest vergere in periculum personæ, ita & uotum continentiæ, sed in voto abstinentiæ corporalis si uergat in periculum corporale uouentis potest fieri dispensatio, ergo pari ratione potest dispensari in uoto continentiæ.

Quarto. Item sicut sub perfectione religionis, solennizatur uotum continentiæ, ita etiam uotum paupertatis & obedientiæ, sed in uoto paupertatis, & obedientiæ potest dispensari, sicut patet in illis, qui post religionis professionem ad E- K piscopatum assumuntur: ergo poterit pari ratione in uoto continentiæ dispensari.

In opposi tum. Item ista tria vota, scilicet continentiæ, obedientiæ, & paupertatis sunt æqualiter annexa regulæ monachali, sed potest in duobus eorum dispensari, vt probatum est, ergo etiam in tertio, scilicet circa continentiam. In contrarium arguitur, quod non possit dispensari, quoniam dispensatio in votis fit, quando ipsa vota incipiunt esse illicita, vel maioris boni impedientia, sed non potest esse, continere, illicitum, nec impeditiuum maioris boni cum ipsum, continere, censeatur maximum bonum. iuxta illud Eccles. 26. cap. scilicet omnis ponderatio non est condigna animæ continentis, ergo non poterit dispensari circa continentiam. Item extra, de statu monach. in c. cum ad monasterium, in fine dicitur, quod abdicatio proprietatis, & custodia castitatis adeo sunt annexa regulæ monachali, quod etiam summus pontifex non possit in his licentiam indulgere: ergo non poterit dispensari circa castitatem.

Respondendum est, quod circa istam quæstionem multi diuersé opinantur. Beatus Thom. de Aquino, & Albertus & communiter theologi tenent, quod nó possit dispensari, & ad hoc conantur inducere rationes. Dicunt enim, quod in voto continentiæ solennizato, sicut fit per professionem, tria possunt considerari. Primo quidem materia voti, & ipsa continentia. Secundo perpetuitas voti, scilicet, quia cum quis profitetur religionem astringit se ad perpetuam obseruantiam castitatis. Tertio attenditur solennitas voti, quæ fit per professionem, de qua supra dictum est. Dicunt autem quidam, quod votum solenne continentiæ est indispensabile propter primum, scilicet, propter continen- G tiam, quæ non recipit condignam dispensationem, vt patet ex auctoritate inducta, scilicet, omnis ponderatio non est condigna animæ continentis. Rationem autem huius assignant quidam, quia per continétiam homo triumphat de domestico inimico, vel quia per continentiam homo perfecte conformatur Christo secundum puritatem animæ, & corporis.

1. Opinio theologorum. & S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 12. in 4. sen. sunt opposi tum.

1. ratio quorūdā quare cōtinentia non recipit condignam dispensationem.

Sed illud non videtur sufficere, quia bona animæ vtputa contemplatio & oratio sunt multum meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant, & tamen potest dispensari in voto orationis, vel contemplationis, ideo non videtur esse ratio quare non possit dispensari in voto continentiæ, si respiciatur absolute ad ipsam continentiæ dignitatem: potissimum cum Apostolus primo ad Cor. c. 7. ad H continentiam nos inuitet propter contemplationé, dicens, quod mulier innupta cogitat, quæ Dei sunt, mulier autem nupta cogitat quæ sunt viri: finis autem melior est simpeccabilius, quæ ad finem. si ergo potest dispésari circa orationem, & contemplationem, quæ sunt finis: poterit magis dispensari de continentia, quæ est ad finem.

Item quia si propter ipsam continentiæ dignitatem non possit dispensari in isto voto, nihil magis dispensaretur in voto simplici, quam solenni, quia vtrobique est dignitas continentiæ, sed de voto simplici nó est dubium quin possit dispensari in illo, nam etiam sine dispensatione poterit quis infringere votum contrahendo matrimonium, & tenebit matrimonium. extra qui cle. rici, vel vouen. cap. rursus. & in voto solenni non tenebit, ergo non fit propter dignitatem continentiæ.

Alij autem assignant rationem huius ex perpetuita- I te voti, & vniuersalitate. Dicunt enim, quod votum continentiæ non potest prætermitti, nisi per illud, quod est omnino contrarium, quod nunquam licet in aliquo voto.

Sed hoc est manifeste falsum, quia sicut in carnali copula est contrarium continentiæ, ita comedere carnes, vel bibere vinum est contrarium abstinentiæ, in talibus autem dispensatur, ergo etiam in huiusmodi votis poterit dispensari, ideo non potest ea hoc statui causa.

Et sic quibusdam videtur, quod in voto continentiæ possit dispensari propter aliquam communem vtilitatem, vel necessitatem, vt patet in exemplo proposito, s. si aliquis rex infidelis offerret se cum populo suo ad fidem, si daretur ei in vxorem aliqua monialis, vel si non possent aliqua regna cessare a bellis, nisi per contractum matrimonij inter aliquos, qui vouerunt castitatem solenniter.

2. Positio iuristarum modernorum.

Sed cum decretalis cum ad monasterium. extra de statu monach. dicat non posse Papam dispensare circa custodiam castitatis, & abdicationem proprietatis cum monacho, ideo aliter videtur dicendum, scilicet, quod sicut habetur Leuitici cap. vltimo. illud quod semel sanctificatum est domino, non potest in alios vsus commutari. Vnde non potest facere aliquis Ecclesiæ prælatus, vt illud quod sanctificatum est, sanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis, vtpote quod calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer, vnde multo minus potest facere aliquis prælatus, vt homo Deo consecratus, quandiu viuat consecratus esse desistat, solennitas autem consistit in quadam consecratione, seu benedictione, ut dictum est.

Op. auct. et iurista vel antiquorum.

Ideo non potest fieri per aliquem Ecclesiæ prælatum, quod

quod ille, qui votum solenne emisit, desistat ab eo, ad quod est consecratus, vtpote quod ille, qui est sacerdos, non sit sacerdos, licet possit prælatus ob aliquam causam executionem ordinis inhibere, & simili ratione Papa non potest facere, quod ille, qui est professus religionem, non sit religiosus.

An continentia sit essentialiter annexa monacho, vel presbytero.

Est ergo considerandum, an continentia sit essentialiter annexa ei, ad quod votum solennizatur, quia si non est ei essentialiter annexa, potest manere solennitas consecrationis sine debito continentiæ, quod non potest contingere si sit essentialiter annexum ei, ad quod votum solennizatur, non est autem essentialiter annexum debitum continentię ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiæ: vnde videtur, quod per Ecclesiam possit dispensari in voto continentiæ solennizato vt per susceptionem sacri ordinis. Est autem debitum continentiæ essentiale statui religionis, per quam homo abrenunciat sæculo totaliter, & Dei seruitio mancipatur, quod non potest simul stare cum matrimonio; in quo incumbit necessitas procurandæ vxoris, & prolis, & familiæ, & aliorum ad hoc requisitorum. vnde Apostolus prima ad Corinth. cap. septimo, dicit, quod qui est cum vxore, solicitus est quæ sunt mundi, & quomodo placeat vxori, & diuisus est. Nomen autem monachi ab vnitate, sumitur per oppositum ad diuisionem prædictam. Ideo in voto continentiæ solennizato per professionem religionis non potest per Ecclesiam dispensari, & rationem assignat decretalis præallegata cum ad monasterium, quia castitas est annexa ordini monachali. Istud tenet Beatus Thomas de Aquino, & Albertus, & Bona. & communiter plures theologi. Idem etiam tenet Bernardus, extra de voto, & voti redemptio. cap. primo, & de statu monach. capit. cum ad monasterium. Idem docto. antiqui, scilicet Ioan. Ala. Tan. Gro. & cæteri.

Alia opinio, quæ concidit ex secunda.

Alii autem doctores noui, scilicet Innoc. & Hostiens. & Ioan Andreas, Ioannes Calderin. Franciscus, & cæteri in duobus præalleg. cap. tenent, quod Papa possit dispensare in voto continentiæ solennizato, scilicet, quod monachus accipiat vxorem, quia dicunt ad hoc posse esse causam rationabilem, vt patet in exemplo supra, dato de conuersione infidelium ad fidem, & de pacificatione regnorum, idē autem dicit Inn. Dicit etiam circa votum paupertatis, scilicet quod Papa potest dispensare, vt si aliquis monachus propter bonum concordiæ efficeretur rex, sicut in casu supra dato ille haberet regnum, quod est habere proprium, & si quis dicat, quod rex non acquirit sibi, sed regno, non obstat, quia cum habeat successores filios suos, non potest tolli quin habeat proprium, quia nemo relinquit hæredem, nisi in eis, quæ sui iuris sunt. Ad illud autem capit. cum ad monasterium, respondent, quod intelligitur, quod Papa non potest dispensare, idest non expedit, quod dispenset, vel non potest, idest non est honestum, & tamen absolute accipiendo potest.

Duæ rationes Io. Calder.

Item Ioan. Calder. dicit, quod vel Papa non potest in aliquo voto dispensare, vel potest etiam in voto continentiæ, sed prima pars est falsa: ergo poterit in voto continentiæ. Probatur ista disiunctiua, quia votum continentię est efficacius aliis votis, quando solennizatum est, sed solennitas est introducta ex Ecclesiæ statuto, ergo poterit Ecclesia dispensare in illa.

Item dicit, quod aut tota Ecclesia errat (quod est absurdum) aut summus Pontifex potest dispensare in voto continentiæ solennizato. quod probat, quia papa per constitutionem suam facere potuit, quod si aliquis vouens continentiam simpliciter, postea contraxerit, teneat matrimonium ext. qui cleric. vel vouen. c. rursus. ergo quod potuit per modum constitutionis, poterit per modum dispensationis. Nec obstat si sint diuersa vota, quia apud Deum æqualiter obligat votum simplex, & solenne: solennitas autem ex constitutione ecclesię introducta est, extra de voto, & voti redemptio. cap. vnico, in sexto. Istas duas rationes inducit etiam Franciscus de Zabarellis. extra de voto, & voti redemptio. cap. 3. & dicit, quod propter istas non poterit stare opinio Beati Tho. de Aquino, & aliorum Theologorum.

Ad rationes istorum.

Sed adhuc rationes istæ non multum militant: immo nihil contra Beatum Thom. & nos: & expositio docto- A rum ad capit. illud, cum ad monasterium, multum est alienа.

Ad 1.

Ad primam rationem Ioan. Calde. responderi potest, cum dicit, quod aut papa non potest dispensare in aliquo voto, aut potest in voto continentiæ, falsa est ista disiunctiua: quædam namque dispensabilia, & quædam indispensabilia sunt: nemo enim dubitat, quod Papa in quibusdam dispensare potest, & tamen manifestum est, quod non potest dispensare in votis, quę emittimus in baptismo, scilicet de tenendo fidem, & seruando legem euangelicam. Similiter ergo in voto continentiæ dispensare non potest, quia est factum necessitatis: non quidem per se, sed quia est annexum regulæ monachali. Et cum dicitur, quod ista vis obligandi est in voto continentiæ solennizato propter solennitatem eius solum, cum non sit in voto simplici conti B nentiæ. sed solennitas est de statuto ecclesiæ: ergo poterit Papa dispensare circa obligationem illius. Concedendum est solennitatem esse introductam ab ecclesia, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. cap. vnico in sexto. ideo ea, quæ ex sola Ecclesiæ solennitate habent vires, dispensabilia sunt. Vnde propter hoc quamquam solēnizetur votum continentiæ per susceptionem sacri ordinis, vt patet præalleg. cap. tamen potest dispensare Papa cum aliquo ordinato in sacris, quod habeat vxorem: nam quod sacerdotes contineant non est ex natura, vel substantia ordinis, quin potius è contrario, quia a principio secundum præceptum Apostoli poterant tam presbyteri, quam diaconi, & subdiaconi contrahere, siue vti matrimonio contracto ante susceptionem sacri ordinis, vt patet ad Titum. cap. 1. postea autem Ecclesia ordinauit, quod ordinati in sacris continerēt, C & quod qui coniugatus esset, non posset ordinari in sacris, & quod in sumptione ordinis tacite, vel expresse continentia voueretur. 28. distinctio. cap. nullum. & 31. distinct. cap. ante triennium, & extra de cler. coniuga. cap. cum olim. Et propter hoc clerici Ecclesiæ orientalis non promittunt cōtinentiam tacitè, nec expresse in sumptione sacri ordinis, quia non consenserunt a principio in constitutione Ecclesiæ circa 31. distin. cap. quoniam. ideo nemo dubitare debet, quin Papa posset, cum quolibet presbytero, dispensare, quod accipiat vxorem, vel ministret in sacris, quia ex sola Ecclesiæ constitutione hoc factum est. Cum autem dicunt plurimi doctores canonistarum, quod obligatio ad continentiam in professis prouenit ex solennitate Ecclesię, errant, quoniam non factum est per aliquam constitutionem Ecclesiæ, sed prouenit ex substantia regulæ monacha D lis: in substantialibus autem Papa non poterit dispensare, quia includit contradictionem, quod aliquis sit talis qualis denominatur, & careat substātia rei, quæ eum talem fecit, scilicet aliquis est albus, includit autem contradictionem, quod sine albedine sit albus, cum per albedinem quis albus sit: ita monachum esse oportet, quod aliquid includat substantialiter, idest quod habeat aliquid substantialiter requi-

---

1 *Papa potest dispensare cum presbytero, vt accipiat vxorem.*

2 *Quare in substantialibus regula Papa non potest dispensare.*

3 *Papa non potest dispensare cum monacho, vt habeat proprium.*

E

4 *In religioso episcopo requiruntur conditiones supra notata. q. 94. nam c. cum ad monasteriū & c. iura loquuntur in religiosis ordinum antiquorum, qui tunc erant, qui omnes habent reditus in communi. & similiter episcopi tunc habebant bona in communi, & viuebant regulariter in claustro cum canonicis. nam tunc mendicantes non erant, sed postea inceperunt anno Domini. 1217. & alium modum nouum profitendi inuenerunt iurando & profitendo solenniter se nunquam habituros redditus, nec propriet, nec ecclesias parochiales in communi, nec in particulari, vt patet in regulis eorum. vt Thom. Bernardinus & alij episcopatus recipere noluerunt, quia non posse hoc fieri credebant, stante eorum voto, & regula. ar. c. quorundam. de elec. lib. 6. vide quę notaui. sup. q. 57. & 94.*

requisitum ad hoc, quod sit monachus, quia quælibet res habet aliquid substantiale sibi, sed nullum alterum est substantiale monacho, per quod differat a non monachis, nisi per obligationem ad continentiam, & abdicationem proprii, & obedientiæ, ergo non poterit Papa dispensare faciendo, quod aliquis sit monachus, & careat aliquo istorum. Istam rationem assignat manifeste Papa in alleg. cap. cum ad monasterium. vbi cũ dicitur, quod summus Pontifex non potest super continentia, & paupertate licẽtiam indulgere, & subditur causa: non dicitur ibi hoc esse, quia votum solennizatum est, sed quia ista anneza sunt regulæ monachali: ordini autem sacro non est annexa continẽtia, ideo potest dispensare in presbyteris secularibus, & non in religiosis, vt supra dictum est: occasio autem errandi iuristis est, quia vident quod votum simplex continentiæ nõ dirimit matrimonium contractum: votum autem solenne dirimit, putant ergo obligationem voti esse ex solennitate eius. Sed falsum est, quoniam potius ex substantia religionis.

Sed tunc dicetur, quod adhuc stabit argumentum, scilicet quod si ista obligatio, non fit propter solennitatem voti, sed ex substantia religionis, cum quis vouerit religionẽ, quia ista tria vouet, tantum obligabitur quantum si profiteatur solenniter, quia solum differunt ista vota per solenne, & non solenne. Sed manifestum est, quod in voto simplici de religione potest dispensari, & siquis postea contrahat tenet matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. c. rursus. & non tenebit in voto solenni. eod. tit. c. insinuante. ergo non fit, quia annexum est religioni obseruare continentiam, sed propter solennitatem voti.

Respondendum est, vt supra, quod solennitas nihil confert ad istam indispensabilitatem, sed solum substantia religionis, & cum dicitur, ergo tantum obligabit votum simplex de intrando religionem, sicut votum solenne, non valet consequentia. Ratio diuersitatis est, quia cum quis simpliciter vouet, non vouet religionem, idest non vouet aliquid eorum, quæ sunt in religione, sed vouet, quod intrabit religionem, nec est obligatus per istud votum, nisi ad intrandum religionem, nisi forte vouisset intrare, & perpetuo manere, aut quamquam non expressisset hoc in voto, habuisset tamen intentionem obligandi se ad hoc: & istud est speciale: si tamen solum voueat intrare religionem non obligatur, nisi ad intrandum, & cum introierit iam expleuit votum: poteritque exire quandocunque voluerit infra annum probationis indultum a iure, & sic per istud votũ non efficitur aliquis monachus, nec debet propriè vocari monachus. per professionem autem religionis efficitur aliquis monachus, quia ibi non vouet quis, quod intret religionem, sed quod maneat in obseruãtia illa in perpetuum. Etiam ibi expresse vouet ea, quæ sunt substantialia religioni, scilicet continentiam, paupertatem, & obediẽtiam: ideo postquam professio facta est, votũ est indispensabile prius autem erat dispensabile, immo sine dispensatione poterat licite infringi, vt siquis voueret religionem, & ingrederetur monasterium, atque postea exiret, vt supra dictum est. votum autem per professionem est indispensabile, nõ quidem, quia solenne est, sed quia per illud efficitur aliquis monachus, & quia substantiale monachatui est, esse obligatum ad continentiam, impossibile est, quod dispensetur in voto, scilicet, quod aliquis sit monachus, & non esset obligatus ad continentiam. Vnde si posset esse professio non solennis, non minus obligaret, nec ideo tantum obligat, quia solennis est, sed ideo solennis est, vel ab Ecclesia solennis vocatur, quia tantæ obligationis est, scilicet vt impediat matrimonium cõtrahendum, & dirimat iam contractum. extra de voto, & voti redempt. cap. vnico, in sexto.

Ad secundam rationem Ioan. Cald. quando dicebat, quod aut tota Ecclesia errat, aut Papa poterit dispensare in voto continentiæ solennizato. Respondetur, quod est falsa ista disiunctiua, & quando probat, scilicet, quia summus pontifex potest dispensare in voto simplici, ergo poterit dispẽsare in voto continentiæ solennizato per professionem, negatur consequentia. Et dicendum, quod manifestum est Papam posse dispensare in voto simplici de continentia, quia votum continentiæ secundum se non est indispen-

F sabile, cum alia maiora bona sint dispensabilia, quæ cadũt sub voto, sed est indispensabile, quando est annexum alicui substantialiter, quia includit contradictionem, fieri ibi dispẽsationem, vt supra dictum est: votum autem simplex de continendo, non habet substantialem annexionem ad aliquem ordinem, vel ad religionem, cum per votum simpliciter emissum non efficiatur aliquis religiosus: ergo est dispensabile.

Cum autem dicit Ioan. Calder. quod Papa potuit per constitutionem suam facere, quod votum simplex non dirimeret matrimonium contractum, ergo ita potest facere per dispensationem suam de voto solenni concedendum est. Et quando dicitur ultra, ergo poterit dispensari super continentiam religiosi, negatur consequentia, quia non est obligatio maxima continentiæ in religiosis ex solennitate voti, vt dictum est, sed quia est substantialiter annexa re-
G gulæ monachali.

In quo considerandum est, quod aliqui falluntur existimantes speciale esse in continentia monachali, quod sit indispensabilis. Sed falsum est, quia omnia tria vota, scilicet obedientiæ, castitatis, & paupertatis sunt indispensabilia, quia sunt annexa substantialiter regulæ monachali in c. præalleg. cum ad monasterium, in fine.

Si autem aliquis obiciet, quod duo istorum sunt dispẽsabilia, scilicet paupertas, & obedientia, nam cum aliquis religiosus assumitur in episcopum eximitur ab obedientia, quia iam nemo in ordine suo ei quidquam iubet: etiam eximitur a paupertate, quia potest administrare, & administrat bona ecclesiastica, & habet reditus proprios, atque potest de eis donare, quę non pertinent ad obseruationem paupertatis.

H Respondendum est, quod per promotionem monachi in episcopum non absoluitur a paupertate, & obedientia, quam vouet, sicut nec absoluitur a continentia. Et patet, quia iste est obligatus religioni: ergo est obligatus ad tria vota substantialia, nam impossibile est aliquem esse monachum, & non habere substantialia monachi. Quod autem iste sit obligatus religioni patet, quia obligatur habitum portare religionis, & non diuertere a primo proposito, idest, ab eis, quæ sunt de substantia monachatus decimasexta, quæst. prima, de monachis, iuncta glo. ibi. & cum dicitur, quod absoluitur ad obedientia, quando episcopus est, negandum est, quia quamquam tunc non teneatur obedire alicui prælato ordinis sui, tamen non sequitur ex hoc, quod non habeat votum obedientiæ, quo ligetur. Sic patet si aliquis sit religiosus, & efficiatur prælatus totius ordi-
I nis, ille nulli tunc obedit, nec obligatur obedire. Et tamen manifestum est, quod ille non est exemptus a voto obediẽtiæ, quamquam per accidens tunc nulli obediat, quia nullum habet prælatum superiorem in ordine suo. Si tamen ille deponat illam præposituram in ordine, succedente alio: manifestum est, quod obligatus est obedire, sicut cæteri monachi, ergo ante hoc quamquam nulli obediret, obligatus erat ad votum obedientiæ, seu nulli obediebat, quia non habebat prælatum, nunc autem obedit, quia habet. Sic etiam est de monacho, qui assumitur in episcopum: nõ enim liberatur a voto obedientiæ, sed Papa faciet, quod illi qui prius erant sui superiores, non sint, & sic eximit eum ab illo, vel ab illo prælato, sed non eximit eum simpliciter a voto obedientiæ. Quod patet, quia si iste monachus deponatur ab episcopatu, vel ex licentia Papæ illum relin-
K quat: manifestũ est, quod obligabitur manere in religione, vt prius, & obedire prælatis ordinis sui. Si autem fuisset iste simpliciter absolutus a voto obedientiæ, quamquam deponeretur, vel resignaret episcopatum, non teneretur obligatus religioni, quia non poterat incipere noua obligatio, nisi per votum denuo emissum: ibi tamẽ nullum est, ideo manet votum a principio factum. Item quando arguebatur de dispensatione super proprietate in monacho assumpto in episcopum.

Respondetur, quod ille non habet proprium, quia episcopus non est dominus rerum ecclesiasticarum, sed procurator, & administrator, ideo non potest de eis libere testari: posset tamen liberè & ad plenum de omnibus rebus testari, si dominus esset, & non solum est hoc in moriente, sed etiam in viuente, quia episcopus viuens non potest do-

pare in immensum, de rebus acquisitis intuitu dignitatis: A procurationem autem, vel administrationem rerum potest monachus habere assumptus in episcopum, quamquã non possit habere proprietatem, nec in hoc conceditur ei aliquid magnum, quia etiam in religione poterit constitui procurator, vel administrator bonorum monasterij, sicut sunt prelati, qui etiam quędam donare possunt, quia administratores sunt, ergo religiosus assumptus in episcopum non absoluitur a voto paupertatis aliquatenus, & sic manent ista tria vota substantialia religioni penitus indispensabilia. Item cum doctores exponunt cap. illud, cum ad monasterium, quod papa non possit indulgere licentiam super proprietate, & continentia, idest, quod non sit honestum, vel quod non sit expediens, multũ aliena, & distorta est expositio cum litera illa nõ induceretur ad propositum suum, si sic intelligeretur. Nam ibi intendit Papa probare, quod nequaquam potest Abbas, cum monacho dispensare super habenda proprietate, & super continentia.

B Et arguit ad hoc, quia obseruatio castitatis, & abdicatio proprietatis adeo sũt annexa regulæ monachali, quod etiam summus pontifex, non potest in his licentiam indulgere. Si autem accipiatur non potest, idest, non est honestum, non est efficax argumentum, quia quamquam non sit honestum Papæ facere hoc, non sequitur, ꝙ nullo modo posset illud facere Aabbas, sequeretur tamen si intelligatur, quod summus Pontifex non potest dispensare, quia tunc a fortiori nullatenus poterit Abbas; ergo debet sic intelligi, vt iacet. Item dato, quod non diceretur istud; manifestum est, quod Papa non possit dispensare, quia ista tria vota sunt substantialia religioni: ergo impossibile est, quod aliquis sit religiosus, quin habeat ista: sequeretur tamen si fieret dispensatio cum existente monacho: ideo indispensabilia sunt. Sciendum autem, quod Hostien. & alij doctores canonistæ, vt communiter inducũt multa iura ad probandum, quod super continentia non possit dispensari, & cum isti teneant oppositum respondent ad illa iura, sed quia illa iura nihil agunt pro ista positione, nec in contrarium, facilè est respondere ad illa, tanquã impertinentia, ideo nec nos illa pro ista parte inducimus: quæ autem illa sunt, patet per Hostien. in Summa tit. de Voto, & voti redempt. Satis ergo manet pro hac parte, quod nullo modo votum continẽtię sit dispensabile etiã, nec per Papam. Sed satis videtur difficile in casibus supra datis, quòd Papa non possit dispensare, vt pote si multa terra infidelium conuerteretur ad Christum per talem dispensationem, vel magna regna pacificarentur, ideo beatus Thomas de Aquino ex hac causa solum tenet in 4. distinct. 38. quod probabile est posse dispensare. Et respondet ad argumenta in oppositum, quamquam in summa teneat contrarium. Intentio autem sua, magis videtur declarata in summa. Ideo satis videtur dicendum inter istas opiniones, quod summus Pontifex nullo modo potest dispensare cum monacho, vel moniali se per continẽtia, si velit quod maneant in religione, quia includit contradictionem, quod aliquis sit monachus, & non sit obligatus ad ista tria. Papa autem non potest facere id quod includit contradictionem, immo nec est possibile per aliquam potentiam. Si autem Papa velit absoluere monachũ penitus a monachatu, ita quod nullo modo maneat monachus poterit dispensare super continentia, immo super omnibus votis, & sic poterit prouideri casibus præpositis, scilicet, si per absolutionem alicuius monachi, vel monachæ a voto continentię multi conuerterentur ad Christum, vel pacificarentur magnæ discordiæ regnorum, quę alias nequaquam tolli possent scilicet, quod Papa faciat istum non esse monachum, vel monialem, & sic erit absolutus a votis omnibus. Istam solutionem tenet Glo. extra, de statu monach. cap. cum ad monasterium, scilicet, quod Papa potest facere de monacho non monachum: & tamen non poterit facere, quod monachus existens monachus non sit obligatus ad continentiam, vel paupertatem, & istud videtur esse rationabile, quia non includit cõtradictionem, quod aliquis absoluatur penitus a monachatu, sed includit cõtradictionem absolui ab aliquo trium votorum, & non absolui a monachatu.

S. Tho. in diuersis locis sibi ipsi contrarius est. sed tenendũ est quod vltimo scripsit.

Papa põt facere de monacho nõ monachum.

A Ista opinio multum pia est propter casus allegatos: magis tamen videtur esse fundamentalis opinio aliorum. s. quod Papa nequaquam possit dispensare in voto continẽtiæ, & hoc non solum, quod aliquis existens monachus sit absolutus a votis, quia hoc manifestum est: sed etiã, quod nullo modo Papa possit dispensare, quod monachus nõ sit monachus, vel qualitercunque absoluere ab aliquo voto istorum, & tunc propter conuersionem multorum ad fidem, vel pacem multorum regnorum non potest aliquis monachus, vel monialis absolui a voto continentiæ: non quidem, quod non esset honestum si fieri possit, sed quia per hominem est impossibile.

Opi. aue. Hãc opi. tenet Vgutius, & ante quos meruisse, & San. Tho. 2. 2. q. 88. item in 4. sentent. dist. 38. aliter dicat.

Ad 1. Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primam cum obijciebatur de conuersione infidelium procuranda vel pace: respondetur, quod periculis rerum humanarum B est obuiandum per res humanas, non autem per hoc quod res diuinæ conuertantur in vsum humanum, professi autem religionem mortui sunt mundo, & viuunt Deo, vnde non sunt reuocandi ad vitam humanam occasione cuiuscunque euentus.

Ad 2. Ad secundam rationem, cum dicebatur, quod potest dispensari in actu latriæ, quæ est maior virtus: ergo potest in actu continentiæ. Dicendum est, quod in ipsa continentia absolute dispensari potest ne obseruetur, etiam cum ipsa pertineat ad latriam, scilicet, per votum, quod est actus latriæ dispensari potest si illud votum sit simplex, siue sit de temporali continentia, siue perpetua, quando tamen votum solennizatum est per professionem, non potest in illo dispensari, quia iam incipit pertinere ad substantialia religionis, in quibus non potest fieri dispensatio ex C causis supra assignatis.

Ad 3. Ad tertiam rationem, cum dicebatur, quod potest dispensari in voto abstinentiæ si vergat in periculum: ergo etiam in voto continentiæ. Respondendum, quod cibus, a quo est abstinentia directè ordinatur ad conseruationẽ personæ, ideo abstinentia cibi directè potest vergere in periculum personæ: ideo ex hac ratione recipit votum abstinentiæ dispensationem, sed coitus non ordinatur directè ad conseruationem personæ, sed ad conseruationem speciei, vnde abstinentia a coitu non vergit directè in periculum personæ, sed si per accidens ex ea aliquod periculum personale accidat, potest aliter subueniri, scilicet, per abstinentiam a cibis, vel alia corporalia remedia: & dato quod verisimiliter aliquis breuiter morietur, si a coitu similiter abstineat, non debet cum eo dispensari super voto continentiæ, vt non moriatur, sed potius debet mori ne vo D tum infringatur, nam in quibusdam alijs virtutibus actus est, quod aliquis se exponat ad mortem non dubiam, sicut est in fortitudine, per quam martyres se exponebant ad mortem, & moriebantur: hoc patet extra, de pœnit. & remiss. cap. cum infirmitas. cum dicitur: Cæterum cum anima sit multo preciosior corpore sub anathematis interminatione prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute alicui ęgro suadeat, quod in animæ periculum conuertatur, ideo peccat medicus si forte videns, quod aliquis ęger sanari non potest, nisi experiatur illicitam libidinem, consulat ei, quod vacet illi, & sic de alijs illicitis, quæ fieri possent ad sanitatem habendam.

Ad 4. Ad quartã rationẽ, qñ dicebatur, ꝙ sicut ad perfectionẽ religionis, in qua solẽnizatur votũ pertinet cõtinentia, ita & paupertas, & obediẽtia, sed ab istis soluitur monachus E per sumptionẽ episcopatus, ergo & a continentia absolui potest, negetur antecedens: non. n. absoluitur ab aliquo de tribus votis substantialibus religioni, nec absolui potest.

Cũ vero dicitur de paupertate dicendũ, ꝙ non soluitur ab illa, quia quamquam in episcopatu possit administrare bona temporalia, tamen non est dominus, sed procurator.

De obedientia autem dicendum, quod non absoluitur ab illa, quamquam nulli obediat in religione, sed solũ facit Papa, quod isti, qui prius erant prælati huius monachi assumpti in episcopũ, postea non sint prælati, & sic non habebit cui obediat: manet tamen semper obligatus ad votum obedientiæ, quia si relinquat aliquo modo episcopatum, vel deponatur, cogitur ad obedientiam seruandam, quam vouerat, non tamẽ cogeretur si non maneret votũ, quod emissum fuerat, de quo magis supra declaratũ est.

An

An liceat aliquando non implere votum, & in quibus casibus liceat. Quæst. CX.

QVæritur vlterius, an a voto aliquando recedi liceat non implendo illud.

Respondendum est, quod votum inducit obligationē, & res antequam voueatur, est totaliter libera. Cum vero votum emittitur, necessitatur ad vnam partem contradictionis, scilicet dandum, vel non dandum: faciendum, vel non faciendum. extra. de voto, & voti redemp. cap. licet, & 17. quæst. 1. cap. 1. Hoc autem verum est in votis, quæ simpliciter emittuntur, secus autem de illis, quæ cum conditione, quia illa nunquam obligant, nisi adueniente conditione, debet tamen ille, qui conditionaliter vouit, se talem custodire, vt veniente conditione votum implere possit. si autem contrarium agat, peccat, licet non sit proprie transgressor, vt siquis vouit seruare continentiam perpetuam, si Deus ei tale, vel tale dederit, non debet contrahere quousque videatur an impleri possit conditio: nā si contraheret etiam si postea conditio impleretur, non posset seruari votum, quia matrimoniū tenebat, & sic de omnibus alijs votis, scilicet, quod nullus actus contrarius fiat voto, quousque sciatur, an conditio impleri possit. Cum vero cognitum fuerit, quod impleri non potest, licite poterit, qui vouit, facere quod voluerit, hoc autem generale est. Sunt tamen aliqui casus, in quibus potest recedi a voto. Primus est si commutetur in melius, vt siquis omisso aliquo voto, loco illius voluit religionem profiteri. extra. de voto, & voti redempt. cap. scripturæ: nam tunc soluitur ab omnibus votis. Et in isto casu non est necessaria auctoritas superioris ad commutandum votum in melius, quia manifeste religio est sanctior omnibus alijs votis, sed fit cōmutatio auctoritate iuris. In quibusdam autem receditur a voto auctoritate superioris, interdum Episcopi, & interdum Papę, de quo supra declaratum est. Secundus casus est si votum non sit consummatum, dicitur autem consummari votum in deliberata promissione, & tunc est aliquis obligatus. Si autem quis solum inquirat, an expediat ei vouere, nihil vltra agens, non est obligatus, vel si proponat continere, non est obligatus ad continentiam. extra. de voto, & voti redemp. cap. literaturam, & 17. quæst. 1. cap. Gonsaldus Ista autem non vocantur proprie vota, sed vota inchoata, quia non est ibi id, quod perficit votum. Tertius casus est, si votum fuit conditionale, & conditio deficit 32. quæst. 8. cap. non solum, & hoc intelligitur, siue conditio sit specialis, & expressa, siue sit generalis, & tacita. De prima. extra, de condi. appo. cap. verum, & cap. de illis, & cap. super eo. & de iureiur. cap. 3. Secunda conditio, quæ est generalis, est, vt siquis dicat, faciam hoc si vixero, vel si potero. Quartus casus est, vbi vouens non habet liberam potestatem vouēdi, sicut dicebatur supra de sex generibus personarum, scilicet de Episcopo, clerico, monacho, impubere, seruo, & vxore. qui non sunt penitus sui iuris. Et quantum ad illa, in quibus non sunt sui iuris si votum emiserint, & ille ad cuius iura pertinent retractauerit, licite possunt recedere a voto. Quintus casus est, quando auctoritate superioris, impletio voti ex causa differtur, vel commutatur, aut redimitur, quia non est dicendus voti transgressor, qui auctoritate sedis apostolicæ illud distulit adimplere extra de voto, & voti redemp. cap. non est, & cap. licet. Sextus casus est, quando votum est illicitum ex natura sua, vt si res, quę vouetur sit secundum se illicita, de quo magis supra declaratum est. Septimus casus secundum quosdam est, si causa, propter quam votum emissum est cessat. extra, de voto, & voti redemp. cap. magnæ, in fine, sed hoc non tenet in voto religionis, quod etiam ex causa falsa non viciatur. extra, de conuer. coniuga. capit. ex parte 2. §. 1. in fine, & cap. dudum, sic tenet Gof. Non tamen est dicendum, quod cessante causa cesset votum, sed quod facilius admittitur redemptio, vel recompensatio, & hoc probat cap. allegatum magnæ in fine, vbi Papa se dicit inductum specialiter ad commutandum votum, quia cessante causa, facilius cessare potuit effectus. In omnibus autem alijs casibus votum generaliter seruandum est, cum obligauerit solidè, nec sine peccato ab illo recedi potest. De votis autem latis-

F sima inquisitio est, quæ ad multa alia extendi possit, sed ex dictis patet modus respondendi in cæteris, ideo sufficiant quæ dicta sunt.

CAP. XXXI.

LOcutusque est dominus ad Moysen, dicens: Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses: armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis: mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum. Dederuntque millenos de singulis tribubus, idest duodecim millia expeditorum ad pugnam, quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasaque sancta, & tubas ad clan- *Phinees in prælio occidit Madianitas.*

G *gendum tradidit ei.*

Locutus est.] In præcedentibus posita fuit bellandi contra Madianitas admonitio, scilicet in cap. 25. hic autem quibusdam interpositis subditur eius executio. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur apparatus pugnæ: secūdo obtentus victorię: tertio diuisio prędę. Secunda ibi. [Cumque pugnassent.] Tertia ibi. [Egressi sunt.] Vel secundum alios ibi. [Dixitque dominus ad Moysen.

Quomodo se habeant quæ sequuntur ad præcedentia. Quæst. I.

CIrca primum quæritur, an ista, quæ dicuntur hic habeant se in ordine consequenti ad pręcedentia, vel sit

H aliqua recapitulatio, aut anticipatio. Respondendū, quod non potest hic cognosci, an ordo sit mutatus, vel recte se habens, quia hæc, quæ supra narrabātur erant præceptiua, ea autem, quæ habentur hic pertinent ad rerum gestarum historiam, & ista duo non coniunguntur tanquam partes vnius rei, ita vt inter illa cognosci possit ordo, cognosceretur autem si essent omnia historica, cum hæc habeant aliquid, secundum quod interdum scitur ordo mutatus. Satis tamen dicendum est rationabiliter, quod hic sit ordo rectus: nam nunquam recedendum est ab ordine scripturę sine aliqua necessitate, sed nihil est, quod inferat hic anticipationem esse, vel recapitulationem, ergo dicendum est esse ordinem rectum.

Sed arguet aliquis, quia supra 25. c. dicitur de bello contra Madianitas agendo, hic autem dicitur, quomodo pugnatum fuerit, ideo ista, quæ intermedia sunt, videntur po-

I sita per ordinis mutationem.

Respondendum est non sequi ex hoc, quoniam potuit a Domino iuberi pugna contra Madianitas, & quod Moyses non immediate exequeretur, sed interiecto quodam tempore, & in illo fuissent data præcepta, quæ habentur hic. huius signum est, quia cum positum fuerit supra cap. 25. præceptum de pugnando contra Madianitas, hic repetitur, si tamen nihil intercidisset non fieret repetitio, sed posito præcepto immediate sequeretur executio, & illud est rationabiliter dictum.

Siquis tamen velit, quod ista, quę supra dicta sunt a cap. 25. vsque nunc non interciderint inter præceptum de pugna contra Madianitas, & tempus, quo pugnatum est, de quo hic, sed a Moyse per mutationem ordinis interposita sunt non multum insistimus. & tunc dicere poterit, quod

K cum repetitur hic præceptū de pugnando cōtra Madianitas non repetitur, quasi ipsa aliquod vel res gestæ interciderint inter præceptum de pugnādo, & pugnam, sed quia legislator aliquid interposuit mutato ordine, & sic fit mutatio in scriptura sæpius.

Locutus est dominus ad Moysen.] Ista litera potest dupliciter exponi secundum duos modos continuationis superioris.

Si dicatur primo modo, scilicet, quod post mandatum de pugnando contra Madianitas non fuit immediate secuta pugna, dicemus quod quamquam Deus iussisset Israelitis, quod pugnarent contra Madianitas supra capit. 25. tamen non determinauit eis tempus, ideo non ausi fuerunt pugnare, quousque Deus determinauit eis tempus, & mo-

& modum, & hoc fuit per locutionem factam ad Moysen, de qua hic. Simile fuit de bello contra Amalechitas, iussit enim Deus Israelitis, quod delerent nomen Amalech de sub cœlo Deuteronom. capit. vigesimoquinto, & tamen non pugnauerunt contra Amalechitas, quousque Deus specialiter pugnari iussit tempore Saulis regis, primo Regum capit. decimoquinto. Tenendo secundum modum continuationis est sensus, quod immediate, ut Deus admonuit Israelitas pugnare contra Madian, de quo supra capit. vigesimoquinto, ipsi pugnauerunt, ideo ista locutio domini ad Moysen de pugnando, quæ habetur hic, non erit distincta ab illa, quæ habetur supra capit. vigesimoquinto, sed repetitur hic propter interpositionem aliorum, quæ habentur a capit. vigesimoquinto, vsque huc.

Qualiter Deus locutus est Moysi.

Quæst. II.

QVæret aliquis de locutione ista, qualiter fuerit Deus locutus Moysi.

Respondendum quod multipliciter loqui poterat.

Primo modo si aliquis Angelus in assumpta effigie appareret Moysi, & loqueretur ei hæc.

Secundo modo si Angelus in assumpto corpore loqueretur Moysi, & vox eius audiretur, sed nulla corporis videretur effigies, sicut fuit in datione legis Deuteronom. capit. quarto, cum totus populus audiuit voces, sed nullam figuram vidit, vel cum loquebatur Angelus de columna nubis ad ostium tabernaculi, de quo supra, capit. duodecimo, & istæ duæ sunt locutiones reales.

Tertio modo poterat fieri locutio imaginaria, scilicet in somnus. Nam multa reuelantur Prophetis in somnio supra capit. duodecimo, & tunc videtur Prophetæ, quod aliquid audit, vel aliquid videt, sicut nobis videtur in somnus nostris, tamen nihil horum est, quia occupata anima per soporem nihil per organa percipere potest, sed solum est ibi quædam immutatio phantasticæ, quam Deus facit, vel Angeli eius species nouas causando, vel antiquas nouiter componendo, & isto modo Prophetæ certissimas veritates iudicant, sicut si aliquid in vigilia audirent.

Quarto modo poterat Deus loqui Moysi immutando intellectum eius, scilicet eleuando ad intelligendum aliqua supernaturalia, vt ea, quæ habentur hic, scilicet, quod Deus vellet, pugnare Israelitas contra Madian, & in ista immutatione intellectus non fit aliqua mutatio in sensibus. Potest autem istud fieri dupliciter, scilicet, quod rapiatur quis in ecstasim, vel sine raptu. De his omnibus modis magis declaratum est supra capit. duodecimo. Quis autem modorum istorum fuerit, petere non potest, quilibet enim horum satis erat conueniens.

In quo loco locutus est Deus Moysi ista.

Quæst. III.

QVæretur vlterius in quo loco Deus ista Moysi locutus fuerit.

Respondendum est, quòd ista quæstio præsupponit determinationem præcedentis: nam non inquiritur vbi Deus locutus fuerit, nisi cum locutio realis est in voce, sicut fit duobus primis modis, & tunc reperiuntur aliqua loca, in quibus Deus consuetus esset loqui Moysi.

Ideo dicendum, quòd fuit ista locutio aliquo duorum primorum modorum, aut aliquo duorum secundorum. Si in primis dicendum, quòd aliqua loca e-

A rant specialia, in quibus Deus loquebatur Moysi, scilicet intra sancta Sanctorum super propitiatorium inter Cherubim: Exodi capit. vigesimoquinto, & supra capit. septimo, & columna nubis ad ostium tabernaculi supra capit. duodecimo, vel columna extra tabernaculum, quam mouebat Angelus in via: Exodi capit. decimoquarto, simile Exodi capit. vigesimo, & Deuteronom. capit. quinto. Si autem fuerit locutio aliquo duorum secundorum modorum, non est inquirendus aliquis locus specialis, in quo ista fierent, quia scriptura nihil tale determinat, sed vbicunque conuenienter fieri poterat.

Tenendo autem, quòd fuit facta locutio aliquo duorum primorum modorum, dicendum est, quod poterat fieri intra sancta Sanctorum, vel ad ostium tabernaculi, vel in columna nubis alias, & isti tres modi v-
B sitati erant, vt supra dictum fuit, sed præter hos poterant esse alij, quia vbicunque vellet Deus, poterat Angelus assumere corpus aereum, & loqui, vel apparere Moysi.

Dicet autem aliquis, quòd quamquam multi modi possibiles essent ad hoc, tamen credendum est, aut saltem verisimilius est, quod fuerit ista locutio super propitiatorium, quàm in aliquo alio loco, eo quod Moyses solitus erat introire in Sancta Sanctorum ad inquirendum de dubijs, vt patet supra capit. septimo.

Respondendum est, quòd nullo modo est verisimile, quòd iste locutio fuerit facta intra sancta Sanctorum, quia Moyses nunquam ingrediebatur il-
C luc, nisi cum vellet quærere de aliquo dubio, vt colligitur supra capit. septimo, nunc autem ipse nolebat quærere, sed Deus ei locutus est, ideo magis videtur, quòd fuerit in aliquo aliorum locorum, scilicet in columna nubis ad ostium tabernaculi, vel alibi.

Vlciscere filios Israel prius.] Idest antequam moriaris da filijs Israel vindictam, Susceperant enim magnam offensam Israelitæ a Madianitis, cum deceperint eos ducendo fœminas in castra Israel, & inducendo populum ad fornicationem, & idolatriam, propter quæ secuta est plaga magna super Israel supra capit. vigesimoquinto, de hoc habituri erant Israelitæ vltionem, si delerent gentem Madian. Et dicitur: vlciscere. non quod Moyses expeteret istam vltionem
D tanquam vir pugnator per seipsum occidens Madianitas, sicut occidit propheta Samuel regem Amalec primo Regum decimoquinto capit. cum Moyses non iuerit ad bellum, etiam non vltus est Israel tanquam dux, quia non fuit ipse dux belli, sed Iosue, vt patet in litera, hoc tamen ad ducem pertinet, cui ascribuntur omnia facta in bellis, quia ipse est principium mouium, & regulatiuum omnium aliorum operatio autem reducitur in principale agens, vel mouens, Moyses tamen vltus est filios Israel de Madianitis, quia ipse ordinauit qui irent ad bellum, & elegit ducem belli, vt patet hic, ideo licet Iosue esset dux belli immediatus, tamen magis fuit dux Moyses, qui ordinauit ipsum Iosue, & totum populum, qualiter se de-
E berent habere ad bellum, vt patet hic, ideo ipsi attribuitur vindicta, tanquam principali, & dicitur hic: Prius, idest antequam moriaris, quasi dicat, licet posset vindicta experi de Madianitis post mortem tuam ab alio duce, tamen volo, quod ante mortem tuam hoc fiat.

Fuit enim valde conueniens, scilicet, quod vindicta haberetur tempore Moysi, & quod per ipsum Iosue, quia Iosue constitutus erat in ducem post mortem Moysi supra capit. vigesimoseptimo, ideo vt populus confideret, quod ipse posset subijcere hostes Iudæis expediebat, vt viuente Moyse prospere aliqua bella conficeret: nam sicut viuente Moyse loqui debebat Iosue ad populum, & danda erat ei quædam pars gloriæ Moysi supra capit. vigesimoseptimo, scilicet, vt postea populus honoraret eum, ita uiuente Moyse pu-

Vindicta cõtra Madianitas dicuntur facta esse per Moysen.

gnare debuit Iosue contra hostes, & prospere bella finire, vt populus assuesceret ei confidere. Rab. Salom. dicit, quod Deus mandauerat Moysi per se ire contra Madianitas ad pugnam, sed non iuit mittens bellatores, vt patet infra, & dicit, quod Moyses dixit Deo, domine non videtur mihi iustum, ut contra illos pugnem, inter quos nutritus sum, scilicet, quia fuerat conuersatus inter Madianitas, & ibi duxerat vxorem Exodi capit. secundo. Sed ista ridicula sunt, nec est verisimile, quod Moyses repugnasset verbis Domini, maxime, quia ista excusatio nulla erat, quia etiam Moyses inter Aegyptios magis nutritus est, & a filia regis adoptatus est, sed Aegyptium virum occidit, ut patet, Exod. capit. secundo, etiam super Aegyptios decem plagas pessimas induxit, vt patet a capit. septimo, Exod. vsque ad duodecimum.

Op. Rab. Salom. refellitur.

Item sicut Moyses de populo Israel per se, & adiutorio Leuitarum occidit viginti tria millia hominum, quia peccauerant in vitulum: Exod. trigesimosecundo cap. ita occideret Madianitas, qui peccauerant cōtra Deum Israel.

Ideo a fortiori, quia si iura propinquissimæ consanguinitatis non excusabant bellum contra peccatores, multominus excusarent illud connutritio, & conuersatio. Patet hoc Exod. trigesimosecundo cap. cum dicitur: Ponat vir gladium super fæmore suo, & occidat vnusquisque fratrem suum, & de hoc laudantur nimis, quod propter Deum occiderint proximos suos; Deuteronom. trigesimotertio, capit. scilicet, qui dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos. Fundamentum autem Rab. Salom. erat, quia dicitur hic: Vlciscere filios Israel, quod ad Moysen dirigitur, ergo ipse pugnaturus erat. Sed intelligendum est, vt supra diximus, scilicet, quod ipse iuberet alijs pugnare, & ordinaret, qui irent ad bellum.

De Madianitis.] Iubet Deus vindictam haberi de Madianitis, quia offenderant Iudæos nimis supra capit. vigesimoquinto. Sed dicetur quare non petitur vindicta de Moabitis, cum ipsi miserint virgines suas ad castra Hebræorum, & rex Balac, qui ista fieri iubebat erat rex Moabitarum supra capit. vigesimosecundo. Dicendum est, quod ad hoc fuit responsum supra capit. vigesimoquinto.

Et sic colligeris ad populum tuum.] Idest immediate, vt feceris istam vindictam, morieris, & ibis ad populum tuum, scilicet ad sanctos, qui sunt in sinu Abrahæ. Et dicitur colligi, idest coniungi, quia qui moritur coniungitur alijs, qui mortui sunt. Potest autem accipi hic populus pro omnibus mortuis: nam sicut viuentes sunt vnus populus, ita omnes mortui sūt alius populus, & qui moritur aggregatur ad populum suum, idest ad omnes alios mortuos.

Alio modo accipitur ad populum tuum, idest ad sanctos viros, qui sunt in sinu Abrahæ: nam ante passionem Christi ibi erant omnes sancti, qui decesserant sine culpa, & sine onere alicuius satisfactionis explendæ, vel qui in purgatorio existentes inexpletam satisfactionem in sæculo, expleuerant, & postea in sinum Abrahæ transibant. Et iste modus est conuenientior, quia in sacra Scriptura reperitur hoc dictum de viris sanctis, & de alijs nunquam. Dicitur autem, & sic colligeris, idest immediate morieris. Vel & sic colligeris, idest faciendo illud morieris, quasi dicat, non poteris mori antequam habeas istam vindictam de Madianitis. Forte enim volebat Deus, quod Moyses videret istam iocunditatem, vt sicut id plaga populi pro peccato, ad quod induxerunt Madianitæ tristatus est, sic gauderet in punitione eorum iusta, quia lætabitur iustus, cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris. Psalm. quinquagesimoseptimo, & sic monstrata est terra promissionis Moysi ad gaudium suum ante mortem, vt habetur Deuteronom. trigesimoquarto capit. vel forte factum est hoc, vt viuente Moyse vltio expeteretur per manum Iosue, vt sic populus assuesceret ad confidendum, quando mortuo Moyse ipse efficeretur dux populi.

Statimque Moyses.] Idest immediate post præceptum Domini Moyses fecit, quod sequitur, scilicet disposuit viros ad bellum. In quo apparet verus amor subditorum, & perfectio maxima pastoris, magis enim populi salutem, quam propriam diligebat, quia mors sua dilatabatur vsque ad consummationem illius belli, si autem salutem suam nimis dilexisset, dilatasset illam pugnam, vt diutius viueret.

Armate inquit ex vobis viros ad pugnam.] Idest Moyses inquit, immediate, supple ad populum armate viros ex vobis, idest date viros armatos ad pugnam.

Qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis.] Idest isti viri debent esse fortes ad pugnandum electi ex toto Israel, sic patet, quia dicitur immediate, quod de qualibet tribu eligebantur mille viri.

Vltionem Domini expetere.] Vocatur vltio domini dupliciter. Vno modo, quia Deus istam vltionem concessurus erat, scilicet, quod Israelitæ non potuissent vlcisci de Madianitis, nisi Deus adiuuisset eos ad vltionem, potissime cum essent pauci, scilicet duodecim millia virorum, & pugnabant contra totam gentem Madian, maxime autem, quia istud bellum, ita prospere gestum est, quod manifestum est illud a Deo specialiter fuisse factum, scilicet, quia cum Israelitæ occidissent omnes Madianitas, & deleuissent terram eorum, nullus omnino de Israelitis bello corruit, vt patet infra in litera, sicut ergo dicuntur esse quædam bella domini, quia ab ipso specialiter fiunt Exodi decimoquarto capit. cum dicitur, dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Vel quia miraculose gesta sunt, sicut innuitur supra vigesimo primo capit. vbi quidam vocatur liber bellorum domini, ita vltio Dei dici potest illa, quæ a Deo specialiter fit, & sic ista facta est. Vel dicitur vltio domini, idest, quod hic vindicabatur iniuria facta Deo: Vltio enim pro iniuria, vel pro damno datur, ideo ad illum pertinet, qui iniuriam, vel damnum passus est. Dicitur autem vltio Dei, quia ipsi offensa facta fuerat. Et hoc dupliciter, vno modo, quia Madianitæ voluerunt Deum concitare ad iram contra Israelitas, & diminuere cultum eius inducentes Israelitas ad idolatriam, & fornicationem supra capit. vigesimoquinto, in quibus Deus nimis offenditur.

Vltio domini dicitur duplici ter hic.

Alio modo potest intelligi, quod erat vltio Dei, quia fuerat ei illata iniuria, non quidem directe, sed quia Iudæis inflicta est, & ipsi erant populus peculiaris Dei: Exodi decimo nono, & Deuteronom. capitu. septimo, vnde omnis iniuria, vel damnum datum Iudæis videbatur inflictum Deo, sicut iniuria irrogata alicui de familia alterius redundat in principem familiæ. Et isto modo dicitur accipere in hostes eos, qui sunt hostes Iudæorum, & accipit in amicos eos, qui benefaciebant Iudæis Exodi vigesimotertio capit. cum dicitur, quod si audieris vocem eius, & feceris omnia, quę loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.

Mille viri de singulis tribubus eligantur.] Hic ponitur modus accipiendi bellatores, erant enim Madianitæ multi, scilicet tota vna gens habens quinque reges, vt patet infra ideo videretur Iudæis, quod totus populus illuc ire debebat. Deus autem voluit, quod pauci irent, vt manifestaretur, quod magis erat victoria a Deo, quam ex hominibus, voluit tamen illos viros esse electos, ne essent pauidi corde, & facerent pauere corda aliorum Israelitarum si fugerent de bello Deuteronom. cap. vigesimo. Nec dicitur, quod isti eligantur, ita quod sint tales viri, qui quantumquam pauci sint, tamen in virtute pugnæ sint maiores omnibus Madianitis, sed dicitur hoc, vt essent isti viri electi, ne essent

An de qualibet tribu iuerunt 3. millia virorum ad bellum.

corde pauidi, qui nunquam bellum non esset conficiendum viribus eorum. Sic factum est in bello Gedeonis cōtra Madianitas: nam cū accepisset 32. millia virorum recesserunt 22. millia facta quadam electione inter eos, scilicet, quod formidolosi, & timidi reuerterentur, mansērunt autē decem millia, & adhuc de illis Deus elegit solum 300. viros Iud. c. 7. Sed manifestum est, quod illa electio non erat, vt essent illi viri valde strenui, & possent facere bellum, quia illi non pugnauerunt, sed tenuerunt manibus suis tubas, & amphoras, & lucernas, vt patet præall. cap. Rabbi Salomon dicit, quod erant tria milia virorum de qualibet tribu: & hoc ponit quia in litera hebraica triplicatur iste numerus mille: sic. mille de qualibet tribu mille de qualibet tribu: & iterum. Et si obijciatur contra eum, quod solum duodecim millia virorum pugnauerunt, vt patet immediate in litera, respondet quod duodecim millia erant ad pugnandum, & duodecim millia ad orandum, & duodecim millia ad custodiendas sarcinas bellatorum. sed nemo cogit eum ad hoc. Enim non est istud verisimile, scilicet, quod tot viri manerent ad custodiendas sarcinas, quot ibant ad bellum.

Item de orantibus non est verisimile, nō enim oportuit separari duodecim millia virorum, sed magis reliquus populus orabat, vt cuncta prospere euenirent bellatoribus. Item si debuissent aliqui specialiter ad orandum separari, isti debuissent esse Leuitæ, vel sacerdotes, quia ipsi erant ministri Dei segregati a cæteris supra c. 1. & hoc ad faciēdum sacrificia, & cætera quæ pertinebant ad diuinum cultum, & ipsi pro populo orabant, scilicet sacerdotes in sacrificijs suis Leuit. capitu. quinto, duodecimo, & decimoquarto, & per totum, sed ipsi non separati sunt, quia solum iubetur hic, quod essent de tribubus Israel, ergo non fuerunt separati aliqui ad orandum. Item si fuissent aliqui de Israelitis ad orandum separati, sufficiebat, vt iste fuisset Moyses cum iste esset sanctior toto populo, & Deo magis acceptus supra cap. duodecimo, & sic non expediebat aliquos de cæteris separari. Sic fuit in bello cōtra Amalechitas: nam cum pugnaret Iosue contra Amalec: Moyses existens in vertice montis orabat, & vincebat Israel Amalech, tac. Exod. 17. cap.

Sed etiam nunc non legitur, quod ipse specialiter orasset, ergo non fuerunt aliqui de Israelitis separati ad orandum.

Item non potest stare ista expositio, quia repugnat literæ, quia infra distinguitur præda inter eos, qui pugnauerunt, & reliquam multitudinem, ergo præter pugnantes nulli alii iuerunt ad bellum, nec separati sunt ad orandum, aut ad custodiendum sarcinas, sed computantur nomine multitudinis, solum ergo erant duodecim millia virorum de duodecim tribubus. Fundamentum autem Rabbi Salomon procedit ex replicatione literæ, quia consuetum est in litera Hebraica, vt bis, vel pluries ponatur eadem dictio pro simplici re, vt patet frequenter in isto libro, & in Leuitico, quia vbi nos dicimus: Vir, frequenter litera Hebraica dicit, vir vir.

De singulis tribubus.] Idest de qualibet tribu erant assumendi mille viri, quia bellum erat pro vtilitate publica & ad vindicandum iniuriam irrogatam toti communitati, ideo de tota communitate debebant aliqui mitti ad expetendū istam iniuriam; sed quælibet tribus erat vna de partibus principalibus totius multitudinis, ergo de qualibet tribu erant mittendi aliqui ad bellum.

An aliquis Leuita iuerit ad bellum.
Quæst. IV.

Qveretur circa hoc, an de Leuitis aliqui iuerint ad bellum.

Respondendum est, quod non missi fuerunt viri, sicut de qualibet alia tribu, quod patet quia præter Leuitas erant duodecim tribus Israel supra cap. 1. & 2. Sed iubetur, quod mittantur mille viri de qualibet tribu, & fuerunt omnes, qui missi erant duodecim millia, vt patet immediate, ergo de Leuitis non fuerūt missi, sicut de aliis tribubus, alioquin essent 13. millia.

Item dicitur hic, qu[illegible] eligerentur mille viri de singulis

A tribubus Israel, sed Leuitæ non computantur nomine tribuum Israel; ergo non fuerunt missi decem viri. Patet hoc supra cap. primo, cum dicitur: Tribum Leui noli numerare, nec pones summam eorum cum filiis Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonii. Quia autem, quare Leuitæ non ibant ad bellum cum cæteris, nec faciebant cætera, quæ erant publicæ vtilitatis, est quia ipsi fuerunt separati specialiter ad cultum Dei, & non ponebatur numerus eorum cum numero Israelitarum, ideo ipsi semper debebant vacare illi officio. Israelitæ autem mitti debebant ad ea, quæ erant publicæ vtilitatis, nec in hoc grauati poterant Israelitæ tanquam essent Leuitæ magis priuilegiati, quia ipsi separati fuerant ad cultū Dei nomine totius multitudinis, vt patet supra cap. 3. & octauo cum dicitur, quod accepit Deus Leuitas pro omnibus primogenitis totius Is-

B rael.

Cum ergo semper essent in ministerio totius multitudinis, non grauabatur multitudo, si mitterentur ad similia opera semper viri de duodecim tribubus, & nunquam de Leuitis, velut si aliqua de duodecim tribubus esset semper occupata in negociis multitudinis, nunquam assignarentur illi officia.

Eligantur de Israel.] Aliquando accipitur Israel stricte pro multitudine duodecim tribuum solum, aliquando autem pro tota cōgregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum. De primo patet, vt cum dicimus, quod totus Israel diuidebatur in duodecim tribubus, vel cum dicitur, quod Leuitæ assumebantur pro primogenitis totius Israel supra cap. tertio. & octauo, vbi necesse est intelligi de solis duodecim tribubus. Aliquando autem accipitur Israel pro

C tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum, vt cum sæpe dicitur, quod omnis homo de filiis Israel faciet hoc, vel illud, vel quod nullus de Israelitis, vel de aduenis faciet tale, vel tale, sicut sæpe habetur in Leuitico, & in hoc libro. Quando autem nomine totius Israel intelligantur Leuitæ, & quando non, declaratum fuit supra cap. 1.

Mittantur ad bellum.] Secundum expositionem Rab. Salomon. dici debebat: quod omnes missi fuerant ad bellum, scilicet 36. millia de qualibet tribu. sed nō omnes pugnabant, sed solum duodecim millia aliorum autem quidam orabant, & quidam custodiebant sarcinas, sed istud improbatum est.

Ideo dicendum, quod solum erant duodecim millia virorum missa ad bellum. [Dederuntque millenos de

D cunctis tribubus.] Idest quælibet tribus dedit mille, & sic erant distincti bellatores per millenos, quia millenus est nomen ordinis, scilicet, quando plura miliaria sunt ordinata, & sic erat hic, cum quælibet tribus daret mille viros. [Idest duodecim millia virorum expeditorum.] Declaratum est in præcedentibus, scilicet, quod omnes qui missi fuerunt de omnibus tribubus erant simul 12. millia virorum, qui erant expediti ad bellum, idest dispositi, scilicet armati: cum dicatur supra Armate ex vobis viros. Vel dicuntur expediti ad bellum, idest non habentes aliquid, quod impediret eos pugnare. Et hoc dicitur ad differentiā reliquorum, qui manebant in castris: nam quamquam essent viri pugnatores cum sæpe pugnassent, tamen non erant expediti ad bellum, quia habebant secum filios, & vxores, armenta, & cætera supellectilia, quæ impediunt hominem ad bellum.

E Dicti autem, qui mittebantur, scilicet 12. millia virorum erant expediti, quia nihil secum ferebant nisi arma bellica, relinquentes cætera, quæ sui iuris erant, in castris. Et isto modo cum Moyses dedit filiis Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse terram, quæ erat ante Iordanem, dixit eis, quod expediti pergerent ante fratres suos, scilicet, quod dimitterent vxores, & filios, & alia, quę possidebant in terra sua, & ipsi armati solum pergerent, vt patet sequenti capit. De cæteris autem non dicitur, quod expediti pergebant, quia ferebant secum vxores, & liberos & cætera, quæ possidebant, cum nondum accepissent terram, in qua morarentur.

Quos misit Moyses.] Dicitur eos misisse, quia ipse erat princeps in castris, & ipse elegit bellatores, atque misit ad pugnam. [Cum Phinees filio Eleazari sacerdotis.] Iste fuit

velut unus de ducibus belli, & præcipuus. Fuit autem missus, quia erat vir strenuus in armis, & zelabat pro domino, cum ipse occidisset principem tribus Simeon, & Madianitidem coeuntes, atque auertit iram Dei a populo supra cap. 25. Conuenienter autem iste ad bellum missus est, quia ipse fuit, qui maxime zelauerat in peccato facto contra dominum per industriam Madianitarum, vt supra dictum est. Fuit autem missus principaliter ad custodiam sacrorum vasorum, quæ mittebantur in bellum. Nã dicitur hic, quòd vasa sancta, & tubas tradidit ei. Sic autem erat in alijs bellis, quòd sacerdotes ibant ad custodiã arcæ fœderis, quæ ferebatur in pugnam, vt patet de duobus filijs Eli sacerdotis, scilicet Ophni, & Phinees, qui fuerunt ad custodiendum arcam in bello 1. Reg. 4. cap. Iuit etiam Phinees ad admonendum cæteros Israelitas ad pugnam, quia quandocunque pugnare debebant Israelitę G ibant sacerdotes aliqui cum illis ad faciendum quasdam admonitiones coram bellatoribus instante pugna, de quibus Deuteron. cap. 20. Ibat etiam Phinees sacerdos, & alij sacerdotes cum eo ad clangendum tubis in bello, quia quandocunque Israelitæ pugnare deberent contra aliquã gentem, iubebat, quod clangerent tubis argenteis supra c. 10. & tamen in illis soli sacerdotes clangebant, vt patet eo cap. [Vasa quoque sancta.] Ista secundum Hebræos sunt arca fœderis, & lamina. Dicit enim Rab. Sal. quod ista duo ferebantur in adiutorium belli. De arca fœderis patet quid sit Exod. cap. 25. De lamina aurea dicendum, quòd erat quoddam ornamentum pontificis operiens frontem eius, & perueniens ab aure vsque ad aurẽ, de qua declaratum est Exodi cap. 28.

Cur arca fœderis, & lamina portabātur in adiutorium belli, op. Rab. Salo. refellitur.

H Dicit etiam Rabbi Salomon, quòd Balaam ariolus, qui stabat tunc cum Madianitis dixit eis: Non poteritis præualere contra populum istum nisi armati, & pedestres occurramus eis. Fecit ergo, quòd magica arte omnes Madianitæ bellarent armati, vt desuper irruerent desuper in Hebræos faciliter eos occidentes, quod Phinees ponebat laminam in fronte in qua erat nomen Dei tetragrammaton, qua visa omnes de sublimi volitantes super facies suas cadebant, & sic a Iudæis leuiter occidebantur: hoc autẽ vult Rabbi Salomon, quia vbi dicitur infra in litera nostra, quòd Israelitæ occiderunt reges Madian. Dicitur in Hebræo, quòd occiderunt eos super interfectos. in quo innuitur, quòd ipsi cadebant volantes super alios interfectos. hoc enim patet Iosue capitu. 13. cum dicitur, Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cum cæteris interfectis, & in Hebræo dicitur: Super interfectos,

I Sed istud ridiculum est, nec etiam videtur; quòd portarent Israelitæ secum laminam sacerdotis, quia nunquã legitur, quod ad aliquod bellum portaretur. De arca autem legitur, quod portaretur, vt patet in bello facto contra Iericho, vbi lustrabatur ciuitas, & ferebatur arca coram bellatoribus Iosue cap. 6. patet etiam in bello contra Philisthijm, quando duo filij Eli sacerdotis portauerunt eam illuc, & capta est a Philisthijm 1. Reg. cap. 4. ducebatur autem arca in bello, vt Deus liberaret Israelitas, quia confidebant, quod cum esset arca inter illos, faciliter vincerent. Sic patet præall. ca. cum dicitur: Dixeruntque maiores natu Israel, quare percussit nos dominus hodie corã Philisthijm? afferamus ad nos de Silo arcam fœderis domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu K inimicorum nostrorum. Et sequitur ibidem, quomodo Israelitæ confidentes de victoria clamauerunt tubis, & Philisthijm scientes esse arcam Dei in castris timuerunt valde. De illa igitur dicendum est, quod adducta fuerit in bellum hic, & ipsa vocatur vasa sancta, quia multoties in Hebræo ponitur plurale pro singulari. Vel vocatur vasa cum arca non esset vnum solum, sed in se multa continebat, scilicet propitiatoriu, & Cherubim, & virgam Moysi, & Aaron, quæ fronduerat, & vrnam cum manna, de quibus declaratum est Exodi cap. 25.

Item non potest stare, quod tulisset Phinees laminam, & poneret in fronte, quia lamina erat ornamentum pontificale, & nullus alius vtebatur eo, nisi pontifex Exodi 28. cap. cum essent distincta ornamenta pontificis, & minorum sacerdotum, vt patet ibidem: sed Phinees non erat F summus sacerdos quousque moreretur pater eius Eleazarus, ideo non poterat vti lamina pontificali: Eleazarus autem non fuit mortuus vsque ad multos annos post ingressum in terram Chanaan, vt colligitur Iosue cap. vltimo. Ipse namque cum Iosue diuisit terram illam, vt patet Iosue 14. capit. sed nunc nondum ingressi erant Israelitæ in terram Chanaan, ergo non erat mortuus. Etiam quia dicitur hic, quod post pugnam egressus est Eleazarus sacerdos obuiam bellatoribus.

Et tubas ad clangendum tradidit ei.] Istæ sunt tubæ, quas fecit Moyses de argento ad congregandum populũ ad consilia, vel ad mouendum castra, & ita proficiebant ad multos vsus, scilicet ad clangendum in festiuitatibus super holocaustis, & victimis, etiam ad clangẽdum in bellis, de quibus supra cap. 10. Iussit autem Deus fieri duas, G sed nunc verisimile est, quòd essent plures. Nam immediate, scilicet in anno sequenti post hoc ingressi fuerunt Israelitæ terram Chanaam, & iam habebãt tubas plures, quoniam septem tubis clangebatur in lustratione vrbis Iericho Iosue capitu. sexto, & sic est verisimile, quod multæ tubæ ferrentur in bellum. Datæ fuerunt autem istæ tubæ ad clangendum, quia Deus iussit semper illas ferri in bellum, dicens quod recordaretur Israelitarum, quando clãgerent in illis tubis. & liberaret eos ab hostibus supra ca. decimo. dicitur autem. tradidit ei, idest Phinees filio Eleazari, quia non debebant tradi alicui de popularibus, nulli enim illorum licebat clangere in illas tubis, cum essent vasa sacra, sed solis sacerdotibus, vt patet præalleg. cap.

Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicis-
H *sent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Eui, & Recem & Sur, & Vr, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos, omniaque pecora, & cũctam supellectilem: quidquid habere poterant depopulati sunt tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit. Et tulerunt prædam, & vniuersa, quæ ceperant, tam ex hominibus, quam ex iumentis, & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem vtensilia portauerunt ad castra in campestribus Moab: iuxta Iordanẽ contra Iericho. Egressi sunt autem Moyses, & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello, ait: Cur*
I *fœminas reseruastis? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phegor, unde, & percussus est populus? Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis, & mulieres, quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes fœminas virgines reseruate vobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio, & septimo. Et de omni præda, siue vestimentum fuerit, siue vas, & aliquid in vtensilia præparatum de caprarum pellibus, & pilis, & ligno expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerãt, sic locutus est. Hoc est præceptum legis, quod mandauit dominus Moysi. Aurum, & argentum, & æs,*
K *& ferrum, & plumbum, & stannum, & omne, quod potest transire per flammas, igne purgabitur, quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.*

Balaam ariolus occiditur.

Sup. 25. Iude. 21.

Captiui oës interficiuntur exceptis mulieribus virginibus.

Cumque pugnassent contra Madianitas.] Hic ponitur secundum, scilicet victoriæ obtentus: nam cum Deus, misisset in bellum, Iudæos tanquam ministros suos, faciliter concessit eis victoriam, ita vt nullus eorum periret, vt patet infra: pugnauerunt autem contra Madianitas, tam bello campali, quàm in vrbibus eorum, cum dicatur infra, quod deleuerunt omnes vrbes, & castella. [Atque vicissent.] Scilicet, quod non poterant Madianitæ resistere eis, & vertebantur in fugam, faciente domino. [Omnes mares occiderunt.] Principaliter enim

enim bellum est contra mares, contra fœminas autem ne A mo pugnat, nisi insanus. & sic faciebant Israelitæ cōtra om nes gentes, & omnes gentes hoc faciunt inter se. Fallebat autem hoc in Chananæis nam tam viros, quam fœminas a paruulo vsque ad senem iubebat Deus occidi: Deuteron. cap. 20. & cum dicitur hic quod occiderunt omnes mares intelligitur de masculis ætatis adultæ, paruulos autem, & omnes fœminas reseruauerunt, vt patet immediate, Moyses tamen postea iussit, vt paruuli occiderentur, & omnes fœminæ, quæ nouerant viros, vt patet infra. [Et reges eorum.] Nō solum occisi sunt populares, sed etiam reges, omnes enim peccauerant, ideo omnes occisi sunt, & maxime peccauerant principes, ideo ipsi maxime debuerunt occidi. Ponuntur autem hic quinque reges terræ Madian, qui occisi sunt. Fuit enim diuisa tota illa terra in quinque reges, & isti erant parui reges, ideo aliquando vocantur re- B ges, aliquando principes, & aliquando duces, quod apparet hic, quia infra vocantur isti quinque principes terræ Madian, vocantur autem duces supra cap. 25. & Iosue 13. & isti dicuntur duces regis Sehon, idest, quod erant sub potestate illius: Iosue capit. 13. & hoc, quia erat rex Sehon potens, & tota terra Madian seruiebat ei, sicut declaratum est eodem cap. & supra c. 22. & inter istos quinque reges nobilior, & potentior erat rex Sur, vt patet supra cap. 25. cuius fuit filia Cozbi, quæ occisa fuit a Phinees cum principe tribus Simeon, de quo eod. cap. [Quinque principes gentis.] Idest isti supra dicti erant quinque principes gentis Madian, quia erat tota terra diuisa per principatus illorū. Vocātur autem isti principes dupliciter. Vno modo, quia omnis rex princeps est, isti autem erant reges terræ Madian, ergo erant principes.

Aliter autem possunt vocari principes ad significandum paruitatem principatus eorum, scilicet, quod non erant isti quinque reges magni, sed erant tanquam parui domini, qui alias vocantur reguli, vel duces. Et dicuntur principes gentis, idest totius gentis Madian, quia nullus alius præter eos dominabatur in terra Madian. [Balaam quoque filiū Beor interfecerunt gladio.] Iste est Balaam, qui inuitād maledicendum Israelitis ad vocationem regis Moab, & cotatus est ter maledicere, sed Deus prohibuit: sup. 23. & 24. c. hunc autem interfecerunt Iudæi cum cæteris Madianitis, quia ipse magis nocuit illis, quam Madianitæ, cum dederit consilium de prostituendis puellis Moabitarum, & Madianitarum apud castra Hebræorum, vt sic inducerentur Hebræi ad peccandum, vt patet supra cap. 24. & hic. Iste autem non fuit de terra Madian, sed de Mesopotamia Syriæ, & de ipso loco fecit eum vocari Balac rex Moab: Deuter. 23. & supra cap. 23. cum dicitur: De Haran adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis. Erat tamen tempore belli huius Balaam in terra Madian, ideo interfectus est cum Madianitis. Morabatur autem tunc ibi, quia Madianitæ promiserant honorare eum, vt maneret apud illos, ideo deserta Mesopotamia venit in terram Madian.

Balaā occisus ā Madianitis.

Si autem obijciatur, quod Balaam cum recessit de terra Moab non iuit in terram Madian, sed in Mesopotamiam, quia dicitur supra cap. 24 quod iuit in terram suam.

Dicendum est, quod iuit illuc ad disponendum ibi de rebus suis, sed postea reuersus est, vt moraretur in terra Madian, vt declaratum fuit supra cap. 22. & 23. Dicunt autem Iudæi de isto Balaam, quod audiuit, quod cōsilio eius multi de Iudæis perijssent, ideo venerat ad Madianitas, vt redderent ei mercedem laboris sui, ipsi. n. conduxerant eum ducentes in terram Moab supra c. 22. sed primum verius est, Non fuit autem mortuus hic Balac rex Moabitarum inter istos, quia licet ipse cōduxisset Balaam ad maledicendum Israelitis, non erat tempore huius belli in terra Madian, sed in regno suo terræ Moab, cōtra Moabitas autem non pugnauerunt Iudæi, quia Deus vetuerat Deut. c. 2. Etiam quia facta ista fraude cōtra Iudæos, solū tulisset Deus, quod expeterent vltionem de Madianitis, de Moabitis autem nihil dixit, vt patet supra cap. 25. & hic.

Mulieres & paruuli capti ab occiduntur in bello.

Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos.] i. apprehenderunt viuentes omnes mulieres terræ Madian, tam adultas, quam paruulas tam cognitas a viris, quam non cognitas, & omnes duxerunt in castra, vt cederet eis loco prædæ,

putantes se bene agere. Egerunt. n. secundum legem omnium Gentium pugnantium: nullus n. fœminam occidit in bello. Etiam erat hoc secundum legem Moysi, quia iussum erat, quod quandocunque Iudæi pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset in terra possessionis eorum; quod si illa gens reciperet pacem oblatam, seruiret Iudæis sub tributo, & neminem occiderēt. Si autem resisteret eis pugnando, debebant occidere omnes masculos potētes pugnare, fœminas autem, & paruulos seruaturi erant. Si autē pugnarent contra gentem aliquam de Chananæis, cuius terram accepturi erant in hæreditatem, occidere debebant omnes tam masculos, quam fœminas a puero vsque ad senem Deut. cap. 20. hic autem pugnabant Iudæi contra gentem, quæ erat extra terram possessionis eorum: nam ipsi nihil accepturi erant de terra Madian, nec acceperunt licet præualuerint contra Madianitas, sed omnia loca eorum igne combusserunt, vt patet infra, ideo iuste videbantur agere, quod reseruarent omnes fœminas Moyses tamen iratus dixit eis quare fœminas reseruauerant, & iussit iugulari fœminas cognitas a viris. Fuit autem hic speciale propter fraudem factam contra Israelitas fœminæ Madianitarum, & Moabitarum descendentes ad castra Hebræorū, inducerent eos ad idolatriam, & libidinem, & propter hoc Deus misit super eos plagam magnam supra c. 24. De paruulis etiam fuit hic speciale: nam iussit eos occidi Moyses, secundum enim legem communem paruuli reseruandi erant quia non erant de terra Chanaan, quam Iudæi accepturi erant. Etiam, quia non ponebatur sub anathemate: nā terra, quæ ponebatur sub anathemate totaliter destruebatur, & omnes habitatores eius occidebantur supra c. 21. C & 1. Reg. 15. c. iussit tamen Moyses paruulos etiam hic occidi ad detestationem magni criminis commissi contra Iudæos, & etiam ne manerent Iudæis postea hostes, non tamen fuerunt penitus deleti omnes Madianitæ, quia post hoc adhuc fuit gens Madian, quæ sæpe pugnauit contra Iudæos, vt patet Iud. c. 7. & 8. hoc autē fuit, quia aliqui fugerunt de terra Madian tempore belli, & illi postea redeuntes in terram suam restituerunt eam in pristinum statum.

Omniaque pecora.] Ista acceperunt pro pugnatoribus, & postea diuisa sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem manentem in castris, vt patet infra.

Et cunctam supellectilem.] Idest omnia alia mobilia pertinentia ad vsus humanos, & inanimata, quæ appellantur supellectilia: nam duxerūt Israelitæ in castra quidquid ducere potuerunt, scilicet aurum, & argentum, vestes & D omnia metalla, & quidquid aliud erat alicuius valoris, quod duci poterat.

Quidquid habere potuerant depopulati sunt.] Depopulari enim destruere est, hic autem accipitur pro prædari, quia Iudæi prædati sunt quidquid possidebant Madianitæ: omnia autem alia, quæ non potuerunt ducere, combusserunt.

Tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit.] i. omnia loca terræ Madian combusserunt. Intelligitur autem omnia loca per ista tria: nam in sacra Scriptura omnis locus munitus vocatur ciuitas, viculi autē dicuntur parua loca non murata, s. rura, castella autem sunt munitiones fortes in locis tutissimis, quę magis sunt ad tutamē, & confugium tempore belli, quā ad habitationem, fuit autem facta combustio horum, ne veniret aliqui ad habitandum in terra illa, propter desolationē illius. Sed hoc nō obstante postea habitata fuit ab illis, qui fugerāt de bello, & E postea populum magnum Madianitarum propagauerunt.

Et tulerunt prædam.] Idest acceperunt Israelitæ, omnia, quæ habere potuerunt in terra Madian, & portauerunt in castra, hoc autem fuit eis præda: [Et vniuersa, quæ ceperant tam ex hominibus, quam ex iumentis.] Ista est præda, quæ supra dicitur, quæ fuit tam in hominibus quā in iumentis, cum de hominibus referātur omnes paruulos mares, & omnes fœminas cuiuscunque ætatis. De iumentis autem ceperunt quidquid habere potuerunt. Vocantur autem hic iumenta ea, quæ vocantur supra pecora. & ponuntur generaliter ista nomina: nam iumentū designat proprie animalia, quæ non sunt ad cibum, sed ad iumentum adiutoriū, sicut asini equi, & cameli, & ob hoc dicuntur iumenta quasi iuuamenta erant tamen præter hæc pecora

Etym. iumenti.

cora multa, scilicet oues boues, & capræ. Interdum tamē pecora vocantur iumenta, vt patet Exodi cap. 13. cum dicitur: quod sanctificetur domino omne primogenitum tā in hominibus, quam in iumentis, & tamen sanctificatio non pertinebat ad iumenta, sed ad pecora, quę sunt immunda. De iumentis autem solus asinus sanctificabatur, nō quidem, quod immolaretur, sed commutaretur oue Exodi capitu. 13. & 34.

Et adduxerunt ad Moysen.] Hoc autem fecerunt nondum diuisa præda inter se, & hoc propter duo, primo quia forte nesciebant an illi, qui manebant in castris habituri essent aliquid de præda, quia si habituri essent superuacua erat diuisio. Secundo fecerunt hoc, quia dato, quòd ipsi solum habituri essent prædam, tamen forte non conuenirent super modo diuisionis; Moyses autem certissime concordaret eos.

Et Eleazarum sacerdotem.] Idest sacerdotem magnū. Vocatur enim sacerdos per excellentiam, quia princeps erat omnium aliorum sacerdotum, fuit autem constitutus paruus ante hoc in pontificē moriente patre suo Aarō, anno quad agesimo ab exitu de Aegypto mense quinto, vt patet infra 33. Et ponuntur isti duo, scilicet Moyses, & Eleazarus, quia erant principes maximi in toto populo, & ambo audiebant causas, & coram eis apparebant illi, qui habebant aliqua dubia, vt patet supra cap. 27. & infra 36.

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel.] Vocatur hic omnis multitudo illa, quæ manebat in castris, & ad hanc multitudinem duxerunt prædam, quia corā illis constituerunt quidquid in bello acceperant.

Reliqua etiam vtensilia portauerunt ad castra.] Vocantur vtensilia omnia supellectilia ab vtendo dicta, quia eis homo vtitur ad opportunitates suas. Dicitur autem: Et reliqua vtensilia, quia supra dicebatur, quòd duxerunt omnem prædam in castra, deinde specialiter expressum est de hominibus, & iumentis, hic autem suppletur de vtensilibus, quia in bello nihil acceptum est, nisi homines, & iumenta, & vtensilia.

In campestrib. Moab.] i. portauerunt omnia hæc ad castra, quæ erant in campestribus Moab. Cū.n. missi fuerūt isti Israelitæ in bellum contra Madian erant castra fixa in campestribus Moab, & ibi postea illa repererunt: nā ista erat vltima mansio totius deserti, & in hac fœminæ Moabitarum, & Madianitarum deceperunt Iudæos supra cap. 25. & non recesserunt de eadem mansione, vsquequo redirent bellatores de terra Madian, imo non recesserunt, vsquequo mortuus est Moyses. Accipiuntur autem hic large campestria Moab: infra 33. capitu. distinguuntur campestria Moab, & planitia loca Moab, & in vtroque loco castrametati sunt Iudæi. campestria enim dicuntur loca non multum plana in descensu de montibus terræ Moab versus Iordanem, planitia autem loca Moab dicuntur esse loca humiliora apud Iordanem, hic autem nihil distinguitur, sed generaliter vocantur illa loca campestria Moab. Non erant tamen Iudæi nunc in campestribus Moab, idest in prima parte, vbi propriè sunt campestria, sed in planioribus locis Moab, iuxta apud Iordanē, quod patet, quia erant tunc in Sethim, cum etiam ante hoc fuissent ibi, quādo deceperunt eos mulieres Moab, & Madian supra capitu. 25. Sethim autem erat in planioribus locis Moabitarum infra 33. capitu.

Iuxta Iordanem contra Iericho.] Idest ista campestria Moab, vbi erant castra, sunt iuxta Iordanem, inter Iordanem sunt limites prout continuatur campestria ista vsque ad extremitates terræ Moab, & iuxta duorum regum Amorrhæorum ex parte orientali: & ideo fuit occidentali vocatur campestria Moab, & planitia loca Moabitarum. Dicuntur autem esse ista campestria contra Iericho, quia a fronte respicit Iericho illa campestria Moab. Diuidit enim Iordanis terram Moab, & Chananæam, terra Moab, & duorum regum Amorrhæorum est ex parte Orientali Iordanis, vt patet Iosue capitu. 13. terra autem Chanaan est ex parte occidentali infra 33. cap. & quia in terra ista ciuitas magis Orientalis est Iericho in introitu terræ Chanaan, communiter terra Moab & Iericho Iordane intermedio.

F Egressi sunt autem.] Hic ponitur tertium, scilicet prædæ diuisio, & diuiditur in partes quatuor, quia primo ponitur fœminarum occisio. Secundo immundarum lustratio, Tertio prædæ diuisio, & primitiarum solutio. Quarto gratuita oblatio. Secunda ibi. [Manete septem diebus.] Tertia ibi. [Dixit quoque.] Quarta ibi. [Cumque accessissent.]

Circa primum dicitur, quòd Egressi sunt. Moyses, & Eleazar sacerdos in occursum bellatorum extra castra. *Quare Moyses, & Eleazarus egressi extra castra in occursū bellatorū.*

Dicūt autem Iudæi, quod causa huius egressionis fuit, quia tota multitudo, quæ manserat in castris vidit bellatores venientes cum præda, & voluit eis extre obuiam ad arripiendum prædam: Moyses autē, & Eleazarus, & principes multitudinis exierunt priores, vt detinerent multitudinem ne faceret aliquem insultum contra bellatores. Sed hoc nihil est, quia si multitudo, quæ manebat in castris voluisset accipere prædam bellatorum, etiam potuisset

G accipere eam in castris, ideo nihil proficiebat, quòd Moyses, & Eleazarus egrederentur ad detinendum multitudinē, quia etiam si tunc eam detinerent, postea in castris multitudo eriperet prædam de manu Bellatorum.

Dicendum ergo, quòd egressi sunt isti principes ad honorandum bellatores, & congratulandum eis, quia prospere gesserant pro tota multitudine, & posuerunt animas suas in manibus suis. Vel forte egressi sunt isti ad loquendum aliquid bellatoribus, scilicet quòd purificarentur antequam ingrederentur in castra, vel quod diuiderent prędam taliter, aut taliter, quæ omnia dicta sunt eis extra castra, vt patet infra. Et dicitur hic de Moyse, & Eleazaro, quod egressi sunt, quia isti erant præcipui in toto populo. Eleazarus quia vterque eorum locutus est ad bellatores: nam Moyses dixit de occisione mulierum, & paruulorū: Eleazarus autem de quadam purificatione, vt patet infra.

H Et omnes principes Synagogæ.] Idest omnes principes totius multitudinis, qui manserant in castris, multi enim de principibus iuerant ad bellum, vt patet infra, scilicet tribunique Moyses principibus exercitus tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello, &c. erant autem isti principes viri proceres, qui habebant aliquam excellētiam inter cæteros Iudæos, & per hos regebatur populus, atque vocabantur isti ad consilia.

In occursum eorum extra castra.] Ad magnum honorem ista pertinent, scilicet, quòd omnes principes irent in occursum bellatorum ad congaudendum eis, & vt magis honorarentur bellatores non, exiuit in occursum eorum vulgaris, & rustica multitudo, sed principes multitudinis sic enim apud Romanos fiebat, cum quis reuertebatur de

I bello prospere gesto, quòd dabatur ei triumphus, qui erat magnæ solennitatis.

Iratusque Moyses principibus exercitus.] Causa indignationis fuit, quia reseruauerunt fœminas, & paruulos, maxime autem propter fœminas iratus est, vt patet in litera. Et fuit iratus principibus, quia alij bellatores nihil in hoc delinquerant, cum ipsi nihil iuberent, alij tacerent, sed exequebantur iussa principum.

Tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello.] Vocantur tribuni principes super mille, & centuriones principes super centum. Isti enim iuerant ad bellum, quoniā tota gens duodecim millium bellatorum diuisa erat per hos, & similes principes. Non.n. poterat conuenienter dirigi, si tota gens immediate subiecta esset vni principi. *An tribuni, & centuriones isti fuerint, quos elegit Moyses consilio Iethro.*

K Ex hoc autem arguunt aliqui, quod tribuni, & centuriones, quinquagenarij, & decani, quos ordinauit Moyses ad consilium Iethro in populo manebat vsque ad tempus istud, scilicet in hoc anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, & hoc quidem verum est, quod iste ordo principatuum durauit in toto deserto, vt declaratum fuit supra capitulo vndecimo, tamen non sequitur ex hoc, quòd manserint, quia ista litera non intelligitur de centurionibus, & tribunis, quos constituit Moyses ad consilium Iethro, sed de alijs, qui præpositi fuerunt bellatoribus tempore belli solum, quod patet, quia de omnibus tribubus accepti sunt bellatores mille, & isti erant per electionem, scilicet, vt assumerentur fortiores, & conuenientiores ad bellum: non contingeret ergo, quod de qualibet tribu acciperentur mille viri, qui essent sub vno tribuno illius tribus: nam non contingeret, quod omnes illi mille

leuiri essent electi ad pugnam, cum frequenter inter mille non electos, reperiantur pauci, qui ad pugnam conuenientes sint, sicut patet de exercitu Gedeonis qui accepit triginta duo millia virorum ad pugnandum contra Madian, & cum dixisset, siquis formidolosus est, & timidus recedat hinc. recesserunt vigintiduo millia, & manserunt solum decem millia, & adhuc de illis decem millibus mãserunt, postea soli trecentum, ut patet Iudicum capitulo septimo. Sic ergo uidetur, quod quando Moyses eligeret uiros bellatores contra Madian, non accepit omnes, quotquot erant sub uno tribuno, uel sub uno centurione, sed eligebat aliquos de existentibus sub quolibet tribuno, vel centurione: postea autem cum collecti essent mille uiri de qualibet tribu præficiebatur eis vnus tribunus, & decem centuriones, qui non erant de prioribus tribunis, & centurionibus, sed nouiter instituti. & si contingeret aliquem de prioribus tribunis, vel centurionibus nunc esse tribunum, vel centurionem non fiebat hoc, quia primo fuerat tribunus, vel centurio, sed quia nunc nouiter institutus erat. Durauit autem iste principatus solum, dum gereretur bellum, & postea redijt principatus, qui primo erat, redeunte quolibet uiro ad suum tribunum centurionem, & decanũ: quilibet enim de populo habebat super se istos quatuor principes: nisi ipse de principibus esset, & hoc, quia isti principes erant subordinati, ut declaratum fuit Exod. cap. 18.

Cur fœminas reseruastis.] Quasi dicat, male fecistis, debuissetis enim illas occidere: intellexit autem hic Moyses solum de feminis, quæ cognouerant uiros: nam ipse postea iussit has solas occidi. Et increpat Moyses istos principes, non quidem quasi egerint contra legem, quia per legem non debebant occidi istæ fœminę, cum non essent de terra Chanaan: Deuteronom. cap. 20. sed increpat eos quasi agentes contra intentionem Dei, & contra rationem; nam Deus iusserat, quòd pugnarent Israelitæ contra Madianitas, quia deceperant eos, & fecerant peccare in Deum suum. supra c. 25. ubi dicitur, quod deceperunt eos per idolum Phegor, & Cozbi filiam principis nobilissimi Madian: sed ista deceptio facta est per fœminas; ergo ipsæ debebant etiam occidi.

Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel?] Quasi dicat nunquid uos nesciebatis, quòd ista uindicta expetebatur propter peccatum ad quod Madianitæ induxerunt Israelitas? Sed istæ mulieres sunt, quæ induxerunt Israelitas ad peccandum: ergo puniendæ erant. Dicitur autem quòd istæ deceperunt filios Israel, quia aliud agebant, & aliud se agere ostendebant: nam ipsæ solum uenerant, vt deciperent filios Israel, prouocando eos ad idolatriam, & libidinem: finxerunt tamen se venisse ad uendenda cibaria: & sic faciebant, ut fraudem suam aliquo uelamento obumbrarent. Etiam cum inducebant Israelitas ad immolandum dijs suis fingebant se hoc facere ad solatium, & sub spe libidinis; faciebant tamen ad hoc, vt Deus irasceretur illis, cum immolassent dijs alienis.

Ad suggestionem Balaam.] Quasi dicat, istæ fœminæ non imaginatæ sunt istam fraudem, nec uiri Madianitæ, sed Balaam: nam cum non potuisset maledicere Israelitis ad petitionem regis Moab, dixit ei, quod daret consilium quando iret in terram suam: consilium autem fuit istud, quod habetur hic, & supra cap. 25. Idem patet Apocalip. c. 2. ubi dicitur, quòd Balaam docuit mittere scandalum coram filijs Israel, scilicet, comedere de immolaticijs, & fornicari, quod uersum fuit Iudæis in scandalum, idest, in causam mali.

Et præuaricari fecerunt uos in Deo.] Idest, fecerunt, quod peccaretis contra Deum uestrum. Vel præuaricari, idest, transgredi legem, uel pactum: est enim propriè præuaricari, quando ea, quæ promisimus non seruamus, & sic Iudæi pepigerant colere Deum uerum, & non habere Deos alienos: & tamen non seruauerunt pactum cum immolauerunt idolo Phegor: ideo præuaricati sunt.

Super peccato Phegor.] Idest in peccato idoli Phegor. Fuit autem peccatum, quòd Iudæi coluerunt illud idolum, quod uocatur Phegor, uel alio nomine Beelphegor, Vel est secundum quosdam Phegor nomen montis, & idolum quod colebatur in monte illo uocabatur Baal: dicitur tamen hic idolum Phegor, quia ponitur in geniti-

A uo, scilicet, idolum, quod erat in monte Phegor. [Vnde, & percussus est populus.] Et propter istud peccatum percussus fuit populus plaga magna: nam uigintiquatuor millia uirorum perierunt sup. c. 25. [Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini.] Idest si aliqui manserunt de masculis Madianitis, qui occisi non sint, occidantur. Cum enim iste populus fecerit istam fraudem contra Iudæos: quamquam non omnes fuerint in consilio hoc: tamen omnes mori debuerunt. [Etiam paruulos.] Idest etiã occidite paruulos, quasi dicat, si aliqui manserunt de adultis, occidite illos: sin autem, saltem paruulos occidite. Istud autem fuit contra legem communem, quia in alijs gentibus quamquam pugnarent Iudæi, & uincerent non poterant occidere paruulos nisi essent gentes illæ Chananeæ Deuteron. c. 20. uel essent positæ sub anathemate. Hic au-

B tem neutrum erat: fuerunt tamen occisi paruuli propter peccatum patrum ad magnam detestationem istius criminis: aliàs autem uendendi erant in seruos, uel accipiendi a Iudæis, sed non occidendi. [Et mulieres, quæ nouerunt uiros in coitu iugulate.] Israelitæ enim bellatores nullam de fœminis occiderant, quia lex non iubebat, cum non essent de mulieribus terræ Chanaan. Moyses tamen iussit occidi de illis eas, quæ cognitæ erant a viris. Causa autem quare occiderentur fœminæ istæ, erat, quia per ipsas uenerat malum. Sed quare magis occidantur illæ, quæ cognouerant uiros. Dicunt aliqui, quòd uolebant Israelitæ punire illas, per quas peccatum uenerat in Israel, & istæ erant, quæ cognitæ fuerant ab Israelitis.

Quare iussit Moyses q occiderentur eæ fœmine, q cognouerunt uiros.

Sed uidetur hoc aliqualiter durum, quia non omnes fœminæ Madianitarum, quæ cognitæ erant a uiris, fuerant

C cognitæ ab Israelitis, aut uenerant ad decipiendum eos: ideo non debebant omnes occidi pro hoc scelere.

Ideo dicunt quidam, quod causa huius occisionis fuit, ne Israelitæ contaminarentur: nam si mansissent omnes illæ fœminæ in potestate Israelitarum pollueretur cum eis accipiendo eas in uxores, uel concubinas sed hoc non licebat quantum ad omnes, sed solum quantum ad uirgines, ut colligitur Deuteronom. capit. 21. Ideo occisæ fuerunt omnes fœminæ cognitæ a uiris manentibus solis uirginibus, & has poterant accipere Iudæi in uxores. Sed ista ratio non stat: nam si propter hoc occisæ fuissent fœminæ corruptæ, etiam occidi deberent in omnibus alijs bellis omnes fœminæ corruptæ, quas acciperent Iudæi in præda. Sed falsum est, quia nulla de fœminis corrupta, aut uirgo occidi debebat, nisi esset pugna contra populos Chananęorum Deuteronom. cap. uigesimo. Item non stat ista ratio,

D quia poterant Iudęi uendere omnes fœminas corruptas gentibus alienis, & sic non commiscerentur eis: sic enim faciebant, quando accipiebant in pugna mulieres, quæ non essent de genere Chananęorum, ut patet præallegato capitulo.

Sed dicendum, quòd causa fuit illa, quę primo dicebatur, scilicet, quod uolebant Iudęi occidere illas, per quas uenerat peccatum in Israel, & quia non poterant distinguere, quę essent illę, quę erant cognitæ a viris Israelitis, uel quę ab alijs uiris, occidebant omnes fœminas cognitas a uiris, & sic occidebantur ibi omnes, per quas malum uenerat in Israel. Istę fœminę iugulatę fuerunt extra castra, s. antequam bellatores intrarent in castra, nam quousq; purificarentur manserunt extra castra diebus septem, vt patet infra in litera.

E Puellas autem, & omnes fęminas uirgines reseruate uobis.] Idest seruate apud uos fęminas uirgines. Dicebat hoc Moyses, quia ipse cum alijs principibus populi regressurus erant in castra, uiri autem bellatores mansuri erant extra: ibi quoque occidere debebant fœminas cognitas a viris, & seruare uirgines: nam etiam uirginibus ductis de terra Madian non licuit ingredi in castra vsque ad septem dies, quousque purificati essent bellatores, quia tam ipsę, quam bellatores censebantur immundi ex contactu mortuorum, uel alias: & non dicitur hic: reseruate uobis, idest, seruate pro vobis, quia istæ puellę virgines non solum cesserunt bellatoribus, sed medietas earum data est reliquę multitudini non pugnanti, ut patet infra, sed dicitur reseruate vobis, idest seruate apud uos, scilicet, per illos dies septem, in quibus purificabantur, ut patet infra.

Ponuntur autem hic puellæ, & virgines: puellæ enim vocantur illæ, quæ paruæ ætatis sunt, ita vt de eis nullo modo verisimile sit, quod a viris cognitæ essent, & circa istas non fiebat aliqua inquisitio an essent virgines, sed reseruabantur tanquam manifestæ virgines. Vocantur autem hic virgines illæ, quæ erant adultæ ætatis, ita vt a viris cognosci potuissent: erat tamen dubium an cognitæ essent, & de istis fiebat inquisitio, an essent virgines, & tunc reseruabantur, alioquin iugulabantur.

Quomodo mulieres cognoscebantur, quæ essent virgines, & quæ corruptæ, & quot modis cognosci potest, quod aliqua puella sit virgo. Quæst. V.

1. modus inquirendi virginitatem. QVæret aliquis quomodo Iudæi cognoscebant, quæ mulieres essent virgines, & quæ corruptæ. Respondendum est, quod multipliciter cognitio poterant tã diuinitus, quam humanitus: dicunt autem quidam Iudæi, quod ista cognitio fiebat per arcam fœderis, s. quod præsentabantur omnes fœminæ coram arca, & illæ, quæ erant virgines nihil patiebantur; quæ autem defloratæ erant, confestim cadere cogebantur. Alij autem dicunt, quòd *2. modus* cognoscebatur hoc per laminam sacerdotalem, scilicet quæ ponebatur in fronte sacerdotis, & fiebat id, quod dicebatur de arca. Sed illud secundum non est conueniens, non enim potuerunt sic cognosci illæ fœminæ, quia illa cognitio non fuit facta intra castra, sed extra, & ibi iugulatæ fuerunt fœminæ corruptæ, & reseruatæ virgines: ibi tamen non erat aliquis, qui posset lamina vti cum non esset ibi summus sacerdos, sed filius eius Phinees, qui non poterat vti ornamentis pontificalibus viuente patre suo Eleazaro.
3. modus Alij dicunt, quod fiebat ista inquisitio in rationali, vel in lapidibus, qui erant super ephod. Nam, vt dicit Iosephus, & declaratum fuit Exodi 28. cap. per fulgorem duorum onychinorum, qui erant in ephud, & per fulgorem lapidum rationalis demonstrabatur veritas rerum, de quibus quærebatur: ideo sicut de cæteris ibi poterat inueniri veritas, ita etiam de virginitate si inquireretur. Aliter autem *4. modus* dici potest, quod inquirebatur hoc in rationali: nam illud erat ad declarandum veritatem rerum absconditarum: sic dicitur Exod. cap. 28. Portabit in pectore suo iudicium filiorum Israel, idest, Aaron portabit rationale in pectore, per quod indicabatur de veritatibus rerum, quas inquirebant filij Israel. Et iste erat modus communis inquirendi, vt patet de Dauid: nam cum esset in vrbe Ceila, & timeret quod traderent eum viri vrbis in manus Saul, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod, & tunc quæsiuit Dauid an traderetur in manus Saulis, & responsum est, quòd traderetur 1. Regum cap. 23. De modo autem, quo inquirebatur in rationali, s. an inquireretur proposita quæstione in verbis, vel Scriptura in aliqua cedola, & posita in plicatura rationalis, declaratum est Exo. 28. c. Iste modus erat valde conueniens ad inquirendas veritates: tñ hic nõ potuit esse, quia ista inquisitio fiebat extra castra ab ipsis, qui iuerant ad bellũ. quod patet, quia dixit Moyses, quòd fœminas virgines reseruarent, & cognitas a viris iugularent: ergo ipsi debebant cognoscere, quæ erant virgines, vel quæ cognitæ a viris, sed non poterant ipsi cognoscere hoc in ephod, quia nullus erat inter eos, qui posset vti ephod, cum illud esset ornamentum pontificale, & ibi non erat aliquis pontifex: ergo de istis quatuor modis inquirendi veritatem occultam, qui sunt ex parte Dei, nullus poterat stare, nisi primus, de quo dubium est, an fuerit.

5. modus Quo cognoscitur naturaliter an mulier sit virgo. Alio modo poterat inquiri virginitas puellarum vel corruptio per tactum vasis genitalis, & hoc modo secundum iura est approbata inquisitio, vt matronæ inquirant virginitatem, vel habitudinem vasis fœminæ, extra de frig. & malef. cap. fraternitatis. quamquam interdum matronæ inquirentes tam in tactu, quam in visu fallantur, quia sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum extra de proba. cap. causa matrimonij. & hoc modo potuerunt Iudæi inquirere.

6. mod. Alio modo potest inquiri virginitas, siue in viro, siue in fœmina per lapidem quendam preciosum, qui Gagates dicitur: aqua enim huius si bibatur virginitatem demonstrat: nam qui virgo fuerit non cogetur vrinare, qui verò F non est virgo, immediate cogetur vrinare. De hoc habetur in libro De proprietatibus rerum in lib. 16. & de hoc loquitur Dioscorides in lapidario suo.

Alio modo potest inquiri virginitas modo medicinali *7. mod.* ex aspectu vrinarum, secundum quod dicit Arnaldus de villa noua in quodam libro De embrione, scilicet, quod vrinæ virginum lucidæ, & claræ sunt, & quandoque albæ, & quandoque glaucæ. Si verò fuerint aurei coloris, & claræ animum coeundi significant: & hoc est verum in incorruptis. Corruptarum autem mulierum vrina turbida est propter fracturam huminis, & ideo sperma apparet in fundo vrinæ mulieris corruptæ: & multa alia sunt signa secundum medicos, per quæ satis veraciter cognosci potest an mulier sit virgo, vel non.

Multi alij modi sunt inquirendi de virginitate, aut de-G floratione puellarum, quorum aliquo poterant Iudæi uti ad cognoscendum hoc, quod inquirebant: & dato, quòd nullum alium haberent sufficiebat ille, quem ius recipit, scilicet, per tactum matronarum.

Et manete extra castra septem diebus. Hoc fiebat, vt purificarentur illi, qui immundi erant, quibus non licebat ingredi castra, quousque purificarentur. Dicunt autem quidam Iudæi, quòd hoc intelligitur de castris deitatis, scilicet de Sanctuario, & volunt, quod isti erant immundi per tactum mortuorum, & quia venientes de bello volebant intrare in Sanctuarium gratias acturi de victoria, & offerre cupientes dona: ideo Moyses antequam *An immundi super mortuo venientes de bello Madian prohibiti fuerint ingressu castra deitatis vel castrorum multitudinis.* fieret, prohibuit. Et dicunt, quòd non vetantur isti ingredi castra multitudinis, aut castra Leuitarum, sed solum castra deitatis, a quibus excludebantur immunditia contracta super H mortuo.

Sed istud non stat, nam necesse est, quòd dicamus istud intelligi de castris multitudinis, quia nulla alia vocantur castra.

Aliqui autem, vt Rabbi Salomon distinguunt triplicia castra, scilicet, multitudinis, Leuitarum, & deitatis: sed ista distinctio nullam habet rationem, aut fundamentum in Sacra Scriptura, immo nec potest stare, quia si accipiantur castra aliquando pro castris deitatis necesse est, quòd omnis immunditia repellat a castris: quia nullus homo qualitercunque immundus permittebatur accedere ad altare Leuitic. capit. vndecimo, & decimoquinto: nam propter hoc dicuntur aliquæ esse immunditiæ, quia saltem repellunt hominem ab accessu ad Sanctuarium, sed cum agitur de immunditiis, de quibusdam I dicitur quod propter illas erit homo extra castra, & quædam sunt de quibus nequaquam dicitur, quod erit extra castra: ergo non accipiuntur castra pro castris deitatis, quia alioquin semper diceretur, quod erit homo extra castra cum immundus fuerit. Item patet hoc, quia supra c. 5. iubebatur, quod fluentes semine, & immundi super mortuo, & leprosi eijciantur de castris: sed manifestum est de leprosis, quod eijciuntur de castris multitudinis: ergo idem modus erit de fluentibus semine, & de pollutis super mortuo: sed hic agitur de pollutis super mortuo: ergo illi non debebãt recipi in castris multitudinis.

Item patet hoc, quia dicitur præalleg. cap. quòd Israelitæ eiecerunt de castris omnem fluentem semine, & immundum super mortuo, & leprosum, sed nullus poterat eijci de castris deitatis, quia non potest aliquis eijci de loco, nisi in quo manet, sed in castris deitatis nullus manet, K cum solum irent illuc homines ad offerendum, & orandũ: ergo nemo poterat eijci inde, sed dicitur de pollutis super mortuo, quod eiecti sunt de castris: ergo intelligitur de castris multitudinis, in quibus manebant, de quo magis declaratum est supra cap. 5. Item patet, quod illud intelligatur de castris multitudinis, quia dicitur infra, quod Moyses, & Eleazarus, & principes Synagogæ egressi sunt in occursum bellatorum extra castra; sed non potest intelligi de castris deitatis; quia non erant omnes isti in castris deitatis, scilicet, in Sãctuario; ideo necesse est intelligi de castris multitudinis. Dicitur etiam hic, quod iussit Moyses bellatoribus, quod manerent extra castra, sed tunc erant extra castra multitudinis, ergo ibi manserunt, & non accesserũt in his septem diebus ad reliquam multitudinem tanquam coinquinati: non erãt tamen omnes coinquinati: quia ista im-

immunditia septem dierum erat ex contactu mortuorũ, sed aliqui erant de bellatoribus, qui nec tetigeram mortuos, nec occiderant: manserunt tamen omnes quousque illi, qui immundi erant lustrarentur. Iussum est autem, quod manerent per septem dies: quia totidem durabat immunditia super mortuo contracta supra cap. 19.

Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit.] Hic ponitur a qua immunditia erant lustrandi illi, qui pugnauerant, scilicet, ab immunditia contactus morticini. Multæ autem aliæ immunditiæ sunt, de quibus Leuit. cap. 11. & vsque ad 18. & supra capit. 19. in quarum quibusdam homines manebant in castris: in alijs autem exibant de castris: non tamen fit hic mentio nisi de immunditia super mortuo, & hoc quia in bellatoribus ista manifesté erat. De alijs autem non patet, si tamen aliqua esset, deberent obseruare cæremonias purificationis illius. Et dicitur: Qui occiderit, id est, qui iam occidit, & qui tetigerit, id est, qui iam tetigit; quia est hic præteritum coniunctiui, & non futurum. Nam non datur hic regula pro immunditia contrahenda, sed pro iam contracta: æquiparantur autem ista duo quantum ad immunditiam, scilicet, tangere mortuum, & occidere. Aliqui enim occidebant, qui non tangebant, vt qui lapide, vel sagitta a longe percutiebant: & isti quamquam non contraherent aliquam realem immunditiam, tamen lex censebat eos esse immundos, ideo vterque purificabatur. [Lustrabitur die tertio, & septimo.] id est purificabitur in his diebus. Erat enim regula generalis, quod quicunque tangeret aliquẽ hominem mortuum, vel introiret in tabernaculum eius, quando erat ibi cadauer, vel tangeret in agro cadauer hominis occisi, aut per se mortui, vel ossa illius, aut sepulchrum, erat immundus diebus septem, vt patet supra capit. 19. & in istis diebus non licebat eis ingredi in castra, sed in die tertio lauabat homo corpus suum aspergendo aquam lustrationis, & non lauando, & ista aqua fundebatur super homines, & vestes. Iste ritus fiebat etiam in die septimo, & post hoc ad vesperum lauabat homo corpus suum, & vestimenta sua in aquis viuentibus siue aquis lustrationis, & tunc erat totaliter mundus. Aquæ autẽ lustrationis, quæ aspergebantur sunt aquæ commixtæ cineribus vitulæ rufæ, quæ cremabatur pro purificatione totius populi. De huiusmodi ritu habetur supra capit. decimonono, & illud vocatur hic lustrari, id est, purgari: nam verbũ lustro, significat purgare, vel circunspicere, vel illuminare. Hic autem solum tangitur de purificatione, quæ fiebat in aquis lustrationis: quæ in die tertio, & septimo aspergebantur, & non dicitur de lotione in aquis viuentibus, quæ fiebat in die septimo ad vesperum, quia cum Legislator descripserit complete istam cæremoniam supra capit. decimonono, non curauit hic omnia exprimere, sed infra expressit post omnes istas cæremonias, cum dicitur: & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Regula generalis immunditia tangentis mortuum.

Aquæ lustrationis quæ dicantur.

Et de omni præda.] Hic ponitur purificatio omnium aliorum, quæ contaminata erant: homines enim contaminabantur in contactu mortuorum, & purificabantur ritu supra posito. Res autem inanimatæ immunditiam incurrebant ex contactu mortuorum. Pro quo sciendum, quod non incurrebant omnes res immunditiam ex contactu mortuorum, sed solum illæ, quæ pertinebant ad aliquem vsum humanum; inquantum per eas poterat homo effici immundus: vnde animalia, quæ non veniebant in vsum humanum, vt feræ, & volucres, antequam caperentur ab hominibus non incurrebant aliquam immunditiã; licet tangerent cadauera. Res autem humanæ aliquando incurrebant immunditiam, hoc autem erat non propter seipsas, quia immunditia erat quædam irregularitas, secundum quam excludebatur quis ab accessu, & ingressu Sanctuarij, & participatione aliorum sacrorum: nulla autem res humana potest priuari ista participatione sacrorum; ergo non incurrunt immunditiam propter se, sed secundum quod possunt venire, & veniunt in vsum humanum, & possunt facere hominem immundum, sed adhuc non incurrebant omnes res humanæ immunditiam ex contactu mortui: nam nullum animal incurrebat immunditiam ex hoc, adeo quando supra cap. 19. datur re-

Quæ incurrebãt immunditiã legalem, & quæ non.

A gula de purificatione immunditiæ contractæ super mortuo, solum dicitur de hominibus & quibusdam rebus inanimatis: & ob hoc quando bellatores duxerunt pecora, & iumenta de terra Madian, non debuerunt ea purificare nec iussum est, sicut fuit iussum, quod purificarent res inanimatas, scilicet, vestes, & metalla, & omnia vtensilia, vt patet hic. Item non poterant incurrere immunditiam omnes res inanimatæ: nam fontes, flumina, cisternæ, lacus, & omnes congregationes aquarum non poterãt pollui, quamquam tangerentur a morticinis Leuit. cap. 11. semina etiam quando sunt in granis non poterant pollui, quamquam tangantur a morticinis, nisi forte respersa fuerint aqua, vt patet in eodem cap. omnia autem alia vtensilia quæ in vsus humanos veniunt, siue metalla, siue vestes, siue aliæ res domesticæ polluuntur ex contactu mortui, vel saltem si sint in domo, in qua aliquis est mortuus, vt patet

B supra capit. 19. ista autem purificantur, sed non omnia. Quædam enim sunt, quæ cum semel polluta fuerint, nunquam ad vsus humanos redire debent, sed frangebantur, sic est de omnibus vasis fictilibus, & de clibanis, & cytropodibus, vt patet Leuit. cap. 11. aliquæ quoque res incurrunt immunditiam, & non purificantur, vt aqua, vel vinum, & reliqui humores si fuerint in aliquibus vasis, & ceciderit interius aliquid morticinum penitus immunda sunt, & non possunt bibi. vt patet per allegatum cap. sed effundantur, sic quoque si in domo alicuius morientis essent vasa non habentia operculum, nec ligaturam, humores, qui ibi essent, efficiebantur immundi, & non purificabantur postea supra cap. 19. Aliæ autem res pertinentes ad vsum humanum, vt vestes, & quæcunque alia, quamquam incurre-

C rent immunditiam ex contactu mortui, vel quia erant in domo alicuius morientis, postea purificabantur, sicut habetur sup. cap. 19. & patet infra in litera. Iudicantur autẽ omnes res, quæ de præda adductæ sunt, immundæ, quia erant in domibus morientium; & multa ipsorum contigerant ipsos morientes, sicut vestes mortuorum, ideo quamquam aliquid esset in illa magnitudine prædæ, quod non esset immunditũ, omnia propter dubium debebant purificari. [Siue vestimentum fuerit, siue vas.] Idest, quidquid sit de præda, sicut vestimenta mortuorum, vel vasa quæcunque aut aurea, vel argẽtea, vel alia pertinentia ad alios vsus, purificabuntur. De vestibus autem erat magis manifesta ratio, quia Israelitæ expoliauerãt Madianitas mortuos. De his autem vestibus manifestum est, quod immũditiam contraxerint, quia non solum tetigerunt mortuos:

D sed etiam perfusæ essent, vel respersæ sanguine mortuorum. De vasis autem non erat eadem ratio: erant tamen immũda, quia erant in domibus, in quibus erant mortui, vel erãt apud ipsos mortuos, & ex hoc censet lex contractam esse immunditiam. Accipitur autem hic vas generaliter pro omni continentiuo, vel quod est ad aliquam ministrationẽ. Nam secundum modum Hebræorum arma vocantur vasa, scilicet, vasa belli, & instrumenta musica vocantur vasa, scilicet, vasa Psalmi: & sic intelligitur hic, quod omnia hæc purificarentur. Nam etiam arma accepta de præda Madianitarum purificanda erant, vel quidquid aliud esset. Et intelligitur hoc de omnibus rebus duris, scilicet, quæ non factæ sunt ex pilis, pellibus, vel lino; quia de istis immediate subditur. [Et aliquid in vtensilia præparatũ.]

E Idest etiam si aliquid fuerit de præda præparatum in vtensilia, idest, ad vsus, expiabitur, sicut prædicta, & hoc si fuerit de pellibus caprarum, vel de pilis, vel de lino. Vtensilia autem vocantur quælibet instrumenta præparata ad aliquos vsus; nam ab vsibus denominantur, & possunt hic accipi vtensilia pro ipsis vasis, vel pro vsu. Primo modo est sensus, quod si erat aliquid de pellibus, pilis, & lino præparatum ad vtensilia, idest, ad faciendum inde vtensilia, quod purificaretur, & tunc intelligitur, quod si lana, vel pili, aut pelles, vel linum erant ad faciendum inde aliqua supellectilia, quamquam nondum esset quidquam factũ ex illis, purificarentur. Secundo modo intelligitur, quod si aliquid erat de pellibus caprarum, & pilis, & lino præparatum in vtensilia, idest, præparatum ad vsus, scilicet, quod essent facta aliqua vtensilia ex pellibus, vel pilis, & lino, quæ proficerent ad aliquos vsus; debebant expiari, & iste sensus magis conuenit, quia non dicitur hic: si fuerint

rint

rint pili, vel pelles, vel linum ad vtensilia, ita quod non essent facta vtensilia. sed dicitur: si fuerit aliquid de pellibus, & pilis, & lino, scilicet, quod iam sit factum ex his, purificabitur. Et istud est ad vtensilia, idest ad vsus: nam postquam ista fabricata sunt, vtensilia sunt: & non ad vtensilia, nisi accipiantur vtensilia pro vsibus. sed etiam in hoc nihil differebat, quia siue essent pelles, pili, & linũ, ex quibus nihil factum esset, vel esset aliquid factum ex his, vtroque modo expiari debebat. [De caprarum pellibus, & pilis, & lino expiabitur.] i. quidquid fuerit factum de istis, & accipiatur de præda, purificabitur. Et cum dicitur de pellibus caprarum intelliguntur omnes aliæ pelles quorumcũque animalium, & pili quicunque: sed Scriptura exprimit causa exempli in paucis.

Quomodo fiat expiatio. Quæst. VI.

QVæret Aliquis de modo expiationis harum rerum. Et dicendum, quod ista expiatur dupliciter: quædam enim per ignem, scilicet si possunt transire per ignem: alia per aquam, sicut facta de pilis, vel pellibus, vt patet infra, & ista expiabantur aspergendo aquam lustrationis, secundum quod fit in hominibus, scilicet, die tertio, & septimo: & sic erunt ritè purificata, vt patet supra 19. capit, manebant autem ista immunda omnibus istis septem diebus, ita quod non liceret alicui homini mundo tangere illa, alioquin pollueretur, ita vt non posset accedere ad sacra.

An paruuli, & fœminæ ducti de præda Madian fuerint purificati aqua lustrationis. Quæst. VII.

QVæretur Vlterius de paruulis, & fœminis ductis de præda Madian an expiati sunt ista aqua lustrationis. Respondendum est, quod nullus de paruulis fuit expiatus, quia iussit Moyses occidi omnes paruulos Madianitas, & occisi sunt immediatè antequam bellatores introirent in castra: ergo non fuerunt purificati, quia purificatio solum erat respectu eorum, qui erant in castris, scilicet, vt isti, qui immundi veniebant, non polluerent eos, qui erant in castris. De fœminis autem Madianitarum dicendum, quod quædam occisæ sunt, & quædam seruatæ. De illis, quæ occisæ sunt constat, quod non fuerunt purificatæ, sicut nec paruuli, quia ad nihil opus erat purificari: & istud fuit in omnibus fœminis corruptis: virgines autem reseruatæ fuerunt, & diuisæ inter bellatores, & reliquam multitudinem, vt patet infra: ideo de istis est dubium an purificatæ fuerint.

Et dicet aliquis, quod non fuerunt purificatæ, quia ista purificatio erat cæremonia Iudaica, solum obligãs eos, qui erant sub lege, sed virgines Madianitarum erant in Gentilitate: ergo non erant purificandæ.

Respondendum est, quod purificatæ sunt, & quando dicitur, quod non erant sub lege, negatur: nam cum istę essent captæ in bello, pertinebant totaliter ad ius, & potestatem Hebrçorum: ideo obligabantur Iudęi facere eas redire ad cultum Iudaicum.

Sic patet Exodi capit duodecimo, cum dicitur, quod si quis de Iudæis habuit seruos empticios, scilicet, de Gentilibus circuncidat omne masculinum eorum, & sic manducabunt de phase. Si autem habet mercenarios, non poterit cogere eos ad circuncisionem: sed istæ fœminæ erant tanquam serui empticii, cum captæ essent in bello: ideo Iudæi compellebantur illas reducere ad cultum Iudaicum; sed erat ista cæremonia Iudaica: ergo debebant purificari: nam qui erat obligatus ad vnam cæremoniam legis erat obligatus ad omnes, quia nõ poterat quisquam obligatus esse ad vnam cęremoniam, nisi esset obligatus ad legem. Si autem ad legem, ergo ad totam legem. Sic arguit Apostolus ad Galatas cap. quinto, dicens: Testificor omni homini circũcidenti se, quod debitor sit vniuersæ legis faciendæ, idest, solum ex hoc, quod accepit circuncisionem obligatur ad omnes cæremonias.

Item patent prædicta, quia Hebræi poterant accipere istas fœminas in vxores secundum regulam datam Deu- F teronom. 21. cap. sed tunc necesse esset, vt istæ obseruarent omnem ritum Hebræorum: ergo oportebat, vt purificarentur.

Aliquis autem dicet, quod non fuit necesse istas fœminas expiari, quia quamquam obligarentur ad expiationem & ad obseruationem cæremoniarum, si manerent inter Hebræos: tamen poterant Iudæi illas vendere alteri genti: ergo non compellebantur illas facere obseruare cæremonias legales. Nam si vendere deberent, non conuerterent eas ad ritum Iudaicum; quia postea non possent vendere alicui Gentili, cum esset dare occasionem, vt ille, qui semel effectus erat Iudæus, rediret ad ritum Gentilium.

Respondendum est, quod si Iudæi immediatè, vt venerunt de bello Madian vendidissent omnes fœminas, non cogerentur purificare aliquam earum, quia immundicia G attendebatur respectu Sanctuarij, scilicet, ne pollueretur: & respectu eorum, qui erant in castris, sed si venderentur istæ fœminæ immediatè, vt ductæ sunt de bello, non accederent ad Sanctuarium, nec ad eos, qui manebant in castris: ergo nihil proderat purificari. Dicendum tamẽ quod purificatæ fuerunt, quia istæ fœminæ fuerunt introductæ in castra, & manserunt inter Iudæos habitantes cum eis. Quod patet, quia medietas earum data est bellatoribus, & medietas reliquæ multitudini; & quędam ex eis datæ sunt Eleazaro sacerdoti, sed ad hoc necesse erat, vt purificarentur, quia alias inficerent cæteros, cum quibus morarentur in castris: ideo ipsæ quoque purificatæ sunt eodẽ ritu, quo Iudæi. Et cum arguebatur, quod purificatio est cæremonia Iudaica, & solum debebat seruari in Iudæis, sed istæ puellæ non erant subiectę legi; ergo &c. Respondendum, quod H erant subiectæ legi; nam eo quod erant captæ in bello obligabantur Iudæi facere, quod seruarent cæremonias legis, sicut dicebatur supra de seruis empticiis. [Eleazar quoque sacerdos.] Supra ponebatur locutio Moysi de purificatione bellatorum: hic autem ponitur alia cæremonia de eadem purificatione, quam protulit Eleazar, & non est intelligendum, quod Eleazar quasi a seipso ista dixerit, sed quia Moyses iussit ei, quod ista diceret, vt patet verbis eius, scilicet, hoc est præceptum legis, quod mandauit Dominus Moysi, quare autem Moyses aliquid locutus fuerit, & aliquid Eleazar non potest penitus patere causa. Et forte causam non habet, nisi solam voluntatem; quia in multis, quæ indifferentia sunt, ob solam voluntatem sic, vel sic agimus, vel potest dici, quod Moyses fecit hoc ad honorandum Eleazarum, scilicet, quod aliqua præcepta daret Moy- I ses, & aliqua Eleazarus: dicitur autem hic Eleazar sacerdos, idest, sacerdos magnus per excellentiam. quia ipse successerat patri suo. supra cap. 20. [Ad viros exercitus, qui pugnauerant sic locutus est.] Idest, mandatum istud de purificatione dirigebatur ad viros bellatores, & hoc quia ipsi facere debebant cęremonias purificationis, cum manerent extra castra:

Dicunt autem aliqui, quod Eleazarus locutus fuit ista, quia ministratio legis in cęremonialibus magis pertinebat ad sacerdotem magnum, quam ad Moysen, cum mundicia, vel immunditia principaliter attendatur respectu Sanctuarii, cuius cura pertinet ad sacerdotes: ideo solus Eleazar dare debebat ista precepta, & non Moyses, quia tamen sacerdotes noui erant, & nondum instructi, Moyses aliquando præcepta dabat. Sed ista ratio multum superficia- K lis est, quia sicut Eleazarus dedit hic quædam præcepta de purificatione: ita poterat dare ea, quæ dedit Moyses. [Hoc est præceptum legis, quod mandauit Dominus Moysi.] Prius enim ponit auctoritatem dicti sui, quam dicat, scilicet, quod istud non est ex voluntate sua factum, sed ex mandato Dei, & denunciauit Dominus istud per Moysen: ei enim loquebatur, & postea Moyses ad populum, vel ad sacerdotes.

Aurum, & argentum.] Hic ponitur regula de purificatione, quæ non erat eodem modo celebranda in omnibus, sed quædam purificanda erant per ignem, alia autem per aquam: sunt enim ista duo elementa purificatiua omnium immunditiarum: nam ignis propter subtilitatem, & & viuacitatem caloris omnes impuritates consumit: nec est aliquid quod ita perfectè purificationem faciat. Vnde

Duo elementa purificatiua.

tota

tota impuritas sęculi huius in iudicio per ignem purificabitur, vt patet prima Petri cap. 3. & in istis elemẽtatis quã do aliquid penitus purificari debet, per ignem purificatur si potest ignem sustinere. Secundum purificatiuum est aqua, quæ sordes abluit, non quidem consumendo, sed abstergendo, & ista purificatio minor est, quia aqua solum tollit sordes, quæ superficietenus inhærent: & non multũ radicatæ sunt: ignis autem quascunque tollit. Vnde & aqua vim purificatiuam ab igne suscipit: nam aqua si calida sit magis purificare potest, quàm cum frigida est, hoc autem quia calor digerit, & subtiliat, & facit, quod aqua magis penetrare possit, & consequenter efficacius sordes tollere. Purificatio ergo ignis est efficacissima: purificatio autem per aquam solum est in defectum, scilicet, cum non potest adhiberi purificatio per ignẽ, & hoc quia quædam res ignem non tolerant. Et sic dicitur hic, quod oẽ quod potest transire per flammas, ignẽ purgabitur, & quod nõ potest sustinere ignem, lustrabitur aqua, & quia omnia metalla possunt sustinere ignem, dicitur quod aurum, & argentum, & omnia metalla igne purgabantur. Aes & ferrum.] Aes aliquando est nomen generale ad alia metalla, & etiam monetæ vocantur æs, quia fiunt de metallis. sic dicitur Lucæ 21. capit. quod vidit Christus quandam viduam mittentem in Gazophylacium æra minuta duo, idest, duos paruos denarios. Alio modo accipitur æs specialiter pro quodam metallo; & in ista significatione accipitur hic, cum nominentur sex metalla, septimũ autem metallum, scilicet, cuprum subticetur hic, quia intelligitur per alia sex, vel per clausulam generalem, quæ sequitur, scilicet. Omne quod potest transire flammas, cuprum autem potest sustinere ignem, sicut cętera metalla.

Quare hic ponuntur omnia metalla purganda, & seruanda in destructione verò Iericho tantum quatuor.
Quæstio VIII.

Qværet Aliquis quare hic ponuntur omnia metalla purganda per ignem, & seruanda, & in destructione vrbis Iericho solum accipiuntur aurum, argentum, æs, & ferrum: Iosue capit. sexto. Respondent aliqui, quod ibi etiam reseruantur omnia metalla, sed non exprimuntur spiritualiter cum intelligãtur per vasa ęnea, quia æs est nomen generale ad metalla. Sed illud non stat, quia ibi distinguitur æs a ferro, auro, & argento: si autem acciperetur generaliter, non distingueretur ab aliquo metallo, sed omnia assignaret. Ideo aliter & melius respondendum, quod magna diuersitas est inter destructionem Iericho, & destructionem Madianitarum: quia Iericho consecrata fuit Deo, & anathematizata hominibus: ita ꝙ nihil liceret accipere eis inde, quod in vsus humanos prouenirer, vt patet Ios. cap. 6. nam & Acham qui accepit pallium coccineum, & regulam auream lapidatus est Iosue cap. 7. ideo illa, quæ diuino cultui applicari non poterant, destruebantur totaliter: inter metalla autem solum quatuor applicabantur cultui diuino in vasis & supellectilibus Sanctuarij, scilicet, aurum & argentum, æs, & ferrũ: ideo ista quatuor reseruari debuerunt: patet hoc, quia aurum erat ad faciendum duo Cherubim super arcam, & ad faciendum propitiatorium, & ad cooperiendum arcã, & altare thymiamatum per totum, & ad faciendum candelabrum cum omnibus vasis suis: argentum autem erat ad faciendum bases tabularum, & ad facienda capitella columnarum. De his Exo. cap. 25. & 26. æs erat ad faciendum bases columnarum atrij, & paxillos, & labrum ęneũ, & cooperiendum altare holocaustorum, & ad faciendum vasa eius. De his Exod. cap 27. ferrum autem erat ad faciendum instrumenta erigendi; & deponendi tabernaculum, vt martellos forcipes, & similia. Solum ergo ista quatuor iussa sunt seruari in destructione Iericho, & fuerunt posita in thesauris Domini: Iosue cap. sexto. destructio autem Madianitarum non fuit Domino consecrata, sed facta ad vtilitatem multitudinis Israel, ideo omnes greges, & armenta, iumenta, & omnia supellectilia, & omne metallum, & puellæ virgines, & generaliter quidquid ad vsum humanum conferre potest conseruatum est, præter omnes mares, & fœminas cognitas a viro, & apparet differentia, quia in destructione Iericho nihil acceperunt Israelitæ, sed omnia posita sunt in thesauris Domini. In præda autem Madian omnia prouenerũt popularibus, & sacerdotibus, præter aurum, quod ipsi sponte Deo obtulerunt, vt patet infra. [Et omne quod potest trãsire flammas.] Idest, omne quod igne purificatur, & non consumitur, aut incineratur, & hoc fit dupliciter, quia quædam transeunt per ignem, & eliquantur in eo, sicut aurum, argentum, stannum, cuprum & plumbum: alia autem transeunt per ignem non eliquata, sed consumuntur in eis impuritates sicut æs, calibs, & ferrum. quocunque autem horum modorum debebat fieri purificatio in igne. Alia autem sunt, quæ nullo modo sustinent ignem vt vestes, pelles, lina, & similia. [Igne purgabitur.] Ista purificatio non est cæremonialis, sed naturalis, quia in ea adimuntur impuritates realiter, in purificatione autem legali non adimuntur impuritates. sicut in aspersione aquę lustrationis: immo ibi maior causatur impuritas, cum illa aqua sit commixta cineribus vitulæ: illa tamen purificatio accipitur hic, vt cęremonialis. Censentur enim omnia ista fuisse immunda, ideo cum transeunt ad Iudeorum vsum debebant purificari. [Quidquid autem non potest sustinere ignem. Ista sunt, quę in igne posita, in cinerem vertuntur, & fumum emittunt, quod est per resolutionem ipsorum, & sic est generaliter de omnibus, quę non sunt metalla, vel non habent conformitatem magnam cum metallis. [Aqua expiationis sanctificabitur.] Ista purificatio ponitur in defectum, quia efficacissima purificatio est in igne: quę autem nõ sustinent ignem possunt habere quãdam leuem purificationem, in aqua vt dictum est. Ista tamen non purificabantur in aqua per ablutionem, & defricationem, sed per solam aspersionem aquę cum cineribus: vnde ista non erat purificatio naturalis, sed cæremonialis, quia non erant purificata realiter ista, sed secũdum opinionem legis; & non dicitur, quod purificabuntur in aqua simpliciter quasi in quacunque aqua lauari possent, sed dicitur de aqua expiationis: ista enim est aqua commixta cineribus vitulę rufę. De cęremoniis autem faciendi, & conseruandi illos cineres patet supra capit. 19. Cum vero aliquis homo, vel aliqua supellex expiari debebat, ponebatur modicum de cineribus in aliquo vase, & superfundebatur aqua ad commixtionem, & tunc in vasculo tingebatur hyssopus, & aspergebantur ex illa aqua homines immundi, vel vtensilia supra cap. decimonono. Vocatur autẽ aqua expiationis, quia ista sola est, quę expiabat: Nam licet aqua pura naturaliter expiet abstergens sordes lex tamen non iudicabat aliquem purificatum esse quousque aspergeretur ista aqua. Vnde siquis renuerit aspergi ista aqua, manebat immunditia sua super eum, & peribat de populo suo, atque contaminabat Sanctuarium Domini supra 19 cap. Et dicitur hic sanctificabitur, idest, mundabitur, quia istę res mundatę erant, cum aspergerẽtur ista aqua. Sanctificare enim multipliciter accipitur, sicut sanctum esse, sanctus enim significat mundum, & firmum, & Deo applicitum, & sic sanctificare est mundarẽ, confirmare, Deo applicare. De primo patet Leuit. cap. 11. & 20. Sancti estote, quia ego sanctus sum, idest, estote mundi, quia ego sum mundus. De secundo sunt multa exempla, quia frequenter dicitur cum dantur aliqua pręcepta: erit hoc sanctum lege perpetua, idest, erit hoc firmum. De tertio patet Exod. capit. 13. Sanctifica mihi omne masculinum, idest, applica ad me. Idem de die sabbathi Exod. cap. 20. hic autem accipitur sanctificare in primo modo, alijs modis accipitur sanctificare, sed non sunt ita vsitati. [Et lauabitis vestimenta vestra die septimo.] Istud intelligitur de lotione, quę erat in aquis viuentibus. nam illi, qui erant contaminati super mortuo in die tertio & septimo aspergebantur aquis lustrationis, & in fine diei septimi lauabantur in aquis viuentib. & ista nõ erat aspersio, sed lotio per defricationem. Differebat autem ab aspersione aquę expiationis, quia illa erat cum cineribus, & ista non. Etiam quia illa erat ad aspergendum guttatim, & non ad abluendum: alia autem erat ad abluẽdum. Etiam quia aquam lustrationis non poterat aspergere super immundum, nisi alius, qui esset mundus, poterat tamen

Sanctificare quid significet.

Quomodo differenter utebantur aquis lustrationis viventibus.

men ipse immundus lauare seipsum in aquis viuentibus. De hoc patet sup cap. 19. & com dicitur hic, quod lauabunt vestimenta etiam intelligendum est, quod lauarent corpora, sic patet præalleg. cap. Legislator tamen non curauit hic exprimere omnem ritum purificationis, cum supra expressius fuisset. De supellectilibus dubium est, an lauari debuissent in aquis viuentibus post aspersionem aquarum lustrationis, sicut erat de hominibus, & de vestibus. Dicendum, quod non, quia supra cap. 19. vbi ponitur complete iste ritus, non dicitur, quod lauarentur supellectilia, sed solum homines & vestes. Circa ceremonialia tamen nõ obligabantur Iudæi plura facere, quàm iussum erat: immo nec debebãt plura facere. Sic patet. Deut. 12. cap. scilicet, quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.

Et purificati postea castra intrabitis.] Idest, cum feceritis omnia, quæ dicta sunt de purificatione, intrabitis purificati in castra, scilicet, quod per ceremonias istas censebatur ablata omnis immunditia, & licebat introire istis in castra, vbi erant alii mundi: ante hoc autem non licebat ingredi in castra multitudinis. & multo minus in Sanctuarium: nunc autem ingredi poterant in Sanctuarium ad reddendum grates de victoria obtenta.

Dixit quoque Dominus ad Moysen. Tollite summam eorum, quæ capta sunt ab homine vsque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos, & omnes principes vulgi: diuidesque ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt, egressique sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem. Et separabis partem Domino ab his qui pugnauerunt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus, & asinis, & ouibus, & dabis eam Eleazaro sacerdoti quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimũ caput hominum & boum, & asinorum, & ouium, cunctorumque animantium & dabis ea Leuitis, qui excubant in custodijs tabernaculi Domini. Feceruntque Moyses & Eleazar sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuaginta-quinque millia, boum septuagintaduo millia, asinorum sexaginta millia, & mille animæ hominum sexus fœminei, quæ non cognouerunt viros triginta duo millia. Dataque est media pars his, qui in prælio fuerant, ouium trecenta triginta septem millia quingenta è quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcenta septuaginta quinque. Et de bobus triginta sex millibus, boues septuaginta, & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta vnus. De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini trigintaduæ animæ. Tradidítque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum ex media parte filiorum Israel, quam separauerat his, qui in prælio fuerant. De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini idest, & de ouibus trecentis triginta septem millibus quingentis, & de bobus triginta sex millibus, & de asinis triginta millibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni, centurionesque dixerunt: Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire periscelides, & armillas, anulos, & dextralia, ac murænulas, vt depreceris pro nobis Dominum. Susceperúntque Moyses, & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus pondus Sanctuarij sedecim millia septingentos quinquaginta siclos a tribunis & centurionibus. Vnusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monumentum filiorum Israel coram Domino.

Præda maxima describitur.

In bello illo nullus ex Israelitis fuit occisus.

Dixitque Dominus ad Moysen.] Hic ponitur de præda facta diuisio, & primitiarum solutio. Nam quamquã

F non iuissent omnes ad bellum; tamẽ omnes de præda aliquid suscipere debebant, & quia in diuidenda præda aliqui grauarentur, aut se grauatos putarent si humano iudicio dirimeretur Deus dedit regulam de modo diuidendi. [Tollite summam eorum, quæ capta sunt.] Erat enim diuidenda præda, ideo oportebat, vt primo sciretur numerus rerum acceptarum, vt sic iusta fieret distributio. [Ab homine vsque ad pecus. Idest, tollite summam omnium hominum, & pecorum non solum tamen fuerant capti homines, & pecora, sed etiam aurum, & argentum, & alia metalla, atque supellectilia. De his autem non dicitur, quod computentur, & ratio est, quia in illis non assumebatur distributio secundum numerum, sed secundum valorem: in pecoribus, enim, & hominibus, quamquam non essent omnes æqualis valoris, tamen fiebat distributio secundum æqualitatem numeri: nec in hoc erat distributio G iniusta, cum vtrique parti possent dari homines, & pecora magni valoris, & parui valoris: ideo posset æqualitas esse valoris cum æqualitate numeri. In alijs autem rebus, scilicet supellectilibus, & in metallis non potest sic accipi, quia ista non sunt ita determinata, vt numerari debeant, quia possunt esse plura, vel pauciora per subtractionem, vel diuisionem continui: ideo non habent nomina distincta tanquam supposita, sed congregantur tanquam partes. & per congregationem iudicatur æqualitas, vel inæqualitas valoris. Item quia in istis est magna inæqualitas valoris: erit, enim aliqua supellex, quæ valet plusquam mille supellectilia: ideo comparatio numeri in his, nihil est, sed modus erat, quod quilibet conferret in commune omnia, quæ in bello acceperat, & omnibus collatis fiebat diuisio.

Quare diuisione prædæ de supellectilibus non fuit facta diuisio, sicut in reliquis.

Dicet aliquis, quod solum ponitur hic de hominibus &
H pecoribus, quia alia non sunt distribuenda inter pugnatores, & reliquam multitudinem, sed quod quisque rapuisset suum erat, vt patet infra in litera.

Respondendum est, falsum esse: nam tunc pecora, & iumenta, & homines non diuiderentur inter pugnantes, & non pugnantes, quia soli pugnantes acceperunt prædã, ergo ipsi soli accepturi erant eam. Sed falsum est: ideo dicendum quod illud solum intelligitur de auro, scilicet, quod omnia alia, quæ capta sunt in bello, erant communia, & æqualiter diuisa sunt inter bellatores: aurũ aũt nõ est diuisum, sed quod quisq; accepit hoc ei proueniebat: ideo quãuis fieri debuit diuisio prædæ inter pugnantes, & non pugnantes,
I pecora & iumenta, & homines æqualiter diuisi sunt. Cetera autem supellectilia non diuisa fuerunt per numerum, sed ducta sunt ad collationem, & ibi secundum æqualitatem valoris diuisa sunt. Aurum autem non fuit ductum ad collationem, sed quilibet sibi retinuit quod rapuerat; & postea Domino totaliter oblatum est, vt patet infra. [Tu & Eleazar sacerdos, & principes vulgi.] Isti debebant diuidere prædam, quia erant tanquam iudices populi, & erant viri honorabiles: ideo populus magis confideret de eis, quòd fideliter summam acciperent, atque diuiderent. Vocantur principes vulgi principes multitudinis, & possunt isti accipi pro 12. principibus 12. tribuum, qui erant principes totius vulgi. Vel possunt accipi pro principibus, quos constituit Moyses consilio Iethro, scilicet pro tribunis, & Centurionibus, decanis, & quinquagenarijs, de quibus Exod. 18. cap. Sed dicendum, quod accipitur hic primo modo, quia quando facta est computatio totius populi,
K vel debebat facere aliquid Moyses cum principibus, semper assumebat principes 12. tribuum, vt patet supra cap. 1. ideo ita acciperet hic ad computandum prædam. Item patet, quia si intelligeretur de tribunis, centurionibus, &c. non diceretur, quod Moyses, & principes vulgi diuiderẽt prædam, sed Moyses, & Iudices vulgi, quia isti non erant principes, sed iudices. Item non erat conueniens iudices istos assumi ad faciendum aliquid cum Moyse, quia præ multitudine conuenire non essent ad vnum actum, sicut non posset totius populus conuenire ad aliquid vnũ, quod patet, quia accipiendo omnes istos iudices essent plures quam 70. millia: nam paulo ante hoc computati fuerant in populo sexcenta millia virorum, & mille, & septingenti, & 30. ideo oportet, quia haberent illi sexcentos, & duos tribunos, & centurione sex mille, & 17. & quinquagenarios 12. millia, & 34. & decanos sexaginta millia, & 173.

Quando Moyses, & Eleazar, & principes populi assererunt prædam

qui

qui sunt vltra 70. millia, qui non possent conuenire ad aliquem in vnum actum) ergo non fuerunt isti congregati ad diuidendum prædam, & colligendum in summam illius. Quòd autem tanta esset multitudo populi apparet in numeratione, quæ fuit facta paulo ante hoc in eodem anno, de qua supra 26. cap. ideo accipiuntur hic principes pro 12. principibus 12. tribuum. [Diuidesque ex æquo prædam.] Idest diuides æqualiter: non solum ipse Moyses diuisurus erat prædam, sed etiam alij principes cum eo: & cum dicitur, quòd erat æqualis diuisio inter bellatores, & reliquam multitudinem non est sensus, quòd tantum daretur cuilibet de multitudine, quantum cuilibet bellatori, sed quòd tantum dabatur toti multitudini manenti in castris, quantum omnibus bellatoribus, & sic non erat diuisio per æqualia respectu personarum, quia bellatores erant 12. millia, vt patet supra in litera: reliqui autem manentes in castris erant quasi sexcenta millia virorum, vt patet supra cap. 26. ideo tantum dabatur vni bellatori, quantum 40. vel quinquaginta viris de illis, qui manserunt in castris. Sed arguetur, quòd deberet æqualiter diuidi præda inter euntes ad bellum, & manentes in castris, quia dicitur 1. Reg. 30. æqua pars erit euntis ad bellum, & manentis ad sarcinas, & similiter diuident spolia. Ad hoc responderi potest dupliciter: vno modo, quòd illa lex non erat tempore belli huius, sed incœpit tempore Dauid, quando pugnauit contra Amalechitas. Vnde dicitur præalleg. cap. Et factum est hoc ex illa die, & deinceps constitutum, est præfinitum, & quasi lex in Israel vsque ad diem hanc: ergo a principio nõ erat ista lex; alioquin non dubitassent super hoc viri, qui fuerunt cum Dauid. Alio modo & conuenientius respondetur, quòd dato, quòd ista lex fuisset a principio tempore huius belli contra Madianitas non obligarentur bellantes æqualiter diuidere prædam cum manentibus in castris, quia illa litera intelligitur de euntibus ad bellum, qui tamen postea manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorum, & illi aliquo modo dicũtur pugnatores: nam necesse erat, quòd aliquis maneret ad custodiendas sarcinas, alioquin possent hostes irruere super sarcinas, & diripere illas sibi. Cum ergo isti sint occupati in rebus bellatorum debent habere mercedem bellatorum. Item si accideret, quod bellatores superentur ab hostibus, illi qui sunt in custodia sarcinarum æqualiter erunt in periculo, quoniam hostes poterunt irruere super eos, & necesse est, vt succũbant, vel vt pugnent: hic autem est dissimile, quia isti, qui manserunt in castris non iuerunt ad pugnam in terram Madian ad custodiendas sarcinas bellatorum, nec accesserunt prope terram illam, & dato, quod isti bellatores perirent non incumbebat eis aliquod periculum, quia remotissimi erant, ideo non debebant habere æqualem portionem cum bellantibus, sicut si de regione aliqua irent quidam ad bellum, & alij manerent in vrbibus: manentes non debebant tantum recipere de pugna, sicut eũtes ad bellum, vel fortè nihil. Hic tamen Deus iussit dari aliquid manentibus in castris: & hoc fortè propter bonum pacis, quia qui manserunt in castris erant plurimi, & si euntes retinuissent sibi totam prædam irascerentur manentes, facerentque impetum in eos, & tumultuarentur castra. Datum autem est eis aliquid, scilicet, quòd quadraginta, vel quinquaginta de manentibus in castris reciperent tantum, sicut vnus de pugnatoribus. Vel potest dici, quod habet hoc, quia manentes in castris erant dispositi ad eundum in bellum, sicut illi, qui iuerunt: ideo aliquid habere debebant, vel quia licet ipsi mansissent in castris, tamen non erant penitus, sicut qui manẽt in vrbibus, sed aliquo modo erant in expeditione bellica, ideo aliquid habere debebant, licet non æquale.

An debeant spolia æqualiter diuidi inter bellãtes, & nõ bellantes.

Inter eos, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum.] Hic est ordo præposterus, quia prius est, quòd aliqui irent ad bellum, quàm quod pugnarent. hic autem dicitur primo de pugnatoribus, quàm de egredientibus ad bellum. iste modus loquendi est vsitatus apud poetas. Sic patet per Virg. 2. Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.

Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma, quam moriamur. Istæ duæ clausulæ, scilicet, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum, non ponuntur tanquam distinctæ, quia tunc esset sensus, quòd illi, qui manserunt ad custo-A diendas sarcinas, & non pugnauerunt, non deberent habere aliquam partem de præda. Sed falsum est, ideo intelligendum, quòd vna clausula istarum nihil addit ad alteram, sed omnes, qui egressi sunt ad bellum habentur tanquam pugnantes, ideo omnes egredientes ad bellum acceperunt partem. Ponitur etiam alia clausula infra. Et fuerunt in bello: sed etiam ista nihil addit ad præcedentes, quia pro nullo alio accipitur hic fuisse in bello, nisi pro fuisse in numero bellatorum, licet actualiter non pugnassent.

Et inter omnem reliquam multitudinem.]. Vocatur reliqua multitudo virorum manentium in castris: fœminæ autem non computantur hic, nec assignata fuit eis aliqua pars, quia ipsæ nunquam egrediuntur ad opera bellica, nec sunt conuenientes ad hoc, licet in politia Socratis determinaretur, quod fœminæ egrederentur ad bellum, B sicut viri sumendo parabolam ab animalibus brutis, sed hoc improbat Aristot. 2. Polit. cap. 2. ideo pars illa, quæ prouenit multitudini diuisa est inter solos viros, sed solum inter illos, qui erant potentes ad opera bellica scilicet, uiginti annis, & supra, in qua ætate ascribuntur homines militiæ secundum legem Mosaycam, vt patet supra cap. primo.

Fœminæ secũdum politiam Socr. debebãt ire ad bellũ non autẽ secũdum Arist.

[Et separabis partem Domini.] Hic ponitur de primitiis dandis de rebus acquisitis in bello: Deus enim vult, vt gratulemur ei in singulis, in quibus nobis benefacit, sicut condignum est, vt omnibus benefactoribus nostris pro singulis beneficiis gratias impendamus, sed nihil in nobis est, quod Deo auctore non susceperimus: ideo in singulis ei gratias impendere deberemus: potissime tamen in eis, quæ maiora sunt, & magis a Deo conferri videntur: huiusC modi est de victoria belli: nam a Deo est, quod vincamus, vel vincamur, & non dependet ex fortitudine bellica, vel ex multitudine bellatorum. Sic patet primo Regum decimoquarto cap. ex verbis Ionathæ ad armigerum suum, non est difficile saluare Domino, vel in multitudine, vel in paucis. & primo Machab. cap. quarto: dicit Iudas facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cœlo fortitudo est: volebat ergo Deus, quod pro hac victoria, quæ ab ipso collata fuerat, potissimum, quia miraculosè collata fuerat, cum nec vnus de Iudæis perijsset destructis tot millibus Madianitarum, & desolata terra, ei gratiæ fierent, & quia congratulatio licet in corde præcipua sit, maior apparet, cum aliquid exterius manifestatur in opere, ideo voluit, ut in signo exteriori aliquid siD bi fieret, quod denotaret interiorem gratulationem, & hoc fuit, quod daretur aliquid de præda belli Deo, & quia Deus hoc recipere non poterat, nec eo indigebat, fecit, ut ministri eius, scilicet sacerdotes hoc reciperent, iubens, quod tam bellatores, quàm reliqua multitudo manens in castris aliquid Domino impederent de præda, & determinatur hic quantum isti impendere deberent, & quia non solum fuerat hic collata victoria, sed etiam miraculosè collata est, ipsi qui pugnauerant impenderunt omne aurum, quod acceperant in bello pro thesauris Domini, scilicet, quia nullus de euntibus ad bellum perierat, vt patet infra.

Considerandum autem, quod istud quod separatum est de parte, quæ prouenit bellatoribus, & de parte, quæ prouenit reliquæ multitudini ad dandum Deo, non fuit sepaE ratum post factam diuisionem per omnes, sed antequam daretur quidquam alicui, scilicet, quod diuisa est præda in duas medietates æquales, & de vna earum, quæ proueniebat toti multitudini data est quædam portio Deo, reliquum autem diuisum est inter reliquam multitudinem, & sic factum est de portione, quæ prouenit bellatoribus. Dicitur autem hic, & separabis partem Domino ab his, qui pugnauerunt, idest de parte, quæ prouenit pugnatoribus adhuc separabis partem unam Deo, idest ad dandum sacerdoti magno loco Dei, quanta autem sit ista pars, immediate patet. [Ab his, qui pugnauerunt, & fuerunt in bello.] i. de parte, quæ prouenit pugnatoribus, istæ duæ clausulæ idem sunt, scilicet, pugnauisse, & fuisse in bello, quia nemo poterat pugnare, nisi sit in bello, existentes autem in

bello

bello pugnantes censentur, sed ponitur vtraque ex modo loquendi Hebraico, qui interdum superabundat. [Vnam animam de quingentis.] Idest de omnibus animabus, quæ prouenerint bellatoribus dabis partem Domino, & modus erit, quod de quingentis animabus detur vna: accipitur autem hic anima pro re animata: nam, siue homo, siue pecora vocantur hic animæ. & hoc, quia homines accepti in bello, & pecora ex medietate prouenerũt bellatoribus, de his dabat partem Domino. multitudo etiam dabat partem de portione sua, sed dabat de quinquaginta animabus vnam. Causa huius diuersitatis est, quia illi, qui manebant in castris, non pugnauerunt nec posuerunt animam suam ad mortem, sicut bellatores, ideo rationabile erat, quod plus acciperent bellatores de præda, quàm reliqui non pugnantes. Etiam excedebant eos in alio, scilicet, quod tantum susceperant de præda pugnatores, qui erant 12. millia, sicut reliqui manentes in castris, qui erant quasi sexcenta millia. [Item pugnatores dabant primitias suas summo sacerdoti, reliqua autem multitudo dabat primitias suas omnibus leuitis, vt patet in litera. sed omnes leuitæ erant multi: sacerdos autem magnus etiam cum omnibus aliis sacerdotibus faciebant paruum numerum, ideo maiores esse debebant primitiæ reliquæ multitudinis, quàm primitiæ bellatorum. [Tam ex hominibus, quàm ex bobus, & asinis, & ouibus.] Per hæc intelliguntur omnia pecora quæcunque adducta sunt de terra Madian si aliqua alia fuissent, sicut capræ cameli, equi, & similia. Sed satis dici potest, quod nulla alia fuerunt præter hæc. nam cum infra determinatur quantitas primitiarum tam de parte bellatorum, quã de parte reliquæ multitudinis solum ponitur numerus ouium, boum, asinorum & hominum, si tamen fuissent aliqua alia pecora, vel iumenta capta in præda, tangeretur hic de eis, cum tam diligenter ponatur ibi numerus boum, & ouium, ita vt nec vna ouis relinquatur. Ideo dicendum, quod nulla alia pecora fuerunt ducta de terra Madiam, sed satis mirabile est quomodo in tota terra Madian non fuerint saltem duæ capræ aut vnus equus, vel chamelus. [Et dabis eam Eleazaro sacerdoti.] Idest ista pars primitiarum cedet Eleazaro, qui est sacerdos magnus, & hoc, quia ista pars cedebat Domino, sed Deus non poterat eam recipere, nec indiget ea, ideo aliquis loco eius recepturus erat, nullus autem propinquior erat, quàm ministri eius. & quia sacerdotes sunt ministri eius principales, commisit eam dari Eleazaro sacerdoti.

An sacerdotes minores acceperint aliquid de istis primitijs belli, sicut leuitæ, & sacerdos magnus.

... Quæstio IX.

QVæret aliquis circa hoc an sacerdotes minores aliquid acciperent de istis primitijs pugnæ. Et videtur, quod aliquid recipere deberẽt, quia omnes istæ primitiæ, tam quæ dabantur de parte bellatorum, quàm quæ dabantur de parte reliquæ multitudinis proueniebãt Deo, ipse autem tradidit eas ministris suis, & quia sacerdotes minores, ita erant ministri Dei, sicut leuitæ, & sacerdos magnus, debuit eis aliquid dari de ista præda. Quod autem daretur sacerdoti magno patet hic, quod verò daretur reliquis leuitis apparet infra, ideo necesse est intelligi, quod etiam daretur aliquid sacerdotibus, ne essent peioris conditionis, quàm leuitæ, cum magis ministrarent Deo, quàm leuitæ.

K In contrarium videtur, quia hic ponitur, quod portio, quæ data est Domino de parte pugnatorum prouenit Eleazaro, & portio data de parte reliquæ multitudinis prouenit leuitis, sed nihil aliud erat de quo primitiæ dari possent. Ergo sacerdotibus minoribus nullæ primitiæ de præda datæ sunt. Simile autem habetur in solutione decimarum, nam leuitis iubebantur dari omnes decimæ Israel, summo autem sacerdoti dari debebat decima de decimis leuitarum, de quibus supra capite 18 sacerdotibus autem minoribus nihil dabatur de decimis, vt patet ibidem, ergo similiter nihil erat dandum hic de primitiis prædæ.

Respondendum est, quod sacerdotibus minoribus fuit datum aliquid de primitiis prædæ, quia non debebant esse

F se peioris conditionis, quàm leuitæ, & fuit eis datum aliquid de parte, quæ prouenit Eleazaro sacerdoti, nam omnes sacerdotes minores computabantur de domo sacerdotis magni potissimum nunc, quia erant valde pauci, ideo de parte summi sacerdotis, quæ erat satis magna, debebat eis dari. Cum verò arguitur, quod hic dicitur de primitijs summi sacerdotis, & de primitijs leuitarum, & nihil agitur de primitijs sacerdotum, ergo nulle dabantur eis.

Ad rõnem in cõtrarium.

Respondendum est, quòd quamquam non agatur mentio explicite, tamen subintelligitur, scilicet, quod daretur eis de primitijs summi sacerdotis. Cum autem confirmatur, quod summo sacerdoti dabantur quædam decimæ, & leuitis dabantur omnes aliæ, & nullæ proueniebant sacerdotibus minoribus, ergo sic non proueniebant eis primitiæ hic, non tenet consequentia, quia ibi assignantur eis multa alia iura sufficientia illis, ideo de decimis nihil eis

G datum est, sed solis leuitis & sacerdoti magno, qui non habebant prouentus sufficientes aliunde: sed tempore huius belli nondum suscipiebant sacerdotes aliqua iura, nec Leuitæ, quia non ministrabant Domino, nec habebant Israelitæ vnde soluerent, cum non colerent terram, nec vacarent laboribus, ideo si darentur aliqua iura de præda sacerdoti magno, & aliqua Leuitis, & nulla darentur sacerdotibus grauarentur nimis ipsi nõ habentes aliunde aliquos prouentus. Et sic dicendum, quod data fuit eis aliqua pars, scilicet, de hac, quæ data est sacerdoti magno. [Quia primitiæ sunt Domini.] Istud est redditiuum causæ pro superiori, scilicet, quòd ideo datæ sunt istæ partes prædæ Eleazaro, quia primitiæ sunt Domini, idest, quædam partes separatæ pro Deo, quasi dicat, pro victoria concessa Israelitis debebat aliquid dari Deo, & istud vocatur primi-

H tiæ, & quia Deus non suscipit, nec indiget his primitijs, facit eas dari ministris suis. Eleazarus autem erat princeps sacerdotum, ideo fecit, quòd ei, & reliquis minoribus sacerdotibus daretur vna pars primitiarum de præda. [Ex media quoque parte filiorum Israel.] Hic ponitur portio de præda, quæ data est Leuitis, de parte, quæ prouenit multitudini manenti in castris, & dicitur, ex media parte filiorum Israel, idest, ex medietate prædæ, quæ prouenit filijs Israel. Non accipitur autem hic medietas secundum numerum hominum, sed secundum prædæ magnitudinem, vocantur autem hic filij Israel illi, qui manserũt in castris, non quidem, quòd bellatores non essent de filijs Israel, sed quia semper maior pars populi vocatur populus absolutè, vt cum dicimus populus fecit hoc, vel populus locutus est, quasi alij non sint de populo, hoc modo etiam re-

I spectu leuitarum dicuntur omnes alij esse filij Israel in populo Iudæorum, quasi non sint leuitæ de filijs Israel. [Accipies quinquagesimum caput.] Idest de quinquaginta capitibus accipies vnum, scilicet, de hominibus, vel de pecoribus prouenientibus sibi accipies de quinquaginta vnũ, & istud pro leuitis. Causa autem quare de pecoribus, & hominibus prouenientibus toti multitudini dabatur vnũ de quinquaginta, & de prouenientibus bellatoribus dabatur vnum de quingentis, supra assignata est.

Hominum, & boum, & asinorum, & ouium.] Ista quatuor genera exprimuntur, quæ fuisse accepta in præda de quorum quolibet designatur quot capta fuerint, & quot fuerint data Deo. [Cunctorumque animantium.] Ex hoc dicet aliquis, quod præter homines boues, oues, & asinos fuerint aliqua alia animalia tam de pecoribus, quam de iumentis, cum dicatur hic, cunctorumque animantium, quod videtur esse additum ad præcedentia, semper tamen videtur dicendum id, quod supra, scilicet, quod nulla alia animalia ducta fuerunt de terra Madian, nisi de illis quatuor generibus, quia cum tam diligenter exprimatur numerus omnium animalium de his quatuor generibus, ita vt nec vnum deficiat, aliquo modo tactum fuisset de alijs animalibus si accepta essent, sed nihil omnino tangit. Cum verò dicitur hic: Cunctorumque animantium. Dicendum, quod non ponitur hic additiuè, sed expositiuè, sicut interdum in Scriptura multæ clausulæ ponuntur.

Quomodo

Quomodo fuerunt datæ primitiæ Domino de vtensilibus, & metallis. Quæst. X.

QVæret aliquis circa prædicta de vtensilibus, & metallis, quę accepta sunt in præda, quomodo fuerint datæ primitiæ Domino, vel quomodo diuisa fuerint. Ad hoc aliquis respondebit negando præsuppositũ huius quæstionis, præsupponitur enim, quod vtensilia, & omnia metalla diuisa fuerint inter bellatores, & reliquam multitudinem, sicut homines & pecora. Sed hoc non apparet, quia solum dicitur de diuisione hominum, & animalium brutorum. Item dicitur, quòd non stat hoc, quia infra dicitur, vnusquisque enim, quod in præda rapuerat suum erat, ergo non sint facta aliqua diuisio. sed hoc non est conuenienter dictum, quoniam Deus volebat, quod manentes in castris haberent partem de tota pręda, sed in supellectilibus, & metallis esset magna pars prædę, ergo etiam de illis portio data sunt manentibus in castris. Cum vero arguitur, quòd non fuisset diuisa pręda supellectiliũ, quia dicitur vnusquisque quod rapuerat suum erat, falsum pręsupponitur, quia illud non intelligitur de tota pręda, sed solum de auro, vt patet infra, alioquin homines, & pecora non diuiderentur inter pugnatores, & manentes in castris. Ideo satis rationabile est, quòd fuerit facta diuisio supellectilium, licet hic subticeatur, & causa subticendi est, quia supra dicebatur de modo diuidendi homines, & iumenta, & hoc erat secundum æqualitatem numeri: in supellectilibus autem non poterat poni conuenięter talis modus diuisionis, sed credendum est, quod alio modo diuiderent, scilicet, ducẽdo omnia ad collationem, & diuidendo per medium secundum ęqualitatem valoris. Quod autem aliquid hic subticeatur necesse est dici, quia oportet, quod aurum, & argentum, & cętera supellectilia diuiderentur, vel inter bellatores solum, vel inter bellatores, & reliquam multitudinem, quod patet, quia aurum, & argentum, & multa genera metallorum, & supellectilium in bello capta sunt, sed de his nihil proueniebat totaliter cuilibet capienti, nisi aurum, vt patet infra: oportet ergo, quod argentum, & cętera metalla, & supellectilia capta diuisa fuerint, sed nihil de hoc exprimitur, ergo necesse est, quod dicatur aliquid hic subticeri. Vnde rationabile est dici, quod subticeatur diuisio facta supellectilium, & metallorum inter pugnatores, & reliquam multitudinem. Tunc autem stat dubium, de quo quærebatur, scilicet, qualiter fuerint datę primitię Dño de rebus illis. Responderi posset dupliciter, vno modo, quod nullæ primitiæ datæ sunt, quia sufficiens fuit, quòd darentur de hominibus, & pecoribus in signũ gratiarum actionis pro victoria, ideo de alia non exprimitur. Alio modo potest intelligi, quod fuerunt datæ primitiæ eo modo, quo de pecoribus, & hominibus, scilicet, quòd de medietate, quæ prouenit bellatoribus, datæ sunt primitiæ Eleazaro, & de medietate prouenienti reliquæ multitudini datæ sunt primitiæ leuitis, & sicut dabatur de pecoribus, & de hominibus quinquagesimum caput de parte multitudinis, & quingentesimum de parte bellatorum, ita daretur hic pars quinquagesima in valore de medietate non pugnatorum, & pars quingentesima de medietate, quæ prouenit pugnatoribus. [Et dabis ea leuitis.] Nomine leuitarum intelliguntur hic soli Leuitæ, qui non erant Sacerdotes, scilicet, Gersonitæ, & Meraritæ, & pars quędã Caathitarum. Nam Leuita dupliciter dicitur, aliquando enim importat nomen progeniei, & aliquando nomen officij. Primo modo omnes, qui sunt de stirpe Leui, siue sint sacerdotes, siue non, vocantur Leuitæ. Secundo modo vocantur Leuitæ illi solum, qui ministrabant in minoribus officijs, scilicet, qui non erant sacerdotes, & isto modo accipitur hic; sunt enim distincta iura sacerdotum, & Leuitarum supra 18. cap. postea autem ista iura erant diuidenda inter Leuitas, sed an secundum ęqualitatem, vel secundum dignitatẽ, non apparet. [Qui excubant in custodijs tabernaculi Domini.] Idest, qui vigilant in custodiẽdo tabernaculi Domini, in quo denotatur officium Leuitarum, pro quo recipiebant ista stipendia: erant enim Deo debita ista, quæ dabantur, sed quia ipse non indigebat his dabat ministris suis: si autem Leuitæ non haberet aliquod

A ministerium, non darentur eis primitię istæ: & dicitur hic quod excubant in custodijs Domini, quia istud est vnum ex officijs Leuitarum, scilicet, quòd cum castra essent fixa, ipsi castrametarentur in circuitu tabernaculi attente custodientes, ne quis de popularibus accederet ad Sanctuarium, aut coniungeret se illis, alioquin oriretur indignatio Dei super populum. Leuitæ etiam deponebant tabernaculum quando deponendum erat, & portabãt illud in via, cum mouenda essent castra, & figebant illud erigentes cum castra figerentur. De his supra cap. 1. Dicitur autẽ hic in custodijs tabernaculi, idest, totius Sanctuarij, quia non solum custodiebant Leuitæ tabernaculum, sed etiam atrium eius, sed accipitur hic large tabernaculum pro Sãctuario. [Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut præceperat Dominus.] Hic ponitur executio prædictorum, scilicet B de summa recipienda, & de facienda diuisione inter pugnatores, & reliquam multitudinem, & hoc fecerunt Eleazar, & Moyses, & non solum ipsi, sed etiam principes vulgi cum eis: sic enim iussum fuerat, vt patet supra. [Fuit autem pręda, quam exercitus ceperat.] Hic determinatur quantitas prædæ, vt sequatur diuisio inter pugnatores, & non pugnatores. Et ex hoc confirmatur id, quod supra dicebamus, quod in pugna contra Madian nulla animalia fuerunt capta præter homines, oues, boues, & asinos, quia hic dicitur, quod ista fuit præda, quæ sequitur, quasi ista sola esset præda, sed solum ponuntur hic quatuor genera animalium, ergo non fuerunt alia capta, alioquin superflue diceretur, quod ista fuit pręda. Ponitur autem hic numerus determinatus boum, ouium, hominum, & asinorũ, vt sciatur quantum proueniebat cuilibet parti, & quantũ C Eleazaro, & quantum Leuitis. [Sexaginta millia, & mille animę hominum sexus fœminei.] Ponitur hic numerus prædæ quantum ad homines. Et vocantur hic animæ ipsi homines ex modo scripturæ. Et dicitur sexus fœminei, quia quamquam capti sunt homines sexus masculini in præda, tamen non venerunt in diuisionem, scilicet, quod pugnatores acceperunt omnes paruulos, & fœminas ducentes in castra, sed Moyses fecit, quod omnes masculi, siue magni, siue parui iugularentur, ideo nullus de eis hic computatur, sed solæ fœminæ. [Quæ non cognouerunt viros.] Dicitur hoc, quia omnes fœminæ Madianitarum captæ sunt a bellatoribus, & ductæ in castra, sed non fuerunt omnes reseruatę. Nam iussit Moyses, quod omnes fœminæ, quæ cognouerant viros iugularentur, solis virginibus reseruatis, & istæ diuisæ sunt inter pugnatores, & D reliquam multitudinem, & de his dicitur, quod non nouerunt viros. [Dataque est media pars his, qui in prælio fuerunt.] Idest medietas totius prædæ, scilicet, de omnibus hominibus, & pecoribus supra computatis in litera data fuit 12. millibus virorum, qui fuerunt in bello, & alia medietas data est reliquæ multitudini. [Ouium 337. millia quingentæ.] Ista est medietas totius prædæ quantum ad oues: erant enim sexcenta septuaginta quinq; millia, quarum medietas est 337. millia quingentæ. [Ex quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcentę septuaginta quinque.] Idest de istis ouibus, quæ prouenerunt bellatoribus venerunt in partem Domini, idest, in partem Eleazari sacerdoti, & sacerdotum minorum sexcentæ 75. dicũtur aũt prouenisse in partẽ Dñi illa, quæ dabantur sacerdotibus, & Leuitis, qui erãt ministri Dei, sed de parte, quæ E prouenit bellatoribus dabantur primitiæ Eleazaro, & minoribus sacerdotibus. Prouenerunt aũt solũ sexcentæ 75. oues, quia de quingentis dabatur vna, vt patet supra, ideo de 300. millibus ouiũ datæ sunt sexcẽtę, & de 37. millibus & quingẽtis datę sunt 75. [Et de bobus 36. millibus.] Tota pręda boũ fuit 72. millia, de quibus medietas prouenit bellatoribus, s. 36. millia boũ, & de his dederũt partẽ, quæ proueniebat Dño, s. boues 72 nã de quingentis dabatur vnus, iõ de 30. millibus darẽtur 60. & de sex millibus darẽtur 12. [De asinis 30. millibus quingentis asini 61.] Fuit aũt tota pręda asinorũ 60. millia, & mille, iõ medietas, quę proueniebat bellatoribus erat 30. milliũ, & quingẽtorum asinorũ, & cũ de quingẽtis daretur vnus de 30. millibus, & quingentis proueniebat 61. [De animabus hominũ 16. millibus.] Idest de puellis virginibus, q̃ diuisę sũt in pręda, & istę fuerũt 32. millia, de q̃bus pueniebãt 16. millia pugnato-

eis defecerit. Etiam, vt oraretur ad Dominum pro eis, vt semper vlterius prosperè agerent, principaliter tamen offerebant ad gratiarum actiones. Sic est de holocausto. nã principaliter offertur ad laudem Dei: tamen proficit ad expiationem pro peccatis Leui.c. 1. non tamen dabatur istud aurum Moysi, vel Eleazaro, vt oraret Dominum pro bellatoribus, sicut nunc datur alicui presbytero, vel viro religioso eleemosyna, vt oret pro aliquo, sed cedebat in ius Sãctuarii, vt fierent inde vasa pro Sanctuario, vt patet infra cum dicitur, & susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii in monimentum filiorum Israel: offerentes tamẽ posuerunt Moysi istud onus, vt oraret pro eis ad Dominum, quia ipsi offerebant hoc Deo.

An Moyses teneretur orare pro bellatoribus, cum offerrent aurum Domino. Quæst. XI.

QVæret aliquis, an cum bellatores taliter offerrent aurum Domino, teneretur Moyses orare pro eis. Respondendum est, quod absolutè non tenebatur: nam non potest dici, quod teneretur ex promissione, vel conuentione, quia non promisit Moyses nec conuenit, q oraret pro eis. Si autem data pecunia conuenisset cũ eis, quod oraret, licet conuentio esset illicita, s. simoniaca, tamẽ obligabatur orare: hic autem nihil tale interuenit. Etiam non potest dici, quòd esset aliqua obligatio, quæ naturaliter oriretur, sicut bene passi naturaliter obligantur ad antidora benefactoribus, quia hic non erat aliquod beneficium collatum Moysi cum ipse nihil recepisset de auro illo, sed totum transiit in thesauros Sãctuarii, vt fierent inde aliqua vasa. Si autem data fuisset illa quantitas auri Moysi in toto, vel in parte, vt oraret Dominum pro bellatoribus teneretur orare: tum quia naturaliter obligatus erat, tum quia ab offerentibus sic fuerat expressum. Cum tamen non peruenerit ad eum quidquã de eo, quod oblatum est, nulla causa videbatur quare esset obligatus. Sic autem videtur de clericis nostri temporis, quòd si aliquid eis in eleemosynam conferatur, vt orent pro aliquo tenentur orare pro illo, quod si non fecerint peccant: & si determinatum sit, quid debeat orare, & quando, & quanto tẽpore, & vbi, & sic de aliis circumstantiis, si in aliquo horũ fiat transgressio, peccatum est. Si aũt detur aliquid Ecclesiæ, vt clerici illius Ecclesiæ orent pro illo, vel illo, aut de illo, quod donatum est prouenit aliquid clericis, aut nõ: si autem prouenit siue in totum, siue secundum aliquã partem tenentur clerici orare, vt siquis instituerit Ecclesiam hæredem, vel eis aliquid legauerit, vt redditibus illius rei fiant aliqua anniuersaria, vel debeant dici Missæ, & similia, siue omnes fructus rei expendantur in hoc, siue solum quædam portio, & reliquum maneat Ecclesiæ ad fabricã, vel ad vsus suos, tenebuntur isti clerici orare, alioquin peccabunt percipientes aliquos fructus, si non orent. Et non solum peccabunt in hoc, sed etiam si legatum sit paruum, & imponantur magna onera Ecclesiæ, s. quod dicantur multæ Missæ, vel multa anniuersaria, si clerici acceptauerint legata cum oneribus, & postea non subierint onera in totum, vel in partem peccant, tum quia agunt contra conditionem, vel modum interpositum, in quo est quasi quędam vis pacti, & infringẽtes hoc, sunt, quasi qui fidem datam violant. Peccant etiam, quia agunt contra naturalem obligationem. Nam eo, quòd receperunt beneficium, & recipiunt, obligantur orare pro eo, a quo recipiunt etiam nullo interposito modo, vel conditione, si autem quis donauerit Ecclesiæ, vel legauerit quidam quod penitus vertitur in vsus Ecclesiæ, & nullo modo in totum, vel in partem redit ad vsus clericorum, ipsi non tenentur orare in speciali pro illo donatore, cum ad eos nihil de hoc perueniat, sed tenentur orare in generali, quia ipsi suscipiunt ab Ecclesia stipendia ad sustentationem, sed Ecclesia ditatur per tales donationes, ideo pro hmõi donatoribus orare tenẽtur clerici illius Ecclesiæ, sed hoc in generali. Quod verum est nisi donatio fuisset facta Ecclesiæ cum cõditione, vel mõ, quod oraretur taliter, vel taliter pro illo, qui donauit, quia tunc si clerici acceptarent tenerentur: cum tñ aliquid taliter donatur Ecclesiæ cũ impositione certi oneris, s. vt dicantur Missæ, vel fiant aliqua anniuersaria, quã

An cum datur aliquis aliquid Ecclesiæ, vt oretur pro datore an teneantur clerici illius Ecclesiæ orare pro eo, siue aliquid de donato ad eos perueniat siue non.

A quam dicantur, quòd illud pertinet ad Ecclesiã tamen pertinet ad clerũ, qui subit onera imposita illi legato per accidens tamen proficit illa donatio Ecclesiæ; cum diuina ministeria magis in illa Ecclesiæ frequententur, quam alias frequentanda essent, propter tales donationes. Dicendum igitur hic, quod Moyses non tenebatur directè orare Dominum pro istis, qui offerebant aurum pro thesauris Domini, quia nihil de illo perueniebat ad ipsum: nisi forte dicatur, quod tenebatur orare, quia ipse receperat partẽ primitiarum de præda. Nam erat ipse de Leuitis, vt patet primo Paral. c. 23. & illi susceperant omnes primitias de prędа de medietate, quæ prouenerat multitudini. Oportebat ergo, quòd aliquid de istis primitiis proueniret Moysi, & pro illo tenebatur orare, sed pro ista donatione auri non tenebatur directè. [Susceperunt Moyses, & Eleazar.] Isti duo susceperunt aurum quod pertinebat ad Sanctuarium,

B quia eorum erat cura pręcipua de rebus Sanctuarij: Moysi quidem, quia ipse erat præpositus toti populo, & sacerdotibus, & ipse fecerat fabricari tabernaculum, atq; per eum Deus omnia loquebatur: ad Eleazarũ autem pertinebat, quia Sanctuarium commissum erat sacerdotibus quantũ ad omnia ministeria, quæ intus fiebant supra capit. decimooctauo, & ibi declaratum est, sed inter sacerdotes Eleazarus erat sacerdos magnus, ideo ad eum pertinebat cura de rebus Sanctuarii, s. quomodo conseruarentur thesauri eius. [Omne aurum in diuersis speciebus.] Idest totum aurum quod fuerat in bello acceptum, nam totum illud oblatum est Deo, vt patet supra, & dicitur in diuersis speciebus, idest in diuersis figuris vasorum, nam omne aurum vnius speciei est, sed quia varie erat figuratum, dicebantur esse diuersæ species, s. in armillis, annulis,

C murenulis, dextralibus & periscelidibus, vt patet supra. [Põdere Sanctuarii 16. millia 750. siclos.] Idest totum aurum quod oblatum est habebat in põdere id, quod dicitur hic, & dicitur pondere Sanctuarii idest, quòd ista summa siclorum non pertinebat ad pondus vulgare, sed ad pondus Sanctuarii, quia quandocunque fit mentio de aliquo q pertinebat ad Sanctuarium, appreciabatur, vel ponderabatur siclo Sanctuarii, & non siclo vulgari. Sic patet Leuit. cap. vltimo, s. Omnis æstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. De quantitate autem, vel valore sicli non patet: erat enim siclus moneta grossa, & dicitur, q. continet 20. obolos. Leui. c. vltimo, & supra 18. De quantitate autem, vel precio oboli non patet, quia monetę mutantur. Sciendum autem, quòd siclus aliquando accipitur pro moneta, & aliquando pro pondere. De primo patet Leui. c. 5. cum dici-

D tur, quod pro peccato dabatur aries, qui potest emi duobus siclis: moneta tamen est medium commutationis, & non pondus. Aliquando autem accipitur siclus pro pondere, & sic accipitur hic, s. quod aurum erat ponderis siclorum 16. milliũ, & 750. Cũ tamen accipitur siclus pro moneta, dicendum, quod erat moneta de argento, & non de auro. Sic patet Deut. 22. c. cum dicitur. Et dabit patri puellæ quinquaginta siclos argenti.

A tribunis, & centurionibus.] Idest istud aurũ susceptũ est a tribunis, & centurionibus, qui erant principes belli, s. q omnes, qui fuerunt in bello collegerunt aurum q habere poterant de præda, & dederunt principib. suis, ipsi vero obtulerunt illud, vt patet hic. [Vnusquisque. n. quod in præda rapuerat, suum erat.] Intelligitur hoc de auro solũ, s. quod fuit speciale in eo, q quicunque aliquid inueniret sibi retineret. In aliis autem nõ est verum, quia tunc nulla

E fuisset facta diuisio prędæ inter eos, qui fuerũt in bello, & eos, qui manserunt in castris. Sed falsum est cum supra ponatur, q medietas prędæ data est manẽtibus in castris, & medietas euntib. ad bellum. Ponitur aũt hoc ad tollendũ dubiũ, & significandũ quò potuerint isti viri offerre omne aurum, q inuenissent in bello, quia istud pertinere videbatur partim ad eos, qui manebant in castris: isti tñ non poterant præiudicare illis offerendo ea, quæ erant iuris illorũ, sicut si voluissent fæminas, & omnia pecora accepta in bello offerre Domino, ideo respondetur, quod bellatores potuerunt offerre aurum totũ inuentum in bello, quia non debebat hoc cadere sub diuisione, sed quod quis rapuisset, hoc suum erat, ideo poterat illud offerre, vel donare, aut quodcunque aliud facere. [Et susceptum tulerunt

tulerunt in tabernaculum testimonii.] Idest, Moyses, & Eleazarus susceperunt istud aurum, & posuerunt in thesauris Domini: erant enim aliqua repositoria in Sanctuario, in quibus posuerunt aurum istud.

In monimentum filiorum Israel.] Idest fuit positū ad memoriam, vel recordationem filiorum Israel. Monimentum enim dicitur recordatio, quasi monens mentē; ideo quando aliquid positum est in memoriam, vel in signum alicuius rei, vocatur monimentum: ob hoc etiam historiæ gestarum rerum vocantur monimenta, quia monent nos ad recordationem præteritarum rerum. Dicuntur autem Mansisse in monimentum filiorum Israel, idest vt Deus recordaretur filiorum Israel, sicut dicitur de panibus propositionis, quòd erant semper coram Domino in memoriam filiorum Israel: Leu. cap. 24. & quod summus sacerdos portaret duodecim lapides in rationali in memoriam duodecim filiorum Israel: Exod. cap. 28. Est autem iste modus loquendi Scripturæ ad condescendendum modo intelligendi nostro vulgari: nam Deus nihil recordatur, cum nihil obliuiscatur, sed omnia semper sunt nuda, & præsentia illi: Ad Hebræ. 4. cap. quia tamen nos recordamur rerum, quas alias cogitauimus, & obliti sumus, cum aliquod signum earum ante nos ponitur, statim recordamur illarum, ita & dicimus, quod aliquid fit coram Domino in memoriam, scilicet, vt ipse memoretur nostri.

[Coram Domino.] Idest erat positum istud aurum corā Domino, quia erat positum intra Sanctuarium: Deus autem specialiter dicebatur esse intra sancta Sāctorum, quia ibi respondebat ad omnia, quæ inquirebantur de medio duorum Cherubim: Exo. 25. cap. supra cap. 7. & quia omnes aliæ partes tabernaculi erant in conspectu arcæ, id, quod erat in Sanctuario, dicebatur esse coram Domino.

C A P. XXXII.

Traditur terra vltra Iordanē duab. tribub. & dimidia in possessionem.

Filij Autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer, & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, & Dibon, & Iazer, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon, terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio vberrima est ad pastum animalium, & nos serui tui habemus iumenta plurima: precamurque si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.

Filij autem.] Posito bello contra Madianitas, quod fuit vltimum, quod fecerunt Israelitæ in via terræ promissionis, subditur de distinctione terræ quam habuerunt ante terram promissionis, vt post totum, quod sequitur sit de terræ promissionis acquisitione, & diuisione, quod fit in libro Iosue, quia historia ipsius libri de coniuncta illi: liber autem Deuteronomij, qui intercidit inter librū istum, & illum, non continet historiam, sed præcepta, & cæremonias. Tanguntur autem hic quatuor: primo rationabilis petitio: Secundo increpatoria responsio: tertio communis disceptatio: quarto petitorum, concessio. Secunda ibi. [Quibus respondit.] tertia ibi.

At illi prope accidentes.] Quarta ibi. [Dedit itaque Moyses.]

Qualis sit ordo istorum ad præcedentia. Quæst. I.

Circa primum inquirendum est de eis, quæ habentur hic: an habeant rectum ordinem ad præcedentia, vel an sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Respondendum, quod non potest totaliter patere, quia quanquam hic, & in præcedenti cap. tractentur historiæ tamen non dependet vna ex altera, ideo non potest cognosci ordo illarum: non potest tamen dici, quòd fuerit istud multo tempore ante præcedentia, quia fuit postquam capta est terra duorum regum Amorrhæorum, cum hic fiat mentio, quod iam capta erat. Fuit autem capta ista terra anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit supra 21. capit. vi-
F detur autem satis rationabiliter dicendum, quod ista petitio fuerit post omnia supra dicta. Primo ex ordine literæ, à quo nunquam recedendum est, nisi propter aliquam causam manifestam. Secundo, quia videtur, quod filij Rubē, & Gad non auderent petere terram istam quousque viderent omnia bella esse finita, quæ fieri debebāt antè ingressum terræ Chanaan, scilicet, bellum contra Madianitas, quod Deus fieri iusserat supra cap. 25. & præcedenti cap. & quando viderent, quod Israelitæ erant prompti ad recedendum de terra illa, vt intrarent in terram Chanaan transeundo Iordanem. Ideo dicendum videtur, quod fuerit ista petitio post omnia, quæ supra habentur circa finem anni 40. ab exitu de Aegypto.

Filij autem Ruben, & Gad.] Hic ponitur motiuum ad petendum cum infra ponatur petitio, scilicet, quare peti-
G uerunt filij Ruben, & Gad terram duorum regū Amorrhæorum. Et quamquam solū dicatur de Ruben, & Gad, tamen etiam dimidia tribus Manasse accepit hæreditatē cum eis in terra illa, vt patet infra. Ideo dicendum, quod istæ duæ tribus, & dimidia petierunt terram hanc a Moyse, sed litera non curauit explicare per omnia modum petitionis, & petitores. Vel potest dici, quod filij Ruben, & Gad solum petierunt terram istam, sed postea dimidia tribus Manasse fuit eis vnita, quia habebat multa pecora, sicut filij Rubē, & Gad, vel forte Moyses noluit dare illam terram duabus tribubus, quia existimauit eam magnam, ideo adiunxit ei mediam tribum, quamquam illa nihil petierit, sed prima duo veriora sunt.

Habebant pecora multa.] Ista est causa quare petierunt istæ duæ tribus terram hanc, scilicet, quia erat illa nimis
H pascualis, vt patet infra, & ipsi habebant pecora multa, ideo conueniens erat statui, & vitæ eorum. Habebant autē istæ tribus plura pecora, quam aliæ, quia fortè plura pecora duxerant de Aegypto, quàm cæteræ tribus, vel quia meliores pastores erant. Vel fortè, quia pecora aliarum tribuum, quæ habita fuerant de præda Madian emerant ab eis. [Et erat illis in iumentis infinita substantia.] Ista potest esse replicatio eiusdem sententiæ, quia Scriptura sæpe sic accipit pecora, & iumenta pro eodem. Quod autem iumenta vocentur pecora patet præcedenti cap. vbi asini vocantur pecora, & tamen sunt iumenta. Quòd autem pecora vocentur iumenta patet Exodi cap. 13. cum dicitur: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluā tam in hominibus, quam in iumentis. Et tamen primogenita, quæ sanctificabantur magis erant de peco-
I ribus, quam de iumentis, cum de iumētis solus asinus sanctificaretur, vt patet ibidem. Si isto modo accipiantur iumenta, est repetitio sententiæ. Vel possunt accipi proprie iumenta pro animalibus non pertinentibus ad cibos, sed ad labores: sic vocatur asini, equi, cameli iumenta, & dicitur hic: Infinita substantia, idest infinita possessio, accipiendo infinitum hyperbolice, quia non poterant habere infinitam substantiam.

Cumque vidissent Iazer, & Galaad.] Hic ponitur causa, quæ mouit eos ad petendum terram, scilicet, quia viderunt illam valde pascualem, & ponuntur hic multa loca infra sed hic solū ponuntur duo, scilicet, Iazer, & Galaad. Est enim Iazer quædam ciuitas in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ pertinebat ad regem Og, & ad illam
K iuerunt ad explorandum Iudæi, vt patet supra capit. 21. fuit autem ista ciuitas data dimidiæ tribui Manasses. Galaad autem non est nomen ciuitatis, sed terræ: est enim quædam regio magna in circuitu montis, in terra namq; duorum regum Amorrhæorum est quidam mons, qui vocatur Galaad, quòd nomen imposuit ei Iacob, vt patet Gen. 31. cap. & in circuitu illius mōtis sunt multæ vrbes, & terra pascualis valde. diuiditur autē in duo regna, nam mons intercidit inter duo latera terræ, s. quod ad vnam partem montis est terra Galaad pertinens ad reguū Schō Amorrhei, & ad aliam partem pertinens ad regnum Og. Deuteronom. 3. sic etiam diuisa fuit postea ista terra, quia medietas eius fuit data tribui Gad, & medietas eius dimidiæ tribui Manasses: Deuter. cap. 3. & Iosue 13. [Aptas alendis animalibus.] Quia forte sunt in vallibus, ideo sūt multum irriguæ, & herbosę propter montem Galaad cui coniunctæ sunt.

Iazer Galaad nomina ciuitatis & regionis.

Vene-

Venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum.] Ad istos venerunt, vt ab eis peterent, quia ad eos pertinebat concedere terram illam, vel non concedere: erat enim Moyses princeps totius populi, ideo nulla causa erat, quæ ad eum pertinere non posset, & sine eo non potuissent in hac petitione aliquid iudicare, quia ista erat de causis maximis, sed non poterant iudicare in causis magnis alij iudices, vel principes, sed solus Moyses Exodi 18. cap. & Deuterono. cap. primo. ad Eleazarum etiam pertinebat iudicare in ista causa, quia ipse erat summus sacerdos, & princeps populi, ideo etiam in alijs causis magnis recurrebatur ad eum, & ad Moysen: supra capit. 27. & infra vltimo capitulo. Fuit autem postea factus principalis diuisor terræ Canaan mortuo Moyse, vt patet infra capit. 34. & Iosue 14. [Et principes multitudinis.] Idest etiam venerunt ad principes multitudinis. Erant enim isti principes cum Moyse, & Eleazaro. Et quia agebatur de damno totius populi, scilicet, concedēdo terram illam duabus tribubus & dimidiæ, requirebatur consensus populi: principes autem interueniebant loco totius populi, ideo etiam ipsi vocati fuerunt huic petitioni. Vocantur autem hic principes multitudinis duodecim principes, qui erant principes totius populi, & non accipiuntur pro principibus, qui sunt iudices, scilicet, decanis quinquagenarijs, &c. eo, quod isti proprie nō vocantur principes, sed iudices. Etiam, quia potestas istorum erat in dirimendo causas, sed non in concedendo aliquid quod pertineret ad totum populum: cum ipsi non haberēt vicem populi in hoc. [Ataroth.] Hic ponitur petitio duarum tribuum. Dicunt enim, quod istæ ciuitates, quæ nominantur hic, erant valde pascuales: ipsi autem habebant multa pecora, ideo quod darentur eis. Nominanrut autem supra duo loca, hic autem multa. Sed dicendum, quod Galaad, quæ supra ponitur non est nomen ciuitatis, sed terræ habentis multas ciuitates, ideo volunt quidam, quod omnes ciuitates hic nominatæ sint in terra Galaad præter vrbem Iazer, quæ hic computatur, & sic tot nominantur ibi, quot hic, sed ibi implicite, hic explicite. Sed ista responsio non stat, quia omnia loca, quæ ponuntur hic nō pertinent ad terram Galaad, quia hic ponitur Ataroth, & tamen non est in terra Galaad Iosue, cap. 13. etiam hic ponuntur Dibon, & Hesebon, quæ pertinuerunt ad tribum Ruben Iosue cap. 13. & tamen terra Galaad non prouenit quantum ad aliquid tribui Ruben, sed medietas eius data est tribui Gad, & reliqua medietas dimidiæ tribui Manasses Deuteronom. cap. 3. & Iosue 13. dicēdum igitur, quod duæ tribus intendebant dicere, quod tota terra duorum regum Amorrhæorum erat pascualis valde, & conueniebat valde eis, ideo quod daretur ipsis. Ad hoc autem nominauerunt regiones magis pascuales in tota terra illa, & suos regiones vrbium, quæ ponuntur: supra autem ponebantur duo, scilicet, terra Galaad, & vrbs Iazer, & in eis non includuntur omnes vrbes, quæ ponuntur hic, nec cogit nos aliquis ad hoc.

Petitio tribuum Ruben, & Gad.

Sed dicendum, quod Scriptura quando debet narrare aliquid sæpius, non narrat illud perfecte semper, ne cogatur sæpe illud inutiliter repetere, ponitur autem Ataroth prima ciuitas, Ista enim erat ciuitas præcipua in regno Og Amorrhæi. Vnde ipse dicebatur regnare in Ataroth: Iosue cap. 12. & 13. In ista ciuitate habitauerunt antiquitus gigantes, & fuit ibi bellum factum contra eos, atque deleti sunt, vt patet Genes. 14. capit. cum dicitur de pugna facta in Ataroth Carnaim. Mansit autem de progenie istorum, Og, qui postea fuit rex, & ille fuit vltimus gigantum, qui vocabantur Raphaim: Deut. cap. 3. & Iosue 12. & 13. Fuit autem ista ciuitas postea data per Moysen dimidiæ tribui Manasse Iosue 13. quamquam infra dicatur in litera, quod extruxerunt eam filij Gad. Quomodo autem hoc fiet infra declarabitur. [Et Dibon.] Ista est quædam ciuitas, quæ fuit data filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. infra tamen ponitur, quod extruxerunt eam filij Gad: de quo infra videbitur. [Et Iazer.] Ista ciuitas erat valde pascualis, ideo specialiter fuit nominata supra cum terra Galaad, quæ etiam erat valde pascualis: De hoc infra in litera. [Et Nemra.] Ista ciuitas fuit data filijs Gad, & ipsi extruxerūt eam, vt patet infra in litera. [Et Hesebon.] Ista erat ciuitas Metropolis in regno regis Sehon, & ab ista denominabatur ipse rex Hesebon. Pertinuit autem primo ad terram Moab, sed rex Sehon cepit eam cum multis alijs locis. De quo supra cap. 21. ista ciuitas fuit postea data tribui Ruben, vt patet infra in litera, & Iosue cap. 13.

Dibon. Iazer. Nemra. Hesebon.

Eleale. Et Eleale.] Ista est ciuitas pertinens ad regnum Sehon, quæ postea data est filijs Rubem, vt patet infra in litera.

Saban. [Et Saban] Ista est alia ciuitas regni Sehon, quæ prouenit filijs Ruben, & vocatur alio modo Sabama, de quo patet infra.

Nebo. Et Nebo.] Istud est nomen ciuitatis, sed non patet cui tribui data fuerit, eo quod non reperitur infra in litera, nec Iosue cap. 13. vbi agitur de partibus possessionum tribuum istarum & causa huius est, quia plurium nomina vrbium erant multimoda, & in aliquibus locis Scripturæ ponuntur quædam nomina earum, & in aliquibus locis alia. Etiam quia non exprimuntur omnes ciuitates, quæ datæ fuerunt omnibus tribubus nominatim, sed aliquando intelliguntur per clausulam generalem.

Beon. Et Beon.] Non habetur ista ciuitas sub isto nomine inter ciuitates, quæ infra exprimuntur pertinere ad istas tribus, sed potest dici, quod sit aliqua de illis duabus, quæ ponuntur in tribu Ruben, scilicet, Bamo & Baalmaon. [Terra, quam percussit Dominus in cōspectu filiorum Israel.] Idest istæ ciuitates sunt terra, quam percussit Dominus, in quo innuitur, quod non solum petebant istæ tribus ciuitates supra nominatas, sed totam terram duorum regum Amorrhæorum, quam Dominus tradiderat in conspectu Israelitarum. Quod patet, quia duæ tribus non peterent tam paucas vrbes ad habitandum, cum cuilibet tribui earum traditæ fuerint plures vrbes, quam istæ oēs Iosue 13.

C Item quia si istas vrbes solum petijssent, cum Moyses assensit eorum petitioni non tribuisset illis totam terram duorum regum Amorrhæorum, sed solum has vrbes. Tribuit tamen totam terram, ergo totam illam petierunt. Dicitur autem, quam percussit Dominus in conspectu filiorū Israel, quia quanquam Israelitæ occidissent habitatores illarum terrarum, tamen nunquam potuissent illos occidere, nisi Deus illos specialiter adiuuisset, quia isti duo reges Amorrhæi erant potentissimi & omnibus gentibus formidabiles: est autem iste modus loquendi tanquam si Iudæi nihil egissent, sed ipsis videntibus Deus occidisset habitatores illarum terrarum: sic fuit in mari rubro quando Iudæis nihil agentibus Deus occidit omnes Aegyptios vnde dixerat eis Moyses: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: Exo. cap. 14. Aliquando tamen Scriptura vtitur alio modo loquendi, scilicet, quod omnia bella, quæ facta sunt ab aliqua gente, dicat facta esse a Deo illius gētis: sic loquebatur Iephte Galaadites ad regem Ammon, scilicet, Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem? vt patet Iud. cap. 11. & iste modus conuenit hic, quia Iudæi per se pugnabant, & occidebant hostes, maius tamen erat quod faciebat hic Deus, quam quod Iudæi.

D

Regionis vberrimæ est ad pastum animalium.] Idest tota ista terra erat pascualis, ideo conueniebat eis, qui habebant multa pecora: nesciebant autem istæ duæ tribus an terra Chanaan, ad quam transituræ erant, esset magis pascualis, quam ista. Sed cum viderunt illam esse herbosam, nihil vlterius curauerunt.

E Et nos serui tui habemus iumēta plurima.] Quasi dicat non petimus irrationabiliter, quoniā habemus multa pecora, quibus ista terra conuenit: accipiuntur autem hic iumenta large, tam pro iumētis, quam pro pecoribus, quia illæ duæ tribus non solum habebant iumenta multa, sed etiam pecora, vt patet supra. [Precamurque si inuenimus gratiam coram te.] Idest si vis nobis in eo quod nunc petimus condescendere, inuenimus gratiam corā aliquo, vel in oculis eius est, quod omnia, quæ facimus, vel petimus ei grata, & bona videantur, & nos ipsi ei videamur acceptabiles. Huic opponitur esse detestabilem, scilicet, quod aliquis homo videatur in oculis alterius tanquam aliquid malum, & omnes actus eius sint illi detestabiles, ita isti dicebant, quod si inuenerant aliquam gratiam coram Moyse, saltem, si non habebat eos totaliter exosos, quod concederet hoc, quia rationabiliter petebant.

Vt des nobis famulis tuis.] Loquuntur ad Moysen tanquam ad magnum Dominum suadentes in verborum facundia: nam etiam antiquum, & rude illud sęculum eloquentia non caruit penitus.

Eam in possessionem.] Ex hoc patet, quòd totam terrã duorum regum Amorrhæorum petebant, quia cum supra dictum fuerit de terra, quam Dominus percussit in cõspectu Israel: subditur, quòd daretur eis in possessionem, quasi totam petant.

Nec facias nos transire Iordanem.] Idest non compellas nos ire vltra Iordanem ad habitandum cum hic habeamus locum conuenientem habitationi: Dicitur autem de transitu Iordanis, quia Israelitæ ibant in terram Chanaan, quæ promissa erat eis principaliter & illa erat vltra Iordanem ad occidentalem plagam. Non est autem intelligendum cum dicitur, ne facias nos transire Iordanẽ, quod nullo modo transire vellent Iordanem, cum immediatè obtu-
G lerint se transituros ante fratres suos ad pugnandum, & non redituros quousque possiderent pacificè terram, sed intelligitur, ne faceret eos transire illuc ad habitandum: si autem totaliter vellent non transire, irrationabilis esset eorum petitio quia quælibet tribus hoc vellet. & nulla transiret ad acquirendum terram Chanaan. Hoc tamen modo intellexit Moyses a principio, ideo increpuit eos nimis cum petierunt.

Quibus respondit Moyses: Nũquid fratres vestri ibũt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum quem eis daturus est Dominus? Nonne ita egerunt patres vestri, quãdo misi de Cadesbarne ad explorandam terram? Cumque venissent vsque, ad vallem botri lustrata omni regione,
H *subuerterunt cor filiorum Israel, vt non intrarent fines,*
Sup. 14. *quos eis Dominus dedit? Qui iratus iurauit, dicens: Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Aegypto a viginti annis, & supra, terram, quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac & Iacob, & noluerunt sequi me præter Caleb filium Iephonne Cenezæum, & Iosue filium Nun. Isti impleuerunt voluntatem meam. Iratusque Dominus aduersum Israel, circunduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur vniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa, & alũni hominum peccatorum, vt augeretis furorem Domini con-*
I *tra Israel: Quod si nolueritis sequi eum in solitudine, populum derelinquet, & vos causa eritis necis omnium.*

Respons. Moysi increpans duas tribus. Quibus respondit Moyses.] Hic ponitur secundum, scilicet, increpatoria responsio. Istæ duæ tribus petierunt coram Moyse, Eleazaro, & principibus populi, sed quia non poterant omnes simul respondere respondit Moyses, qui præcipuus erat eorum.

Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Rationabilis increpatio est, quasi dicat: Valde irrationabile est, quod fratres vestri, idest omnes aliæ tribus vadant ad pugnandum, & vos quiescatis hic in terra, quã ipsi labore suo acquisierũt. Hoc respondebat Moyses, quia intelligebat, quòd istæ tribus petebant manere in terra illa, & quod non transirent Iordanem ad manendum, nec ad pugnandum, & tunc irrationabile erat, quod petebatur sed non intendebant hoc ipsi, vt infra patet.

K Cur subuertitis mentes filiorum Israel?] Hic increpat eorum petitionem ex alia radice, scilicet, quia non solum petebant iniustum, sed etiam faciebant scandalum. Vnde dicit Moyses: Cur subuertitis mentes filiorum Israel, idest per istam vestram petitionẽ subuertuntur mentes aliorum Israelitarum: incuterent enim timorem aliis. Existimarẽt enim cęteri, quod isti non audebant transire Iordanẽ propter diffidentiam pugnandi contra hostes propter magnã potentiam illorum, & sic alii quoque transire nollent Iordanem impleturi præceptum Domini.

Ne transire audeant in locum, quem daturus est Dominus.] Idest faciatis, quod non audeant transire in terrã Chanaan, quam Deus se promisit daturum. Et dicitur in locũ accipiendo large locum pro regione, quia non erat aliquis vnus locus in terra Chanaan, ad quem transituri essent,

F sed tota terra Chanaan. Accipitur tamen locus pro tota illa regione, & sic multoties habetur in Scriptura.

Nonne ita egerunt patres vestri?] Hic probat eorum petitionẽ esse iniustam exemplo antiquorum, scilicet, quod parentes eorum sic fecerant, vt isti, & secutum est magnũ scandalum in populo. Dicit autem, quod sic fecerunt patres eorum, quoniam per verba sua fecerunt formidare populum dicentes, quod non ascenderent in terram Chanaã quia non possent pugnare contra habitatores terræ illius, qui erant robustissimi, & plurimi ouineto: & totus populus conterritus clamauit, & murmurauit contra dominũ, vt patet, sup. cap. 14. petendo, quod manerent in solitudine, & non introducerentur in terram Chanaan: isti autem, quamquam non dicebant explicite, quod gens illa erat fortis, & non possent pugnare contra eam, dicebant implicite cum nollent ascendere in terram illam. Dicitur autem, quod sic fecerunt patres istorum, idest exploratores: & non vocantur patres, ita quod istæ duæ trib. fuerint de semine eorum, quia in qualibet harum solum fuit vnus explorator: sed dicunt patres, idest prædecessores, & maxime cum isti sequerentur exempla ipsorum, videbantur esse filij eorum.

Quando misi eos de Cadesbarne ad explorandum terram.] Idest istud scandalum factum fuit, cum missi sunt exploratores: non quidem cum missi sunt, sed cum venerunt, quia visa tota terra, & habitudine incolarum inceperunt murmurare in castris, dicentes, quod non possent pugnare contra gentem illam. Dicuntur autem missi exploratores de Cadesbarne, quia cum venerunt ad illam mansionem, quæ est circa terram Chanaan in extremitate terræ Edom, vt patet supra, cap. 20. miserunt exploratores, vt inquirerent de statu terræ supra cap 13. & 14. & in eodem loco erant Israelitæ quando venerunt exploratores, vt patet, supra cap. 13. quia non fuerant mutata castra dum exploratores iuerunt, & redierunt. Dicit autem Rabbi. Sa. quod exploratores missi sunt de mansione Aseroth, & redierunt in castra, quando erant Israelitæ in Cadesbarne, & secundum hoc dum exploratores terram promissionis lustrauerunt mota sunt castra multitudinis per 20. mãsiones, quæ sunt ab Aseroth vsque ad Cadesbarne, vt patet sequenti, cap. Est autem Aseroth mansio, in qua Maria soror Moysi percussa fuit lepra, vt patet supra, cap. 12. & 13. Sed istud patet falsum, quia hic dicitur, ꝙ exploratores missi fuerunt de Cadesbarne, & idem habetur Deut. cap. 1. & si
I forte respondere velit, quòd Aseroth vocatur alio nomine Cadesbarne, sicut plura loca sunt binomina, adhuc nõ stat ratio: quia dicitur supra, capit. 13. quòd mouerunt castra Israelitæ de Aseroth, & venerunt in desertum Pharã: & inde missi sunt exploratores, ergo non de Aseroth.

Item quia quando venerunt exploratores de terra promissionis ad locum exitorum in Cades, vt patet supra 13. cap. ibi data est contra populum sententia, & non transierunt vltra locum illum vsquequo explerentur, quasi anni 40. supra, cap: 14. Sed idem locus est, de quo missi sunt exploratores, & in quo postea manserunt magno tempore, vt patet Deut. capit. 1. quia vterque vocatur Cadesbarne, cum primo dicatur quod missi fuerunt exploratores de Cadesbarne: deinde dicitur, quod sederunt Israelitæ in Cadesbarne multo tempore: ergo idem locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Ex hoc autem apparet esse falsam distinctionem, quam aliqui ponunt, scilicet, ꝙ
K alius locus sit Cades, in quo Maria mortua est, & alius locus Cadesbarne, quia in vno apponitur, barne, & in alio non. Sed ista positio nihil agit, quia interdum vterque locus vocatur Cades absolute, quia Cades in qua exploratores venerunt ad castra vocatur Cadesbarne, vt patet Deuteronom. cap. 1. & tamen locus, ad quem venerunt exploratores vocatur Cades absolutè sup. cap. 13. & Cades vbi mortua est Maria vocatur Cades absolutè, sup. cap. 20. ergo locus, in quo mortua est Maria vocatur Cadesbarne quia etiã de Cades missi sunt exploratores, sup. c. 13. Varie tamẽ accipitur Cades, quia aliqñ dr̃ Cadesbarne, & aliqñ Cades deserti Sin, & aliqñ Cades deserti Pharã, & aliqñ Cades solũ. De his declaratũ est sup. c. 13. & 20. Cũq; venisset vsq; ad vallẽ Botri.] f. exploratores venerũt ad locũ istũ, & fecerũt murmurare totũ populũ: vocat. n vallis Bo-

tri

tri quædam regio in terra Chanaan, quæ est vberrima vineis, & arboribus, ad quam accesserunt exploratores atq; duxerunt inde ficus, & malogranata: absciderunt que Botrum cum palmite suo. Et vocatus est ille locus torrens Botri, supra capit. 13. hic autem vocatur vallis Botri, sed modicum differt, quia in loco illo vtrunque erat, scilicet, vallis, & torrens: fit autem mentio de torrente Botri, quia de loco illo adduxerunt fructus in signum vbertatis terræ, & per illos habuerunt colorem quendam mouendi corda populi, scilicet, quia exprimendo veritatem vnam de vbertate terræ multa mendacia interponebant, vel fit mentio de torrente Botri, quia ille fuit locus vltimus, ad quem accesserunt in terra Chanaan, & inde venerūt in castra subuerteruntque immediate corda populi.

Vallis Botri, an sit pars remotissima in terra Chanaan. Quæstio XI.

ALiqui enim intelligunt, quod ista vallis Botri fuerit remotissima pars in tota terra Chanaan, ad quam accesserunt exploratores, quia dicitur vsque ad vallem Botri sed, vsque significat terminum motus, ideo remotissimū ad quod accesserunt, fuit ista vallis. Sed non est verum, quia terra, ad quam vltimo venerunt exploratores in tota regione Chanaan fuit vallis Botri, & non fuit remotissima, sed propinquissima, quia Israelitæ circuierunt terram Chanaan, & in extremitate circuitus accesserunt ad vallē Botri, ideo oportet, quód sit in parte propinqua, scilicet, in ingressu terræ Chanaan. Item patet, quia de illa valle portauerunt viri Botrum pendentem in vecte suo super vectē, vt patet supra capit. 13. si tamen esset locus distantissimus, non potuissent de eodem loco portare: tum quia ficus malogranata, & vuæ perdidissent suam pulchritudinem, cum post multos dies redirent in castra. Item quia non possent conuenienter exploratores ducere istos fructus de extremitate terræ Chanaan transeundo per totam illam. nam viderentur ab incolis terræ, & caperentur. Cum vero de extremitate terræ propinquiori istos fructus caperent, non viderent Chananæi, quia cum caperent essent in exitu regni. ideo inde conuenienter caperent.

Item videbatur esse superuacuum, quod exploratores laborarent ducendo fructus istos de extremitate remotiori terræ Chanaan, cum possent eos ducere de extremitate propinquiori, ideo videtur dicendum, quod torrens Botri fuit locus propinquissimus castris Iudæorum, quam fuerit aliquis alius in tota terra Chanaan. Cum vero arguitur, quod terminus motus maxime distat a principio secundum situm, vel locum, sed vallis Botri erat terminus, dicendum est verum esse de motu facto secundum lineam rectam, sed contrarium est in motu per lineam circularem, quia qui per totam peripheriam circuli mouetur in nulla parte est ita propinquus principio motus, sicut in fine, quia redit ad eundem punctum, sic autem exploratores nō ambulauerunt terram Chanaan directe secundum longitudinem, sed fecerunt quendam quasi circuitum, quod patet hic, cum dicitur in litera: Lustrata omni regione. lustrare autem circundare est. Sic etiam patet supra, cap. 13. scilicet, reuersique sunt exploratores terræ post 40. dies omni regione circundata. Dicendum ergo, quod vallis Botri est in extremitate terræ Chanaan apud partem illā, per quam introierūt exploratores, & postea facientes quēdam quasi circulum redierunt apud locum illum, per quē intrauerant, s. ad vallem Botri: ideo dicitur hic vsque ad vallem, quia ibi finita fuit ambulatio per terram Chanaan, non quidem secundum longitudinem, sed secundū circuitum quendam. [Lustrata omni regione.] Idest prius circumdederunt totam regionem Chanaan, quam venirent in vallem Botri: lustrare enim, circundare signat. Non est tamen intelligendum, quod Israelitæ perambulauissent terram Chanaan proprie per circuitum quia tunc non introissent in eam, sed ambulauissent per extremitates eius, quod non conueniebat ad sciendum qualitatem locorum, & habitudinem incolarum sicut iusserat eis Moyses. Item non potest stare, quia supra, c. 13. dicitur quod exploratores explorauerunt a deserto Sin vsq; Roob ad introitum Emath: sed desertū Sin est in parte meridiana: Emath autē

A est in parte aquilonari, vt patet, infra cap. 34. ergo non fuit lustratio per circuitum sed per longum ab vno latere terræ ad alterum latus oppositum. Nec tamen intelligendū quod fuerit penitus progressio per longum a latere in latus: quia tunc non dicerentur lustrasse terram exploratores, sed principium itineris sui fuit a parte meridiana & extremitas remotior fuit in latere septentrionali apud Roob, & Emath. In medio tamen itinere non procedebant directe, sed aliquando declinabant versus occidentem, & aliquando versus orientem, sicut declaratum est supra, cap. 13.

Subuerterunt corda filiorum Israel.] Idest Israelitæ habebant corda disposita ad ascendendum in terram Chanaan, & pugnandum contra Chananæos: isti autem subuerterunt corda Israelitarum, cum fecerunt eos pauitare:

B & hoc quia dixerunt gentes illas esse fortissimas, & quod nequaquam possent pugnare contra eas.

Vt non intrarent fines, quos eis dominus dedit.] Idest fecerunt, ne intrarent terminos terræ suæ, quia quando exploratores locuti sunt, nondum accesserant Israelitæ ad limites terræ promissæ, impediti sunt autem introire, quasi per 40. annos propter murmurationem exploratorū. Dicitur autem: Quos dominus dedit: non quidem secundum rem, sed secundum promissionem & assignationem: quia quando ista loquebatur Moyses nondum fuerat data terra, quia tamen Deus nunquam mentitur, illa, quæ promittit se facturum, ita certa sunt, ac si iam facta essent.

Qui iuratus iurauit.] Ista est pœna data pro murmuratione exploratorum: ex quo sequitur, quod istæ duæ trib. Ruben, & Gad mouerent corda populi per hoc, quód no-

C lebant transire Iordanem vnde. Deus iterum iratus iuraret aliquid dirum super populum, & infligeret. Dicitur autem iratus non quidem realiter, quia impossibile est: sed se iratum demonstrauit, cum angelus, qui loquebatur loco eius verba viri irati protulerit. Itaque dominus paratus ad infligēdum mala Israelitis, & inflixit, quod nos in Deo iram vocamus. Dicitur etiam quod iurauit, scilicet, quod nemo de illis, qui murmurauerant introiret in terrā Chanaan, vel videret eam. sup. c. 14. iuramentum autem Dei habetur ibi enim, dicitur: Viuo ego, & implebitur gloria domini, &c. Si videbunt homines isti, idest non videbunt terram, & est hic figura aposiopesis. Sic habetur Psal. 94. Si introibunt in requiem meam, idest, non introibunt. Modus autem iste loquendi figuratus non distinguitur, nisi per modum prolationis, sicut est in modo ironico.

D Qui Ascēderunt ex Aegypto a 20. annis.] Ista est pœnalis sententiam prolata super Israelitis, s. q nullus eorū, qui attigerant annos 20. posset intrare in terram Chanaan. Nō est autem intelligendum, quod illi, qui nō intrare deberēt essent 20. annorum in ipsa egressione de Aegypto, & super alios minoris ætatis nō ferretur snia, quia et illi, qui erant 19. annorum vel 18. & 11. mensium aut. 10. in exitu de Aegypto condemnati sunt hac sententia, & mortui sunt in deserto. Quod patet, quia oēs numerati in monte Synai cōdemnati sunt sup. 26 c. & illi, qui computabantur ibi, erāt ad minus annorum, 20. sup. c. 1. ab exitu in de Aegypto vsque ad diem illam transierunt vnus annus, & vnus mēsis, cum fuerit inchoata cōputatio anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo, vt patet supra c. 1. ergo illi, qui in exitu de Aegypto erant 19. annorum, vel vno mense de-

E tracto erant 20. annorum tempore, quo facta est computatio, alioquin si incepisset computatio ab anno 21. oportet quod omnes, qui erant annorum. 19 in exitu de Aegypto ita sententia condemnati fuerint, & mortui in deserto, ideo non debet ista littera legi coniunctim, s. quod in exitu de Aegypto essent annorum. 20. sed disiunctum, s.

Oēs qui ascēderūt ex Aegypto.] Et fiat hic pūctus a 20. annis, & sup.] i. qui erat 20 annor. vel vlterius nō qn exierunt de Aegypto, sed qn computati sunt: mortui fuerunt,

Terrā q sub iuramēto pollicitus sū Abrahā, Isaac, & Iacob.] i. terrā Chanaan q promisit Deus istis patriarchis, & iurauit super ea. De Abrahā patet Ge. c. 16. & 22. nā fecit cū eo fœdus de dando terrā hāc Ge. 15. c. Isaac quoq; promisit terrā istā Genes. 26. c. & non iurauit ei specialiter de hac re, sed promisit sub iuramēto facto Abrahæ, vt patet. e. c. De Iacob autē patet, q promiserit ei Gen. 46. sed non iurauit

F ibi.intelligitur tamen sub iuramento pręstito patrib. eius, cum benedictiones eius fuerint maiores, quam patrum suorum, vt patet Gen.49 ç.

Et noluerunt sequi me.] scilicet, exploratores, & alij Israelitæ non secuti sunt me confidentes verbis meis, cum ego dixissem eis, quòd intrarent in terram illam, & quod præualerent contra gentes illas. noluerunt autem introire, & in hoc non sequebantur dominum, quia Deum sequitur, qui ei tota mente adhæret, obediendo omnib. præceptis eios, & cõfidendo omnib. promissionib. illius [Pręter Caleb filium Iephonne Cenezęum.] Excludũtur duo ab omnibus computatis, qui adhæserunt domino, scilicet Caleb, & Iosue, & pugnauerunt in verbis contra totam multitudinem propter diffidentiam, vnde voluit eos totus populus lapidare supra. capit.14 Iste Caleb fuit filius Iephonne, quia pater eius sic appellabatur, & semper G exprimebatur nomen patris ad differentiam, quia in tribu Iuda erant alij vocati Caleb, scilicet Caleb filius Esron, ut patet primo Paralip. 2.& 4. capit. Vocatur autem Cenezæus, quia pater suus vocabatur Cenez, uel aliquis frater eius. De veritate autem huius declaratum fuit Ios. cap. 16.

Et Iosue filium Nun.] Iste Iosue fuit socius Caleb: & ambo secuti sunt dominum confidentes ei; nam ipsi fuerunt de duodecim exploratoribus, vt patet supra. cap.13. qui cum alij murmurarent, noluerunt murmurare, sed restiterunt alijs dicentes, quod possent præualere contra gentem terræ Chanaan: vnde Deus perhibuit testimoniũ de eis, quod secuti fuissent ipsum: supra capit.14. cum dicitur. Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circui- H uit, & semen eius possidebit eam. Vocatur autem hic Iosue filius Nun, ad differentiam aliorum, qui vocabantur Ios. Iste.n.a principio uocabatur Osee, seu Moyses mutauit nomen eius vocando eum Iosue, quando misit eum in exploratorem supra.capit.13. vocatus fuit etiam Iesus, vt patet primo Macha. 2.c. & ad Hebr.4.sed istud nomen est reducendo ad modum latinum, quia id quod in hebręo dicitur Iosue, uel Iosua apud nos dicitur Iesus, ideo nos corruptę proferentes nomen illius vocamus eum Iesum Naue idest Iosue filium Nun, vt patet per Hieronymum in prologo super Iosue. Iste autem Iosue fuit missus in exploratorem de tribu Ephraim, sicut Caleb de tribu Iuda. Ambo autem secuti sunt dominum, & fuerunt socij supra capitulo decimotertio, & 14.

Isti impleuerunt voluntatem meam.] idest fecerunt to- I taliter quod volui. Deus enim volebat, quod Israelitæ confiderent verbis eius ita isti fecerunt, & ad hanc confidentiam incitabant totum Israel dicentes, quod poterant deuorare Chananæos, sicut cibum panis, & si Deus eis propitius esset introduceret eos in terram illam supra.cap.14 omnes autem alij exploratores murmurauerunt, & alios murmurare fecerunt. [Iratusque dominus aduersum Israel] Ista est pæna, quæ secuta fuit ex diffidentia, & murmuratione, scilicet quod Deus percussit populum occidendo omnes, qui murmurauerant, & impediendo reliquos per 40. annos, ne introirent in terram illam. Et dicitur iratus contra Israel, idest contra totum Israel, nam rari fuerunt, qui non condemnarentur, scilicet Iosue, & Caleb. de omnib. duodecim tribubus. De leuitis autem an aliqui perierint propter murmurationem, vel omnes K Deo adhæserint, non patet, constat tamen, quod sententia non fuit lata contra eos, ut declaratum est supra. capit. decimoquarto.

Circumduxit eum per desertum 40. annis.] scilicet, totum Israel, nam licet aliqui fuerint, qui non peccauerũt, tamẽ ipsi propter cæteros per desertum vagati sunt annis 40. sicut de Iosue, & Caleb patet; qui alias immediatè ingressuri essent nisi murmurasset Israel: filij etiam paruuli istorum murmuratorum puniti sunt pro patribus manendo 40. annis in solitudine, ut patet sup.cap.14. i.filij uestri erunt uagi in deserto 40. annos, & portabunt fornicationem uestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine.

De 40. annis quibus steterunt Iudæi in deserto, & quomodo proficiscebantur. & quanto tempore fuerunt vagi. Quæst. III.

Dicitur autem quod Deus circumduxit Israel, scilicet quod nõ duxit eum itinere recto in terram Chanaan: nam a principio exitus de Aegypto vsque ad Cadesbarne, vbi fuit murmuratio transierunt Israelitæ itinere recto, & velociter, quia multas mansiones transierunt paucis temporibus postquam autem murmurauerunt in Cades iussit Deus, vt reuerterentur versus mare rubrum, vt patet supra. cap.14.& ibi manserunt magno tempore.s. vsque ad principium anni 40. & postea cum iterum venirent in Cadesbarne non potentes transire per locum ipsum prohibente G rege Edom, vt patet supra.20.cap. coacti sunt redire in circuitu terrę Edom, & Moab, vt patet supra.c.21.& durauit multũ iste circuitus Sic patet Deut.c.2.s.circuiuimus mõtem Seyr longo tẽpore,i.montes terræ idumeæ, vel Edom. Si autem non murmurasset Israel immediate, vt exploratores redirent in castra, ingressuri erant itinere recto in terram Chanaan. Dicitur autem quod 40 annis circumducti sunt, quod intelligitur computando iter rectũ, & iter obliquum, in quo vagati sunt propter murmurationem, si autem intelligatur solum de tempore, quo steterunt in deserto propter peccata, non fuerunt 40.anni completi, quia deficit annus, & quasi dimidius, in quo venerũt Israelitæ ab Aegypto vsque ad Cadesbarnę itinere recto per 33. mansiones, quę sunt a Ramesse, de qua recesserunt in Aegypto vsque ad Cadesbarne, vt patet.c.seq.nã ab Aegypto vsque- H quo recesserunt de monte Sinai fluxerunt vnus annus, & duo mẽses, & dimidius. Nam recesserunt inde die 20.mensis secundi anni secundi de Aegypto, vt patet supra capitulo decimo, & inde vsque ad Cadesbarne velocissime transierunt, ita quod fuerũt ibi in principio mensis quarti, vel quasi anni eiusdem, vt declaratum est supra capitulo 13.& ab ipso loco totum reliquum tempus fuit diuagationis, quia Cadesbarne est in extremitate terræ Chanaan, cum ponatur vnus de terminis eius. infra capitulo.34. & Iosue 15.fuit autem reliquum tempus 38.annorum, & dimidij, & modicum plus vsquequo Israelitæ transierunt Iordanẽ introeundo in terram Chanaan. sed adhuc non potest vocari proprie totum istud tempus diuagationis, nam ante finem anni 40.acquisierunt terram duorum regum Amorrhæorum, quæ pertinuit ad Israel, ergo illa acquisita non I diuagabantur, cum essent in terra sua, sed fuit tempus diuagationis propriè illud, quod fluxit ex tunc, quo murmurauerũt Israelitæ in Cadesbarne, vsquequo mortui sunt omnes murmuratores scilicet ante transitum torrẽtis Zareth, & introitum in terram duorum regum Amorrhęorum, & istud fuit 38.annorum, vt patet Deuteronom.cap.2.scilicet tempus, quo ambulauimus de Cadesbarne vsque ad transitum torrentis Zareth.38.annorum fuit donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorũ de castris; scriptura tamen accipit.40.annos diuagationis, quia interdum de minimis non curat, & sic addit, & tollit interdum de numeris.

Donec consumeretur vniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius] i.tamdiu detinuit Deus Israelitas in deserto, quamdiu manebant aliqui de murmurator- K ibus; ideo toto tempore illo nunquã permisit Deus, vt transirent torrentem Zareth: mortuis autem illis immediate transierunt Deut.c.2.Causa huius erat, quia apud torrentẽ Zareth incipiebat terra duorum regum Amorrhęorum: & illa pertinere debebat ad Israelitas, sed Deus nolebat quod peccatores transirent in terram, quam daturus erat, ideo fecit vt morerentur omnes ante torrentẽ Zareth. Et dicitur: Donec cũsumeretur vniuersa generatio, i.omnes homines, qui fecerant malum, i. qui murmurauerant in conspectu eius idest Deo præsente, quod potest intelligi de generali præsentia, quia nullus locus est, vbi Deus non sit, ideo vbicunque peccemus coram Deo peccamus. Vel potest intelligi de speciali præsentia; Deus enim specialiter esse dicebatur inter iudæos, & maxime intra Sanctuarium, murmuratio autem ista fuit coram Sanctuario, vt patet supra cap. 14.ideo erat coram Deo.

Er

Et ecce inquit, vos surrexistis pro patribus vestris.] Applicat malum istorum ad malum exploratorum, scilicet, quod nunquam deficit, qui conturbet Israel. Et sicut exploratores conturbauerunt totum Israel, qui erant prædecessores istorum: ita isti turbant, ideo surrexerunt pro patribus suis. idest loco ipsorum, scilicet, succedentes eis in malitia, & ista erat magna increpatio.

Incrementa, & alumni hominum peccatorum.] Idest, vos estis augmentum super peccatum patrum vestrorum, idest, non estis contenti peccatis, quæ fecerunt patres vestri subuertendo mentes Israelitarum, sed etiã vultis supponere, vel augere noua peccata. Vel dicuntur isti incrementa peccatorum, idest, quod isti faciebant maius peccatum quam patres sui: nam licet præuaricatio exploratorũ fuisset manifesta, quia tamen erat prima, & non habuerat aliam similem, non præcesserat aliqua punitio, non videbatur esse valde magna, nunc autem cum præcessisset illa, & propterea fuisset data pęna diuagationis per annos 40. si iterum Israelitæ murmurassent, esset maior culpa, & sic vocaretur incrementum ad priora peccata. Vocantur ẽt isti alumni hominum peccatorum, idest nutriti ab eis. & similes in peccatis, scilicet, quod illi prædecessores docuissent eos murmurare, & repugnare domino. [Vt augeretis furorem domini contra Israel.] Idest ad nihil aliud surrexistis, nisi vt faciatis Deum irasci contra Israel. Nam si isti nollent transire Iordanem diffidentes de expugnatione terræ Chanaan, & cęteri propter hoc formidarent, & nollent transire in terram illam vnde Deus irasceretur Israelitis percutiendo, vt prius. Et dicitur: vt augeretis furorem domini, idest, vt faciatis quod maior sit quam fuit in prima punitione pro murmuratione in Cadesbarne: quia sicut maior esset culpa secunda, quam prior vt sup. declaratum est: ita pęna esset maior: Vel dicitur, vt augeretis furorem, idest, vt continuaretis faciendo poni aliquid de pęna, & furore sup. id. quod iam inflictum fuit, scilicet, in diuagatione 40. annorum: intelligebat nũc Moyses, quod si nunc Israelitæ murmurarent sicut in Cadesbarne, quod Deus nunquam introduceret eos in terram Chanaan, vel faceret saltem eos manere in solitudine plusquã per alios 40. annos. Primum tamen magis credebat esse futurum, vt patet ex littera sequenti. [Quod si nolueritis eum sequi in solitudine populum derelinquet.] Idest si nolueritis sequi Deum confidendo in eum, & eundo in terram, in quã ire iussit, derelinquet populum in solitudine, idest, non curabit de eo tanquam non esset suus, scilicet, non dabit ei manna, nec diriget per nubem, nec introducet in terram, quam iurauit, sed relinquet hostibus lacerandum, & vos eritis causa huius immensi mali. q. d. etiam si nullus peccet nisi vos, tamen totus populus peribit propter vos: hoc autem intelligebat Moyses, quia cum peccauit Israel adorando vitulum, voluit Deus totum populum conterere, nisi Moyses precatus fuisset, vt patet Exo. cap. 32. Iterum autem cum murmurauerunt in Cadesbarne penitus delere volebat omnes, & occidit ipsorum plurimos in solitudine nec relinquisset quemquam ex eis, nisi Moyses valde institisset supra, cap. 14.

Et vos eritis causa necis omnium, q. d. si vos murmurare incipitis, & Deus omnes percutit propter vos percutit, & dicuntur causa dupliciter, vno modo, scilicet, totalis: alio modo causa, idest, occasio. Primo modo est sensus, q isti essent causa totalis, quare delerentur Israelitæ: nam dato quod alij non peccarent, istis peccantibus Deus deleret totum populum, sic arguebat Iosue contra istas duas tribus post mortem Moysi, quando ædificauerunt altare magnum apud Iordanem, dixit, enim, quod eis solis peccantibus Deus desæuiret in totũ Israel. Et probauit hoc, quia Acham vnicus fuit in peccato, scilicet, quando furatus est regulam auream, & pallium coccineum, & tamen perierunt 36. viri de Israel, & volebat Deus totum populũ destruere permittẽdo eum cadere in manib. hostium: Iosue. 22. cap. Secundo modo intelligitur, q isti essent causa. i. occasio necis omnium, scilicet, quod alii non morerẽtur propter peccatum istorum: tamen isti tribuerent aliis occasionem peccandi, & tunc Deus puniret omnes, intelligebat autem Moyses, quod si modo peccarent morerentur, quia iam nollet remittere sicut prius fecerat dando

A quamcunque pęnam præter maximam, & hoc quia viderat eum valde iratum in aliis vicibus, quasi penitus delere volentem totum populum, nec etiam auderet orare pro Israel si iam amplius murmuraret, vt prius.

At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ouium fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris vrbes munitas: nos autem ipsi armati, & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in vrbibus muratis propter habitatorum insidias. Non reuertemur in domos nostras, vsque dum possideant filij Israel hæreditatem suam: nec quidquam quæremus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. Quibus Moyses ait: si facietis quod B *promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam: & omnis vir bellator armatus Iordanem transeat, donec subuertat Dominus inimicos suos, & subijciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominũ, & apud Israel, & obtinebitis regiones, quas vultis coram Domino. Sin aũt, quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est, quin peccetis in Deum: & scitote quoniã peccatũ vestrũ apprehẽdet vos. Aedificate ergo vrbes paruulis vestris, & caulas, & stabula ouib. ac iumentis: & quod polliciti estis, implete. Dixeruntque filij Gad, & Ruben ad Moysen: Serui tui sumus: faciemus quod iubet Dominus noster. Paruulos nostros, & mulieres, & pecora, ac iumenta relinquemus in vrbibus Galaad: nos aũt famuli tui oẽs expediti pergemus ad bellum, sicut tu Domine loqueris. Præcepitque Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio* C *Nun, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos. Si transierint filij Gad, & filij Ruben vobiscum Iordanem oẽs armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra subiecta: date eis Galaad in possessionem. Sin aũ noluerint transire armati vobiscum in terrã Chanaã, inter vos habitandi accipiant loca. Responderuntque filij Gad, & filij Ruben: sicut locutus est dominus seruis suis, ita faciemus: Ipsi armati pergemus coram domino in terram Chanaan, & possessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanem.*

At illi prope accedentes. Hic ponitur tertiũ, s. cõmunis discrepatio, vbi Moyses loquitur, & duæ trib. se excusant exponentes dicta sua. Viderũt. n. Rubenitæ, & Gaditæ, q iõ increpat eos Moyses, quia intelligebat ex eorũ petitione velle eos habitare in terra illa, & nõ trãsire vltra Iordanẽ, D iõ ipsi accesserũt ppe ad Moysẽ exponẽtes ei, q non erat intẽtio eorũ manere in terra illa, sed trãsire cũ aliis ad pugnandũ donec pacifice possiderẽt totã terram, q̃ habituri erãt, q sic factũ est: nã iuerũt ad pugnã, & mãserũt ibi quasi septẽ annis, quib. durauit pugna, vt sup. declaratũ est, & Ios. c. 14. mãserunt ẽt to o tpe, quo diuisa est terra Chanaã, 9. tribub. & dimidię, q dñr aliqui fuisse tps. 7. annorũ, postea vero redierũ in terrã suã pcepto Iosue, vt patet Ios. 22. Dr aũt hic, q accesserunt ppe: hoc aũt nõ erat quasi nõ audiret eos Moyses ex loco, in quo erãt prius, cũ bene audisset qñ ppoluerũt petitionẽ, sed q a viderãt istę duæ trib. q nõ erat bene intellecta eorũ intẽtio, videntes sibi disceptãdũ esse cũ Moyse, accesserũt ppius, vt sic, promptius loqui possent, & intelligere, q̃ diceren. [Caulas ouiũ fabricauimus.] i. nõ volumus manere totaliter in terra illa, nõ trã- E seundo Iordanẽ, sed volumus facere caulas pro ouib. nostris, & disponere locũ vxoribus, & filiis ad manendum in terra ista, & trãsire cũ aliis tribubus Iordanẽ ad pugnãdũ. Dicit aũt Ra. Sa. ex hoc q isti magis diligebant oues, q filios, & vxores, q a primo caulas ouiũ, q̃ habitacula vxorũ, & filiorum nñauerant. Sed hoc nihil est, q a nõ ip seruatur dignitas rerũ in ordine loquẽdi, vt patet. pręc. c. cũ dr de diuisione pdæ. Et primo ponunt ibi asini, & boues, q̃ homines: voluerũt aũt isti fabricare caulas, quia intelligebãt se magno tẽpore duraturos in terra Chanaã expugnando hostes: iõ voluerũt prius puidere rei suæ familiari. Vocãtur aũt hic caulę ouilia gregũ, vt ouiũ, & caprarũ. De his aũt nominauerũt, quia substãtia eorũ erat in pecorib. & iumẽtis, vt patet, sup. [Stabula iumentorũ.] a. et parauimus stabula pro iumẽtis. Dicunt aũt stabula a stãdo, q a ibi iu-

Excusatio duarum tribuum.

Stabuli Etymon

nienta stant. Nominauerunt quidem ista duo, quia in istis erat eorum substantia, ut patet supra, cum dicitur quòd habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. [Paruulis quoq; nostris urbes munitas.] idest parauimus pro paruulis vrbes. Intelligitur etiam de vxoribus, & reliqua familia, nam soli uiri pugnatores ibant cum aliis tribubus trans Iordanem ad bellum. Cum autem dicitur de vrbibus non intelligitur, quòd isti nouiter facerent aliquas vrbes, sed quia in terra duorum regum Amorrhæorum cum pugnarent Israelitæ contra incolas regionis illius, vrbes quantum ad aliquid dirutæ fuerant, volebant illas restaurare propter insidias habitatorum terræ: & tunc quælibet istarum duarum tribuum & dimidię accepit aliquas urbes, quas refecit pro familiis suis; de vrbibus autem cuiuslibet tribus patet infra in littera. [Nos autem ipsi armati, & accincti.] Respondent in hoc ad increpationem Moysi, quæ fundabatur in hoc, quòd ipsi vellent totaliter cessare a bello, & quòd fratres sui pugnarent, quod irrationabile erat, ideo ipsi dicunt quòd nolūt manere in terra illa, sed solum quòd vxores eorū, & filii, & possessiones maneant, ipsi vero transeant, in quo nihil grauabant alias tribus immo faciebant conditionem earū meliorem, quia omnes viri bellatores de eis uolebant transire. Quod autem vxores manerent & res possessæ, erat duplex vtilitas reliquis tribubus, prima quod isti viri essent magis expediti, & dispositi ad bellum, cum nihil secum ferrent, nisi bellicum apparatum: secundum erat vtile reliquis tribubus, quia non tantum non grauarentur in prouidendo, eis, quantum ad cibos, cum soli irent, quam si ferrent secum familias suas, iam enim non erant comestu ri manna, quia illud cessauit immediatè, ut transierunt Iordanem, s. diebus quinque postea: ideo oportebat quòd amplius inquirerent cibos opere bellico, vel labore suo. Antecedens patet, quia Israelitæ transierūt Iordanem decima die mensis primi, ut patet Iosue. c. 4. & manna defecit die 5. mensis eiusdem, & vltra nunquam comederunt de eo Iosue. c. 5. ideo magis alleuiabantur cæteræ tribus in hoc, quam grauarentur. Dicuntur autem isti transire armati, quia habebant multa arma iudæi, quæ partim duxerant de Aegypto, cum dicatur Exo. c. 13. quòd armati ascē derunt filii Israel de terra Aegypti, partim etiam acceperunt post ex bellis, quæ vicerunt & primo dum contra Aegyptios, qui ibant armati, vt cōprehenderent hebræos, & omnes in mari rubro submersi sunt, ejecit ad aliam partem maris, in qua iudæi erant transductis illis acceperunt Israelitæ omnia arma ipsorum, de quo Exod. c. 14. & 15. acceperunt quoque arma in bello contra Amalechitas cū expugnauerunt eos in Raphidim, de quo Exo. c. 17. Acceperunt etiam arma in destructione terræ Chananæi regis Arad, vbi deletis omnibus habitatoribus, & vrbibus potuerunt iudæi accipere omnia arma terræ illius quamquā magis verisimile est, quod illa combusta sint, cum terra illa posita fuerit sub anathemate, de quo supra c. 21. Acceperunt etiam arma multa in bello cōtra duos reges Amorrhæorum Sehon & Og, ubi totam terram depopulauerūt & possederunt, de quo supra. c. 21. & Deuter. c. 2. & 3. Acceperunt etiam arma in bello contra Madianitas, ubi omnia spolia ceperunt ipsis Israelitis, de quo. ca. præcedenti. Poterant ideo sufficienter armati esse omnes iudæi. Dicitur etiam quod erant accincti, idest dispositi ad bellum, uel expediti. Dicitur autem accinctus, idest ad aliquid cinctus, scilicet quòd est dispositus ad faciendum aliquid, & hoc dicitur specialiter de istis duabus tribubus, & dimidia, quia aliæ tribus portabant, secum vxores, & filios, & omnia, quæ possidebant, & illa impediebant aliquo modo ab actu bellico, duæ autem tribus, & dimidia nihil secum portaturæ erant, sed viri armati soli ibant.

Pergemus ad prælium ante filios Israel.] idest, quòd isti præcederēt in progressu in itinere. Etiā in aciebus belli præcederent, s. quod offerebant se illis in principio aciarum. Hoc autem dicebant ad tollendum dubium, nam si vellent manere in parte posteriori, esset periculum, quia forte retrocederent, siue ex itinere, siue ex bello. Etiam dicebant hoc ad significandum intētionem suam promptā, cum in hoc offerrent se ad aliquid, quod non peterent filii Israel, erat tamen ad securitatem ipsorum, quod Moy-

F ses videns rationabiliter dictum, concessit, ut isti irent ante fratres suos. Mortuo quoq; Moyse, Iosue, qui erat princeps populi, hortatus fuit duas tribus, & dimidiam, ut præcederent, ut patet Iosue. c. 1. s. armati transite ante fratres uestros omnes fortes manu. Et sic postea fecerunt, quia transito Iordane præcedebant istæ duæ tribus, & dimidia ad omnes alias. Iosue cap. 4. cum dicitur, filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse armati præcedebant filios Israel, dicuntur autem hic filii Israel nouē tribus, & dimidia, & duæ, & dimidia nō vocātur filii Israel. Cuius causa est, quia quandocunque Israelitæ diuidebantur in duas partes, illa pars, quæ erat maior vocabatur de filiis Israel, quasi ipsi essent tota multitudo Israelitarum, & quia nouē tribus, & dimidia erat maior pars, vocantur filii Israel, & sic multoties Leuitæ comparati ad alias tribus non uocantur filii Israel.

G Donec introducamus eos ad loca sua.] idest semper præcedemus fratres nostros, donec introeant ad loca sua. s. ad terram Chanaan, quam possessuri sunt. Non est autem intelligendum quòd solum præcederent eos, quousque intrarent in terram, quam habituri erant, quia hoc nihil proficiebat, nam tūc solum transirent cum eis Iordanē, apud quem hoc tempore erant, & cōtestim reuerterentur, quia transito Iordane mox essent Israelitæ in terra Chanaan, quam habituri erant in hæreditatem. Sed debet intelligi quòd irent cum eis, & manerent semper quousque expugnatis hostib. possiderent Israelitæ terram suam, quia licet prius introirent in terram Chanaan, tamen non erat sua, ideo non dicebantur introduci in terram suam. sic patet infra cum dicitur, non reuertemur in domos nostras vsque dum possideant filii Israel hereditatem suam. Cum

H autem deletis hostibus possiderent terram illam, dicerentur introduci in terram suam.

Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in vrbibus munitis.] idest. filii nostri manebunt hic in vrbibus. Intelligitur etiam de vxoribus, licet non dicatur hic, sic patet. infra, s. paruulos nostros, & mulieres ac iumenta. & pecora relinquimus in vrbibus Galaad. Idem intelligitur de reliqua familia. Etiam de senibus intelligendū est, quia isti erant inepti ad bellum, & inutilis labor esset eos illuc ire, sed soli uiri pugnatores ibāt, sic. n. dixit Moyses, infra in littera. Omnis vir bellator armatus transeat Iordanem. Idem patet Iosue. c. 1. s. transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. Dicitur: & quidquid habere possumus, i. omnia pecora, & iumēta, & facultates ceteræ. [Propter habitatorū insidias.]

I In hoc. n. reddunt causam, quare velint construere urbes, quia posset aliquis dicere, quòd relinquerent paruulos, & vxores, & omnia, quæ habebant in terra illa non curantes de munitione vrbium. Huic autem respondent quòd propter insidias habitatorum terræ opus erat poni res suas in vrbibus.

Quare dixerunt, quòd dimitterent vxores in vrbibus muratis. Quæst. IIII.

SEd fortè aliquis diceret, q̄ possent dimittere res suas fine timore in locis non munitis, quamquam essent hostes in terra, quia dominus haberet curam illarum rerum, & nullus de hostibus auderet accedere ad eas: sic autem erat quando ter in anno ascendebant omnes iudæi masculini generis in Sanctuarium, & quia tūc videbatur,

K quòd hostes possent ascendere in terram illam non existēte aliquo defensore, dixit Deus quòd nullus auderet accedere, de quo Exo. c. 34. cum tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascēdente, & apparente te in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita ergo cum nunc res hebræorum manerent in locis non muratis non auderent hostes accedere ad illas. Respondendum est, quod non se debebant iudæi exponere huic periculo. quia semper homines debent agere secundum prudentiam humanam, & non committere se totaliter diuino regimini, nisi in rebus illis, ad quas nullo modo pertingit humana prudentia: uel in illis, in quibus. Deus iussit q̄ nos totaliter permitteremus regimini illius. Causa huius est, quia Deus dedit homini intellectum, tan

quam

quam primum principium motiuum, & regulatiuum operationum suarum, ideo vult quod per illud dirigatur. Cum autem homo totaliter se committit diuinæ dispositioni, non regitur per intellectum, sed per aliud principium superius, non humanum, ideo contra rationem agit: nisi forte iudicium humanum non sufficiat ad hoc, quia tunc etiam si aliquis velit se committere prudentiæ humanæ, non potest, cum ad talem casum nulla sit: & in talibus semper nos debemus submittere Deo dirigendos, alioqnin diffidimus de bonitate Dei. Alius casus est, in quo non debet homo se committere prudentiæ humanæ, scilicet, si Deus iusserit, quod aliquid totaliter ponamus in eius directione, nihil agentes humano iudicio, & cura. Tunc autem licet per humanam prudentiam aliquid proficere possemus: tamen nullo modo curare debemus de humana prudentia: alioquin grauiter peccatur, quia tantum Deo diffiditur, quantum nobis committitur, sic patet in apostolis, quib. Christus dixit quod quando starent ante reges, & præsides non præmeditarētur, quid loqui deberent, quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: Matth. 10. & Luc. 21. cap. Si ergo apostoli quando irent ad reges, vellent studere quid loquerentur, peccarent nimis, quia aut ipsi intelligebant, quod etiam si non studerent. Deus daret eis plenissimé, quid loquerentur, & tunc stultitia magna erat studere, quia diceretur eis, quod petis intus habes. Esset etiam hoc contra rationem naturalem, scilicet habitis habitibus, cessat motus, sed ipsi habitis habitibus adhuc, mouerentur ad illos: aut intelligebant, quod si non studerent, non haberent quid responderent, aut non perfecté responderent, & tunc erant infideles nimis, cum Christus dixisset eis, quod in illa hora daretur eis, quid loquerētur, & ipsi non crederent.

Regula ad cognoscendum quando nos debemus submittere diuino regimi, & nō humanæ prudentiæ.

Sic etiam est in proposito, quia dimittere in terra hostili res sine defensore in locis non muratis, est contra humanā prudentiam, per quam homo se dirigere debet semper, nisi in duobus casibus datis. Etiam quod iudæi ascenderent in loco Sanctuarij ter in anno, quare nullo viro manente in vrbibus eorum, videbatur esset contra humanam prudentiam: ideo nisi sit aliquis de duobus casibus hic, illicitum est. In primo autem horum non est aliquis de duobus casibus, cum non sit super humanam prudentiam, quia sciunt homines, per quem modum tolletur inconueniens, quod sequitur, relinquendo res apud hostes, scilicet dimittendo ibi custodes, & hoc in locis munitissimis, quod poterant iudæi faciliter agere. Etiam non est hic secundus casus scilicet, quod Deus prohibuerit inniti humanæ prudētiæ, quia non vetuerat dimitti pugnatores, & res in vrbibus munitis, ideo istæ duæ tribus, & dimidia recte agebāt volentes dimittere filios, & vxores in vrbibus munitis, & ibi aliquos custodes, ideo si contrarium agerent, agebant contra prudentiam humanam, & peccabant exponentes se sine causa manifesto discrimini. In alio autem casu scilicet quando ascendebant ter iudæi in anno in Sanctuario secus est quia licet videatur esse contra humanam prudentiam dimittere vrbes, & facultates sine defensore, quia tamen Deus iusserat, quod ascenderent omnes non dimittentes aliquem defensorem, & quod ipse defenderet vrbes, & res eorum, esset magna diffidētia, quod ipsi vellent dimittere in vrbe defensores. Recte ergo dicebant duæ tribus, & dimidia, quod vellent construere vrbes filiis suis, & familijs, vt manerent ibi propter insidias habitatorum terræ. Etiam quod relinquerent ibi aliquos custodes, quia Deus non dixerat, quod dimitterentur ista sine aliqua diligentia, ideo debebant inniti prudentiæ humanæ, alioquin peccarent, & iudicarentur insipientes. Dicitur autem hic de insidiis habitatorum terræ illius, quoniam manebant aliquæ gentes in circuitu terræ illius, quam acceperant iudæi, quæ inuaderent vrbes illorum, & res possessas si relinquerent illas sine custode, istæ autem erant Moabitæ ex parte meridiana, qui erant hostes iudæorum, & Madianitæ ex parte septentrionali, & septem populi Chananæorum ex parte occidentali, Idumæi quoque aliquo modo coniungebant terram illam ex parte meridiana in extremitate terræ Moab, & isti etiam pugnarent contra Iudæos.

Non reuertemur in domos nostras.] Nondum habe-

A bant isti domos, sed dicebant se non reuersuros in domos, præsupponentes id, de quo agitur, ipsi enim petebāt quod daretur eis terra duorum regum Amorrhæorum, quod si fieret, disponerent domos suas pro famuliis, & irent ad bellum cum aliis tribubus, ad istas autem domos non reuerterentur, quousque alii Israelitæ haberent id quod possessuri erant.

Vsque dum possideant filij Israel hæreditatem suam.] Hic autem declaratur magis, quam supra, quod nō solum introirent istæ duæ tribus, & dimidia cum aliis associantes eas vsque ad terram, quam habituri erant, sed etiam manentes cum illis in terra eadem quousque pacificè possiderent eam. Et dicitur hic hæreditatem suam idest, quam habere debent exclusis hostibus: & tunc erit sua. Vocabāt tamen suam, quia cum Deus dixisset, quod habituri erant eam, nequaquam dubitabatur de hoc. Vel dicitur hæreditatem suam idest, quæ est sua secundum proprietatem, licet

B nondum eam possideant. Deus tamen promiserat illis dare terram istam, & ista promissio tradebat eis ius proprietatis, sicut per donationem transfertur dominium. Dicitur autem hæreditatem, quia Israelitæ habituri erant terram istam non ad vsum alicuius parui temporis tanquam coloni, vel aduenæ, sed pro semper tanquam si terra esset iure hæreditario, per quod ius aliquis habet, perfectum dominium super rem.

Cur terra Chanaan vocetur hæreditas.

Nec quicquam quærimus trans Iordanem.] Istud poterat nimis inclinare Moysen, & nouem tribus, & dimidiā ad concedendum faciliter id, quod petebant ab his, quod non volebant aliquid habere trans Iordanem. Nam posset accidere, quod terra, quæ erat trans Iordanē in terra Chanaan, esset valde magna, & si illa diuideretur nouem tri-

C bubus, & dimidiæ, maiores sortes prouenirent cuilibet tribui, quam prouenissent duabus tribubus, & dimidiæ diuisa inter eos terra duorum regum Amorrhæorum, & tunc manebat eis ius petendi sortem in terra illa: nunc autem dicunt, quod nihil volunt in terra Chanaan, nam dato, quod eis aliquid posset prouenire, ipsi renunciant iuri suo. Intelliguntur autem ista verba super cum cōditione: si daretur eis quod petebant. In hoc autem aliqualiter se habebant isti rationabiliter, quia terra ista duorum regum Amorrhæorum solum fuerat capta, & pertinebat ad omnes duodecim tribus, quod ergo permitteretur duabus tribubus, & dimidiæ ius eligendi eam, tanquam eis valde conuenientem, erat rationabile, quod ipsi aliquid permitterēt reliquæ multitudini, scilicet, vt quod abrenunciarent eius possessioni trans Iordanem, si aliquæ partes maiores eis possent contingere. Accipitur autem hic trans Iordanem,

D idest ad occidentalem partem Iordanis: trans enim significat habitudinem situs, ideo nō magis determinat id quod est citra, quam vltra & sic aliquando accipitur trans Iordanem pro parte occidentali, vt patet hic: cum isti haberēt possessionem in parte orientali Iordanis, vt habetur ex littera, & aliquando signat partem orientalem, sic patet, infra in littera, & Iosue cap. 1. cum dicitur, quod acceperunt isti possessionem trans Iordanem, & tamen hoc fuit in parte orientali. [Quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga.] Idest ad partem orientalem Iordanis; q. d. ideo renunciamus iuri nostro, quod habemus in terra Chanaan ad occidentem Iordanis, quia iam accepimus possessionem sufficientem pro nobis ad orientalem plagam Iordanis, scilicet, in terra duorum regum Amorrhæorum Intelligitur autem hoc, si feceritis quod petimus, dantes

E nobis terram hanc: alioquin nondum habebant aliquam possessionem: nam Moyses nihil adhuc eis dederat, vt patet, infra nam habita ista collocutione dicitur, quod dedit eis Moyses terram duorum regum Amorrhæorum, & dicitur hic: ad orientalem eius plagam. quia terra duorum regum Amorrhæorum est orientalis respectu terræ Chanaan, quam accepturæ erant nouem tribus, & dimidia. Iericho etiam ciuitas terræ Chanaan, per quam intrauerunt, erat ad orientalem partem terræ Chanaan, quia licet Aegyptus, de qua veniebant iudæi, esset ad partem meridianam respectu terræ Chanaan, tamen non venerunt Israelitæ recto itinere de Aegypto in terram promissam: potuerunt enim venire citius per terram Philisthinorum, & introissent per latus meridianum terræ Chanaan. De ista via

patet

patet Exod.cap.13. per hanc enim venerunt Ioseph, & F
fratres sui ad sepeliendum patrem suum in terram Chanaan,& per eandem redierunt: ideo pauco tempore morati sunt. De hoc Gen.cap. vltimo. Israelitæ tamen exeuntes de Aegypto,non venerunt recto itinere versus terram promissam, sed ascenderunt contra orientem ad mare rubrum,& solitudines Arabicas. Hoc autem, quia Deus voluit ne irent Israelitæ per terram Philistiim,quæ brevior erat,& populata:ideo cum viderent hostes contra se insurgere,redirent in Aegyptum.

Circunduxit autem eos per desertum transducens mare rubrum,vt quamquam pœniteret eos itineris, redire nô possent in Aegyptum. De hoc Exod.cap.13.postquam autem introierunt in desertum, si ambulauissent recto itinere sicut ambulauerunt vsque ad Cadesbarne, introissent per partem meridianam terræ Chanaan. Quod patet quia in anno.40.ab exitu de Aegypto Israelitę peruenientes vsque ad Cadesbarne petierunt a rege Edom transitum per G
locum illum, quousque venirent in terram suam, qui noluit eis dare. supra.cap.20. ideo coacti sunt circuire totam terram Edom ascendendo versus orientem supra. cap. 21. & in hoc circuitu manserunt multo tempore Deuteron. cap.2. scilicet circuimus montem Seyr longo tempore, & tunc coacti sunt intrare per terram duorum regum Amorrhæorum,quæ est ad frontem orientalem terræ Chanaan,vt patet hic,& Iosu.c.1.si autem transissent per Cadesbarne introibant per partem meridianam terræ Chanaan, quia Cadesbarne est in latere isto,vt patet.infra trêtesimoquarto & Iosue.cap.15.

Quibus Moyses ait.] Hic ponitur responsio Moysi cognita intentione duarum tribuum,& dimidiæ.

Si facitis,quod promittis.] Scilicet,quod ibitis cum fratribus vestris,& non redibitis quousque ipsi possideant terram suam. Et dicitur si facitis,idest si facere intêditis, quia an isti facerent,quod promittebant,dependebat ex futuro euentu,ideo dicitur,quod si facere intendebant inciperêt, scilicet eundo cum fratribus suis trans Iordanem. H

Expediti pergite coram domino ad pugnam.] Dicitur autem expediti,quia non portaturi erant secum vxores,& filios, & cætera, quæ possidebant, sicut portabant nouem tribus,& dimidia,quæ nondum acceperant possessionem, ideo illi erant magis expediti ad bellum. Dicitur autem pergite coram domino,idest coram arca. Deus enim videbatur esse specialiter super arcam cum loqueretur de medio duorum cherubim existentium in extremitatibus arcæ supra.cap.7.ideo quando ibant coram arca dicebantur ire coram domino. Istæ autem duæ tribus, & dimidia magis appropinquabant arcæ,quam cæteræ. Nam in transitu Iordanis, & vltra, arca præcedebat totum Israel per duo millia passuum Iosue.cap.3.deinde sequebatur totus populus:sed hic ante cæteros ibant viri de duabus tribubus,& dimidia.scilicet.40.millia pugnatorum Iosue. capit. 4. vel dicebantur isti i.e coram domino, scilicet in præsentia ipsius:quia etiam si non præcederet arca,tamen angelus domini præcedebat castra. Dixerat enim Deus quod mitteret angelum suum in præcursum eorum ad delendum Chananæos Exod.23,cap. Item patet Iosue cap.5.cum apparuit quidam vir ipsi Iosue euaginato gladio: a quo cum quæreret quis esset.ait. Princeps sum exercitus domini, & nunc venio. Coram isto autem angelo semper incedebant bellatores,& iste vocatur in sacra scriptura Deus. Dicitur autem pergite ad pugnam,quia licet istæ duæ tribus, & dimidia manserint in terra Chanaan toto tempore bellorum,& postea dum diuideretur terra per multa tempora: tamen principaliter vocabantur ad pugnandum, nam si ne ipsis potuisset terra diuidi, pugna tamen non exercere tur conuenienter. I K

Et omnis vir bellator transeat Iordanem.] i. omnes viri pugnatores apti ad bellum transeant Iordanem cum fratribus suis ad pugnandum, idem autem iussit post mortem Moysi Iosue,scilicet vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. Idem autem est esse fortem manu,& esse bellatorem.

An omnes bellatores duarum tribuum cum dimidia transierunt Iordanem. Quæst. V.

Quæretur circa hoc an omnes illi pugnatores, qui erant de duabus tribubus,& dimidia transierint Iordanem ad pugnandum.

Respondendum est,quod non,sed aliqui illorum manserunt in ciuitatibus terræ illis traditæ, alioquin enim frustra fuisset relinqui vxores,& paruulos in vrbibus muratis quia quomodocunque caperentur ab hostibus,non haberent defensores: ipsi tamen reliquerunt in vrbibus munitis ista propter habitatorum insidias,quasi ibi possent euadere,ergo oportet,quod relinquetêtur aliqui viri bellatores, ad excludendum insidias habitatorum terræ.

Item si non relinquerêtur aliqui potentes pugnare,quia essent ætatis robustæ,non vacaretur agriculturæ, quia nullus esset,qui vacaret: senes enim,& confracti, qui ad bellum inutiles sunt,etiam ad agriculturam sunt inepti, ideo oportuit relinqui aliquos viros de computatis in militia ad agriculturam,ne si tanto tempore terra sine cultore relinqueretur,redderetur syluestris,& plena serpentibus atque bestiis. Magno namque tempore mansuri erant viri isti pugnando in terra Chanaan, durauit enim pugna qua si per septem annos. Deinde in diuisione terræ manserunt aliquanto tempore,& semper fuerunt istæ duæ tribus, & dimidia cum aliis, quousque Iosue eis redire iussit Iosue. cap. 22. toto autem hoc tempore terra culta fuit, alioquin ipsa perderetur,saltem quantum ad possessiones arborum & vinearum: vxores quoque,& filii virorum harum duarum tribuum,& dimidiæ non haberent vnde prouiderent sibi,nisi aliqui p. o eis vacaret agriculturæ: nam iam non comedebant manna, cum cessasset quinque diebus post transitum Iordanis, scilicet die. 15. mensis primi anni. 41. ab exitu de Aegypto Iosue.cap 5.

Item patet hoc euidentius:nam de duabus tribubus,& dimidia solum iuerunt.40.millia pugnatorum cum nouê tribubus, & dimidia ad terram Chanaan, vt patet Iosue, cap.4. & tamen si iuissent omnes viri pugnatores istarum tribuum fuissent valde plures: nam essent vltra centum decem millia. Quod patet quia de tribu Ruben in computatione,quæ fuit facta pauloante hoc anno.40 ab exitu de Aegypto fuerût.43.millia.& 730.virorum. in tribu autem Gad fuerunt. 40. millia. in tribu autem Manasse fuerunt quinquaginta duo millia, & septingenti, quorum debet accipi medietas.scilicet 26.millia, & vltra. Omnes autem isti sunt vltra centum decem millia virorum. ideo necesse est,quod plures de bellatoribus manserint in vrbibus,quâ transierint Iordanem cum nouem tribubus, & dimidia. Item patet, quod manserint aliqui bellatores in vrbibus istis,quia quando Iosue finitis omnibus bellis,& diuisione terræ,remisit bellatores de duabus tribubus,& dimidia in terram suam,dixit illis:In multa substantia, atque diuitiis reuertimini ad sedes vestras.& concluditur:Diuidite prædam hostium cum fratribus vestris. si tamen non mansissent aliqui viri bellatores in vrbibus traditis istis duabus tribubus,& dimidiæ, non manerent aliqui, cum quibus præda diuidenda esset. Nam cum paruulis non erat diuidenda præda, cum illi essent filii horum bellatorum, & non esset aliqua causa,quare paruulis quidquam prouenirêt. Etiam cum senibus totaliter inutilibus ad bellum non diuideretur præda,quia nulla ratio erat,quare ipsi aliquid perceptum essent,oportet ergo,quod aliqui mansissent ibi de viris bellatoribus,cum quibus posset, & deberet diuidi præda. Erant autem percepturi rationabiliter isti de præda, quia sicut alii ibant ad bellum, ita isti manebant in custodia bellica,quia manebant in vrbibus propter insidias habitatorum terræ,& fortassis occurreret eis pugnare contra illos, sicut pugnabant alii contra Chananæos. Dicendum ideo,quod de qualibet harum duarum tribuum, & dimidia mauserunt in vrbibus suis viri bellatores plures,quam iuerunt ad bellum, cum ipsi omnes essent plusquam centum,& decem millia,& solum iuerunt de eis.40.millia vt supra declaratum est.

Sed dicetur contra, quia Moyses dixit hic; Omnis vir bellator armatus transeat Iordanem, & Iosue. capit. 1.

dici-

dicitur: Transire ante fratres vestros omnes fortes manu. Responderi potest dupliciter, vno modo quod in sacra scriptura istud signum, omnis, non distribuit vniuersaliter semper sicut apud dialecticos: sed accipitur pro multis, sicut dicitur. Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt haberent escas. Gen. 41. c. & in Psal. Omnis caro ad te veniet. nulla tamen istarum est vniuersalis proprie, quia non stat adhuc pro centesima parte indiuiduorum & sic dicitur hic, omnis bellator, idest, multi de bellatoribus, & idem modus est in verbis Iosue. Alio modo potest dici quod Moyses iussit, vt omnes irent: & ipsi viri de duabus tribubus, & dimidia vniuersaliter se obligauerunt ad eundum, postea tamen Israelitæ videntes, quod non erāt omnes necessarii, sed sufficeret quosdam eorum ire, assumpserunt solum quadraginta millia pugnatorum. Sed prima responsio verius stat, quia non videtur rationabile, quòd Moyses iuberet ire omnes pugnatores de his duabus tribubus & dimidia, aut quod ipsi se ad hoc obligassent, quia videbant manifeste quòd terra tradenda erat hostibus, & vxores, & filii captiuarentur, si nulli bellatores manerent in custodia. [Armatus Iordanem transeat,] idest, quilibet vir bellator solum accipiat arma ad transeundum Iordanem. & hoc, quia bellatores de duabus tribubus, & dimidia debebāt esse expediti, vt Moyses iusserat, [Donec subuertat dominus inimicos suos,] idest, donec destruat, & non dicitur. donec destruamus inimicos nostros, quia victoria quæ habenda erat de hostib. non erat ex viribus iudæorum, sed ex voluntate Dei, qui mittebat angelum suū ad subuertendum gentes illas, vt patet Exod. c. 23.

Et subiiciatur ei omnis terra.] Idest subiiciatur Deo. Est enim omnis terra Deo subiecta inquantum nullus ei repugnare potest, nec audet, & quodcunque ipse voluerit, faciet. Hic tamen innuitur, ꝙ non erat terra subiecta Deo, quia Deus accipitur hic tanquam dux specialis Iudæorū, & quia nondum erat terra subiecta Iudæis, dicebatur nōdum subiecta Deo. [Tunc eritis inculpabiles.] q. d. si sic feceritis, non poterit vobis imponi aliqua culpa, quia custodiuistis quod promiseratis, etiam si sequeretur aliquis euentus aduersus. [Apud Deum, & Israel.] Non habebitis culpam apud Deum, nec apud Israel, quam haberetis si non custodiretis pactum: promiserant enim duæ tribus, & dimidia istud quod erat in fauorem nouem tribuum, & dimidiæ: ideo si promissa fallerent, nocebant illis, & erant apud eos culpabiles: etiam ista promissio fuit facta coram Deo ante atrium tabernaculi, & firmatum fuit sub inuocatione diuina, ideo qui infringeret illud, agebat contra diuinam reuerentiam, & ob hoc erat culpabilis apud Deū. [Et obtinebitis regiones, quas vultis coram domino,] idest, & tunc obtinebitis istam terram, quam petitis. q. d. licet nunc vobis detur, tamen non est vestra totaliter, quousq; impleatis, ꝙ promisistis. Quod patet, infra quia Moyses tradidit immediate terram regis, Seon & Og duabus tribus & dimidiæ, tamen dixit ad Iosue, & ad principes Israel, quòd si duæ tribus, & dimidia nollent transire cum aliis tribubus ad pugnandum vltra Iordanem, quòd auferretur eis terra ista, & cogerentur manere extra terram illam inter alias tribus. & dicitur hic coram domino: quod potest referri ad vtrumque de duobus verbis hic positis, scilicet obtinebitis vel vultis. Si referatur ad primum est sensus, quod obtinebitis regiones istas, quæ dantur vobis iuste, scilicet quia impletis conditionem, pro qua vobis dantur, & sine verecundia tenebitis illas, & Deus talē possessionem approbauit; illa enim coram Deo esse, vel fieri dicuntur, quæ Deus approbat. Quæ autem mala sunt coram Deo non sunt, sed abscondita dicuntur. Sic habetur Psalm. 16. De absconditis tuis impletus est venter eorum. Si autem referatur ad secundum, scilicet ad verbum vultis, est sensus quòd obtinerent illam terram, quam volebant coram domino, idest, quam petebat coram eo, scilicet coram tabernaculo ad ostium illius, nam ad hunc locum Moyses conuenire solebat cum principibus ad aliquid expediendum. vt patet supra capitulo decimo Congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis: si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Ideo quando Moyses sedebat ad iudicandum

A vel ad consiliandum, ibi erat. Patet supra, capit. 27. quando venerunt ad eum filiæ Salphaad: & infra 36. c. cum venerunt ad eum filii Manasse.

Sin autem quod dicitis non feceritis.] Scilicet nolendo transire Iordanem. Vel si transieritis, & redieritis ante bella expleta, & possessam terram.

Nulli dubium est quin peccetis in dominum.] Quasi dicat manifestum est, quòd peccabitis, quia istud magnum nefas esset. Et dicitur, quòd peccarent in dominum, quia infringebant illius reuerentiam, cum fuisset pactum firmatum per diuinam reuerentiam. Nec solum peccabant contra dominum, sed etiam contra Israel per violationem pacti interpositi: sic enim dixit supra, quòd essent inculpabiles apud Deum, & Israel cum ista obseruarent; ergo culpabiles essent apud vtrunque, cum nihil seruarent, vel non plenè, de interposito pacto. Et dicitur hic, quod nulli dubium est, quin peccetis, quia peccatum erat hic manifestum. Est autem istud peccatum ex tribus: primo, quia aliquis agit contra determinationem rationis, quæ est ius naturale: determinat enim ratio veritatem esse tenendam, ideo si aliquis infringit illam, etiam si nihil alterum interpositum sit peccat, sicut in pacto nudo. Secundo isti peccabant, quia in damnum proximi resiliebant a promisso, volentes infringere obligationem existentem; erant enim isti obligati trāsire Iordanem cum aliis tribubus ex pacto interposito, ideo si non seruarēt peccabant contra proximos, quod non solum in foro animæ obligabat, sed etiam iure, & armis peti poterat. Tertio peccabant contra Deum, quia ista promissa fuerunt sub protestatione diuinæ reuerentiæ, quæ læderetur non obseruatis his. [Et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos,] idest, pœna debita pro peccato vestro veniet super vos: non enim potest accipi hic peccatum pro actu, quia ille cum fit, transit: ideo neminem apprehendit. Etiam nec pro culpa, quia illa non est ens positiuum, vnde neminem apprehendere potest, nec pro reatu, quæ consequuntur ad delictum. quia ista non sunt in nobis aliquid sensibile, sed accipitur peccatū, idest, pœna, quæ est sensibilis, & dolorosa. Istam autem cōminatur Moyses duabus tribubus, & dimidiæ, quia si propter Dei reuerentiam non obseruarent pactum, saltem obseruarent metu pœnæ. [Aedificate ergo vrbes paruulis vestris.] Vidit Moyses, quòd recte dixerant duæ tribus, & dimidia, scilicet quod ædificarent vrbes pro filiis, & vxoribus, & caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, ideo admonet, vt hæc faciant immediate, scilicet vt postea habeant tempus transeundi Iordanem cum aliis tribubus. Et dicitur hic de paruulis non exprimendo vxores, quia subintelliguntur ipsæ, & tota alia familia. [Et caulas, & stabula ouibus, & iumentis.] Debet hoc intelligi reddendo singula singulis, scilicet quod caulæ essent pro ouibus, & aliis pecoribus: stabula autem pro iumentis, in quibus ipsi nimis abundabant, vt patet supra. [Et quod polliciti estis implete,] scilicet transire armati ante fratres vestros ad terram Chanaan, & pugnate ibi pro eis, quia hoc promisistis. [Dixerunt filii Gad.] Hic ponitur acceptatio duarum tribuum, & dimidiæ, i. ꝙ se facturos concesserunt id quod Moyses iubebat. [Serui tui sumus.] Ex facundia loquuntur, quia non erant serui illius, nec vasalli, tanquam alicuius domini temporalis, sed Deus statuerat eum principem, & rectorē totius populi. [Faciemus quod iubet dominus noster.] Idest istud quod iubes est rationabile, ideo faciemus.

Quo peccabant triplicater viri de duab. tribubus, et dimidia si non obseruarēt promissionem.

Sed etiam si non esset tam rationabile, quia tu iubes, qui es dominus noster, faceremus illud. [Paruulos nostros & mulieres.] Scilicet relinquemus in terra ista. quod intelligitur etiam de reliqua familia, & de viris senibus. Loquebantur autem hic duæ tribus, & dimidia, tanquam omnes viri de ipsis ituri essent ad pugnandum vltra Iordanem: nam licet ipsi scirent, quod non erant omnes ituri, quia tamen in potestate Moysi, & reliqui populi erat accipere de ipsis quotcunque vellent, existimabant se velut omnes ituri essent.

Quo-

Quomodo viri bellatores, qui dimiserunt vxores suas, tanto tempore fuerunt continentes, & an possent accipere vxores de virginibus Chananaeorum illo tempore, quo manebant in bello, aut de filiabus nouem tribuum, & dimid. Quaest. VI.

QVaeret aliquis quomodo viri bellatores de duabus tribubus, & dimidia dimiserunt vxores suas tanto tempore, scilicet septem annis, quibus durauit bellum, & postea multo tempore, in quo facta est diuisio terrae, & incepit pacificè possideri: quomodo enim viri illi, qui imperfecti erant, poterant tanto tempore continere?
1 Opin. Aliquis respondebit, quod accipere poterat de virginibus terrae Chanaan in vxores, quia cũ iussisset Israelitae in bellum, si in numero captiuarum appareret aliqua decora faemina, poterat accipi in vxorem a quocunque Iudaeo factis caeremoniis, quae habentur Deuteronom. xi. cap. Sed non stat: quia non licebat aliquam de mulieribus Chananaeorum accipere in vxorem, cum Deus nimis vetuisset. Exod. 34. cap. & Deuteronom. 7. Nec solum hoc, immo etiam in ancillas retinere non poterant Iudaei mulieres Chananaeas, quia iussit Deus in terra Chanaan neminem permitti viuere siue masculum, siue faeminam, puerum, vel senem. Deuteronom. cap. xx. Item non poterant Israelitae commisceri mulieribus terrae Chanaan sine foedere matrimonii, quia tunc venisset super eos ira Dei, sicut factum est in fornicatione cum mulieribus Moab, & Madian. supra capit. 25.

Si autem dicatur, quod nullam foeminam Gentilem, vel Hebraeam isti accipiebant, sequebatur inconueniens, quia ex magna & diuturna continentia hominum imperfectorum, euenit interdum pollutio, & commixtio masculorum, vt ait Philosophus. x. Politic. cap. de politia Lacedaemoniorum, ideo arguit Arist. Lacedaemonios, quia bellatores a foeminis totaliter abstinere cogebant, nolentes, quod aliqua foemina esset in castris: ex quo inferre vult, quod licet in exercitibus, & castris bellicis multitudo foeminarum esse non debeat, ne castra totaliter per libidinem dissoluantur, nec tamen totaliter subtrahi debent foeminae a castris, ne vitium infandissimum subsequatur, maxime
2. Opin. quando castra magno tempore durant. Fortè aliquis probabiliter dicet, quod aliquanto elapso tempore aliqui de istis ad visitandum vxores reuertebantur. Sed arguetur cõtra, quia Iosue. cap. 22. dicitur de pugnatoribus istarum duarum tribuum, & dimidiae quando data est eis licentia, vt redirent, quod manserunt apud fratres suos, & non redierunt in tabernacula sua, nec reliquerunt fratres suos, vsque in illum diem praesentem. Poterit aliquis respondere, quod non reliquerunt fratres suos toto illo tempore, scilicet, animo non redeundi ad illos, sed bene reliquerunt eos animo eundi, & velociter redeundi. Videbatur autem hoc posse fieri, quia Israelitae non semper pugnabant contra Chananaeos, sed factis aliquibus bellis redibant in castra Galgalae, vt patet Iosue. cap. 9. 10. & xi. & ibi declaratum est, & interim poterant bellatores de duabus tribubus, & dimidia non simul, sed per vices suas venire ad visitandum vxores, & paruulos. Sed aliquis dicet non esse conueniens,
3. Opin. quia tunc contingeret, quod Israelitae irent ad bellum aliquando, cum venissent bellatores illarum duarum tribuũ, & dimidię in terram suam: ideo ista positio indifferens est. Aliquis fortè dicet, quod isti viri poterant accipere alias vxores de filiabus nouem tribuum, & dimidiae, quae erant in castris, & hoc licebat Iudaeis qui simul poterant habere plures vxores, sicut patet de Abraham, qui duas habuit, & de Iacob qui quatuor simul: potissimum, quia ad hoc suberat causa, quia periculum erat tanto tempore continere, & non poterant redire ad vxores, quas reliquerant in terram suam.

Sed ista positio non multum stat, quia tunc sequeretur id, quod prius isti volebant euitare, scilicet, quia volebant ire expediti ad bellum non habentes vxores, nec filios, nec possessa bona: nunc tamen si assumerent vxores, iam haberent filios, & vxores. Et sic non essent expediti, sed impediti, vt viri aliarum tribuum.

F Aliter etiam quidam arguunt, scilicet quod sequeretur idem inconueniens in foeminis, quod volebamus euitare in viris. s. quod ipsi per longam continentiam inducerentur ad adulterium. & hoc quamquam verum sit, tamen non tantum curandum est, sicut de viris, quia foeminae magis coguntur continere, quam viri, quia in eis turpius est, & damnabilius fornicari, quam in viro. Ideo si tenere volumus, quod isti viri bellatores nunquam redierunt ad vxores suas, quousque finita fuerunt bella, & diuisa fuit terra, vt videtur significari Iosue, cap. 22. dicendum, quod erant alia remedia, quae quilibet imaginari potest pro incontinentia virorum, & illa non erant illicita secundum statũ Iudaeorum. De hoc declaratum est Iosue. capit. 1. & 22. [Ac iumenta, & pecora relinquemus.] Ista erant bona possessa ipsorum. Alia autem bona mobilia non exprimũtur, quia ista erant quasi tota possessio eorum. [In urbibus
G Galaad.] Non accipitur hic propriè terra Galaad, sed largè pro tota terra duorum regum Amorrhaeorum, quam isti acceperant, quod patet, quia non solum isti construxerunt ciuitates in terra Galaad. sed etiam extra, vbi reliquerunt familias suas, & pecora. Hoc apparet, quia vrbes Galaad dicuntur esse in circuitu montis Galaad, & istae pertinuerũt solum ad tribum Gad & dimidiam partem Manasses, quia fuit terra istius mons diuisa in duas medietates, scilicet mons cum ciuitatibus, quae erant in circuitu illius. Deuteronom. c. 3. & Iosue, cap 14. Tribus ergo Rubẽ non suscepit ibi aliquas ciuitates: ergo non fuerunt relicta pecora, & iumenta, & paruuli istarum tribuum in vrbibus Galaad solum, sed per totam terram duorum regum Amorrhaeorum.

Item patet, quia infra ponitur quas vrbes construxerũt
H istae duae tribus, & dimidia ad relinquendum ibi res suas, & tamen ibi ponuntur quaedam vrbes, quae nullo modo pertinent ad terram Galaad, vt Esebon, Ataroth, Dibon, quae habentur Iosue c. 13. Sed dicendum, quod accipitur terra Galaad dupliciter: vno modo propriè pro terra, quae est in circuitu montis Galaad, & sic accipitur Deuter. c. 3. s. quod terra Galaad diuisa est in duas medietas pro duabus tribubus, & Iosue 1 x. dicitur quod rex Og possidebat medietatem montis Galaad, & rex Sehon aliam medietatem. Alio modo accipitur large pro tota terra duorum regum Amorrhaeorum: sic accipitur Iosue cap. 22. vbi principes totius multitudinis duarum tribuum, & dimidiae vocantur principes terrae Galaad, & tota illa terra vocatur terra Galaad. Idem patet infra cum dixit Moyses principib. Israel, quod darent duabus tribubus, & dimidiae terram
I Galaad in possessionem, & subditur immediatè quomodo data est eis terra regis Sehon, & Og: ergo pro eodem accipitur ibi terra Galaad, & terra duorum regum. [Nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum.] Sicut Moyses dixerat quod omnis vir bellatorum armatus transeat Iordanem, ita isti omnes obtulerũt se mutos: sciebant tamen quod non irent omnes, sed aliqui manerent ad custodiam terrae propter habitatorum insidias. [Sicut tu domine loqueris.] Istud potest dupliciter legi: vno modo referẽdo ad illam particulam, scilicet omnes expediti, quasi dicat nos omnes ibimus, sicut tu domine dicis, quod omnes armati transeamus. Alio modo potest referri ad totam clausulam, & ad omnia, quae praecesserunt, scilicet, nos ibimus, sicut tu domine loqueris, idest sicut dixisti, quod ibimus, & pugnaremus, & non rediremus quousque terra
K subiiceretur fratribus nostris ista enim faciemus. [Praecepit ergo Moyses.] Postquam consenserunt duae tribus, & dimidia sententiae Moysi, posuit ipse iudices executores poenae, si isti vellent infringere pactum, & hoc quia Moyses sciebat se moriturum, cum Deus dixisset ei, quod non transiret Iordanem Deuteronom. capit. 3. & erexit Iosue, tanquam principem. supra capit. 27. ideo non poterat ipse punire duas tribus, & dimidiam, si deciperent pactum tollendo eis terram, posuit ergo iudices, qui hoc facerent. [Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun.] Istis duobus principaliter locutus est, quia isti fuerunt principes post mortem Moysi. Fuit enim Iosue, tanquam Moyses rector totius multitudinis. Eleazarus autem erat sacerdos magnus. Etiam isti duo erant principes diuisorum terrae, vt

Galaad dupliciter accipitur.

patet

patet infra 34. c. & Iof. 14. ideo ad istos pertinebat executio post mortem Moysi. [Et principibus familiarum per tribus Israel.] idest etiam iussit hoc principibus totius Israel, qui vocantur principes familiarum eo, quod erāt principes super omnes familias Israel. Potest autem intelligi hoc de 12. principibus 12. tribuum, qui vocantur principes familiarum: non quod ipsi essent principes familiarum specialiter, quia principes familiarum erant minores principibus tribuum, cum in qualibet tribu sint multæ familiæ, sed sunt principes familiarum, quia sunt principes totius Israel, & sic nulla familia erat extra potestatem eorum. Dicitur autem per tribus Israel, idest, quod isti principes erāt diuisi per tribus, scilicet quod in qualibet tribu erat vnus princeps, His autem iubebatur, quod exequerentur ista, quæ habentur hic, quia cum ipsi essent principes totius populi, possent mouere totum populum ad id, quod ipsi vellent.

Alio modo potest intelligi hoc de 12. principibus assignatis in diuisores terræ Chanaan: nam de qualibet tribu fuit assignatus vnus diuisor, vt patet infra 34. cap. vbi ponuntur nomina eorum, & super istos Iosue, & Eleazarus erant, tanquam principes. Isti autem 12. assignati de tribubus Israel vocātur principes familiarum per tribus Israel. vt apparet Iosue 14. cap. quia etiam si non essent isti principes tribuum, tamen inquantum erant diuisores terræ pro omnibus tribubus, habebant principatum quendam super omnes familias, & tribus. Et dicūtur per tribus Israel, quia de qualibet tribu assignabatur vnus diuisor. [Si trāsierint filii Gad, & filii Ruben vobiscū.] Informabat enim Moyses istos qualiter punirent duas tribus, & dimidiam, si violarent pactum, & dicitur ad istos principes diuisores terrę, quia ad istos ordinarie pertinebat ista executio, cum ipsi essent iudices dati ad assignandum cuilibet tribui, & familiæ, quam possessionem habere deberet, ideo poterāt eis tollere terram illam, quam habebant, & dare aliam, si non transirent cum cæteris. Et dicitur hic de filiis Gad, & Ruben, quia subintelliguntur viri de dimidia tribu Manasse: nam non solum istis duabus tribubus fuit data terra illa, sed etiam dimidiæ tribui Manasse, vt patet infra, in concessione Moysi. & cum dicitur: Si noluerint transire. non solum intelligitur de transitu: sed etiam si transirent, & redire vellent ante consummata bella, fieri debebat hoc: quia transgrediebantur pactum. [Omnes armati ad bellum.] Non intelligitur vniuersaliter, quod omnes irent, quia multi manserunt, sed accipiuntur omnes pro multis. Vel dicunt omnes armati, idest omnes quos vos determinaueritis, vt eant vobiscum: [Coram domino.] idest si noluerit transire ad pugnandum coram domino: erat ista pugna coram domino, idest coram angelo, qui præcedebat castra, eisque præsens erat, quando pugnabant. Ideo omnes qui ibant in exercitu dicebantur ire coram illo, idest in præsentia illius. [Et vobis fuerit terra subiecta.] idest subieceritis vobis terram Chanaan, quæ est vltra Iordanem: nō dicitur hoc sub conditione, tanquam intelligeret Moyses, quod posset subiici, vel non subiici, cum sciret certissime subiiciendam esse: ideo non debet referri illa conditionalis si, ad istam clausulam. Sed debet intelligi, & fuerit vobis terra subiecta, idest quando fuerit terra subiecta facietis id, quod dicitur, scilicet. [Date eis Galaad in possessionem.] i. date terram Galaad. Accipitur hic Galaad large non solum pro terra, quæ erat in circuitu montis Galaad, sed etiam pro illa tota, quę fuerat duorum regū Amorrhæorum, Quod patet, quia Moyses dedit istis immediate totam terram duorū regum Amorrhæorū, vt patet infra. [Sin autē noluerint transire vobiscum in terrā Chanaan.] Non solum intelligitur si nollēt transire, sed etiā si quodcunque refutarent, quod fuisset in pacto positum, scilicet si nollent adiuuare eos ad pugnam, vel si nollent manere cum eis toto tempore bellorum. Et dicitur in terram Chanaan, quia terra, in qua nunc erant Israelitæ non erat terra Chanaan, sed duorum regum Amorrhæorum, qui quamquam pertinerent ad genus Chananæorum: tamen terra eorum non fuit a principio de terra Chanaan, nec computatur cum illa, vt patet infra 34. c. vbi principium partis orientalis terræ Chanaan ēst in Iordane. Patet etiam Genesi. cap. 10. vbi ponitur terminus terræ Chanaan, qui fuit

A a principio, ex quo gens Chananæorum cępit habitare in terra illa.

Inter uos habitandi accipiant loca.] i. non detis eis istā terram, quam ego dedi: sed facite quod morentur inter vos, scilicet diuidite istam terram, vt non cedat tota eis, & compellite illos, vt vadant ad bellum, & accipiant partem terræ, vbi vos acceperitis. Vnde hoc modo semper cogebantur duæ tribus, & dimidia transire Iordanem ad pugnandum, quia aut obseruarent pactum, aut non: si primo modo, cogerentur ex pacto transire: si non obseruarēt, cogerent alii Israelitæ eos transire ad pugnandum, vt sic acquirerent locum, in quo habitarent. Si autem totaliter nollent transire istæ duę tribus & dimidia cum aliis Israelitis, eriperetur de manibus eorum ista terra, quam possidebant, & nulla alia eis daretur, tanquam manerent extra gentem Israelitarum.

B Responderunt filii Gad, & filij Ruben.] Intelligitur etiam hic de dimidia tribu Manasse: acceptauerunt enim istam sententiam Moysi, eo quod habebant intentionem complendi ea, quæ dicebantur. [Sicut locutus est dominus seruis suis: ita faciemus.] i. sicut Moyses, qui est dominus noster dixit, ita fiet. Quod potest intelligi dupliciter: vno modo quantum ad pactum superius positum, scilicet nos faciemus, quod locutus est Moyses i. transibimus Iordanem cum aliis tribubus, & pugnabimus quousque terra possessa sit ab Israel, & hoc dixit Moyses. Alio modo, sicut locutus est dominus, ita faciemus, idest, ita consentimus, quod transeat ista sentētia, sicut pronunciauit Moyses de dando nobis, vel auferendo terram istam. [Ipsi armati pergemus.] Hic fit locutio nomine duarum tribuū, & dimidiæ. quasi omnes, qui erant in illis tribubus transituri

C essent Iordanem ad pugnandum, sed solum transituri erant quidam, quos vellent nouem tribus, & dimidia.

Coram domino.] i. coram arca fœderis, vel coram angelo præcedente castra, vt supra expositum est.

In terra Chanaan.] .s. vltra Iordanem, vbi incipit terra Chanaan: nam terra ista non pertinet ad regionem Chananeorum.

Et possessionem iam suscepisse nos cōfitemur trans Iordanem.] Repetunt hic id, quod poterat inclinare cæteros Israelitas ad dandum his facilius, & securius terram Galaad, scilicet, quod ipsi nolebant aliquam possessionem in terra Chanaan, etiam si prouenaret eis aliquod ius ibi diuidendo terram in partem proportionalem, sed dicunt: confitemur nos suscepisse possessionem trans Iordanem, idest totam possessionem, quam habituri eramus: vnde renunciamus iuri nostro, si quod nobis competere poterat in ter-

D ra Chanaan. & dicitur possessionem, scilicet totam, quia si intelligatur de parte, nihil in hoc exprimebant, quod posset alios inclinare, ideo magis poterant dissuadere, quia præsupponebant se adhuc aliquid habituros in terra Chanaan: hoc autem non consentirent cæteri, quia tunc cum vellent habere æquale ius cum aliis, non permitterent eis electionem terræ huius, quæ erat pascualis, sed quælibet tribus similiter eligere vellet: ideo abrenunciauerunt huc toti iuri, quod vltra competere posset, confitentes se suscepisse possessionem, idest totam possessionem, quæ eis danda erat.

Dedit itaque Moyses filys Gad, & Ruben & dimidia tribus Manasse filij Ioseph regnum Seon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum vr- Iof. 22.
E *bibus suis per circuitum. Igitur extruxerunt filij Gad, Dibon, & Astaroth, & Aroer. & Etroth, & Sophan, & Iazar, Iegbaa, & Bethnemra, & Betharan vrbes munitas, & caulas pecoribus suis. Filij vero Ruben ædificauerunt Hesebon, & Eleale, & Cariathiarim, & Nabo, & Baalmeon versis nominibus Sabama quoque imponentes vocabula vrbibus, quas extruxerant. Porro filij Machir filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Ammorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moy-* Gen. 50.
ses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. Iair autem filius Manasse abiit, & occupauit vicos eius, quos appellauit Auothiair, idest, villas Iair. Nobe *quoque perrexit, & apprehendit Canath cum viculis suis: vocauitque eam ex nomine suo* Nobe.

Dedit

Dedit itaque Moyses.] Hic ponitur quartum, scilicet petitorum concessio. Dedit.n. Moyses terram illis, quam petierant, & fecit hoc Moyses, quia ipse erat iudex, & rector totius multitudinis, ideo ad eum pertinebat distribuere bona communitatis, scilicet terram, quæ erat totius populi, & nulli adhuc data fuerat, & istam concessionē conditionalem, vel potius modalem, tanquam recte factam totaliter approbauit.

Filij Gad.] Hic exprimuntur duæ tribus, & dimidia, & ante hoc solum exprimebantur duæ tribus, quare autem factum fuerit in principio, c. declaratum est.

Filij Ioseph.] Dicitur hoc de Manasse, qui fuit filius Ioseph: habuit namque duos filios, scilicet Ephraim, & Manasse. Genesi. 41. & 48. capit. Et diuisa fuit progenies Ioseph in duas tribus, quia Iacob pater Ioseph dedit filiis eius ius duarum sortium dicens. Duo filii tui Manasses, G & Ephraim quos genuisti, antequàm venirem ad te, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi Genes. 48. capit. tribus autem Manasse diuisa est in duas medietates, & vna accepit possessionem ante Iordanem, & altera trans Iordanem.

Regnum Sehon regis Amorrhæorum. & regnum Og regis Basan.] Idest ista terra duorum regum totaliter pertineat ad possessionem duarum tribuum, & dimidiæ. Hæc enim solam acceperant Iudæi de manu hostium: ideo hæc sola concessa est eis: vocatur autem Sehon rex Amorrhæorum: non quod ipse solus esset rex Amorrhæorum, quia etiam Og erat rex Amorrhæorum cum ambo vocentur reges Amorrhæi Deuteronom. capit. 3. & Iosue. capit. 2. sed quia nominatur hic Og rex Basan positum fuit nomen regni Amorrhæorum soli Sehon. Vocatur autem Og rex H Basan, quia Basan est nomen cuiusdam terræ in regno Og, & continet 60. vrbes munitas Deuteronom. 3. & Iosue cap. 13. Est autem hæc Metropolis regni Og, quia ipse erat de gigantibus, qui vocantur Raphaim Iosue. 12. & 13 cap. & hoc, quia ipse solus restiterat de stirpe gigantum, vt patet Deut. c. 3. In terra autem Basan habitauerunt olim gigantes, vt patet Deut. c. 3. cum dicitur: Cuncta Basan olim terra gigantum reputata est. Terram eorum cum vrbibus suis per circuitum. Dedit Moyses duabus tribubus, & dimidiæ totam terram, quæ fuerat duorum regū Amorrhæorum, & vrbes, quæ erant in terra illa per circuitum, idest in toto circuitu, quo extendebatur regnum istorum regū. [Igitur extruxerunt filij Gad Dibon.] Dicebatur supra, quod istæ duæ tribus, & dimidia responderant se velle construere ciuitates pro vxoribus suis, & paruulis, & facere caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, nunc ponuntur ciuitates, quas quælibet tribus earum extruxit pro paruulis suis.

An filij Gad restaurauerunt vrbes, vel illas de nouo construxerunt. Quæst. VII.

ET dicitur, quod extruxerunt, idest restaurauerunt: non enim potest poni pro nouiter construere, tanquam non fuissent vrbes illæ, quas construxerunt, sed fuerunt illæ prius vrbes Amorrhæorū. sed in bello aliqualiter fuerant dirutæ, ideo ad hoc, quod essent ibi secure paruuli Iudæorum, refecerunt illas, quod est restaurare: quod patet, quia hic ponuntur multæ vrbes, quas dicuntur extruxisse istæ duæ tribus, & dimidia: tamen ipsæ nō poterant in tam paruo tempore illas construere, immo nec vnam, aut mediam: illam, quod patet, quia non fuit spatium quinque mensium in ista constructione, quod apparet, quia facta est ista constructio anno. 40. ab exitu de Aegypto, quia in illo capta est terra regum Amorrhæorum. Fuit autem in principio quinti mensis anni huius mortuus Aaron, vt patet sequenti c. p. & fleuerunt eum omnes Israelitæ mense vno, vt patet supra, cap. 20. scilicet vsque ad principium mensis sexti, & hic manebant ex eo tempore sex menses solum, vsque ad introitum in terram Chanaan: sed post planctum illum circuierunt Israelitæ montes terræ Edom, quia noluit rex Edom dare transitum illis. Et iste circuitus fuit per multos dies Deuteronom. cap. 2. circuiuimus montem Seyr longo tempore. Quod apparet, quia in circuitu isto dicitur, quod cœpit populum tædere itineris, & laboris, supra. F cap. 21. post hoc etiam pugnato contra regem Chananæum Arad, transierunt ad terram duorum regum Amorrhæorum, vbi pugnauerunt, & obtinuerunt illam: ergo ad minus esset istud tempus mensis, & dimidii, vel quasi duorum mensium, & sic vsque ad mēsem. 8 anni eiusdem, hoc duraret: vnde manerent solum quatuor menses: post quos fuit transitus Iordanis ad terram Chanaan: ergo istud tempus solum habuerunt duæ tribus: & dimidia ad construendum ciuitates: sed manifestum est, quod in tam paruo tempore nulla ciuitas, quantumcunque parua a fundamentis construi poterat: ergo nō construxerunt nouiter vrbes, sed restaurauerunt aliquid, quod diruptum erat: & ista restauratio non fuit magna.

Item patet, quod nō fuerit a principio constructio, quia istud esset, si in terra regum Amorrhæorum non fuissent aliquæ vrbes, & Iudæi cogerentur facere noua habitacula: tamen fuerunt vrbes plurimę, vt apparet Deuteronom. cap. 2. & 3. & Iudæi illas ceperunt: ergo nullo modo videtur quod ipsi a principio eas construxerunt: & apparet hic cum dicitur, quod Moyses dedit duabus tribubus, & dimidiæ terram duorum regum Amorrhæorum cum vrbibus suis per circuitum: ergo vrbes erant in terra illa. Item patet, quia si aliquæ vrbes ponuntur hic fuisse constructæ, quæ tamen ante hoc erant vrbes, sicut patet de Ataroth, quæ fuit vrbs, in qua regnabat rex Og, vt patet Iosue. cap. 12. & 13.

Item de Esebon, quæ fuerat primo ciuitas regni Moab, & accepit eam rex Sehon de manu Moab. Idem ferè de omnibus vrbibus, quæ habentur hic, quia de eis refertur partim, supra. 21. cap. & Deuteronom. c. 2. & 3. quod fuerunt duorum regum Amorrhæorum. Item patet, quia supra dicitur in litera, quod duæ tribus, & dimidia viderunt Ataroth, & Dibon, &c. esse vrbes aptas alendis animalibus: & propter hoc desiderauerunt, & petierunt terram illam. & tamen ibi nominantur fere omnes ciuitates, quæ habentur hic: ergo istæ iam fuerant constructæ. Item patet, quia dicitur infra, quod Israelitæ, quando construxerunt ciuitates istas verterunt nomina eorum appellantes eas nominibus aliis: si autem ciuitates istæ nouiter construerentur ante hoc nihil præfuisset de eis: vnde nec habuissent nomina, nec potuissent mutari, sed mutata fuerunt: ergo iam erant vrbes: non ergo construxerunt Israelitæ a principio, sed dirutas restaurauerunt, & forte fuit magis ista restauratio in domibus, quam in muris vrbium: nec est mirandum, quod habuerint tam paruū tempus, scilicet quatuor I mensium ad plus, vel fere quinque ad restaurationem istarum vrbium, quia non oportebat, quod viri bellatores, qui transituri erant Iordanem antequam transirent, restaurarent: manebant multi de viris bellatoribus in terra illa valde plures, quam irent ad bellum, vt supra probatum fuit. & illi poterant restaurare paulisper quicquid corruisset, etiam si alii pugnatores transissent Iordanem. Nicolaus autem videtur velle, quod ista fuit totalis restauratio, non quidem ciuitatum, nunquam existentium, sed ciuitatum penitus destructarum. Dicit enim, quod filii Israel a principio non putabant, quod in terra illa duorum regum Amorrhæorum habitaturi essent, ideo destruxerunt penitus ciuitates. Postea autem scientes, quod ibi habitaturi essent se, reædificauerunt illas, quasi a fundamentis. Sed hoc falsum est, quia Deuteronom. capit. 2. dicitur ad Moysen. K Incipe possidere terram regis Sehon, & hoc dicitur antequam pugnaret contra illum: ergo a principio sciebat, quod terram illam possessurus erat Israel, & consequenter non destrueret illam.

Item patet, quia istæ duæ tribus, & dimidia petierunt ad habitandum vrbes, quæ nominantur supra in litera: si tamen illæ essent penitus destructæ nihil magis eas peterent, quam partem quamcunque regni, non determinantes aliquam vrbem: ideo dicendum est, vt prius. Ponuntur autem hic primo ciuitates, quas extruxerunt filii Gad pro familiis suis, quarum prima est Dibon. Sed sciēdum, quod ista vrbs non fuit in sorte Gad, sed in sorte Ruben, vt patet Iosue. cap. 13. vbi ponitur diuisio istorum duorum regnorum inter duas tribus, & dimidiam. Erat autem ista ciuitas Dibon pertinens ad regnum Sehon, & ista olim fuit de terra Moab. Capta fuit autem a rege Sehon, de quo innuitur

Nic. opi. refellitur

Prima ciuitas reparata à filiis Gad est Dibō.

tur

tur supra c.21. Aliqui autem volunt istam esse ciuitatem, quæ habetur sequent. cap. & ponitur tanquam mansio, cũ dicitur. Dibongad, idest ciuitas Dibon, quæ erat de terra Gad. Dicendum est, quod ista terra fuit diuisa per Moysen duabus tribubus, & dimidiæ iuxta formam, quæ habetur Iosue. cap. 13. & ibi non fuerunt datæ istæ ciuitates, quæ habentur hic istis tribubus. sed quædam sunt e contrario, scilicet, aliquæ ponuntur in tribu Gad, quæ datæ fuerunt tribui Ruben, vel dimidiæ tribui Manasse, & é conuerso, vt patet de ista prima vrbe Dibon, & de quibusdam aliis infra patebit. Nunc tamen quando transituri fuerunt pugnatores de his duabus tribubus, & dimidia in terram Chanaan, ædificauerunt, siue restaurauerunt vrbes, & quia terra erat valde magna pro eis, qui tunc pauci erant, non curauerunt habitare distincti per vrbes suas, sicut acceperant: sed construxerunt ciuitates illas, quæ facilius poterant reparari, quia minus dirutæ fuerant: & in quibus tutius poterant conseruari res eorum: & non fuerunt omnes vrbes eorum tunc constructæ, sed illæ, quæ erant magis principales, & pro tunc necessariæ, ideo non curauerunt, quod quælibet tribus construeret vrbes terræ suæ: sed si in aliqua sorte plures vrbes facilius restaurabiles erãt, & melius defensabiles, quam in aliis sortibus, omnes duæ tribus, & dimidia accipiebant tunc de illis vrbibus: & sic tribus Gad aliquid accepit de vrbibus Ruben, & dimidiæ tribus Manasse, & é conuerso. Postquam tamen redierunt pugnatores de terra Chanaan, & augmentata fuit multitudo istarum duarum tribuum & dimidiæ, cæpit quælibet tribus habitare in vrbibus suis. [Et Ataroth.] Ista ciuitas non erat de sorte Gad, sed de sorte dimidiæ tribus Manasse, vt patet Iosue c. 13. sed construxit eam pro nũc tribus Gad. Fuit autem ista ciuitas principalissima in regno Og regis Amorrhæi: vnde dicebatur ipse regnare in Ataroth Ios. 12. & 13. erat autem causa huius, quia Ataroth erat caput terrę Basan, quæ fuit olim terra gigantũ Deut. c. 3. & in ea habuerunt caput domini sui gigantes: vnde in ipsa fuerunt olim expugnati a regibus, qui veniebant cum Chodorlaomor. De quo Gen. c. 14. s. Percusserunt Raphaim, idest gigantes in Ataroth carnaim Og autẽ rex erat de stirpe Raphaim Deut. c. 3. & Iosue. 12 ideo volunt in Ataroth habere principium regni sui.

Et Aroer.] Ista est alia ciuitas, quam nunc restaurauerunt filii Gad: & ista est vna extremitas in regno duorum regum Amorrhæorum: est enim in principio partis orientalis regnorum illorum Vnde quando ponuntur extrema regnorum duorum dicitur ab Aroer, vsque Galaad, quia Aroer est ibi principium orientale. Sic patet Deut. cap. 2. & similiter Deut. capit. 3 ponitur Aroer, tanquam principium orientale, & mons Hermon, tanquam occidentalis terminus: simile habetur Iosue. capit. 12. & 13. De ista ciuitate non tantum patet, sicut de cæteris, cui tribui prouenerit, quia Iosue. capit. 13. dicitur, quod possessio tribus Ruben incæpit ab Aroer, quę est super torrentem Arnon, & de sorte Gad eodem modo dicitur. Vnde necesse est ponere, quod sit Aroer in confinibus sortis Gad, & Ruben, pertinet tamen ad tribum Ruben, vt aliqualiter apparet Iosue. cap. 13.

Et Etroth.] Ista est alia ciuitas, quam cõstruxerunt filii Gad, quæ postea non reperitur in diuisione istarum sortiũ Iosue. c. 13. & hoc quia multæ vrbes subticentur, vel aliquarum nomina mutata sunt.

Et Sophan] Ista ciuitas pertinuit ad tribum Gad, vt patet Iosue capit. 13. & aliquando vocatur Saphon, vt patet eodem capitulo, sed in hoc non differt: quia scriptores nostri non multum curantes de proprietate nominum hebræorum interdum litteras mutant, & corrumpunt.

Et Iazer.] Ista ciuitas videtur esse de regno Og: nã quando Iudæi iuerunt ad explorandum illam, exiit rex Og in occursum illis pugnaturus, vt patet supra c. 21. sed non videtur, quod faceret, nisi esset illa ciuitas sua. Ista ciuitas videtur fuisse multum pascualis: vnde cum supra exprimeretur causa, quare duæ tribus, & dimidia petierint terram istam duorum regum Amorrhæorum exprimitur sola ciuitas Iazer, & terra Galaad, vt patet in principio.

Iegbaa.] Ista est alia ciuitas, cuius nomen non habetur in diuisione sortium Iosue. capit. 13. propter aliquam de duabus causis supra capit. 1.

Alia autem est ciuitas quæ sic vocatur, scilicet Azecha, sed ista est in terra Chanaan apud vrbem Bethoron, & vsque ad hanc pluit dominus lapides magnos grandinis de cœlo super Chananæos, cum persequeretur eos Iosue, capit. 10. Est autem illa ciuitas in sorte Iudæ, vt patet Iosue. capitulo decimoquinto, sed differt ab ista cum illa sit in terra Chanaan, & ista in terra duorum regum Amorrhæorum.

Bethnemra.] Ista est ciuitas, quam construxerunt filii Gad, & pertinuit ad sortem eorum. Iosue. capitul. 13. cum omnibus supra dictis, quæ non reperiuntur in aliis sortibus.

Et Betharam.] Ista est alia ciuitas in eadem tribu Iosue cap. 13. multæ autem aliæ vrbes erant in ista tribu, sed non exprimuntur hic omnes, vt patet Iosue. cap. 13. Causa est, quia non curauit hic scriptura exprimere omnes ciuitates istarum tribuum, sed solum illas, quas nunc restaurauerãt ad habitationem: sed non restaurauerunt omnes, quia erãt nunc paruus populus duę tribus, & dimidia, ideo non fuerunt omnes ciuitates descriptæ.

Vrbes munitas.] Idest omnes istæ vrbes, quæ hic nominantur, erant munitæ ad differentiam aliorum locorum non habentium muros: & in hoc patet, quod istæ ciuitates non fuerant nouiter constructæ a Iudæis, quia dicitur, quod erant vrbes munitæ, sed solum eas restaurauerant.

Et caulas pecoribus suis] Idest etiam extruxerunt ouilia pro pecoribus. Vocantur autem caulæ proprié ouilia, quæ fiunt in campis ad receptandum ibi pecora. [Filii vero Ruben.

Ciuitates restauratæ per filios Ruben.
Quæst. VIII.

HIc ponuntur vrbes, quas restaurauerant filii Ruben pro paruulis, & vxoribus, cum transierunt Iordanem. [Esebon.] Ista ciuitas fuit principalis in toto regno regis Sehon, quam cepit de manu Madianitarum, supra cap. 21. & recidit in sortem Ruben, vt patet Iosue, capit. 13. [Et Eleale.] Ista est alia ciuitas pertinens ad tribum Ruben, quam supra petierunt duæ tribus, & dimidia in litera, & non habetur in diuisione sortium Iosue. cap. 13. scilicet, quia subticuit illam scriptura, vel mutatum est nomen eius. [Et Cariathaim.] Ista quoque est ciuitas in tribu Ruben, vt patet Iosue. cap. 13.

Aliqui autem scribunt eam Cariathiarim, sed corruptũ nomen est, quia Cariathiarim est ciuitas, quæ alio nomine vocatur vrbs syluarum, & est in terra Chanaan in sorte Iudæ, vt patet Iosue. capit. 15. [Et Bame.] Ista ciuitas est in sorte Ruben, & vocatur Hamath Baal, Iosue. cap. 13. quia Baal videtur esse quædam adiectio. aliis namque vrbibus ibi additur. [Et Bameon.] Ista ciuitas vocatur Baalmaon. Iosue. capit 13. & pertinet ad tribum Ruben, vt ibi patet [Sabama.] Ista est etiam ciuitas tribus Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. & vocatur supra Sabam. [Versis nominibus ponentes vocabula vrbibus quas extruxerant.] idest istæ vrbes vocabantur sic a principio, cum essent in potestate Amorrhæorum: Iudæi autem accipientes illas imposuerunt alia nomina iuxta conditionem linguæ suæ, sed quæ fuerint ista nomina non apparet: nam rursus cum de istis ciuitatibus agatur Iosue. capit. 13. omnes fere nominantur his nominibus, quæ habentur hic. Quod tamen fuerit facta mutatio apparet, quia infra dicitur de quodam viro nomine Nobe, qui cepit vrbem Canath, & vocauit eam ex nomine suo Nobe. Idem patet de Iair, qui occupauit vicos Galaad, & vocauit eos nomine suo Auothiair, idest villas Iair.

Quare Iudæi mutauerunt nomina ciuitatum terræ duorum regum.

Causa autem huius mutationis fuit, quia ista nomina Chananæorum non bene sonabant in labiis hebræorum, ideo imposuerũt alia nomina in lingua sua. Vel, vt alii dicunt, quædam vrbes harum erant nominatæ ex nominibus idolorum, ideo mutata sunt nomina, vt non sonarent nomina idolorum per labia hebræorum, sic enim iusserat Deus. Exod. capit. 23. Per nomen externorum Deorum

rum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro. Aliqua autem nomina harum vrbium videbantur esse ab idolis deriuata, vt Bamoth Baal, & Baalmaon, quæ deriuantur de Baal, quod est nomen idoli, de quibus Iosue, capit. 13. vel forte fuit mutatum ista, vt nomina hebræorum, qui tunc vincebant, imponerentur his vrbibus ad memoriam posterorum, sic patet de Nobe, & Auothiair, De quibus in litera. [Porro filij Machir.

Ciuitates restauratæ per dimidiam tribum Manasse. Quæstio IX.

HIc ponuntur vrbes, quas construxerunt viri de dimidia tribu Manasse, & dicuntur filij Machir, quia iste fuit filius Manasse, & per eum deriuata est tota stirps Manasse, quantum ad omnes familias. [Filij Manasse.] Hunc solum habuit Manasses in filium, nec vnquam legitur alium habuisse, vt declaratum est sup. cap. 26.

Perrexerunt in Galaad.] Dicitur hic de filijs Machir, quod pugnauerunt contra Galaad, quod non est intelligendum de omnibus filijs Machir quia Manasses solum legitur habuisse Machir, & dato quod habuisset aliquem alium per illum non deriuata fuit aliqua posteritas Manasse, vt patet supra cap. 26. vbi ponuntur omnes familiæ tribus Manasse deriuatæ a Machir. Si ergo filij Machir pugnauissent contra Galaad tota tribus Manasse pugnabat, tamen non pugnauit tota, sed medietas, & medietati data est hic sors, vt patet supra. Reliqua autem medietas accepit sortem in terra Chanaan, vt patet Iosue capit. 17. & dicitur, quod abierunt in Galaad, idest in totam terram, quæ coniuncta est monti Galaad: medietas enim huius terræ pertinebat ad regem Og, & medietas ad Sehon, vt patet Deuteron. cap. 3. & Iosue 12.

Et vastauerunt eam.] Scilicet, non loca, sed habitatores, quia cum mansuri essent ibi Israelitæ reseruabant loca quantum poterant, non incendentes ea, nec diruentes, nisi quantum necesse erat ad subuersionem hostium se iuuentium in locis.

Interfecto Amorrhæo habitatore eius.] Idest ista vastatio fuit, quia destruxerunt Amorrhæos, qui habitabant ibi, scilicet nullum eorum relinquentes ad vitam, quia iusserat dominus de Chananæis Amorrhæis, cæterisque populis, quorum terram accepturi essent Iudæi, quòd nullum omnino viuere permitterent masculum, aut fœminā Deuteron. 20. cap. & dicitur, quòd erat Amorrhæus habitator, quia tota ista terra erat duorum regnum Amorrhæorum. Et hic populi eorum erant Amorrhæi.

Dedit ergo Moyses terrā Galaad Machir filio Manasse. Ad Moysen pertinebat dare terram istam, cum esset princeps populi, & ista fuit data dimidiæ tribui Manasse. Dicitur autem terra Galaad: non quidem tota, sed medietas eius: nam alia medietas data est tribui Gad, vt patet Deuteronomi. cap. 3. & magis Iosue 13. hoc autem, quia terra Galaad erat diuisa in duas partes, & vna pertinebat ad regem Og, & alia ad regem Sehon, vt patet, Iosue cap. 12. & dicitur, quòd data est ista terra Machir, idest filijs, vel nepotibus Machir, quoniam Machir non erat tunc viuus, sed eius posteritas, quia manente dicitur manere pater. Si autem diceremus, quòd Machir esset tunc viuus, esset ad minus 240. annorum, vel quasi, ad quam ætatem nullus homo illius temporis attingebat. Quod patet, quia 215. anni transierunt ex tempore, quo ingressus est Iacub in Aegyptum, vsque ad tempus exitus, vt probatum fuit Genes. 15. cap. & Exod. cap. primo, & 12. Ioseph antē vixit annis 110 vt patet Genes. capitulo vltimo, a quibus subtractis. 30. annis quos habebat, quando stetit interpretans somnia coram Pharaone, vt patet Genes. 41. cap. & septem annis fertilitatis proximo sequentibus & duobus annis sterilitatis, ante quos nondum descenderat Iacob in Aegyptum, vt patet Genes. 45. cap. manebūt anni 71. quibus vixit Ioseph post descensum patris sui Iacob in Aegyptum. Manent ergo post mortem Ioseph vsque ad exitum Israelitarum de Aegypto 144. anni demendo 71. de 215. quibus si addantur 40. anni, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad tempus, in quo Moyses istam terram diuisit, erunt 184 & si addantur ad minus anni 25. quos habebat Machir,

Quare Machir non poterat viuere tempore quo capta est terra Galaad.

F quando mortuus est Ioseph erunt anni 209. plures tamen debent addi: quoniam Ioseph tenuit filios Machir in genibus suis, antequam moreretur, vt patet Genesi. capitulo vltimo, cum tamen iste filios gigneret potissimum, quia significantur multi, esset annorum 30 vel plurium, aut 25. secundum modum generandi, & accipiendi vxores in illo tempore, & sic si Machir esset viuens illo tempore ad minus esset annorum. 210. & amplius. Sed ad illam ætatem nullus homo illius temporis accessit. Item non solum Machir non introiuit in terram istam duorum regnum Amorrhæorum: immo non exiuit de Aegypto, sed mortuus, est multo tempore ante, scilicet, antequam inciperent persecutiones Israelitarum in Aegypto. Quod patet Exo. cap. 1. scilicet, quod postquam Ioseph mortuus est, & omnes fratres sui, & tota cognatio sua, scilicet, quæ nata est tempore suo filij Israel incœperunt multiplicari: ergo Machir, G qui erat de illis, qui nati sunt tempore Ioseph, mortuus fuerat, antequam inciperet illa tribulatio.

Qui habitauit in ea.] Idest Machir habitauit in terra Galaad, quod intelligitur de posteritate eius: nam ipse non fuit illic, vt dictum est.

Iair autem filius Manasse.] Non est iste filius Manasse, idest immediate genitus a Manasse sed est filius eius, idest de stirpe illius, & sic omnes descendentes ab aliquo dicūtur esse filij illius: vnde Elisabeth mater beati Ioannis vocatur filia Aaron Luc. cap. primo, & tamen ipse distabat plusquam per 20. generationes ab Aaron, & Christus dicitur filius Abrahæ. Matth. capit. primo, & tamen nō est immediate filius Abrahæ, quia sunt 42. generationes ab Abraham, vsque ad Christum, vt patet præallegat. capitul. Item hoc apparet, quia Iair erat nunc viuens, quando di- H uisa fuit ista terra Galaad, & ipse pugnauit contra quosdam Galaaditas, & accepit loca eorum, si tamen fuisset filius Manasse ad minus esset annorum 210. vel 220. sicut probatum fuit supra de Machir, qui erat filius Manasse, & non potuit attingere ad tempus istud.

Abiit & occupauit vicos eius.] Idest vicos terre Galaad. Dicuntur vici loca non munita, & ista potuit faciliter occupare Iair. & nominata sunt ex eo.

Quos appellauit Auothiair, idest, villas Iair.] Istud ponitur ad laudem, & memoriam huius, scilicet, quod nomē suum maneret in locis ab eo captis in æternum, sic patet Deuteronom. cap. 3.

Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cum viculis suis.] De isto nobe non dicitur, de qua tribu fuerit, sed satis apparet, quod fuerit de dimidia tribu Manasse, cum terra Galaad dicatur cecidisse huic tribui, ipse autem I pugnauit contra vrbem nomine Canath, quæ est in terra Galaad, & occupauit eam, & viculos eius, scilicet, rura non murata, quæ erant in circuitu illius.

Vocauitque eam ex nomine suo Nube.] Idest imposuit nomen vrbi, quæ prius vocabatur Canath. De viculis autem, quos apprehendit non curauit imponere illis nomen, quia honorabilius fore putauit nomen suum in vrbe illa, quam in viculis. Iair autem imposuit nomen suum viculis, quia nihil præter quasi solam viculos Galaad occupauit. Ista autem ciuitas Nobe est illa, ad quam venit Dauid ad sacerdotem Achimelech, & erat ibi sanctuarium de qua, primo Regum 21. Hanc autē vrbem postea deleuit Saul a lene, vsque ad puerum occidens in ore gladij, tam viros, quam fœminas, boues, & oues, & omnia animantia, & hoc quia transierat Dauid per vrbem illam, & viri illius K dederunt ei panes, & gladium. 1. Reg cap. 22.

Pulchra moralitas de statu Ecclesiasticorum super tribus duas. & dimidia. Quæst. X.

QVamquam autem intentionis nostræ non sit in hoc opere allegoriis insistere literali sensu contenti potissime cum hoc ad alia tempora differamus: potest tamen hic breuis assignari moralitas de istis tribubus petentibus, & accipientibus terram. Ruben enim Gad, & & Manasse tres ecclesiasticos status adnotant. Ruben. n. qui visio, vel videns dicitur, vel filius visionis prælatorum gradum notat, qui aliorum vitam speculantur: vnde episcopi dicuntur, quia alijs superintendunt, & dicuntur speculatores

culatores domus Israel. Gad etiam qui fortissimus armis est, quia verticem cum brachio scindit, vt patet Deuteronom. cap. 33. principes notat. Manasse, qui obliuio dicitur signat religiosos, qui caduca, & fluxa mundi blandimenta contemnentes mundo, & pompis eius abrenunciauerũt vnde dicitur eis: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: Psalm. 44. Istæ enim tribus, quamquàm ad terram promissionis tendant, tamen citra Iordanem manent, quia maximus numerus trium statuum ecclesiasticorum volentium terram lacte, & melle manantem scilicet, spiritualem Ierusalem adire circa Iordanis fluenta moratur, quia fluxibilia bona isti, nunquam transcendunt, qui miræ magnitudinis, & pulchritudinis palatia ad inanem gloriam construũt, vt vocentur nomina eorum in terris suis. Psalm. 48. sicut illæ carnales tribus vrbes minutissimas construxerunt, caulas etiam ouium ad gustus varias in
B cibis delectationes, extruunt. Stabula iumentorum ad varia exercitiorum gloriosa studia inquirunt. Hi aliquando ad terram promissionis, ad proximorum subiectorum victoriam transeant aliquid de vita æterna docendo, & commonendo, sed cum alios introduxerint ipsi citra Iordanem regrediuntur in fluxis operationibus manentes, & ad terram promissionis, scilicet, cęlestem Ierusalem, vt ibi moreantur, nunquam euntes.

CAP. XXXIII.

Mãsiones filiorum Israel post egressum de Aegypto.

HAe sunt mãsiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi, & Aaron, quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca, quæ Domini iussione mutabant. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase filij Israel in manu excelsa videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat dominus: nam & in dijs eorum exercuerat vltionem, castrametati sunt in Soccoth. Et de Socchot venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phiairoth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. Profectique de Phiairoth, transierunt per medium mare in solitudinem, & ambulantes tribus diebus per desertum Etham castrametati sunt in Mara. Profectique de Mara: venerunt in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarũ, & palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt. Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super mare rubrum. Profectique de mari rubro, castrametati sunt in deserto
Exo. 15. *Syn. Vnde egressi venerũt in Daphca. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus. Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, vbi populo defuit aqua ad bibẽdum. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai. Sed & de solitudine Synai egressi venerunt ad sepulchra concupiscentiæ. Profectique de sepulchris concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth. Et de Haseroto venerunt in Rethma. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remonphares. Vnde egressi venerunt in Lebna. De Lebna castrametati sunt in Ressa. Egressique de Ressa, venerunt in Ceeletha. Vnde profecti castrametati sunt in monte Sepher. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. Profectiq. de Maceloth, venerunt in Thaath. De Thaath castrametati sunt in Thare. Vnde egressi, fixere tentoria in Methca. Et de Methca castrametati sunt in Hesmona. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth. Et de Moseroth castrametati sunt in Baneiacan. Profectique de Baneiacan venerunt in montem Gadgad. Vnde profecti, castrametati sunt in Ietebatha,*
Cap. 30 *& de Ietebatha venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber. Inde profecti venerunt in desertum Syn. Hæc est Cades. Egressique de Cades castrametati sunt in montem Hor in extremis finibus terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino. & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Aegypto mense quin-*

A *to, primo die mensis, cum esset annorum centum vigintitrium. Audiuitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaã, venisse filios Israel. Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona. Vnde egressi venerunt in Phunon. Profectique de Phunon castrametati sunt in Oboth. Et de Oboth venerunt in Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum. Profectique de Ieabarim, fixere tentoria in Dibongad. Vnde egressi, castrametati sunt in Elmondeblathaim. Egressique de Elmondeblathaim venerunt ad montes Abarim cõtra Nabo. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad cãpestria Moab supra Iordanem contra Iericho. Ibique castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsatim in planioribus locis Moabitarum, vbi locutus est dominus ad Moysen.*

B Hæ sunt.] Enarratis illis, vsque huc, quæ acciderunt filijs Israel, veniendo ad terram promissionis: hic breuiter computantur seriatim loca suæ mansionis.

Causa autem huius descriptionis fuit, quia in alijs libris incipiendo ab Exodo, vsque nunc gesta itineris dicũtur, sed aliquando loca seriatim non assignantur, vel non tot, quot hic, vel alia ponuntur, quæ mansiones non fuerunt supra capit. 21. ideo conueniens fuit, quod hic sub quodam epilogo describerentur omnes mansiones Israelitarum. Ponuntur autem duo: primo mansionum loca enarrantur: secundo quædam præcepta pro terra promissionis dantur: secunda ibi. [Præcipe filijs Israel.

C *Qualem ordinem habeant, quæ sequuntur ad præcedentia.*

Quæstio I.

CIrca primum quærendũ erat de ordine huius ad præcedentia, sed hic oblata est quæstio, quoniam solum epiloganttur hic mansiones, quæ fuerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad Iordanem: ideo si respiciantur hic res gestæ non sunt ista post præcedentia secundum ordinem: quoniam aliqua sunt hic, quæ præcedunt totum istum librum, & Leuiticum. Nam isti duo libri incęperunt in monte Synai, scilicet res, quæ narrantur in eis gestæ, vel dictæ, vt patet ex principijs eorum, & tamen in hoc capitulo enarrantur mansiones, quæ fuerunt etiam ante montem Synai. incipiunt autem ea, quæ habentur hic, capitulo
D duodecimo Exodi, quia prima mansio, quæ ponitur hic est in Soccoth recedendo de vrbe Ramesse, sed de isto recessu dicitur Exod. cap. duodecimo, & decimotertio: ideo res gestæ enarratæ hic non habent ordinem ad superiora, nec ad inferiora, sed simul currunt cum omnibus superioribus. Si autem respiciatur tempus scripturæ, dicendũ est quod fuit scriptum istud capit. anno 40. ab exitu de Aegypto circa finem anni ipsius, quia hic agitur de omnibus mansionibus, & de vltima, quæ fuit apud Iordanem, sed ista fuit circa finem anni quadragesimi, & postea scripta sunt omnia hæc: ideo forte de rebus gestis a Moyse nihil fuit posterius scriptum vltimæ partis huius libri præter Deuteronom. quem scripsit, cum esset morti propinquus, & cum tradidisset illum sacerdotibus, & Leuitis Deute-
E ronom. capitulo decimoptimo, admonito populo in cantico Deuteronom. capitulo trigesimosecundo, ascendit in montem, & mortuus est Deuteronom. capitul. trigesimoquarto, quamquam secundum veritatem ordinis posterius fuit tradere librum Leuitis, quam admonere populum in cantico, & benedicere, cum admonitio, & benedictio in ipso libro describantur.

Hæ sunt mansiones filiorum Israel.] Istud capitulum vocauit catalogus mansionum, quia hic scribuntur omnes mansiones Israelitarum. *Catalogus mansionum.*

Vocantur autem mansiones loca, in quibus Israelitæ manebant aliquanto tempore: nec tamen vocatur mansio vbicunque manebant, quia necesse est, vt quotidie quando mouerentur bis manerent saltem, scilicet, ad sumendum cibum per diem, tam pro hominibus, quam pro pecoribus, & ad quiescendum per noctem: modus autem mansionum fiebat sic, quòd Israelitæ dirigebantur in de-

serto per columnam nubis: erat, enim terra illa sine via, F quia non transibant homines per eam eo quod non erat terra habitata, vt patet Iei. cap. 2. scilicet, qui trãsduxit vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis. & imaginem mortis, per terram, in qua non ambulauit vir, nec habitauit homo: ideo indigebant Israelitæ aliquo directore, & ad hoc fuit eis data columna nubis: si autem venissent per viam terræ Philisthijm, quæ erat habitata, & breuis, non indiguissent aliqua columna, nec habuissent: nunc autem in deserto indigebant illa, & data est eis. Erat autem illa columna per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. De his Exo. cap. 13. & quia ista columna cum esset aliquid inanimatum, & non habẽs in se potentiam sui motus, non poterat moueri motu progressiuo: ideo datus est aliquis motor illius nubis, scilicet, Angelus Dei, qui erat in nube, & mouebat eam ad quemcunque locum vellet, & in quacunque velocitate, vel tar- G ditate: de quo Exo. cap. 14 proficiebat autem ista nubes Israelitis ad duo quantum ad ipsum motum: primò, quia dirigebat eos ostendens viam, per quam ire deberent: secundo, quia dabat eis certum locum manendi, quem forte Iudæi inquirere non possent, scilicet, quia faciebat eos quiescere in loco aquarum, vel in locis bene dispositis ad castra, & ipsi hebræi cum non sciret loca terræ, dato, quod mouerentur per illud desertum, nescirent, quis esset locus melior ad castrametandum; ista autem nubes quiescebat quando Iudæi habebant quietem necessariam, & hoc siue per diem, siue per noctem; & cum ipsa moueretur mouebantur Iudæi. Cum autem ipsa quiesceret quiescebãt: sed non vocabantur mansiones omnia loca, in quibus nubes quiesceret, sed quandocunque nube quiescente Israelitæ figebant castra: vnde si ad meridiem nubes quiesce- H ret; non propter hoc figebant castra Israelitæ, quia tunc videbatur esse quies ad capiendos cibos. Si autem ad solis occasum quiesceret, non videbatur esse propter hoc locus mansionis, nec figebant Israelitæ castra, & tamen si mansisset per vnum diem, vel quasi, videbatur esse locus mansionis; ideo figebantur castra, & tabernaculum domini. Postea autem quandocunque nubes moueretur, erigebantur castra, & mouebantur Iudæi, & iam vocabatur mansio illa, siue modicum, siue multum nubes ibi mansisset. De modo autem huius magis declaratum est Exod. 14. & supra cap. 9. Generaliter autem dicendum, quòd nõ vocantur tot mãsiones, quoties quieuit columna, sed sunt I mansiones tot, quot fixiones, & depositiones castrorum, & de his solum fuerunt istæ quæ describuntur hic: fiebãt autem diuersimode illæ mansiones, quia aliquando de vna mansione ad alteram solum erat profectio diei vnius, vel minus iter. Aliquando autem erat iter plurium dierũ, scilicet, trium, vel quatuor, in quibus non fiebat aliqua mãsio, vt patet quando venerunt de mari rubro vsque Mara, nam ambulauerunt diebus per desertum, vt patet Exo. 15 etiam quando mouerunt castra de monte Sinai ambulauerunt diebus tribus, & postea requieuit nubes in deserto Pharan, vt patet supra cap. 10. In alijs autem mansionibus erat iter vnius diei, & aliquando paucioris temporis. [Filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto.] Non solum fuerunt istæ mansiones illorum, qui egressi sunt de Aegypto, sed etiam aliorum, qui nati sunt in deserto: sed quia populus Israeliticus per continuationem, & successionem totus est vnus, & ipse exiuit de Aegypto, quicunque sint K in populo Israel dicitur, quod ipse populus exiuit de Aegypto, siue essent aliqui de illis, qui exiuerunt ibi, siue nõ. [Per turmas suas.] Idest Israelitæ exierunt de Aegypto dispositi per turmas suas, idest, per multitudines, scilicet, quod non erat totus populus mixtus in differentur, sed erat ordo in motu quoniam quælibet tribus erat per se in vna turma, & non coniungebatur alteri tribui, & sub eadem tribu sunt multæ familiæ, quarum quælibet erat diuisa ab alia: rursus autem istæ tribus habebant specialiter ordinem, quia tres tribus erãt sub vno vexillo, & aliæ tres sub alio, & sic erant quatuor vexilla principalia totius Israel, & sub quolibet erant tres tribus. Cum autem figerentur castra erant disposita per quadrum, scilicet, vnum vexillum ad orientem, alterum ad occidentem, reliquum ad meridiem, aliud vero ad aquilonem, & in medio huius

Non vocãtur hic mãsiones vbicunq; nubes manebat per desertũ, & qualiter causabãtur mansiones,

quadraturæ erant Leuitæ cum sanctuario. De hoc patet supra capit. secundo. In motu autem castrorum progrediebantur primi, qui erant ad partem orientalem, scilicet, tres tribus sub vno vexillo, & progrediebantur distinctè, scilicet, vna post alteram non commixtæ: deinde progrediebantur illæ, quæ erant ad meridiem, & sic de omnibus alijs. De isto ordine magis patet supra capitulo decimo. [In manu Moysi, & Aaron] Idest turmæ Israelitarũ progrediebantur in manu Moysi, & Aaron, idest per directionem, vel potestatem eorum, scilicet quod secundum quod isti dirigebant progressum, vel castrametationem, ita mouebantur Israelitæ, & illas turmas, in quibus mouebãtur Israelitæ, ipsi ordinauerunt. Præerant enim ambo populo. Moyses quippe præerant in temporalibus, & spiritualibus, Aaron verò quantum ad ea, quæ pertinebant ad sacerdotium, quia tamen erat vnus de honoratissimis in toto populo, fit mentio de ipso cum Moyse.

Quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca.] Idest Moyses scripsit istas mansiones: nam ipse scripsit totum istum librum, & consequenter istam particulam de mansionibus. Dicitur autem iuxta castrorum loca, idest secundum numerum locorum castrametationis, scilicet quoties castrametati sunt tot mansiones describuntur hic.

Quæ Domini iussione mutabantur.] Idest ista castra mutabantur mandato Dei. Nunquam enim sine mandato eius figebant castra, aut mouebant. Sic patet supra capit. nono, scilicet. Iuxta verbum Domini proficiscebantur, & per verbum illius figebant tentoria. Non est autem sensus, quod quandocunque deberent figere castra, vel mouere, Deus loqueretur eis, vel angelus illius, sed solum mouebantur ad motũ nubis, & quiescebant, illa quiescente, & quia ista nubes mouebatur ad mandatum domini, dicebantur ipsi quoque moueri per Dei mandatum. Vel quia Deus a principio iussit, quòd quandocũque nubes moueretur, ipsi mouerentur, & quando nubes cessaret, ipsi quiescerent, & sic facientes dicebantur semper moueri vel quiescere per mandatum Domini.

Profecti igitur de Ramesse.] Hic ponitur principium castrametationum, & ponitur primo locus, de quo recesserunt de Aegypto, scilicet de Ramesse. Non enim habitabant omnes Israelitæ in ista vrbe, sed quia a multis diebus ante petebant Israelitæ a Pharaone, quod permitteret eis ire in desertum ad sacrificandum domino, & aliquando Pharao concedebat, & aliquando negabat, cum iam scirent Iudæi diem exitus sui de Aegypto, reuelante domino per Moysen, præmoniti sunt a Moyse, vt venirent omnes ad vrbem Ramesse ad diem 14. mensis, & in illa fecerunt ibi Phase, sequenti autem die recesserunt.

Vrbs Ramesse de qua recesserunt Iudæi exeuntes de Aegypto quomodo hodie appellatur, & quod de illa fuit beatus Mauritius, & legio Thebæa.

Quæstio II.

ERat autem Ramesse ciuitas magna circa extremitatem Aegypti, per quam partem exituri erant Iudæi de terra illa, & istam ciuitatem fecerant Israelitæ: nam premebant eos Aegyptij, & coegerunt facere multa ædificia, inter quæ fuerunt duæ vrbes, scilicet Phiton, & Ramesses, vt patet Exod. capit. primo, est autem ista ciuitas in terra Gessen, & vocatur nunc ab Aegyptijs Thebaida, vel Thebe, de qua vrbe fuit Mauritius, & sua legio quæ Thebæa dicitur, qui omnes martyrio pro Christi nomine laureati sunt in Gallia apud flumen Rodanum.

Apud istam ciuitatem Ramesses vixit aliquo tempore beatus Paulus primus Eremitas, & Antonius, vt habetur in vitis patrum. Ramesse autem aliquando est nomen territorij, vt patet Genes. quadragesimoseptimo in vrbe autem illa, & in locis coniunctis habitabant Iudæi. Nam a principio ibi habitauerunt petentes a Pharaone, quod permitteret eos habitare in Gessen: præalle. cap. [Mense primo.] In isto egressi sunt de Aegypto.

Non erat autem iste mensis primus secundum computationem, quam tunc habebant Iudæi, vel Ae-

gyptij

gyptij, sed vocatur mẽsis primus, quia iussit postea Deus, vt iste mensis esset primus in quolibet anno ad honorem, & memoriam egressionis de Aegypto, sic patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mẽsibus anni. Est tamen secundum nos tertius mensis, s. Martius, quod patet, quia Iudæi in illo mense celebrant Phase: erat autem mensis primus apud eos ipse September, vt declaratum fuit Exo. c. 12. [Quintadecima die mẽsis primi.] In ista die ad auroram recesserunt de vrbe Ramesse incipientes proficisci de Aegypto. Cum. n. media nocte percussisset dominus omnes primogenitos Aegyptiorum, Pharao iussit ad Moysen, & Aaron iubens, quod immediate recederent, & non potentes Israelitæ ita cito se expedire, recesserunt ad auroram illius diei: non fuerunt tamen eadem die egressi de Aegypto, sed postea cum transierunt mare. [Altera die fecerunt Phase filii Israel.] s. die præcedenti. 14. ad vesperum, vt patet Exo. c. 12. Et dicuntur fecisse Phase, i. immolasse agnum; nam per singulas domos immolabatur ad hoc, quod linirentur ostia sanguine, & angelus percutiens videns sanguinem in postibus non percuteret aliquem in domo, sed transiret ad aliam domum non signatam sanguine, & iste transitus vocatur Phase. [In manu excelsa.] Non refertur hoc ad clausulam immediatã, s. fecerunt Phase, quia nihil hoc signaret cum Phase nõ possit fieri in manu valida, vel debili, quia nõ est actus alicuius potestatis. Etiam quia dicitur: Vidẽtibus cunctis Aegyptiis, & sepelientibus primogenitos, sed manifestum est, quando comedebatur Phase non videbant Aegyptii, quia hoc factum est per noctem. Etiam quando comedebatur Phase nondum fuerant mortui primogeniti, ideo refertur hoc ad illam clausulam profecti sunt, & tũc stat quod profecti sunt in manu excelsa, i. in magna potestate quasi non timentes aliquem, vnde quamquam egrederentur de terra hostium suorum, & illos viderent non curabant, nec timebant, quia Deus percusserat Aegyptios occidendo primogenitos eorum, ideo potestas Iudæorũ erat magna in egressu. Timuerunt tamen aliqualiter Iudæi cum egrediebantur, quia dicitur Deuteron. ca. 16. In pauore egressus es de Aegypto. Hoc autem erat, quia quamquam Deus faceret miracula magna pro eis, ita vt ipsi nequaquam timere deberent, tamen erant timidi corde, cũ semper fuissent in seruitute Aegyptiorum, ideo adhuc metuebant, quod Aegyptii irruerent super eos, & occiderẽt, vel reducerent in Aegyptum ad seruiendũ. [Videntibus cunctis Aegyptiis,] Idest quando egressi sunt Israelitæ erant præsentes multi Aegyptii, & videbant eos egredi, sed non tenebant. Quod innuitur hic esse miraculum. Nam cum iam recessissent Israelitæ, & sepeliuissent Aegyptii mortuos suos, persecuti sunt Hebræos vsque ad mare rubrum, vt patet Exo. c. 14. quanto magis ergo tenere debuissent eos, cum viderent egrediẽtes in conspectu suo? sed Deus fecerat ne auderent eos tenere: immo vt non curarent de eis, quamquam exirent, & subditur causa. [Et sepeliẽtibus primogenitos.] Idest omnes Aegyptii erant occupati circa funera primogenitorũ: tanto enim illorum dolore, & sui timore Aegyptii tenebãtur, vt viderent Iudæos cum vasis auri, & argenti, & vestibus recedentes & tenere non curarent, sed potius ipsi eos ad velociter fugiendum incitarent, dicentes omnes moriemur: Exo. 12. cap. [Quos percusserat dominus.] Non enim erat aliqua plaga naturalis, quam passi sunt isti Aegyptij, sed Deus infixit eis mortem, quia angelus percussor ambulabat per omnes domos Aegyptiorũ, & occidebat primogenitos tam hominum quam pecorum, ita vt non esset aliqua dominus in tota Aegypto, in qua non esset quispiam mortuus Exod. capit. 12. [Nam & in diis eorum exercuerat vltionem.] Idest non solum occidit primogenitos Aegyptiorum in vltionem sceleris ipsorum, sed etiam deos eorum exterminauit, quia idola comminuta sunt vsque ad puluerem nocte illa, in qua percussi sunt primogeniti, vt confiterentur Aegyptii hoc fuisse potestatis diuinæ. nemo enim alius tantam vltionem exercere potuisset. [Castrametati sunt in Socoth.] Idest fixerunt in castra in Socoth. Castrametari idem est, quod castra ponere, & deriuatur de castrum, & metor metatis pro assignare, vel figere: aliquando enim declinatur tanquam vnum verbum compositum, scilicet castrametor, aris, & aliquando declinatur per se metor, atis, & castra est accusatiuus pluralis numeri. Fuit autem prima mansio Socoth, quoniam Ramesse non fuit mansio, sed locus, de quo moueri cœperunt, & in ista prima ambulatione contra Socoth apparuit Israelitis columna ignis, & nubis, vt patet Exodi capit. 13. Est autem Socoth in Aegypto. Alius vero locus est, qui vocatur Socoth, & est in terra Israelitarum in sorte Gad, vt patet Iosue. capit. 13. accepit autem, vt quidam volunt locus ille nomen a Iacob, de quo Genes. 33. in isto autem loco cum transiret Gedeon persequendo Madianitas, & petiisset panes pro exercitu a senioribus loci illius dare noluerunt irridentes eum. in reditu autem occidit septuaginta seniores vrbis illius: de hoc Iudic. c. 8.

Et de Socoth venerunt in Ethan.] Ista est secũda mansio Israelitarum, & ista est etiam intra Aegyptum: nam ante mare rubrum est. Est autem Ethan nomen deserti cuiusdam, vel montis vbi incipit solitudo Arabica, & in illo deserto fixerunt castra Israelitæ: nondum enim suspicabantur quidquã mali, scilicet, quod Pharao veniret post eos. De istis duabus mansionibus, scilicet Socoth, & Ethã habetur Exodi capitulo 13. *2. mãsio.*

Quæ est in extremis finibus solitudinis.] Idest Ethan est in extremitate, vel in fine solitudinis. Hoc dicitur, quia quando venerunt Israelitæ in Ethan, nondum introierant in deserta Arabica, quia vsque ad ipsum locum sunt aliqua loca habitata, & patet, quia adhuc post Ethan ponitur Phiairoth, & Beelsephon, & Magdalum, vt patet infra, quæ sunt loca terræ Aegypti coniuncta mari rubro, sed post hæc pertransito mari non reperitur aliquis locus Aegypti: sed solitudines Arabicæ, & ista incipiũt in Ethã: ideo dicitur esse in extremis finibus solitudinis: quia extremitas non magis significat principium, quàm finem. In Ethan autem est principium solitudinis, vel potest vocari extremitas, idest finis, quia proueniẽdo de terra Chanaan, vel de aliis terris magis orientalibus versus Aegyptum finis solitudinis est in Ethan. & tunc incipit terra populata Aegypti.

Post Ethã an Israelitæ steterunt in aliis mansionibus.

Sed arguet aliquis, quòd post Ethan adhuc steterunt Israelitæ in aliis mansionibus, quæ sunt loca populata Aegypti, sicut in Phiairoth, & apud Beelesphon, & Magdalum, vt patet hic.

Respondendum est, quòd non steterunt ibi eundo via recta, sed Deus fecit eos redire illuc retrocedendo, vt Pharao intelligeret, quòd non habebant locum exeundi, & quòd inclinaretur ad persequendum eos: nam si essent in Ethan magis videretur aliquis locus, per quem Israelitæ exirent in solitudines Arabicas non transeundo mare rubrum, & forte Pharao non persequeretur illos. Cum autem vidit ipsos apud Phiairoth intellexit, quòd nesciebant iter, & quòd erant conclusi a terra, & mari, & sic inciperet pugnare contra illos, & manifestaretur sibi gloria domini, & sic factum est. de hoc Exod. capit. quartodecimo. nam cum essent Israelitæ in extremitate solitudinis in Ethan, dixit Deus ad Moysen, loquere filiis Israel, vt reuersi castrametentur è regione Phiairoth, quod est inter Magdalum, & mare contra Beelsephon: in cõspectu eius ponetis castra supra mare. Dicturus est enim Pharao, coarctati sunt in terra, & conclusit eos desertum. Si autem Deus noluisset ostendere magnitudinem suã contra Aegyptios non fecisset redire Israelitas de Ethan versus Phiairoth, quod erat retrocedere, & tunc post Ethan non stetissent in aliquo loco Aegypti. Steterunt autem hoc modo.

Inde egressi venerunt contra Phiairoth.] Scilicet reuertentes de solitudine Ethan venerunt contra Phiairoth, quod erat magis intra Aegyptum est causa supra assignata, & ibi fuit vna mansio inter ista loca, quæ habentur hic, scilicet Phiairoth Beelsephon, & Magdalum. De habitudine autem horum declaratum est Exodi capitu. decimoquarto.

Quæ respicit Beelsephon.] Idest Phiairoth respicit Beelsephon: erat enim solitudo Ethan, in qua erant Iudæi, quando Dominus iussit retrocedere ad partem Septentrionalem, & inde cum redirent contra Aegyptum, reuertebantur contra meridiem, scilicet quod Beelsephon, & Phiairoth, & Magdalum sunt loca

magis meridiana: sed adhuc Phiairoth, apud quem locum fixerunt castra Israelitæ, est magis circa mare rubrum, quam Beelsephon, & Magdalum. Est autem Magdalum ibi ad partem occidentalem, & Beelsephon ad partem meridianam, & inter illa loca, & mare rubrum posuerunt castra non accedentes ad aliquem locū istorum. De Beelsephon dicit Ra. Sa. quod erat quidam canis æreus factus artificiose, & positus circa extremitatem regni Aegypti, vt clamaret, quando fugeret aliquis de Israelitis, sicut clamabat caput, quod erat ferreum in loco Tauarensi in territorio Numantino cum ingrederetur aliquis Iudæus. Et iste canis non clamauit in Aegypto in exitu Israelitarum, quia Deus impediuit eum. Et de isto dicit intelligi quod habetur Exodi capit. 11. scilicet, inter filios Israel nō mutiet canis, idest, contra Israelitas non clamabit canis, qui vocatur Beelsephon. Sed istud ridiculum est, de quo magis declaratum est Exodi cap. 14. [Et castrametati sunt

G ante Magdalum.] Iste est quidam locus magnus in Aegypto, & est apud Phiairoth: est tamen magis occidentale, quam Phiairoth, cum dicatur Exod. cap. 14. quòd Phiairoth est inter Magdalum, & mare, sed mare est ad partem occidentalem respectu Phiairoth: ergo Magdalum est ad partem occidentalem respectu Phiairoth. [Profectique de Phiairoth transierunt per medium mare in solitudinem.] Idest Israelitæ steterunt in Phiairoth apud mare rubrum, & quando Pharao venit persequens eos reperit in Phiairoth, & inde viderunt Israelitæ castra Aegyptiorum, & timuerunt nimis: vnde dixerunt ad Moysen: forsitan non erant sepulchra in Aegypto: ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, & non potuerunt accedere exercitus Pharaonis ad castra Israel, quia Deus iussit, quod immediate mouerent castra Israelitæ, & introirent

H per mare.

Quomodo transierunt Iudæi per mare rubrum per noctem & Aegyptij post eos, & an transirent per medium maris. Quæstio III.

ERat autem istud in principio noctis, & quia voluerūt Aegyptij irruere super Israelitas ad percutiēdum eos, ante mare opposuit dominus nubem. Nam angelus qui præcedebat Israelitas in columna nubis relinquens partē anteriorem rediit ad posteriorem, & obscurata fuit illa nubes nimis ex parte Aegyptiorum, & fulgebat ex parte Iudæorum, ita vt quamquam Aegyptij essent apud Iudæos non auderent tota nocte accedere ad illos, & sic trāsgressis Iudæis mare per noctem, & Aegyptijs existentibus in medio maris apud vigiliam matutinam conuertit dominus aquas maris super illos, & perierunt omnes: Exodi

I capit. 14. Israelitæ autem dicuntur transisse per medium maris: non quidem, quod via illorum esset vere in medio maris, sed per quandam extremitatem, cum ipsi non transiuissent mare a fronte in frontem, s. a parte meridiana in aquilonarem, vel è conuerso: sed ab occidente in orientem vt declaratum est Exodi cap. 14. Sed dicuntur transiuisse per medium maris, idest, per ipsum mare, quia quælibet interpositio in scriptura vocatur medium. Transierūt autem per mare in solitudinem, quia post mare rubrum immediate sequitur tota solitudo Arabica, & illa habet multa nomina: nam immediate introierunt in quandam partem solitudinis, quę vocatur desertum Sur, vt patet Exod. cap. 15. Sed sciendum, quòd immediatè, vt transirent ma-

K re rubrum, manserunt apud illud ad laudandum dominum, cum viderent omnes Aegyptios mortuos appulsos a littore maris, & vt ibi acciperent spolia eorum tam vestes, quam cætera: sed locus ille non vocatur mansio, quia non dicitur hic, quod transierunt mare rubrum, & steterūt in solitudine: sed quod ambulauerunt per solitudinem, & mansio ponitur postea in Mara. Licet autem aliqui manserint in littore maris, non vocatur ibi mansio, quia non faciebat quælibet quies Hebræorum mansionem, vt supra declaratum est. [Ambulantes per desertum Ethan tribus diebus.] Idest immediate, vt transierunt mare rubrū ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan, & in his tribus non fecerunt aliquam mansionem: nā licet in quolibet die aliquantulum manerent ad sumendos cibos, &

F per noctem manerent ad quietem hominum, & pecorum, tamen non erant istæ mansiones, quia non figebantur castra, nec deponebantur: ambulauerunt autem Israelitę tribus diebus non facientes mansionem, eo quòd loca ista nō erant conuenientia ad manendum, quia non inueniebant aquam istis tribus diebus, vt patet Exodi 15. capit. quòd intelligendum est ad abundantiam: nam aliqualiter inueniebātur: alioquin enim non potuissent illis tribus diebus viuere homines, & pecora, sed quod parum est, tanquam nihil videtur. Dicitur autem hic, quod ambulauerunt per desertum Ethan, & Exod. capit. 15. dicitur, quod ambulauerunt per desertum Sur. Aliquis fortè respondebit, quod ista sunt duo deserta, vel duæ partes eiusdem deserti, & Exod. 15. cap. solum ponitur de deserto Sur, quia ibi non fit perfecta mentio de omnibus mansionibus, & itineribus Israelitarum: sed hic perfectè dicitur, cum sit catalo-

G gus mansionum. Sed non potest stare, oportet enim, quod dicatur desertum Ethan, & desertum Sur, quod ponitur Exod. cap. 15. esse idem: sed mutari nomina, quia secundū morem sacræ scripturæ eadem res sæpe habet multa nomina. Et patet hoc, quia hic dicitur, quod exeūtes de mari rubro ambulauerūt per solitudinem Ethan, & Exodi capit. 15. dicitur, quod exeuntes de mari rubro ambulauerūt per desertum Sur: sed non poterunt esse duo deserta coniuncta mari rubro, per quæ simul ambularent Iudæi immediate, ideo idem sunt, quia dicitur hic, quod ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan, & Exod. cap. 15 dicitur, quod ambulauerunt tribus diebus per desertum Sur, & isti tres dies sunt ijdem: ergo idem desertum est Ethan, & Sur. Item quia dicitur hic, quod post desertum Ethan venerūt in Mara, & Exo. cap. 15. dicitur, quod post

H desertum Sur venerunt in Mara: ergo idem desertum est. Dicendum est, quod idem desertum est Ethan, & Sur, sed scriptura sæpe mutat nomina cum res habeant multa nomina; vocatur autē ista solitudo Ethan, sicut vocatur Exo. 13. vbi ponebatur secunda mansio, s. in extremis finibus, & illa solitudo dicitur esse Ethan. Si aūt Deus non iussisset Israelitas retrocedere, s. de Ethan redeundo in Phiairoth contra mare rubrum, immediate, vt steterunt in secūda mansione, quæ erat Ethan ambulauissent per solitudinem Ethan, per quam nunc ambulauerunt tribus diebus, quia ab illo loco incipit solitudo, quæ dicitur Ethan, & continuatur versus interiora desertorum Arabicorū. Quia tamen de Ethan recesserunt Israelitæ declinando versus Aegyptum ad Phiairoth, erant extra solitudinem Ethan. Cum vero redierunt, transeuntes mare rubrum introierūt in solitudinem Ethan, de qua primo recesserant, & ambu-

I lauerunt per eam diebus tribus, sicut hic dicitur. [Castrametati sunt in Mara.] Ista est mansio, scilicet, quarta, & est vltra mare rubrum, in qua Israelitæ inuenerūt aquas abūdanter, sed erant amaræ, ideo populus non poterat bibere: vnde murmurauit contra Moysen, qui iussu Dei accepit lignum, & misit in aquam, quæ conuersa est in dulcorem: in ipso autem loco dedit dominus præcepta Israelitis, & iudicia. De hoc Exod. capit. 15. vocatur autem ista mansio Mara, idest, amaritudo propter aquarum amaritudinem: vnde dicitur Exodi capit. 15. quod congruum nomen loco impositum est, scilicet, propter amaritudinem aquarum. [Profectique de Mara, venerunt in Elim, vbi erant 12. fontes, & 70. palmæ.] Ista mansio est in deserto Ethā, & ibi requieuerunt Israelitæ, quia erat locus conueniens, tam propter aquas ad bibendum, quam propter palmas

K ad vmbram, sed pauca aqua erat in fontibus, vt ait Iosephus, ideo pauco tempore ibi morati sunt. De ista mansione habetur Exodi capit. decimosexto, & exprimitur hic, quod erant ibi palmæ, & fontes ad designandum, quod erat ibi locus conueniens ad castrametandum. [Ibique castrametati sunt.] Idest fixerunt castra in eodem loco, vt aliquantulum ibi requiescerent, eo quod nubes ibi quieuerat. [Sed inde egressi fixere tentoria super mare rubrū.] Ista est sexta mansio Israelitarum, & fuit apud mare rubrum, non quidem quod Israelitæ redirent ad mare rubrum, quod ante reliquerant per tres mansiones, sed quia nunc iterum accesserunt ad illud, sed quia maria sunt sinuosa, & diuersis terrarum curuantur anfractibus, potest aliquis rectè incedens multoties eundem fluuium, vel idē

maris

Desertū per quod ambulauerūt an dicatur Ethā vel Sur, & an sint idē ista duo deserta.

3. mansio

4. mansio

5. mansio

6. mansio. Quō Iudæi fixerunt septa iuxta mare rubrū, si solum semel trāsierūt illud.

maris brachium pertransire, & sic fuit nunc de Israelitis, qui non transierunt mare rubrum, sed accesserũt ad illud, & adhuc iterum steterunt apud mare rubrum, quando in secundo anno ab exitu de Aegypto retrocesserunt de Cadesbarne versus mare rubrum, de quo supra cap. 14. iterũ etiam in anno. 40. ab exitu de Aegypto steterunt Israelitæ apud mare rubrum, scilicet, quando Moyses morti propinquus recitauit Deut. coram toto Israel, vt patet Deut. cap. 1. scilicet, hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel in solitudine campestris contra mare rubrum. Nam & ipsum mare rubrum accedit ad limites terrę promissionis, cum ponatur tanquam terminus orientalis eius Exod. cap. 23. scilicet, ponam terminos tuos a mari rubro vsque ad mare Palesthinorum; & a deserto vsque ad fluuium. [Profecti de mari rubro castrametati sunt in deserto Sin.] Ista est septima mansio: & istud iam est alterum

7. mansio. desertum a deserto Ethan. Differt etiã a deserto Sinai, ad quod postea venerunt, vt patet infra. Accesserunt autem ad istam mansionem Israelitæ 30. diebus post exitum de Aegypto, quod patet, quia die 15. mensis primi fuit egressio de Aegypto, vt patet supra in litera, sed die 15. mensis secundi venerunt in desertum Sin Exod. cap. 16. & sic in 30. diebus ambulauerunt per septem mansiones. Defecit autem in eadem mansione panis, quem tulerant de Aegypto, & non habebant vltra quidquam ad comedendum, et ideo tota multitudo murmurauit contra Moysen & Aarõ scilicet, quod eduxissent eos in locum, vbi morerentur fame. Dedit autem ibi Deus manna, & leges de colligendo illud, & obseruationem sabbathi: dedit etiam coturnices populo ad comedendum. De hoc Exo. 16. cap. Dicitur autem in eod. cap. quod de Elim venerunt Israelitæ in desertum Sin, & subticetur ibi mansio, quæ facta est super mare rubrum. Hic autem exprimitur, quia est epilogus, & catalogus omnium mansionum: ibi namque solum curabãt Moyses describere mansiones illas, in quibus acciderat aliquid notabilius, sed super mare rubrum nihil acciderat: ideo non expressit ibi, sed hic, vbi vniuersaliter ponuntur omnes.

Vnde egressi venerunt in Daphca.] Ista est mansio octa-

8. mansio. ua, & non exprimitur in Exodo, quia non fuit in ea aliquid notabile, sed post desertum Sin ponitur mansio Raphidim, & tam in ista mansione comedebãt Israelitæ mãna, & comederunt annis. 40. quousque introierunt in terram Chanaan post transitum Iordanis, ibi enim cessauit die 15. mensis primi anni. 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue, cap. 5.

Profectique de Daphca castrametati sunt in Halus.] Ista est mansio nona, & ista similiter subticetur in Exodo, quia non fuit ibi aliquid notabile. [Egressique de Halus

9. mansio. in Raphidim fixere tentoria.] Ista est mansio decima, de qua habetur Exodi capitulo 17. de duabus autem mansio-

10. mansio. nibus præcedentibus non fit mentio in Exodo: sed aliqui dicunt, quòd istæ duæ mansiones sunt in deserto Sin, & quando dicitur de deserto Sin, quod castrametati sunt ibi Iudæi, dicunt debere intelligi de prima mansione harum duarum Daphca. Sed hoc non stat, quia distinguuntur hic istæ mansiones, cum dicatur, quod profecti de deserto Sin castrametati sunt in Daphca, ergo ista mãsio est extra desertum illud, & sic dicendum, quòd mansio in deserto Sin, de qua habetur Exodi capit. 16. non sit Daphca, nec Halus: ista enim subticentur ibi.

An sint duæ mansiones in deserto Sin. Quæst. IV.

ARguet autem aliquis de deserto Sin, scilicet, quod nõ potuerunt ibi castrametari Iudæi ante Raphidim, & montem Sinai, quia illud desertum est, vbi est Cadesbarne, quæ alio nomine vocatur Cades deserti Sin sup. cap. 20 & ad illud desertum multo post venerunt quia multæ mansiones sunt inter locum istum, & Cades deserti Sin de qua infra.

Aliquis respondere posset ad hoc, quòd desertũ Sin est aliqua magna solitudo, quasi a principio maris rubri vsq; ad terram Chanaan, sicut dicitur de deserto Pharan, quod incipit post montem Sinai, & accedit vsq; ad terram Chanaan. Nã Cadesbarne, quæ est in termino terræ Chanaã, vt patet, seq. dicitur esse in deserto Pharan, vt patet sup. c. 13. Quod autem incipiat istud desertum circa montẽ Sinai patet sup. c. 10. quia cum recessissent Israelitæ de mõte Sinai, dicitur, quòd requieuit nubes in solitudine Pharan.

Sed non stat ista responsio, quia tunc postquam ingressi fuissent Israelitæ in desertum Sin, nunquam egressi fuissent de illo. Sed dicitur, quod de deserto ierunt in Daphca, ergo iam illud reliquerant. Alio ergo modo respondendũ est. s. quod desertum Sin erat duplex: primum erat quædã terra non valde magna, quæ est inter Elim, & montem Sinai & notanter dixit scriptura, quod erat inter ista duo loca Exod. 16. c. ad designandum, quod ibi terminatur, & differt ab illa magna solitudine, in qua est Cadesbarne, quæ vocatur Sin, vel desertum Pharan. Secundum desertum Sin est ipsum desertum Pharan, & ad istud postea venerunt cum steterunt in Cadesbarne.

Vbi aqua populo defuit ad bibendum.] Erat enim in Raphidim pauca aqua, ideo cum non haberent aquam Israelitæ clamauerunt contra Moysen, qui eduxit eis aquam de petra Oreb, vt patet Exod. 17. c. & in eadem mansione pugnauit contra Israel Amalec: qui superatus fuit orante Moyse, & pugnante Iosue, vt patet eodem cap.

Profectique de Raphidim castrametati sunt in deserto. 11. mansio. Sinai.] Aliud. n. est desertum Sinai, & aliud desertum Sin Desertã. Nam dicitur Exod. 16. quod desertum Sin est inter Elim, & Sinai. Est autem in hoc deserto mons, qui dicitur Sinai, & ab isto monte appellatur totum desertum. Venerunt autem Israelitæ in istam mansionem prima die mensis tertij ab exitu de Aegypto Exod. c. 19. s. mense & dimidio postquam egressi sunt de Aegypto. Nam die 15. mensis primi egressi sunt de Aegypto, vt patet supra in litera, ideo vsque ad principium mensis tertij manebat mensis, & dimidius. Venerunt autem a deserto Sin vsque ad montẽ Sinai diebus 15. nam die 15. mensis secundi ab exitu de Aegypto venerunt Israelitæ in desertum Sin Exodi c. 16. prima aũt die mensis tertij venerunt in desertum Sinai Exodi c. 19. ergo 15. dies erant ad plus quibus Israelitæ comederant manna quando venerunt in desertum Sinai. Est autem ista mãsio 13. Hebræorum & nulla inter omnes est celebrior, nec fuit vtilior Iudæis: ibi. n. omnia bona receperunt: fuit enim ibi populus ordinatus quantũ ad iudices, s. decanos, quinquagenarios, cẽturiones, & tribunos consilio Iethro veniẽtis ad Moysen ad ipsum montem Sinai. De quo Exo. c. 18 mansit autem ibi cum illo postea quousque Israelitę recedere debuerunt de eodẽ monte, & requisitus a Moyse, an vellet ire cum eis, noluit: de quo supra cap. 10. In hoc mõte Israelitæ receperunt decalogum in vocibus angelorum & clangore, & tonitruis. Exod. cap. 19. & 20. & Deut. cap. 4. & 5. ibi etiam receperunt præcepta multa tam cærimonialia, quàm iudicialia quæ Deus dedit soli Moysi super montem, & ipse postea populo annunciauit. De hoc Exodi a medietate, cap. 20. vsque ad 24. ibi etiam confirmata fuit lex inter Deum, & Israelitas facto fędere, & effuso sanguine super populum & altare, & librum legis. De quo Exodi cap. 24. In eo etiam monte Moyses vocatus a Deo super cacumen ipsius stetit 40. diebus, & noctibus, 40. accipiens omnia pręcepta de modo fabricandi tabernaculũ, & res eius: de his habetur Exo. a capit. 25. vsque ad 32. In eodem etiam monte Israelitæ absente Moyse fecerunt vitulum aureum, & adorauerunt ibi fractis primis tabulis legis, & comminuto in puluerem ipso vitulo aureo bibit omnis populus, & occidit Moyses 23. millia virorũ Exo. capit. trigesimosecundo. In eodem etiam monte reuersus Moyses iterum ad dominum oraturus pro peccato populi mansit 15. diebus iterum cum domino, & portauit secundas tabulas legis, de quo Exod. capit. 33. & 34. In eo quoque monte tabernaculum domini cum omnibus vtensilibus fabricatum est, de quo Exod. a. cap 35. vsque ad finem libri. Facto autem tabernaculo consecratus est ibi Aaron in sacerdotem magnum, & filii sui in sacerdotes minores per dies 7. de quo Leuit. cap. 8. Ibi quoque Leuitæ minores in gradu secundum purificationes eis debitas cõsecrati sunt, de quo supra capit. 8. ibi etiam totus Israel celebrauit secundum Phase, iuxta cęremonias, quæ fuerant in Aegypto die 14. mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, de quo supra capit. nono. Ibi etiam purificatio

Quanto tempore mãserũt Iudæi in deserto Sin, & quod ibi toto tempore egerunt.

Bona collata Iudæis in monte Sinai.

fuit, & consecratum sanctuarium, & obtulerunt per duo- F
decim dies in consecratione eius munera. 12. principes 12
tribuum Israel, de quo supra capit. septimo. In hoc etiam
monte datæ sunt omnes leges, (quæ habentur) in toto Le-
uitico, vt patet Leuit. 26. & 27. cap. Ibi quoque numera-
tus fuit totus populus, & diuisus per loca castrorum supra
cap. 1. & 2. ibi etiam officia Leuitarum distincta sunt, &
traditi fuerunt Leuitæ sacerdotibus in ministros, vt patet
supra capit. 3. & 4. & ibi generaliter facta sunt omnia, quæ
habentur a. cap 19. Exodi, & per totum Leuiticum, & in
isto libro vsque ad capit. 11. Recesserunt autem Israelitæ
de monte hoc anno secundo ab exitu de Aegypto, mense
secundo die 20. mensis supra cap. 10. fuit autem mora Is-
raelitarum in monte isto magna, scilicet, vnius anni dem-
ptis diebus, 10. quod patet, quia ipsi venerunt in montem
Sinai anno primo ab exitu de Aegypto prima die mensis
tertij Exodi cap. 19. & recesserunt de eodem monte die 20.
mensis secundi anni secundi exitus de Aegypto. 10. ergo G
dies, qui deficiebant ad completionem mensis secundi,
deerant ad complendum annum vnum, quo stetisset po-
pulus in monte illo. Causa autem tantæ moræ fuit, quia
Deus voluit informare in lege, & præceptis Israelitas ma-
nentes in deserto ante introitum in terram Chanaan: ne
cum introirent, si nondum haberent legem, adhærerent
cæremonijs incolarum terræ. Dedit ergo totam legem
Iudæorum Deus in hoc monte præter pauca præcepta,
quæ habentur hic a cap. 27. vsque ad finem libri. Moy-
ses autem postea cum moriturus fuit repetijt totam legē
in Deuteronom. Ob hoc igitur post recessum de monte
Sinai anno eodem ante quatuor, vel quinque menses in- H
gressuri erant Israelitæ in terram Chanaan si non mormu
rassent in Cadesbarne, de quo supra cap. 14. nam vsque ad
Cadesbarne ex monte Sinai transierunt valde velociter:
nam ante finem mensis quarti fuerunt ibi secundum quo
sdam, vel in fine mensis quinti, sicut declaratum est supra
cap. 13. & tamen Cadesbarne est in terminis terræ Cha-
naan, vt patet sequenti cap. & Iosue, capit. 15. ergo imme-
diate introiuissent: sed propter murmurationem promul-
gatum est, quòd 40. annis manerent in solitudine.

Sed de solitudine Sinai egressi venerunt ad sepulchra
12. concupiscentiæ.] Ista est mansio. 12. Israelitarum. & est in
monte Pharan: nam cum recesserunt Israelitæ de monte
Sinai dicitur, quod recubuit nubes in solitudine Pharan,
vt patet supra cap. 10. ambulauerunt autem tribus diebus
Israelitæ inter montem Sinai, & sepulchra concupiscētiæ
non facientes aliquam mansionem, & tunc præcedebat
eos arca domini ad disponendum locum castrorū: de quo
eodem cap. Venerunt autem Israelitæ in mansionem istā I
die 23. anni secundi ab exitu de Aegypto. Quod patet,
quia de monte Sinai recesserunt die 20. mensis secundi,
anni secundi ab exitu de Aegypto supra capit. 10. & post
tres dies venerunt in desertum Pharan, & recubuit ibi nu
bes, & illa est mansio sepulchrorum concupiscentiæ, ergo
23. die mensis ipsius venerunt illuc. Vocatur autem ista
mansio dupliciter, scilicet incensio & sepulchra concupi-
scentiæ, & vtrunque nomen impositum est ex euentu ali-
quo in ipsomet loco: fuit enim vocatus locus incensio,
quia Israelitæ dolentes murmurauerunt ibi pro labore iti
neris, & surgens ignis combussit extremitatem castro-
rum supra capit. vndecimo. Post hæc autem Israelitæ fle-
uerunt nimis, quia non habebant cibos, quos habuerant
in Aegypto, sed solum manna. Deus autem misit illis K
coturnices multas, sed cum comedissent, & saturati essent
occidit Deus illos, quia murmurauerāt pro desiderio car-
nium, & vocatus est locus sepulchra concupiscentiæ, quia
ibi sepultus est populus, qui comederat carnes supra capit.
11. mansit autem nomen istud secundum loco huic, quia
fuit impositum a secundo euentu, & fuit maior afflictio
quam in primo euentu.

Profectique de sepulchris concupiscentiæ castrametati
sunt in Aseroth.] Ista est mansio 13. alia autem est man-
13. sio infra, quæ vocatur Moseroth, vel Maseroth: sed illa
multo post hoc fuit. In ista mansione murmurauerunt
contra Moysen, Aaron & Maria fratres eius: percussa-
que est Maria lepra, & mansit. 7. diebus leprosa extra ca-
stra, quibus non mota fuerunt castra supra cap. 12.

F Et de Aseroth venerunt in Rethma.] Ista est māsio 14. 14.
& quamquā duæ mansiones præcedentes Aseroth, & se-
pulchra cōcupiscentiæ essent in mōte Pharā, tñ magis pro
prie incipit desertum Pharan in ista mansione: nā sup. cap.
13. dicitur, q̄ profectus est populus de Aseroth, & fixit tē-
toria in deserto Pharan: quamquam ibi potest accipi de-
sertum Pharan pro mansione Cadesbarne, subticendo oēs
alias. Et causa patet, quia immediate dicitur: Ibique
locutus est dominus ad Moysen de mittendo viros ad ex-
plorandum terram: sed hoc factum est in Cadesbarne.
Quomodocunque tamen accipiatur desertum Pharan
continet istam mansionem, & omnes, quæ sunt vsque
Cadesbarne, cum ipsa sit in deserto Pharan, vt patet su-
pra capit. decimotertio, & sepulchra concupiscentiæ sint
in eodem deserto, vt colligitur supra capit. 10. iuncto 11.
Profectique de Rethma castrametati sunt in Remon- 15.
G phares] Ista est mansio 15. & est Remonphares nomen
cuiusdam partis deserti Pharan. Est etiam Remon nomē
cuiusdam lapidis, uel terræ in regione Chanaan in sorte
Beniamin: vnde dicitur de sexcentis viris fugientibus de
Gabaa tempore belli, quod sederunt in petra Remmon
Iud. capit. 20. hic autem non signatur idem, cum sit istud
desertum extra terra Chanaan. [Et inde egressi venerunt 16.
in Lebna.] Ista est mansio 16. & est nomen deserti, vel ali
cuius partis in deserto: non quidem quod ista essent ali-
qua loca habitata, quia ante tempora illa nullus hominū
ibi habitauerat, vt patet Leu. capi. 2. sed partes deserti sic
vocantur. Est etiam Lebna nomen cuiusdam ciuitatis in
terra Chanaan, quæ aliquando vocatur Lobna. Hanc au-
H tem cepit Iosue de manibus hostium: Iosue cap. 10. & po-
stea cecidit in sortem tribus Iudæ: Iosue. cap. 15. sed hic nō
stat pro vrbe. [Et de Lebna castrametati sunt in Ressa.]
Ista est mansio 17. Israelitarum. Subticentur autem supra 17.
in processu libri omnes mansiones, quæ habentur post A-
seroth, & Rethma vsque Cadesbarne, de quarum nulla
sit mētio supra in narrationem rerum gestarum, eo quod
in istis non accidit aliquid scriptura dignum: vnde in pro
cessu libri ita subticentur tanquam nequaquam fuerint.
Hic tamen, quia erat catalogus mansionum omnes descri
ptæ fuerunt. [Egressi de Ressa venerunt in Ceeletha.]
Ista est. 18. mansio. omnes autem istæ 20. mansiones, quæ 18.
sunt inter Aseroth, & Cadesbarne fuerunt per quandam
terram magni deserti, & horribilis, in quo erant multi ser
pentes, & defectus aquarum, quod colligitur Deuter. cap.
8. s. ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in
qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac dipsas, &
nullæ omnino aquæ. Ob hoc autem fecit Deus, vt Israe-
I litæ transirent velociter per istum eremum, ne fatigaren-
tur, & fastidirent prauam illam regionem. In omnibus
autem alijs mansionibus magis morabantur. [Vnde
profecti castrametati sunt in monte Sepher.] Ista est man
sio 19. est autem mōs Sepher pars quædam illius eremi, s. 19.
deserti Pharan: & dicitur mons Sepher, idest mons libri,
vel literarum, quia Sepher in Hebræo signat librum, vel
literas. Et inde dicitur Cariathsepher, idest ciuitas litera-
rum: de qua Iosue 15. & Iud. cap. 1. quæ alio nomine uo-
catur Dabir, vt patet eisdem capitulis. Hic autem uocatur
mons Sepher. Et forte non accipitur Sepher pro nomine
appellatiuo signante literas, vel librum, sed pro nomine
proprio, & sic interdum illa nomina, quæ aliàs erant ap-
pellatiua, ponuntur tanquam nomina propria aliquorum
K locorum: nam si staret pro nomine appellatiuo esset impo-
situm ab aliquo euentu, sed non uidetur, quia tunc opor-
teret, quod ante transitum Iudæorum ibi accidisset ali-
quid de libro, vel literis, sed hoc non apparet, quia illa re-
gio erat penitus inhabitata. & nemo per eam ambulabat,
vt patet Iere. cap. 2. vel oportebat, quòd accidisset aliquid
ibi de Iudæis propter quod imposuissent istud nomē huic
monti, sed non videtur, quod cum Iudæi transissent velo-
citer per illum eremum, non vacabant literis, nec daban-
tur eis ibi aliqua præcepta. Si tamen aliquis velit dicere,
quod sit Sepher nomen appellatiuum literarum, vel libri
dicemus quod fuit impositum huic monti ad placitum,
sicut interdum imponuntur aliqua nomina appellatiua
aliquibus locis tanquam propria, & non propter aliquam
causam sui primi significati.

Egres-

Egressique de monte Sepher venerunt in Arada.] Ista
20 est mansio. 20. & differt Arada ab Arade est enim Arad
quædam terra apud terram Chanaan, & circa Cadesbarne
in qua habitabant quidam de Chananæis. Et vocatur rex
illius terræ Chananæus rex Arad contra istum regem pu-
gnauerunt Israelitæ, quia ipse primo pugnam fecit contra
illos. Postea vero Israelitæ destruxerunt terram eius, po-
nentes illam sub anathemate: de qua supra cap. 21. Differt
etiam ista terra a quadam insula parua, quæ vocatur insu-
la Aradiorum & est in mari mediterraneo nõ longe a Ty-
ro, & Sidone: Arada est pars deserti Pharan, per quã tran-
sierunt hic Israelitæ. [Inde proficiscẽtes castrametati sunt
21 in Maceloth.] Est mansio. 21. & in qualibet harum man-
sionum nubes quiescebat, & Israelitæ figebat castra, atque
erigebant tabernaculum: nam non solum quiescebat ibi
nubes, sicut quiescere solebat, quando Israelitæ per noctẽ
accubabant ad quietem sumendam; vel per diem ad sumẽ-
dos cibos, sed quodam alio modo specialiori, ita vt Israeli-
tæ cognoscerent, quòd aliquo tempore ibi manendum es-
set, de quo supra declaratum est. [Profectique de Mace-
22 loth venerunt in Taath.] Ista est. 22. mansio, & est quædã
pars deserti Pharan sic dicta. Sciendum autem, quod in
istis mansionibus quamquam Israelitæ erigerent, & depo
nerent tabernaculum: tamen non faciebant sacrificia iu-
gia, quia ista non obligauerunt in deserto, sed solum in ter
ra Chanaan, nec facta sunt in toto deserto, nisi in monte
Sinai: nam ibi consecrati sunt sacerdotes, & fiebant sacri-
ficia ad honorem consecrationis eorum, & præter hæc, sa-
crificia, quæ vocantur iugia: Exodi capit. 29. & Leuit. 8.
Quod autem non fuerint facta in alio loco deserti apparet
quia in anno. 40. circa finem, cum Deus dedit præcepta
de modo sacrificiorum, quæ postea fieri deberent in terra
Chanaan dixit: Holocaustum iuge est, quod obtulistis in
monte Sinai supra cap. 28. si tamen in toto deserto oblatũ
fuisset illud, non diceretur specialiter, quod obtulistis in
monte Sinai, ergo videtur, quod in nullo alio loco obtu-
lerant: nam nec legitur, quod obtulerint, & hoc erat,
quia lex non obligabat eos. Et etiam quia ipsi non habe-
bant dispositionem ad faciendum hoc, cum in omni sacri-
ficio iugi requireretur animal immolandum, & farina, o-
leum, & vinum. Ista tamen non poterant haberi realiter
in omnibus locis, cum non communicarent aliquibus gẽ-
tibus, a quibus hæc habere possent. [De Taath castrame-
23 tati sunt in Thare.] Ista est mansio. 23. & vocatur Thare
quædam pars deserti Pharan. Est autem alio modo Tha-
re nomen viri: nam pater Abrahæ vocabatur Thare Gen.
24 11. & Iosue. 24. cap. [Vnde egressi fixere tentoria in Met-
cha.] Ista est 24. mansio, quæ est pars deserti, & vocatur
Methca. Dicitur autem, quod fixere ibi tentoria, in quo
differunt mansiones ab aliis quibusdam. Nam interdum
quiescebat nubes, vt Israelitæ sumerent cibos per diem: &
tamen tunc non figebantur tentoria. Etiam si per noctem
mansisset nubes in aliquo loco, non erat ibi mansio, nec fi-
gebantur castra, sed si ad meridiem vnius diei, vel ante no
ctem quieuisset nubes non figebantur castra immediate,
sed manebant Israelitæ quomodocunque in eodem loco.
Cum autem expectassent per totam noctem vsque ad au-
roram, si tunc non moueretur, existimabãt Israelitæ, quòd
essent ibi mansuri aliquanto tempore, & tunc figebant ca-
stra: postea autem vocabatur illa, mansio etiam si imme-
diate post fixionem castrorum nubes moueretur. In om-
nibus autem istis mansionibus castra fixa sunt.

Profectique de Methca castrametati sunt in Esmona]
25 Ista est. 25. mansio, quæ est pars quædam deserti, & habet
vrbes quasdam similes in nomine in terra Chanaan, vt pa-
tet in diuisione sortium in libro Iosue. Est enim quidam
locus in latere meridiano terræ Chanaan, quod est latus
sortis Iudæ, qui vocatur Semona, vel Asemona, & est in-
fra Cades. De hoc patet sequenti capit. sed differt ab ista
mansione, quia ista satis distans est a terra Chanaan: alia
autem est in latere eius. [Profectique de Esmona venerũt
26 in Moseroth.] Ista est mensio. 26. & de ista dicitur Deu-
teronom. capit. decimo, quod sepultus fuerit ibi, & mor-
tuus Aaron: quomodo autem hoc verum sit, quia supra
capit. vigesimo dictum est, quod fuit mortuus Aaron in
monte Hor: declaratum est Deuteronom. capit. decimo,

Arada differt ab Arad.

Quamquam in qualibet mansione deponerent tabernaculum tamen non faciebant sacrificia.

A etiam dicitur ibi, quod filii Israel castra mouerunt ex Be-
roth filiorum Iachan in Mosera: & tamen hic habetur per
contrarium, quia primo ponitur Moseroth: & deinde Ba-
neiachan quod signat Beroth filiorum Iachan. Quomodo
autem hoc stet declaratum fuit eodem cap. procedunt. n.
hæc per diuersitatem nominum, quia eadem res habet sę-
pe multa nomina, & in vno loco scripturę ponitur sub vno
nomine, & in alio loco sub alio nomine, ex quo prouenit
magna ambiguitas. Quid autem dicat Ra. Sal. de tribu
Leui, & Beniamin quomodo pugnauerint in Moseroth,
& quomodo ibi defleuerint mortẽ Aaron, diximus Deu.
cap. 10. [Et de Moseroth castrametati sunt in Beneiachã.]
Ista est mansio. 27. & vocatur alio nomine Beroth filiorũ 27
Iachan, idest putei filiorum Iachan: sed Deuter. capit. 10.
primo ponitur Beroth Iachan, quàm Moseroth. Causa au-
B tem declarata est ibi. [Egressique de Beneiachan venerunt
in monte Gadgad.] Ista est. 28. mansio & Deuter. cap 10. 28
ponitur post Moseroth. Hic autem videtur esse mutatus
ordo, quod forte aliquis concederet, sed hoc videtur repu-
gnare scripturæ. Ideo melius dicendum, quod ista ambi-
guitas introducitur per multitudinem nominum eiusdẽ
rei. Est autem ista mansio quidam mons paruus in de-
serto Pharan, & ille specialiter vocatur Gadgad. [Vnde
profecti castrametati sunt in Iethebatha.] Ista est mansio.
29. & ista ponitur Deuter. cap. 10. eodem ordine, quo hic 29
scilicet, post montem Gaggad. Et dicitur ibi, quod ista
mansio est in terra aquarum, & torrentium, idest, quod ibi
sunt aquæ multæ tam fluentes, quam nõ fluentes. Et hoc
dicitur ad differentiam aliarum mansionum deserti Pha-
ran, vbi erat terra sine aqua: Deuter. capit. 8. Ductor tuus
C fuit in solitudine magna, atque terribili, in qua erat serpẽs
flatu adurens, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Quod au-
tem in ista mansione essent multæ aquæ erat aliquid spe-
ciale. [Et de Iethebatha venerunt in Hebrona.] Ista est
30. mansio, & differt Hebrona ab Hebron, quia Hebrõ est 30
quædam ciuitas in terra Chanaan in sorte Iudæ, quę alio
nomine vocatur Mambre, vel Cariatharbe, in qua erant
gigantes tres, quos expulit Iosue de terra. de quo Iosue.
cap. 14. & 15.

Egressi de Hebrona castrametati sunt in Asiongaber.]
Ista est 31. mansio. Est autem Asiongaber quædam ciuitas
terræ Idumeæ in littore maris rubri, & ibi ponebat rex Sa- 31
lomon classem suam, vt iret in terram orientalem pro au
ro. De hoc. 4. Reg. cap. 9. dicitur. Classem quoque fecit
rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Hailam in lit-
D tore maris rubri in terra Idumeæ.

Hebrona & Hebrõ differunt

An bis steterunt Iudæi in Cadesbarne. Quæstio V.

SEd arguet aliquis, quod non possit stare, quia primo
steterunt Israelitæ in Cadesbarne quam in Asionga-
ber, vt patet Deut cap. 1. iuncto. capit. 2. nam dicitur
Deut. cap. 1. in fine, quod steterunt Israelitæ in Cadesbar-
ne multo tempore, & immediate in principio secundi, ca.
dicitur, quod inde, idest de Cadesbarne venerunt Israelitę
in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuierunt
montem Seir longo tempore. Et tũc dixit dominus, quod
transirent per terminos filiorum Esau, & postea subditur;
Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui ha-
bitabant in Seir per viam campestrem de Helath, & de
E Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertũ Mo-
ab: ergo primo steterunt in Cadesbarne quam in Asion-
gaber: hic autem ponitur ẽ contrario.

Respondendum quod Israelitæ steterunt bis in Cades-
barne. Primo steterũt anno 2. ab exitu de Aegypto. Secũ-
do steterũt ann. 40. De primo patet, quia Israelitæ recedẽ-
tes de deserto Sinai ann 2. mẽse 2. breuiter peruenerũt in
Cadesbarne, fante quatuor mẽses, vt supra declaratũ est,
& magis sup. c. 13. sed ibi cũ murmurauissent cõtra dñm,
condẽnati sunt ad manendũ. 40. annis in deserto sup. cap.
14. & tũc Deus iussit, ne procederẽt itinere recto versus ter
rã Chanaã, sed reuerterentur per viã maris rubri in solitu-
dinẽ, & sic factũ est sup. c. 14. deinde cũ mãsissent ibi vsq;
ad annum. 40. nihil ambulantes redierunt in anno. 40. in
Cadesbarne, & tunc circuierunt terram Seir, & ve-
nerunt per terram duorum regum Amorrhęorum in

terram Chanaan. Istud autem apparet: nam quod directe venerint in Cadesbarne apparet supra cap. 14. & tunc iuerunt ad mare rubrum, quod apparet ibidem & Deuter. cap. 2. dicitur, quod Deus iusserit ire de Cadesbarne versus mare rubrum, & cum Asiongaber sit in littore maris rubri, 3. Reg. cap. 9. steterunt Israelitæ apud Asiongaber, non tamen in ipsa vrbe Asiongaber. Et hoc fuit toto tempore, quod fluxit inter annum secundum, & mensem primum anni 40. ab exitu de Aegypto: deinde in principio huius 40. anni, scilicet, mense primo, venerūt Israelitæ iterum in Cadesbarne supra cap 20. & postea cum circuirent terram Seir, iterum venerunt in Asiongaber. & sic fuerūt Israelitæ bis in Cadesbarne, & bis in Asiongaber, scilicet, anno 2. & anno 4. & in quolibet horum annorum, primo fuerunt in Cadesbarne, quam in Asiongaber, vt patet ex dictis, & secundum hoc concordantur ista duo loca: nam cum dicitur hic, quòd primo steterunt in Asiongaber, & postea in Cadesbarne, intelligitur de prima vice, qua steterunt in Asiongaber, & de secunda vice, qua steterunt in Cadesbarne. Si tamen vtrumque intelligatur quantum ad primam vicem, vel vtrunque quantum ad secundam semper fuerunt primo in Cades, quam in Asiongaber. Quod autem habetur Deuteronom. cap. 2. intelligitur de prima vice, qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne, & de secunda, qua steterunt in Asiongaber, & tunc adhuc magis manifestum est, quod primo fuerunt in Cades, quā in Asiongaber. [Inde profecti venerunt in desertum Sin: hęc est Cades.] Ista est mansio 32. scilicet, Cadesbarne: steterunt autem Israelitæ bis in Cades, scilicet, in anno secūdo & 40. vt supra declaratum est. Hic autem intelligitur de secunda vice, qua steterunt in Cades. Primam autem nō computat litera, quia quamuis ibi manserint Israelitæ, tamen idem locus mansionis est, ponitur autem Asiongaber quia ista est vna mansio, quam fecerunt Israelitæ retrocedendo, vel diuertendo, & in illa manserunt ab anno secūdo vsque ad principium 40. & hoc modo nulla mansio Israelitarum in deserto prætermittitur hic, siue rectè eundo, siue retrocedendo. Et dicitur hic, quod mansio deserti Sin est Cades, quia Cadesbarne est in deserto Sin. Est autem desertum Sin quædam pars solitudinis in deserto Pharan, & in illa est locus dictus Cadesbarne.

An desertū Sin & Pharan sint idem, & quomodo se habeāt

Aliqui autem dicunt desertum Sin, & Cadesbarne cōuerti quasi nihil magis per vnum, quam per alterum importetur. Sed falsum est, quia desertum Sin est magna solitudo, quæ porrigitur per latus meridianum terræ Chanaan a principio partis orientalis versus occidentem, sed Cadesbarne est quidam locus specialiter in deserto illo, vt patet sequenti cap. cum dicitur, quòd pars meridiana incipit a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: deinde interpositis quibusdam locis, ponitur Cadesbarne, & tamen Cades est in deserto Sin, vt patet hic & sup. cap. 20. ergo desertum Sin, & Cades non conuertuntur: sed desertum est aliquid magnum: Cades autem est quidam locus specialis: sed an sit vrbs, vel aliqua pars deserti non apparet penitus. Satis autem potest dici, quod sit vrbs, vt patet supra cap. 30. cum dicitur: ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis positi obsecramus. Etiam patet, quia ponitur tanquam latus terræ Chanaan quamquam istud non est totaliter efficax. Tenendo tamen quod sit ciuitas, dicendum est, quod Israelitæ non castrametati sunt in Cadesbarne, idest, intra vrbem illam, sed apud eam: nam illa pertinet ad regnum Edom, vt patet supra cap 20. rex tamen Edom non permisit transire Iudæos per terram suā, vt patet præall. cap. ergo apud ipsam steterunt. [Egressiq; de Cades castrametati sunt in monte Hor.] Ista est māsio. 33. & ad illam venerunt Israelitæ, cum inciperent vagari in circuitu terræ Edom: nam cum steterunt in Cadesbarne erant in extremitatibus terræ Chanaan, & de ipso loco transituri erant in terram illam, vt patet supra c. 20. rex tamen Edom non permisit eos transire in terram Chanaan per extremitatem terræ suæ, ideo coacti sunt ascēdere versus orientem circuendo terram Edom. Et prima mansio harum ad quam venerunt fuit mons Hor, qui est in extremitate terræ Edom, vbi mortuus est Aaron: deinde in circuitu terræ illius vagati sunt, quousque venerunt ad terram duorum Reg. Amorrhæorum. [In extremis finibus

F terræ Edom.] Idest mons Hor est in extremitate terræ Edom, scilicet, in extremitate illa, apud quam Iudęi intraturi erant terram illam. Dicitur autem de Cadesbarne, quod est in extremis finibus terræ Edom supra capit. 20. & hic. Eodem modo dicitur de monte Hor, quod sit in extremis finibus: nec tamen ista aliquo modo repugnant; quia multa loca sunt in extremitate eiusdem regni. Est tamen Cadesbarne in extremitate Edom ad partem occidētalem, & mons Hor est in extremitate Edom magis ascendendo contra orientem, quod patet, quia transire voluerunt Israelitæ per Cadesbarne in terram Chanaan: & est Cades terminus terræ Chanaan: cum ponatur in latere eius, vt patet sequenti cap. ergo necesse est, quod sit Cadesbarne in loco, vbi coniungitur terra Edom terræ Chanaan in parte occidentali: nam non potest intelligi de par-

G te orientali, cum terra Edom sit in parte orientali lateris meridiani terræ Chanaan, vt patet sequenti capit. & Cadesbarne est in descensu eiusdem lateris meridiani. Mōs autem Hor est in extremitate terræ Edom ascendēdo versus Orientem, quoniam de Cadesbarne incęperunt Israelitæ circuire terram Edom, vt colligitur supra cap. 20. iuncto. 21. & Deuteronom. capit. primo, iuncto. 2. Sed non poterant circuire versus occidentem, cum sit Cadesbarne in parte magis occidentali terrę Edom, vt declaratum est, ergo circuierunt versus orientem. [Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino, & ibi mortuus est.] In mansione montis istius fuit mortuus Aaron, & non intrauit in terram promissionis, nec vidit illam, aut partem illius, cum non transierit Iordanem, nec etiam venerit in terram duorum regum Amorrhæorum, sed se-

H pultus est in desertis Edom: dicitur autem quod ascēdit in montem Hor, quia Israelitæ fixerunt castra apud montem; super ipsum autem nemo fixit castra, quia non erat locus conueniens. Cum autem debuit mori Aaron iussit Deus illi, quod ascenderet in montem, vt ibi moreretur, & tumularetur absente populo in præsentia Moysi, & Eleazari filii eius: iussit autem hoc Deus, quia Moyses, & Aaron deliquerunt contra dominum in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis supra cap. 20. & 27. ideo dixit eis Deus, quod non introirent in terram Chanaan: sequenti autem mansione mortuus est Aaron. Moyses vero mortuus est post menses sex, scilicet, mense 11. anni eiusdem, vt colligitur Deuteronom. capit. primo. [Anno 40. egressionis filiorum Israel ex Aegypto.] Limitatur tempus, in quo mortuus est Aaron, scilicet, in anno 40. & hoc eodem mortuus est Moyses, cuius est causa, quia peccatum ipso-

Quo tēpore mortui sunt Moyses & Aarō

I rum fuit anno 40. non enim peccauerunt, sicut cęteri murmurando contra dominum anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra capit. decimoquarto, sed in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis supra capit. 27. & istud fuit anno 40. exitus de Aegypto: ideo pro peccato non potuerunt mori ante annum 40. [Mense quinto prima die mensis.] In hoc apparet, quod mortuus fuit Aaron ante Moysen ad minus per sex menses completos, quia Moyses anno 40. egressionis de Aegypto mense 11. die prima mensis cępit exponere Deuter. vt patet Deuteronom. cap. primo. Sed ista expositio durauit ad minus per duos, vel tres dies, ergo iam erant completi menses sex a morte Aaron. Facta autem ista explanatione immediate Moyses mortuus est, vt colligitur Deuteronom. 31. iuncto 34. capit. vbi recitato Deuter. & tradito in manibus Leuita-

K rum ascendit Moyses in montem, & mortuus est. Differt tamen inter mortem horum, quia Moyses vidit aliquam partem terræ promissionis, & per se illam acquisiuit, scilicet, terram duorum regum Amorrhæorum, supra cap. 21. Aaron autem non intrauit, nec vidit aliquid horum. [Cū esset annorum 123.] His tribus annis excedebat Aaron Moysen, quia Moyses vixit annis 120. Deut. capit. 31. & Aaron 123. vt patet hic. Etiam ex his apparet, quod Moyses, & Aaron mortui sunt in eodem anno, quia Aaron natus fuit annis tribus ante Moysen, vt patet Exod. capit. 7. cum dicitur, quod in die, qua steterunt coram Pharaone erat Moyses annorum 80. & Aaron 83. Sed cum mortuus est Aaron erat annorum 123. & Moyses 120. ergo mortuus est vterque anno eodem. sed prius Aaron, vt dictum est. [Audiuitq; Chananęus rex Ara.] Ista est gens, quę pugnauit

gnauit contra Israelitas in deserto,& bis pugnauit,scilicet primo in anno secundo ab exitu de Aegypto,cum fuerunt Israelitæ in Cadesbarne: nam Amalechitæ, & Chananæi descendentes de montibus percusserunt eos vsque Horma sup.c.14. & illi Chananæi sunt, qui erant sub Chananæo rege Arad,vt declaratum est.c.c. deinde pugnauerunt isti Chananæi contra Israelitas,& ceperunt prædam ex eis supra c.21. postea Israelitæ vouerunt domino vt bes populi illius,si traderet eas in manus Israel,qui postea posuerunt eas sub anathemate,vt patet.c.c. & ibi dicitur de Chananæo rege Arad,sicut hic. Iste enim erat princeps Chananæorum, & ob hoc vocatur rex Chananæus: terra autem eius vocabatur Arad, quæ non est de terra. 7. populorum Chananæorum,sed extra illam ad partem meridianam illius.Ideo Israelitæ,licet obtinuerunt terram istorum non habitauerunt in ea. habitauissent tamen si fuisset de promissa.

Quid audiuit Chananæus rex Arad post mortem Aaron. Quæst. VI.

Dicitur autem, quod iste rex Chananæus audiuit, & non dicitur quid audierit. Ra.Sal. dicit, quod audiuit, quod post mortem Aaron recesserat columna nubis desuper Israelitas,ideo putauit eos diuino auxilio destitutos,& pugnauit contra illos Sed hoc falsum est, quia nubes non recessit post mortem Aaron:nam Exod.cap.13.dicitur,quod nunquam defuit eis columna nubis per diem, & columna ignis per noctem. Alii dicunt, quod audiuit Chananæus rex Arad,quod mortuus fuerat Aaron,qui erat summus sacerdos, & orabat pro populo: ideo ad inuadēdum Israel audacior fuit:nam immediate fecit bellum, contra Israel sup.cap.21.

Alio modo exponi debet,& conuenientius,quod audiuit rex Arad,scilicet venisse Israel per viam exploratorum apud terram ipsorum Chananæorum,ideo inierūt bellum contra Israel. ista est sententia literæ nostræ supra. cap.21. cum dicitur, quod cum audisset Chananæus Rex Arad, scilicet venisse Israel per exploratorum viam. illud autem non habetur in Hebræo,sed suppletum est a scriptore nostro:idem habetur hic,sed non curauit tantam facere suppletionem: quod patet ex litera Hebraica, quæ habet eadem verba hic,& supra cap.21.& quia non exprimitur in ea quid auditum fuerit,Hebræi varie exponunt.secūdum tamen literam nostram manifestum est quid intelligi debeat,vt patet supra cap. 21. [Qui habitabat ad Meridiem in terra Chanaan.] Non erant isti Chananæi intra terminos illorum septem populorum, quos Deus promiserat Israelitis,sicut declaratum est supra cap. 14. sed erant apud illos & de genere ipsorum,sicut duo reges Amorrhæi non erant in terra Chanaan,quæ Iordane clauditur, & tamen erant de genere Amorrhæorum, qui erat vnus de septem populis:& dicuntur habitare isti ad meridiē in terra Chanaan,idest ad meridiem ipsius terræ Chanaan. Nam vltra latus meridianum habitabant isti cum Amalechitis supra cap.14.& tamen Amalechitæ etiā non sunt in terra Chanaan,sed habitabant ad partem meridianam.1.Regum 15. cap. [Venisse filios Israel.] Idest audiuit rex Chananæus quod Israelitæ veniebant,scilicet appropinquantes ad terram illorum Chananæorum:ideo ipsi exiuerunt in pugnā contra Israel putantes, quod vellet Israel occupare regiones illorum:sic enim iterum pugnauerant contra illos, vt patet supra cap.14.hic tamen solum intelligitur de illa pugna,quæ fuit supra cap.21.quia talia verba habentur hic, sicut ibi. Etiam quia supra cap.14.non fuit solum pugna Chananæorum contra Israel,sed Chananæorum,& Amalechitarum, vt patet ibidem. [Et profecti de monte Hor
34. castrametati sunt in Salmona.] Ista est mansio 34.& est vna de illis,quæ factæ sunt in circuitu terræ Edom. Et satis dici potest, quod in mansione ista, vel circa istam dedit Deus contra populum serpentes ignitos, qui percutiebant illum plagis magnis ad mortem: quousque Moyses posuit serpentem Aeneum,ad quem omnes respicientes sanabantur a morsibus. Fuit autem ista plaga post montem Hor supra cap.21 quia cum dicatur supra c. 20. de morte Aaron in monte Hor.dicitur in 21.cap.de serpentibus ignitis:&

A postea in eodem dicitur,quod post plagam serpentum venerunt in Ieabarim:ergo necesse est quod plaga ista fuerit inter montem Hor,& Ieabarim,sed solum sunt trea mansiones intermediæ,scilicet Salmona,Phinon, & Oboth, vt patet infra in litera:ergo in aliqua harum triū aut in omnibus fuit plaga serpentium. [Vnde venerūt in Phinon.]
Ista est mansio 35.quæ videtur esse mansio serpentum, & 35.
est in circuitu terræ Edom: nam vsque ad Ieabarim non accesserunt ad terram Moab, vt patet infra. [Profectique
de Phinon castrametati sunt in Oboth.] Ista est 36. man- 36.
sio & est in circuitu terræ Edom:nam multo tempore circuierunt Israelitæ montem Seir, vt patet Deuteronom. cap.2.[Et de Oboth venerunt in Ieabarim.] Ista est man-
sio 37. in extremitate terræ Edom, & Moab. & ista fuit 37.
postquam cessauit plaga serpentum,vt patet supra cap.21.
B cum dicitur quod egressi filii Israel castrametati sunt in Ieabarim;& sicut non fuerunt serpentes in mansione ista, ita non fuerunt in Oboth:sed solum manent duę mansiones,scilicet Salmona,& Phinon:quia post cessationem serpentem venerunt Israelitæ in Oboth,vt patet supra.capit. 21.scilicet profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth:& ante hoc dictum fuerat de percussione serpētum. [Quæ est in finibus Moabitarum.] Idest mansio Ieabarim est in confinio terræ Edom,& terræ Moab. Est namque ad partem orientalem terræ Moab,quia primo Israelitæ circuierunt montem Seir ad partem meridianam quousque ascenderent ad partem orientalem apud mare rubrum,& tunc circueuntes partem orientalem,scilicet a latere meridiano versus septentrionale venerunt in terram Moab. Satis hoc significatur Deuteronom. cap. 2. vbi cum dictum
C fuerit de circuitu montis Seir subditur:dixit Dominus ad me sufficit vobis circuire montem istum: ite contra acquilonem,& tunc habetur ibi quomodo venerunt ad terram Moabitarum & castrametati sunt in Ieabarim: ergo Ieabarim est ad orientalem partem terræ Moab, & est in deserto.sic patet supra cap.21. scilicet. Vnde egressi fixerunt tentoria in Ieabarim in solitudine,quę respicit Moab contra orientalem plagam: & sic licet magno tempore circuierint Israelitæ montem Seir:tamen solum fecerunt mansiones quinque in circuitu illius,scilicet montem Hor,Sal
mona,Phinon,Oboth Ieabarim. [Profectique de Ieaba- 38.
rim fixere tentoria in Dibongad.] Hic incipit esse varietas in locis,quæ ponuntur hic tanquam mansiones, & supra cap.21.nam ibi ponuntur multa loca, de quorum quibusdam dictum est,quod erant mansiones coincidentes cum
D istis, quæ habentur hic:tamen vocantur aliis nominibus. De aliis vero diximus, quod non erant mansiones, sed loca, per quæ transierunt Israelitæ. Ista autem mansio Dibongad est in terra duorum regum Amorrhæorum: & secundum quosdam est vna dictio, scilicet quod sit aliquis locus vocatus Dibongad, apud quem Israelitæ castrametati sunt.

Alio modo dici potest,quod Dibon est nomen vrbis terræ regis Sehon,quæ olim pertinuit ad Moabitas:de qua etiam in præcedenti cap.& Iosue cap.13.Gad est nomē vnius tribus de Israel:& dicitur Dibongad, idest ciuitas Dibon pertinens ad tribum Gad. Hoc autem quia tribus Gad cōstruxit illam ad ponendum ibi vxores.& filios præcedenti cap.tamen in diuisione data fuit ista ciuitas tribui Ruben, vt patet Iosue 13.cap. ponitur autem supra capit. 21. post Ieabarim torrens Zareth,qui est ante introitum terræ duo
E rum regum Amorrhæorum ad partem orientalem:ad quē locum solum accesserunt aliqui de murmuratoribus: nemo tamen de ipsis, qui condemnati sunt in Cadesbarne transiit torrentem Zareth Deut.c.2. est autem ista mansio 38.& quamquam sit intra terram,quæ pertinuit ad Iudæos,computatur tamē mansio, quia semper vsque ad Iordanem describuntur mansiones,tanquam ibi esset finis itinetis,cum sit principium terræ Chanaan.

Vnde egressi castrametati sunt in Elmondeblathaim.]
Ista est mansio 39. quæ est intra terram duorum regum
Amorrhæorum in regno Sehon. Nam quamquam Israe- 39.
litæ postquam fuerunt in terra illa mouerentur varié,cum irent ad diuersa loca ad pugnandum per totam terram illorum duorum regum:tamen castra non mouebantur cū eis,sed aliquando manebant hic,& aliquando alibi. & sic

factæ

factæ sunt omnes mansiones, quæ habentur hic post Iea- F
barim vsque ad vltimã. [Egressique de Elmondeblathaim
venerunt ad montes Abarim contra Nebo.] Ista est man-
40. sio 40. quæ fuit ad radices montis Abarim circa terram
Moab: fuerunt enim olim isti montes totaliter in terra
Moab: sed postea cum rex Sehon accepisset partem illius
terræ, manserunt montes Abarim diuidentes terram Moa
bitarum, & duorum regum Amorrhæorum, & super istos
montes ascenderunt rex Balac, & Balaam ariolus ad viden
dum castra Israel, & maledicendum inde illis: sunt autem
magni isti montes, nam vsque ad Iordanem extenduntur:
& in diuersis partibus accipiunt diuersa nomina: nam ali-
quando vocantur mons Phasga, & aliquando Nebo, &
aliis nominibus: est autem vna pars illius montis Nebo,
circa quam posita fuerunt nunc castra. De hoc etiam ha-
betur Deuteronom. cap. 34 [Profectique de montibus A- G
barim transierunt ad campestria Moab.] Ista est mansio
41. 41. quæ fuit in campestribus Moab, & est in terra regis Se
hon. Vocantur autem campestria loca, quæ planiora sunt
montibus: & tamen non sunt totaliter plana. In his campe
stribus fuerunt factæ duæ mansiones, de quibus patet in-
fra, & vtraque dicitur esse in campestribus accipiendo lar
gè campestria pront sunt loca extēta a descensu montium
Abarim, vsque ad Iordanem. Dicũtur autem ista esse cam
pestria Moab, existentia in terra Moab: quia licet illa ter
ra esset tunc Sehon regis Amorrhæi: tamen ipse accepit eá
de manu Moabitarum; supra c. 21. ideo mansit nomen pri-
mum terræ illi.

Alio modo potest dici, quod vocãtur campestria Moab,
quia illa sunt apud quendam montem, scilicet Abarim,
qui diuidit inter terram Moab, & regis Sehon: & denomi H
nantur campestria ab illo monte, cum descendant ab ipso,
& ille mõs est Moabitarum: sed primus sensus est melior.
[Super Iordanem contra Iericho.] Dicitur esse ista man-
sio super Iordanem, non quod sit coniuncta Iordani, quia
vltra illam est alia mansio, quæ est magis coniuncta Iorda
ni: & tamen illa non est penitus apud Iordanem, quia etiá
vlterius est alius locus, in quo manserunt Israelitæ, licet nó
vocetur mansio: & hoc tempore Iosue, in ripa Iordanis: de
quo Iosue cap. 2. sed dicitur esse super Iordanem, quia Ior
41. danis est in vallibus: & ista mansio 41. est in descensu mon
tis Abarim in loco eminentissimo, ideo Iordanis sub illa
dicitur esse. Etiam dicitur de ista mansione, quod est cõtra
Iericho, quia Iericho est ciuitas in terra Chanaan circa Ior
danem: nulla enim magis coniuncta est Iordani. Vnde e-
rat in conspectu montium Abarim. [Ibique castrametati I
sunt de Bethsimon vsque ad Belsethim.] Idest in illis cam
pestribus ponuntur duæ mansiones, scilicet Bethsimon, &
Belsethim: & dicitur ibi, idest in campestribus Moab ca-
strametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsethim, idest
primo posuerũt castra in Bethsimon: deinde in Belsethim.
42. Est autem ista mansio 42. & vltima. In hac enim erant Is-
raelitæ quando maledicere voluit illis Balaam: & quando
venerunt ad eos virgines Moabitarum, & Madianitarum
supra capit. 25. [In planioribus locis Moabitarum.] Idest
ista mansio Belsethim erat in locis planioribus, quod dici-
tur de campestribus, quia illa continuantur a montibus A-
barim vsque ad Iordanem, & pars prima campestrium est
in locis asperis, quia ibi est descensus montis: pars verò se-
cunda, quæ est apud Iordanem est in locis planioribus, cú K
distet magis à montibus. In prima autem est Bethsimon,
& in secunda Belsethim, & dicuntur planiora loca Moa-
bitarum, non quod sint in terra Moabitarum, cum illa es-
set terra Iudæorum, quando ibi castrametabantur, & prius
fuisset terra regis Sehon, sed quia primo fuit terra Moabi-
tarum, mansit ibi nomen illud.

Bethsimon, & Belsethim sunt duo loca.

Dicunt autem aliqui quod Bethsimon, & Belsethim
sunt duo loca, inter quæ claudebatur exercitus Israelita-
rum ab vno ad alium: & forte erant ibi tria vel quatuor
milliaria terræ, quia multitudo magna erat hominum, pe
corum, & iumentorum. Rab. Sal. dicit quod durabat ille
exercitus per 12. milliaria: sed non est verisimile, quia erat
dispositus in modo quadraturæ, vt declaratum fuit sup. c.
2. sed quidquid sit de magnitudine castrorum, non est sen
sus, quod castra Israel durabant de Bethsimon vsque ad
Belsethim, sed quod castrametati sunt de Bethsimõ, vsque
ad Belsethim, idest quod prius fixerunt castra in Bethsi-
mon, deinde in Belsethim: alioquin darentur, quod essent
41. mansiones præcise. Sed falsum est: quia 42. ponuntur
ab omnibus.

Quid dicat Nicolaus de tota ambulatione Iudaeorum per desertum, quomodo fecerint mansiones: & an sit verum quod dicit. Quæst. VII.

Circa istud dicit Nicolaus quod Israelitæ ambulaue-
runt omnes istas mansiones a primo anno vsque ad
finem 40. exitus de Aegypto: sed differenter: quia in primo
anno, & in principio secundi vsque quo missi fuerunt ex-
ploratores, transierunt Israelitæ quatuordecim mãsiones,
octo scilicet a monte Hor vsque ad Iordanem: & tempore
intermedio, quo fuerunt vagi in deserto ambulauerũt per
omnes alias mansiones intermedias. Ponit autem fuisse
mansiones primi, & secundi anni vsque Rethma, & quod
inde missi sunt exploratores. Vult etiam quod omnes man
siones, quæ habentur de Rethma, quæ est 14. vsque ad mõ
tem Hor fuerunt post missionem exploratorum in anno
secundo vsque ad annum 40. Sed ista falsa sunt: præsuppo-
nitur enim, quod missi sunt exploratores de Rethma, sed
falsum est.

Causa erroris est, quia supra capit. 13. dicitur quod mis-
si sunt exploratores de deserto Pharan, & tamen in illud
venerunt post Aseroth, vt patet eod. cap. sed post Aseroth
venerunt in Rethma, sed veritas est, quod missi sunt explo
ratores de Cadesbarne: sic enim patet Iosue c. 14. sed quia
Cadesbarne est in deserto Pharan, vt patet supra capit. 13.
dicuntur missi de deserto Pharan cum missi sunt de Ca-
desbarne.

Item patet hoc Deuteronom. cap. 1. vbi ponitur Cades-
barne, de quo missi sunt. & supra 13. cap. dicitur quod ve-
nerunt in Cades: ergo idem locus est, de quo missi sunt, &
ad quem redierunt. Item supponitur hic, quod in tempo-
re, quo ambulauerunt vagi, transierunt de Rethma vsque
ad montem Hor. Sed hoc est cõtra literam Deuteronom.
cap. 2. vbi dicitur quod tempus, quo ambulauerũt vagi de
Cadesbarne vsq; ad transitũ torrentis Zareth fuit 38. an-
norum: & nunquam ipsi vagati sunt, nisi in istis 38. annis:
ergo vagatio incœpit a Cadesbarne, quæ est per 18. man-
siones post Rethma. Fuit autem ordo, quod Israelitæ am-
bulauerunt in primo anno vsque ad desertum Sinai, &
in secundo in paruo tempore ambulauerunt a monte Si-
nai vsque Cadesbarne, in quo sunt mansiones 22. deinde
incœperunt vagari post reditum exploratorum; & hoc fuit
vsque ad principium anni 40. Prior autem positio Nico-
lai erat ipsius Rab. Sal. quem Nicolaus sequitur ad lite-
ram. [Vbi locutus est Dominus ad Moysen.] Scilicet in
mansione vltima in Belsethim locutus est Dominus ista,
quæ sequuntur.

Præcipe filijs Israel, & dic ad eos: Quando transieritis Iordanem intrantes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitantes in ea. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Singulis vt sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio diuidetur. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ: & quidquid illis cogitaui facere, vobis faciam.

Præcipe filijs Israel.] Hic ponitur secundum huius cap.
in quo præcepta dantur, & dicitur. [Præcipe filijs Israel, &
dic ad eos.] Idest denuncia illis hoc per modum præcepti
obligantis. [Quando transieritis Iordanem.] Istud præce-
ptum est pro terra Chanaan, ad quam transituri erant Iu-
dæi, & morituri ibi, scilicet quod destruerent habitatores,
& idola, & quamquam dicatur de transitu Iordanis, etiam
intelligitur ante tempus istud in terra duorum regum,

præcepta data filijs Israel in vltima mansione.

Amor-

Amorrhæorum. Nam illa pars pertinebat ad terram promissionis, sicut terra Chanaan, ideo Iudæi debebant delere omnes habitatores terræ illius, & confringere idola, sicut factum est: sed solum dictum fuit de terra Chanaan, quia quando Israelitæ manebãt in Belsethim, & data sunt ista præcepta fuerat iam capta terra duorum regum Amorrhæorum, & occisi habitatores atque confracta idola, ideo de eo quod præcesserat non poterat dari lex, sed transitus in terram Chanaan nondum fuerat, ideo conueniebat lex pro illo tempore: etiam quia dum Israelitę fuerunt in terra duorum regum Amorrhæorum, Moyses viuens erat: vnde non oportebat dari præceptum pro his quia sine præcepto ipse faceret hoc. Post transitum autem Iordanis, Moyses non poterat superuiuere, secundum Dei sententiã Deuteronom. cap. 4. ideo dãda erat lex. [Intrantes terram Chanaan.] Dicitur hoc, quia post transitu Iordanis sequebatur terra Chanaan: est enim Iordanis terminus orientalis terræ illius, vt patet sequen. cap. nunc autem cum essent Israelitæ in terra duorum regum Amorrhæorum, non dicebantur esse in terra Chanaan, quia licet illi duo reges essent de terra Chananæorum, quia erant Amorrhæi: tamen non erant in terra Chananæorum, cum essent extra antiquos terminos terræ Chanaan. Ponuntur autem isti termini Gen. 10 cap. & magis determinate seq. cap. Dicitur autem terra Chanaan non specialiter a populo Chananæo, qui est vnus de septem, sed generaliter ab omnibus septem populis, qui vocantur communi nomine Chananæi. [Disperdite cunctos habitatores regionis illius.] Idest occidite omnes tam masculos, quam fœminas, paruulos, & veteres. erat enim hoc speciale in terra, quam Iudæi accepturi erant in possessionem, quia cum pugnarent cõtra aliquam de aliis gentibus, siue illæ gentes vellent gratis subiici Iudæis, siue non, solum poterant occidere viros pugnatores: fœminarum autem nullam occidebant, nec paruulos: sed accipiebant in seruos. Sic patet Deuteronom. capit. 20. in terra autem Chanaan debebant occidere omnes tam masculos, quam fœminas a sene vsque ad paruulum, vt patet eod. cap.

Quare Deus iussit, quod occiderentur omnes Chananæi tam magni, quam paruuli.
Quæst. VIII.

QVæret aliquis, quare fiebat vniuersalis mors in Chananæis. Respondendum est quod triplex ratio erat, quare in his fieret mors vniuersalis, & non in aliis gentibus.

1. ratio. Prima est, quia peccata istorum magis quam peccata aliarum gentium vicinarum creuerant: vnde peccata patrum demeruerant filios non viuere: maximè quia Deus nouerat nullum de illis (vt communiter dicam) ad eum pertinere: sciebat enim eorum extrema in malo concludenda. De infantibus loquor, quorum nullus vitam æternam adipisci poterat, quia originali peccato obligati, liberi arbitrii actum nullum adhuc habuerant, quo vita æterna digni iudicari possent: nec etiam eos parentum fides adiuuabat ad deletionem maculæ originalis, cum parentes infideles essent. Adulti autem de Chananęis, qui gladio perierunt nobis in dubio sunt: potuerunt enim esse inter eos aliqui viri iusti, qui vitam æternam consequerentur: plurimos enim gentilium ante prædicationem euangelii credimus hoc modo vitam æternã fuisse assecutos: quia quantum ad fidem solum obligabãtur credere, quod Deus est, & quod in se sperantibus remunerator sit, Ad Hebræos c. 11. ista autẽ faciliter sciri possunt. quia naturaliter cognoscuntur: Ad Romanos c. 1. scilicet inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus & deitas.

Qui antiqui possent Deo poterant saluari.

Intantum autem ista naturalis cognitio valet, vt aliqui propter defectum credulitatis perierint, quia quod notum est Dei, manifestum est illis. Patet eod. c. maxime autem, quia inter istos Chananæos, scilicet in extremitate terræ Chanaan, & terræ Edom dicunt fuisse beatum Iob. Sepulchrum namque eius in magna veneratione apud Iordanem in terra Chanaan demonstratur. Sic namque multi alii gentiles esse potuerunt. Et credendum est, quod fue- A runt. De quibus declaratum est latius in libro nostro de quinque metaph. paradoxis. in parad. 5. in particula, quæ volaui: potuerãt igitur hoc modo multi de Chananæis salui esse. De rarissimis tamen hoc credi debet: nam isti populi erant maxime peccatores dediti omni immunditiæ libidinis: erant quippe concubitores masculorum, pecorum, & iumentorum: & cum sororibus, aliisque coniunctissimis personis. De his & aliis generibus impudicitiæ eorum patet Leuit. 18. cap. unde concluditur in fine. cap. Omnia hæc fecerunt accolæ terrę huius, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo, ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos: signans quod ibi fuit maxima peccatorum multitudo: unde tempore Abrahæ uel Isaac non fuit data eis terra ista, quia nondum iniquitates Chananęorum tantum B creuerant, ut demererentur occidi, & terram perdere. Sic dicitur Gen. 15. c. Nondum impleta sunt peccata Amorrhęorum usque ad pręsens tempus.

De vitijs spurcissimis Chananęorum.

Secunda ratio quare tota ista gens debuit occidi, erat quia in terra illa moraturi erant Iudęi, & si ibi manerent aliqui de Chananęi possent eos ad idolatriam, & alia vitia trahere, ideo prohibebantur ducere uxores de mulieribus terrę illius: Exod. 34. c. & Deut. c 7. *2. ratio.*

Tertia ratio est, quia si aliquæ gentes de Chananęis relinquerentur in terra, insurgerent postea contra Iudęos. Sic patet infra, scilicet erunt uobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ: & sic factum est, quia cum Iudæi non expulissent omnes Chananæos de terra, ipsi postea repugnabant contra illos, vt patet in libro Iudicum, & C Regum. *3. ratio.*

Et confringetis titulos.] Idest frangite imagines. Tituli dicuntur lapides erecti in venerationem Dei veri, vel idolorum. & differũt tituli a statuis, quia statuæ sunt lapides, vel ligna aut metalla lineata ad figuram alicuius rei, quæ colitur, siue viuentis siue non viuentis. Titulus autem est lapis impolitus. Isti tituli aliquando erigebantur ad Dei reuerentiam, vt patet de titulo, quem erexit Iacob, de quo Genes. 28. dicitur: Surgens mane tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo: & erexit in titulum fundens oleum desuper. Et iterum ibidem: Et lapis iste, quem erexi in titulum vocabitur domus Dei. Aliquando autem titulus accipitur pro lapidibus, qui ponuntur ad significationem alicuius idoli: sic patet Leuit. capit. 26. cum dicitur: non facietis vobis idolum, nec sculptile: nec titu- D lus erigetis: nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Aliquando autem vocatur titulus quicunque lapis, vel alia res erecta ad memoriam alicuius præteriti: sic enim dicitur Gen. 35. scilicet mortua est Rachel, & sepulta in via, quę ducit Ephrata: erexitque Iacob titulum super sepulchrum eius: Hic est titulus monumenti Rachel vsque in præsentem diem. Accipitur autem hic titulus secundo modo, vt pertinet ad idolatriam. [Et statuas comminuite.] Comminuere est in partes minutas frangere: sic enim futurum erat de statuis, scilicet vt in partes valde minutas frangerentur. Hoc autem erat, vt nõ non maneret aliquid, quod haberet vim repræsentatiuam statuæ.

Tituli differunt a statuis.

Atque omnia excelsa vastate.] Dicuntur excelsa altaE ria, vel quæcunque ædificia facta in montibus altis ad cultum idolorũ, vel Dei: colebantur enim apud antiquos dij in montibus excelsis, & locis separatissimis: quod propter duo accidebat. Primo quia reputabantur loca illa religiosiora, & conuenientia sacris deorum. Secundo quia quidam dij erant, quorum sacra erant turpia, sicut sacra dei Priapi: ideo in locis separatis, scilicet in montibus inter condensas arbores optime fiebant. Talia enim ibi agebantur, quæ alibi fieri pudor esset: vnde si aliquando contingeret sacra dei Priapi fieri intra vrbem, fiebant in subterraneis locis: sic enim apud Iudæos vsitatum fuit: nam Asa rex amouit matrem suam Maacha, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum. 3. Regum 15. cap. erant autem ista excelsa apud Gentiles nimis in vsu: nam supra cap. 22. dicitur quod rex Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest ad loca excelsa,

Dij apud antiquos colebantur in locis excelsis & separatis duab. rationibus.

in quibus colebatur Baal: & iterum de excelsis Phegor dicitur supra 23. c. Apud Iudæos erant quoque ista excelsa, sed diuersimode, quia aliqui colebant Deum verum in excelsis, alij autẽ colebãt idola: sed vtrunque erat prohibitum, cum non liceret fieri sacrificium Deo extra atrium tabernaculi: Leuit. cap. 17. Quòd autem etiam coleretur Deus verus in excelsis patet, quia 4. Regum 23. dicitur de Iosia rege, quod contaminauit omnia excelsa, in quibus sacrificabant sacerdotes de Gabaa vsq; Bersabee: & postea dicitur: Verumtamen nõ ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. Si tamen isti sacerdotes excelsorum essent sacerdotes idolorũ non permitterentur viuere, & comedere inter alios sacerdotes Domini: præcipue quia dicitur eod cap quod deleuit de terra aruspices, qui positi erant ad immolandum G dijs, & signis cœli. Et iterum dicitur, quod Iosias occidit omnes sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & combussit ossa humana super ea præalleg. capit. excelsa tamen quæcunque essent, destrui debebant. Nam si essent excelsa, in quibus colerentur dæmones destrui debebant, quia cultus iste soli Deo impendendus erat: si vero excelsa, in quibus coleretur Deus verus, destrui debebant: quia licet coli Deum licitum sit, tamen locus illicitus erat, cum Deus iussisset, quod non immolaretur quidquam extra atrium tabernaculi, & quicunque immolasset, esset reus mortis, tanquam si sanguinem effudisset Leuit. cap. 27. vnde reges Israel, & Iuda quando erant boni, dicitur de illis quomodo facerent multa opera laudabilia: & tamen subditur, quod excelsa non abstulit: de optimo autem rege dicitur, quod excelsa demolitus est. De primo habemus H 4. Regum 25. cap. de secundo Regum 24. cap. & per processum tertij, & quarti Regum. Vnde de Iosia, qui optimus fuit inter reges Iuda dicitur, quod destruxit excelsa. 4. Regi 24. cap.

Mundantes terram.] Idest tolletis omnem immunditiam idolorum de terra. Etiam cum hæc fiebant multæ immunditiæ libidinum: potissimũ in sacrificiis Priapi. Ablato autem cultu idolorum tollebatur occasio aliarum immunditiarum.

Et habitantes in ea.] Idest habitabitis in terra illa, cum eam mundaueritis, scilicet, quia alias non possetis habitare in ea mundè. [Ego enim dedi vobis illam in possessionem.] Istud est redditiuum causæ superiorum, scilicet debetis eam mundare curantes de illa tanquam vestra, quoniam vestra est, cum ego dederim eam vo- I bis in possessionem, idest vt possideatis in æternum. Vel refertur ad illam particulam: & habitantes in ea scilicet, quod habitabitis in terra ista, eo quòd vestra est, & ego assignauerim illam vobis in possessionem ad habitandum.

Quam diuidetis vobis forte.] Idest inter omnes vos diuidetur terra ista per sortem, intelligendo de nouem tribubus, & dimidia, quia duæ tribus, & dimidia iam acceperant possessionem suam in terra duorum regũ Amorrhæorum: & nihil vltra accepturæ erant, vt ipsæ confessæ sunt præced. capit. scilicet nec quidquam quærimus trans Iordanem: quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. De sortibus autem quid operentur, & an habeant aliquid efficaciæ, & quare Deus iubebat K Iudæis, vti sortibus circa ista declaratum est Leuit. c. 16. & supra 26.

Pluribus dabitis latiorem: paucioribus autem angustiorem.] Scilicet terra diuidenda erat per tribus, & familias, sed non erant omnes tribus æquales, nec familiæ: ideo nõ erat danda æqua portio, sed secundum differentiam multitudinis, & paucitatis. Quomodo autẽ ista stare possint, quòd per sortem omnia diuidantur, & tamen quod cuilibet familiæ & tribui secundum multitudinem, & paucitatem detur conueniens portio, declaratum est supra 26. cap. & magis Iosue 15. cap. [Singulis, vt sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas.] Idest cum positæ fuerint sortes, siue aliquibus multum de terra prouenire [illegible] siue paucum, nihil erit immutandum: sed sicut sors dederit, ita tribuetur, & hoc quia sors erat [illegible] certissima, cum dirigeretur a Deo ad hoc, quod eueniret ista, vel alia, vt de-

F claratum est supra cap. vigesimosexto, & Iosue 15.

Per tribus, & familias possessio diuidetur.] Idest terra, quæ accipienda est in possessionem diuidetur primo per tribus, & postea per familias. Nam cum in terra Chanaan accepturæ essent possessionem solum nouem tribus, & dimidia, diuidenda erat terra primo in decem partes tanquam inæquales: deinde cum in qualibet tribu sint multæ familiæ, vt patet supra capit. vigesimosexto, diuidi debebat possessio cuiuslibet tribus in tot partes, quot erãt familiæ tribus illius: & si essent familiæ æquales in multitudine, erant partes æquales: in omnibus tamen his sors ponebatur.

Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ.] Iusserat Deus Israelitis, quod occiderent omnes habitatores terræ: si autem nollent sequeretur inconueniens, G quod habetur hic: & illud erat in pœnam datum Iudæis: fuit autem postea secutum, quod Israelitæ noluerunt expellere omnes Chananæos, quos poterant de terra, sed multos eorum acceperunt tanquam tributarios De his patet Iosue. cap. 17. & 16. & Iud. cap. 1. de filijs Ioseph, & Manasse, & Ephraim: qui non deleuerunt Chananæos, sed acceperunt eos in tributarios.

Qui remanserint erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus.] Idest isti qui manserint de stirpe Chanaan facient mala hæc. Et dicitur de residuis, quia non erat verisimile, quod Israelitæ relinquerent omnes Chananæos sine bello, quia tunc non possent habitare in terra eorum, cum alij non concederent: sed aliquos eorũ occisuri erant: reliqui vero, quia pauci essent non possent præualere contra Iudæos: & isti traderent se in tributa- H rios Iudæis, in quibus possent peccare Israelitę relinquendo eos. Dicitur autem erunt vobis, tanquam claui in oculis, scilicet semper vos infestando, et pungendo ad eruendum oculos, & lanceæ in lateribus, s. ad pungendum, et transfigendum, quasi dicat non permittent vos quietos in terra, sed semper solicitabunt pugnis: idem repetit Iosue, licet per alia verba admonens, quòd expellerentur gentes illæ de terra Chanaan Iosue cap. 23. scilicet. Erunt vobis in foueam, & laqueum, et offendiculum ex latere vestro, et sudes in oculis vestris.

Et aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ.] Idest licet vos maneatis in terra vestra, tamen adhuc in ea non relinquent vos quietos: sed semper aduersabuntur, & meritò quia vos domesticos hostes vobis relinquitis: sic enim factum est: nam sæpissime insurgebant gentes istæ I relictæ contra Iudæos, & affligebant eos plaga magna, potissimè cum recessissent a Deo: quia tunc tanquam inimici illis præualebant gentes istæ contra Iudæos. Sic enim patet sæpissime tempore Iudicum, cum Iudæi subditi sunt dominio Chananæorum, vt patet ex processu libri Iudicum. Sic etiam tempore Regum Israel: nam pugnabant contra eos Philisthim, qui erant de genere Chananæorum, & relicti fuerant in terra. Nam toto tempore Saulis fuit bellum potens contra Philisthijm. primo Regum c. 14. Dauid quoque tempore regni sui pugnauit cõtra eos, et tulit dominium, quod habebant super Israelitas tributarios eorum, et ipse è contrario fecit eos tributarios. 2. Reg cap. 8. tempore autem Salomonis iam istæ gentes non repugnabant, quia subditæ erant. 2. Paralipom. cap. 8. ideo tempore posteriorum regum non legitur, quòd pu- K gnauerint Philisthim contra Iudam, vel Israel.

Et quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam.] Idest omnes pœnas, et mala, quæ illaturus eram super eos, inferam super vos. Deus enim adiuturus erat Iudæos ad expellendum de terra Chanaan gentes illas, & facturus erat illis mala, scilicet tradendo ipsos in manus Iudæorũ. Nunc autem quia Iudæi deliquerunt nolentes obedire Deo excludendo gentes illas, tradidit eos sæpe in manus illarum gentium, vt patet ex dictis; reliquerunt autem Israelitæ multos de Chananæis cupiditate tributorum, vt patet de filiis Ephraim, & dimidia tribu Manasse: Ios. 16. et 17 cap. & Iudicum cap. 1.

A

Gentes Chananæorum relictæ sunt in terram Chanaan: partim ex Dei voluntate: partim ex Iudæorum negligentia. Quæst. IX.

ISTæ tamen gentes partim manserunt ex Dei voluntate, & præcepto, partim ex Iudæorum iniquitate.

Primum patet quia dato quod Iudæi voluissent a principio in ducatu Iosue excludere omnes Chananæos de terra, non potuissent, immo peccarent si vellent, quia Deus hoc vetuerat Exodi 23. capit. & Deuteronom. 7. scilicet non eiiciam eos a facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur: & crescant contra te bestiæ: paulatim expellam eos a conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram: & ideo quando Iosue pugnauit contra Chananæos cessante eo a pugna, manebat adhuc latissima regio Chananæorum non subdita Israel, de quo Iosue capit. 13. sed adhuc non peccabant Iudæi non pugnantes contra gentem illam: sed potius exequebantur mandatum Domini nolentes terram vno anno acquirere, sed successiue quousque augerentur, & ob hoc Deus dixit: ego sum, qui delebo gentes istas a facie tua, Iosue capitulo decimotertio. postea autem relictæ sunt gentes in terra ea iniquitate Iudæorum: nam licet a principio non possent sibi subiicere, nec deberent omnes gentes Iosue capit. 17. & Iudicum capitulo primo. tamen cum postea paulisper confortati sunt, præualuerunt contra gentes: noluerunt tamen excludere de terra, sed fecerunt eas tributarias præallegato capitulo. postea autem merito huius iniquitatis, quamquam vellent aliquando Iudæi subiicere sibi gentes illas, non valebant, quia a principio cum potuissent, noluerunt. Quia tamen ad Deum pertinet, vt ea, quæ ex nobis mala sunt per immensam sapientiam suam ad aliquem bonum vsum conuertat, ita vt non sit aliquid in toto orbe, nec in actionibus humanis, quod directe, vel indirecte non tendat in bonum, iuxta Boetium de consolatione lib. quarto prosa 6. Quamquam Iudæi malum egissent relinquendo gentes istas in terra sua, tamen Deus conuertit hoc ad aliquod bonum, scilicet ad duos fines conuenientes.

Chananæas inter Iudæos duab. rationib. reliquitur

Primo ad correctionem Iudæorum, scilicet, quod quando conuerterentur ad idola, gentes illæ, quæ erant in terra ipsorum insurgerent contra eos, & affligerent, & sic cogerentur clamare ad Deum, vt eriperet eos de manu illarum, & colerent ipsum: sic patet Iudic. capitulo secundo, scilicet Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue & mortuus est, vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.

Secundus finis fuit ad vtilitatem Iudæorum: nam ipsi si viuente Iosue subiecissent sibi omnes gentes Chananæorum, nulla eis in posterum relinquerentur bella. vnde præ defectu exercitii desides, & inertes herent, & inepti ad omne bonum, multumque recedentes a perfectione virili, cuius actus magis proprius est pugnare: reliquit ergo Deus aliquas gentes Chananæorum in terra Iudæorũ, cum quibus posteri eorum possent habere consuetudinem præliandi: & sic non degenerarent a probitate virili: noluit tamen dimittere valde multas gentes, ne istæ pro robore suo possent sibi subiicere Israel.

De hoc Iudic. cap. 3. He sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum: & postea discerẽt filii eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi: ista autem ad bonum Iudæorum erant, quæ non fuissent, nisi gentes istæ relinquerentur in terra: non tamẽ tollitur ex hoc, quin Israelitæ peccauerint relinquendo eas, quia bonum quod postea est secutum, non prouenit ex opere eorum, sed ex conditione Dei ordinantis in bonum omnia, etiam si mala sint.

CAP. XXXIV.

Termini terræ promissionis

LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filiis Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita vt transeant in Senna, & peruenient ad meridiem vsque ad Cadesbarne, vnde egredientur confinia ad villam nomine Adar, & tendent vsque Asemona. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Aegypti: & magni maris littore finietur. Plaga autẽ occidentalis a mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum, a quo venient in Emath. vsque ad terminos Sedadæ: ibuntque confinia vsque ad Zephrona, & villã Enan. Hi erunt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan vsque Sephama, & de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim. Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth, & tendent vsque ad Iordanem, & ad vltimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos circuitu.

Locutus est.] Secundum quosdam incipit hic capit. secundum alios incipit supra. [Præcipe filiis Israel.] Et C vtrunque esse potest: quia vtrobique noua sententia incipit. hic tamen communius assignatur capitulum. In superioribus egit Legislator de mansionibus, per quas deuenerunt Israelitæ in terram promissionis. Hic ponit terminos eius, & capita diuisionis, & tanguntur duo: primum quos terminos terra ista habeat. secundum quibus diuidi debeat, ibi. [Præcepitque Moyses.

An ista consequantur superiora. Quæst. I.

CIrca primum de hoc sicut de cæteris dubitari posset: an istud capitulum habeat ordinem consequentem ad superiora, vel sit facta aliqua tráspositio ordinis: Satis autem dici potest, quod consequenter se habeat ad superiora: nam hic dantur duo præcepta Moysi, scilicet, qui termini sint terræ Chanaan, & qui eam diuidere debeant. D Istæ autem sunt dispositiones populi transire volentis in terram illam, ideo videtur quod paulo ante transitũ data fuissent, & sic erit ordo consequens ad præcedentia: potissimum, quia omnia, quæ habentur in scriptura, debent intelligi esse sub ordine consequenti, nisi contrarium pateat aliunde, quia alias daretur incertitudo in toto ordine procedendi.

Locutus est Dominus ad Moysen.] Istud generale erat sicut in cæteris, quia præcepta non dabantur toti populo in voce angeli, cum hoc solum fuerit semel, scilicet in monte Sinai, sed Moyses a Deo recipiebat in secreto leges, & deinde toti populo proponebat.

Vbi fuerũt data ista præcepta.

Vbi autem fuerint data ista præcepta. Responderi potest, scilicet, quod in sanctuario super propitiatorium potuerit a Deo recipere, quia ibi loquebatur Deus, id est angelus eius Exodi cap. 25. & supra cap. 7 potuit etiam audire ad ostium tabernaculi, quia ibi Deus se locuturũ promisit Exod cap. 29. hoc autem erat, quia descendebat in columna nubis Angelus Domini ad locum illum, & loquebatur supra c. 12. poterat etiam audire vocem illam extra castra in multis locis, apparente sibi Domino. Posset etiam dici quod Moyses recepisset ista in reuelatione nocturna, scilicet per somnium, sicut accipere solebant alii prophetæ de quo supra cap. 12.

E

In qua mansione audiuit Moyses pꝛ ecepta, quæ consequuntur. Quæst. II.

QVæretur vlterius dato quod Moyses audiuisset verba ista in voce, in quo loco audierit: accipiendo locum

cum large pro mansione, in qua castrametarentur Israelitæ. Et dicendum quod fuerunt dicta ista in mansione vltima Israelitarum, scilicet in planioribus locis terræ Moab in Belsethim. Nam cum dictum sit quòd istud capitulũ, habet se consequenter ad præcedentia, sed omnia præcedentia ex cap. 22. vsque huc pertinent ad vltimam mansionem, vt in principijs eorum declaratum est: ergo etiã istud pertinebit ad illam. Item cum dicitur sequenti cap. hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab. ideo oportet quòd ea, quæ ante ipsa erant, facta fuissent in campestribus Moab, quia alias non diceretur. Hæc quoque. sed campestria Moab sunt vltima mansio, vt patet præcedenti capit. ergo in vltima mansione dicta sunt hæc.

Præcipe filijs Israel.] Hic datur primo tota terræ limitatio in terminis suis, & dicitur: Præcipe, idest declara, quia istud non erat præcipere, cum non esset aliquid agibile, quod termini essent hic, vel ibi: vel accipiuntur termini proprie: & tunc est sensus præcipe filius Israel, scilicet ne contendant habere amplius de terra, quam ego eis assigno sub his terminis.

Cum ingressi fueritis terram Chanaan.] Dicitur hoc, quia nondum ingressi fuerant: nam erant nunc in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ non computatur de terra Chanaan: quod patet, quia terminus orientalis eius ponitur Iordanis infra in litera. sed post mortem Moysi transierunt Israelitæ Iordanem Iosue cap. 3. Ideo nondum introierant in terram Chanaan: & dicitur quando ingressi fueritis, quia antequam ingrederentur, non poterant habere plus vel minus de terminis terræ Chanaan: postquam autem ingrederentur, possent illos transgredi præuaricando, vel intra illos manere, implendo præceptum: ideo pro terra illa solum dabantur: dicebatur autem terra ista, terra Chanaã, non quidem quod solum in ea essent Chananęi, quia etiam erant Chananæi in terra duorum regum Amorrhæorum: sunt enim Amorrhæi vnus de septem populis Chananęorum: & isti obtinuerunt duo regna ad orientalem partem Iordanis, accipiendo partem regni Moab, & partem regni Ammon, vt declaratum est supra vigesimoprimo, & Iosue cap. decimotertio. erant etiã alij Chananæi in terra Arad ad meridianam partem terrę Chanaã supra capitulo vigesimoprimo, & præcedenti capit. cum quibus pugnauerunt Israelitę terram eorum ponentes sub anathemate. Erant autem isti de genere aliorum Chananæorum: sed terra sua erat extra terram istam, quæ nunc designatur, vt declaratum est eisdem capit. sed vocatur ista terra Chanaan, quia a principio in hac solum habitauerunt Chananæi: postea autem dilatauerunt se occupando loca aliarum gentium, sicut patet de Amorrhæis, qui occupauerunt terram Moabitarum, & Madianitarum.

Et in possessionem vobis sorte ceciderit.] Dicitur hoc, quia terra illa diuidenda erat per sortes, vt præcedenti capit. iubetur: & post hoc moraturi erant Iudæi ibi. dicitur autem de diuisione, quasi dicat quando terram istam diuidere debueritis per sortes, nescietis quãtum est quod cadere sub diuisione, ideo habebitis istos terminos, qui sequuntur, & sic scietis quid est, quod sorte diuidere debeatis. Vel potest dici hoc ad instruendum Iudæos, ne pugnarent contra omnes gentes quando introirent in terrã Chanaan: sed solum contra eas, quæ his finibus claudebãtur, quia contra alias non adiuuaret Deus Israelitas ad pugnam: sicut dicitur de Idumæis, Moabitis, & Ammonitis Deuteronomij capitulo secundo, non pugnetis contra eos, quia non dabo vobis de terra eorum quantum vnius pedis potest calcare vestigium. Poterant tamen Iudæi interdum pugnare contra gentes extra terram Chanaan, sicut frequenter pugnauit Dauid contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos: quia gentes istæ offensam forte intulerãt Israelitis, sed cum pugnarent Israelitæ contra gentes extraneas, non erat eis idem bellum, quod cõtra Chananęos, quia non accipiebant terram eorum ad habitandum, nec occidebant omnes sicut fiebat in Chananęis: sed si sponte se gens traderet Iudæis, efficiebatur illa ciuitas tributaria Iudæorum: si autem resisteret eis pugnando occidebantur omnes viri pugnatores, fœminæ autem, & paruuli reseruabantur in seruos, & ancillas: Deut. cap. 20. ciuitas tamẽ

F nunquam pertinebat ad Iudæos. Nam primo modo manebant gentes tributarię in vrbe illa, quæ a principio habitauerant. Secundo modo delebatur vrbs, sed Iudæi non habitabant in ea, quia non licebat eis ire extra terram Chanaan ad habitandum.

His finibus terminabitur.] Idest habebit terminos istos qui sequuntur, & ponuntur hic termini ex omni parte, scilicet ex quatuor lateribus.

Pars meridiana.] Hic incipit primus latus descriptionis huius, & est a parte meridiana, in qua habitabat tribus Iudę quoniam sortei ei contigit Iosue decimoquinto. ideo quando describuntur loca, quæ erant in latere meridiano illius sortis ponuntur eadem, quæ habentur hic, vt patet comparando hic, & Iosue cap. 15.

Incipiet a solitudine Sin.] Cum describatur hic latus
G meridianum, ponuntur loca illius, & quia clauditur istud latus inter orientale, & occidẽtale incipit descriptio a parte orientali: & hoc est in solitudine Sin, idest in principio solitudinis Sin. Est enim ista solitudo magnum desertũ, & vocatur alio nomine solitudo Pharan. Extenditur autem a latere orientali versus occidentale terræ illius, quod patet, quia Cadesbarne est in solitudine Sin supra capitulo vigesimo, & vigesimoseptimo, & tamen ponitur infra in latere isto computando versus terram occidentalem. Est autem ista solitudo in via venientibus de Aegypto in terram promissionis per locum, per quẽ venerunt Iudæi, & sic in terminis terræ Chanaan, tamen Iudæi non introierunt in eam per istam solitudinem. Causa est, quia ipsi venerunt vsque Cadesbarne, quæ est in solitudine Sin: supra capitulo vigesimo, & ibi cum transire vellent, petierũt
H licentiam a rege Edom in cuius terra erat Cadesbarne, qui concedere noluit: ideo coactus est Israel circuire mõtem Seir magno tempore, & terram Moab, & postea intrauit per terram duorum regum Amorrhæorum in latere orientali cum alias ingredi deberet per latus meridianũ. Hæc patent supra capitulo vigesimo, & vigesimoprimo, iuncto cap. secundo Deut.

Quæ est iuxta Edom.] Idest solitudo Sin est iuxta terram Edom, scilicet, quòd terra Edom est orientalis magis quam desertum Sin: & incipit in extremitate eius occidẽtali desertum Sin, & ibi quoque incipit terra Chanaan. Dicitur autem terra Edom, idest terra Idumeæ. habet enim ista terra tria nomina, scilicet Edom, & Idumæa, & Seir. Et hoc est quia descendit de nomine Esau, cum habitauerint ibi filij eius: ipse autem vocabatur Edom, Esau, &
I Seir: & sic terra habet ista nomina: & nomen Idumæę quod deriuatur ab Edom. de his declaratum est supra capit. vigesimo.

Et habebit terminos contra orientem mare salsissimũ.] Istud dicitur de terra Chanaan, & non de deserto Sin, scilicet, quod in latere meridiano eius, vbi coniungitur orientali est mare salsissimum: istud est mare Sodomorum: nam Sodoma, & Gomorrha, & aliæ tres ciuitates erant in extremitate terrę Chanaan ad partem orientalem. Quod patet, *Quo aqua maris Sodomorũ est salsissima & quare vocatur salsissimũ.*
quia Iordanis est in latere orientali terræ huius, vt patet infra, & tamen ipse fluit per vallem Sodomorum, & irrigabat vrbes illas, antequam subuerterentur, Genesis cap. 13. postea autem misso igne de cœlo, & subuersis vrbibus illis, facta est ibi lacus magna, quæ vocatur mare hebræo mare, & in eam nunc quoque intrant aquæ Iordanis, & absorbentur ibi, vt patet Iosue capitulo tertio, & decimo-
K quinto. istud mare habet multa nomina: nam aliquando vocatur mare salsissimum, sicut hic, & Iosue decimoquinto. eo quòd istud mare sit salsius omnibus alijs. Cuius causa est, quia causatur salsedo ex quodam calore, sed tota aqua illa est sulphurea, cum facta fuerit misso igne de cœlo & sulphure: manetque ibi adhuc cõditio illius ignis, & propter hoc necesse est, vt aqua illa sit grossior omnibus alijs aquis, quia sulphur est ibi multum, quod grossũ est, vnde magis videtur illa aqua esse lutum, quam aqua, & vestes ibi tinctæ magis sordidantur, quam abluantur: *Mare mortuũ multis nominibus nominatur.*
sic ait Aristoteles secundo Meteororum: vocatur autem *Cap. 3.*
istud mare solitudinis. vel deserti, vt patet Deut. cap. tertio & Iosue tertio cap. & hoc est, quia est coniunctum solitudini Sin, vt patet hic ad differentiam maris Genezareth, quod est in terra multum populata in terra Galilææ intra

terram Chanaan. Vocatur etiam istud mare mortuum, quia in eo non potest gigni aliquid viuens scilicet, non gignũtur pisces propter sulphureitatem aquarum, quia etiã non possent ibi habere conueniens alimentum. Etiam vocatur mortuum, quia nihil viuens ibi mergi potest, sed omnia supernatant, vt ait Isidorus 13. Etymolo. Vocatur etiam mare diaboli vulgariter, quia Sodoma, Gomortha, Cap. 19. Seboim, & Adama permanentes in peccato suo, igne, & sulphure de cœlo cadente a dæmone submersæ sunt, & illud mare ibi factum est. Vocatur etiam mare Sodomorum. quia est vbi fuit ciuitas Sodomæ, & aliæ quatuor vrbes, licet vna earum, scilicet Segor non subuersa fuerit, vt declaratum est Genesis decimonono cap. De his magis dictum est Iosue cap. 12.

Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis.] Hoc refertur ad terminos, scilicet termini circuibunt australem plagam, id est erunt in circuitu illius. Dicitur autem hoc, quia incipiendo a terra Edom versus terram occidentalem Chanaan, linea describens terminum australem non est recta: sed aliquando arcuatur declinando nunc ad vnam partem, & nunc ad aliam; & tunc facit circuitum, vel egressionem, vt patet hic, & Iosue decimoquinto, vbi ponuntur isti termini, & dicitur esse circuitus per ascensum Scorpionis, quia declinando a terra Chanaã versus desertum venitur ad locum, qui dicitur ascensus Scorpionis. Et vocatur sic locus iste, quia sunt ibi quidam montes altissimi in latere meridiano, vbi multi scorpiones sunt. Et vocantur isti montes, ascensus, quia terra alta est, & ad eam est ascensus. Vel vocatur sic a casu, & sine causa, sicut multoties multa nomina locorum, & virorum imponuntur.

Ita vt transeant in Senna.] Iste est locus in eodem latere meridiano, & descendendo de ascensu scorpionis in Senna, itur versus occidentem. Iste locus vocatur Iosue decimoquinto Sina. & aliqui putant esse montem Sinai. Sed falsum est cum ille non accedat ad terminos terræ Chanaan: sed est locus, de quo hic dicitur, vt declaratum est eod. cap.

Et peruenient in meridiem vsque ad Cadesbarne.] Idest termini isti de Senna venient ad Cadesbarne, quæ est in parte meridiana. Et non dicitur Cadesbarne in meridie tanquam hic transeatur in latere non meridiano ad latus meridianum, sicut aliqui intellexerunt, scilicet, quod poneretur hic circuitus omnium laterum terræ Chanaan, quamquam subticeantur loca, per quæ fuit circuitus: & cum incipiatur in deserto Sin in latere meridiano, circuitus fit reditus ad partem meridianam iterum in Cadesbarne. Sed hoc non potest stare, quia hic describuntur omnia quatuor latera terræ huius distincte, & loca quæ ponuntur hic ponuntur tanquam partes lateris meridiani: ergo non pertinent ad circuitum, qui fit per alia latera.

Item quia Iosue capit. 15. ponitur sors tribus Iudæ in latere meridiano: & ob hoc describitur extremitas meridiana, atque ponuntur eadem loca, quæ hic: ergo nullum eorum pertinet ad alia latera: & dicuntur tamen termini peruenire de Senna in Cadesbarne ad meridiem: quia Cadesbarne erat multum meridiana, licet omnia alia loca hic posita essent meridiana: erat autem Cadesbarne, quasi in medio lateris meridiani, & ibi magis proprie vocatur meridies. Vel forte dicetur ad meridiem, quia Cadesbarne non est in terra Chanaan, sed est extra illam ad partem meridianam.

De aliis autem terminis hic positis aliqui sunt intra terram Chanaã, & alii extra, & iste est sensus literæ. In Chaldæo dicitur. [Raquan guen.] Vbi nos dicimus Cadesbarne, & interpretatur vallis vacua, quia forte erat aliqua magna vallis. & lata, arboribus carens. In hac autem steterunt Israelitæ bis. Primò enim steterunt anno secundo ab exitu de Aegypto, quando miserunt inde exploratores in terram Chanaan: & reuersis illis murmurauerunt. Vnde fecit Dominus, ne ingrederentur immediate, sed manerent quadraginta annis in solitudine, supra capitulo decimoquarto. Secunda vice fuerunt in Cadesbarne anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, quando iterum volebant transire in terram Chanaan, sed prohibuit eos rex Edom transire per locum ipsum supra cap. 20.

A Vnde egredientur confinia ad villam nomine Adar.] Ista villa est quidam alius locus in meridiano latere terræ Chanaan, & pertinet ad sortem Iudæ, cum sit intra ipsam terram Chanaan: & dicitur quòd egrediuntur confinia, idest termini, & vocatur egressio curuitas lineæ meridianæ, quæ aliquando declinabat magis ad meridiem comprehendendo maiorem terminum, & aliquando magis ad terram Chanaan coarctando eam. Egressio autem significat hic dilatationem.

Et tendent vsque Asemona.] Iste est alius locus in latere meridiano terræ Chanaan descendendo versus occidentem, & ponuntur ista loca Iosue capitulo decimoquinto, sed adduntur ibi alia, scilicet Esrom, & Cariathaa, eo quod nõ enarrantur hic omnia loca, quę sunt in latere illo.

Ibique per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Aegypti.] B Semper declinatur magis contra occidentem: & fit hic circuitus, quia terminus dicitur ire per gyrum, idest non linea recta, sed arcualiter. Aliquando flectitur ad vnam partem, aliquando ad aliam. Est etiam torrens Aegypti, de quo hic dicitur in latere Chanaan apud mare: quia ibi absorbetur a mari meridiano, & licet hic vocetur torrens, tamen aliquando vocatur fluuius Genesis decimoquinto capitulo. scilicet semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Et tamen idemet terminus est ibi, qui ponitur hic. est autem fluuius irrigans Aegyptum Iosue decimoquinto, & decimotertio capitulo, cum dicitur: A fluuio turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Accaron. Et ponitur ibi fluuius ille pro latere meridiano.

De isto fluuio dubitatur, quoniam aliqui voluut eum C esse quendam paruum fluuium de Aegyto fluentem per deserta Arabica, & peruenientem ad latus meridianum terræ Chanaan, & vocatur fluuius ille Reinocurula, sicut dicit Magister in historia scholastica. De fluuio Aegypti dubitatio qualis sit

Alii autem dicunt, quod iste fluuius est Nilus; qui est fluuius magnus in Aegypto: & irrigat totam Aegyptum, quod videtur innui Iosue capitulo decimotertio. vbi dicitur: A flumine turbido, qui irrigat Aegyptum: sed hoc maxime videtur conuenire fluuio Nilo. De hoc autem declaratum est Iosue cap. 13.

Et maris magni littore finietur.] Idest terminabitur istud latus in mari magno. Istud est mare Mediterraneũ, quod nos non vocamus mare magnum. cum magis hoc dicamus de mari Oceano, sed sacra scriptura vocat illud mare magnum, quia solum considerat respectu terræ Cha- D naan: erant autem in terra illa tria maria, scilicet mare Mediterraneum, mare Cenereth, & mare Sodomorum, quæ omnia habentur in hoc capitulo, sed duo eorum non sunt proprie maria, sed lacus, scilicet mare Cenereth, quod aliquando vocatur stagnum Genezareth: & est quędam magna lacus in Galilæa, vt infra dicetur. Mare autem salsissimum non est mare, sed lacus magnum in valle Sodomorum: ideo respectu istorum marium, dicitur mare Mediterraneum esse mare magnum, sed in modo nostro loquendi secus est.

Plagæ autem occidentalis à mari magno termini incipient, & in ipso fine claudentur.] Hic ponitur secundum latus terræ Chanaan, scilicet occidentale: & istud non habet diuersa loca descripta sicut alia latera, quia totũ clauditur a mari Mediterraneo, quod terminat ibi Asiam di- E uidens ab Europa, & Aphrica: & quia totum latus comprehenditur, non assignantur alia loca, quia nõ potuit dari melior descriptio. Sunt autem multa loca circa litus istius maris: nam Ioppen ciuitas quædam est in littore maris, & ista vocatur vulgariter Iapha, ad quem locum omnes, qui de Hispania proficiscuntur in terram sanctam, naues applicant, ideo scriptura vtens hoc modo ponit semper mare pro termino occidentali, & cum debet dicere ab occidente, dicit a mari. Dicitur autem, quòd termini occidẽtales incipiunt a mari, scilicet, quod in loco, vbi coniungitur latus occidentale terræ Chanaan, cum latere meridiano est mare Mediterraneum, & ibi incipit latus occidentale. Etiam dicitur, quod ipso fine clauditur, idest ipso existente fine, scilicet, quod etiam mare est finis lateris occidentalis, quia vbi coniungitur locus occidentale cum septentrionali, est mare.

Porto

Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipiunt. [Latus Septentrionale clauditur inter orientale, & occidentale, & principium eius est in quacunque partium illarum. Dicitur autem incipere a mari magno, quia mare magnum est in latere Occidentali, vt dictum est, ideo oportet, quòd ibi incipiat latus Septentrionale. [Peruenientes vsque ad montem altissimum] i. de mari magno extenditur latus Septentrionale versus Orientem, & venit ad montem altissimum, s. ad Libanum, qui est altissimus, & est in parte Boreali contra Tyrum, & Sidonem. Et aliqui dicũt, q. nõ erat in terra promissionis, sed erat de terra Phœniciæ: quod patet, quia Salomon mittebat ministros suos ad regem Hiram regem Tyri Sidonis, vt daret ei de lignis cedrinis, & abiegnis, quæ erant in monte Libano, vt patet 3. Reg. c. 5. quod non fuisset si esset Libanus in terra promissionis.

Mons Libanus vbi sit.

G

Sed hoc falsum est, nam Libanus & Tirus; & Sidon erant in terra Chanaan: nam & Chananęi erant habitatores terræ illius, cum dicatur Matt. 15. c. quod cum ambularet Christus per partes Tiri, & Sidonis, venit ad eum mulier Chananæa de finibus illis egressa, sed errant isti, quia cum sciãt Libanum esse in terra regis Hiram, existimãt ex hoc, quod non erat in terra promissionis, & tamen non valet consequentia: nam ea, quæ erant in terra Philisthiim erãt sub aliis regibus, quã in Iudæis, tamen erant in terra promissionis, manserunt quippe multæ de gentibus tempore regis Salomonis, & post, quæ non fuerunt expulsæ de terra Chanaan, sed ibi manentẽs subditæ fuerunt tributis, vt patet secundo Paralipomen. c. 8. sic patet de Philisthijm. H Nam licet tunc subditi fuerint, cum regnauit Salomon: tamen postea de eis prophetisatum est per minores prophetas, qui fuerunt post tempora Salomonis: sic patet Zach c. nono, ergo tunc manebant gentes illa: sic enim mansit terra regis Hiram. nam ipse erat amicus Dauid, & propter hoc rex Salomon noluit contra eum pugnare, sed amicabiliter se gessit, & petiuit ab eo ligna pro ædificatione templi 3. Reg. cap. 5 & sic postea mansit, & habitauerũt in terra illa Chananæi vsque ad tempus Saluatoris, cum dicatur tunc, quod egressa est mulier Chananæa de finibus illis: tamen propter hoc non tollitur quin Libanus non esset in potestate Salomonis: nam licet esset sub rege Hiram, quia tamẽ ille rex manebat in terra illa ex permissione Salomonis, alioquin de iure, & de facto eum excludere potuisset, dicebatur terra illa esse in potestate Salomonis, & patet expresse de Libano, quod esset in potestate Salomonis 2. Paralipomen. cap. octauo, scilicet omnia, quæ voluit Salomõ rex fecit atque disposuit, ædificauit in Ierusalem, & in Libano, & in vniuersa terra potestatis suæ. I Quod autem etiam Tyrus, & Sidon, quæ erant capita regni Hiram essent in terra promissionis patet, quia illa loca posita sunt in diuisione sortium, & ceciderunt in sorte tribus Aser: Iosue cap. 19. Dicendum etiam de isto monte Libano, quod erat valde magnus, & quædam partes eius erant planæ, & aliæ excelsæ: vnde populi multi habitabant in monte hoc, quod colligitur Iosue 11. & 13 [A quo venient in Hemath.] Iste est alius locus in isto latere Septentrionale, & est nomen ciuitatis, quæ vocatur Hemath, & est post montem Libanum, qui in Hebræo vocatur Mons montis, in quo idem signatur quod mõs altissimus, sicut dicimus homo hominum, idest qui inter alios homines excellentior K est, sic dicitur mons montium, qui inter alios montes est altior, sed litera Hebraica habet modum loquendi valde separatum.

An Hemath sit ciuitas, quæ nunc vocatur Antiochia: Christianorum nomen in Antiochia sumpsit originem. Quæst. III.

Est autem ista ciuitas Hemath, quæ vocatur alio nomine Reblatha secundum quosdam, & volũt, quod Hemath magis sit nomen terræ quàm ciuitatis, & in illa terra est Reblatha. Est autem ista ciuitas nobilis, per quam venit Nabuchodonosor de Chaldæa in Ierusalem, & vocatur nunc Antiochia, in qua beatus Petrus septem annis episcopatum obtinuit, & post sedes Apostolica Romam translata est In Antiochia enim primum Apostoli F Christiani appellati sunt, vt habetur Actuum c. 11. hoc nomen Antiochus rex sibi posuit mutans pristinum nomen vrbis. Dicitur autem in libro de diuisione Terræ sanctæ, quod Antiochia est famosissima ciuitas, circa quã fluit Euphrates distinguens terram istam ab aliis terris a parte Septentrionali, & fluuius iste est terminus terræ Chanaan. Gen. c. 15. vbi assignantur duo termini, s. fluuius Aegypti, & Euphrates, sed fluuius Aegypti est a parte meridiana: ergo Euphrates est a parte septẽtrionali, maxime quia Euphrates transit per Chaldæam iuxta ciuitatem Babylonis. Chaldæa autem est magis septẽtrionalis, quam terra Chanaan, quia latitudo ab æquinoctiali in Babylone Chaldææ est 23. graduum, latitudo autem Ierusalem est 32. ideo Babylon G respectu Ierusalem septẽtrionalis dicitur, vt patet Hieremi c. 1. Ollam succensam ego video, & faciem eius cõtra Aquilonem, ab Aquilone pandetur omne malum, quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, & ponet vnusquisque solium suum in introitu portarum Ierusalem. [Vsque ad terminos Sedaba.] Idest a terra Hemath ascendet latus septẽtrionale versus terram Sedaba, & ista est magis Orientalis, quã terra Hemath. [Ibuntque confinia vsque Hebrona, & villam Henan.] Hic est finis termini septentrionalis: est n. Hebrona nomẽ terræ, vt aliqui dicunt, & Henan est nomẽn villæ in terra illa. [Hi erunt termini in parte Aquilonis.] i. per ista loca extendetur terminus Aquilonaris. Non est autem sensus, quod solum essent ista loca in latere septentrionali: multa enim alia sunt, sed scriptura solum curauit ista enarrare. H [Inde metabuntur fines contra orientalem plagam.] Hic incipit latus orientale terræ Chanaan, & istud clauditur inter latus meridianum, & septentrionale, sed hic ponitur principium eius in latere septẽtrionali, & dicitur quod inde metabuntur fines, i. locabuntur termini contra partem orientalem, s. descendendo per latus orientale, & dicitur contra orientalem plagam, quia iste locus qui hic ponitur est in parte septentrionali, i. villa Henan, & ista significatur cum dicatur: Inde metabuntur, idest de villa Henan, quod patet immediate, scilicet. [De villa Henan vsque Sephama.] Est villa Henan in duobus lateribus, nam est in latere Aquilonari, & orientali, s. quia est in angulo, vbi cõiunguntur ista duo latera, & potest de vtroque cõputari, sicut patet de angulis quadratorũ. Sephama est in latere ipso Orientali totaliter descendẽdo versus terrã Meridianã.

[Et de Sephama descendẽt termini in Rebla.] Iste locus est in latere Orientali, & magis declinat ad meridiẽ, quam I Sephama. Volunt autem aliqui, quod Rebla sit ciuitas, quæ vocatur Reblatha. Sed falsum est, quia ista est Antiochia, & est in latere Septentrionali terra Chanaan: Rebla autẽ est in latere Orientali, & dicitur descendere terminus de Sephama in Rebla, quia iste est processus de Septentrione ad Meridiem: terra autem Septentrionalis altior est terra Meridiana.

[Contra fontem Daphnis.] Aliquæ literæ habent contra fontem Phen. & iste fons est in Orientali parte magis versus Meridiem, quam Rebla. In Hebræo no exprimitur hic nomen fontis, sed litera nostra apposuit illud, quia Hieronymus sciebat istum fontem, cum ipse perambulasset totã terram promissionis, vt testatur in quodam Prologo super K Paralip. ideo suppleuit. quod deficit in Hebræo. Nicolaus vult, q. iste fons sit caput Iordanis. Sed repugnat Isid. 13. Etymol. & lib. de proprietatibus rerum. 13. & libro de diuisione Terræ sanctæ: & beato Hieronymo in quadã Homilia, in quibus habetur, q. ad radices Libani mõtis nascitur Iordanis: Libanus autem omnino est ad Septentrionalẽ plagã, vt patet ex supra declaratis, & iste fons est in Orientali plaga declinans versus Meridiẽ, ideo videtur dicẽdũ, q. iste fons sit quidam alius a fonte, qui est origo Iordanis.

Nic. opin. de fonte Daphnis. Cap. 21.

[Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth.] Idest de fonte Daphnis venient termini ad mare istud, & hoc ad partem Orientalem.

De mare Galilææ, quod vocatur mare Cenereth, & mare Genezareth, & Galilææ, & Tiberiadis, & in qua regione est. Quæst. IV.

Aliqui habent occasionem errandi ex hac litera dicentes, quod incipiat hic latus Orientale, sed falsum est,

quia

quia supra dicitur, quod de villa Henan incipiunt termini Orientales, sed dicitur contra Orientem, idest, quod termini peruenient vsque ad mare Cenereth, & de hoc contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, & hic tollitur dubium, nam cum dicatur, quod termini Orientales peruenient ad mare istud, dubitaretur an transirent per partem superiorem maris, ita quod includeretur mare in terra Chanaan, & tunc linea termini est Orientalis respectu maris istius, vel transirent termini infra istud mare, scilicet, quod maneret mare extra terram Chanaan. Hic autem dicitur, quod transibat terminus in mare Cenereth contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, ita quod mare maneat clausum intra terram Chanaan, & sic dicitur supra de Cadesbane, quod erat ad meridianam partem terræ Chanaan, scilicet, quod ipsa erat extra terram Chanaan ad meridiem illius: mare B autem istud erat in terra Chanaan, scilicet in terra Galilææ, & vocatur mare Cenereth a quadam ciuitate, quę est apud mare illud, & vocatur Cenereth. Vocatur autem nunc istud mare alijs nominibus, scilicet, mare Tiberiadis, vt patet Ioan. 21. cap. & de hoc frequenter in Euangelio, quia ciuitas illa, quæ olim vocabatur Cenereth, postea vocata est Tiberias in honorem Tiberij Imperatoris, cuius tẽpore Christus mortuus est: & hoc quia Tiberius in iuuentute sua multum conuersatus fuit in ista vrbe. Durat autem istud mare secundum quosdam non per quinque leucas. De locis autem, quæ sunt apud istud mare, scilicet de Magdalo, & Nazareth, & Capharnaum, & similibus, quæ enarrantur in Euangelio, declaratum est Iosue cap. 12. Vocatur etiam mare illud Galilææ, vt patet Ioann. capit. sexto, vbi idem dicitur esse mare Gali- C lææ, & Tiberiadis. Habet autem istud nomen, quia est in terra Galilææ, sic patet Matth. 3. & 4. cap. apud istud mare fuit Christus nutritus, cum ciuitas Nazareth, in qua ipse educatus est a pueritia sit apud istud mare. Vocatur etiã istud mare Genezareth, sicut frequenter vocat Matt. 8. capit. & alijs locis. Vocatur etiam interdum stagnum Genezareth. Et causa est, quia non est mare, sed quædam magna lacus.

Et tendent vsque ad Iordanem.] Scilicet continuabuntur isti termini vsque ad locum, in quo Iordanis distinguit terram promissionis a terra duorum regum Amorrhæorum, & a Moabitis, & hoc est in Oriente descendendo contra meridiem infra montes Gelboe. Et non intel- D ligitur de capite Iordanis, cum nascatur intra ipsam terram Chanaan, & non in latere Orientali.

De capite, & fluxu Iordanis, & septem priuilegijs eius.

Quæstio V.

NAscitur autem Iordanis ad radices Libani, qui est ad septentrionem terræ huius: vbi est ciuitas, quæ Cæsarea dicitur, & olim Samaria vocabatur, de qua in tertio & quarto libris Regum, apud quam nascuntur duo fontes, scilicet, Ior, & Dan, quorum Dan subterraneo meatu labitur vsque ad planitiem Medan, in qua in vere multi Arabes, & Parthi conueniunt ad pascua cõseruanda, quia in vere semper Dan crescit, sicut Nilus quolibet mense, & est ibi herbarum vbertas, in qua planicie est sepulchrum Iob alta pyramide constructum, sicut fiebant sepulchra nobilium antiquorum, & inde fluit versus Galilæam, & infra montes Gelboe apud balnea medicabilia spineti Ior E ei copulatur, & sic Iordanis conficitur. Deinde per vallem magnam, quæ Aulon Hebraicè dicitur, labitur, & infra Iericho mari mortuo absorbetur. Habet enim iste fluuius septem priuilegia super alia flumina. Primum quod diuidit terram Sanctam ab alia terra, scilicet, Moabitarũ, & aliarum gentium, scilicet Arabum. Secundum quod transeunt arca Dei fluenta eius steterunt in parte superiori, defluente inferiori, vt habetur Iosue capit. 3. Tertium fuit, quia per eum Eliseus, & Elias siccis pedibus trãsierunt, cum raptus est Elias per turbinem, quarto Regũ. cap. 2. Quartũ, quod in eo Naaman Syrus a lepra mundatus est cum septies lauaretur, quarto Regum cap. 5. Quintũ, quod in eo ferrũ securis ad mandatũ Elisei supernatauit 4. Reg. c. 6. Sextum, quod ibi Christus baptizatus est, & tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam omnibus aquis tribuit Matth. 3. & Mar. c. 1. Septimum quod ibi Io-

Sepulchrũ Iob in planicie Medan.

De isto flumine Iordanis, vide latius auctorẽ Gen. cap. 13.

annes existens vidit cœlum apertum, & audiuit vocem patris, & vidit spiritum descendentem in columbæ specie super Christum præalleg. capit. De alueo huius fluminis ablati sunt duodecim lapides, quos tulerunt Israelitæ ad ponendum titulos in Galgalis, de quibus Iosue capitulo quarto, & quinto, est igitur iste fluuius multum famosus in sacra Scriptura: aqua etiam eius satis salubris est, vt ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudæa.

Et ad vltimum salsissimo claudentur mari.] Idest postea finientur termini Orientales in mari salsissimo. Istud est mare Sodomorum, quod est salsissimum, vt supra declaratum est, & est in latere Orientali, scilicet in angulo, vbi se contingunt latus Meridianum, & Orientale, sic autem est perfecta determinatio terminorum terræ Chanaan, quia in eodem loco finitur, in quo cępit, s. incepit in mari salsissimo, vt patet supra, & ibi terminatur. Hoc autem est, quia narrantur loca, quæ sunt in quatuor lateribus claudentibus totam terram Chanaan.

Hanc habebitis terrã per fines vestros in circuitu.] Posita descriptione terrę subditur hic, quod intenditur, scilicet ista est terra, quam habebitis per fines suos, idest clausã per terminos suos in circuitu, idest per omnia quatuor latera, quæ descripta sunt hic, scilicet, quod non contenderent Iudæi habere plus de terra, quàm id, quod claudebatur intra ista latera. Et intelligitur hoc de nouem tribubus, & dimidia, quia duæ tribus, & dimidia extra terram istam habebant possessionem suam, scilicet, in terra duorum regum Amorrhæorũ, quæ non est in terra Chanaan. Est autem terra ista satis parua in longitudine, & latitudine, licet fuerit populosior antiquitus propter vbertatem eius: Iudæi autem mendacissimi, & mendaces erant dicentes habere eam in longitudine leucas quadringentas, & quòd quadrata sit, in quo requireretur valde magna capacitas.

Considerandum autem de positione istorum laterum terræ Chanaan, quæ nominantur secundum quatuor pũcta cęli, scilicet Orientem, Occidentem, &c. quod nõ vocatur aliquod latus Orientale, quia respicit punctum illud proprie. Nam hoc modo non posset assignari in qualibet terra ista descriptio laterum, vel modicũ esset, quod respiceret ista puncta, sed debet ad hoc fieri quidam circulus, secundum comparationem ad Orientem, qui est circululus planus, in quo sunt quatuor puncta, scilicet, oriens, & occidens, &c. & iste circulus diuidatur intra per chordas abscindentes arcus, & sint quatuor chordæ constituentes quadratum intra circulum, tunc quælibet chorda est latus quadrati, & respicit vnum de quatuor punctis mundi, & longitudo illius lateris quadrati, vel arcus, quẽ abscindit, vocatur latus Occidẽtale, vel Orientale & sic de cęteris, & isto modo cõsiderãtur hic quatuor latera.

Quo assignantur quatuor latera in qualibet regione.

Præcepitque Moyses filijs Israel, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidia tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum media quoque tribus Manasse, idest, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanẽ cõtra Iericho ad Orientalẽ plagã. Et ait Dominus ad Moysen: Hæc sunt nomina virorũ, qui terrã vobis diuident, Eleazar sacerdos. & Iosue filius Nun, & singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula: De tribu Iuda Caleb filius Iephone. De tribu Simeõ, Samuel filius Amiud. De tribu Beniamin, Helidad filius Caselõ. De tribu filiorũ Dã, Bocci filius Iogli. Filiorũ Ioseph de tribu Manasse, Haniel filius Ephod, De tribu Ephraim: Camuhel filius Sephtan. De tribu Zabulon, Helisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar dux Phaltihel filius Ozan. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Amiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus, vt diuiderent filijs Israel terram Chanaan.

Ioan. 4. diuisores terre a domino cõstituti.

Præcepitque Moyses.] Istud est secundum huius cap. scilicet quibus terra ista diuidi debeat, & diuiditur in duo: primo ponuntur illi, quibus terra diuidenda est: secundo illi, a quibus diuisio facienda est, ibi. [Et ait dominus.] Circa primum dicitur. [Præcepit Moyses filijs Israel.] Scilicet, & ipse ex mandato Dei iussit Israelitis,

ne aliam terram possiderent præter eam, quæ eis hic datur, nec etiam aliter possiderent, quã hic describitur. [Hæc erit terra, quam sorte possidebitis.] i. ista terra, cuius termini supra descripti sunt, erit terra, quam possidebitis vltra Iordanem, & diuidetis eam inter vos sorte: intra istos terminos non includebatur regnum Sehon, & Og, in quibus habitabant duæ tribus, & dimidia, ideo illa terra sorte nõ est diuisa: terra autem vltra Iordanem diuisa est per sortes, vt hic dicitur.

Circa sortes igitur aliquid dicendum est, & primo in sortibus consideratur, an habeant aliquam efficaciam, & an significent nobis voluntatem Dei. De hoc autem declaratum est Leu. 16. c. Etiam consideratur in sortibus, quare Iudæi illis vsi fuerant, & quare Deus hoc iusserit, & quomodo stare poterat, quòd positis sortibus daretur cuilibet tribui terra secundum exigentiam suam, scilicet pluribus maior pars, & paucioribus minor. De quo supra 26. c. declaratum est.

An vti sortibus sit licitum, & quare in sacra Scriptura multoties positæ sint, & de quatuor modis, quibus aliquis potest errare vtendo sortibus. Quæst. VI.

Quæritur autem nunc, an sortibus vti licitum sit, scan sortes malæ sint.

Pro quo sciendum, quod sors est determinatio alicuius dubij ex euentu aliquarum rerum motarum, vt per lapides, vel taxillos, per paleas, vel aliquid tale aliquando dubia deciduntur. Est autem ista sors duplex, scilicet consultoria, & diuisoria: diuisoria quidem, per quam inquirimus quid cuique de aliquibus rebus diuidendis eueniat, & ista semper est inter duos ad minus, nec determinat aliquod occultum, sed solum tollit litigium: ista autem non potest esse culpabilis, sicut consultoria: est autem consultoria sors, quando aliquarum rerum motu aliquorum facto rom veritatem inquirimus, vt qui sortibus exquirunt, qui furtum fecit, vel quid facere quis debeat.

Sors quid & quotuplex.

Et dicitur, quòd vti sortibus de se malum non est, sed malum interdum accidit ex intentione vtentis, vel occasio ne: si enim sortes de se malæ essent ex genere, sicut fornicatio, vel furtum facere, non inuenirentur toties in sacra Scriptura factæ, s. Iosue capit. septimo. vbi per sortes consultorias quæsitum est, quis tulisset de anathemate Iericho, donec inuentus est reus sceleris. Item Saul per sortem consultoriam inquisiuit quis gustasset aliquid ante tempus assignatum, & inuentus est Ionathas filius eius, 1. Reg. cap. 14.

Vti sortibus non est de se malum.

Item crimen Ionæ Prophetæ sorte consultoria a nautis deprehensum est, vt habetur Ionæ cap. 1. & Zacharias pater beati Ioannis sorte incensum Deo obtulit, vt habetur Lucæ c. 1. & ita omnes alij offerebant, vt ibi significatur. Item Matthias sorte in apostolatum electus est Actuum cap. 1. & de his habetur in Decretis. 26. q. 2. c. 1.

Sed dicet aliquis, quòd sors de se mala est, sed aliquando ex diuino mandato licita erat, sicut furtum de se illicitum est, sed Iudæi mandato Dei Aegyptiorum vasa, & vestes furati sunt, vt habetur Exodi capitulo duodecimo.

K Respondendum, quòd hoc nihil est, quia quandocunque aliqua de se mala sunt, nunquam fiebant ab aliquo viro sancto, nisi de mandato expresso Dei, de quo alijs constaret: sic enim Iudæi furati non fuissent, nisi Deus expresse mandasset, vt habetur Exodi capitulo tertio. quia furari de se malum erat, nec Abraham elegisset filium suum immolare, nisi Deus id mandasset, vt patet Genesi. capit. vigesimosecundo, quia talis electio per se mala erat.

Mala nã quæ sunt se nunquam fiebant ab aliquo viro sancto sine expresso Dei mandato.

Et si arguas, quòd sancti patres plures vxores simul habuerunt, quod malum erat, vt patet de Abraham, qui habuit Saram, & Agar: Genes. decimosexto, sic de Iacob, qui habuit Liam, & Rachel, Zelpham, & Balam: Genesi capit. vigesimonono, & trigesimo. Dauid quoque habuit Michol, Abigail, & Achinoem, & Maacha, & Agith. secundo Regum, capit. tertio. & tamen non fuit in istis specialiter mandatum Dei de habendo plures vxores.

F Respondetur, quòd habere plures vxores simul de se malum non est, sicut nec habere plures successiuè, sed habere plures violato fœdere matrimonij, & fornicari propter carnis illecebras malum est, ideo in decalogo non prohibetur aliquis habere plures vxores, quod est dictum, sed fornicari, quod est vel cum vna, vel cum pluribus sine matrimonij fœdere copulari. Nunc autem si malum est, ideo est, quia prohibitum est, ideo non requirebatur speciale mandatum Dei ad habendũ illas. Et si arguas de Moyse, qui sine diuino præcepto Aegyptium occidit, vt patet Exo. c. 2. & tamen istud erat de per se malum.

Hére plures vxores simul non est de se malum.

G Respondetur, quòd sine mandato Dei licebat Moysi Aegyptium occidere, quia iudex erat, qui in occidendo non peccat, & Moyses sciebat se esse iudicem, & defensorẽ populi, quia fuerat reuelatum ipsi, quod futurus esset defensor, & ipse putabat, quod omnibus alijs cognitum erat: sic patet Act. c. 7. existimabat autem intelligere fratres suos, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt.

Si obijcias de Elia, qui quadringentos prophetas Baal manu sua iugulauit, vt habetur 3. Reg. 18. c.

Respondetur, quòd hoc licitè fieri poterat, quia erat propheta Domini, & iudex in tali causa: potuisset enim per se illos occidere, sicut occidit Mathathias sacrificantem idolis super Aram, quia sacerdos magnus erat, maxime quia prophetæ quadringenti occisi sunt ex decreto regis Achab, & totius populi, viso miraculo facto per Eliam:

H vnde & ipse populus comprehendit prophetas, & tradidit Eliæ, qui iugulauit eos. Item quod maius est, Deus dixerat hæc Eliæ, scilicet, vt omnia ista faceret, vt patet præalleg. 18. c.

De furto autem Aegyptiorum facto per Iudæos etiam aliter dici potuisset, scilicet, quòd cum Iudæi magno tempore seruiuissent Aegyptijs, & bona eorum ablata fuissent in parte, Iudæi poterant proprio motu ab eis licitè per iustum bellum ista repetere, sed quia publicè non audebant poterant occulte, quia nullus erat, qui eis iustitiam faceret si vellent iudicio contendere: sed quantum accipere debebant hoc ignorabant, ideo Deus dixit eis, quòd acciperent quantum possent in auro, & argento, & vestibus. Si enim Deus volebat aliquem Aegyptiorum bona sua perdere, mouebat eum, vt quæ Hebræi petebant, libenter accommodaret. Si autem aliquis nondum demerebatur perdere bona sua, Deus non inclinabat cor eius, vt daret, ne illa perderet.

I Eodem modo responderi potest de Abraham, cum voluit immolare filium suum, nam hoc erat de per se malis, ideo non fecit, nec aggressus est quousque Deus iussit, & sic manet ista regula vera, quòd quandocunque est aliquid de per se malis, nunquam aliquis de sanctis patribus faciebat illud, nisi Deus ei specialiter iuberet.

Alia regula, circa hoc est, quod in his, quæ mala sunt, quia prohibita, viri sancti, de quibus præsumptio mala nõ erat, sine mandato speciali Dei facere poterant, vt ædificare altare, vel offerre extra Sanctuarium, quod Deus prohibuerat: Exodi cap. 20. & Leu. 17. & Deuter. 12. sed viri sancti, & magnæ auctoritatis aliquando ista faciebant, vt patet de Dauid secundo Regum, cap. vlt. & de Elia sacrificante in monte Carmeli. 1. Regum, decimoctauo cap. Si autem esset aliquis, de quo præsumptio idolatriæ esse posset, sine manifesto mandato Dei non permittebatur hoc facere: sicut patet de duabus tribubus, & dimidia ædificantibus altare prope Iordanem, quia propter hoc aliæ tribus pugnare volebant contra eas, vt habetur Iosue capit vigesimosecundo.

Viri sancti poterant aliquando facere aliqua quæ erant prohibita.

Respondendum ad argumenta secundum istas duas regulas datas: dicendum, quòd si vti sortibus de se malum fuisset, oporteret, quòd quandocunque licitè fieret specialiter a Deo mandaretur, sed non fuit sic in omnibus istis vicibus.

De prima sorte missa in Iericho legitur, quòd mandato Dei missa fuerit, vt habetur Iosue capit. septimo, de ea, quam misit Saul super Ionathan. vel nautæ, & Ionas, vel sacerdotes de vice Abia, de quibus erat Zacharias, vel Apostoli super Matthiam: non legitur, quòd

A quod Deo mandante hoc fecerint, ideo illicitum non erat, immo nec prohibitum in illa intentione, qua isti faciebant, quia omnes isti expectabant Deum sortes moturum; & ideo sortes quasi per seipsum determinaturum, vnde & in omnibus his determinauit per sortes, iuxta illud Prou. c. 17. sortes in sinũ mittuntur, sed a domino temperantur. Si.n. sortes istæ a sola fortuna, vel dæmone mouerentur, nõ fuissent semper veræ, sed semper veræ inuentæ sunt, sicut patuit in Acham, siue Achor, qui idem confessus est, quod sors innuebat: patet etiã in Ionathan, qui reuelauit se modicum mellis prægustasse prædicente sorte. Hoc idem in Iona, qui confessus fuit nautis se peccasse contra dominum, sed licet antiquitus licuit sortibus veritatem inquiri, nunc non licet simpliciter, quia ad deterius inducere possent, multa quoque antiquitus permissa sunt, quæ nunc non licent, vt habetur in Decretis. 26. quæst. 2. cap. his namque.

B Sed obijciet aliquis, quod Matthias in nouo testamento sorte electus est ad apostolatum: Actuum c. 1.

Respondendum est, quod ea, quæ in quibusdam personis specialiter facta sunt in consequentiam trahi non debent, vt extra. De electio. cap. cum in cunctis. quia specialis casus non facit legem. Quamquam ad hoc aliter responderi posset, scilicet, quod sortes ex imperfectione permissæ sunt, & quia antiquorum erat status imperfectus concessæ sunt illis: Apostoli vero ante aduentum Spiritus Sancti sic per eos imperfecti erant, ideo sortibus Matthiã elegerunt sequentes antiquorum ritum, sed postquam venit Spiritus Sanctus, iam non elegerunt aliquem per sortem, sed ex votis, iuxta cõsuetudinẽ Ecclesiasticæ electionis. Sic patet de electione septem virorum, qui præerant viduis: Actuum octauo cap.

Quid sortes prodeant, & cur in sacra Scriptura multoties positæ sunt.

C Distinguendum ergo est in hoc de vsu sortium, quia qui sortem mittit, siue consultoriam, siue diuisoriam, vel intendit quod sic, vel sic eueniet a fortuna, vel rerum temeritate, & tunc peccatum non est in diuisoria sorte, proijciendo taxillos, vel accipiendo lapides, vel festucas, nisi per accidens, scilicet si aliquis eorum ita cupidus est, quod cum alio conuenire non possit, nisi factis sortibus. Sed quod dicitur, quod sortes proueniant a fortuna, aut rerum temeritate non est simpliciter sic assumendum, quia fortuna aut temeritas non sunt aliquæ causæ nisi accipiendo in sensu sano, scilicet, quod euentus fortuitus sit ex causis procedens, tamen sunt nobis incognitæ, & euentus inopinatus.

D Causæ autem illæ partim sunt ab homine, & partim a Deo, sicut declarat Boetius, de cõsolatio. lib. 5. prosa prima. Sed dicitur esse furtum euentus a fortuna, idest, quod non erat specialiter a Deo mouente, sicut in quibusdam alijs operari solet. In sorte autem consultoria magis periculum est, quia quæritur de actu nostro, & nõ de re possessa, ideo quando quæritur de actu alicuius, vel quis hoc, aut illud agere debeat circa ardua, & sancta, non debet iudicium a sola fortuna spectari.

Si autem motus, vel dispositio sortium expectetur a causa naturali, scilicet a motu cæli, superstitiosum est, quia corpus cœleste non valet agere super actus liberi arbitrij, & in hoc errant illi, qui nolunt sortes mittere, nisi in certo tempore, & contra determinatam partẽ cœli, quasi intelligentes corpus cœleste in tali tempore, & versus talem partem ad sic, vel sic mouendum influere. Si autem tales E motus sortium a dæmone expectentur valde illicitum est, & inter nequissimas artes computatur, & tales propriè sortilegi vocantur prout sortilegus sonat in vitium. Si autem motus, vel iudicium sortium a Deo per Angelum suum expectetur, vel per seipsum, habita debita reuerentia vti sortibus illicitum non est, & isto modo sors bona est, vt ait Aug. super Psal. sors non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione diuinam requirens sententiam. Et habetur in Decretis. 26. q. 2. cap. sors.

Expectando autem in sortibus a Deo iudicium, potest in consultoriis quadruplex error accidere: primus est si sine necessitate ad sortes recurratur: quærere enim Dei iudicium sine euidenti necessitate est tentare Deum, sicut quærere aliqua a Deo, quando via humana haberi possunt, vt si quis nõ vult effugere periculum expectans, quod

In sortib. quadruplex error accidere potest.

Deus eum liberet. Apostoli autem si in sortibus diuinum iudicium quæsiuerunt, licitè fecerunt, quia in magna necessitate, & dubio erant: erat enim necessitas, quia duodecim Apostoli esse debebant. Dixerat.n. Christus ego duodecim elegi vos, ideo quando B. Petrus, qui tunc tanquam caput omnium mouit alios ad hanc sortitariam electionẽ proposuit necessitatem eligendi dicens; Viri fratres oportet impleri scripturam, quam prædixit dominus per os Dauid de Iuda: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter: Act. primo. Ecce necessitas eligendi. Maximum quoque dubium erat, quia officium apostolatus excellentissimum erat, nec illud congrue habere poterat, nisi homo cordis puri, quem Spiritus Sanctus replere sua gratia dignaretur, talem autem inquirere humanum excedit ingenium, quia Deus solus nouit, quos elegit, nos autem ex parte cognoscimus, cũ eos viderimus in officijs institutos, cum principatus ostendat virum, iuxta Aristotelem, Ethicorum, libro quinto, nõ videbat autem B. Petrus aliquem modum tutum, per quẽ ipsi eligerent non repugnando voluntati diuinæ, nisi per sortes diuinum inuocare auxilium, vt ipse ostendere dignaretur, quem elegisset, ideo conclusit. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati vnum testem resurrectionis fieri, & tunc patet, quod Apostoli quantum potuerunt humana perscrutatione fecerunt, quia licet multi viri essent in ciuitate eorum Sancti, & religiosi, scilicet, centum viginti, tamen quia istos duos inter alios sanctitate valde excellere conspiciebant hos duos elegerunt ab omnibus alijs, & hoc sine sortibus. Sed quia inter istos exterius modica differentia videbatur, diuinum iudicium inquisiuerunt dicentes: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex his duobus, de hoc Actuũ cap. 1. & in Decretis 26. q. 2. capit. non statim, & cap. non exemplo.

Secundus error in sortibus est si sine reuerentia sortes 2
mittantur etiam in magna necessitate, quia Deus multum rogari vult: & ea, quæ nobis ab æterno dare promisit, orationibus adsequi docet, vt habetur per Gregorium primo Dialogorum, quod Deus promiserat de semine Isaac multas gentes processuras, sed vxorem ei sterilem dedit, nec ante ei filios habere concessit, quàm suppliciter, & diutinis precibus eos a Deo poposcit: ideo Apostoli volentes diuinam sententiam per sortes inquirere, prius orationibus, & ieiunijs cum dulcissima matre Christi vacauerunt, vt habetur Act. cap. 1.

2. Error in sortib.

Tertius error in sortibus est si diuinam sententiam in 3
paruis rebus temporalibus expectemus, quia hoc contra reuerentiam est, vt in minimis quoque rebus maiestas regia consulatur, ideo etsi in omnibus rebus etiam minimis diuinum auxilium inuocare debeamus 1. ad Corinth. c. 10. sed non in omnibus rebus diuinam debemus expectare sententiam, sed solum in maximis, & necessarijs, quæ humano iudicio imperscrutabiles sunt: in paruis autem, vel temporalibus, Deum quidem adiutorem inuocare debemus, sed opus, secundum quod Deus intellectui nostro dederit, regulabimus, nihil vlterius expectantes, & hoc vult Aug. ad inquisitiones Ianuarij. Et habetur in Decretis, 26. q. 2. c. his quippe, de paganis euangelici sortes legunt, etsi optandũ sit, vt hoc potius faciant, quam ad dæmonia consulenda concurrant: tamen mihi displicet ista consuetudo ad negocia secularia, & vitæ huius vanitatem diuina oracula velle conuertere.

Quartus error in sortibus est, si contra Ecclesiæ statutũ 4
eis vtamur, vt in electionibus ecclesiasticis, in quibus Ecclesia prohibuit sortes intercidere, sed solam intellectionẽ inuocatio ad hoc Dei nomine, vnde Beda vult innuere, quod Apostoli per sortem elegerunt, quia nondum erant viri perfecti, cum non superuenisset Spiritus Sanctus, dicens: Matthias ante Pentecostem ordinandus sorte quæritur, quia non erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: septem diaconi postea non sorte, sed electione Apostolorum sunt ordinati.

Istis tamen non obuiando posset forte aliter dici, scilicet, quod Matthias per sortem, & electionem assumptus est, quia instituere aliquem in Apostolum altissimi negocij est; & ideo post suam electionem di-

F uinam sententiam per sortem inquisierunt; eligere autem septem diaconos non erat tantæ difficultatis, quia ad ministrandum mensis viduarum solum eligebantur, vt patet Actuum c.6. In dignitatibus autem temporalibus, quæ officia sunt, & iurisdictionem non habent non refert sortibus vti, vel non: immo aliquando bonum est sic vti, vt contentio tollatur; sors.n. in eo aliquid mali habet, quod tollit eligentium libertatem, vt aliquos non eligant, quos dignos eligi esse putabant, obuiante sorte. In dignitatibus autem temporalibus, quæ iurisdictionem habent aliquid refert vtrum sorte, an electione iudices assumantur, quia sorte talis index euenire poterit, qui ad hoc ineptus sit, nisi sors inter paucos, & aptos ponatur, vt primo aliqui assignētur electione digni iudicatura, vel principatu: deinde inter eos sors mittatur. Sed quomodocunque fiat sors prohibita nō est. quia ius diuinum nō obligat hominem ad aliquod ge-

G nus politię; non.n. magis ad monarchicam, quam aristocraticam, obligarchicam, timocraticam, democraticam obligat politiam: tamen obligat, ne in aliqua specie istarum politiarum rector iniuste agat. Aliquando autem in aliis rebus ecclesiasticis magnum dubium euenit, quod nō potest aliquo modo concordari. Vnde tunc sortibus cum reuerentia vtendum est, vt ait Aug. in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum tempore persecutionis maneant, ne fuga omnium eorum, vel morte deseratur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non poterit determinari, quantū mihi videtur, qui fugiant, & qui maneant sorte legendi sunt. Patet igitur de sortibus quando licitæ, & quando illicitæ sint. In Iudæis autem sortes licitę erant, immo necessariæ, quia cum Deus iussisset sorte terram diuidi, si alio modo Iudæi eam vellent diuidere transgressores

Casus in quo possunt vti sortibus.

H essent. Sed quare Deus iusserit sorte diuidi, cum posset aliter satis conuenienter diuidi declaratum est supra cap.26. & Ios.c.15. [Quam iussit dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui.] s. quod ista terra cuius termini supra assignati sunt, solum pertinebat ad nouem tribus, & dimidiam; erant enim duodecim tribus Israel: quæ autem, & dimidia. s. Ruben, & Gad, & dimidia Manasse acceperūt possessionem ante Iordanem: ideo nouem tribus, & dimidia, quæ supererant accipere debebant terram istam, quæ diuidenda erat. [Tribus.n. filiorum Ruben per familias suas.] Hic datur causa eius quod dictum est. s. quare daretur terra nouem tribubus, & dimidiæ, quia aliæ duæ, & dimidia iam susceperant possessionem. & dicitur tribus Ruben per familias suas. i. diuisa per familias: nam quælibet tribus diuiditur in familias, quæ sunt minores cognationes in ipsa,

I & de familijs singularum tribuum, quæ sunt, habetur supra cap.26. Cum autem Moyses dedit tribui Ruben possessionem, non dedit eam confuse, sed cuilibet familiæ distinxit partem suam. [Et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum.] i. etiam tribus Gad, quæ est vna de duabus, & dimidia recepit possessionem diuisam secundū numerum cognationum, s. quod tot partes factæ sunt in possessione eius: quot in ea erant cognationes. & vocantur cognationes, i. familiæ, quamquam cognatio est nomen generale ad tribum, familiam, & domum. Et dicitur secundum numerum cognationum dupliciter. vno modo quod numerus partium sunt secūdum numerum cognationum dando cuilibet partem. Alio modo refertur ad quātitatem continuam. s. secundum numerum cognationum i. inquirebatur de qualibet cognatione quantus esset numerus e-

K ius ad hoc, quod daretur pluribus maior pars, & paucioribus minor, vt patet sup 26. c. [Media quoque tribus Manasse] Ista accepit possessionē suam cum aliis duabus. Quare autem fuerit hoc declaratum est sup.c.32. [Acceperunt partem suam trans Iordanem.] i. ante transitum Iordanis. Non est autem hic trans propriè, quia Moyses cum ista diceret erat in terra istarum duarum tribuū, & dimidiæ nōdum transito Iordane, sed consueuit dici trans Iordanem, nisi ab eo qui est ad vnam partem Iordanis pro re, quæ ad aliam partem est. Sed accipitur hic trans solum pro ante. [Contra Iericho ad Orientalem plagam.] i. terra duarum tribuum, & dimidiæ est disposita contra Iericho. Nā Iericho est in principio terræ Chanaan in parte orientali eius apud Iordanem, & declinat ad partem meridianam: Israelitę autem quando introire debuerunt in terram Chanaan

F introierunt per illam partem, vt patet Ios.c.2. & tunc quādo erant in castris ante Iordanem erant contra Iericho, vt patet supra in litera, & præcedenti cap.

Et ait dominus ad Moysen.] Hic ponitur secundum huius partis, scilicet a quibus terra diuidenda esset: iusserat enim dominus terram diuidi per sortem, sed quia in positione sortium posset suboriri quæstio, indigebat determinatore, & ob hoc Deus posuit iudices diuisores terræ, de quibus hic.

Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis diuidēt.] Assignati sunt isti, qui sequuntur in diuisores, in quo certificati fuerunt de vita per aliquantum tempus. Nam diuisio terræ futura erat post omnia bella, sed isti diuisuri erant terram; ergo oportebat, vt viuerent vsque ad bellorum consummationem saltem, quod eis satis magnum

G gaudium erat: nam cum pugnaturi essent contra gentes multas satis rationabiliter timere poterant, quòd aliqui eorum morerentur.

Eleazar sacerdos.] Isti sunt, qui diuisuri erant terram. Et sciendum est, quod ponuntur hic quatuordecim viri. Nam Deus voluit dare diuisores, & principes diuisorū, fuerunt autem diuisores duodecim viri, de duodecim tribubus, ita vt nulla tribus excluderetur ab hac iurisdictione, & omnes isti duodecim erant æquales potestate, fuerunt autem duo principes horum Iosue, & Eleazarus: Iosue quidem, quia erat dominus totius populi: Eleazarus autem, quia erat summus sacerdos, & ob hoc honoratissimus in populo. Nam tempore Moysi etiam ipse habebat auctoritatem: nam coram eo, & Moyse determinabantur magnæ causæ, vt patet de filiabus Salphaad supra cap.27.

H Et Iosue filius Nun.] Iste erat secundus princeps diuisorum, & iste erat excellentior, cū Deus fecisset eum principem populi supra cap.27. & Deuteronomii capitulo vltimo: ideo ad istum principaliter accedebant illi, qui petebant possessionem, sic patet de Caleb Iosue cap.14. vbi accessit ad Iosue petens hæreditatem, ipse quoque iussit, vt omnes tribus venirent ad ponendum sortes coram domino in Sylo, Iosue cap.18. cum tamen debebat aliquid fieri de diuisione oportebat omnes conuenire, qui nominantur hic.

Et singuli principes de tribubus singulis.] Idest, quod de qualibet tribu acciperetur vnus vir, qui esset princeps in diuisione hac secundum quod in litera exprimuntur positis nominibus eorum.

I *Quare de qualibet tribu ponebatur vnus iudex ad distribuendum terram Chanaan. Quæst. VII.*

QVæret aliquis, quare de qualibet tribu ponebatur vnus. Respondendum est, quod hoc fiebat propter duo, Primo ne aliqua tribus videretur esse cæteris despicabilior, sed necesse erat, quod ponerentur de aliquibus tribubus, aut de aliqua viri quidam, qui essent diuisores terræ, ideo si de omnibus aliis non ponerentur viderentur cæteræ tribus neglectę, aut minoris auctoritatis, quam illæ, de quibus ponebantur aliqui viri, & sic esset locus inuidiæ, & contentioni. Hanc autē Deus voluit euitare, ideo quandocunque de aliqua tribu mittebātur viri ad aliquid etiam de omnibus alijs mittebantur, vel si fiebat aliquid, quod pertineret ad honorem vnius tribus, etiam fiebāt alia similia, quę pertinerent ad honorem aliarum tribuum.

K Patet hoc tempore confirmationis legis: nam positi fuerunt in monte Synai lapides erecti in titulos ad memoriā, quod accepisset Israel legem ibi, & ne aliqua tribus videretur esse deterior cæteris, duodecim tituli positi sunt Exod. 24. Item ibidem cum deberent fieri sacrificia pro toto populo, duodecim iuuenes de duodecim tribubus Israel illa fecerunt eodem capit. Item in duobus onychinis superhumeralis duodecim tribuum nomina posita sunt, & in duodecim lapidibus rationalis earundem duodecim tribuum nomina sculpta fuerunt: Exodi 28. Item cum in dedicatione Sanctuarii principes populi offerrent, omnium duodecim tribuum principes obtulerunt per dies duodecim supra capit.7. Item cum mitterentur exploratores in terram Chanaan, de qualibet tribu vnus vir missus est supra cap. 13. Item cum assignarentur Israelitæ ad ponendum benedi-

nedictionem,& maledictionem super montem Hebal, & Garizim pro obseruatoribus,& violatoribus legis, omnes duodecim tribus ad hoc opus destinatæ sunt Deut.27. Ita igitur cum aliquibus committenda esset terræ diuisio debuit committi viris,qui essent de omnibus tribubus. Nec solum obseruatum fuit hoc in ducatu Moysi, sed etiam in ducatu Iosue,nam cum in Iordane erigendi essent lapides in memoriam transitus Israel per locum ipsum, positi fuerũt duodecim lapides in memoriam duodecim tribuum: Iosue c.4.& cum voluisset Deus,quod in prima mansione eorum in terra Chanaan,scilicet in Galgalis maneret eorũ memoria fecit, quod adducerentur duodecim lapides de Iordane,& ponerentur ibi,& pro illis introierunt duodecim viri de duodecim tribubus,vt patet p̃ calleg.c. Secunda causa fuit ad tollendum grauamen,vel suspitionem grauaminis a qualibet tribu:si.n. de aliquibus tribubus viri ponerentur diuisores terræ, & non de alijs, cum quilibet sibi ipsi bonum velit, possent isti inter se diuidere, alias colludere,& distribuere tribubus suis magnas sortes, alijs autẽ tribubus darent paruas,& illæ non possent habere ius contra eos,quia licet reclamarent isti erant iudices,& nulli alij superiores,ideo nõ esset,qui tolleret grauamen factum ab eis. Cum autem positi essent iudices diuisores de omnibus tribubus non poterat hoc fieri,quia nullus illorum permitteret tribum suam grauari, & omnes erant æquales in iure,ideo non posset committi fraus. Et dato quod hic non committeretur aliqua fraus,vel grauaretur aliqua tribus, poterat tamen grauari,& satis erat suspitio,quod grauaretur,cum quædam de tribubus haberent iudices pro parte sua,& aliæ non. Ad tollendum ergo omnia hæc cõueniens fuit,vt de qualibet tribu ponerentur diuisores.

Quare de omnibus tribubus positi fuerunt diuisores, cum tamen non essent omnes habituri sortes. Quæst. VIII.

QVæretur vlterius,quare de omnibus duodecim tribubus ponebantur diuisores, cum non essent habituræ omnes duodecim tribus aliquas sortes,sed solum nouem,& dimidia,vt patet supra in litera. Causæ autem supra assignatæ solum militant pro illis tribubus, quæ recepturæ erant sortem,pro alijs autem, ad quas non attinebant sortes,nihil agunt.

Respondendum est, quod tres fuerunt causæ ad hoc. Prima fuit propter honorem, nam vt dictum est si aliqua tribus de Israelitis non haberet æqualitatem honoris cum cæteris videretur esse despicabilior,& quia hoc Deus tollere volebat, ne orirentur inuidiæ & scãdala, de omnibus tribubus fecit esse diuisores. Nec valet cum dicitur,quod ad duas tribus & dimidiam nihil pertinebat de hoc, cum ipsæ non essent suscepturæ hæreditatem,quia licet nõ pertineret ad eas hæreditas poterat pertinere iudicium de hæreditate,immo melius ad ipsas,quam ad omnes alias,quia quilibet melius iudicat in causa aliena, quam in sua: propter hoc,quia non habet amorem ita ordinatum ad alterum,sicut ad seipsum secũdum Arist.9.Ethic.ideo istæ tribus melius iudicarent,quia nihil ad eas pertinebat, & etiã illi viri,qui ponebãtur de singulis alijs tribubus,quamquã ad ipsas tribus pertineret hæreditas, tamen illi non ponebantur,vt habentes ius in re,sed vt penitus alieni,nam non erant,vt procuratores,sed vt iudices. Secunda causa fuit, quia ista diuisio fiebat a tota communitate,ideo debebant poni iudices nomine totius communitatis, sed hoc erat,ꝙ ponerẽtur aliqui de singulis tribubus, ergo sic poni debuerunt. Patet hoc,quia quamquam terra Chanaan solis nouem tribubus,& dimidiæ diuidenda esset, tamẽ ad totum Israel pertinebat,& totus Israel iuit illuc ad pugnandum contra incolas terræ illius,cum iuerint illuc viri de duabus tribubus,& dimidia Ios.c.4. terra quoque duarum tribuũ, & dimidiæ erat totius Israel,quia quamquam duæ tribus, & dimidia illam susciperent in hæreditatem, tamen totus Israel eis illam dabat,sic patet sup. c.32. cum dixit Moyses ad totum Israel,quod si filij Gad,& Ruben,nollent transire Iordanem cum eis ad pugnandum, darent illis locum habitandi inter seipsos in terra Chanaan,& si transirent cũ eis,darent illis terram duorum regum Amorrhæorum,sed

A si non esset totius Israel,nõ posset eam dare,ergo ad totum populum pertinebat,& præcipue quia licet post diuisionem pertineret specialiter ad aliquas tribus,tamen ante diuisionem non pertinebat ad aliquam, sed ad totũ populum,ideo ad diuisionem faciendam non debebant poni viri specialiter de aliquibus tribubus,sed de toto populo,& hoc erat poni de singulis tribubus. Tertia ratio erat, quia conuenientius ponebantur hic iudices de duabus tribubus, & dimidia, quàm de omnibus alijs quia pertinebat vtilitas diuisionis ad alias,& nõ ad duas,& dimidiam. Melius autem,& liberius quis iudicat cum neutra pars causæ ei vtilis, vel inutilis est, quam cum aliquid eorum accidere potest,ideo conueniens fuit,vt de his duabus tribubus, & dimidia,sicut de cæteris assignarentur diuisores.

B *Quare de tribu Leui nullus diuisor positus fuit. Q. IX.*

QVæretur amplius,quare de tribu Leui non fuit positus aliquis diuisor. Responderi potest, ꝙ tribus Leui non erat susceptura aliquam sortem in aliquo loco terræ promissionis sup.c.18.& Ios.c.13. ideo ad eam nihil pertinebat de his iudicare,aut diuidere:ad reliquas autem tribus pertinebat aliquid de possessione, ideo de qualibet earum debet poni iudex. Sed arguet aliquis, quia hoc modo nõ deberet poni aliquis diuisor de tribu Rubẽ,& Gad, quia istæ nullam partem accepturæ erant, & tamen fuerunt positi aliqui. Dici potest igitur aliter ꝙ ad tribum Leui non pertinuit,ꝙ esset aliquis iudex de illa, quia non solum Leuitæ non erant suscepturi sortem sed etiam non erant ipsi de populo,nec includebãtur nomine filiorum Israel:sic.n. Deus iusserat sup.c.1. ꝙ non poneretur summa
C Leuitarum cum summa filiorum Israel. Nec etiã de ipsis aliqui accipiebantur ad faciẽdum quidquam,ꝙ pertineret ad populum,sicut patet de missione exploratorum,& ꝗ mi libus sup.c.13. Etiã dato,quod deberent poni aliqui diuisores de singulis tribubus,nõ debebant poni de Leuitis,quia Leuitæ non faciebant tribum, cum diuideretur Israel per 12.tribus,& nulla earum erat de Leuitis. Si tamen vellemus large loqui,aliquis de diuisoribus erat de tribu Leui cum Eleazar esset de Leuitis,& ipse ponitur hic vt principalis diuisor, sed nõ proprie est ipse de diuisoribus tribuũ. Et si de tribu Leui aliquis ponendus fuisset,præter Eleazarum,alius poneretur,sicut patet de Iosue,qui erat de tribu Ephraim,& tamen præter ipsum fuit alius diuisor eiusdem tribus,vt patet in litera,eo quod Iosue magis erat princeps
D diuisorum,quam diuisor.

Ad quid ponerentur diuisores. cum diuisio futura esset per sortes. Quæst. X.

QVæret aliquis,quid proderat,quod ponerentur diuisores terræ,quia concordia per eos facta nihil valeret,cum omnia postea sortibus dirimẽda essent. Respondendũ est,quod isti diuisores erant necessarij,& multum conferebant,immo totũ conferebant. quia dato,quod sortes istæ,quæ ponebantur essent sortes communes,sicut istæ quas nos ponimus,quæ a Deo specialiter non requiruntur, sed magis quadam temeritate fortunæ,adhuc essent necessarij diuisores: nam sortes non possunt poni,nisi super ali-
E quas partes diuisionis. Ista autẽ diuisio ab aliquo fieri debebat,& isti sunt,qui assignantur hic,ideo aliquid cõferebant,quia necessarij erant. Nec solũ aliquid,sed totum, quia præter istorum diuisionem,sortes nihil faciebant,isti namque primo diuidebant terram in tot partes,quot erant tribus,& secundum magnitudinẽ earũ,sic faciebant proportionem in ipsis partibus diuisionis,& tunc positis cedulis sortiũ,prouenjebat cuilibet tribui illa pars,quæ assignata fuerat a diuisoribus,nec errabat vnquam sors, vt declaratum fuit sup.c.26.& Iosue c.15. Oportuit igitur ad hoc assignari viros peritos,& circa hæc expertos, ne aliquam tribum grauarent. Nam si ipsi errarent in assignatione possessionum quantum ad magnitudinem,& paruitatem pro qualibet tribu, necesse erat, vt sortes etiam si a Deo mouerentur errarent, sicut patet de sorte, quæ primo data fuit tribui Iudæ, & tamen erratum est in illa, ideo postea correcta est ad proportionem cum alijs, & quædam pars de ipsa de-

sa decisa est, quam accepit in possessionem tribus Symeon, de quo late declaratum est Iosue cap. 15. & 19.

An isti diuisores sint illi qui lustrauerunt terram describendo eam. Quaest. XI.

Quaeretur vlterius, an isti Diuisores terrae, qui hic ponuntur sunt illi, qui lustrauerunt terram, describentes eam in volumine ad ponendum postea sortes, de quibus Iosue 18. cap. Dicet aliquis, quod sic, quia isti diuisores positi fuerunt ad aliquid, sed non videtur esse aliquis actus proprius eorum, nisi describere terram in partes. ergo ipsi fuerunt, qui descripserunt.

Respondendum est, quod non fuerunt isti, quia Iosue fuit de istis diuisoribus, vt patet hic, sed Iosue non iuit ad describendum terram, vt patet Iosue c. 18. cum ipse dixerit viris, qui ibant ad describendum, quod irent per talem, G vel talem partem, ergo non fuerunt ipsi diuisores, descriptores terrae. Item patet hoc, quia dicitur ibi, quod postquam isti viri descripserunt terram, redierunt ad Iosue, qui erat in Silo in castris, ergo nō iuit cum eis. Item patet hoc, quia dicitur praealle. c. Eligite de singulis tribubus viros, vt mittam eos, & describant terram, sed isti duodecim non poterant eligi, quia iam a Deo electi fuerant, ideo oportet intelligi de aliis, quod fuerint electi. Itē patet, quia dicitur ibi, quod de singulis tribubus eligerent viros ternos, sed hic de qualibet tribu solum fuit vnus acceptus, ergo nō sunt isti, qui diuiserunt terram. Cum autem arguitur, quod non videtur esse alius actus proprius istorum diuisorum, nisi describere terram, ergo ipsi descripserunt.

Respondendum, quod praeter hoc ipsi habebant alios actus, scilicet facere diuisionem quando vellent, & ponere H cedulas sortium, & assignare cuilibet tribui suam partem facta diuisione, sicut cum quis mittitur in possessionem iudicis auctoritate. Et hoc etiam, quod erat mittere viros ad describendum terram, pertinebat ad eorum iurisdictionē: nam cum ipsis delegatum esset, quod terram diuiderent delegabantur omnia, sine quibus non poterat hoc commode finiri. sic extra de offic. deleg. c. praeterea.

Quare in tribu Ephraim positi fuerunt duo in aliis autem vnus. Quaest. XII.

Quaeretur vlterius, quare in tribu Ephraim fuerunt I positi duo diuisores, scilicet Iosue, & quidam alius, vt patet infra, cum in qualibet tribu vnicus esset diuisor. Respondendum est, quod diuisores erant proprie duodecim, quorum de qualibet tribu vnus erat, & in hoc non excedebat tribus Ephraim alias tribus, sed praeter hos fuerunt positi quidam principes, qui non proprie sunt diuisores, sed principes diuisorum, & isti oportet, quod essent de aliqua tribu, ideo in aliqua essent geminati.

Sic fuit de tribu Ephraim, in qua specialiter datus est vnus diuisor, sicut in caeteris, & praeter hoc fuit Iosue de eadem tribu. Iosue tamen non ponitur specialiter, vt diuisor, sed vt dominus diuisorum. Et patet, quia alias sicut ille vir, qui ponitur de tribu Ephraim nominatur specialiter diuisor pro illa tribu, ita etiam nominaretur ibi Iosue, sed non fuit nominatus.

Quare in tribu Ephraim fuerit positus praeter Iosue alius diuisor. Quaest. XIII. K

Quaeretur vlterius cum Iosue esset princeps diuisorum, & nihil minus haberet de iure in hac re, quam vnus de aliis diuisoribus, immo magis, quare fuit positus alius diuisor in tribu Ephraim praeter Iosue? Respondendum est, quod Deus voluit de qualibet tribu dare vnum diuisorem, ideo debuit de tribu Ephraim dari vnus, sicut de caeteris, alioquin grauaretur ista tribus, fuit ergo assignatus specialiter vir, de quo infra, Iosue autem non fuit assignatus in diuisione specialiter, sed etiam si non assignaretur, pertineret ad eum, quia ipse erat princeps populi, nihil ergo speciale dabatur tribui Ephraim, quod Iosue esset diuisor, cum hoc competeret ei ex principatu suo. Non erat etiam conueniens, quod ipse solus esset diuisor in tri- F bu Ephraim: nam tunc videretur ipse esse tanquam vnus de diuisoribus aliarum tribuum, cum specialiter esset constitutus, sicut quilibet de illis: sed hoc non erat, quia Iosue habebat maiorem potestatem quam alij diuisores cum ipse iuberet aliis, & posset eos cogere ad describendum terram si ipsi essent negligentes. Hoc aliqualiter patet Iosue cap. 18. vbi cum nec tribus peterent possessiones, nec diuisores eis assignarent, Iosue dixit supplens negligentiam eorum, vsquequo marcetis ignauia & non intratis ad possidendam terram, eligite de singulis tribubus ternos viros, &c. Item non erat aliquid speciale in tribu Ephraim, quod sumeretur Iosue in diuisorem, tanquam si nullus sumeretur: sic enim de tribu Leui nullus fuit assumptus in diuisorem, & tamen Eleazar erat de diuisoribus, & erat de tribu Leui. Ideo dicendum, quod duodecim viris assignatis, proprie conuenit, quod essent diuisores, quia praeter istam assignationem non habebant aliud ius, Iosue tamen, & Eleazarus, quia erant principes populi, etiam si non fuissent specialiter assignati in diuisores, conueniret eis propter principatum suum.

An isti duodecim diuisores sint illi, qui fuerunt ad explorandum terram. Quaest. XIV.

Quaeretur vlterius, an isti duodecim viri, qui ponuntur hic sint duodecim. qui missi sunt in terram Chanaan ad explorandum eam, de quibus supra cap. 13. Dicet aliquis, quod sic, quia ibi ponitur Caleb de tribu Iuda, & ipse ponitur hic. Sed dicendum, quod non sunt isti viri, nam diuersa sunt nomina hic, & ibi, vt patet inspiciendo literam. Sed dicet aliquis, quod non sequitur, quoniam interdum in scriptura nomina virorum, vel locorum sunt multiplicia, & cum in vno loco vnum nomen habuerint, alibi aliis nominibus appellantur, sicut saepe dictum est. Sed hoc stare non potest, nam si esset vnus vir, aut duo quorum nomina mutata essent, fortassis esset opinabile, sed hic sunt duodecim viri, & duodecim patres eorum, & supra cap. 13. ponuntur totidem viri, & patres sui, & non est concordia in aliquo nomine hic, & ibi, nisi in Caleb & patre eius: ergo satis videtur, quod non sint iidem viri. Sed quia adhuc ista probatio calumniabilis esset: dicendum aliter, scilicet, quod isti non sunt illi, qui habentur ibi, nam de duodecim exploratoribus soli duo superfuerunt decem quippe coram toto populo subito perierunt, quando venerunt de exploratione supra cap. 14. ideo alii viri sunt. Sed dicetur nunquid isti viri sunt duodecim principes tribuū duodecim, de quibus habetur supra cap 1. Respondendum est, quod non, quia nullum nomen eorum, quae habentur hic ponitur ibi. Item solidius hoc probatur, nam omnes illi principes iam perierant, quia supra cap. 14. dicitur, quod omnes qui erant a 20. anno supra numerati perituri essent, sed principes, qui habentur supra cap. 1. computati fuerunt. Ergo iam mortui fuerant, quod patet, quia supra c. 26. dicitur, quod in numeratione ibi facta nullus fuit de viris, qui computati sunt in monte Sinai, sed manifestum est, quod illi principes, qui habentur supra c. 1. computati fuerunt ibi, ergo iam non erant superstites.

An isti duodecim possent esse principes tribuum, ita quod essent filij praecedentium. Quaest. XV.

Quaeretur amplius an isti duodecim principes essent filii duodecim principum virorum, qui prius fuerant principes, ita vt isti possent esse principes tribuum. Ad hoc autem non sequitur inconueniens, quod ad praecedentia, quia licet principes, de quo supra cap. 1. nunc non superuiuerent propter sententiam datam, tamen filii eorum poterant superuiuere.

Sed dicendum est, quod isti non erant filii eorum, quoniam hic ponuntur duodecim viri, & nomina patrum ipsorum, sed deberent esse nomina principum, quae habentur supra c. 1. & tamen nullum nomen istorum ponitur ibi: ergo videtur, quod isti principes non habuerunt illos pro patribus, sed alios valde distinctos. Et si dicatur, quod possunt esse nomina mutata, sicut saepe eiusdem viri sunt multa nomina: dicendum non posse stare, quia forte hoc con-

conſedi poſſet in vno, vel in duobus: ſed hic ponũtur nomina patrum duodecim principum, & nullum eorum eſt idem cum illis, quæ habentur ſupra c. 1. ideo non ſunt iſti filij eorum, & hoc neceſſarium eſt, & hoc fortaſſis aliquis concedet. Sed dicet, quod iſti ſunt nepotes illorum principum, qui habentur ſupra cap. 1. & ſic ponuntur hic, tanquam principes tribuum, cum veniant de progenie principum, & tamen nomina patrum ſuorum non ſunt illa, quæ habentur ſupra cap. 1. quia illi non ſunt patres eorum, ſed aui. Sed hoc non eſt ſatis veriſimile: nam dato quod multorum iſtorum patres perijſſent & aui, ita quod iſti eſſent nepotes illorum principum, qui habentur ſupra cap. 1. tamen quod omnium eorum patres perijſſent non eſt veriſimile, & tunc ſtantibus patribus aliquorum, ſcilicet, quod eſſent filij principum, qui habentur ſupra c. 1. ponerentur hic nomina aliquorum illorum cum hic deſcribantur iſti principes cũ patribus ſuis, ſed non eſt, quoniam nullius eorum ponitur hic nomen, ideo iſti non ſunt filij, nec nepotes illorum.

Item patet, quia licet de cæteris eſſet aliqualiter calumniabile, tamen de Caleb manifeſtum eſt, quod non ſit de progenie illa, nam ipſe ponitur tanquam princeps tribus Iudæ: ergo deberet eſſe filius, vel nepos Naaſon qui fuit princeps in tribu Iuda ſup. c. 1. ſed non eſt, quia filius Naaſon fuit Salmon, vt patet Matt. c. 1. in Genealogia Saluatoris. Et ipſe hoc tempore viuens erat, etiam tempore, quo Iſraelitæ venerunt in Iericho cũ acceperit Raab Ierichontinam in vxorem, ex qua genuit Booz Matt. c. 1. ergo debebat ille poni tanquam princeps in tribu Iuda cum eſſet filius illius, qui principatus eſt in monte Sinai. Et iſte principatus veniebat per lineam generationis, ſcilicet, ſecundum familias, ideo viuente Salmon nõ fieret princeps Caleb. non debet ergo dici, quod iſti duodecim viri ſunt duodecim principes tribuum Iſrael: ſed vocantur hic duodecim principes de ſingulis tribubus, non quod aſſumerentur principes ipſarum tribuum, ſed quod de qualibet tribu aſſumptus fuit hic vnus vir, & ille erat princeps, ſcilicet diuiſionis terræ, nam quia iſti diuiſuri erant totam terram Iſraelitis, & aſſignaturi eam, erant iudices ipſorum, & principes. Vel dicitur, quod iſti erant principes de ſingulis tribubus, ſcilicet principes familiarum, vel domorũ: non tamen erant principes tribuum, & hoc ſufficit. Si aliquis autem ſemper contenderet, quod iſti eſſent principes tribuũ, oportebat quod diceret, quod principatus in Iſraelitis non veniebat per progeniem in qualibet tribu, quia cum Naaſon fuiſſet princeps, vt patet ſup. c. 1. debebat filius eius Salmon eſſe princeps, ſed non ponitur hic ipſe, & tũc ſuperuiuebat, vt dictum eſt. ergo neceſſe eſt, quod vel iſti non ſint principes tribuum, vel principatus non veniat per lineam progeniei. Sed hoc falſum eſt, quia in veteri teſtamento omnia per progeniem deriuabantur, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus. Nam in ſpiritualibus ſummo ſacerdoti ſuccedebat filius eius in ſummum ſacerdotem: Exo 29. & Leu. c. 6. etiam in minoribus ſacerdotibus hoc apparet, quia non erant minores ſacerdotes, niſi qui eſſent de ſtirpe ſacerdotum. Siquis autem de illis conaretur accedere ad miniſtrandum moriebatur, vt patet ſupra c. 3. In temporalibus quoque idem modus erat: nam reges per ſucceſſionem veniebant, vt patet ex proceſſu tertij, & quarti libri Regum, ergo iſti principes per ſucceſſionẽ quoque venirent, & conſequenter non eſſent iſti principes tribuum, vt dictum eſt, ſed eſſent alij aliqui principes ad hoc aſſignati, vt diuiderent terram,

CAP. XXXV.

Ioſue 20. Vrbes Leuitarum

HAec quoque locutus eſt Dominus ad Moyſen in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Iericho: Præcipe filijs Iſrael, vt dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum, vt ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac iumentis, quæ a muris ciuitatum foriſecus per circuitum mille paſſuum ſpatio tendentur. Contra Orientem duo millia erunt cubiti, & contra Meridiem ſimiliter erũt duo millia, ad mare quoque, quod reſpicit ad Occidentem, eadem menſura erit, & ſe-

A *ptẽtrionalis plaga æquali termino finietur. Eruntq; vrbes in medio, & foris ſuburbana. De ipſis autem oppidis, quæ Leuitis dabitis ſex erunt in fugitiuorum auxilio ſeparata, vt fugiat ad ea, qui fuderit ſanguinem: & exceptis his, alia quadraginta duo oppida, id eſt, ſimul quadraginta octo cũ ſuburbanis ſuis. Ipſaq; vrbes, quæ dabuntur de poſſeſſionibus filiorum Iſrael, ab his, qui plus habent, plures auferentur, & qui minus, pauciores. Singuli iuxta menſuram hæreditatis ſuæ dabunt oppida Leuitis.* *Vrbes fugitiuorũ. Ioſue 20.*

Hæc quoque.] Dicto de diuiſione terræ quæ fiebat per ſortem. Hic agitur de diuiſione terræ ſine ſorte, & tanguntur duo: primum de Leuitarum habitaculis: ſecundo de fugitiuorum receptaculis, ibi. [Ait dominus ad.

An quæ ſequuntur fuerint poſt præcedentia. Quæſt. I.

B

CIrca primum de ordine huius ad præcedẽtia dubium eſt, an fuerint ante illa, vel poſt. Et dicendum, quod tam illud quam illa dicta ſunt in eadem manſione, ſ. in vltima. Quod ſatis apparet ex principio literę, ſ. Hęc quoque locutus eſt dominus in campeſtribus Moab, ergo etiã pręcedentia ibi fuerat locutus. Et ex hoc etiam patet, ꝙ non fuerunt hæc in temporibus multum differentibus, quia tempus quo in manſione vltima Iſraelitæ ſteterunt antequam iſta dicerentur, fuit minus, quam quatuor menſiũ, quia Moyſes dixit iſta, & ipſe mortuus eſt in principio mẽſis 11. poſt recitationem Deuteronomij, quam fecit prima die menſis 11. Deut. c. 1. ſed ad manſionem iſtam vltimam venerunt Iſraelitæ fortaſſe ſeptimo menſe, vel in octauo. Nam in principio menſis quinti anni huius 40. erant Iſraelitæ in monte Hor, cum hoc tempore mortuus fuerit ibi Aaron ſupra c. 33. & poſt hoc circuierunt multo tempore montem Seir, vt colligitur ſupra c. 21. & Deut. c. 2. Etiam pugnauerunt contra Amorrhęos, & ambulauerũt per plures manſiones, ergo pro omnibus iſtis flueret tempus duorum menſium, aut amplius, & ſic in ſeptimo menſe venerunt ad manſionem vltimam, vel aliquantum poſt, ergo in tempore intermedio ſeptimi, & vndecimi mẽſis dicta fuerunt, & facta omnia, quę habentur a c. 22. vſque ad finem: ergo non fuit multum tempus inter iſta, & illa quomodocunque ſe habeant. Satis tamen dicendum, ꝙ hic ſit ordo conſequens, licet conſtare non poſſit: nam iſta ſunt præcepta pure, & non eſt in eis aliquid hiſtoricum, ſecundum quod cognoſci poſſit de ordine pręcedentiũ ad hoc, in ſcriptura tamen nunquam eſt recedẽdum ab ordine eius, niſi propter aliquam cauſam apparentem, ſ. ꝙ ex aliquo loco appareat, ꝙ non fuerit ille ordo rerũ geſtarũ, qui monſtratur in litera: potiſſime, quia hic videtur fieri quædam continuatio, cum dicatur: Hęc quoque locutus eſt, i. nõ ſolum pręcedentia Deus mandauit Moyſi, ſed etiã iſta, ergo prius illa quam iſta dicta videntur. [Hęc quoque locutus eſt dominus ad Moyſen.] i. etiam iſta præcepta, quę habẽtur hic dedit illi, nam generale erat, ꝙ Deus nõ loqueretur ad populũ per ſeipſum, vel per Angelũ, ſed loquebatur ad Moyſen, & ipſe illud populo ſignificabat. [In campeſtribus Moab.] Iſta eſt manſio vltima in deſerto apud Iordanẽ, & vocantur campeſtria quędam loca non penitus plana, quę ſunt inter deſcenſum de montibus Abarim, & Iordanẽ, & ſunt ibi duę manſiones, ſ. campeſtria, & planiora loca, vt patet ſup. c. 33. Iſtud autem intelligitur de vltima manſione, quæ erat in Belſethim in planioribus locis Moab. Vocantur autem campeſtria Moab, quia illa terra pertinuit olim ad terram Moab, ſed rex Sehon tulit eam de manu Moabitarum. [Contra Iericho.] i. iſta campeſtria ſunt diſpoſita contra vrbem Iericho, ſ. ꝙ eſt Iericho occidentalis reſpectu illorum campeſtrium, quia Iericho eſt in parte Orientali terrę Chanaan, terra autem campeſtrium Moab eſt magis Orientalis, quam tota terra Chanaan, & eſt in extremitate Occidẽtali ipſius, ideo erat cõtra Iericho, ſ. ꝙ iſta ſunt coniuncta Iordane interpoſito. [Super Iordanem.] i. manſio illa erat ſuper Iordanẽ, ſ. apud illum. Et dicitur eſſe ſupra, quia erat in locis eminentioribus, cum Iordanis fluat per humiliora loca, ſic, n. dicitur ſemper de aqua, ꝙ eſt ſub terra, quia deſcendit ad partes eius proniores, ſic dicitur Pſa. 23. quia ſuper maria fundauit eum, & ſuper flumina præparauit eum, id eſt orbis terræ eſt ſuper maria, & flumina.

Præcipe filiis Israel.] Ista, quæ sequuntur dabantur per modum præcepti, quia obligabant totam multitudinem, & sic poni oportuit: nam si ista spõtanea essent, fortassis non darent Israelitæ Leuitis de vrbibus suis ex auaritia, & sic non haberent Leuitæ locum manendi in terra Chanaan. [Vt dent Leuitis de possessionibus suis.] Hic vocantur Leuitæ omnes, siue de genere sacerdotum, siue de simplicibus Leuitis, aliquando tamen soli minores Leuitæ vocant Leuitæ, & alii vocantur sacerdotes, sed hic Leuita significat stirpem, & non ministrationis gradum. Istis iubebat Deus dari vrbes ad habitandum, & suburbana ad alẽda pecora, quia ipsi non habebant aliquam partem terræ eis correspondentem: tota quippe terra diuisa fuit per duodecim sortes, secundum numerum duodecim tribuum Israel. Pro Leuitis autem nihil restabat, quod diuidi posset, sed quælibet tribus dare debebat Leuitis de vrbibus suis ad habitandum, vt infra dicitur.

Quare Leuitæ non acceperunt sortem cum aliis tribubus, cum ipsi essent vna tribus de tribubus. Quæst. II.

QVæret aliquis, quare Leuitæ non acceperunt sortem cum cæteris Israelitis, cum essent vna de tribubus Israel.

Respondetur, quòd hoc factum est, ne grauarentur ceteræ tribus, nam nihil habebant Israelitæ, nisi terram illam de cuius fructibus alerentur. Leuitis autem datum fuit aliquod ius speciale super reliquas tribus, scilicet, quod acciperent ab eis omnium fructuum decimas, & primitias, & redemptiones primogenitorum, & iura sacrificiorum, & reliqua, de quibus supra cap. 18. Ista autem, vt declaratum fuit ibidem, sunt maioris precij, quam fructus vnius, vel duarum sortium quolibet anno. Nam etiam solæ decimæ erant plus, quam fructus vnius sortis, quia erant duodecim sortes, & dabantur decimæ de illis: si ergo superadderetur Leuitis sors terræ efficerentur diuites in immensum, & essent multo excellentiores reliquis tribubus, & daretur locus inuidiæ illis, nunc autem cum Leuitæ non haberent aliquam partem terræ, reliqui Israelitæ sponte dabant sibi iura, quæ valerent plus quam vna sors, & etiam ipsi non grauabantur: nam alio modo quantum dabatur Leuitis, adimebatur aliis tribubus, nunc autem nihil illis tollebatur. Item non debuerunt Leuitæ accipere sortẽ, quia nihil profecisset eis, erat quippe terra ista ad colendum, sed Leuitæ non poterant occupari in cultu, cum haberent mysteria Dei in sanctuario, maxime autem sacerdotes, qui nimis occupabantur, ideo perderetur terra sine cultore, reliquæ autem tribus terram colebant, quia non vacabant aliis operibus, ideo eis conueniebant sortes. Ob hoc autem Leuitis solum datæ sunt vrbes ad habitandum, & suburbana ad pascendum pecora, nullæ autẽ segetes, vel vineæ ad colendum traditæ sunt. Item si Leuitis fuisset data aliqua sors, illi habitassent simul, sicut quælibet alia tribus accipiebat simul totam sortem suam, sed hoc non conueniebat, quia tunc non possent ire faciliter ad ministrandum ad Sanctuarium domini: nam mutabatur Sanctuarium de loco in locum, ideo cum ad vnam extremitatem, vel partem regni Sanctuarium moueretur, esset difficile sacerdotibus & Leuitis ire ad illam partem, si autem loca sua essent dispersa per terram Israel ad quamcunque partem Sanctuarium moueretur semper essent ibi aliqui Leuitæ, & sacerdotes, & sic cõuenienter fieri debuit vt nihil haberent, sed ab aliis reciperent, & tamen nõ erãt vrbes istæ datæ penitus in Eleemosynam, cum cogerentur Israelitæ dare ex mandato Dei, & Leuitæ habentes vrbes illas erant domini earum, sicut quælibet tribus erat domina vrbium suarum. Erant tamen priuilegiatæ vrbes Leuitarum, quòd non possent vendi aliis tribubus. De quo Leuit. cap. vlt.

Quo Leuitæ habẽdo 48. vrbes nõ dicebantur habere possessionem.

De possessionibus suis vrbes ad habitandum.] Idest nõ accipiebant Leuitæ partem aliquam terræ per seipsos a principio, quia hoc esset accipere sortem, sed solum recipiebant de possessionibus Israelitarum, scilicet, quod inter Israelitas primo diuidebatur sorte tota terra, & cum prouenisset tribui cuilibet pars vna de illa, accipiebantur aliquæ vrbes pro Leuitis. Et quamquam Leuitæ haberent

F vrbes 48 sicut infra patet, tamen non dicebantur habere possessionem, sicut Israelitæ, & hoc propter duo. Primo quia licet Leuitæ haberent vrbes, tamen non habebant eas per sortem tanquam competeret eis ius diuidendi terram primo, & accipiendi partem, sed accipiebant vrbes istas per dationem aliarum tribuum, quælibet enim dabat aliqua loca. Secundo non dicebantur Leuitæ habere possessionẽ, quia possessio, vel sors magis pertinet ad agros, vel vineas, quam ad ciuitates, & habitacula, cum ex illis habeatur vitæ sustentatio, ex his autem non, sed Leuitæ non acceperũt aliquos agros, sed solas vrbes, & suburbana, vt patet infra, ideo non dicebantur habere possessionem, & dicitur hic, quod erunt vrbes ad habitandum, scilicet, quòd non indigebant eis Leuitæ ad aliquem alium vsum, nisi ad habitationem, ideo quamquam nomine ciuitatis intelligerentur

G termini eius, tamen cum dabatur ciuitas aliqua Leuitis nõ dabantur agri, nec rura illius vrbis, quia ad habitandum solum erant vrbes datæ, & non simpliciter. Dicitur autem quod si in istis vrbibus essent aliqui reditus, vtpote vectigalium, vel aliorum modorum, non pertinebant ad Leuitas, sed ad tribum quæ dedisset talem vrbem, etiam si intra ciuitatem essent aliquæ lapidicinæ, vel aurifodinæ, vel mineræ aliorum metallorum, vel similia, non pertinebant illa ad Leuitas, sed ad illos, qui dederant vrbem. Etiam totum territorium cuiuslibet vrbis vinearum, & agrorum, & viculorum non pertinebat ad Leuitas, sed ad dantes vrbem, præter mille passus in circuitu vrbis ad quemlibet partem, vt infra patet.

Et suburbana eorum per circuitum.] Dicuntur suburbana spatia adiacentia vrbi, quasi sub vrbe posita, & erant

H ista suburbana mille passuum versus omnem partem, vt patet infra, & erant ad alenda pecora.

Vt ipsi in oppidis maneant.] Idest vrbes erant, vt habitarent in eis Leuitæ. Vocantur hic oppida vrbes, & villæ: nam scriptura non distinguit vrbes a villis, sicut nos vulgariter loquentes distinguimus, sed omnia loca murata vrbes vocantur. In istis manebant Leuitæ, & in his, vt communiter erat Sanctuarium domini, vel locus sacrificandi.

Sed dicet aliquis quomodo Leuitæ manebant in diuersis vrbibus, quia ipsi debebant esse in Sanctuario ad ministrandum coram Domino semper?

Quo Leuitæ stabant in diuersis vrbibus, cum debebãt esse in Sanctuario.

Respondendum est, quod Leuitæ, & sacerdotes erant valde multi, s. tota vna tribus, & non possent capi in aliquo loco quantumcunque ille esset magnus, sed erant diuisi per plura loca. Etiam ista diuisio erat quia Leuitæ non debebant

I semper esse in loco Sanctuarii ad ministrandum, sed seruiebat per vices tã sacerdotes, quã Leuitæ minores, vt colligitur primo Paralip. a c. 23. vsque ad 25. nã erant factæ sortes inter sacerdotes, & vna ministrabat vno tempore, & alia alio, inter Leuitas quoque eodem modo erant diuisiones. Istud fuit tempore Dauid, qui hæc ordinauit primo Paralip. c. 26. sed etiã tempore Moysi, & toto tempore ante Dauid fuerunt inter sacerdotes, & Leuitas diuisiones ministrorum, s. quod non ministrabant omnes semper, sed qui ministrauit erant veniebant de vrbibus suis, & manebãt in Sanctuario statuto tempore, deinde reuertebantur in oppida sua succedentibus aliis in ministratione. Sic patet de Zacharia patre beati Ioannis, qui fuit de sacerdotibus, & ministrauit, Luc. cap. 1. sed completo tempore ministrationis suæ dicitur ibidem, quòd iuit in domum suam, quæ

K erat in deserto Iudeę. De tempore etiam Moysi dicitur, quandũ Leuitæ, qui manerent in vrbibus desiderãtes locũ Sanctuarii vellẽt illuc ire, & ibi semper manere, daretur eis semper portio, quæ consueuerat dari assistentibus, & præter hoc id, quod debebatur eis in vrbibus suis, ergo nõ obligabatur Leuitæ, & sacerdotes manere in loco Sanctuarii semper, nec manebãt, vnde oportebat, quod haberent alia oppida.

Et suburbana sint pecoribus, atque iumentis.] Idest suburbana vrbium assignabuntur pro pecoribus, & iumentis. Differunt enim pecora, a iumentis, quia pecora sunt animalia pertinentia ad cibum: sicut bos, ouis, & capra, dum non sint volatilia, nec aquatilia; iumenta vero sunt animalia pertinentia ad humanum adiutorium ab adiuuando dicta, & ad cibum non pertinent, sicut equus, mulus, asinus, & camelus. Indigebant autem

Leuitæ

A Leuitæ suburbanis ad pascua istorum animalium, quia in illis abundabant nimis, & non indigebāt agris, nec vineis. Cuius causa patet, quia Leuitæ accipiebant omnes decimas, & primitias de omnibus fructibus terræ, & de animalibus, ideo sufficienter inde haberent alimentum, nec oportebat, quòd aliquam terram colerent ad habendum fructus, ideo non fuerunt dati agri, nec vineæ, sed sola suburbana ad pascua. Etiam non possent sacerdotes, & Leuitæ vacare culturæ terræ ad plenum propter ministrationem, quam habebant in Sanctuario, pascuis autem egebant, quia habebant multa pecora, & iumenta super alias tribus: nam recipiebant Leuitæ decimas omnium animalium, de quo Leuitici capit. vigesimoseptimo, habebant etiam animalia de primitiis, multa quoque de votis, & oblationibus, aliisque iuribus sacerdotalibus, de quibus supra capit. decimooctauo. Vnde necesse erat abundare nimis in animalibus, & pro his danda erat Leuitis terra multum pascualis, habebant autem Leuitæ ciuitates breuiorū quæcunque ciuitas ipsorū habebat solum in circuitu mille passus siue magna, siue parua esset. Aliæ autem ciuitates Israelitarum habebant maiores terminos, & hoc, quia vrbes Leuitarum non habebant agros, & vineas ad colendū, sed solum loca pascualia, vrbes autem aliarum tribuum habebant agros, & vineas, & pascua, & in hoc Leuitæ non erant multum onerosi aliis Israelitis, cum parum acciperent de terra, quam ipsi colere possent.

Quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatia tenduntur.] Ponitur mensura suburbanorum, scilicet, quod non acciperent Leuitæ totum terminū ciuitatis cuiuslibet, quæ daretur eis pro pascuis, sed erat determinatum spatium, scilicet mille passuum ad omnem partem, reliquum autem de terminis vrbium istarum pertinebat ad illas tribus quarum erant vrbes, & in hoc non erat differentia, siue essent vrbes magnæ, siue paruæ, quia quælibet solum habitura erat mille passus per circuitum.

Quomodo computarentur suburbana ciuitatum, quæ dabantur Leuitis. Quæst. III.

QVæret aliquis de istis vrbibus, quæ dabantur Leuitis: quomodo computarentur suburbana earū per mille passus, scilicet si in hoc medio essent agri, vel vineæ, an deberent computari de suburbanis, vel non. Si enim dicatur, quod debebant computari, videbitur fortassis inconueniens, quia Leuitæ non habituri erant agros, aut vineas, sed solum pascua, & hoc modo haberēt agros, & vineas. Etiam grauarentur Israelitæ cum Leuitæ reciperent agros eorum. Si autem dicatur e contrario, quod non computabantur agri, & vineæ, stat incōueniens, quia tunc non possent habere Leuitæ loca pascuorum: nam debebant computari isti mille passus a mænibus vrbium, vt patet in litera, sed contingit, vt communiter in locis coniunctis vrbibus esse agros, & vineas, ergo possent habere Leuitæ mille passus in circuitu vrbium, in quibus pauca essent loca pascualia, & sic fraudarentur Leuitæ.

Sciendum igitur, quòd computatio ista fiebat a mænibus vrbium continue vsque ad mille passus per circuitum ad omnem partem, & omnia loca media debebant redigi in pascua, vnde licet ibi essent agri, vel vineæ, aut arbusta, quando istæ ciuitates datæ sunt Leuitis, debebant relinqui omnia pro pascuis, ita vt amplius non essent ibi vineæ, vel segetes, & sic non fraudabantur Leuitæ quantum ad suburbana eis debita.

Et quando arguitur, quòd Leuitæ non debebant habere agros, aut vineas, verum est quantum ad hoc: quòd non colerent illos ad percipiendum inde fructus, sed bene poterant habere ad redigendum in pascua pecorum, & iumentorum.

Et quando dicitur, quòd grauarentur alii Israelitæ quia tollerentur eis agri: dicendum, quòd grauamen est si præsupponatur, quod ipsi habituri erant omnes agros, sed hoc modo etiam dicetur, quod grauarentur cum darentur Leuitis aliquæ vrbes, vel suburbana cum primo pertinerent omnia ad Israelitas, sed in hoc nemo dicat eos grauatos, cum Deus sic statuerit, vt darentur quædam vrbes Leuitis cum suburbanis, ergo nec debent esse grauati, si darentur eis agri, qui erant apud vrbes ad redigendum in pascua pecorum.

Sed arguetur, quòd nullo modo conuertebantur isti agri in pascua, quia isti dabantur tribubus, ad quas pertinebāt vrbes illæ, ergo non conuertebantur in pascua. Antecedens patet, quia Iosue 21. capit. cum dicitur, quod ciuitas Hebron pertinebat ad Caleb, & postea fuit data sacerdotibus, sed agros eius, & viculos possedit Caleb.

Respondendum est, quod hoc intelligitur de agris illis, qui non erant suburbana: nam ciuitas ista habebat rura multa, & magnum territorium: demptis ergo mille passibus in circuitu ciuitatis reliqua pertinuerunt ad Caleb siue agri, siue territoria, agri tamen qui erant in istis mille passibus redacti in pascua, & isti non pertinuerunt ad

B Caleb.

An si in suburbanis essent aliqua rura, essent Leuitarum, Quæstio IV.

QVæretur vlterius, si in istis suburbanis vrbium essent aliqua rura an pertinerent ad Leuitas, scilicet, vt habitarent in eis, sicut in vrbibus, vel non.

Respondendum est, quod rura, & viculi adiacentes vrbibus non pertinebant ad Leuitas, sed ad illos, quorum erant illæ vrbes, sic patet de Hebron: nam Iosue capit. 21. dicitur, quod Caleb possedit agros Hebrō, & viculos eius, & vrbs mansit Leuitis. Videtur ergo, quod licet essent viculi in territoriis vrbium, non pertinerent ad Leuitas, sed ad Israelitas. Et causa est, quia non dabantur Leuitis, nisi

C vrbes, & suburbana ad alenda pecora, sed non poterant cōuenienter viculi, vel rura redigi in suburbana, ergo licet essent intra suburbana, nō pertinerent ad Leuitas, erat tamen hoc, quod si illi viculi haberent prædia quæcunque, vel territoria, quæ non distarent ab vrbe per mille passus, computabantur etiam illa in suburbanis Leuitarum, & sic per accidens nocebatur talibus locis, quia licet non essent ipsa loca danda Leuitis, tamen partes territoriorum suorum auferebantur eis, & incipiebant habere ista loca territoria sua distantia ab eis. nullus tamen viculorum, vel rurum cedebat Leuitis ad habitationem, quia iam haberent vltra id, quòd Deus dederat, scilicet, vltra 48. vrbes, quas solum tradidit ad habitationem illis.

Contra Orientem duo millia erunt Cubiti.] Hic determinatur magis in speciali mensura suburbanorum, scilicet, quod quælibet ciuitas haberet contra Orientem duo

D millia cubitorum pro suburbanis, & tandem versus omnem partem.

Quare deberent describi suburbana, vbi non essent per mille passus. Quæstio V.

QVæret aliquis quid si istæ vrbes essent in extremitatibus regnorum, ita quod aliqua earum non haberet duo millia passuum vsque ad confinia alienus regni quomodo debebant ibi describi suburbana.

Respondendum est, quod vrbes datæ Leuitis non fuerunt datæ per sortem, quia tunc potuisset euenire. quòd aliquæ vrbes fuissent eis datæ in extremitate regnorum, vel in locis separatis, sed fuerunt datæ ex electione, scilicet, quòd ipsi, qui erant de aliqua tribu de vrbibus suis eligebant aliquas, quas darent Leuitis, vt declaratum fuit Iosue

E capit. 21. & tunc poterant eis dare tales vrbes, quæ non essent in extremitatibus regnorum, nec paterentur istud inconueniens. Sic quoque esset de vrbibus, quæ erant in visceribus ipsius terræ Chanaan, quia aliquæ essent, ita coniunctæ aliis ex aliqua parte, quod non possent ibi assignari spatia suburbanorum, quin aliis vrbibus aliquid adimeretur de territoriis suis.

Et tunc dicendum, quòd aut istæ vrbes erant in extremitatibus sortium, scilicet, quòd illa vrbs, quæ deberet dari Leuitis de tribu Iudæ esset in confinio sortis Beniamin, & essent territoria ita coniuncta, quòd non possent assignari in suburbana, nisi adimeretur aliquid de terra sortis Beniamin.

Et tunc dicendum, quòd tales vrbes non poterant dari

Leuitis,

Leuitis, quia aut fraudarentur Leuitæ, scilicet, si darentur eis suburbana non habentia duo millia cubitorum, vel grauarentur, qui essent de tribu Beniamin cum tollerentur eis aliquid de territorijs suis ad dandum Leuitis. Si autem essent istæ vrbes in medio sortium, vtpote in sorte Beniamin essent aliquæ duæ vrbes, quarũ territoria vnius versus aliam non erant duorum millium cubitorum.

Tunc dicendum, quòd bene poterant dari tales vrbes Leuitis, quia id quod deficiebat vni vrbi de territorio, suppleretur de territorio alterius vrbis, & in hoc nulli præiudicabant, quia tota gens vnius tribus poterat mutare terminos vrbium antequam esset ius alicui quæsitum specialiter, scilicet ante diuisionem factam, & sic accidit in vrbibus datis Leuitis, quoniam cum Israelitæ acceperunt sortes suas antequam specialiter possiderent, separauerunt vrbes, quas daturi erant Leuitis, vt colligitur ex processu Iosue decimonono, & vigesimoprimo capit. vbi post factam diuisionem terræ Chanaan inter tribus Israel in Silo ponitur de separatione vrbium pro fugitiuis, & de vrbibus Leuitarum, & hoc antequam recederent Israelitæ de Silo, sed antequam inde recederent, nondum acceperat aliquis specialiter possessionem, ergo ante diuisiones speciales tribuum quantum ad partes correspondentes in familiis suis & domibus, fuit facta separatio ciuitatum pro Leuitis, & sic potuerunt hæc conuenienter fieri.

Quomodo concordari debent ista dicta, quòd suburbana sint extensa per mille passus, & post dicat per duo millia cubitorum.

Quæstio VI.

QVæret aliquis, quomodo ista litera stare possit, quia supra dicunt, quòd suburbana extendebantur spatio mille passuum, & hic dicitur, quòd extendebantur spatio duorum millium cubitorum.

Aliqui respondent, quòd tantum continetur in mille passibus, sicut in duobus millibus cubitorum, & sic est eadem mensura, licet nomina sint diuersa.

Sed hoc nõ tenet Nicolaus, nec Hebræi. Etiam arguũt, quia hoc est contra quantitatem, quam communiter assignamus passui, scilicet quinque pedes, cubito autem damus duos pedes, ideo mille passus essent duo millia, & quingenta cubitorum.

Ad hoc respondent isti, quòd passus solum continet quatuor pedes, & sic mille passus sunt duo millia cubitorum.

Sed contra hoc stat argumentum, quia in Hebræo semper ponitur cubitus: nam primo nominantur mille cubiti, & deinde duo millia cubitorum, & sic non stabit, quòd ista mensura sit eadem, ideo aliqui Hebræi dicunt, quòd ciuitates Leuitarum habebant in circuitu mille cubitos, deinde duo millia cubitorum, & sic habebat quodlibet oppidum in circuitu tria millia cubitorum, siue leucam, & dimidiam, vt aliqui computant.

Sed ponuntur mille cubiti distincti, quia in primis mille cubitis, qui erant coniuncti ciuitati non plantabantur vineæ, nec colebantur agri, sed solum erant ad recreationem hominum, & ad pastum animalium, alii duo mille cubiti poterant esse pro plantationibus, vel quibuscunque vsibus, & sic dicunt, quòd potest cõcordari litera Hebraica cum litera nostra dicendo, quòd accipiatur passus, & cubitus pro eodem, vt sicut in Hebræo dicitur mille cubitorum, ita dicatur hic mille passuum. Et si arguatur, quod valde maior est quantitas passus, quam cubiti.

Passus quidditas

Respondetur, quòd passus secundum aliquos est quinque pedum secundum alios est quatuor, & potest accipi passus dupliciter. scilicet aut pro quantitate occupata inter pedem, & pedem mouentis se, aut pro quantitate ista addita quantitate, quæ sub pedibus est.

Secundo modo passus continet quatuor pedes, & est duplex ad cubitum, primo modo accipiendo, passus continet duos pedes, quia inter pedem, & pedem duo pedes spatii continentur, & isto modo cubitus est æqualis passui, & sic volunt intelligere quod litera nostra accepit, scilicet quòd per mille passus intelligeret mille cubitos. Sed in hoc est duplex error primus quia iste sensus non potest

F applicari literæ nostræ: secundus quia non potest stare secundum veritatem.

De primo patet, quia in Hebræo ponitur hic cubitus tã in primo, quam in secundo, & nunquam ponitur passus. Si autẽ litera nostra voluisset intelligere cubitos per passus, quare vteretur ista obscuritate loquendi, potissimum quia deuiat ab Hebræo, & non erat aliqua causa ad deuiandum, immo clarior sententia erat ponendo cubitos quam passus? si forte vellet litera nostra intelligere sensum illũ, quem litera Hebraica facit in cortice, ideo sensus literæ nostræ est, quòd solum essent mille passus, & isti sunt duo millia cubitorum: nam cubitus continet duos pedes, & passus continet quinque si accipiatur vnus passus, & tamen quando accipiuntur multi continue passus continet quatuor pedes. Et causa est, quia inter pedem, & pedem

G mouentis se, sunt tres pedes, & duo pedes terræ sub pedibus eius erunt quinque, sed si hoc accipiatur in vno passu non poterit accipi in multis continuans, quia iam pro sequenti passu solum manerent quatuor pedes, ideo in mouente se continue si accipiantur passus vniformiter necesse est accipi quatuor pedes in quolibet passu, scilicet tres pedes terræ inter pedem, & pedem mouentis se, & quantitas terræ sub vno de pedibus eius, terra autem sub alio pede computabitur pro sequenti passu, & sic fieret continue in omnibus, ideo hoc dato sunt passus dupli ad cubitos, & ob hoc cum ponantur in Hebræo supra mille cubiti, & hic iterum duo millia cubitorum visum est impossibile literæ nostræ, ideo concordando transtulit passus pro cubitis, in primo, & in secundo posuit cubitos eo, quòd tantum continet mille passus, sicut duo millia cubitorum: li-

H tera autem Hebræa est interdum multum confusa, & ponit vnum pro altero, & sic posuit cubitos primo tanquam si posuisset passus, litera autem nostra voluit eam exponere, & posuit passus, & cubitos: manifeste autem apparet, quod sit vtraque sententia supra, & hic, & isti cubiti non sint aliquid additum ad præcedentia, quia supra ponebatur terminus suburbanorum, scilicet, quod essent mille passus. Hic autem declarat quomodo sint, scilicet ad Oriẽtem duo millia cubitorum, idest mille passus, & totidem ad occidentem, & sic de aliis.

Secundum horum erat, quòd sensus quem isti faciebãt non potest stare: dicebant enim quòd erant tria millia cubitorum versus omnem partem, & in primis mille cubitis non poterant Leuitæ aliquid colere de agris, vel de vineis, sed relinquebant pro pascuis, in duobus millibus

I autem cubitis sequentibus dicunt, quòd poterant plantare, & similia facere.

Sed hoc non stat, quia Leuitæ non erant habituri agros & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis, quam in aliis tribubus, sed darentur eis vrbes cum territoriis suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed hoc falsum est, quia non acceperunt ipsi hæreditatem, sicut cæteræ tribus, sed solum ciuitates ad habitandũ & suburbana ad alenda pecora Iosue cap. decimoquarto, ergo non poterant poni illi duo mille cubiti. Item adhuc concesso, quod Leuitæ possent habere agros, & vineas, quod falsum est, non deberet esse talis distinctio, scilicet quod in mille cubitis haberent pascua, & in aliis quodcunque vellent, siue agros, siue vineas, quia hoc nihil agit ad rem: nam da-

K to, quod possent habere agros, & vineas ipsi prouiderent sibi quantum de agris, & vineis, & quantũ de pascuis habituri essent, sicut viderent expedire. Nec erat determinatio illa conueniẽs. quia alicubi sufficeret habere minus quam mille cubitos, & alicubi non sufficerent. Item similiter debuisset esse in aliis Israelitis: nam ipsi habebant agros, & vineas, & pascua, & tamen non fuit determinatum illis quantum haberent de pascuis, & quantum de agris, ita igitur fieret in Leuitis. Ideo dicendum, quod nõ potest stare sensus, sed redeundũ ad sensum supra assignatum, ita quòd solum essent mille passus in circuitu, & isti sunt idem quod duo millia cubitorum per modum dictũ, & hic solum explicatur, quod dicebatur supra.

Et contra meridiem similiter duo millia.] Scilicet duo millia cubitorum versus omnem partem. Ponuntur hic duo millia cubitorum, & quamquam ponantur hic solum

versus quatuor puncta cęli, tamen intelligendum est ad omnem partem, quæ est inter ista quatuor puncta, verbi gratia si fieret circulus, cuius centrum esset ciuitas, & semidiameter esset cubitorum duorum millium, tunc in omni parte arcus circunferentiæ distaret a centro per duo millia cubitorum, & illud esset assignatio suburbanorum.

Ad mare quoque quod respicit occidentem.] Idest ad partem Occidentalem. Sacra enim scriptura accipit mare pro occidente, quia loquitur secundum consuetudinẽ terræ Chanaan, quia in terra illa latus Occidentale clauditur a mari mediterraneo totaliter, vt patet præcedenti capit. ideo nihil magis est dici ad occidentem, quam ad mare, litera tamen nostra communiter transtulit ad occidentem quamquam in Hebræo ponatur ad mare. Et ratio est, quia licet respectu Hebræorum habitantium in terra Chanaan esset mare pars Occidentalis, tamen respectu nostri non est, ideo non esset cognitum quid significaret mare, hic tamen clarius ponitur, quia non dicitur ad mare absolute, sed ad mare, quod respicit Occidentem, & tūc est sensus, quod in terra Chanaan erant tria maria, duo ab Oriente, & vnum ab Occidente, ab Oriente namque vbi copulatur latus Orientale lateri Meridiano est mare Sodomorum, quod alias vocatur mare mortuum, vel mare salsissimum, de quo præcedenti capit. In eodem autem latere Orientali magis circa medium lateris est mare Genesareth, quod vocatur præcedenti capit. mare Cenereth, & est in terra Galilææ, vnde vocatur mare Galilęę, vel Tyberiadis: Ioann. capit. sexto. tertium mare est ad Occidentem, & istud claudit totum latus Occidentale, est autem istud mare magnum, quia est Mediterraneum egrediens de Oceano. Alia duo maria non sunt proprie maria, quia nec sunt ipsum mare magnum, nec brachia eius, sed quędam magnæ lacus. Hic autem intelligitur de mari magno quod est ad Occidentem.

Eadem mensura erit.] Scilicet duorum millium cubitorum. [Et a septentrionali plaga.] Scilicet a parte aquilonari: plaga enim significat partem mundi, & aliquando significat vulnus, aliquando armaturam ceruorum, vel aliorum brutorum capiendorum.

Aequali termino finietur.] Scilicet duobus millibus passibus, ita quòd ex omni parte, suburbana essent æqualia. [Eruntque vrbes in medio, & foris suburbana.] Idest non assignabuntur suburbana solum ad vnam partem vrbis, scilicet ad Occidentem, vel ad Orientem, sed ad omnem partem, & sic erant vrbes in medio, idest ex omni parte æquidistantes termino suburbanorum, sicut facto circulo centrum ab omnibus partibus eius æquidistat, & sunt suburbana foris, idest in circuitu.

De ipsis autem oppidis.] Secundum aliquos incipit hic secunda pars capituli, scilicet de fugitiuorum receptaculis, secundū alios incipit infra. [Ait dominus ad Moysen.] Sed in hoc modicum differt. Et ponitur hic modus accipiendi vrbes pro Leuitis.

Dictum enim fuerat, quod de possessionibus Israelitarum darentur vrbes Leuitis cum suburbanis, hīc autem determinatur, quot vrbes essent, & a quibus acciperentur, & quid de eis fieret. Et dicitur, quod de vrbibus Leuitarum acciperentur ciuitates pro fugitiuis.

Quæ Leuitis dabitis.] Scilicet, quando diuiseritis vobis terram etiam assignabitis vrbes pro Leuitis, & accipiuntur hic Leuitæ non pro ministerio, sed pro genere, quia omnes tam sacerdotes, quam Leuitæ accipiebant vrbes.

Sex vrbes fugitiuorum

Sex erunt in fugitiuorum auxilia separata.] Idest sex vrbes erunt, ad quas possint confugere fugitiui. Isti sunt, qui fuderunt sanguinem inuoluntarij, ideo datur eis locus, in quo possint securi viuere vsque ad mortem summi sacerdotis, & postea redire in terram suam, vt patet infra. Erant autem istæ vrbes priuilegiatæ, quòd homicidæ ad eas confugientes non possent inde educi, nec ibi occidi: aliquando si aduersarius occideret hostem suum ibi, dato, quòd iste reus esset, quia infringebat immunitates locorum, iste occisor erat reus mortis, in quocunque tamen alio loco proximus occisi apprehenderet occisorem, poterat eum occidere impune, etiam si apud portam ciuitatis vrbis refugij, dum tamen nō esset ingressus in eam, etiam si iste non esset reus mortis, vt patet infra. De istis autem

A sex oppidis sciendum, quòd non debebant vbicunque signari, sed in locis proportionalibus secundum distantiā, scilicet, quod non ponerentur omnes sex vrbes simul. vel in partibus separatissimis terræ Chanaan, sed terra illa mensuraretur, & assignarentur istæ sex vrbes in ea secundum æquidistantiam, scilicet, quod essent diffusæ istæ vrbes per totam terram Chanaan, & tantum distaret vna ab alia, sicut alia ab altera, ita quod non esset aliqua regio in terra Chanaan, quæ haberet a se multum distantes omnes vrbes refugij. Causa huius est, quia aduersarius, scilicet, propinquus occisi poterat persequi occisorem, & interficere eum, vbicunque apprehenderet ante vrbem refugij, ideo si multum distarent omnes vrbes refugij ab aliquo loco contingeret, quòd multi occisores innoxij antequam peruenirent ad vrbem refugij, occiderentur a propinquis

B occisorum, quod erat inconueniens. Ista causa redditur Deut. capit. decimono.

Sciendum vlterius, quod istæ sex vrbes non solum fuerunt assignatæ pro fugitiuis, sed etiam aliæ tres, quia iussit dominus Deut. decimonono, capit. tres alias assignari: fuit enim istud mandatum datum a principio de sex vrbibus, deinde Deut. decimonono capit. iussit Deus, quod assignarentur tres aliæ vrbes pro fugitiuis, cum dilataret Dominus terminos terræ Hebræorum.

Sciendum vlterius, quod de istis sex vrbibus tres erant ante transitum Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidiæ, & aliæ tres in terra Chanaan. Primæ tres fuerunt assignatæ per Moysen, scilicet Bosor, Ramoth, & Gaulon Deuteron. capit. quarto, alias autem tres in terra Chanaan non assignauit Moyses, quia non transiuit Iordanem, sed

C præcepit Israelitis, quod assignarent eas infra, cum dicitur: Quando transgressi fueritis Iordanem decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, ponitur tamen de illis vrbibus Iosue capit. 20.

Quare vrbes refugij assignatæ fuerunt in terra Leuitarum, & non in terra aliarum tribuum. Quæstio. VII.

QVæret aliquis, circa hoc quare assignabantur vrbes refugij in terra Leuitarum, & nulla earum assignabatur in terra Israelitarum.

Respondendum, quod hoc videbatur conuenire propter duo. Primo quia istæ vrbes non debebant esse coniunctæ nimis, nec multum distantes, sed dispersæ propor-

D tionaliter per ipsam terram Chanaan, & sic erat de vrbibus Leuitarum, quia ipsi non habebant omnes vrbes simul, sed dispersas per terram omnium tribuum, ideo ibi conuenienter ponerentur, ideo pertinebat ad Leuitas habere vrbes istas, quia liberare a morte magis pertinet ad ministros Dei, quam ad alios populares, ideo postea inolitum est, vt qui occiderint, vel aliquid praue commiserint ad ecclesias fugiant, vt ibi saluentur, non erant tamen eadem priuilegia ciuitatum refugij, & Ecclesiarum nostrarum. Nam in Ecclesijs liberantur homines quodcunque delictum fecerint, exceptis quibusdam, de quibus, extra, de immunitate Ecclesiarum per totū, & præcipue in cap. inter alia. De hoc autem an esset eadem immunitas ciuitatum refugij, & Sanctuarij in veteri testamento, & an esset eadem immunitas Sanctuarij veteris testamenti, & Ecclesiarum nostrarum, & dato, quod non esset, quare non fuit eadem immunitas ibi, quæ hic, & an liceat, & quare in veteri testamento fuerunt vrbes refugij, & so-

E lum habuerunt priuilegia, quæ habentur infra, late declaratum est Iosue 20. capit.

Quare primo assignatæ fuerunt sex ciuitates refugij, postea tres, & non omnes simul. Quæst. VIII.

QVæretur amplius circa assignationem ciuitatum refugij cum assignatæ fuerint sex a principio, & postea iussum est de tribus, quare non assignatæ fuerunt omnes nouem a principio. Respondebit aliquis, quod hoc fuit, quia a principio non habuerunt Iudæi terram, in qua assignarent istas tres vrbes. Nam viuēte Iosue non fuit capta tota terra de manu hostium, sed latissima regio derelicta

est

F est hostibus. Iosue capit. 13. & Iud cap. 3. Cum autem illa terra capta esset, vel magna pars eius, debebant assignari tres vrbes, & hoc est, quod dicitur Deuteronomij decimonono capit. scilicet cum disperdiderit dominus Deus tuus gentes, tres ciuitates separabis tibi in medio terræ.

Sed arguetur, quod debuissent ciuitates istæ a principio designari quamquam non caperentur de manu hostium, postea autem cum essent captæ deseruissent vt ciuitates fugitiuorum: sic enim factum est de magna parte terræ Chanaan: nam tempore Iosue non erat capta tota terra. Iussit tamen dominus, quod tota diuideretur, quia postea capienda erat: Iosue 13, capit. & sic factum est: nã in sorte Iudæ prouenerunt ciuitates terræ Philisthiim Iosue capit. 15. & tamen illa non erat capta tunc, nec legi-

G tur fuisse capta, quin potius mansit vsque ad destructionem Babylonicam, cum de ea prophetauerit tunc Zacharias capit. 9. sic etiam fuit de terra Tyri, & Sidonis. quæ prouenerunt in sortem tribu Aser, & tamen non fuerunt captæ, sed manserunt vsque ad tempus Saluatoris ibi Chananæi: Iosue 19. & Matth. capit. 15. & sic in ceteris tribubus.

Respondendum est, quod non debuerunt tres ciuitates vltimæ separari a principio, sed postquam esset tradita terra in potestate Iudæorum. Pro quo sciendum, quod istarum nouem ciuitatum tres primæ assignatæ sunt ante trãsitum Iordanis, & aliæ sex assignandæ erant in terra Chanaan. De istis sex assignatæ sunt tres immediatæ, vt Iudæi introierunt in terram illam, de quibus Iosue capit. 20.

H aliæ autem tres non fuerunt assignatæ, nec legitur, quod postea fuerint assignatæ, creditur tamen, quod fuerint assignatæ tempore Salomonis, vel paulo ante, cum tunc Iudæi peruenerint ad suam maximam potestatẽ, sed a principio non conueniebat, quod assignarentur istæ tres ciuitates, quia nescirent Iudæi quantum de terra Chanaan prouenturum erat eis, nunquam enim fuit in eorum potestate tota terra Chanaan, quantum ad hoc, quod ipsi habitarent in tota illa, licet fecerint sibi gentes illas tributarias. Si igitur a principio assignassent omnes vrbes, quæ assignandæ erant, distinxissent eas secundum proportionem totius terræ Chanaan, & hoc non conueniret, quia cum nunquam fuit tota terra in potestate eorum, contingeret, quod aliquæ vrbes de assignatis essent in terra, quæ non caperetur, & non proficerent pro fugitiuis, ideo oportebat iterum assignari. Fuit ergo conueniens, vt a prin-

I cipio assignarentur tres vrbes, & deinde cum peruenirent Iudæi ad maximam potestatem suam, assignarentur aliæ tres secundum proportionem illius terræ captæ, & non secundum proportionem ipsius terræ Chanaan: quæ si tota fuisset Iudæis tradenda ad habitationem eorum, forte non iussisset dominus solum nouem vrbes assignari, sed forte duodecim aut plures. De diuisione autem totius terræ Chanaan inter tribus, etiam si non esset capta terra illa, aliud est, quia non sequebatur aliud inconueniens ad istam diuisionem: immo si non fuisset tunc diuisa tota terra, oportebat quod Iudæi sepissime facerent diuisiones, quod erat difficillimum, & contentiosum valde. Hoc patet, quia solum fuisset diuisa terra, quæ acquisita fuit tempore Iosue, & deinde acquirerentur quatuor, vel quin

K que vrbes, & oportebat illas iterum diuidi, & si post hæc acquirerentur decem vel duodecim oportebat rursus diuisionem fieri, & sic toto tempore, si autem a principio tota terra diuideretur proportionaliter inter tribus, tollerẽtur multi labores, qui inessent in frequentissimis diuisionibus, etiam sic fieret melius, quia cum tres, vel quatuor vrbes diuiderentur nouem tribubus, & dimidiæ, non poterant diuidi proportionaliter, sed necesse erat, quod aliquæ tribus grauarentur, & sic in partialibus diuisionibus fierent multa grauamina. Cum autem semel tota terra diuideretur, fieret hoc per partes proportionales secundum numerositatem cuiuslibet tribus, ideo melius erat sic.

Item tollebatur inconueniens, quia facta totali diuisione, quamquam non esset tota terra acquisita, determinatum esset de quolibet loco, qui acquireretur ad quẽ peruenire deberet: nam ad illos perueniebat in quorum sorte erat, & non fiebat amplius aliqua diuisio.

Item incitabantur tribus ad facilius acquirendam terram, nam cum cuilibet tribui esset assignata terra sua solicite agebat, vt erueret terram suam de manibus hostium, & sic quælibet tribus pugnabat contra Chananæos illos, qui erant in sorte sua, si autem non esset facta diuisio totalis, terra quæ nondum esset acquisita non pertineret ad aliquam tribum specialiter, sed ad totum populum, totus populus non moueretur ita faciliter, nec solicite curam haberent rerum communium ad pugnandum pro illis, sicut faceret quælibet tribus pro terra sua, cum sciret eam specialiter ad se pertinere. Et sic fiebat, quia quælibet tribus pugnabat contra hostes terræ suæ, & vna adiouabat aliam, vt adiouaretur ab ea. sic patet Iud. cap. primo, scilicet, & ait Iudas Simeoni fratri suo, ascende mecum in mea sorte, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecum in sorte tua. De omnibus aliis etiam tribubus ibidem habetur, quod pugnauerint specialiter contra hostes suos. Fuit igitur conueniens, quod tota terra Chanaan a principio diuideretur, licet nõ esset tota acquisita. De vrbibus tamen refugij non fuit conueniens, quod a principio assignarentur, sed postea cum Iudæi peruenirent ad maximam potestatem.

Occisores inuoluntary erant tum in ciuitatib' refugij solum, & de distinctione inuoluntarij.

Vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem.] Hic ponitur absolute de effusore sanguinis, sed Iosue capit. 20. solum dicitur de eo, qui effudit sanguinem nesciens, & infra in litera dicitur in præsidio fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. Idem autem est ibi esse nolentem. & esse nescientem, quia dicitur agere nesciens, qui agit propter ignorantiam, tanquam propter causam, nolens autem secundum Arist. tertio. Ethicorũ. magis dicitur de coacto, vel violentato, quam de ignorante, quorum vterque vocatur inuoluntarius, sed hic non potest accipi nolens pro coacto, quia nullus potest esse coactus ad occidendũ alterum, nisi multum a casu, vt siquis haberet gladium euaginatum nihil malum cogitans, & aliquis impelleret eum super alium, & occideret, vel fortis ventus impellens faceret, quod transuerberaret alium gladio, diceretur esse simpliciter violentia, & istud exemplum de homine portato a vento ponit Aristotel. 3. Ethicor. cum dicit: Si spiritus hominem alicubi tulerit, idest ventus, sed ad hoc non attendebat legislator, quia ista rarissima sunt, ideo accepit nolentem, & nescium pro ignorante, & ista ignorantia nõ est simpliciter, sed solum ipsius finis, vt patet in casu dato Deuter. 19. capit. scilicet si aliquis init cum alio in syluam ad scindendum ligna, & exiliens ferrum de securi percussit proximum suum, non est reus. Iste enim est ignorans circa finem, quia bene scit quid agit, sed ignorat quid sequetur ex illo, ignorantia autem circunstantiarum particulatium facit aliquem inuoluntarium, tertio Ethicorũ. hic autem non ponitur de occidente voluntarie, vel inuolontarie, sed de occidente simpliciter.

Fugitiui ad vrbes refugij quo gaudebãt immunitate.

Et verum est, quod occidentes quomodocunque occiderent si ad vrbes refugii confugerent liberarentur ibi, postea tamen ventilabatur causa, & si reperiebantur innocentes, manebant in eadem vrbe, si autem reperirentur nocentes iugulabantur, si vero solum in vrbibus istis cõgerentur qui occiderant nescientes, & constare deberet antequam reciperentur in vrbem, quod nescientes occiderent, non posset postea causa ventilari, tamen postquã isti confugiebant ad vrbes, ventilabatur causa, quia ducebantur ad locum, vbi perpetratum fuerat homicidium, & ibi si reperirentur rei occidebantur, sin autem reducebantur in vrbem, ad quam fugerant, vt patet infra, ergo quãdo aliqui fugiebant ad vrbes istas adhuc dubium erat, an voluntarii, vel inuoluntarii homicidium perpetrassent, & tamen tempore isto gaudebant immunitate vrbium quousque accusati a propinquis occisi, agerent causam suam in loco, vbi patratum est homicidium, ergo non solum occidentes per ignorantiam, sed etiam quomodocũque poterant confugere in vrbes istas.

Et cum dicitur infra de occidentibus nescienter, vel inuoluntarie, intelligitur quantum ad hoc, quod plene gaudent immunitate, scilicet ante ventilationem causæ, & post: nam isti ante agitationem causæ manebant in vrbibus confugii, & postquam ventilatæ essent reducebantur per sententiam in easdem vrbes mansuri ibi vsque ad

mortem

mortem summi sacerdotis, gaudentes semper immunitate locorum. Sed quantum ad hoc quod est gaudere immunitate ante agitationem causæ, commune erat omnibus, siue occidentibus voluntarie, siue inuoluntarie. Hoc quippe discutiendum erat in agitatione causæ, & qui rei erant iugulabantur agitata causa, ideo scriptura, vt communiter ponit de occidentibus nescienter, quia intelligitur, quod gaudere debeant immunitate totaliter.

Si quis occidisset alterū sciēs, & volēs, tamē in defensionem sui ipsis, an gauderet immunitate vrbibus.

Considerandum, quod quamquam isti fugientes ad vrbes refugii, siue voluntarie, siue inuoluntarie occidissent, gaudebant immunitate locorum, quousque diffiniretur eos reos esse, tamen immediate, vt irent ad vrbes, proponere debebant coram iudicibus loci, quod ipsi occidissent inuoluntarie & sic non facta discussione vlteriori suscipiebant eum illi iudices, & dabant locum ad habitandum in B vrbe, Iosue capitulo vigesimo, scilicet, stabitque ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea, quæ se comprobent innocentem, & sic suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

Sciendum etiam, quod istud quod dicitur de effusione sanguinis, intelligitur de occisione: nam siquis percussisset alias proximum suum, non occidens non debebat confugere ad istas vrbes, si tamen confugeret, gaudebat pro tūc immunitate. Causa huius erat, quia vrbes refugii assignatæ erant ad vitandam occisionem hominum innocentum. Deus enim permiserat Iudæis ad duritiam cordis sui, quod si proximus alicuius occideretur, ille posset immediate interficere occisorem vbicunque eum reperiret, antequam iudicaretur, quod non erat reus effusi sanguinis, si autem non essent aliqua loca, in quibus se possent C tueri tales occisores, quousque causa eorum ventilaretur, contingeret multos eorum occidi ab hostibus, ideo assignata sunt loca refugii, siquis autem percuteret alterum non occidens, non permittebatur proximo viri percussi, quod posset occidere percussorem, quia etiam si constaret, quod hoc egisset per insidias, non erat iudicialiter occidendus, non ergo magis licebat proximo viri percussi occidere percussorem, quam aliquem alium innoxium, & ob hoc proximi percussorum non persequebantur ad mortem percussores, sicut siquis occisus fuisset, & consequenter non erant necessaria oppida refugij.

Et exceptis his alia quadraginta duo oppida.] Idest sine istis sex vrbibus supra datis, quæ erant ad refugia fugitiuorum, habebant Leuitæ alia quadraginta duo, ita vt simul essent quadraginta octo vrbes Leuitarum. Et non est D intelligendum, quod ista quadraginta duo nullo modo pertinerent ad vrbes refugii, quia de eis assignandæ erant adhuc tres vrbes, postea pro fugitiuis Deut. capit. decimonono, & sic manerent 39. vrbes Leuitis, quæ non essent pro fugitiuis. Sed dicitur hic, quod 42. alia oppida erunt sine vrbibus fugitiuorum, idest sine illis, quæ immediate datæ sunt, quæ fuerunt sex. postea vero cum nimis dilatati essent Israelitæ debebant alias tres superaddere. quæ erant de istis 42. [Simul quadraginta octo cum suburbanis suis.] Idest omnia oppida, quæ Leuitę habebunt erunt simul quadraginta octo, & habebunt ea cum suburbanis suis, idest cum territoriis mille passuum in circuitu vrbiū, vt supra dictum est.

An Leuitę grauarētur, quia ponebātur omnes vrbes refugij in terra eorū.

Considerandum est circa hoc, quod hic dicitur. quia ponuntur omnes vrbes fugitiuorum in possessione Leuitarum. Aliqui enim existimabunt eos ex hoc grauari, cum E nulli alteri tribui imponatur onus, sed in hoc non grauabantur, quin potius melius agebatur cum eis, quia ipsi nihil compellebantur dare de rebus suis, & rursus eorum ciuitates fiebant melioris conditionis, cū gauderent multis priuilegiis. Sciendum etiam, quod istæ 48. vrbes solum dabantur Leuitis, & cum eis non dabatur alius aliquis locus paruus, aut magnus, & vocantur hic vrbes non vt nos accepimus pro locis magnis, quæ distinguuntur, & contra villas, & rura, sed omnis locus muratus dicitur esse vrbs. Sciendum est, quod Leuitis fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, vt fuit diuisa terra Chanaan aliis tribubus, quia tunc quælibet illarum dedit de suis aliquas secundum proportionem, quæ simul peruenerunt ad 48. vt patet Iosue capit. 21. & tamen non fuerunt omnes istę vrbes immediate illis traditæ, sed sicut in aliis tribubus

A factum est, scilicet quod diuideretur tota terra tam capta, quàm non capta, & multæ vrbes proueniebant cuilibet tribui, quæ nondum captæ erant, ita & Leuitis fuerūt traditæ quædam vrbes de non captis, aliæ autem de captis, vt patet in tribu Ephraim. Nam data est ciuitas Gazer, vt patet Iosue 21. capit. & tamen in ista habitauerunt Chananæi postea multo tempore post introitum Israelitarum in terram Chanaan Iosue 16. cap. sic etiam filii vsque ad tempus Salomonis quando rex Pharao ascendit de Aegypto, & percussit Chananæum, qui habitabat in Gazer: tertio Reg. cap. 9. Fuit etiam sic in dimidia tribu Manaße, de qua data est ciuitas Tenach; Iosue 21. & tamen ista fuit multo tempore in potestate Chananæorum quousque confortati filii Manaße expulerunt de terra Chananæos Iosue 17. & Iud cap. 1.

Quare Leuitis fuerunt data tot vrbes, cum aliæ essent tribus maiores, quæ non habebant tot vrbes, nec dimidium. Quæst. IX.

QVæret aliquis quare fuerunt datę tot vrbes Leuitis: nam de aliis tribubus iusserat Dominus, quod daretur cuilibet possessio secundum multitudinem suam, sed Leuitæ non erant maiores aliis tribubus, immo nec æquales alicui tribui, ideo non debebant accipere tot vrbes, quot aliæ tribus, sed acceperunt plures. Antecedens patet supra cap. 26. & 33. scilicet, pluribus maiorem partem dabitis, & paucioribus minorem. Quod autem Leuitæ essent minores omnibus tribubus apparet in descriptione, quæ habetur supra capit. 26. quia in omnibus tribu- C bus computando viros a 20. annis, & supra reperiebantur communiter quinquaginta millia vel 60. millia aut 40. in minima autem tribu, scilicet, Symeon fuerunt reperti viri 22. mille ducenti, & hoc propter quandam destructionē specialem, de qua ibi dictum est. In tribu autem Leui cū computati essent omnes masculi ab vno mense, & supra inuenti sunt 23. millia solum, qui si computarentur a 20. annis, & supra fortè non reperirentur 10. millia, sicut apparet in alia computatione facta in monte Sinai, in qua inuenti sunt 22. millia ab vno mense, & supra, & tamen cum de istis accepti sunt viri portantes onera a 30. anno, & supra, inuenti sunt octo millia quingenti octoginta, supra 3. & 4. cap. ergo tribus Leuitarum erat minor omnibus tribubus, & consequenter debebat recipere pauciores vrbes: tamen aliæ tribus susceperunt pauciores, sicut tri- D bus Zabulon solum habuit 12. & tribus Isachar solum 16. & sic de aliis, de quibus Iosue 19. cap.

Respondendum est, quod Leuitæ acceperunt plures vrbes quam aliæ tribus, & in hoc non erant sine proportione ad alias tribus: hoc autem in duobus. Primo, quia forte istæ vrbes erant minores aliis vrbibus, quia vt dictum est vrbs in Scriptura significat omnem locum muratum, siue magnum, siue paruum, & sic potest interdum vna vrbs esse maior 30. vrbibus. ista ratio aliqualiter est apparens, sed non multum est efficax: nam, si quando Israelitæ diuiderent terram, & assignarent Leuitis possessionem, contingeret, quod darent eis de minoribus vrbibus, & propter hoc darent, adhuc aliqualiter staret, sed antequā fieret aliqua diuisio Deus iussit, quod darentur 48. vrbes Leuitis, non distinguens an essent magnæ, vel paruę: ideo E videtur ex alia causa hoc procedere.

Dicendum igitur aliter, scilicet, quod quamquam Israelitæ suscipiebant pauciores vrbes numero, quam Leuitæ, tamen non suscipiebant pauciora loca, aut minorem terram ad habitandum, est autem diuersitas in hoc, quia Leuitæ solum accipiebant vrbes. & in eis habitare debebant: Israelitæ autem de aliis tribubus accipiebant vrbes & rura, & viculos cum omnibus territoriis suis, & hoc modo contingeret, quod 10. vrbes cum ruribus, & viculis suis haberent maiorem locum ad habitationem, quam quinquaginta vrbes sine territoriis, quia contingebat interdum multa esse rura, & præter hoc si terra esset latissima, etiam si pauca rura essent, possent construi noua loca ad habitandum tam vrbes, quam viculi. Et ista est causa, quare etiam aliquando vna tribus de Israelitis acciperet plures vrbes, quam alia, & tamē esset minoris numeri.

Sie

Sic patet de Zabulon, & Issachar, & Aser. Nam Zabulon habebat sexaginta millia virorum, & quingentos, supra capit. vigesimosexto, & tribus Aser habebat quinquaginta tria millia quadraginta: eod. cap. tamen in sorte Zabulon solum fuerunt 12. vrbes, & in sorte Aser fuerunt 32. Iosue cap. 19. tribus etiam Issachar habuit 64. millia virorum & 300. supra capit. 26. & Aser quinquaginta tria millia quadraginta: tamen habuit Issachar solum 16. vrbes, & tribus Aser 32. Iosue 19. cap. sic patet de aliis tribubus in eodem loco, hoc autem erat quia solum computabatur latitudo terræ ad agros, & vineas habendum, & fabricandum habitationis loca, & non pluralitas vrbium ab antiquo constructarum: nam data aliqua terra satis lata, facile erat ibi construi habitationis loca. Sic igitur cum Leuitæ non essent habituri aliquam terram ad construendum nouiter loca, sed solum erant habituri in vrbibus iam fabricatis, oportebat, quod darentur eis multæ vrbes: ideo fuerunt quadragintaocto, licet essent Leuitæ pauciores multitudine qualibet alia tribu.

G

Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorũ Israel.] Scilicet, quadragintaocto vrbes, quæ dabuntur Leuitis auferentur de possessionibus filiorum Israel, scilicet, quia primò possidere debebant Israelitæ, deinde daturi erant vrbes istas. Non est autem intelligendum, quod primo haberent possessionem realem Israelitæ, quæ est per posit onem pedum, & postea darent vrbes istas Leuitis, sed solum possidebant primò ciuiliter, & in animo. Quod patet, quia Iosue fecit congregari omnes Israelitas in Silo, vt diuideretur ibi terra, & ponerentur sortes coram Domino, quod factum fuit Iosue 18. & 19. capit. deinde in eodem loco priusquam recederent, fuerunt datæ Leuitis vrbes de singulis tribubus, & fuerunt separatæ vrbes refugii Iosue capit. 20. & 21. ergo nondum recesserant de ipso loco Israelitæ, ita, vt iret quilibet ad possidendũ actualiter sortem suam, sed solum possidebant ciuiliter, scilicet, quia ex eo, quod susceperunt titulum dominij per diuisionem factam, habuerunt ius possidendi tanquam aliquid proprium. Et accipitur hic possessio non prout est actus possidentis, & distinguitur per naturalem, & ciuilem possessionem, sed prout est res possessa, & hæreditas, possessio autem naturalis fuit singul tradita Leuitis, & Israelitis aliarum tribuum. Nam cum venissent de Silo facta diuisione, & assignatione vrbium, inceperunt singuli possidere vrbes suas: non tamen possederunt a principio Leuitæ simul omnes vrbes suas 48. quia multæ earum adhuc tenebantur ab hostibus, vt supra declaratum est, sed sicut aliæ tribus non possederunt immediatè totam terrã Chanaan, sed successiue secundum ordinem acquirendi, ita & Leuitæ, quia cum acquireretur aliqua ciuitas de manu hostium de his, quæ pertinebant ad Leuitas, incipiebãt ipsi possidere eam. Erat autem aliquid speciale in omnibus Leuitis magis, quam in aliis tribubus, scilicet, quia postquam diuisa est terra per sortes quælibet tribus habebat curam de sorte sua, & pugnabat contra hostes. Aliæ autem non tenebantur adiuuare, nec adiuuabant, nisi gratia compugnationis, idest vt adiuuarentur ab illa, sic patet Iudic. cap. primo, scilicet, & ait Iudas Simeoni fratri suo: ascende mecum in sorte mea, & pugna contra Chananæũ vt & ego pergam tecum in sorte tua. In Leuitis autem nõ fiebat sic: sed omnes eos adiuuabant ad pugnandum contra gentes possidentes loca eorum, & causa est, quia id quod possessuri erant Leuitæ partim pertinebat ad alias tribus: Leuitæ enim non accipiebant vrbes cum territoriis suis, & viculis, sed solum ipsas vrbes cum suburbanis. Cætera vero prouenitebant viris illius tribus in cuius sorte erat illa ciuitas; ideo sicut directe pugnare deberent Israelitæ pro suis vrbibus, ita pugnare debebant pro vrbibus Leuitarum, quia inde aliquid acquirebant: ita vt quasi nihil videretur magis Leuitis competere, quod pugnarent ad acquirendum vrbes, quas possessuri erant, quam aliis Israelitis: inter Israelitas autem, & ipsos non consistebat ista habitudo, quia nihil proderat directe vni tribui, quod alia tribus acquirebat, quia totum illud ad seipsam pertinebat, & nihil ad aliam, ideo non se iuuabant ad inuicem, nisi gratia compugnationis, vt dictum est. [Ab his, qui plus habent plures auferentur.] Idest, istæ 48. vrbes, quæ dantur Leuitis dabuntur a toto Israel, sed non æqualiter ab omnibus tribubus, sed proportionaliter, scilicet, quod tribus, quæ plures vrbes haberet, plures daret, & quæ pauciores, daret pauciores, & hoc vt non videretur aliqua tribus magis grauari aliis, si omnes darent æqualiter.

H

I

K

Iudei nõ dederũt vrbes Leuitis post quã possederunt eas sed ante.

An tribus darent Leuitis ciuitates secundum proportionem. Quæstio X.

QVæreret aliquis, an istud fiet, scilicet, quod tribus darent secundum proportionem ciuitatum. Et videtur, quod non: nam ad hoc sequitur, quod si aliquæ tribus haberent æquales vrbes numero, darent æquales, & illæ, quæ plures haberent, semper darent plures, & in ipsis habentibus ciuitates inæqualiter esset, quod sicut se habebant in proportione excessus ciuitatum possessarum, ita vrbes ab eis datæ se excederent secundum hanc proportionem, sed contra omnia hæc factum reperitur: scilicet, quod aliquando tribus, quæ habebant ciuitates inæquales numero dabant eas æquales, sicut patet de tribu Issachar, & Aser, & Zabulon: nam de qualibet harum datæ sunt ciuitates quatuor solum Leuitis: Iosue capit. 21. & tamen istæ tribus habebant ciuitates inæquales numero, quia Zabulon habebat solum 12. Issachar 16. Aser 32. Iosue 19. cap. interdum autem tribus, quæ habebant plures vrbes dabant pauciores, sicut patet de Nephtali: solum enim dedit tres vrbes, & Issachar, & Zabulon dederunt quatuor: Iosue 21. cap. Nephthali tamen habebat 19. vrbes, Issachar 16. & Zabulon 12. Iosue cap. 19. Item tribus illæ, quæ habebant ciuitates plures, quamquàm darent plures, quam aliæ tribus, tamen non dabant secundũ proportionem, vt patet de tribu Iuda, & Simeon respectu aliarum tribuum quarumcunque: quia istæ duæ tribus simul dederunt 9. vrbes, aliæ autem tribus, vt communiter dabant quatuor, vel tres vrbes Iosue cap. 21. Tribus tamẽ Iudæ, cum tribu Simeon, excedebat in proportione alias tribus, quia computando vrbes vtriusque simul sunt plures quam 120. Iosue capit. 15. in aliis autem erant paucæ vrbes, scilicet, ad plus ad 20. vel 30. secundum quod in tribu Aser: ergo deberent decies plures vrbes dari de tribu Iudæ. & Simeon quam de tribu Zabulon, in qua solum erant 12.

Respondendum est, quod obseruata fuit proportio in istis vrbibus dandis, non quidem secundum pluralitatem vrbium, sed secũdum magnitudinem terræ possessæ, quia inter Israelitas non dicebatur aliqua sors magna, vel parua propter hoc, quod habebat multas, vel paucas vrbes, sed quia terra possessa erat breuis, vel latissima; & sic interdum aliqua tribus possidebat plures vrbes, & tamen minus de terra: sic enim declaratum fuit supra de Israelitis inter se, quia Deus iusserat, quod pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, tamen in sorte Zabulon erãt 12. vrbes solum, & in sorte Aser 32. Iosue 19. capit. sed erat Zabulon maior multitudine habens 60. millia virorum. & quingentos, & Aser 53. millia quadringentos. Ita ergo hic illa tribus, quæ haberet plures vrbes non dabat plures, sed si haberet maiorem terram, & quia contingebat aliquas tribus habentes inæqualitatem in vrbibus, habere quasi æqualitatem in terra, dabant æquales vrbes, sicut Issachar, Zabulon, & Aser, de quibus dictum est: & aliæ tribus habentes plures vrbes contingebat minus habere de terra: ideo dabant pauciores vrbes: sic patet de Nephthali respectu Issachar, & Zabulon. Eodem modo cum dicebatur, quod tribus Iudæ excedebat nimis ad omnes alias tribus in numero vrbium, ergo deberet secundum eandem proportionem excedere in dando: dicendum, quod hoc non tenet: nam si haberet eandem habitudinem ad alias tribus in pluralitate vrbium, & magnitudine terræ possessæ esset verum: sed forte quamquam esset plusquam decupla sors Iudæ ad aliquam de aliis sortibus in numero vrbium, forte non erat plusquam dupla in terræ latitudine, & sic quando dicitur hic, quod auferentur plures ab aliis, quæ habent plures, non accipitur ibi plures secundum eundem modum, sed dicitur, quod accipientur plures, idest, plures vrbes ab aliis, qui habent plores, idest, maiorem partem terræ.

Aliquæ tribus habẽtes paucas ciuitates dabant plures quã aliæ habentes multas.

Et

Et qui minus pauciores.] Eadem sententia est, sed non oportet; quod seruarent totaliter eadem proportio in omnibus his, scilicet, quod si aliqua tribus modicum excederet aliam in magnitudine sortis, quod deberet excedere aliqualiter in pluralitate vrbium datarum: nõ enim poterat hoc seruari, sed in his, quæ habebant excessum aliquantum, hoc fiebat.

Singuli iuxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Leuitis.] Idest singuli de Israelitis dabũt plura, vel pauciora oppida secundum, quod habuerint maiorẽ hæreditatem, & hic accipitur proprie, quia non dicitur de pluralitate vrbium, sed de maioritate hæreditatis, quæ signat terræ latitudinem, & iuxta hoc considerantur.

Ait Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. In quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filijs Israel, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugiant ad eas, qui nolentes sanguinem fuderint. Siquis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est: reus erit homicidij: & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi homicidam interficiet, statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor homicidij reus erit. Cognatus occisi statim, vt inuenerit eũ, iugulabit. Quod si fortuitu, & absque odio, & inimicitijs quidquam horũ fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata, liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiam in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputata sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo, qui vltor est sanguinis: absque noxa erit, qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere. Postquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur, ad vnius testimonium nullus condemnabitur: non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis, statim, & ipse morietur: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

Deu. 19
Exo. 21.
Iosue 20
Iudicia aduersorum criminum.
Deu. 19
Vnius testimonio nullus condemnatur.

Ait Dominus ad Moysen.] Hic ponitur secundum huius cap. de fugitiuorum receptaculis, & tanguntur duo: primò ciuitatum separatio, secundò profugorum conditio, ibi. [Siquis ferro.] Circa primum. [Ait Dominus ad Moysen.] Hic datur præceptum de vrbibus separandis pro ipsis fugitiuis.] Et hoc diligenter Deus seruari iussit. [Loquere filiis Israel.] Quia Deus primo loquebatur Moysi non proponens toti populo verbum, necesse erat, quod ipse postea loqueretur toti populo diuulgando legem datam. [Quando transgressi fueritis Iordanem.] Hortatur hic Moyses Israelitas, quod diligenter se habeant in assignando, quæ vrbes debeant esse ad præsidia, & dicitur de transitu, quia licet aliquæ vrbes refugii essent ante trãsitum Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidiæ, illæ iam assignatæ fuerant, quia Moyses assignauerat eas Deuterono. capit. 4. supererat ergo, quod assignarentur vrbes post transitum Iordanis. [In terra Chanaan.] In ista erant assignandæ vrbes fugitiuorum tres ad præsens: postea autem dilatatis terminis debebant aliæ assignari, & hoc volebat Moyses fieri cito, ne mora medii temporis esset occasio alicuius mali, scilicet, quod occiderentur interim aliqui innocentes non habentes locum, ad quem confugerent. [Decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum.] Idest, quæ vrbes debent seruire ad hoc, quod recipiantur in eis fugitiui, fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, de quibus Iosue capit. 20. scilicet, vrbem Cades in Galilæa in sorte Nephthali, & Sichem in sorte Ephraim, & Hebron in sorte Iudæ. Aliæ autem tres fuerant ante hoc a Moyse separatæ, de quibus ibi. Fuit facta ista separatio in diuisione sortiũ, scilicet, quod immediatè, vt Israelitæ diuiserunt terram sibi in Silo coram Domino assignauerunt vrbes Leuitis, & de ipsis statuerunt sex vrbes ad præsidia fugitiuorum, scilicet, tres quæ ab antiquo statutæ fuerant, & tres nouiter.

Qui nolentes sanguinem fuderint.] Idest, in istis vrbibus habebant præsidium illi, qui occiderunt aliquos non data opera ad hoc, sed nesciendo, vel non volendo. Sed adhuc non debet intelligi simpliciter de istis, quia si aliquis propulsando iniuriam, & se defendendo alterum occideret in hac vrbe refugii liberabatur. Quod patet, quia si in quocunque alio genere homicidii erat aliquis tutus in vrbe refugii, etiam si occidisset voluntariè, vel per insidias quousque ventilaretur causa, & sciretur de qualitate homicidii, vt supra probatum est: quanto magis hoc fieret in eo, qui occidisset alterum se defendens? ille tamen sciens, & volens occidebat alterum. Dicendum igitur, quod huic proderant vrbes confugii, tamen non propriè: quia aliquis dicitur habere præsidium in his vrbibus quando totaliter gaudet immunitate earum ante ventilationem causæ, vel post, sicut patet de illo, qui occidens non est reus homicidii, & postea ventilata causa reducitur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, manetque ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. De eo autẽ, qui occidit alium se defendens non est sic, quia licet a principio ante causæ ventilationem ille gaudeat immunitate locorum, sicut generaliter omnes alii homicidæ: tamen ventilata causa, & cognito hoc non reducebatur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, sed absoluebatur simpliciter, ita vt liceret ei iam ire quocunque vellet.

Si aliquis defendendo se occiderit alterum an gauderet immunitate vrbium refugij.

Causa huius est, quia licet ille, qui alias occidebat a casu, nihil peccauisset occidendo: tamen lex imponebat, quod non posset exire de vrbe confugii vsque ad mortem summi sacerdotis: & quia qui sic occisus erat nihil peccauerat contra occisorem, ideo licet occisor non peccaret tamen dabatur ei aliqualis pœna, scilicet, quod non posset reuerti in terram suam, qui autem occidisset alium se defendens ipse quidem nihil peccauerat contra occisum, & occisus peccauit contra ipsum, scilicet, inuadendo, ideo comperta veritate immediate liberatur non reductus ad vrbem confugii. [In quibus cum fuerit profugus cognatus occisi non poterit eum occidere.] Ista erat immunitas vrbium refugii, quod cognati hominis occisi non possent occidere occisorem, dum ibi esset.

Pro quo sciendum, quod perpetrato homicidio, qualecunque illud esset, cognati hominis occisi vbicunque apprehenderent occisorem poterant eum occidere impunè, siue in via, siue in aliqua vrbe. In his autem vrbibus non poterant: si tamen aliquando reperirentur extra portas vrbis, poterant occidi impunè, vt patet infra, & dicitur de cognatis hominis occisi, quia ad hos pertinebat prosecutio facti, & quicunque eorum poterat vlcisci de hoste: aliis autem non dabatur ista actio, quamquàm essent amici hominis occisi. Causa huius concessionis est, quia Israelitæ erant duri corde, & si Deus non permisisset, quod occiderent hostes suos isto modo, ipsi non possent sustinere legem, sed infringerent: ideo melius fuit, quod daretur eis lex ista etiam si esset remissa, quàm quod quamcunque bonam datam infringerent, sicut dicebatur Matth. 19. cap. quod ad duriciam cordis eorum libellus repudii datus est, scilicet, ipsi non potuissent tolerare legem de indiuisibilitate matrimonii, sed magis occiderent vxores: ideo melius fuit, quod daretur eis lex de repudiando

Quare Deus concessit quod Iudæi possent occidere tunc occisores cognatorum suorum.

do vxores, ne occiderent eas. Sciendum autem quando dicitur hic, quod proximus occisi non poterat occidere occisorem, poterat tamen accusare eum, & cogere, quòd educeretur ab vrbe ad locum illum, in quo patratum fuit homicidium, & ibi ventilaretur causa, & si reperiretur reus, quod occideretur, etiam istæ vrbes refugij habebant immunitatem contra aduersarios, sed non contra iudices qui poterant inde educere fugientes. In hoc autem immunitas Ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij, quia non potest aduersarius cogere, quod educatur occisor de Ecclesia ad ventilandum causam: nec etiam iudex hoc potest. Etiam maius priuilegium est, quia non solum in occisoribus, sed in alijs delictis Ecclesia habet immunitatem. An vero debuit in veteri testamento esse tanta immunitas, quanta nunc est Ecclesiastica, vel non: & an debuit esse aliqua qualiscunque, & an Sanctuariū gauderet immunitate, qua gaudebant vrbes refugij, vel G maiori, aut minori declaratum est Iosue capit. 20. & ibi etiam an fuit conueniens in nouo testamento esse tantam immunitatem, quanta est. Circa hoc etiam sunt dubia multa, scilicet, si aliquis occidisset aliquem in vrbe confugij, vel in territorio illius, an posset confugere ad illam. Etiam si aliquis extra territorium vrbis confugij occideret aliquem, qui esset de vrbe illa habens ibi cognatos, an posset ad illam confugere. Etiam postquam aliquis est in vrbe confugij, si occiderit ibi aliquem an posset manere in eadem vrbe, vel debet fugere ad aliam. Etiam dato, quod aliquis patrans homicidium in vrbe cōfugij deberet confugere ad aliquam aliam, si patraret homicidiū in omnibus vrbibus refugij, quo deberet confugere. De his omnibus & multis alijs multum particularibus dubijs declaratum est Iosue cap. vigesimo.

Immunitas ecclesiastica excedit immunitatē vrbium refugij.

Donec stet in conspectu multitudinis.] Idest, occidere poterit proximus occisi, occisorem postquam steterit coram multitudine, & iudicata fuerit causa, in qua cōdemnetur tanquam reus: nam tunc traditur occidendus manibus hostis sui. Et dicitur hic de conspectu multitudinis, quod potest referri ad duo, scilicet, ad multitudinem vrbis illius, ad quam aliquis confugit, vel ad multitudinē populi, in quo homicidium patratum est. Primo modo est sensus, quod debet stare occisor coram multitudine, scilicet, petens, quòd traderetur ille, qui confugerat ad vrbem examinaturus causam suam in loco patrati homicidij, & tunc iudices vrbis illius remittebant confugientem ad locum patrati delicti, præmissa tamen securitate, ne quid nocere posset ipsi confugienti. Et dicitur hic de multitudine non pro toto populo, sed pro multitudine iudicum sedentium ad portam ciuitatis. Alio modo potest intelligi de multitudine iudicum loci illius, in quo patratum est homicidium, scilicet, quod ibi debet stare propinquus occisi examinans causam coram iudicibus: & tunc poterit occidere occisorem si reperiatur reus.

Et causa illius iudicetur.] Scilicet, an egerit hoc volens occidere, vel nesciens, aut nolens.

De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur.] Ponitur hic distinctio regionum, in quibus esse debebant vrbes refugij scilicet, tres in terra Chanaā, & tres trans Iordanem, & intelligitur hoc de primis sex vrbibus, quia de tribus, quæ addendæ erant, quando Dominus dilataret terminos Israel, non fit hic mentio, sed Deut. cap. 19.

Tres erunt trans Iordanem.] Idest, ad partem Orientalem Iordanis, scilicet, in terra duorum regum Amorrhæorum, vbi erant duæ tribus, & dimidia. Accipitur autem aliquando trans Iordanem pro parte Orientali, & aliquando pro Occidentali. De primo apparet hic, & Iosue cap. 1. De secundo apparet Iosue capit. 5. vbi dicitur de regibus Amorrhæis, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam. De vtroque modo habetur supra cap. 32.

Istæ tres ciuitates vocabantur Bosor, Gaulon, & Ramoth. Prima in sorte Ruben, secunda in dimidia tribu Manasse, tertia in sorte Gad: Deuterom. capit. quarto, & Iosue 20. De his autem sciendum, quod assignatæ fuerūt Leuitis antequam fieret aliqua diuisio terræ inter tribus & istud erat speciale: nam primo fuit facta diuisio inter F omnes tribus, deinde Leuitæ petierunt ciuitates eis debitas Iosue capit. 21. & tunc assignatæ sunt. Ante hoc tamen, scilicet, ante transitum Iordanis erant pro eis separatæ tres vrbes supra positæ. Quod patet quia Moyses separauerat illas in fugitiuorum subsidia, sed istæ sex vrbes fugitiuorum debebant esse de vrbibus Leuitarum, vt patet supra: ergo istæ tres ante transitum Iordanis pertinuerunt ad Leuitas.

Et tres in terra Chanaan.] Istæ tres nondum erant separatæ, quia Israelitæ nondum transierant Iordanem: postea autem separauerunt eas, scilicet, de tribu Iuda vnam, & de Ephraim alteram.

Quare ponuntur tot ciuitates refugij trans Iordanem, sicut in terra Chanaan.
Quæstio XI.

Quæret Aliquis quomodo ponuntur tot ciuitates fugitiuorum trans Iordanem, vbi solum erant duæ tribus, & dimidia, sicut in terra Chanaan, in qua erant nouem tribus, & dimidia.

Respondet Rabbi Salomon: ideo esse hoc, quia habitantes trans Iordanem erant viri multum occisores: maxime, quia erant in ciuitatibus Galaad, & ideo tot ciuitatibus indigebant ipsi, sicut omnes aliæ tribus, & hoc patet Oseę capit. 6. vbi vocatur Galaad ciuitas supplantata sanguine, idest, calcans sanguinem sub plantis. Nicolaus dicit, quod ideo fiebat, quia ciuitates illæ erant elongatæ a Sanctuario: ideo multiplicabantur ne occisores accederent ad terram, in qua est Sanctuarium.

Ideo cetera. *Opinio Salomonis.* *Opi. Nicolai Lyrani.*

Sed hoc non videtur, quia in Hebron, quæ erat vna de H ciuitatibus fugitiuorum, vt patet Iosue cap. 20. erat Sanctuarium, vt habetur, tertio Reg. 15. cap. & dicitur ibi esse Sanctuarium, quia ibi sacrificia fiebant Deo communiter a toto populo: & dato, quod non esset ibi aqua, nec tabernaculum debebat ab illo loco procul esse omnis immunditia: vnde si immundum esset, quod aliqua ciuitas refugij, nunquam in ea fierent sacrificia.

Item si Deus nollet, quod ad ciuitatem, vbi erat tabernaculum, irent occisores, non constituisset omnes ciuitates fugitiuorum esse de ciuitatibus Leuitarum: cum isti debebant esse mundiores, quia pertinebant specialius ad Sanctuarium. Item sequeretur, quod in Sanctuario non I defenderentur occisores, sed falsum est, quia quicunque videtur, quod defendebatur ibi, præter occisores per insidias: Exod. 21. cap. vbi iubetur, quod occidentes per insidias ab altari extraherentur, & morerentur. Item hoc non stat, quia dato, quod in terra, in qua est Sanctuarium non deberent esse multę ciuitates refugij, tamen Moyses, qui separauit istas tres vrbes nesciebat, an futuro tempore deberet esse Sanctuarium magis in terra Chanaan, quam in terra duarum tribuum, & dimidiæ.

Item non stat, quia ciuitates illæ debebant poni secundum æqualem distantiam, ita vt tota terra Chanaan haberet aliqua loca refugij coniuncta: si autem alicubi ciuitates refugij essent multum coniunctæ sequeretur inconueniens, scilicet longitudo viæ ab aliquibus partibus terræ ad vrbes refugij, sed Dominus hoc vetuit Deuter. cap. 19. iubens, quod essent in distantia æquali. Aliqui respondent dicētes, quod post dilatationem terrę promissio- K nis erant addendæ aliæ tres vrbes in terra Chanaan, de quibus Deuter. capit. 19. quibus positis esset conueniens habitudo terræ Chanaan, & terræ ante Iordanem. Sed quidam redarguunt illos dicentes, quòd illæ tres ciuitates, de quibus Deuteronom. cap. 19. non sunt distinctæ ab illis sex, de quibus hic, & probant, quia Moyses constituerat tres ciuitates ante transitum Iordanis: ideo mandabat constitui alias tres: & apparet hoc Iosue cap. vigesimo, vbi Dominus mandauit Iosue, quod separaret ciuitates, quas iusserat per Moysen separari, sed ibi separatæ sunt solum sex, scilicet tres, quæ ante separatæ fuerant a Moyse, & tres postea in terra Chanaan, ergo non erant plures vrbes.

Alia opi.

Ista positio aliqualiter esset sustentabilis: magis tamen consonat, quod essent vrbes refugij nouem, sex a principio constitutæ, & tres constitui debebant multo tempore

positio Authoris

post

post dilatatis terminis. Et tunc respondendum est, quod causa huius est duplex; prima quia in terra Chanaan non solum fuerunt statutæ tres vrbes, de quibus hic; sed etiam postea aliæ tres.

Secunda causa est, quia tres vrbes, quæ positæ sunt trãs Iordanem non solum proficiebant pro habitantibus trans Iordanem, sed etiam pro multis, qui morabantur in terra Chanaan; quia aliqui illorum propinquiores erant ciuitatibus trans Iordanem, quam ciuitatibus fugitiuorum in terra Chanaan: si enim tres ciuitates trans Iordanem essent in medio terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, respectu Orientis, & Occidentis procederet illa ratio, quia solum deseruirent pro terra trans Iordanem, vel saltem valde modicum pro terra Chanaan. Si vero ciuitates istæ essent in extremitate terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, apud Iordanem, æqualiter essent pro terra Chanaan, & pro terra trans Iordanem, & sic magna pars terræ Chanaan non indigeret alijs ciuitatibus refugii præter illas: ideo reliqua terra Chanaan sufficienter haberet in alijs vrbibus, quæ in ea constitutæ sunt: etiam si essent solum tres. Nec est nimis difficile dici omnes vrbes refugii fuisse solum sex, nisi communis opinio esset in contrarium, quæ rationabilis satis est.

Tam filijs Israel, quam aduenis atque peregrinis.] Idest, istæ ciuitates æqualiter erant pro filijs Israel, scilicet qui erant de genere Iacob, sicut pro conuersis ad Iudaismum: quicunque enim eorum ad has vrbes confugeret, gaudebat immunitate locorum: eadem enim erat lex quantum ad conuersos ad Iudaismum, & quantum ad istos Iudæos, scilicet, quantum ad omnia cæremonialia, in quibus erat obligatio faciendi, vel non faciendi, & quantum ad iudicialia: sic patet Leuit. capit. vigesimoquarto, scilicet æquum erit iudicium inter vos, siue ciuis siue peregrinus peccauerit.

Aliquib. priuileg. gaudebant Iudæi, quibus non gaudebãt cõuersi ex gentilitate.

Idem patet Deut. capit. primo. Fallit autem hoc in quibusdam, quæ pertinebant ad priuilegium, sed non ad obligationem; quia his gaudebant Iudæi ex genere, & non conuersi, sicut patet de honoribus quibusdam, & de principatibus, quos non poterant percipere quidam de conuersis, de quibus Deut. c. 23.

Idem est in priuilegio Iubilæi. scilicet quod Iudæi, qui vendebantur in seruos, siue venderentur Iudæis, siue conuersis ad Iudaismum, saltem liberabantur in Iubilæo: conuersi tamen, & filii conuersorum, quando emebantur a Iudæis manebant serui in æternum: Leuit. c. vigesimoquinto. Idem patet quantum ad septimum annum remissionis, in quo Iudæi liberabantur a seruitute, si erant empti ab alijs Iudæis: nisi forte accepissent vxores a dominis, & vellent educere eas in libertatem, & filios: nam tunc manebant vsque ad Iobelæum in seruitute: Exodi cap. 21. & Deut. 15 conuersi autem ad Iudaismum in nullo casu liberabantur a seruitute anno 7.

Item non gaudebant priuilegio remissionis debitorum anno septimo, sicut Iudæi, quia cum aliquis mutuasset alteri pecuniam, & ante annum septimum non solueret, nõ posset postea exigere ab eo, nisi esset aduena, scilicet de cõuersis: Deut. c. 15.

Item Iudæi non poterant dare inuicem ad vsuram, poterant tamen dare conuersis ad Iudaismum Deuter. cap. 24. & Leuit. vigesimoquinto. In cæteris autem erant eis leges æquales, & dicitur hic aduena, & peregrinus ipse, qui de gentilitate conuersus est. Aliqui autem volunt, quod aduenæ dicantur esse conuersi ad Iudaismum, & peregrini sint ipsi Gentiles non conuersi.

Sed hoc non stat, quia Deus sæpe ponit aduenas, & peregrinos in alijs locis, & ibi solum intelligitur de conuersis, vt patet supra capit. decimoquinto, vbi dicitur de lege sacrificiorum, scilicet, quæ libamenta essent ponenda in singulis, & concludit ut, quod illa lex esset, tam pro Israelitis, quàm pro aduenis, & peregrinis: tamen manifestum est, quod non potest ibi intelligi de Gentilibus, quia Gentiles non faciebant sacrificia: nam etiam si vellent non permitterentur: Leuit. vigesimosecundo, vbi dicitur: De manu alienigenæ non accipietis panes Domino Deo vestro, aut quicquid aliud dare volueritis: con-

A taminata sunt enim omnia: ergo necesse est, quod accipiatur ibi aduena, & peregrinus pro conuerso de Gentilitate, qui recipiebatur, & cogebatur ad omnes cæremonias legis, sicut ipsi Iudæi ex genere: vocantur autem conuersi aduenæ, & peregrini.

Aduenæ quidem ab adueniendo, scilicet, quia ad legẽ Iudæorum, & Deum eorum venerunt: peregrini autem dicuntur a peregre manendo, quia quandiu ipsi erant inter Iudæos non erant tanquam in lege sua, aut terra sua; sed tanquam in aliena. [Vt confugiat ad eas, qui volens sanguinem fuderit.] Idest, in istis vrbibus solum gaudebunt immunitate, qui homicidium inuoluntarie patrauerunt, quod intelligendum est, vt supra, scilicet, quãtum ad plenam immunitatem tam ante ventilatam causam, quam post vsque ad mortem summi sacerdotis: ante causam autem ventilatam omnes gaudebant immunitate, **B** quicunque confugissent ad has vrbes, vt supra declaratum est. Etiam intelligendum est quantum ad alios, qui non occiderunt se defendendo, quia isti, quamquam voluntarie occiderint, non sunt rei sanguinis. Etiam non obligantur manere in vrbe refugii vsque ad mortem summi sacerdotis, sed mox, vt causa cognita esset, absoluebantur isti, & poterant redire in terram suã, vt supra declaratum est, & quando hic dicitur de nolentibus occidere tollitur omnis voluntas occidendi, scilicet, tam absoluta, quàm conditionata, vel secundum quid. Voluntas simpliciter, vel absoluta occidendi dicitur intendere occidere non ex aliqua causa compellente conditionaliter, & isto modo occidit ille, qui inimicus erat, vel iniuriam receperat, vel qui aliquem occidit, vt rapiat **C** quidquam ab eo. Voluntas conditionata dicitur quandocunque quis non intendit occidere alterum directe, & tamen postea ex aliqua causa eum occidit, & occidere vult: sic patet de illo, qui defendendo se alterum occidit: iste quidem inuoluntarius est, quia si alius non persequeretur eum ad mortem, ipsum occidere nollet, & dato alio casu non occideret.

Volũtas absoluta & conditionata, quæ dicatur.

Dicitur autem voluntarius inquantum per imperium voluntatis mouentur partes organicæ in pugnando, & contra illum ictus dirigendo, in quibus scit se alium occidere. Sic ponit exemplum Philosophus de voluntario mixto, de proijciente merces in mare propter periculum tertio Ethicor. nullus autem istorum plene pertinebat ad immunitates harum vrbium: nam ille, qui occidebat voluntarie simpliciter, quamquàm a principio antequam constaret per ventilationem causæ an voluntarie, vel inuoluntarie patratum esset ho- **D** micidium, gauderet immunitate vrbis, causa tamen ventilata, non gaudebat, quia tradebatur occidendus hosti suo, vt patet infra. Etiam ille, qui occidebat voluntate conditionata non pertinebat ad huiusmodi immunitatem, quia licet gauderet priuilegio vrbis antequam discuteretur causa: ea tamen discussa non erat mansurus in vrbe refugii, sed ibat quocunque volebat, vt supra declaratum est: illi vero ad quos pertinebat immunitas hæc, a principio ante ventilatam causam, gaudebant, & ventilata causa reducebantur in eandem vrbem vsque ad mortem summi sacerdotis, vt infra patet. & isti sunt, qui totaliter ignorantes aliquem occidebant.

Si quis ferro hominem percusserit.] Hic ponitur se- **E** cundum, scilicet, de fugitiuorum conditione: & ponitur hic aliqui modi, in quibus mors inflicta erat imputanda occisori, & in quibus non erat imputanda, & dicitur de occidente ferro, quod occidetur: hoc autẽ intelligitur de percutiente cum intentione percutiendi. Siquis. n. præter intentionem percutiendi data opera licitæ rei aliquẽ occideret, non erat reus, sicut patet de scindente ligna, & de manubrio eius ferro exiliente, quo alius occisus est: Deu. 19 cap. Si tamen non constaret an aliquis habuisset voluntatem occidendi alium, vel non, & tamen, percussisse ferro, præsumebatur, quod voluisset occidere: ideo reus erat mortis, & tamen siquis leuiter percussisset manu, quamquam percussus moreretur, non erat reus. Causa præsumptionis, quia ferrum est tale instrumentum, quo quis verisimiliter faciliter occidi potest, manus autem non est

Quo in casu imme- to occisi- di l. x ac- quo occi- sione vo- luntaria vel non lit. sit.

huiusmodi. ideo considerantur præsumptiones ex instrumentis percutiendi, secundum quod apparet ex litera.

Aliquis arguet, quod non stet ista distinctio de occidēte voluntarie vel inuoluntarie, quia quomodocunque aliquis occidat alterum a proposito, siue ferro, siue lapide, vel pugno reus est mortis: hic tamen distinguitur de percussione facta per diuersa instrumenta; ergo oportet, quod intelligatur siue voluntarie, siue inuoluntarie causetur occisio.

Responderi potest aliqualiter, quod secundum literam nostram non multum videtur differre occidens ferro, & baculo, quia pro vtraque occisione mors infligitur, sed in litera Hebraica fit differentia, quia lapis, & lignum ponuntur cum quibusdam determinationibus, & ferrum non ponitur cum determinatione; dicitur enim in lapide manus, & in ligno manus, idest, in lapide, vel ligno replente manum: quasi dicat, cum ferro quantæcunque quantitatis potest aliquis occidi, sed non cum lapide cuiuslibet quantitatis, sed lapide replente manum. Sic etiam de ligno dicendum.

Ad argumentum dicitur, quod quicunque voluntatem habet occidendi, & actualiter occidit, quacunque re hoc peragat, mortis reus est, sed aliqui sunt, qui voluntatem percutiendi habent, & non occidendi, & isti si ferro percutiant, & accidat mors, rei sunt; quia quocunque ferro occidere poterant. Etiam consistit hoc magis in præsumptione, quia quando non constat, an aliquis habeat voluntatem occidendi, si ferro rem peragat præsumitur voluisse, quia a causa immediata non abstinuit; etiam si ligno, aut lapide magno, quis alium occidat, volens præsumitur, nisi contrarium constet, quia talia H mortem inferre poterant. Si autem paruo lapide, aut paruo ligno hoc faciat, nisi probetur voluisse, præsumitur nolens occidere, quia ex talibus non consueuit inferri mors.

Et mortuus fuerit, qui percussus est.] Quia licet aliquis percusserit voluntate occidendi ferro, vel lapide, & non occisus fuerit percussus, non occidebatur percussor, etiam si per insidias hoc egisset, sed infligebatur alia pœna, scilicet, quia aut percutiebat hominem liberum, aut seruum; si liberum soluebat impensas in medicos, & opera perdita vulnerati, Exodi cap. vigesimo primo: si autem percuteret seruum, aut erat seruus suus, aut alienus; si erat alienus, aut mutilabat eum, aut non, scilicet, faciendo cæcum, aut claudum, aut abscindendo aliquam partem corporis necessariam ad motum, vel operationem, aut solum percutiebat infligens vulnus, & sanato vulnere non manebat impedimentum ad operationem aliquam, sed sola cicatrix.

Ad quid tenebatur in lege veteri percussor non occidens.

Si primo modo quamquam plene non exprimatur in lege Mosayca ad quid teneretur percussor: tamen videretur, quod teneretur ad omnia, quæ perdebat Dominus. Quod apparet ex homine libero; nam ibi percussor soluet impensas, & opera perdita: ita hic æstimabitur damnum quod incurrit dominus propter mutilationem serui; si vero seruus ex vulnere factus est totaliter inutilis ad operationem, videtur, quod teneretur ille ad totam æstimationem serui domino; quia seruus pecunia domini est: Exodi capit. vigesimoprimo: ideo in pecunia æstimari debet: si autem ex vulnere non sequeretur mutilatio, sed maneret sola cicatrix tenebatur percussor, sicut in libero, scilicet, soluere impensas in medicos, & opera perdita.

Si autem aliquis percussisset seruum suum non occidens, aut solum infligebat vulnus, aut mutilabat, vt supra dictum est; si primo modo non est expressa aliqua pœna in lege Mosayca; & etiam satis videtur, quod nulla deberet infligi; quia si quis percuteret seruum suum, & non moreretur immediate in manibus eius, sed post vnum, vel duos dies, nihil patitur dominus, quia seruus pecunia illius est: Exodi vigesimoprimo; quanto minus ergo patietur, si solum percutit; si autem Dominus seruum suum mutilauerit eruendo oculum, vel amputando manum, aut etiam si dentes ei excusserit, exibit seruus in libertatem: Exodi capit. vigesimoprimo; pro hoc malo quod dominus ei intulit. Quod quidem intelligitur

F de seruo conuerso de Gentilitate; in seruis autem, qui erant de stirpe Iudæorum non erat hoc, sed fiebat de eis, sicut de liberis, vt præallegato capitulo, declaratum est.

Homicidii reus erit.] Idest, tenebitur de homicidio, scilicet, quia voluit occidere; vel etiam si non constet præsumitur voluisse, quia tali instrumento rem peregit.

Et ipse morietur. Scilicet, occisor; & hoc siue confugerat in vrbem refugii, siue non; nam si non confugerit in vrbem refugij cognati viri occisi possunt eum occidere vbicunque inuenerint, vt patet infra; & si forte ponat se in manu iudicum, ventilabitur causa, & hoc comperto occidetur. Si vero confugerit ad vrbes fugitiuorum ad petitionem cognatorum occisi trahi debebat de vrbe G ad locum patrati homicidii, vt ibi ventilaretur causa; ista autem occisio fiebat per cognatum viri occisi, scilicet, quia diffinitio in causa, iudices tradebant virum occisorem in manus aduersarij, & ipse occidebat, erat autem ista mors iugulatio, vt patet infra.

Si lapidem iecerit.] Hic ponitur de morte, quæ fit per ictum lapidis, & dicitur, quod occisor similiter morietur, sicut qui ferro percutit; in hoc semper præsupponendum quod supra dicebatur, scilicet, an voluerit occidere, vel non.

Si voluit manifestum est, quod reus est: si noluit vtpote, quia a casu occidit, aut dabat operam licitæ rei, aut non; si dabat operam licitæ rei, & ipse tantum diligenter se habuit quantum satis erat, nō tenebitur; si vero erat res illicita, vtpote quia lapides iaciebat ad locum non conuenientem, nec adhibuit diligentiam, an aliquis ibi esset, tenebitur, quia in culpa est.

Nota quando tenetur de casu qui lapidem iaciens alium occidit.

Si autem aliàs occidit lapide, scilicet, quia sciebat quem percutiebat, & tamen putabat, quod forte non occideret, quia lapide rem peragebat, & erat tale instrumentum, quo aliquis mori possit, tenebitur; quia præsumitur voluisse, vel saltem in culpa fuit, cum tali instrumento vteretur. In Hebræo tamen hoc magis declaratur, cum ponitur lapis manualis, & hoc est ad causandam præsumptionem, quia si esset lapis paruulus, qui aliàs non posset inferre mortem, non videretur præsumendum. Sciendum autem, quod in omnibus istis, in quibus infligitur mors occisori est præsupponendum, quod aut iste occisus mortuus est ex percussione illa, scilicet, quia postquam percussus est satis breuiter mortuus est, vel si multis die-
I bus mansit nunquam conualuit, aut iste conualuit, & postea mortuus est. Primo modo tenebitur de occiso percussor. Secundo modo non tenebitur, sed solum restituet impensas in medicos, & opera perdita tanquam teneatur solum de vulnerato: Exod. capit. vigesimoprimo; hic autem, cum non distinguatur, præsupponitur, quod ex vulnere inflicto percussus occubuerit nunquam conualescendo, ad hoc, quod ambularet super pedes suos, vel super baculum.

Et ictus occubuerit.] Idest, mortuus fuerit, quia si non occubuerit, tenebitur solum percussus de vulnerato, scilicet ad impensas, & opera perdita: Exod. vigesimoprimo capit. [Similiter punietur.] Scilicet, sicut qui ferro aliquem percutit, quia occidetur. [Si ligno percussus interierit percussoris sanguine vindicabitur.]
K Idest, occidetur percussor ad vindictam occisi. Non est autem intelligendum, quod hoc fiat solum ad vindictam, aut principaliter; sed ad distributionem iustitiæ, quia æquum est ne crimina remaneant impunita: mors tamen ista erat etiam simul vindicta occisi, sed adhuc dato, quod nullus esset qui vindictam expeteret, iudex debebat occidere huiusmodi percussores. Quod autem dicitur hic de ligno, subintelligendum est, sicut de lapide, & ferro præsupponendo omnia, quæ de illis dicebantur.

Ponitur autem de ligno, quia præsumptionem facit voluntatis occidendi, vel saltem constituit in culpa eum, qui tali instrumento vtebatur. [Propinquus occisi homicidam interficiet.] Scilicet quando causa fuerit ventilata, & aliquis condemnetur, debet tradi consanguineis occisi viri, vt ipsum occidat. Hoc etiam faciebat Deus ad duritiem cordis Iudæorum; quia si ipsi manibus suis vindictam

dictam non expeterent, aliquo modo putarent nihil esse factum: ideo ad sanandum iram suam permissum est hoc: non tamen concedebatur, quod infligerent consanguinei viri occisi quodcunque genus mortis vellent occisori, sed solum quod determinatum est a lege, scilicet, iugulationem. Intelligitur etiam ista occisio de illa, quæ fiebat aliquo tanquam a persona priuata sine ventilatione causæ, scilicet, quòd quandocunque consanguineus occisi inueniret huiusmodi occisorem, posset eu occidere, dum tamen esset extra vrbem refugij, quod significat litera sequens, scilicet.

Statum vt apprehenderit eum percutiet.] Idest, non indigebat iste consanguineus occisi, quòd sententiaretur in causa, sed vbicunque reperiret occisorem poterat, iure suo vtens, occidere illum, & hoc quia habebat auctoritatē a lege faciendi hæc: quod intelligitur extra vrbem refugij, & etiam quando non ventilatur causa. Nam cum aliquis confugiens ad vrbem refugij, & ad petitionem aduersarij inde tractus est & ductus est ad ventilandam causam, si percusserit eum aduersarius tenebitur: etiam si iste occisor per insidias, vel aliàs indebite homicidium patrasset, quia tempore ventilationis causæ securus esse debebat. Et hanc securitatem præstare debebant iudices vrbis refugij, qui eum trahebant ad locum patrati homicidij.

Si occisor interfecerit cognatum occisi eum persequentem se defendendo, an teneatur pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Quæst. XII.

Qværet aliquis si cognatus occisi persequens occisorem in via antequam perueniret ad vrbem refugij, occidatur ab ipso percussore defendente se solum, & non habendo alias voluntatem occidendi illum: an teneatur occisor pro ista secunda occisione secundum legē foralem.

Respondebit aliquis, quòd non tenetur, quia cuilibet permissa est defensio corporis sui, & quod quis agit ob tutelam corporis sui, iure egisse dicitur.

In contrarium dicetur, quod iste tenebitur de occiso, quia quamquam alicui competat defensio sui ipsius, hoc est contra priuatas personas, non habentes auctoritatem puniendi, vel conijciendi in vincula: & tamen contra personam publicam, si agat vt persona publica, nulli est permissa defensio: nam in hoc perturbaret iurisdictionem iudicis, & incurreret pœnam, quia agit contra statum publicum, & leges humanæ magnas pœnas inferunt his, qui contra personam publicam defensionem volunt: sed iste videtur esse huiusmodi, scilicet, cognatus occisi, quia ex auctoritate legis istud agere potest, vt patet hic: ergo qui restiterit ei pœnam incurrit.

Respondendum est, quod occisor defendens se a cognato occisi si moderate se defendat, quamquam occidat eum non tenetur de occiso, nec de vulnerato: quia non agit ibi, nisi ob tutelam corporis sui, quæ sibi permissa est. Et cum arguitur, quod agit contra personam publicam resistendo illi; ergo incurrit pœnam; respondetur, quod non agit contra personam publicam. Nam quamquam iste habeat auctoritatem ex lege, non agit vt persona publica, quia non agit ex officio suo ex necessitate, sed ex concessione legis: multum autem ista differunt, quia iudex non punit reos, quia sibi concessum est, sed quia sibi ex necessitate impositum est, & si non agat mortaliter peccat, & tenetur etiam secundum leges humanas de vsu officio male administrato, scilicet, quia nimis læsit rempublicam, cum vitia relinquerit impunita, & delinquentibus audaciam magnam præbuerit: iste autem cui est concessum ex lege, non habet ex necessitate, nec ex officio quod persequatur hostem suum: nam melius ageret si non vteretur ista concessione legis, quàm cum vtitur. immo lex non tribuit hoc sibi tanquam bonum esset, sed tributum est propter duritiam cordis humani ad placandum iram eius, ideo hi agentes non agunt tanquam personæ publicæ, sed tanquam priuatæ prosequentes causam suam. Solum autem hoc habent, quia lex permittit eis occidere hostes illos: poterit igitur resisti istis, & qui occiderit aliquem horum se defendendo nihil magis incurrit pœnam, quàm si occideret aliquam personam priuatam. Si igitur occisores se defendendo occiderint proximos ipsorum primo a se occisorum: cum postea ventilaretur causa sanguinis pro illo secundo homicidio nihil passuri erant, cum vterentur iure suo, sed de primo erat quæstio.

An innocens pugnando contra iudicem, vel executorem iniustè eum volentem punire, peccet in foro conscientiæ, & contra legē humanā. Quæst. XIII.

B

Qværet aliquis viteriùs si aliquis se defendendo pugnet contra iudicem, vel executorem in casu in quo non est dignus puniri, nec conijci in vincula, vel pugnet contra huiusmodi persequentem iure suo vtentem, an peccet in foro conscientiæ.

Est autem diuersitas in hoc, nam supra quantum ad forum iudicialem humanum determinatum est, quod incurrebat pœnam, qui resistebat iudici, vel publico executori, & hoc, siue quando dignus est puniri, vel capi, siue quando non: in foro autem conscientiæ poterit esse dubium, nam quamquam, vt communiter forum conscientiæ strictius sit, quam forum legum, scilicet, quod in pluribus aliquis peccat secundum dictamen conscientiæ, quam secundum legem humanam, quæ multa non æstimat esse peccata, vel saltem non punit, vt peccata, tamen

C

interdum accidere poterit, quòd aliquis sit dignus pœna secundum legem humanam, qui non est dignus ie ⟨sic⟩ non dum forum conscientiæ, & potissimum in quibusdam causis, quæ concernunt publicam vtilitatem, nam interdum, licet quis secundum forum conscientiæ non peccet, tamen lex humana puniet eum, quia sic procurator pax publica.

Et quoniam bonum publicum consistit in habitudine iudicis, vel personarum publicarum ad inferiores regulatos, posset aliquis dicere, quod non iniquam lex humana puniat omnem hominem resistentem iudici, siue cum dignus est puniri, siue quando non, tamen quòd secundum forum conscientiæ aliquando non sit peccatum.

D

Respondendum est, quod in foro conscientiæ peccatum est iudici resistere, vel quod aliquis se defendat ab eo armis, cum ille, vt iudex procedit, secus cum procedit, vt persona priuata, & præter legem; nam præter determinationem legis humanæ, recta ratio dictat bonum publicum esse diligendum super bona particularia, quia iuxta Aristot. primo Ethic. in principio. bonum commune amabilius, & diuinius est bono particulari, sed pax publica, & status eius est bonum commune: ergo quicunque tollere vult ista, magis peccat, quam si tolleret aliqua bona particularia: huiusmodi autem est in habitudine iudicis ad partes reipublicæ, scilicet, quod per hoc consistit pax publica, quod omnes de vrbe iudici singulariter obediunt; scilicet, nullo modo se defendendo armis contra ipsum; quia si aliquis se defenderet, tolleretur status causarum,

E

scilicet, quod non posset de causa huius iudicari, cum iste habeat iudicem iam tanquam partem; ideo si resistatur iudici quomodocunque antequam constaret dignum esse, quod puniretur, vel caperetur, maxima pars executionis iustitiæ, & fere totum bonum publicum destrueretur: nimis ergo agit contra rationem qui cōtra iudicem armis se defendit, vel contra publicum executorē: ideo agit contra conscientiam, & sic erit peccatum.

De hoc latius loquitur 1. lum 12. cap.

Item quicunque Deo resistit, peccat, sed qui resistit iudicibus, resistit Deo, ergo peccat se defendendo a iudice, siente a parte. Hoc patet ad Roman. capit. decimotertio, scilicet Omnis potestas non est nisi a Deo, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. Item qui ex conscien-

tia, tenetur aliquid agere, & non agit, peccat ; sed secundum conscientiam nos tenemur obedire iudicibus, & non solum secundum legem humanam ; ergo quicunque resistit iudici volenti capere, vel punire armis, agit contra cõscientiam, ergo peccabit : sic patet ad Roman. capit. decimotertio, scilicet, Dei enim minister est vindex in iram ei, qui male agit : ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam, ideo enim, & tributa præstatis : ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes.

Item voluntas Dei est, vt iudicibus subiecti simus: ergo quicunque repugnat illis, agit contra Dei volũtatem ; & consequenter peccat, patet hoc prima Petri. capit. 2. scilicet subiecti estote omni humanæ creaturę propter Deum, scilicet, præsidenti. Et patet cum immediate subditur, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei vt benefacientes obmutescere faciatis impudentiam hominum.

Patet ergo, quod iudici armis resistere peccatum est. Nisi forte aliquis manifestissime sciret, quod iudex habebat eum exosum, & sub colore iudicis volebat capere, & qualitercunque morti tradere, tunc si non sequatur magnum scandalum ex resistentia poterit quis resistere armis, & hoc quidem solum quando putabat, quod si caperetur occideretur.

Circa ciuiles autem causas secus est : simile autem est velut si iudex, vel publicus executor agat contra aliquem non vt gerens personam publicam, sed vt aliquis priuatus gerens causam suam, & hoc manifestum sit, poterit ei resisti armis etiam secundum legem humanam, sed in foro conscientiæ nihil aliud est quod ego sciam iudicem procedere indigne contra aliquem solum, vt occidat eum, propter odium, quamquàm videatur agere, vt pars publica, quam quod agat, vt persona priuata : ergo tunc resisti sibi armis peccatum non est, nisi sequeretur valde magnum scandalum. Hoc tamen est generale, quod cum iudex procedit contra aliquos, vt iudex ad puniendum, vel capiendum, & illi nullo horum digni sint, & iudex non agat hoc ex odio, sed vt persona publica sic informata, vel volens de veritate inquirere, resisti sibi armis peccatum est in foro conscientiæ. De eo autem, qui habens potestatem a lege persequitur hostem suum ad occidendum, sicut in casu dato, dicendum, quòd non est peccatum resisti illi armis, quia in hoc non resistitur iudici, nec alicui publicæ personæ, sed personæ priuatæ volenti prosequi ius suum, & cum ille, qui se defendit sciat, quod non inuaditur ab illo tanquam a iudice volente punire, aut corrigere, sed tanquam ab hoste volente hostiliter occidere ; peccatum non est illi resisti armis.

Sed argueretur quod iste habet potestatem a lege ad occidendum, & quantum ad hoc est minister legis: ideo sibi resisti peccatum est ; ad Roman. capit. decimotertio. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male agit. Et iterum ; ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam ; ministri enim Dei sunt.

Respondendum est, quod iste non est minister Dei secundum, quod loquitur Apostolus, quia ipse intelligit de iudicibus positis tanquam executoribus iustitiæ, quicunque autem causam suam egerit, non est minister Dei: ideo potest sibi resisti, tanquam non ministro. Quod autem auctoritas Pauli & Petri intelligatur de his ministris, & non de illis, qui sunt hostes, apparet, quia ad Roman. capit. decimotertio, dicitur de potestatibus sublimioribus, & ibi sequitur. Non sine causa gladium portae. quod de solis iudicibus, & executoribus intelligitur. & primo Pet. capit. secundo, de regibus, & ducibus agitur, & aliis iudicibus, & omnes astæ sunt personæ publicæ ; ergo resisti armis ei qui persequitur occisorem cognati sui peccatum non est, & si occidatur in hac defensione, dum tamen defensio sit moderata, peccatum nullum est.

Si per odium hominem quis impulerit.] Ponuntur F alij casus, in quibus quis sine vulnere occidit, sicut si impellat alium ad cadendum de eminenti loco, vel si iaciat in aquam aut ignem, vel aliquid alterum vbi possit causari mors : & de isto dicitur, quod si fuerit per odium patratum homicidium, occidetur, qui sic impulit. Et dicitur per odium, quia forte aliquis alterum coactus est impellere, vtpote siquis ab alio impulsus est, & ex illa impulsione ipse alium impellit; impulsio est simpliciter inuoluntaria, sicut de eo, qui a vento educitur 3. Ethic. & est simpliciter violentia.

Ideo quamquam sequatur hic homicidium non est imputabile ei, qui immediate impulit ; sed ei, qui primò. Eodem modo si quis alium non videns, vel aliàs nesciens impulerit non est reus, quia non fit ex odio, licet sequatur homicidium : si autem non constet, quod ex G odio factum fuerit, & occisor alleget se non fecisse ex odio, accusatori incumbit probare, quod ex odio factum sit,

Hoc aũt ex præsumptione poterit iudici probari, vt si ante hoc esset inimicus: quoniam omnia mala, quæ hostis infligit, etiam si a casu sint, præsumuntur ex animo. Sic patet immediate de illo, qui percussit alterum manu, & mortuus est, si fuerit inimicus, sententiatur contra ipsum, alioquin non : idem de scindente ligna de cuius manubrio ferrum exiliens percussit proximum ; si hostis erat, quamquàm non constet de voluntate occidendi, condemnatur, alias minime ; Deuteronom. capit. decimonono.

Vel iecerit quippiam in eum per insidias.] Scilicet, si- H quis deiecerit parietem super alterum, aut aliquam partem domus, vel quodcunque alterum, quod antea ictus impulsu concutitur, & nocere potest : si enim per odium fecerit, & mors sequatur tenebitur : secus autem si non ex odio, vt siquis ab alio impulsus parietem impulit, vel aliquam aliam rem, & illa cadens, vel exiliens alterum occiderit, iste qui immediate eiecerit, reus non est, quia simpliciter est coactus; similiter autem de ignorante, & dicitur hic per insidias; non est autem intelligendum, quod quãdocunq; non fit per insidias non est punibile, vt hic; quia si fiat ex industria, vel qualitercunque ex voluntate nocendi, etiam si manifeste fiat, nihil differt, sed accipitur hic generaliter per insidias, contra hoc, quod est per ignorantiã, vel non est ab intentione, quamquam id quod est per insidias, semper sit magis punibile, quam cætera, etiam si voluntaria sint.

I Aut cum esset inimicus manu percusserit.] Scilicet, siquis alterum manu percusserit solum, non præsumitur, quod ex tali percussione sequatur mors, & si aliquando percussus moriatur, magis præsumitur mori ex alia causa, quàm ex percussione, nec condemnabatur percussor, quoniam non præsumitur, quod voluerit occidere, quia si hoc voluisset, vteretur alio instrumento, cum ex percussione manus sola non soleat mors sequi ; si tamen percussor hostis erat, præsumitur, quod occidere uoluerit, & ob hoc ita dure percusserit, vt quispiam mori possit, vel forte in percussione manuali aliqua fraude usus est ponendo aliqua, quibus mors faciliter causaretur ; ideo licet percusserit sine intentione occidendi, nec sequatur mors ex percussione, sed ex alia causa, condemnabitur K quod verum est, nisi hostis probauerit, quod mors nullo modo sequitur ex percussione illa, vt siquis conualuerit ex percussione illa ambulans super pedes suos, vel super baculum, & postea moriatur, præsumitur mori ex alia causa, & nullo modo condemnatur occisor; etiam si confiteatur se uoluisse occidere, sicut in publice rixantibus; Exod. cap. vigesimoprimo.

Et ille mortuus fuerit.] Istud intelligitur in omnibus supra positis, quia quodcunque sit genus uulneris, vel impulsionis, si non sequatur mors, ex illo percussor non tenetur de occiso, sed solum ad impensas in medicos, & opera perditã Exo. cap. 21.

Percussor homicidii erit reus.] Quia occidit, & voluntatem occidendi habuit, quod requiritur ad completum homicidium, quod autem habuit voluntatem occidendi patet ex uerbis, & ex præsuppositis istarum legum,

Cogna-

[illegible] — [C]ognatum occisi fuerint, vt inuenerit eum, iugulabit.] Hoc dicit de quocunque cognato, quia cuicunque ista [illegible] competit, licet magis conueniat alicui secundum quod magis, vel minus propinquus est, non cognatis autem non conueniat hoc, licet ipsi vellent prosequi defunctorum iniurias.

Ratio huius est, quia lex non iussit hoc, tanquam faciendum si bonum esset, sed concessit illud propter duritiam cordis humani, quia si hoc non permitteretur consanguineis viri occisi, ipsi prosequerentur sine iure durius [illegible] suum sanguinem. Vt ergo non daretur locus inobedientiae legum permissum est illud cognatis occisi, in reliquis autem non subsistit eadem causa, quia illi non mouentur tam efficaciter ad vlciscendum iniuriam defuncti, sed cognati propter vnitatem sanguinis & radicis, nulli ergo alteri quam cognatis hoc permittitur, & dicitur, quod immediate, vt inuenerit eum, iugulabit, scilicet, patrato homicidio antequam occisor perueniret ad vrbem refugij, si inueniret eum cognatus occisi, poterit eum occidere vbicunque inuenerit.

Vel si forte semel introeuntis vrbem refugij, aliquando extra reperiatur, poterit impune occidi, quia nunquam debebat exire de vrbe refugij, vsque ad mortem summi sacerdotis, vt patet infra: hoc autem verum est, nisi occisor ex sententia iudicum vrbis refugij ducitur [illegible] [illegible] cum cognato occisi ad locum patrati homicidij, [illegible] lex securitatem tribuit, & si cognatus occisi aliquid attentauerit in occisorem, reus mortis est. De hoc autem, quod dicitur, aliqui dubitant, an ille, qui sic occideret occisorem cognati sui persequens ipsum ante vrbem refugij, peccaret, & videtur quod non, quia iuste agit per legem, ergo iuste agit. Sed aliquis arguet hoc non valere, quia multa sunt, quae leges permittunt, & interdum facere compellunt, in quibus homo peccat, vt cum aliquem cogunt ad periurium, & ad similia.

Licet lex humana aliqua permittat quae sunt peccata non tamen diuina. Ad hoc respondetur, quod non est simile de lege humana, & diuina, quia lex humana non potest corrigere omnem actum malum, ideo multa permittit, & dato quod lex humana aliquid approbaret, [illegible] quod sine peccato fieri possit, quia non potest ipsa facere esse licitum quod secundum se est illicitum: in lege autem diuina secus est, quia Legislator illius Deus est, & omnia opera nostra sunt bona, vel mala in comparatione ad ipsum, scilicet, inquantum ipse acceptat, vel non acceptat ea; si ergo aliquid Deus constituit, vel expresse permittat etiam si secundum se bonum non sit, Deus facit illud esse bonum, idest, non iniustum, & nullo modo punibile, velut si Legislator aliqui iuberet, vel permitteret, quamquam illud non esset bonum, tamen agens per illud non punietur lege humana, ita si Deus aliquid approbet in lege sua, vel saltem fieri permittat, illud iam non est malum, nec punibile secundum Deum, aut conscientiam, quia aliter non differret inter illa, quae videbantur licita, & a Deo permissa sunt in lege, & ea, quae nullo modo permissa sunt, sed expresse prohibita, quod videtur esse inconueniens magnum. Sic declaratum est Deuteronomij capite vigesimoquarto, de libello repudij, & de dando [illegible] alienis, nam ista secundum se non erant licita, & tamen, quia Deus illa approbauit declaratum est ibi, quod non peccabant mortaliter haec facientes: [illegible] cum Deus permiserit, quod occisi propinquus occidere posset occisorem vbicunque reperiret, [illegible] quod non peccaret, Sed videtur contrarium, quoniam occisio illa ex rancore, sed ira est peccatum mortale, ergo illa [illegible] licita erit, potissime, quia Deus iussit [illegible] testamento, quod homo non quaereret vltionem Leuit. capite decimonono, scilicet, non [illegible] de tuo. Et iterum ibidem: Non quaeres [illegible] nec [illegible] ciuium tuorum. Sed [illegible] praecepta moralia: ergo tenebantur qui [illegible] occiderent tamen occisorem cognati sui [illegible] quia hoc modo iure [illegible], cum posset alias [illegible] [illegible] adducto occisore de vrbe refugij [illegible] quod peccabat faciens haec: potissimum, quia vbi cognati occisoris non solum poterant occidere

A occisorem cognatorum in via ante vrbem refugij, si illi occidissent iniuste, [illegible] si non essent rei, [illegible] quia casu [illegible] ignorantiam fecerunt. & in hoc non distinguebant [illegible] per interfecti consanguineo occisi sine causa [illegible] occideret persecutor eius ergo videtur, quod sit peccatum.

Respondendum est, quod ea, quae Deus approbabat, etsi alias essent illicita, [illegible] per hoc licita, sed permittendo expresse in lege approbat: ergo licita sunt, iste modus arguendi erat de [illegible] repudij, & de vsuris: Deuteronomij capite vigesimoquarto: sed manifestum est, quod istud factum approbatum sit a Deo cum expresse permittatur, ergo licitum est, nec de hoc aliquis dubitabit: est tamen distinguendum, quia Deus aliqua approbabat in lege, vel permittebat solum inquantum erat [illegible] specialis populi Iudaici:

B ita tamen secundum, quod Deus erat, & dabat praecepta bona secundum naturam, reprobabat: alia autem sunt, quae Deus approbabat propter infirmitatem populi Iudaici illa permittens, & alibi non reprobabat. & ista simpliciter erant licita.

Si autem [illegible] occidere [illegible] quod [illegible] non [illegible] peccat vel. Primum autem est istud de occisione percussoris cognati, quae permittitur, siue prior occisio iusta, vel iniusta fuerit: & tamen alibi contrarium iubetur, scilicet, Leuit. capite 19. vbi dicitur, quod debemus tollere omne odium, & obliuisci iniuriae: ergo necesse est, quod ista lex solum intelligatur in foro suo, scilicet, in iudiciali, quod qui [illegible] occisorem fratris sui non sit reus mortis in foro iudiciali veteris testamenti, & tamen si ex odio agit, reus est mortis aeternae, quia agit contra legem datam Leuit. capite decimonono. De libello autem repudij, & vsuris non est

C sic, quia quamquam ista secundum se non essent [illegible], Deus illa permisit propter infirmitatem Iudaeorum, & postea alibi non reprobauit, ergo non sunt punibilia, nec peccata apud Iudaeos, quia alioqui Deus poneret illis laqueum. De hoc etiam declaratum est Leuitici decimonono capite.

Quis [illegible] & absque odio, & inimicitiis quidquam horum fecerit.] Limitantur hic superiores leges, scilicet, quod intelligantur, quando aliquis habet voluntatem occidendi, & tamen agit fortuitu, vel sine odio. [illegible] non est reus, omnia enim ista requiruntur [illegible] [illegible] sine [illegible], idest, quod ante hoc nunquam fuit inimicus [illegible] non liberatur, nisi egerit fortuito quia poterit aliquis ex subita ira alium occidere, & [illegible] inimicus, quia tamen agit ab intentione, reus est. E[illegible] requiritur, quod non solum agat fortuitu, nam dato, quod

D [illegible] agat a casu, si ille erat inimicus occisi ante hoc, condemnatur, quia non praesumitur agere a casu cum inimicus sit, & hoc, siue sit publice inimicus, quod vocatur hic agere ex inimicitiis, vel non tam manifeste, quod dicitur agere ex odio. Cum ergo omnia ista tria habuit, non iudicabitur reus mortis.

Et hoc audiente populo fuerit comprobatum.] Idest, quod probetur in iudicio coram populo, quod [illegible] a casu, & non erat inimicus, nec odio occidit.

Dicitur autem coram populo, idest coram iudicibus ciuitatis, & senioribus, qui vocantur populus, vel multitudo; non enim oportebat totam populi multitudinem, quae grandis est, ad iudicia conuenire [illegible], quia tota nec audire potest, nec sententiare; vocantur autem rectores multitudo, quia totum populum repraesentant,

E vel eminenter continent, & isto modo rex est totum regnum.

An causa homicidij tractanda erat coram iudicibus ciuitatis refugij, vel coram iudicibus loci, in quo patratum est homicidium, & quomodo differat immunitas Ecclesiastica ab immunitate locorum refugij veteris testamenti. Quaest. XIV.

QVaeretur tamen de ista multitudine, quae esset, quoniam aliqui dicunt, quod erant iudices illius ciuitatis, ad quam confugerat occisor: alij volunt, quod essent iudices loci, in quo patratum est homicidium.

1. Op. Primo dicunt, quod cognatus occisi persequebatur occisorem ad vrbem refugij, & proponebat querelam coram iudicibus, & si iudices pro parte eius stabant, tunc de celero coram prætentabatur occisor, & contendebant de iure: si autem inueniebatur, quod occisor volens occidisset, tradebatur accusatori, & iugulabat eum: si autem inueniebatur, quod inuoluntarie, tunc sententiabatur, quod maneret in vrbe refugij occisor vsque ad mortem summi sacerdotis. E

Rat. 1. Op. 1. Et probant isti, quod intelligebatur de iudicibus vrbis refugij, quia dicitur supra, quod cum fuerit occisor in vrbe refugij, cognatus occisi non poterat eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur: ergo videtur, quod coram multitudine vrbis illius stare debebat, & ibi iudicanda erat causa.

2. Hoc magis probant ex eo, quod habetur Iosue cap. 20. scilicet, cum ad vnam harum ciuitatum confugerit, stabit ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea, quæ se comprobent innocentem: ergo videtur, quod ibi causa agenda erat, quia adducere probationes pars iudicij est. G

3. Item probant, quia quod occisor extraheretur de vrbe refugij, erat contra immunitatem ciuitatum, cognoscere ergo vtrum extrahi deberet, vel non ad iudices illius ciuitatis pertinet, quod ostenditur, nisi enim probatum esset, an ipse gaudere deberet immunitate vrbis, vel non, & hoc includit causam ipsam principalem, scilicet, an occisor esset reus mortis, vel non: ideo primo quam illi iudices vrbis refugij permitterent extrahi de vrbe sua occisorem, oportebat, quod cognoscerent, an reus esset: sed hoc cognito, nihil supererat, nisi vt sententiaretur tradendus persecutori ad iugulandum, vel mansurus in vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis; ideo non oportebat, quod duceretur occisor ad aliam ciuitatem. H

4. Item si reduceretur occisor de vrbe refugij ad alibi cum aduersario ... [illegible] hoc non esset ei tutum; in vrbe autem refugij tutum erat. Etiam vitaretur maior circuitus, & expensæ, quæ in legibus vitari ordinarie multum attendi debent.

Rat. 2. opin. Alij autem in contrarium dicunt, quod debebat illa causa agitari in loco vbi patratum est homicidium, & quod educeretur occisor de vrbe refugij: & ista est verior, vt patet infra cum dicitur, & reducetur per sententiam in vrbem, ad quam confugerat: ergo videtur, quod causa, in qua sententiabatur, quod occisor reduceretur in vrbem refugij, non agebatur in vrbe refugij, sed in loco patrati homicidij. I

Item videtur hoc rationabile, quia secundum leges humanas ratione delicti quis sortitur forum, scilicet, ratione loci, in quo delictum patratum est: ergo causa illius huiusmodi non erat ventilanda in vrbe refugij, cum ibi non acciderit delictum.

Item iura prouidere debent in causis eum modum, quo causæ optime tractentur: hoc autem ita est, ne occultetur veritas facti, & vt non subtrahatur aliqua opportunitas probandi, nam ... [illegible] forum ... est iuri iunctum, sed non est aliquis locus in quo ... de veritate delicti patere possit, quam locus, in quo patratum est, cum ibi possint esse testium copia; ducere autem testes multos ad aliud locum difficile est, & ... [illegible] manifesti, cum non cognoscant conditiones particulares tangentes delictum, sicut propter ignorantiam conditionis locorum delicti ... [illegible] sunt, quod de delicto ageretur in vrbe, in qua patratum est, quam in vrbe refugij, & sic erat. K

Modus autem finitus est, quod cognatus occisi ibat ad vrbem refugij, & proponens querelam de occisore, petebat eum extrahi, vt responderet in causa sua coram iudicibus vrbis patrati delicti: tunc iudices vrbis refugij concedebant, remittentes occisorem cum plena securitate, ne quidquam in eo committi posset, dum agitabatur causa, qua expleta diffiniebatur, quod occideretur, si reus esset, vel reduceretur in vrbem refugij, si esset innocens; quod satis apparet ... & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nec inferebatur aliquod damnum ipsi occisori.

Ad rationes. 1. opin. Ad rationes in contrarium respondendum, & ad primam cum dicitur, quod cognatus occisi ... [illegible] ... de ... [illegible] ... dum quando ... [illegible] ... vrbis patrati delicti prim. ... [illegible] ... quod non potest occidere illum ... [illegible] ... propositionem ... [illegible] ... refugij, & causa illius iudicetur, scilicet ... [illegible] ... loci delicti, cum fuerit remissus occisor ab vrbe refugij ad vrbem delicti.

Secundo modo est sensus, donec stet ... [illegible] ... multitudine, scilicet, coram iudicibus vrbis ... [illegible] ... proponens accusationem suam contra occisorem ... redu... [illegible] ... de vrbe refugij, & causa iudicetur, idest diffiniatur, vel terminetur ibi in loco delicti, & sic in quocunque sensu præsupponitur, quod causa agitetur in loco delicti.

Ad 2. Ad secundam rationem, quando dicitur Iosue capit. vigesimo, quod stabit occisor ante portam ciuitatis refugij, & loquetur senioribus vrbis illius: dicendum, quod non intelligitur de agitatione causæ homicidij, sed solum erat propositio occisoris ad hoc, quod reciperetur in vrbe, nam, vsquequo ista diceret, non sententiaretur, quod gauderet aliqualiter immunitate locorum, nec assignaretur sibi locus ad manendum in vrbe: his tamen propositis compellebantur iudices ad assignandum ei locum, vt patet præallegat. capit. cum dicitur: & suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. Quod autem non intelligatur ista propositio verborum de agitatione causæ homicidij, patet, quia post receptionem istam dicitur eodem capit. & habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur Sacerdos magnus, qui fuerit illo tempore: ergo post propositionem occisoris, & receptionem in vrbe habitare debebat in ea, & postea ventilanda erat causa: ideo prima propositio erat in vrbe refugij, de ventilatione tamen causæ nihil ibi dicitur vbi esse deberet.

Item patet, quod ista propositio occisoris non pertineat ad aliquam agitationem causæ homicidij, quia in ista causa occisor est reus; reus autem non proponit, sed respondet: ideo non potest intelligi de ventilatione causæ, cum dicat præallegat. capitu. quod occisor loquetur verba sua coram senioribus vrbis.

Fundamentum rationis huius patet eodem capit. vbi ponuntur duæ propositiones, & in prima dicitur, quod loquetur occisor coram senioribus vrbis refugij, in secunda dicitur, quod stabit ante iudicium reddens causam facti sui, & licet in prima constituitur tanquam per se ... [illegible], in secunda vero ... tanquam reus, & de ista non dicitur, quod deberet esse in vrbe refugij: ergo de ventilatione causæ homicidij, ... occisor erat reus, non dicitur, quod fieret in vrbe ... Cum vero magis obijcitur eodem capit. quod iste occisor loquetur ea, quæ se comprobent innocentem, & probationes sunt quædam pars iudicij, ergo ibi agitabatur causa.

Dicendum, quod non intelligitur hoc de probationibus inductis in causa principali, sed in propositione, quam faciebat occisor, vt reciperetur in vrbe refugij, & in ista solum dicebat, quod ipse occidit a casu, & non habens inimicitias, nec odium, ideo quod reciperetur in vrbe.

Hæc autem ... [illegible] ..., quæ si probarentur facerent eum gaudere ... [illegible] ... vrbis: probationes autem in causa principali inducebantur in loco patrati delicti, vbi agitabatur lis, quod autem non possit intelligi hoc de probationibus causæ principalis apparet, quia illæ fiebant per iudices ... [illegible] alterutra partium, & non per verba ipsius occisoris, ... [illegible] ... testimonium est conueniens pro seipso ... contra ipsum agitur: probationes tamen istæ ... [illegible] ... solis verbis occisoris, cum dicatur, & loquetur ... [illegible] ... ibus vrbis ea, quæ se comprobent innocentem: ... [illegible] ... iones ... non erant in causa principali, sed in prima positione, & sic non ventilabatur causa.

Ad tertiam. An sit contra immunitatem vrbium refugii, q. educeretur inde occisor ad ventilandam alibi causam, vel quod iugularetur si reus erat.

A Ad [illegible] rationem [illegible] quod extrahi occisorem ad occidendum illum ab vrbe [illegible], [illegible] contra immunitatem vrbis, & hoc [illegible], quia Deus dixit, quod non possit [illegible] occidere percussorem postquam esset in vrbe [illegible], donec staret coram multitudine, & causa illius [illegible]: nunc autem non extrahebatur ad occidendum [illegible], sed ad ventilandum causam in loco delicti, & si reperitur innocens, quod reduceretur ad [illegible] refugii, hoc autem non erat contra immunitatem [illegible]. Et si dicas quod etiam, istud est contra immunitatem [illegible] in Ecclesia non solum est contra immunitatem eius, quod aliquis inde trahatur ad occidendum, sed etiam [illegible] quod trahatur ad ventilandum causam homicidii, & si fuerit repertus reus, quod occidatur, quia tunc solum peccaret, & esset fractor immunitatis Ecclesiasticae ille [illegible] quam persona priuata hostem inde educeret, [illegible] caderet, & non iudex secularis si educeret inde occisorem ad iudicandum de eo an esset reus, [illegible], sed hoc [illegible] est, quia quicunque confugientem ad Ecclesiam inde traxerit, siue sit iudex secularis, siue Ecclesiasticus, siue persona priuata, est fractor immunitatis Ecclesiasticae, nisi in casibus a iure permissis: ergo sic esset hic, quod ad nihil posset educi occisor de vrbe refugii.

Quod dissimilis erat immunitas ecclesiastica ab immunitate locorum refugii.

Respondendum est non esse simile, quia non est aequalis immunitas ciuitatum refugii in veteri testamento, & nunc Ecclesiarum nostrarum, & coemeteriorum: non enim fuit concessa absolute immunitas ciuitatibus istis, sed solum, quod confugientes ad eas gauderent immunitate quousque ventilaretur causa, & postea si rei erant, occidebantur, vt patet hic, & Iosue cap. 20. siue igitur C dicatur, quod fiebat discussio causae in vrbe refugii, vel in loco delicti, nihil refert quantum ad esse, vel non esse immunitatem perfectam, quia [illegible] ventilaretur causa cum occisor esset occidendus si reperiretur nocens, non erat immunitas, sicut est nunc Ecclesiastica, quia nec intra Ecclesiam, nec extra potest iudicari de aliquo confugiente ad hoc, quod occidatur, vel si aliquis iudex hoc iudicauerit, Ecclesia non permittet [illegible] quandiu confugiens ibi manere voluerit, sed ciuitatibus refugii non fuit data immunitas: ergo non fiebat contra earum immunitatem si extraherentur inde occisores ad ventilandum causas in locis delictorum. [illegible] quando dicitur, quod ad iudices ciuitatis refugii pertinebat cognoscere an occisor extrahi deberet de vrbe.

D Respondetur, quod sine licentia illorum iudicum non educebatur aliquis de vrbe, & tamen ad sciendum, an deberet inde trahi, vel non, non requirebatur aliqua causae cognitio, sed ad solam petitionem aduersarii, vel iudicum loci delicti remitti debebat occisor, eo quod non erat contra immunitatem vrbis, quod pro quacunque causa inde educeretur ad sistendum iudicio: secus autem esset in confugiente ad Ecclesiam, vtpote si peteret iudex secularis, vel aduersarius quod inde educeretur, proponens, quod per insidias occiderat, vel erat publicus latro, vel nocturnus depopulator agrorum, in quibus casibus iura permittunt aliquem de Ecclesia educi: non deberet ille sine causae cognitione inde trahi: nam si nō esset verum, quod proponebatur, infringeretur Ecclesiastica immunitas educendo hunc de Ecclesia, sed de ciuitatibus refugii quomodocunque aliquis inde educeretur ad [illegible] causam, non erat contra immunitatem earum: ideo non oportebat esse causae cognitionem, ideo falsum illi praesupponunt, scilicet, quod deberent cognoscere iudices vrbis refugii, an ille mereretur gaudere immunitate vrbis, vel non.

Ad quartam. Quis erat modus quo ducebatur occisor de vrbe refugii, & remanebat ad eā ventilata causa.

Ad quartam rationem cum dicebatur, quod si educeretur occisor de vrbe refugii, vt alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset [illegible], respondetur, quod tutum [illegible] de facto, quam de iure. De facto quidem [illegible] occisor cum aliquibus de iudicibus vrbis refugii [illegible] tractandam causam, qui eum [illegible] reducebant. [illegible] etiam erat tutus, quia [illegible] ventila[illegible] [illegible] a iure, & si vellet aduersarius [illegible] reus erat, ac si in vrbe refugii eum [illegible]. [illegible]

fe [illegible] causa in loco refugii, [illegible] maior [illegible] in loco [illegible], oportebat [illegible] de loco, scilicet [illegible] non erant [illegible] expediret, [illegible] quamuis educeretur occisor de vrbe refugii, sed locum peteret [illegible]. [illegible] quod esset aliquis maior [illegible], vel [illegible] debebant propter maiorem certitudinem iudicandi in causis ex abundantia probationum.

Non esse necessarium quod probent negatiuum.

[illegible] fuerit hic comprobatum, scilicet, quod non [illegible] occisor hostis, nec odium habens, sed [illegible] agens, & hoc probaretur coram multitudine, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti. Sed diceret aliquis quomodo probabit illud, quia est negatiua, scilicet quod non erat hostis, vel quod non egit ex odio? respon- B detur, quod negatiua non potest probari directe, quia negatio est non ens, & non ens non habet causas, sed probatur indirecte per affirmatiuam oppositam, scilicet, probatur, quod aliquis non est inimicus, quia probatur, quod est [illegible], sicut probatur de aliquo, quod non est intemperatus, si probatur, quod est temperatus: ita etiam probabitur, quod nō egit ex odio, si probatur, quod semper amabat, [illegible] quando autem probatur negatiua nō per aliquam contrariam, sed per aliam propositionem incompossibilem, sicut probatur sufficienter de aliquo, quod nunc non est Salamanticae, si nunc est Hispalis, & tamen non sunt contraria.

Alio modo potest dici, quod non requiritur, quod occisor probaret se non egisse ex odio, sed solum, quod allegaret quod non egerat ex odio, nec ex inimicitiis, sed fortuitu, & tunc aduersarius tenetur probare, quod egit ex odio, & si non probauerit succumbet, & absoluetur occisor quia necesse erat, quod aduersarius allegaret occisorem egisse ex odio vel inimicitia, & tunc, sicut qui allegat dolum tenetur illud probare, ita tenebitur [illegible] aduersarius, [atque inter percussorem, & propinquum sanguinis [illegible] 14.] [illegible] causa de homicidio inter percussorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc [illegible] intelligitur, quia cuilibet competebat [illegible] cognati sui vindicari. [Liberabitur [illegible].] [illegible] liberabitur occisor de manu [illegible] iugulandum, [illegible] & hoc, [illegible], quia [illegible] odio, & inimicitiis ille egit, vt supra dicitur.

Et reducetur per sententiam ad vrbem ad quam confugerat. [illegible] patet quod supra dicebatur, scilicet, quod non [illegible] causa in ciuitate refugii in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbem, ad quam confugerat, [illegible] de illa: erat autem modus, quod aduersarius, posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugii, peteret talem occisorem ad locum delicti, ad tractandam causam suam, & tunc mittebant eum aliquibus [illegible] vrbis suo custodiendum, non quidem ne fugeret, quia non erat praesumptio, quod fugeret ad aliquem locum, sed ne aduersarius [illegible] ventilatas autem causa, [illegible] iudicabat iudex vrbis delicti illum [illegible] dum esse in vrbem ad quam confugerat. [illegible] deberet ibi, quia non [illegible] ita vt liceret ei redire in terram suam quocunque vellet. nam si post causam ventilatam, reperiretur extra E [illegible] refugii, posset propinquus occisi eum impune occidere, vt patet infra.

Quare cum absolueretur aliquis esse innocens non absoluebatur simpliciter, vt rediret in terram suā, sed manebat in vrbe refugii.

Causa autem quare immediate non absoluebatur simpliciter ad redeundum in terram suam erat propter duritiem Iudaeorum.

Nam sicut concessum est Iudaeis propter duritiem cordis, quod possent occidere [illegible] suorum, quam sine causae cognitione, & propria auctoritate vbicunque reperirent ante causam ventilatam, praeterquam in vrbe refugii, [illegible], quod etiam post ventilatam causam possent eos occidere, & hoc, quia erat recens odium, & non possent ipsi sustinere, si forte permitteretur [illegible], quod immediate post causae ventilationem ambularet [illegible] vellet, & ne daretur ipsis [illegible] quod [illegible] in vrbe refugii

refugij [illegible] tempore, [illegible] furor, & odium ad [illegible] sarh, ita vt tam posset secure [illegible] regredi in terram suam. Quod autem di[illegible], quod redi[illegible] occisor in vrbem, ad quam confu[illegible]: non est sensus, quod non posset redire [illegible], quoniam in quamcunque al[illegible] vrbem [illegible] posset. Omnes enim aequal[illegible] munitatis [illegible] tamen iudex, quod reduceretur in vrbem [illegible] quod seniores, qui duxerant eum de vrbe refug. [illegible] bantur reducere ad aliam vrbem, nisi ad eam, de qua [illegible] uxerant. Si tamen ipse vellet ire ad aliam, & ipsi eum portare vellent, poterat ire in quamcunque. Postquam tamen erat [illegible] vrbe refugij, si vellet ire ad aliam, & reperiret eum hostis in itinere posset occidere, quia non debebat exire de vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis.

F

An Sanctuarium habeat maiorem immunitatem quam ciuitates refugij.

Circa hoc aliquis dubitabit an Sanctuarium in veteri testamento haberet maiorem immunitatem, quam vrbes refugij, vel e contrario.

Item, dubitabitur quare non fuit data illa immunitas Sanctuario, sed vrbibus in veteri testamento, & an expediret, quod daretur Sanctuario.

Item an fuit conueniens, quod in nouo testamento esset aliqua immunitas locorum, & an fuerit conueniens, quod esset maior quam immunitas veteris testamenti.

Debet po[illegible] Iosu. 20

Item an debuit dari immunitas aliquibus ciuitatibus, vel Ecclesijs: & quare cum in veteri testamento fuerit principaliter immunitas in vrbibus data est in nouo testamento in Ecclesijs, & non in vrbibus: De his omnibus declaratum est Iosue cap. 20. [Manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo vnctus est moriatur.] idest, non poterat exire de illa vrbe refugij, vsque ad mortem summi sacerdotis alioquin vbicunque reperiretur occideretur.

Vnctio summi sacerdotis, magis [illegible] quam aliorum [illegible].

Dicitur qui oleo vnctus est ad differentiam aliorum sacerdotum, quoniam alij sacerdotes non vngebantur, sicut summus sacerdos licet haberent alias vnctiones, differebant autem quia sacerdotes minores vngebantur in extremitate auriculae dexterae, & pollicis pedis dextri, & manus dexterae: summus autem sacerdos non solum vngebatur in his partibus, sed etiam super caput eius fundebant oleum Exo. 29. cap. & Leuit. 8. cap. ita autem vnctio ista faciebat eum multum differre ab alijs. ideo denominatur ab illa multoties, vt patet hic & Leuit. cap. 21.

Secundo differebat ista vnctio, quia sacerdotes minores vngebantur oleo mixto sanguini arietis immolati: summus autem sacerdos vngebatur in capite oleo puro non mixto sanguini, quamquam illud esset compositum ex multis speciebus. De hoc Exod. vigesimonono, & Leuit. cap. octauo, de compositione huius olei habetur Exo. capit. 30. istae duae differentiae vnctionis sacerdotis magni a minoribus habentur Leu. cap. 21. cum dicitur: Pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos super cuius caput fusum est vnctionis oleum.

I

Sed aliquis arguet, quod etiam sacerdotes minores erant vncti in capite, sicut pontifex, quia Moyses dixit ad Aaron, & omnes filios eius, quando consecrati fuerunt: Vos autem non egredimini fores tabernaculi alioquin peribitis, oleum quippe sanctae vnctionis est super vos, ergo super capita erat oleum in sacerdotibus. Leuit. cap. decimo.

K

Responderi potest, quod illud intelligatur de vnctione manuum, & pedum, & auricularum sacerdotum, & quantum ad hoc erat oleum super eos, idest in eis. Aliter dici potest, quod super omnes sacerdotes minores erat oleum in capitibus: illud tamen non erat per effusionem, vel vnctionem, sed aspersionem, vt patet Leuit. cap. 8. & Exod. 29. solus autem summus sacerdos erat vnctus oleo in capite per effusionem, vt patet eisdem capit. [illegible] vocatur vnctio.

An [illegible] summum sacerdotem [illegible].

An si illis occidisset summum sacerdotem aliquid deberent ipsi facere. Quaestio XV.

Quaereret aliquis quid si aliquis occidisset [illegible] sacerdotem [illegible] fieri deberent [illegible]. Respondendum est, quod quantum ad hoc, quod [illegible] qui [illegible] occidere summum sacerdotem [illegible] que de [illegible] lo, [illegible] occidens a[illegible] [illegible] dere im[illegible] ftu [illegible] tunc dicetur cum [illegible] causa, & iste [illegible] innocens, an debebat immediate redire ad terram [illegible] postquam sententia [illegible] in causa, vel debet redire ad vrbem refugij. Dubium autem [illegible], quia iste debet manere in vrbe refugij quamdiu viuit summus sacerdos, sed iam ille mortuus est, cum iste illum occiderit ergo non apparet an immediate rediturus sit in vrbem suam, vel expectaturus vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Super hoc multa di[illegible] sunt Iosue capit. vigesimo, & ibi declaratum est, quod debebat manere in vrbe illa refugij vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis.

G

Quid si aliquis occideret alium dum viueret aliquis summus sacerdos, & postea incepta causa homicidij, & nondum ventilata, moriatur summus sacerdos, & cum ventilatur sit ea est alius summus sacerdos succedens, an debeat immediate reduci in terram suam si reperiatur innocens occisor, vel debet expectare vsque ad mortem summi sacerdotis cuius tempore causa finita est. Quid etiam si aliquis occidit alium tempore summi sacerdotis, & antequam causa inchoetur ad ventilandum accipiatur alius summus sacerdos, & iste reperiatur innocens: an manebit tempore huius in vrbe refugij, vel redibit immediate in terram suam, discussa causa. Quid etiam si aliquis occidit alium tempore, quo nullus erat summus sacerdos, & postea ventilaretur causa tempore aliorum sacerdotum, vel forte fit ventilata antequam assumatur

H

alius sacerdos successor. De his omnibus Iosue capit. 20. dictum est.

Quare occisor debebat manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Quaestio XVI.

Quaeretur autem quare dictum est, quod debeat manere homicida in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Multi Iudaei varie respondent sed eorum dicta sunt multum friuola de quibus non est curandum.

Rab. Salo. dicit, hoc fieri propter summum sacerdotem. debebat quippe summus sacerdos ad Deum interpellare, ne mala venirent in populo, sicut faciebat Aaron supra cap. 16. Cum ergo in diebus istius summi sacerdotis fieret homicidium, debebat homicida manere in vrbe refugij vsque ad mortem eius. *Opi. Rab. Salomonis.*

Sed ista ratio non habet aliquid verisimilitudinis. Alij autem dicunt, & dant causam allegoricam, scilicet, quod nullus de exulibus in patriam suam reuerti poterat, scilicet in vitam aeternam ingredi, vel non poterat fieri plena remissio peccatorum quantum ad omnem poenam, quousque summus sacerdos, idest Christus qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, vt patet ad Hebr. cap. sexto, & septimo, & Psal. 108. moreretur. Fuit autem iste summus sacerdos unctus oleo, scilicet, oleo laetitiae innisibiliter prae participibus suis. Psalm. 48. & Isai. 61. capit. Spiritus Domini super me eo, quod vnxerit me: ideo sicut cum aliquis per sententiam innocens iudicabatur, tamen exilium patiebatur quousque sacerdos magnus moreretur, ita licet per circumcisionem originalis peccati reatus tolleretur, & per contritionem omnia actualia tamen tandiu in exilium detinebantur animae Sanctorum in limbo, qui dicitur sinus Abrahae, donec pontifex noster Christus Iesus moreretur; tunc enim omnes sancti patres veteris testamenti exierunt de sinu Abrahae ingredientes in vitam aeternam. *2. Opin.*

Dicendum tamen, quod causa litteralis huius fuit, quia Deus volebat tollere ho[illegible] innocentium, quae propter duritiam cordis Iudaeorum [illegible] & ob hoc permisit quod cog[illegible] posset impune [illegible] occisorem vbicunque [illegible] in vrbe refugij, q[illegible] mandatum [illegible] potuissent Iudaei sustinere [illegible] legem, [illegible] foret post mortem [illegible], & immediate *Op. Au[illegible]*

dubium

diffinita illa deberet redire occisor in terram suam, esset adhuc furor recẽs in cognatis occisi,& non potentes eum tolerare,occiderent occisorem. Debuit igitur dari aliquod tempus magnum,in quo cessare posset ira cognatorum occisi,& istud assignatum fuit vsque ad morte summi sacerdotis: sicut enim potuissent assignati anni 10. vel 20 exilii, qui erat terminus certus, ita assignatum est vsque ad mortem summi sacerdotis, qui erat terminus incertus. De hoc magis Iosue capit. 20.

Item an conueniens fuit, quod assignaretur istud exilium vsque ad mortem alicuius sacerdotis minoris,vel alterius,declaratum est eodem cap. [Si interfector extra vrbium fines.] Hic ponitur casus,in quo poterat occidi ille,qui confugerat ad vrbem refugii,scilicet,si reperiretur aliquando extra vrbem, non quidem, quod exiret extra solum,sed quod aduersarius eius reperiret eum extra. Nã etiam si multoties reperiretur exisse, & tamen nulla vice eum inueniret aduersarius,non occideretur propter hęc, & dicitur extra fines vrbium,idest extra terminos,scilicet extra muros:nec accipitur terminus pro toto territorio, quia aliàs cum quælibet vrbs refugii haberet mille passus suburbanorum,cum esset de vrbibus Leuitarum,vt supra patet,in toto illo spatio gauderet immunitate occisor, sed hoc nullus concedit: ideo litera videtur contrarium innuere,cum infra dicatur,quod debebat profugus residere in vrbe vsque ad mortem pontificis.

Etiam non est intelligendum magis de vna vrbe,quam de alia, quia licet a principio aliquis fugerit ad vnam vrbem deinde transiret ad aliam: dum tamen illa esset de vrbibus refugii,gaudebat ibi immunitate,quia omnes vrbes refugii æqualis immunitatis erant:si tamen in itinere transeundo de vna vrbe ad alteram aduersarius reperiret occisorem, poterat eum licite occidere.

Quæ exulibus deputatæ sunt.] Istæ sunt omnes vrbes refugii,quæ erant ad custodiam exulum. Vocantur autem isti exules,& profugi,sed hoc secundum diuersa:primò enim tempore, quo manebant in vrbe refugii ante ventilationem causæ vocabantur profugi, quia ipsi illuc profugerant,scilicet, vt liberarentur,& nemo eos illuc ire compulerat;nec ibi manebant in pœnam aliquam: sed in conseruationem: Exilium autem nomen pœnæ est. Vocabantur verò exules tempore,quo manebant post diffinitam causam vsque ad mortem summi sacerdotis: nã tunc non erant profugi,sed reducebantur illuc per sententiam vt declaratum est supra, etiam manebant isti tunc in pœnam,nam a principio cum nesciretur an isti occidi deberent,vel seruari,manebant in vrbe refugii ex causa sua,ne occiderentur ab aduersario: nunc autem iam non manebant propter crimen, quia absoluti erant, sed manebant propter legem in pœnam; quia diffinierat lex, quòd manerent vsque ad mortem summi sacerdotis, & istud erat proprie exilium inductum a lege.

Et percussus ab eo,qui vltor est sanguinis.] Idest ab eo, cui competit vindicare iniuriam sanguinis effusi: iste autem erat cognatus occisi, cui competebat accusare, & occidere percussorem. Quicunque autem aliorum percuteret occisorem inuentum extra vrbes refugii,reus erat sanguinis tanquam si quemlibet alium occideret, quia vendicatio non pertinebat ad illum.

Absque noxa erit qui eum occiderit.] Idest cognatus occisi percutiens occisorem inuentum extra vrbem refugii, innocens iudicabitur, quia propter hoc nihil punietur.

Debuerat enim profugus vsque ad mortem pontificis in vrbe residere.] Ista est causa quare, potuit impunè percuti occisor,scilicet,quia fuit in culpa:debuerat enim manere semper in vrbe refugii, quia lex hoc iusserat: ideo cum exierit poterit occidi. Vocatur hic pontifex summus sacerdos, quia istud nomen ponitur ad differentiam ab aliis: multi enim erant sacerdotes,ad differentiam huius sacerdotis ab illis, vocatur iste sacerdos magnus, vel summus sacerdos: pontifex autem præter istum nullus erat,ideo non oportuit adiungi aliquam connotationem, scilicet,pontifex summus, vel pontifex magnus:in Ecclesia autem hoc rectè assignatur, quia multi pontifices, & multi gradus pontificum sunt. [Postquã autem ille obie-

A rit,] Scilicet summus sacerdos. [Reuertetur homicida in terram suam.] Idest poterit iam exire vrbem refugii, & ire quocunque voluerit, & hoc siue pauco tempore post occisionem factam,siue multo moriatur summus sacerdos:nam quantum ad hoc non differt. Quid autem si aliquis de homicidis confugientibus in vrbem refugii reperiretur nocens,& deberet iugulari, cui de cognatis occisorum trahi debebat iugulandus,quia multi occisi multos cognatos habebant, & cuilibet illorum competebat ius istud, vt supra patet, de hoc declaratum est Iosue capit. 20. multa quoque alia dubia pertinentia ad hoc ibidem declarata sunt.

Hæc legitima sempiterna.] Idest ista præcepta supra posita erunt legitima sempiterna,idest, leges semper durantes,vel in æternum obligantes,non quidem, quod sẽper manserint,quia iam non manent, cum perierit status B Iudæorum,sed dicebantur manere in æternum,si tandiu manerent inter Iudæos quandiu status ipse Iudæorum manebat. Si vero legibus illis nunquam aliæ inter Iudæos successerunt, sed leges simul cum populo abolitæ sunt,semper dicuntur æternæ,tunc autem proprie dicuntur deficere, si existente statu Iudæorum mutarentur illæ,succedentibus aliis legibus,& iste est modus,quo multoties dicitur in veteri testamento, quod aliqua lex erat sempiterna,& sic fuit de ista iudiciali: nam semper mansit quandiu Iudæi manserunt.

In cunctis habitationibus vestris.] Idest erit lex ista vniuersalis in tota terra vestra: si enim Iudei ducerentur in terram aliam extra terram Chanaan,sicut nunc sunt,non C haberent vrbes refugii, quia non permittitur eis iurisdictio aliqua,ita quod viuant legibus suis,sed etiam si iurisdictionem haberent,non distinguerent vrbes tales, quia hoc solum erat in terra Chanaan in vrbibus, quas Deus separauerat. Extra terram autem illam non debebat seruari iudicium istud, Sic patet de multis aliis cæremonialibus, & iudicialibus, quæ determinationem loci requirunt, & non poterant obseruari extra terram Chanaan.

Homicida sub testibus punietur.] Hic ponitur determinatio superiorum: fuerat enim dictum,quod homicidæ ventilarent causam suam cum cognatis occisorum, & debebat probari an egissent uoluntariè,uel a casu, & an ante hoc fuissent inimici, uel non,& multa huiusmodi, sed aliquis putaret, quod ista qualitercunque possent probari, scilicet, per unum testem, ideo dicitur, quod non, sed morietur sub testibus, idest, ad dicta multa testium.

D Ad vnius testimonium nullus condemnabitur.] Quãtumcunque enim aliquis sit excellens persona, non creditur ei soli si accipitur in testem, ad condemnationem cuiuscunque, nec etiam hoc solum in criminalibus, sed etiam in ciuilibus tenet: sic patet Deuteronom. capit. decimonono, scilicet. Non stabit testis vnus contra aliquem: quidquid illud peccati, aut facinoris fuerit, sed in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

Causa autem quare testimonium vnius nunquam admittatur si solus est, prouenit ex hoc, quia non potest haberi de illo firma suspicio,quod verum, vel falsum dicat: facile enim est, quod aliquis fingat quæcunque voluerit,& non potest deprehendi,an verum,vel falsum dicat, nisi ex aliis testibus, vel ipse includat in verbis suis E contradictionem.

Testimonium vnius nõ admittitur

Cum autem sunt multi testes, & distinctè interrogati idem dicunt,signũ est,quod illud sic acciderit, quia aliàs videbatur difficile quomodo isti concordarent. Etiam hoc apparet ex alio, quia testes quando multi sunt,poterunt variare, & ex dictis eorum colligi potest, an isti verum,vel falsum dicant: Existente autem vnico teste hoc non apparet. Et dicitur hic de condemnatione,quia cõdemnatio est odiosa,ideo nunquam debebat aliquis condemnari, nisi ex magna solennitate iuris, & cum multis testibus, ad absolutionem autem alicuius secus est: nam si aliquis habeat causam,quæ in nullius præiudicium vertitur,non oportebat esse tantam probationem,ideo interdum recipitur vnus testis, & quod cum hoc deponat ille

cuius

F cuius causa est, & ista est plena probatio, quæ in nulla alia causa agitata contra aliquem sufficeret.

Non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis.] Istud documentum est pro iudicibus, quia dicebatur supra de ventilatione causarum occisoris, cum cognatis occisi, & si repetitetur reus, quod traderetur iugulandus aduersario. Circa hoc autem aliquis iudex forte errabit pro pecunia liberans eum, qui reus est, scilicet, decernēs, quod non sit reus mortis, quod est contra ius litigatoris, & præstatur hic audacia ad aggrediendum iterum similia, ideo non debent recipi munera in tali casu, nec vnquā in aliis. vnde Deus vniuersaliter vetuit iudicem accipere munera Exo. capit. vigesimotertio, & Deuteronom. capit. 16. scilicet. Non suscipies munera, quæ excæcant oculos, & peruertunt verba iustorum. Et sicut intelligitur hic, quòd non debet aliquis propter pecuniam absoluere eum, qui reus est, ita non debet e contrario propter pecuniam iudicare reum eum, qui non est, quia interdum forte cognati occisi exhiberent munera iudici, vt iudicaret reum esse mortis occisorem, etiam si ille egisset inuoluntarie. Et hoc adhuc deterius est, quia melius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare, expressit autem Deus de eo, quod erat minus, quia si hoc prohibebatur, a fortiori censebatur prohibitum, quod quis acciperet munera ad iudicandum contra innocentem. De hoc Psalm. 13. Et munera super innocentem non accepit. Accipere autem munera super innocentem est, quod aliquis accipiat pecuniam, vt occidat innocentem.

Sed statim ipse morietur.] Idest postquam probatum fuerit de aliquo, quòd est reus mortis, non differatur vlterius eius mors, sed statim morietur. Vnde etiam recipere pecuniam pro dilatione sententiæ, vel executionis peccatum est, & hoc vetatur cum dicitur, sed statim morietur.

Exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt.] Repetitio est sententiæ superioris, quod fit ad maiorem cautelam, scilicet, ne aliquo modo auderent exire occisores de vrbe refugii vsque ad mortem summi sacerdotis, qui vocatur hic pontifex, & intelligendum est de illo summo sacerdote, non in cuius tempore causa diffiniebatur, vel inchoabatur inter occisorem, & propinquum occisi, sed de illo pontifice cuius tempore patrabatur homicidium.

Nam si aliquis occideret, alium, & immediate moreretur summus sacerdos, vel saltem antequam iste inciperet causam cum aduersario suo, lata sententia pro eo non debebat manere in vrbe refugii vsque ad mortem summi sacerdotis, qui iam institutus erat, quia non fuit tempore huius patratum homicidium, sed immediatè, vt diffinita fuerit causa, reuertetur iste in terram suam, quia iā mortuus est summus sacerdos, & quando dicitur de terra sua, non est magis intelligendum de sua, quam de quacunque alia, quoniam nullo modo exire debebat de vrbe occisor vsque ad mortem summi sacerdotis, vt supra patet, sed lex expressit hic, quod cōmunius est, scilicet, quia magis inclinarentur isti fugitiui ad redeundum in terram suam, quàm in aliquam aliam. Vocantur autem hic exules, & profugi ex eadem causa supra, scilicet, profugi ante ventilatam causam, & exules post ventilationem.

Ne polluatis terram habitationis vestræ.] Ista est causa præcedentis dicti, scilicet ideo non reuertentur homicidæ in terram suam, ne polluatur terra. Sed quomodo polluitur per reditum eorum ante mortem summi sacerdotis? Aliqui autem volunt, quod hoc fiebat, quia homicida censebatur immundus, & terra, ad quam veniret, ex aduentu eius efficeretur immunda. Sed hoc non stat, quia esse homicidam non est aliqua immunditia legalis, nisi saltem in 7. diebus primis post sanguinis effusionem: nam ibi debebat homicida expiari secundum ritum eorum, qui mortuos tetigerunt, sic patet supra capit. vigesimoprimo, vbi iussit Deus venientes de bello contra Madian manere 7. diebus extra castra, vt ibi expiarentur. Sed hic non stat istud, quia etiam si reuerterentur homicidæ in terram suam viuente summo sacerdote, si hoc esset post ventilatam causam, iam multi dies transissent, & sic non

An propter aduentum homicidæ terra pollueretur.

polluerētur terra propter aduentum eorum. Item, quia si homicidæ propter præsentiam suam terram polluerent, maximè videretur terra maculata, quæ erat in vrbibus refugii, cum illuc confugerent omnes homicidæ: & tamen ibi debebat obseruari maxima puritas, quia sacerdotes, & Leuitæ, qui erant ministri Dei, debebant abstinere ab omni immunditia tam morali, quam legali: ergo præsentia homicidarum nō polluebat vrbes refugii, alioquin Deus non iussisset ibi esse homicidas.

Itē si præsentia homicidæ terram pollueret, magis pollueretur quando reduceretur homicida de vrbe refugii ad locum delicti ad agitandum causam, cum recensior esset occisio, sed intelligitur, quòd per reditum homicidæ polluetur terra sanguine, scilicet quia quando rediret homicida in terram suam ante mortem summi sacerdotis,

G aduersarii sui occiderent eum, & sic offenderent sanguinem innocentem, quia occisor in morte alterius prioris nihil peccauerat, cum fortuito, & absque inimicitiis occidisset, nunc autem magis terra polluebatur in morte huius, & hoc significatur in litera sequenti, cum dicitur, quæ insontium cruore maculatur, idest terra contrahit maculam per effusionem sanguinis innocentis: ideo nimis caueri debebat, ne homicidæ redirent in terram suam vsque ad mortem pontificis, & sic terra non macularetur

Quæ insontium cruore maculatur.] Idest principalis macula quam terra Iudæorum incurrebat, erat per sanguinem innocentem effusum in ea, per sanguinem autem hominis nocenti, terra maculari non dicitur, quia iustum est sanguinem illum effundi. Et hoc non solum intelli-

H gitur quantum ad eos, qui innocenter alios occiderunt, & postea occiduntur, sed etiam ad quoscunque alios, qui iniuste occiduntur, immo magis de illis intelligitur, quia isti, qui occisi sunt, redeuntes de vrbe confugii ante mortem summi sacerdotis, licet innocentes sint inquantum sanguinem alienum effuderunt, tamen non sunt prorsus innocentes, quasi nequaquam mortem istam mereantur. Nam merentur illam inquantum exeunt de vrbe refugii ante tempus determinatum a lège, cum dixerit supra lex, quod debuerat profugus vsque ad mortem summi sacerdotis in vrbe refugii residere, & ob hoc cognati viri occisi impune possunt percutere istos occisores: quia tamen isti sic exeuntes de vrbe constituuntur magis rei ex quodam priuilegio, quod lex tradidit cognatis viri occisi, quàm ex aliqua actione sua, vocat eos lex adhuc innocentes.

I

Quomodo dicitur terra pollui, quando funditur sanguis innocens. Quæst. XVII.

CVm autem dicitur, quod terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non est intelligendum de pollutione reali, nec de hoc curat Scriptura: quia quantum ad istam non magis polluuntur istæ terræ per effusionem sanguinis innocentis, quam nocentis, nec etiam intelligitur de pollutione legali.

Vocatur autem legalis pollutio, vel immunditia quandocunque res non habebat aliquam immunditiam realem, sed solum vocabatur immunda propter aliquid cōstitutum a lege, sicut qui tetigisset tabernaculum, in quo erat aliquis homo mortuus, vel sepulchrum hominis, aut ossa arida reperta in agro, & multa alia, de quibus supra

K decimonono capit. omnes isti vocabantur immundi; tamen ista immunditia non erat aliqua realis pollutio per contagionem, vel alias: sic etiam patet de pollutionibus, quæ habentur Leuiti. capit. vndecimo, & in aliis locis: ista autem pollutio legalis, quamquam realiter nihil esset, sed ex legis positione: tamen habebat hunc effectum, quod homines habentes eam, non permittebantur accedere ad Sanctuarium, aut ad aliquas res sacras, & si aliqui immundi ingererent se his, Deus comminatur eis mortem inferendam Leuit. capit. decimoquinto: aliquando autem istæ immunditiæ excludebant hominem a rebus sacris, & etiam a communicatione aliorum hominum, ita vt extra castra isti immundi habitarent, sicut patet de fluentibus semine, & de leprosis, & immundis super mor-

A tuo supra capitulo quinto: & licet duæ harum immunditiarum essent naturales, scilicet, esse leprosum, & fluentẽ feminæ: tamen esse immundum super mortuo non erat aliqua realis immunditia. De nulla harum duarum partium immunditiæ legalis potest fieri applicatio ad pollutionem terræ, de qua hic dicitur.

Nam res inanimatæ non dicebantur esse pollutæ eo modo, quo homines, quia homini polluto non licebat accedere ad Sanctuarium, res autem pollutæ hoc habebant, quod non licebat homini illis vti ad ministerium suum, sicut vasis, vel vestibus pollutis: Leuit. capit. vndecimo: & supra capit. decimonono: terra autem si esset polluta, non poterat esse quantum ad aliud polluta, nisi quia homines non deberent habitare in illa, sicut dicitur de domo, in qua apparebat lepra in parietibus, quod nullus moraretur in illa: Leuit. cap. decimoquarto, ita ergo si terra Iu- B dæorum pollueretur, non liceret eis habitare in ea, sed inquisituri essent alia loca.

Hoc autem ex nulla causa accidebat, quia nunquam exituri erant Iudæi ad habitandum terram aliam, ideo terra non erat vere maculata secundum legalem immunditiam, hoc namque Deus prouidit vti res illæ, quæ multum necessariæ erant nunquam pollurentur, sicut patet de fontibus, fluminibus, & congregationibus aquarum, quia etiam si caderent aliqua morticina super hæc, non polluebantur: Leuit. capit. vndecimo: terra autem erat summæ necessitatis ad habitandum, ideo pro nulla causa pollui poterat, ita quod non liceret in ea semper, vel pro aliquo tempore habitari: est ergo ista pollutio, quæ hic dicitur minor pollutione legali, quia nullum effectum illius habet, sed dicitur pollutio quantum ad quandam re- C uerentiam, scilicet, quod Deus habitabat in illa Israel: ideo debebat esse terra mundissima, quod in ea quodcunque immundum esset: erat nimis contra Dei reuerentiã: ideo etiam si non esset magna immunditia, iudicabatur esse immunditia propter præsentiam Dei. Vel aliter dicitur terra immunda esse, quia recipit sanguinem iniuriose effusum, vt patet: quia dicitur immediate, quod nõ potest aliter expiari, nisi per effusionem sanguinis illius, qui effudit sanguinem, & tamen effusio sanguinis secundi nõ est aliquid mundum.

Terra quare dicatur immunda.

Dicitur tamen mundificare, quod solum refertur ad hoc, quod est vindicta sanguinis primo effusi, inquantum fit ibi quædam commutatio iusta in pœnis: sic autem dicitur terra aliquando clamare propter sanguinem effusum: Genes. cap. quarto: scilicet, vox sanguinis fratris tui D clamat ad me de terra.

Nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem effuderit.] Idest, si terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non potest aliter expiari, nisi per alium sanguinem, qui nocens est. Hoc ideo est, quia ista immunditia non est naturalis, quæ tollitur per ablutionem: nec est legalis, quæ tollitur per quasdam ceremonias: de quibus Leuit. capitulo vndecimo, vsque ad decimumoctauum, & supra capitulo decimonono, sed est immunditia, quæ est iniustitia in effusione sanguinis innocentis: iniustitia autem non tollitur nisi quando actus ille, qui est iniustus, reformatur per iustitiam oppositam, & hoc est per pœnam inflictam male agenti, & iam erit ablata præuaricatio: sic est hic, scilicet, quod immunditia sanguinis innocentis effusi expiatur per effusionem sanguinis nocentis: nec aliter expiari potest, quia nõ est alius modus, per quem reducatur operatio illa ad iustitiam, nisi per hunc. Sciendum autem, quod non debet ista litera E referri ad casum præcedentem, scilicet, de occisione homicidarum redeuntium in terram suam de vrbe refugii, quando occiduntur ab aduersariis suis si redierint ante mortem summi pontificis, quia tunc quamquam isti homicidæ innocentes sint, possunt eos aduersarii sui occidere impune, quia ante tempus determinatum a lege exierant de vrbe refugii: vnde sanguis istorũ non effundebatur: sed refertur litera ista ad alios effundentes sanguinem innocentem, scilicet, siquis occiderit aliquem nihil meritũ contra legem, terra immunda erat, & non expiabatur, nisi morte occisoris, idest, quod terra semper manebat polluta, cum maneret iniustum illud quousque reduceretur

A ad iustitiam per mortem occisoris. Terra autem dicitur specialiter polluta per vitium istud, quia horribilius est istud vitium aliis, & minus terra illud sustinet, vnde dicitur clamare pro illo. sic patet de sanguine effuso Abel iusti, quoniam clamauit de terra Genes. capitulo quarto. Alia duo vitia dicuntur clamare ad Deum, quia magna sunt, quorum vnum est sodomiticum, de quo Genes. capitulo decimooctauo. Aliud est retentio mercedũ operariorum: Iacob capit. 5. primum tamen, quia est magis horribile dicitur terram polluere.

Quæ vitia dicantur clamare ad Dominũ.

Atque ita emundabitur vestra possessio.] Scilicet, terra, quam vos possidetis, & in qua habitatis, effundendo sanguinem illius, qui sanguinem fudit.

Me commorante vobiscum.] Idest hoc potissimum facere debetis, quia ego habito vobiscum in terra hac. Di- B cebatur Deus habitare cum Iudæis, non quidem quod magis esset in terra illa quam in aliis: vbique enim totus est, sed habitat specialiter in quibusdam iam hominibus, quam terris: in hominibus quidem, scilicet in iustis, quia templum Dei est mens iusti, & altare optimum cor eius, sic enim ait Apostolus templum Dei Sanctum est, quod est vos, secundo Corint. capit. quarto, ibi enim Deus est specialiter, scilicet per gratiam, & quia vnit sibi viros iustos, tanquam vnum sint cum eo. ad Corinthio, capitu sexto qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. In locis autem Deus specialiter esse dicitur, quia aliqua loca sunt in quibus specialiter virtutem suam monstrat, sic erat in terra Iudæorum, & potissimum in sanctuario, vbi loquebatur Angelus loco eius, & erant ibi omnia vasa ministerii Dei, & sedes eius inter duo cherubim: atque exhibeba- C tur ei cultus specialis ibi, qui non exhibebatur in aliquo loco alio: vnde illud sanctuarium vocabatur tabernaculum, idest domus, & non erat domus alicuius alterius, nisi Dei, qui censebatur ibi habitare: nunc autem Deo habitante inter Iudæos debebat tota terra eorum munda esse, & principaliter a vitiis, quæ magis repugnant Deo, quam quælibet aliæ immunditiæ cuiusmodi erat occisio innocentis. Debebat etiam terra esse munda quantum ad mundities, vel sordes corporales, quia licet Deus cum incorporeus sit non possit tangi, nec offendi his immunditiis, tamen nos inquantum plus ab immunditiis abstinuerimus facientes loca nostra esse munda propter ipsum, maiorem ei honorem impendimus; & est ille sibi gratus: etiam contenit hoc propter sanctuarium Dei, quia ille erat locus corporalis, & super omnia mundissimus: D ita propter reuerentiam eius alia loca apud sanctuarium munda esse debebant, & hanc munditiam Deus iussit, quia cum erant Israelitæ in deserto, & arca domini erat in castris inter illos, iussum erat, ne quis in castris releuaret ventrem, sed extra castra: ibi terram fodiens operiebat id, quo venter releuatus erat. De hoc Deuteron. capit. vigesimotertio, scilicet, habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ gerens paxillum in balilteo: cumque sederis fodies per circultum, & egesta humo operies, quo releuatus es (dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt sint castra tua sancta) & nihil appareat in eis fœditatis, ne derelinquat te.

Deus quo videatur habitare in aliquo loco magis, quam in alio.

Quare Deus faciebat, vt loca, in quibus esset sanctuarium haberent speciale munditiam.

Ego enim sum dominus qui habito inter filios Israel.] Redditur hic ratio præcepti, scilicet ego, qui moror inter vos, & iubeo ista, sum dominus, ideo facere debetis, nam diceret aliquis, quis est iste, qui inter nos habitat, & iubet tantam obseruari munditiam? ipse autem re- E spondet, ego sum dominus, quasi dicat: ideo debetis me honorare in hoc. Etiam refertur ad aliud, scilicet, non debetis dubitare facere hoc, quia obligamini facere, cum ego iubeo, qui sum dominus. Quomodo autem Deus habitet in medio Israelitarum supra declaratum est.

CAP.

F

CAP. XXXVI.

Supra. *ACcesserunt autem, & principes familiarum Galaad, filij Machir, filij Manasse, de stirpe filiorum Ioseph, locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt: Tibi domino nostro præcepit Dominus, vt terram sorte diuideres filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri: quæ si alterius tribus homines vxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur. Atque ita fiet, vt cum iobeleus, idest quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.*

G

Accesserunt.] Positis legibus de ciuitatibus fugitiuorum, hic agitur de quodam dubio incidenti circa permutationem prædiorum, & tanguntur tria. Primum dubii propositio: secundum responsio: tertium executio. Secunda ibi. [Respondit Moyses.] Tertia ibi. [Feceruntque filiæ.

Qualis sit ordo eorum, quæ sequuntur ad præcedentia.

Quæstio I.

H CIrca primum, dubium est, sicut circa superiora de continuatione huius ad præcedentia, an sit ordo rectus, vel anticipatio, & recapitulatio.

Hoc autem constare non potest per certitudinem, quia superiora sunt purè præceptiua, istud autem est aliqualiter historicum, scilicet, de quadam propositione filiorum Manasse coram Moyse propter filias Salphaad: inter historicum autem, & præceptiuum non potest parere ordo, quia non est aliquid in ipsis, per quod conuincatur vnū esse posterius, vel prius altero. In historicis autem est, quia quædam sunt, quæ necessario præponi debent ad alia, & licet sint postposita manifestè videtur mutatus ordo: sicut si prius describatur historia mortis alicuius, postea verò ei attentur accidentia natiuitatis suæ, & gesta per vitam. Hic tamen satis rationabile est dici, quod sit ordo continuatus, quia enim non apparet aliqua cau- I sa, quare ab isto ordine recedere debeamus, dicendum est res accidisse eo ordine, quo scriptura eas narrat: potissimùm, quia ista, quæ habentur hic acciderunt in vltima mansione, scilicet apud Iordanem, vbi acciderunt ea, quę habentur in capitulis immediatè præcedentibus, & sic saltem apparet, quod fuit illud factum in loco vltimo, & non potest dici, quod alia fuerint in locis posterioribus, ita vt arguatur, quod sit mutatus ordo.

Accesserunt principes.] Considerandum est quod ista, quæ habentur in hoc capit. acciderunt propter filias Salphaad; dictum enim fuerat, supra capit. vigesimoseptimo, quod Salphaad, qui fuit de tribu Manasse mortuus est sine filiis masculis, erat autem consuetudo apud antiquos, quod filii masculi succederent: ideo cum iste non haberet filios, non videbatur, quod habiturus esset hære- K ditatem aliquis nomine eius: filiæ autem conquestę sunt, quod tollebatur nomen patris earum de familia sua, propter non habere filios masculos, ideo quod daretur eis hæreditas loco patris sui: Deus autem tulit, quod daretur: nunc autem filii Manasse, qui erant de tribu ista, de qua erant filiæ Salphaad, conquerūtur dicentes, quod si non prouidetur eis, fraudabuntur, scilicet, quod filiæ Salphaad nubant cui voluerint, & filii earum succedent ipsis, sed filii sequuntur familiam virorum: ergo transibat hæreditas ad aliam tribum si ipsæ accipiant viros de alia tribu: in quo Deus prouidet, quod accipiant viros de tribu sua, & tunc non transibit hæreditas ad alias tribus.

Principes familiarum Galaad.

Galaad an sit nomen viri, vel ciuitatis hic.

Quæstio II.

ALiqui dicunt, quod Galaad non est nomen viri, sed nomen terræ, quia quidam mons vocatur Galaad Genes. capit. trigesimoprimo, & ab isto terra coniuncta denominatur terra Galaad, de qua supra capit. trigesimo primo. dicunt autem isti, quod principes familiarum Galaad, idest principes familiarum, qui habitabant in Galaad accesserunt ad Moysen. Dicunt autem, quod in ista terra Galaad habitabant filii Manasse, cum terra, quæ erat ante Iordanem fuerit data tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse, supra capit. trigesimosecundo. Sed dicendum, quod hoc non potest stare, necesse enim G est, quod accipiatur hic Galaad pro viro, quia dicitur hic quod principes familiarum Galaad filii Machir accesserunt ad Moysen: ergo Galaad erat filius Machir, quod non pertinet alicui terræ: nisi forte aliquis dicat, quod filii, est hic in nominatiuo pluralis numeri, & refertur ad principes familiarum terrę Galaad, qui erant filii Machir. Sed hoc non stat, quia ex hebræo apparet, quod hic non sit pluralis numeri, sed singularis, & referatur ad ipsum Galaad.

Item apparet, quia dato quod dicamus, quod filii Manasse, qui habitauerunt in terra Galaad, petierunt, istud non poterit stare, quia hic conquerebantur filii Manasse de dimidia tribu, quod filiæ Salphaad acceperant hæreditatem loco patris, & illa periret de tribu ipsorum si possent illæ accipere viros de alia tribu: ergo oportet, quod H illi filii Manasse conquererentur, cum quibus filiæ Salphaad suscepturæ erant hæreditatem: fuit autem tribus Manasse diuisa in duas partes. Quædam enim pars eius accepit hæreditatem in terra duorum regum Amorrhęorum cum tribu Gad, & Ruben, de quo supra capit. trigesimosecundo, alia autem medietas accepit possessionem in terra Chanaan per Iosue: de quo habetur Iosue cap. 17. constat tamen, quod filiæ Salphaad acceperunt possessionem in terra Chanaan: ergo illa pars Manasse, quæ erat in terra Chanaan conqueri debebat propter filias Salphaad & non familiæ de tribu Manasse, quæ essent in terra duorum regum Amorrhæorum in terra Galaad, vt isti volūt, & tamen hic dicitur, quod principes familiarum Galaad conquesti sunt propter filias Salphaad: necesse est igitur dici quod Galaad accipiatur hic pro viro, & vocatur prin- I cipes familiarum Galaad, idest principes familiarum descendentium a Galaad. Pro quo sciendum, quod non fuit, nisi vnus filius Manasse, qui denominaret familiam, scilicet. Machir: ideo si a filiis eius denominarentur familiæ, esset vnica familia in tribu Manasse, sed Machir genuit Galaad nepotem Manasse, & ab hoc deriuata est familia Galaaditarum: Galaad autem genuit filios multos pronepotes Manasse, & ab istis deriuatæ sunt sex familiæ: de quibus, supra capit. 26. Fuerunt igitur octo familię in tribu Manasse, & istæ diuisæ sunt in duas partes. scilicet, quod quædam possederunt terram ante Iordanem, & aliæ post, vt dictum est: illi vero, qui possederunt in terra Chanaan erant de stirpe Galaad, scilicet, quod aliquæ familiæ ab eo venientes acceperunt possessionem ibi: omnes, enim non poterant ibi accipere, quia tunc non dice- K retur, quod dimidia tribus Manasse accepit possessionem ante Iordanem cum tribu Gad, & Ruben: sed solum familia Machiritarum: omnes autem septem aliæ familiæ Manasse deriuatæ sunt a Galaad, vt patet, supra capit. vigesimosexto, ergo dicendum, quod familia Machir cum aliquibus familiis descendētibus a Galaad acceperint possessionem ante Iordanem cum Ruben, & Gad, & reliquę familiæ venientes de stirpe Galaad, scilicet, quatuor, vel quinque acceperunt possessionem in terra Chanaan, & istæ conquestæ sunt pro filiabus Salphaad, quia cum illæ acciperent possessionem cum ipsis, si ducerentur a viris alterius tribus, diminueretur possessio earum quantum ad aliquam partem, quod autem Galaad sit nomen viri, patet, supra capit. vigesimosexto, vbi dicitur esse nepos Manasse, & Iosue, capit. decimoseptimo, dicitur quod Galaad fuit vir bellator,

Filii

Filii Machir filii Manasse.] Idest, iste Galaad fuit filius Machir, & Machir fuit filius Manasse, vt patet supra capit. vigesimosexto, principes autem familiarum Galaad dicebantur esse maiores in familiis illis: forte illi soli, qui erant capita familiarum: nam sicut a principio filii Iacob fuerunt capit. 12. tribuum, & deinde primogeniti deriuati ab eis semper per lineam primogenitorum vocabantur principes tribuum, ita nepotes Iacob fuerunt principes familiarum, quæ denominatæ sunt ab eis, descenderunt alii per lineam primogenitorum, qui semper erant principes familiarum, & oportebat, quod omni tempore essent aliqui venientes directe a capitibus familiarum per lineam primogenitorum, & isti principes familiarum hoc modo semper erant principes 12. tribuum, & isti quia continebant sub se ipsas familias, loco illarum petierunt coram Moyse, quod habetur infra.

De stirpe filiorum Ioseph.] Idest isti erant de tribu Ioseph. Accipitur hic stirps pro tribu, & non dicitur de stirpe Ioseph: sed de stirpe filiorum Ioseph, quia Ioseph non erat vna tribus, sicut quilibet alius de filiis Iacob faciebat vnam tribum: dedit enim a principio Iacob filio suo Ioseph ius duarum sortium: ideo diuisit eum in duas tribus ad hoc quod reciperet possessiones duas, sicut dixe tribus Genes. quadragesimooctauo, capit. scilicet, duo filii tui Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi, reliqui autem quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis: ideo quando enarrantur. 12. tribus Israel, licet ponantur nomina omnium aliorum filiorum Iacob, non ponitur nomen Ioseph, quia non est aliqua tribus, sed ponuntur nomina duorum filiorum eius, scilicet, Ephraim, & Manasse, & sic dicitur hic de stirpe filiorum Ioseph, idest de tribu vnius de filiis Ioseph, scilicet Manasse,

Locuti sunt Moysi.] idest proposuerunt petitionem suam coram Moyse: ad ipsum enim pertinebat dirimere omnia litigia, & dubia soluere, cum esset princeps populi: potissimum, quia ipse dixerat, quod ad eum recurreretur in causis magnis, & aliqui iudices iudicarent solum parua. Exod. decimooctauo, & Deuteronom. capit. primo, negocium autem de diuisione terræ, & de permutatione hæreditatis erat de maximis, ideo ad eum pertinebat.

Coram principibus Israel.] Istud potest intelligi de principibus tribuum, & familiarum, qui cum essent super omnes familias, & tribus erant principes super totum Israel: isti autem forte conuenerant coram Moyse, quia erant viri honorabiliores in populo, & assistebant illi, & sic fuit proposita quæstio in conspectu illorum, vel potest intelligi de principibus Israel, idest de principibus assignatis ad diuisionem terræ Chanaan. Et vocabantur principes Israel, quia ipsi habebant quodammodo iurisdictionem super totum Israel quantum ad diuisionem terræ, & tunc erit sensus, quod quia ista erat quæstio de diuisione sortium, vel de aliquo appenditio ad diuisionem, fuerunt omnes isti principes congregati ad audiendum de iure.

Tibi domino nostro.] Ista est forma petitionis filiorum Manasse, qui vocant Moysen dominum, qui erat princeps super totum populum, & ad eius imperium cuncta regebantur. Etiam quia erat nimis Deo familiaris, & ob hoc a cunctis reuerendus, & amabilis, ita vt etiam sine principatu eum dominum vocarent.

Præcepit Deus, vt terram sorte diuideres filiis Israel.] In hoc assignant quare Moyses deberet in hoc prouidere, scilicet, quia Deus mandauerat ei, quod diuideret terram sed ista quæstio erat emergens de diuisione terræ: ideo ad ad eum spectabat illius diffinitio.

An ad Moysen pertineret diuisio terræ.

Quæstio III.

SEd dicet aliquis, quod isti falsum proposuerunt, quia non pertinebat ad Moysen diuidere terram, nec Deus A ei hoc iusserat, sed magis dictum est ad Iosue. Deut. cap. tertio, & trigesimoprimo: fuerunt etiam dati ei alii coadiutores de omnibus tribubus, vt patet supra vigesimoquarto cap.

Respondendum, quod a principio istud pertinebat ad Moysen: ipse enim erat princeps totius populi, & iudicans in omnibus causis, ipse quoque diuiserat terram duorum regum Amorrhæorum, duabus tribubus, & dimidiæ, supra trigesimosecundo, & Iosue capit. duodecimo, & decimotertio. Et si Moyses superuixisset, ipse diuisurus erat totam terram Chanaan Israelitis, & nullus cum eo esset adiutor, sed quia moriturus erat ante Iordanem, dixit dominus, quod Iosue, & viri supra, capit. trigesimoquarto, diuiderent terram Chanaan. Ad Moysen ergo principaliter pertinuit diuidere totam terram ex iussu Dei: ad B alios vero solum in defectum ipsius, ideo quia nunc ipse viuens erat ad nullum pertinebat diuidere, aut diffinire de quæstionibus incidentibus ad diuisionem, nisi ad ipsum: & recte dixerunt isti, scilicet: quod Deus mandauerat Moysi, vt diuideret terram sorte. Vel aliter potest intelligi, quod Deus iussit Moysi diuidere terram sorte, idest per eum præcepit dominus, quod terra sorte diuideretur, quamuis executio per eum futura non erat: saltem tamen nunc, cum viueret, ipse solus de rebus pertinentibus ad diuisionem tractaturus erat: simile patet ex litera sequenti, scilicet, quod iussit dominus ei, vt daret possessionem filiabus Salphaad, & tamen ipse non erat traditurus, sed Iosue, cum acceperint possessionem in terram Chanaan Iosue 17. cap. ita ergo iussit Moysi, quod sorte terram diuideret, idest, quod iuberet aliis hoc diuidere: ad C intentionem tamen istorum satis erat quod Moyses tunc erat ad quem pertinebant omnes causæ: siue ergo in posterum ipse diuisurus esset terram, siue non, ad eum solum pertinebat nunc diffinire istam quæst.

Et vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem.] Dixerunt de filiabus Salphaad, quia quæstio ista oriebatur propter eas: ipsæ enim petierant a Moyse, vt daretur eis possessio, ne periret nomen patris earum in cognatione sua, cum non haberet filios masculos: Deus autem iussit hoc fieri dicens: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hereditate succedant, supra cap. vigesimoseptimo, oriebatur autem nunc quæstio propter istarum possessionem in comparatione ad terram aliarū tribuum ideo tactum est vtrumque in litera, scilicet de diuisione terræ inter tribus: & de datione possessionis filiabus Salphaad, & dicitur fratris nostri, quia isti, qui pro- D ponebant hoc, erant de tribu Manasse, & Salphaad erat de illa tribu, cū esset filius Ephet, qui erat princeps vnius de familiis Manasse, vt patet supra, cap. 26.

Debitam patri.] Idest iussisti dari filiabus Salphaad possessionem quæ debebatur patri earum; ipsæ namque puellæ directe non poterant habere possessionem, quia inter Iudæos solum fuerat consuetudo ab antiquo, vt filii masculi succederent patribus in possessionem, filiæ autem non succedebant in toto, vel in parte: ideo defuncto patre ab intestato, vel aliis, non competebat eis aliquid in successione paterna. In illis tamen nouiter incepit lex, scilicet, quod quando aliquis non haberet filios masculos succederent ei filiæ: & quia Salphaad fuerat in deserto, & ex hoc erat debita ei aliqua pars terræ promissionis, petierunt filiæ, vt succederent in parte illa: non quidem E quasi ex iure suo, sed iure patris: ideo si patri non esset iam debita ista possessio, filiæ non peterent eam: & ob hoc dicitur debitam patri, idest, quæ iam debebatur patri; & ponitur ad differentiam virorum, quia si istæ filiæ Salphaad fuissent viri a 20. anno. & supra: cuilibet earum iure suo competeret hæreditas in terra Chanaan, & non peterent hæreditatem debitam patri.

Reliquæ autem mulieres hebræorum, quæ tunc erant, non petierunt aliquam partem possessionis sibi dari, nec successerunt alicui, quia eis per se non erat aliquid debitum: patribus autem earum etiam non succedebant, quia vel patres viuentes erant, vel habebant filios aliquos successores.

Quas si alterius tribus homines vxores acceperint.]

Ante hoc non erat cautum an de vna tribu, viri, & feminę contraherent mutuo matrimonium, & non liceret diuersarum tribuum hominibus coniungi, sed indifferenter fiebant connubia, ideo isti ex hoc habuerunt occasionem quærendi, quia videbatur sequi inconueniens, scilicet, de variatione possessionum per tribus. [Sequetur possessio sua.] idest, ibit possessio sua cum eis, idest si istæ puellæ accipiantur in vxores a viris aliarum tribuum, ipsæ transibunt in tribus illas, & hoc quia fœmina non denominat aliquam cognationem, sed ipsa transit in familiam viri, sed istæ habebant possessiones, ergo necesse est, quod transirent ad tribus illas, de quibus accipiebant viros, & quia filij earum successuri erant illis, & isti nominabantur de tribu patrum suorum, necesse erat, quod ista possessio iam semper pertineret ad aliam tribum.

G Et translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur.] idest cum transierit hęreditas filiarum Salphaad ad tribus virorum suorum, necesse est, vt minuatur possessio tribus nostræ: nam a principio danda erat possessio dimidiæ tribui Manasse in terra Chanaan, sicut reliquis tribubus dabatur: & de hac partem quandam suscepturæ erant filiæ Salphaad, scilicet debitam patri, & cum transiret tota ista pars ad possessionem aliarum tribuum, efficeretur minor possessio Manasse, nec isti principes conquærebantur, quod possessio alicuius eorum diminueretur, vel alterius de tota tribu: nam etiam si transiret possessio ad aliam tribum, personæ nihil perdebant, quia non transibat possessio, nisi transeunte domino, sed perdebatur aliquid ipsi tribui, quia fuerunt factæ diuisiones inter tribus

Quare principes non conquerebantur de possessione ipsorum. sed suæ tribus.

H & cuilibet proueniebat vna pars terræ: si autem viri de vna tribu transirent ad aliam, diminueretur quantitas partis assignatæ illi tribui. Sic apparet in assignationibus terminorum vrbium quantum ad agros, quia alia est diuisio agrorum inter personas, & alia est diuisio territoriorum inter vrbes, potest autem diminui possessio alicuius personæ non diminuto territorio vrbis, & potest diminui territorium vrbis non diminuta possessione alicuius personæ, vtpote si transiret vnus de vna vrbe ad alteram, & propter hoc prædia sua, quæ habebat in alia vrbe efficerentur de territorio illius vrbis, ad quam transibat, & sic aliquádo videmus contendere vrbes de limitibus territoriorum non contendentibus personis, quorum sunt prædia sita in limitibus, quia inter sunt quæstiones multum separatæ: & licet illa prędia dicantur esse de territorio huius, vel illius vrbis, non propter hoc dominus eorum aliquid perdit: ita

I igitur singulæ tribus habebant determinatas possessiones, quæ pertinebant ad personas illarum tribuum, & quod minueretur vni, & accresceret alteri tribui, licet non esset damnum alicuius de tribu: erat tamen damnum totius tribus, sicut dictum est de territorio vrbium.

Differt tamen adhuc aliquid. quia in vrbibus ille, qui moratur in vna vrbe, potest possidere aliquid in territorio alterius vrbis: in sortibus autem tribuum é contrario, quia illi, qui erant de vna tribu non poterát possidere aliquid, quod esset de sorte alterius tribus, quia possessiones istæ erant sic distinctæ inter tribus, & familias, vt per eas cognoscerentur qui essent de tribubus, vel familijs illis, quod alias non poterat fieri, vt declaratum est supra. capitulo 27.

An sit verum, quod si filiæ Salpaad accepissent viros de alia tribu, transijsset possessio ad aliam tribum.

Quæstio IV.

Quæret autem aliquis quomodo dixerunt hic principes familiarum Manasse, quod si filiæ Salphaad acciperent viros de alijs tribubus, transiret possessio ad tribus alias. nam iam videbatur in hoc esse prouisum, quia cum supra vigesimoseptimo, capitulo, filiæ Salphaad petiuissent hæreditatem debitam patri, ne nomen eius periret in familia sua, intelligebát, quod accepta possessione conseruaretur nomen patris, & istam earum sententiam Deus approbauit, dicens: Da eis possessionem inter cognatos patris sui, & tamen non videbatur, quod alio

F modo maneret nomen Salphaad in cógnatione sua, nisi illi, qui nascerentur de filiabus, vel saltem aliqui eorum retinerent nomen stirpis Salphaad: ergo sic futurum erat, & tunc siue transirent filiæ Salphaad ad alias tribus, siue nó nihil referebat, quia filii nati ex eis, vel aliqui eorum succedebant auo materno, scilicet Salphaad in hęreditatem; & isti nominabantur semper de tribu Manasse, & cognatione Salphaad; quamquàm filiæ Salphaad iam pertinerent ad alias tribus, de quibus viros acceperant.

Si autem non dicatur isto modo, dabitur quod etiam si filiæ Salphaad acciperent viros de tribu sua, non maneret nomen Salphaad in cognatione sua, quia non esset aliquis natus de filiabus Salphaad, qui nominaretur de cognatione Salphaad, sed omnes nominarentur de cognationibus patrum suorum: ergo oportuit, quod aliquis daretur, qui succederet Salphaad, & nominaretur de stirpe eius, siue filiæ eius acciperent viros de tribu sua, siue de alia: litera autem ista videtur in contrarium, quia isti principes innuerunt, quod si filiæ Salphaad acciperent viros de alijs tribubus transirent possessiones suæ ad alias tribus, & diminueretur possessio tribus Manasse.

Deus etiam approbauit dictum istorum, quia iussit fieri, sicut isti petierant, & quod fęminæ de vna tribu non possent accipere viros de alia tribu: ergo videtur, quod transibat possessio si istæ fęminæ acciperent viros de alijs tribubus, & nemo esset de cognatione Salphaad.

Posset aliquis respondere verum esse, quod dicitur hic de transitu possessionum, & quando obijcitur, quod habetur supra capit. vigesimoseptimo dicetur, quod intelligitur in casu isto, scilicet quando filiæ Salphaad acciperent de tribu sua viros: tunc enim filii ipsarum, vel aliqui eorum succederent Salphaad.

Sed istud non multum stat, vel saltem non intellexerunt Israelitæ determinationem factam de filiabus Salphaad in isto sensu, quia tunc non peterent, quod filiæ Salphaad non acciperent viros de alia tribu. ideo dicendum, quod cuicunque nuberent filiæ Salphaad, siue esset de eadem tribu, siue de alia semper maneret aliquis, qui denominaretur a Salphaad, & succederet illi, & tamen adhuc esset confusio possessionis tribuum, quia postquam istæ fœminæ transirent ad alias tribus aliqui de filiis earum pertinerent ad tribum viri, & alii ad cognationem Salphaad, & sic extra tribum Manasse manerent mixti aliqui, qui essent de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, & alii, qui essent de alijs tribubus. quod faciebat confusionem: ideo ad tollendum hoc oportebat ne fœminæ vnius tribus transirent ad aliam tribum accipiendo viros, sequebatur autem aliud maius inconueniens, quia si istæ filiæ Salphaad acciperentur a viris alterius tribus, posset esse casus, in quo viri alterius tribus succederent in possessionem Salphaad, sicut declaratum est, supra cap. vigesimoseptimo, vbi agitur de successionibus hebræorum.

Cum autem acciperent viros de tribu sua, quomodocunque se haberent, nunquam posset hæreditas earum transire ad aliam tribum, ideo non debuerunt fœminæ, de vna tribu accipi in vxores a viris alterius tribus.

K Atque ita fiet, vt cum iobeleus, idest quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio.] Idest sequitur ex hoc, quod si filiæ Salphaad accipiunt viros de alijs tribubus, quando venerit annus remissionis, erunt iam confusæ hæreditates.

Dicitur hæreditas confusa quandocunque hæreditas vnius tribus ab alia possidetur: sic autem fieret si filiæ Salphaad acciperent viros de alijs tribubus, quia tunc viri earum possiderent, sed ipsi erant de alia tribu, ideo possessiones filiarum Salphaad iam essent mixtæ possessionibus aliarum tribuum. Et dicitur hic, quod ista confusio manebit, quando venerit iobelæus, idest annus quinquagesimus remissionis.

Dicitur autem de isto anno, quia vsque ad istum annum non erat confusio: nam sicut habetur Leuitic. capit. vigesimoquinto, seruitutes, & alienationes factæ inter Iudæos solum manebant, vsque ad annum quinquagesimum,

An in iobeleo cõfusa redirét ad pristinã conditionem, & si aliquid in iobeleo manebat cõfusum illud in æternum erat confusum.

mum, qui dicitur iobelæus; quia qui vendebat possessio- A
nem suam, poterat eam redimere quocunque tempore dato pretio, secundum tempus, in quo fiebat redemptio, & computatis in sortem fructibus præteritorum annorũ, si autem non poterat redimere possessionem vsque ad iobelæum, in ipso redibat ad eum quidquid vendiderat, & non erat daturus aliquod pretium, & non poterat aliqua venditio excedere tempus iobelæi, cum dicitur. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum, & ad possessionem pristinam.

Ideo quamquàm fieret confusio possessionũ per quãcunque possessionem, quia transibat possessio vnius familiæ ad alteram, tamen non poterat manere vltra iobelęũ, confusio: quia tunc redibat possessio ad pristinum possessorem, & integrabantur omnes familiæ, & tribus: ita vt nihil maneret mutatum a conditione antiquitatis. Si au- B
tem aliquid vltra iobelæum maneret confusum, durabat in æternum illa confusio, quia nunquam redibat illa res ad pristinos possessores, sicut patet de illo, qui vouebat domino agrum, & postea nolebat redimere illum de manu sacerdotum, manebat ille ager in æternum pertinens ad ius sacerdotum Leuit. capit. vigesimoseptimo, ita ergo conquerebantur principes familiarum Manasse, scilicet, quod per hoc, quod filiæ Salphaad ducerentur in vxores a viris aliarum tribuum transirent possessiones earum ad alias tribus, & sic erit facta confusio: si tamen ista confusio dissolueretur in iobelęo non curarent, sed non dissoluebatur, quia non transierant istæ possessiones ad alias tribus per modum venditionis: sed transierunt cum dominis suis: ideo non est aliquid, quare redire debe[r]ent, & C
sic maneret confusio ad semper: dicunt tamen illi, quod ista confusio erit facta in iobelæo; quia ante iobelæum non censetur aliquid esse confusum, cum iobelæus omnia certificaret faciẽdo redire ad priores dominos, quę autẽ in iobelæo confusa erant, manebant in æternũ confusa.

Et aliorum possessio ad alios transeat.] Idest per talia matrimonia transibunt possessiones de tribu in tribũ. Non accipitur hic alius, prout dicit personam, quin propter talia matrimonia nulli perdebatur ius possessionis suæ, nec acquirebatur alteri, sed perdebatur alteri tribui, quod erat inconueniens, quia tunc nihil proficiebat distributio a principio, in qua singulis tribubus dabantur determinatæ partes terræ: cum possessiones illæ postea confundendæ essent, & per istum modum posset confundi totus Israel, ita vt omnes essent quasi aborigenes. quia possessio vnius tribus transiret ad alteram, & alterius ad D
alteram, ita vt non maneret alicui tribui nomen suum, nec distinctio ad alias tribus: cum non maneret possessio determinata, per quam distinguebantur tribus, ad quam distinctionem conseruandam multa Deus fecerat ponens leges de iobelęo. Leuit. cap. vigesimoquinto, ideo non debebat permitti ex aliqua occasione confusio possessionum, & tribuum.

Tob. 7. Viri de tribubus suis ducent vxores, & similiter fœminæ viris suæ tribus copulabuntur.

Respondit Moyses filijs Israel, & Domino præcipiente: ait, Recte tribus filiorum Ioseph locuta est, & hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: nubant quibus volunt, tantum vt suæ tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribũ. Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus sed ita maneant, vt a Domino separatæ sunt.

Respondit Moyses.] Hic ponitur secundum, scilicet, dubii responsio. Et quia fuit proposita ista quæstio Moysi, ipse respondit. [Et domino præcipiente ait.] idest dominus præcipit hoc, quod Moyses respondit hic. In quo sciendum, quod Moyses inquisitus super hoc, nesciuit respondere, sed consuluit dominum quid respondendum esset: ipse autem dixit, quæ sequuntur: sic enim acciderat iterum circa hoc in quæstione filiarum Salphaad: nam Moyses non respondit eis, sed retulit quæstionem ad dominum, sup. cap. 27.

Recte tribus filiorum Ioseph locuta est.] Vocat Deus

tribum filiorum Ioseph tribum Manasse: nam Ioseph nõ erat vnica tribus, vt supra declaratum est, sed diuidebatur in duas, scilicet Ephraim & Manasse: & supra dicitur quod tribus Manasse petiit. Sed aliquando largè accipitur tribus Ioseph pro Manasse solum, vel Ephraim solũ: & exprimitur immediate, quæ sit tribus illa, pro qua accipitur. Sic patet supra capit. decimotertio, scilicet, de tribu Ioseph sceptri Manasse, & supra cap. 34. filiorum Ioseph de tribu Manasse, &c. Aliquando autem accipitur tribus Ioseph simul pro Manasse, & Ephraim eo quod est ibi Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui ponitur tanquam alia tribus: sic patet Apocal. cap. septimo, sic etiam generaliter vbicunque ponuntur duodecim tribus, & ad aliquid spirituale, ponitur Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui, tanquam alia, sicut erat in duodecim lapidibus rationalis, vbi scribebantur. 12. nomina filiorũ, & in duobus onychinis positis super Ephod, vt declaratum est Exo. cap. 28.

Et hæc lex super filiabus Salphaad a domino promulgata est.] Scilicet, lex quæ sequitur de non accipiendo viros alterius tribus. Non fuit autem propter eas solum promulgata lex, sed etiam propter omnes fęminas hebræorum. Primò tamen ponitur sententia specialis ad ipsas, deinde promulgatur lex vniuersalis ad alias ibi.

Omnes enim viri.] Sic factum fuit supra capit. vigesimosexto, vbi primo posita fuit sententia specialis de successione filiarum Salphaad, deinde de successionibus omnium hebræorum.

Nubant quibus volunt.] Dedit Deus libertatem filiabus Salphaad accipiendi in viros quos vellent: in quo innuitur matrimonia debere esse libera, & licet in omnibus contractibus requiratur libertas contrahentium, magis tamen in matrimonio: nam in quibusdam aliis etiam si intercidat aliquid de metu, valebit contractus, in matrimonio autem nequaquam, quia si metus quicunque vel coactio intercidit, non erit locus matrimonio extra de spon. capit. cum locum, solum autem limitauit hic Deus tribum filiarum Salphaad, sed viros nequaquam. — Matrimonium nō debet esse coactum.

Tãtum vt suæ tribus hominibus.] Idest solum ad hoc maneant obligatæ, quod accipiant viros de tribu sua, scilicet Manasse. Ista autem non erat aliqua coactio, quoniam non determinabatur eis penitus quos deberent habere in viros, ita quod nullos præter eos accipere liceret, sed solum dictum est de tribu, in qua erant valde multi viri, scilicet plures, quam triginta millia: in quibus plena manebat electio.

Ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.] idest istud fiet, vt possessio filiorum Israel non commisceatur, scilicet possessio vnius tribus, possessioni alterius & hoc de tribu in tribum, idest transeundo de vna tribu in alteram. Quare autem non debebant transire possessio vnius tribus ad alteram, & ad quid hoc proficiebat declaratum est satis late supra cap. 27. & Leu. 25. [Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua.]

An Iudæi cogerentur non solum accipere vxores de tribubus suis, sed etiam de familijs suis.

Quæstio V.

Ista est lex ad omnes Israelitas, quia idem poterat fieri in cæteris, quod in filiabus Salphaad, & ponitur lex tam viris, quam fœminis, quia nõ potest poni vni, quin E
ponatur alteri, cum matrimonium in vtroque consistat, & dicitur de cognatione, quod secundum aliquos significat familiam, & sic est sensus, quod non solum fęminæ acciperent viros de tribu sua, sed etiam de familia, & hoc forte erat, vt non transeat possessio de familia in familiã, sicut nec de tribu in tribum: videtur hoc etiam colligi, quia infra dicitur de filiabus Salphaad, quod acceperunt viros, & mansit possessio earum in tribu, & familia patris sui: ergo videtur, quod requiratur etiam vnitas familiæ. Sed hoc non stat, quia supra in litera dicitur, quod filiæ Salphaad nubant quibus volunt, tantum vt hominibus suę tribus: ergo pręter hoc nõ requirebatur aliquid

alterum scilicet, quòd acciperent de eadem familia, vel de eadem domo.

Item ratio quam dant, scilicet, quod non debeat transire possessio de familia in familiam, sicut nec de domo in domum non stat, quia solum iubetur, vt non commisceantur hæreditates tribuum, supra cum dicitur, scilicet ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.

Item quia si non deberet transire possessio de vna familia in alteram, sicut nec de vna tribu in aliam: filii Manasse quando proposuerunt quæstionem de inconuenienti, quod sequebatur si filiæ Salphaad acciperent viros de alia tribu, etiam proposuissent si acciperent viros de alia familia, quia inconueniens æquale esset, & tamen nihil proposuerunt de familia: ergo bene poterat transire possessio de vna familia in alteram, vel saltem nō videbatur esse hoc inconueniens, quod est transeunte possessione de tribu in tribum, & consequenter non erit illicitum, quod viri vnius familiæ accipiāt vxores de alia familia.

Cum autem arguitur, quod hic dicitur de tribu, & cognatione, & necessario accipitur cognatio pro familia. Dicendum, quòd non accipitur, quia cognatio aliquando significat tribum, aliquando autem familiam, & aliquando domum, & generaliter omnis habitudo consanguineorum significatur per cognationem: sic patet supra capit. primo, vbi accipitur cognatio pro tribu, scilicet, Eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum in cognationibus suis, idest in tribubus scilicet, quod quilibet princeps in tribu sua adiuuaret Moysen ad computationem. Et necesse est accipi ibi pro tribu: quia cum ponantur ibi nomina principum cognationum, ponuntur. 12. qui sunt principes tribuum, & non familiarum.

Cum autem arguitur, quod filiæ Salphaad acceperunt viros de tribu, & familia sua, & mansit hæreditas in tribu, & familia patris sui.

Dicendum est, quod hoc nō fuit ex necessitate, sed per accidens, scilicet, quod elegerunt accipere sibi in viros cognatos suos de eadem familia, magis quā de alia; potuissent tamen accipere de alia; ab eo autem quod est per accidens non debet accipi id, quod est per se, idest concludi aliquid necessario; alioquin si arguamus ex facto filiarum Salphaad, diceretur quod cum ipsæ acceperint in viros cognatos suos in secundo gradu, scilicet, filios patrui sui, vt patet infra, quod cogerentur illos accipere, quod falsum est, quia etiam si obligarentur accipere viros de eadem familia, possent accipere non cognatos, vel saltem cognatos in gradu magis remoto.

An Iudæi cogerentur accipere vxores de tribubus suis, quando illæ succedebant patribus, & alias possent accipere vxores de alijs tribubus.
Quæstio VI.

Sciendum vlterius, quod quando dicitur, quod viri non accipiant vxores de alia tribu, & fœminæ nō accipiant viros de alia tribu, quidam intelligunt quando istæ fœminæ succedunt patribus sicut fuit in filiabus Salphaad, quæ successerunt patri suo supra. cap. 27.

Causam huius dicunt esse, quia feminæ si acciperent viros de alia tribu, vel viri vxores de alia tribu, commiscerentur possessiones tribuum inter se: & tamen hoc nō stat in mulieribus, quæ non succedebant, quia ad quamcunque tribum, illæ transirent, non transibat cum eis possessio aliqua de tribu sua vnde nihil differebat, quod transirent, vel manerent in tribu sua. Quæretur autem circa hoc quid verum sit de mulieribus accipientibus viros, an possent accipere de alia tribu si ipsæ non succederent patri.

Videtur dicendum, quòd non licebat alicui fœminæ accipere virum de alia tribu, siue illa mulier succederet patri, siue non: quod patet ex litera, quia hic generaliter dicitur, quod omnes fœminæ accipient viros de eadem tribu, quod autem limitetur istud vniuersale solum ad fœminas illas, quæ succedebant patribus, non videtur F satis rationabiliter dictum, quia illæ valde paucæ erant in comparatione aliarum fœminarum: quia etiam si aliquis haberet 20. filias, & vnicum filium, succederet filius in solidum, & aliæ nihil habebant: ideo non loqueretur scriptura tam vniuersaliter, pro tam paucis feminis. Etiam quia si de hoc intelligeretur ipse expressisset.

Item non potest hoc stare, quia si non intelligeretur de illis, quæ non succedebant patri, non posset aliqua fœmina vnius tribus nubere viro alterius tribus, nisi expectaret vsque ad mortem patris, vel vsque ad mortem omnium fratrum suorū, quod patet, quia si aliquis habens haberet filias, aut ille habebat filios simul, aut non, si nullum filium haberet, debebant filiæ succedere patri: erat tamen dubium de successione, quia poterat aliquis filius nasci, & ille successurus esset, cum feminæ nunquam succederent, nisi in defectum filiorum: ergo necesse erat, quod G filiæ expectarent vsque ad maximam senectutem patris, in qua nequaquam gignere posset, vt tunc scire possent, an ipsæ succedere deberent vel aliquis alius, & tunc possent determinate scire si contingeret coniungi viris tribus suæ, vel alterius. Sed hoc modo necesse erat expectare fœminas, vsque ad magnam ætatem suam, interdum quasi vsque ad senectutem, & sic prius elaberetur eis gignendi, & concipiendi tempus, quam in matrimonium ducerentur, quod erat valde magnum inconueniens, & contra bonum publicum: quoniam sic adimeretur bonū prolis, quod maxime conuenit tempori iuuenili. Si autem diceremus, quod istæ feminæ haberent aliquem fratrem, oportebat eas adhuc amplius expectare, scilicet, vsque ad mortem fratrum, vel progeniei fratrum, nam quā- H quam existentibus filiis non succedere debebant filiæ: tamen si morerentur filii ad eas pertinebat successio, ideo necesse erat, vt ad hoc, quod feminæ scirent si possent cōtrahere cum viris alterius tribus, expectarent vsque ad mortem fratrum: nam vsque illuc incertum erant an ipsæ succedere possent, & dato, quod morerentur fratres si relinquerent prolem: adhuc spectare debebant vsque ad mortem prolis, quia si tota proles moreretur, ad ipsas redibat hæreditas, & hoc modo prius morerentur, vel efficerentur vetustissimæ. Si autem dicas, quod in aliquo casu istorum istæ feminæ acciperent viros, antequā moreretur pater earum, vel fratres, & tota cognatio, & isti viri essent de alia tribu: contingeret, quod ad eas perueniret successio, vtpote, quia morerentur fratres, & tunc sequebatur inconueniens, scilicet, quod ipsæ succederent I patri, & tamen acciperēt viros de alia tribu, ideo impossibile est, quod isti fugiant inconueniens legis huius: Si dicant, quod fœminæ non poterant contrahere cum viris alterius tribus, siue illæ essent succedentes patri, siue non, & hoc apparet aliqualiter ex litera ista, cum dicatur quod viri semper accipiant vxores, de eadem tribu, & feminæ semper accipiant viros de eadem tribus.

Si enim solum voluisset litera, quòd fœminæ succedētes patribus non acciperentur, in vxores a viri alterius tribus sufficiebat dicere, quod fœminę maritos de tribu sua accipiant, & non oporteret dicere, quod omnes viri accipiant vxores de tribu sua, quoniam omnes viri succedūt patribus, siue habeant filios simul, siue non; ideo ex parte ipsorum non poterat esse aliquis error quantum ad legē istam, quia quæcunque feminæ eis iungerentur semper K ipsi manebant in tribu sua, & hæreditas eorum non transibat ad aliam tribum, ideo non solum voluit excludere commixtionem fœminarum succedentium, cum viris alterius tribus, sed etiam feminarum non succedentiū, & sic necesse est dici. Et ista positio licet multum conueniat literæ, magis tamen adhuc conuenit modo exponendi catholicorum super capitulum primum Matthæi. Dicunt enim fere omnes veteres, quod Domina nostra fuit de tribu Iuda, & sic Christus fuit de tribu Iuda. Nec de hoc est dubium, cum Lucæ primo, dicatur, quod ista virgo erat de domo Dauid, sed domus Dauid est in tribu Iuda: ipsi tamen conantur probare Dominum nostrum fuisse de tribu Iuda ex genealogia, quam describit Matthæus, capit. primo. Et videtur eis quod non potest concludi, nisi hoc præsupposito: ibi namque

Pro intellectu primi c. Matthæi. Iacob genuit Ioseph virum Mariæ.

solum

solum ponitur genealogia Ioseph viri Mariæ, qui ad generationem Saluatoris secundum veritatem nihil attinet, cum non fuerit pater Christi, ergo de Virgine non apparet, quod fuerit de tribu Iuda, nisi quia ipsi præsupponunt legem istam, scilicet, quod omnes viri ducebant vxores de tribu sua: sed Ioseph erat de tribu Iuda, vt patet ex genealogia illa, & duxit Mariam in vxorem: ergo oportebat, quod ipsa de eadem tribu esset.

Si autem dicant, quod poterat fœmina non succedens patri accipere virum de alia tribu, non probabitur etiam ex modo isto arguendi, quod esset Domina nostra de tribu Iuda, quia non patet an ipsa successerit patri. Oportet ergo eos dicere quod hoc intelligatur de omnibus fœminis tam succedentib. quam non succedentibus. Sed adhuc isto præsupposito an modus totum arguendi sit conueniens, fortè satis videtur quod non. De quo magis dicetur Matt. capit. primo, ad hoc autem videntur esse quædam obiectiones, quæ infra soluentur in alia quæstione.

Et cunctæ fœminæ maritos de eadem tribu accipiēt.] Istud idem est cum sententia superiori: nam nihil aliud est, quod omnes viri accipiant fœminas de tribu sua, quam quod omnes fœminæ maritos accipiant de tribu sua. Nam si aliquis vir accipit vxorem de alia tribu, oportet quod aliqua fœmina accipiat virum de tribu non sua, quia hic vterque simul est, & non potest aliquis accipere, quin accipiatur. Proficit tamen ista replicatio ad maiorem expressionem, scilicet, quod nullo modo personæ vnius trib. commisceantur personis alterius tribus, vt supra declaratum est.

Vt hæreditas permaneat in familijs.] Ista est causa, quare non debebant misceri personæ diuersarum tribuum, quia tunc transiret hæreditas vnius trib. ad alteram, quod Deus nolebat. Quomodo autem sequatur, quod transirent supra declaratum est, quod vero inconueniens sequatur si commiscerentur hæreditates tribuum, supra declaratum fuit, capitu. vigesimoseptimo. Et accipiuntur hic familiæ pro tribubus, quod patet cum dicatur immediate, ne sibi immisceantur tribus: & tamen ista necessario est eadem sententia, quia permanere hæreditatem in tribubus, faciebat non permisceri tribus, & manere hæreditatem in familiis faciebat non permisceri familias: sed hic dicitur, quod eo quod permanet hæreditas in familiis, non permisceatur tribus, ideo necessarium est dici, quod accipiantur familiæ pro tribubus, alioquin diceretur, ne sibi immisceantur familiæ. Sed obiicietur quod iste sensus est distortus a litera, quoniam familia dicit quandam congregationem specialem sub tribu, & sic reperitur semper: ergo sic debet hic exponi.

Respondetur quod sacra scriptura variat nomina vtēdo eis interdum, vt vult: & sic quamquam communiter accipiatur familia pro congregatione speciali sub tribu: tamen hic accipitur pro tribu: simile apparet, infra cum dicitur, quod filiæ Salphaad nupserunt filiis patrui sui de familia Manasse. Manifestum tamen est quod Manasse non est familia sed tribus, ideo non possunt ex hoc loco habere fundamentum, qui opinantur, quod viri vnius familiæ non poterant accipere vxores alterius familiæ in eadem tribu, de quo supra declaratum est.

[Nec sibi misceantur tribus.] Scilicet quantum ad personarum coniunctionem, nec quantum ad sortium determinationem, duæ enim simul fierent coniunctiones, & quamquam vtraque non esset æqualiter prohibita, tamen prohibebatur prima propter secundam, ideo in illis tribubus, in quib. posset fieri coniunctio personarum sine coniunctione hæreditatum, nec sequeretur aliquod inconueniens ex hæreditatibus fiebat vt supra declarabatur. [Sed ita maneant, vt a domino separatæ sunt.] Idest maneant tribus semper distinctæ, sicut Deus distinxit eas.

A *Circa quæ fuit distinctio tribuum. Quæst. VII.*

FVit autem ista distinctio quantum ad possessiones, quoniam Deus specialiter distinxit, vel operatus est in distinctione ista: fuerunt quippe possessiones distinctæ inter Israelitas per sortes supra capit. vigesimosexto, & trigesimotertio, istas autem sortes Deus mouebat, quia cum positæ essent sortes in quodam inuolucro, quælibet tribus mittebat manum, Deus vero dirigebat eam ad accipiendum sortem, quæ illi conueniebat, & sic omnes nutu diuino acceperunt sortes, quæ præordinatæ erant a diuisoribus. & quas Deus volebat eis euenire: de quo declaratum est supra 26. & Iosue capit. 15. ideo istam separationem Deus fecisse dicitur.

Alia autem erat separatio inter tribus, scilicet, quod
B plures personæ eiusdem tribus inter se essent coniunctæ, & separatæ a personis aliarum tribuum, ista autem separatio naturaliter efficitur, quia naturaliter pater genuerat filium suum, & sic extenduntur lineæ, & distinguuntur, & licet Deus istam secundam separationem faciat tanquam prima causa, & primum mouens: tamen solum proprie agere dicitur ea, quæ per se totaliter agit, vt creare, beatificare, mirabilia agere.

Vnde agere de aliquo prædicatur proprie dupliciter secundum quod loqui consueuimus, primo si res illa totaliter producat effectum, & sic Deus solus agere dicitur quia solus creat, solus gratiam donat, & nulli creaturę sic agere conuenit. Nulla quippe creatura aliquem effectum per se totaliter producit, quin Deus concurrat
C primo causans ad minus, vt Ioan. capit. primo, scilicet sine ipso factum est nihil.

In aliquibus autem effectibus, vt in corporalibus generationibus, non solum Deus, sed etiam tota connexio agentium vniuersi ad hoc concurrit, & hoc nō solum est in actione humana, sed etiam in Angelo, & corpore cęlesti, & etiam in lapide. Nam operatio naturæ secundum Commentatorem, 2 Physico. est opus intelligētiæ, & secundum ordinem naturæ in omnibus operationibus causarum particularium inferiorum, concurrunt simul operationes causarum superiorum vsque ad primā causam, quæ in quolibet effectu magis influit, quàm agentia particularia, & quæcunque causæ secundariæ, vt patet in prima propositione libri de causis.

Secundo modo aliquid agere proprie dicitur, quia effectum vltimate complet, vel quia vltimum est in catena ordinatorum agentium: ideo si Socrates gignitur non
D dicimus, quod Deus eum genuerit, vel Saturnus, vel alia corpora cęlestia ad hoc concurrentia; sed quod pater eū gignit, qui in ista generatione vltimus est.

Ratio autem, quare vltimum agere dicatur, & non primum, cum primum magis agat, quam secundum, vt patet in prima propositione libri de causis, est; quia vltimū assimilat, vel vniuocat sibi genitum; & non primum: Deus enim pater vniuocè solum filium genuit: alia autem æquiuocè causat communicando eis imaginem, vel similitudinem, vel vestigium suæ bonitatis. Causa autem particularis immediata assimilat sibi passum faciens esse in eadem specie, & tamen quamuis omnis natura a Deo æquiuocè deducatur ad esse, illa tamen perfectior est, quæ minorem habet æquiuocationem. Illa autem
E imperfectissima, quæ maximam habet æquiuocationem vnde materia prima, quæ imperfectissima est, maximū gradum habet æquiuocationis & sic conformiter dicendum est de medijs, & ab hoc est quod omnes species sunt sicut numeri: vt vult philosophus, quia æquiuoca communicatio bonitatis gradualiter differt, vt numerus: & tamen speciē distinctam facit, hoc vero firmiter notū est, quod communicatio bonitatis diuinæ æquiuoca in creatura perfectissima in infinitum differt ab vniuocā cōmutatione, qua pater suum esse cōmunicat filio, quia dato opposito sequeretur, quod aliqua creatura distaret a Deo solū per finitā perfectionē, & tunc apponendo creaturas perfectiores possemus deuenire ad equalitatē diuinam, quod absurdissimum est. Deus enim si semper crearet

creaturas excedentes se inuicem, sicut numeri se excedunt: nunquam tamen creando ad æqualitatem suam deueniret: infinitum enim a quolibet finito in infinitum deficit.

Concluditur ergo ex superioribus, quod Deus non dicitur separare tribus secundum carnalem propagationem, quia naturaliter separantur: sed dicitur separare per sortes, quia ipse faciebat quod talis sors hæreditatis ad talem, vel talem tribum perueniret.

Feceruntque filiæ Salphaad, vt sibi fuerat imperatum, & nupserunt Mala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph: & possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu, & familia patris earum. Hæc sunt mandata atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

Feceruntque filiæ Salphaad.] Hic ponitur tertium, scilicet præcepti executio: nam filiæ Salphaad obedierunt Moysi quantum ad omnia, quæ iussit de matrimonio contrahendo.

Vt fuerat imperatum.] Idest sicut iusserat Moyses, vel Deus per Moysen.

Et nupserunt Maala, & Egla.] Ponuntur hic quinque nomina filiarum Salphaad, quæ omnes petierunt hæreditatem, & omnes acceperunt: nam sicut si fuissent filij succederent patri secundum partes sibi debitas, ita & istæ quinque filiæ successerunt patri in tota hæreditate, quæ ei proueniebat.

Differt tamen successio istarum a successione filiorum quia quando filij succedunt, assignatur in eis primogenito ius primogenituræ: nam primogenitus duplum habet ad quemlibet de filijs tam in bonis mobilibus, quam in immobilibus, vt patet Deuteronom. capit. vigesimoprimo, scilicet dabitque ei de his, quę habuerit cuncta duplicia; iste est enim principium liberorum eius.

In filiab. autem non assignantur iura primogenituræ: ideo cum succedunt omnes æqualiter succedere debent: omnes autem istæ quinque filiæ Salphaad nupserunt: & non apparet quando, sed satis videtur dicendum quod nupserunt post verba ista Moysi valde cito: nam antequam loqueretur ista Moyses nondum sumpserant viros, quia tunc superfluum fuisset, quod conquererentur filij Manasse, cum non posset matrimonium propter hoc dirimi, & tamen conquesti sunt: ideo videtur quod nondum nupserant, & sic ipsi loquuntur de eis, quasi nondum nupserint dicentes supra: Quas si alterius tribus homines in vxores acceperint, sequetur possessio translata ad aliam tribum. Etiam patet ex verbis Dei, cum dicitur. Nubant quib. voluerint: ergo nondum nupserant, acceperunt tamen viros satis breuiter terminæ istæ post præceptum Moysi cum potuerit Moyses scribere hic quod assumpsissent iam viros, & tamen Moyses satis cito ista scripsit, postquam facta sunt: nam satis his modico tempore vixit, fuerunt enim hæc in vltima mansione in qua ipse mortuus est.

Filijs patrui sui.] i. acceperunt viros filios patrui sui. Dicitur patruus frater patris: erat autem pater istarum Salphaad; & filios eius assumpserunt, qui erant consanguinei istarum in secundo gradu inter transuersales: erat autem iste gradus licitus apud Iudæos inter consanguineos, vt patet Leuit. cap. 18.

De familia Manasse.] Idest erat iste frater Salphaad in familia Manasse. Accipitur hic familia large pro tribu contra modum communem loquendi sacræ scripturæ, & necessarium est sic accipi: quia Manasse non est familia, sed tribus.

Ita etiam aliquando accipitur tribus pro familia è contrario supra, capit. primo, cum dicitur Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum non sunt numerati: sed manifestum est, quod Leuitæ non habebant inter se

F multas tribus, sed vnam, sed dicuntur tribus idest familiæ.

Qui fuit filius Ioseph.] Hoc non refertur ad patruum filiarum Salphaad, quia non fuit filius Ioseph: sed refert ad Manasse, qui fuit immediate filius Ioseph: altoquin etiam diceretur, quod Salphaad fuisset immediate filius Ioseph, cum pater istarum puellarum, & patruus earum essent fratres, & sic ambo isti essent fratres Manasse, & non de tribu, vel familia eius, quod est contra litteram, sed fuit Salphaad filius Epher, filij Galaad filij Machir filij Manasse, vt patet supra vigesimoseptimo, capit.

Et possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum.] Idest possessio, quæ assignata fuit istis puellis nomine patris sui Salphaad mansit in fa-
G milia, & tribu patris. De tribu manifestum est, quia tam Salphaad quam frater eius patruus istarum puellarum erant in tribu Manasse, ideo accipiendo in viros filios patris sui transibant ipsæ ad viros eiusdem tribus.

Et sicut ipsæ veniebant ad potestatem virorum, ita & earum possessio transibat ad manentes in eadem tribu. De familia autem, quod esset eadem apparet, quia Salphaad, & frater suus patruus istarum puellarum erant in eadem familia, nam computabatur Salphaad de familia Epheritarum, cum sit Epher pater Salphaad supra vigesimoseptimo capit. & sit Epher familia vna de Manasse supra, capit. vigesimosexto, & sic Salphaad & frater eius erant filij ipsius primi principis familiæ, & consequenter omnes descendentes ab eis erant in eadem familia, cum post Epher nullus fecerit familiam de de-
H scendentibus ab eo supra, capit. vigesimosexto, ergo filiæ Salphaad vnitæ in matrimonium patruelibus suis manebant in eadem familia, & etiam possessiones earum dicebantur manere in eadem familia, cum transeat possessio cum femina ad familiam, & tribum viri, quem accepit.

Dicet autem aliquis quod ex hoc apparet filias Salphaad accepisse possessionem viuente Moyse, cum ipse dicat, quod mansit possessio earum in tribu sua, & familia. Sed hoc non videtur stare, quia ipsæ acceperunt possessionem in terra Chanaan post transitum Iordanis Iosue, decimoseptimo capit. Moyses autem tunc non erat viuens, quia ante transitum Iordanis mortuus est, cum non transierit Iordanem, ideo non acceperunt possessionem eo viuente, sed dicitur quod mansit possessio ea-
I rum in tribu, & familia sua, quia postquam ipsæ accipiebant viros de tribu, & familia sua, etiam si nondum accepissent possessionem, manifestum erat, quod illa possessio erat mansura in tribu, & familia earum, quia possessio earum non poterat transire nisi ad viros ipsarum, & filios eorum. Sed quandocunque hoc fieret erat transitus ad viros eiusdem familiæ, ideo necesse erat vt filiab. Salphaad habentibus istos viros, quos tunc habebant, maneret possessio earum in tribu sua, & sic quamquam nondum haberent possessionem, Moyses locutus fuit de hoc tanquam de re certa, quia quandocunque possessionem haberent illa manerent in tribu sua, & familia.

K *An ista lex de accipiendo vxores de eadem tribu in succedentibus, vel non, fuerit inter Iudæos semper seruata. Quæst. VIII.*

QVæret aliquis circa prædicta: an lex ista de accipiendo vxores de eadem tribu, siue in succedentibus, siue in non succedentib. fuerit semper seruata inter Iudæos.

Et respondendum est, quod sic, quia Iudæi obseruabant leges datas sibi a domino, quarum ista erat vna, & non magis istam infringerent, quam alias: potissimum, quia ista lege violata confunderetur denominatio tribuum propter confusionem hæreditatum, sed ista confusio non fuit facta: ideo lex ista obseruata est.

In contrarium tamen arguitur quod non obseruaretur lex ista, quia illi, qui erant de tribu Iuda, poterant acci-

pere

pere uxores de tribu Leui, sicut declaratum est Leuitic. capit. vigesimoprimo, & patet in sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Ioram in uxorem, & tamen rex Ioram erat de tribu Iuda de hoc, quarto Reg. capit. vndecimo.

Item patet istud, quia duo filij Elimelech assumpserunt duas mulieres Moabitidas, scilicet, Ruth, & Orphæ; & istæ non erant de tribu sua, sed de gentilitate, & adhuc quando acceptæ sunt in vxores, & toto tempore, quo eas habuerunt manserunt in ritu gentilicio, ut colligitur Ruth. capit. primo, cum Noemi mortuis duobus filiis suis, scilicet Maalon, & Chelion rediens de terra Moab, dixit ad nurus suas, quod reuerterentur, & reuersa est Orpha: & cum eundem sermonem precaretur ad Ruth ait illi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo adhuc manebat illa in cultu deorum Moab, & hoc erat post mortem duorum virorum istarum puellarum. ergo videtur quod semper manserant istæ puellæ in cultu deorum in gentilitate dum habitæ sunt in vxores.

Item patet quia licebat iudæis quando ibant ad bellum de virginibus, quas acciperent in bello ducere aliquas in vxores, ut patet Deuter. c. 21. & istæ non erant de tribubus uirorum suorum.

Item patet quando erant conuersi Gentiles ad Iudaismum poterant accipere vxores de filiabus Israel, & filij Israel poterant accipere uxores de filiabus illorum, ut patet de Booz, qui accepit in vxorem Ruth postquam conuersa est ad Iudaismum, ut patet Ruth. c. 4. Salmon etiam princeps in tribu Iuda accepit Raab Ierichontinam in uxorem Matt. cap. 1, & tamen ipsa erat de Chananæis.

Item patet quia Dauid accepit diuersas vxores, quarum quædam erant de Gentilitate, sicut filia regis Iessuri: aliæ autem erant de Iudaismo, & istæ erant de diuersis tribubus, sicut accepit Michol filiam regis Saulis in vxorem. 1. Reg. capit. 18. & 19. erat tamen Saul de tribu Beniamin, & Dauid de tribu Iudæ. de Saul patet. 1. Reg. 19. de Dauid manifestum est; & hoc licitum erat.

Item apparet, quod solum erat prohibitum accipere vxores alterius tribus cum illæ erant succedentes patribus suis, nam omnes uiri de tribubus Israel promiserunt, & iurauerunt non dare filias suas in vxores filiis Beniamin Iudic. capit. vlt. si tamen a lege cogerentur, frustra ipsi promitterent non dare, quia sicut quod aliquis tenebatur facere, non poterat vouere facere illud: Leuit. capit. vigesimoseptimo, vbi dicitur quod primogenita, quæ domino debebantur nullus poterat uouere, sed isti filij Israel omnes iurauerunt non daturos se filias suas in vxores filiis Beniamin, alioquin frustra iurarent.

In contrarium tamen dicendum, quod Israelitæ non poterant accipere uxores de tribubus non suis, & fœminæ eodem modo non poterant accipere viros de aliis tribubus, sicut hic dicitur, & supra declaratum est: cum vero arguitur, quod illi, qui erant in tribu Leui accipiebant vxores de tribu Iuda, & econtrario; aliqui respondent, quod illud fuit factum ex dispensatione, scilicet propter nobilitatem istarum duarum tribuum, ut possent coniungi; nam de sacerdotibus magnis dictum fuit Leuit. capit. vigesimoprimo, quod non coniungeret stirpem suam vulgo generis sui, sed innuitur quod acciperent vxores de magno genere, hoc autem maxime contingebat, cum acciperent vxores de tribu Iuda, quæ erat tribus nobilissima, & regia: & sic accipiebant, sicut positum fuit exemplum de Ioiada sacerdote.

Sed dicendum est, quod non fuit in hoc aliqua dispensatio, nec solum licuit viris de tribu Iuda accipere vxores de tribu Leui, & e contra: sed omnibus tribubus licuit accipere vxores de tribu Leui, & dare eas Leuitis. Causa huius est, quia Deus prohibuit hic commixtionem personarum diuersarum tribuum, & hoc ne possessiones miscerentur, vt patet in litera, sed quandocunq; uir de aliqua tribu accipiebat uxorem de alia: siue illa succederet patri suo, siue non, sequebatur commixtio possessionum, uel aliqua inconuenientia pertinentia ad istam commixtionem, vt supra declaratum est: ideo fœminæ vnius tribus de duodecim tribubus Israel non poterant accipi in vxores a viris alterius tribus de istis duodecim: Leuitæ autem non habebant aliquam possessionem, nec fuit eis assignata aliqua sors terræ, vt patet supra decimooctauo, & Iosue decimotertio capit. ideo poterant omnes tribus vniuersaliter dare, & accipere vxores a Leuitis, quia etiam si acciperent Israelitæ vxores de Leuitis, non fiebant commixtio possessionum: cum filiæ Leuitarum, nunquam possent succedere. quia non habebant patres earum, terræ possessionem, Leuitæ quoque poterant accipere vxores de aliis tribubus, & non fieret commixtio possessionum, quia Leuitæ non habebant possessiones. Etiam quia vxores illæ essent de non succedentibus: in nulla autem alia tribu erat hoc determinatum, quia quælibet habebat possessiones, ideo mutatis vxoribus, & viris de diuersis tribubus, esset necessarium sequi confusionem, vel saltem esset periculum de confusione possessionum.

Cum autem dicitur, quod hoc erat speciale inter tribum Iudæ, & Leui ex priuilegio quodam propter dignitatem tribuum.

Dicendum hoc non stare: solum enim hoc dicunt, quia reperiunt aliqua exempla de commixtione tribus Leuiticæ cum tribu Iuda, & non reperiunt de aliis tribubus, ratio tamen eadem est.

Ad aliam rationem quando dicebatur, quod duo filii Noemi acceperunt duas puellas Moabitidas in vxores, & illæ manebant adhuc in ritu gentilico: dicendum, quod in istis fuit aliqua ratio, quare acciperent vxores de alienigenis: nam fugerunt de terra Israel propter sterilitatem terræ, & manserunt multo tempore in terra Moab, & ne elaberetur tempus generandi viris istis acceperunt vxores, & quia ibi non habebant vxores de genere suo, acceperunt de alienigenis: debuissent autem conuertere eas ad cultum Dei sui: & tamen quia erant in terra natali earum, non valuerunt propter cognatos ipsarum, vnde manserunt in cultu Deorum suorum vsque ad mortem virorum, vt dictum est. Quod autem isti acciperent vxores de Moabitis non videbatur contra legem, sed solum quia accipiebant eas manentes in Gentilitate: nam ista lex quanquam dicat, quod viri accipiant vxores de tribu sua, & fœminæ de tribu sua viros accipiant, tamen debet intelligi negatiuè, scilicet viri non accipiant vxores de tribu aliena, & fœminæ non accipiant viros de tribu aliena.

Cum autem aliquis Hebræus assumebat vxorem de Gentilitate, non accipiebat eam de tribu aliena, cum non sit Gentilitas in aliqua tribu de his, quæ computantur hic. Et apparet quod non agat contra legem qui taliter accepit vxorem: nam ista lex ponebatur, ne commiscerentur inter se possessiones tribuum: sed manifestum est, quod accipiendo vxorem de Gentilibus, non commiscebantur tribus cum non haberent Gentiles assignatam aliquam sortem de duodecim tribubus Israel, nec solum erat hoc cum viri Iudæi accipiebant fœminas de Gentilitate, sed etiam cum fœminæ Iudæorum accipiebantur a viris de Gentilitate, quia illi viri non habebant aliquas possessiones, nec erant de aliqua tribu determinata, ideo si acciperent vxores de Israelitis, siue de succedentibus, siue de non succedentibus, non erat aliquod periculum quia si non esset fœmina succedens, nihil differebat per quod denominaretur fœmina a viro, vel vir a fœmina quantum ad posteritatem causatam ab eis: nam neutro modo permiscerentur tribus, nec turbarentur possessiones.

Si vero esset fœmina de succedentibus, vir Gentilis transibat in tribum, & familiam fœminæ quam accipiebat, & non permiscebatur possessio tribuum: hoc

enim

enim modo omnes Gentiles conuersi ad iudaismum erant sub aliquibus tribubus Israel, cum incipiebant habere vxores de illis tribubus. In vna autem tribu respectu alterius non contingit hoc, quia vir nunquam poterat transire in familiam, & tribum fœminæ, cum viri succederent. accipi ergo vxorem de Gentilitate non est contra istam legem, nec contra aliquam, sed accipi vxores manentes in ritu Gentilicio erat contra Dei mandatum, quia ipsæ poterant conuertere filios hebræorum ad ritum Gentilium.

Ad aliam rationem cum dicitur, quod iudæi euntes ad bellum poterant accipere vxores de virginibus, quas in bello accipiebant concedendum est: nec est aliquo modo contra istam legem, quod aliquis iudæus accipiat vxorem conuersam de Gentilitate, vel conuersus de Gentilitate accipiat vxorem de iudæis, sed est contra istam legem, quod vir de vna tribu accipiat vxorem de alia tribu, causa autem supra expressa est, scilicet ne permiscerentur tribus.

Ad aliam rationem, quando arguitur quod poterant iudæi accipere fœminas Gentiles conuersas ad iudaismum concedendum est, quia non est contra hanc legem, cum non sint de diuersis tribubus, & quando dicitur de Salmone quod accepit Raab Ierichontinam in vxorem, non est simile, & de Booz quia accepit Ruth: nam Ruth erat de terra Moab, & non erat iudæis illicitum accipere vxores de Moabitis, cum non esset prohibitum. Prohibitū erat tamen quod acciperetur vxor aliqua de Chananæis, quia de his expresse Deus vetuerat. Exod. trigesimoquarto capit. & Deuteronom. septimo capit. potissimum quia Deus iussit omnes Chananæos occidi tam masculos, quam fœminas vsque ad paruulos: Deuteronom. capit. vigesimo, fuit tamen Raab quamquam esset Chananæa conseruata nec occideretur: & hoc propter pactum, quod interposuit cum exploratoribus hebræorum. Iosue capit. secundo, deinde propter beneficium, quod toti populo egit datus est sibi locus optimus in medio Israel; Iosue capit. sexto.

Ad aliam rationem de Dauid, qui accepit vxores varias, scilicet quandam de gentilibus filiam regis Iessuri, & alias de Israelitis, Quantum ad filiam regis Iessuri dicendum est, quod licuit sibi accipere vxorem de gentilitate, si illa esset conuersa ad iudaismum: huiusmodi autem credendum est de ista. Sed tunc obiicietur de Salomone, qui accepit vxores plurimas de Chananæis, & Hethæis adhuc manentibus in Gentilitate, quod patet. 3. Reg. cap. 11.

Dicendum est quod ex hoc non debet argui: nam Salomon reprehensibiliter egit, tum quia accepit vxores plurimas, quod erat contra præceptum Dei in regibus, tum quia accepit eas de Chananæis, & Hethæis, de quibus Deus vetuerat, tum quia illæ adhuc manebant in gentilitate, & ipse construxit templa diis earum, vnde valde vituperatur in sacra scriptura præallegato capit. & Ecclesiastici. 47.

Inter principes multa dispensantur quæ non in aliis

Cum autem arguitur de Michol filia regis Saul, quam accepit Dauid in vxorem, & tamen illa erat de alia tribu, scilicet de Beniamin, Dauid erat de tribu Iuda: dicendum, quod hoc erat directe contra istam legem, sed in quibusdam recipiebat dispensationem ista lex, scilicet in viris magnis, vt in regibus, & in aliis similibus: sic enim nunc consueuit etiam in regibus, & in magnis viris circa matrimoniales leges, quod possint ducere cognatas suas in tali gradu, in quo nequaquam licet aliis nubere, nec dispensatur.

Ad aliam rationem cum dicitur de Israelitis iurantibus sub graui maledictione quod non darent de filiabus suis vxores filiis Beniamin: dicendum quod ipsi a lege ista prohibiti erant dare vxores illis: & tamen superuenerat necessitas magna, propter quam dispensandum esset in lege ista, scilicet, quod omnes viri, & fœminæ paruuli, & magni corruerant gladio in tribu Beniamin præter sexcentos viros e quibus si cæteri Israelitæ non darent vxores oportebat, ut periret vna de tribubus Israel, vel quod irent ad habendum uxores de Gentilitate, quæ forte nequaquam eis darentur: licitum ergo erat eis interpretari se non teneri hac lege in hoc casu, sed ante istud, cum esset bellum grauissimum inter filios Beniamin, & reliquos filios Israel, corruissentque quam plurimi de filiis Israel, reliqui cohortantes se contra filios Beniamin parauerunt difficillimum bellum: & nimia ira commoti, atque dolore occisorum iurauerunt se non daturos vxores filiis Beniamin, postea uero deleta fere tota tribu Beniamin relictis dumtaxat sexcentis viris, doluerunt Israelitæ, quod periret una tribus, uolueruntque illis dare uxores, quia putabant sibi esse licitum propter necessitatem: quia tamen se graui iuramento constrinxerant, crediderunt, quod non poterant, unde inquisierunt si essent aliqui, qui non iurauissent, ita ut possent dare filias suas, & datæ sunt fœminæ quadringentæ de Iabes Galaad, quia uiri loci illius non iurauerunt, de quo Iud. capit. vigesimoprimo.

Sed contra hoc arguitur, quia si lex ista obligabat, non poterant contra eam licite agere, nisi in necessitate, si autem erat necessitas non obligabat eos iuramentum, quia non est maioris obligationis iuramentum, quam lex, ideo magis obligat lex, quæ a Deo datur, quam iuramentum, quod nos facimus, si ergo cessabat obligatio legis cessaret obligatio iuramenti, sed ipsi non crediderunt se absolutos a iuramento, & crediderunt eos esse liberos, qui non iurauerunt, quia tradiderunt filiis Beniamin uirgines, quæ erant in Iabes Galaad, quia patres earum non iurauerant: filias autem illas non dederunt, ergo uidetur, quod nulla lex erat, quæ obligaret, quia tunc etiam non potuissent eis dari uirgines Iabes Galaad, cum similiter essent obligatæ.

Item quia quando dixerunt isti, quod non poterant dare filias suas filiis Beniamin, allegauerunt, quod erant maledictione constricti dicentes: filias nostras eis dare non possumus constricti maledictione iuramento, qua diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis vxores Beniamin.

Ad istam rationem respondetur, quod in isto casu tam lex, quam iuramentum erant dispensabilia, quia causa erat nimis urgens: intellexerunt tamen Israelitæ, quod facilius erat dispensare in lege, quæ multo tempore ante hoc data fuerat, & non respexit specialiter istum casum, quam in iuramento: ideo visa necessitate filiorum Beniamin putauerunt se posse dare filiis vxores, sed propter malitiam eorum uoluerunt ipsos priuare hoc beneficio legis iurantes, quod non darent eis filias suas, vnde quia iurauerant super isto facto quasi iam conscii totius euentus uidebatur eis grauissimum, quod agerent contra iuramentum: secus autem si iurauissent multo tempore ante, non attendentes ad istum casum, & postea superueniret: nam tunc certissime crederent, quod erat dispensabile. Sed adhuc isto dato, dicemus quod iuramentum non obligabat: & hoc sine quia forte ex magna ira factum est, quam acceperant de filiis Beniamin, & cum hac non potest stare perfecta deliberatio, siue dicamus, quod isti iurauerunt deliberate, & tunc erat illicitum, quod iurauerunt; ideo non debebat obseruari.

Iudæi tamen non erant tantum eruditi illo tempore, vt scirent, quod iuramentum esset obligatorium, & quod non, ideo putauerunt se obligatos; sic enim accidit tempore illo de Iepte Galaadite iudice Israel, qui vouit immolare, quidquid primum ei occurreret de bello reuertenti in domum suam, occurritque ei filia sua vnica, & putauit se obligatum ad immolandum eam, atque immolauit. Iudic. capit. vndecimo, sic quoque fuit tempore Machabæorum, nam tunc cum Gentiles serui regis Antiochi intulissent bellum iudæis in montibus diebus sabbathorum; putauerunt se non posse defendere propter obligationes sabbathi, & permiserunt se occidi non defendentes, corrueruntque hoc

modo

modo quasi mille animæ, primo Machab. capit. secundo, quod uidentes cæteri existimauerunt licere sibi pugnare die sabbathorum, ne delerentur faciliter de terra, & sic non dubium, quoniam isti propter imperitiam legis, & obligationis iurisiurandi putauerunt se astrictos ad id, ad quod non erant. nec tamen isti iuramentum obseruauerunt dantes ducentas de filiabus suis in uxores filijs Beniamin, quas ipsi non dederunt, sed dixerunt filiis Beniamin, quod raperent eas, & sic putabant se liberatos a iuramento: Iud. cap vltimo.

Sed cuilibet patet, quod non erant liberati, quia ista erat quædam friuola fraus, quæ in foralibus non admitteretur, quantominus admitteretur in obligatione iuramenti istius, quod erat ad solum Deum, qui intentionem nostram solum respicit? per imperitiam tamen se liberatos existimauerunt, & cum dicitur, quod isti dixerunt non posse dare filias suas, quia erant obligati maledictione, & iuramento, verum est, quod ipsi sic intelligebant, sed non erat verum, quod potabant.

Patet ergo inductum ex superioribus, quod apud Iudæos ista lex de non commiscendo tribus seruabatur, & quod non solum fœminæ succedentes patribus non poterant accipi in vxores a uiris aliarum tribuum, sed etiam fœminæ non succedentes. [Hæc sunt mandata atque iudicia.] Hic ponitur epilogus præcedentium, & refertur istud ad omnia, quæ habentur supra a ca. 22. vsque huc, quia omnia dicta sunt in mansione ultima apud Iordanem, de qua habetur hic, & dicitur: hæc sunt mandata, solum referendo ad ea, quæ sunt præceptiua, multa autem sunt historica intermedia, & ista non exprimuntur hic.

Verum est tamen quod omnia, quæ habentur a capitulo vigesimosecundo, vsque huc siue sint historica, siue præceptiua, acciderunt in ultima mansione, quæ erat apud Iordanem in campestribus Moab, quod patet, quia eadem mansio, quæ nominatur hic, in qua ista facta referuntur nominatur etiam supra capit. vigesimosecundo, & in aliis capitulis fere in omnibus. Non potest tamen intelligi, quod iste epilogus sit generalis ad totum librum: sicut ille, qui habetur Leuitic. capit. vltimo, cum dicitur: hæc sunt præcepta, quæ mandauit dominus Moysi, & filiis Israel in monte Sinai, & refertur ad totum librum, quia omnia, quæ in illo libro habentur, dicta fuerunt, & facta in monte Sinai, vt in eodem loco declaratum est; in hoc tamē libro continētur gesta multorum temporum, scilicet triginta nouem annorum: nam ab exitu de Aegypto, vsque in transitum Iordanis fluxerunt anni quadraginta, quibus dicuntur ambulasse Israelitæ per desertum Exod. capit. decimosexto, & Deuteronom. octauo, sed vsque ad finem illorum annorum est historia libri huius, quoniam mansio ista vltima, quæ hic dicitur fuit super Iordanem: & confestim mortuo Moyse transiuit Iosue Iordanem: & illud iam erat ultra annum quadragesimum, scilicet die d[illegible] anni quadragesimiprimi, Iosue capit. quarto, deficit tamen huic libro historia primi anni ab exitu de Aegypto. quoniam principium eius est in mense secundo, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet supra capit. primo, [illegible] gesta, & dicta huius libri non fuerunt in vnica mansione, sicut ea, quæ habentur per totum Leuiticum: sed in multis mansionibus. Nam ea, quæ habentur a capite primo vsque ad caput decimum inclusiue fuerunt facta in monte Sinai, cum in primo capite dicatur de numeratione exercitus facta in monte Sinai, & in capite decimo dicatur de recessu de monte illo, a capite autem decimo usque ad decimumtertium, continetur transitus per mansiones duas, scilicet per sepulchra concupiscentiæ, & per Aseroth, & quid in eis factum sit, in capite autem 13. dicitur de mansionibus, quæ factæ sunt in monte, uel deserto Pharan. Istæ autem fuerunt quasi viginti, scilicet ab Aseroth vsque Cadesbarne, ut patet supra capit. trigesimoquinto, sed in eodem capit. decimotertio, solum exprimuntur Aseroth, & Cades. continetur etiam in decimoquinto quid in eadem mansione factum sit, & hæc omnia pertinent ad secundum annum exitus de Aegypto, vt supra decimotertio cap. declaratum est deinde cap. decimoquinto, vsque ad vigesimum exclusiue narrantur quædam partim præceptiua, partim historica, quæ dicuntur fuisse facta in monte Sinai primo anno ab exitu de Aegypto; in cap. autem vigesimo, & vigesimoprimo, continetur progressio per multas mansiones, scilicet a Cadesbarne vsque ad mansionem vltimam, ubi sunt mansiones decem, & fuit illud a principio anni quadragesimi, vsque ad magnam partem eiusdem anni: historia autem medii temporis, scilicet quasi a medio anni 2. usque ad principium anni quadragesimi subticetur, quia tunc fuerunt Israelitæ semper in una mansione apud mare rubrum, vt declaratum est supra cap. decimoquarto. A capit. autem vigesimumsecundo vsque huc enarrantur gesta, & dicta in vltima mansione apud Iordanem, ideo istud pronomen demonstratiuum hæc, solum demonstrat ea, quæ habentur a 22. vsque huc.

Mandata atque iudicia.] Solum refertur ad præceptiua non demonstrando historias: vocantur hic mandata tam moralia, quam cæremonialia, quia distinguuntur contra iudicia, quæ sunt præcepta iudicialia, & istud nomen accipitur aliquando pro præcepto cæremoniali, & aliquando pro morali, pro iudicialibus autem rarissime reperitur: nisi cum dicatur vniuersaliter, custodite mandata mea nihil vltra addendo, quia tunc necesse est intelligi de moralibus, cæremonialibus, atque iudicialibus.

Quæ præcepit Dominus per manum Moysi.] Idest, quæ præcepit per Moysen, scilicet, quod omnia, quæ dicta sunt hic præcipiebat Deus, sed non iubebat illa per se populo, quoniam potius iubebat Moysi, & ipse proponebat populo: dicitur autem per manum Moysi, idest, per Moysen, quia non poterat Deus aliquid præcipere per manus Moysi, cum manus non sit organum interpretatiuum, sicut lingua, sed istud prouenit ex vulgato modo loquendi, vt cum dicimus ista negocia expedientur per manus vestras, & tamen forte negocia illa solum pertinent ad opus rationis, & ad propositionem verbalem: est tamen manus organum organorum, & maxime operatiuum, ideo attribuuntur ei operationes aliarum partium, sicut potentiæ visiuæ, quia est excellentior inter omnes sensitiuas attribuuntur actus aliarum potentiarum, vt cum dicimus ego video istum saporem esse amarum, aut vocem esse acutam, vel odorem esse fœtidum, & tamen ista ad alias potentias pertinent.

Ad filios Israel.] Idest, Deus præcepit ista ad filios Israel. Ad ipsos enim dirigebantur illa præcepta, quia ipsi seruaturi erant: licet Moyses illa proponeret tāquam mediator inter Deum, & illos.

In campestribus Moab.] Idest, fuerunt ista præcepta data in campestribus terræ Moab: ista est vltima mansio, quæ vocatur Belsethim: supra capit. trigesimotertio: vocantur campestria Moab, quia terra ista, in qua castrametati sunt Israelitæ venientes de montibus Abarim versus Iordanem, non est terra plana, nec penitus montuosa, sed est inter valles, & [illegible] montium: talis autem vocatur in Scriptura terra campestris. Et vocantur campestria Moab, quia erant in terra Moab, non quidem in terra, quæ esset tunc terra Moab, cum Israelitæ non introierint in terram Moab, nisi a principio eius apud ciuitatem nomine Ar, de qua Deuteronom. capit. secundo, istud autem erat in fine terræ Moab apud Iordanem, vbi est latus occidentale terræ Moab, sed erant in terra Moab, scilicet, quæ olim pertinuit ad Moab, quoniam rex Sehon Amorrhæus accepit magnam partem de regno Moab, vt patet de vrbe Esebon, & de aliis, de quibus sup. a capit. vigesimo, & per quandam partem terræ huius nunc transibant Israelitæ, quæ erat coniuncta terræ Moab, quæ tunc possidebatur a Moabitis, & isto modo est intelligendum quandocunque dicitur, quod Israelitæ steterunt, vel transierunt per terrā Moab: sic etiam quando dicitur, quod Moyses sepultus est in valle terræ Moab Deuteronom. capit. trigesimoquarto, nam

nam non est sepultus in terra, quæ tunc possidebatur a Moabitis, sed quæ possidebatur ab Israelitis, scilicet, in sorte Gad, vt colligitur Deuteronom capit. trigesimotertio, cum dicitur: Et vidit principatum suum, quod in parte sua Doctor esset repositus, qui fuit, cum principibus populi super Iordanem. F

. Ista mansio erat super Iordanem, scilicet, quod erat in quibusdam campestribus, per quæ Iordanis labitur. Et quoniam profundus locus est ipsius fluminis, & excelsior locus mansionis, videtur esse mansio illa super Iordanem, sicut dicimus terram esse super maria Psalm. vigesimotertio, & tamen non est super maria, sed videtur imminere terra ad aquam, quæ per profundas concauitates labitur.

Contra Iericho.] Idest ista campestria, per quæ fluit Iordanis sunt contra Iericho, idest ex opposito illius, scilicet, quod Iordanis est medius inter locum illum castrorum, & urbem Iericho, cum sit illa urbs orientalis in terra Chanaan, & Iordanis sit caput orientale terræ Chanaan supra trigesimoquarto capit. nulla quoque ciuitas in tota terra Chanaan est ita propinqua mansioni illi, nec ita directè opposita: ideo sola Iericho semper nominatur apud istam mansionem, & tamen ista mansio est in terra duorum regum Amorrhæorum, & Iericho est in terra Chanaan.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in secundam partem Numer. Finis.

VENETIIS,
Ex Typographia Euangelistæ Deuchini. 1614.

Ante hoc non erat cautum an de vna tribu, viri, & feminę contraherent mutuo matrimonium, & non liceret diuersarum tribuum hominibus coniungi, sed indifferenter fiebant connubia, ideo isti ex hoc habuerunt occasionem quærendi, quia videbatur sequi inconueniens, scilicet, de variatione possessionum per tribus. [Sequetur possessio sua.] idest, ibit possessio sua cum eis, idest si istæ puellæ accipiantur in vxores a viris aliarum tribuum, ipsæ transibunt in tribus illas, & hoc quia fœmina non denominat aliquam cognationem, sed ipsa transit in familiam viri, sed istæ habebant possessiones, ergo necesse est, quod transirent ad tribus illas, de quibus accipiebant viros, & quia filij earum successuri erant illis, & isti nominabantur de tribu patrum suorum, necesse erat, quod ista possessio iam semper pertineret ad aliam tribum.

Et translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur.] idest cum transierit hęreditas filiarum Salphaad ad tribus virorum suorum, necesse est, vt minuatur possessio tribus nostræ: nam a principio danda erat possessio dimidiæ tribui Manasse in terra Chanaan, sicut reliquis tribubus dabatur: & de hac partem quandam suscepturæ erant filiæ Salphaad, scilicet debitam patri, & cum transiret tota ista pars ad possessionem aliarum tribuum, efficeretur minor possessio Manasse, nec isti principes conquærebantur, quod possessio alicuius eorum diminueretur, vel alterius de tota tribu: nam etiam si transiret possessio ad aliam tribum, personæ nihil perdebant, quia non transibat possessio, nisi transeunte domino, sed perdebatur aliquid ipsi tribui, quia fuerunt factæ diuisiones inter tribus & cuilibet proueniebat vna pars terræ: si autem viri de vna tribu transirent ad aliam, diminueretur quantitas partis assignatæ illi tribui. Sic apparet in assignationibus terminorum vrbium quantum ad agros, quia alia est diuisio agrorum inter personas, & alia est diuisio territoriorum inter vrbes, potest autem diminui possessio alicuius personæ non diminuto territorio vrbis, & potest diminui territorium vrbis non diminuta possessione alicuius personæ, vtpote si transiret vnus de vna vrbe ad alteram, & propter hoc prædia sua, quæ habebat in alia vrbe efficerentur de territorio illius vrbis, ad quam transiuit, & sic aliquando videmus contendere vrbes de limitibus territoriorum non contendentibus personis, quorum sunt prædia sita in limitibus, quia istæ sunt quæstiones multum separatæ: & licet illa pręedia dicantur esse de territorio huius, vel illius vrbis, non propter hoc dominus eorum aliquid perdit: ita igitur singulæ tribus habebant determinatas possessiones, quæ pertinebant ad personas illarum tribuum, & quod minueretur vni, & accresceret alteri tribui, licet non esset damnum alicuius de tribu; erat tamen damnum totius tribus, sicut dictum est de territorio vrbium.

Quæ princeps non conquerebatur de possessione ipsorum met. sed sue tribus.

Differt tamen adhuc aliquid, quia in vrbibus ille, qui moratur in vna vrbe, potest possidere aliquid in territorio alterius vrbis: in sortibus autem tribuum e contrario, quia illi, qui erant de vna tribu non poterãt possidere aliquid, quod esset de sorte alterius tribus, quia possessiones istæ erant sic distinctæ inter tribus, & familias, vt per eas cognoscerentur qui essent de tribubus, vel familijs illis, quod alias non poterat fieri, vt declaratum est supra. capitulo 27.

An sit verum, quod si filiæ Salphaad accepissent viros de alia tribu, transisset possessio ad aliam tribum.

Quæstio IV.

QVæret autem aliquis quomodo dixerunt hic principes familiarum Manasse, quod si filiæ Salphaad acciperent viros de alijs tribubus, transiret possessio ad tribus illas. nam iam videbatur in hoc esse prouisum, quia cum supra vigesimoseptimo, capitulo, filiæ Salphaad petiuissent hæreditatem debitam patri, ne nomen eius periret in familia sua, intelligebãt, quod accepta possessione conseruaretur nomen patris, & istam earum sententiam Deus approbauit, dicens: Da eis possessionem inter cognatos patris sui, & tamen non videbatur, quod alio

F modo maneret nomen Salphaad in cognationẽ sua, nisi illi, qui nascerentur de filiabus, vel saltem aliqui eorum retinerent nomen stirpis Salphaad: ergo sic futurum erat, & tunc siue transirent filiæ Salphaad ad alias tribus, siue nõ nihil referebat, quia filij nati ex eis, vel aliqui eorum succedebant auo materno, scilicet Salphaad in hęreditatem; & isti nominabantur semper de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, quamquàm filiæ Salphaad iam pertinerent ad alias tribus, de quibus viros acceperant.

Si autem non dicatur isto modo, dabitur quod etiam si filiæ Salphaad acciperent viros de tribu sua, non maneret nomen Salphaad in cognatione sua, quia non esset aliquis natus de filiabus Salphaad, qui nominaretur de cognatione Salphaad, sed omnes nominarentur de cognationibus patrum suorum: ergo oportuit, quod aliquis daretur, qui

G succederet Salphaad, & nominaretur de stirpe eius, siue filiæ eius acciperent viros de tribu sua, siue de alia: litera autem ista videtur in contrarium, quia isti principes innuerunt, quod si filiæ Salphaad acciperent viros de alijs tribubus transirent possessiones suæ ad alias tribus, & diminueretur possessio tribus Manasse.

Deus etiam approbauit dictum istorum, quia iussit fieri, sicut isti petierant, & quod fęminæ de vna tribu non possent accipere viros de alia tribu: ergo videtur, quod transibat possessio si istæ fęminæ acciperent viros de aliis tribubus, & nemo esset de cognatione Salphaad.

Posset aliquis respondere verum esse, quod dicitur hic de transitu possessionum, & quando obijcitur, quod habetur supra capit. vigesimoseptimo dicetur, quod intel-

H ligitur in casu isto, scilicet quando filiæ Salphaad acciperent de tribu sua viros: tunc enim filij ipsarum, vel aliqui eorum succederent Salphaad.

Sed istud non multum stat, vel saltem non intellexerunt Israelitæ determinationem factam de filiabus Salphaad in isto sensu, quia tunc non peterent, quod filiæ Salphaad non acciperent viros de alia tribu. ideo dicendum, quod cuicunque nuberent filiæ Salphaad, siue esset de eadem tribu, siue de alia semper maneret aliquis, qui denominaretur a Salphaad, & succederet illi, & tamen adhuc esset confusio possessionis tribuum, quia postquam istæ fœmine transirent ad alias tribus aliqui de filijs earum pertinerent ad tribum viri, & alij ad cognationem Salphaad, & sic extra tribum Manasse manerent mixti aliqui, qui essent de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, & alij, qui essent de aliis tribubus, quod faciebat

I confusionem: ideo ad tollendum hoc oportebat ne fœminæ vnius tribus transirent ad aliam tribum accipiendo viros, sequebatur autem aliud maius inconueniens, quia si istæ filiæ Salphaad acciperentur a viris alterius tribus, posset esse casus, in quo viri alterius tribus succederent in possessionem Salphaad, sicut declaratum est, supra cap. vigesimoseptimo, vbi agitur de successionibus hebræorum.

Cum autem acciperent viros de tribu sua, quomodocunque se haberent, nunquam posset hæreditas earum transire ad aliam tribum, ideo non debuerunt fœminæ, de vna tribu accipi in vxores a viris alterius tribus.

Atque ita fiet, vt cum iobeleus, idest quinquagesimus

K annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio.] Idest sequitur ex hoc, quod si filiæ Salphaad accipiunt viros de alijs tribubus, quando venerit annus remissionis, erunt iam confusæ hæreditates.

Dicitur hæreditas confusa quandocunque hæreditas vnius tribus ab alia possidetur: sic autem fieret si filiæ Salphaad acciperent viros de alijs tribubus, quia tunc viri earum possiderent, sed ipsi erant de alia tribu, ideo possessiones filiarum Salphaad iam essent mixtæ possessionibus aliarum tribuum. Et dicitur hic, quod ista confusio manebit, quando venerit iobelæus, idest annus quinquagesimus remissionis.

Dicitur autem de isto anno, quia vsque ad istum annum non erat confusio: nam sicut habetur Leuitic. capit. vigesimoquinto, seruitutes, & alienationes factæ inter Judæos solum manebant, vsque ad annum quinquagesimum,

An in iobelæo sit confusio recidenti ad pristinã conditionem, & qualiter in iobelæo manebat cõfusio illud in quo non erat confusum.

mum, qui dicitur iobelæus; quia qui vendebat possessionem suam, poterat eam redimere quocunque tempore dato pretio, secundum tempus, in quo fiebat redemptio, & computatis in sortem fructibus præteritorum annorũ, si autem non poterat redimere possessionem vsque ad iobelæum, in ipso redibat ad eum quidquid vendiderat, & non erat daturus aliquod pretium, & non poterat aliqua venditio excedere tempus iobelæi, cum dicitur. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum, & ad possessionem pristinam.

Ideo quamquàm fieret confusio possessionũ per quãcunque possessionem, quia transibat possessio vnius familiæ ad alteram, tamen non poterat manere vltra iobelęũ, confusio: quia tunc redibat possessio ad pristinum possessorem, & integrabantur omnes familiæ, & tribus: ita vt nihal maneret mutatum a conditione antiquitatis. Si autem aliquid vltra iobelæum maneret confusum, durabat in æternum illa confusio, quia nunquam redibat illa res ad pristinos possessores, sicut patet de illo, qui vouebat domino agrum, & postea nolebat redimere illum de manu sacerdotum, manebat ille ager in æternum pertinens ad ius sacerdotum Leuit. capit. vigesimoseptimo, ita ergo conquerebantur principes familiarum Manasse, scilicet, quod per hoc, quod filiæ Salphaad ducerentur in vxores a viris aliarum tribuum transirent possessiones earum ad alias tribus, & sic erit facta confusio: si tamen ista confusio dissolueretur in iobelęo non curarent, sed non dissoluebatur, quia non transierant istæ possessiones ad alias tribus per modum venditionis; sed transierunt cum dominis suis: ideo non est aliquid, quare redire deberent, & sic maneret confusio ad semper: dicunt tamen illi, quod ista confusio erit facta in iobelæo; quia ante iobelæum non censetur aliquid esse confusum, cum iobelæus omnia certificaret faciendo redire ad priores dominos, quę autẽ in iobelæo confusa erant, manebant in ęternũ confusa.

Et aliorum possessio ad alios transeat.] Idest per talia matrimonia transibunt possessiones de tribu in tribũ. Non accipitur hic alius, prout dicit personam, quia propter talia matrimonia nulli perdebatur ius possessionis suæ, nec acquirebatur alteri, sed perdebatur alteri tribui, quod erat inconueniens, quia tunc nihil proficiebat distributio a principio, in qua singulis tribubus dabantur determinatæ partes terræ: cum possessiones istæ postea confundendæ essent, & per istum modum posset confundi totus Israel, ita vt omnes essent quasi aborigenes. quia possessio vnius tribus transiret ad alteram, & alterius ad alteram, ita vt non maneret alicui tribui nomen suum, nec distinctio ad alias tribus: cum non maneret possessio determinata, per quam distinguebantur tribus, ad quam distinctionem conseruandam multa Deus fecerat ponens leges de iobelęo. Leuit. cap. vigesimoquinto, ideo non debebat permitti ex aliqua occasione confusio possessionum, & tribuum.

Respondit Moyses filijs Israel, & Domino præcipiente; ait, Rectè tribus filiorum Ioseph locuta est, & hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: nubãt quibus volunt, tantum vt sua tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribũ. Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus sed ita maneant, vt a Domino separatæ sunt.

Tob. 7. Viri de tribubus suis ducent uxores, & similiter fæminæ viris suæ tribus copulabuntur.

Respondit Moyses.] Hic ponitur secundum, scilicet, dubij responsio. Et quia fuit proposita ista quæstio Moysi, ipse respondit. [Et domino præcipiente ait.] idest dominus præcipit hoc, quod Moyses respondit hic. In quo sciendum, quod Moyses inquisitus super hoc, nesciuit respondere, sed consuluit dominum quid respondendum esset: ipse autem dixit, quæ sequuntur: sic enim acciderat iterum circa hoc in quæstione filiarum Salphaad: nam Moyses non respondit eis, sed retulit quæstionem ad dominum, sup. cap. 27.

Recte tribus filiorum Ioseph locuta est.] Vocat Deus

A tribum filiorum Ioseph tribum Manasse: nam Ioseph nõ erat vnica tribus, vt supra declaratum est, sed diuidebatur in duas, scilicet Ephraim & Manasse: & supra dicitur quod tribus Manasse petiit. Sed aliquando largè accipitur tribus Ioseph pro Manasse solum, vel Ephraim solũ: & exprimitur immediate, quæ sit tribus illa, pro qua accipitur. Sic patet supra capit. decimotertio, scilicet, de tribu Ioseph scepti Manasse, & supra cap. 34. filiorum Ioseph de tribu Manasse, &c. Aliquando autem accipitur tribus Ioseph simul pro Manasse, & Ephraim eo quod est ibi Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui ponitur tanquam alia tribus: sic patet Apocal. cap. septimo, sic etiam generaliter vbicunque ponuntur duodecim tribus, & ad aliquid spirituale, ponitur Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui, tanquam alia, sicut erat in duodecim la-
B pidibus rationalis, vbi scribebantur. 12. nomina filiorũ, & in duobus onychinis positis super Ephod, vt declaratum est Exo. cap. 28.

Et hæc lex super filiabus Salphaad a domino promulgata est.] Scilicet, lex quæ sequitur de non accipiendo viros alterius tribus. Non fuit autem propter eas solum promulgata lex, sed etiam propter omnes fęminas hebræorum. Primò tamen ponitur sententia specialis ad ipsas, deinde promulgatur lex vniuersalis ad alias ibi.

Omnes enim viri.] Sic factum fuit supra capit. vigesimosexto, vbi primo posita fuit sententia specialis de successione filiarum Salphaad, deinde de successionibus omnium hebræorum.

Nubant quibus volunt.] Dedit Deus libertatem filiabus Salphaad accipiendi in viros quos vellent: in quo in-
C nuitur matrimonia debere esse libera, & licet in omnibus contractibus requiratur libertas contrahentium, magis tamen in matrimonio: nam in quibusdam alijs etiam si intercidat aliquid de metu, valebit contractus, in matrimonio autem nequaquam, quia si metus quicunque vel coactio intercidit, non erit locus matrimonio extra de spon. capit. cum locum, solum autem limitauit hic Deus tribum filiarum Salphaad, sed viros nequaquam.

Matrimonium nõ debet esse coactum.

Tãtum vt suæ tribus hominibus.] Idest solum ad hoc maneant obligatæ, quod accipiant viros de tribu sua, scilicet Manasse. Ista autem non erat aliqua coactio, quoniam non determinabatur eis penitus quos deberent habere in viros, ita quod nullos præter eos accipere liceret, sed solum dictum est de tribu, in qua erant valde multi viri, scilicet plures, quam triginta millia: in quibus
D plena manebat electio.

Ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.] idest istud fiet, vt possessio filiorum Israel non commisceatur, scilicet possessio vnius tribus, possessioni alterius & hoc de tribu in tribum, idest transeundo de vna tribu in alteram. Quare autem non debebant transire possessio vnius tribus ad alteram, & ad quid hoc proficiebat declaratum est satis late supra cap. 27. & Leu. 25. [Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua.

An Iudæi cogerentur non solum accipere vxores de tribubus suis, sed etiam de familijs suis.

Quæstio V.

ISta est lex ad omnes Israelitas, quia idem poterat fieri in cęteris, quod in filiabus Salphaad, & ponitur lex tam viris, quam fœminis, quia nõ potest poni vni, quin
E ponatur alteri, cum matrimonium in vtroque consistat, & dicitur de cognatione, quod secundum aliquos significat familiam, & sic est sensus, quod non solum fęminæ acciperent viros de tribu sua, sed etiam de familia, & hoc forte erat, vt non transeat possessio de familia in familiã, sicut nec de tribu in tribum: videtur hoc etiam colligi, quia infra dicitur de filiabus Salphaad, quod acceperunt viros, & mansit possessio earum in tribu, & familia patris sui: ergo videtur, quod requiratur etiam vnitas familiæ. Sed hoc non stat, quia supra in litera dicitur, quod filiæ Salphaad nubant quibus volunt, tantum vt hominibus suę tribus: ergo pręter hoc nõ requirebatur aliquid

Z a ali-

alterum scilicet, quòd acciperent de eadem familia, vel F
de eadem domo.

Item ratio quam dant, scilicet, quod non debeat transire possessio de familia in familiam, sicut nec de domo in domum non stat, quia solum iubetur, vt non commisceantur hæreditates tribuum, supra cum dicitur, scilicet ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.

Item quia si non deberet transire possessio de vna familia in alteram, sicut nec de vna tribu in aliam: filii Manasse quando proposuerunt quæstionem de inconuenienti, quod sequebatur si filiæ Salphaad acciperent viros de alia tribu, etiam proposuissent si acciperent viros de alia familia, quia inconueniens æquale esset, & tamen nihil proposuerunt de familia: ergo bene poterat transire possessio de vna familia in alteram, vel saltem nō G
videbatur esse hoc inconueniens, quod est transeunte possessione de tribu in tribum, & consequenter non erit illicitum, quod viri vnius familiæ accipiant vxores de alia familia.

Cum autem arguitur, quod hic dicitur de tribu, & cognatione, & necessario accipitur cognatio pro familia. Dicendum, quòd non accipitur, quia cognatio aliquando significat tribum, aliquando autem familiam, & aliquando domum, & generaliter omnis habitudo consanguineorum significatur per cognationem: sic patet supra capit. primo, vbi accipitur cognatio pro tribu, scilicet. Eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum in cognationibus suis, idest in tribubus scilicet, quod quilibet princeps in tribu sua adiuuaret Moysen ad computa- H
tionem. Et necesse est accipi ibi pro tribu: quia cum ponantur ibi nomina principum cognationum, ponuntur. 12. qui sunt principes tribuum, & non familiarum.

Cum autem arguitur, quod filiæ Salphaad acceperunt viros de tribu, & familia sua, & mansit hæreditas in tribu, & familia patris sui.

Dicendum est, quod hoc nō fuit ex necessitate, sed per accidens, scilicet, quod elegerunt accipere sibi in viros cognatos suos de eadem familia, magis quā de alia; potuissent tamen accipere de alia: ab eo autem quod est per accidens non debet accipi id, quod est per se, idest concludi aliquid necessario: alioquin si arguamus ex facto filiarum Salphaad, diceretur quod cum ipsæ acceperint in viros cognatos suos in secundo gradu, scilicet, filios patrui sui, vt patet infra, quod cogerentur illos accipere, quod falsum est, quia etiam si obligarentur accipere viros de I
eadem familia, possent accipere non cognatos, vel saltem cognatos in gradu magis remoto.

An Iudæi cogerentur accipere vxores de tribubus suis, quando illæ succedebant patribus, & aliæ possent accipere vxores de aliis tribubus.

Quæstio VI.

SCiendum vlterius, quod quando dicitur, quod viri non accipiant vxores de alia tribu, & fœminæ nō accipiant viros de alia tribu, quidam intelligunt quando istæ fœminæ succedunt patribus sicut fuit in filiabus Salphaad, quæ successerunt patri suo supra. cap. 27.

Causam huius dicunt esse, quia feminæ si acciperent viros de alia tribu, vel viri vxores de alia tribu, commisce- K
rentur possessiones tribuum inter se: & tamen hoc nō stat in mulieribus, quæ non succedebant, quia ad quamcunque tribum, illæ transirent, non transibat cum eis possessio aliqua de tribu sua vnde nihil differebat, quod transirent, vel manerent in tribu sua. Quæretur autem circa hoc quid verum sit de mulieribus accipientibus viros, an possent accipere de alia tribu si ipsæ non succederent patri.

Videtur dicendum, quòd non licebat alicui fœminæ accipere virum de alia tribu, siue illa mulier succederet patri, siue non; quod patet ex litera, quia hic generaliter dicitur, quod omnes fœminæ accipient viros de eadem tribu, quod autem limitetur illud vniuersale solum ad fœminas illas, quæ succedebant patribus, non videtur satis rationabiliter dictum, quia illæ valde paucæ erant in comparatione aliarum fœminarum: quia etiam si aliquis haberet 20. filias, & vnicum filium, succederet filius in solidum, & filiæ nihil habebant: ideo non loqueretur scriptura tam vniuersaliter, pro tam paucis fœminis. Etiam quia si de hoc intelligeretur ipse expressisset.

Item non potest hoc stare, quia si non intelligeretur de illis, quæ non succedebant patri, non posset aliqua fœmina vnius tribus nubere viro alterius tribus, nisi expectaret vsque ad mortem patris, vel vsque ad mortem omnium fratrum suorū, quod patet, quia si aliquis habens haberet filias, aut ille habebat filios simul, aut non, si nullum filium haberet, debebant filiæ succedere patri: erat tamen dubium de successione, quia poterat aliquis filius nasci, & ille successurus esset, cum feminæ nunquam succederent, nisi in defectum filiorum: ergo necesse erat, quod filiæ expectarent vsque ad maximam senectutem patris, in qua nequaquam gignere posset, vt tunc scire possent, an ipsæ succedere deberent vel aliquis alius, & tunc possent determinate scire si contingeret coniungi viris tribus suæ, vel alterius. Sed hoc modo necesse erat expectare fœminas, vsque ad magnam ætatem suam, interdum quasi vsque ad senectutem, & sic prius elaberetur eis gignendi, & concipiendi tempus, quam in matrimonium ducerentur, quod erat valde magnum inconueniens, & contra bonum publicum: quoniam sic adimeretur bonum prolis, quod maxime conuenit tempori iuuenili. Si autem diceremus, quod istæ feminæ haberent aliquem fratrem, oportebat eas adhuc amplius expectare, scilicet, vs- H
que ad mortem fratrum, vel progeniei fratrum nam quamquam existentibus filiis non succedere debebant filiæ: tamen si morerentur filii ad eas pertinebat successio ideo necesse erat, vt ad hoc, quod feminæ scirent si possent contrahere cum viris alterius tribus, expectarent vsque ad mortem fratrum: nam vsque illuc incertum erant an ipsæ succedere possent, & dato, quod morerentur fratres si relinquerent prolem: adhuc spectare debebant vsque ad mortem prolis, quia si tota proles moreretur, ad ipsas redibat hæreditas, & hoc modo prius morerentur, vel efficerentur vetustissimæ. Si autem dicas, quod in aliquo casu istorum istæ feminæ acciperent viros, antequā moreretur pater earum, vel fratres, & tota cognatio, & isti viri essent de alia tribu: contingeret, quod ad eas perueniret successio, vtpote, quia morerentur fratres, & tunc sequebatur inconueniens, scilicet, quod ipsæ succederent I
patri, & tamen acciperēt viros de alia tribu, ideo impossibile est, quod isti fugiant inconueniens legis huius. Si dicant, quod fœminæ non poterant contrahere cum viris alterius tribus, siue illæ essent succedentes patri, siue non, & hoc apparet aliqualiter ex litera ista, cum dicatur quod viri semper accipiant vxores, de eadem tribu, & fœminæ semper accipiant viros de eadem tribus.

Si enim solum voluisset litera, quòd fœminæ succedētes patribus non acciperentur, in vxores a viri alterius tribus sufficiebat dicere, quod fœminæ maritos de tribu sua accipiant, & non oporteret dicere, quod omnes viri accipiant vxores de tribu sua, quoniam omnes viri succedūt patribus, siue habeant filios simul, siue non; ideo ex parte ipsorum non poterat esse aliquis error quantum ad legē istam, quia quæcunque feminæ eis iungerentur semper K
ipsi manebant in tribu sua, & hæreditas eorum non transibat ad aliam tribum, ideo non solum voluit excludere commixtionem fœminarum succedentium, cum viris alterius tribus, sed etiam feminarum non succedentiū, & sic necesse est dici. Et ista positio licet multum conueniat literæ, magis tamen adhuc conuenit modo exponendi catholicorum super capitulum primum Matthæi. Dicunt enim fere omnes veteres, quod Domina nostra fuit de tribu Iuda, & sic Christus fuit de tribu Iuda. Nec de hoc est dubium, cum Lucæ primo, dicatur, quod ista virgo erat de domo Dauid, sed domus Dauid est in tribu Iuda: ipsi tamen conantur probare Dominum nostrum fuisse de tribu Iuda ex genealogia, quam describit Matthæus, capit. primo. Et videtur eis quod non potest concludi, nisi hoc præsupposito: ibi namque

Pro intellectu primi c. Matthæi sciendum Ioseph virum Mariæ.

solum

A solum ponitur genealogia Ioseph viri Mariæ, qui ad generationem Saluatoris secundum veritatem nihil attinet, cum non fuerit pater Christi, ergo de Virgine non apparet, quod fuerit de tribu Iuda, nisi quia ipsi præsupponunt legem istam, scilicet, quod omnes viri ducebant vxores de tribu sua: sed Ioseph erat de tribu Iuda, vt patet ex genealogia illa, & duxit Mariam in vxorem: ergo oportebat, quod ipsa de eadem tribu esset.

Si autem dicant, quod poterat fœmina non succedens patri accipere virum de alia tribu, non probabitur etiam ex modo isto arguendi, quod esset Domina nostra de tribu Iuda, quia non pater an ipsa successerit patri. Oportet ergo eos dicere quod hoc intelligatur de omnibus fœminis tam succedentib. quam non succedentibus. Sed adhuc isto præsupposito an modus eorum arguendi sit conueniens, forte satis videtur quod non. De quo magis dicetur Matt. capit. primo, ad hoc autem B videntur esse quædam obiectiones, quæ infra soluentur in alia quæstione.

Et cunctæ fœminæ maritos de eadem tribu accipient.] Istud idem est cum sententia superiori: nam nihil aliud est, quod omnes viri accipiant fœminas de tribu sua, quam quod omnes fœminæ maritos accipiant de tribu sua. Nam si aliquis vir accipit vxorem de alia tribu, oportet quod aliqua fœmina accipiat virum de tribu non sua, quia hic vterque simul est, & non potest aliquis accipere, quin accipiatur. Proficit tamen ista replicatio ad maiorem expressionem, scilicet, quod nullo modo personæ vnius trib. commisceantur personis alterius tribus, vt supra declaratum est.

C Vt hæreditas permaneat in familijs.] Ista est causa, quare non debebant misceri personæ diuersarum tribuum, quia tunc transiret hæreditas vnius trib. ad alteram, quod Deus nolebat. Quomodo autem sequatur, quod transirent supra declaratum est, quod vero inconueniens sequatur si commiscerentur hæreditates tribuum, supra declaratum fuit, capitu. vigesimoseptimo. Et accipiuntur hic familiæ pro tribubus, quod patet cum dicatur immediate, ne sibi immisceantur tribus: & tamen ista necessario est eadem sententia, quia permanere hæreditatem in tribubus, faciebat non permisceri tribus, & manere hæreditatem in familiis faciebat non permisceri familias: sed hic dicitur, quod eo quod permanet hæreditas in familiis, non permisceatur tribus, ideo necessarium est dici, quod accipiantur familiæ pro tribubus, alioquin diceretur, ne sibi immisceantur familiæ. Sed obijcietur quod iste sensus est distortus D a litera, quoniam familia dicit quandam congregationem specialem sub tribu, & sic reperitur semper: ergo sic debet hic exponi.

Respondetur quod sacra scriptura variat nomina vtendo eis interdum, vt vult: & sic quamquam communiter accipiatur familia pro congregatione speciali sub tribu: tamen hic accipitur pro tribu: simile apparet, infra cum dicitur, quod filiæ Salphaad nupserunt filiis patrui sui de familia Manasse. Manifestum tamen est quod Manasse non est familia sed tribus, ideo non possunt ex hoc loco habere fundamentum, qui opinantur, quod viri vnius familiæ non poterant accipere vxores alterius familiæ in eadem tribu, de quo supra declaratum est.

E [Nec sibi misceantur tribus.] Scilicet quantum ad personarum coniunctionem, nec quantum ad sortium determinationem, duæ enim simul fierent coniunctiones, & quamquam vtraque non esset æqualiter prohibita, tamen prohibebatur prima propter secundam, ideo in illis tribubus, in quibus posset fieri coniunctio personarum sine coniunctione hæreditatum, nec sequeretur aliquod inconueniens ex hæreditatibus fiebat vt supra declarabatur. [Sed ita maneant, vt a domino separatæ sunt.] Idest maneant tribus semper distinctæ, sicut Deus distinxit eas.

A

Circa quæ fuit distinctio tribuum. Quæst. VII.

Fuit autem ista distinctio quantum ad possessiones, quoniam Deus specialiter distinxit, vel operatus est in distinctione ista: fuerunt quippe possessiones distinctæ inter Israelitas per sortes supra capit. vigesimosexto, & trigesimotertio, istas autem sortes Deus mouebat, quia cum positæ essent sortes in quodam inuolucro, quælibet tribus mittebat manum, Deus vero dirigebat eam ad accipiendum sortem, quæ illi conueniebat, & sic omnes nutu diuino acceperunt sortes, quæ præordinatæ erant a diuisoribus & quas Deus volebat eis euenire: de quo declaratum est supra 26. & Iosue capit. 15. ideo istam separationem Deus fecisse dicitur.

Alia autem erat separatio inter tribus, scilicet, quod B plures personæ eiusdem tribus inter se essent coniunctæ, & separatæ a personis aliarum tribuum, ista autem separatio naturaliter efficitur, quia naturaliter pater generat filium suum, & sic extenduntur lineæ, & distinguuntur, & licet Deus istam secundam separationem faciat tanquam prima causa, & primum mouens: tamen solum proprie agere dicitur ea, quæ per se totaliter agit, vt creare, beatificare, mirabilia agere.

Vnde agere de aliquo prædicatur proprie dupliciter secundum quod loqui consueuimus, primo si res illa totaliter producat effectum, & sic Deus solus agere dicitur quia solus creat, solus gratiam donat, & nulli creaturæ sic agere conuenit. Nulla quippe creatura aliquem effectum per se totaliter producit, quin Deus concurrat C primo causans ad omnia, vt Ioan. capit. primo, scilicet sine ipso factum est nihil.

In aliquibus autem effectibus, vt in corporalibus generationibus, non solum Deus, sed etiam tota connexio agentium vniuersi ad hoc concurrit, & hoc nō solum est in actione humana, sed etiam in Angelo, & corpore cœlesti, & etiam in lapide. Nam operatio naturæ secundum Commentatorem 2 Physico. est opus intelligētiæ, & secundum ordinem naturæ in omnibus operationibus causarum particularium inferiorum, concurrunt simul operationes causarum superiorum vsque ad primā causam, quæ in quolibet effectu magis influit, quàm agentia particularia, & quæcunque causæ secundariæ, vt patet in prima propositione libri de causis.

Secundo modo aliquid agere proprie dicitur, quia effectum vltimate complet, vel quia vltimum est in catena ordinatorum agentium: ideo si Socrates gignitur non D dicimus, quod Deus eum genuerit, vel Saturnus, vel alia corpora cœlestia ad hoc concurrentia; sed quod pater eū gignit, qui in ista generatione vltimus est.

Ratio autem, quare vltimum agere dicatur, & non primum, cum primum magis agat, quam secundum, vt patet in prima propositione libri de causis, est; quia vltimū assimilat, vel vniuocat sibi genitum; & non primum: Deus enim pater vniuocè solum filium genuit: alia autem æquiuocè causat communicando eis imaginem, vel similitudinem, vel vestigium suæ bonitatis. Causa autem particularis immediata assimilat sibi passum faciens effectu eadem specie, & tamen quamuis omnis natura a Deo æquiuoce deducatur ad esse, illa tamen perfectior est, quæ minorem habet æquiuocationem. Illa autem E imperfectissima, quæ maximam habet æquiuocationem vnde materia prima, quæ imperfectissima est, maximū gradum habet æquiuocationis & sic conformiter dicendum est de medijs, & ab hoc est quod omnes species sunt sicut numeri: vt vult philosophus, quia æquiuoca communicatio bonitatis gradualiter differt, vt numerus: & tamen speciē distinctam facit, hoc vero firmiter notū est, quod communicatio bonitatis diuinæ æquiuoca in creatura perfectissima in infinitum differt ab vniuoca cōmunicatione, qua pater suum esse cōmunicat filio, quia dato opposito sequeretur, quod aliqua creatura distaret a Deo solū per finitā perfectionē, & tunc apponendo creaturas perfectiores possemus deuenire ad æqualitatē diuinam, quod absurdissimum est. Deus enim si semper crearet

creaturas excedentes se inuicem, sicut numeri se excedunt: nunquam tamen creando ad æqualitatem suam deueniret: infinitum enim a quolibet finito in infinitum differt.

Concluditur ergo ex superioribus, quod Deus non dicitur separare tribus secundum carnalem propagationem, quia naturaliter separantur: sed dicitur separare per sortes, quia ipse faciebat quod talis sors hæreditatis ad talem, vel talem tribum perueniret.

Feceruntque filiæ Salphaad, vt sibi fuerat imperatum, & nupserunt Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph: & possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu, & familia patris earum. Hæc sunt mandata atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

Feceruntque filiæ Salphaad.] Hic ponitur tertium, scilicet præcepti executio: nam filiæ Salphaad obedierunt Moysi quantum ad omnia, quæ iussit de matrimonio contrahendo.

Vt fuerat imperatum.] Idest sicut iusserat Moyses, vel Deus per Moysen.

Et nupserunt Maala, & Egla.] Ponuntur hic quinque nomina filiarum Salphaad, quæ omnes petierunt hæreditatem, & omnes acceperunt: nam sicut si fuissent filij succederent patri secundum partes sibi debitas, ita & istæ quinque filiæ successerunt patri in tota hæreditate, quæ ei proueniebat.

Differt tamen successio istarum a successione filiorum quia quando filij succedunt, assignatur in eis primogenito ius primogenituræ: nam primogenitus duplum habet ad quemlibet de filijs tam in bonis mobilibus, quam in immobilibus, vt patet Deuteronom. capit. vigesimoprimo, scilicet dabitque ei de his, quę habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius.

In filiab. autem non assignantur iura primogenituræ: ideo cum succedunt omnes æqualiter succedere debent: omnes autem istæ quinque filiæ Salphaad nupserunt: & non apparet quando, sed satis videtur dicendum quod nupserunt post verba ista Moysi valde cito: nam antequam loqueretur ista Moyses nondum sumpserant viros, quia tunc superfluum fuisset, quod conquererentur filij Manasse, cum non posset matrimonium propter hoc dirimi, & tamen conquesti sunt: ideo videtur quod nondum nupserant, & sic ipsi loquuntur de eis, quasi nondum nupserint dicentes supra: Quas si alterius tribus homines in vxores acceperint, sequetur possessio translata ad aliam tribum. Etiam patet ex verbis Dei, cum dicitur: Nubant quib. voluerint: ergo nondum nupserant, acceperunt tamen viros satis breuiter: contingit istæ post præceptum Moysi cum potuerit Moyses scribere hic quod assumpsissent iam viros, & tamen Moyses satis cito ista scripsit, postquam facta sunt: nam factis his modico tempore vixit, fuerunt enim hæc in vltima mansione in qua ipse mortuus est.

Filijs patrui sui.] i. acceperunt viros filios patrui sui. Dicitur patruus frater patris: erat autem pater istarum Salphaad; & filios eius assumpserunt, qui erant consanguinei istarum in secundo gradu inter transuersales: erat autem iste gradus licitus apud Iudæos inter consanguineos, vt patet Leuit. cap. 18.

De familia Manasse.] Idest erat iste frater Salphaad in familia Manasse. Accipitur hic familia large pro tribu contra modum communem loquendi sacræ scripturæ, & necessarium est sic accipi: quia Manasse non est familia, sed tribus.

Ita etiam aliquando accipitur tribus pro familia è contrario supra, capit. primo, cum dicitur Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum non sunt numerati: sed manifestum est, quod Leuitæ non habebant inter se

F multas tribus, sed vnam, sed dicuntur tribus idest familiæ.

Qui fuit filius Ioseph.] Hoc non refertur ad patruum filiarum Salphaad, quia non fuit filius Ioseph: sed refert ad Manasse, qui fuit immediate filius Ioseph: alioquin etiam diceretur, quod Salphaad fuisset immediate filius Ioseph, cum pater istarum puellarum, & patruus earum essent fratres, & sic ambo isti essent fratres Manasse, & non de tribu, vel familia eius, quod est contra litteram, sed fuit Salphaad filius Epher, filij Galaad filii Machir filij Manasse, vt patet supra vigesimoseptimo, capit.

Et possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum.] Idest possessio, quæ assignata fuit istis puellis nomine patris sui Salphaad mansit in fa-
G milia, & tribu patris. De tribu manifestum est, quia tam Salphaad quam frater eius patruus istarum puellarum erant in tribu Manasse, ideo accipiendo in viros filios patris sui transibant ipsæ ad viros eiusdem tribus.

Et sicut ipsæ veniebant ad potestatem virorum, ita & earum possessio transibat ad manentes in eadem tribu. De familia autem, quod esset eadem apparet, quia Salphaad, & frater suus patruus istarum puellarum erant in eadem familia, nam computabatur Salphaad de familia Epheritarum, cum sit Epher pater Salphaad supra vigesimoseptimo capit. & sit Epher familia vna de Manasse supra, capit. vigesimosexto, & sic Salphaad & frater eius erant filij ipsius primi principis familiæ, & consequenter omnes descendentes ab eis erant in eadem familia, cum post Epher nullus fecerit familiam de de-
H scendentibus ab eo supra, capit. vigesimosexto, ergo filiæ Salphaad vnitæ in matrimonium patruelibus suis manebant in eadem familia, & etiam possessiones earum dicebantur manere in eadem familia, cum transeat possessio cum femina ad familiam, & tribum viri, quem accepit.

Dicet autem aliquis quod ex hoc apparet filias Salphaad accepisse possessionem viuente Moyse, cum ipse dicat, quod mansit possessio earum in tribu sua, & familia. Sed hoc non videtur stare, quia ipsæ acceperunt possessionem in terra Chanaan post transitum Iordanis Iosue, decimoseptimo capit. Moyses autem tunc non erat viuens, quia ante transitum Iordanis mortuus est, cum non transierit Iordanem, ideo non acceperunt possessionem eo viuente, sed dicitur quod mansit possessio ea-
I rum in tribu, & familia sua, quia postquam ipsæ accipiebant viros de tribu, & familia sua, etiam si nondum accepissent possessionem, manifestum erat, quod illa possessio erat mansura in tribu, & familia earum, quia possessio earum non poterat transire nisi ad viros ipsarum, & filios eorum. Sed quandocunque hoc fieret erat transitus ad viros eiusdem familiæ, ideo necesse erat vt filiab. Salphaad habentibus istos viros, quos nunc habebant, maneret possessio earum in tribu sua, & sic quamquam nondum haberent possessionem, Moyses locutus fuit de hoc tanquam de re certa, quia quandocunque possessionem haberent illa manerent in tribu sua, & familia.

K *An ista lex de accipiendo vxores de eadem tribu in succedentibus, vel non, fuerit inter Iudæos semper seruata. Quæst. VIII.*

QVæret aliquis circa prædicta: an lex ista de accipiendo vxores de eadem tribu, siue in succedentibus, siue in non succedentib. fuerit semper seruata inter Iudæos.

Et respondendum est, quod sic, quia Iudæi obseruabant leges datas sibi a domino, quarum ista erat vna, & non magis istam infringerent, quam alias: potissimum, quia ista lege violata confunderetur denominatio tribuum propter confusionem hæreditatum, sed ista confusio non fuit facta: ideo lex ista obseruata est.

In contrarium tamen arguitur quod non obseruaretur lex ista, quia illi, qui erant de tribu Iuda, poterãt accipere

pere uxores de tribu Leui, sicut declaratum est Leuitic. capit. vigesim primo, & patet in sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Ioram in uxorem, & tamen rex Ioram erat de tribu Iuda de hoc, quarto Reg. capit. vndecimo.

Item patet istud, quia duo filij Elimelech assumpserunt duas mulieres Moabitidas, scilicet, Ruth, & Orpha; & istæ non erant de tribu sua, sed de gentilitate, & adhuc quando acceptæ sunt in vxores, & toto tempore, quo eas habuerunt manserunt in ritu gentilicio, ut colligitur Ruth. capit. primo, cum Noemi mortuis duobus filiis suis, scilicet Maalon, & Chelion rediens de terra Moab, dixit ad nurus suas, quod reuerterentur, & reuersa est Orpha: & cum eundem sermonem precaretur ad Ruth ait illi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo adhuc manebat illa in cultu deorum Moab, & hoc erat post mortem duorum virorum istarum puellarum. ergo videtur quod semper manserant istæ puellæ in cultu deorum in gentilitate dum habitæ sunt in vxores.

Item patet quia licebat iudæis quando ibant ad bellum de virginibus, quas acciperent in bello ducere aliquas in vxores, ut patet Deuter. c. 21. & istæ non erant de tribubus uirorum suorum.

Item patet quando erant conuersi Gentiles ad Iudaismum poterant accipere vxores de filiabus Israel, & filii Israel poterant accipere uxores de filiabus illorum, ut patet de Booz, qui accepit in vxorem Ruth postquam conuersa est ad Iudaismum, ut patet Ruth. c. 4. Salmon etiam princeps in tribu Iuda accepit Raab Ierichontinam in uxorem Matt. cap. 1. & tamen ipsa erat de Chananæis.

Item patet quia Dauid accepit diuersas vxores, quarum quædam erant de Gentilitate, sicut filia regis Iessuri: aliæ autem erant de Iudaismo, & istæ erant de diuersis tribubus, sicut accepit Michol filiam regis Saulis in vxorem. 1. Reg. capit. 18. & 19. erat tamen Saul de tribu Beniamin, & Dauid de tribu Iudæ. de Saul patet. 1. Reg. 19. de Dauid manifestum est; & hoc licitum erat.

Item apparet, quod solum erat prohibitum accipere vxores alterius tribus cum illæ erant succedentes patribus suis, nam omnes uiri de tribubus Israel promiserunt, & iurauerunt non dare filias suas in vxores filiis Beniamin Iudic. capit. vlt. si tamen a lege cogerentur, frustra ipsi promitterent non dare, quia sicut quod aliquis tenebatur facere, non poterat vouere facere illud: Leuit. capit. vigesimoseptimo, vbi dicitur quod primogenita, quæ domino debebantur nullus poterat uouere, sed isti filij Israel omnes iurauerunt non daturos se filias suas in vxores filiis Beniamin, alioquin frustra iurarent.

In contrarium tamen dicendum, quod Israelitæ non poterant accipere uxores de tribubus non suis, & fœminæ eodem modo non poterant accipere viros de aliis tribubus, sicut hic dicitur, & supra declaratum est: cum vero arguitur, quod illi, qui erant in tribu Leui accipiebant vxores de tribu Iuda, & econtrario; aliqui respondent, quod istud fuit factum ex dispensatione, scilicet propter nobilitatem istarum duarum tribuum, ut possent coniungi: nam de sacerdotibus magnis dictum fuit Leuit. capit. vigesimoprimo, quod non coniungeret stirpem suam vulgo gentis suæ, sed innuitur quod acciperent vxores de magno genere, hoc autem maxime contingebat, cum acciperent vxores de tribu Iuda, quæ erat tribus nobilissima, & regia: & sic accipiebant, sicut positum fuit exemplum de Ioiada sacerdote.

Sed dicendum est, quod non fuit in hoc aliqua dispensatio, nec solum licuit viris de tribu Iuda accipere vxores de tribu Leui, & e contra: sed omnibus tribubus licuit accipere vxores de tribu Leui, & dare eas Leuitis. Causa huius est, quia Deus prohibuit hic commixtionem personarum diuersarum tribuum, & hoc

A ne possessiones miscerentur, vt patet in litera, sed quandocunq; uir de aliqua tribu accipiebat uxorem de alia: siue illa succederet patri suo, siue non, sequebatur commixtio possessionum, uel aliqua inconuenientia pertinentia ad istam commixtionem, vt supra declaratum est: ideo fœminæ vnius tribus de duodecim tribubus Israel non poterant accipi in vxores a viris alterius tribus de istis duodecim: Leuitæ autem non habebant aliquam possessionem, nec fuit eis assignata aliqua sors terræ, vt patet supra decimooctauo, & Iosue decimotertio capit. ideo poterant omnes tribus vniuersaliter dare, & accipere vxores a Leuitis, quia etiam si acciperent Israelitæ vxores de Leuitis, non fiebant commixtio possessionum: cum filiæ Leuitarum, nunquam possent succedere. quia non habebant patres earum, terræ B possessionem, Leuitæ quoque poterant accipere vxores de aliis tribubus. & non fieret commixtio possessionum, quia Leuitæ non habebant possessiones. Etiam quia vxores illæ essent de non succedentibus: in nulla autem alia tribu erat hoc determinatum, quia quælibet habebat possessiones, ideo mutatis vxoribus, & viris de diuersis tribubus, esset necessarium sequi confusionem, vel saltem esset periculum de confusione possessionum.

Cum autem dicitur, quod hoc erat speciale inter tribum Iudæ, & Leui ex priuilegio quodam propter dignitatem tribuum.

Dicendum hoc non stare: solum enim hoc dicunt, quia reperiunt aliqua exempla de commixtione tribus Leuiticæ cum tribu Iuda, & non reperiunt de alijs tribubus, ratio tamen eadem est. C

Ad aliam rationem quando dicebatur, quod duo filii Noemi acceperunt duas puellas Moabitidas in vxores, & illæ manebant adhuc in ritu gentilico: dicendum, quod in istis fuit aliqua ratio, quare acciperent vxores de alienigenis: nam fugerunt de terra Israel propter sterilitatem terræ, & manserunt multo tempore in terra Moab, & ne elaberetur tempus generandi viris istis acceperunt vxores, & quia ibi non habebant vxores de genere suo, acceperunt de alienigenis: debuissent autem conuertere eas ad cultum Dei sui: & tamen quia erant in terra natali earum, non valuerunt propter cognatos ipsarum, vnde manserunt in cultu Deorum suorum vsque ad mortem virorum, vt dictum est. Quod autem isti acciperent vxores de D Moabitis non videbatur contra legem, sed solum quia accipiebant eas manentes in Gentilitate: nam ista lex quamquam dicat, quod viri accipiant vxores de tribu sua, & fœminæ de tribu sua viros accipiant, tamen debet intelligi negatiuè, scilicet viri non accipiant vxores de tribu aliena, & fœminæ non accipiant viros de tribu aliena.

Cum autem aliquis Hebræus assumebat vxorem de Gentilitate, non accipiebat eam de tribu aliena, cum non sit Gentilitas in aliqua tribu de his, quæ computantur hic. Et apparet quod non agat contra legem qui taliter accepit vxorem: nam ista lex ponebatur, ne commiscerentur inter se possessiones tribuum: sed manifestum est, quod accipiendo vxorem de Gentilibus, non commiscebantur tribus cum non haberent Gentiles assignatam aliquam sortem de duodecim sortibus Israel, nec solum erat hoc cum viri Iudæi accipiebant fœminas de Gentilitate, sed etiam cum fœminæ Iudæorum accipiebantur a viris de Gentilitate, quia illi viri E non habebant aliquas possessiones, nec erant de aliqua tribu determinata, ideo si acciperent vxores de Israelitis, siue de succedentibus, siue de non succedentibus, non erat aliquod periculum quia si non esset fœmina succedens, nihil differebat per quod denominaretur fœmina a viro, vel vir a fœmina quantum ad posteritatem causatam ab eis: nam neutro modo permiscerentur tribus, nec turbarentur possessiones.

Si vero esset fœmina de succedentibus, vir Gentilis transibat in tribum, & familiam fœminæ quam accipiebat, & non permiscebatur possessio tribuum: hoc

enim

enim modo omnes Gentiles conuersi ad iudaismum erant sub aliquibus tribubus Israel, cum incipiebant habere vxores de illis tribubus. In vna autem tribu respectu alterius non coniungi hoc, quia vir nunquam poterat transire in familiam, & tribum fœminæ, cum viri succederent. accipi ergo vxorem de Gentilitate non est contra istam legem, nec contra aliquam, sed accipi vxores manentes in ritu Gentilico erat contra Dei mandatum, quia ipsæ poterant conuertere filios hebræorum ad ritum Gentilium.

Ad aliam rationem cum dicitur, quod iudæi euntes ad bellum poterant accipere vxores de virginibus, quas in bello accipiebant concedendum est: nec est aliquo modo contra istam legem, quod aliquis iudæus accipiat vxorem conuersam de Gentilitate, vel conuersus de Gentilitate accipiat vxorem de iudæis, sed est contra istam legem, quod vir de vna tribu accipiat vxorem de alia tribu, causa autem supra expressa est, scilicet ne permiscean tur tribus.

Ad aliam rationem, quando arguitur quod poterant iudæi accipere fœminas Gentiles conuersas ad iudaismum concedendum est, quia non est contra hanc legem, cum non sint de diuersis tribubus, & quando dicitur de Salmone quod accepit Rab Ierichontinam in vxorem, non est simile, & de Booz quia accepit Ruth: nam Ruth erat de terra Moab, & non erat iudæis illicitum accipere vxores de Moabitis, cum non esset prohibitum. Prohibitũ erat tamen quod acciperetur vxor aliqua de Chananæis, quia de his expresse Deus vetuerat. Exod. trigesimoquarto capit. & Deuteronom. septimo capit. potissimum quia Deus iussit omnes Chananæos occidi tam masculos, quam fœminas vsque ad paruulos: Deuteronom. capit. vigesimo, fuit tamen Raab quamquam esset Chananæa conseruata nec occideretur: & hoc propter pactum, quod interposuit cum exploratoribus hebræorum. Iosue capit. secundo, deinde propter beneficium, quod toti populo egit datus est sibi locus optimus in medio Israel; Iosue capit. sexto.

Ad aliam rationem de Dauid, qui accepit vxores varias, scilicet quandam de gentilibus filiam regis Iessuri, & alias de Israelitis. Quantum ad filiam regis Iessuri dicendum est, quod licuit sibi accipere vxorem de gentilitate, si illa esset conuersa ad iudaismum: huiusmodi autem credendum est de illa. Sed tunc obiicietur de Salomone, qui accepit vxores plurimas de Chananæis, & Hethæis adhuc manentibus in Gentilitate, quod patet. 3. Reg. cap. 11.

Dicendum est quod ex hoc non debet argui: nam Salomon reprehensibiliter egit, tum quia accepit vxores plurimas, quod erat contra præceptum Dei in regibus, tum quia accepit eas de Chananæis, & Hethæis, de quibus Deus vetuerat, tum quia illæ adhuc manebant in gentilitate, & ipse construxit templa diis earum, vnde valde vituperatur in sacra scriptura præallegato capit. & Ecclesiastici. 47.

Cum autem arguitur de Michol filia regis Saul, quam accepit Dauid in vxorem, & tamen illa erat de alia tribu, scilicet de Beniamin, Dauid erat de tribu iuda: dicendum, quod hoc erat directe contra istam legem, sed in quibusdam recipiebat dispensationem ista lex, scilicet in viris magnis, vt in regibus, & in aliis similibus: sic enim nunc consueuit etiam in regibus, & in magnis viris circa matrimoniales leges, quod possint ducere cognatas suas in tali gradu; in quo nequaquam licet aliis nubere; nec dispensatur.

Inter principes multa dispensantur quæ non in aliis.

Ad aliam rationem cum dicitur de Israelitis iurantibus sub graui maledictione quod non darent de filiabus suis vxores filiis Beniamin: dicendum quod ipsi a lege ista prohibiti erant dare vxores illis: & tamen superuenerat necessitas magna, propter quam dispensandum esset in lege ista, scilicet, quod omnes viri, & fœminæ paruuli, & magni corruerant gladio in tribu Beniamin præter sexcentos viros: quibus si cæteri Israelitæ non darent vxores oportebat, vt periret una de tribubus Israel, vel quod irent ad habendum vxores de Gentilitate, quæ forte nequaquam eis darentur: licitum ergo erat eis interpretari se non teneri hac lege in hoc casu, sed ante istud, cum esset bellum grauissimum inter filios Beniamin, & reliquos filios Israel, corruissentque quam plurimi de filiis Israel, reliqui cohortantes se contra filios Beniamin parauerunt difficillimum bellum: & nimia ira commoti, atque dolore occisorum iurauerunt se non daturos vxores filiis Beniamin, postea vero deleta fere tota tribu Beniamin relictis duntaxat sexcentis viris, doluerunt Israelitæ, quod periret una tribus, volueruntque illis dare vxores, quia putabant sibi esse licitum propter necessitatem: quia tamen se graui iuramento constrinxerant, crediderunt, quod non poterant, unde inquisierunt si essent aliqui, qui non iurassent, ita ut possent dare filias suas, & datæ sunt fœminæ quadringentæ de Iabes Galaad, quia viri loci illius non iurauerunt, de quo Iud. capit. vigesimoprimo.

Sed contra hoc arguitur, quia si lex ista obligabat, non poterant contra eam licite agere, nisi in necessitate, si autem erat necessitas non obligabat eos iuramentum, quia non est maioris obligationis iuramentum, quam lex, ideo magis obligat lex, quæ a Deo datur, quam iuramentum, quod nos facimus, si ergo cessabat obligatio legis cessaret obligatio iuramenti; sed ipsi non crediderunt se absolutos a iuramento, & crediderunt eos esse liberos, qui non iurauerunt, quia tradiderunt filiis Beniamin virgines, quæ erant in Iabes Galaad, quia patres earum non iurauerant: filias autem suas non dederunt, ergo videtur, quod nulla lex erat, quæ obligaret, quia tunc etiam non potuissent eis dari virgines Iabes Galaad, cum similiter essent obligatæ.

Item quia quando dixerunt isti, quod non poterant dare filias suas filiis Beniamin, allegauerunt, quod erant maledictione constricti dicentes: filias nostras eis dare non possumus constricti maledictione iuramento, qua diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis vxores Beniamin.

Ad istam rationem respondetur, quod in isto casu tam lex, quam iuramentum erant dispensabilia, quia causa erat nimis urgens: intellexerunt tamen Israelitæ, quod facilius erat dispensare in lege, quæ multo tempore ante hoc data fuerat, & non respexit specialiter illum casum, quam in iuramento: ideo visa necessitate filiorum Beniamin putauerunt se posse dare illis vxores, sed propter malitiam eorum voluerunt ipsos priuare hoc beneficio legis iurantes, quod non darent eis filias suas; vnde quia iurauerant super isto facto quasi iam consci totius euentus videbatur eis grauissimum, quod agerent contra iuramentum: secus autem si iurassent multo tempore ante, non attendentes ad istum casum, & postea superueniret; nam tunc certissime crederent, quod erat dispensabile. Sed adhuc isto dato, dicemus quod iuramentum non obligabat: & hoc fuit quia forte ex magna ira factum est, quam acceperant de filiis Beniamin, & cum hac non potest stare perfecta deliberatio, siue dicamus, quod illi iurauerunt deliberate, & tunc erat illicitum, quod iurauerunt; ideo non debebat obseruari.

Iudæi tamen non erant tantum eruditi illo tempore, vt scirent, quod iuramentum esset obligatorium, & quod non, ideo putauerunt se obligatos; sic enim accidit tempore illo de Iepte Galaadite iudice Israel, qui vouit immolare, quidquid primum ei occurreret de bello reuertenti in domum suam, occurritque ei filia sua vnica, & putauit se obligatum ad immolandum eam, atque immolauit. Iudic. capit. vndecimo, sic quoque fuit tempore Machabæorum, nam tunc cum Gentiles serui regis Antiochi intulissent bellum iudæis in montibus diebus sabbathorum; putauerunt se non posse defendere propter obligationes sabbathi, & permiserunt se occidi non defendentes, corrueruntque hoc

modo

modo quasi mille animæ, primo Machab. capit. secundo, quod uidentes cæteri existimauerunt licere sibi pugnare die sabbathorum, ne delerentur faciliter de terra, & sic non dubium, quoniam isti propter impetitiam legis, & obligationis iurisiurandi putauerunt se astrictos ad id, ad quod non erant. nec tamen isti iuramentum obseruauerunt dantes ducentas de filiabus suis in uxores filijs Beniamin, quas ipsi non dederunt, sed dixerunt filiis Beniamin, quod raperent eas, & sic putabant se liberatos a iuramento: Iud. cap. vltimo.

Sed cuilibet patet, quod non erant liberati, quia ista erat quædam friuola fraus, quæ in forensibus non admitteretur, quantominus admittetur in obligatione iuramenti istius, quod erat ad solum Deum, qui intentionem nostram solum respicit? per impetitiam tamen se liberatos existimauerunt, & cum dicitur, quod isti dixerunt non posse dare filias suas, quia erant obligati maledictione, & iuramento, verum est, quod ipsi sic intelligebant, sed non erat verum, quod putabant.

Patet ergo inductum ex superioribus, quod apud Iudæos ista lex de non commiscendo tribus seruabatur, & quod non solum fœminæ succedentes patribus non poterant accipi in vxores a uiris aliarum tribuum, sed etiam fœminæ non succedentes. [Hæc sunt mandata atque iudicia.] Hic ponitur epilogus præcedentium, & refertur istud ad omnia, quæ habentur supra a ca. 22. vsque huc, quia omnia dicta sunt in mansione ultima apud Iordanem, de qua habetur hic, & dicitur: hæc sunt mandata, solum referendo ad ea, quæ sunt præceptiua, multa autem sunt historica intermedia, & ista non exprimuntur hic.

Verum est tamen quod omnia, quæ habentur a capitulo vigesimosecundo, usque huc siue sint historica, siue præceptiua, acciderunt in ultima mansione, quæ erat apud Iordanem in campestribus Moab, quod patet, quia eadem mansio, quæ nominatur hic, in qua ista facta referuntur nominatur etiam supra capit. vigesimosecundo, & in aliis capitulis fere in omnibus. Non potest tamen intelligi, quod iste epilogus sit generalis ad totum librum: sicut ille, qui habetur Leuitic. capit. vltimo, cum dicitur: hæc sunt præcepta, quæ mandauit dominus Moysi, & filiis Israel in monte Sinai. & refertur ad totum librum, quia omnia, quæ in illo libro habentur, dicta fuerunt, & facta in monte Sinai, vt in eodem loco declaratum est; in hoc tamē libro continētur gesta multorum temporum, scilicet trigintanouem annorum: nam ab exitu de Aegypto, vsque in transitum Iordanis fluxerunt anni quadraginta, quibus dicuntur ambulasse Israelitæ per desertum Exod. capit. decimosexto, & Deuteronom. octauo, sed vsque ad finem illorum annorum est historia libri huius, quoniam mansio illa vltima, quæ hic dicitur fuit super Iordanem: & confestim mortuo Moyse transiuit Iosue Iordanem: & illud iam erat ultra annum quadragesimum, scilicet die d. [illegible] anni quadragesimiprimi, Iosue capit. quarto, deficit tamen huic libro historia primi anni ab exitu de Aegypto, quoniam principium eius est in mense secundo, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet supra capit. primo, ideo gesta, & dicta huius libri non fuerunt in vnica mansione, sicut ea, quæ habentur per totum Leuiticum: sed in multis mansionibus. Nam ea, quæ habentur a capite primo vsque ad caput decimum inclusiue fuerunt facta in monte Sinai, cum in primo capite dicatur de numeratione exercitus facta in monte Sinai, & in capite decimo dicatur de recessu de monte illo, a capite autem decimo usque ad decimumtertium, continetur transitus per mansiones duas, scilicet per sepulchra concupiscentiæ, & per Aseroth, & quid in eis factum sit, in capite autem 13. dicatur de mansionibus, quæ factæ sunt in monte, uel deserto Pharan. Istæ autem fuerunt quasi viginti, scilicet ab Aseroth vsque Cadesbarne, ut patet supra capit. trigesimoquinto, sed in eodem capit decimotertio, solum exprimitur Aseroth, & Cades. continetur etiam in decimoquinto quid in eadem mansione factum sit, &

A hæc omnia pertinent ad secundum annum exitus de Aegypto, vt supra decimotertio cap, declaratum est deinde cap, decimoquinto, vsque ad vigesimum exclusiue narrantur quædam partim præceptiua, partim historica, quę dicuntur fuisse facta in monte Sinai primo anno ab exitu de Aegypto; in cap. autem vigesimo, & vigesimoprimo, continetur progressio per multas mansiones, scilicet a Cadesbarne vsque ad mansionem vltimam, ubi sunt mansiones decem, & fuit illud a principio anni quadragesimi, vsque ad magnam partem eiusdem anni: historia autem medii temporis, scilicet quasi a medio anni 2, usque ad principium anni quadragesimi subticetur, quia tunc fuerunt Israelitæ semper in una mansione apud mare rubrum, vt declaratum est supra cap. decimoquarto. A capit, autem vigesimumsecundo vsque huc enarrantur B gesta, & dicta in ultima mansione apud Iordanem, ideo istud pronomen demonstratiuum hæc, solum demonstrat ea, quæ habentur a 22. vsque huc.

Mandata atque iudicia.] Solum refertur ad præceptiua non demonstrando historias: vocantur hic mandata tam moralia, quam cæremonialia, quia distinguuntur contra iudicia, quæ sunt præcepta iudicialia, & istud nomen accipitur aliquando pro præcepto cæremoniali, & aliquando pro morali, pro iudicialibus autem rarissime reperitur: nisi cum dicatur vniuersaliter, custodite mandata mea nihil vltra addendo, quia tunc necesse est intelligi de moralibus, cæremonialibus, atque iudicialibus.

Quæ præcepit Dominus per manum Moysi.] Idest, quæ præcepit per Moysen, scilicet, quod omnia, quæ di- C cta sunt hic præcipiebat Deus, sed non iubebat illa per se populo, quoniam potius iubebat Moysi, & ipse proponebat populo: dicitur autem per manum Moysi, idest, per Moysen, quia non poterat Deus aliquid præcipere per manus Moysi, cum manus non sit organum interpretatiuum, sicut lingua, sed istud prouenit ex vulgato modo loquendi, vt cum dicimus isti negocia expedientur per manus vestras, & tamen forte negocia illa solum pertinent ad opus rationis, & ad propositionem verbalem: est tamen manus organum organorum, & maxime operatiuum, ideo attribuuntur ei operationes aliarum partium, sicut potentiæ visiuæ, quia est excellentior inter omnes sensitiuas attribuuntur actus aliarum potentiarum, vt cum dicimus ego video istum saporem esse amarum, aut vocem esse acutam, vel D odorem esse fœtidum, & tamen ista ad alias potentias pertinent.

Ad filios Israel.] Idest, Deus præcepit ista ad filios Israel. Ad ipsos enim dirigebantur ista præcepta, quia ipsi seruaturi erant: licet Moyses illa proponeret tanquam mediator inter Deum, & illos.

In campestribus Moab.] Idest, fuerunt ista præcepta data in campestribus terræ Moab: ista est vltima mansio, quæ vocatur Belsethim: supra capit, trigesimotertio, vocantur campestria Moab, quia terra ista, in qua castrametati sunt Israelitæ venientes de montibus Abarim versum Iordanem, non est terra plana, nec penitus montuosa, sed est inter valles, & descensum montium: talis autem vocatur in Scriptura terra campestris. Et vocantur campestria Moab, quia erant in terra Moab, non E quidem in terra, quæ esset tunc terra Moab, cum Israelitæ non introierint in terram Moab, nisi a principio eius apud ciuitatem nomine Ar, de qua Deuteronom. capit. secundo, istud autem erat in fine terræ Moab apud Iordanem, vbi est latus occidentale terræ Moab, sed erant in terra Moab, scilicet, quæ olim pertinuit ad Moab, quoniam rex Sehon Amorrhæus accepit magnam partem de regno Moab, vt patet de vrbe Esebon, & de aliis, de quibus supra capit. vigesimo, & per quandam partem terræ huius nunc transibant Israelitæ, quæ erat coniuncta terræ Moab, quæ tunc possidebatur a Moabitis, & isto modo est intelligendum quandocunque dicitur, quod Israelitæ steterunt, vel transierunt per terrā Moab: sic etiam quando dicitur, quod Moyses sepultus est in valle terræ Moab Deuteronom. capit. trigesimoquarto,

nam

nam non est sepultus in terra, quæ tunc possidebatur a Moabitis, sed quæ possidebatur ab Israelitis, scilicet, in sorte Gad, vt colligitur Deuteronom capit. trigesimotertio, cum dicitur: Et vidit principatum suum, quod in parte sua Doctor esset repositus, qui fuit cum principibus populi super Iordanem.

Ista mansio erat super Iordanem, scilicet, quod erat in quibusdam campestribus, per quæ Iordanis labitur. Et quoniam profundus locus est ipsius fluminis, & excelsior locus mansionis, videtur esse mansio illa super Iordanem, sicut dicimus terram esse super maria Psalm. vigesimotertio, & tamen non est super maria, sed videtur imminere terra ad aquam, quæ per profun-

F das concauitates labitur.

Contra Iericho.] Idest ista campestria, per quæ fluit Iordanis sunt contra Iericho, idest ex opposito illius, scilicet, quod Iordanis est medius inter locum illum castrorum, & urbem Iericho, cum sit illa urbs orientalis in terra Chanaan, & Iordanis sit caput orientale terræ Chanaan supra trigesimoquarto capit. nulla quoque ciuitas in tota terra Chanaan est ita propinqua mansioni illi, nec ita directè opposita: ideo sola Iericho semper nominatur apud istam mansionem, & tamen ista mansio est in terra duorum regum Amorrhæorum; & Iericho est in terra Chanaan.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in secundam partem Numer. Finis.

VENETIIS,
Ex Typographia Euangelistæ Deuchini. 1614.